ישראל
תעודות

1953

8

Israel
Documents

1953

מדינת ישראל
ארכיון המדינה

תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל

כרך שמיני

1953

ערכה והקדימה מבוא
ימימה רוזנטל

ירושלים תשנ"ו

סודר בסדר־צילום והודפס במדפיס הממשלתי, ירושלים
ISSN 0334-1062
ISBN 965-279-021-4

התוכן

מפות

הקדמה

הכרך שלפנינו הוא שמיני בסדרת הכרכים של תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל, והוא מוקדש לשנת 1953. העקרונות שהנחו את העורכים בבחירת התעודות לכרכים הקודמים תקפים גם לגבי הכרך הזה, אך מחמת הריבוי הגדול של התיעוד ומגוון הנושאים והבעיות שעסקה בהן מדיניות החוץ של ישראל באותה שנה היה הכרח לנקוט בחירה קפדנית יותר של התעודות לפרסום, תוך שימת־לב לנושאים העיקריים שהעסיקו את מדיניות החוץ של מדינת ישראל.

כדי לקבל תמונה שלמה של יחסי החוץ של ישראל בשנה זו רצוי לקרוא ספר זה עם המקורות הגלויים שכבר ראו אור, כגון דברי הכנסת, רשומות, הפרסומים הרשמיים של משרד החוץ והפרסומים הרשמיים של ארגון האומות־המאוחדות.

רוב התעודות המתפרסמות בכרך זה נמצאות בתיקי משרד החוץ השמורים בארכיון המדינה ומיעוטן בתיקי משרד ראש הממשלה, שמצויים אף הם בארכיון המדינה; מספר קטן של תעודות מקורן בארכיון צה"ל ובארכיון העבודה. לצורך כתיבת ההערות והמבוא נבדק חומר נוסף המצוי בחטיבות ארכיוניות אחרות בארכיון המדינה וכן בחומר מארכיון צה"ל, בתעודות מן הארכיון הממלכתי הבריטי ובתעודות של מחלקת המדינה שהופיעו בסדרה Foreign Relations of the United States. הסטנוגרמות של ישיבות הממשלה משנה זו שעדיין אינן פתוחות לעיון הקהל, נחקרו אף הן ומידע מתוכן מופיע בהערות ובהערות־העורך.

סדר התעודות. התעודות מובאות בסדר כרונולוגי. תעודות שחוברו או נשלחו בהמשכים סודרו על־פי התאריך המוקדם ביותר. מברקים סודרו על־פי התאריך הידוע המוקדם ביותר – תאריך חיבור המברק, תאריך שיגור המברק או, בהיעדרם של אלה – תאריך קבלת המברק. דוחות על דיונים ושיחות שובצו על־פי תאריך חיבור התעודה אם מועדה היה סמוך למועד הדיון או השיחה. דוחות שתאריכי חיבורם מאוחרים ממועד השיחה או הדיון, נקבע מקומם לפי תאריך הדיון או השיחה ומועד חיבור התעודה הובא בהערה.

הטקסט. נוסח התעודות המודפסות הוא הנוסח המקורי, להוציא את השינויים ותיקוני העריכה הבאים:

א. הושמטו המען של השולח ושל הנמען וגם התאריך בצורתו המקורית, ולעתים גם כותרות או חלקי כותרות של דוחות, תזכירים ופרוטוקולים. פרטים אלה נכללו בחלקם במתכונת אחידה, בכותרת העורך (ראה להלן) או בהערה לתעודה.

ב. בתעודות אחרות הושמטו קטעים שאין להם זיקה ישירה לנושאים המדיניים (בכלל זה עניינים אישיים), או שיש בהם חזרה מיותרת על נושאים שהוזכרו קודם לכן. כל השמטה סומנה בטקסט והוסברה בדרך־כלל בהערה.

ג. פליטות־קולמוס, טעויות הדפסה זעירות ושגיאות כתיב תוקנו בלא שהדבר צוין; מעבר לזאת, לא נעשה כל ניסיון לתקן את שיבושי הלשון והתחביר – במידה שישנם.

ד. קיצורים מקובלים וקיצורים שמשמעם אינו מוטל בספק הושלמו בסוגריים מרובעים כאשר הם מופיעים בפעם הראשונה בתעודה. לאחר מכן הושאר הקיצור בטקסט. קיצורים של שמות אנשים ומקומות הושלמו תמיד בסוגריים מרובעים. ראשי־תיבות וקיצורים שנהוג להגותם על דרך הקיצור (לדוגמא: או״ם, צה״ל, USA וכו׳) נכתבו תמיד כפי שהם רשומים בטקסט.

ה. נוספו מלים החסרות במקור – אם על־פי השערה (בסוגריים מרובעים) או על־פי נוסח מקביל (בסוגריים מרובעים עם הערת־הסבר).

ו. הכתיב העברי הואחד לכתיב מלא.

ז. פיסוק: הפיסוק המקורי נשמר, להוציא מקומות שבהם נפלו טעויות בעליל או שיש מקום לאי־הבנה. במברקים נטלו העורכים חירות רבה יותר לעצמם להוסיף ולשנות את הפיסוק המקורי אם היה צורך בכך. בתעודות לועזיות נשמרה השיטה המקורית של האיות (איות בריטי או אמריקאי) ושל כתיבת האותיות הגדולות.

ח. כאשר יש נוסח יוצא ונוסח נכנס של מברק, נחשב הנוסח היוצא כקובע.

ט. חתימות שם מקוריות, הרשומות במקור או בהעתק בכתב־ידו של מחבר התעודה, הודפסו באותיות עבות.

כותרת העורך. הכותרת כוללת את סימול התיק שבו נמצאת התעודה, ואת שם המקום שאליו נשלחה התעודה. שם המקום לא צוין כאשר מדובר במקום מושבם של משרד החוץ ושל רשויות אחרות של ממשלת ישראל.

שם המקום שממנו נשלחה התעודה ותאריך כתיבתה או שיגורה מובאים בראש הטקסט בניסוח אחיד.

הערות־העורך. באות להאיר פרשיות או אירועים חשובים והן ממוספרות ברצף התעודות. הן שובצו לפני התעודה שבה נזכר הנושא בפעם הראשונה או בתאריך שבו התרחש האירוע.

הערות־שוליים. רוב ההערות הן הערות־שוליים ממוספרות – הערות הסבר ומראי מקום. מטרתן להאיר עניינים הטעונים הסבר ולהצביע על תעודות המכילות מידע משלים. במראי־המקום יש גם הפניות לתיקים ולתעודות שיישארו חסויים במשך תקופה נוספת, זאת לאור ההנחה שבעתיד ייפתח גם החומר הזה לעיון החוקרים.

הערות־שוליים ביוגרפיות ניתנו רק כאשר הדבר היה דרוש להבנת הטקסט. מידע ביוגרפי על רוב האישים הנזכרים בתעודות נמצא במפתח השמות.

כרך־לוואי אנגלי. כרך הלוואי כולל תרגום לאנגלית של תקצירי התעודות העבריות, הערות־השוליים, הערות־העורך, המבוא, רשימת התעודות והמפתחות לכרך הראשי.

מפתחות ורשימת תעודות. בראש הספר מופיעה רשימה של התעודות והערות־העורך על תוכנן. בסוף הספר שני מפתחות מפורטים – האחד של אישים, והשני – של נושאים ומקומות. הרמיזות במפתח מתייחסות למספרי התעודות ולא למספרי העמודים.

מפות. לכרך צורפו שתי מפות – האחת של קווי שביתת־הנשק בין ישראל ושכנותיה, והשנייה – של קווי שביתת־הנשק והאזורים המפורזים עם סוריה. המפות ערוכות באנגלית כדי שיוכל גם מי שאינו קורא עברית להעזר בהן.

תודתנו נתונה לכל האנשים והמוסדות שסייעו בידנו בהכנת הכרך: לאיש משרד החוץ, השגריר לשעבר, מר מיכאל אליצור, שקרא את כתב־היד והעיר הערות חשובות; למר אורי אלגום מנהל ארכיון צה״ל ולד״ר זהבה אוסטפלד מארכיון צה״ל על עזרתם במציאת תיעוד משלים; לגב׳ עדינה דרכסלר, על העריכה הלשונית של ההערות, הערות־העורך והמבוא; למר יוסף אלרון, שהתקין לדפוס את הכרך העברי והיה אחראי על ההגהות; לגב׳ חוה אולמן על הכנת המפתחות; לפרופסור יהושע פורת, על עזרתו בתחום איות של שמות ערביים; למר לן שרם ולגב׳ יפה מורסיאנו מחברת ״איבריט״ על תרגום המבוא, ההערות ותקצירי התעודות לאנגלית; למר יוחאי גואל, על בדיקת התרגום לאנגלית; לגב׳ ורה עדן על הדפסת התעודות. לשלומית ויובל גרינבוים על הכנת המפות ולמר ג׳ורג׳ וייל, על הגהת התעודות בצרפתית.

תודתנו נתונה גם לכל האנשים שטרחו וסייעו בידנו במידע ביוגרפי על עצמם או על אישים אחרים הנזכרים בכרך.

מבוא

התעודות המובאות בכרך זה עניינן בסוגיות מדיניות החוץ של ישראל בשנת 1953. התעודות מלמדות על העשייה המדינית היומיומית, על המהלכים והשיקולים הדיפלומטיים, על הלבטים הפנימיים ועל הלכי הרוח של מעצבי מדיניות החוץ של ישראל ומבצעיה. הן חושפות את חילוקי הדעות במשרד החוץ ובממשלה ומאירות גם את מערכת היחסים האישיים בין קובעי המדיניות. התעודות של משרד החוץ, הפרוטוקולים של דיוני הממשלה וישיבות הכנסת הם המסמכים העיקריים שבאמצעותם אפשר לשרטט את קווי המתאר של מדיניות החוץ של ישראל, אך המבקש להעמיד תמונה שלמה יידרש גם לדיוני המפלגות ולדיוני ועדת החוץ והביטחון של הכנסת שלא נכללו בכרך זה; אלה מציגים את השיקולים וההקשרים הפנימיים והמפלגתיים שהשפיעו על ההחלטות במדיניות החוץ הישראלית.

מגמות ואירועים בזירה הבינלאומית והמזרח תיכונית, המצב בגבולות והסכסוך עם מדינות ערב נמנו עם הגורמים העיקריים שעיצבו את המדיניות הישראלית בשנת 1953; הממשל הרפובליקני החדש בארצות־הברית; דמדומי משטרו של שליט ברית־המועצות יוסף סטאלין והשינויים שהונהגו במדינה זו לאחר מותו והמתח הבינגושי השפיעו על המציאות הבינלאומית שעמה התמודדה מדינת ישראל. המשא־ומתן בין בריטניה למצרים על פינוי הבסיסים הבריטיים בתעלת סואץ וכוונת מעצמות המערב לספק נשק למדינות ערב אף הם גורמים שעיצבו מציאות זו. בזירה הקרובה היו סכסוכי הגבול עם ירדן והיחסים עם מצרים וסוריה גורמים חשובים במכלול מדיניות החוץ והביטחון של ישראל.

בשנה זו התמודדה המדיניות הישראלית עם השינוי ההדרגתי שהחל להסתמן ביחסו של הממשל החדש בארצות־הברית כלפי ישראל; עם גילויי האנטישמיות בברית־המועצות שבלטו בעלילת הרופאים ובניתוק היחסים עם ישראל; עם בעיית ההסתננויות מגבול ירדן ופעולות הגמול ששיאן בפעולת קיביה; עם ניסיון שלא עלה יפה להגיע להסדר עם סוריה ועם התנגדות בלתי צפויה בעצמתה מצד סוריה, האו״ם וארצות־הברית לעבודות שהחלה בהן ישראל להטיית מי הירדן.

נוסף לסוגיות עיקריות אלה עסק משרד החוץ גם בשלבי אישורו הסופי של הסכם השילומים עם גרמניה; בהעברת משרד החוץ לירושלים ביולי 1953, בטיפול השגרתי של קשרי החוץ של ישראל עם מדינות אירופה, בחיזוק קשרי החוץ עם מדינות באסיה ובהעמקת הקשר עם מדינות באמריקה הלטינית.

כל הפעילות המדינית המסועפת הזאת התנהלה בתוך מציאות פנימית מורכבת. בשנה זו הורע המצב הכספי של ישראל, חלה ירידה כללית ברמת החיים של אזרחי המדינה, פרץ משבר ממשלתי בשאלת חוק החינוך הממלכתי שביקש לבטל את הזרמים בחינוך, ונחשפה מחתרת פנימית שביצעה פעולות טרור. בשנה זו, החמישית לעצמאות ישראל, פרש ראש הממשלה ושר הביטחון דוד בן־גוריון בהדרגה מתפקידיו. הוא יצא לחופשה ממושכת באמצע השנה ובסופה החליט להתפטר מן הממשלה ולפרוש. שר החוץ משה שרת, שמילא את מקומו כראש ממשלה בימי חופשתו, הוסיף לכהן בתפקיד לאחר הפרישה.

היחסים עם ארצות־הברית
וביקורו של מזכיר המדינה ג'והן פוסטר דאלס

הציר המרכזי שכיוון את מדיניות החוץ הישראלית ב־1953 היה סוגיית היחסים עם ארצות־הברית שעמדו בסימן חילופי הגברי בבית הלבן. בחודשים הראשונים של השנה עסק הממשל החדש בלימוד בעיות האזור והדיפלומטיה הישראלית הציגה בפני פקידי הממשל את עמדותיה הבסיסיות של ישראל. תהליך זה הגיע לשיאו בביקורו של מזכיר המדינה האמריקאי במאי 1953 אשר במהלכו נפגש עם ראשי הממשל במדינה. משׁשב מביקורו באזור התווה דאלס את קווי המדיניות של ארצו ואלה אכזבו והדאיגו את ישראל. מהמחצית השנייה של שנת 1953 ניכר שינוי בולט ביחס הממשל כלפי ישראל שגילוייו היו, למשל, השהיית המענק לישראל בתגובה על העבודות להטיית מי הירדן; התגובה האמריקאית על פעולת קיביה והמלצות שגובשו בממשל לצמצם את הסיוע לישראל. אלה היו סימנים ראשונים למגמה שהתגבשה לכלל מדיניות במהלך 1954.[1]

בראשית השנה המשיכו נציגי ישראל בוואשינגטון ובלונדון בפעילות שהחלו בה בסוף 1952 ותכליתה למנוע הספקת נשק למדינות ערב.[2] באיגרת לבריטניה, שהוגשה גם לארצות־הברית ולצרפת מיחתה ישראל על ההחלטה הבריטית למכור מטוסי סילון למדינות ערב וביקשה לשוב ולשקול את ההחלטה.[3] הנימוקים שהעלתה באיגרת זו ובשיחות עם ראשי הממשל בוואשינגטון ועם השגריר האמריקאי בתל אביב[4] צוינו כבר בשנה הקודמת: ישראל טענה שיש להתנות את הספקת הנשק לערבים בנכונות מצדם להתקדם לקראת שלום עם ישראל ובהקפדה על שמירת החלטות האו"ם. ישראל אף דרשה להתנות את הספקתו של הנשק בהתחייבות מקבליו שלא ישתמשו בו לתקוף את ישראל. ואשינגטון ולונדון דחו את דרישות ישראל. בשתי הבירות לא קיבלו את ההשקפה הישראלית שיש קשר בין מכירת נשק לשיחות שלום והדגישו את הצורך לחזק את המשטרים החיוביים במזרח התיכון ובמיוחד את משטרו של נגיב במצרים.

ב־20 בינואר תפס דוויט אייזנהאואר את מקומו של הנשיא הארי טרומן בבית הלבן. חילופי הממשל העניקו לנציגי ישראל הזדמנות נוספת להציג את עמדת ממשלתם בשאלת הספקת הנשק למדינות ערב ובנושאים אחרים שעניינו את ישראל ביחסיה עם ארצות־הברית. הנושאים הבולטים שהועלו בשיחות הראשונות עם אנשי הממשל החדש היו: קבלת סיוע צבאי בלא תשלום; המשך הסיוע הכלכלי והיענות לבקשת ישראל למלווה מידי לייצוב מצבה הכספי; שילובה של ישראל במערך ההגנה במזרח התיכון ואימוץ העמדה הישראלית שאין לקיים הגנה אזורית בלא שיתופה.[5] בהמשך לאיגרת קודמת בעניין זה הגיש שגריר ישראל בוואשינגטון, אבא אבן

1. ראה 106 ,I. Alteras, *Eisenhower and Israel*, pp. 105.
2. ראה כרך 7, מבוא, עמ' י"ב.
3. ראה מס' 5, 6.
4. ראה מס' 4, 41, 65.
5. ראה מס' 6, 74, 97, 105.

בפברואר 1953 לממשל החדש איגרת בקשה לסיוע צבאי אך זו לא זכתה במהלך 1953 בטיפול שישראל ציפתה לו.[6]

בהתחלה הרגיעו פקידי מחלקת המדינה את נציגי ישראל כי לא צפוי שינוי במדיניות כלפי ישראל, אך בהדרגה החלו להישמע הצהרות מדאיגות, שהצביעו על כוונת הממשל לחזק את מעמדה של ארצות־הברית בארצות ערב ולתקן את האפליה שנהג טרומן כלפי ישראל בהשפעת השדולה היהודית בארצות־הברית.[7]

תזכיר שהגיש הממשל לישראל באמצע פברואר על פעולות הגמול שלה בגבול עם ירדן[8] ובו גם נזיפה ואיום להוציא אל הפועל את סעיפי הצהרת שלוש המעצמות מ־1950 לא הקל על המצב. העניין הועלה גם בשיחה בין דוד בן־גוריון לשגריר ארצות־הברית מונט דייוויס.[9] קברניטי המדינה בישראל התרשמו שרוח צוננת נושבת מהבית הלבן וכי דברי הידידות כלפי ישראל נאמרים אך מן השפה ולחוץ.

בחודשים הראשונים לפעילות הממשל החדש התקדם התהליך שהוביל למשא־ומתן בין מצרים לבריטניה על פינוי הבסיסים הבריטיים מתעלת סואץ. בריטניה ניסתה להתנות את הפינוי בהצטרפות מצרים להסדרי הגנה אזוריים וזכתה בשאלה זו בתמיכתה של ארצות־הברית. ישראל חששה מן ההסכם, ופירשה אותו כגורם המרע את מאזן הכוחות הצבאי והמדיני באזור. אבא אבן, שעוד בראשית השנה הציע לחבריו, בהמשך למהלך שנקטה ישראל בעצרת השביעית, לגבש מדיניות שלום ארוכת טווח ולפתוח במסע הסברה למען השלום באזור[10] שב אל תכניתו הישנה וטען כי לאור ההתפתחויות הצפויות ביחסים בין בריטניה למצרים יש לפתוח במתקפת שלום עם מצרים. אבן העריך ששאלת הסכסוך עם ישראל תועלה רק בשלב מתקדם של השיחות – כשמצרים כבר תתחזק ותקבל גיבוי מן המערב – וישראל תצא נפגעת מהתפתחות זו. הוא הציע להודיע לארצות־הברית ולבריטניה כי השלום בין ישראל למצרים הוא חיוני לקיום השלום במזרח התיכון ובעולם וכי ישראל אינה יכולה להמתין לפתיחת הדיון בשאלת השלום באזור עד להשלמת השיחות בין בריטניה למצרים. אבן ניסח תכנית שלום מפורטת שכללה: הבטחת רצף טריטוריאלי לעולם הערבי; סידורים כספיים שיאפשרו העברת פליטים מעזה לסיני, לסוריה ולעיראק; ביטול החרם הכלכלי וההסגר בסואץ; סיוע כלכלי ושיתוף פעולה אזורי; הסדר בנושאי הנשק; הסכם אי התקפה והכללת ישראל ומצרים בהסדרי ההגנה האזורית. אבן הציע לפעול בשתי דרכים: האחת, לקיים שיחות בלתי פורמליות עם אישים מצרים באירופה והשנייה, לכנס ועידה ישראלית־מצרית מכוח סעיף 12 בהסכם שביתת־הנשק, שקבע את זכותם של הצדדים לדרוש כינוס ועידה לדיון מחדש בהסכם. אבן הבהיר כי ההצהרות הנשמעות חדשות לבקרים על רצונה של ישראל במגעים ישירים עם הערבים שוב אינן מעוררות אמון וכי על ישראל להפגין נכונות מעשית לפתוח בשיחות שלום.[11]

6. ראה מס' 75 והערה 3 שם.
7. ראה מס' 115.
8. ראה מס' 89, 90.
9. ראה מס' 97.
10. ראה מס' 10, 12.
11. ראה מס' 109.

בן־גוריון, שרת ואחדים מבכירי משרד החוץ הסתייגו מהצעתו של אבן.[12] לעומת זאת, פקידים אחרים במשרד החוץ אימצו את ההצעה ואף גרסו שהיא יכולה "להוות מפנה היסטורי".[13] שרת המעיט בחשיבות תכנית אבן והסתייג מהצגתה הדרמטית. שר החוץ ניסה להשיב את השגריר אל קרקע המציאות של המצב הפוליטי המושרש והנתון. שרת ראה בעיה מרכזית אחת: רצונה או אי רצונה של מצרים לכונן שלום עם ישראל ונכונותה של ארצות־הברית לכפות שלום או להתנות כל הסדר עם מצרים בהסכמתה לעשות שלום עם ישראל. שר החוץ דחה את הביקורת של אבן וגרס כי מתקפת שלום יזומה היא אות לחולשה מדינית.[14]

במהלך חודש מארס – ערב צאתו של שרת לביקור בארצות־הברית ובארצות אמריקה הלטינית – גובשה המדיניות בסוגיית המשא־ומתן הצפוי על פינוי הבסיסים הבריטיים ועל השתלבותה של ישראל בהגנת האזור. הוחלט לדחות את הצעת אבן ולפנות אל בריטניה וארצות־הברית לבל יתעלמו מישראל בדיונים שהן מקיימות עם מצרים; כמו־כן נקבע כי ישראל תדרוש שההסכם על פינוי הבסיסים יותנה בהסרת ההסגר מתעלת סואץ. ישראל שיגרה איגרת ברוח זו ב־14 באפריל 1953.[15] הצעת אבן ללחוץ על מצרים לשאת ולתת מכוח סעיף 12 נדחתה הן משום החשש שהדרישה תניב תוצאות עלובות והן משום הרצון שלא להביך את ארצות־הברית. במקום זה הוחלט לשכנע את ארצות־הברית שתלחץ על מצרים לפתוח במשא־ומתן ישיר עם ישראל כתנאי מוקדם לדיון על ארגון ההגנה האזורי.[16]

בראשית אפריל יצא שרת לארצות־הברית והתאכזב מאוד מפגישותיו עם ראשי הממשל החדש. הוא נוכח לדעת שהמדיניות כלפי המזרח התיכון עדיין לא גובשה וכי הכול ממתינים לתוצאות ביקורו הצפוי של מזכיר המדינה, ג'והן פוסטר דאלס באזור; עם זאת מה ששמע מפי בני שיחו הדאיג אותו מאוד. הוא הגיע למסקנה כי הגורם העיקרי במדיניות הממשל הוא המאבק בקומוניזם וכי מאבק זה חורץ את אופיה של המדיניות האמריקאית הכוללת ששאלת המזרח התיכון היא רק חלק ממנה. ישראל היא נדבך אחד במערך ההגנה שבונה הממשל במזרח התיכון אך שכנתה מדרום – מצרים – היא נדבך שמייחסים לו חשיבות רבה יותר. הוא הבין שהממשל מתכוון להמשיך לחזק את משטרו של נגיב וליצור באמצעותו בסיס מוצק להגנת האזור. שרת גם הסיק שפקידי הממשל אכן גורסים כי השלום בין ישראל לערבים הוא גורם חשוב בהגנת האזור, אך הם לא הכריעו עדיין אם יש להצמיד שאלה זו לסוגיית הגנת האזור כולו. שרת גם למד שהתפיסה האמריקאית גורסת שהשלום מחייב ויתורים מצד ישראל. דברים אלה שמע בצורה בוטה במיוחד מפי עוזרו של דאלס, הנרי ביירוד. שרת הודאג מאוד משיחותיו ועם רשמים אלה שב לארץ ערב ביקורו של מזכיר המדינה.[17]

במהלך חודש מאי ביקר דאלס בכמה ממדינות האזור וכן בהודו ובפאקיסטן. תכלית מסעו הייתה לרתום את מדינות ערב למאבק בקומוניזם ולהבטיח את תמיכתן

12. ראה מס' 144, 149 וכן ישיבת מרכז מפא"י, 28 במארס 1953, ארכיון מפלגת העבודה.
13. ראה מס' 134, 109, 6.
14. ראה מס 120, 121, 126, 131, 149, 150.
15. ראה מס' 166, 167.
16. ראה מס' 131.
17. ראה מס' 153, 163, 172.

בארצות־הברית אם תפרוץ מלחמת עולם שלישית. בעצם ביקורו ביקש להמחיש את החשיבות הרבה שמייחס הממשל החדש למזרח התיכון.[18] בתכתובת ובהתייעצויות לקראת ביקורו של שר החוץ האמריקאי[19] הוסכם שיש להדגיש בשיחות עם דאלס את נכונות ישראל להילחם נגד מתקפה סובייטית, להצביע על חשיבות הסיוע הצבאי והכלכלי האמריקאי לישראל ולציין את חיוניות הפסקתו של מירוץ הזיון בין ישראל לשכנותיה וכינונו של שיתוף פעולה כלכלי ותרבותי ביניהן.

דאלס הגיע לישראל ב־13 במאי לאחר ביקור קצר במצרים והיה למזכיר המדינה הראשון שביקר בישראל. בשני ימי הביקור נועד עם הצמרת המדינית והכלכלית בישראל.[20] שתי השיחות המרכזיות היו עם דוד בן־גוריון ומשה שרת. שרת שוחח עמו על הגישה הישראלית לשאלת השלום ועל הבעיות העיקריות בסכסוך בין ישראל לערבים ואילו בן־גוריון עמד על האיום הסובייטי במזרח התיכון, על תפקידה של ישראל בהגנת האזור ועל יחסי ישראל – ערב.

בביקורו במצרים למד דאלס כי העניין העיקרי שמעסיק את ראשיה של מדינה זו הוא פינוי הבסיסים הבריטיים מתעלת סואץ וכי הם אינם מייחסים לשאלת היחסים עם ישראל קדימות עליונה. הוא התרשם מנגיב ומחברי המפקדה המצרית, אך מתח ביקורת על קוצר הראייה הפוליטי שלהם בכך שאינם מעריכים נכוחה את הסכנות הבינלאומיות. לבני שיחו בישראל הבהיר דאלס כי בשעה שהממשל הקודם בארצו הושפע מקבוצות לחץ יהודיות והתעלם מנקודת המבט הערבית מתעתד אייזנהאואר להעמיק את האמון כלפי ארצו במדינות ערב. עם זאת הוסיף וקבע כי כל ממשל בארצו מחויב באהדה לישראל.

לאחר שובו לארצות־הברית נשא דאלס ב־1 ביוני נאום שבו סיכם את מסקנותיו מן הביקור באזור. בנאום זה נאמרו כמה דברים שאישרו את החששות של ישראל מפני הכיוון החדש המסתמן במדיניות הממשל. דאלס דיבר על תביעת הציבור הדתי בעולם כולו לירושלים – תביעה הקודמת לתביעות הפוליטיות של ישראל או של ירדן; הוא דיבר על יישוב רוב הפליטים במדינות ערב וחלקם בשטחים שבפיקוח ישראלי, אך בעיקר הדאיגו את ישראל כמה מסקנות שעלו בדבריו: המסקנה שארצות־הברית צריכה להפיג את התרעומת העמוקה שעוררה אצל הערבים עצם הקמתה של מדינת ישראל ולשנות את מדיניות הממשל הקודם שהעדיפה את ישראל, והמסקנה כי למען השלום יידרשו שני הצדדים לוויתורים.[21]

חששות ישראל גברו גם עקב צעדים אחדים שנקט הממשל במהלך חודש יולי וביניהם: התגובה האמריקאית על העברת משרד החוץ לירושלים; דחיית בקשתה של ישראל למלווה בסך 75 מיליון דולר מהבנק לייצוא ולייבוא לפירעון חובות קצרי מועד של ישראל[22]; ידיעות על כוונת הממשל להעניק סיוע צבאי למדינות ערביות[23]. בעקבות כל אלה התבקשו נציגי ישראל בארצות־הברית לפעול לאלתר לשינוי

18. ראה מס' 204 וכן *FRUS*, 1952-1954 Vol. IX (part 1) p. 130.
19. ראה מס' 193, 196, 202, 204.
20. ראה מס' 207, 209–212.
21. ראה מס' 243.
22. ראה מס' 279, 304, 312.
23. ראה מס' 284.

האווירה, והם עשו זאת למרות שאחדים מהם טענו כי התגובה בארץ לוקה בהגזמה.[24]

אירועים והתפתחויות אחדות בחמשת החודשים האחרונים של שנת 1953, שאיימו לערער את הבסיס שעליו ניסה הממשל החדש לכונן את יחסיו עם מדינות ערב, גרמו להקשחת עמדותיו כלפי ישראל. בולטים בסימני ההרעה הם עיכוב כספי המענק בתגובה על המחלוקת עם סוריה והאו"ם על המפעל להטיית מי הירדן; וכן התגובה על פעולת קיביה. המענק הופשר אמנם כעבור כחודש והממשל אכן ניסה להפחית ממשמעות הצעדים האלה ולשכנע את נציגי ישראל שהידידות של אמריקה כלפי ישראל היא גורם של קבע במדיניות האמריקאית.[25] ועם זאת התפתחות מסכת היחסים בשנים הבאות מאשרת את הטענה כי ראשיתו של הערעור ביחסי ישראל ארצות־הברית אכן נטוע בתקופה זו.

יחסי ישראל עם ברית־המועצות

יחסי ישראל עם ברית־המועצות התדרדרו בשנת 1953 עד כדי ניתוק היחסים בתחילת השנה. אך לאחר חודשים אחדים חודשו היחסים ובסוף השנה חל שיפור ניכר ביחסי שתי המדינות.

מכלול של גורמים, פנימיים וחיצוניים, שהיו שלובים זה בזה, קבעו את אופי היחסים בין שתי המדינות והשפיעו על עיצובם: המאבק הגלובלי בין ברית־המועצות לארצות־הברית ועמדתה של ישראל כלפי שתי המעצמות; האינטרסים הסובייטים במזרח התיכון והסכסוך הישראלי־ערבי; יחסו של המשטר הסובייטי כלפי המיעוט היהודי החי בתחומו והמדיניות האנטישמית בברית־המועצות מול הדאגה של ישראל לגורלו של מיעוט זה ורצונה בעלייתו לישראל; המחלוקות האידיאולוגיות בין המשטר הקומוניסטי למשטר הדמוקרטי בישראל ושיוכה של ישראל לגוש הדמוקרטי.

ב־13 בינואר 1953 פורסמה הידיעה על מאסרם של תשעה רופאים, שישה מהם יהודים, שהואשמו בקשירת קשר להמית מנהיגים סובייטים ובריגול וקיום קשר עם ארגון הג'וינט וסוכני ריגול אמריקאים.[26] עלילה זאת הייתה בבחינת המשך ישיר למסע התעמולה האנטישמי, האנטי ציוני והאנטי ישראלי שליווה את משפטי פראג שהתקיימו בסוף שנת 1952.[27] בניגוד למשפטי פראג, שבהם כוונה התעמולה גם נגד מדינת ישראל, לא נזכר שמה של ישראל בפרטי עלילת הרופאים ועובדה זו השפיעה על החלטת בכירי משרד החוץ וראש הממשלה להימנע בשלב ראשוני זה מהודעה רשמית מטעם הממשלה ולהמתין להתפתחויות.[28] לעומת זאת העיתונות בארץ, פרט ל"על המשמר" ולביטאון המפלגה הקומוניסטית "קול העם", הגיבה מיד ובתקיפות והבליטה במאמרי המערכת את אופיה האנטישמי של העלילה. רק "קול העם" קיבל

24. ראה מס' 316, 323, 330.
25. ראה מס' 422.
26. ראה מס' 11.
27. ראה כרך 7, הערת־עורך בעמ' 653–654.
28. ראה מס' 15, 17.

את גרסת מוסקבה. ממשלת ישראל ניצבה בפני דילמה קשה. מצד אחד אופיה האנטישמי של העלילה וסכנתה ליהודי ברית־המועצות חייבו תגובה יהודית חד משמעית. מצד שני היחסים הדיפלומטיים בין שתי המדינות היו תקינים והעובדה ששמה של ישראל לא נקשר לעלילת הרופאים דרשה משנה זהירות: להימנע מתגובה בעלת אופי אידיאלוגי ולהיזהר שמא תתפרש התגובה כהתערבות בענייניה הפנימיים של ברית־המועצות ותזיק ליחסי שתי המדינות ואולי גם ליהודים. לסוגיית התגובה החיצונית נקשרה גם בעיה פנימית: תגובת המפלגה הקומוניסטית עוררה זעם בישראל והממשלה נדרשה להחליט כיצד לטפל בה.

הכעס והעלבון על עלילת הרופאים היה משותף לכל קובעי המדיניות בישראל, אך דעותיהם היו חלוקות בשאלת התגובה הראויה; הייתה הסכמה כללית שהבימה שמעליה יש להשמיע את תגובת ישראל היא הכנסת. אך על תוכנה של ההצהרה הרצויה התגלעה מחלוקת. בישיבה שקיימה הממשלה ערב הדיון בכנסת[29] נדונו שלושה עניינים : האם להכריז בפומבי כי בכוונת ישראל להעלות באו״ם את נושא ההסתה נגד העם היהודי וארגוניו; האם להדגיש את זכות העלייה של היהודים ממזרח אירופה ומברית־המועצות והאם להכריז בפומבי שהפעילות הקומוניסטית בארץ היא בבחינת הסתה נגד המדינה, וכי בכוונת הממשלה לפעול נגדה. רוב חברי הממשלה התנגדו לאזכורו של ״האויב הפנימי״ בהודעת הממשלה.[30] שרים אחדים וביניהם שר הסעד והדתות משה שפירא ניסו למתן את נוסח ההודעה, אך אחרים (שרת העבודה גולדה מאירסון והשר בלי תיק פנחס לבון) דרשו תגובה תקיפה והתייחסות ברורה לשאלת העלייה מברית־המועצות. הממשלה נמנעה מקבלת החלטה על נוסח ההודעה והותירה את הניסוח הסופי בידיו של משה שרת. הודעת הממשלה, שנמסרה בכנסת ב־19 בינואר, הייתה חריפה ונוקבת.[31] היא העידה על שינוי מסוים במדיניות הרשמית של ממשלת ישראל כלפי ברית־המועצות: מאיפוק מדיני שאפיין את התקופה הקודמת למאבק גלוי בעוינות הסובייטית כלפי היהודים ואף במשטר הסובייטי עצמו. ההודעה סימנה שלב נוסף בתהליך ההתרחקות של ישראל ממדיניות אי ההזדהות. ההודעה קשרה את עלילת הרופאים עם משפטי פראג וכינתה אותה כזב שמטרתה להטיל אימה על הקיבוצים היהודיים בברית־המועצות ובמזרח אירופה. בהודעה נאמר שישראל תוקיע את המעשה באו״ם וכי היא לא תחדל לדרוש את מימוש זכותם של יהודי ברית־המועצות לעלות לישראל. הודעת הממשלה שיקפה את אווירת הזעם כלפי ברית־המועצות ששררה בציבור בארץ באותם ימים, אך בעיני ציר ישראל במוסקבה, שמואל אלישיב, היא התפרשה כקיצונית יתר על המידה. אלישיב חשש שמא תוביל התגובה הקיצונית לניתוק היחסים והזהיר את חבריו מפני היגררות אחר הלכי הרוח בציבור.[32] שרת דחה את עמדתו של אלישיב ותמך ברעיון שהעלו גופים מפלגתיים וציבוריים בארץ, ובכללם הסוכנות היהודית, לזמן כינוס יהודי עולמי בסיסמה ״שלח את עמי״ שבו תותקף האיבה הסובייטית כלפי העם היהודי בכלל

29. ראה מס׳ 24.
30. ראה התנגדות בן־גוריון לגישה זו במכתבו אל חברי הממשלה, 20.1.1953, ארכיון צה״ל, 532.73/164.
31. ראה מס׳ 24.
32. ראה מס׳ 43.

והיהודים בברית־המועצות בפרט. הממשלה אימצה רעיון זה אך מחשש מפני תגובה סובייטית עוינת אם הממשלה תזדהה בפומבי עם צעדים אנטי סובייטים, החליטה להסתפק בתפקיד משקיפה בלבד. תכלית הכנס הייתה לעורר דעת־קהל עולמית נגד המדיניות האנטי יהודית של ברית־המועצות בהנחה שמוסקבה אכן איננה אדישה כלפי גורם זה.[33]

נוסף לכינוס החליטה הממשלה להעלות את סוגיית רדיפת היהודים בברית־המועצות באו"ם, אך לא כסעיף בפני עצמו שיידון במושב הקרוב של העצרת אלא כנושא שישולב בסעיפי דיון אחרים.

בעיצומם של הדיונים על התגובה הראויה על עלילת הרופאים התפוצצה ב־9 בפברואר פצצה בצירות הסובייטית בתל אביב; האירוע קטע באחת את כל הדיונים והעמיד את ממשלת ישראל מול מציאות חדשה. בתגובה לפיצוץ החליטה ממשלת ברית־המועצות ב־11 בפברואר לנתק את קשריה הדיפלומטיים עם ישראל.[34] החלטת הניתוק לא השתנתה למרות הודעת ראש הממשלה בכנסת ומכתבי התנצלות של ישראל.[35] באיגרת שבה הודיעה על ניתוק היחסים האשימה ברית־המועצות את ישראל ב"ליבוי שיטתי של שנאה ועוינות כלפי ברית־המועצות והסתה למעשים עוינים כלפיה". להוכחת האשמה זו ציינה האיגרת את המאמרים שהתפרסמו בעיתונות הישראלית נגד ברית־המועצות והדגישה את נאומו של שרת בכנסת "שהסית בגלוי לפעולות עוינות נגד ברית־המועצות".

ההחלטה לנתק את היחסים התקבלה בישראל בתדהמה ופורשה כתופעה חריגה ביחסיה של ברית־המועצות עם מדינות בעולם. מעצבי המדיניות בישראל התקשו להעריך במדויק מהם הגורמים שהניעו את ברית־המועצות למעשה הניתוק. ציר ישראל במוסקבה, שמואל אלישיב, מצא ארבעה טעמים שהוליכו את ברית־המועצות לצעד הקיצוני: (1) ראשיתו של תהליך הסתגרות של ברית־המועצות מפני העולם (2) רצונם של שליטי ברית־המועצות להעניש את ישראל (3) אי נוחות סובייטית מקיומה של הצירות הישראלית במוסקבה המהווה גורם מתסיס ליהודי ברית־המועצות (4) קשיים פנימיים בברית־המועצות המעידים על טיהורים צפויים כפי שהיה בשנים 1936–1937. אלישיב ציין כי מאז משפטי פראג גברה התעמולה האנטי יהודית בעיתוני ברית־המועצות ומאז גם רבו הכתבות המתארות את הציונות כאויבת העם הסובייטי.[36] בארץ נטו לאמץ את הערכותיו של אלישיב וגם פה תלו את ניתוק היחסים באיבתה הבסיסית של ברית־המועצות כלפי הציונות.

במפלגות השמאל (מק"י ומפ"ם) טענו, לעומת זאת, שניתוק היחסים הוא תגובה סובייטית מובנת לתמורה במדיניות אי ההזדהות של ישראל ופנייתה הגוברת אל המערב; אלה אף הוסיפו ואמרו כי תגובת הממשלה על עלילת הרופאים לא הייתה מרוסנת ומבוקרת דיה.[37]

33. ראה מס' 52 והערות 1 ו־2 שם.
34. ראה מס' 80, 81.
35. ראה מס' 71, 72, 78.
36. דברי אלישיב בוועדת החוץ והביטחון ב־3 במארס 1953.
37. ראה יוסף גוברין, יחסי ישראל – ברית־המועצות, ירושלים תש"ן, עמ' 30–39.

תקופת הניתוק לא ארכה זמן רב. ב־5 במארס 1953 מת שליט ברית־המועצות יוסף סטאלין ועם הסתלקותו החל בהדרגה עידן חדש בברית־המועצות. חילופי גברי בצמרת השלטון ושינויים במבנה הארגוני של מוסדות המפלגה העידו על מגמה של שינוי ממשטר דיקטטורי להנהגה קולקטיבית ויתר דמוקרטיזציה. אחד הגילויים לתהליך זה היה הודעת ממשלת ברית־המועצות ב־4 באפריל על זיכויים של הרופאים ושחרורם מן המאסר.[38] בהודעת תגובה שפרסמה בו ביום הביעה ישראל סיפוק על ההודעה הסובייטית ותקווה כי יופסק המסע האנטי יהודי נגד ארגון הג'וינט וההסתדרות הציונית. בהודעתה ציינה הממשלה שהאשמות נגד הרופאים העמידו יסודות למסע אנטי יהודי שאחד מצעדיו היה ניתוק היחסים. היא הביעה תקווה שתיקון המעוות יושלם בהפסקת מסע זה והדגישה את רצונה בחידושם של יחסים תקינים ומלאים בין ברית־המועצות לישראל.[39] בהצהרה זו פתחה ישראל צוהר לחידוש היחסים וציפתה שברית־המועצות תנקוט את הצעד הבא.

אך לא כך התפתחו הדברים. ברית־המועצות לא נקטה יזמה ישירה משלה, אף ששיגרה רמזים באמצעות שגרירי מדינות מזרח אירופה בסופיה.[40] את הצעד הראשון, נקט ביזמתו האישית בן־ציון רזין, המזכיר הראשון של ישראל בסופיה, כשהעלה במחצית השנייה של אפריל את שאלת חידוש היחסים עם ברית־המועצות בשיחה שקיים עם שגריר פולין במקום.[41] המשא־ומתן לחידוש היחסים ארך יותר מחודשיים. הוא התנהל רובו ככולו בסופיה, בשלב ראשון במגעים עם השגריר הפולני ולאחר מכן עם השגריר הסובייטי.

ב־28 במאי זומנו נציגי ישראל בסופיה אל השגריר הסובייטי בבולגריה ובשיחתם עמו פרשו את עמדתה החיובית של ממשלתם לחידוש היחסים. בפגישה שהתקיימה ב־2 ביוני קרא השגריר באוזניהם איגרת מאת ממשלת ברית־המועצות ובה נכונות לעיין בבקשת ישראל לחדש את היחסים והעמדת שני תנאים לצעד זה: תפיסת האשמים בפיצוץ הצירות בתל אביב והבטחה שממשלת ישראל לא תשתתף "בהסכמים המכוונים נגד ברית־המועצות".[42]

ישראל השיבה כי נקטה בצעדים לגילוי האשמים בפיצוץ בתל אביב והבהירה שאין כל ברית צבאית בינה ובין מעצמה אחרת ואף אין בכוונתה להצטרף לברית כזו. היא הוסיפה כי "לא הסכימה מעולם ולא תסכים לתמוך בביצוען או בהכנתן של פעולות תוקפנות נגד ברית־המועצות או נגד איזו מדינה אחרת שוחרת שלום."[43] תשובת ישראל לא סיפקה את הסובייטים. הם הביעו אי שביעות רצון מכך שישראל טרם מצאה את האשמים בפיצוץ ודרשו ניסוח מדויק ובהיר יותר של הבטחת ישראל כי לא תצטרף לבריתות ולהסכמים נגד ברית־המועצות. הם גם דרשו כי במכתב המורה על חידוש היחסים ייאמר במפורש כי ישראל היא שיוזמת את המהלך.[44]

38. ראה מס' 154.
39. ראה מס' 156.
40. ראה מס' 168.
41. ראה מס' 183 והשווה מ. שרת, יומן אישי, א, עמ' 64, 79.
42. ראה מס' 246, 245, 236.
43. ראה מס' 249 וראה גם מס' 250.
44. ראה מס' 268, 269.

רק לאחר פגישות ודיונים נוספים עם השגריר הסובייטי בסופיה הגיעו הצדדים לכלל הסכמה על נוסח חילופי האיגרות לחידוש היחסים.[45] שרת שיגר את איגרתו לשר החוץ הסובייטי ויאצ'סלב מולוטוב ב־6 ביולי והלה השיב לו ב־15 ביולי. ב־20 ביולי פורסמו בירושלים ובמוסקבה ההודעה על חידוש היחסים וחליפת האיגרות בין שתי המדינות.[46] ישראל נענתה למעשה לדרישה הסובייטית: היא הצהירה במפורש כי לא תהיה צד בשום ברית או הסכם שיכוון נגד ברית־המועצות. היא גם נענתה לבקשה הסובייטית שייאמר במפורש שישראל יזמה את המהלך לחידוש היחסים. ועם זאת גם הסובייטים צעדו צעד קטן לקראת ישראל ונענו לבקשתה לכלול באיגרתם פסקה שבה נאמר כי ממשלת ברית־המועצות תשאף לקיים יחסים ידידותיים עם ישראל.

לאחר חידוש היחסים השתררה אווירה נוחה יותר בין שתי המדינות ובישראל שררה אופטימיות זהירה באשר למטרותיה של ברית־המועצות. נימה זו שבאה לידי ביטוי בדיוני ועדת החוץ והביטחון של הכנסת גברה לאחר נאום שנשא ראש ממשלת ברית־המועצות מלנקוב ב־8 באוגוסט שבו התווה את קווי מדיניות החוץ של ארצו. מלנקוב הזכיר את חידוש היחסים עם ישראל, ציין את התחייבותה של ישראל להימנע מהצטרפות לבריתות נגד ברית־המועצות והביע תקווה להידוק שיתוף הפעולה בין שתי המדינות. ואכן בשלהי 1953 התנהל משא־ומתן מסחרי בדבר מכירת פרי הדר מישראל לברית־המועצות וקניית מזוט ודלק גולמי בברית־המועצות.[47]

אלא שבשני תחומים חיוניים לה נחלה ישראל אכזבה קשה. בישראל פירשו את הרגיעה ביחסים כהזדמנות לעורר במלוא התוקף את שאלת העלייה מברית־המועצות. בפגישה ראשונה לאחר הגשת כתבי האמנה שקיים הציר הישראלי עם סגן שר החוץ הסובייטי אנדריי גרומיקו ב־21 בדצמבר עורר אלישיב את שאלת העלייה בצורה ברורה והחלטית. תגובת גרומיקו הייתה שלילית ופסקנית ולא הותירה כל מקום לאי הבנות.[48] מכה שנייה ספגה ישראל בנושא חיוני לא פחות. בדיונים במועצת־הביטחון על מפעל ההטיה של הירדן נקטה ברית־המועצות לראשונה בפרשת הסכסוך הישראלי־ערבי עמדה אנטי־ישראלית פעילה והטילה בינואר 1954 וטו על החלטת המועצה.[49]

הטלת הווטו לא הייתה צפויה ולמעשה באה שנת 1953 אל קצה כשבישראל שוררת תקווה להמשך האווירה הנוחה ביחסים עם ברית־המועצות חרף התשובה המאכזבת בשאלת העלייה.

יחסי ישראל–סוריה: שיחות רמות דרג לחלוקת האזורים המפורזים

1953 הייתה שנה של תמורות ביחסי ישראל סוריה: בתחילת השנה נועדו נציגי שתי המדינות לשיחות שתכליתן השגת הסדר על חלוקת האזורים המפורזים; ובסופה נקלעו סוריה וישראל לעימות מתוח שצירו הניסיונות להטות את מי הירדן.

45. ראה מס' 277, 282, 287.
46. ראה מס' 288, 297, 298.
47. ראה מס' 528.
48. ראה מס' 595, 599.
49. ראה מס' 620, 621, הערות 4 ו־5.

בחמשת החודשים הראשונים של השנה התקיימו תשע שיחות רמות דרג בין נציגי ישראל לסוריה בתיווכם של נציגי או"ם במאמץ להגיע להסדר על חלוקת האזורים המפורזים בגבול שתי המדינות. היוזמה לשיחות, שהחלו כבר ב־1952, יצאה מן הסורים שביקשו לייצב את ההסדרים והשליטה הממשית בשטחים המפורזים על־ידי חלוקתם. הגדרת מסגרת השיחות עוררה מחלוקת בין הצדדים. ישראל עמדה על כך שההסכם שיושג בשיחות ייחשב בבחינת מרכיב בהסדר השלום הכולל או, למצער, סעיף מסעיפי הסכם לאי־התקפה; ומכל מקום ששני הצדדים יראו בו צעד המוליך להסדר שלום; הסורים ביקשו לצמצם את חשיבות השיחות ותכליתן ולנהלן במסגרת הסכם שביתת־הנשק השורר בין הצדדים. לאחר השיחה הראשונה שהתקיימה ב־9 באוקטובר 1952 ולאחר התייעצויות פנימיות החליטה ישראל לקבל את הגישה הסורית והשיחות אכן התנהלו במסגרת הדיונים על הסכם שביתת־הנשק.[50]

השיחות התנהלו בחסות האו"ם ונציגיו השתתפו בכולן. הן התנהלו לסירוגין בבית המכס הסורי סמוך לגשר בנות יעקב ובראש פינה. השיחות התנהלו בידיעת הממשל האמריקאי ובעידודו.[51] נוסף לשיחות הרשמיות התנהלו גם פגישות בלתי רשמיות של נציגי שתי המשלחות. לא נרשמו דיווחים משותפים של השיחות הרשמיות והמסמכים שנכללו בכרך זה הם דיווחים של הצד הישראלי בלבד.

חמישה שלבים עיקריים היו לשיחות אלה, שהתנהלו אגב עליות ומורדות, התקדמות ונסיגה:

(1) בארבע השיחות הראשונות (ב־15, 19 ו־22 בינואר וב־2 בפברואר)[52] הציגו הצדדים את עמדות היסוד שלהם, קבעו את מסגרת הדיון והחלו בדיון על התוויית קו שביתת־הנשק החדש והבעיות הכרוכות בו. בארבע שיחות אלה התגלעו הפערים העמוקים בין גישות שני הצדדים והניסיון לגשר על פניהם לא עלה יפה. שלב זה בדיונים הסתיים בקיפאון.

(2) משבר בשיחות ותיווך האו"ם (פברואר 1953) – בשלב זה נפגשו נציגי האו"ם עם הצדדים והצליחו לרכך מעט את עמדותיהם ולשכנעם לשוב אל השיחות.[53] שגריר ארצות־הברית בישראל, מונט דייוויס, התערב אף הוא ופנה אל שרת בניסיון לשכנע את ישראל לגלות גמישות ולחתור ביתר שאת להשגתו של הסכם עם סוריה.[54]

(3) שלב ההתקדמות ובו שלוש שיחות – 10, 16 במארס, 13 באפריל.[55] בסופו של שלב זה הושגה התקדמות והצדדים אף הגיעו להסכמות.[56]

(4) שלב ההתייעצות: ממשלת ישראל דנה בתוצאות השיחות ולכאורה אישרה את ההסכמות שהושגו עם הסורים, אך למעשה הציגה תנאים נוספים וביקשה הבהרות בעיקר בענייני המים; תביעות ישראל הקשו על המשך השיחות.[57]

50. ראה כרך 7, מס' 245, 384, 413, 424, 470.
51. ראה למשל *FRUS*, 1952-4, Vol. IX (part 1), Nos. 509, 521, 539, 586
52. ראה מס' 19, 23, 30, 53.
53. ראה מס' 73.
54. ראה מס' 85.
55. ראה מס' 124, 136, 169.
56. ראה מס' 169, הערה 5 וכן א. שלו, שיתוף פעולה בצל עימות, עמ' 392–393.
57. ראה מס' 190 והערה 1 שם.

(5) משבר וכישלון – שתי השיחות האחרונות (4, 27 במאי)[58] שבמהלכן הציגה ישראל את דרישותיה החדשות. הסורים דחו את תנאיה של ישראל והשיחות נפסקו בלא הסכם.

המשא־ומתן בין הצדדים עסק בניסיון לבטל את האזורים המפורזים ובאפשרויות חלוקתם בין שני הצדדים. האזורים המפורזים התפרשו בשלוש גזרות: הצפונית – אזור הבניאס; המרכזית – סביב ימת החולה ואזור משמר הירדן; והדרומית – מנוקייב ועד אל־חמה. בדיון ניסו הצדדים להתוות קו שביתת־נשק חדש בשלוש גזרות ולהתמודד עם סוגיות כגון השימוש במקורות מים, זכויות דייג ופיצויים על קרקעות.

כשדנו בקו הגבול בגזרה המרכזית הגמישו הצדדים את עמדותיהם והקשיחו אותן חליפות. תחילה דרשו הסורים שהקו יעבור באמצע האגמים (החולה והכנרת) ונהר הירדן; אחר־כך נסוגו מתביעותיהם והסכימו שהקו יעבור בצד המזרחי של הכנרת, החולה והירדן, והשאלה שניצבה עתה לדיון היה המרחק של קו הגבול מקו המים. הסורים דרשו שקו הגבול יהיה על קו המים ממש, ואילו ישראל תבעה שיישמר המצב הקיים והקו יעבור עשרה מטרים מזרחה לקו המים. ישראל התנגדה בעיקר לשינוי קו עשרת המטרים בגזרה הצפונית־מזרחית לכנרת – גִזרה שלא נכללה בתחום האזורים המפורזים והייתה מחוץ לתחום הדיון. אולם, במהלך השיחות התפשרו נציגי ישראל וניאותו לאמץ את הצעת הסורים שקו הגבול החדש יעבור מטר אחד בלבד מזרחה לקו המים באזור הצפוני־מזרחי של הכנרת ומזרחה לירדן.

כשדנו הצדדים בחלוקת הגזרות הצפונית והדרומית התעוררה מחלוקת קשה בהגדרת העיקָרון שינחה את הסדרי החלוקה: תביעתו של מי עדיפה – זה המחזיק בבעלות על הקרקע או זה שמעבדה. ישראל תבעה שעקרון העיבוד יקבע את תוואי החלוקה ומכוחו של עיקרון זה הסכימה לוותר על הכפרים הערביים תואפיק, נוקייב ורצועת אל־חמה. הקו שהציעה ישראל הותיר בידיה כ־70% מהשטח המפורז בגזרה זו. הסורים, לעומת זאת, תבעו להחיל את עקרון הבעלות ומכוחה של הנחת יסוד זו שרטטו קו שהותיר כמחצית משטח הגִזרה הדרומית בידיהם.[59]

במהלך הדיון על תוואי הקו החדש עלו שני נושאים נוספים שהעמיקו את המחלוקת בין שני הצדדים: זכויות הדייג וזכויות השימוש במים. הסורים תבעו כי הזכות לדייג תישמר בידי התושבים שייאלצו לעזוב את כפריהם כתוצאה מן ההסכם ובידי אלה שההסכם החדש ימנע מהם את הגישה אל הכנרת; עם אלה נמנו תושבי הכפר תואפיק שלמענם ביקשו הסורים פרוזדור גישה מיוחד אל הכנרת באזור הכפר סמרה.[60] הסורים אף הוסיפו ותבעו זכות דייג מוקנית וטבעית לדייגים הערבים בכנרת בעוד שישראל עמדה על זכותה להגביל את זכויות הדייג בכנרת ולהעניקה רק למספר מוגבל וקבוע של דייגים שיקבלו מטעמה רישיונות מיוחדים לצורך זה.

בשאלת זכויות ההשקאה והשימוש במים הסכימה ישראל להקצות מכסות מים קבועות לחקלאים הערבים שיאבדו מקורות מים כתוצאה מן ההסכם או ממפעל ההטיה

58. ראה מס' 195, 234.

59. ראה מס 49; א. שלו, שיתוף פעולה בצל עימות, עמ' 392–393.

60. ראה מס' 169 וכן יצחק מודעי: דו"ח פגישה, 5.3.1953, 130.02/2343/3.

של הירדן, אך התנגדה לתביעה הסורית להגדיל את המכסות מעבר לכמות שהחקלאים ניצלו בעבר.

למרות הוויתורים ההדדיים והאווירה הנוחה לא הגיעו הצדדים להסכם. לאחר השיחה התשיעית לא חודש המשא־ומתן וחודשים אחדים לאחר הפסקת השיחות כבר היו שני הצדדים נתונים בעימות חריף בסוגיית הטיית מי הירדן.

התעודות שהובאו בכרך זה חושפות רק מקצת מן הסיבות שהובילו לכישלון השיחות, אך הן רומזות על כמה מהן. כך למשל עולה כי אנשי משרד החוץ ובמידת מה גם שר החוץ עצמו הסתייגו מנכונות אנשי הצבא לוותר לסורים על שטחים אחדים כגון תואפיק ודרדרה ורצועת אל־חמה.[61] הם חששו מיצירת תקדים ומתגובת דעת־הקהל לוויתור על שטחים שישראל מחזיקה בהם; אחד מבכירי המשרד ביטא את עמדת חבריו במלים אלו: "מפסידים קלפים חשובים ומוסיפים על תאוות האחרים".[62] שרת היסס וככל הנראה רק שיחה עם בן־גוריון שכנעה אותו שוויתור על שטחים הוא הכרחי להשגת הסדר; אכן כשהציג את הנושא בפני חבריו בממשלה ועמיתיו במשרד החוץ כבר עמד על רוב יתרונו ומיעוט חסרונו של ההסכם.[63]

הוא תירץ את הוויתור בכך שישראל ממילא איננה שולטת על חלק מן השטחים שהיא נדרשת לוותר עליהם עתה וכי היא לא תצא נפסדת מוויתור מדומה הנכפה עליה; לעומת זאת יעניק ההסכם ממד של קביעות לבעלותה על השטחים שיוותרו בידיה. שרת גם הבהיר שההסכם יעניק לישראל חופש פעולה לבצע את תכנית המים הארצית והצביע על חשיבותו של משא־מתן עם סוריה המתקיים בעידודה של ארצות־הברית בשעה של קיפאון מדיני בכל החזיתות האחרות. עם חסרונות ההסכם מנה שרת את קביעת קו שביתת־הנשק על קו המים והצורך להעניק זכויות דייג לדייגים הערבים; עם זאת, כשהעמיד אלה מול אלה – את חסרונות ההסכם מול יתרונותיו – קבע נחרצות שגם אם המשא־ומתן לא יעלה יפה אל לה לישראל להיראות כמי שביזמתה נפסק משא־ומתן עם הערבים.

הסתייגות אנשי משרד החוץ שיקפה הלכי רוח מסוימים שמצאו ביטוי בהחלטת הממשלה.[64] גם הסתייגותו של שמחה בלאס, המומחה למים בישראל, מהסכם שיפגע בתכניות המים של ישראל הובאה בחשבון בהחלטה שקיבלה הממשלה. החלטה זו אישרה לכאורה את ההסכמות עם הסורים, אך הציבה תביעות חדשות שנועדו להבטיח את תכניות המים של ישראל.[65] הסורים דחו את התביעות והצדדים נקלעו למבוי סתום שהוביל לסיום השיחות.

כמה וכמה שיקולים הנחו את הסורים בנכונותם לנהל את השיחות עם ישראל. הם הכירו בעובדה שישראל שולטת למעשה על חלק מן האזור המפורז וכי מוטב לנסות לבלום אותה על־ידי הסכם שיגדיל את השטח הסורי. באותם ימים ניהלה סוריה משא־ומתן עם הממשל האמריקאי על סיוע כספי ותכלית המגעים הייתה לשכנע את הממשל כי סוריה אכן חותרת לשלום עם ישראל. סוריה אף ביקשה להבטיח בשיחות

61. ראה מס' 34.
62. ראה מס' 49, 91.
63. ראה מס' 38, 49, 91.
64. ראה מס' 190, הערה 1.
65. ראה ש. בלאס, מי מריבה ומעש, עמ' 247–248 וכן מס' 195 ו־245.

את בעלותה על רצועת אל־חמה שבה תיכננה להקים תחנת כוח בסיוע אמריקאי ועל־פי תכנית הירמוך.[66] אך לסורים כמו לישראלים היו תנאים להסדר והם לא היו מוכנים לקבל על עצמם הסכם בכל מחיר. ואכן כשבאה ישראל עם תביעותיה החדשות נסוגו הסורים מן המהלך. ייתכן שנכונות שני הצדדים לקיים את השיחות לא הייתה אלא צעד טקטי שנועד לקדם את ענייניהם: הסורים כדי להפגין רצון טוב כלפי האמריקאים, והישראלים כדי להבטיח את ביצועו של המפעל להטיית מי הירדן. בסיכומו של דבר ולמרות שהשיחות לא הוכתרו בהצלחה יש לייחס להן חשיבות מרובה על רקע התפתחות היחסים בין ישראל לשכנותיה מאז 1953. המסמכים מגלים שבשני הצדדים היו מדינאים ואנשי צבא שגילו נכונות לגמישות ולפתרון מעשי של הבעיות; גמישות זו לא גברה על המטרות הלאומיות הכוללות של שני הצדדים[67] והסכסוך שפרץ כעבור חודשים אחדים על המפעל להטיית מי הירדן מעיד על כך.

המתיחות בגבול ישראל־ירדן ופעולות הגמול
ההיבט המדיני והוויכוח הפנימי

בשנת 1953 גברת המתיחות בגבול ישראל–ירדן. במהלך השנה גדל מספר ההסתננויות של ערבים מעבר לגבול אל תוך שטח ישראל שהסתיימו בהרג אזרחים ישראלים ובעקבותיהן – עלייה בפעולות הגמול של ישראל; תהליך זה גרם החמרה הדרגתית ביחסים שבין שתי המדינות והגיע לשיאו באוקטובר עם פעולת קיביה.

ניסיונות למתן את סכסוך הגבול על־ידי הסכם מפקדים מקומיים שנחתם וחודש פעמים אחדות במחצית 1952 לא עלו יפה ב־1953. כבר בינואר הודיעה ישראל על ביטול ההסכם לאחר שירדן לא הקפידה על שמירתו ובמועד סמוך לביטולו יצאו כוחות צה"ל פעמיים אל מעבר לגבול.[68] רצף האירועים על הגבול עם ירדן עד לפעולת קיביה נע בין הסתננויות של ערבים ליישובי הספר של ישראל שחלקן הסתיים בהרג אזרחים וחלקן בגנבות, מיקושים, ופגיעות בדרכי התחבורה לבין פעולות גמול של צה"ל שרובן לא צלחו מבחינה צבאית, אך גרמו אבדות בנפש וברכוש לתושבי הספר הערבים,[69] וכולן עוררו את דאגת מעצמות המערב ובמיוחד ארצות־הברית ובריטניה. מדינות אלה לחצו על ישראל לרסן את תגובותיה ולפעמים אף גינו אותן מפורשות.[70] האמריקאים לחצו על ישראל לחדש את הסכם המפקדים, אך בישראל איבדו את האמון ביעילות ההסכם הזה והעדיפו ליישר את ההדורים בפגישות רמות־דרג עם הירדנים. פגישות כאלה אכן נערכו ב־29 ביוני וב־21 ביולי, אך הן לא שינו את המצב מיסודו.

שאלת התגובה הראויה על תופעת ההסתננויות העסיקה את הצמרת המדינית והביטחונית בישראל מאז 1951, אך במהלך 1953 רבו מאוד הדיונים הפנימיים

66. ראה מס' 203.
67. ראה א. שלו, שיתוף פעולה בצל עימות, עמ' 253.
68. ראה מס' 46, הערה 1.
69. ראה B. Morris, *Israel's Border Wars*, pp. 210–216, 221–226, וכן אטלס כרטא לתולדות מדינת ישראל, תש"ח–תש"ך, עמ' 96–97.
70. ראה למשל מס' 46, 51.

בסוגיה זו: האם יש להגיב בפעולה צבאית כל אימת שנהרגים תושבים ישראלים? האם לפגוע בתושבי הכפרים שמהם יצאו המסתננים או שמא רק באנשי המשמר הלאומי הירדני? האם יש מקום לשקול דרכי תגובה אחרות, קיצוניות יותר, כגון כיבוש שטח ירדני מעבר לגבול או שמא יש להגיב בגנבת רכוש בלבד? ולבסוף האם יש להעדיף איפוק והמתנה בין פעולה לפעולה ולנצל את השירותים הטובים של נציגי המעצמות שישפיעו על הירדנים למנוע את ההסתננויות. הדיונים התקיימו בפורומים בכירים אחדים: בישיבות ממשלה; בישיבות צמרת משרד החוץ ומשרד הביטחון; בוועדת החוץ והביטחון של הכנסת; במוסדות הבכירים של מפא"י ובהרכבים שונים של הצמרת הביטחונית והמדינית.

התפיסה הבסיסית של צה"ל ומערכת הביטחון הייתה שבנתונים הקיימים פגיעה בתושבי הספר הערבים היא הדרך היעילה ביותר למנוע הסתננויות וכי יש לנקוט דרך זו כל אימת שהמסתננים מעבר לגבול מגדישים את הסאה בפעולות הרג, פגיעה בעורקי תחבורה, או בתחושת הביטחון הפנימי של תושבי ישראל. ההנחה שעמדה מאחורי תפיסה זו הייתה שממשלת ירדן היא האחראית למניעת ההסתננויות וכי יש בכוחה למנוע אותן. אחריותה הכוללת של ממשלת ירדן למצב הייתה מוסכמת למרות שאנשי צבא וביטחון בישראל ידעו כי לפחות חלק מפעולות ההסתננות והחבלה מקורן במצוקת הפליטים השוכנים בסמוך לגבול. הגמול נועד בראש ובראשונה ללחוץ על השלטונות בירדן שיפעלו למנוע את ההסתננויות ולשכנע את תושבי הספר הירדני שפעילות זו אינה משתלמת ופוגעת בהם עצמם. אולם, למטרה העיקרית של הגמול נוספו מטרות לוואי כמו חיזוקו וחישולו של צה"ל או חיזוק עמידתם של יישובי הספר הישראליים. אנשי מערכת הביטחון גרסו שימוש בשיטת הגמול גם אם הדבר היה כרוך בלחצים דיפלומטיים מבחוץ. חלק משרי הממשלה, חלק מחברי ועדת החוץ והביטחון וחלק מהצמרת הפוליטית בארץ קיבלו ואימצו את תפיסת מערכת הביטחון.

מול הגישה התקיפה הזו ניצבו שר החוץ, רוב בכירי הפקידים במשרדו ואף חלק משרי הממשלה, חברים בוועדת החוץ והביטחון וחלק מהצמרת הפוליטית. גישתם לא פסלה מכל וכל את שיטת הגמול כאמצעי למניעת ההסתננויות, אך ביקשה להשתמש בה בצורה מבוקרת ולמצות לפני כל פעולה את התהליך המדיני ולשקול את ההשלכות המדיניות של כל פעולה צבאית. אולם, היו גם מי שהתנגדו לרעיון הגמול הצבאי מעיקרו, כמו מנהל משרד החוץ, ולטר איתן, שכפר, כלשונו, במדיניות הכוח והציע לשקול שיטות התגוננות אחרות.[71]

פעמים אחדות במהלך השנה נדרשה הממשלה להחליט כיצד ובאיזה עיתוי להגיב בפעולת גמול צבאית. דיוני הממשלה התקיימו בדרך כלל לאחר מקרים חמורים של הסתננויות: בפברואר, לאחר מיקוש רכבת ליד קלקיליה; במאי לאחר ירי בכביש ירושלים–תל אביב וירי על רכבת ישראל; וביוני לאחר רצח של אזרחים אחדים בתקריות אחדות שאירעו באותו שבוע.[72] בכמה מן הדיונים הללו הציע דוד בן־גוריון לממשלה להחליט על ביצוע פעולת גמול גדולה ובאחד הדיונים אף הציע לכבוש כפרים מעבר לגבול – כגון טול כרם או שיח' ג'ראח – ולהחזיק בהם עד שיבטיחו

71. ראה מס' 50, 132.
72. ראה מס' 54, 224, 265.

הירדנים שמעשי ההרג לא יישנו.[73] בין שאר הנימוקים להצעתו הצביע בן־גוריון על הבהלה השוררת ביישובי הספר ועל המורל הירוד של הצבא וקבע מפורשות שבענייני ביטחון חיוניים אין להתחשב במעצמות המערב ובמידת ידידותן לישראל.

בכל הדיונים שקדמו להכרעות ניצבו דוד בן־גוריון ומשה שרת זה מול זה. שר החוץ ניסה לעכב פעולות צבאיות ודרש למצות קודם כל את המהלכים המדיניים ובן־גוריון דחף לתגובה צבאית. זה גם זה מצאו תומכים לגישתם בין המשתתפים בדיונים. לא אחת התקבלו ההכרעות בממשלה על חודו של קול ובניסוחן נעשה ניסיון לתת ביטוי לשתי הגישות. כך למשל, הוחלט בישיבת ממשלה ב־2 בפברואר ברוב של 7 מול 6 להימנע לפי שעה מפעולה צבאית ולהסתפק בהודעה לנציגי מעצמות המערב ולנציגי האו״ם כי צה״ל יגיב על כל מעשה איבה חמור נגד ישראל אך עם זאת, גם נקבע כי שר הביטחון יקבע את צורת התגובה ובן־גוריון התנגד לתביעה שלפני כל הכרעה על פעולה צבאית יהיה דיון בממשלה.[74] ימים ספורים לאחר ישיבת הממשלה הזאת מסר שרת לנציגי מעצמות המערב הודעה בדבר אחריותה של ירדן לפגיעות בישראל וזכותה של המדינה לנקוט צעדים של הגנה עצמית אם הירדנים לא יכירו באחריותם למצב ואף יוכיחו כי בכוחם לשלוט בו.[75] אולם, הסמכות שהפקידה הממשלה בידי שר הביטחון אפשרה לו כעבור כשלושה חודשים, כשמקרי ההסתננויות שלוו ברצח אזרחים הלכו וגברו, לשגר את כוחות צה״ל לפעילות אל מעבר לגבול. זו פגעה גם באזרחים ירדנים ותוצאותיה עוררו את מחאת הבריטים.[76] במחצית השנייה של חודש מאי התרחשו בשני לילות תקריות של ירי בכביש ירושלים–תל אביב. דוד בן־גוריון פירש מעשה זה כאקט מלחמתי והציע לממשלה שתאשר כיבוש שטחים מעבר לגבול ואף הביא בחשבון אפשרות שתפרוץ מלחמה בין ירדן לישראל. רוב חברי הממשלה ובראשם שרת הביעו חשש מפני הסתבכות במלחמה וביקשו להימנע מפעילות צבאית כל עוד לא יובא הדבר לעיון נוסף בישיבת ממשלה. בן־גוריון קיבל את עמדתם של המתנגדים ובישיבת ממשלה שכונסה כשבוע לאחר מכן התקבלה דעתו של שרת כי טרם שיוכרע על פעולה צבאית יש לנסות תחילה מהלך דיפלומטי לתיקון המצב.[77]

עד כמה הייתה המחשבה בדבר האפשרות של מלחמה בין ישראל לירדן ממשית ניתן ללמוד ממהלכו של דיון מיוחד של בכירי משרד החוץ עם צמרת צה״ל שהתקיים בביתו של שרת ב־5 ביוני 1953.[78] הרמטכ״ל שתמך בפעילות צבאית גם אם זו תקרב את המלחמה אמר לחבריו שבמוקדם או במאוחר תפרוץ ממילא מלחמה בין ישראל לשכנותיה ועדיף להקדים אותה ולא להמתין עד שהערבים יצברו כוח ועצמה. שרת הבהיר לעומת זאת שהממשלה מתנגדת לכל מהלך העלול להוביל למלחמה.

73. ראה מס׳ 59, 228.
74. ראה מס׳ 59.
75. ראה מס׳ 61–62.
76. ראה תיק מס׳ 130.02/2402/2 ומס׳ 226, 240.
77. ראה מס׳ 228, 242.
78. ארכיון צה״ל, 230.72/897.

מיד לאחר חתימת הסכם המפקדים המקומיים עם ירדן ב־7 ביוני אירעה תקרית חמורה שהסתיימה בהרג אזרחים ישראלים והממשלה נקראה ב־11 ביוני לדיון מיוחד על התגובה.[79] בן־גוריון ביקש שוב את אישור הממשלה לגמול לכפרים שבסביבת היישובים הישראלים שהותקפו, בלא להתחשב בתגובת המעצמות. שרת, כדרכו, דרש שגם עתה ימוצה תחילה המהלך המדיני; שר החוץ הודה שהאירועים אכן חמורים ובכל זאת דרש איפוק ומתן שהות לשני הצדדים להוציא אל הפועל את הסדרי הסכם המפקדים. רוב שרי הממשלה תמכו בהמתנה של ימים אחדים כדי לאפשר לשרת למצות את הדרך המדינית, אך עם זאת החליטה הממשלה ברוב של 9 נגד 2, לייפות את כוחו של ראש הממשלה להורות על פעולה אם ישובו ויחודשו פעולות ההסתננות והרצח כעבור שבוע ימים.

לדרך הדיפלומטית ניתנה אפוא הזדמנות נוספת: שגרירי ישראל בלונדון ובוואשינגטון נפגשו עם בכירים במשרדי החוץ של שתי המעצמות, העמידו את בני שיחם על חומרת המצב והודיעו שישראל לא תוכל להימנע מגמול אם יימשכו מעשי ההסתננויות. בריטניה וארצות־הברית נדרשו להפעיל את לחצן על ירדן שתמנע את ההסתננות.[80] כישלון הפגישה רמת הדרג בין נציגי ישראל לירדן ב־29 ביוני לא הקל על מלאכתו של שרת. בעיני מפקדי הצבא נכשל המהלך המדיני וכשבחודשיים הבאים לא פסקו ההסתננויות ומעשי הרצח החליטו להגיב. אור ליום 12 באוגוסט פעלו יחידות צה״ל בגזרה הדרומית מערבית של הגבול עם ירדן, פגעו בכמה כפרים ירדניים והרגו כמה מתושביהם. בעיני אנשי הצבא לא נחשבה פעילות זו למוצלחת במיוחד והכישלון הצבאי הדאיגם; אך לכישלון הצבאי נוספה עתה תגובה בינלאומית מכאיבה. כמו על דרך השגרה מיהרו מעצמות המערב למחות על מעשיה של ישראל; הן גינו את פעולות הגמול ודרשו מישראל להימנע ממדיניות זאת.[81]

פעולת קיביה

שיטת הגמול של ישראל הגיעה לשיאה בפעולת קיביה באוקטובר 1953. רצח אם ושני ילדיה ביישוב יהוד בליל 13 באוקטובר היה המניע המידי לפעולה. יחידה מיוחדת שהוקמה בצה״ל בקיץ 1953 (יחידה 101) תקפה בליל המחרת את הכפר קיביה ושלושה כפרים סמוכים לו. במהלך הפעולה פוצצו חיילי צה״ל בתים אחדים בכפרים המותקפים ועל־פי העדויות נע מספר ההרוגים בין 42 ל־56 איש, נשים וטף.[82] ההחלטה לצאת לפעולה התקבלה בדרג צבאי־ביטחוני בלי שכונסה לשם כך הממשלה כולה. בנקטם הליך זה התבססו המכריעים על הסמכות שניתנה להם בישיבת הממשלה ב־11 ביוני. החלטת הדרג הצבאי הובאה לידיעתו של משה שרת ותחילה לא התנגד לה שר החוץ. רק לאחר שנודע לו כי ועדת שביתת־הנשק הישראלית–ירדנית גינתה את הרצח, כי הנציג הירדני בוועדה הביע זעזוע מן המעשה, שלטונות ירדן הסכימו שישראל תצא בעקבות התוקפים וכי מפקד הלגיון ביקש מישראל להימנע מפעולת

79. ראה מס׳ 256, 265, 261, 262.
80. ראה מס׳ 262, 264, 271, 272.
81. ראה מס׳ 352, 357, 353.
82. ראה מס׳ 426.

גמול – רק אז פנה שרת אל פנחס לבון, ממלא מקום שר הביטחון, וביקשו למנוע תגובה צבאית ישראלית. פנחס לבון פנה על־פי עדותו אל בן־גוריון (ששהה בחופשה) וקיבל את הסכמתו לפעולה.[83]

פעולת צה"ל בקיביה עוררה תגובות נזעמות בארץ ובעולם. נציגי ישראל בוואשינגטון ובניו יורק נחשפו לגל של הודעות גינוי וביקורת על מדיניותה של ישראל. תוצאות הפעולה הדהימו גם אותם והם לא נמנעו מלבקרה.[84] "עשינו מעשה שאין להתפאר בו ושאינו מוצא כפרתו גם בפשעי הערבים שקדמו לו", כתב אבן; חבר הכנסת דוד הכהן כתב שהמעשה מקפיא את דמו וכי חשך עליו עולמו. הביקורת הפנימית לא פגמה ביכולתם של נציגי ישראל לבצע את מלאכתם והם נרתמו כאיש אחד לבלום את המתקפה המדינית נגד ישראל. "כדאי לנקוט עמדה גלויית לב ... להרחיב את הטיעון... לעניין ההסתננויות בכלל", כתב אבא אבן והוסיף שצריך להחליט אם לתאר את הפעולה "ככשרה ומוצדקת" או שמא יש לומר כי הייתה בבחינת "פקיעת סבלנות" מצד תושבי הספר. חבר הכנסת הרצל ברגר כתב לשר החוץ ולחבריו במפלגת פועלי ארץ־ישראל "שנחוצה פעולה שתבהיר שלמעשה אין אישור מוחלט של הממשלה ואין זו מדיניותה".

התגובה הבינלאומית הייתה מידית וקשים במיוחד היו דברי הביקורת שהשמיעו נציגי ארצות־הברית ובריטניה. ראשוני המגיבים היו הבריטים אשר באיגרת לשר החוץ הביעו את הזדעזעותם מן המעשה ואת הסכנה הכרוכה בו לשלום האזור;[85] הבריטים אף לא היססו להזכיר לישראל את המחויבות של בריטניה להסכם בינה לירדן. הם דרשו מישראל לחקור את נסיבות האירוע, לשלם פיצויים לנפגעים ולהרחיק את צה"ל מאזור הגבול והבהירו לישראל שבריטניה עלולה להפעיל את החוזה שלה עם ירדן אם המצב בגבול יתדרדר.[86]

ב־18 באוקטובר יצאה מחלקת המדינה בהודעה לעיתונות שבה הביעה אהדה עמוקה לקרבנות, הדגישה את הצורך להביא את האחראים לדין ולמנוע תקריות דומות בעתיד.[87] התגובה האמריקאית התפרשה כגורם במערך הכולל יותר של יחסי שתי המדינות על רקע המחלוקת בשאלת העבודות להטיית מי הירדן. רק לאחר הפעולה בקיביה הודיע מזכיר המדינה בפומבי על החלטת ממשלתו להשהות את המענק לישראל. אף שההודעה נמנעה מהצבעה על קשר ישיר בין השהיית המענק לפעולה בקיביה אין ספק שהעיתוי למסירת ההודעה יצר רושם כזה.

הצרפתים כמו הבריטים הגישו איגרת מחאה לישראל, אך זו הייתה פחות חריפה בניסוחיה. ותגובתם הכללית על האירוע הייתה מחמירה פחות מזו של עמיתיהם.[88]

שלוש מעצמות המערב, ששרי החוץ שלהם נפגשו באותם ימים בלונדון הביעו את חרדתם מן המעשה וביקשו כבר ב־17 באוקטובר את כינוסה הדחוף של מועצת־הביטחון כדי לדון במתיחות הגוברת בין ישראל לשכנותיה.

83. ראה מס' 425 והערות 3 ו־4 שם; שרת, יומן אישי, עמ' 34, 47 והשווה מס' 464.
84. ראה מס' 432, 435, 439.
85. ראה מס' 433 ותשובת שרת במס' 461.
86. ראה מס' 434, 479, 489, 495, 505.
87. ראה מס' 451, הערה 1.
88. ראה מס' 447, 448, 471.

קובעי המדיניות הישראלית בירושלים ובוואשינגטון היו מאוחדים בדעתם שראשית לכל יש להוקיע את העמדה החד־צדדית של המעצמות שמתחו ביקורת על פעולת ישראל, אך התעלמו מהרקע שהוביל לפעולה זאת. אך הם היו חלוקים בשאלה האם להודות שצה"ל הוא שביצע את הפעולה, להודות במשגה שנעשה ולהביע צער על המעשה.

הממשלה התכנסה ב־18 באוקטובר בראשותו של בן־גוריון, שחזר לתפקידו לאחר חופשה שנמשכה שלושה חודשים, ובהשתתפותו של הרמטכ"ל. היא דנה בהפסקת העבודה בגשר בנות יעקב ובפעולת קיביה. שרת הציע לממשלה כי תורה להפסיק זמנית את העבודה בגשר בנות יעקב ואף טען, בין השאר, כי ראוי שהממשלה תפרסם גילוי דעת על פעולת קיביה ותביע בו צער על המעשה ותוצאותיו. בן־גוריון גרס שאין להודות בפומבי שצה"ל הוא שביצע את הפעולה והציע לפרסם הודעה שייאמר בה כי תושבי הספר שפקעה סבלנותם הם שחוללו את המעשה. חלק מהשרים שהשתתפו בדיון מתחו ביקורת על הפעולה, הביעו צער על שלא ננקטו אמצעים מתאימים למנוע הרג אזרחים, נשים וילדים והתרעמו על שלא נועצו בממשלה טרם ההכרעה לצאת למבצע כה מקיף. הם תמכו בהבעת צער פומבי על המעשה. אחרים השלימו עם הפעולה ותוצאותיה. רוב השרים תמכו בעמדת בן־גוריון כי אין להודות בפומבי שצה"ל הוא שביצע את הפעולה והוחלט שראש הממשלה ינסח הודעה מטעם הממשלה. בשידור רדיו ב־19 באוקטובר מסר בן־גוריון את גרסת ישראל על פעולת קיביה. הוא הכחיש את מעורבות צה"ל בפעולה וטען שאף לא אחת מיחידות צה"ל נעדרה באותו לילה מבסיסה. בן־גוריון הטיל את האחריות על המעשה על תושבי הספר שפקעה סבלנותם ובדבריו הביע את צערה של ממשלת ישראל על כך שבמהלך הפעולה נפגעו אנשים חפים מפשע.[89]

לאחר פרסום הודעת הממשלה התרכזה הפעילות המדינית בוואשינגטון ובלונדון במאמץ למתן את החלטת מועצת־הביטחון ולמנוע את גינויה של ישראל או למצער, שהחלטת הגינוי תלווה גם בהוקעת ההסתננות ובקריאה לשלום.[90] מאמצי ההסברה והפעילות הנמרצת לא הוכתרו בהצלחה. אט אט התברר לאבן שהמועצה אכן תגנה את פעולת צה"ל, אך תימנע מגינוי ההסתננות. בניסיון אחרון למנוע את הגינוי הצפוי הציע בנאומו במועצה לקיים מפגש ישראלי–ירדני במרכז האו"ם כדי לדון בו על הסדרי שביתת־הנשק ועל הדרכים למנוע את תקריות הגבול. הירדנים דחו את הצעתו של אבן וגם את קריאתו למועצה שתזמן את המדינות החתומות על הסכמי שביתת־הנשק לפתוח במשא־ומתן על המרתם בהסדר שלום סופי. אולם, חברי המשלחת הישראלית באו"ם לא נרתעו מהדחייה הירדנית והציעו לדרוש מיד ממזכיר האו"ם שיכנס ועידה ישראלית–ירדנית על־פי סעיף 12 בהסכם שביתת־הנשק. הם הניחו שירדן תדחה את ההצעה וישראל תזכה ביתרון תעמולתי חשוב. שרת ובן־גוריון תמכו בהצעה וכבר ב־23 בנובמבר הגיש אבן למזכיר האו"ם ולחברי מועצת־הביטחון את המסמך המוצע.[91] יום קודם לכן נקט בן־גוריון צעד אחרון כדי להשפיע על החלטת המועצה ועל דעת הממשלה ומסר הודעה אישית שבה האשים את המעצמות

89. ראה מס' 449.
90. ראה מס 479, 489, 490, 495.
91. ראה מס' 531, 557.

בכך שהצעתן מפלה בין דם לדם, מחפה על מעשי רצח שבוצעו לפני קיביה ואף מעודדת מעשי רצח נוספים. הוא אף האשים את בריטניה באחריות לנעשה בירדן והביע תימהון על שהמעצמות אינן קוראות לשלום בין הצדדים. ראש הממשלה שב והביע צער על "דם נקיים שנשפך" משני הצדדים והודיע שישראל תוסיף לדאוג בכל האמצעים להבטיח "שדם של ישראלים לא יהיה הפקר".[92]

ב־24 בנובמבר קיבלה מועצת־הביטחון החלטת גינוי לישראל על פעולת קיביה וקראה לה להימנע מפעולות כאלה בעתיד. היא קראה לירדן להמשיך ולחזק את הצעדים שנקטה כדי למנוע את ההסתננויות ותבעה משני הצדדים גם יחד להימנע מפעילות אלימה. הצעת ישראל לכנס ועידה לפי סעיף 12 בהסכם שביתת־הנשק נזכרה אמנם בהחלטה, אך לא כהוראה מחייבת.

מיד לאחר ההחלטה ניסו אבן ואנשיו ליצוק תוכן להצעתם והכינו סדר־יום ותכנית עבודה לוועידה המוצעת. אלא שבצמרת צה"ל הסתייגו מן התכנית ושפכו עליה מים צוננים. בעיני אנשי הצבא הבכירים הייתה התכנית רעיון סבוך שרק יגרום נזק לישראל. אבן ורפאל שעמדו בלחץ התגובה על פעולת קיביה באו"ם ובוואשינגטון איבדו משהו מסבלנותם וחשו כמי שאין מבינים בארץ את משמעות מאבקם וחשיבות הצעתם. השניים עמדו על השפעתה ההרסנית של פעולת קיביה על תדמיתה ומעמדה הבינלאומי של ישראל. "ישראל הפכה בבת אחת למפלצת" כתב רפאל ואבן הבהיר לעמיתיו שהתקרית פגמה ופגעה במעמדה של ישראל עד "לעברי פי פחת". הם התרעמו על חוסר ההבנה בישראל לחשיבות המאבק המדיני ולקשר בינו לבין מצבה הביטחוני של ישראל והדגישו שתפקיד הצעתם הוא לבלום את הפגיעה במעמדה של ישראל לאחר פעולת קיביה. שרת שהבין למצוקתם ביקש מהם לדחות את הבירור עם צמרת צה"ל עד לשובו של רפאל לארץ, אך אבן ורפאל לא הרפו.[93] בסופו של דבר בא העיכוב מצד מזכיר האו"ם שהחליט להמתין לתשובת הירדנים עד לאחר מושב הליגה הערבית בינואר 1954 והתכנית לא יצאה אל הפועל. התגובה התקיפה של אבן ורפאל מצביעה על מתח העבודה הדיפלומטית והלחץ ששרר בוואשינגטון ובניו יורק לאחר פעולת קיביה; והיא ביטוי למחלוקת בין אנשי הדיפלומטיה לקציני הצבא שהייתה ממאפייני הקבע של תהליכי קביעת מדיניות החוץ של ישראל מאז הקמתה של המדינה.

המפעל להטיית מי הירדן והשלכותיו על יחסי ישראל עם ארצות־הברית, סוריה והאו"ם

בראשית ספטמבר 1953 החלה ישראל בביצוע השלב הראשון של תכנית המים הארצית להטיית מי הירדן לנגב. מטרת התכנית בשלב זה הייתה לחפור תעלה – שניים וחצי קילומטר אורכה – שראשיתה דרומית לגשר בנות יעקב, שתוליך מים לכנרת ותנצל את הפרשי הגובה לשם הפקת חשמל.

העבודה החלה בשטח המפורז על אדמה בבעלות יהודית ולכאורה עשתה ישראל את כל ההכנות הדיפלומטיות הדרושות כדי למנוע חיכוך עם הסורים ועם האו"ם. היא

92. ראה מס' 525.

93. ראה מס' 539, 541 ו־544; מס' 563, 567, והערה 5 שם ומס' 574.

הודיעה מבעוד מועד לראש מטה משקיפי האו"ם על כוונתה לבצע את העבודה וסמוך למועד התחלת החפירות הבטיחה בכתב את הסכמתו של יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק, ריי טילוטסון, לביצוע העבודה.[94] גורמים בישראל העריכו כי סוריה המוטרדת בבעיות פנימיות תימנע מהתערבות צבאית, אך למרות כל צעדי התכנון והזהירות שנקטו, לא הצליחו קובעי המדיניות בישראל לצפות את תגובת האו"ם וארצות־הברית ואת העידוד והסיוע שקיבלה סוריה משני גורמים אלה.

ארבעה חודשים עמדה פרשה זו במרכז הפעילות הדיפלומטית של ישראל בוואשינגטון, ניו יורק וירושלים וגרמה מתח ביחסים עם ארצות־הברית ששיאו בהודעה הפומבית על עיכוב המענק לישראל.

כאמור, החלה ישראל בביצוע העבודות קילומטר אחד דרומית לגשר בנות יעקב בהנחה שרשויות האו"ם בארץ נתנו את הסכמתן לתחילת העבודה בתנאי שהעבודה לא תתבצע על קרקע ערבית ושיובטחו זכויות המים של הערבים. זמן קצר לאחר תחילת העבודה התברר שההסכמה שנתן לישראל יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק הישראלית–סורית לא הייתה על דעתו של ראש משקיפי האו"ם בארץ־ישראל, הגנרל ואגן בניקה. משלב זה החלה מסכת ארוכה של התדיינויות עם נציגי האו"ם על זכותה של ישראל לבצע את המפעל ובמקביל התנהלה פעילות דיפלומטית נמרצת עם נציגי ארצות־הברית בישראל ועם פקידי מחלקת המדינה בוואשינגטון.

שורש ההתנגדות האמריקאית למפעל הישראלי היה תכנית מים אזורית לניצול מי הירדן והירמוך שבאותם ימים עסקו בהכנתה בארצות־הברית. התכנית הוכנה על־פי בקשתה של סוכנות הסעד והתעסוקה לפליטים של האו"ם בהדרכת "רשות עמק טנסי" האמריקאית.[95] אך למרות חסות האו"ם הייתה זו למעשה תכנית אמריקאית שנועדה, בין היתר, לסייע לארצות־הברית לחזק את מעמדה באזור. התחלת מפעל שעניינו הטיית מי הירדן בלא לשתף בו את ארצות־הברית התפרשה במחלקת המדינה כהתרסה ישראלית כלפי המדיניות האמריקאית.

ניתן להבחין בשלבים אחדים בהתפתחות המחלוקת על העבודה במפעל ההטיה: שלב ראשון – מתחילת העבודה ועד להודעה על עיכוב המענק (18 בספטמבר); שלב שני – מהחלטת בניקה (23 בספטמבר) ועד להגשת תלונה סורית למועצת־הביטחון (16 באוקטובר); שלב שלישי – מתקרית קיביה (14 באוקטובר) ועד להודעה הפומבית של מחלקת המדינה על עיכוב המענק (20 באוקטובר); שלב רביעי: מההודעה הפומבית על עיכוב המענק ועד להודעתו של אבן על הפסקת העבודה (27 באוקטובר).

תגובת מחלקת המדינה עם תחילת העבודה בגשר בנות יעקב הייתה מהירה והחלטית. פקידי המחלקה המליצו לעכב את שחרור כספי המענק לישראל. הנשיא אישר את ההמלצה והיא אף זכתה בעידודו של הממונה האמריקאי בתל אביב.[96] ההודעה על העיכוב נמסרה ב־18 בספטמבר על־ידי הנרי ביירוד שנימק החלטה זו בידיעות על אפשרות של התנגשות מזוינת בין ישראל לסוריה בשל העבודות להטיית הירדן. הוא הבהיר שמחלקת המדינה ממתינה לדיווח מבניקה ועל־פיו תשקול

94. ראה מס 329, 366 והערות 2, 5 שם.

95. ראה מס' 452, הערה 2.

96. ראה *FRUS*, 1952-1954, Vol. IX (part 1), pp. 1303, 1307-8.

את המשך צעדיה. אכן צעדי התגובה של ארצות־הברית בכל שלבי המשבר הושפעו באורח ברור מהחלטותיו של בניקה.

ב־23 בספטמבר שיגר בניקה מכתב לשרת שבו ביקש מישראל להפסיק את העבודה כל עוד לא הושג הסכם על השאלות השנויות במחלוקת. הוא קבע שלאחר בדיקה שעשה באזור התברר לו שישראל החלה אמנם את העבודה על קרקע בבעלות יהודית, אך טרם סיים את בדיקותיו שכוונתן לבחון אם העבודות אינן מתבצעות גם בקרקעות בבעלות ערבית ובלא הסכמתם של הבעלים. כמו־כן מצא שהעבודה פוגעת בזכויות המים של הערבים באזור ומקנה יתרונות אסטרטגיים לישראל ובכך יש משום הפרה של הסכם שביתת־הנשק. בתשובה ששיגר שר החוץ לבניקה למחרת היום הודיע לו שישראל אינה יכולה להיעתר לבקשתו להפסיק את העבודות ודחה אחת לאחת את טענותיו של איש האו"ם. עם זאת, לא סגר את הפתח לדיון על הנושאים שהועלו במכתב. בניקה דחה את תשובת ישראל ושב וביקש ממנה להפסיק את העבודה, למעשה לזמן בלתי מוגבל, כדי להקל על הדיון בנושאי המחלוקת. גם מחלקת המדינה הוסיפה ודרשה להפסיק את העבודה.[97] אנשיה טענו כי בהתנהגותה מגלה ישראל חוסר התחשבות בידידיה וקובעת עובדות בשטח המקשות על התמיכה בה. ישראל הסתייגה מגישתו של בניקה וביקרה אותו על שהוא משתף את הסורים בהחלטות שאינן נוגעות להם;[98] עוד הוסיפה ישראל ואמרה שבניקה מתעלם בהכרעותיו מן ההחלטות שקיבל ראלף באנץ' – לשעבר מתווך האו"ם בפועל לארץ־ישראל, במהלך הסכסוך על ייבוש החולה ב־1951, ושהוא חורג מתחום תפקידו. אך, כאמור, מחאות ישראל לא הועילו ובניקה לא נסוג בו מדרישותיו.

משעמדה ישראל בסירובה החליטו הסורים, ב־16 באוקטובר, להגיש תלונה למועצת־הביטחון, וביקשו את כינוסה. משלב זה עברה זירת הפעילות לניו יורק. הלחץ שהפעילה ארצות־הברית על ישראל באמצעות עיכוב המענק לא הועיל. דבר העיכוב לא פורסם, אם משום שבמחלקת המדינה חשבו שאפשר יהיה לשכנע את ישראל בדרך שקטה ואם משום החשש שפרסום העניין יעורר לחץ נגדי על הממשל מצד יהודי ארצות־הברית. למרות שעיכוב המענק איים על הכלכלה הישראלית החלשה והנצרכת לא עולה מן התעודות שלפנינו שהשיקול הכלכלי גבר על השיקול המדיני. בן־גוריון וחבריו הציגו בהתייעצויות פנימיות ובישיבות ממשלה עמדה נחרצת נגד הפסקת העבודה שתוארה ככניעה לתכתיב האו"ם וללחץ כלכלי אמריקאי ופגיעה במפעל שנחשב לאחד מאבני היסוד של בניין התשתית הכלכלית־הלאומית.

משה שרת ואחדים מעמיתיו במשרד החוץ ובוואשינגטון הציעו פעמים אחדות במהלך הסכסוך להפסיק זמנית את העבודה כדי להסיר את הלחץ האמריקאי ולמנוע האשמות נגד ישראל על שהיא מפירה את החלטות האו"ם, אך עמדתם לא התקבלה. ביקורת חריפה על העיתוי של התחלת המפעל שיגר אבן לשר החוץ וראש הממשלה בשמו ובשם עמיתיו בשגרירות. הוא טען שההחלטה מאריכה את חזית הוויכוח עם האמריקאים במקום לקצרה ומקשה על בניית היחסים התקינים עם הממשל החדש. על־פי גרסתו מוטב היה בשלב מוקדם של המחלוקת להביע נכונות להפסיק זמנית

97. ראה מס' 413, 391, 389.

98. ראה מס' 397.

את העבודות ולקבל את תביעות בניקה. ביקורתו של אבן נדחתה ובן־גוריון אף ענה לו שלעתים יש הכרח לפעול נגד האו"ם אם הוא גוזר בהחלטותיו גזר־דין מוות על התפתחותה ובניינה של כלכלה ישראלית עצמאית.[99]

פעולת קיביה ב־14 באוקטובר שינתה את המצב. לקראת הדיון במועצת־הביטחון הציע שרת לממשלה בהמלצת אבן להפסיק את העבודה באזור גשר בנות יעקב כדי לשפר את אווירת היחסים עם ארצות־הברית בעת הדיון. הצעתו של שרת נדחתה וכל הפצרותיו של אבן לא הועילו בעניין זה.[100]

התגובה האמריקאית שקשרה בין פעולת קיביה לבין מפעל המים הארצי לא איחרה לבוא. עד כה לא פורסמה ההחלטה על עיכוב המענק, אך ב־20 באוקטובר הודיע מזכיר המדינה במסיבת עיתונאים על החלטת ממשלתו לעכב את המענק לישראל. הוא נימק את ההחלטה בסירובה של ישראל למלא את חובתה ולכבד את דרישת ראש מטה משקיפי האו"ם להפסיק את העבודה בצפון. ההודעה הפומבית גרמה להתערבותם של יהודי ארצות־הברית וסייעה בעקיפין לישראל להסכים להפסקת העבודה. מנהיגים יהודים בארצות־הברית שנפגשו עם דאלס ב־24 באוקטובר מחו על עיכוב המענק. בעקבות הלחץ הודו פקידים במחלקת המדינה כי ההחלטה להשהות את המענק הייתה שגויה. בחיפוש אחר מוצא של פשרה הציעה מחלקת המדינה שישראל תענה בחיוב לפניית מועצת־הביטחון בפתיחת הדיון על הסכסוך בצפון ותפסיק את העבודות בימי הדיונים במועצה; אם כך תנהג, הבטיחו הפקידים האמריקאים, תודיע מחלקת המדינה על חידוש המענק. הממשלה קיבלה את הצעת הפשרה.[101]

ההודעה על הפסקת העבודה נמסרה מפי אבן בפתיחת הדיון במועצת־הביטחון ב־27 באוקטובר. למחרת הודיע מזכיר המדינה דאלס, כמוסכם, על שחרור כספי המענק בסך 26 מיליון דולר לישראל.[102]

הפסקת העבודה חיסלה את המשבר עם הממשל על המענק, אך לא סיימה את ההתדיינות של ישראל במועצת־הביטחון. נציגי ישראל עשו כל מאמץ לשכנע את נציגי מעצמות המערב לנסח הצעת החלטה חיובית, שתבטיח את המשך העבודה בהסתייגויות הדרושות ותמנע מן הסורים למנוע את המשך העבודה בעתיד. הדיון במועצת־הביטחון התארך והסתיים רק ב־22 בינואר 1954 כשהטילה ברית־המועצות וטו על הצעת ההחלטה שיזמו מעצמות המערב. העבודה בגשר בנות יעקב לא חודשה ומפעל המים הארצי נדחה והושלם במקום אחר ובזמן אחר.

* * *

ב־1953 לא נחלה המדיניות הישראלית הצלחות מדיניות לרוב. היחסים עם ארצות־הברית התפתחו בכיוון מדאיג; המצב בגבול עם ירדן לא הוטב, למרות פעולות הגמול, והשפעתו על היחס כלפי ישראל בזירה הבינלאומית הייתה שלילית; המפעל להטיית הירדן הוקפא והניסיון להגיע להסדר עם סוריה לא צלח. גם מגעים

99. ראה תכתובת עם אבן במס' 392, 398, 420, 430, 443.
100. ראה מס' 437, 444, 445 והערה 1 שם.
101. ראה מס' 473.
102. ראה מס' 475, 484.

חשאיים עם מצרים על רקע המשא־ומתן הבריטי–מצרי לא עלו יפה. מגעים אלה התנהלו באירופה ותחילה נדמה היה שהמפקדה המצרית מעוניינת בשיפור היחסים עם ישראל כדי לקבל ממנה עזרה בהשגת סיוע כלכלי מארצות־הברית – עד כדי הצעה לקניית כותנה מצרית – וגיבוי מוסרי לדרישתה מן הבריטים לפנות את אזור התעלה. אלא שבמהלך השיחות התברר שמצרים איננה מתכוונת לשנות באורח מהותי את מדיניותה כלפי ישראל; היא לא תעניק מעבר חופשי לאוניות ישראליות בתעלת סואץ ואף לא תפסיק את התעמולה העוינת כלפיה; במשרד החוץ העריכו שכל רצונם של המצרים הוא להרדים את ישראל וליצור אווירה נוחה בדעת־הקהל הבינלאומית כלפי מצרים.[103]

לעומת זאת הצליחה ישראל בסוגיית השילומים להשיג את מטרתה. דחיית אישור הסכם השילומים בבונדסטאג הגרמני בעקבות לחץ מצרי הדאיגה את ישראל בראשית השנה. עיכוב כספי השילומים השפיע קשות על מאזן התשלומים של המדינה. כשלונם של המגעים לחתימת הסכם סחר בין גרמניה למצרים, נחישותו של אדנאואר, ובמידת מה גם המאמצים הדיפלומטיים של ישראל הובילו לאישור ההסכם ב־13 בפברואר בממשלת בון ואישורו הסופי ב־18 וב־20 במארס בשני בתי הנבחרים. ב־27 במארס 1953 הושלם התהליך עם החלפת כתבי האישור במזכירות האו"ם.[104] מיד לאחר האישור העלו דיפלומטים ישראלים את שאלת היחסים עם גרמניה ודיברו על הצורך לשנות את היחס כלפיה; הם טענו כי יש ליצור מערכת יחסים של כבוד הדדי בין ישראל לכל אומות העולם והצביעו על הדרכים להכשרתה של דעת־הקהל בישראל בכיוון זה. שרת אימץ את הערכות עמיתיו והסכים עם כך שיש להכין את דעת־קהל, אך ביקשם לא לדחוק את הקץ ולהאט את הקצב משום שהציבור בישראל איננו בשל לתהליך התמורה.[105]

ביולי 1953 עבר משרד החוץ לירושלים ובכך השלימה ישראל את העברת רוב משרדיה לבירה. צעד זה נתקל בהתנגדות חריפה של ארצות־הברית שהובילה אחריה את נציגי מעצמות המערב ונציגויות אחרות בישראל. ניסיונותיו של שר החוץ משה שרת לשכנע את נציגי המעצמות שאין לפרש צעד זה כמעשה מדיני וכי העברת המשרדים היא עניין טכני בלבד הבא להשלים את תהליך העברת כל משרדי הממשלה לירושלים לא עלו יפה. הנציגים הדיפלומטים, ובמיוחד נציגי ארצות־הברית, נמנעו מקיום מגעים עם נציגי השלטון בירושלים.[106]

★ ★ ★

שנת 1953 הייתה שנת מעבר בהתפתחותה המדינית והביטחונית של ישראל. לאחר חמש שנות עצמאות ביססה ישראל את מעמדה ומקומה בעולם, אך לא הצליחה להגיע אל השלווה והמנוחה. המצב המתוח בגבולות והיעדר שלום עם מדינות ערב קבעו יותר מכל את מעמדה בזירה הבינלאומית והשפיעו על קביעת מדיניות החוץ שלה.

103. ראה מס' 47, 70, 84, 194, 205, 215, 217, 229, 415, 419, 548.
104. ראה מס' 26, 28, 37, 58, 82, 98, 100, 101, 140, 141.
105. ראה מס' 140, 141, 153, 305, 307.
106. ראה מס' 111–113, 280, 316 הערה 2, 322, 363, 369, 407.

בשנה זו החלו להסתמן התהליכים שהובילו למלחמת סיני בשנת 1956 ונפגם השקט היחסי שאפיין את השנים הראשונות לקיומה של המדינה. המתח המתמיד בין מעצבי מדיניות החוץ לגורמי הביטחון שראשיתו בשנים קודמות ושיאו בשנים שלאחר מכן, התעצם מאוד ב־1953 על רקע המחלוקות על התגובה הראויה לאירועים הקשים בגבולות. כאמור, ילך מתח זה ויחריף בשנים הבאות.

ימימה רוזנטל

רשימת ארכיונים וקיצורים במראי מקום

ארכיון המדינה

43. חטיבת משרד ראש הממשלה, תיקי לשכת ראש הממשלה
93. חטיבת משרד החוץ, נציגויות בחוץ־לארץ
    93.01 מברקי צופן
    93.02 פאריס
    93.03 ניו יורק
    93.04 לונדון
    93.08 ואשינגטון
    93.13 ראנגון

105. לשכת נשיא המדינה

130. חטיבת משרד החוץ, המשרד הראשי
    130.02 לשכת שר החוץ והמנכ"ל
    130.03 המחלקה למוסדות בין־לאומיים
    130.06 המחלקה הכלכלית
    130.09 מברקי צופן
    130.10 מחלקת מערב אירופה
    130.11 מחלקת מזרח אירופה
    130.12 מחלקת אמריקה הלטינית
    130.13 מחלקת חבר־העמים הבריטי
    130.15 מחלקת המזרח התיכון
    130.16 מחלקת שביתת־הנשק
    130.20 מחלקת ארצות־הברית

ארכיון מפלגת העבודה

ארכיון צה"ל

הארכיון הממלכתי הבריטי **Public Record Office** (קיצור: PRO)

FO371 משרד החוץ, תכתובת כללית, מדינית

רשימה ביבליוגרפית וקיצורים במראי מקום

(ברשימה זו מובאים שמות הספרים והפרסומים הנזכרים בהערות, בהערות־העורך ובמבוא)

א. מקורות

דברי הכנסת, מושב שני של הכנסת השנייה תשי"ג, כרכים XIII, XIV
מושב שלישי של הכנסת השנייה, כרך XV

רשומות, כתבי אמנה, כרך ג [תשי"ב]
כרך ד [תשי"ד]

תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל, כרך 3, גנזך המדינה ירושלים תשמ"ג
(קיצור: כרך 3)
תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל, כרך 4, גנזך המדינה ירושלים תשמ"ו
(קיצור: כרך 4)
תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל, כרך 5, גנזך המדינה ירושלים תשמ"ח
(קיצור: כרך 5)
תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל, כרך 6, גנזך המדינה ירושלים תשנ"א
(קיצור: כרך 6)
תעודות למדיניות החוץ של מדינת ישראל, כרך 7, גנזך המדינה ירושלים תשנ"ב
(קיצור: כרך 7)

Foreign Relations of the United States, 1952–1954, Vol. IX (Part 1) Washington 1986

(קיצור: *FRUS,* 1952–1954, Vol. IX (Part 1))

United Nations, *Security Council Official Records, Eighth Year, Supplement* April, May and June 1953

(קיצור: SCOR, Eighth Year, Supplement)

United Nations, *Security Council Official Records, Eighth Year*

(קיצור: *SCOR, Eighth Year*)

Yearbook of the United Nations, 1953, New York 1954
Yearbook of the United Nations, 1954, New York 1955

ב. כללי

בלאס, שמחה, מי מריבה ומעש, רמת גן 1973
יוסף גוברין, יחסי ישראל ברית־המועצות, 1953–1967, ירושלים 1990
אטלס כרטא לתולדות מדינת ישראל שנים ראשונות, תש"ח–תש"ך, ירושלים 1978
פרוינדליך, יהושע, מחורבן לתקומה, תל אביב 1994
שלו, אריה, שיתוף־פעולה בצל עימות, תל אביב 1989
שרת, משה, יומן אישי, כרך א׳, תל אביב 1978
Alteras, Issac, *Eisenhower and Israel,* U.P. of Florida Gainesville 1993
Morris, Benny, *Israel's Border Wars, 1949–1956,* Oxford 1993

רשימת התעודות, הערות־העורך ותוכנן

.1 5.1.1953 א. בן חורין אל א. אבן
שיחה עם חבר הסגל המצרי בוואשינגטון בעקבות המסע הישראלי נגד הספקת נשק למצרים.

.2 5.1.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
חילוקי דעות בין מנהיגי יהדות ארצות־הברית על התגובה למשפט פראג; בקשת הדרכה מבן־גוריון.

.3 5/15.1.1953 הערת־עורך
השתתפות שרת בוועידת נציגי המפלגות הסוציאליסטיות במדינות אסיה שהתקיימה בראנגון.

.4 6.1.1953 ח. הרצוג אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחת אבן – אצ׳יסון: דאגת ישראל ממכירת נשק למדינות ערב.

.5 7.1.1953 הערת־עורך
מסירת איגרת מישראל לבריטניה.

.6 7.1.1953 איגרת מאת מיופה־הכוח של ישראל בבריטניה אל שר החוץ הבריטי
דאגת ממשלת ישראל מהחלטת בריטניה למכור מטוסים למדינות ערב.

.7 7.1.1953 ו. איתן אל ראשי נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
חשיבות הקשר בין ישראל למדינות אסיה; צעדים לקידום היחסים.

.8 9.1.1953 א. אבן אל מ. קומיי (מברק)
עמדת מחלקת המדינה בנוגע למכירת מטוסים למצרים.

.9 9.1.1953 הערת־עורך
מסירת איגרת בקשה למענק השנתי מארצות־הברית.

.10 12.1.1951 ישיבת סגל נציגות ישראל באו״ם עם סגל שגרירות ישראל בוואשינגטון
דיון על מדיניות השלום של ישראל.

.11 13.1.1953 ש. אלישיב אל משרד החוץ (מברק)
פרסום האשמות בעיתונות הסובייטית נגד רופאים יהודים בברית־המועצות.

.12 13.1.1953 א. עברון אל א. אבן
תגובה על דברי אבן בישיבת הסגל בעניין השלום עם הערבים.

.13 13.1.1953 ח. יחיל אל משרד החוץ (מברק)
שיחה עם בלנקנהורן: התנצלות ודברי הסבר על העיכוב באישור הסכם השילומים.

.14 14.1.1953 י. מרוז אל ו. איתן (מברק)
שיחה במשרד החוץ הטורקי: ישראל והגנת המזרח התיכון.

.15 14.1.1953 ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ (מברק)
הנחיות לתגובה על ההאשמות הסובייטיות נגד הרופאים היהודים בברית־המועצות.

16. 14.1.1953 שיחת א. אבן, ג. רפאל - סר מוחמד זאפרוללה חאן
יחסי ישראל-פאקיסטן; יחסי ישראל-ערב; בעיות בינלאומיות במזרח התיכון.

17. 15.1.1953 מחלקת מזרח אירופה אל נציגויות ישראל במזרח אירופה (מברק)
תגובות בישראל ובעולם על פרשת הרופאים בברית־המועצות.

18. 15.1.1953 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחת אילת - ביירוד: מצרים והתכניות לארגון הגנה אזורי.

19. 15.1.1953 דין־וחשבון על פגישת משלחות ישראל וסוריה
דיון על הסכם שביתת־הנשק ישראל-סוריה.

20. 15.1.1953 ז. שק אל א. לבבי וש. בנצור (מברק)
דאגת היהודים בצ׳כוסלובקיה מחיסול הצירות הישראלית בפראג.

21. 16.1.1953 א. אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי (מברק)
התגובה בבריטניה על ההאשמות נגד הרופאים היהודים בברית־המועצות.

22. 16.1.1953 שיחת י. לינטון - י. טסושיה
יחסי ישראל-יפן.

23. 19.1.1953 דין־וחשבון על פגישת משלחות ישראל וסוריה
דיון על קביעת קו שביתת־נשק חדש באזור המפורז המרכזי.

24. 19.1.1953 הערת־עורך
הודעת הממשלה על ההאשמות נגד הרופאים בברית־המועצות בסיום הדיון בכנסת.

25. 20.1.1953 א. לוריא אל ו. איתן (מברק)
דיון בישיבת משלחת ישראל באו״ם: היערכות לקראת המושב השני של העצרת השביעית בנושאים: ההסגר בסואץ, משפטי פראג, ירושלים ותכנית למתקפת שלום.

26. 21.1.1953 א. אילת אל הלורד הנדרסון
דאגת ישראל מן העיכוב באישור הסכם השילומים.

27. 21.1.1953 מ. שרת אל ו. איתן
בעיית יחסי ישראל-ספרד.

28. 21.1.1953 פ. א. שנער אל משרד החוץ (מברק)
שיחה עם האלשטיין ובלנקנהורן: הבהרות של הגרמנים על העיכוב באישור הסכם השילומים ותגובת שנער.

29. 22.1.1953 תזכיר מאת ש. רוזן
בירור שאלת הסמכויות וההנחיות לשיחותיו של דיין עם הנציג הסורי, ג׳דיד.

30. 22.1.1953 דין־וחשבון על פגישת משלחות ישראל וסוריה
דיון על קביעת קו שביתת־נשק חדש באזור המפורז הדרומי.

31. 22.1.1953 דין־וחשבון מאת ש. אלישיב
ניתוח פרשת הרופאים היהודים בברית־המועצות.

32. 22.1.1953 מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
הנחיות לפעולה בוואשינגטון נגד חימוש מדינות ערב.

33. 23.1.1953 א. אילת אל ד. בן־גוריון ומ. שרת (מברק)
הערכות על השפעת המשא־ומתן הבריטי-מצרי על ישראל והצעות לפעולה.

34. 23.1.1953 מ. שרת אל ד. בן־גוריון
ביקורת על היעדר התייעצויות מוקדמות בין הצבא למשרד החוץ בשאלות הנוגעות ליחסים עם ירדן ולמשא־ומתן עם סוריה.

35. 23.1.1953 א. אילת אל מ. קומיי (מברק)
שיחה עם אידן: הספקת מטוסים בריטיים לערבים; שילומים; המדיניות הסובייטית.

36. 23.1.1953 תזכיר מאת ממשלת בריטניה
הספקת מטוסים למזרח התיכון.

37. 25.1.1953 מ. שרת אל משלחת ישראל בקלן (מברק)
הצעה להפעיל לחץ ישראלי ישיר על אדנאואר בעניין השילומים.

38. 25.1.1953 הערת־עורך
דיון בממשלה על המצב בגבול ישראל–ירדן ועל השיחות עם הסורים.

39. 26.1.1953 ח. יחיל ופ. א. שנער אל משרד החוץ (מברק)
שיחת גולדמן – אדנאואר בעניין עיכוב הסכם השילומים; הבטחת אדנאואר לזרז את אישור ההסכם.

40. 27.1.1953 מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
שיחת שרת – דייוויס: החשבונות החסומים; המצב בגבול ישראל–ירדן; השיחות עם הסורים; המשבר הכספי והסיוע הצבאי.

41. 28.1.1953 ח. הרצוג אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחה עם ביירוד: שיקולי ארצות־הברית לספק נשק למצרים.

42. 28.1.1953 מחלקת אמריקה הלטינית ומחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
שיחה עם שר החוץ של ארגנטינה ופגישת המשלחת היהודית עם פירון, והמלצות לפעולה.

43. 28.1.1953 ש. אלישיב אל משרד החוץ (מברק)
הבעת דאגה מהצהרות של ישראל בעניין היחסים עם ברית־המועצות.

44. 29.1.1953 ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
פגישת נציגי ישראל עם טקסיס: עמדת סוריה בעניין קביעת קו שביתת־נשק חדש באזורים המפורזים ותגובת ישראל.

45. 29.1.1953 ש. בנדור אל מ. שרת
שיחה עם פריד: מדיניות ישראל כלפי ההסתננויות מירדן.

46. 30.1.1953 ד. גויטיין אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחה עם ג׳רניגן: דאגת ארצות־הברית מפעולת צה״ל בכפרים הערביים פלמה ורנטיס שבמשולש.

47. 1.2.1953 ש. דיבון אל ר. שילוח
יזמה מצרית למגעים עם ישראל: הצהרת כוונות וגישושים ראשונים.

48. 2.2.1953 ח. הרצוג אל א. אבן
הספקת נשק למזרח התיכון: תגובת ישראל.

49. 2.2.1953 ישיבת הסגל הבכיר של משרד החוץ
שיחות עם הסורים.

50. 2.2.1953 ישיבת הסגל הבכיר במשרד החוץ
מדיניות ישראל בגבול עם ירדן.

.51	2.2.1953	**מ. שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)** שיחה עם דייוויס: שדר ממחלקת המדינה על המצב בגבול ישראל–ירדן.
.52	2.2.1953	**מ. שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)** תמיכה בכינוס יהודי עולמי בתגובה על המדיניות הסובייטית כלפי היהודים.
.53	2.2.1953	**דין־וחשבון על פגישת משלחות ישראל וסוריה** מחלוקת על הגדרת תחום השיחות.
.54	2.2.1953	**הערת־עורך** מיקוש הרכבת על־יד קלקיליה.
.55	3.2.1953	**ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ** הצעות לפעולה מדינית וכלכלית נגד החרם הערבי.
.56	4.2.1953	**א. ששון אל ו. איתן (מברק)** שיחה עם המנהל הכללי של משרד החוץ האיטלקי.
.57	4.2.1953	**א. אילת אל משרד החוץ (מברק)** שיחה עם שגריר אינדונזיה בלונדון לקראת ביקורו בישראל.
.58	4.2.1953	**פ. א. שנער וח. יחיל אל משרד החוץ (מברק)** לקראת אישור הסכם השילומים.
.59	4.2.1953	**הערת־עורך** דיון בממשלה על המצב בגבולות והודעת הממשלה בכנסת.
.60	5.2.1953	**א. אילת אל מ. קומיי (מברק)** שיחה עם באוקר: דאגת ממשלת בריטניה מן המצב בגבול ישראל–ירדן.
.61	5.2.1953	**הערת־עורך** מסירת הודעה בעל־פה לנציגי ארצות־הברית, צרפת ובריטניה.
.62	5.2.1953	**איגרת בעל־פה מאת ממשלת ישראל אל ממשלות ארצות־הברית, בריטניה וצרפת** המצב בגבול ישראל–ירדן.
.63	5.2.1953	**ז. שק אל מחלקת מזרח אירופה (מברק)** איגרת מממשלת צ׳כוסלובקיה.
.64	6.2.1953	**שיחת ח. הרצוג – עבד אל־חמיד ע׳אלב** יחסי ישראל–מצרים.
.65	8.2.1953	**ש. בנדור אל א. אבן** דין־וחשבון על שיחת שרת עם שגריר ארצות־הברית: סיוע צבאי, ירדן, סוריה והחשבונות החסומים.
.66	8.2.1953	**א. אבן אל מ. שרת (מברק)** קווים להצגת עמדת ישראל בשיחות עם ראשי הממשל החדש בארצות־הברית.
.67	9.2.1953	**מחלקת מערב אירופה אל שגרירות ישראל בפאריס (מברק)** קווים לשיחה עם רנה מאייר: הסכנה שבהספקת נשק למדינות ערב.
.68	9.2.1953	**הערת־עורך** דיון בממשלה על האזור המפורז בירושלים.
.69	9.2.1953	**א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)** שיחה עם היקרסון: דאגת מחלקת המדינה מכניסת חיילי צה״ל לקולג׳ הערבי בירושלים.

.70 9.2.1953 ר. שילוח אל ש. דיבון (מברק)
תשובה ליוזמה המצרית להקמת מגעים עם ישראל.

.71 10.2.1953 הערת־עורך
הודעת ראש הממשלה בכנסת על הפיצוץ בצירות הסובייטית בתל אביב.

.72 10.2.1953 הנשיא בן־צבי אל ציר ברית־המועצות בישראל
הבעת צער על הפיצוץ בצירות ברית־המועצות בתל אביב.

.73 11.2.1953 ר. איתן אל מ. שרת
שיחה עם ויז׳ייה: הודעת ישראל על פינוי הקולג׳ הערבי בירושלים; מידע על שיחות ויז׳ייה עם הסורים.

.74 11.2.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחה עם בידל סמית: יחסי ישראל–ארצות־הברית.

.75 11.2.1953 איגרת משגריר ישראל בוואשינגטון אל מזכיר המדינה של ארצות־הברית
בקשת ישראל לסיוע צבאי.

.76 11.2.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחה עם לודג׳: יחסי ישראל–ארצות־הברית.

.77 11.2.1953 ר. שילוח אל א. ששון
דיווח על שיחת באנץ׳ עם פאוזי בקהיר: עמדת פאוזי בשאלת הפליטים, הרציפות היבשתית בין מדינות ערב, בינאום ירושלים; תשובת ישראל לשר החוץ המצרי.

.78 11.2.1953 ש. אלישיב אל ס. בזרוב
הבעת צער על הפיצוץ בצירות הסובייטית בתל אביב ובקשה לראיון.

.79 11/12.2.1953 הערת־עורך
הודעת ברית־המועצות על ניתוק היחסים עם ישראל.

.80 11.2.1953 איגרת מאת ממשלת ברית־המועצות אל ממשלת ישראל
הודעה על ניתוק היחסים עם ישראל.

.81 12.2.1953 משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ (מברק)
ניתוח הסיבות להודעת ברית־המועצות על ניתוק היחסים עם ישראל.

.82 12.2.1953 פ. א. שנער וח. יחיל אל משרד החוץ (מברק)
צעדים חיוביים בגרמניה לקראת אישור הסכם השילומים.

.83 14.2.1953 ש. אלישיב אל משרד החוץ (מברק)
פנייה להימנע בארץ מהצהרות עוינות כלפי ברית־המועצות שיפגעו בסיכוי לחידוש היחסים בעתיד.

.84 15.2.1953 ש. דיבון אל ר. שילוח
דיווח והערות על שיחות דיבון עם נציג מצרים.

.85 15.2.1953 ש. בנדור אל א. אבן
שיחת שרת – דיווויס: השיחות עם הסורים, ניתוק יחסי ברית־המועצות–ישראל.

.86 15.2.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
דרישת ריילי לפינוי הקולג׳ בירושלים.

.87 16.2.1953 הערת־עורך
הודעת ראש הממשלה והדיון בכנסת על ניתוק היחסים עם ישראל בידי ברית־המועצות.

.88 16.2.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
פנייה להפסיק את הדיבורים בארץ על שינוי במדיניות ארצות־הברית כלפי ישראל ולנקוט קו מדיני זהיר יותר.

.89 16.2.1953 הערת־עורך
מסירת תזכיר מאת ממשלת ארצות־הברית אל ממשלת ישראל.

.90 16.2.1953 תזכיר מאת ממשלת ארצות־הברית אל ממשלת ישראל
דאגת ארצות־הברית מן המצב בגבול ישראל–ירדן.

.91 17.2.1953 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
הסבר לעמדת ישראל בעניין השיחות עם הסורים.

.92 18.2.1953 א. יאפו אל מ. קומיי
שיחת שרת – אוואנס: הערות על תגובת בריטניה למצב בגבול ישראל–ירדן והבהרת עמדת ישראל.

.93 18.2.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
הצעה שבן־גוריון ינאם בעצרת האו"ם בנושא האנטישמיות במזרח אירופה ונימוקים להצעה.

.94 18.2.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחה עם עוזרו של הנשיא אייזנהאואר על יחסו של הממשל החדש לישראל.

.95 19.2.1953 ח. גאון אל א. וידייה
הסכמת ישראל להמשיך בשיחות עם הסורים על חלוקת האזורים המפורזים.

.96 20.2.1953 י. תקוע אל ח. גאון
סיכום עמדת ישראל לקראת המשך השיחות עם הסורים על קביעת קו שביתת־נשק חדש באזורים המפורזים.

.97 20.2.1953 מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
שיחת בן־גוריון ושרת עם דייוויס: סיוע צבאי, הגנת המזרח התיכון, המצב הכלכלי, פעולות התגמול.

.98 20.2.1953 פ. א. שנער וח. יחיל אל מ. שרת (מברק)
אישור הסכם השילומים.

.99 20.2.1953 א. ששון אל מחלקת מערב אירופה (מברק)
שיחה עם שר הביטחון האיטלקי: ביקורו במצרים, הגנת המזרח התיכון וחשיבות השלום בין ישראל לשכנותיה.

.100 22.2.1953 הערת־עורך
דיון בממשלה על משלוח סחורות לישראל באוניות הנושאות דגל גרמני.

.101 22.2.1953 מ. שרת אל משלחת ישראל בקלן (מברק)
דיווח על הדיון בממשלה בעניין ביטול הסעיף בהסכם השילומים האוסר על משלוח סחורות לישראל באוניות הנושאות דגל גרמני.

.102 22.2.1953 ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
הנחיות להסברת הסכם שילומים.

.103 23.2.1953 מ. שרת אל ד. בן־גוריון
הצעה להקמת ועדת חקירה לבירור האחריות על הפיצוץ בשגרירות הסובייטית בתל אביב.

.104 23.2.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
הצעה לחדש את המאבק נגד ההסגר בתעלת סואץ.

.105	26.2.1953	א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק) שיחה עם דאלס: הצגת עמדת ישראל בעניין שלום עם מצרים והגנת המזרח התיכון ותגובת דאלס.
.106	26.2.1953	שיחת מ. פישר עם ל. מארשאל עמדת צרפת בשאלת ירושלים; הגנת המזרח התיכון.
.107	27.2.1953	י. מרוז אל א. נג'ר דבריו של שר החוץ הטורקי על ישראל בנאומו בבית־הנבחרים ומשמעותם ליחסי שתי המדינות.
.108	27.2.1953	א. אבן אל ו. איתן (מברק) האווירה באו"ם לקראת הדיון על האנטישמיות בגוש המזרחי.
.109	2.3.1953	א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק) ניתוח יחסי ישראל, ארצות־הברית, בריטניה ומצרים והצעות לפתוח במתקפת שלום עם מצרים.
.110	3.3.1953	מ. קומיי אל משרד החוץ (מברק) שיחה עם באוקר: הגנת המזרח התיכון ומצרים.
.111	3/5.3.1953	הערת־עורך תיאום תגובת נציגי מעצמות המערב ומדינות מערביות אחרות על העברת משרד החוץ לירושלים.
.112	4.3.1953	מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון ובלונדון (מברק) שיחת שרת – דייוויס: בקשת ממשלת ארצות־הברית מישראל לא להעביר את משרד החוץ לירושלים.
.113	4.3.1953	תזכיר מאת ממשלת בריטניה דאגת ממשלת בריטניה מהעברת משרד החוץ לירושלים.
.114	4.3.1953	י. שמעוני אל ו. איתן שיחת אבן עם שגריר חבש בארצות־הברית: היחסים עם ישראל.
.115	6.3.1953	ד. גויטיין אל מ. שרת (מברק) שיחת אבן – ביירוד: דאגת ישראל משינוי במדיניות ארצות־הברית כלפיה.
.116	6.3.1953	מחלקת מזרח אירופה אל צירויות ישראל במזרח אירופה (מברק) הנחיות לתגובה הדיפלומטית על מות סטאלין.
.117	7.3.1953	א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק) שיחת לזארוס – אייזנהאואר: המדיניות האמריקאית כלפי ישראל.
.118	7.3.1953	א. אבן אל מ. שרת (מברק) הצעות למתקפת שלום בין ישראל למצרים.
.119	7.3.1953	א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק) הערכת מדיניות הממשל החדש בארצות־הברית כלפי ישראל והמזרח התיכון: הצעה לקו פעולה של ישראל.
.120	8.3.1953	התייעצות מדינית של ראש הממשלה עם ראשי משרד החוץ, מערכת הביטחון והסוכנות היהודית דיון על מדיניות החוץ של ישראל וקווים לפעולה מדינית.
.121	9.3.1953	מ. שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק) השגות על תכנית אבן ליזמת שלום עם מצרים.

122. 9.3.1953 מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
שיחת שרת, אשכול – דייוויס: בקשה לסיוע נוסף מארצות־הברית בעקבות מצבה הכספי הקשה של ישראל.

123. 10.3.1953 מ. פרגאי אל ו. איתן
שיחה עם המזכיר הראשון של משלחת הודו באו״ם: הבעיות בהקמת נציגות הודו בישראל.

124. 10.3.1953 פגישת משלחות ישראל וסוריה
דיון על קביעת קו שביתת־נשק חדש באזור המפורז הדרומי.

125. 11.3.1953 א. ששון אל מחלקת מערב אירופה (מברק)
שיחה במשרד החוץ האיטלקי: הבעת צער והתנצלות על אי הזמנת ישראל לוועידת פלרמו.

126. 11.3.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
ויכוח עם שרת על השגותיו כלפי הצעותיו של אבן ליזמת שלום עם המצרים.

127. 11.3.1953 פגישת נציגי ישראל וירדן
לפתרון בעיית ההסתננות.

128. 12.3.1953 א. אבן אל ו. איתן (מברק)
היערכות לדיון באו״ם על המסע האנטי־יהודי במזרח אירופה.

129. 12.3.1953 מ. שרת אל משלחת ישראל באו״ם (מברק)
תמיכה בנסיעת גולדה מאירסון לעצרת האו״ם והצעות לנאום של ישראל על רדיפת היהודים במזרח אירופה.

130. 12.3.1953 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
שיחה עם דייוויס – מענק וסיוע צבאי מארצות־הברית.

131. 15.3.1953 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
התנגדות להצעותיו של אבן ליזמת שלום עם מצרים והצעה לקו מדיני חלופי.

132. 16.3.1953 א. אבן אל ו. איתן
המצב בגבול ישראל–ירדן.

133. 16.3.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
הדיונים באמריקה על הסיוע הכלכלי לישראל ולמזרח התיכון.

134. 17.3.1953 א. אילת אל משרד החוץ (מברק)
תגובה לתכניתו המדינית של אבן.

135. 17.3.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
גישת דאלס לשאלת השלום בין ישראל למצרים.

136. 18.3.1953 ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
דיווח על השיחה עם הסורים ב־16 במארס.

137. 18.3.1953 סר פרנסיס אוואנס אל מ. שרת
השיחות בין בריטניה למצרים וההסגר בתעלת סואץ.

138. 19.3.1953 מ. פישר אל א. נג׳ר
שיחה עם ראש ממשלת צרפת: הגנת המזרח התיכון.

139. 20.3.1953 מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
שיחת פריד, ראסל – איתן, בנדור: תכניות לניצול מי הירמוך.

140. 22.3.1953 הערת־עורך
אישור הסכם השילומים עם גרמניה.

141. 22.3.1953 ח. יחיל אל מ. שרת
הרהורים על אישור הסכם השילומים עם גרמניה ובחינת יחסי ישראל–גרמניה.

142. 24.3.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחה עם ביירוד: דאגת מחלקת המדינה מן הדרך שבריטניה מנהלת את השיחות עם מצרים על פינוי תעלת סואץ.

143. 24.3.1953 א. אילת אל משרד החוץ (מברק)
שיחה עם באוקר: מידע על כוונת דאלס לגבש את המדיניות במזרח התיכון לאחר ביקורו באזור; עמדת אידן ודאלס לתכנית השלום של אבן; היערכות לפתיחת השיחות בין בריטניה למצרים.

144. 24.3.1953 א. ששון אל מ. שרת (מברק)
הערות על תכניתו של אבן לפתוח ביוזמת שלום.

145. 25.3.1953 הערת־עורך
ישיבה מיוחדת של נציגי ישראל וירדן.

146. 25.3.1953 תזכיר מאת ממשלת ישראל אל ממשלת ירדן
הצעות לפעולות של שלטונות ירדן נגד ההסתננות ולשיתוף פעולה ישראלי–ירדני בנושא הזה.

147. 26.3.1953 מ. קרן אל ו. איתן
נימוקים לתכניתו לעודד את ממשלת בריטניה להעביר את כוחותיה מאזור התעלה לרצועת עזה.

148. 27.3.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
הבהרות על הצעתו לפתוח במתקפת שלום עם מצרים.

149. 27.3.1953 התייעצות שר החוץ עם ראש הממשלה והרמטכ"ל
בירור עמדת ישראל בעניין פינוי תעלת סואץ וארגון ההגנה האזורי.

150. 28.3.1953 הערת־עורך
דברי בן־גוריון בישיבת הוועדה המדינית של מפא"י.

151. 29.3.1953 א. בירן אל ו. איתן
שיחה עם עזמי נשאשיבי.

152. 30.3.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחה עם ראש ממשלת צרפת: מדיניות צרפת במזרח התיכון.

153. 2.4.1953 תזכיר מאת מ. עמיר
הערות סביב עמדת ישראל כלפי גרמניה.

154. 4.4.1953 הערת־עורך
הודעת ממשלת ברית־המועצות על שחרור הרופאים היהודים.

155. 4.4.1953 מחלקת מזרח אירופה אל משלחת ישראל באו"ם (מברק)
היחס לישראל במזרח אירופה אחרי מות סטאלין.

156. 4.4.1953 הערת־עורך
תגובת ממשלת ישראל על שחרור הרופאים היהודים בברית־המועצות.

157. 5.4.1953 מחלקת מזרח אירופה אל נציגויות ישראל במזרח אירופה (מברק)
הנחיות לתגובה על הודעת ברית־המועצות בעניין הרופאים היהודים ובקשת מידע על התגובות שהתקבלו בצירויות ישראל במזרח אירופה.

158. 7.4.1953 דברי א. אבן ומ. שרת בישיבת סגל שגרירות ישראל בוואשינגטון
מדיניות ארצות־הברית במזרח התיכון ובעיית השלום בין ישראל לערבים.

194. 1.5.1953 ש. דיבון אל ר. שילוח
שיחה עם עיתונאי מצרי: יחסי ישראל–מצרים.

195. 4.5.1953 פגישת משלחות ישראל וסוריה
המשך השיחות על חלוקת האזורים המפורזים.

196. 5.5.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
המלצות לנושאי הדיון בשיחות עם דאלס בעת ביקורו בישראל.

197. 6.5.1953 א. אבן אל ו. איתן
הבהרות אבן על נאומו בוועדה המדינית של עצרת האו"ם בעניין האנטישמיות ומסקנותיו האישיות מן המחלוקת עם משרד החוץ.

198. 6.5.1953 א. לוריא אל מ. שרת
שיחת גולדמן – ביירוד: דיון בבעיות ישראל ומדינות ערב.

199. 6.5.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחה עם ביירוד: שלום עם מצרים, הגנת המזרח התיכון, חוק סיוע החוץ.

200. 7.5.1953 א. אילת אל מ. קומיי
שיחות עם חברי פרלמנט בבריטניה: ישראל והמשא־ומתן בין בריטניה למצרים על תעלת סואץ.

201. 8.5.1953 י. צור אל מחלקת אמריקה הלטינית
הערכת ביקורו של שרת באמריקה הלטינית.

202. 10.5.1953 א. ששון אל ו. איתן (מברק)
הערכת עמדת הערבים בשיחות הצפויות עם דאלס בעת ביקורו בישראל והשלכותיה על העמדה הישראלית.

203. 10.5.1953 ח. גאון אל משרד החוץ
פעילותן של ועדות שביתת־הנשק.

204. 11.5.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
היערכות לקראת ביקורו של דאלס בישראל.

205. 13.5.1953 ר. שילוח אל מ. שרת
הודעת נאצר לממשלת ישראל באמצעות מכתבו אל צאדק.

206. 13/14.5.1953 הערת־עורך
ביקורו של ג'.פ. דאלס בישראל.

207. 13.5.1953 שיחת מ. שרת ובכירים ממשרד החוץ עם ג'.פ. דאלס וחברים ממשלחתו
הצגת עמדת ישראל בנושא השלום עם מדינות ערב.

208. 13.5.1953 שיחת ו. איתן ול. כהן עם חברים במשלחתו של ג'.פ. דאלס
דיון בסוגיית השלום.

209. 13.5.1953 פגישה בסעודת־ערב בין שרי החוץ, האוצר והפנים ובכירים במשרדי הממשלה וג'.פ. דאלס וחברים במשלחתו
רשמי דאלס מביקורו במצרים; דיון במדיניות הסובייטית ובסכנת הקומוניזם.

210. 13.5.1953 שיחת ר. שילוח – ד. מקארתור
התרשמויות מקארתור מביקורו במצרים.

211. 14.5.1953 שיחת ד. בן־גוריון ומ. שרת – ג'.פ. דאלס וחברים ממשלחתו
דיון ביחסי ישראל–ארצות־הברית וביחסי ישראל עם מדינות האזור.

141. 22.3.1953 ח. יחיל אל מ. שרת
הרהורים על אישור הסכם השילומים עם גרמניה ובחינת יחסי ישראל–גרמניה.

142. 24.3.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחה עם ביירוד: דאגת מחלקת המדינה מן הדרך שבריטניה מנהלת את השיחות עם מצרים על פינוי תעלת סואץ.

143. 24.3.1953 א. אילת אל משרד החוץ (מברק)
שיחה עם באוקר: מידע על כוונת דאלס לגבש את המדיניות במזרח התיכון לאחר ביקורו באזור; עמדת אידן ודאלס לתכנית השלום של אבן; היערכות לפתיחת השיחות בין בריטניה למצרים.

144. 24.3.1953 א. ששון אל מ. שרת (מברק)
הערות על תכניתו של אבן לפתוח ביוזמת שלום.

145. 25.3.1953 הערת־עורך
ישיבה מיוחדת של נציגי ישראל וירדן.

146. 25.3.1953 תזכיר מאת ממשלת ישראל אל ממשלת ירדן
הצעות לפעולות של שלטונות ירדן נגד ההסתננות ולשיתוף פעולה ישראלי–ירדני בנושא הזה.

147. 26.3.1953 מ. קרן אל ו. איתן
נימוקים לתכניתו לעודד את ממשלת בריטניה להעביר את כוחותיה מאזור התעלה לרצועת עזה.

148. 27.3.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
הבהרות על הצעתו לפתוח במתקפת שלום עם מצרים.

149. 27.3.1953 התייעצות שר החוץ עם ראש הממשלה והרמטכ"ל
בירור עמדת ישראל בעניין פינוי תעלת סואץ וארגון ההגנה האזורי.

150. 28.3.1953 הערת־עורך
דברי בן־גוריון בישיבת הוועדה המדינית של מפא"י.

151. 29.3.1953 א. בירן אל ו. איתן
שיחה עם עזמי נשאשיבי.

152. 30.3.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחה עם ראש ממשלת צרפת: מדיניות צרפת במזרח התיכון.

153. 2.4.1953 תזכיר מאת מ. עמיר
הערות סביב עמדת ישראל כלפי גרמניה.

154. 4.4.1953 הערת־עורך
הודעת ממשלת ברית־המועצות על שחרור הרופאים היהודים.

155. 4.4.1953 מחלקת מזרח אירופה אל משלחת ישראל באו"ם (מברק)
היחס לישראל במזרח אירופה אחרי מות סטאלין.

156. 4.4.1953 הערת־עורך
תגובת ממשלת ישראל על שחרור הרופאים היהודים בברית־המועצות.

157. 5.4.1953 מחלקת מזרח אירופה אל נציגויות ישראל במזרח אירופה (מברק)
הנחיות לתגובה על הודעת ברית־המועצות בעניין הרופאים היהודים ובקשת מידע על התגובות שהתקבלו בצירויות ישראל במזרח אירופה.

158. 7.4.1953 דברי א. אבן ומ. שרת בישיבת סגל שגרירות ישראל בוואשינגטון
מדיניות ארצות־הברית במזרח התיכון ובעיית השלום בין ישראל לערבים.

159. 8.4.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחת שרת – ביירוד: תעלת סואץ, בעיית השלום במזרח התיכון.

160. 8.4.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחת שרת – דאלס: חשיבות השלום בין ישראל למצרים.

161. 10.4.1953 מ. עמיר אל ו. איתן וא. נג'ר
שיחה במשרד החוץ ההולנדי בעניין חידוש היחסים בין ישראל לברית־המועצות.

162. 10.4.1953 ח. הרצוג אל משרד החוץ (מברק)
שיחת שרת, אבן והרצוג עם וילסון וברדלי: צורכי ההגנה של ישראל.

163. 11.4.1953 מ. שרת אל ו. איתן
התרשמות שרת משיחותיו עם אנשי הממשל בוואשינגטון.

164. 12.4.1953 י. הרכבי אל מ. קומיי
עמדת ישראל בשיחות עם הסורים.

165. 13/16.4.1953 הערת־עורך
הופעתה של ישראל בוועדה המדינית של עצרת האו"ם.

166. 14.4.1953 הערת־עורך
מסירת איגרת לארצות־הברית ובריטניה.

167. 14.4.1953 איגרת מאת שגריר ישראל בוואשינגטון אל מזכיר המדינה של ארצות־הברית
עמדת ישראל לקראת השיחות הצפויות בין בריטניה ומצרים על פינוי תעלת סואץ.

168. 14.4.1953 ב. רזין אל מחלקת מזרח אירופה (מברק)
שיחה עם השגריר הצ'כוסלובקי בסופיה: סיכוי לחידוש היחסים עם ברית־המועצות.

169. 14.4.1953 מ. קומיי אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
התקדמות בפגישה עם הסורים ב־13 באפריל.

170. 10.5–14.4.1953 הערת־עורך
ביקורו של שר החוץ בכמה ממדינות אמריקה הלטינית.

171. 16.4.1953 ו. איתן אל א. אילת (מברק)
הנחיות בן־גוריון לשיחה עם צ'רצ'יל.

172. 17.4.1953 מ. שרת אל ד. בן־גוריון
רשמי ביקור בארצות־הברית.

173. 19.4.1953 ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ (מברק)
הנחיות לשיחות במשרדי החוץ על המצב בגבול ישראל–ירדן ומצרים.

174. 21.4.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחת בלאושטיין – דאלס: בירור תנאים לשיחות בין ישראל למצרים.

175. 22.4.1953 א. אילת אל מ. קומיי (מברק)
שיחה עם סלווין לויד: השיחות הצפויות בין מצרים לבריטניה על פינוי תעלת סואץ.

176. 22.4.1953 איגרת מאת סר וינסטון צ'רציל אל א. אילת
תשובה על האיגרת הישראלית בעניין המשא־ומתן בין בריטניה למצרים על סואץ.

177. 22.4.1953 ח. הרצוג אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחת אבן, הרצוג – ביירוד, ואלר: המצב בגבול עם ירדן, המשא־ומתן בין בריטניה למצרים על תעלת סואץ.

178. 22.4.1953 שיחת ד. בן־גוריון – סר פרנסיס אוואנס
בירור תכנית בריטית להעביר חטיבה משוריינת מתעלת סואץ לירדן.

179. 22.4.1953 ג. אבנר אל ש. בנצור
שיחות במשרד החוץ ההונגרי.

180. 23.4.1953 ד. בן־גוריון: קטע מיומן
התייעצות בעניין השיחות עם הסורים, הכנת סדר־יום לשיחות עם דאלס.

181. 23.4.1953 ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
הנחיות לפעולה דיפלומטית בעקבות הריגת חמישה אנשים בידי הירדנים.

182. 24.4.1953 ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ (מברק)
פגישת משלחות ישראל וירדן לוועדת שביתת־הנשק בעניין המצב בגבולות.

183. 25.4.1953 ב. רזין אל משרד החוץ (מברק)
שיחה עם שגריר פולין בבולגריה בעניין חידוש היחסים עם ברית־המועצות.

184. 25.4.1953 משלחת ישראל באו״ם אל ו. איתן ומ. שרת (מברק)
מסקנות המשלחת על תגובת וישינסקי לנאומו של אבן בדיון האחרון בוועדה המדינית של עצרת האו״ם.

185. 25.4.1953 ש. דיבון אל א. נג׳ר
שיחה עם ל. מארשאל: ההתנגשויות בגבול עם ירדן, מצרים ופיקוד המזרח התיכון, סוריה.

186. 25.4.1953 א. אבן אל ד. בן־גוריון (מברק)
בקשת אמון לקו ההסברה שנקט באו״ם.

187. 26.4.1953 סר פרנסיס אוואנס אל ד. בן־גוריון
שדר מצ׳רצ׳יל אל בן־גוריון בעניין התקריות האחרונות בירושלים.

188. 26.4.1953 שיחת סר פרנסיס אוואנס – ו. איתן (ב־24 באפריל)
בירור מדיניותה של ישראל כלפי סיפוח הגדה המערבית לירדן וההבהרות בקשר להעברת חטיבה בריטית משוריינת מתעלת סואץ לירדן.

189. 28.4.1953 ו. איתן אל א. אילת (מברק)
שדר מבן־גוריון אל צ׳רצ׳יל.

190. 29.4.1953 י. הרכבי אל משרד החוץ
הנחיות הממשלה למשלחת ישראל לקראת המשך השיחות עם הסורים.

191. 30.4.1953 א. אבן אל משרד החוץ (מברק)
שיחת משלחת ישראל עם חברי המשלחת האמריקאית באו״ם: העלאת הרעיון שארצות־הברית תלחץ על שלום בין ישראל למצרים לפני סיום השיחות בין בריטניה למצרים על תעלת סואץ.

192. 30.4.1953 י. שמעוני אל י. הרצוג
הערות והשגות על מדיניות ישראל כלפי הערבים.

193. 30.4.1953 ד. בן־גוריון: קטע מיומן
התייעצות לקראת ביקורו של דאלס.

.194 1.5.1953 ש. דיבון אל ר. שילוח
שיחה עם עיתונאי מצרי: יחסי ישראל–מצרים.

.195 4.5.1953 פגישת משלחות ישראל וסוריה
המשך השיחות על חלוקת האזורים המפורזים.

.196 5.5.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
המלצות לנושאי הדיון בשיחות עם דאלס בעת ביקורו בישראל.

.197 6.5.1953 א. אבן אל ו. איתן
הבהרות אבן על נאומו בוועדה המדינית של עצרת האו"ם בעניין האנטישמיות ומסקנותיו האישיות מן המחלוקת עם משרד החוץ.

.198 6.5.1953 א. לוריא אל מ. שרת
שיחת גולדמן – ביירוד: דיון בבעיות ישראל ומדינות ערב.

.199 6.5.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחה עם ביירוד: שלום עם מצרים, הגנת המזרח התיכון, חוק סיוע החוץ.

.200 7.5.1953 א. אילת אל מ. קומיי
שיחות עם חברי פרלמנט בבריטניה: ישראל והמשא־ומתן בין בריטניה למצרים על תעלת סואץ.

.201 8.5.1953 י. צור אל מחלקת אמריקה הלטינית
הערכת ביקורו של שרת באמריקה הלטינית.

.202 10.5.1953 א. ששון אל ו. איתן (מברק)
הערכת עמדת הערבים בשיחות הצפויות עם דאלס בעת ביקורו בישראל והשלכותיה על העמדה הישראלית.

.203 10.5.1953 ח. גאון אל משרד החוץ
פעילותן של ועדות שביתת־הנשק.

.204 11.5.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
היערכות לקראת ביקורו של דאלס בישראל.

.205 13.5.1953 ר. שילוח אל מ. שרת
הודעת נאצר לממשלת ישראל באמצעות מכתבו אל צאדק.

.206 13/14.5.1953 הערת־עורך
ביקורו של ג'.פ. דאלס בישראל.

.207 13.5.1953 שיחת מ. שרת ובכירים ממשרד החוץ עם ג'.פ. דאלס וחברים ממשלחתו
הצגת עמדת ישראל בנושא השלום עם מדינות ערב.

.208 13.5.1953 שיחת ו. איתן ול. כהן עם חברים במשלחתו של ג'.פ. דאלס
דיון בסוגיית השלום.

.209 13.5.1953 פגישה בסעודת־ערב בין שרי החוץ, האוצר והפנים ובכירים במשרדי הממשלה וג'.פ. דאלס וחברים במשלחתו
רשמי דאלס מביקורו במצרים; דיון במדיניות הסובייטית ובסכנת הקומוניזם.

.210 13.5.1953 שיחת ר. שילוח – ד. מקארתור
התרשמויות מקארתור מביקורו במצרים.

.211 14.5.1953 שיחת ד. בן־גוריון ומ. שרת – ג'.פ. דאלס וחברים ממשלחתו
דיון ביחסי ישראל–ארצות־הברית וביחסי ישראל עם מדינות האזור.

.250 6.6.1953 ג. אבנר אל א. לבבי
ביקורת על המדיניות הישראלית כלפי ברית־המועצות והצעה לנקיטת קו מדיני אחר.

.251 7.6.1953 הערת־עורך
דיון בממשלה על נאום דאלס.

.252 7.6.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחה עם בידל סמית: ביקור דאלס במזרח התיכון ומדיניות ארצות־הברית.

.253 8.6.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחה עם מונט דייוויס: ניתוח נאומו של דאלס.

.254 8.6.1953 א. נג׳ר אל ו. איתן
שיחה עם השגריר הצרפתי: מדיניות צרפת במזרח התיכון.

.255 8.6.1953 מ. כהני אל מ. קדרון
שיחות עם מ. עזמי: ישראל–מצרים.

.256 8.6.1953 הסכם מפקדים מקומיים בין ישראל לירדן
קביעת נוהלים להסדר בעיית ההסתננויות.

.257 9.6.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחה עם ביירוד: ביקורת על נאומו של דאלס.

.258 9.6.1953 א. מואיסיס אל מחלקת מערב אירופה
שיחה עם המנהל הכללי של משרד החוץ היווני.

.259 9.6.1953 ו. איתן אל צירות ישראל בפראג (מברק)
הנחיות לשיחה עם הציר ההודי בפראג.

.260 9.6.1953 מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
שיחת שרת – סטיבנסון: עמדת ישראל בעניין הפליטים הערבים.

.261 11.6.1953 הערת־עורך
דיון בישיבת ממשלה מיוחדת על תגובת ישראל על התקריות האחרונות לאורך הגבול עם ירדן.

.262 11.6.1953 מ. שרת אל א. אבן (ואשינגטון) וא. אילת (לונדון) (מברק)
הנחיות לשיחות בדרג מדיני בכיר על המצב החמור בגבול ישראל–ירדן.

.263 11.6.1953 פ.א. שנער אל מ. שרת
שיחה עם אדנאואר.

.264 12.6.1953 ח. הרצוג אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
פגישת אבן – ג׳רנגן: המצב בגבול ישראל–ירדן.

.265 12.6.1953 תזכיר מאת ממשלת ישראל אל ממשלת ארצות־הברית
דאגת ישראל מן המצב החמור בגבול ישראל–ירדן.

.266 12.6.1953 שיחת ח. הרצוג – עבד אל־חמיד ע׳אלב
יחסי ישראל–מצרים.

.267 13.6.1953 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם באוקר: דאגת ישראל מן המצב החמור בגבול ישראל–ירדן.

.268 15.6.1953 הערת־עורך
מסירת איגרת בעל־פה מאת ממשלת ברית־המועצות.

269. 15.6.1953 **איגרת בעל־פה מאת ממשלת ברית־המועצות**
הערות הסובייטים על נוסח הצעת האיגרת של ישראל.

270. 15.6.1953 **מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)**
שיחת קומיי עם ראסל: שדר מדאלס לבן־גוריון, המצב בגבול ישראל–ירדן.

271. 16.6.1953 **א. נג'ר אל ו. איתן**
שיחה עם שגריר צרפת: המצב בגבול ישראל–ירדן.

272. 16.6.1953 **א. אילת אל מ. קומיי (מברק)**
שיחה עם רוס: מסירת מידע על צעדים שנקטו הירדנים נגד ההסתננויות; טענות הירדנים כלפי ישראל.

273. 18.6.1953 **מ. קומיי אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)**
פרטים על ביצוע הסכם המפקדים המקומיים בין ישראל לירדן.

274. 19.6.1953 **מ. קומיי אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון ובלונדון (מברק)**
שיחה עם מור: ביקורת על הראיון של גלאב פחה ב"ניו יורק טיימס".

275. 21.6.1953 **הערת־עורך**
ישיבת ממשלה בעניין תקריות הגבול.

276. 21.6.1953 **ח. הרצוג אל א. אבן**
עמדת הרצוג על קו הפעולה שיש לנקוט בעניין הסיוע הצבאי מארצות־הברית.

277. 22.6.1953 **הערת־עורך**
מסירת טיוטת איגרת מממשלת ישראל אל ממשלת ברית־המועצות.

278. 22.6.1953 **א. אילת אל מ. קומיי (מברק)**
שיחה עם באוקר: ביקורת על הודעת מפקד הליגיון הירדני.

279. 22.6.1953 **א. אבן אל מ. שרת**
דין־וחשבון על השיחות עם סטאסן בעניין מצבה הכספי של ישראל.

280. 23.6.1953 **תדריך מאת שר החוץ**
העברת משרד החוץ לירושלים.

281. 23.6.1953 **א. אבן אל ה. ביירוד**
טענת ישראל על הודעתו של מפקד הליגיון; פנייה למחלקת המדינה להביע את דאגתה לפני ממשלת ירדן מן המצב בגבול עם ישראל.

282. 28.6.1953 **ג. אבנר וב. רזין אל משרד החוץ (מברק)**
שיחה עם השגריר הסובייטי בסופיה: דיונים אחרונים לקראת חידוש היחסים עם ברית־המועצות.

283. 28.6.1953 **ו. איתן אל מ. מקלף**
עמדת משרד החוץ לקראת פגישת נציגי ישראל וירדן.

284. 30.6.1953 **א. בן־חורין אל מחלקת ארצות־הברית**
שיחת גויטיין – ג'רנגן: סיוע צבאי.

285. 30.6.1953 **ה. ביירוד אל א. אבן**
תשובה על פנייתו של אבן בעניין המצב בגבול ישראל–ירדן.

286. 30.6.1953 **א. לוריא אל שגרירויות ישראל בלונדון ובוואשינגטון (מברק)**
פגישת מפקדים צבאיים של ישראל וירדן.

287. 1.7.1953 **ג. אבנר אל א. לבבי**
ניתוח המשא־ומתן על חידוש היחסים עם ברית־המועצות ומסקנות לעתיד.

288. 6.7.1953 איגרת מאת מ. שרת אל ו. מולוטוב
פנייה לחידוש היחסים עם ברית־המועצות.

289. 7.7.1953 ג. אבנר וב. רזין אל משרד החוץ (מברק)
לקראת חידוש היחסים עם ברית־המועצות.

290. 8.7.1953 מ. שרת אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ (מברק)
הנחיות להסברת העברת משרד החוץ לירושלים.

291. 9.7.1953 איגרת משגריר ישראל בוואשינגטון אל מזכיר המדינה של ארצות־הברית
תגובה על הודעת מזכיר המדינה ב־1 ביוני בעניין מקורות המים במזרח התיכון.

292. 10.7.1953 איגרת מאת ו. איתן אל ראשי הנציגויות הזרות בישראל
הודעה על העברת משרד החוץ לירושלים.

293. 10.7.1953 א. אילת אל א. לוריא (מברק)
שיחה עם נאטינג על אישור מכירת טנקים לישראל.

294. 12.7.1953 מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
שיחת שרת – ראסל: מדיניות ארצות־הברית ועניינים אחרים.

295. 12.7.1953 מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
הצעה לפעולה במחלקת המדינה בקשר להעברת משרד החוץ לירושלים.

296. 13.7.1953 ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
ישיבת חירום של ועדת שביתת־הנשק ישראל–ירדן.

297. 15.7.1953 הערת־עורך
חידוש היחסים בין ישראל לברית־המועצות.

298. 15.7.1953 איגרת מאת ו. מולוטוב אל מ. שרת
חידוש היחסים בין ישראל לברית־המועצות.

299. 16.7.1953 שיחת מ. שרת – ג. ו. בואסווין
חידוש היחסים עם ברית־המועצות.

300. 16.7.1953 א. ששון אל ו. איתן (מברק)
שיחה במשרד החוץ האיטלקי: העברת משרד החוץ לירושלים.

301. 20.7.1953 ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
תגובות הנציגים הזרים בארץ על העברת משרד החוץ לירושלים.

302. 20.7.1953 א. בירן אל ו. איתן
שיחות עם נשאשיבי.

303. 21.7.1953 ש. דיבון אל מחלקת מערב אירופה (מברק)
תגובות בצרפת על חידוש היחסים עם ברית־המועצות.

304. 21.7.1953 ד. גויטיין אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחה עם סטאסן: הודעת ממשלת ארצות־הברית שלא לתת לישראל את המלווה לביסוס החובות מן הבנק לייצוא ולייבוא.

305. 21.7.1953 מ. שרת אל פ.א. שנער
תגובה על הצעתו של שנער להיערך לקראת כינון יחסים דיפלומטיים עם גרמניה בשנת 1954.

306. 22.7.1953 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם סטראנג: משמעות התחייבותה של ישראל שלא להיכנס לברית המכוונת נגד ברית־המועצות.

.307	23.7.1953	הערת־עורך מסירת איגרת משגריר צרפת למשרד החוץ בתל אביב.
.308	23.7.1953	איגרת מאת פ. ז׳ילבר אל משרד החוץ תגובה על העברת משרד החוץ לירושלים.
.309	23.7.1953	הערת־עורך תזכיר ממשלת ישראל אל חברות האו״ם על המצב בגבול ישראל–ירדן.
.310	23.7.1953	הערת־עורך הסכם בין ישראל למצרים על החזרת ספינות שנקלעו למצוקה במים טריטוריאליים.
.311	24.7.1953	ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק) שיחות עם הירדנים על הסכם למניעת ההסתננויות.
.312	27.7.1953	מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק) שיחת שרת עם ראסל, מקדניאל ופריד: החלטת מחלקת המדינה לא לאשר את המלווה לביסוס חובותיה של ישראל.
.313	27.7.1953	הערת־עורך ניסוחה ומסירתה של איגרת שרת אל דאלס.
.314	27.7.1953	מ. שרת אל ג׳.פ. דאלס הבהרות על העברת משרד החוץ לירושלים.
.315	29.7.1953	הערת־עורך התייעצות על הסיוע הצבאי מארצות־הברית.
.316	29.7.1953	ד. גויטיין אל מ. שרת (מברק) הערות על הנחיות שרת לאופי התגובה על ההחלטה הצפויה של הקונגרס לסיוע כלכלי וצבאי לישראל.
.317	29.7.1953	מ. פישר אל א. נג׳ר שיחה עם שר החוץ הטורקי.
.318	30.7.1953	מ. שרת אל משלחת ישראל באו״ם (מברק) עמדת ישראל לקראת דיון על שאלת סין בעצרת הקרובה.
.319	30.7.1943	ר. שילוח אל שגרירות ישראל בפאריס (מברק) שדר לממשלת מצרים באמצעות עבד אל־רחמן צאדק.
.320	31.7.1953	ד. גויטיין אל מ. שרת (מברק) ניתוח החלטת הקונגרס על הסיוע הכלכלי והצבאי לישראל ומדינות המזרח התיכון.
.321	2.8.1953	מ. שרת אל מ. פישר ניתוח השאלה האם להצמיד את המערכה על השלום עם מדינות ערב לבעיות אחרות במזרח התיכון.
.322	3.8.1953	מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק) תגובה על הוראות מחלקת המדינה לשגרירות ארצות־הברית בישראל בעניין העברת משרד החוץ לירושלים.
.323	4.8.1953	ד. גויטיין אל מ. שרת יחסי ישראל–ארצות־הברית.
.324	4.8.1953	י. אילסר אל א. נג׳ר היחסים עם גרמניה.

325. 5.8.1953 א. אבן אל משרד החוץ (מברק)
פגישה עם ראשי הארגונים היהודים בארצות־הברית: תכנית לסיוע כלכלי לישראל.

326. 5.8.1953 מ. שרת אל ש. אביגור
עלייה ממזרח אירופה.

327. 6.8.1953 שיחת מ. שרת – ו. בניקה
המצב בגבולות ויעילות מנגנון שביתת־הנשק.

328. 6.8.1953 ש. דיבון אל א. נג׳ר (מברק)
מתן האישור בצרפת להספקת נשק ומטוסים לישראל.

329. 6.8.1953 ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
שיחת דיין – בניקה: הודעת דיין על השיחות עם הסורים ותביעתו להרחקת הבדואים שהסתננו למפורז בניצנה.

330. 6.8.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
בירור נוסף של ההבדלים בין משרד החוץ לשגרירות בוואשינגטון בהערכת המגמות המדיניות בארצות־הברית ותגובתה של ישראל.

331. 6.8.1953 א. ששון אל ו. איתן (מברק)
שיחה עם הנונציוס ברומא.

332. 7.8.1953 א. ששון אל א. נג׳ר
יחסי איטליה – ישראל.

333. 12.8.1953 מ. אבידן אל ש. בנצור
שיחה במשרד החוץ הרומני בעניין העלייה מרומניה.

334. 12.8.1953 א. נג׳ר אל מ. פישר (אנקרה) וש. דיבון (פאריס)
הנחיות לשיחות מדיניות בעניין הספקת נשק לערבים על־ידי ארצות־הברית.
נספח: דין־וחשבון על שיחת נג׳ר – ז׳ילבר ב־12 באוגוסט 1953.

335. 12.8.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
הלכי רוח באו״ם לגבי העלאת בעיית ארץ־ישראל וירושלים בעצרת.

336. 13.8.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחה עם בידל סמית: ירושלים.

337. 13.8.1953 א. אשל אל מחלקת מערב אירופה
יחסים עם אוסטריה.

338. 14.8.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
הערבים והעלאת בעיית ירושלים בעצרת.

339. 16.8.1953 מ. שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
שיחה עם ראסל: סיוע צבאי מארצות־הברית.

340. 16.8.1953 מ. פישר אל מחלקת מערב אירופה
יחסי ישראל–טורקיה.

341. 16.8.1953 מ. שרת אל ח. יחיל
הנחיות לשיחה עם בלנקנהורן שיגשש במצרים מהן כוונותיה לגבי הסדר שלום עם ישראל.

342. 17.8.1953 ו. איתן אל א. אבן (מברק)
הנחיה ללחוץ על הנציגים הסובייטים באו״ם שברית־המועצות תפתח את צירותה בירושלים.

343. 18.8.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
דיווח של סילבר על שיחתו עם אייזנהאואר.

344. 18.8.1953 ש. קדר אל מחלקת מזרח אירופה (מברק)
דיווח על משפט פראג.

345. 19.8.1953 מ. עמיר אל מחלקת מערב אירופה
שיחה עם שר החוץ של הולנד.

346. 19.8.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם ביירוד: העברת משרד החוץ לירושלים, סיוע צבאי.

347. 20.8.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
בקשת הוראה כיצד להצביע בעניין שיתופה של הודו בוועידה על קוריאה.

348. 23.8.1953 ש. דיבון אל א. נג'ר
שיחה עם דה־מרג'רי: יחסי ישראל–צרפת.

349. 23.8.1953 ו. איתן אל משלחת ישראל באו"ם (מברק)
שדר ממחלקת המדינה: אכזבה מעמדת ישראל בעניין שיתופה של הודו בוועידה על קוריאה.

350. 24.8.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
עמדת ישראל בעניין שיתופה של הודו בוועידה על קוריאה.

351. 24.8.1953 משרד החוץ אל שגרירות ישראל בפאריס (מברק)
שיחת קולק – ג'ונס: המצב במצרים והסיכוי לשלום עם ישראל.

352. 24.8.1953 הערת־עורך
תזכירים מאת ממשלות בריטניה, ארצות־הברית וצרפת על המצב בגבול עם ירדן באזור ירושלים.

353. 24.8.1953 תזכיר מאת ממשלת ארצות־הברית אל ממשלת ישראל
דאגת הממשל ממצב הביטחון בירושלים.

354. 25.8.1953 הערת־עורך
ישיבת ממשלה על הצבעת ישראל באו"ם בעניין הרכב ועידת קוריאה.

355. 25.8.1953 מ. שרת אל משלחת ישראל באו"ם (מברק)
החלטת ממשלה בעד שיתופה של הודו בוועידה על קוריאה, עם אפשרות להימנעות עם שינוי הנסיבות.

356. ללא תאריך ג. רפאל אל ו. איתן
סיכום, מסקנות והמלצות של ההתייעצות בפאריס על דרכי הפעולה המדינית של ישראל במזרח התיכון.

357. 27.8.1953 תזכיר מאת ממשלת בריטניה אל ממשלת ישראל
דאגה מהמצב בגבול ישראל–ירדן.

358. 2[8].8.1953 א. ניסן אל א. נג'ר
שיחה עם שר החוץ השבדי על בעיות שעלו ותעלינה באו"ם.

359. 28.8.1953 ש. דיבון אל מחלקת מערב אירופה
שיחה עם דה־מרג'רי בענייני המזרח התיכון, מרוקו, צפון אפריקה והחרם הכלכלי.

360. 1.9.1953 איגרת מאת פ. דיילבר אל משרד החוץ
פניית ממשלת צרפת לישראל לנהוג באיפוק בגבולה עם ירדן.

361. 2.9.1953 מ. שרת אל משלחת ישראל באו"ם (מברק)
הנחיה לפגישה עם צאראפקין: בירור פרטים על מאסרם של אורן ואורנשטיין.

362. 4.9.1953 ג. רפאל אל שגרירות ישראל בפאריס (מברק)
תשובה לדיבון על שאלת ידידו המצרי בעניין ההתקפה על מחנה הפליטים אל־בורג׳ בעזה; נכונות להמשך המגעים.

363. 5.9.1953 ג׳.פ. דאלס אל מ. שרת
העברת משרד החוץ לירושלים.

364. 6.9.1953 מ. שרת אל ו. איתן
שיחה עם דוד הכהן: יחסים עם סין ומדינות בדרום מזרח אסיה.

365. 7.9.1953 התייעצות במשרד החוץ
היחסים עם מדינות ערב.

366. 7.9.1953 ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
תחילת העבודות להטיית הירדן ותגובת האו״ם.

367. 8.9.1953 ו. איתן אל משלחת ישראל באו״ם (מברק)
תלונתה של ישראל למועצת־הביטחון נגד מצרים על מניעת מעבר של ישראל בתעלת סואץ.

368. 11.9.1953 שגרירות ישראל בוואשינגטון אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחה במחלקת המדינה: התנגדות מחלקת המדינה להעלאת בעיית סואץ במועצת־הביטחון.

369. 12.9.1953 שיחת מ. שרת – פ. ראסל
ההצבעה בעניין הודו בעצרת; עמדתה של ארצות־הברית בעניין העברת משרד החוץ לירושלים.

370. 13.9.1953 ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
שיחת תקוע – פריד: המפעל להטיית הירדן דרומית לגשר בנות יעקב.

371. 14.9.1953 מ. אבידן אל ש. בנצור
שיחות דיפלומטיות ברומניה; עלייה; קשרים כלכליים.

372. 14.9.1953 א. אבן אל ו. איתן (מברק)
שיחה עם מחמוד עזמי: דאגת מצרים בעניין סואץ.

373. 15.9.1953 ו. איתן אל משלחת ישראל באו״ם (מברק)
הנחיה בדבר ההצבעה בשאלת ייצוגה של סין באו״ם.

374. 15.9.1953 א.ר. מור אל א. נג׳ר
ההתקפה על מחנה הפליטים אל־בורג׳ בעזה.

375. 18.9.1953 א.*אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם סולסברי.

376. 20.9.1953 ו. איתן אל א. אבן
הצעת פעולה לשיפור יחסיה של ישראל עם כמה מחברות האו״ם.

377. 21.9.1953 ג. רפאל אל א. אבן (מברק)
הנחיות לשיחה עם האמרשלד וקורדייה בעניין הטיית הירדן באזור גשר בנות יעקב.

378. 21.9.1953 א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחה עם ביירוד: ירושלים, המפעל להטיית הירדן דרומית לגשר בנות יעקב.

379. 22.9.1953 ג. רפאל אל א. אבן (מברק)
שיחת שרת ודיין עם בניקה וויז׳ייה: המפעל להטיית הירדן דרומית לגשר בנות יעקב.

380. 22.9.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
דרכי פעולה למיתון המחלוקת עם בניקה בעניין העבודות להטיית הירדן באזור גשר בנות יעקב.

381. 23.9.1953 ו. בניקה אל מ. שרת
החלטת בניקה בעניין העבודה באזור גשר בנות יעקב.
נספח: הוראה להפסיק את העבודה בתעלת המים דרומית לגשר בנות יעקב.

382. [23].9.1953 ד. בן־גוריון: קטע יומן
התייעצות בדבר התגובה על דרישת בניקה להפסיק את העבודה דרומית לגשר בנות יעקב.

383. 23.9.1953 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
הערכות ומסקנות לקראת סיום השיחות והשגת הסדר בין מצרים לבריטניה.

384. 23.9.1953 ג. רפאל אל א. אבן (מברק)
רמזים על נכונותו של נגיב לשיחות עם ישראל.

385. 23.9.1953 י. הרצוג אל א. אבן
הוואטיקן ובעיית ירושלים.

386. 23.9.1953 ח. הרצוג אל מחלקת ארצות־הברית
שיחה עם קולונל סיוורס: סיוע צבאי מארצות־הברית.

387. 24.9.1953 מ. שרת אל ו. בניקה
סתירת טענותיו של בניקה בעניין מפעל הטיית הירדן בתעלת גשר בנות יעקב.

388. 24.9.1953 שיחת ו. איתן – פ. ראסל
העבודה בתעלת גשר בנות יעקב.

389. 24.9.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
מחאתו של אבן בפני ביירוד על עיכוב שחרור כספי המענק מארצות־הברית לישראל עד להפסקת העבודות באזור גשר בנות יעקב.

390. 25.9.1953 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
הערות על איגרת בניקה בעניין המפעל להטיית הירדן.

391. 26.9.1953 א. אבן אל מחלקת א-צות־הברית (מברק)
שיחה עם דאלס: ערעור על החלטת בניקה להורות על הפסקת העבודה באזור גשר בנות יעקב ועיכוב שחרור כספי המענק.

392. 26.9.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
תרעומת על היעדר הנחיות לפעולה בוואשינגטון ובאו"ם.

393. 27.9.1953 מ. שרת אל משלחת ישראל באו"ם (מברק)
שיחה עם ראסל: הטיית הירדן באזור גשר בנות יעקב.

394. 27.9.1953 הערת־עורך
החלטת ממשלה בעניין המחלוקת עם בניקה על העבודות להטיית מי הירדן.

395. 28.9.1953 מ. שרת אל שגרירות ישראל בפאריס (מברק)
שיחה עם ז'ילבר: אזהרת צרפת מפני המדיניות האמריקאית כלפי ישראל בעניין הטיית הירדן.

396. 28.9.1953 א. אילת אל ו. איתן (מברק)
שיחת גזית – סימפסון: טענותיהם של האנגלים נגד המפעל להטיית הירדן ותמיכתם בעמדת בניקה.

397. 28.9.1953 ג. רפאל אל משלחת ישראל באו"ם (מברק)
שיחת שרת – בניקה: עמדתה של ישראל בעניין הטיית הירדן.

398. 29.9.1953 מ. שרת אל א. אבן
תשובה על טענותיו של אבן בדבר המדיניות הישראלית בעניין הטיית הירדן.

399. 29.9.1953 תזכיר מאת שגרירות ארצות־הברית בישראל
אישור של נשיא ארצות־הברית להמשך הסיוע לישראל לפי חוק ההגנה ההדדי מ־1951.

400. 29.9.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם קורדייה: הצגת עמדתה של ישראל בעניין העבודה באזור גשר בנות יעקב.

401. 30.9.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
עוינות לישראל בארצות־הברית בגלל העבודה באזור גשר בנות יעקב והמלצה להפסיקה.

402. 30.9.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
היערכות לקראת הפגישה עם דאלס.

403. 30.9.1953 ש. דיבון אל מחלקת מערב אירופה (מברק)
שיחה עם דה־קורסל ומאייר: ההסכם האנגלו־מצרי; הצגת עמדתה של ישראל בעניין העבודה באזור גשר בנות יעקב.

404. 30.9.1953 א. אילת אל מ. שרת ול. אשכול (מברק)
שיחת אילת וקוזלוב עם נאטינג ופאלה על משמעות ההחלטה לספק נפט לישראל מוונצואלה במקום מכווית.

405. 30.9.1953 א. ששון אל מ. שרת (מברק)
תגובה על הערכותיו של אילת בעניין סיכויי השיחות האנגלו־מצריות ותוצאותיהן.

406. 1.10.1953 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
הנחיות לשיחה עם דאלס.

407. 2.10.1953 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחת גזית – פאלה: מעמדה של ירושלים ומעמדן של ישראל וסוריה באזור המפורז.

408. 2.10.1953 א. ששון אל ו. איתן (מברק)
סעודת־ערב עם בכירים במשרד החוץ האיטלקי: דיון בנימוקים לדחיית בקשתה של ישראל שהציר האיטלקי החדש ימסור את כתב האמנתו בירושלים.

409. 5.10.1953 ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ (מברק)
הסבר לתעמולה המצרית בעניין עוג'ה ועמדת ישראל בנושא.

410. 6.10.1953 א. אבן אל ג. רפאל (מברק)
שיחה עם עזמי: ישראל–מצרים.

411. 6.10.1953 י. תקוע אל מ. שרת
העבודה בתעלת גשר בנות יעקב.

412. 7.10.1953 א. אילת אל מ. שרת
היערכותה של ישראל לקראת השינויים הצפויים מחתימת ההסכם האנגלי–מצרי.

432. 15.10.1953 א. אבן אל ג. רפאל (מברק)
תדהמה בעקבות פעולת קיביה.

433. 16.10.1953 איגרת מאת סר פרנסיס אוואנס אל מ. שרת
מחאה על פעולת קיביה.

434. 16.10.1953 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם סלווין לויד: מחאתה של ממשלת בריטניה על פעולת קיביה ודרישה לחקירה.

435. 16.10.1953 ד. הכהן אל מ. שרת
הבעת זעזוע מפעולת קיביה.

436. 16.10.1953 שדר מנשיא ארצות־הברית אל ראש ממשלת ישראל
הודעה על שליחותו של א. ג'ונסטון.

437. 16.10.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
המלצה שהממשלה תחליט על הפסקת העבודה במפעל באזור גשר בנות יעקב לקראת הדיון במועצת־הביטחון.

438. 17.10.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
הצעה לקו הסברה על פעולת קיביה.

439. 17.10.1953 ה. ברגר אל משרד החוץ (מברק)
ערעור מעמדה של ישראל בעולם בעקבות האירועים האחרונים.

440. 17.10.1953 א. נג'ר אל משרד החוץ (מברק)
שיחה עם עזמי: ישראל – מצרים.

441. 18.10.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
הצעה לפעול אצל שלוש מעצמות המערב בעניין קיביה.

442. 18.10.1953 מ. שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון (מברק)
שיחה עם ראסל: העבודה באזור גשר בנות יעקב, פעולת קיביה.

443. 18.10.1953 ד. בן־גוריון אל א. אבן
הסברת עמדתו בעניין הטיית הירדן.

444. 18.10.1953 הערת־עורך
דיון בממשלה על הפסקת העבודה באזור גשר בנות יעקב ועל פעולת קיביה.

445. 18.10.1953 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
החלטות הממשלה בעניין העבודה באזור גשר בנות יעקב ופעולת קיביה.

446. 18.10.1953 מ. שרת אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ (מברק)
קו ההסברה בעניין פעולת קיביה.

447. 19.10.1953 הערת־עורך
מסירת איגרת משגריר צרפת אל שר החוץ.

448. 19.10.1953 איגרת מאת פ. דיילבר אל מ. שרת
מחאה על פעולת קיביה.

449. 19.10.1953 הערת־עורך
הודעת ראש הממשלה על פעולת קיביה בשידור רדיו.

450. 19.10.1953 ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ (מברק)
קווים להסברת תלונתה של ישראל במועצת־הביטחון נגד ירדן.

451. 19.10.1953 ר. שילוח אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחותיו של אבן עם ביירוד ואחרים במחלקת המדינה: פעולת קיביה; העבודה באזור גשר בנות יעקב.

452. 20.10.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
תכנית המים האזורית של מחלקת המדינה וניתוח העמדה האמריקאית כלפי המחלוקת של ישראל עם בניקה על העבודה באזור גשר בנות יעקב לאור שיחותיו האחרונות של אבן במחלקת המדינה.

453. 20.10.1953 מ. שרת אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ (מברק)
הנחיות לקו הסברה בעניין פעולת קיביה.

454. 20.10.1953 הערת־עורך
הודעת דאלס במסיבת עיתונאים על עיכוב המענק לישראל.

455. 20.10.1953 ש. דיבון אל מחלקת מערב אירופה (מברק)
שיחה עם לורן במשרד החוץ הצרפתי על פעולת קיביה.

456. 20.10.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
גיוס מנהיגי היהודים בארצות־הברית למערכה למען ישראל.

457. 20.10.1953 איגרת מאת א. אבן אל נשיא מועצת־הביטחון
האשמת ירדן במצב השורר בגבול עם ישראל.

458. 20.10.1953 ו. בניקה אל מ. שרת
המשך התכתובת בעניין העבודה בגשר בנות יעקב.

459. 21.10.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
דיווח על מסיבה לבבית אצל וישינסקי ושיחה בעניין עמדתם של הסובייטים באשר לעבודה באזור גשר בנות יעקב.

460. 21.10.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
תמיכה בעמדתו של שרת נגד הפסקת העבודה לאחר הודעת דאלס על עיכוב המענק; התגייסותם של אישים יהודים למען העניין.

461. 21.10.1953 מ. שרת אל סר פרנסיס אוואנס
תשובה על איגרתו של אוואנס בעניין פעולת קיביה.

462. 22.10.1953 ד. בן־גוריון אל משלחת ישראל באו"ם (מברק)
ידיעות על כוונת הירדנים לתפוס את הר הצופים.

463. 23.10.1953 מ. שרת אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ (מברק)
הערכות ראשונות והנחיות לתגובה על תכנית המים האמריקאית "תכנית מיין".

464. 23.10.1953 ג. רפאל אל מ. שרת
דיווח על הלכי הרוח ועל הפעילות המדינית הישראלית בוואשינגטון ובאו"ם.

465. 23.10.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם ביירוד: דרכים לשיפור היחסים עם הממשל.

466. 23.10.1953 ד. שאלתיאל אל ו. איתן
שיחה עם דה־קוניה ממשרד החוץ של ברזיל: תיווך של ברזיל בין ישראל לוואטיקן בעניין ירושלים.

467. 23.10.1953 מ. דיין אל משרד החוץ (מברק)
שיחה עם באנץ'; תיקון לנוסחה שהציע ביירוד לשחרור המענק.

468. 24.10.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
שיחת ביירוד – פרוסקאואר: הצעתה של מחלקת המדינה לשחרר את המענק אם ישראל תיענה לפניית מועצת־הביטחון להפסיק זמנית את העבודה באזור גשר בנות יעקב.

.469 24.10.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
הפצרה להיענות להצעתו של ביירוד בדבר שחרור המענק מיד עם הפסקת העבודה באזור גשר בנות יעקב.

.470 24.10.1953 א. נג'ר אל ו. איתן (מברק)
עמדתם של הצרפתים באו"ם בעניין פעולת קיביה והעבודה באזור גשר בנות יעקב.

.471 25.10.1953 י. צור אל ו. איתן (מברק)
סיכום התגובות בצרפת על פעולת קיביה והעבודה באזור גשר בנות יעקב.

.472 25.10.1953 ש. דיבון אל מחלקת מערב אירופה (מברק)
שיחה עם דה־מרג'רי: פעולת קיביה ויחסי ישראל–ארצות־הברית, עמדתם של הבריטים כלפי המצב בירדן והדיון במועצת־הביטחון.

.473 25.10.1953 הערת־עורך
ישיבת ממשלה על הפסקת העבודה באזור גשר בנות יעקב.

.474 26.10.1953 שגרירות ישראל בוואשינגטון אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
פגישת משלחת המנהיגים היהודים עם דאלס בעניין עיכוב המענק.

.475 27.10.1953 הערת־עורך
ישיבות מועצת־הביטחון בשאלת ארץ־ישראל.

.476 27.10.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
הסברים להתחייבותה של ישראל להפסקה זמנית של העבודה באזור גשר בנות יעקב בעקבות החלטת מועצת־הביטחון.

.477 28.10.1953 א. בן־חורין אל ר. שילוח
הערכות מדיניות.

.478 28.10.1953 מחלקת ארצות־הברית אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון, לונדון ופאריס (מברק)
שיחת שרת ועוזריו עם ג'ונסטון, ראסל ופריד על "תכנית מיין".

.479 29.10.1953 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם סטראנג על המצב בגבול ישראל–ירדן ופעולת קיביה.

.480 29.10.1953 מ. דיין אל משרד החוץ (מברק)
הדיון במועצת־הביטחון: פעולת קיביה.

.481 29.10.1953 ג. רפאל אל ו. איתן (מברק)
שיחה עם עזמי: עמדתה של מצרים בדיון במועצת־הביטחון.

.482 30.10.1953 הערת־עורך
הצהרות ישראל וסוריה בישיבת מועצת־הביטחון.

.483 31.10.1953 א. אילת אל משרד החוץ (מברק)
שיחה עם אלן: תשובתה של בריטניה על איגרת של ישראל בעניין המשא־ומתן האנגלי–מצרי.

.484 2.11.1953 ר. שילוח אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
לקראת חידוש הדיונים על המענק מארצות־הברית.

.485 2.11.1953 שגרירות ישראל בוואשינגטון אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחה עם מרפי: הדיון במועצת־הביטחון בנושאי קיביה והתלונה הסורית על העבודה באזור המפורז.

.486 2.11.1953 מ. שרת אל א. אילת (מברק)
הנחיות לשיחה עם אידן.

487. 2.11.1953 ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ (מברק)
הודעת צ'כוסלובקיה על פסקי־הדין במשפטיהם של אורן ואורנשטיין והנחיות לפעולה.

488. 2.11.1953 הערת־עורך
התפטרותו של ראש הממשלה דוד בן־גוריון מן הממשלה.

489. 3.11.1953 ג. רפאל אל ו. איתן
הערות והערכות על המצב המדיני ועל מצבה של ישראל באו"ם.

490. 3.11.1953 א. אילת אל ו. איתן (מברק)
שיחה עם אידן: יחסי ישראל–ירדן והדיון במועצת־הביטחון על פעולת קיביה.

491. 3.11.1953 א. אילת אל א. אידן
יחסי ישראל–ירדן והדיון במועצת־הביטחון על פעולת קיביה.

492. 3.11.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
האשמותיה של ירדן נגד ישראל.

493. 4.11.1953 ה. סטאסן אל א. אבן
הודעה על שחרור המענק לישראל.

494. 5.11.1953 א. ששון אל א. נג'ר
יחסי ישראל–איטליה.

495. 5.11.1953 א. אילת אל ו. איתן (מברק)
שיחת דייוויס – צ'רצ'יל: פעולת קיביה; ישראל וההסכם האנגלי־מצרי.

496. 5.11.1953 מ. שרת אל ו. בניקה (מברק)
מחאה על מערכת התעמולה הירדנית נגד ישראל.

497. 6.11.1953 איגרת מאת צירות ישראל בפראג אל שר החוץ של צ'כוסלובקיה
מחאה על הנוהלים במשפטיהם של אורן ואורנשטיין.

498. 6.11.1953 ר. שילוח אל מחלקת ארצות־הברית וט. קולק (מברק)
שיחה עם ביירוד: שיעור גובה המענק לישראל ועמדתה של ארצות־הברית במועצת־הביטחון לגבי פעולת קיביה והתלונה הסורית על העבודה באזור המפורז.

499. 9.11.1953 י. צור אל ו. איתן (מברק)
שיחה עם פארודי: בירור העמדה של צרפת לקראת הדיון במועצת־הביטחון בנושאי העבודה באזור המפורז ופעולת קיביה.

500. 10.11.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
הצעה לנוסח ההודעה הישראלית במועצת־הביטחון בעניין פעולת קיביה.

501. 10.11.1953 ר. שילוח אל מ. שרת (מברק)
שיחת אבן ודיין עם בידל סמית על בעיית הביטחון בגבולות ופעולת קיביה.

502. 11.11.1953 ר. שילוח אל מחלקת ארצות־הברית, פ. ספיר וט. קולק (מברק)
שיחת אבן ושרמן עם סטאסן: שיעור המענק לישראל.

503. 11.11.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
הערכת המצב המדיני בדיונים במועצת־הביטחון על פעולת קיביה והתלונה הסורית על העבודה באזור המפורז.

504. 12.11.1953 מ. עמיר אל א. נג'ר
שיחה עם שר החוץ ההולנדי: תגובת הולנד על פעולת קיביה.

505. 12.11.1953 א. אילת אל מ. שרת
תגובות בלונדון על פעולת קיביה.

506. 12.11.1953 ש. דיבון אל ו. איתן (מברק)
שיחה עם שליח ממצרים.

507. 12.11.1953 הערת־עורך
נאומו של אבן במועצת־הביטחון בדיון על פעולת קיביה.

508. 13.11.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
המלצות לביצוע פעולות שיחזקו את רישומו של נאום אבן במועצת־הביטחון בדיון על פעולת קיביה.

509. 13.11.1953 איגרת מאת א. אבן אל המזכיר הכללי של האו"ם
מכתב לוואי.
נספח: נוסח הצהרתו של אבן במועצת־הביטחון ב־12 בנובמבר 1953: הצעת ישראל לפגישה עם נציגי ירדן במרכז האו"ם.

510. 13.11.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
תמיכה בדעה שיש למנוע דיון בכנסת לפני תום הדיון במועצת־הביטחון.

511. 16.11.1953 א. ששון אל א. נג'ר
שיחה עם תת־שר החוץ האיטלקי על יחסי ישראל–איטליה.

512. 17.11.1953 א. אילת אל ו. איתן (מברק)
שיחה עם נאטינג: הצעת ישראל למפגש ישראל–ירדן במרכז האו"ם.

513. 17.11.1953 א. בן־צבי אל מחלקת מערב אירופה
יחסים עם סין העממית.

514. 18.11.1953 א. אבן אל סר גלדווין ג'ב
הערות על הצעת ההחלטה שהגישו מעצמות המערב למועצת־הביטחון בעניין פעולת קיביה.

515. 18.11.1953 א. עברון אל ש. בנדור
שיחת דיין – יעבץ: היחסים בין הנספחים הצבאיים לצה"ל ופעולת קיביה.

516. 18.11.1953 שיחת מ. דיין – ה. ביירוד
עתיד יחסי ישראל עם שכנותיה.

517. 18.11.1953 הערת־עורך
התייעצות במשרד ראש הממשלה על סיוע צבאי מארצות־הברית.

518. 19.11.1953 א. ניסן אל א. נג'ר
הדי פעולת קיביה ומפעל גשר בנות יעקב בארצות סקנדינביה.

519. 19.11.1953 א. נג'ר אל ו. איתן (מברק)
מידע על דיוני שלוש המעצמות לגיבוש הצעת ההחלטה של מועצת־הביטחון על פעולת קיביה.

520. 20.11.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
סיכום המצב בדיון במועצת־הביטחון על התלונה הסורית בעניין העבודה באזור המפורז.

521. 20.11.1953 ר. שילוח אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחת אבן ושילוח עם ביירוד ואנשיו: הדיון במועצת־הביטחון על התלונה הסורית בעניין העבודה באזור המפורז.

522. 21.11.1953 ח. הרצוג אל מ. מקלף (מברק)
שיחה עם סגן שר ההגנה של ארצות־הברית: רכש חוץ־לארץ; סיוע צבאי.

556. 3.12.1953 מ. שרת אל ש. אלישיב (מברק)
שיחת שרת – אברמוב.

557. 3.12.1953 ג. רפאל אל מ. שרת (מברק)
הצעותיה של משלחת ישראל באו"ם בעניין הוועידה עם הירדנים.

558. 3.12.1953 י. צור אל מחלקת מערב אירופה
בעיות רכש מצרפת.

559. 4.12.1953 ג. אבנר אל ו. איתן (מברק)
שיחה עם פאלה: לקראת הוועידה עם ירדן.

560. 4.12.1953 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם אלן: מחאתה של ישראל על דברי אידן בפרלמנט בנוגע לוועידה בין ישראל לירדן.

561. 4.12.1953 י. צור אל ו. איתן (מברק)
שיחה במשרד החוץ הצרפתי: עמדת צרפת בעניין העבודה באזור המפורז, חופש המעבר בתעלת סואץ והתוכנית האמריקאית לחימוש כמה ממדינות ערב.

562. 4.12.1953 ד. שאלתיאל אל י. הרצוג
שיחה עם דה־קונייה: תגובתה של ישראל על ההצעה לפירוז אזור ירושלים.

563. 4.12.1953 א. אבן אל ו. איתן (מברק)
רוגז על עמדת הצבא נגד החלטת ועדת השרים לענייני ביטחון בעניין הוועידה עם ירדן.

564. 4.12.1953 א. אבן אל ה.ק. לודג'
הצגת העקרונות החיוניים שישראל מבקשת לכלול בטיוטת ההחלטה של מועצת־הביטחון על התלונה הסורית נגד ישראל על העבודה באזור המפורז.
נספח: טיוטת החלטה של שלוש מעצמות המערב; הצעות תיקונים של אבן.

565. 5.12.1953 ג. רפאל אל ו. איתן (מברק)
שיחת אבן – לודג': דיון בטיוטת ההחלטה של שלוש מעצמות המערב למועצת־הביטחון על התלונה של סוריה בעניין העבודה באזור המפורז.

566. 5.12.1953 א. ניסן אל ו. איתן (מברק)
שיחה עם שר החוץ של דניה: בקשה להורות לנציג הדני באו"ם שיתמוך בחידוש העבודה באזור המפורז.

567. 7.12.1953 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
עמדתה של ישראל כלפי ההחלטה הצפויה במועצת־הביטחון לסיכום הדיון על התלונה הסורית בעניין העבודה באזור המפורז.

568. 7.12.1953 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
תגובה על הרוגז של אבן בעניין עמדתו של הצבא נגד הוועידה עם הירדנים.

569. 8.12.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
פעילות לקראת החלטת מועצת־הביטחון לסיכום הדיון על התלונה הסורית בעניין העבודה באזור המפורז.

570. 8.12.1953 א. לבבי אל א. ששון
סיכום דיון במשרד החוץ על יחסי ישראל–איטליה.

.571 9.12.1953 ג. רפאל אל ו. איתן (מברק)
הבעת דאגה מריבוי תקריות בגבול עם סוריה ובקשה לשמור על השקט בעת הדיון במועצת־הביטחון.

.572 9.12.1953 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם נאטינג: לקראת החלטת מועצת־הביטחון לסיכום הדיון על התלונה הסורית בעניין העבודה באזור המפורז.

.573 11.12.1953 א. אבן אל ה.ק. לודג'
דברי הסבר לתיקונים שמציע אבן להצעת ההחלטה של שלוש מעצמות המערב למועצת־הביטחון על התלונה הסורית בעניין העבודה באזור המפורז.
נספח: הצעת ההחלטה של שלוש מעצמות המערב למועצת־הביטחון; הצעת תיקונים להצעה.

.574 12.12.1953 תזכיר מאת א. אבן
תגובה על תזכיר הרמטכ"ל: משמעותו של סעיף 12 בהסכם שביתת־הנשק עם ירדן.

.575 12.12.1953 ש. אלישיב אל מ. שרת (מברק)
משא־ומתן על ייבוא דלק מברית־המועצות.

.576 13.12.1953 י. צור אל ו. איתן
תגובה על מכתבו של ששון על הקו המדיני של משרד החוץ בשאלת הסכסוך עם מדינות ערב.

.577 14.12.1953 תזכיר מאת ממשלת בריטניה
הוועידה עם הירדנים על־פי סעיף 12 בהסכם שביתת־הנשק.

.578 14.12.1953 א. אבן אל משרד החוץ (מברק)
פעילות סביב טיוטת ההחלטה של שלוש מעצמות המערב לסיכום הדיון במועצת־הביטחון על התלונה הסורית בעניין העבודה באזור המפורז.

.579 14.12.1953 ש. אלישיב אל משרד החוץ (מברק)
הגשת כתב האמנה לנשיא ברית־המועצות.

.580 14.12.1953 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם אליוט: מסירת מידע על מדיניות אנטי־ישראלית של הממשל הרפובליקני.

.581 14.12.1953 מ. שרת אל משלחת ישראל באו"ם (מברק)
הערות על טיוטת הצעת ההחלטה לסיכום הדיון במועצת־הביטחון על התלונה הסורית בעניין העבודה באזור המפורז.

.582 14.12.1953 א. אבן אל משרד החוץ (מברק)
הדיונים על טיוטת ההחלטה לסיכום הדיון במועצת־הביטחון על התלונה הסורית בעניין העבודה באזור המפורז.

.583 14.12.1953 א. עברון אל מחלקת ארצות־הברית
פגישת מנהיגים יהודים בארצות־הברית: דרכים להחלשת העמדה העוינת של מחלקת המדינה.

.584 15.12.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
פעילות סביב הדיונים במועצת־הביטחון בעניין התלונה הסורית על העבודה באזור המפורז.

.585 15.12.1953 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
הערות נוספות על טיוטת ההחלטה במועצת־הביטחון לסיכום הדיון על התלונה הסורית בעניין העבודה באזור המפורז.

586. 15.12.1953 מ. שרת אל א. ששון
ביקורת על הערותיו של ששון בעניין המדיניות של משרד החוץ בנוגע לסכסוך עם מדינות ערב.

587. 16.12.1953 א. אילת אל ו. איתן (מברק)
שיחה עם חברי פרלמנט מן הלייבור ערב צאתם למצרים: ביקורת והבהרות של עמדת ישראל בעניין המשא־ומתן האנגלי–מצרי.

588. 16.12.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
הדיון במועצת־הביטחון על התלונה הסורית נגד ישראל בעניין העבודה באזור המפורז.

589. 16.12.1953 א. אבן אל ו. איתן (מברק)
בקשה להבהרת עמדתה של ברית־המועצות לקראת קבלת ההחלטה במועצת־הביטחון לסיכום הדיון על התלונה הסורית בעניין העבודה באזור המפורז.

590. 17.12.1953 ג. רפאל אל משלחת ישראל באו״ם (מברק)
הנחיות לשיחה עם בניקה וויז׳ייה על החלטת מועצת־הביטחון לסיכום הדיון על התלונה הסורית בעניין העבודה באזור המפורז.

591. 18.12.1953 הערת־עורך
איגרת מחאה נגד מצרים שהגישה ישראל למועצת־הביטחון.

592. 18.12.1953 ו. איתן אל משלחת ישראל באו״ם (מברק)
גישושים מצד סין לכינון קשרים דיפלומטיים.

593. 18.12.1953 א. ששון אל ו. איתן
המשך הניתוח והביקורת על מדיניות משרד החוץ בנוגע לסכסוך עם מדינות ערב.

594. 20.12.1953 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
דיון בממשלה על הדיון במועצת־הביטחון בתלונה הסורית נגד ישראל בעניין העבודה באזור המפורז.

595. 20.12.1953 מ. שרת אל ש. אלישיב (מברק)
הנחיות לשיחה עם גרומיקו.

596. 20.12.1953 י. צור אל מ. שרת (מברק)
רשמים מביקור של דיבון במרוקו.

597. 21.12.1953 מ. שרת אל א. אבן (מברק)
הנחיות להודעת תגובה במועצת־הביטחון אם תתקבל טיוטת ההחלטה של מעצמות המערב בעניין העבודה באזור המפורז.

598. 21.12.1953 א. אבן אל משרד החוץ (מברק)
המלצה לפתיחת מערכה נגד מצרים בעקבות החרמת מטען הבשר באונייה ״פרנקה מריה״.

599. 21.12.1953 ש. אלישיב אל משרד החוץ (מברק)
שיחה עם גרומיקו על הדיון במועצת הביטחון בעניין העבודה בגשר בנות יעקב.

600. 22.12.1953 מ. קדרון אל משרד החוץ (מברק)
שיחת אבן – האמרשילד בעניין הוועידה עם הירדנים לפי סעיף 12 בהסכם שביתת־הנשק.

601. 22.12.1953 א. אבן אל מ. שרת (מברק)
דיווח על הפעילות בקרב חברות מועצת־הביטחון על התלונה הסורית בעניין העבודה באזור המפורז.

.602 22.12.1953 א. אבן אל ו. איתן (מברק)
בקשה לפעילות דיפלומטית בקופנהגן לקראת קבלת ההחלטה במועצת־הביטחון לסיכום הדיון על התלונה הסורית בעניין העבודה באזור המפורז.

.603 22.12.1953 א. אבן אל סר גלדווין ג'ב
התנגדות ישראל לתיקונים המוצעים לטיוטת ההחלטה לסיכום הדיון במועצת־הביטחון על העבודה באזור המפורז.
נספח: הצעת תיקונים לטיוטת ההחלטה של שלוש מעצמות המערב.

.604 22.12.1953 ד. הכהן אל מ. שרת
שיחה עם הרמטכ"ל בבורמה: דרכים להידוק הקשרים בין ישראל לבורמה.

.605 23.12.1953 מ. שרת אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון ובלונדון (מברק)
מדיניות בשאלת חופש המעבר בתעלת סואץ.

.606 23.12.1953 ג. רפאל אל משלחת ישראל באו"ם (מברק)
הנחיות לפעול לדחיית ההחלטה במועצת־הביטחון בעניין העבודה באזור המפורז לינואר 1954.

.607 24.12.1953 א. אילת אל ו. איתן
ניתוח יחסי ישראל–ארצות־הברית ובריטניה.

.608 24.12.1953 י. הרצוג אל א. אבן
פעילות להסרת החרם של הנציגויות הזרות על ירושלים.

.609 24.12.1953 א. אילת אל ו. איתן (מברק)
שיחה עם סלווין לויד: בקשה להתערבות בריטית לשחרור מטען הבשר שהוחרם מהאוניה "פרנקה מריה".

.610 24.12.1953 א. אילת אל משרד החוץ (מברק)
הצעה למתקפה מדינית נגד ההסגר בתעלת סואץ.

.611 24.12.1953 ר. שילוח אל מחלקת ארצות־הברית (מברק)
שיחת שילוח, אבן – קי, ביירוד: הדיון במועצת־הביטחון בדבר התלונה הסורית בעניין העבודה באזור המפורז.

.612 24.12.1953 שיחת י. לינטון – ק. אוקומורה
יחסי ישראל–יפאן.

.613 27.12.1953 א. אילת אל מ. שרת (מברק)
שיחה עם בוואן: החמרת ההסגר בתעלת סואץ.

.614 27.12.1953 מ. ששון אל מחלקת מערב אירופה
ניתוח יחסי ישראל–יוון בשנת 1953.

.615 27.12.1953 ג. רפאל אל י. צור
הערות על דרכה של ישראל בשאלת הסכסוך עם מדינות ערב.

.616 28.12.1953 ד. הכהן אל מחלקת אסיה (מברק)
שיחה עם או נו.

.617 28.12.1953 י. צור אל א. נג'ר (מברק)
שיחה במשרד החוץ הצרפתי: הדיון במועצת־הביטחון על התלונה הסורית בעניין העבודה באזור המפורז.

.618 29.12.1953 א. ששון אל ו. איתן
השגות על הצעותיו של אבן בעניין ועידה עם ירדן על־פי סעיף 12 בהסכם שביתת־הנשק.

619. 30.12.1953 ח. יחיל אל מ. שרת
המלצה מנומקת לדרוש בוועידת ארבע המעצמות בברלין שישראל תשתתף בוועידת השלום עם גרמניה.

620. 30.12.1953 א. אבן אל ה.ק. לודג'
לקראת החלטת מועצת־הביטחון לסיכום הדיון בדבר התלונה הסורית בעניין האזור המפורז.

621. 30.12.1953 דין־וחשבון מאת ש. אלישיב
מצב היהודים בברית־המועצות.

622. 31.12.1953 א. נג'ר אל משרד החוץ (מברק)
שיחה עם הופנו: הבטחה להמשך העמידה על הקו של צרפת בדיון במועצת־הביטחון; היערכות למניעת וטו סובייטי.

תעודות

DOCUMENTS

1

א. בן־חורין אל א. אבן (ואשינגטון)
E. Ben Horin to A. Eban (Washington)

העתק: 130.15/3744/1

ואשינגטון, י״ח בשבט תשי״ג
5 בינואר 1953

סודי

הנידון: שיחה עם חבר הסגל המצרי כאן בעקבות המסע נגד אספקת נשק למצרים

כפי שמסרתי לך בקצרה בעל־פה, נפגשתי ביום 2/1/53 עם חבר הסגל המצרי כאן. לפגישה שנערכה ביזמתי היו שתי מטרות:

1. לעמוד על השפעת מסענו על הלכי הרוח בשגרירות מצרים;

2. להסביר לשגריר מצרים[1] באמצעות איש שיחי שמחאותינו אינן נובעות מיצר רדיפת מצרים, כי אם שהן תוצאה ישירה של המדיניות הישראלית של מצרים בחודשים האחרונים.

נפגשתי עם איש זה דווקא מפני שאנחנו יודעים ששיחתי הקודמת אתו ערב העצרת[2] הועברה לא רק לממשלת מצרים כי אם גם לממשלות ערב אחרות.

פתחתי בהזכירי לאיש את שיחתנו מספטמבר, בה הסברתי לו שאם כי יש לנו טענות רבות נגד מצרים, נימנע בדיוני העצרת מלהתקיפה ביזמתנו. אולם אם מצרים תיגרר אחרי מזימות הסורים והעיראקים להעלות גם בעצרת זו את שאלת ארץ־ישראל, על־מנת לנסות ולהשמיץ את ישראל, אזי נשיב מלחמה שערה ובוודאי יתחרטו נציגי ערב בסוף העצרת על שהסתבכו בכל העניין. הוספתי שעמדתנו העקרונית מאז שרירה גם בעניין הנשק האמריקאי למצרים; אנו יודעים ומעריכים את מאמצי המשטר המצרי החדש להשליט סדר בארצו, ורחוק מאתנו כל רצון להפריע לו. אנו יודעים גם באיזו מידה המשטר החדש מנסה להחזיר למצרים את שמה הטוב בעיני הציבור בעולם כולו ובפרט בעיני הציבור האמריקאי. בוודאי שגרירות מצרים שמה לב לכך שבחודשים הראשונים אחרי עליית נגיב תרמו הודעות רשמיות של ממשלת ישראל להעלאת קרנו של המשטר המצרי החדש בציבור ובעיתונות של ארצות־הברית.

האיש הפסיקני על־מנת לשאול: "Why are you so harsh with us now?" ״מה עוללנו לכם? הרי אתם רואים שאנו כאן בשגרירות לעולם איננו מתקיפים את ישראל.״ והאיש הוסיף ששגרירו הטיל עליו לאמר לנו שאין מסע כזה נגד מצרים מקרב את השלום.

1

1. מוחמד כאמל עבד אל־רחים.
2. השיחה התקיימה ב־11 בספטמבר 1952. ראה כרך 7, מס׳ 351.

השבתי שאת הסיבה למסע זה הוא ימצא אם הוא יבדוק את הצהרות ממשלתו ומעשיה במשך החודשים האחרונים. אחרי תקופה קצרה של שתיקה בענייני ישראל נרתמת מצרים שוב למרכבת החבר הערבי בכל פעולה והצהרה אנטי־ישראלית. לא זו בלבד, כי אם אנו מתחילים לחשוב שממשלת מצרים חושבת שעליה להתחרות בעניין זה עם סוכן בריטי, כגון ג'מאלי[3] ועם איש כמו שוקיירי[4] שפרנסתו וגורלו הפוליטיים האישיים תלויים במידה בה יצליח להחזיק את פרשת ארץ־ישראל פתוחה לתעמולה עולמית. אנו שואלים את עצמנו האם מדיניותה המזרח־תיכונית של מצרים מוכתבת על־ידי האינטרסים הלאומיים שלה או אם היא מוכתבת על־ידי האדונים האלה. איזה אינטרס מצרי תבע מנגיב לעמוד בראש מדינות ערב באיומים על גרמניה סביב עניין השילומים? איזה אינטרס לאומי דורש ממנו, אשר לפניו עומדות בעיות פנימיות ובינלאומיות ממדרגה ראשונה, לצאת פתאום בהצהרות קיצוניות נגד ישראל בהן הוא שולל כל סיכוי של שלום. מי דורש מהנספח הצבאי של שגרירות מצרים[5] להתחרות עם ג'מאלי בטון של נאומיו בעצרת? איזה אינטרס לאומי תובע את העתקת המשקל של משרדי החרם למצרים במידה רבה? ואיך שגרירו מסביר את המשך ההסגר בסואץ ואת החרפתו? הלעומת אלה מנסים לאמר לנו שדיינו אם שגרירותם בוואשינגטון אינה מתקיפה אותנו? הרי הם יודעים כמונו שבארצות־הברית לא כדאי להם להסתבך בהתקפות נגד ישראל. נוכח התנהגותה של מצרים לאחרונה כפי שסימנתיה צריך להיות ברור להם שאין אנחנו יכולים לעמוד מנגד כאשר הם מנסים לחזק את צבאם במידה העולה בהרבה על צרכים משטרתיים, ובסוגי נשק אשר אספקתם עומדת בניגוד להצהרות שלוש המעצמות[6] ולדיוני מועצת־הביטחון מאוגוסט 1949.[7]

הוא השיב שעלינו לדעת שאם כי נכון שהנשק שעליו מתנהל משא־ומתן עם בריטניה ו"נשק אחר" אינם דרושים רק לפעולות משטרתיות במצרים, הרי הוא מניח שאנחנו יודעים שאין למצרים כל כוונה להשתמש בנשק כזה נגד ישראל. "אבל אנחנו פשוט מוכרחים לקבל את הנשק. נשק כזה דרוש למדינה המכבדת את עצמה לשם פרסטיג'ה פנימית ובינלאומית." השבתי שייתכן כך, אבל נוכח יחסה הנוכחי של מצרים נגד ישראל, אין אנחנו יכולים to take chances.

האיש אמר שהרי גם אנחנו מתחזקים מבחינה צבאית עקב הסכם השילומים, אשר לפיו אנו עומדים לקבל בין השאר גם לוחות פלדה. מומחים צבאיים מצריים קבעו שנוכל לייצר מהם טנקים; וכל זאת בעוד שאיננו עושים כל דבר לשלם פיצויים לפליטים. הסברתי לו שאין כל קשר מוסרי או משפטי בין שילומים ופיצויים (בהתאם לטיעון שקבע השר). הוספתי שאנו מתפלאים שאינם יודעים על הצהרותינו התכופות בדבר נכונותנו לשלם פיצויים. אבל מבלי לדבר כאן על המסגרת המדינית של תשלומים כאלה, הרי הוא צריך לדעת שאין מוצאים כסף בחלל, ונוכל לשלם פיצויים רק במידה שנתבסס מבחינה כלכלית. על־כן החרם הערבי דוחה את יכולתנו

3. מוחמד פאדל ג'מאלי, שר החוץ של עיראק עד סוף ינואר 1953; ראש משלחת עיראק לעצרת השביעית של האו"ם.
4. אחמד שוקיירי, סגן המזכיר הכללי של הליגה הערבית לעניינים פוליטיים ונציג סוריה בעצרת השביעית והשמינית של האו"ם.
5. עבד אל־חמיד ע'לב.
6. ב־25 מאי 1950. ראה כרך 5, מס' 248.
7. ראה כרך 4, הערת־עורך עמ' 361–362.

לשלם, וגם מאמצי החבר להפריע לשילומים בגרמניה יכולים להזיק רק לפליטים. בסופו של חשבון זהו למזל הערבים שנסיונותיהם בעניין זה נכשלו.

העברתי את השיחה לפסים אחרים ואמרתי שהנה אנו במצב מגוחך. שתי המדינות המבוגרות היחידות במזרח התיכון צריכות להפנות את כל מרצן ויכולתן להסדרת בעיותיהן הכלכליות, תרבותיות וכו'. במקום זאת, חלק ניכר ממרץ זה מתבזבז על האשמות והתקפות הדדיות. אנו משוכנעים שמצרים תוכל בנקל להשתחרר מהג'מאלים והשוקיירים למיניהם ולנקוט במדיניות שתהיה לטובתה במקום במדיניות שאינה מספקת כל דרישה מלבד זו של איזה המון פראי בבגדאד. מצרים וישראל צריכות לדון עם המערב ועם ארצות־הברית בפרט למען תועלת ארצותיהן, ולא למען גרימת נזק איש לרעהו. אני יודע שהשגריר שלי בדעה זו, ואני מניח ששגרירו של איש שיחי "אשר שמו הולך לפניו כאחד השגרירים הדגולים המבינים את הזירה האמריקנית", אף הוא אינו יכול להתעלם מאפשרות פוריה זו של מדיניות חיובית במקום שלילית. מצרים זקוקה לאהדה אמריקנית, הן בממשלה והן בציבור, והרי היא נוכחה לדעת שהיו זמנים בהם עזרנו להם לקבלת אהדה, ואילו עתה אנו נאלצים להצהיר בפומבי את מורת רוחנו מעמדתה של מצרים במזרח התיכון.

אחרי ששקלנו "באורח פרטי בהחלט" את כדאיותה של פגישה בין שני השגרירים, נפרדנו sine die.

בברכה,

א. בן־חורין

2

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA 821

נוסח יוצא: 93.01/2209/2

ואשינגטון, 5 בינואר 1953

לראש הממשלה.

המנהיגים היהודיים כאן מפולגים ונבוכים בעניין משפט פראג.[1]

נקודת המחלוקת היא אם להאשים את ברית־המועצות בתפיסה אנטישמית מובהקת המעמידה אותה במשפחת צוררי ישראל עד כדי נפילת המחיצה המוסרית האחרונה שהבדילה עד כה בינה לבין המשטר הנאצי. ממשלת ארצות־הברית רוצה כמובן שנגרוס את הגרסה הזאת ונסיק ממנה מסקנות להלכה ולמעשה בייחוד על־ידי צירוף קולנו הרם ורחב ההדים למוקיעי ברית־המועצות לאורך כל החזית התעמולתית והמדינית ברחבי תבל. כמה ארגונים יהודיים בעיקר מהמקורבים לתנועות העבודה

2

1. ראה כרך 7, הערת־עורך, עמ' 653–654.

but not by debate in UN which characterized "usual annual affair". (3) British jet deal was complete surprise to him and despite good commercial reasons does not excuse it. (4) US adhering Tripartite Agreements and opposes arms race. But must help further Naguib whom they believe most hopeful factor in area. His position difficult due slowness agrarian reform. He has moved long way on Sudan and seems willing cooperate on Canal base. Solution these two problems will lead to his cooperation in regard defense organization which Acheson believes will bring and can only succeed on basis area peace. USA endeavoured aid him economically but funds limited and loans difficult. They will "try do something" about cotton problem.

He needs arms to strengthen him in public mind and encourage his supporters by enabling him show improvements in army. On this basis USA considering "modest program" in order place him in position where he "tied to USA and not out of control". Part of modest amount of arms legitimately for internal security but this not true of all arms the nature of which may be rightly bothering us. Does not however consider they constitute threat.

However despite urgent desire move Egypt overcome roadblocks Sudan and Canal in light our arguments and points raised will reconsider problem and request his colleagues do so too.

To Eban's query of meaning modest program Acheson replied meant modest not American sense but ours. Concluded by confirming what we already knew namely that matter will go for reconsideration by President, Lovett and Harriman and indicated that decision may now be postponed till new administration.

Eban concluded meeting by expressing on behalf *Sar*, himself appreciation cooperation during Acheson's term and good wishes for future. Left detailed *Aide-Mémoire*[10] for record and new administration.

Comment: Acheson unusually affable, relaxed as end of tribulations approaches. Obvious from Department's annoyance our possession facts and Egyptians' chagrin that we upset apple-cart by intercepting what was being pursued quietly along routine channels and raising matter higher levels. Significant that despite [State] Department's previous attempts evade issue and hedge, Acheson did not refute any allegations.[11]

Herzog

10. ראה מסמך מיום 5 בינואר 1953, 93.03/3063/10.

11. במברק נוסף עמד אבן על משמעותה של השיחה: (א) לראשונה הודה אצ׳יסון שדאגתה של ישראל מצדיקה את הגבלת החופש של מעצמות המערב לספק נשק לערבים; (ב) אצ׳יסון לא הכחיש שארצות־הברית חשבה לספק נשק למצרים, אולם לאור ה"דאגה המובנת" של ישראל אמר שממשלתו תשקול זאת מחדש; (ג) אבן התרשם כי הסתייגותו של אצ׳יסון ממכירת המטוסים בידי אנגליה הייתה כנה ומוחלטת. (ראה מברק אבן אל מחלקת מערב אירופה, WTE30, 6.1.1953, 93.01/2209/2.) לפרטים נוספים על השיחה ולפעילות בוואשינגטון בעניין חימוש מצרים ראה גם תזכיר מאת ח. הרצוג, 9.1.1953, 130.20/2460/6.

לשלם, וגם מאמצי החבר להפריע לשילומים בגרמניה יכולים להזיק רק לפליטים. בסופו של חשבון זהו למזל הערבים שנסיונותיהם בעניין זה נכשלו.

העברתי את השיחה לפסים אחרים ואמרתי שהנה אנו במצב מגוחך. שתי המדינות המבוגרות היחידות במזרח התיכון צריכות להפנות את כל מרצן ויכולתן להסדרת בעיותיהן הכלכליות, תרבותיות וכו'. במקום זאת, חלק ניכר ממרץ זה מתבזבז על האשמות והתקפות הדדיות. אנו משוכנעים שמצרים תוכל בנקל להשתחרר מהג'מאלים והשוקיירים למיניהם ולנקוט במדיניות שתהיה לטובתה במקום במדיניות שאינה מספקת כל דרישה מלבד זו של איזה המון פראי בבגדאד. מצרים וישראל צריכות לדון עם המערב ועם ארצות־הברית בפרט למען תועלת ארצותיהן, ולא למען גרימת נזק איש לרעהו. אני יודע שהשגריר שלי בדעה זו, ואני מניח ששגרירו של איש שיחי "אשר שמו הולך לפניו כאחד השגרירים הדגולים המבינים את הזירה האמריקנית", אף הוא אינו יכול להתעלם מאפשרות פוריה זו של מדיניות חיובית במקום שלילית. מצרים זקוקה לאהדה אמריקנית, הן בממשלה והן בציבור, והרי היא נוכחה לדעת שהיו זמנים בהם עזרנו להם לקבלת אהדה, ואילו עתה אנו נאלצים להצהיר בפומבי את מורת רוחנו מעמדתה של מצרים במזרח התיכון.

אחרי ששקלנו "באורח פרטי בהחלט" את כדאיותה של פגישה בין שני השגרירים, נפרדנו sine die.

בברכה,

א. בן־חורין

2

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA 821
נוסח יוצא: 93.01/2209/2

ואשינגטון, 5 בינואר 1953

לראש הממשלה.

המנהיגים היהודיים כאן מפולגים ונבוכים בעניין משפט פראג.[1]

נקודת המחלוקת היא אם להאשים את ברית־המועצות בתפיסה אנטישמית מובהקת המעמידה אותה במשפחת צוררי ישראל עד כדי נפילת המחיצה המוסרית האחרונה שהבדילה עד כה בינה לבין המשטר הנאצי. ממשלת ארצות־הברית רוצה כמובן שנגרוס את הגרסה הזאת ונסיק ממנה מסקנות להלכה ולמעשה בייחוד על־ידי צירוף קולנו הרם ורחב ההדים למוקיעי ברית־המועצות לאורך כל החזית התעמולתית והמדינית ברחבי תבל. כמה ארגונים יהודיים בעיקר מהמקורבים לתנועות העבודה

2

1. ראה כרך 7, הערת־עורך, עמ' 653–654.

כאן מחייבים גישה זאת ואילו גולדמן,[2] הלפרין[3] ואחרים מייעצים להמתין ולהתאפק כלומר להמשיך בהוקעת מעמד פראג על כל גילוייו האנטישמיים והאנטי־ציוניים, אך מבלי להסיק שדין הקומינפורם באנטישמיות כדינו של הנאציסם. המבחן המידי להכרעה זאת הוא חוברת שעמדה להתפרסם מטעם המועצה הציונית ברוח ההוקעה הסיטונית של רוסיה כגורם אנטישמי. גולדמן עצר את פרסום החוברת והוסכם להעבירה אלי לחוות דעה בשם ממ[שלת]ישראל. גם אם נפתור את קושיית החוברת על־ידי להטי ניסוח מעודנים תישאר הבעיה בעינה וניתקל בה על כל צעד.

נא לייעץ ולהדריך לפני יום ה' כי ביום ההוא תתקיים התייעצות בניו יורק.

נטיית לבי היא להתמיד בהוקעת משפט פראג כמאורע אנטישמי בפני עצמו המעורר חששות רציניים לגבי יחס הסובייטים אך בלי לחרוץ משפט כאילו הפכה האנטישמיות גילוי קבוע של מדיניות ברית־המועצות.[4]

אבן

3

הערת־עורך
Editorial Note

השתתפות שרת בוועידת המפלגות הסוציאליסטיות
בראנגון, 5–15 בינואר 1953

בימים 5–15 בינואר 1953 התקיימה בראנגון ועידה של נציגי המפלגות הסוציאליסטיות במדינות אסיה, בהשתתפותם של נציגי מפלגות מיפאן, אינדונזיה, מאלאיה, בורמה, פאקיסטן, הודו, מצרים, לבנון וישראל. ישראל הוזמנה לוועידה למרות מחאותיהן של מדינות ערב ונציגיה מטעם מפא"י היו שר החוץ מ. שרת ור. ברקת. בן־גוריון שיגר לוועידה ברכה מיוחדת. הוועידה החליטה להקים ארגון סוציאליסטי אסיאתי (פרט למצרים ולבנון), שמקום מושבו יהיה בבורמה. נציגי מדינות המערב שהשתתפו בוועידה וכן נציגי ישראל ומאלאיה, לא הצליחו לשכנע את משתתפיה לצרף את הארגון החדש לאינטרנציונל הסוציאליסטי, והוועידה הסתפקה בקביעת זיקה לאינטרנציונל הסוציאלסטי. באחת מהחלטותיה דחתה הוועידה את הקומוניזם נוסח ברית־המועצות, ותמכה בהחלטה הקוראת להחלפת הפיאודליזם והקפיטליזם במשטר סוציאליסטי. הוועידה קיבלה החלטות בנושאים שונים ובהם אסיה והשלום הבינלאומי, המדיניות הקרקעית באסיה ועוד. (על רשמים ומסקנות מן הוועידה ראה שילוח אל אילת, 17.2.1953, 93.04/42/8).

2. נחום גולדמן, נשיא הקונגרס היהודי העולמי. ראה את מכתביו אל בן־גוריון ושרת, 9.1.1953, בהם שלל את הנטייה להפוך את פעולת המחאה נגד משפט פראג "למסע צלב נגד הקומוניזם" (130.02/2411/19).
3. רוז הלפרין, חברת הנהלת הסוכנות היהודית בניו יורק.
4. בן־גוריון השיב כי על אף שמשפט פראג "נקבע לכל פרטיו בקרמל[ין] ויש לחשוש למפנה חמור של ברית־המועצות בכיוון אנטי־יהודי אם לא רק אנטי־ישראלי" בכל זאת הוא מסכים עם עמדת אבן וגולדמן כי יש להימנע "בקביעת פרוגנוזה זו כעובדה" ו"דיה לצרה בשעתה" (9.1.1953, 139.09/2309/12).

4

ח. הרצוג אל מחלקת ארצות־הברית
Ch. Herzog to the United States Division

Coded Tel. WTE29 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2209/2 נוסח יוצא:

Washington, 6 January 1953[1]

Copy to Benjamin [Gibli][2] and Elath London.

Ambassador at his request was received today[3] Acheson, also present Hart, Waller, Goitein, Herzog. Eban made detailed presentation our case subject arming Arabs. Discussed previous arming of Arabs, British jet deal[4] and UK's reaction our reaction, our efforts make arming Arabs dependent on prior peace and reaction of UK and USA thereto,[5] Sar [Foreign Minister]'s meetings Davis,[6] Goitein Jernegan meeting,[7] our apprehension regarding impending USA arms transfer to Egypt with resultant arms race and negation Tripartite Agreement.[8]

This parallel Arab political developments which result in refusal negotiate peace, maintenance doctrine belligerency, active practice blockade despite *Moabit* [Security Council]'s decision,[9] neutralism e.g. votes on Korea and refusal cooperate organising defense area for freedom, unwillingness maintain or respect free institutions. Emphasised that precedents indicate unusual USA authorise arms to states proclaiming belligerency with states friendly USA and governments violating *Moabit's* resolutions. Each of these factors individually constitute disqualification arms aid and arms to Egypt now would constitute threat security Israel, peace Near East, principles Tripartite Declaration. Emphasised Israel is not opposing grant economic aid to Egypt or countries Middle East. On contrary, we believe many ways assisting Egypt without arming but above all USA must insist aid conditioned on peace with Israel.

Acheson replied: (1) Problems raised causing State [Department] serious anxiety. (2) Completely astonished Arabs reaction *Shilumim* [Reparations]

4

1. בנוסח שלפנינו נדפס בטעות 1952. התאריך תוקן לפי הנוסח הנכנס (130.02/2455/10).
2. בנימין גיבלי, ראש מחלקת מודיעין בצה"ל.
3. הפגישה התקיימה ב־5 בינואר. השווה FRUS 1952-54, Vol. IX (Part 1), pp. 1088-93.
4. ב־23 בספטמבר 1952 הודיעה בריטניה לישראל על החלטתה לאשר את מכירתם של 14 מטוסי סילון לישראל וכמספר הזה לכל אחת ממדינות ערב, פרט למצרים (ראה כרך 7, מס' 369); בנובמבר 1952 הודיעה על כוונתה למכור מטוסי סילון גם למצרים. (ראה כרך 7, מס' 449).
5. מ־10 ו־11 בנובמבר 1952. ראה כרך 7, מס' 431 ו־432.
6. ב־13 בנובמבר ו־26 בדצמבר 1952. שם, מס' 439 ו־516.
7. ב־17 בדצמבר 1952. שם, מס' 503.
8. הצהרת שלוש המעצמות ממאי 1950, ראה כרך 5, מס' 248.
9. החלטת מועצת־הביטחון מ־1 בספטמבר 1951. ראה כרך 6, הערת־עורך עמ' 593–594.

but not by debate in UN which characterized "usual annual affair". (3) British jet deal was complete surprise to him and despite good commercial reasons does not excuse it. (4) US adhering Tripartite Agreements and opposes arms race. But must help further Naguib whom they believe most hopeful factor in area. His position difficult due slowness agrarian reform. He has moved long way on Sudan and seems willing cooperate on Canal base. Solution these two problems will lead to his cooperation in regard defense organization which Acheson believes will bring and can only succeed on basis area peace. USA endeavoured aid him economically but funds limited and loans difficult. They will "try do something" about cotton problem.

He needs arms to strengthen him in public mind and encourage his supporters by enabling him show improvements in army. On this basis USA considering "modest program" in order place him in position where he "tied to USA and not out of control". Part of modest amount of arms legitimately for internal security but this not true of all arms the nature of which may be rightly bothering us. Does not however consider they constitute threat.

However despite urgent desire move Egypt overcome roadblocks Sudan and Canal in light our arguments and points raised will reconsider problem and request his colleagues do so too.

To Eban's query of meaning modest program Acheson replied meant modest not American sense but ours. Concluded by confirming what we already knew namely that matter will go for reconsideration by President, Lovett and Harriman and indicated that decision may now be postponed till new administration.

Eban concluded meeting by expressing on behalf *Sar*, himself appreciation cooperation during Acheson's term and good wishes for future. Left detailed *Aide-Mémoire*[10] for record and new administration.

Comment: Acheson unusually affable, relaxed as end of tribulations approaches. Obvious from Department's annoyance our possession facts and Egyptians' chagrin that we upset apple-cart by intercepting what was being pursued quietly along routine channels and raising matter higher levels. Significant that despite [State] Department's previous attempts evade issue and hedge, Acheson did not refute any allegations.[11]

Herzog

10. ראה מסמך מיום 5 בינואר 1953, 93.03/3063/10.

11. במברק נוסף עמד אבן על משמעותה של השיחה: (א) לראשונה הודה אצ׳יסון שדאגתה של ישראל מצדיקה את הגבלת החופש של מעצמות המערב לספק נשק לערבים; (ב) אצ׳יסון לא הכחיש שארצות־הברית חשבה לספק נשק למצרים, אולם לאור ה״דאגה המובנת״ של ישראל אמר שממשלתו תשקול זאת מחדש; (ג) אבן התרשם כי הסתייגותו של אצ׳יסון ממכירת המטוסים בידי אנגליה הייתה כנה ומוחלטת. (ראה מברק אבן אל מחלקת מערב אירופה, WTE30, 6.1.1953, 93.01/2209/2.) לפרטים נוספים על השיחה ולפעילות בוואשינגטון בעניין חימוש מצרים ראה גם תזכיר מאת ח. הרצוג, 9.1.1953, 130.20/2460/6.

5

הערת־עורך
Editorial Note

מסירת איגרת מישראל לבריטניה
7 בינואר 1953

מיופה הכוח של ישראל בבריטניה, מ. קרן מסר את האיגרת שלפנינו למנהל הכללי של משרד החוץ הבריטי, סר ויליאם סטראנג, ב־7 בינואר 1953. באותו היום נמסר העתק המסמך לשגרירי ארצות־הברית וצרפת בישראל. במשך השיחה השתדל סטראנג להוכיח לקרן שישראל מגזימה בהערכת החשיבות של מכירת המטוסים למדינות ערב, בשעה שקרן עמל לשכנע אותו שהספקת המטוסים משנה את מאזן הכוחות הצבאי לרעת ישראל ומהווה סכנה של ממש לביטחונה. סטראנג הבטיח למסור את האיגרת לאידן ולמסור את הערותיו במועד מאוחר יותר. (ראה קרן אל קומיי, 9.1.1953, בתיק 130.02/2382/8. השווה דיווח של סטראנג, 7.1.1953, PRO, FO 371/104215. בתיק הזה יש מסמכים נוספים על התגובות במשרד החוץ הבריטי לאיגרת של ישראל.) את התשובה הבריטית למסמך ראה במס' 36.

6

איגרת מאת מיופה־הכוח של ישראל בבריטניה
אל שר החוץ הבריטי (לונדון)
Note from the Israel Chargé d'Affaires in the United Kingdom to the British Secretary of State for Foreign Affairs (London)

Orig.: PRO FO371/104215 :מקור

London, 7 January 1953

The Israel Chargé d'Affaires *ad interim* presents his compliments to Her Majesty's Principal Secretary of State for Foreign Affairs, and, on instructions from the Government of Israel, has the honour to refer to the Note on the supply of arms to the Middle East which was submitted by the Israel Minister on the 23rd September, 1952.[1] The concern expressed in that Note has been strongly underlined by the course of events since that date.

2. The hostility of Arab Governments towards Israel and their refusal even to contemplate the negotiating of a settlement with Israel were made abundantly clear during the recent debates in the General Assembly of the

6
1. ראה כרך 7, מס' 368.

United Nations on the Resolution submitted by a group of disinterested Powers. This recalcitrant attitude is also evident in other directions, such as the persistence in unlawful boycott measures, particularly by Egypt in relation to the Suez Canal, and the extraordinary efforts to frustrate the ratification of the agreement between the Israel Government and the Government of the Federal Republic of Western Germany.

3. Furthermore, there is mounting evidence that the existing regimes of certain Arab States have little prospect of overcoming the internal weaknesses of those countries, and are either unwilling or unable to cooperate with other interested Governments in assuring the peace and security of the area as a whole. At any rate, the Israel Government is unaware of any expression of willingness on the part of any Arab Government to undertake the responsibilities of regional defence.

4. Under the circumstances, the Government of Israel is deeply disturbed by the decision of Her Majesty's Government in the United Kingdom to supply a quantity of jet planes to Arab States. The Israel Government cannot but regard this step as markedly aggravating the threat to Israel's security. Moreover, it is unable to reconcile it with the Declaration jointly issued by the Governments of the United Kingdom, the United States, and France on the 25th May, 1950,[2] which set itself against the development of an arms race between Israel and its Arab neighbours and which implied the maintenance of a fair defence equilibrium between them.

5. Official spokesmen in London are reported to have invoked treaty obligations in justification of the sales of jet planes. In this connection the Government of Israel recalls that the Anglo-Egyptian Treaty has been repudiated by the Government of Egypt, which presumably therefore had not requested arms under its terms; that these treaties do not stipulate the nature or quantity of arms to be supplied or the time for supplying them; that there does not appear to be any provision in the treaties obliging the United Kingdom to supply arms under them if considerations of peace and stability make such a supply inadvisable; and that the supply is also extended to Arab States with whom no such treaties exist.

6. The Government of Israel would therefore urge Her Majesty's Government in the United Kingdom to reconsider the decision to supply arms to Arab Governments unless and until these Governments demonstrate their readiness to negotiate a peace settlement with Israel.

2. ראה כרך 5, מס' 248.

7

ו. איתן אל ראשי נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Heads of the Israel Missions Abroad

חוזר: 93.03/3010/5

תל אביב, כ׳ בטבת תשי״ג
7 בינואר 1953

סודי

קשר עם עמי אסיה

פרט לצירות החדשה בטוקיו,[1] ולקונסולי הכבוד במאנילה ובבומביי, אין ישראל מיוצגת כלל באסיה. קשרינו עם ארצות אסיה ועמיה עודם רופפים ביותר אם כי חלה התקדמות מסוימת בשטח זה בשנה החולפת.

בוועידה שהתקיימה זה לא כבר בקהיר,[2] אף שהידיעות עליה שנתפרסמו בעיתונות נטו להפרזה כלשהי, נתגלו בגוש הערבי־אסייתי זו הפעם הראשונה סימני התגבשות מחוץ לכותלי או״ם, מקום שם התפתחותו הגוברת והולכת של הגוש בשנתיים האחרונות נגרמה יותר על־ידי שיקולים טכסיסיים מאשר על־ידי מניעים אידיאולוגיים. אין אנו יכולים להניח למדינות אסיה להזדהות עם העניין הערבי ולהיגרר אחרי הערבים בשאלות (דוגמת השילומים) שיש להן נגיעה ישירה לישראל.

הניסיון לימדנו כי אחת הסיבות העיקריות להתנכרות ארצות אסיה לישראל היא חוסר ידיעתן על אופיה, הישגיה, בעיותיה ומטרותיה. אולם משניתנת לנו הזדמנות להסביר את עמדתנו, מוצאים אנו אוזן קשבת ודברינו עושים רושם על שומעיהם. הדוגמה המאלפת ביותר היא הצבעתה של בורמה בעצרת או״ם בעד הצעת ההחלטה בדבר משא־ומתן ישיר; צעד זה הוא תוצאה ישרה מביקורה של המשלחת הבורמנית בישראל לפני חודשים מספר וממה שראו ושמעו חבריה בהזדמנות זו.

אנו עושים כמיטב יכולתנו להקמת קשר ישיר עם עמי אסיה, אך מן ההכרח תהליך זה איטי הוא. בינתיים מצווים אנו לנצל במלואם את כל הדרכים הפתוחות לפנינו לקשר אתם. הצינור העיקרי לקשר זה הוא יחסיהם הרשמיים והאישיים של נציגי ישראל בחוץ־לארץ עם נציגי עמי אסיה. בבירות רבות היחסים האלה הדוקים וידידותיים; באחרות אפשר לעשות הרבה לחיזוקם. על־כל־פנים העיקר איננו

7
1. הציר הראשון בטוקיו, יוסף לינטון, מסר את כתב האמנתו ב־26 בדצמבר 1952.
2. מדובר בוועידה של נציגי מדינות הליגה הערבית ושל נציגי חמש מדינות באסיה (הודו, פאקיסטן, אפגניסטן, פרס ואינדונזיה) שהתקיימה בקהיר ב־23–24 בדצמבר 1952. זו הייתה הופעה ראשונה של גוש ערבי־אסיאתי מחוץ למסגרת האו״ם. הוועידה התכנסה כדי לדון בשאלת ארץ־ישראל, הסכם השילומים ומדיניות צרפת בצפון אפריקה. החלטה התקבלה רק בעניין מדיניותה של צרפת בצפון אפריקה, משום שהדיפלומטים האסיאתים סירבו לקחת חלק בדיון בשאלת ארץ־ישראל והשילומים.

שיחסים כאלה קיימים, כי אם שנשתמש בהם להסברת דעותינו ובעיותינו ומטרותינו בכל הזדמנות – והנני בטוח למדי כי אין אנו עושים זאת כיום במלוא המידה האפשרית.

בימים אלה, למשל, שומה על כל נציג ישראל, ותהיה דרגתו אשר תהיה, להסביר לעמיתו האסייתי את ראייתנו אנו את שאלת השילומים, כמשקל כנגד מאמצי הערבים לגיוס אהדתם של החברים האסייתיים בגוש הערבי־אסייתי ותמיכתם (*). יהיה זה מצב ביש אם תועלה שאלת השילומים בעצרת בשנה הבאה וכל נציגויות אסיה תצבענה עם הערבים בעד הכרזת ההסכם עם גרמניה כמפר הנייטרליות מצד האחרונה או בעד הפרשת חלק מהשילומים לפליטים הערביים. אין פעולתנו ההסברתית יכולה להיעשות כולה ברגע האחרון: את יסודותיה יש להניח כעת.

האמור לעיל הוא דוגמה בלבד, אך דיו להצביע על הסכנות האורבות לנו מחוסר יחסים תקינים עם עמי אסיה ועל אפשרויות ההסברה הפתוחות לפנינו. דוגמאות נוספות של נושאים שאנו מצווים בהסברתם לנציגי מדינות אסיה יכולות להיות בעיית הערבים כאזרחים במדינת ישראל, זכותנו ההיסטורית לארץ, עזרת ארצות־הברית לנו – שאין משמעותה השתעבדות ישראל וכו׳. מעתה תהיה זו משימה קבועה ועיקרית של כל נציגי ישראל בחוץ־לארץ על כל דרגותיהם.

כדי להקל על ביצוע הדבר ישלח מעתה משרד החוץ (מחלקת אסיה ומחלקת החקר) באורח קבוע לכל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ חומר וידיעות על עמי אסיה ועל בעיותינו שלנו כפי שהן משתקפות מנקודת מבט מסוימת זו, וכן (עם התעורר הצורך) הצעות לפעולה.

ראש כל נציגות ימנה חבר אחד בסגל עובדיו לרכז את ענייני אסיה ויודיע את שמו של האיש למחלקת אסיה ולמחלקת החקר בהקדם האפשרי. האיש הזה ידווח בקביעות לשתי מחלקות אלו, וכן לראש נציגותו, על כל הקשרים והשיחות בין חבר הנציגות ונציגים אסייתיים.

סבורני כי למותר להוסיף דבר להדגשת חשיבותו של שטח פעולתנו זה, ובטוחני כי כל נציגות תקבל על עצמה משימה זו בחפץ־לב.

ו. איתן

(*) מאז כתיבת שורות אלו נראה כי מאמצים אלו של הערבים נכשלו לעת־עתה, אך הדוגמה בעינה עומדת.

8

א. אבן אל מ. קומיי
A. Eban to M. Comay

Coded Tel. WTE34 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2209/2 :נוסח יוצא

[Washington], 9 January 1953

Your MT72.[1] [Washington] DC thinks jet idea is plain silly and resents unilateral UK action sufficiently to tell us about it. My guess is [Washington] DC will not stop commitments already made London unless our noise increases but will discourage further such uncoordinated deals. (B) My impression [State] Dep[artmen]t Near Eastern boys both angered and impressed by our getting their Secretary overrule them, will try to buy off our opposition before they renew attempt give arms Egypt. They will probably ask us be silent while they make gesture Naguib in return for promise to us of similar modest aid few weeks later. I base this on one account of Big Three meeting White House[2] when Acheson said unilateral aid Egypt impossible in present Egypt Israel situation.

My impression Byroade not talking of immed[iate] arms problem but wider issues MEDO [Middle East Defense Organization] whereof arms is one of inducements for Naguib to accept.

Eban

8

1. בעקבות שיחת אבן עם אצ׳יסון (ראה מס׳ 4) וביקור של ביירוד בלונדון העריך קומיי: (א) שבריטניה תמשיך בתכניתה למכירת המטוסים בהסכמתה של ארצות־הברית; (ב) מחלקת המדינה משוכנעת שיש לתת סיוע צבאי צנוע לנגיב והיא תעשה כל מאמץ לקבל את אישורם של דאלס ואייזנהאואר (9.1.1953, 130.09/2377/1).
2. אבן רומז להתייעצות שקיים הנשיא טרומן ב־7 בינואר עם אצ׳יסון והארימן. באותו מעמד נתן הנשיא הוראה להפסיק כל משא־ומתן על משלוחי נשק אמריקאי למצרים בשל דאגתה של ישראל. הוא גם הוסיף דברי ביקורת על המשלוחים הבריטיים. למרות הביקורת התרשם אבן כי ארצות־הברית לא תלחץ על בריטניה בעניין הזה. (מברק אבן אל מחלקת ארצות־הברית, WTE31, 7.1.1953, 93.01/2209/2).

9

הערת־עורך
Editorial Note

מסירת איגרת למענק השנתי מארצות־הברית
9 בינואר 1953

ב־9 בינואר מסרה שגרירות ישראל בוואשינגטון למחלקת המדינה את איגרת הבקשה למענק השנתי מארצות־הברית. ישראל ביקשה סכום כולל של 118 מיליון דולר לשנת התקציב יולי 1953 – יוני 1954. באיגרת נכללו פרטים על מצבה הכלכלי של ישראל וצרכיה הכספיים. (ראה איגרת מיום 2.1.1953 בתיק 130.02/2420/20, ראה גם הרליץ אל מחלקת ארצות־הברית, 15.1.1953, 93.08/361/7).

10

ישיבת סגל נציגות ישראל באו"ם עם סגל שגרירות ישראל בוואשינגטון (12 בינואר 1953)
Meeting of the Staff of the Israel Delegation to the United Nations with the Staff of the Israel Embassy in Washington (12 January 1953)

דין־וחשבון: 130.02/2410/9

סודי

סדר־היום: יחסי ישראל–ערב: לקראת שלום עם מצרים

א. אבן פתח בהרצאת פתיחה מקיפה וציין כי אין לנו כל מדיניות יזומה להשגת השלום במזרח התיכון בכלל ועם מצרים בפרט. בדרך כלל נקרות לידינו הזדמנויות שונות ובהן מדי פעם מופנות אלינו תביעות בדבר יחסנו לשלום ואנו נענים לתביעות אלה ואומרים דעתנו אולם עם חלוף ההזדמנות שוב יורד העניין מהפרק. יש "עונות" של גיאות במחשבה ובהסברה, כגון ימי עצרת האו"ם, אולם אחרי "העונה" חדל עניין השלום להעסיקנו כדבר הדורש תכנון למרחוק.

נכון, אמנם, כי הקולר של אי־השגת השלום תלוי בצווארם של אחרים ולא בצווארנו אנו, אולם עובדה זו חשובה רק כטכסיס בהסברה ולא לגבי עניין השלום לגופו.

עם חילופי המשטר בארצות־הברית הגיעה העת לגבש את מדיניות השלום של ישראל ולקבוע דרכי פעולה שתהיה מתמדת, משך כל ימות השנה, לא רק משום תגובה או תשובה על פניות הבאות אלינו מהחוץ.

גישתנו לשלום עם העולם הערבי מושתתת על שני שיקולים:

א. השלום חיוני לישראל מתוך ראייה לטווח ארוך. מגמתנו כעת היא להחזיק מעמד אולם לאורך ימים מן הנמנע כי נשתית פעולתנו על תכלית זו של "להחזיק

מעמד" ונייחל לנסים שיתרחשו ויצילו אותנו. משקלנו הוא נטול בסיס, עורקי התחבורה עקיפים ומשובשים, כוח היריב הולך וגובר. לפי שעה ישראל עומדת, אמנם, בפני כל ההתקפות אולם נסתייענו בכך תמיד בעזרה שבאה לנו מבחוץ. עתה הולכת עזרה זו וקטנה ותהליך זה של ירידתה של עזרה מבחוץ אינו מלווה תהליך הפוך של עלייה מתמדת בעתודות עזרה עצמית. יחס בלתי מקביל זה של ירידת הסיוע מחד ואי־עליית ההיעזרות העצמית מאידך גיסא הולך ומשנה את מאזן הכוחות לרעתנו וכעבור שנתיים עתיד מאזן שלילי זה לפגוע בנו באופן חמור. ייתכן כי שוב תימצאנה תחבולות שתעזורנה לנו לעמוד בפני פגיעה זו אולם תפקיד המדיניות הוא למצוא דרך לשבירת המצור הערבי ויציאה למרחב.

ב. גם אם לא נשיג את השלום גופו הרי בעצם היזמה להשגתו יש משום התגוננות בפני פורענויות. חיוני הוא לעשות משהו לקידום השלום ומוטב כי אנו בעצמנו נעסוק בכך מאשר אחרים (כגון הממשל החדש בארצות־הברית, שהשלום במזרח התיכון חיוני לו). מכל מקום יזמה פעילה מצדנו להשגת השלום תחסן אותנו בפני הסכנות הכרוכות בעשיית השלום בידי אחרים.

היו שש מערכות באו"ם שבהן הפעלנו את יזמתנו ונמצאנו נשכרים ואילו כשאחרים יזמו מערכות כאלו נמצאנו בדרך כלל מפסידים. המערכות שבהן נקטנו יזמה נמרצת:

1. המערכה להכרת האו"ם במתן עצמאות מדינית לעם ישראל – 1947.

2. קבלת ישראל כחברה באו"ם – תחילת 1949.

3. הסכמי שביתת־הנשק – משטר ההפוגה שוב לא סיפק את צרכינו הביטחוניים ויצאנו בתביעת מעבר ליחסים יותר יציבים.

4. תכנית ישראל לפיקוח על המקומות הקדושים בירושלים ב־1950 – אחרי תבוסתנו במערכה על בינאום ירושלים ב־1949.

5. המערכה לחיסול הסגר תעלת הסואץ – ספטמבר 1951.

6. יזמת המערכה למשא־ומתן ישיר – בעצרת השביעית, דצמבר 1952.

פרשת שש מערכות היזמה שלנו מסתכמת, אמנם, לא במלוא הניצחון אולם הושגו שלילת סיכויי ההצלחה של היריב וסתימת פרצות מסוכנות לנו. המאזן הסופי של יזמה זו היה תמיד לטובתנו בין אם השגנו את מלוא מבוקשנו ובין אם מנענו הצלחה מהיריב. לעומת זאת ניתן לקבוע כי כל פעם כשיזם היריב מערכה נגדנו נחלצנו מהסכנה רק בקושי רב ואם כבר נגזרה גזירה (כגון בינאום ירושלים) עלה בידינו למנוע את ביצועה רק במאמצים מרובים.

האמנם יש סימנים כי השגת השלום עם מצרים אפשרית? שיקולי התועלת וההיגיון היו בעצם מחייבים את ארצות־הברית לצדד בערבים אך לעומת זאת היינו עדים להתרוצצות רבה במדינות ערב בכלל ובמצרים בפרט כשהחלטת המשא־ומתן הישיר הייתה קרובה לאישור. כונסה הליגה ונגיב דיבר קשות עם נציגי המערב. מכאן כי תביעת ההסדר והשלום יש לה היגיון משלה והיא כבר היום מהווה לחץ הולך וגובר על מדינות ערב ששוב אינן רואות כיצד להתחמק ממנה. יתר־על־כן הערבים החלו להסתבך באי־שלום והעובדה של היעדר שלום הולכת ומטרידה אותם: הנה מנעה מהם העובדה הזו קבלת נשק אמריקני שהיה חשוב לנגיב לא רק לגופו אלא עוד יותר כסמל לזיקה הידידותית בין ארצות־הברית ומצרים. מסתבר, אפוא, כי היעדר השלום

מכביד על הערבים והם נמצאים מפסידים בזירתם הבינלאומית. עלינו להחדיר רעיון זה כי המצב הקיים איננו לברכת הערבים עצמם.

היו מעמדים שונים של תיווך שטשטש את העניין הן בעיני העולם והן בעיני הערבים. בוויכוח פומבי באו"ם ראו הערבים חזות הכול ומפלט מהיעדר מגע עמנו. העצרת האחרונה הוכיחה כי דרך מפלט זו הולכת ונסתמת ולרעיון התיווך אבד הבסיס. כן שוב אין לערבים יותר תיאבון לערוך ויכוח פומבי ולעיני העולם. המציאות עצמה דוחפת עתה את העולם הערבי לקראת מגע עמנו לשם מציאת הסדר.

הלחץ הכלכלי, הן אצלם (במיוחד בירדן ולבנון) והן אצלנו מהווה מניע חזק לעשות מאמץ לשם הסדר הדדי.

מעל כל המניעים האלה מרחף המצב הבינלאומי ההולך ומחמיר והמחייב כל מדינה ומדינה לנקוט עמדה בסכסוך העולמי. כל התכניות לשילוב המזרח התיכון בתכניות ההגנה נתקלות בעובדה זו של היעדר שלום פנימי באזור ויש בעולם הערבי כבר כיום הערים לסכנה הכללית המשותפת המאיימת על הערבים ועל ישראל כאחת.

בשנתיים האחרונות היעדר השלום לא לחץ על הערבים, הם השיגו עזרה, הופיעו בזירה הבינלאומית בקולי קולות ואיש לא הקשה עליהם. עתה נשתנה המצב: היעדר השלום מתחיל ללחוץ על הערבים ועלינו לרדת לחייהם, לדלוק אחריהם ולהוכיח קבל עם ועדה כי המציאות דוחפת אותם לקראת שלום. העולם חייב להיגמל מלראות באי־שלום במזרח התיכון תופעה טבעית, וחלק מן ההווי המדיני של ימינו. כל דיבור על שלום היה מעלה חיוך על פניהם של נציגי המערב ובשעה שרודפים שלום בזירה העולמית הרי "מקפלים את הדגל" כשמעלים על נס את דבר השלום בין ישראל וערב ומסתפקים במועט של תשלום פיצויים, הפשרת חשבונות קפואים, סידורי גבול מקומיים וכיוצא בזה. תפקידנו איננו, אפוא, רק להטביע חותמנו על הערבים אלא לצאת במסע הסברה ושכנוע אצל ידידינו. אל לנו להסתפק יותר בחיוכי אהדה וביטויי רצון טוב. אצ'יסון אמר כי בעיית הסודאן ודאי תיפתר ואחר־כך יגיע גם תור ארגון ההגנה במזרח התיכון אך מפתיע היה כי לא העלה כלל את עניין השלום בין ישראל וערב כמגמה מדינית. עלינו לחסל את הספקנות ולהתריע כי כאשר אין אומץ להתקין את היחסים באזור האחד שלנו מנין הביטחון כי אפשר להשכין שלום בזירה העולמית?

יש להסביר כי תמה ואיננה תקופת תיווך והסוואות שבה כאילו דבקה בישראל מחלה מידבקת. כעת נפתח פרק חדש של פגישה פנים עם פנים וחיסול סדר "צינורות" והסוואות. יש להרגיל את העולם כי בלעדינו לא תיתכן פעילות משותפת באזור ולו גם נוכיח את הדבר על־ידי פיצוץ כל כינוס אזורי וכו' שירצו לערוך בלי השתתפות ישראל.

ניתן לציין כי הלחץ מצד ישראל להשכנת השלום במזרח התיכון כבר "מציק" כיום למעצמות המערב. עלינו לעשות שלחץ זה ירד לחייהן של המעצמות עד אשר יכירו כי השלום הנו שאיפה טבעית העולה בקנה אחד עם המציאות והגשמתה תהיה לברכת הכול.

מהאמור לעיל מתבקשות כמה מסקנות:

א. יש להחדיר לידידים ועוינים את ההכרה כי אילו היה שלום במזרח התיכון הרי אפשר היה להשיג סיוע, נשק וכד'.

ב. הערבים עצמם ילכו ויסבלו יותר ויותר מאי־קיום השלום ועל הסברה זו יש עוד להוסיף נימה של איום, לאמור האווירה באו"ם וכן בארצות־הברית תלך ותיעשה יותר קשה לערבים.

את המשנה הזאת יש להזרים בכל הצינורות האפשריים ובכל המרכזים ויש ליצור קשרים והיכרויות חדשים למטרה זו. במיוחד יש לטפח קשרים עם האסייתים ובמידת האפשר גם עם הערבים, ולומר במפורש כי רצוננו הוא כי השקפתנו על השלום תגיע לאוזני המדינאים הערבים.

אשר למערכה שנסתיימה בעצרת השביעית,[1] הרי יש להסביר כי יוזמת הערבים נחלה כישלון חרוץ וכדאי לנו להגביר רושם זה של כישלון ואף לאיים בחידוש הוויכוח באו"ם. אם הערבים מוכנים להשלים עם תוצאות הדיון בעצרת זו הרי נשלים גם אנחנו, אולם אם פניהם למהדורה חדשה של ניסיון לנצל את האו"ם לטובתם הרי ייאמר להם כי עוד כוחנו עמנו והזמן והלך המחשבה באו"ם פועלים לטובתנו. נוסיף ונסביר כי תכנית המשא־ומתן הישיר הצליחה בגילויה הראשון באו"ם לאסוף כוח רב עד שכמעט והציפה את כל שדרות האו"ם. אמנם הערבים לא נוצחו אולם בפעם הבאה אנחנו נתקדם יותר ונגיע לניצחון שלם. למדנו את נקודות החולשה של המערכה שהיו העמדה הסובייטית שהתנגדה להרכב המערבי של מוסדות התיווך והחזית הלטינית שלא הייתה מגובשת די הצורך. אולם בפעם הבאה נגיע לניסוח כזה אשר יכניס למחנה שלנו גם אלה שעמדו הפעם מנגד.

בשטח הפליטים עלינו לחולל שינוי ערכים גמור מבחינת ההסברה והעלאת הבעיה. ברור כי סעיף הפליטים יועלה מחדש באו"ם. קרוב לוודאי כי הדיון המדיני ירד מהפרק, אך לגבי הפליטים ודאי נכונו לנו עוד מערכות. נעבור, אפוא, להתקפה, והוקעת העמדה הערבית. כבר השנה הייתה מערכה בין העולם הערבי המסרב לקלוט את הפליטים והעולם המערבי ההולך ומגביר תביעתו לקלטם. נחדל להתגונן בפני תביעת ההחזרה שבפי הערבים, שכן הרי הכול מדגישים כעת כי הפתרון, בהא הידיעה, הכולל והסופי הוא קליטת הפליטים בארצות ערב. מעתה יש לנקוט קו של קטרוג נגד הערבים על שאינם קולטים את אחיהם הפליטים ובקו זה נתמיד בשנים הבאות.

התורה של ויתורים חלקיים, דבר המכונה בפינו "שלום קמעוני", באה לקצה. נגמר תור איחוד משפחות, קליטת 19,000 פליטים בארץ וכיוצא באלה. מעתה נשחק על שולחן משותף ועליו נשים את קלפינו, כשגם הצד השני יגלה את קלפיו ושנינו נדבר על השלום. ביירוד אמר כי תשלום הפיצויים מצד ישראל יהיה המחיר של חיסול ההסגר ובכך הוא כבר נקט לשון הקרובה להשקפתנו, היינו לא יותר צעדים חד־צדדיים אלא הסדרים הדדיים שלשני הצדדים תצמח מהם תועלת.

אחד היסודות החיוניים של מסע השלום שלנו הוא כי את השלום נכתוב אנחנו בעצמנו ובמו ידינו נחתום על ארבעה החוזים הנפרדים כשבידינו שלנו הבעלות המלאה על השלום על כל פרטיו ודקדוקיו. לא כן התהליך שיביא אותנו לחתימת השלום. כאן ודאי תבורך כל יוזמה אמריקנית או בריטית וייתכן מאוד כי בלעדי עזרה ולחץ מצדם לא נגיע כלל לחתימת השלום.

10

1. ראה כרך 7, הערות־עורך עמ' 666–667 ו־718.

מכאן ואילך עלינו לפעול נמרצות כדי לקדם את מסע השלום שלנו. תכנית השלום שהושמעה בוועדת אד־הוק השיגה את מבוקשה אולם לא נכנסה לכל הפרטים. יש, אפוא, צורך להקים ועדה שתפרט את הנושאים השונים שהועלו באותה תכנית ולצורך עיבודו של כל סעיף משנה שוב להקים ועדה שתכין את העניין לפרטיו. אם אנו למשל אומרים "נמל חופשי" עלינו לעבד בעוד מועד את תנאי ההסדר הזה, השטח שבו יוקם, סידורי מכס, סידורים טכניים, סידורי ביטחון, פיקוח וכד' ואותו הפירוט נחוץ לגבי כל שאר הנושאים. מכל מקום, פירוט ועיבוד אלה הם עניינה של ממשלה ריבונית החייבת ליטול את האחריות להגיד בבירור כיצד לבצע הלכה למעשה את התכניות שהיא מעלה קבל עם ועדה.

חשוב מאוד כי בעולם יישמעו ההדים של תכונה רבה בישראל ושל פעילות נמרצת שתכליתן לממש את השלום כפי שישראל מתארת אותו. רק אם נראה לעולם כי פנינו לשלום ממש ואנחנו עושים כהנה וכהנה בהכנתו ישתכנע העולם כי אמנם ישראל כנה במדיניותה. על יסוד שכנוע זה יקל עלינו לתבוע מהמעצמות להשפיע על הערבים כי יבואו ויקחו עמנו חלק בעיבוד פרטי העניין שכן הם נוגעים בהם בדיוק כפי שהם נוגעים בנו.

אשר לעתיד ועדת הפיוס, הרי עם כניסת השלטון החדש בוואשינגטון, עלינו לעשות מהלכים לפירוש שלנו של סיכום דיוני העצרת על בעיית ארץ־ישראל ולגרוס את קץ תקופת התיווך והרדמת ועדת הפיוס. המשנה האומרת כי בשביל הערבים יהיה זה שינוי מהפכני להיכנס למשא־ומתן לשלום יש לסתור אותה אחת ולתמיד וקל לעשות זאת דווקא על יסוד המשא־ומתן שהתנהל ברודוס. אז ברור היה כי שביתת־הנשק היא שלב אחריו יבוא השלום והערבים חתמו במו ידיהם על גירסא זו שמצאה את ביטויה המנוסח בהסכמי שביתת־הנשק, על־כן משא־ומתן לשלום איננו כלל וכלל שינוי ערכים, אלא שיש להניע את הערבים להכיר כי הגיע הזמן לעבור משלב שביתת־הנשק לשלום הלכה למעשה. הדרך הטובה לכך הנראית לנו היום היא הפעלתו של סעיף 12(3) בהסכם שביתת־הנשק המצרי,[2] שבו ניתנה הזכות לצדדים לקרוא באמצעות מזכ"ל האו"ם לוועידה שתכליתה לסקור את מערכת שביתת־הנשק לשם תיקונים, שינויים וכד'. ההשתתפות בוועידה הזאת היא חובה. אם הערבים לא ייענו להזמנה נוכל לנצל סירובם זה בדרכים רבות. לעומת זאת, ייתכן מאוד כי הערבים כן ייענו שכן דווקא הזמנה מצד המזכ"ל עשויה להקל עליהם להציל את כבודם בעיני הבריות בבית. מכל מקום, סעיף זה הוא הסעיף הדינמי היחיד בהסכם שביתת־הנשק ומן הדין עכשיו לגשת לניצולו. באוזני המערב נאמר כי היו כבר שתי מהדורות של תכניות הגנה לאזור המזרח התיכון, וברור כי לא תוקם מערכת הגנה משותפת לאזור כל עוד לא הושג הסדר של יחסי ישראל–ערב.

* * *

2. ראה כרך 3, נספח ו.

בדיון שנערך אחרי דברי הפתיחה הוערו הערות שונות לגבי כמה פרטים של התכנית שהשגריר העלה. ג. רפאל חייב את המגמה הכללית שהשגריר ניסח ובמיוחד את הפעלת סעיף 12(3). המגמה המרכזית של הסכמי שביתת־הנשק, כפי שהיא כתובה וחתומה בנוסח ההסכמים עצמם, היא לשמש שלב בדרך להתקנת שלום קבע. כדי לאפשר מימוש מגמה זו הוכנס להסכמים אותו סעיף 12 בהנחה כי כעבור שנה תוכשר הקרקע להתקדמות לקראת שלום. ההזמנה לוועידה לא תפרש כתכלית הכינוס תיקון סעיף זה או אחר אלא עריכת סקר של כל מערכת היחסים במסגרת שביתת־הנשק מבחינת המגמה המרכזית שלה, היינו השגת השלום. צורה זו של זימון הוועידה תפתח פתח לדיון בהסדר כולל.

הוא הדגיש את הצורך לא רק בשכנוע אלא גם בהטרדה מתמדת של המערב ובעזרתה נוכל לקדם את עניין השלום. פעולת הלחץ וההטרדה צריכה להיות מתואמת ולהיות חלק של תכנית כוללת לשלום. מה שנוגע למגעים שלנו עם הערבים, אף אותם עלינו לתכנן לטווח ארוך ולא להסתפק יותר במפגשים מקריים שההזדמנויות השונות מזמנות לידינו. את הליגה הערבית עלינו להציג כמכשול רציני לא רק בדרך להסדר אתנו אלא גם בדרך להקמת הסדר ההגנה של האזור כולו. הגיע גם הזמן כי נפרט ביתר תשומת־לב את תכניתנו אנו להגנת המזרח התיכון ולהסביר באופן מעשי מה היא התרומה הממשית שישראל יכולה לתרום להגנת האזור. ה. לוין העיר כי חשוב לתכנן את הסברתנו לא רק בוואשינגטון אלא לתת לה היקף עולמי, לרתום את כל נציגויותינו למערכה זו. א. לוריא הביע חשש בפני ועידה זו וסבר כי מוטב, אולי, להמשיך במגעים המוסווים. אם אמנם תכונס הוועידה על יסוד סעיף 12 הרי חשוב לשוות לה צורה צנועה ומה שפחות פומבית. כן הוא העיר שטוב אולי להוסיף לקיים מגעים סודיים. פ. אליאב אמר כי חשוב לשלב את התכנון הצבאי שלנו במדיניות הכללית וא. עברון השיג על ההשקפה האופטימית כי הערבים ייענו למשא־ומתן לשלום.[3] א. הרמן הצביע על כמה סכנות הכרוכות בהפעלת סעיף 12 אולם סבר כי תהיה זאת הזדמנות להשתחרר מהמסגרת המצומצמת של תיקוני גבול וכו' ולצאת למרחב של הסדר כולל. הוא הציע לחשוב על הקמת ארגון באמריקה לעידוד השלום בין ישראל וערב והזהיר כי תכניתנו לשלום איננה תכנית לתקופה קצרה אלא לשנים וחיוני הוא כי מסע השלום ילווה מעשים של ממש בתחום הגברת עצמתנו הכלכלית. אסור לנו להדגיש יתר על המידה את חולשתנו הכלכלית והצבאית שכן יתפרש הדבר בעיני הערבים כחולשה שלנו ונימצא זורקים בומרנג שיפגע בנו בעצמנו.

בדברי הסיכום אמר השגריר כי לא רצונם של הערבים קובע אלא הרצון שלנו קובע. כל מה שקרה במזרח התיכון החל מהקמת המדינה ועד היום תמיד היה נגד רצונם ושאיפתנו היא שקבעה והם נסחבו אחרי העובדות שנוצרו. ייתכן והערבים עוד יטענו נגדנו שאיננו מוכנים יותר לסמוך ידינו על נוסחא שתביא בחשבון החלטות קודמות כי בינתיים אנחנו כבר התקדמנו בעוד שהם נשרכים לאיטם אחרינו. אשר להצעה להוסיף ולערוך פגישות מאחורי הפרגוד הרי שוב אין לנו מה להתבייש ומוטב לנו לצאת לאור העולם ומה גם שהדרך של סעיף 12 היא דרך שהצדדים כבר הסכימו וחתמו עליה וניתנת לניצול יעיל מבחינה הסברתית וטכססית. על אזהרת מ. שליט כי

3. ראה מס' 12.

הערבים אם אמנם ייענו להזמנת המזכ"ל עלולים להעלות תנאים שלא נוכל לקבל אותם אמר השגריר כי אמנם נצטרך לדעת מראש מה עמדת המעצמות בעיקר לגבי פתרון בעיית הפליטים כדי שנדע מה להשיב למצרים. ייתכן גם כי יווצר מצב שגם אנחנו וגם המצרים נגיע לכלל סיכום שפליטי עזה לא יוושבו לא בישראל ולא במצרים וכי שני הצדדים מציעים ליישב אותם בסוריה!

11

ש. אלישיב אל משרד החוץ
Sh. Eliashiv to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן QIA360
נוסח נכנס: 130.09/2325/6

מוסקבה, 13 בינואר 1953

בכל העיתונות היום ידיעת טאס סנסציונית על גילוי כנופיית רופאים מחבלים שמטרתם לקצר חיי מנהיגיה הפעילים של ברית־המועצות. מתשעת השמות שישה רופאים ופרופסורים יהודים ידועים.[1] הנאשם הראשי Vovsi נאשמים במות ז'דנוב[2] ושצ'רבקוב[3] ובניסיון להמית שורת ראשי צבא פעילים על־ידי דיאגנוזה מסולפת וריפוי מזיק. עמדו בקשר עם שירות ריגול זר והארגון היהודי הבורגני הלאומי ג'וינט שנוסד על־ידי סוכני הריגול האמריקני לכאורה לשם הגשת עזרה חומרית ליהודים בארצות אחרות. הנאשם ובסי הודה בקבלת הוראות מג'וינט דרך רופא מוסקבאי שימליוביץ והעסקן היהודי הבורגני הלאומי הידוע מיכואלס.[4] לנושא זה מוקדשים מאמרים ראשיים כמעט זהים בכל העיתונות. שם המאמר בפרבדה "מרגלים שפלים ורוצחים תחת מסווה פרופסורים רופאים". במאמר נזכרת ארבע פעמים המלה יהודים, והג'וינט מכונה הארגון הציוני המרגל. כן נאמר: "גילוי כנופיית הרופאים המרגלים הינו הנחתת מכה להסתדרות היהודית הציונית הבינלאומית." המאמרים קוראים לעירנות העם הסובייטי נגד המחבלים ומציינים שהאימפריאליסטים האנגלו־אמריקנים המתכוננים בקדחתנות להתחלת מלחמת עולם חדשה משתדלים להגשים מה שלא עלה בידי ההיטלראים ליצור בברית־המועצות – גייס חמישי.[5]

אלישיב

11

1. ששת הרופאים היהודים היו הפרופסורים: מ. ס. וובסי, מ.ב. קוגן, ב.ב. קוגן, א. א. פלדמן, י.ג. אטינגר, וא. מ. גרינשטיין; הפרופסורים הלא יהודים היו: ו. נ. וינוגראדוב, פ. א. יגורוב, וג. א. מאיורוב. כל הרופאים היו בעלי עמדות בכירות בצמרת הרפואית של ברית־המועצות.
2. אנדרי אלכסנדרוביץ ז'דנוב, ממנהיגי ברית־המועצות. מת בנסיבות בלתי ידועות בשנת 1948.
3. אלכסנדר שצ'רבקוב, מראשי הצבא האדום. מת בשנת 1945.
4. שלמה מיכואלס (וובסי) היה יושב־ראש הוועד היהודי האנטי־פאשיסטי ומנהל התיאטרון היידי במוסקבה עד הירצחו בינואר 1948.
5. פרטים נוספים על עלילת הרופאים והשערות בדבר משמעותה ראה במס' 31.

12

א. עברון אל א. אבן (ואשינגטון)
E. Evron to A. Eban (Washington)

העתק: 93.03/3043/10

ניו יורק, כ״ו בטבת תשי״ג
13 בינואר 1953

כמוס

אנסה לסכם בכתב את אשר ניסיתי לאמור בעל־פה בהתייעצות אתמול,[1] אך חוששני שללא הצלחה יתרה.

בדברי פתיחתך סיכמת בבהירות את ההכרח הדחוף כי נצא מהמצב הנוכחי למרחב יחסי שלום עם שכנינו. שלום דרוש לישראל לשם ביצור כלכלתה והבטחת שלומה. המצב הקיים של הסכמי שביתת־הנשק, למרות יתרונותיו הבולטים (יצירת עובדת הגבולות, הקפאת מציאות הפליטים מחוץ לתחומי ישראל וכו׳), טומן בחובו גם סכנה של הקפאת בידודנו המוחלט מהאזור בו אנו חיים עם כל המשמעות הכלכלית והמדינית הנובעת מבידוד זה.

אך בנוטלנו על עצמנו את משימת ״מבצע השלום״, אשר שרטטת אותו בכל היקפו, עלינו לזכור כמה עובדות המשמשות אבן נגף רצינית, אם לא חומה שאין דרך לפרצה בתנאים הנוכחיים.

1. הקמתה של מדינת ישראל בחלקה הגדול של ארץ־ישראל המערבית, שהייתה מלווה במפלה הצבאית של מדינות ערב ואובדן הרכוש של מאות אלפים שיצאו לגולה נראית בעיני הערבים כאסון הגדול ביותר שניחת על ראשם מאז גירושם הסופי מספרד. קדושתה של ארץ־ישראל אף מגבירה את גודל האסון.

2. דעת־הקהל בכל מדינות ערב, פרט אולי לחלק מהאוכלוסייה הנוצרית בלבנון, משולהבת בשנאתה לישראל.

3. התדהמה והפחד שבאו בעקבות המפלה פינו מקום להתאוששות נפשית וצבאית גם יחד המלוות תקוות נקם, הסקת לקח הקרבות, והזדיינות מוגברת.

4. לא רק שאין התקרבות לקראת השלום בקרב ממשלות ערב ודעת־הקהל שם, אלא שאנו עדים לנסיגה בלתי פוסקת. בעבר־הירדן לא נמצא, גם בחייו של עבדאללה ולמרות מאמציו הכנים, אף מדינאי שיסכים לחתום ולו רק על שינויים בהסכם שביתת־הנשק שיש עמם משום צעד קדימה. כיום אנו עדים להשתלטותם של הקיצוניים בין ערביי ארץ־ישראל על השלטון במדינת הירדן, וכתוצאה רחוק אפילו ביצוע סעיף 8 של הסכם שביתת־הנשק[2] מאשר היה ביום מן הימים. שישקלי, נגיב וחבורתו הנשען על תמיכת ״האחים המוסלמים״; כל אלה מבשרים לנו רעות.

12

1. ראה מס׳ 10.
2. הסעיף קבע את כינונה של הוועדה המשותפת של נציגי ישראל וירדן שתסדיר את מכלול הבעיות שנותרו שנויות במחלוקת, בכלל הגישה להר הצופים. ראה כרך 3, נספח ח.

5. היעד של העולם הערבי היה ונשאר הכחדת מדינת ישראל. בתחילה ניסו לעשות זאת בכוח החרב ונכשלו כישלון חרוץ. עם שינוי המסיבות נשתנה הטכסיס. מאחר שאין השעה כשרה עתה לחידוש הקרבות הם ממשיכים ומגבירים את "המלחמה הקרה־חמה" (בלוקדה, חרם, הסתננות ואיומים) המכריחה אותנו להחזיק ולציין[3] צבא בשיעור המחבל קשות בכלכלת מדינתנו. בו בזמן הם אינם מוותרים על שום הזדמנות לפגוע בנו בשטח המדיני והכלכלי (האיומים נגד מערב גרמניה בקשר לשילומים, המחאות הנמרצות בניו דלהי עם גבור השמועות על הקמת יחסים דיפלומטיים בינינו להודו, המאבק באו"ם וכו'). לא כל מבצעיהם זכו להצלחה, אך גם לא כולם נכשלו.

6. אינני סבור כי השליטים הערבים זקוקים לכורח משפטי כדי להסביר לנתיניהם עובדת ישיבתם סביב שולחן אחד למשא־ומתן עם נציגי ישראל. אם המסיבות תתאמנה לצורכיהם ייפגשו אתנו. הם הדגישו כי אינם מתנגדים עקרונית לשיחות ישירות וכי למעשה הם נפגשים עמנו בוועדות שביתת־הנשק.

7. החלטת מועצת־הביטחון מיום 16/11/48[4] שימשה גורם חשוב בהפגשת הצדדים לקראת שביתת־נשק; אולם גורם אחר, ואולי לא פחות קובע, הייתה תבוסתו הניצחת של הצבא המצרי – לאחר קבלת ההחלטה הנ"ל – וחדירת כוחות ישראלים לגבולות מצרים. הממשלה המצרית, שכה הבליטה את אי־נכונותה להיענות להחלטה לאחר שנתקבלה שינתה את טעמה לאחר שצבאה הובס.

8. מכאן אפשר להסיק שבאם לא יופעל לחץ כבד על אויבינו להשכילם כי בנפשם הדבר וכי השלום דרוש להם לא פחות משהוא דרוש לנו, אין סיכוי להסכם עמם.

9. מאחר שאין התמודדות צבאית באה בחשבון יש לחשב דרכינו כיצד אפשר להחלישם בדרכים אחרות. היעד המדיני שלנו – פרט לשלום – חייב להיות החלשת האחדות הערבית והגברת והבלטת הניגודים הפנימיים ביניהם. לכן יש לעבד תכנית פעולה לטווח ארוך, ובשטח זה יש בידינו מכשירי פעולה רבים אשר טרם נוצלו כהלכה. כדאי לחזור ולנסות לארגן בין הפליטים תנועה שתדרוש יישובם בארצות מגוריהם הנוכחיות; אפשר להצביע בקולי קולות על העובדה כי עיראק, אשר הרשתה עליית 125,000 יהודיה לישראל – להתיישב על שדות הפליטים ובבתיהם – לא נתנה מחסה אלא ל־5,000 מהם. צריך לערער את אמון הפליטים באותם המנהיגים והשליטים החוזרים על סיסמת ההחזרה, שאין לה כל בסיס. כן ראוי לתת דעתנו לאפשרות הפעלת לחץ כלכלי על מדינות ערב ברחבי תבל.

10. עלינו גם להביא בחשבון אפשרות שממשלות ערב עלולות בזמן מסוים, ובטכסיס, להיכנס לדיון על שלום. בעת המשא־ומתן תדרושנה בוודאי החזרה כוללת של הפליטים, ותיקונים דרסטיים בגבולות. בשני הנושאים הללו אין אנו מוכנים לשום ויתורים. אורבת הסכנה שתחת לחץ המעצמות ודעת־הקהל העולמית ניאלץ להסכים לפשרה, ופשרה בכל אחד משני הנושאים האלה היא אסון עבורנו.

3. כך במקור. צ"ל: לצייד או אולי לזיין.
4. ראה כרך 3, נספח ג.

11. ביחסינו עם מצרים אין זה מדויק לאמור שאין בעיות רציניות העומדות למכשול להסכם. עניין רצועת עזה על 300,000 תושביה ופליטיה היא בעיה שלא ידוע לי כיצד אנו מציעים לפותרה. המצרים לא ירצו לקבל את הרצועה אם פירוש הדבר אחריות לצמיתות לגורל אוכלוסייתה הנוכחית. קליטתם בישראל פירושה בשבילנו הוא איבוד לדעת.

12. פרט לנמל חופשי לעבר הירדן, אין בידינו שום קלף להציע לשכנינו. אין הם זקוקים כיום לנו לשיווק תוצרתם, ואילו מאידך הם חוששים מפני פתיחת שווקיהם בפני תוצרתנו התעשייתית.

אין בכוונתי לאמור שעלינו לדחות את "מבצע השלום" עליו דיברת, או כי הוא נטול סיכויי הצלחה. אדרבא, הוא נחוץ והכרחי כיום יותר מאשר היה אי־פעם. ניסיתי להצביע רק על כמה קשיים שבפירוט תכנית המבצע יהא צורך למצוא דרכים להתגבר עליהם.

בברכה,

אפרים עברון

13

ח. יחיל אל משרד החוץ
Ch. Yahil to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2354/1

קלן, 13 בינואר 1953

ברונו [הרברט בלנקנהורן][1] בשיחה אתמול התנצל על העיכוב שנגרם בעקבות משא־ומתן עם המצרים.[2] מקווים להסדר עמהם בקווים של הסכם כלכלי רבתי. משלחת גרמנית למצרים תצא עוד השבוע. רוצים להחליט על מסירת הסכם השילומים לאישור הפרלמנט לאחר צאת המשלחת ולא יאוחר מיום שלישי הבא. ביקש להמתין עד אז ולא למסור נוטה השבוע. הרחיב הדיבור על קשיי ממשלתם בכלל, הדוחקים הצדה שאר השאלות. הסברתי הקשיים הכלכליים [ו]הציבוריים שנגרמים לנו על־ידי הדחיות והטעמתי שלא נוכל להימנע מלחץ אם לא ייעשה צעד ממשי עד לפתיחת הפרלמנט בשבוע הבא. בסוף העלה שאלת המשקיף הנייטרלי בוועדה המשותפת.[3] אמרתי שאמסור לממשלה אך אינני מאמין שנהיה מוכנים לדון בהצעה לפני הרטיפיקציה.

13

1. הרברט בלנקנהורן, מנהל המחלקה המדינית במשרד החוץ של גרמניה המערבית.
2. הכוונה לעיכוב האישור הפרלמנטרי של הסכם השילומים שנחתם ב־10 בספטמבר 1952 (ראה כרך 7, מס' 349). העיכוב חל בין היתר כתוצאה מן המערכה הבינלאומית שניהלו מדינות ערב נגד הסכם השילומים. מצרים עמדה בראש המדינות שתקפו את גרמניה על ההסכם. כדי לפייסה פתחו הגרמנים במשא־ומתן על הסכם כלכלי עם מצרים תמורת ויתורה על ההתנגדות להסכם השילומים.
3. ראה מס' 28.

השיחה התנהלה בידידות למרות תקיפות בעניין. תוכנה איננו מחייב ששנער יבוא עכשיו. יוסלה [רוזנזאפט][4] נמצא כאן ובעל־כורחנו אנחנו שופעים ידידות. הארי [ולטר האלשטיין][5] חוזר היום או מחר לבון, אראהו כנראה מחרתיים.[6] ראשי ס[וציאל] ד[מוקרטים] נמצאים עד סוף השבוע בשטרסבורג. אינני חושב לרצוי שאסע לשם. נסיעה כזו לא תיראה בעין יפה על־ידי ממ[שלת]בון.

יחיל

14

י. מרוז אל ו. איתן
Y. Meroz to W. Eytan

מברק מוצפן AKA 164
נוסח נכנס: 130.15/3755/8

אנקרה, 14 בינואר 1953

תמצית שיחתי עם סגן מנכ"ל איקסל[1] היום.

(א) טורקיה אינה מתארת לעצמה הגנת המזרח התיכון בלי ישראל, המיועדת ומתאימה לכך ביותר באזור, אך משיקולי טכסיס יש לסיים ראשונה המשא־ומתן עם הערבים.

(ב) הקמת ארגון ההגנה בהכללת ערב וישראל תבטיח שלום בין שני הצדדים להלכה ולמעשה אך המשא־ומתן עם הערבים מתנהל בעצלתיים.

(ג) איקסל דחה כמגוחכות ידיעות העיתונות הטורקית על הצטרפות טורקיה לאמנת ההגנה של הליגה הערבית.

(ד) איגרתנו על העלאת הנציגויות ומינוי הנציג[2] נמצאת בטיפולו האישי של קופרולו.[3]

מרוז

4. יוסף רוזנזאפט, יושב־ראש הוועד המרכזי של יוצאי ברגן בלזן.
5. ולטר האלשטיין, מזכיר מדינה במשרד החוץ של גרמניה המערבית.
6. בפגישה בין השניים שב האלשטיין ואישר שממשלתו רוצה לעשות הכול על מנת לתאם את לוח הזמנים של המשא־ומתן של המשלחת הגרמנית במצרים לזה של אישור ההסכם בפרלמנט המערב גרמני. הוא צפה שתהליך האישור יתחיל רק בסוף ינואר – ראשית פברואר 1953. (ראה דין־וחשבון על שיחות יחיל עם בלנקנהורן ועם האלשטיין במכתב ללא תאריך מיחיל אל ו. איתן, 130.02/2417/7. נראה שהמכתב נכתב ב־15 בינואר ובראשו חותמת קבלה משרדית מ־20 בינואר 1953.) על המשך המגעים עם נציגי ממשלת גרמניה ראה מס 28 וראה גם מס' 26.

14

1. סטר איקסל, סגן שני למזכיר הכללי של משרד החוץ הטורקי. דיווח מפורט על השיחה ראה מרוז אל נג'ר, 14.1.1953, 130.02/2382/2.
2. באיגרת מיום 7 בינואר 1953 הודיע איתן לשר החוץ הטורקי על מינויו של מ. פישר לציר ישראל באנקרה, וביקש להעלות את דרגת הנציגות הישראלית לדרגה של שגרירות (130.02/2385/14).
3. שר החוץ הטורקי. הציר הטורקי בישראל מסר לאיתן ב־16 בינואר כי ממשלתו שוקלת את הצעת ישראל, אך עד שתוכל לנקוט את הצעד המוצע יעבור זמן ולפי שעה אין באפשרות ממשלתו לנקוב בתאריך מדויק. איתן ראה את ההודעה הזאת כתשובה שלילית. (ראה איתן אל נג'ר, 19.1.1953, 130.02/2385/14.)

15

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 14 בינואר 1953

לכל הנציגויות[1]

אין עדיין ידיעות מאלישיב על פרשת הרופאים.[2] שימו לב כי ישראל אינה נזכרת בהודעה הסובייטית. שום נציג ישראלי אינו צריך לצאת בהודעה או בהגבה רשמית לעת־עתה. אם יבקשו מנהיגים יהודיים או ציוניים עצה הגידו כי אין התנגדות שיצאו בהודעה בהצביעם על:

(א) שיגעון הוא להאשים את הג'וינט בארגון פשעים כאלו בייחוד כשהג'וינט לא פעל ברוסיה מאז 1938.

(ב) היהודים בעולם החופשי כולו דואגים מאוד לגורל אחיהם מאחורי מסך הברזל.

(ג) שימוש במלה יהודי וציוני כמלות גנאי מראה על צורך מנהיגי רוסיה בשעירים לעזאזל ומרמזים על מצב חמור בפנים ברית־המועצות. דעו לכם כי אין זה מעניינה של ישראל להיגרר לריב גלוי עם רוסיה הסובייטית שכן חיוני בשבילנו לשמור בשלמותן ככל האפשר את עמדותינו במוסקבה ובבירות הגרורות.[3]

איתן

15

1. המברק נשלח לנציגויות ישראל במדינות המערב ולבלגרד. מברק אחר נשלח לנציגויות במזרח אירופה. ראה מס 17.
2. מברקו של אלישיב על פרשת הרופאים התקבל במשרד החוץ רק ב־14 בינואר, ככל הנראה לאחר משלוח המברק שלפנינו. ראה מס' 11 והערה 5 שם.
3. במברק תגובה הביע אבן השתוממות על הנחיותיו של איתן. הוא הבהיר כי לא ראה אפשרות מצפונית להשהות את תגובתו עד להוראות שיגיעו מן הארץ, ועל כן הדגיש במסיבת עיתונאים כי תגובתו אינה מוסמכת, אך כיהודי עליו לומר שכל שימוש באנטישמיות הוא מעשה מושחת וממאיר. אבן כתב במברק כי "היעדר תגובה מרכזית מן הארץ מעורר תימהון", בעיקר לאחר שממשלת ארצות־הברית כבר הגיבה והארגונים היהודיים בארצות־הברית הגיבו נמרצות. אבן הסכים שלא רצוי שכל אחת מן הנציגויות תגיב תגובה נפרדת, אך הבהיר שמצבם של הנציגים הישראלים במקומות שבהם יש ציבור יהודי גדול "יהיה ללא נשוא אם לא תמהרו לזהות את ישראל עם התגובה היהודית העולמית". (מברק אבן אל איתן, XA437, 14.1.1953, 130.09/2330/19.) השווה עמדת אלישיב במס' 31.

16

שיחת א. אבן, ג. רפאל – סר מוחמד זאפרוללה חאן
(בניו יורק, ב־14 בינואר 1953)
Meeting: A. Eban, G. Rafael – Sir Muhammad Zafrulla Khan
(New York, 14 January 1953)

דין־וחשבון: 93.03/3010/5[1]

עם הגיענו לנציגות הפאכיסתאנית הקביל פנינו מזכירו של שר החוץ, שחיכה לנו ברחוב והביאנו לחדרו של מר בוח'ארי.[2] בין יתר דגלי מדינות האו"ם שקישטו את שולחנו נמצא גם דגל ישראל. כעבור דקה הצטרף אלינו שר החוץ ובשפעו לבביות פתח בזכרונות על פגישותיו עם ידידיו היהודים ובראש וראשונה עם זיגמונד גסטטנר[3] (אשתו של מר גסטטנר מבלה בימים אלה יחד עם בני משפחתו של זפרוללה בביתם אשר בלאהור). הוא סיפר על פגישתו עם ד"ר חיים וייצמן ז"ל בבית מר גסטטנר ועל הרושם הכביר שהמנוח, "מגדולי חכמי דורנו", עשה עליו, וכי על פי המלצתו ובהדרכתו המצוינת של ד"ר יהודה פנחס (ליאו) כהן, ביקר בזמנו בארץ והתרשם "מההישגים הציוניים" בה. אולם הוא עזב את ישראל מלווה הרגשת חרדה לגורל הערבים אשר לא יוכלו לעמוד בפני קדמתנו. הוא הזכיר את הופעתו ב־1947 נגד החלוקה וסיפר כיצד נתקל בד"ר וייצמן באולם הנציגים והתנצל על דבריו החריפים. הנשיא המנוח חיבקו ואמר: "אל דאגה, אני מבין כי הנך חייב לדבר כך. רק בקשה אחת בפי: חדל מלהזכיר ולהסתמך על "הספר הלבן" הארור הזה; כל היתר – לא אכפת לי".

השגריר העלה בפני שר החוץ הפאכיסתאני שלוש בעיות: (א) יחסי ישראל פאכיסתאן; (ב) יחסי ערב ישראל; (ג) הבעיות הבינלאומיות במזרח התיכון.

באשר לסעיף הראשון טען השגריר כי הגיעה השעה שפאכיסתאן תכיר בקיומה של ישראל ותקיים עמה יחסים תקינים; דבר זה יביא תועלת לשתי המדינות וגם יקדם את השלום במזרח התיכון. אשר לסעיף השני ציין מר אבן כי קיימת אפשרות של השכנת שלום בין ישראל לערב והדגיש את הנזק הנגרם לערבים מהמצב הקיים הפוגע במגמותיהן המדיניות המוצדקות של עמי ערב ואסיה לשחרור עמים. בייחדו את הדיבור על הסעיף השלישי הטעים השגריר את הצורך בקידום כלכלי וחברתי של האזור ובשיתוף־פעולה בין המדינות השוכנות בו על־מנת שתוכלנה לעמוד בפני חתירה מבחוץ ולהדוף תוקפנות. כן ציין מר אבן כי הגברת הביטחון באזור תשפיע על בטחונן של פאכיסתאן והודו.

זפרוללה חאן השיב לשגריר בדברי מחמאות והוסיף כי מאז ומעולם הוא מעריצו על כשרונו ויושרו. אשר ליחסי ישראל פאכיסתאן טען זפרוללה חאן כי ממשלתו נסוגה מגישתה החיובית מימי שלטונו של עלי חאן המנוח. הממשלה הקודמת הייתה מסוגלת, ואולי אף בכוונה, להסדיר את יחסיה עם ישראל, אולם הממשלה הנוכחית

16

1. הדין־וחשבון לקוח מתוך ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, מס' 622, 12.2.1953.
2. אחמד ס. בוכארי, הנציג הקבוע של פקיסטן באו"ם.
3. איש עסקים יהודי בריטי.

חלשה והמאורעות האחרונים בקראצ׳י מוכיחים כי היא נתונה ללחץ הציבור הקנאי. הפאכיסתאנים סבורים כי ברצונה של הודו לבטל בכוח הזרוע את החלוקה ולחזור ולהפוך את המוסלמים למיעוט מדוכא. איגופה של פאכיסתאן על־ידי הודו מהווה סכנה מתמדת וגורם למתיחות בציבור. אף עמדתו של שר החוץ במדינתו איננה איתנה. לדבריו, הריהו מותקף על מהימנותו, ייתכן בגלל השתייכותו לכת מיוחדת. אף־על־פי שממשלת פאכיסתאן אינה נוטרת איבה לישראל ומבינה היטב כי הננו ״גורם״ במזרח התיכון שיש להתחשב בו ולמרות שהיא מכירה בעובדה כי לפאכיסתאן ולמזרח התיכון כולו תצמח תועלת וברכה מיחסים תקינים בינינו, חושש כי היה מטעה אותנו אילו נטע תקווה בלבנו כי יש סיכויים להתקרבות בין ישראל לפאכיסתאן בזמן הקרוב. על־כל־פנים, עלינו להבין כי אין גישתם אנטי־יהודית. אדרבא, עד לפני זמן קצר היה המשנה לנציג הקבוע במשלחת יהודי ממוצא אוסטרי שהתאסלם. ואילו במשרדם הם מעסיקים מזכירות יהודיות. אפילו בימים שההסתה האנטי־ישראלית בקראצ׳י הגיעה לשיאה לא נגע איש לרעה בקהילה היהודית הקטנה שם.

במידה שבאפשרותה לשמש גורם להתקרבות ישראל ערב, מוטב לפאכיסתאן שלא לקפח מעמדה זה על־ידי הכרתה בישראל. אבל, הוא מחייב את הצורך בפיתוח מגעים בין שתי המדינות ומסכים בהחלט לביקורים הדדיים של מומחים, סטודנטים, פרופיסורים וכד׳. הוא חזר על נקודה זו פעמים מספר במהלך השיחה וציין כי עם שובו לפאכיסתאן יתעניין באפשרויות הביצוע של תכנית זו.

באשר ליחסי ישראל ערב הוא סבור כי תוך תקופה של שישה חודשים עד שנתיים נוכל להגיע להסדר עם שכנינו, אך בתנאי שנמצא פתרון לשתי הבעיות המרכזיות: הפליטים והגבולות.

בעניין הפליטים הוא סבור ״ככל אדם בעל שכל ישר והכרת המציאות״, כי יש ליישבם בארצות ערב ולשלם להם פיצויים. אך כדי לרכך תהליך זה יש לגלות נכונות לקלוט מספר מצער מבין הפליטים אשר מסיבות שונות ברצונם לחזור לארץ ולהיות נתיניה הנאמנים של ישראל. הוא רמז כי בוודאי לא יימצאו רבים שיצהירו על נכונותם להיות נאמנים למדינת ישראל כל זמן שהם יושבים עדיין במדינות ערב ותלויים בחסדיהן. לכן, אין לחשוש כי מספר המועמדים להחזרה עלול להיות רב. יש צורך, גם לאו״ם, להדגיש יותר את הנחיצות ביישובם של הפליטים מאשר במתן סיוע להם, ויש לו רושם כי בשטח זה ישנה הזנחה מצד האו״ם. מובן מאליו, הפטיר, ישראל איננה יכולה לקלוט את רוב הפליטים, קרבנות המלחמה. אך אפילו לא קרתה המלחמה לא יכלו הערבים להחזיק מעמד במדינת ישראל בגלל לחץ העלייה הגדולה שתביא בהכרח לידי נישולם מאדמותיהם. שיקול זה מביאו לבעיה שנייה העומדת על דרך השלום עם ארצות ערב, והיא שאלת הגבולות. לדבריו, אין העיקר בצורת הגבולות אלא בערבות לשלמותם. אין ברצונו להביע דעה על הצורך בשינוי הגבולות שנקבעו בחוזי שביתת־הנשק, אבל הכרחי לדעתו להרגיע את חששות הערבים, שמא תתפשט מדינת ישראל מעבר לגבולותיה הנוכחיים ולכן יש להבטיח כל הסדר של גבולות על־ידי ערובה בינלאומית. יש להקל על הערבים בדבר הכרזתם כי לעולם לא ישלימו עם קיומה של ישראל, על־ידי כך שכל הסדר עמם ייעשה לתקופה של 15–20 שנה, למשל. הגבלה כזאת לגבי תחולת ההסדר תאפשר למנהיגי ערב לעמוד בפני ציבורם ולהסביר כי הם מקבלים מציאות מסוימת באורח זמני בלבד, אך אינם משלימים עמה לעד.

בהזדמנויות שונות העירה פאכיסתאן לערבים כי אין צומחת להם כל תועלת מהמשך המצב הקיים ובהזדמנויות אחרות הסתייגה מהצעותיהם הקיצוניות.

ברגע שיגלו הערבים נכונות להיפגש עם ישראל פנים אל פנים, תשתדל פאכיסתאן להפעיל השפעתה עליהם לשם פתרון הבעיות השנויות במחלוקת. המכשול הגדול ביותר לקידום יחסי ערב ישראל הוא, אולי, היעדר מנהיגות נאורה בארצות ערב. נראה לזפרוללה חאן כי המנהיג היחיד הדואג לענייני ארצו הוא נגיב ומשום כך נדמה לו כי רק הוא מסוגל לצעוד צעד לקראת הסדר עם ישראל.

בנוגע לבעיות הבינלאומיות במזרח התיכון חוזר סר זפרוללה על הכרזתו מראשית שנת 1952,[4] כי אין להעלות על הדעת ארגון מערכת ביטחון למזרח התיכון ללא הסדר מוקדם בין ישראל לערב. להצהרתו זו היו הדים רבים וניתנו לה פירושים שונים, אך כל שהיה ברצונו לומר הוא כי אין כל אפשרות להקים מערכת הגנה למזרח התיכון מבלי לשתף את מדינת ישראל השוכנת בלב אזור זה. מאז הצהרתו זו עוד נתחזק בדעתו והריהו משוכנע כי כל המכיר ויודע את הנתונים מגיע לאותה מסקנה. הצרה היא כי מדינות ערב אינן מגלות ערנות לגבי הסכנה החיצונית האורבת לכולם.

השגריר השיב קצרות וחייב את דברי זפרוללה חאן בדבר חיזוק המגע בין ישראלים ופאכיסתאנים על־ידי ביקורי גומלין, אך לא השלים עם טענתו כי פאכיסתאן איננה יכולה להעיז ולקשור יחסים תקינים עם ישראל; בנידון זה רמז על האפשרות של כינון יחסים דיפלומטיים בין ישראל להודו.

בדבר יחסי ישראל–ערב הביא השגריר לדוגמה את הנזקים הנגרמים למצרים מקיום "מצב המלחמה" עמנו וסיפר על הפעולה שנקטה ממשלתנו למניעת הזרמת נשק למדינה זו; עם דבר זה היינו משלימים במצב של יחסים תקינים יותר. העובדה שהערבים נלחצו אל הקיר במערכה הבינלאומית באו"ם בשאלת ארץ־ישראל לא הוסיפה להם כבוד ולא הועילה למגמותיהם המדיניות האחרות של עמי אסיה.

זפרוללה חאן השיב כי הערבים למדו כבר מן הסתם כי לא כדאי להם להמשיך בדיון השנתי המסורתי באו"ם, ועתה, עם סיום העצרת, הוא רואה את מצבם כמצבו של אותו אדם שעליו אומרת מימרה פרסית כי "מאיימים עליו במוות בכדי שיקבל בשמחה קדחת". השגריר השיב אף הוא במימרה פרסית אחרת, לשמחתו של שר החוץ הפאכיסתאני ולמגינת לבי, לפי שתוכנה אינו ידוע לי והיא לא תורגמה.

השר ליוונו עד לפתח הבית, הביע את קורת־רוחו מהשיחה ואת רצונו להמשיך בקיום מגע עם נציגי ישראל. בהחלפת פסוקים מהקוראן בין השגריר לבין זפרוללה חאן נסתיימה הפגישה.

4. ראה כרך 7, מס' 59 והערה 3 שם ומס' 64.

17

מחלקת מזרח אירופה אל נציגויות ישראל במזרח אירופה
Eastern Europe Division to the Israel Legations in Eastern Europe

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 15 בינואר 1953

א. העיתונות הישראלית מוקיעה בהבלטה במאמרים ראשיים את אופיה האנטישמי של עלילת מוסקבה. כמו־כן מבליטה את הסברה שבדעת הסובייטים לרכוש אהדת ערב והגרמנים. אחרי יום של שתיקה פרסם "על המשמר" מאמר פושר ומתפתל. ב"קול העם" הופיע מאמר נבזי האומר שכל יהודי הוגן נדהם מהפשע שבוצע בידי יהודים.

ב. העיתונות המערבית מפרסמת ההודעה הרשמית והמאמר ב"פרבדה" ומבליטה ומוקיעה בהרחבה המזימה האנטישמית והמגמה לרכישת אהדת הערבים והגרמנים.

ג. שר החוץ הצהיר בראנגון:[1] "[ה]האשמות הסובייטיות נגד רופאים יהודיים מוכיחות כי כוונת הרוסים לנקוט שיטה של הפיכת היהודים לשעיר לעזאזל. נראה כי לפנינו פרק חדש וקודר ביותר בהוצאה הקומוניסטית החדשה של הפרוטוקולים של זקני ציון שפרק ראשון בה היה משפט פראג."[2]

ד. הג'וינט דחה בהודעתו ההאשמות הסובייטיות כמחוסרות שמץ של אמת.

ה. דובר הסטייט דפרטמנט הצהיר שעלילת מוסקבה צעד נוסף בתעמולה האנטישמית הסובייטית שהחלה במשפט פראג וציין העלילה כסימן של חוסר ביטחון פנימי.

ו. הכנסת תדון ביזמת הקואליציה ביום ב' 19 בינואר בפרשת מוסקבה.[3] מניחים ששר החוץ יהיה נוכח בדיון.

ז. ישראל אינה מוזכרת בהודעה הסובייטית על־כן איננו יוצאים לפי שעה בהודעות ישראליות רשמיות. החלטנו בהסכמת ראש הממשלה שתגובותינו תהיינה צמודות להתפתחות במוסקבה.[4]

מזאר

17
1. ראה מס' 3 (הערת־עורך).
2. ראה כרך 7, הערת־עורך עמ' 653–654.
3. ראה מס' 24 (הערת־עורך).
4. השווה מס' 15 והערה 3 שם.

18

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן ל10444
נוסח נכנס: 130.09/2319/3

לונדון, 15 בינואר 1953

מידי

סודי. ביירוד סעד אתי היום ביחידות ובשיחה ממושכת מסר לי את הדברים הבאים:

(א) בא הנה בעיקר לשם טיפול בעניין פרס אך בינתיים צצה בכל רצינותה שאלת סודאן. אם יצליחו לפתור את בעיית סודאן יגשו מיד לטפל, הן בבעיית התעלה והן בהקמת ארגון הגנה אזורי. נגיב נתן הבטחות סודיות לארצות־הברית שמצרים תשתתף בארגון זה בתנאי שתקבל בינתיים עזרה צבאית וכלכלית. לדברי ביירוד אין ארצות־הברית יכולה להגיש למצרים עזרה כלכלית רצינית לאלתר, אך יכולים לתת לה נשק. בעיניו הכרחי הדבר על־מנת לחזק את מעמדו האישי של נגיב ולהכשיר את הקרקע לכניסת מצרים לארגון הגנה אזורי. הוסבר לנגיב שבכל מצב יוכל לקבל רק כמות מוגבלת של נשק מארצות־הברית כי מבחינה צבאית לא רצוי לארצות־הברית להכניס שינויים יסודיים ומידיים בציוד הצבא המצרי. גם בעתיד תהיה מצרים תלויה לפחות בחלק חשוב באספקת נשק מבריטניה.

(ב) בלי השתתפות מצרים בארגון ההגנה האזורי אין לדעתו סיכויים להשתתפות ארצות ערב אחרות. עם כניסת מצרים לארגון יתבטל למעשה הניגוד בין MEDO [Middle East Defense Organization] ו־MEC [Middle East Command]. ארצות־הברית מכירה בחשיבות ההשתתפות של אוסטרליה, ניו זילנד ו[דרום־] אפריקה נוסף על בריטניה, צרפת, טורקיה וארצות־הברית עצמה בארגון ההגנה של המזרח התיכון, אך בלי השתתפות מדינות ערב יהיה הארגון חסר אותו ערך פוליטי וצבאי שרוצים לייעד לו.

(ג) בתשובה לשאלתי ענה שיתנו למצרים רק סוגי נשק כאלה שלא יוכלו לשמש בידה מכשיר התקפה נגדנו. כן ידרשו מנגיב התחייבויות ברורות שלא להשתמש בנשק זה למטרות תוקפנות. התווכח בעקשנות עמי באמרו שאין כל סכנה נשקפת לנו מהזדיינות חלקית זו של מצרים והיה ברור כי העניין מוחלט בעיניו. כמו־כן ביטל את סכנת אווירוני־הדחף הבריטיים, אם כי אישר שהדבר נעשה על דעת משרד החוץ כאן מבלי להתייעץ במחמ"ד [מחלקת המדינה].[1]

(ד) הוא אמנם הסכים עם דבריי שעזרה כלכלית לארצות ערב ובמיוחד למצרים תחזק יותר מכל אמצעי אחר את היציבות החברתית והמדינית באזור, אך אמר שהזמן קצר מכדי לבצע תכניות לפי סעיף ארבע ויש לדאוג מִידית לקיום המשטרים של נגיב ושישאקלי, שכן אין באופק כל סיכויים למשטרים טובים מאלה באזור. זה מחייב לדעתו את חיזוק הצבא בארצות אלה, כדי שירכוש את המעמד הראוי בעיני הציבור.

18
1. השווה מס' 4.

הזהרתיו שדרך זו עלולה להביא בהכרח לחיזוק הקנאות הלאומית במצרים ובסוריה לתוקפנות נגד ישראל ולערעור מוחלט של ביטחון האזור כולו.

(ה) חזר כמה פעמים שהוא ומחמ"ד מבינים שבלי שלום בין הערבים וישראל לא ייפתרו ענייני האזור. אך לדעתו לא יבוא השלום לפני שיימצא פתרון ליחסי מצרים ובריטניה ולא לפני שיוקם הארגון האזורי. כששאלתיו על מקומה של ישראל אמר שהצטרפות ישראל לאלתר הייתה מתקבלת בעיני הערבים כמזימה לאפשר לצה"ל לחנות על אדמתם בזמן משבר. הואיל והערבים יראים בפני התפשטות ישראל היו מקבלים את חבר[ו]ת ישראל בארגון הגנה אזורי כאיום לעצמם. יהיה אפוא צורך להכשיר את הקרקע לשלום בין ישראל וארצות ערב לפני שתוכל להתקבל כחברה בארגון זה. ממשלת ארצות־הברית תעמיד את הדבר בראש דאגותיה לאחר הקמת הארגון.

(ו) בתשובה לשאלותי ענה שהוא פסימי לגבי פתרון בעיית סודאן בגלל עקשנות הבריטים ומעשיו והכרזותיו חסרי האחריות של מיור סאלם.[2] אם ייכשל המשא־ומתן בשאלת סודאן, לא יגשו המצרים לדיון בשאלת התעלה. לנגיב לא תישאר אז ברירה אלא לחדש את המלחמה בצבא הבריטי באזור התעלה והתוצאות תהיינה חמורות מאוד. הוסיף שאם יקרה כדבר הזה לא יוכלו כמובן לספק נשק למצרים וחזר באותו מעמד שוב על הכרזתו, שלא יתנו לה נשק שעלול לשמש בידה גם מכשיר נגד ישראל.

(ז) הוא ומשרד החוץ הגיעו להסכם בעניין פרס וההצעות הועברו להנדרסון[3] על־מנת למסרם למוצאדק.[4] בימים הקרובים יתברר גורל העניין.

(ח) כמה פעמים במשך השיחה הצהיר על יחסו האוהד לישראל והדגיש שעומד על משמר האינטרסים שלנו. באותו הזמן דרש שנכיר אנו בחיוניות שבסידור ענייני המזרח התיכון בשבילם. התאונן על האנגלים והצרפתים שאף הם כמונו לא תמיד משתפים פעולה. כששאלתיו אם רוצים או מוכנים הם לקבל לידיהם את האחריות המלאה לביטחון האזור ענה שאם כוונתי למשלוח צבא אמריקני לאזור, הרי בשום פנים ואופן לא יעשו זאת וברצונם לפעול בתורת מתווכים בלבד.

(ט) עוד אשלח את השיחה בדין־וחשבון מיוחד בצירוף רשמיי ומסקנותיי. אפנה בינתיים את תשומת־לבכם לסכנות הנשקפות לנו מעמדת ביירוד בעניין אספקת הנשק למצרים. הוא תקיף ביותר בעמדה זו ומסר בלי ספק את דעתו בנידון גם למשרד החוץ. במקרה שייכשל המשא־ומתן בעניין סודאן יהיו הבריטים הראשונים שיתנגדו לאספקת נשק לנגיב, כי נשק זה עלול להיות מכוון נגדם. אך בינתיים תלוי הדבר על כף המאזניים ועלינו לעמוד על המשמר בכל החזיתות. ראוי כמו־כן שנשים לב להסברתו בעניין הקמת ארגון ההגנה האזורי וכוונת בידודה של ישראל. חלילה לנו להשלים למפרע עם תכנית זו ועלינו לעבד מיד תכנית פעולה מתאימה. עוד אביע את דעתי באופן מפורט יותר בשאלה זו.[5]

העבירו נא לאבן. אילת

2. מייג'ור צלאח אל־דין מוצטפה סאלם, חבר ב"קבוצת הקצינים החופשים" ומועצת פיקוד המהפכה. מיוני 1953 שימש כשר לענייני סודאן.
3. לוי הנדרסון, שגריר ארצות־הברית באיראן.
4. מוחמד מוצאדק, ראש הממשלה ושר ההגנה של איראן.
5. ראה מס' 33.

19

דין־וחשבון על פגישת משלחות ישראל וסוריה (בראש פינה, ב־15 בינואר 1953, בשעה 11.00)[1]

Report on the Meeting between the Delegations of Israel and Syria (Rosh Pinna, 15 January 1953, 11 a.m.)

130.02/2434/3

סודי ביותר

דין־וחשבון ישיבת ראש פינה מיום 15.1.1953[2]

הישיבה התקיימה בראש פינה בשעות הבוקר. דיונים בממדים גבוהים.
הישיבה התנהלה ללא רישום.

משלחת ישראל: אלוף דיין, סגן־אלוף גאון, רב־סרן פרידלנדר, רב־סרן מודעי, סרן רייכמן, סרן גרזון, מר תקוע.

משלחת סוריה: לויטנט־קולונל ג'דיד, לויטנט־קולונל שטיללה, שני סגנים, סגן משנה אחד, מר פאוק אל־עאדי.[3]

או"ם: מר ויז'ייר,[4] קולונל טקסיס, מר קרו (מתרגם), שתי מזכירות.

1. הנחיות כלליות לפני הדיון:

א. לא תוגשנה אמנות מיוחדות על־ידי משלחת ישראל.

ב. ישראל תסכים לדיונים במסגרת הסכם שביתת־הנשק לפי סעיף 8, סעיף משנה 3.[5]

ג. ישראל תיתן לסורים להגיש את הצעותיהם, ולא תגלה[6] עניין משלה.

ד. ההוראות החלות על משלחת ישראל קובעות כי אפשר להסכים לשינוי קו שביתת־הנשק, לפי מקסימום הוויתורים שסומנו על המפה:

1. ויתור על הכפרים הערביים אל־חמה, נוקב וטאופיק.

2. אין לאפשר גישה לקו המים. אפשר לסמן קו 10 מ' מזרחית לגדה.

3. אפשר להסכים לזכויות מיוחדות להשקאה ולדיג.

4. באם יקפאו הדיונים סביב שאלת דרדרה, תינתנה הוראות נוספות. בשלב זה אין להסכים לוויתור בסביבה הנזכרת לעיל.

19

1. תאריך המסמך – 18 בינואר 1953 והשווה לדין־וחשבון של רייכמן, 15.1.1953, 130.02/2434/3.
2. ישיבה קודמת בין משלחות ישראל לסוריה התקיימה ב־9 באוקטובר 1952. ראה כרך 7 מס' 384.
3. נציג משרד החוץ הסורי.
4. אנרי ויז'ייה, יועץ מדיני לראש משקיפי האו"ם בארץ־ישראל.
5. הסעיף שקבע את זכותם של הצדדים לתקן בכל עת בהסכמה הדדית, את הסכם שביתת־הנשק ביניהם. ראה כרך 3, נספח ט.
6. כך במקור, וצ"ל: תעלה.

2. הדיונים

דיין: א. ישראל מוכנה להמשיך בדיונים עם סוריה במסגרת הסכם שביתת־הנשק (סעיף 8, סעיף משנה 3).

ב. אנו מוכנים לדון בבעיות האזור המפורז וכל בעיות אחרות במסגרת ההסכם.

ג. אנו מוכנים להקשיב להצעותיהם של הסורים.

ג'דיד: כוונת הדיונים היא להחיות את ועדת שביתת־הנשק. מציע סדר־יום כדלקמן:

א. החלטות מועצת־הביטחון מיום 18.5.[7]

ב. סטטוס קוו באזור המפורז.[8]

ג. חיים אזרחיים סדירים.

ד. שינויים בקו שביתת־הנשק.

דיין: א. אין בכוונת משלחת ישראל להיכנס לבעיות יום־יומיות של הוועדה המעורבת.

ב. אין לדון בהחלטות מועצת־הביטחון במסגרת ועדת שביתת־הנשק.

ג. אנו מוכנים לשנות את הסכם שביתת־הנשק (לפי סעיף 8, סעיף משנה 3).

ג'דיד: א. בכדי לשנות את קו שביתת־הנשק יש צורך להעריך את המצב ולראות את בעיותיו, ואז אפשר יהיה להגיע לפתרון על־ידי שינוי יסודי או פתרון כל בעיה בפני עצמה.

ב. במצב הנוכחי קיים פירוש חד־צדדי של ישראל לסעיף 5 של ההסכם. אין התקדמות בוועדה המעורבת בגלל עמידה עקשנית של ישראל על נקודה זו.

ג. יש למצוא את הסיבות לסכסוכים. נמצא את הפתרון על־ידי חיסול האזורים המפורזים.

ד. בסמכות הוועדה המעורבת לדון בהחלטות מועצת־הביטחון, באם החלטות אלה לא בוצעו על־ידי אחד הצדדים.

דיין: א. החלטות מועצת־הביטחון מופנות לממשלות. המשלחת לוועדה המעורבת מושפעת על־ידי: 1. הסכם שביתת־הנשק. 2. הנחיות הממשלה, ולא על־ידי החלטות מועצת־הביטחון באופן ישיר.

ב. אין אנו מוכנים לדון בבעיות העבר של הוועדה.

ג. אנו מוכנים לדון וליישב כל הצעות מעשיות שתבאנה לשינויים בהסכם שביתת־הנשק. הדיונים חייבים להיות מופנים לעתיד ולא לעבר.

ג'דיד: א. קיימת אי־הבנה. אין אנו רוצים לחזור לבעיות העבר, אלא ללמוד את סיבות הסכסוכים בכדי לדעת באיזה פעולות לנקוט בעתיד.

ב. הסכמי שביתת־הנשק נערכו לפי החלטת מועצת־הביטחון, ועל־כן בסמכות הוועדות המעורבות לדון בהסכמים ובכל החלטות מועצת־הביטחון. הוועדה המעורבת הנה המגע היחיד הקיים בין שתי הממשלות.

ג. לגבי ההצעה של ישראל למעשיות, מבקש לנסח נושא לדיון שיכלול את כל הבעיות הפתוחות.

7. 1951. ראה כרך 6, הערת־עורך, עמ' 327–329.

8. כך במקור, וצ"ל: סטטוס האזור המפורז. השווה דו"ח רייכמן, 15.1.1953, 130.02/2434/3.

התערבות היושב־ראש. טקסיס: באם שני הצדדים יישבו את בעיות האזור המפורז וקו שביתת־הנשק – תיפתרנה כל הבעיות. מאחר ששני הצדדים מסכימים ליישב את הבעיות, יש להתחיל בדיון עליהן.

דיין: מסכים עם היושב־ראש. שינוי קו שביתת־הנשק יקל על כל הבעיות.

ג'דיד: מקבל את הצעתו של היושב־ראש באם סדר־היום יישאר פתוח לכלול נקודות נוספות. מסכים לשנות את קו שביתת־הנשק ואת ההסכם.

היושב־ראש קרא להפסקה. שני הצדדים החליפו את מקומותיהם והחליפו דעות. הדיונים חודשו.

ג'דיד: יש להפריד בין שתי המדינות ולמנוע סכסוכים צבאיים. לשם כך יש לקבוע את קו שביתת־הנשק על קו טבעי, שהוא קו המים. סוריה מציעה לסמן את קו שביתת־הנשק באמצע הירדן ובאמצע שני האגמים.

דיין: מביע את הפתעתו להצעה הסורית. המצב הקיים עם קו שביתת־הנשק שלו והאזורים המפורזים הנו עדיף על ההצעה הסורית. כל קו חדש חייב להיות יותר טוב מקודמו ולספק את שני הצדדים. בימים אלה קו טבעי עובר רכסים ואינו קו מים, ומה עוד שקו מים משתנה לעתים. החולה, למשל, ישנה את צורתו בעתיד הקרוב.

אנו מוכנים לדון גם על הסדר סופי עם הסורים, שבו יפוצו זכויות הפרט. מציע את הגבול הבינלאומי המנדטורי.

ג'דיד: א. ההצעות הסוריות הן ליישוב ארעי ולא סופי.

ב. קיימים הבדלים ניכרים בין שתי ההשקפות:

1. הכוונה היא למצוא יישוב שימנע סכסוכים.

2. הממשלות המנדטוריות כפו את הגבולות על סוריה ועל פלשתין. בכפייה זו יצאה סוריה מקופחת.

3. קל אמנם לדבר על זכויות דיג, ספנות, מים וכדומה, אך מנקודה צבאית ומדינית הדבר שלילי לגבי סוריה. עלינו להיות מעשיים.

ג. שמעתי את הצעות הנגד של ישראל ורואה בהן רצון טוב לבוא ולדון. מציע להתייעץ עם ממשלתי בכדי לקבל הוראות מפורטות בנידון.

דיין: א. הקו המוצע על־ידינו הוא הגבול הבינלאומי.

ב. מוכן להתייעץ עם ממשלתי ולהביא את נקודת ההשקפה הסורית.

טקסיס: אולי שני הצדדים ימסרו מה הם צורכיהם.

ג'דיד: באם המדובר הוא בקו רכס – מציע את קו הרכס בהרי הגליל כקו שביתת־הנשק. הנו רואה את הפשרה בין שתי התביעות, קו רכס בגליל וקו רכס הגבול המנדטורי, את קו השפלה, דהיינו – אמצע קו המים.

מוכן לפנות לממשלה ולקבל הוראות חדשות.

טקסיס: הציע להיפגש שנית ביום חמישי 22.1.

ג'דיד: הציע להיפגש ביום שני 19.1.[9]

דיין: מסכים.

הפסקה לארוחת־צהריים.

9. ראה מס' 23.

3. השיחות הבלתי־רשמיות בהפסקה ובשעת הארוחה

א. ג'דיד: 1. כוונתו להכריז על שטחי השפעה לשני הצדדים לפי המצב העובדתי של היום. דהיינו – הכפרים הערביים אשר הם למעשה תחת שליטה סורית, יועברו לאזור השפעתם.

2. קו שביתת־הנשק יבדיל בין שני אזורי ההשפעה.

3. יבוטל סטטוס האזור המפורז. כל כוחות צבאיים אמנם לא ייכנסו לשטחים אלה. ההתפתחות האזרחית תהיה חופשית לחלוטין.

ב. שטיללה: 1. סוריה מעוניינת בשקט לאורך הגבול, מחמת היותה עסוקה במקום אחר.

2. אנשי טאופיק מעוניינים בחיים חקלאיים סדירים. הוא הציע להם לפנות לישראל, שקשרם הגיאוגרפי אתה הוא הטבעי, בכדי לעבד את אדמותיהם באמצעים טכניים.

4. הערכות

א. החלוקה לאזורי השפעה מכוונת למנוע מסוריה מצב לא נוח כשהדיונים יפורשו כהסכם המקרב לשלום ולישוב סופי.

ב. יש לדחות את הדרישה להשאיר את האזורים המפורזים חופשיים מכוחות צבא:

1. אין להשאיר קו מערבה לקו שביתת־נשק החדש.
2. קו גבול בינלאומי יישאר בעל תוקף עד להסדר סופי.
3. יש לנו עניין ביד חופשית בהגנת הקו (ביצור עמדות וכדומה).

ג. בשיחה בלתי־רשמית לא נגע ג'דיד בשאלת קו המים. מהודעותיו על:

1. חלוקת אזורי השפעה לפי המצב הקיים,
2. זכויות מים להשקאה וזכויות דיג,

אפשר להבין כי אין בכוונתם להגיע לקו המים. עלינו לעמוד על קביעת קו 10 מ' מהכנרת מערבה לנוקב.

ד. לפי הודעותיהם של ג'דיד ושטיללה והתנהגותו של ג'דיד בדיונים, נראה שלסורים עניין להגיע להסדר.

הקדמת מועד הישיבה הבאה על־ידי ג'דיד מגלה את תכיפות [כך!] העניין עבורו. ייתכן ותכיפות זו מושפעת מהעובדה שג'דיד מחכה לסוף הדיונים בכדי לצאת לארצות־הברית כנספח צבאי סורי.

5. נוכחותו של מר ויז'ייר, וסדרי הישיבה: האו"ם בראש השולחן, משלחת סוריה מימינם ומשלחת ישראל משמאלם, גרמו לאווירה רשמית למדי. לא הייתה בכוונת משלחת ישראל להקל על הסורים בשינוי הדבר.

האווירה הזו הביאה להודעות ה"רשמיות" של שני הצדדים, שנאמרו כאילו התנהל רישום שיפורסם.

ג'דיד הודיעני, שכל מה שאמר, חייב היה לומר במסיבות אלה.

חיים גאון – סגן־אלוף
קצין מטה לוועדות שביתת־הנשק

20

ז. שק[1] אל א. לבבי וש. בנצור
Z. Shek to A. Levavi and Sh. Bentsur

מברק מוצפן פ11
נוסח נכנס: 130.09/2343/3

פראג, 15 בינואר 1953

השבוע חידשו היהודים את ביקוריהם בצירות. באים בעיקר בענייני עלייה לשאול עצה. מביעים חרדה לשמועות שאנו עומדים לחסל את הצירות.[2] שניים ביקשו לדבר אתי וקיבלתים.

(ב) גם בבית גרא[3] הופיעו שוב יהודים מקומיים ודיברו על אותם הנושאים.

(ג) ניתנו הוראות לאנשינו להרגיעם ולעודדם תוך קיום כל תנאי הזהירות.

(ד) מכל הבחינות רצוי שיחד עם ההודעה הרשמית על צאתי יפורסם שם האיש החדש שיבוא, אפילו אם אין בתכניתכם לשלחו בזמן הקרוב.

עשו נא מאמץ, הדבר ימנע פירושים בלתי־רצויים כי ידוע בעיר וגם במשרדים הממשלתיים שגם גרא יעזוב את פראג בקרוב.

שק

21

א. אילת אל מחלקת חבר העמים הבריטי
E. Elath to the British Commonwealth Division

מברק מוצפן ל10447
נוסח נכנס: 130.09/2319/3

לונדון, 16 בינואר 1953

מידי

עלילת מוסקבה[1] עשתה רושם עצום בכל החוגים כאן וממשיכה להעסיק את העיתונות. התסיסה שהחלה בקרב היהודים במפלגה הקומוניסטית והקרובים אליה אגב משפט פראג גדלה והולכת. קיבלתי ידיעה מוסמכת על נכונות אגודת הרופאים בבריטניה להיענות לקריאת אגודת הרופאים בישראל והעניין נמצא בטיפול. הארגונים היהודיים החשובים קיבלו החלטות מחאה ואנו עומדים אתם במגע אמיץ

20
1. זאב שק, ממונה זמני בצירות ישראל בצ׳כוסלובקיה עד מאי 1953.
2. בעקבות משפטי פראג, ראה כרך 7, הערת־עורך עמ׳ 653–654.
3. יהודה גרא, מזכיר ראשון בצירות ישראל בצ׳כוסלובקיה עד יוני 1953.

21
1. ראה מס׳ 11.

לפי הוראותיכם בשלכם 4867ד.[2] בימים אלה נפגשתי עם מספר ידידים בין חברי הפרלמנט והסברתי להם את חרדתנו לגורל אחינו ברוסיה. מצאתי הבנה ורצון לסייע, אך איש אינו יודע מה ניתן לעשות. שינוול סיפר לי שבחוגי הלייבור והממשלה גם יחד רואים את המפנה במוסקבה כסימן מעורר דאגות לא רק לגבי גורל היהודים מאחרי מסך הברזל, אלא כמציין קו חדש במדיניות פנימית וחיצונית של רוסיה כאחת. לפי השערה זו הרי בניגוד לדעת המדינאים הבריטיים רואה מוסקבה את המצב הבינלאומי כמתקרב למשבר ולסכנת המלחמה, כי אחרת לא היו הרוסים פותחים במערכה שתגרום נזק עצום לתעמולת השלום שלהם ותוריד מחדש את הפרסטיז'ה של רוסיה לדרגת השפל כבשנות השלושים.

אילת

22

שיחת י. לינטון – י. טסושיה (בטוקיו, 16 בינואר 1953)
Meeting: J. Linton – J. Tsuchiya (Tokyo, 16 January 1953)

Report: 130.02/2382/16 :דין־וחשבון

I called at The Gaimusho[1] to make the acquaintance of Mr. Tsuchiya, who is the head of the European and American Affairs Bureau in which the Middle East desk is situated. After exchanging greetings and chatting for a few moments, Mr. Hogen, in charge of the Middle East desk, came into the room and was introduced to me. Mr. Tsuchiya asked him to join us.

2. I mentioned that I had seen in the press that a number of diplomatic and consular missions were to be opened shortly in the Middle East and in Latin America, but there had been no mention of Israel. Mr. Tsuchiya said that they had hoped to arrange for diplomatic representation in Israel in the coming financial year, that is to say, beginning April 1953. but unfortunately they had not been able to obtain a budgetary allocation from the Ministry of Finance for that purpose. They had used all their persuasiveness but without avail. They had tried successively to obtain a budget for a legation, for a consulate, and even for a commercial agent. I expressed surprise at what I had just heard and said that before I left Australia I had seen press reports to the effect that the Japanese Government planned to open a legation in Israel by the end of September. Before I left Israel, there was expectation that the Japanese representative would be in Israel within a short period. What I had

2. במברק לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ (בנוסף למס' 15) כתב איתן כי "הדאגה לגורל יהודי רוסיה היא חמורה ביותר וזו צריכה להיות בשלב הנוכחי הנעימה העיקרית" בהודעותיהם של מנהיגים יהודים וציונים בעולם החופשי (15.1.1953, 130.09/2377/1).

22

1. משרד החוץ היפני.

Israel Government and of the Minister there was no reason to apply to The Gaimusho. But as they had come to him, he would advise them not to do anything until the Minister of Israel was in Tokyo. Mr. Tsuchiya went on to say that the organisation would probably worry people who did not know sufficiently about Israel to come to the function, and out of politeness they would not be able to refuse. This form of activity would not be very helpful to us. I replied that both organisations had indeed asked me about functions which they desired to arrange, but that I had put them off for the time being.

10. I referred to a press report that a Japanese trade mission would be sent shortly to the Middle East and suggested that the mission should also spend a few days in Israel. Mr. Tsuchiya said that he would look into it, and asked Mr. Hogen why Israel had not been included. Mr. Hogen replied that there was nothing political in it, and they had already had negotiations with Israel. At this stage Mr. Hogen was called out and when he returned I asked to which negotiations with Israel he had referred. He said that he had in mind the negotiations that had taken place with Dr. Bezner[2] though they had not been successful. I replied that the discussions with Dr. Bezner had taken place some time ago and under different circumstances. The situation neither in Japan nor Israel had remained static. I appreciated that the proposed mission was going to initiate trade agreements with the countries which it would visit, and that we had not yet reached such a stage. But surely it would be of interest to Japan to find out what we could buy and what we could sell. It was probably true to say that we know more of Japan than Japan knows of Israel, and that would not be surprising for we had only been in existence for four years. The Japanese Government now had an opportunity of finding out something of our economic needs and of our economic potential. It would be a pity to neglect such an occasion. Mr. Tsuchiya said that he saw no reason why Israel should not be included, and he would see that the matter was raised with and considered by the appropriate people.

11. Before I rose to leave, I said that I had been requested to invite the Japanese Government to participate in the Conquest of the Desert Exhibition which would take place in Jerusalem. I expressed regret for the lateness of the invitation and hoped that it might still be possible for Japan to accept. I left a written invitation giving details for this Exhibition.

J.L.

2. יצחק בזנר, לשעבר מנהל האגף לאשראי וסחר חוץ במשרד האוצר וחבר המשלחת המסחרית לטוקיו ב־1951.

23

דין־וחשבון על פגישת משלחות ישראל וסוריה[1]
(בבית־המכס הסורי, ב־19 בינואר 1953, בשעה 11.00)
Report on the Meeting between the Delegations of Israel and Syria
(Syrian Custom-House, 19 January 1953, 11.00 a.m.)

130.02/2434/3

סודי ביותר

[.....][2]

טקסיס, ג׳דיד, שטיללה, דיין וגאון התחילו בדיונים.

טקסיס: אני מבקש הצעות מעשיות מבוססות על צורכי שני הצדדים. אין לחזור על דרישות מוגזמות ששמענו כבר. ידוע לכולנו כי לישראל דרישות הנובעות משיקולי ביטחון, לפיהם על יישוב כמו עין גב להיכלל באזור הישראלי.

לסוריה דרישות לזכויות דיג, השקאה, חילופי קרקע ועוד. אני מעדיף כי סוריה וישראל יגישו את הצעותיהן וכי לא אני אציע.

ג׳דיד: מסכים. אמנם היושב־ראש לא מנה את כל הדרישות הסוריות עליהן יש להוסיף שיקולי ביטחון ועוד.

אם נתעקש מלמפרע על דרישות כמו עין גב, לא נגיע לידי פתרון. סוריה דורשת פתרון גיאוגרפי אשר ישים קץ לסכסוכים התמידיים באזור המפורז, ואת זכויותיה באותו אזור.

טקסיס: דיבורים על העברת עין גב לסוריה אינם מעשיים. דעת־הקהל בישראל תתנגד חריפות להצעה זו. בכדי להגיע לשלום יש להסכים לוויתור־מה בדרישות.

ג׳דיד:

1. בעיית עין גב אינה צריכה לעמוד למכשול בדרך להסדר.
2. אין אנו מדברים על שלום, אלא על סעיף 5 בהסכם שביתת־הנשק.
3. כרגע ההסכם הנ״ל אינו קיים, אם כי נכון שאין גם מלחמה.
4. אנו מכבדים את הסכם שביתת־הנשק, אולם הסעיפים החלים על האזור המפורז בוצעו לפי פירוש חד־צדדי של ישראל.
5. בידינו האפשרות להחיות את ההסכמים ואת הוועדה המעורבת, או לקבוע קו שביתת־נשק חדש. יש לנו רצון טוב. אך אין רצוננו בסכסוכים ואיננו מוכנים לעמוד בפני פרובוקציה.

23

1. תאריך המסמך – 23 בינואר 1953.
2. החלק הראשון של המסמך לא הודפס כאן. הוא כולל דיווח על פגישה רשמית קצרה בין משלחות ישראל, סוריה והאו״ם, פגישה שבראשיתה הציע דיין שראשי המשלחות ייפגשו ביניהם ביחידות בנוכחותו של היושב־ראש או בלעדיו. ג׳דיד קיבל את ההצעה וביקש לצרף אליה את ממלא מקומו לויטננט־קולונל שטילה ואת היושב־ראש מטעם האו״ם.

ג'דיד: אנו מעולם לא הסכמנו לתכנית ייבוש החולה. התנגדנו תמיד לכפיית הגנרל ריילי בנידון. לא הסכמנו להמשך העבודות. אני מסכים לקו לאורך המים על הגדה שיתן את כל המים לישראל, באם תינתנה הבטחות להשקאה לערבים.

טקסיס: מה לגבי דרישות הפ.ל.ד.ס? אני מחזיק בעמדתו של ריילי ביחס לעבודות בחולה.

ג'דיד: אנו מדברים על עקרונות ולא על פרטים. השאלה הנה, 10 מ' בגדה המזרחית או אף מטר בגדה זו. מצדנו אין עתה לא הסכמה ולא סירוב בעניין עבודות הפ.ל.ד.ס.

דיין: האם מסכימים הסורים כי אם יותווה הקו על הגדה המזרחית ממש לא יתנגדו הם לביצוע תכניות ההשקאה של ישראל תוך שמירת זכויות ההשקאה שהיו עד עתה לערבים.

ג'דיד: זוהי נקודה טובה, הגיונית ומעשית. סוריה מבטיחה לא להתנגד לכל תכנית השקאה ממי הירדן, אם לפי התנאי הנזכר.

לאחר הפסקת הצהריים, תוך החלפת דעות כללית, נתחדשו הדיונים.

טקסיס: מאחר שהגענו להסכם מתקבל על הדעת, יש לדון בפרטים מדויקים. לגבי בעיות קרקע באזור המרכזי, יש לקשור אזור זה ליתר האזורים לשם פיצוי.

דיין: האם הכוונה היא לפנות את קרקעות ח'ורי, בקרה ודרדרה מתושבים.

טקסיס: 1. אין לשער שישראלי ירצה להישאר בשטח סוריה.

2. ייתכן שיהיו ערבים שירצו לעבור משטח ישראלי לשטח סורי, להם תינתן ברירה חופשית.

ג'דיד: בכדי למנוע אי־הבנות, היכן גבולות האזור המרכזי?

דיין: אנו מדברים עקרונית. האם הקרקע תעבור על תושביה או לא? דבר זה ישנה את הפיצויים והחלפות הקרקע.

ג'דיד: אני מציע את דרבשיה בצפון ואת הכנרת בדרום כגבולות האזור המרכזי.

דיין: כל הגדרה טובה. אני מסכים.

ג'דיד: יש לנו גבולות מים בגדה המזרחית. מה יהיה אם המים ירדו? מה יהיה מצב החולה בעתיד?

דיין: 1. מי החולה ירדו בעתיד הקרוב. שליש החולה ייובש במשך הקיץ. 2. שטח החולה אינו באזור המפורז. השטח שיתייבש יהיה שטח ישראלי רגיל.

טקסיס: 1. בצפון דרדרה תהיינה לנו בעיות של בעלות משותפת.

2. את הערבים שיצטרכו לעזוב את שטח ישראל אפשר יהיה לפצות בכסף או בהחלפת קרקע. אך הערבים שיחזיקו בקרקעותיהם לא יקבלו כל פיצוי.

ג'דיד: פיצויים בכסף אינם באים בחשבון. הפיצויים ייעשו בקרקעות. אמנם, סוריה לא תעמוד על החלפת דונם בדונם כי גם אצלנו קובעים שיקולים בטחוניים. אנו דורשים קו שיבטיח ביטחון לשני הצדדים, הגבול יהיה המים. באם קו המים בחולה ייסוג – ייסוג הגבול אתו.

טקסיס: מי משלם את עבודות הייבוש?

ג'דיד: השאלה אינה לעניין. מי שילם את דם האנשים שהחזיקו באזור?

טקסיס: הוצאות הייבוש שולמו על־ידי ישראל.

דיין: קו המים לגבי הירדן היה מוסכם. בשטח צפוני יותר הדבר אינו כך. לא בכל אזור נתווה הקו לאורך קו המים. אין החולה אזור מפורז ואין אנו יכולים להעביר קו על אזור ישראלי.

האם מדברים אנו על אזור מפורז או על אזורי הגבול כולם?

ג'דיד: אנו מדברים על אזור מפורז ועל מסירת שטחים עצומים לישראל, מערבה לקו המים, לריבונותה המושלמת.

דיין: מה יהיה הסטטוס לאחר ההסכם? שינוי קו שביתת־הנשק או החלפת האזור המפורז?

ג'דיד: יש לעיין בזאת. כרגע אין קיימים אזורים מפורזים כי למעשה יש לישראל ריבונות מלאה על השטחים שהיא מחזיקה בהם, בו בזמן שלסוריה השפעה יחסית על כמה אזורים. מצב זה יש לשנות ולהעביר קו שביתת־נשק חדש. אין סוריה רוצה בקיום אזורים מפורזים, קו שביתת־נשק חדש יבדיל בין שני שטחים ריבוניים. תהיינה רק הגבלות על פעולות צבאיות כמו תזוזת כוחות והקמת ביצורים.

דיין: 1. נכון הוא כי אם נסמן קו, יעברו שטחים נרחבים יותר לשליטה ישראלית מאשר לשליטה סורית.

2. אין אפשרות להחליף שטח בשטח כי דבר זה אינו בנמצא.

3. באם הסורים יעמדו על תביעותיהם, יישארו האזורים המפורזים כמות שהם.

4. איני מוסמך לדון בהחלפות המוצעות. איש לא חשב על פיצוי קרקע בקרקע. נחלק את האזורים והתושבים העוזבים יפוצו.

טקסיס: כיושב־ראש הוועדה המעורבת איני יכול להסכים ללקיחה שרירותית של קרקעות. יש לחשוב על האזורים המפורזים כולם, כולל האזור הדרומי, בכדי לפתור את בעיית חילופי קרקע.

ג'דיד: לא נחליף דונם עידית בדונם זיבורית, אך בבעיית הפיצויים נדון אחר־כך. ראשית נקבע את קו המים, באם אגם החולה ישתנה הקו יזוז.

דיין: עתיד ים החולה אינו ידוע.

ג'דיד: אבקש להציג שאלה ישירה: מהי עמדת ישראל לגבי דרדרה?

דיין: 1. ממשלת ישראל מתנגדת חריפות לעזיבת כל יישוב ישראלי. אישית אני נוטה להסכים לעזיבת דרדרה באם בעיית אזורי המפורז כולה תמצא את פתרונה המתאים.

2. האם תסכים סוריה לקביעת קו על הגדה המזרחית הנוכחית במקרה של ויתור על דרדרה?

ג'דיד: אני מוכן להביא את ההצעה לממשלתי בכדי להתייעץ בדבר.

טקסיס: מציע לפנות לממשלות לקבל הוראות חדשות.

הישיבה נפסקה.

הישיבה הבאה נקבעה ליום 22.1.1953 שעה 11.00 בבוקר, בראש פינה, באותה מסגרת:[4] טקסיס, ג'דיד, שטיללה, דיין, גאון.

חיים גאון – סגן־אלוף
קצין מטה לוועדות שביתת־הנשק

4. ראה מס' 30.

24

הערת־עורך
Editorial Note

הודעת הממשלה על ההאשמות נגד הרופאים בברית־המועצות בסיום הדיון בכנסת ב־19 בינואר 1953

ב־19 בינואר 1953 קיימה הכנסת דיון דחוף על "הידיעות המדאיגות בעניין גורל היהודים בברית־המועצות". יום קודם לכן קיימה הממשלה דיון על נוסח ההודעה בכנסת. בן־גוריון ושרת לא השתתפו בישיבה. ממלא מקום שר החוץ, פנחס לבון, הציע שהודעת הממשלה תכלול שלושה דברים: (1) הודעה שישראל תמצא שעת כושר להביא לפני האו"ם את עניין ההסתה נגד עם ישראל וארגוניו; (2) הדגשה בדבר זכותם של היהודים לצאת מארצות מזרח אירופה; (3) הודעה שהממשלה תראה בהסתה נגד העם היהודי שמנהלים יהודים ישראלים בשירות אינטרס זר מעשה עוין כלפי המדינה. כמה משרי הממשלה חלקו על הצעתו של לבון. בלט ביניהם השר משה שפירא שביקש לנקוט זהירות ולהימנע מהכרזות שאין בהן כל כוח של ממש. הוא התנגד להכריז מעל במת הכנסת שישראל תביא את העניין לפני האו"ם, הסכים לפעול נגד הקומוניסטים בארץ, אך התנגד להכריז על כך בכנסת. מקצת מהשרים (ספיר, רוזן, סרלין) תמכו בגישתו של שפירא שלא להזכיר דבר על האויב הפנימי בארץ, אך חלקו עליו בעניין התגובה הנחרצת על ההסתה נגד העם היהודי. בסופו של דבר החליטה הממשלה להניח לשרת לנסח את ההודעה.

לאחר נאומיהם של נציגי הסיעות בכנסת מסר שר החוץ את הודעת הממשלה, והציע למסור את השאלה לוועדת החוץ והביטחון. הכנסת קיבלה את הצעתו. וזו לשון ההודעה:

בגילוי הדעת על משפט פראג, אשר נמסר בשם הממשלה בכנסת ביום ז' בכסלו, 25 בנובמבר 1952, נאמר: "בשעה זו לבנו להמוני אחינו בית־ישראל שנכרתו מגוף האומה, נותקו מכל מגע חי עם מדינת ישראל ועם יתר חלקי העם היהודי, ונגזר עליהם לשאת גורלם בבדידות ובהסגר. אפשר קולנו לא יגיע, אבל כל חרדתנו להם, לשלומם ולעתידם".

החששות אשר הולידו את החרדה הזאת נתאמתו, והיא הקיפה עכשיו את בית־ישראל כולו.

אור ליום 13 בינואר נתפרסמה במוסקבה הודעה רשמית על מאסרם של 9 רופאים סובייטים, בכללם 7 יהודים מובהקים בשמותיהם, על שום שביצעו וזממו, כביכול, מעשי רצח נתעבים ומזעזעים בשליחותו של מוסד יהודי אמריקני מהולל שהוצג כחבר מרגלים שואפי דם. פרסום זה החריד את דעת־הקהל העולמית, שראתה בו ובכל העלול להשתלשל ממנו מסע של תעמולת זוועה ואימים מצד השלטון הסובייטי כלפי נתיניו היהודים.

גם הפעם, כמו במשפט פראג, פרשת ההאשמות מופרכת מתוכה. האשמת חבורה שלמה של רופאים אנשי שם בקיפוח חייהם במזיד של חולים המסורים לטיפולם, הוא מהדברים שאין דעת אדם בן תרבות סובלת אותם. אבל גם אם תוסח הדעת מאופיו המפליץ והבלתי אנושי של הפשע כשלעצמו, הרי הכזב הברור שבהסברת מניעיו, דיו להכחיש ולשים לאל את האשמה כולה. כזב זה גלוי לעין כל בהצגת ועד הסיוע היהודי האמריקני המפורסם ברחבי תבל בפעולות העזרה והסעד הברוכות שלו, כמכשיר בינלאומי של ריגול ורצח.

במשטר השורר בברית־המועצות ובמדינות הקשורות בה המשפט הוא זרוע צייתנית של השלטון ומכשיר מדיניותו. כמו כל פעולות השלטון כן גם חקירת הפשעים נגד המשטר עצמו

והוקעתם ברבים נעשות במחושב וללא מקריות. לא מקרה היה דבר יהדותם של 11 בין 14 נאשמי פראג וכן דבר ההסתייעות בעדים יהודים בלבד במשפט זה. התביעה עצמה הדגישה זאת בלי הרף, בהסיקה מזה מסקנות מרחיקות. כן לא מקרה הוא כי לפחות 7 מ־9 נאשמי מוסקבה ושני המקשרים שלהם, כביכול, הינם יהודים. השטנה נגד הציונות ומדינת ישראל שהייתה כרוכה במשפט פראג והשטנה נגד מוסד יהודי בעל שם עולמי המשולבת בפרשת רופאי מוסקבה, מעידות אף הן על שיטה מחושבת וקובעות ברור את מגמתה.

למעשה, בפעולת הפרסום וההסברה המתנהלת עכשיו ברחבי הגוש הקומוניסטי, נכרכות שתי הפרשיות יחד כבעלות שורש משותף הנעוץ בחרושת מזימות של ארגונים יהודים ובראש וראשונה של התנועה הציונית.

העובדה כי מחוץ לתחומי אותו גוש מתקבלת ההודעה שנתפרסמה במוסקבה כבדויה מראשיתה ועד סופה, מוכיחה כי אין פעולה זו של השלטון מכוונת אלא כלפי פנים. יש להסיק כי מטרתה, ראשית, להטיל מגור על הקיבוץ היהודי הגדול בברית־המועצות ועל קיבוצי היהודים של בעלות בריתה, ושנית, להכין את המוני העם של אותן הארצות לקראת אפשרות של פגיעת השלטון ביהודים.

מדינת ישראל לא תוכל להחריש בהיעשות נסיון על־ידי איזה גורם מדיני שהוא לנאץ את שמו של העם היהודי ונוכח סכנה הנשקפת להמוני יהודים באשר הם שם.

ממשלת ישראל ראתה תמיד ביחסי הידידות עם ברית־המועצות אחת ממשענות מעמדה הבינלאומי ונכס יקר ערך לעם היהודי כולו. היא משקיפה בדאבון לב עמוק ובדאגה חמורה על הקו הממאיר של שטנה נגד יהודים שננקט רשמית בברית־המועצות, המוכרח לעורר התמרמרות וגינוי נמרצים ביותר מצד מדינת ישראל והמוני העם היהודי בכל ארצות תבל.

בהכרת עם ישראל עומדת עלילת מוסקבה בשורה אחת עם האשמת יהודים בימי הביניים בהרעלת בארות וברציחת ילדים נוצרים למטרות דתיות. היא מזכירה לכולנו את משפט ביילים שסודר על־ידי המשטר הצארי – בהבדל זה, כי אותו משטר לא אנס את ביילים להודות על פשעו וגם נתן לו אפשרות להתגונן על־ידי טובי עורכי־הדין של רוסיה. המוני האזרחים במדינת ישראל והמוני יהודים בעולם כולו משוכנעים כי הנאשמים חפים מפשע, גם אם נאלצו להודות במעשים שלא עשו. כן כל המכיר את פעולתו של הג׳וינט בטוח בטוהר הגמור של מעשיו ודוחה בשאט־נפש את הדיבה שהוטחה נגדו.

ממשלת ישראל תוקיע באומות־המאוחדות ומעל כל במה אחרת את ההסתה המתנהלת בארצות המשטר הקומוניסטי נגד העם היהודי והשיקוצים המושלכים על ארגוניו המוסמכים, ותתריע על הסכנה הנשקפת לשלומם של מיליוני היהודים בארצות אלו.

ממשלת ישראל תוסיף לקבוע, וביתר שאת, את זכות יציאתם ועלייתם למדינת ישראל של כל היהודים הנושאים את נפשם לציון.

כל ניסיון שייעשה על־ידי אישים ועל־ידי גורמים ציבוריים בישראל להצדיק הסתה המתנהלת נגד יהודים והמסכנת שלומם באיזו ארץ שהיא ולהגן עליה ייחשב בעיני הממשלה כמעשה איבה כלפי המדינה והיא תסיק מזה את כל המסקנות. (דברי הכנסת, מושב שני של הכנסת השנייה, כרך XIII, עמ׳ 481–494; לעניין הדיון בממשלה ראה בן־גוריון אל חברי הממשלה, 20.1.1953, ארכיון צה״ל, 532.73/164.)

25

א. לוריא אל ו. איתן
A. Lourie to W. Eytan

Coded Tel. X448 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2330/19 נוסח נכנס:

New York, 20 January 1953

Recommendations Thursday's meeting,[1] Abba [Eban] presiding: (A) Re Suez: (1) Must not be neglected and should raise earliest with Lodge[2] making clear we unable accept status quo and contemplate air *Moabit* [Security Council] without necessarily seeking new resol[ution]. (2) This connection immediate consideration be given our end feasibility routing non-Israel oilship possibly even from Venezuela via Canal view bringing matter to clear issue. (B) Re Prague[3] try use Czech and Polish[4] item as platform plus possible third party counter-resol[ution] on Polish item to include suitable para[graph] against antisemitic manifestation. (C) Re J[eru]s[ale]m fully realize necessity early move but since apparently impossible prior second part session strongly urged postpone one further month. Action during session (a) may encourage new Arab, Latin assault on limited aspect transfer, (b) we opening new Soviet front and cannot foretell how they may use Arab initiative. (D) Del[egation] and *Shag* [Embassy} discussed integrated scheme for Arab peace action which Abba [Eban] planned submit *Misrad* [Ministry of Foreign Affairs] informal memo[randum]. Minutes by pouch.[5]

Lourie

25

1. ישיבה של משלחת ישראל באו"ם ב־15 בינואר. ראה סיכום הישיבה ב־130.03/1963/2.
2. הנרי קבוט לודג׳, הנציג הקבוע החדש של ארצות־הברית באו"ם.
3. הכוונה למשפט פראג. ראה כרך 7, הערת־עורך עמ׳ 653–654.
4. מדובר בשני סעיפים נפרדים לסדר־היום שהגישו נציגי פולין וצ׳כוסלובקיה למושב השני של העצרת השביעית. הצ׳כים הציעו לדון בהתערבותה של ארצות־הברית בעניינים הפנימיים של מדינות הגוש המזרחי וסין; והפולנים הציעו לדון באמצעים לביצור השלום וחיזוק הידידות בין האומות. (ראה Yearbook of the U.N., 1953, pp. 253-58.) על הדיון בעצרת בסעיפים האלה והופעתה של ישראל ראה מס׳ 108 והערה 2 שם, ומס׳ 165 (הערת־עורך).
5. ראה מס׳ 10.

26

א. אילת אל הלורד הנדרסון (לונדון)
E. Elath to Lord Henderson (London)

Copy: 130.02/2417/7 :העתק

London, 21 January 1953

My dear Lord Henderson,

I write to recapitulate the facts which my colleagues[1] and myself placed before you when you were good enough to see us yesterday.

The Israel Government is much concerned at the repeated delays in the ratification and implementation of the Reparations Agreement concluded between Israel and the German Federal Republic. When this agreement was signed at Luxembourg on September 10th, 1952, it was anticipated that it would be submitted to the Bundesrat not later than the end of October, and that its ratification might be completed by the end of November or the beginning of December. Later on we received the assurance that the process of ratification would commence before 1952 terminated and that it would be completed in the course of January, 1953. But even this schedule has not been kept.

The main reason for these postponements is German concern at the Arab threats of a boycott and their desire to conclude a trade agreement with Egypt. It would appear that they hope to conduct negotiations with the Egyptians and proceed with the ratification of the Reparations Agreement simultaneously.

We are now given to understand by the German Foreign Office that on January 31st a German trade delegation is leaving for Egypt, and that only 8-10 days after the delegation's arrival there, will the motion concerning ratification be submitted to the Bundesrat. The dangers of such protracted procedure are obvious.

Before a motion can be debated in the Bundesrat, it must have been tabled for three weeks. In the event this would mean that the ratification proposal cannot come up for debate until, at best, the beginning of March. As the motion's passage through both Chambers must take several weeks, the Easter Recess would inevitably interrupt the completion of the ratification; thus, there can be no hope of the agreement being ratified before May, i.e. a few weeks before the elections.

Moreover, it should be borne in mind that when the German trade delegation arrives in Egypt new proposals will be made either by the

26

1. יחיל ויוספטל שהשתתפו בשיחה עם הלורד הנדרסון.

Egyptians or the delegation themselves. This is almost certain to have the effect of upsetting the present decision to submit the ratification proposal to the Bundesrat 8 or 10 days following the delegation's arrival in Egypt, so that yet another postponement is more than likely.

Under the Reparations Agreement, the German Federal Republic was to have made a payment to Israel of 200 million Marks during the fiscal year ending March 31, 1953, and a further payment of 100 million Marks on April 15, 1953. It is clear that these payments will be postponed, with most unfortunate effect upon Israel's carefully drawn-up import programme and its balance of payments, delaying execution of development schemes of vital importance to the country and the integration of new immigrants.

The conclusion of the agreement had improved the attitude towards Germany in Israel and amongst the Jewish people everywhere. This improvement would be threatened with serious setbacks were the ratification of the agreement to be further postponed. Recent revelations of a renewal of Nazi activities in Western Germany will inevitably be connected by many people with procrastination in the ratification and cause harm to Dr. Adenauer, whose entire bona fides in this matter we never doubted for a moment.

For all these reasons, the full and speedy implementation of the Reparations Agreement appears urgently necessary; as I see it, no less in our interest than in the interest of Dr. Adenauer and his Government.

The constant postponements have had an effect also upon the attitude of the Social-Democratic Party. Now that the party is concerning itself with election issues, some of its members argue that the agreement is not popular and are therefore inclined to avoid identifying themselves with it in too active a manner. While not suspecting the Social-Democrats of preparing to withdraw their original support of the agreement, we feel that it would be useful to draw the party's attention to the necessity of reasserting their positive attitude.

I take this opportunity of again expressing our sincere appreciation of your most valuable assistance in this matter in the past and of your very kind offer to take action in connection with it again now.

Believe me, Yours sincerely,

[E. Elath]

27

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

מקור: 130.02/2413/24

תל אביב, ה' בשבט תשי"ג
21 בינואר 1953

קראתי את תזכיר מל"ט [מחלקת אמריקה הלטינית] על בעיית יחסי ישראל–ספרד מ־18 בחודש זה[1] והנני מעריך את המאמץ שנעשה למצות ולסכם את הפנים לכאן ולכאן שיש בסוגיה זו. לדעתי, הכרע השיקולים הוא לצד השהיית כל יוזמה מצדנו בכיוון המוצע על־ידי מנהל מל"ט והשארת המצב הקיים לעת־עתה בעינו.

ברור לי כי בסופו של חשבון נצטרך לצעוד את הצעד הזה לקראת ספרד אבל לפי הערכתי טרם הגיעה שעתו. דעת־הקהל בישראל ובעם היהודי לא תעכל את הדבר עכשיו וגם בזירה הבינלאומית הוא לא יביא לנו ברכה.

השיקול הקובע לגבי ספרד הוא כי משטר פרנקו היה בעל־ברית נאמן לנאציזם ולפאשיזם, הווה אומר, הוא נשא נפשו לנצחונם וראה את עתידו במשטר עולמי הבנוי בין השאר על קברות העם היהודי והרווי מדמו.

ההשוואות עם איטליה, אוסטריה ויפן, ואפילו עם גרמניה, אינן הולמות כאן, שכן בכל הארצות האלו קמו משטרים חדשים שפנו עורף, לפחות בעמדתם המוצהרת, ולרוב גם למעשה, למסורת הממארת של המשטר הקודם. לא כן ספרד, שבה נשאר המשטר הקודם על כנו ללא כל שינוי של אופי ונוהג בפנים הארץ. שם נפסקה הרציפות ואילו פה היא קיימת ועומדת.

מכל מקום, אין אני רואה את הצטרפות הנסיבות שאנו עומדים בה כיום, הן בפנים והן בחוץ, כנוחה לשינוי של עמדה כלפי ספרד.

משה שרת

27

1. מדובר בתזכיר של מנהל המחלקה, אברהם דרום. דרום כתב שהוא מצטרף לדעתם של רבים מאנשי משרד החוץ שהגיעה השעה לעיין מחדש בעמדתה של ישראל כלפי ספרד, לבדוק את האפשרויות לכונן אתה יחסים תקינים ולפתוח בצעדים ראשוניים בכיוון זה. ואלה השיקולים שהציג בתזכירו: (א) ספרד נכנסה בהדרגה "למשפחת העמים"; (ב) ישראל אינה צריכה לשחות נגד הזרם; (ג) ישראל שינתה קמעה קמעה את יחסה כלפי מדינות כיפן, אוסטריה וגרמניה ואין טעם להוסיף ולהחזיק בעמדה המסורתית כלפי ספרד; (ד) לישראל יש עניין ביחסים תקינים עם מדינות ים־תיכוניות, בייחוד לנוכח התגבשותו של גוש ערבי־מוסלמי עוין לאורך החוף הדרומי ומרבית החוף המזרחי של הים התיכון; (ה) ספרד של פרנקו על כל מגרעותיה נתנה מחסה לפליטים יהודים בזמן המלחמה; דעת־הקהל בישראל משלימה והולכת עם ספרד כמות שהיא; (ו) כינון יחסים עם ספרד יקל על קשירת קשרים עם פורטוגל; (ז) יש מקום לפיתוח יחסי מסחר עם ספרד. (130.02/2413/24. ראה תכתובת נוספת בתיק הזה.)

28

פ.א. שנער אל משרד החוץ
F.E. Shinnar to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2354/1

קלן, 21 בינואר 1953

איתן - כמוס

אחרי שיחה ארוכה עם הארי [ולטר האלשטיין] ואחרי־כן עם ברונו [הרברט בלנקנהורן]:

(א) המשלחת המסחרית תצא רק ב־31 בינואר לקהיר[1] בראשותו של וסטריק שטטססקריטר [Staatssekretär][2] במשרד הכלכלה ושמונה מומחים ביניהם אבס[3] כיועץ כספי.

(ב) הארי מתכוון לחכות כשבוע ימים אחרי התחלת המשא־ומתן לפני העברת ההסכם על־ידי ממ[שלת]בון לבונדסראט.

(ג) לוח הזמנים היוצא מזה מאפשר, אבל לגמרי איננו מבטיח, אישור הבונדסראט בישיבתו ב־20 בפברואר. במקרה הטוב היה יכול להיות האישור הסופי של הבונדסטאג במחצית השנייה של מארס.

(ד) באופן מקביל למשא־ומתן המשלחת ימסור פאבלקה[4] למצרים שהגרמנים יציעו לנו למנות משקיף שוודי נייטרלי שישגיח שרק הסחורות הנזכרות בהסכם כיום תישלחנה, לא חומר מלחמתי. פאבלקה ידגיש שלא יחול כל שינוי בתוכן ההסכם כפי שהוא כיום. עד כאן תמצית דברי הארי.

תגובתי:

(א) על־ידי הסחיבות ואי־קיום ההבטחות שניתנו על־ידי אדנאואר ואנשיו נוצר מצב שאין באפשרותנו להמשיכו.

(ב) הלחץ וההתמרמרות בארץ ובחוגים חשובים בחוץ־לארץ גדלים ואין באפשרותנו לעמוד נגדם.

(ג) קשירת האישור בתהליכי המשא־ומתן עם הערבים לא רק שבלתי מוצדקת ובלתי מבוססת לאור ההסכם החתום אלא מהווה גם שגיאה תכסיסית גדולה דהיינו: הערבים ימשיכו לסחוב ולסחוט ביודעם שעד כה הצליחו בגרימת דיחוי ניכר על־ידי סחיבותיהם.

28

1. ראה מס' 13, והערה 2 שם.
2. לודגר וסטריק, מזכיר מדינה במשרד הכלכלה של גרמניה המערבית.
3. הרמן אבס, בנקאי גרמני. כיהן כראש משלחת גרמניה המערבית לוועידת חובות החוץ של גרמניה בלונדון ב־1952.
4. גינטר פאוולקה, שגריר גרמניה המערבית במצרים.

(ד) בנוגע למשקיף, הסברתי שאין באפשרותנו לקבל את הצעתו כפי שהיא. הוספתי שאוכל להעביר הצעה אחרת לדיון הממשלה והיא:

(1) שממ[שלת] בון תפנה אלינו ותדגיש שוב וביתר בירור שהם יספקו הסחורות הנזכרות בהסכם ללא כל שינוי אבל גם לא חומר מלחמתי שאיננו מופיע ברשימת הסחורות המוסכמת.

(2) הסכמתנו למשקיף, שישגיח אך ורק שלא יישלח חומר מלחמתי שמחוץ לרשימת הסחורות, לא תינתן אלא שבוע ימים אחרי האישור הסופי והמוחלט של הסכם השילומים כפי שהוא.

הדגשתי שהסיכויים שנקבל את ההצעה כפי 1 ו־2, אם תוצע על־ידי ממ[שלת] בון, קלושים.

(ה) לוח הזמנים כפי שהוצע על־ידו עלול לדחות האישור לאחר מארס ובלתי אפשרי לדעת למתי. לכן לחצתי על הבטחה מוחלטת שההסכם יועבר לא יאוחר מה־27 או ה־30 בינואר על־ידי ממ[שלת] בון לבונדסראט מכיוון שרק אז יובטח הדיון ב־20 בפברואר בבונדסראט.

סיכמנו כדלקמן: לפי בקשת הארי אפגוש וסטריק בכדי להניע [כך!] אותו שלא יראה בהגשת ההסכם לפני התחלת המשא־ומתן של משלחתו השפעה לרעה על סיכויי המשא־ומתן של משלחתו. במקרה שווסטריק יסכים יעביר הארי ההסכם ב־27 בינואר ואז ה־20 בפברואר מובטח, זאת אומרת לפני התחלת המשא־ומתן.

בעניין הדלק שדחיפותו הדגשתי במיוחד הבטיח הארי עזרתו. אפגש עם אבס, שטטפלד ואנשי האוצר ואבריק תוצאות.[5]

לאור המצב המדאיג הנזכר לעיל מוצאים כולנו לרבות הארי שנחום [גולדמן] צריך להיות כאן ביום ב׳ 26 בינואר בכדי לרכז הכול על קבלת ההחלטה ב־27 בינואר להעביר ההסכם לבונדסראט.

אני בקשר מתמיד עם גיורא [יוספטל][6] וחיים [יחיל]. אפגוש גיורא ביום ו׳ בפאריס. חיים שעודנו בלונדון ישוב מחר בכדי לקיים שיחה דחופה עם אלנהאור.[7] העבירו נא דחוף לנחום הנ״ל באמצעות ממ[שלת] ישראל, ניו יורק.[8]

שנער

.5 ראה דיווח על תוצאות השיחות האלה ושיחות נוספות של שנער במכתבו אל איתן, 23.1.1953, 130.02/2417/7.

.6 גיורא יוספטל, אחד משני ראשי המשלחת של ישראל למשא־ומתן על השילומים מגרמניה.

.7 אריך אולנהאואר, יושב־ראש המפלגה הסוציאל־דמוקרטית של גרמניה המערבית.

.8 ראה מברק איתן אל גולדמן, YA12, 22.1.1953, 130.09/2330/13.

29

תזכיר מאת ש. רוזן
Memorandum by Sh. Rosenne

130.02/2434/3

Tel Aviv, 22 January 1953

Secret

I agree with the fundamental assumption contained in Comay's note of 20 January,[1] that whatever line gets fixed now is likely to crystallise into a final frontier. One has to distinguish between hard facts and legal theory. It should not be impossible – especially so long as the talks are ostensibly designed as intending to lead to improvements in the Armistice Agreement – to produce a text which will not prejudice the legal position of the two parties. This, however, will not prevent the danger mentioned by Comay. The apparent ephemerality of the written text is often a convenient diplomatic trick to sugar a pill otherwise unpalatable. We have to look to fundamentals and condition everything by them. In 1949 we succeeded in preventing Syria from achieving her objective as regards the water line. The price was a high one and consisted in the demilitarized zone with all the political and other troubles which it has caused us. If it is now considered that the price is too high nothing would be easier than to agree to Syria acquiring her much sought for riparian status and it would be of little moment whether this result was obtained by an Agreement which called a spade a spade or by an Agreement which used more ill-defined conceptions.

I am not at all clear as to what extent Dayan's present talks are to be regarded as exploratory and non-committal. From the formal point of view I assume that he is operating without the full-powers from the Foreign Ministry. I understand that his basic conception is that the matter is entirely within the competence of the army and that he is acting under express authorization from the Minister of Defence. This to me is somewhat surprising and I should have doubted whether the Minister of Defence is competent to issue instructions which involve so radical a change of policy with regard to the water line. While it is true, of course, that the army is responsible for the security of the frontiers and also has the general responsibility for the implementation of the Armistice Agreements, what is to

29

1. קומיי כתב לאיתן שהוא מוטרד מהצעתו של דיין לג'דיד בפגישתם האחרונה שקו שביתת־הנשק יהיה על הגדה המזרחית של הירדן (השווה מס' 23). בעיקר הביע חשש שההצעה עלולה להעניק לסוריה מעמד של מדינת חוף בנהר הירדן ובשני האגמים על כל המשתמע מכך במשפט הבינלאומי. הוא ביקש את חוות דעתו הדחופה של היועץ המשפטי (20.1.1953, 130.16/2953/10).

be made secure is not merely a line drawn on a map but a line which has some relation to certain geographical features of interest to more than one government department, if not to the Government as a whole. I should have thought that the water line in the north was just one of such features.

In saying this I am not, of course, intending to detract in any way from Dayan's personal attributes and capacity to handle these matters both from his own personal point of view and from the point of view of his rank and position in the army. On the contrary, I think that all these features taken together make it extremely desirable that he should conduct the negotiations and furthermore, that he should have a relatively free hand in so doing. I am casting doubts on the more fundamental question of the competence of those who gave him his orders to have done so. In a matter which has such profound implications on so many aspects of domestic and foreign policy, such instructions should in my opinion be given in writing.

This note does not deal with the question whether the instructions which in fact have been given to Dayan (if such there be) are the right ones or not, that is to say whether a fundamental change in policy is desirable or not. This is a matter which would require a more detailed discussion. It has complicated political, military, geographical and legal factors and it would not be easy to find a synthesis between them.

Shabtai Rosenne

30

דין־וחשבון על פגישת משלחות ישראל וסוריה (בראש פינה, ב־22 בינואר 1953, בשעה 11.00)[1]

Report on the Meeting between the Delegations of Israel and Syria (Rosh Pinna, 22 January 1953, at 11.00 a.m.)

130.02/2434/3

סודי ביותר

[.....][2]

טקסים: 1. בדיון האחרון[3] הגענו להסכמה מותנית על שינוי קו שביתת־הנשק והעברתו לאזור המרכזי על הגדה המזרחית של המים.

2. אנו עומדים עתה לפני פתרון בעיות הקרקעות.

30

1. תאריך המסמך – 26 בינואר.
2. רשימת המשתתפים לא הודפסה כאן. בפגישה השתתפו, דיין, גאון, ג׳דיד, שטילה, טקסים ויז׳יה.
3. ראה מס׳ 23.

3. בינתיים, התראו המשלחות עם ממשלותיהן בכדי לקבל הוראות חדשות. אבקש את אלוף דיין.

דיין: 1. אין הדבר בדיוק כך. אין לנו צורך בהוראות נוספות. ההנחיות שניתנו לנו הינן מספיקות בהחלט.

2. ברצוננו לדון על האזור המפורז בלבד.

3. בשלב הראשון נדון על קו חדש ולא על הקרקעות. את בעלות הפרט נברר אחר־כך למרות שנתברר בינתיים כי אין שוויון במספרי הדונמים המוצעים על־ידי שני הצדדים.

ג'דיד: 1. דנו על קו חדש (באזור המרכזי) שיראה את דרדרה בשטח הסורי. אני רוצה לשמוע את עמדת ישראל על קו זה לאחר התייעצות דיין עם ממשלתו.

2. בעלות הקרקע אינה חשובה כרגע. סימון הקו קודם.

דיין: 1. אין מקום לפנות לממשלתי[4] כעת בעניין דרדרה. טענתי בדיון הקודם שאני אישית ממליץ על כך באם נמצא פתרון לאזור המפורז כולו.

ג'דיד: 1. נכון שאין לבודד את האזורים, יש לראות את התמונה בכללה ולהגיע להחלטה שתכלול את כל האזורים.

2. לקחנו את החלוקה לאזורים בכדי להקל על הדיון. אנו דנים על האזור המרכזי. אני מבקש תשובה ברורה על מצבה העתידי של דרדרה.

3. דעה אישית של יושב־ראש משלחת אינה מספקת אותנו. אנו רוצים את תשובת ממשלת ישראל.

4. באם לא תינתן תשובה ברורה, כל הדיון הוא לשווא.

טקסיס: 1. נדון עכשיו על כל אזור ונעביר את השינויים לאחר־כך.

2. לצורכי משא־ומתן נניח כי הקו עובר

א. על קו המים במצבם הנוכחי,

ב. מערבה לדרדרה.

3. נעבור לאזור הדרומי ונקבע שם קו מותנה.

ג'דיד: 1. עמדתנו העיקרית היא לקבל קו בטחוני.

2. על בעלות הקרקע נדון לאחר זאת, כפי שמציע גם גנרל דיין.

דיין: האם מסכימים הסורים להגדרת היושב־ראש לקו שביתת־הנשק על קו המים במצבם הנוכחי, כלומר, הקו המערבי העכשווי של האזור המפורז מזרחה לחולה?

ג'דיד: מה יהיו גבולות החולה בעתיד?

טקסיס: 1. אני מציע להשאיר את השאלה פתוחה ולהתכנס כל 3–6 חודשים בכדי לדון במצב כפי שישתנה אחרי הייבוש.

2. עד להסכם שני הצדדים לא ישתמשו באזורים המיובשים.

דיין: אין הצעה זו מתקבלת. קו שביתת־הנשק החדש יעבור על הגדה המזרחית של הירדן ושל החולה לפי מצבה העכשווי.

ג'דיד: קו שביתת־הנשק חייב להשתנות עם גובה המים.

דיין: איני מסכים לדבר על שטח שאינו מפורז. החולה הינה שטח ישראלי.

4. הממשלה קיבלה דיווח ראשון על השיחות עם הסורים רק ב־25 בינואר. ראה מס' 34, הערה 5.

ג׳דיד: באם מצב החולה לא ישתנה אסכים לקו המים בגדה המזרחית של הים.

טקסיס: נשאיר את השאלה פתוחה ונעבור לאזורים אחרים. בעיית חלוקת החולה תישאר לאחר הייבוש.

ג׳דיד: מסכים להצעת היושב־ראש. נשאיר את הבעיה.

הוסכם לדון על השטח הדרומי.

דיין: 1. אנו חייבים להיות מעשיים. מחפשים קו שיהיה יותר טוב לשני הצדדים, באם לא, לא תהיה נכונות לשינוי.

2. לדעתי עלינו למסור את כוונותינו כמות שהן, ולהראות על היתרונות שבהן לשני הצדדים.

3. איני מוכן לעמידה על המקח. הצעתנו תהיה סופית.

4. ההצעה היא להקפיא את המצב הנוכחי ונוסף על כך לתת זכויות דיג מיוחדות לסורים.

הפסקה לצהריים. חילופי שיחות. הדיון מתחדש.

טקסיס: 1. נדון על האזור המפורז, ועליו בלבד.

2. שני הצדדים יוכלו תמיד, באם ירצו בכך, לדון על שינוי קו שביתת־הנשק.

3. אני מבקש לשמוע את עמדת הסורים בקשר לאזור הדרומי.

סוריה: 1. יש לחלק את האזור הדרומי לשני חלקים, אשר לכל אחד מהם צדדים שונים. החלק הראשון משפך הירדן עד לסימון המעיינות החמים של נוקב. החלק השני הוא האזור המפורז.

2. לגבי החלק הראשון אני מציע קו שביתת־נשק חדש שיעבור לאורך קו האורך 208.

דיין: 1. אנו דנים על האזור המפורז בלבד. האזור הדרומי הוא ממעיינות חמים עד לדרום האזור המפורז.

2. אין על הסורים לפרש ״מצב נוכחי״ כשליטה על שטח ריבוני של הצד שכנגד.

ג׳דיד: עשרה המטרים לחוף הכנרת הינם מקור לסכסוכים: יש לכן לבטל את הרצועה הזו בכדי לפשר את דרישות הביטחון של שני הצדדים.

טקסיס: 1. האם נוכל למצוא פשרה בין שני הקווים?

2. העקרונות המשפיעים על סימון הקו הם: ביטחון והענקת זכויות דיג ומים.

דיין: מה עמדת הסורים לגבי האזור הדרומי כולו?

ג׳דיד: 1. קו האורך 208 עד המעיינות החמים.

2. קו כמפורט על המפה: נשאיר את עין גב לישראל, את סוסיתא תקבל סוריה וכן גם תקבל סוריה גישה לכנרת מספר קילומטרים דרומה לעין גב, באורך של 1 ק״מ. (הקו פונה דרום־מזרח בין תל קציר וצמח, ומזרחה מתחבר עם רצועת אל־חמה. און ומעגן יהיו בידי ישראל.)

דיין: אין כל סיבה לישראל לקבל קו זה. אין זה בסיס לדיונים.

טקסיס: הרשו נא לי לסמן בעזרתכם קו על המפה.

ג׳דיד לדיין: סמן נא קו. אנו נמצא פשרה.

דיין: אני עומד על עקרונות ואיני מוכן להתווכח על קווים.

1. המדובר הוא על האזור המפורז בלבד. אולם אנו מוכנים להעניק זכויות דיג שאינן קשורות באזור המפורז.

2. הקו יסמן את הגבול העובדתי של שטחי ההשפעה.

טקסיס: ראשית, עלינו להגדיר את שטחי ההשפעה.

ג'דיד: 1. האם הגדרה זו תבוסס על עובדות או זכויות?

2. אם יהיו אלה עובדות, הריהן נוצרו בצורה בלתי חוקית ולא נוכל להמשיך בדיון.

3. אם המדובר בזכויות, ייתכן ונמצא פתרון. כמה יישובים ישראלים נבנו (בניגוד להסכם שביתת־הנשק) על חורבות של כפרים ערבים. למשל: תל קציר וסמרה. חלק [מ]יישובים נבנו על שטחי בעלות משותפת שממנה גורשו הערבים, למשל: המחנה הבריטי בשטח הדרומי.

אין אלה האשמות אלא הדגמות של הבדלי עובדות וזכויות.

אבקש את דיין לסמן קו בכדי שנכיר את דעותיו ונבין אם בכלל נשאר בסיס לדיון.

דיין: 1. כל רווח סורי לעבר הגבול הבינלאומי הוא עובדתי.

2. אנו מחפשים פתרון מעשי שיתקבל על־ידי שני הצדדים.

3. כל הפרה להסכם שביתת־הנשק יש להניח לוועדות המעורבות ולא להעלות בפורום זה.

4. לפי המצב הקיים אני רואה כחלוקה הגיונית קו שיעבור בין נוקב ועין גב, בין תל קציר וטאופיק, ובין אל־חמה והשפלה מדרום־מערב, שהיא השפלה מערבה לרצועת אל־חמה המעובדת על־ידי ישראלים.

5. את אזורי ההשפעה קובעים השטחים המעובדים.

טקסיס: 1. לא נוכל לעבור על הזכויות היסודיות של תושבי המקום.

2. כל הסדר הינו ארעי בלבד, נוכל תמיד לשנותו אחר־כך, לפי הסכמת שני הצדדים.

3. יש למצוא את שביל הזהב בין קביעת קו לפי עובדות קיימות ובין קביעתו לפי זכויות.

דיין: 1. האם הוספת אדמות לסוריה מעבר לגבול הבינלאומי נקראת זכויות?

2. אנו באנו בהצעה מעשית לקו המתקבל.

3. כל תביעות הפרט הן שמורות.

ג'דיד: 1. הסכם שביתת־הנשק מגדיר את זכויות שני הצדדים באזור המפורז.

2. בזכויות הפרט אני מבין את החזרת כל התושבים הערבים הקודמים של האזור המפורז.

3. לדאבוננו הרב, דבר אחרון זה לא כובד.

4. האזורים המפורזים לא יוכלו להישאר במצבם הנוכחי. יש לכבד את הזכויות של סוריה באזורים אלה.

5. האם עובדה שטרקטור עיבד אדמה ערבית מספקת בכדי להעביר אותה אדמה לאזור ישראלי?

טקסיס: הבה ונסמן קו.

דיין: לפי איזה עיקרון.

ג׳דיד: מנינו עיקרון אחד: שיקול בטחוני.

דיין: 1. מהו קו בטחוני, ובטחוני למי?

2. את זכויות הפרט אפשר למלא על־ידי פיצוי או על־ידי אפשור עבירת הקווים לשם עיבוד האדמות.

ג׳דיד: איזה עוד עיקרון קיים אם לא שיקולי ביטחון?

טקסיס: הבה ונסמן קו.

ג׳דיד: מהי עמדת ישראל לגבי המצב צפונה לנוקב?

דיין: 1. אין לשנות את קו שביתת־הנשק באזורים שאינם מפורזים. באותו קו צפונה לנוקב אנו מוכנים להענקת זכויות מים ודיג לפי רשיונות מיוחדים.

2. אני חוזר שאיני מוכן לעמוד על המקח וכי מניתי את כל היתרונות המוצעים. יש לראות את זכויות הדיג שאנו רוצים להציע כמתת חשוב למדי. אפשר יהיה לשנות בכוח את העובדה שהיום מסוכן לאזרחי ישראל לדרוך על הרצועה [של] עשרת המטרים מזרחה לכנרת.

ג׳דיד: 1. נשאיר בצד את השימוש בכוח. אין אנו חושבים לנצלו, לפחות לא כעת.

2. רשיון דיג אינו מתת גדול לערבים. עוסקים בו גם עתה עד מרחק־מה מן החוף. החשוב הוא לא הדיג אלא שיקולי הביטחון.

3. יש לסיים מצב בלתי־אפשרי ומתיחות הנגרמים על־ידי 10 מ׳ אלה.

4. אם תתעקש ישראל לקבוע קו לפי עובדה קיימת, קשה יהיה לשבור קיפאון זה.

דיין: 1. האם עובדת עשרת המטרים נראית כעובדה קיימת או כסכום [כך] בטחוני?

2. אם הדיג אינו חשוב לסוריה לא אעמוד על מתן הזכויות.

ג׳דיד: 1. שיקולי הביטחון חלים על שני הצדדים. נאבדו חיים בגלל רצועה זו.

2. אנו מציעים קו העובר את המים בכדי למנוע סכסוכים.

דיין: אנו דנים על האזור המפורז בלבד.

ג׳דיד: 1. אנו רק מוותרים, אם כך.

2. מה הם, לדעת ישראל, שטחי ההשפעה?

דיין: חלק נקבע לפי עיבוד שטח. בחלק אחר בו קיים שטח הפקר, נחלק את האזור לפי קו טבעי או אריטמטי.

ג׳דיד: לכפר טאופיק יש אדמות עד לים. מונעים בעדם מלעבד אדמות אלה. דבר זה חל גם על נוקב ועל כפר ח׳רב.

טקסיס: 1. ההגדרה של שטחי ההשפעה ניתנת לוויכוח.

2. אני מציע לראות את ראשי המשלחות ביחידות על־מנת להשיג את דעותיהם על חלוקת השטח.

ג׳דיד: 1. עניין חלוקת האזור המפורז בלבד אינו מספיק.

2. אנו עומדים בפני קיפאון חמור, שקשה יהיה לעברו אם לשפוט לפי הודעת המשלחת הישראלית.

3. אם לא נוכל להמשיך בדיונים, נמשיך לנסות וליישב את הבעיות בוועדה המעורבת או במועצת־הביטחון.

הוסכם כי טקסיס יראה את שני הצדדים באופן נפרד. את הסורים ביום 23.1.1953 ואת נציגי ישראל ביום 26.1.1953.[5]

ינסו להגיע לנוסח שיתקבל על־ידי שני הצדדים. באם יימצא נוסח כזה, יוזמנו הצדדים לישיבה נוספת.[6]

חיים גאון – סגן־אלוף
קצין מטה לוועדות שביתת־נשק

31

דין־וחשבון מאת ש. אלישיב
Report by Sh. Eliashiv

130.02/2457/14

מוסקבה, ו' בשבט תשי"ג
22 בינואר 1953

סודי בהחלט

עניין הרופאים[1]

הפרשה טרם נסתיימה, ואין אנו יכולים עכשיו אלא לשער השערות על דבר משמעותה וכן לנסות להסיק מסקנות ניסיוניות מגילוייה הראשונים. היום הגיעו הנה עיתוני הארץ ("דבר") מ־14, 15 לדצמבר, ומהם אנו למדים, שלמרות כמה שיבושים, השערות אלה בחלקן אינן זרות גם לאנשים בארץ. לכן אוכל להסתפק בסגנון קצר ביותר.

(1) אין ספק, שהפעולה מופנית נגד יהודי ברית־המועצות ואחד מתפקידיה הוא – לנתק לגמרי כל קשר ביניהם לבין יהדות [ה]עולם. מבחינה זו – עניין הרופאים הוא המשך לעניין פראג. ההבדל הוא בזה, שבצ'כיה היו קיימים עד לזמן האחרון ביותר ארגונים יהודיים מקומיים, בכלל זה ההסתדרות הציונית, והקשר בין יהודי צ'כיה לבין יהודי העולם התבטא בכמה דברים גלויים וחשובים. בה בשעה שבברית־המועצות אין מזמן כל זכר לאיזה שהוא ארגון של הציבוריות היהודית. לכן נאחזו כאן באותו ארגון של היהדות העולמית, שפעל כאן בתור אחרון, הוא הג'וינט. וכן נאחזו בביטוי האחרון לארגון יהודי מקומי, הוא הוועד האנטי־פאשיסטי.

5. ראה מס' 44.
6. ראה מס' 53.

31
1. ראה מס' 11.

קשה לנו לבדוק, אם אמנם היה פרופ. ווֹפסי בין חברי הוועד, כפי שאנו קוראים ב"דבר" מיום 14.1 ומן הראוי שהדבר ייבדק בארץ (למשל, תוך דפדוף ב"אייניקייט",[2] אשר גיליונות רבים ממנו מסרתי בזמנו לארכיון העבודה). ייתכן, שאת השמות שימיליוביץ ומיכואלס צרפו לעניין, כדי ליצור את החוליה, המקשרת את הרופאים עם הוועד האנטי־פאשיסטי. ייתכן, שאת הפרופ. ווֹפסי הכניסו מלכתחילה לעניין מפני שבגלל קרבת המשפחה וזהות השמות, אפשר למתוח קו ממנו למיכואלס, וממיכואלס לוועד האנטי־פאשיסטי. הוועד, אגב, לא הוזכר עדיין בשום מקום, אך לא תהיה בזה הפתעה, אם ביום בהיר אחד יוזכר גם הוא ואחריו – הסופרים היהודים, שגורלם הוא עד היום תעלומה.

(2) יצוין כאן, להבדיל מפראג – וזה כמובן מבחינת הערה זמנית בלבד – שכל מסע ההשמצה כאן מופנה נגד הציונות, ולא נגד מדינת ישראל. גם במאמר, שהופיע אמש ב"נובויה ורמיה" ושהברקנו עליו,[3] כשמדובר על צירי ישראל בפראג, עם פירוש שמותיהם, לא נאמר שנציגות ישראל שימשה מכשיר לריגול ולחבלות אלא שההסתדרות הציונית ניצלה את הציונים שחדרו לתוך הצירות.

(3) אציין מה שהברקנו כבר: המסע נגד הרופאים התחיל זה מזמן. עוד בהתחלת 1951 שמעו זאת אנשי הצירות מפי יהודים (א. ארוך[4] בביקורו באודיסה) ומפי לא־יהודי, פרקר,[5] שיש לו מקורות אינפורמציה משלו. באותו זמן דובר על סילוקם של רופאים יהודים מתפקידיהם. על היעלמותו של ד"ר אטינגר נודע לנו והודענו לכם עוד בימי החגים אשתקד, כלומר בסתיו 1951. עם זאת, ידוע לנו שבאותו זמן היה עוד פרופ. ווֹפסי חופשי, והוא טיפל בחולה אחת בשגרירות השבדית כאן. כלומר, המאסרים לא בוצעו כולם בבת אחת.

(4) אמרתי לעיל, שהפעולה האנטי־יהודית היא אחד מתפקידי המסע הזה. אולם אין היא התפקיד היחיד. אקח כראיה אחרונה לכך את העובדה שבנאום הגדול לזכרו של לנין ביום מותו, באסיפה החגיגית ב"בולשוי", הזכיר המרצה מיכאילוב את פרשת הרופאים, אולם לא הזכיר את הג'וינט ואת ההאשמה נגד ארגון יהודי בינלאומי. ראיה יותר ברורה היא הדיבור החוזר והולך בכל העיתונות בדבר רשלנות המוסדות שהיו ממונים על מערכת הביטחון הפנימי.

2. "אייניקייט" (אחדות), ביטאון הוועד היהודי האנטי־פאשיסטי. הופיע מיוני 1942 עד נובמבר 1948, תחילה בקויבישב ואחר כך במוסקבה.
3. אלישיב הבריק כדלהלן: "היום בנובויה ורמיה מאמר של מינאייב בכותרת: "הסוכנות הציונית של הריגול האמריקני", שהוא שיא השטנה על הציונות. להבדיל מהעיתונות היומית מכונה כל הזמן הג'וינט ארגון ציוני. [מינאייב] מתקיף אנשים שונים ביניהם יוסף שוורץ כסוכן הריגול האמריקני, אבן ושילוח כעובדי הביון הבריטי, ואבן גם כמסייע לאנגלו־אמריקנים להכשיל הצעות שלום סובייטיות באו"ם. אומר שהעסקנים הראשיים של מדינת ישראל בן־גוריון, שרת ושילוח, [ראש] הריגול הישראלי, ומנהיגים ציונים אחרים הם מבצעי הוראות הסטייט דפרטמנט. [מנאייב] נותן [במאמר] סקירה היסטורית מסולפת על תולדות הציונות ומציין בין השאר מלחמת השמדה נגד ערבים בארץ, נישולם וגירושם למדבר. קטע שלם [במאמר] מוקדש למשפט פראג ולפעולות אבריאל וקובובי תוך דילוג על שמי. מסיים באיומי נקם לאלה שנתנו השראתם לרוצחים ובגילוי פעולת הגייס החמישי בארצות המחנה הדמוקרטי שעליו נמנים גם הלאומנים היהודים הבורגנים." (אלישיב אל משרד החוץ, QIA374, 21.1.1953, 130.09/2325/6.)
4. אריה ארוך, מזכיר ראשון בצירות ישראל במוסקבה.
5. כנראה העיתונאי ראלף פרקר.

כלומר: ייתכן, והעיקר הוא – מלחמת איתנים בין כוחות שונים בצמרת השלטון. האחראי עבור מערכת הביטחון הפנימי במדינה היה במשך שנים בריה. עד לפני זמן־מה היו כל בעלי הניחושים מעלים בנשימה אחת את שמו ואת שם מלינקוב.[6] בחודשים האחרונים עלה מלינקוב כידוע לגדולה באופן הבולט ביותר וייתכן שהוא עושה עכשיו את אשר הוא עושה כדי להיפטר כליל מהמתחרה, שידו עכשיו אמנם על התחתונה, אבל היכול עוד להרים ראש.

(5) כל המסע הזה – עוד מטרה לו, והיא: להגביר את הפיקוח המשטרתי על האוכלוסייה, להטיל פחד עליה, להשליט משטר שיעשה לבלתי־אפשרית כל פעולה שהיא, העלולה להזיק לשלטון.

מגמה זו אפשר למצוא לה כמה פירושים. ייתכן, שהדבר בא נוכח הדאגה לאפשרות של הגברת המלחמה הקרה מצד ארצות־הברית, עם בוא הנשיא החדש לשלטון. ייתכן, שהתגלו במדינה הרבה מקומות חלשים, הדורשים יד חזקה בכל שטחי החיים. סימנים לכך ראינו בגילויים הרבים של סטיות ושל שחיתות, אשר עליהן דובר בוועידות ברפובליקות השונות, שקדמו לוועידה ה־19 של המפלגה, וגם בוועידה זו עצמה. אין להסיק מהדבר הזה את המסקנה, שברית־המועצות היא המתכננת את המלחמה, והדברים הנעשים עכשיו הם – הכנות למלחמה זו.

(6) מדוע בחרו דווקא ברופאים? קשה לתת לכך תשובה אחת, המתקבלת על הדעת. יש מי שאומר, שזהו המשך המסע נגד אינטלקטואלים, שהתחיל מזמן ועובר משטח לשטח. יש דעה – אשר קשה לנו לקבלה – שמצב הרפואה במדינה עומד על דרגה נמוכה ומעורר רוגז ואי־סיפוק באוכלוסייה. ובשטח זה – כמו לגבי אנשי כלכלה בפראג – יתקבל על דעת הציבור, שבראש ענף חיוני זה עמדו חבלנים, ומכאן כשלונותיו. יש גם דעה, שבהכרה הפרימיטיבית של העם הזה היה מתמיד חשד לגבי בעלי פרופיסיה זו, ושכאן מסוגלים להאמין לדברים הנראים בכל העולם כעלילה מזעזעת ודמיונית ביותר.

* * *

מהנאמר בסעיף 2 עלינו להסיק, לדעתי, מסקנה, שכל עוד לא נגעו במדינת ישראל במפורש, עלינו, בתור מדינה, הן על הממשלה, הן על הכנסת, הן על הצירות – להימנע מכל תגובות. ייתכן, שיחול כאן משהו שיחייב אותנו לתגובה נמרצת. ייתכן גם, שכתוצאה מכך יבוא ניתוק קשרים, או צמצום הצירויות אהדדי עד למינימום, אך אין אנו צריכים לדחוק את הקץ, ואנו צריכים להיזהר מעשיית דברים, שיעוררו כאן פגיעה ישירה במדינת ישראל.[7]

ש. אלישיב

6. גאורגי מקסימיליאנוביץ' מאלנקוב, חבר הפוליטביורו של המפלגה הקומוניסטית וסגן יושב־ראש מועצת השרים, שנתמנה במארס 1953 ליושב־ראש מועצת השרים של ברית־המועצות וחבר נשיאות המפלגה.

7. השווה מס' 15 והערה 3 שם ומס' 17.

32

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן IW1000
נוסח יוצא: 130.09/2309/12

תל אביב, 22 בינואר 1953

בדיון עם השר סוכם היום:
(א) יש להמשיך במסע הציבורי והמדיני נגד זיון מדינות ערב.
(ב) יש לטעון שאין להקים כל ארגון אזורי כל עוד אין שלום בין ישראל ומדינות ערב. בין כה וכה אין לסמוך על הערבים.
(ג) יש לדרוש חיזוק ישראל ללא קשר לארגון ההגנה כהשקעה הבטוחה ביותר.
(1) מה תכניתכם בדבר (א) לעיל.
(2) מתי תגישו איגרת סיוע צבאי למינהל החדש.
(3) האם התחלתם בחינוכם של דאלס, סמית, סטאסן, לודג׳.
(4) האם סילבר בסודכם.[1]

מאה״ב

33

א. אילת אל ד. בן־גוריון ומ. שרת
E. Elath to D. Ben-Gurion and M. Sharett

מברק מוצפן ל־10478
נוסח נכנס: 130.02/2449/1

לונדון, 23 בינואר 1953

בהול - כמוס

שיחותיי בשבועות האחרונים[1] וניתוח המצב המתהווה לעינינו במזרח התיכון הביאו אותי למסקנות הבאות שאני מוסרן לשיקולכם ולהחלטתכם:

32

1. השגרירות השיבה על המברק בזו הלשון: ״ממשיכים במסע הציבורי שהתחלנו לפני כשישה שבועות. (ב) ו־(ג) נזכרים בכל פעם שיש לנו דיון על הנושא. חושבים להגיש איגרת סיוע צבאי ב־7 בפברואר אחרי שוב השגריר. התחלנו בחינוכם של דאלס וסמית על־ידי שליחת תכנית שלום של השגריר והודעה שאנחנו ממשיכים לעבוד לפי התכנית ומבקשים פגישת השגריר אתם אחרי שוב דאלס מאירופה, והשגריר לוואשינגטון. סילבר טרם בסודנו״ (מברק WIA855, 23.1.1953, 93.01/2209/2).

33

1. ראה למשל מס׳ 18.

(1) אם כי קיימת עדיין אפשרות של כישלון המשא־ומתן הבריטי–מצרי וחידוש מעשי האיבה, הרי נתונים שונים מצביעים על כך שיושג בסופו של דבר הסכם בין שתי המדינות. בהחזיקם בבעיית דרום הסודאן, הגיעו הבריטים לקו הנסיגה האחרון ולא נראה כלל וכלל שיוכלו בגלל שאלה זו, על אף חשיבותה העקרונית, המעשית והסנטימנטלית בשבילם, להסתכן בניתוק השיחות עם מצרים ולשאת בתוצאות חמורות הכרוכות בכך מבחינת יחסי בריטניה עם אמריקה לא פחות משעם מצרים עצמה. יש להניח שמחלקת המדינה תפעיל כל משקל לחצה על שני הצדדים כדי שיבואו לעמק השווה. אף ניתן להניח שנגיב לא יהיה מעוניין בחידוש הסכסוך המזוין עם בריטניה אשר יחזק ממילא את הקיצוניים במצרים ויסכן את שליטתו על העניינים.

אני רואה, אפוא, באופק אפשרות של כריתת הסכם בין בריטניה ומצרים בשאלת הסודאן, הסכם שיסלול במפגיע את הדרך למשא־ומתן בשאלת התעלה והשתתפותה של מצרים בארגון ההגנה האזורי.

כפי ששמעתי מביירוד, הרי תהיה מצרים מוכנה להצטרף לארגון זה אגב ההסדר עם בריטניה בעניין התעלה. כניסת מצרים תסלול את הדרך להשתתפות בארגון במוקדם או במאוחר גם של שאר מדינות ערב. מלבד המפנה המדיני שיהיה כרוך בהתפתחות זו מבחינת היחסים של הערבים עם המערב, הרי השתתפות זו תסלק את המכשולים האחרונים שעמדו או עומדים עדיין בדרך לאספקת נשק ביד רחבה למדינות ערב על־ידי בריטניה וארצות־הברית.

(2) ההתפתחות המתוארת לעיל אינה, כאמור, ודאית, וגורמים מגורמים שונים, וביניהם עמדת צ׳רצ׳יל עצמו, הקנאי לענייני סודאן, יכולים לעכב או לשנות אותה. אולם ההיגיון הבריטי המדיני הפרגמטי ומגמות המדיניות המערבית בכלל במזרח התיכון מחייבים אותנו לראות אותה כאפשרות קרובה לוודאות. מכל מקום, גם אם נצליח להאיט קצב התפתחות זו, ספק אם יהיה בכוחנו לעצור בעדה. הן הנימוקים השונים והן ההשפעה המעשית אשר בידינו לא יספיקו, ובייחוד לאחר כניסת אייזנהאואר לשלטון, כדי להכשיל מדיניות מעין זו אם תיראה כרצויה וכמתאימה למחלקת המדינה, למשרד החוץ הבריטי ולנגיב גם יחד.

(3) אם נכונה הערכה זו עומדים אנו בפרוס תקופה של עליית קרן הערבים שלא הייתה דוגמתה מאז סיום מלחמת העולם. לאחר הסדר עם בריטניה והקמת ארגון הגנה מערבי־ערבי במזרח התיכון יהפכו בעיקר המצרים לילד השעשועים של מעצמות המערב. הם ישבו במטה הארגון ויקבלו עזרה כלכלית וצבאית. משקלם המדיני בזירה הבינלאומית יגדל אף הוא במידה ניכרת.

(4) סכנת בידודה של ישראל בהתהוות מצב כזה היא גלויה לעין. בידודנו יובלט עוד יותר במסיבות הקיימות לאחר הקרע המתרחב והולך שביחסי ישראל עם רוסיה ותלישתנו מחבר המדינות האסייתי. לדברי ביירוד, הרי בכוונת ארצות־הברית לגשת למלאכה של עשיית השלום בין ישראל לבין מדינות ערב רק לאחר שיקום ארגון ההגנה האזורי. ניתן לשער שברגע מתאים יופעל עלינו לחץ חזק כדי ששלום זה יושג על־ידי ויתורים ניכרים מצדנו בשאלת הגבולות, ואולי גם בשאלת החזרת הפליטים. בדידותנו המדינית, מצבנו הכלכלי הרעוע ותלותנו המוחלטת בעזרה אמריקאית יקלו על מלאכתם ויקשו עלינו לעמוד בפני לחץ כזה.

(5) אנו חייבים, אפוא, לדעתי, לטכס עצה דחופה כיצד לקדם את פני הרעה, וכיצד להגיב אם יווצר המצב שאת צלו אני חוזה באופק. הנני מביא לשיקולכם את הרעיונות הבאים:

(א) בתנאים הנוכחיים ניתן אולי להשיג תוצאות ברמה המדינית הגבוהה ביותר. אין, לדעתי, פנאי ואף קלושים הסיכויים להצליח במשא־ומתן דיפלומטי שיגרתי בצינורות הרגילים. אמנם מחייב אני בהחלט את הצעדים שעשינו בזמן האחרון נגד אספקת מטוסי־הדחף לערבים ועלינו להמשיך בהם ובדומיהם אבל אינני חושב אותם כעשויים לשנות שינוי של ממש את ההנחות והמטרות היסודיות של המדיניות הבריטית והאמריקנית במזרח התיכון בשעה זו. אם נחליט לפעול כאן, יהיה צורך לפנות אל צ׳רצ׳יל במישרין, שכן אהדתו לישראל גדולה משאר חבריו בממשלה וראיה אחרונה לכך מוצאים אנו בהערתו השלילית לאידן בקשר למכירת המטוסים. פנייה כזו יכולה לבוא רק מראש הממשלה או משר החוץ. אני מציע, אפוא, שאחד מכם יבקר למטרה זו באנגליה. על־מנת שלא יעורר ביקור כזה הדים גדולים מדי בציבור אפשר לתארו כהשתתפות בפתיחת המגבית.

(ב) אני מציע לשקול אם יש מקום לביקור דומה אצל אייזנהאואר ומציע שאבא אבן יחווה את דעתו לכך.

(ג) לשיחה עם צ׳רצ׳יל יכולה להיות תועלת של ממש רק במקרה שנוכל לבוא אליו בהצעות מוחשיות. לא הייתי מייעץ לפנות אליו בשלב חמור זה לבריטניה ולמעמדה במזרח התיכון רק על רקע אהדתו לציונות ולחזור בפניו על הנימוקים השגורים בפינו מאז ומעולם. הגיעה, לדעתי, השעה שנודיע על יחס חיובי ומעשי ברור של מדינת ישראל להגנת המזרח התיכון. עלינו לעשות זאת לא בדרכים עקלקלות וצינורות שניים במעלה, אלא על־ידי פנייה במישרין לקובעי המדיניות כאן ובארצות־הברית ומבצעיה. יחסינו עם רוסיה, המתדרדרים, לדעתי, במדרון מבלי שנוכל למנוע זאת ובעיקר תוצאות דבר זה כלפי פנים, עלולים להקל צעד כזה.

(ד) איני סבור כי הבעת נכונותנו להיכנס לארגון והצעותינו האפשריות בעקבותיה תספיק על־מנת שתתקבל על מעצמות המערב מידית וללא מאמצים נוספים, אבל יהיה בכוחה לתקן, במידת־מה, את שגיאתנו בעבר כשהקלנו לא מעט על מעצמות המערב לעכב את כניסתנו לארגון ההגנה האזורי העתיד לקום עד לאחר הכניסה של שאר המדינות באזור, ואף שמנו בפיהן את הנימוקים ליחס מיוחד, שתוצאותיו – בידוד. הדיון הישיר עם צ׳רצ׳יל ואייזנהאואר גם אם לא ישנה את המצב לאלתר יוכל אולי להבטיח את האינטרסים שלנו לפני קבלתנו לארגון ויאפשר לנו ליהנות בתקופת המעבר מתוספת הביטחון והיתרונות הממשיים הכרוכים בהכללת מדינה במסגרת הארגון גם בטרם היותנו חברים בו. נתבע ואולי גם נקבל הבטחות מסוימות לגבי הדרך שינקטו להשגת שלום בינינו לבין הערבים על־מנת למנוע תקלות בשבילנו כשנגיע לאותו המעמד חלשים יותר משאנו היום.

(ה) יחד עם זאת אני מציע שנבדוק מחדש את מדיניותנו כלפי הערבים ונחליט מראש כלפי דידינו עד היכן נהיה מוכנים ללכת בקו הוויתורים במקרה של משא־ומתן ישיר בתווכן, ואולי תחת לחצן של מעצמות המערב. מדיניותנו שדרשה, וחזרה ודרשה, משא־ומתן ישיר בינינו והערבים הייתה יעילה כל עוד התנגדו לו הערבים ולא נאלצנו אפוא לגלות איזה מחיר אנו מוכנים לשלם בעד השכנת שלום. אך אם אמנם יתפתחו העניינים בדרך שציינתי לעיל, הרי יתבעו מאתנו בשעת משא־ומתן

מתן תשובות ברורות על שאלות ברורות: באיזה תנאים נהיה מוכנים לחתום על חוזה שלום.

צעד חשוב בהבהרת מדיניותנו תוכל לשמש הצהרה פומבית וחגיגית ברגע מתאים על שאין אנו לוטשים את עינינו לעבר שטחי שכנינו ושאין אנו חושבים להתקיפם. לעתים קרובות נוכחים אנו לדעת בשיחות אף עם רוחשי ידידות לישראל שבין הזרים על קיום חשש אמיתי מפני התפשטות ישראל. חשש זה החזק ביותר בקרב הערבים עצמם מוצא לרוב אוזן קשבת אצל מדינאים אמריקנים ובריטיים. הפגת חששות אלו נראה לי כצעד חשוב שלא יעלה לנו בשום ויתורים ולא יציין, כשלעצמו, שום נסיגה.

(6) אלה הם באופן כללי ביותר קווי התכנית שאני מציע לשיקולכם ולפעולתכם באם תתקבל על דעתכם. בד בבד עם ביצוע תכנית זו ותוך שילוב אתה נצטרך לעמוד על כך שיפצונו על־ידי סיוע כלכלי וצבאי מידי במקביל לערבים. הפיצויים צריכים לכלול סיוע כלכלי וצבאי מוגבר לישראל מארצות־הברית, הקלות ברכישת נשק מבריטניה, חיזוק ההצהרה המשולשת על־ידי עיבוד נוהל ביצועה וכיוצא בזה. ברם דעתי היא שדרישות כאלה תהיינה יעילות ומועילות רק במסגרת של תכנית כוללת, כפי שניסיתי לציינה לעיל. נא להעביר לאבן.[2]

אילת

2. לאחר שקיבל העתק של המברק השיב אבן לאילת ב־2 במארס 1953 ואמר, כי לדעתו הדרך להתגבר על כל הסכנות שתוארו היא "לנקוט יוזמה נועזת בשאלת השלום ושאלת ההגנה האזורית" (93.08/355/29, 2.3.1953). הוא צירף למכתבו את מברק מס' 109, שבו הציג בפירוט את תכניתו. ראה גם מס' 134.

34

מ. שרת אל ד. בן־גוריון
M. Sharett to D. Ben-Gurion

מקור: ארכיון צה"ל 230.72/1173

תל אביב, ז' בשבט תשי"ג
23 בינואר 1953

כמוס

עלי להביא לתשומת־לבך את העניינים הבאים:

(א) היחסים עם ירדן. השבוע נתפרסמה בעניין זה הודעה חמורה למדי של דובר הצבא.[1] כן נודע כי אנו עומדים לבטל הסכם שעשינו עם הירדנים – או להכריז כי אנו רואים את ההסכם כמבוטל. בשני העניינים האלה לא הייתה כל התייעצות מוקדמת בין הצבא ובין משרד החוץ והדברים נודעו לנו מהעיתונות. בינתיים נתקיימה ישיבת הממשלה ביום ד', אשר לא השתתפתי בה, והחברים עוררו את שאלת מצב יחסינו עם ירדן לאור ההודעות שנתפרסמו מטעם הצבא.[2] הוחלט לבקש ממני בירורים בישיבה הקרובה. לעת־עתה אין לי מושג מה אענה ואודה לך אם תוכל להדריכני. כשלעצמי הנני מתנגד לכל יוזמה מצדנו לבטל הסכם.

(ב) המשא־ומתן עם סוריה. מתברר כי משא־ומתן זה מתנהל על יסוד ויתורי שטח ניכרים למדי מצדנו ללא כל תמורה.[3] עד כמה שהוסבר לי סבור הצבא כי ויתורים אלה כדאיים לנו אם נשיג אפשרות של שימוש חופשי במי הירדן שבתחומנו. הנחה זו מעוררת כמה בעיות אשר איני בטוח אם הובאו בחשבון במידה הראויה, והן: מה יהיה הרושם בדעת־הקהל שלנו כשיוודע כי ויתרנו על שטחים ניכרים ללא תמורה? האין הדבר עלול לשמש תקדים גרוע במשא־ומתן על שלום או על הסדרי מעבר לקראת שלום עם מדינות אחרות? האם החשבת חופש השימוש במי הירדן

34

1. ב־20 בינואר נפגש סגן־אלוף גאון עם הכתבים הצבאיים ומסר להם על החרפת מצב הביטחון בגבול ישראל – ירדן. הוא האשים את הלגיון הערבי בתכנון פעולות ההסתננות ובהתקפות על חיילי צה"ל בבית נבאלה, בית סוריק וחרבת קייריתין ובהפרת הסכם המפקדים מ־29 בדצמבר 1952 (ראה כרך 7, מס' 521) בדבר החזרת חיילים שעברו את הגבול בתוך 48 שעות. גאון מסר כי קבוצת חיילים שעברה בטעות את הגבול ב־4 בינואר 1953 טרם הוחזרה, ובתחילה אף סירבו הירדנים להודיע על תפיסתם. "לנוכח עיקשות" הירדנים הודיע ישראל כי "איננה יכולה להישאר כפותה להסכם הכובל את ידיה באופן חד צדדי והיא רואה הסכם זה כבטל ומבוטל". גאון התריע על מצב הביטחון בגבולות והזהיר שישראל לא "תסבול מעשים כאלה והיא תגביר את עירנותה הביטחונית ואת הגנתה האקטיבית", אך ציין שישראל עדיין עושה מאמצים למצוא שפה משותפת בדרכי שלום עם שכנותיה. (ראה "דבר" ו"ג'רוסלם פוסט", 21.1.1953.)
2. בישיבת ממשלה ב־21 בינואר עורר השר שפירא את שאלת ביטול ההסכם למלחמה בהסתננויות. הוא התרעם על שלא נמסר לממשלה כל מידע על הנושא קודם שמסר על כך דובר הצבא לעיתונות. מאחר שהתברר לדבריו "שהעניין הוא רציני מאוד", ביקש שאחד מחברי הממשלה יסקור את המצב. ממלא מקום ראש הממשלה הבטיח להתקשר עם שרי הביטחון והחוץ כדי שאחד מהם ימסור את המידע הדרוש (ראה הערה 5 להלן).
3. ראה מס' 23 והשווה מס' 29.

קשורה בתכניותיו של בלס[4], ואם כן – היש לראות את תכניות בלס כמאושרות על־ידי הממשלה? כל הפרשה הזאת והמצב שהגענו אליו במשא־ומתן עם הסורים לגמרי אינם ברורים לי והייתי רוצה להימנע מהפתעות. מכיוון שאתה עומד להיפגש הערב עם אנשי המטה, אולי תשתמש בהזדמנות לברר את העניין ואז נוכל לקחת דברים עליו כשניפגש בטבריה ביום א׳.[5]

משה שרת

35

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

מברק מוצפן L10483
נוסח נכנס: 130.09/2319/3

לונדון, 23 בינואר 1953

להלן תמצית שיחתי עם אידן[1] בהשתתפות רוס שארכה חמישים רגע.

(א) לאחר ששמע ממני הסבר עמדתנו בעניין הזדיינות הערבים ואספקת אווירוני־הדחף הגיש לי זכרון־דברים[2] בהדגישו שאין זו תשובה רשמית לאיגרת שלנו,[3] אלא הסבר עמדתם בשולי אותה איגרת. רצה כנראה לציין בזה שלא מצאו תועלת לחזור על הדברים שכבר אמרו בתשובתם לאיגרתנו הקודמת[4] והתכוון להפגין במידת־מה את מחאתם לפרסומת שעשינו לאיגרתנו כאן ובישראל, ובייחוד בארצות־הברית. אבריק את נוסח זכרון־הדברים בנפרד. נוסף לנאמר בזכרון־הדברים עצמו חזר וציין פעמים אחדות ששחרור אווירוני־דחף למדינות [ה]מזרח התיכון אינו מציין מדיניות או מהווה תקדים לשחרור נוסף של אווירונים אלה לערבים. הוסיף שאנו נוכל לקנות "קצת יותר" אווירונים מהם אם נרצה בכך, בהתחשב עם העובדה שכל מדינות ערב יחד יכולות אם תרצינה לקנות יותר אווירונים משהוצע לנו מלכתחילה. ניסה להסביר לי שאין כל סכנה צבאית נשקפת לנו מאווירוני־דחף שבידי

4. על תכניותיו של היועץ לענייני מים, שמחה בלאס, ראה כרך 7, מס׳ 424.
5. 25 בינואר 1953. השניים נפגשו בטבריה לאחר ישיבת הממשלה שהתקיימה באותו בוקר. ראה מס׳ 38 (הערת־עורך).

35
1. השיחה התקיימה ביזמתו של אילת שפנה עוד ב־13 בינואר למשרד החוץ הבריטי וביקש ראיון עם השר. יועציו של השר המליצו לו להימנע מפגישה משום שאילת התכוון להעלות בה את עניין המטוסים. רק לאחר שהצליח אילת לשכנע את באוקר בנחיצות השיחה הסכים סטראנג להפגיש את השניים. (ראה תכתובת פנימית של פקידי משרד החוץ הבריטי, 13.1.1953, 16.1.1953, 19.1.1953, PRO, FO/371/104215.)
2. ראה מס׳ 36.
3. ראה מס׳ 6.
4. ראה כרך 7, מס׳ 432.

הערבים ושהיה מבין את דאגתנו אילו היו מקבלים מפציצים ולא אווירוני קרב. הוסיף שכל פרשת האווירונים הייתה כוונה מדינית ולא צבאית, ולגבי מצרים שאפו להכשיר את הקרקע למשא־ומתן שלהם עם נגיב, שהוא חיוני בשבילם ולבני־בריתם. חזרתי על נימוקינו בדבר הסכנות הבטחוניות, הכלכליות והמדיניות הכרוכות בשחרור כל מספר שהוא של אווירוני־דחף ונשק בכלל לערבים כל עוד ולא הסכימו לכריתת שלום עמנו. כפרתי בהנחה שהחשש הערבי מפני תוקפנות ישראל מופרך באותה המידה שמופרך החשש הקיים בישראל מפני תוקפנות ערבית. הבאתי שורת מקרים להוכיח כוונות התוקפנות כלפינו. כאן העיר, כאילו דרך אגב, מדוע הפנינו חצינו נגדם בלבד ולא נגד מדינות אחרות המספקות אף הן נשק לערבים. אמרתי שפנינו גם לאצ׳יסון שקיבל בהבנה את דאגתנו ובשיחה עם אבן[5] ציין שלא ידע על מכירת אווירוני־דחף לערבים על־ידי בריטניה. אידן הפסיקני באומרו, שאצ׳יסון לא דייק כי הם הודיעו לאמריקנים בעוד מועד על החלטתם. הוסיף שהאמריקנים מעוניינים כמוהם בהשגת הסכם עם נגיב בעניין סודאן כדי שיוכלו לטפל בבעיית התעלה. שאלתיו באיזו מידה שאלת התעלה קשורה בתכנית ארגון ההגנה האזורית וענה שהושג הסכם מלא בינו לארצות־הברית בשאלה זו ושכמעט אין יותר הבדל בהשקפותיהם וגישתם לדרכי הביצוע של התכנית. הוסיף שעל־אף הקשיים שבפתרון בעיית דרום סודאן מקווה שיושג הסכם משביע רצון עם נגיב.

שאלתיו מה מקומנו בתכנית. אידן פנה לרוס וזה האחרון העיר, שדין־וחשבון של המשלחת הצבאית שביקרה בישראל[6] נמצא עתה בידי ועדת ראשי המטות ומסקנותיה אינן ידועות עדיין למשרד החוץ. אידן ביקש מרוס שיאיץ בוועדת ראשי המטות להגיע לידי סיכום.

(ב) עברתי לשאלת השילומים. הסברתי לו את הפרשה ודחיפותה בשבילנו. ציינתי את הנזק שייגרם לכל הצדדים על־ידי דחיות נוספות ושאלתיו אם יעזור לנו על־ידי זירוז אדנאואר לסיים הפרשה. הדגשתי בדבריי שדעת־הקהל בישראל, ביהדות אמריקה ובעולם כולו תראה בדחיית אישור הסכם השילומים הוכחה נוספת לתחיית הנאציסם. אידן ענה שמבין את חשיבות העניין ודחיפותו ויעשה מה שיוכל כדי לעזור. ישלח מיד הוראות לקירקפטריק[7] ויחשוב מה עוד יוכל לעשות כדי לקדם את אישור ההסכם. הודיתי לו על כך.

(ג) מכאן עברתי לעניין רוסיה ושאלתיו להסבר שלהם למפנה שחל במדיניות הסובייטית לגבי היהודים וישראל. אידן ענה שאין להם דעה ברורה בשאלה זו. אך ברור לו ולמומחים בענייני רוסיה במשרד החוץ שאין המפנה הזה חל רק כדי לרכוש את חיבת הערבים ולמשוך אותם לצד רוסיה והקומוניסטים. חשב רגע ואמר שימציא לי סקירה סודית על־מנת שאמסרה לממשלתי ובה ינסה לומר מה שידוע להם בשאלה זו. אמרתי שהדבר יתקבל בהוקרה. בהמשך השיחה העיר שהונגריה עלולה להיות ראשונה שבה יתחילו ברדיפות באופן מקיף ושיטתי. לפי הידיעות שקיבל הבוקר מהציר בבודפשט נאסרו אמש חברי הממשלה ההונגרית דז׳ דיולה, ששמו הקודם היה דויטש, ופטר גאבור, שניהם יהודים.

5. ראה מס׳ 4.
6. המשלחת הצבאית הבריטית שביקרה בארץ באוקטובר 1952. ראה כרך 7, מס׳ 379, 380 ו־385.
7. סר אייבון קירקפטריק, הנציב העליון הבריטי בגרמניה.

(ד) לפני שיצאתי ביקש שלא נפרסם את העובדה ששוחחתי עמו בעניין האווירונים והציע שנודיע שנינו לעיתונאים ששוחחנו "בשאלות שונות העומדות על הפרק". הסכמתי ובזה נסתיימה השיחה.

אילת

36

תזכיר מאת ממשלת בריטניה
Aide-Mémoire from the Government of the United Kingdom

93.04/42/13

London, 23 January 1953

AIDE-MÉMOIRE

Her Majesty's Government must make it clear that their decision to release certain small quantities of jet aircraft to Middle Eastern states is a firm one. They have already communicated it to the Governments concerned. It should not be assumed, however, that the decision to release these aircraft necessarily heralds or provides a precedent for further releases of jet aircraft to Middle Eastern states.

Her Majesty's Government recognise the dangers attending the absence of a peace settlement between Israel and the Arab states, but they do not consider that the present unwillingness of the Arabs to conclude such a settlement means that these states have aggressive intentions. The Arabs believe that their agreement to enter into peace negotiations is the only bargaining counter which they have to secure their *desiderata*. Indeed, there is reason to think that these states for their part are afraid, with however little justification, of aggression by Israel.

Her Majesty's Government cannot agree with the contention made in paragraph 4 of the Israel note[1] that the limited number of jet aircraft being supplied to Israel and the Arab states constitutes a threat to Israel's security or is inconsistent with the Tripartite Declaration of May, 1950. This Declaration has lost nothing of its validity and Her Majesty's Government consider that it constitutes an adequate guarantee for both Israel and the Arab states. The aircraft concerned are essentially defensive weapons and the quantities involved are inconsiderable, and not such as to start an arms race between Israel and the Arab states, a development to which Her Majesty's Government remain firmly opposed.

36

1. ראה מס' 6.

As regards the observations made in paragraph 5 of the note about the treaties linking Britain with certain of the Arab states, Her Majesty's Government consider that the interpretation of these treaties is a matter for Britain and for Arab governments concerned rather than for the Israel government.

Her Majesty's Government cannot therefore accept the suggestion that they should reconsider their decision to supply against payment certain definite quantities of jet aircraft to Israel and the Arab states.

37

מ. שרת אל משלחת ישראל בקלן
M. Sharett to the Israel Mission in Cologne

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2354/2

תל אביב, 25 בינואר 1953

מידי

ליחיל. לדעתי עלי להבריק לאלף [אדנאואר] איגרת אישית בצופן בה אעמידו על המצב ללא נשוא שנוצר לרגל סחיבת האישור[1] ועל אחריותו האישית ההיסטורית לתוצאות. שאלתי בדעת נחום [גולדמן] לשם תיאום ועננו שיתייעץ אתכם ויודיעני. דעתי בעינה, יען פעולתו עם כל חשיבותה אינה במקום פעולתנו הישירה אלא נוסף עליה וחשוב להעמיד אלף תחת לחץ ישיר ורשמי של ישראל באותו דרג שבו נחתם ההסכם. הודיעוני מיד למען אבריק לפני התאריך הקובע.[2]

שרת

38

הערת־עורך
Editorial Note

דיון בממשלה על המצב בגבול ישראל – ירדן ועל השיחות עם הסורים
25 בינואר 1953

בישיבת ממשלה שהתקיימה ב־25 בינואר בראשותו של שרת סקר דיין את המצב בגבול ישראל עם ירדן. הוא מסר על ריבוי מקרי ההסתננויות והשוד בגבול עם ירדן בחודש האחרון

37

1. של הסכם השילומים. ראה מס' 28.
2. שנער ויחיל הבריקו לשרת שהם מחייבים עקרונית את שיגור האיגרת, אך הציעו להמתין עד לאחר הראיון של גולדמן עם אדנאואר שנועד ל־26 בינואר (25.1.1953, 130.09/2354/1). ראה מס' 39.

עקב העברת השליטה בחלק המערבי של הירדן לידי הפלשתינאים. ערביי ארץ־ישראל, אמר, שונאים את ישראל שנאה של ממש שלא כמו הירדנים. הבעיה אינה הליגיון אלא הצורך בהחלטתה של הממשלה בירדן לשמור על התושבים הערבים שלא יעברו את הגבול.

ברור, אמר, שמדובר ברעה חולה, אך יש לשמור על אורך רוח כי זו לא תחלוף במהרה. רק הסדר של קבע עם כל השכנים יפתור את הבעיה. שרת אמר כי יש להניח שגם הסכם שלום לא יביא מיד סדר וביטחון אם לא תשתנה המציאות של המוני בני אדם שנעקרו ממקומותיהם ולא היכו שורש במקומות אחרים. שרת הביע את ביטחונו שצה"ל עושה הכול כדי לעמוד על המשמר ובוודאי ימצא שעת כושר להגיב על ההסתננויות ועם זאת הבהיר שהתגובה צריכה להיות מופנית כלפי מבצעי הפעולה הישירים. כן אמר שיש לנהוג בזהירות ולפעול בתבונה כלפי מנגנון האו"ם. שרת המליץ לא לדבר על ביטול הסכם המפקדים אלא לטעון שהצד האחר מפר את ההסכם בשעה שישראל דורשת למלאו. יש לפנות אל מעצמות המערב, אמר שרת, ולדרוש שילחצו על ירדן, והוסיף שמשרד החוץ כבר הדריך בעניין זה את השגרירויות הישראליות.

בהמשך הישיבה נידון מהלך השיחות עם הסורים. שרת עמד על הבעיות הניצבות בין ישראל לסוריה בעקבות הסכם שביתת־הנשק, ובייחוד על בעיות האזור המפורז והריבונות הישראלית באזור הזה. שרת הודה כי למעשה אין לישראל שליטה גמורה על האזור ונסיונות להשתלט עליו נתקלים בהפרעות ואנשי האו"ם טוענים שאסור לישראל לפעול באזור המפורז עד שיושג השלום ותיפתר בעיית הריבונות. כמו־כן הבהיר שרת שהעמדה הסורית הטוענת שהגבול צריך להיות קו המים, כלומר אמצע הירדן והכנרת, מהווה מכשול לביצוע של מפעל המים. הוא אמר שהמצב המעורער והמסובך פוגע בשני הצדדים ולישראל ולסוריה יש אפוא אינטרס לפתור את הבעיה ולקבוע קו ברור שיחלק את האזור המפורז ולבטל את הפירוז. ואולם קביעת המטרה עדיין אין בה להביא להסכם ועל כך דנות שתי המשלחות. מכיוון שלאחרונה מסתמן סיכוי להגיע לתוצאה חיובית חשבו בן־גוריון ושרת שמוטב להציג את הנושא לפני הממשלה קודם שייקבעו מסמרות בשיחות. שרת דיבר על אפשרות של חיסול האזור המפורז או שינוי בקו שביתת־הנשק שלפיו יש סיכוי שישראל תקבל 70% מן השטח. הוא ציין את בעיית המים שמתעוררת בכל צורה של הסדר. ישראל מתנה כל הסכם בהשארת כל המים בידיה וגם אם יהיו מקומות שהסורים יגיעו בהם עד קו המים תוכל ישראל להשתמש במי הירדן כבשלה להשקייה, להטיית הירדן, לשינוי ערוצו וכדומה. לדעת ראשי משרד הביטחון והחוץ כדאי לישראל לחתום על הסכם אם יושגו התנאים האלו, בגלל הסיבות האלה: (1) אם לא יושג הסכם תפסיד ישראל קרוב לוודאי יותר שטח באזורים המפורזים; (2) הסכם כזה נותן לישראל אפשרות לגבש בלא הפרעה את תכניות המים. ישראל נדרשת לוותר מצד אחד על שטח שממילא אינו בשליטתה כגון אל־חמה, אמר שרת, אבל מן הצד האחר גם על שטח בריבונות ישראלית כגון דרדרה. הוויתור יביא לחתימת הסכם עם הסורים, שיאפשר להשתלט השתלטות גמורה על שטחים שממערב לקו שלמעשה מופקעים היום משליטת ישראל.

לשאלת השר לבון בדבר האינטרס הסורי להגיע להסכם השיב דיין כי הסורים מבקשים מזה שנים להגיע עד קו המים מסיבות לאומיות. שרת הוסיף שחשוב לסורים להוכיח שהצליחו להשיב לעצמם חלק מן השטח שפינו בעל כורחם בהסכם שביתת־הנשק.

דיין הבהיר כמה נקודות באשר לשלושת החלקים של האזור המפורז: עדיין לא דנו על השטח הצפוני. הבעלות על השטחים בחלק הזה היא בידי הסורים ועדיף לישראל לא להגיע להסדר באזור הזה. באשר לחלק המרכזי הסתיים המשא־ומתן. בחלק הזה נמצא השטח שעליו אפשר להקים את מפעל ההטייה בבעלות ערבית. מסיבה זו ישראל מבקשת לזכות באזור הזה בהסכם חלוקה. כאן הוסכם פורמלית שהקו יהיה הגדה המזרחית של הירדן והחולה. המשא־ומתן על החלק הדרומי רק החל. מדיניותה של ישראל היא לא לפנות את האון ותל קציר וגם לא לבטל את הריבונות הישראלית על קו עשרת המטרים ששייכים לה מסביב לכנרת. ישראל מוכנה לתת ליחידים זכות לדוג בכנרת ולהשקות עדרים. הקו המנחה באזור הזה הוא להיענות לאינטרסים של הסורים מבלי לשנות את הגבול. ייתכן שכאן תצטרך ישראל להחזיר חלק מן האדמות כגון רצועת אל־חמה.

הממשלה הסתפקה בשמיעת פרטים על השיחות ובקבלת הבהרות. לא נתקיים דיון ולא התקבלו החלטות.

39

ח. יחיל ופ.א. שנער אל משרד החוץ
Ch. Yahil and F.E. Shinnar to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2354/1

קלן, 26 בינואר 1953

שרת. תוצאות שיחת נחום [גולדמן] ושנער עם אלפרד [אדנאואר] בנוכחות הארי [ולטר האלשטיין]:

(א) אלפרד יתן הוראות לקיום הדיון בממ[שלת] בון ב־3 בפברואר ולהעברה מידית לוועדת החוץ של הבונדסראט שתתכנס ב־6 בפברואר. לוח זמנים זה יבטיח דיון והצבעה במליאת הבונדסראט ב־20 בפברואר דבר שהיה מאפשר אישור סופי בבונדסטאג במחצית השנייה של מארס. להבטחת התכנית הנזכרת לעיל יוצא שליח מיוחד לנשיא הבונדסראט ולהכנת ראשי הממשלות בארצות שהם חברים בבונדסראט. נתרשמנו שתכנית זו תבוצע הואיל והודגש שאין יותר להשהות העניין ואלפרד גילה הבנה תוך התנצלות על הדחיות בעבר. גם הסידור המידי של הפרטים הנזכרים לעיל מראה על רצון לקיים הבטחתם. בזאת הסתלקו מתכניתם הקודמת לחכות לתוצאות ראשונות של משא־ומתן המשלחת למצרים.

(ב) בעניין הדלק הסכים אלפרד לבקש אישית מאיש המוסמך בבנק הארצות הגרמניות שיסכים למתן אשראי בשיעור 60 מיליון [מרקים גרמניים]. זה צעד חשוב להשגתו אך רק בימים הקרובים נדע תוצאות בטוחות.

(ג) לאור התפתחות זו עדיף להמתין בשיגור איגרת[1] למועד מאוחר יותר כאמצעי לחץ נוסף אם יהיה צורך בו.

39
1. ראה מס' 37.

(ד) נחום יוצא ביום רביעי לברלין וחשוב מאוד שיהיה בקרבתנו עד לשובו לארצות־הברית בראשית השבוע הבא. לכן נאלץ לוותר על נסיעתו ארצה.

(ה) יחיל ראה מליאס יושב־ראש שני של ס[וציאל] ד[מוקרטים]. הלה הבטיח שהמפלגה תמשיך בתמיכתה הפעילה והכחיש נמרצות שחל שינוי בעמדתם. יעוררו שאלת ההסכם השבוע בוועדת התקציב וישמרו קשר אתנו.

(ו) מסרנו א[סושיאטד] פ[רס] שהביקור אצל אלפרד קשור לשאלות האישור מבלי שנכנסנו בפרטים. נאמר רק שנתנו הבטחה לאישור בעתיד הקרוב. מציעים למעט בפרסום בארץ ולשמור עוד ימים אחדים קו של שקט כדי לא לעורר צד שכנגד לפעילות יתרה. בסיכום על־אף ההתפתחות המעודדת יש לחכות כיצד יתקדמו העניינים.[2] בימים הקרובים אשאל אם יקוים לוח הזמנים המובטח.

40

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן IWA7
נוסח יוצא: 130.09/2309/12

תל אביב, 27 בינואר 1953

דייוויס העלה בשיחה עם השר ב־26 בנוכחות בנדור:

(1) החשבונות החסומים.[1] דאגת מחמד [מחלקת המדינה] נוכח דברי איש שג[רירות];[2] השר אמר:

(א) התחייבנו לשחרר המיליון ונשחרר.

(ב) בבואנו לדון בצעדים נוספים נביא בחשבון כספי יהודים במדינות ערב והחרם הכלכלי הערבי בכל צורותיו.

(2) הרעת המצב בגבול הירדני. השר מסר מספרים על אבידותינו בנפש וברכוש ב־1952.[3] הסיבות להרעה:

(א) הקטנת חלק הליגיון בשמירה.

---

2. ראה מס' 58. לפרטים נוספים על הפעילות הישראלית באותם ימים ראה מכתבים משנער ומיחיל אל איתן, 30.1.1953, 130.02/2417/7.

40

1. ראה כרך 7, הערת־עורך עמ' 678.
2. דייוויס הביע לפני שרת את דאגתה של מחלקת המדינה מדברי איש שגרירות ישראל בוואשינגטון על אכזבתה של ישראל מתוצאות המחווה של הודעתה בדבר שחרור החשבונות החסומים של הפליטים הערבים ונטייתה שלא לעשות פעולה חד צדדית נוספת, וביקש לדעת אם משתמע מכך היסוס לגבי מיליון הלירות שכבר הובטחו. (ראה ש. בנדור: דין־וחשבון מ־28 בינואר 1953 על שיחת שר החוץ עם שגריר ארצות־הברית בישראל, 93.08/357/43.)
3. שרת מסר על 952 גנבות, 124 נסיונות לגנבה, 34 מקרי שוד, 13 מקרי רצח, 50 הרוגים בפעולות ו־51 פצועים (ראה ש. בנדור, שם).

(ב) חוסר שליטת ממ[שלת] ירדן על המשמר הלאומי המשתתף בשוד ומחלק השלל.

(ג) עליית השפעת הארצישראליים שלא אכפת להם המצב הפרוע בגבול.

ביקשנו ויג'ייה לסדר לנו פגישה עם ירדני אחראי (הכוונה לדיין וג'ונדי). ההסכם נגד הסתננות לא בוטל על־ידינו כי אם חדל להיות בר־תוקף כשהירדנים לא ביצעוהו.[4] ביקש שמחמד תחדיר בממ[שלת] ירדן ההכרה שמצב זה לא יכול להימשך.[5]

(3) השיחות עם סוריה. השר מסר בסוד, חוזר בסוד, שהממשלה אישרה הקו של ביטול המפורז על־ידי חלוקתו בצורה מתאימה תוך הבטחת בעלות ישראל על המים ובמקומות מסוימים, אולי רצועה בגדה המזרחית. זכויות הדיג וההשקאה מימי המנדט יוחזרו לסורים.[6]

(4) המשבר הכספי.[7] דייוויס אמר ששג[רירות] ארצות־הברית מודאגת מדעות שהובעו בחוגי מסחר ובמקרה אחד על־ידי פקיד הממשלה אולי בהיסח הדעת כאילו ממ[שלת] ארצות־הברית אשמה במשבר בגלל עיכובים בשחרור כספי ההענקה. דעות כאלה בלתי מוצדקות, בלתי הוגנות ועשויות להזיק.

(5) סיוע צבאי. השר אמר שעומדים להגיש איגרת נוספת.[8]

ל(1) לעיל, מה נאמר למחמד ועל־ידי מי.

מאה"ב

41

ח. הרצוג אל מחלקת ארצות־הברית
Ch. Herzog to the United States Division

מברק מוצפן WIA863
נוסח יוצא: 93.01/2209/2

ואשינגטון, 28 בינואר 1953

העתק לבנימין [גיבלי].

גויטיין נפגש אתמול לפי בקשתו עם ביירוד, נכחו גם הרצוג וולר. גויטיין הזכיר נסיעת ביירוד ללונדון וההודעות הרבות שנבעו מכך בקשר לתכניות באזור וביקש הבהרתן. ביירוד חזר על כל דבריו לאילת שנכללו במברק מאה"ב [מחלקת

4. ראה מס' 34 והערה 1 שם.
5. בדיווח על השיחה ששיגר דייוויס אל מחלקת המדינה העיר כי הוא מתרשם שבישראל גוברת ידם של אלה המבקשים לנהוג יד קשה בירדנים ויש סכנה לפעולות תגמול שעלולות להיות הרות אסון (ראה דיווח על השיחה ב־FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1106-7). ראה גם מס' 46.
6. השווה מס' 34, הערה 5.
7. המדובר במשבר הכספי שפקד את ישראל עוד ב־1952 כתוצאה מקשיי נזילות לתשלום החובות קצרי המועד של המדינה. ראה בעניין זה כרך 7, מס' 315 ומס' 122 להלן.
8. ראה מס' 75.

ארצות־הברית] 992.[1] הוא הביע אי־שביעת־רצון מהמסע שניהלנו בעיתונות נגד הסיוע למצרים וציין כי חבל שאין באפשרותו להסביר אישית לעם בישראל ויהדות אמריקה את העובדות. הדגיש כי קיום משטר נגיב נראה להם כאינטרס חיוני באזור וכדרך הבטוחה ביותר להשגת השלום בו. נגיב אינו יכול במצבו הרופף כיום לבצע כל פעולה בקשר לשלום ולדעת ביירוד מוכיחים המאורעות האחרונים במצרים את חולשתו. ארצות־הברית הנה המדינה המערבית היחידה בעלת אשראי במצרים ולמען חזק אשראי זה חייבת היא לספק למצרים כמות נשק קטנה אשר תצדיק אמון נגיב בה בעיני תומכיו בצבא. חזר והדגיש כי הכמות מצערה. התהליך הביורוקרטי עד מתן הנשק יימשך עוד חודשים מספר.

ארצות־הברית לוחצת על אנגליה לסיים פרשות סודאן והתעלה וכבר קיימת הבטחה סודית בכתב מנגיב כי הנו מעוניין בהגנת האזור. לשאלת גויטיין האם נכללת ישראל בהסכם הכללי ענה כי מעדיף לא להשיב שמא יוודעו הדברים ברבים וייהרסו תכניותיו. הדגיש כי לא רצוי להעניק לישראל נשק בד בבד עם מצרים מחשש שהדבר יוריד ערך ההענקה בעיני המצרים. הוא רואה מתן נשק למדינות אחרות באזור כשלב יותר מתקדם. ציין כי האנגלים כמונו לוחצים נגד מתן הנשק בטענה שיש להתנותו בהסדר מוקדם עם המצרים בקשר לבסיס בתעלה. ביירוד מתנגד לעמדה זו ובוויכוח הארוך שהתנהל גילה כי דעתו בעניין מוחלטת וכי "לא נוכל לשכנעו לשנותה". הצהיר כי אם יפול נגיב נצטער אנו לא פחות מאשר ארצות־הברית.[2]

הרצוג

42

מחלקת אמריקה הלטינית ומחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון

Latin America Division and United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן MTA86
נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 28 בינואר 1953

לוואשינגטון, העתק ביירס [בואנוס איירס].

(1) בשיחה עם צור ב־26 אמר שר החוץ רמורינו שבשיחותיו עם פירון הציע שיפנו לישראל כדי שגש[רירות] ישראל בוואשינגטון תעזור להם בקשריהם עם מדינאים ובייחוד עם עיתונאים בארצות־הברית.[1]

41

1. ראה מס' 18 ואת סיכומו במברק 992 שנשלח לוואשינגטון ב־18.1.1953, 130.09/2309/12.
2. ראה דיווח מפורט של הרצוג על השיחה במסמך מיום 4 בפברואר 1953, 130.02/2403/18.

42

1. ראה דיווח על השיחה במברק צור אל איתן, 26.1.1953, 130.09/2294/4.

(2) פירון אמר למשלחת יהודית ב־27[2] דברי נחמה על עלילת רוסיה והוסיף שהתפקיד העיקרי היום להציל יהודים מאחורי מסך הברזל וכן לחזק ישראל ולתת לה הכוח לעמוד בפני גל אנטישמי זה.

(3) לאור הנזכר לעיל אנו:

א. מפרסמים הודעת פירון בעיתונות כאן.

ב. יוזמים מאמרים בעיתונים ישראליים אחדים.

ג. מבקשים איי. פי. להבריק התגובות בישראל לארצות־הברית ולארגנטינה.

(4) פניית רמורינו ודברי פירון נותנים יסוד לעשות למען ארגנטינה בארצות־הברית.

א. שתדאגו לכך שארגונים יהודים אמריקנים יגיבו חיובית על הודעת פירון כשתופיע בארצות־הברית.

ב. שעיתונות יהודית ואם אפשר כללית יגיבו חיובית.

ג. שראש ארגון יהודי אמריקני יבקר בשג[רירות] ארגנטינה ויביע סיפוק להודעה.

ד. שגויטיין ימסור למחמד [מחלקת המדינה] בסוד על פניית רמורינו לצור.

(5) הודיעו להרמן.

(6) הודיעו לצור ולנו על פעולותיכם.[3]

מאה"ב, מל"ט

43

ש. אלישיב אל משרד החוץ

Sh. Eliashiv to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן QIA388
נוסח נכנס: 130.09/2325/6

מוסקבה, 28 בינואר 1953

לשרת. נדהמתי מפרסום התמונה המוסקבאית עם גולדה [מאירסון] ב"דבר השבוע".[1] הפרסום יתן פתחון־פה להאשים הצירות בקשרים אסורים כאן ובארגון ההתקהלות

2. ב־27 בינואר נפגש פירון עם משלחת של נציגי הקהילה היהודית בארגנטינה. לפרטים נוספים על הפגישה ראה ארזי אל מחלקת אמריקה הלטינית, 30.1.1953, 130.12/2578/22.

3. אנשי השגרירות הישראלית בוואשינגטון וחברי הנציגות בניו יורק הסתייגו מהצעתו של צור לפעול לטובת פירון בארצות־הברית. הם טענו כי ניסיון של השגרירות לפעול בעניין זה כבר נכשל משום שדעת־הקהל היהודית והליברלית בארצות־הברית מתנגדת בחריפות למשטרו של פירון וכל ניסיון נוסף עלול רק לפגוע בפעילות המדינית של השגרירות. אנשי השגרירות גרסו גם שתמיכה גלויה ואוהדת במשטרו של פירון עלולה לפגוע בידידותן לישראל של מדינות אחרות באמריקה הלטינית שאינן תומכות במשטרו של פירון. (ניתוח מקיף של השאלה ראה הרליץ אל מחלקת ארצות־הברית, 5.2.1953, שם.)

43

1. בעמוד השער של גיליון מס' 4 (22.1.1953) של "דבר השבוע" הופיעה תמונה של מאות יהודים שצולמה ליד בית הכנסת הגדול במוסקבה בעת קבלת הפנים הספונטנית לגולדה מאיר כשבספטמבר 1948 מונתה לצירת ישראל בברית־המועצות.

בשעתה. כל הסגנון של הנאומים והמאמרים בארץ והצהרות אבן בארצות־הברית[2] ממלאים אותי דאגה. הם עושים רושם של התגרות ושל רצון לדחוק הקץ של יחסינו עם ברית־המועצות. הדבר עומד בניגוד למברקכם מטפ78 סעיף ז'.[3] מצטער צער רב שאף פעם לא מצאתם לנחוץ לשאול לדעתי על סגנון זה של הופעותינו ופרסומינו.[4]

אלישיב

44

ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון[1]
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.16/2953/10

תל אביב, 29 בינואר 1953

בפגישה אתנו שלשום[2] נתן טקסיס להבין (א) הסורים דורשים חלוקת המפורז הצפוני ושינוי מסוים בקו שביתת־הנשק הנוכחי מחוצה לו; (ב) באזור המרכזי מסכימים לקו על הגדה המזרחית הנוכחית של החולה אשר ישאיר את שטח האגם שיתייבש בידינו; (ג) אין שינוי בסיכום כי הקו יחפוף את הגדה המזרחית של הירדן; (ד) באזור הדרומי דורשים קו חופף את קו האורך 208 העובר בתוך הים עד לנוקייב, החוצה את השטח

2. ראה מס' 15, הערה 3.
3. ראה מס' 17.
4. שרת השיב לאלישיב כי חששותיו מוגזמים ונראה שאינו מעריך נכונה את עצמת הסערה שהתחוללה בארץ ואת עומק החרדה לגורל יהודי ברית־המועצות. הוא הוסיף כי בעקבות פרסום עלילת מוסקבה והסערה סביבה נאלצו אבן ואילת להגיב במהירות, וגם לגבי נאומו בכנסת לא הייתה אפשרות להתייעץ עם אלישיב. לעומת זאת ביקש את חוות דעתו של אלישיב על ההצעות לקיים כינוס מחאה יהודי עולמי ולהעלות את השאלה בכנס השני של המושב השביעי של עצרת האו"ם.
אלישיב דחה את ההסבר של שרת ושב וטען כי פרסום התמונה נותן פתחון פה לטענה שישראל עוסקת בריגול ומסכן את האנשים שהופיעו בה. לדבריו בא הפרסום לספק את יצר הסנסציה ואין הוא מלמד על עומק החרדה לגורל יהודי ברית־המועצות. אלישיב הבהיר כי אין הוא בא לטעון נגד נאומו של שרת בכנסת, אך לדעתו צריכים שגרירי ישראל לשמור על קור רוחם ולא להיגרר אחרי הלכי רוח השוררים בציבור. הוא הזהיר מפני החרפת היחסים עם ברית־המועצות אלא אם כן נעשה הדבר על־פי החלטה מכוונת ובדעה צלולה. "אם יש למדינה מה לומר לברית־המועצות" כתב, "צריך לעשות זאת במישרין ולא בהצהרות ספונטניות בפינות עולם שונות". הוא הוסיף כי גורל יהודי ברית־המועצות קרוב ללבו לא פחות מללבותיהם של אחרים ואם אין הוא מוכשר עוד לחוש את הנעשה בעולם הוא מבקש להחליפו באדם אחר בעל הערכות שונות. (ראה חילופי מברקים בין שרת ואלישיב, IGA295, 30.1.1953, 130.09/2325/5; 392, 2.2.1953, 130.09/2325/6).

44
1. המברק נשלח גם לנציגויות ישראל בלונדון, פאריס ורומא.
2. השווה פסקה אחרונה במס' 30. הפגישה התקיימה ב־26 בינואר בטבריה. לפרטים נוספים עליה ראה דיווח של גאון למטכ"ל, 28.1.1953, 130.02/2434/3.

בין נוקייב לעין גב, משאיר את סוסיתא בידנו, ממשיך דרומה מקביל לחוף עד לקו רוחב של סמרה בערך, ומשם חותך דרומה בקו ישיר, בערך בקו אורך 2086 עד לירמוק בהשאירו תל קציר בצדנו. השינוי בהשוואה עם הצעתם הקודמת הוא כי לסורים תהיה גישה לחוף הכנרת רק צפונה מעין גב. טקסיס סבור שיסכימו לקבוע הקו גם בצפון לעין גב בגדה המזרחית של הים.

עמדתנו הייתה: (א) חלוקת המפורז הצפוני לפי המצב העובדתי בהשאירו כשליש בשטח ישראל. אין לדון בשינוי הקו מחוץ למפורז. (ב) באזור הדרומי אנו מוכנים לוותר על אל־חמה, תאופיק, רצועה צרה לאורך הסלעים של הגבול הבינלאומי ועל נוקייב. נקבעה ישיבה עם הסורים ל־2 בפברואר לשיחות בלתי־רשמיות בין ראשי המשלחות.[3]

איתן

45

ש. בנדור אל מ. שרת
Sh. Bendor to M. Sharett

העתק: 130.02/2415/1

[תל אביב], 29 בינואר 1953

כמוס – אישי

דין־וחשבון על שיחה עם מר פריד ביום 27 בינואר

מר פריד בא לפי בקשתו והוסיף בקשה שאדבר אתו ביחידות. השיחה בינינו נמשכה כשעה ואמסור כאן רק את עיקרי הדברים.

פריד אמר שהשגריר חזר משיחתו עם השר ביום 26.1.53[1] שמח וטוב־לב כי שמע מהשר הסברים מניחים את הדעת על המצב בגבול הירדני. הוא, פריד, מודאג שמא השגריר קיבל רושם אופטימי מדי ועל כן רוצה הוא, פריד, לשוחח אתי גלויות.

מסתכל מן הצד, הוא אמר, הקורא את ההודעות של שני הצדדים יכול לקבל את הרושם לפעמים שישראל עורכת פעולות תוקפניות בשטח ירדני על־מנת ללמד את הירדנים לקח, דהיינו, כדי לתת לירדנים לטעום את טעם ההסתננות. אין הוא רוצה להגיד שזאת המדיניות הרשמית של הממשלה אך ייתכן ובין המדיניות הרשמית ובין מישור הביצוע אין תמיד תיאום מלא.

אמרתי לפריד שאני מבין למה ירמזו דבריו ורוצה אני גם מצדי לדבר אתו גלויות.

3. ראה מס' 53.

45

1. ראה מס' 40.

יש, אמרתי, אחידות דעה מוחלטת בממשלה ובצבא בקשר להסתננות. לא הממשלה ולא הצבא רוצים בהמשך ההסתננות כי זה גורם לאבידות בנפש וברכוש וגם הטרדה בלתי פוסקת שאין צורך בה. גם בדבר האמצעים שיש לנקוט בהם על־מנת להילחם בהסתננות יש אחידות דעות מוחלטת בין הממשלה לבין הצבא. יש לעשות את הכול כדי להגיע לידי הסכמים עם הירדנים על־מנת לבלום את ההסתננות. אנחנו תמיד היינו היוזמים של ההסכמים נגד ההסתננות. אנו שפנינו לוויז'ייה בבקשה לסדר לנו פגישה עם איש אחראי מצד הירדנים על־מנת למצוא דרך להשפיע על הירדנים שיעשו למען בלימת ההסתננות. אך אם כל אלה אינם מועילים, חייבים אנו להגן על הנפש והרכוש. זאת מלחמת גרילה ויש אבידות, ואין לבוא בטענות אלינו דווקא אם כתוצאה מפעולותינו נגד ההסתננות נפגעים ירדנים. אין צורך שאחזור על המספרים שהשר מסר לשגריר ביום 26.1.53. די אם אדגיש שאלה מספרים לא מבוטלים והחמרת המצב על הגבול מעוררת אצלנו דאגה. דאגתנו כפולה לאור אי־הרצון או אי־היכולת, או שתיהן גם יחד, של ממשלת ירדן להשתלט על המצב. לא אומר שמעולם לא היו פעולות תגמול בעבר ואינני מוכן להבטיח שלעולם לא תהיה פעולת תגמול בעתיד. מצער הוא, אך עובדה שרק במקום שהייתה תגובה נמרצת מצדנו, חלה הפוגה בהסתננות באותו המקום. אך התרופה בידי הירדנים. אם ממשלת ירדן תשתף פעולה אתנו על־מנת למנוע הסתננות לא יהיה צורך בפעולות נמרצות על־ידינו.

פריד אמר שהוא קרא את הודעת ס/אלוף גאון והוא נתקל במלים active defence. רוח ההודעה היה כאילו החלטנו על קו חדש פעיל יותר.[2]

אמרתי שלדעתי, דברי ס/אלוף גאון ברורים ומובנים. גל ההסתננות גובר, ירדן אינה משתפת פעולה למניעת ההסתננות ואינה מקיימת את ההסכמים נגד ההסתננות ועל־כן צריכים אנו לסמוך על עצמנו. זה יכול להביא לפעולות נמרצות מצדנו.

פריד אמר שהוא מבין את המצב כעת. דאגתו נבעה מזה שהוא חרד לשגריר, שעד כה כל מה שהוא מסר למח[לקת] המדינה נמצא נכון ובדוק וכישלון עכשיו היה הורס את בניין האמון שהקים.

אמרתי שאנו מעריכים כראוי את השגריר ויודעים להעריך גם את הדינים־וחשבונות שהוא שולח למח[לקת] המדינה. דומני ששר החוץ מראה בגילוי־הלב בו הוא מדבר לשגריר את האמון שהוא רוחש לו ובוודאי היינו חוטאים לעצמנו לו הכשלנו את השגריר בדבר קטן או גדול.

בהמשך השיחה דיברנו על ביטול ההסכם נגד הסתננות ועל המקרים האחרונים שקרו על הגבול הירדני ועל גבול רצועת עזה.

בברכה,

ש. בנדור

2. ראה מס' 34, הערה 1 והשווה מס' 40, הערה 5.

46

ד. גויטיין אל מחלקת ארצות־הברית
D. Goitein to the United States Division

מברק מוצפן WIA873
נוסח יוצא: 93.01/2209/2

ואשינגטון, 30 בינואר 1953

ג׳רניגן הזמינני היום להודיעני על דאגת ממשלתו למאורעות האחרונים בירדן. לדבריו התקפנו בשתי פלוגות עד גדוד את הכפרים רנטיס ופלומה ונהרגו ערבים.[1] עניתיו שלא קיבלתי ידיעות אבל ידעתי שיש אי־שקט בגבול הירדני והודעתיו על הגניבות והרציחות במשך 1952 בהתאם למברקכם האחרון.[2] הדגשתי שחוסר רצון מצד הערבים לשלום כמו שראינו בעצרת או״ם מוכרח להביא אי־שקט בגבולות. ג׳רניגן ענה כשם שהאמריקנים מבליגים בקוריאה לטובת מדיניות גבוהה כך עלינו להבליג בגבולות. הדגשתי שיש שלום בגבולות האחרים ואפילו התקדמות בינינו ובין סוריה. ג׳רניגן אמר בין שהצדק עמנו ובין שלא אנחנו הגדולים והם הילדים ועלינו להתנהג כמבוגרים. הבטחתי למסור דאגת ממשלתו. כדאי להוסיף שידבר עם הייקל[3] וביטוי דאגתו אינו נחשב כתלונה. אתי נוכח הרצוג ומצדו ולר ולדלאו. לדלאו כבר מסר אותם דברים לפני יומיים לפנחס [אליאב].

גויטיין

46

1. בלילה שבין 22 ל־23 בינואר התקיף כוח צה״ל את הכפר פלמה ובחילופי היריות נהרג חייל צה״ל; בלילה שבין 28 ל־29 בינואר תקפו כוחות צה״ל את הכפרים פלמה, רנטיס וג׳מאל שבאזור המשולש. בעקבות הפעולה הזאת נהרגו שני אנשים ובהם מוכתר פלמה, אחדים נפצעו וארבעה בתים פוצצו.
2. ראה מס׳ 40, הערה 3.
3. יוסף הייכל, ציר ירדן בוואשינגטון. השווה דיווח על שתי השיחות ב־FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), p. 1110.

47

ש. דיבון אל ר. שילוח
Sh. Divon to R. Shiloah

מקור: 130.15/3753/6

פאריס, ט"ז בשבט תשי"ג
1 בפברואר 1953

דחוף - אישי - כמוס

ראובן היקר,

ביום ה' בערב הגיע עבד־אל־רחמן צאדק[1] ממצרים לאחר שניהל לדבריו שיחות ארוכות על ענייני ישראל–מצרים עם אנשי המפקדה ובעיקר עם ג'מאל עבד־אל־נאצר, אשר עקב במשך כל העת אחר מכתביו מפאריס. לפני צאתו מקהיר, נפגש ברביעית עם ג'מאל בנוכחות קצין אחר מהמפקדה והם סיכמו את הדברים אשר נרשמו על־ידי צאדק על־מנת למסרם לי.

להלן הדברים כפי שמסרם צאדק לפי רשימותיו משיחת הסיום:

1. צאדק מיופה־כוח מטעם המפקדה לבוא במגע אתי, תוך הנחה שאני מייצג את ממשלתנו, ולנהל עמי שיחות במסגרת ההוראות שבידו.

2. המפקדה מבקשת לדעת כיצד מגדירים אנו את המושג "מדיניות תוקפנית" ("סיאסה עדואנייה").

3. המפקדה מוצאת לנחוץ לשם בהירות למסור לנו שמצרים תשמור ("אחתיפאז") באופן רשמי על מצב היחסים הקיים בינה ובין ישראל בשטח המדיני, הצבאי והכלכלי, וזאת בהתחשב עם מצבה של מצרים כלפי פנים וכלפי חוץ. לדוגמא: מצרים לא תוכל לסטות מהעמדה הערבית המקובלת בעניין ישראל שעה שהבעיה תתעורר באו"ם.

4. מצרים תשמור על העמדה הערבית הרשמית בעניין השילומים מגרמניה, אולם אם נגיע להתחלה של שיתוף־פעולה והבנה, יש להניח שלא תפריע מצרים באופן מעשי לביצוע ההסכם.

5. במידה שתתעוררנה בעיות ("משאכל") בין שתי המדינות נוכל לפנות למפקדה באמצעות צאדק, כולל בעיות מעבר ספינות בתעלת סואץ.

6. האם, ובאיזה צורה, נוכל לעזור למצרים בשטח הכלכלי הכספי והמדיני? – האם נוכל לסייע לה בעמדתה המוסרית והמדינית בפרשת פינוי צבאות בריטניה בעיתונות ובדעת־הקהל?

7. המפקדה מבקשת בכל לשון של בקשה לשמור על סודיות המגע ומציינת שגילויו עלול להביא בעקבותיו את הפסקתו.

47

1. נספח לענייני עיתונות בשגרירות מצרים בפאריס. על מגעיו הקודמים עם דיבון ראה כרך 7, מס' 403 ו־443.

להלן הערותיו של צאדק בשולי ההודעה:

א. עמדה זו ובעיקר ההחלטה על הקמת מגע רשמי נתקבלה לאחר דיונים ממושכים ומהווה פשרה בין דעות שונות בעניין זה.

ב. הבעיה המעסיקה בעיקר את ג'מאל היא הרצון הכנה שלנו לשתף פעולה עם מצרים ועמי ערב ויכולתנו המעשית לסייע. במידה שיווכחו שאכן יש בידנו לסייע להם הלכה למעשה על־ידי מתן עזרה כלכלית, בצורת קניית כותנה ומצרכים אחרים, ובצורת גיוס השפעתנו בארצות־הברית – תתגבש הדעה שלמצרים אינטרס רציני בקיום יחסי הבנה ושיתוף־פעולה עם ישראל, אינטרס השקול נגד הקשיים הכרוכים בעמדת התקרבות לישראל.

ג. הבעיה העומדת בראש דאגתם בענייני מדיניות החוץ היא בעיית הפינוי. כל עזרה וסיוע בשטח זה חשובים עד מ[או]ד. אין המצרים מוכנים לקשור את בעיית הפינוי עם הקמת פיקוד המזרח התיכון. ההתנגדות לקשירת שני הדברים בחוגי הצבא גוברת והולכת.

ד. כשהמדובר הוא על המצב הכלכלי הקיים – הרי זה כולל קיום רשמי של החרם, וכל דרישה מצדנו להפסיקו תהיה בלתי מעשית.

בסיכומו של דבר סבור צאדק שאם נענה בהגדרה של מדיניות תוקפנית שלא תוכל להתקבל על דעתם של אנשי המפקדה, ואם לא נהיה מוכנים לסכן ולעשות ג'סטה שתוכיח למפקפקים את רצוננו הטוב – עלולה תשובתנו לא להביא לידי צעידת צעד קדימה ביחסינו, אלא תגרום לנסיגה.

ה. כשהציע צאדק שיבוא עמו קצין או שניים מהמפקדה לפאריס ענה לו ג'מאל שדבר זה בא בחשבון לאחר שהמגע וחילופי הדברים באמצעות צאדק יתפתחו בצורה שתחייב צעד כזה. הוא מניח שאם נפנה ונודיע, למשל, שאנו מציעים כי כל הנקודות שצויינו להלן תדונה בפגישה עם אנשי המפקדה, תהיה תשובתם שלילית והם יראו בכך אי־רצון להשיב ברורות.

עד כאן דברי צאדק, אשר נתבקש לקבל את תשובתנו בהקדם. נא הברק[2]. בברכה רבה,

זיאמה

2. במברק אל שילוח ב־6 בפברואר כתב דיבון ש"צאדק מבקש מאוד להחיש התשובה ומדגיש שנית שבמצב שנוצר הוא רואה בנכונותנו להגיש עזרה כלכלית בצורת קניות, ואת גיוס השפעתנו בארצות־הברית [כ]סיכוי יחיד להיכנס לדרך של התחלת שיתוף פעולה". הוא הוסיף ואמר שאם תשובת ישראל "תאפשר דיון, בדעתו להציע שדיבון יסע למצרים להקמת מגע אישי עם המפקדה" (130.15/3744/1). ראה תשובת ישראל במס' 70.

48

ח. הרצוג אל א. אבן (ואשינגטון)
Ch. Herzog to A. Eban (Washington)

העתק: 130.20/2475/9

ואשינגטון, 2 בפברואר 1953

סודי

הנידון: הספקת נשק למזרח התיכון - מדיניות

עד עתה הצלחנו לעכב בעד משלוח נשק למצרים וללחוץ על הממשלה כאן בנידון. אולם היה לי ברור ועדיין אני משוכנע כי כל הפעילות שלנו יכולה רק להסתכם בעיכוב התכניות אך לא בהפסקת[ן]. בעיני האמריקנים יכול נגיב להציע היום יותר מאשר אנו. בהסכמתו לשיתוף־פעולה עם מערב יקנה את עולמו, כולל נשק, ולא נוכל לעכב תהליך זה לזמן ארוך עם כל התכסיסים והטיעון שלנו. אין לנו כיום בית לבן שיבטל את החלטות מחלקת המדינה, והאווירה שונה מזו אשר אליה הורגלנו. גם בין חברי הקונגרס ופקידות הקונגרס אשר אתם שוחחתי הרגשתי כי הטיעון של מחלקת המדינה בקשר לנגיב ובחשיבות שלו למערב עושה רושם ומשתיק את מצדדינו.

לפני האמריקנים עומדות שלוש בעיות עיקריות במזרח התיכון, והן: במעלת חשיבות ראשונה - ההסדר האנגלו־מצרי, בשנייה - הכנסת מצרים לארגון הגנת המזרח התיכון והקמת הארגון, ורק בשלישית - הסדר ישראל–מצרים. רובם מקווים להצליח בהסדר האנגלו־מצרי על־ידי לחץ על הבריטים לטובת תביעות המצרים. באם יעלה הדבר בידם, תקבל תוקף הבטחה שניתנה להם על־ידי נגיב - לשתף פעולה בענייני הגנת האזור, ונראה כי התשלום למפרע של כמות הנשק הנידונה מטרתו לעודדו בכיוון זה. רק לאחר זאת יגשו לבעיית ההסדר עם ישראל וסבורים, כפי שאצ׳יסון ציין בפניך בפגישה האחרונה,[1] כי ארגון הגנת האזור יהיה המכשיר לקרב את הלבבות ולהביא באחרית הימים לשלום בין ישראל וארצות ערב. לכן הם סבורים כי ארגון הגנת האזור הוא הוא אשר יביא לשלום ומסיבה זו שוללים את ההנחה כי שלום אתנו חייב להיות קודם לכול, כולל מתן נשק למצרים.

לאור השיחה האחרונה עם ביירוד[2] ולאור כל הסימנים האחרים, נראה לי כי חייבים אנו לקבל את ההנחה שמצרים תקבל נשק במשך החודשים הקרובים, הנחה אחרת היא לדעתי מסוכנת.

עד עתה לחמנו נגד משלוח הנשק למצרים בטענה שיש להתנותו בהסכם לשלום עם ישראל. לאור הרגשתי כי לא נצליח בסופו של דבר להפסיק את תהליך ההכנה למשלוח הנשק, כל עוד נגיב בשלטון וממשיך במדיניותו הנוכחית, הריני להציע כי

48
1. ראה מס׳ 4.
2. ראה מס׳ 41.

בד בבד עם התנגדותנו נפתח במערכה ציבורית חדשה למתן סיוע צבאי לישראל. כן רצוי שנגיש את הרשימה הראשונה שלנו לסיוע נגד תשלום. שתי פעולות אלה דהיינו, התנגדות למתן נשק למצרים ודרישת מתן נשק לישראל יכולות להימשך בצורה מקבילה עם הדגש העיקרי בעתיד על הפעולה החיובית. מובן כי ככל שנוכל להפריע לממשלה בעניין מצרים ובעיקר בקונגרס, הרי עלול כוח המיקוח שלנו לעלות בכל הנוגע לדרישותינו אנו.

את המערכה יש לפתוח מחדש עם מסירת האיגרת לחידוש בקשתנו לסיוע צבאי על־ידך.[3]

פעולתנו גרמה למבוכה בקרב המצרים כאן והוכיחה להם את כוחנו בפעולה ציבורית כזאת. קיימת הסכנה שעם קבלת הנשק יראו את הדבר ככישלון שלנו וכהצדקת אמונתם כי השפעתנו ירדה עם כניסת הרפובליקנים לשלטון. ולכן שומה עלינו להציג את הפעולה גם לאחר שיקבלו נשק כניצחון שלנו. תכנית הנשק שהוגשה על־ידי נגיב עולה לסכום של בערך 200 מיליון דולר. מתוך זה מתכוננים האמריקנים לאשר לא יותר מאשר בערך – 10 מיליון דולר. המצרים דרשו ברשימה מטוסי סילון, ידוע לי ממקור מוסמך כי התשובה לדרישה זו היתה שלילית.

יש, אפוא, להחדיר בעתיד בכל אמצעי ודרך למצרים, כאן, במרכזים אחרים, וכן על־ידי קול ישראל בערבית – כי פעולותינו הן הן אשר גרמו להקטנה הרצינית בנשק הן בכמויות והן באיכות; וכן כי אנו גרמנו לסירוב האמריקנים לספק להם מטוסי סילון. ההסברה שלנו חייבת לנסות להחדיר לעיתונות כי ישראל קיבלה ערבויות והבטחות מהממשלה כאן הן בקשר לטיב הסחורה הנשלחת למצרים והן בקשר לכמותה. אנו חייבים להוכיח למצרים כי, תהיינה התוצאות אשר תהיינה, אנו הצלחנו להפריע והתערבותנו היא שגרמה לאי־הספקת כל דרישותיהם.

אנא הערותיך לנאמר לעיל.

ח. הרצוג – אלוף משנה
נספח צ.ה.ל.

3. ראה מס׳ 75.

49

ישיבת הסגל הבכיר של משרד החוץ (בתל אביב, ב־2 בפברואר 1953)
Meeting of the Senior Staff of the Ministry of Foreign Affairs (Tel Aviv, 2 February 1953)

פרוטוקול: 130.02/2458/7

הנושא: סוריה

נכחו: שר החוץ, המנהל הכללי, ל. כהן, ש. רוזן, מ. קומיי, א. לבבי, ר. שילוח, ש. בנדור, א. נג'אר, מ. קדרון, כ. כץ, י. תקוע, א. לוברני.

ו. איתן: רציתי כי שר החוץ ימסור לישיבה על השיחה שהתקיימה אצל ראש הממשלה עם אנשי הצבא, הואיל ואנו לא קיבלנו תמונה ברורה של מגמת הפעולה.

שר החוץ: הייתה חליפת מכתבים ביני לבין ראש הממשלה[1] ואני הבעתי דעה שלא התקבלה. אולם המשא־ומתן שהתנהל אחר־כך היה בכיוון הצעתי,[2] כלומר שאם אפשר להגיע לחיסול האזור המפורז (רובו הגדול לנו) ולשמור על עמדות חיוניות מבחינה יישובית ואסטרטגית – כדאי לנו להקריב שטחים קטנים על־מנת לשים קץ למצב הבלתי ברור באזור. הצבא מקבל עתה הנחה זו. אני מניח כי כולנו יודעים את השתלשלות העניין, המסתבך בגלל ארבעה גורמים: (1) העובדה כי זהו השטח היחיד בין אזורי הספר אשר כוח ערבי מזוין פינה אותו מבלי שהוכרח לכך על־ידי קרבות – בגלל התעקשותנו לא לחתום על הסכם שביתת־נשק כל זמן שהם שם ולחץ או"ם. פינוי זה עלה במחיר יצירת האזור המפורז שנאמר עליו בפירוש בהסכם שביתת־הנשק כי גורל שייכותו תלוי ועומד. אמנם אנו רואים אותו כחלק בלתי נפרד של ישראל, אך זה לא נאמר בהסכם. (2) לגבי אזור זה ישנה תביעה סורית היסטורית שראשיתה נעוצה בתקופת התפוררות הקיסרות העותומנית, והיא, לקבוע את קו המים כקו הגבול בין שתי הארצות. (3) דווקא באותו אזור יש לנו אינטרסים חיוניים לגבי שימוש במים, ואנו זקוקים לשליטה גמורה ובלתי מופרעת. (4) העובדה אשר בטווח קצר הנה אולי המעיקה ביותר, כי באזור זה – בהיותו מפורז – ישנם שטחי קרקע רחבים השייכים לערבים ויעילות הריבונות שלנו הצטמצמה לשטחי קניין יהודי בלבד. זאת לא אומרת כי הסורים השליטו ריבונות יעילה עליהם, אלא הטילו עליהם מרותם. הם מבקשים חסות מהסורים, המכריחים אותם לכך. במאמצינו לרכוש שטחים אלה מידי בעליהם נתקלנו בקיר אטום; הסורים הצליחו ליצור טרור נגד זה בלב הערבים. כך החלה התפתחות המוכרחה להביא לידי הפסד גמור של שטחים רחבים, על־ידי יצירת עובדות מצד סוריה. הצד שכנגד יצר עובדות, ובמלחמת העובדות, כשאו"ם צריך להכריע, לא תמיד הוא מכריע לטובתנו. זה דחף את אנשי הצבא לנקוט

49

1. ראה כרך 7, מס' 408 ו־413; השווה לעיל מס' 34.
2. ראה מס' 23 ו־30.

קו " – ".[3] בפרטים אינני בקיא. אני רק יודע כי העיקרון הוא כי אנו בכל מקום שומרים על המים בתחומנו, על הזכות החופשית של השימוש בהם ועל היישובים הקיימים, פרט לדרדרה, ועל עמדות חיוניות ומוותרים על שטחים – מהם שלגמרי אינם ברשותנו הממשית, כאל־חמה, ומהם שהנם שטחי מְריבה בינינו לבין הצד שכנגד. אם יסתדר הדבר כפי שהצבא מתאר לעצמו, יתחלק האזור המפורז ביחס של שני שלישים ושליש לטובתנו בינינו לבין הסורים. זהו הכיוון. היתרונות הנשקפים לנו מסיומו המוצלח של משא־ומתן זה (שעדיין אינו מובטח) הם אלה: (א) יצירת קביעות ובהירות מוחלטת באזור ועקירת השורש הפורה רוש ולענה; (ב) תמורת ההפסד, שאולי הנו מדומה, אנו מבטיחים את שליטתנו היעילה על מרבית השטח אשר אלמלא זה היו אולי גם חלקים חשובים ממנו נשמטים מידנו; (ג) זכייה באפשרות של חופש פעולה לגבי המים, ושאלה לחוד איך נוכל להשתמש בחופש זה; (ד) עצם העובדה כי בתקופה זו, של יחסים מְתוחים יותר בינינו לבין ערב, אפשר היה להגיע לכלל הסכם, הנה חיובית. אחד הסייגים לגבי ההסכם הוא הכרה בזכויות אישיות קודמות של חקלאים ודייגים סורים. ישנם מקומות שבהם הסורים ייגשו כמעט עד [המים],[4] אך המים נשארים בתחומנו.

ו. איתן: פרטי ההסכם אינם כה חשובים, ועדיין לא נקבעו סופית. יש לי כמה הערות לעניין: (א) היה לפחות עוד מקום ממנו הוכרח האויב לסגת, ללא שימוש בכוח צבאי – הרי הגלבוע וואדי ערה.

שר החוץ: אך במסיבות אחרות. שם הכוח שנשאר לא נסוג, אלא שבמקום הכוח העיראקי שהיה במקום בא כוח ירדני, שלא ירש את כל השטח שהיה בתפיסתו של הכוח העיראקי והרווחנו על־ידי כך רצועה חשובה. אך פה עמדנו מול הסורים לפני שביתת־הנשק ועתה נסוגו הסורים, אנו לא התקדמנו ונוצר האזור המפורז.

ו. איתן: (ב) אני מניח כי ברור לכולנו כי הקו שייקבע עכשיו יהיה קו גבול המינימום, ואם יהיה אי־פעם משא־ומתן על שלום, לא תהיה לנו תקווה להתקדם מעברו וייתכן ועוד נהיה אנוסים לסגת ממנו נוספות. אנו באים למשא־ומתן זה ללא תביעות מצדנו. אנו שומעים דרישותיהם ודנים עליהן ועלינו לשקול אם זוהי צורה נאותה של משא־ומתן. נוסף לזה, לפי דברי השר אנו עשויים להרוויח הרבה תמורת ויתורים קלי ערך (השר – כדאיים). אמרתי קלי ערך הואיל ובמידה רבה אנו מוותרים על מקומות שלמעשה אין לנו שליטה עליהם כיום. לפיכך, אם ההסכם שיושג יהיה לטובתנו, אני שואל עצמי מה רוצים הסורים להשיג ומדוע יסכימו לתנאים. כן לא ידענו כי בעיית המים מהווה רק אספקט אחד של העניין. כפי שהוצג הדבר לכתחילה על־ידי הצבא, כל הכוונה היא שאלת המים. ישנן שתי שאלות מעשיות: (1) שאלת ההסברה; (2) ניסוח ההסכם. (1) עד עתה לא עשינו דבר בשטח ההסברה כלפי פנים וכלפי חוץ: כלפי פנים – במשרד ובשירות; כלפי חוץ – לגבי הציבור. כלפי פנים, אפשר לתקן את המעוות, אך דעת־הקהל בארץ אינה מוכנה לכך. הקהל יראה רק כי ויתרנו על שטח ולא ברור לי באיזו מידה נוכל להסביר את שיקולינו, אשר לא כולם מתאימים לפרסום. כך שבמבט ראשון יתגלה ויתור על שטח ולעומת זה, רווחנו בעתיד אינו בולט. אני מציע כי מחלקת ההסברה תחשוב על כך. (2) ניסוח ההסכם. עד

3. הציטוט חסר במקור.
4. במקור בטעות: היום.

עתה התנהל משא־ומתן רופף למדי. חוץ מהדינים־וחשבונות שהופיעו בסקירות הפנימיות שלנו, לא ראיתי כל ניסיון לנסח את ההסכם כפי שאנו שואפים לו ובראשי נשארות כמה וכמה נקודות מעורפלות למדי שאיני רואה כיצד תנוסחנה: שאלת בעלי האדמות – משתמע מדברי השר כי ההסכם יפתור בעיה זו (שר החוץ: אנו נהפוך לריבונים, אך לא לבעלי הקרקע היורידיים). הקושי לגבי סוריה עד עתה היה סירוב בעלי הקרקע למכור קרקעותיהם בהשפעת לחצה של ממשלת סוריה על בעלי הקרקעות. אותם בעלים נשארים בשטח סוריה והממשלה הסורית לא תרשה להם למכור. מצד שני, ספק אם החוקים הקיימים בארץ יחולו על אותם קרקעות. על־כל־פנים, נדמה לי כי את הדבר הזה יש לקחת בחשבון בניסוח ההסכם.

עניין הקביעות אף הוא צריך לבוא לידי ביטוי בהסכם, ואני על־כל־פנים לא ראיתי עדיין שום סימן כי מישהו חושב על הדברים האלה מבחינת הניסות. ממליץ כי נתחיל לנסות להפוך מחשבות אלו למושגים משפטיים ולסעיפים בהסכם.

ר. שילוח: איני רואה בהסכם זה תקדים אשר בשעה שנבוא לדבר על הסכם שלום יחייבנו לוויתורים, כי קיים הבדל רב בין קו גבול זה לבין קווים אחרים: פה ישנו אזור מפורז. תמיד גרסנו כי אנו מוכנים לוויתורים הדדיים ואיני חושב כי תקדים זה מסוכן לגבי העתיד. בשעה שהתעקשנו ואמרנו כי לא נחתום על הסכם שביתת־נשק אם הסורים לא יפנו את כל השטח, ידענו כי, משנגיע למשא־ומתן על שלום, לא יהא קל להחזיק בכל אותו שטח שהסורים השתלטו עליו במלחמה עם צה"ל (דבר שלא היה דומה לו במלחמת השחרור) והיה ברור כי יתבעו זכות מסוימת, מחוץ להיסטורית. ניסינו להשתלט על האזור המפורז אך לא הצלחנו ליצור די עובדות. על־כל־פנים, אני אומר כי אם נשיג כיום קו מוסכם, אין הדבר מחייב לחשוב במונחים של ויתורים נוספים בעתיד. כך בעניין האזורים המפורזים האחרים. טעם נוסף לחתימת ההסכם הוא כי אנו ניפטר סוף־סוף מסוג מיוחד של תושבים ערבים. במידה שאפשר, עלינו להימנע מלעורר בזמן המשא־ומתן את בעיית הקרקעות באזור שיישאר בידינו או בעיית אוכלוסייתו, כך שבאופן טבעי, כל החוקים החלים על אזורים אחרים יחולו גם כאן. אחרת הם עלולים לסחוט ויתורים לגבי בעלי קרקעות אלה.

ו. איתן: אך בהסכם חייב להיאמר במפורש כי בזה מתבטל האזור המפורז.

ר. שילוח: כן – ישנו קו אחד המבדיל בין שני האזורים, ללא אזור מפורז. קביעות אין צורך להדגיש, כי ברגע שזה קו שביתת־נשק חלים עליו כל החוקים הקיימים לגבי קווי שביתת־הנשק.

שר החוץ: כאשר החל העניין לעלות על הפרק, לא הייתי מרוצה מהטיפול בו וכתבתי על כך מזכר למנהל הכללי.[5] ראש הממשלה גורס כי עלינו לראות את האזור המפורז כאזור ישראלי. בפגישה שנערכה אצל ראש הממשלה, לאחר מכתבי, הסביר הצבא את עניין השליטה הממשית בשטח, שלמעשה הפסדנוה, וכי רק בדרך זו אנו יכולים לבסס המצב. כן הסביר הצבא כי כל עניין הוויתורים ללא תמורה מצדם הוא פנטסטי ותכסיס נבוב. אשר לשאלה שעורר המנהל הכללי על כדאיות הדבר לסורים: לו הייתי שישאקלי, היו לי שני שיקולים לחיוב הדבר: (1) הוא נסוג פעם באזור זה, האזור הוא מפורז ומנוי וגמור עמו להטרידנו במידת האפשר. אך הוא יודע כי פירושו

5. ראה כרך 7, מס' 402.

של דבר יצירת מצב של גירוי מתמיד. הדרך היחידה אשר בה יוכל לעמוד על משמר זכויותיו, הנה הגברת הגירוי. אך סוף־סוף הרי הוא עלול להסתבך כראוי עם הצד שכנגד והאם הוא רוצה במלחמה? הוא מעוניין בביסוס המצב. (2) הוא יכול להציג זאת כלפי דעת־הקהל שלו כרווח עצום. זהו קהל שאינו מתמצא בגיאוגרפיה ובמפות ואפשר לנפח את ממדי העובדה שתיראה כניצחון אדיר. זהו קלף חשוב.

ר. שילוח: הגיע אלינו באיחור רב דין־וחשבון על כינוס ועדות שביתת־הנשק בעמאן ושם המשלחת הסורית החלה להכשיר את הקרקע לקראת ההסכם.[6]

ל. כהן: מוצא עוד נימוק חשוב, נוסף לנימוקים שהביא השר, לחיוב המשא־ומתן: רואה בזה צעד חשוב ראשון להתקדמות. חלפו ארבע שנים מחתימת הסכמי שביתת־הנשק ושום דבר לא השתנה במשך התקופה הזו, והנה עתה נעשה צעד ראשון לקראת סידור יציב. אולם אני רואה בעניין גם צד שלילי: (1) ראשית כול, מוותרים על המערכה ומודים שכל העניין היה מין אחיזת עיניים; (2) נוצר כאן תקדים רציני. קרה כך שבמשך שלוש שנים הסורים מפריעים לנו. והנה אנו מראים להם כי על־ידי ההפרעות הם יכולים לרדת לחיינו ולהשיג דברים אצלנו, וזהו תקדים מסוכן. חשוב מבחינה פסיכולוגית.

י. תקוע: אשר לשאלת הניסוח, ברצוני להעיר כי העובדה שאין דבר בכתב נעוצה בשיטה בה מתנהל המשא־ומתן – אין למשלחת קו ברור, מוחלט וסופי וכל הזמן אנו משתדלים להתאים עמדתנו להצעות שהושמעו על־ידי הסורים. אנו רואים כפתרון אידיאלי מבחינת הניסוח כי ההסכם יהא קצר ועיקרו: (א) אישור הכוונה ליישב את הסכסוכים בדרכי שלום; (ב) עצם חלוקת האזור המפורז – פתרון קל ויעיל ביותר בשבילנו. על־ידי השמטת סעיף 5 מההסכם,[7] מתחסל האזור המפורז וכן מתחסלות ההגבלות שפורטו באותו סעיף. יהא צורך לתאר קו שביתת־נשק חדש ותתעורר בעיית הזהות בין קו שביתת־הנשק ובין קו הגבול הבינלאומי. מתעוררת שאלה בקשר לתיאור המים והגדה המזרחית. אולי יש לקבוע קו יבשתי, מבלי להזכיר את הגדה, ושהמים לא יגיעו אליו אף פעם ולא תהיה לסורים זכות לומר כי הם יושבים על המים. כדאי להזכיר כי הסורים דרשו פיצויים בשביל הקרקעות שבעליהם ערבים ואשר יישארו מהעבר הישראלי של הקו החדש. אשר לבעיית הוויתורים אשר נעמוד בפניהם בשעת משא־ומתן סופי על שלום – הסורים יכולים לדרוש ויתורים נוספים מאתנו אם מצבנו יהיה הרבה יותר נוח. אשר לבעיית קביעות ההסדר, מתברר כי המצרים התעניינו בהסדר עם סוריה והודיעו כי אף הם חושבים באותו כיוון – חלוקת האזור המפורז הדרומי. באזור זה אנו במצב נוח יותר מבחינה משפטית, אך מבחינה עובדתית – מסוכן יותר. נדמה לי כי אנו חייבים להבין כי איזו התקדמות לקראת הסדר עם סוריה בצפון מחייבת את ישראל לנקוט פעולה מקבילה מידית בשטח עוג'ה.

ש. רוזן: איני יכול להסכים עם אופן הצגת הבעיה והטיפול בה. רוצה לחשוב על נקיטת יוזמת או״ם כדי לכנס ועדות שביתת־נשק חדשות. אם יושג ההסדר עם סוריה – יהווה הדבר שינוי יסודי בהסכם שביתת־הנשק וישפיע גם על המצב באזורים

6. כנס המשלחות הערביות לוועדות שביתת־הנשק התקיים בעמאן בנובמבר 1952. ראה ניתוח של גאון על הכנס במסמך מ־18.1.1953, 130.02/2428/4.

7. סעיף 5 בהסכם שביתת־הנשק עם סוריה שעניינו קביעת הסדרים באזור המפורז ואחריותו של יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק באזור. ראה כרך 3, נספח ט.

אחרים וכן על כל מערכת הסכמי שביתת־הנשק. אני רחוק מלהיות משוכנע כי כדאי לטפל בגזרת בעיה עם סוריה תוך התעלמות מבעיות אחרות של שביתת־הנשק – הדבר יביא לסיבוכים רבים. איני חושב כי לטובת העניין לדון בבעיית סוריה בחלל ריק. איני יכול להיות שותף לאופטימיות שהושמעה. איני בטוח כי הדבר לא יביא לנו נזק. נוכל לסיים את העניין בקלות אם נסכים לדרישה ההיסטורית של הסורים לגישה למים. אחרת אין יסוד לסיכוי לסיום המשא־ומתן. איני רואה כיצד יכולים הסורים להסכים לפחות מזה, והשאלה היא אם אנו יכולים לוותר בנקודה זו או לא.

מ. קדרון: אני מוכרח לציין כי אני אפיקורס גמור לגבי המשא־ומתן. אנו מהווים בשביל הסורים עצם בגרון והם דורשים משהו מאתנו, לא רק מבחינה היסטורית, אלא שהדבר חיוני בשבילם מבחינה אסטרטגית. ויתור זה נראה לי כגישה צבאית מופשטת לכל הפרשה. אנו אמנם נקל בכך על הצבא ואולי על ביצוע התכניות המידיות בקשר למים באזור, אך מבחינה מדינית אנו מפסידים אחד הקלפים החשובים באזור ומוסיפים על תאוות האחרים לדרוש דרישות דומות. נדמה לי כי זהו הרגע המתאים להפסקת המשא־ומתן.

שר החוץ: יצא כי אנו אומרים כי איננו מוכנים להמשיך במשא־ומתן.

מ. קדרון: ההישג המבוקש ייעשה יקר בעיני הסורים, וכשיגיע היום למשא־ומתן על שלום, יהיה לנו אז על מה לוותר. עלינו לשאול עצמנו מה ירצו הסורים אחר־כך והאם שישאקלי יפסיק לשאוף לוויתורים נוספים ויסתפק במה שניתן לו עתה. כשלעצמי איני בטוח כלל כי יסתפק ואז תהיינה התוצאות הפוכות מאלו שרוצה בהן הצבא; הסורים לא יפסיקו הטרדתם והשכר יצא בהפסד.

שר החוץ: אף פעם לא ייתכן כי אנו נפסיק משא־ומתן; יש להמשיכו עד שהצד שכנגד יתפקע.

כ. כץ: אני מבין כי יכולה להיות עמדה עקרונית – אין מדינת ישראל נכנסת למשא־ומתן קמעוני – ועל עמדה זו שומרים. אולם לא נקטנו עמדה כזו. ישנם משאים־ומתנים קמעוניים ואנו משתדלים שיהיו. המשא־ומתן עם סוריה רצוי לנו ואנו יכולים להשיג דברים חשובים לנו אבל אני מחפש אחר הסכנה. מצבו של שישאקלי אינו איתן. עליו להציג לפני עמו הישג, אשר ישתבץ גם בעמדה המשותפת של מדינות ערב. הוא אמנם ישיג חלק מן האזור המפורז, אך דעתם של האחרים לא תהא נוחה מזה, ויש לי חשד שהוא ילך הלאה: ישנה צרת הפליטים. אם ישיג שישאקלי ריבונות על שטח בגבולות ישראל ואם יעשה פעולה התיישבותית של פליטים – ישיג את התמיכה והשבח של מדינות ערב האחרות. ומכאן אני מגיע לתנאי בל יעבור שלנו: עלינו להתעקש כי לא יהא לסורים מגע, ואפילו כמדרך כף רגל, עם המים. זה עלול להיות הרה סכנות.

ש. בנדור: למעשה אנו דנים עתה בעניין הנמצא כבר באמצע תהליכו ומשרד החוץ התעורר לו כשהיו כבר ישיבות. לא השתתפנו השתתפות של ממש במשא־ומתן. ומה יהא הלאה? המשא־ומתן מתקדם ואנו איננו משתתפים.

א. נג'אר: השאלה העומדת על הפרק פשוטה בעיני: האם יש לנו עניין לנסות ולהגיע לידי הסכם עם סוריה בשטח זה, וכן מה מטרתנו. הדבר נוגע לניסוח ההסכם. המטרה הנה חופש פעולה מוחלט בשטח שלנו כדי להקים את המפעלים ולשם כך דרוש כי תהיה הכרה ברורה של ריבונות ישראל על השטח.

שר החוץ: שום הסכם שביתת־נשק אינו קובע ריבונות.

י. תקוע: לעצם הבעיה של הישיבות – לעת־עתה התקיימו רק שיחות בלתי־רשמיות בין ראשי המשלחות. הדבר נובע מהצעת משה דיין לשוחח עם ג'דיד באופן בלתי־רשמי. כן משתתפים שתילה וגאון, וכמו כן קול. טקסיס. הצבא חושב כי יגמרו היום את השיחות בדבר תיאור הקו ובפגישה הבאה תתחלנה השיחות בפורום רחב יותר.[8]

שר החוץ: אני מצטער על כי הצבא לא הוזמן לשיחה זו. שנית, לא נכון הדבר כי לא היו התייעצויות עם משרד החוץ. הייתה התייעצות של הצבא ומשרד החוץ עוד בימי ר/א ידין, ועמדת הרמטכ"ל הקודם הייתה לחלוטין נגד כל משא־ומתן. נפלה אז החלטה כי העניין יוכרע על־ידי ראש הממשלה ושר החוץ, ונפלה הכרעה כי יהיה משא־ומתן. אני הצעתי כי תתכנס התייעצות של אנשי משרד החוץ, הצבא ואנשי המים. לעת־עתה הרינו רחוקים עוד מהסכם ועל־כל־פנים לא התחייבנו לדבר לפי שעה. אני חושב עדיין כי צריכה להתקיים התייעצות בין משרד החוץ והצבא וכי האחרונים ישמעו השגותינו וישיבו עליהן. לי אין רושם כי שיקולי אנשי הצבא צבאיים גרידא. אני חושב כי הם ערים מאוד לעניין המים וכן לעניין המצב בכל האזור – האם אנו שליטים בו או שלטת בו אנרכיה שסוריה מעוניינת בה. וזה אינו שיקול צבאי, אלא שליטה עובדתית של מדינת ישראל; הם ערים יותר כי הם נמצאים בשטח ונמצאים יום יום באזור. הם מהווים את הגורם היעיל היחידי באזור.

ש. רוזן הביע דעתו כי המשא־ומתן מתנהל בחלל ריק. לפי דעתי משתלשל משא־ומתן ממציאות מסוימת והוא בהחלט דחוס. ישנם שני גורמים בנידון: אזור זה כרוך כל הזמן בשבילנו בצרות צרורות; שנית, קיים מצב בינלאומי מסוים: שישאקלי עלה לשלטון וארצות־הברית מציגה אותו כמופת. והנה על רקע זה צמחה הצעה סורית על משא־ומתן. אין אנו יכולים לומר לארצות־הברית כי הם טועים בהערכתם לשישאקלי וכאשר באה הצעה מצדו, לא להיפגש עמו. ובאמת, בוואשינגטון ובלונדון החלו לשאלנו מהי עמדתנו; ולכן אין זה חלל ריק. הרעיון שהובע לפנות לאו"ם ולדרוש ממנו לכנס את ועדות שביתת־הנשק לשם ביקורתן – זהו חלל ריק, זה אינו משתלשל מדבר. זה עתה נגמרה מערכה בה הכריעה העמדה הערבית של סירוב למשא־ומתן ופתאום אנו באים בדבר כללי. יש בהצעה זו סיכונים חמורים. האווירה אינה של קרבות ומה יהא אם היזמה לא תישא פרי.

ש. רוזן: יוצא מזה כי הבעיה הסורית בודדה מיתר בעיות יחסינו עם ארצות ערב.

שר החוץ: אין כאן בידוד הבעיות. אנו פעמים אין ספור נכנסנו במשא־ומתן עם ירדן, על בעיות של ירדן. פה יש לנו דבר שהוא קוץ ממאיר ואם רוצים לפתור אותו – מה כאן הבידוד? אשר לשיקול ההטרדה שתימשך – זהו ניחוש שאין בו ביטחון. ואם גם פניו של שישאקלי להמשך ההטרדה, צריך לשלול את הבסיס האיתן שלה ולהוציא קלף זה מידיו. אשר להשערה ההתיישבותית – צריך לבדוק הדבר; איני בטוח כי נהירות לנו כל העובדות לביסוס ההשערה. מסקנות: (1) ברור כי אסור לנו להפסיק את המשא־ומתן; (ב) הכרחית פגישה רצינית עם הצבא לבירור ההשגות.

8. ראה מס' 53.

ו. איתן: מטיל ספק בצורך לכנס התייעצות עם הצבא. היו כבר פגישות כאלו, וספק אם יוסיף הדבר למה שכבר נאמר. כן, הבעת דעות על־ידי אנשים בודדים במשרד החוץ לא תשפיע על אנשי הצבא; רק הוראה והנחיה ברורה מלמעלה עלולה להשפיע.

שר החוץ: כוונתי לנקודה חיונית אחת - האם נסכים כי הסורים יעמדו על המים או לא. קל מאוד להוכיח כי איננו צריכים להסכים. אך כאן מתעוררת השאלה הקשה מהו הרע במיעוטו. האם הוא להתעקש בנקודה זו, ואז לא יהיה הסכם ותימשך האנרכיה ונאבד את השליטה למעשה, או להסכים לדבר ולצמצמו עד כמה שאפשר, ולבצר עמדות שניתן לבצרן על־ידי ההסכם. זהו בירור ענייני חשוב מאוד, ואפשר לקבעו רק בשיחה ישירה בין אנשי משרד החוץ והצבא. לכן מועיל כי בשלב זה תהיה פגישה, ואני מוכן להשתתף בה, עוד השבוע אם אפשר - בהשתתפות הרמטכ"ל ומשה דיין ומספר אנשים מאתנו.

50

ישיבת הסגל הבכיר של משרד החוץ (בתל אביב, ב־2 בפברואר 1953)

Meeting of the Senior Staff of the Ministry of Foreign Affairs (Tel Aviv, 2 February 1953)

טיוטת פרוטוקול: 130.02/2458/7

נכחו:[1] שר החוץ; [ה]מנכ"ל; יוע"ם [יועץ מדיני]; יות"ם [יועץ לתפקידים מיוחדים]; מר מ. קומיי; מר א. לבבי; מר ש. רוזן; מר ש. בנדור; מר א. נג'אר; מר כ. כץ.

הנושא: מדיניות הגבול הירדנית[2]

שר החוץ: ישנם שני צירים. הציר האחד הוא - המדיניות; אם נכון לעשות ולפעול. הציר השני הוא - ארגוני; אם הדבר מתארגן כהלכה בעיקר בתחום התיאום.

טעות בידי אותם החברים שהציגו כאילו יש כאן מפנה מפתיע. התופעה שאנו עדים לה, היא לא חוליה חדשה בשלשלת, היא חוליה בשלשלת שנמשכת. ייתכן שזו מדיניות מוטעית, אולם עובדה היא כי זוהי המדיניות הקבועה - כל פעם

50

1. דברי המשתתפים בישיבה מסודרים בתיק בעמודים נפרדים, ללא מספור שוטף, ובכל אחד מהם מופיעה הכותרת ושמות הנוכחים. הדברים הובאו להלן לפי סדר הופעתם בתיק, אף שלפי תוכנם נראה שדברי שרת נאמרו בסוף הישיבה ולא בתחילתה. הכותרת ושמות הנוכחים הודפסו כאן רק בראש המסמך.

2. הדיון התקיים בעקבות פעולות התגמול של צה"ל בכפרים רנטיס, פלמה וג'מאל (ראה מס' 46, הערה 1).

שהתפרעויות מגיעות לשיא יש להגיב. מותר תמיד לבוא בערעורי ביקורת, אבל להביע תימהון ולהיות מופתע אין מקום.

שיקוליה: (1) משום זה יש חובה כפולה לשקול היטב את הצד שכנגד. היגיון התגובה אינו נקמה עיוורת אלא פה פועל היגיון ידוע של מטה המקבל דו״חות מודיעין ומתוך הדו״חות מתברר שכפרים מסוימים משמשים בסיס להתקפות, ומשך תקופה מסוימת מתקבלות ידיעות על אותו מקום ואז אומרים: ״נפגע בכפר הזה וכפרים אחרים ישמעו וייראו״. כלי הנשק מצומצמים ומתוך כך עולה ערכם של כלי הנשק שאפשר להשתמש בהם.

(2) זהו בהחלט המרצת השלטון לפעולה. אם יש התפרעויות, אז הרע במיעוטו שיהיה הליגיון.

(3) הלך־רוחם של האנשים בספר – פעולות אלו מעלות את המוראל. אם דברים אלו נמשכים ואין פעולת תגובה זה יכול להרוס את רוחם של הגרים בספר ולגרום לבריחה, ופעולות אלו גורמות לביטחון, וכל אמצעי שיש בכוחו לחזק רוחם של אנשים ולהשאירם במקומם הוא מוצדק.

(4) רוחו של הצבא שהוא מוכרח לעשות משהו לאחר שהוא רואה ששמים את המדינה ללעג ולקלס. המחייבים פעולות אלו אינם טוענים שזהו פתרון הבעיה; כי זהו נגע של קבע וזה תלוי באורך הגבול ובהרבה גורמים אחרים. אין בזה משום פתרון, אולם יש בזה מחזוריות ידועה וכשזה מגיע לשיאו אזי אם לא ייעשה מעשה אז תשתרר הפקרות ותהיה מנוסה בגבולות והפקרות במקומות יישוב. ולפעמים מגיע הרגע של עת לעשות ומשעושים נחשול זה יורד ואפשר לנשום קצת. הרעיון שעורר [ה]מנכ״ל שנבדוק את כל הבעיה של שמירה הוא חשוב. במצב הנתון אינני מרגיש בי מידה כזו של ביטחון בחוסר יעילות עד כדי שאעורר את השאלה בממשלה. זה מוכרח להיות מסור לשלטון האחראי, והוא יפעל מתי שיחשוב שהגיעה העת לעשות, והם יחליטו אם יש להמשיך בקו הזה או אם יש להפסיק בו.

עכשיו לשאלת התיאום: אינני סבור שיש במטה התנגדות לתיאום. אולם איננו יכולים להרחיק לכת בתביעה זו. אם קורה משהו והצבא מחליט שמיד מוכרחים לפעול, לא תמיד אפשרי לדרוש ממנו שיעשה התייעצות עם משרד החוץ לפני הפעולה. אולם יש לדרוש שני דברים: (א) שמשרד החוץ ידע מיד. (ב) שלא יהיה שום פרסום בלי התייעצות עם משרד החוץ. נשאר לברר:

(א) תיאום.

(ב) בירור עם הצבא לגופו של עניין, לבדוק על יסוד ניסיון.

(ג) יש לדחוף את הגורמים הנוגעים בדבר לבירור על השמירה והטלת האחריות המקסימלית על התושבים – ביטחון.

הצעתו של קומיי שיהיה מוסד קבע אף היא חשובה.[3]

מר קומיי: עוקבים אחרי החלטה בשאלת הטיפול הראוי לעניינים כאלה, תיאום בין הצבא ומשרד החוץ. האחריות הכבדה חלה על הצבא מכמה סיבות:

(א) התפקיד הכללי לשמור על הגבולות.

(ב) לבצע את חוזה שביתת־הנשק. אמנם נכון שלכל מה שנוגע לגבולות יש משמעות פוליטית מטעמים שונים:

3. ראה דברי קומיי להלן.

(1) ישנה רגישות על־ידי המעצמות.

(2) מעוניינים בשקט באזור.

(3) שואפים לארגן את האזור מאויב חיצוני.

(ג) התחייבות ספציפית. למרות שהמבצע הוא הצבא יש למשרד החוץ תפקיד משולש:

(1) להשתתף בדיונים לקראת החלטות על פעולות.

(2) להביע דעותיו בעניין קביעת הזמן (מה שנקרה – timing) בשילוב הצד הפוליטי והבטחוני.

(3) בשלב הביצוע יש למשרד החוץ תפקיד חשוב ביחס להסברה. ולתפקיד ההסברה ישנם שני שלבים: (1) הסברה לפני המעשה – הכשרת הקרקע; יצירת האווירה. (2) הסברה אחרי המעשה.

אם ללמוד מהניסיון האחרון, המציאות אינה הולמת את מה שדרוש ולכן הוחלט לשנות את הקו, הוחלט לגשת להגנה פעילה, פירושו המעשי של הדבר הוא די רציני ומרחיק לכת, כיוון שהדבר אורגן ובוצע על־ידי צה"ל בטריטוריה של מדינה שכנה והייתה הפרה מלאה של הסכמי שביתת־הנשק. על־ידי כך הופרה שביתת־הנשק. עובדה היא שהוחלט לעשות זאת בלי שום התייעצות עם משרד החוץ או אפילו למלא תפקידו בביצוע העניין. מצאנו עצמנו אחרי המעשה ואחרי הודעה פומבית על ביטול ההסכם עם ירדן ועל קו חדש;[4] מצאנו עצמנו במצב של מבוכה. גם בקרב שירות החוץ הייתה המבוכה, כיוון שאיש לא ידע כיצד להסביר את העניין. מבוכה זו ממשיכה עד עתה ונוצר הרושם שיש מדיניות אחת לצבא ואחרת למשרד החוץ, ודבר זה לא ייתכן. איננו יודעים מהו השקר שהיה עלינו להפיץ בעניין זה. לא ידוע אם עלינו להצדיק עובדות אלו או להכחישן. העובדה היא שאנו עברנו את הגבול על־מנת להתקיף כפרים ערביים – אנו כוחות סדירים של מדינת ישראל. המצב לדעתי בלתי בריא ומסוכן, והייתי מציע להדגיש את הצורך בתיאום מלא עם הצבא. אפילו בשעה מאוחרת זו משתדלים לתקן את המצב ולתאם את ההסבר על־מנת לא לדבר בשתי לשונות כלפי העולם.

הצעה: שהממשלה תקים מוסד משותף המורכב משני חברי המטכ"ל הקשורים בעניינים אלו ושני חברים בעלי מעמד במשרד, עם סמכויות מוגדרות, ועליהם יוטל להתעניין ולעקוב אחרי הבעיות היסודיות ולהשתדל להגיע להבנה, תיאום והכרעה במקורות [כך!] גבוהים יותר.

מנכ"ל: המצב הוא פחות חמור ויותר מובן. אנו עדים לתופעה שאינה תופעה אופיינית בהתפתחותה. קיים חוסר תיאום בין גופים שונים במדינה, ולכן אינני מושפע מהעובדה שאנו והצבא גם יחד סובלים מאותה מחלה. זהו דבר כרוני אשר במשך הזמן יש לקוות שהמדינה תתגבר עליו. אבל אין פה נקודת תורפה מיוחדת המכשילה אותנו. אנו רואים זאת בנוהג המושרש בכל משרדי הממשלה לדבר לא בשם הממשלה אלא על המשרד ובשם המשרד. עלינו להבין כי גם הצבא ומשרד החוץ הם המדינה והממשלה, ועד שלא נשלים עם זאת ניתקל תמיד בקשיים כאלו. מאידך – לעצם העניין – המצב אולי פחות חמור ויותר מובן. אני כופר בעיקר, איני רואה טעם בפעולות הצבא. אינני מקבל את טיעון הצבא שרק לשון של כוח מבינים הערבים.

4. ראה מס' 34 והערות 1 ו־2 שם.

אילו בעבר היה הצבא רואה שפעולות אלו עזרו – טוב הוא; אולם פעולות אלו אינן עוזרות וכעבור זמן קצר ההסתננות והגניבות חוזרות. לעומת זאת מובן לי כי אם יש צבא, הצבא פועל ואינו יכול לשבת בחיבוק ידיים. הצבא נמצא במצב של תסיסה כללית, ואם הוא מחליט על פעולות ומבצען, אני מבין ללבו ומבין את הדבר. קומיי צודק באמרו שהתהליך הוא אינו מובן. לי יש הרושם כאילו כל הזמן מסתננים ערבים וגונבים, עד שלבסוף קם מישהו בצבא ומודיע שיש להכין פעולות. אין לי הרושם כי הדבר מתוכנן ומחושב מראש. יש מודד וכשהחום מגיע למעלה מסוימת – מופעלת תגובה זו של המטכ"ל.

בסיירי במקומות הספר התרשמתי שאנשים אשר מתפקידם לשמור משוכנעים מחד שכל פעולה נגדית למעשה אינה עוזרת, ומאידך – אנשים הגרים בשטחי הספר לא רק שאינם מגינים על רכושם, אין להם כל מניע להגן עליו, כיוון שאם גונבים לו פרה, למחרת היום הוא מקבל אחרת תמורתה מהסוכנות או מגוף ציבורי אחר, לכן האיכר אינו מודאג ואינו שומר על משקו. אם מדובר על הגנה פעילה ויעילה, הרי היא – שמירה במשקים. כולם הסכימו על כך, אולם אין להם סיבה להגן, כיוון שהנגנב ממשקם מוחזר בלי כל מאמץ מיוחד.

הצעה: לברר מחדש מכל הגורמים האחראיים שיטות של התגוננות בפני הסתננות, ואם אפשר ליעל עניין זה ייתכן ולא יהיה צורך בפעולות תקיפות של הצבא.

מר שילוח: אני סבור כי פעולה חריפה ומתוכננת שלנו, לזמן־מה מפסיקה את ההתפרעויות, ההסתננות והגניבות. פעולה חריפה מצדנו מכריחה את הצד השני לשמור על הגבולות. איני רואה ברכה בעובדה שיש גניבות ושוד בממדים גדולים כאלה כפי שנתקיימו בחודשים האחרונים. השאלה היא איך להתגבר על זה. אני פסימי לגבי מצב היחסים עם ירדן. בירדן אין שלטון למעשה; ראש הממשלה שהוא איש המרכז, הוא אדם בלי משענת ציבורית ואין לו כוח רב. משפחת המלוכה חסרת ערך. הנציג הבריטי מחוסר השפעה וקשרים אישיים. גלאב איבד את השפעתו, ומעמדו מעורער ועל־כן אין מרכז של שלטון. לעומת זאת גברה השפעתם של הערבים מארץ־ישראל. והשאלה היא איך להפסיק פעולות אלו. אילו היינו ערוכים לכך, ייתכן שיש לנו עתה שעת כושר והזדמנות טובה. אילו היו לנו אמצעים הייתה זו דרך שצריך ללכת בה. אולם מאין אפשרות זו עלינו לדאוג לצעדים אחרים.

הצעה: לגבי בעיית הביטחון חשוב להכריח את אותו שלטון הקיים בירדן לדעת כי הוא לא יחזיק מעמד אם לא ישתלט על הגבול. יש לעורר את הליגיון להיות אחראי לגבול; אין ברירה אלא להפעיל צינורות זרים שישפיעו על הירדנים. הם תלויים בסעד בריטי והבריטים יכולים לשמש לנו צינור אשר בעזרתם נוכל להטיל עליהם פחד ולמתוח את ערנותו של הליגיון, אם כי זה לא יחזיק מעמד הרבה זמן. אם יש לנו כוח להתמיד בפעולות חריפות על הגבול יש לעשות זאת, אולם לא להצהיר הצהרות.

מר כץ: קשה להסכים לדברים. ברגשות – כולנו שותפים, אולם אשר לצעדים – יש לי הרושם כי הפעולות האחרונות נבעו מראיית א' וב'. אינני רואה אם חשבו על ההמשך. אני מבין שאם מדינת ישראל מחליטה שהמצב הוא ללא נשוא וננסה במכות – אז זוהי מחשבה המצדיקה מעשים קיצוניים, להתחיל להכות ולהכות עד הסוף אולם אם ההנחה היא שהשעה המדינית איננה כשרה, אז ניחא להם בהתפרעויות. אם יש

החושבים שנצליח בפעולות מסוג זה ונרתיע אותם – אינם אלא טועים כי לא נצליח. אני סבור כי נשק זה של העברת גבול והודעה ברורה שזהו כוח צבאי – יש לשמור זאת. עד כה לא הייתה הודעה על רדיפת אויב על־ידי צה"ל בגבול שביתת־הנשק, עד כה לא הוגדר שהכוח הרודף את האויב הוא צה"ל. הניסוח בהודעות שכוחות צה"ל הם הפועלים – הוא ניסוח אחראי מאוד וחמור מאוד. ואשר לצבא – יש יותר מדי רגשנות ופחות מדי ראיית הדברים עד הסוף.

ההצעה: יש צורך שפעולה כזו תלבש צורה שנוכל לעמוד בה. אפשר להקים כוחות להגנה אקטיבית על הגבול ולא לחייב את צה"ל. אפשר להגיב בחריפות ולא להודות שצה"ל עשה זאת. אני רואה את הדברים בכל החריפות היות ואין לנו אינפורמציה מספקת. אילו היו מוכנים ללכת הלאה ולתקן את הגבול – ניחא, אולם אם אין חושבים על זה, אזי כל העניין לא כדאי.

מר לבבי: אינני כופר בשום צורה מהצורות האפשריות של התגוננות נגד ההסתננות. ייתכן מאוד ויווצרו מצבים בהם אנו נאלצים למעט את מכת ההסתננות לתקופה מסוימת על־ידי פעילות יזומה מעבר לגבול; אפשר לחשוב על הסוואת הפעולה ולא להודיע בבירור שכוחות צה"ל הם הפועלים. אין לומר שפעולות אלו אינן מביאות תועלת. ובמצב זה אי־אפשר לסמוך על פעולות של שמירה פסיבית כמו שמירה. העיקר הוא לעשות ולחדול מתוך שיקולים תכסיסיים, ושיקול זה צריך להיות בעיקרו מדיני. אני מניח שהחלטה לעבור בעוצמה רצינית את הגבול זוהי החלטה של הממשלה; אבל החלטה זו תתקבל לאחר התייעצות עם הצבא. בעניין החרמת משאות באוניות הגענו להתאמה, וכן אפשר לעשות הכול על־ידי התאמה.

ההצעה: אני חושב שהכרחי מסע הסברתי בלתי פוסק על ההסתננות. גורם המסביר את הנזק בהיעדר שלום במזרח התיכון. וכדאי לא לפקוד את מקומה של מצרים ששם הצד המדיני הרבה יותר נכבד. אשר למעמדו של הליגיון – אני סבור שלפעמים הוא מזיק ולפעמים הוא יכול להועיל. והנקודה העיקרית היא שצריך לדעת מתי להתחיל בפעולות ומתי להפסיקן – ולזה דרוש שילוב עם הצבא.

מר רוזן: אני מסופק אם מבחינה מסוימת משרד החוץ מוסמך לכפור בעיקר לגבי הצורך בפעולות כאלו. הניתוח והסקת המסקנות לגבי אופן התגובה למצב מסוים שמתהווה בגבול הירדני הוא בהחלט מבצע צבאי. אבל לא כן הוא לגבי הסברתו ומכירתו לעולם החיצוני. במידה שהצבא לקח גם את ההסברה על עצמו הוא נחל כישלון מוחלט.

ההצעה: יש להבחין הבחנה מדויקת בין ההחלטה לגופו של העניין וההוצאה לפועל – מה שנוגע למשרד החוץ.

מר בנדור: יש מלבד בחינות צבאיות בחינות משפטיות ומדיניות. מן הראוי שהצבא יבחן את כל הבחינות ויראה כיצד לבצע את הדבר. הפעולה עצמה מתקבל[ת] על דעת כל איש. השאלה היא אם הפעולה נעשתה והשיגה את מטרתה, האם יש צורך להוסיף ולהסביר נוסף על ההסברים שניתנו?

ההצעה: לדעתי אין צורך להסביר. אם לא יהיה המשך לפעולות אין צורך בקו הסבר; במקרה ואחר־כך יהיה צורך בקו הסבר יינתנו הסברים, אולם אם לא יהיה צורך אין טעם שיינתנו.

מר נג'אר: הפעולה הזאת מוצאת את מקומה ביחסינו עם הערבים. יש בעיות שאיננו יכולים תמיד להופיע בבקשה ובהגנה. ולדעתי פעולה זו מחזקת את עמדתנו

הפוליטית. לעת־עתה אינני יודע מאין ההחלטה נובעת, יחד עם זאת לא ברור לי מה הנזק שנגרם. אם היה שיקול – הריהו מתברר כדי טוב, כי ההד הפוליטי לא לקח צורה נגדית, ולא שם אותנו בסכנה פוליטית. לא ברור לי אם נגרם לנו נזק. אם אני לוקח את התמונה כמו שהיא נראית לי, הרי הרושם הוא שהפעולות מספקות אותי, ואינני כופר בעיקר.

51

מ. שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
M. Sharett to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel. IW19 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2309/12 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 2 February 1953

Davis came house urgently Saturday[1] to make communic[ation] on instructions State [Department] to effect they deeply concerned about state affairs Isr[ael]-Jord[an] border, urging both parties coop[erate], put end infiltrations, depredations. Same communic[ation] being made by Green Amman and been made to Goitein, Haikal [Washington] DC.[2] *Mahmed* [State Department] also shocked by report of attack Arab village. Footnote to latter:

(A) Davis added in barely audible aside they unaware there been two attacks.[3]

(B) Unclear whether this wasn't included in communic[ation] other side.

Davis proceeded give me outline his report *Mahmed* our interview 26 Jan[uary][4] which showed he not only took in everything heard from me but added from his own knowledge, insight, producing most penetrating analysis situation effectively favourable to us. He works up description to climax by showing shattering effect on morale inhab[itant]s border zone and their overwhelming pressure on army and gov[ernmen]t. From this to express justification reprisals but one step. He added that knowing my basic attitude on reprisals past years he w[ou]ld not labour point. Allusion was my statements *havlaga* [restraint] '36 to '38 which he once read. He then expressed surprise bad timing reprisal Gaza strip[5] which he knows caused

51
1. 31 בינואר.
2. ראה מס' 46.
3. ראה מס' 46, הערה 1.
4. ראה מס' 40 והערה 5 שם.
5. בלילה שבין 23 ל־24 בינואר חדרו כוחות ישראליים לרצועת עזה ופוצצו שני בתים בדיר אל־בלח. חמישה מתושבי המקום נהרגו.

violent revulsion Cairo at time when Naguib ready softpedal anti-shilumim [reparations] campaign. Last bit was given strictest *confidence* with abjurations secrecy hence don't show you know it. I said:

(A) Such things develop by own logic regardless events higher plans.

(B) Naguib's moderation never shown publicly.

(C) If this expressed mood were to be considered then his vow liberate Pal[estine] w[ou]ld be relevant.[6] Added am awaiting authentic text, might then have inquire [Washington] D.C. whether Naguib been asked furnish explanations.

At end he said how do these attacks happen, is it that patrol gets involved in clash and pursues action. I said this is my information.

Sharett

52

מ. שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
M. Sharett to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן IWA20
נוסח יוצא: 130.09/2309/12

תל אביב, 2 בפברואר 1953

נוכח שטנת מוסקבה הנחותיי הן:

(א) אין זה קו ראשי של מדיניות אלא תולדה ממגמה כללית לחיסון המשטר אם לשמו או כהכנה למלחמה על־ידי הקזת דם, הגברת הריגול הפנימי, הוקעת שעיר לעזאזל והכשרת הקרקע לחיסול יסודות לא מהימנים בהיקף המוני.

(ב) גם אם לגבי מוסקבה השטנה טפל לעיקר לדידנו היא עיקר.

(ג) השטנה פרי הכרעה שקולה ויש להיכון להמשך גילוייה ולהתאזר למערכה ממושכת.

(ד) מבחר כלי־נשק שבידינו מצומצם ביותר ואין לזלזל בהסערה מתמדת וחוזרת של דעת־הקהל בהנחה כי אין מוסקבה אדישה לחלוטין להדי מדיניותה בעולם ולהשפעתם על אישים וחוגים אוהדים לה.

(ה) אין לסמוך על העובדות כשלעצמן לשמירת המתח הציבורי מהתרופפות אלא יש לעורר ולדרבן בלי הרף.

6. בחגיגות לרגל מלאת שישה חודשים להפיכה במצרים, שהחלו ב־23 בינואר, הכריז נגיב לפני ראשי עיריות מרצועת עזה, שלאחר שיפתור את בעיות סואץ וסודן יפעל למען שחרור פלשתינה והחזרתה לתושביה.

לפיכך חייבתי מלכתחילה יזמת כינוס יהודי עולמי לתגובה על השטנה. זוהי עכשיו עמדת הממשלה.[1] הכינוס רצוי דווקא בפאריס לשם הד יותר חזק באירופה. ממ[שלת] ישראל לא תשתתף ביזמה ובדיונים אלא תשלח משקיף. ועידת הארגונים לשילומים יכולה לשמש תקדים להרכב שיש להרחיבו ככל האפשר. תפקידי הכינוס: (1) הוקעה והדיפה שקולה, מכובדת ונמרצת של השטנה. (2) ליכוד דעת־הקהל היהודית ובידוד מרשיעי הברית. (3) פנייה לדעת־הקהל העולמית. (4) שלח את עמי.

הכינוס לא יחרוג מתחום תביעת עלבון העם היהודי וארגוניו, חרדה לשלום המוני יהודים, הגנה עליהם ותביעת עלייתם, הוקעת שנאת ישראל וקריאה לעולם להתקומם נגדה. הוא לא יגנה הקומוניזם כמשטר ולא יצטרף במפורש לחזית המלחמה המדינית נגד ברית־המועצות. אלה הרואים במלחמה זו חזות הכול חייבים להבין חשיבות תרומת הכינוס לכך דווקא בהופעתו המאופקת כביטוי עצמאי וחופשי לרחשי לב העם היהודי ולא כמחזה מבוים כביכול על־ידי העומדים מאחורי הקלעים.

הכינוס ייתכן רק בהשתתפות רבת משקל של יהדות ארצות־הברית. נראה כי דווקא דעות הציונים מחולקות. גולדמן ולוקר המגיעים השבוע יטפלו בדבר.[2] חשובה השתתפות שג[רירות] בהתייעצויות הפנימיות להגדרת עמדת הממשלה ולהשפעה והדרכה בדלעיל. תוכלו להראות מברק זה לראשי הסוכנות.

שרת

52

1. בישיבת ממשלה ב־1 בפברואר 1953 הציג שרת את נימוקיו בעד הכינוס היהודי העולמי, וביקש את תמיכת הממשלה בעמדתו. השר רוקח הציע שהממשלה לא תקבל החלטה ולא תיטול יזמה בנושא הזה, אלא תרשום לפניה את הודעת שר החוץ. שרת קיבל את גישתו והוסיף שנראה שהממשלה מתייחסת לעניין בחיוב. בישיבה ב־15 בפברואר החליטה הממשלה להמליץ לפני נשיאות הכנסת להרכיב משלחת של הכנסת לכינוס היהודי, והוסכם שהממשלה תודיע לחברי סיעות הקואליציה בכנסת שלא יפרשו את ההמלצה כסירוב של הממשלה להשתתף בכינוס.
2. ב־17 בפברואר שלחה הנהלת הסוכנות היהודית בירושלים הזמנה לארגונים היהודיים, לכינוס "שלח את עמי" שנועד להתקיים בציריך ב־10 – 12 במארס 1953. אולם, לאחר מותו של סטאלין ב־5 במארס, הוחלט על דחייתו של הכינוס ולמעשה על ביטולו.

53

דין־וחשבון על פגישת משלחות ישראל וסוריה (בראש פינה, ב־2 בפברואר 1953, בשעה 11.00)[1]

Report on the Meeting between the Delegations of Israel and Syria (Rosh Pinna, 2 February 1953 ,11.00 a.m.)

130.02/2434/3

סודי ביותר

[.....][2]

טקסיס: הנני מציע שוויז'יה ישב ראש בישיבה זו.

ויז'ייה: השתתפתי בעבר במשא־ומתן שבין ישראל לסוריה ואני מוכן לשבת ראש גם הפעם באם שני הצדדים מסכימים. קול. טקסיס הביא לפני את דעות שני הצדדים וכן את הקו שהוא מציע כתוצאה משיחותיו עם שני הצדדים.[3] הקו המוצע יכול להיות מועיל אבל גם קטסטרופלי באם הקו יוראה לשני הצדדים מוקדם מדי. לדעתי דרוש עוד מאמץ ידוע ובירורים נוספים עם הצדדים לפני שאוכל להראות את הקו.

השאלה העקרונית היא באם הדיון הוא בקו שיהיה אך ורק במפורז או בקו שביתת־נשק חדש גם מחוץ למפורז. אני מבין שישראל קבעה את עמדתה הסופית בנידון ואני מבקש לדעת באם זה באמת סופי או שהיא מוכנה לשנות עמדתה.

גאון: עוד בתחילת הפגישות האלה בירנו את עמדתנו שהפגישות הן על־מנת לשנות את הסטטוס של האזורים המפורזים ואת קו שביתת־הנשק בהם. בקו הכללי של שביתת־הנשק אפשר יהיה לדון בזמן שנגיע לשיחות שלום. אנו באנו לדון בקו במפורז על־מנת למנוע חיכוכים ואינצידנטים בעתיד, כי המצב כיום הקיים במפורז אינו נוח לשני הצדדים.

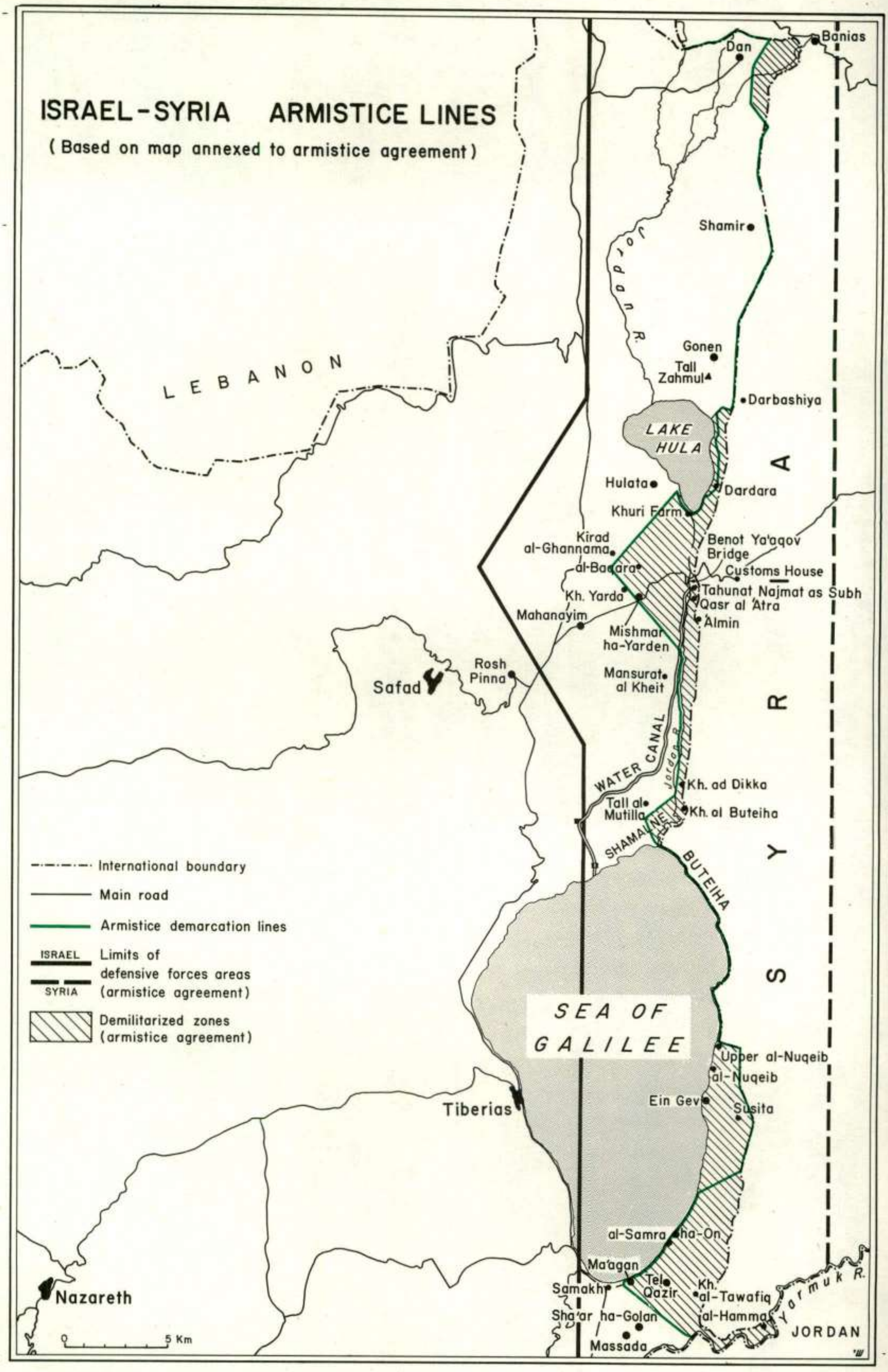
ויז'ייה: אני מבין שישנם שני שלבים בדיון; הראשון – הדיון בקו המפורז, והשני – בקו בכללו. היות ואנו נמצאים כרגע רק בשלב א' של הדיון, אני פונה לסוריה שתסכים לדעת ישראל שיש לחלק את המפורזים.

ג'דיד: בכל הפגישות שהיו עד כה דיברנו לא על חלוקת המפורז אלא על שינוי בקו שביתת־הנשק כולו, על־מנת למנוע אינצידנטים בעתיד. עמדתנו היא שקו חדש של שביתת־הנשק צריך להיות קו ביטחון עבור שני הצדדים. קו במפורז אינו יכול לספק אלא חלקית דרישה זו לקו ביטחון.

ויז'ייה: אני מבין את אכזבת הסורים, אולם עלי לציין מתוך ניסיוני שהקשיים העיקריים נובעים מעצם קיומו של המפורז. איני יודע על קשיים ובעיות עקרוניות

53

1. תאריך המסמך – 3 בפברואר 1953.
2. רשימת הנוכחים לא הודפסה כאן. השתתפו בפגישה: טקסיס, ויז'ייה וצוות המזכירות שלהם, ג'דיד, שטילה, דיין, גאון, מודעי ורייכמן.
3. ראה מס' 30 ומס' 44.

ISRAEL-SYRIA ARMISTICE LINES
(Based on map annexed to armistice agreement)
LEBANON
SYRIA
JORDAN
Banias
Dan
Shamir
Jordan R.
Gonen
Tall Zahmul
Darbashiya
LAKE HULA
Hulata
Dardara
Khuri Farm
Kirad al-Ghannama
al-Baqara
Benot Ya'aqov Bridge
Customs House
Tahunat Najmat as Subh
Qasr al Atra
Kh. Yarda
Mahanayim
Almin
Mishmar ha-Yarden
Rosh Pinna
Safad
Mansurat al Kheit
WATER CANAL
Jordan R.
Kh. ad Dikka
Tall al Mutilla
Kh. al Buteiha
SHAMALNE
BUTEIHA
International boundary
Main road
Armistice demarcation lines
ISRAEL
SYRIA
Limits of defensive forces areas (armistice agreement)
Demilitarized zones (armistice agreement)
SEA OF GALILEE
Upper al-Nuqeib
al-Nuqeib
Ein Gev
Susita
Tiberias
al-Samra
ha-On
Ma'agan
Samakh
Tel Qazir
Kh. al-Tawafiq
Yarmuk R.
Sha'ar ha-Golan
al-Hamma
Massada
Nazareth
0
5 Km

שקרו לאורך קו שביתת־הנשק שלא במפורז. באם נגיע לידי זה שנוכל לקבוע קו במפורז זה יהיה הישג גדול, היות והמפורז הנו מקור רוב החיכוכים בין הצדדים.

הייתי מסכים לדעת הסורים באם היינו דנים במשהו סופי וקבוע, אולם כאן אנו דנים במשהו זמני ולכן לדעתי כדאי לדון במפורז בלבד ולפתור את השאלה ועל־ידי כך להיפטר משטח שהנו מקור לצרות ואינצידנטים.

ג׳דיד: האינצידנטים שקרו עד כה היו דווקא מחוץ למפורז ולא בתוכו. בכל האינצידנטים שקרו מחוץ למפורז היו תמיד התנגשויות בין צבאות שני הצדדים ולא בין תושבים מקומיים כפי שקרה במפורז. הבעיות במפורז היו בדרך כלל עיבוד אדמות, מאסר ערבי או דברים דומים; כמובן היה האינצידנט של החולה, אבל הוא נבע מסיבות פוליטיות כאשר ישראל ניסתה להשתלט בכוח על המפורז.

זו היא הפעם הראשונה שאני שומע שעמדת ישראל היא דיון במפורז בלבד ולא בכל קו שביתת־הנשק. אילו היינו יודעים זאת קודם אזי עמדתנו הייתה שונה. אין ברצוני למנוע הסכם בין הצדדים אבל ברצוני להבהיר את עמדתנו.

ויז׳ייה: האם הסורים מוכנים להצהיר על עמדתם באם נדון רק על המפורז או האם ברצונם להתייעץ ראשית עם ממשלתם ואחר־כך להודיע את עמדתם לטקסיס.

ג׳דיד: איננו יכולים כרגע להצהיר על עמדתנו, עלינו לפנות תחילה לממשלתנו ולהתייעץ אתה.

ויז׳ייה: האם ישראל רוצה להצהיר משהו?

דיין: אני מתפלא על זאת שנאמר כאן כי זו הפעם הראשונה שאמרנו שאנו רוצים לדון במפורז בלבד. היושב־ראש אמר בפתיחת הדיונים כי חלוקת המפורז תשפיע על המצב כולו ותבטל את המתיחות והחיכוכים הקיימים. אפילו הסורים עצמם הציעו שהדיונים יהיו בכל שטח מפורז באופן נפרד והדיונים התנהלו בצורה זו. הבעיה היחידה הנוגעת לשטח מחוץ למפורז שנדונה כאן הייתה שאלת 10 המטרים בים כנרת.

הסורים חופשיים לשנות את עמדתם בהמשך הדיונים וכן רשאים הם לשנותה באם קיבלו הוראות חדשות ושונות מממשלתם, אולם אי־אפשר להגיד שזו הפעם הראשונה שהבהרנו את עמדתנו בנוגע לחלוקת המפורז.

ויז׳ייה: עד כמה שאני זוכר הסכמנו בישיבה הראשונה[4] שהסעיף ה־4 של סדר־היום שהוצע על־ידי הסורים יובא לדיון והוא שינויים אפשריים בקו שביתת־הנשק. אחר־כך בהמשך הדיונים נוכחתי שהסורים רצו לדון בקו כולו בשעה שישראל רצתה להצטמצם במפורז. זו היא הסיבה שבישיבת היום ביקשתי משני הצדדים להבהיר את עמדתם.

ג׳דיד: כבר מההתחלה הייתה עמדתנו שהדיון צריך להיות בשינויים בקו כולו ולא רק בתוך המפורז ובהתאם לכך חילקנו את הדיון לאזורים שונים ולא הצטמצמנו דווקא במפורזים.

אני יודע שישראל היא נגד דיון בשינויים בקו כולו וכי היא מעוניינת בקו העובר במפורז בלבד, אולם לא ידעתי שזו היא עמדתם הסופית והמוחלטת.

4. השווה מס׳ 19 וראה מזכר מאת ש. ארד אל ש. בנדור, 9.2.1953, 130.16/2953/10.

ויז'ייה: אינני חושב שכדאי להמשיך היום בדיונים. אני מבין שהסורים צריכים להתקשר עם ממשלתם ואני מקווה שההחלטה תהיה חיובית.

חשוב ביותר שנסדיר ראשית כול את בעיות המפורז. אמנם ג'דיד טוען שרוב האינצידנטים קרו בעבר מחוץ למפורז, אולם המפורז הנו מקור לחיכוכים ולכן רצוי להיפטר בהקדם האפשרי ממצב זה העלול להביא לידי אינצידנטים.

ג'דיד: אני מסכים לדעת ויז'ייה שהמפורז הנו מקור לסכסוכים. בכדי להיות מעשי ובכדי שאוכל לפנות לממשלתי עם תמונה ברורה, הייתי מבקש שהיושב־ראש יסכם את עמדות שני הצדדים ושיסמן על המפה את הצעות שני הצדדים לקו החדש. אז אוכל לפנות לממשלתי עם דברים מעשיים, אחרת חושש אני שאם אמסור דברים כלליים לא אקבל תשובה המניחה את הדעת.

דיין: אנו מעולם לא הצענו קו מסוים וברור. דעתנו הייתה תמיד שיש ראשית כול לקבוע את העקרונות שלפיהם יש לסמן את הקו. אנו טענו שהקו החדש צריך להיות מסומן בהתאם למצב העובדות בשטח.

בישיבות הקודמות הצהרתי כמה פעמים שאין רצוננו לסמן קו שעלול להתקבל כקו אשר עליו או ממנו אנו מוכנים למקח. אנו יכולים להצהיר על העקרונות שלפיהם אנו מוכנים לקבוע קו. הקו שהוראה לטקסיס על־ידינו אינו הצעת קו חדש אלא אך ורק קו המראה את המצב העובדתי בשטח.

ויז'ייה: אני מסכים עם דיין שאין כאן מקום למיקוח. דיין הראה לטקסיס איך הוא חושב לסמן את הקו בהתאם לעקרונות שהזכיר וטקסיס רצה לדון עם הסורים בהתאם לבסיס זה.

ג'דיד: המצב החדש שנוצר מצריך שאתייעץ עם ממשלתי. כמו־כן ברצוני לראות את טקסיס על־מנת להבין מה הם העקרונות שלפיהם ישראל מוכנה לדון החלוקת המפורז או בקביעת קו שביתת־נשק חדש.

דיין: ברצוני להדגיש שכדאי הדבר שג'דיד בפנותו לממשלתו יזכור שני עקרונות חשובים:

(1) שאנו מעוניינים בקו אחד במפורז.

(2) שהקו הזה יהיה בהתאם למצב העובדתי שבשטחים המפורזים.

ברצוננו לחלק את המפורז לא מתוך כוונה להרוויח או לשנות משהו שם.

ג'דיד: הבנתי את העקרונות שדיין הזכיר אולם הייתי מבקש ביאורים בנוגע למהותם המדויקת.

דיין: באם ישנו חלק או שטח במפורז שג'דיד אינו מבין, אני מוכן לבאר.

ג'דיד: ברצוני להיות גלוי ולשאול מה יהיה מצבה של דרדרה.

דיין: אמרתי כבר קודם למרות שדרדרה אינה בשטח שהוא תחת השפעת הסורים, אני מוכן באופן יוצא מן הכלל, במקרה זה לפנות לממשלתי בעניין דרדרה, אולם זאת לאחר שיושג הסכם כללי בעניין הקו.

ויז'ייה: דיין אמר שהקו ילך פחות או יותר לפי המצב העובדתי במפורזים ולכן ברור שאפשר יהיה להתאים את הקו החדש לצורכי הביטחון של שני הצדדים.

ג'דיד: עמדתנו נשארה כמו שהייתה, זאת אומרת אנו כאן לשם דיון בשינויים בקו שביתת־הנשק כולו. המצב החדש שנוצר מחייב אותי לפנות לממשלתי לשם קבלת הוראות.

ויז'ייה: לאור מה שנאמר עד כה ברצוני לסכם. קיימות שתי אפשרויות:

(1) באם הסורים עומדים על דעתם שיש לדון בקו כולו, אזי אני רואה שהדיון יופסק.

(2) באם הסורים מוכנים לדון על שינויים במפורז, אזי טקסיס ימשיך בפגישותיו עם שני הצדדים לא על־מנת לנסות למקח, כי אם מתוך ניסיון להגיע להצעת קו שיספק את שני הצדדים.

ג'דיד: האם עלי להבין שעמדת הישראלים היא סופית ואין כל מקום לשינוי.

דיין: אין כל מקום לשינוי אלא אם הסורים מוכנים לשיחות שלום.

ג'דיד: אני יוצא כל הזמן מההנחה שאנו דנים בתוך מסגרת הסכם שביתת־הנשק.

ויז'ייה: האם ישנן הצעות כלשהן להמשך הדיונים בעתיד.

דיין: היות וקולונל טקסיס נפגש עם כל משלחת לחוד, אזי נשאיר לו את ההחלטה באם יש מקום להמשך הפגישות.

ויז'ייה: האם הישיבה הבאה תיקבע אחרי ששני הצדדים יראו את קו טקסיס או לפני כן?

ג'דיד: לדעתנו חשוב שזה יהיה לפני כן.

ויז'ייה: חושבני שמוטב יהיה אם קו טקסיס יוראה לאחר שהסורים יביאו את תשובת ממשלתם.

דיין: החל מהישיבה הבאה לא אוכל להשתתף וסגן־אלוף הרכבי יהיה במקומי ראש משלחת ישראל.

ג'דיד: אני מציע שהפגישה הבאה תהיה ביום 5.2.53.

דיין: פגישות כל יומיים מכבידות עלי היות ועלי להגיע מתל אביב.

ג'דיד: אני מציע שאחר שאעביר לטקסיס את תשובת ממשלתי הוא יקבע את התאריך וזמן הפגישה הבאה.

דיין: אבקש שזה לא יהיה לפני יום 9.2.53.[5]

הישיבה נסתיימה בשעה 15.00.[6]

ש. רייכמן
רייכמן שלמה סרן

5. בשל הקשיים שהתגלעו בשיחות התקיימה הפגישה הבאה רק ב־10 במארס. ראה מס' 124.

6. בדיווח של גאון נוספו הפרטים האלה: "לאחר הדיון הוסבר לסורים היכן בערך רואה ישראל את קו שביתת־הנשק החדש באזורים המפורזים." הסורים לא הגיבו, אך הודיעו כי הם תובעים את שמאלנה, מערבית לירדן, וכן רשיונות דיג וגישה לכנרת לערביי צמח היושבים בתאופיק. הם לא גילו התעניינות באדמות חורי ובקרה. (ראה גאון אל משרד החוץ, 3.2.1953, 130.02/2434/3.)

54

הערת־עורך
Editorial Note

מיקוש הרכבת על־יד קלקיליה 2 בפברואר 1953

ב־2 בפברואר בשעה 22.00 עלתה רכבת משא בקו חיפה - לוד על מוקש על־יד קלקיליה ונורו לעברה מספר צרורות. כמה מן הקרונות ירדו מן הפסים. קדם למיקוש ירי הסחה על קיבוץ ניר אליהו. לאחר הפיצוץ פתחו כוחות צה"ל באש על הכפר קלקיליה.

ישראל ראתה את פעולת המיקוש בחומרה רבה. הממשלה קיימה דיון מיוחד על המצב בגבולות, מסרה הודעה בכנסת והודעה בעל־פה לממשלות ארצות־הברית, צרפת ובריטניה. ראה מס' 59 (הערת־עורך) ומס' 62.

ב־3 בפברואר יצאה למקום ועדת חקירה מטעם ועדת שביתת־הנשק ומצאה כי כמות חומר נפץ הונחה מתחת לפסי הרכבת ועקבות של שני אנשים הובילו אל מעבר לגבול. בישיבת חירום של ועדת שביתת־הנשק גונתה ירדן על הפרת סעיף 4, פסקה 3.

55

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

העתק: 130.20/2489/12

תל אביב, י"ח בשבט תשי"ג
3 בפברואר 1953

כמוס

הנידון: החרם הערבי

1. עם החרפת פעולות החרם מצד המדינות הערביות נגד חברות זרות הפועלות בישראל (ראה הסקר השבועי של מחלקת החקר, מס' 14, 27.1.53),[1] גבר הצורך בתכנון ובנקיטת פעולה מצדנו כדי לסכל, או לפחות להקהות את חודן של הפעולות הערביות. שר החוץ יביא בפני הממשלה הצעה להקמת לשכה בין־משרדית (בהשתתפות משרד החוץ, האוצר, המטכ"ל, וכמה משרדים כלכליים) לטיפול בתגובות אפשריות. עד להקמתה של לשכה זו ירוכז החומר הנוגע בדבר ב"שולחן" מיוחד שהוקם לשם כך במחלקת החקר. הנציגויות מתבקשות, אפוא, ליתן דעתן על בעיית החרם הערבי ולהעביר למנהל מחלקת החקר כל אינפורמאציה והצעה הנראית להן.

55

1. המסמך לא נמצא. ב־30 בינואר התקיימה ישיבה בעניין הזה אצל שר החוץ. ראה פרוטוקול הישיבה, 130.02/2458/7.

2. בדיון בבעיית החרם הערבי יש להביא בחשבון את הגורמים הבאים:

(א) מצרים היא המחזיקה בידה את המפתח למצב, ואלמלא יוזמתה לא הייתה חריפות החרם מגיעה למה שהגיעה. מצרים היא גם בעלת היכולת והרגישה ביותר בין ארצות ערב מבחינת סחר־חוץ, כיוון שהיקף יבואה מגיע ל־65% ויצואה ל־70% מזה של כל ארצות ערב יחד.

(ב) בצד האמצעים הגסים של החרמת חברות זרות הפועלות בישראל, נקטו הערבים לאחרונה גם בשיטת "הסברה" שקטה המכוונת להרתיע חברות זרות מהשקעות בישראל. אנשי עסקים גדולים וקטנים שיש להם בקיאות מעטה בנעשה במזרח התיכון, עלולים ללכת שולל אחרי התעמולה המציגה את הפיתוי של "השווקים האקטואליים והפוטנציאליים של ארבעים מיליון ערבים" לעומת "הכלכלה המתמוטטת של מיליון וחצי יהודים". מובן שמעלימים את העובדה כי שווי יבואה של ישראל עולה ליותר מרבע משווי יבואן של כל ארצות ערב יחד, ואת האופי הדינאמי של הכלכלה הישראלית לעומת הקיפאון בתוכניות הפיתוח של ארצות ערב (למשל: התוכנית לחשמול סכר אסוואן "העומדת על הפרק" במצרים זה כמה עשרות שנים ושחברות זרות נקראו במכרזים להשתתף בביצועה, ועדיין היא רחוקה מהגשמה כפי שהייתה אי־פעם; תוכניות ההשקאה ועצירת השטפונות בעיראק המתקדמות בצעדי צב מזה עשר שנים ויותר).

(ג) שיטת הפעולה של הערבים היא התקדמות מן הקל אל הכבד: מתחילים בלחץ על חברות שיש לצפות מהן להתנגדות פחותה, ומשתמשים בהישגים אלה כנשק להרתעת חברות חזקות יותר (אמריקאיות ואנגליות). חברות הספנות והתעופה הן כנראה אחרונות בתור. אף כאן קרוב לוודאי שלא יינקטו אמצעים נגד כל חברות התחבורה יחד, כי אז יחזור החץ אל לב הערבים, אלא ינסו להיטפל לחברות בודדות.

(ד) בהערכת תוצאותיהן של הפעולות הערביות, יש להביא בחשבון כי לא פחות מן הנזק הממשי שנגרם עד כה לכלכלה הישראלית, מסוכנת היא עצם אווירת הטרור שיצרו הערבים כלפי משקיעים בישראל, כי היא עלולה לגרום לרתיעה כללית מדיון ענייני בכדאיותן של השקעות בישראל.

3. להלן כמה הצעות לפעולות תגובה שהועלו בקשר לכך. יש להדגיש שהצעות אלה הן לפי שעה בשלב דיונים, ואינן מחייבות לפעולה. מכל מקום, מן הראוי שהנציגויות תיתנה דעתן עליהן, בהתאם לאפשרויות הקיימות בכל ארץ וארץ, ותחווינה דעתן.

הצעות לפעולה מדינית

(א) העלאת בעיית הלחץ הערבי על חברות מסחריות מעל במות בינלאומיות מתאימות, כגון המועצה הכלכלית והסוציאלית של או"ם. עניין זה מחייב שיקול רב, כי הפרסום שיינתן על־ידי כך לנזקי החרם עלול לחזק את ידי הערבים בעוד שהתוצאה המעשית מפנייה למוסדות בינלאומיים מוטלת בספק.

(ב) פנייה בצינורות דיפלומאטיים לממשלה הנוגעת בדבר כל אימת שמופעל לחץ על חברה מסוימת. יש להדגיש במיוחד את הסכנה שבהפיכת החרם הכלכלי לנשק מדיני בידי ארצות ערב, העלולות להשתמש בו גם נגד מדינות אחרות לשם סחיטה

פוליטית. הצעות כאלה כבר הועלו בישיבות הליגה הערבית בקשר לצרפת (בשאלת צפון אפריקה) ובקשר לאנגליה (בשאלת מצרים).

(ג) עיכוב כל משא־ומתן למתן הקלות נוספות לפליטים ערביים על־ידי ישראל, כגון שחרור פקדונות נוספים ופיצויים על רכוש.

הצעות לפעולה כלכלית

(ד) שידול החברות הזרות הפועלות בישראל או המעוניינות בהשקעות לנקיטת עמדה משותפת נגד הלחץ הערבי. דברים אלה אמורים בראש ובראשונה בחברות התחבורה הימית והאווירית, שלמרות ההתחרות בינן לבין עצמן צריכות להיות מעוניינות בסיכול מבצע הסחטנות הערבי המכוון נגד כולן, גם אם מבחינה טכסיסית ינסו ודאי הערבים לבודד כל אחת מהן. יש לעמוד על כך כי הלחץ הערבי יש לו נשימה קצרה, ועמידה תקיפה של החברות, אף אם תהא כרוכה בהפסדים זמניים, תשתלם בסופו של דבר. כך מסתבר שהאיומים הערביים על גרמניה בקשר לשאלת השילומים עומדים להתנדף.

(ה) פעולה נרחבת וקולנית מצד ארגונים יהודיים ולא־יהודיים בארצות־הברית למניעת השקעות פרטיות בארצות ערב, ובעיקר במצרים. שליטיה הנוכחיים של מצרים גילו התעניינות ופעילות בלתי־רגילה למשיכת הון זר, הכניסו תיקונים מרחיקי־לכת ב"חוק החברות הזרות" הקטלני שנחקק בשנת 1947, והגדילו לעשות בגילויי הסובלנות כלפי המיעוטים במצרים כדי לשכך את פחדיהם של בעלי־הון זרים. אמנם בשעה זו אין ההון הזר זורם למצרים, ואף אפשר להטיל ספק ביעילותה של פעולה נגדית במקרים קונקרטיים. אך חזקה על שליטי מצרים שייחסו ל"הון היהודי הבינלאומי" השפעה וכוח פגיעה עצומים.

(ו) עיון באפשרויות לפגיעה בכלכלה הערבית על־ידי גרימת קשיים לייצוא הערבי ומניעת אשראי. אפשרויות אלה הן, כמובן, מצומצמות ביותר, בעיקר מפני שרוב רובו של הייצוא הערבי הוא חומרי־גלם ומזונות, ומכל מקום גם כיום אין קונים כותנה מצרית (המהווה למעלה מ־50% משווי כל הייבוא[2] הערבי, להוציא נפט) אלא אם נזקקים לה במיוחד. עם זאת, ייתכן שתתגלינה פה ושם אפשרויות לחבלה בייצוא הערבי בעזרת אנשי עסקים יהודיים, ואין גם לזלזל בהשפעה הפסיכולוגית של צעדים כאלה גם אם לא יתנו פרי רב. ייתכן שבשטח האשראי האפשרויות הן גדולות יותר.

(ז) עיון באמצעי תגובה נגד חברות הנכנעות ללחץ הערבי. גם כאן קיימות הגבלות חמורות על אפשרויות פעולתנו, אך לא מן הנמנע שבמקרים מסוימים יהיה שכר לצעדים כאלה. חשוב שהחברות הנוגעות בדבר תרגשנה כי הלחץ עליהן אינו בא מצד אחד בלבד.

(ו. איתן)

2. כך במקור, וצ"ל: הייצוא.

56

א. ששון אל ו. איתן
E. Sasson to W. Eytan

מברק מוצפן מפר248
נוסח נכנס: 130.15/3755/8

רומא, 4 בפברואר 1953

היום נתקבלתי לראיון הראשון הרשמי אצל צופי.[1] הוא הופיע כאיש חביב וביקש סליחה שלא קיבלני עד היום לראיון. לדבריו אשם בכך הפרוטוקול שלא מסר לו אלא שלשום על רצוני לבקר אצלו. הוא סיפר שדה־גספרי מסר לו על השיחה שהייתה לי אתו[2] ואמר שהם הורו לפצ'ארדי[3] להסביר לגנרל נגיב את הצורך להתפייס עם ישראל. דבריו אלו אפשרו לי להרחיב הדיבור על המצב במזרח התיכון ולהדגיש לא אחת שהאינטרסים של איטליה אינם מנוגדים כלל בחלק זה של עולם.

הבאתי כמה דוגמאות לתורכיה. במשך השיחה ביקש צופי שאעשה למען חיסול הבעיות התלויות ועומדות שבין איטליה לישראל כדי שאוכל להתחיל בתקופה חדשה בעלת סיכויים של הצלחה. מחר אני מבקר אצל מנהל המחלקה הפוליטית.

ששון

57

א. אילת אל משרד החוץ
E. Elath to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. LI822 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/3 :נוסח נכנס

London, 4 February 1953

Immediate

Sharett, Eytan.

Indonesian Amb[assador] Dr. Subandrio today[1] told me personally confidentially he been instructed by his gov[ernmen]t visit Israel and report

56

1. ויטוריו צופי, המנהל הכללי של משרד החוץ האיטלקי. פרטים נוספים על השיחה ראה ששון אל נג'ר, 4.2.1953, 130.02/2381/18.
2. ששון נפגש עם ראש הממשלה ושר החוץ האיטלקי ב־26 בינואר 1953. ראה ששון אל נג'ר, 26.1.1953, 130.02/2381/18.
3. רנדולפו פצ'ארדי, שר ההגנה האיטלקי, ביקר באותם ימים במצרים.

57

1. על־פי רישום אחר של אילת התקיימה השיחה ב־3 בפברואר, וייתכן שהמברק נכתב באותו יום ונשלח רק למחרת. (ראה אילת אל קומיי, 11.2.1953, 130.02/2414/8.)

his impressions conditions, problems, of country and people. His mission inspired by members their delegation to Rangoon socialist conference.[2] Though socialist party as such not included present coalition Indonesian Gov[ernmen]t, individual members party participate and party has generally considerable influence inside and outside Gov[ernmen]t.

His visit would be strictly informal. He desires no special treatment and will avoid all publicity. Would appreciate facilities being arranged where necessary for him visit places and meet people different sections population. Could spend five or six days in Israel. His objectives include study following problems:

(1) Does Israel consider herself Asian country or is constituting part of Western world.

(2) What contributions can Israel make to progress other Asiatic countires and Indonesia in particular.

(3) Investigation nature Israel Arab controversy and possibilities its solution.

Subandrio explained that his country though Moslem always been impartial and never taken Arab side on religious grounds. His personal attitude quite free from prejudices and he could come with sincere desire contribute better understanding between our two countries.

He plans arrive Israel next month and proceed from there home before returning London. He is physician by profession, well educated and most intelligent with wide and progressive outlook. We are on most friendly terms with him and his wife. Consider visit provides important opportunity for our further penetration Asian countries and feel that without overdoing it we should help him fulfil his mission to best advantage as it may later have far-reaching effect our relations Indonesia.

Elath

2. ראה מס' 3 (הערת־עורך).

58

פ.א. שנער וח. יחיל אל משרד החוץ
F.E. Shinnar and Ch. Yahil to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן BKA12
נוסח נכנס: 130.09/2354/1

קלן, 4 בפברואר 1953

בהול

שרת.

ממ[שלת] בון החליטה פה אחד ליפות כוחו של אלפרד [קונראד אדנאואר] להעביר ההסכם לבונדסראט.[1] בכך נכללת סוף־סוף גם הצהרת הכיסוי של שר האוצר. נתבקשנו והבטחנו שאנו ואתם נשמור זאת בסוד גמור. ביום שישי הבא יביא אלפרד העניין בפני כל ראשי ממשלות הארצות לרגל ישיבה בנושא אחר. גם ידיעה זו סודית. לדעת הידידים הובטח אפוא קיום ההחלטה בעשרים בפברואר מעל לכל ספק. הסודיות נדרשת שלא לעורר הצד שכנגד ולמניעת הפרעות למשלחתם במצרים. אין לראות בכך סטייה מקו ההפרדה בין עניינו למשא־ומתן עם השכנים. לאור התפתחות זו בתכנית שנער להישאר כאן עד אישור אשראי הדלק, לכל המאוחר עד יום חמישי שנים־עשר בפברואר. הודיעו נא לקוזלוב:[2] "קיבלתי מכתב שר האוצר על הגדלת הסכום מחמישים לשבעים וחמש והעברתי לברין[3] עבור "של". ברין יביא העתק בבואו ארצה בסוף השבוע."

נשאלנו על־ידי סטא על הודעת משה קול בהגיעו ללוד שלפיה שילם הבנק הגרמני עבור הדלק. ידיעה זו מזיקה ביותר ועלולה לחסל סיכויים לקבלת האשראי הקלושים בלאו הכי. איננו מבינים מאין לקול סמכות להודעה כזו ומבקשים להכחיש.

שנער, יחיל

59

הערת־עורך
Editorial Note

דיון בממשלה על המצב בגבולות והודעת הממשלה בכנסת
4 בפברואר 1953

הדיון בממשלה התנהל בעקבות פיצוץ הרכבת על־יד קלקיליה (ראה מס' 54, הערת־עורך). ראש הממשלה בן־גוריון הפסיק את חופשתו כדי לקיים את הדיון בתקרית

58
1. השווה מס' 39.
2. ישראל קוזלוב, יועץ לענייני דלק במשרד האוצר ומנהל אגף הנפט במשרד הפיתוח.
3. יעקב ברין, יועץ כלכלי בשגרירות ישראל בלונדון.

החמורה. בן־גוריון מסר על מספר מעשי הרצח, השוד, הגנבות וכו׳ שאירעו בגבולות ישראל בשנה האחרונה, ובכללם 59 מעשי רצח שרובם ארעו בגבול עם ירדן. בין הסיבות לארועים האלה ציין את ריבוי הפליטים בירדן וקרבתם לגבול ואת העובדה שהליגיון אינו שומר על הגבול. מיקוש הרכבת הגדיש, לדעתו, את הסאה. ראש הממשלה אמר, כי מעשה כזה דורש תכנון ולפי המידע שהיה בידי ישראל תוכנן המעשה בידי שר הביטחון הירדני, שהוא ירושלמי לשעבר, ומעוניין בחימום הגבול. בן־גוריון טען כי הפעילות הזו לא תיפסק עד שתנקוט ישראל באמצעים חריפים והבהיר שנקיטת אמצעים אין פירושה תגובה מדי פעם בפעם אלא להיכנס אל מקומות בירדן ולהחזיק בהם. בן־גוריון עמד על הסיכון הכרוך במדיניות הזאת בגלל הצהרת שלוש המעצמות, אך הוסיף כי בריטניה ממילא אינה מקיימת את ההצהרה והביא כראיה את הספקת המטוסים לסוריה. בריטניה גם לא ניסתה למנוע את הידרדרות המצב בגבול למרות החוזה שיש לה עם ירדן. הוא אמר שקשה לצפות את התגובה בארצות־הברית משום שמדיניותו של הנשיא החדש עדיין אינה ברורה, אך נראה שהממשל החדש מבקש את ידידותם של הערבים. למרות חשיבותם של השיקולים הללו סיכם בן־גוריון שאין להשלים עם המצב משום שהוא יוצר אי ביטחון גמור ברחבי הארץ ועלול להביא לדמורליזציה בצבא. בן־גוריון הציע לממשלה להודיע לנציג האו״ם ולנציגי ארצות־הברית ואנגליה שממשלת ישראל לא תשלים עם תקריות אלה ואם ימשיכו תנקוט הממשלה את כל האמצעים לשמור על הגבול עם ירדן ובכלל זה כניסה למקומות שמהן באות ההתקפות.

שרת הוסיף על דברי בן־גוריון ואמר בין היתר, כי מיקוש הרכבת הוא שלב בהסלמה. הוא הסכים עם בן־גוריון שיש לעשות מעשה נועז ונמרץ ועם ההצעה שהביא לפני הממשלה, אך השתדל להעמיד את השרים על הסיבוכים המדיניים העלולים להתפתח מפעולה צבאית. הוא גם דיווח לממשלה על תוכן שיחתו עם השגריר האמריקאי (ראה מס׳ 51).

השר דב יוסף תמך בצעד נמרץ יותר מן הצעדים שננקטו עד כה, אך גם הוא ציין את הסיבוכים הצפויים עם ארצות־הברית. הוא אמר, כי משגה הוא להצהיר מראש כיצד מתכוונים להגיב, ודי להודיע שאם תהיה תקרית נוספת תגיב ישראל בחומרה. הרעיון לכבוש שטח בצד הירדני ולהישאר בו אינו נראה לו, הוסיף, משום שממילא ילחצו על ישראל לצאת ממנו, בעיקר אמריקה וישראל תצא נפסדת. הוא הציע לחפש תגובה שלא תהיה קשורה בנסיגה.

השר ברנשטיין הסכים למסירת ההודעה, אך הציע שעל עצם הפעולה או אופיה תחליט הממשלה רק לאחר שיישנו התקריות.

השר שיטרית תמך בגישה שיש להשיב למבצעי הפעולות מנה אחת אפיים, אבל בלי למסור הודעה מראש, כפי שהציע בן־גוריון.

השר לבון אמר כי אם מדובר על הודעה שאינה מפרשת אמצעי מסוים יתמוך בה, אבל אם מדובר על אמצעי מסוים אין לחברי הממשלה די נתונים כדי להחליט. הוא ציין שאם יוכח שיש קשר בין הפעולה ברנטיס ופלמה (ראה מס׳ 46, הערה 1) ובין מיקוש הרכבת יחלש הטיעון הישראלי. לבון ניסה לבחון את תוצאותיה של הפעולה שהציע בן־גוריון ושאל: (1) האם הוא צופה אפשרות של הסלמה והאם הצבא מוכן לכך. (2) האם יש הערכות מה תהיה עמדתן של יתר מדינות ערב ואם לא יתערבו. בן־גוריון השיב לו כי אם יתפתח דבר רציני יתייצבו כולן יחד. (3) האם ישראל תוכל לעמוד מול לחץ אמריקאי במצבה הכלכלי והכספי. לבון הבהיר כי ההחלטה כפי שהציגה בן־גוריון לדיון אינה מתקבלת על הדעת. אם צריכה הממשלה לשאת באחריות היא חייבת לקבל מידע על שיקולי שר הביטחון ושר החוץ למקרה של הסתבכות אפשרית.

השר דינור הניח שמטרת הערבים היא להעלות מחדש את שאלת ארץ־ישראל באו"ם ואמר שישראל צריכה להודיע שהיא רואה את ההסתננות כחלק מן המלחמה נגדה. הוא עמד על הצורך בהכנת דעת־הקהל והמליץ להסביר ליישוב בארץ שההסתננות היא אמצעי צבאי ולכן יש להילחם בה באמצעים צבאיים.

השר יוסף ספיר טען כי הודעה של הממשלה על פעולה מסוימת יוצרת מחויבות לביצועה, והשאלה אם כדאי להסתכן בפעולה שעלולה להתפתח לעניין רציני. הוא חזר על הקושיות שהציג לבון והוסיף עליהן את השאלה, האם יש מקום להעניש אנשים חפים מפשע על מעשים שנעשו בידי גורמים ממשלתיים. כך לא נוהגים במלחמה בין מדינות אלא במלחמה פרטיזנית, אמר, וביקש לקבל מידע נוסף על הרקע בצד הירדני כדי שלפחות כמה הנחות תהיינה ברורות.

השר אשכול הציע להגביר את השמירה על הגבולות, גם אם הדבר יעלה בכסף רב.

השר שפירא הביע דאגה מפני הרושם שעלולה לעשות בעולם פעולת תגמול גדולה והביע חשש מהסתבכות קשה. הוא הציע להמשיך בתגובות שנהגו עד כה ולהיזהר מפגיעה בנשים וילדים. לשאלתו של בן־גוריון כיצד סבור שפירא שניתן למנוע פגיעה בילדים ונשים, השיב כי ניתן לפגוע במבנים מוסדיים ולא בבתים פרטיים בהם יושבים ילדים ונשים. עקרונית הסכים שפירא על תגובה ועל מסירת הודעה חריפה, אבל לא לנקוט בפעולות שונות מאלו שננקטו עד כה.

השר רוקח אמר כי אם ראש הממשלה מבקש שהממשלה תקבל עליה אחריות על פעולות מסוימות עליו לתת שהות למחשבה. לדעתו אין העיתוי הזה מתאים להיכנס לירדן. רוקח הציע להגיב בפגיעה בעורק תחבורה ירדני ותמך בעמדתו של אשכול בדבר הקמת משטרת גבולות.

השר רוזן תמך במהססים וחייב את הצעתו של בן־גוריון בדבר מסירת הודעה לנציגי האו"ם והמעצמות, אך שלל פעולה בהיקף צבאי גדול, אלא אחרי התייעצות נוספת עם הממשלה.

בדברי תשובתו הבהיר שרת שמדינות ערב אינן מבקשות לפתוח בקרוב בסיבוב מלחמה שני וכי מגמתן לגרום לישראל הרס כלכלי, הוצאות צבאיות ולסבך אותה עם מעצמות המערב, שיכפו עליה תנאי שלום בלתי אפשריים. מדינות ערב מבקשות להרוס את המורל הפנימי, להחליש את עמידתה של ישראל כלפי חוץ, ולהוכיח לעולם כי הקמת מדינת ישראל היתה שגיאה היסטורית. שרת תמך בשיקולים נגד הסתבכות בהתלקחות גדולה, ואמר שההודעה צריכה להשיג את מרב הלחץ מצד המעצמות על ירדן ואולי לשמש גם אזהרה למצרים. שרת הביע התנגדות תקיפה לפיצוץ כפר, אך תמך בפעולת הפחדה, הרעשה בתותחים וכדומה, בתנאי שהפגזים יפלו בשדות. הוא הזהיר שפיצוץ כפר עלול להצית אש ויגרום לבעיות בדעת הקהל הבינלאומית.

בדברי תשובתו למתדיינים אמר בן־גוריון כי אינו חושש מפני מלחמה משום שהערבים אינם מוכנים ואמריקה לא תתמוך בכך. הוא התנגד לדברי לבון משום שעל־פי ההגיון הזה לא הייתה קמה מדינת ישראל או שגבולותיה היו מרחובות עד עפולה.

בן־גוריון התנגד בכל תוקף שהממשלה תחליט למסור הודעה ולהתנות כל פעולה בדיון חדש, והציע להודיע שאם לא יחדלו הפעולות מעבר לגבול תגיב ישראל בפעולה נמרצת. הוא גם הציע למסור הודעה בשם הממשלה בכנסת ולהעביר את הדיון לוועדת חוץ וביטחון.

בסיום הדיון החליטה הממשלה ברוב של 6:7 קולות למסור הודעה לנציגי ארצות־הברית, בריטניה וצרפת ולנציגי או"ם בוועדות שביתת־הנשק, לפיה יגיב צה"ל על כל מעשה איבה רציני כלפי ישראל. שר הביטחון יקבע צורת התגובה.

לאחר הישיבה מסר שרת בכנסת בתגובה על הצעת מפלגת חרות לדון על "שאלת שלום המדינה וביטחון חיי אזרחיה", את ההודעה הזאת בשם הממשלה: "הממשלה ערה ביותר לבעיית הביטחון באזורי הספר. הבוקר נתקיימה ישיבה שלא מן המניין של הממשלה. הישיבה כונסה על־ידי ראש הממשלה, שהפסיק לשם כך את חופשתו, ודנה במיוחד במצב שנוצר בעקבות המאורעות של השבועות האחרונים, ובעיקר בעקבות ההתנקשות הזדונית ברכבת. הממשלה נוקטת את הצעדים הדרושים. הממשלה משוכנעת כי תועלת הציבור וטובת העניין מחייבות העברת הנושא הזה לדיון בוועדת חוץ וביטחון". הצעת הממשלה התקבלה ברוב קולות. (דברי הכנסת, מושב שני של הכנסת השנייה, XIII, עמ' 646–647.)

למחרת, ב־5 בפברואר, מסר שרת את הודעת הממשלה לשגרירי מעצמות המערב בישראל. ראה מס' 61 (הערת־עורך) ומס' 62.

60

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. LI824 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/3 :נוסח נכנס

London, 5 February 1953

Bowker deputising for Selwyn Lloyd called me in today to say that simultaneously with Evans' similar representations to you[1] he wanted express to me their grave concern over recent incidents Jordan frontiers in which our actions had been provocative and types arms used by us made nature operations most serious. He referred particularly to Falama, Rantis and Kalkilia.[2] He went on to say they doing their best impress on Amman necessity for moderation and for seeing that control border against infiltrees from Jordan to Israel be made more effective. He concluded by saying that sympathy felt by H[er] M[ajesty's] G[overnment] and this country for Israel which recently even more outspoken than usual owing antisemitic campaign by Russia might suffer serious setback if our present method reprisals and attack on Jordanian villages should continue.

Replying I stressed recent general aggressiveness Jordanian officials and press towards Israel as mainspring increasingly anti-Israel policy every field Jordan's activities. I said was glad he had mentioned infiltrees who often operated as organized bands clearly with military objectives and intention keeping borders state permanent insecurity. Our reprisals Kalkilia and

60
1. ראה הערת־עורך להלן.
2. ראה מס' 46, הערה 1, ומס' 54 (הערת־עורך).

elsewhere were motivated by need protect our long and vulnerable frontiers and not by any aggressive designs on Jordanian territory or people. Infiltrees don't go from Israel to Jordan but vice versa and moment infiltration ceases main cause present border incidents will disappear.

In his reply Bowker tried play down infiltrees factor and again stressed importance preventing future repetitions recent incidents. I replied by stressing our own desire preserve peace saying fact they had made representations Amman and their pacifying influence Jordan Gov[ernmen]t will be appreciated by my Gov[ernmen]t.[3]

Elath

61

הערת־עורך
Editorial Note

מסירת הודעה בעל־פה לנציגי ארצות־הברית, צרפת ובריטניה

ב־5 בפברואר הזמין שרת את שגרירי ארצות־הברית ובריטניה ואת מיופה־הכוח הצרפתי בישראל כדי למסור להם בנפרד את המסמך שלפנינו. שרת הבהיר שהוחלט על מסירת ההצהרה בישיבת ממשלה מיוחדת בראשותו של בן־גוריון שהתקיימה ביום הקודם. ראה מס' 59 (הערת־עורך).

שגריר ארצות־הברית רשם את ההצהרה ולא הגיב עליה (דיווח על השיחה, 8.2.1953, 93.03/84/20; ראה ניתוח של השגריר על ההודעה ב־(FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1123-5.

השגריר הבריטי, לעומת זאת, שאל אילו צעדים מתכננת ישראל לנקוט, ושרת הבהיר שישראל מעוניינת בשמירה על הגבול ולא בכיבוש שטחים. אוואנס ניצל את הפגישה כדי למסור לשרת את דאגתה של ממשלתו מן ההתפתחויות האחרונות ואת התנגדותה לשימוש בכוח, והשמיע באזניו את ההודעה שמסר באוקר לאילת (ראה מס' 60).

שרת השיב שהתקרית בפלמה (ראה מס' 46, הערה 1) החלה לאחר שמשמר ישראלי נתקל במסתננים ירדנים בשטח ישראל, הניסָם מעבר לגבול אל הכפר ומשם נורתה עליהם אש. הוא שב ואמר, שישראל תהיה האחרונה לנקוט צעדים תקיפים וביקש להדגיש לפני הירדנים את אחריותם להתדרדרות במצב. (ראה דין־וחשבון של קומיי על השיחה, 5.2.1953, 93.04/41/13; השווה דיווח של השגריר הבריטי במברקו אל משרד החוץ, 5.2.1953, PRO, FO371/104777; בשאלת התגובה הבריטית כלפי ישראל התעוררו חילוקי דעות בין השגריר ובין בכירים במשרד החוץ הבריטי, ראה על כך בתכתובת ביניהם, שם, FO371/104778.) ראה גם מס' 92.

3. השווה דיווח של באוקר על השיחה, 5.2.1953, PRO, FO371/104777; על התגובה החיובית ברבת עמון להודעה הבריטית ראה מברק מרבת עמון אל משרד החוץ הבריטי, 7.2.1953, PRO, FO371/104778.

62

איגרת בעל־פה מאת ממשלת ישראל אל ממשלות ארצות־הברית, בריטניה וצרפת

Note Verbale from the Government of Israel to the Governments of the United States, United Kingdom and France

130.02/2432/3

Tel Aviv, 5 February 1953

Confidential

The mounting tide of violence emanating from across the Israel-Jordan armistice line reached a new and unprecedented climax on the night of 2nd February 1953 when the railway line within the territory of Israel was mined at a spot near Eyal and a moving train blown up. Almost simultaneously, the nearby settlement of Nir Eliyahu was taken under heavy fire at fairly close range. As it was a goods train that happened to be involved, there was fortunately no loss of life.

The outrage caused a violent shock to the people's sense of safety throughout Israel. It threw a sharp challenge to the security forces and to the Government responsible for the protection of life and property. It represented the culmination of a long and continuous series of wanton acts of lawlessness perpetrated by armed individuals and groups operating from Jordan-occupied territory and crossing over the armistice line into Israel, the results of which have been a heavy toll of life, the theft of very considerable amounts of valuable property and a widespread dislocation of normal conditions in the border zone.

The Government of Israel holds the authorities of the Hashemite Kingdom of Jordan responsible for this intolerable state of affairs. It is their connivance or even encouragement that enables the criminal chain of murder, destruction and robbery to continue unchecked. From reliable reports in its possession the Government of Israel is satisfied that persons now in official positions in the Jordan Kingdom are responsible for the organisation of the worst of these outrages. The attack on the railway line bears all the unmistakable marks of a carefully planned and properly executed military operation. It is, in fact, an act of war.

The zone in which the outrage occurred – which, in fact, has borne the brunt of all recent attacks and depredations – is the very lifeline of Israel. Through it run the road, the railway and the lines of communication which are the main arteries of the blood system of the State. The Government of Israel cannot possibly acquiesce in their remaining exposed to the danger of such assaults as that of 2nd February or the incidents of firing upon trains and road traffic which preceded it. Unless the Jordanian authorities, therefore, realise their responsibility and demonstrate an effective capacity to bring the

situation under control, it will consider itself fully entitled, and, indeed, in duty bound, to take all measures which lie within its power in the legitimate exercise of self-defence, in order to put an end to anarchy in that vital border area.

Consequently, if this situation is allowed to continue, the Government of Israel will be constrained to take such action as may be found practicable in the circumstances with a view to preventing the further perpetration of such attacks and affording adequate protection for the population and their property and the security of movement and traffic within the borders of the State.

This communication is being made confidentially to the Governments of the United States, the United Kingdom and France, in view of the keen interest they have repeatedly evinced in the maintenance of peace and stability within the Middle East.

63

ז. שק אל מחלקת מזרח אירופה
Z. Shek to the Eastern Europe Division

מברק מוצפן פ47
נוסח נכנס: 130.09/2343/3

פראג, 5 בפברואר 1953

בהול

היום בשעה 3 הוזמנתי לבוא לשימוביץ[1] ב־3.30. לאחר שיחה של 3/4 שעה מסר לי איגרת בעלת 2280 מלים. מעבירים את נוסחה בנפרד.[2] להלן תוכן השיחה ותמצית האיגרת.

(א) פתח בטענה למה מצאנו לנחוץ להגיב על דרישתם להחזרת קובובי באיגרת מעליבה מלאת סילופים[3] שכתוצאה מהם החרפנו היחסים. עניתי שמחובתנו להעמיד עובדות על הנכונה ולדחות האשמות שווא. לא אנחנו התחלנו בהחרפת היחסים. חזר על כל ההאשמות נגד קובובי.[4] ציין שקובובי העליב את בורק.[5] במקום להבין שצ׳כיה לא תרשה התערבות בענייניה הפנימיים אורגן מסע ההשמצה בארץ ובחוץ־לארץ. הדגיש לגנאי ההתקפה נגד הצירות כתוצאה מהסתת המונים בידיעת שר החוץ וחברי ממשלה. הכחשתי וניסיתי להסביר הלך רוחות בארץ והטלתי עליהם האחריות. אמר

63
1. לדיסלב שימוביץ, ראש מדור המזרח הקרוב ואסיה במשרד החוץ הצ׳כוסלובקי.
2. ראה מברק מצירות פראג אל משרד החוץ, 6.2.1953, 130.09/2343/3.
3. האיגרת נשלחה ב־18 בדצמבר 1952. ראה כרך 7, מס׳ 493 והערה 3 שם.
4. שם, מס׳ 484.
5. ולסטימיל בורק, אחד מסגני שר החוץ של צ׳כוסלובקיה.

שצ'כיה חותרת לקיום יחסים טובים עם כל המדינות. שאלתי אם פירוש דבריו נטייה מצד ממשלתו לקיים בירור מקיף על כל הבעיות, ענה שאינו מוסמך לענות אולם יעביר לתשומת־לב המוסמכים. הדגשתי ששאלתי אף היא רק תוצאה מרמז כפי שחשבתי להבינו. הוספתי שבפולין נמשכת העלייה. ענה שגם בצ'כיה אין החלטה עקרונית נגד עלייה אולם מיד הוסיף שזה עניינה הפנימי, ולא נושא ללחץ, התערבות וחתירה מצדנו. עד כאן השיחה שהתנהלה באווירה קרה אולם נוחה. רק אז הוציא מהמגרה את האיגרת וסיים הראיון.

(ב) תמצית: (1) אגרתנו מ־18 [בדצמבר 1952] מסלפת בצורה זדונית עובדות ומעליבה. (2) הצ'כים מוחים ודוחים. (3) הדיפלומטים הישראליים מאז אבריאל חרגו מתפקידיהם. (4) ניתנות דוגמאות של פעולות כולל תקופת אלישיב, ששמו נזכר. (5) עיקר האשמה נגד קובובי. (6) חוזרים על תוכנית מורגנתאו, אצ'יסון וביצועה על־ידי בן־גוריון ושרת.[6] (7) רוצים ביחסים תקינים אולם מזהירים לאמור אם ממ[שלת] ישראל תמשיך במדיניות עוינת התוצאה תהיה החרפת יחסים נוספת והאחריות תפול על ממ[שלת] ישראל בלבד.[7]

עד כאן.

צירות

64

שיחת ח. הרצוג – עבד אל־חמיד ע'אלב (בוואשינגטון, ב־6 בפברואר 1953)

Meeting: Ch. Herzog – 'Abd al-Hamid Ghalib (Washington, 6 February 1953)

דין־וחשבון: 130.13/2593/22

שיחה עם קולונל עבדול־חמיד רלב – הנספח הצבאי המצרי

במסיבה צנועה שערכו מספר חברים בין סגל הנספחים בוואשינגטון לכבוד אחד החברים הפורש מתפקידו – היו הנספח המצרי – קולונל רלב ואנוכי בין המארחים. לפני הארוחה נפגשנו והתפתחה בינינו שיחה ערה. קול. רלב, שהוא אחד מנציגי מצרים באו"ם – נשא נאום בעצרת נגד השילומים לישראל. סיפרתי לו שקראתי את נאומו בעניין רב, בירכתיו על הופעתו והודעתי לו כי אינני יכול להסכים אף עם מלה אחת שהזכיר שם ובכלל אינני מבין מדוע ישקיעו מאמצים כה רבים בבעיה זו ועניינים דומים – כלום חסרות למצרים צרות ובעיות, והאם חייבת היא לחפש קשיים נוספים? קול. רלב השיב כי הדבר נראה להם כעיקרון ואינו מבין למה התכוונתי

6. הכוונה להאשמה שנשמעה במשפט פראג על תכנית אמריקאית–ציונית סודית שהתקבלה ב־1947, לפיה תתמוך ארצות־הברית בהקמת מדינת ישראל תמורת ארגון קבוצות חתירה וריגול ברחבי הגוש המזרחי על־ידי הציונים. ראה כרך 7, מס' 460.
7. נוסח מלא של האיגרת הצ'כית בתיק 130.09/2343/3.

כשציינתי את הקשיים שאנו עלולים לגרום למצרים [ו]את העזרה שקיבלו מאתנו. אמרתי כי לא היה זה מקרה כאשר עם עלותו של נגיב לשלטון זכה לתמיכה ודעת־קהל חיובית בארצות־הברית ללא כל התנגדות. אין זה מקרה שעיתונים חשובים כמו ה־New York Times וה־Washington Post תמכו בנגיב כי הרי ידוע לו (לגלב) שבעליהם הנם יהודים וכי אנו שולטים כאן על השפעה ציבורית מסוימת שבוודאי לא נעלמה מעיניו. מחובתו להבין כי אחד הגורמים החשובים לדעת־הקהל שלה זכה נגיב – הייתה העובדה כי ישראל אף היא העלתה התעניינות חיובית בשלטון חדש זה במצרים שממנו קיווינו רבות – אך ההולך ומאכזב אותנו.

קול. רלב הודה כי אכן הוא מאמין שעמדת היהודים לנגיב עזרה להם ביחסי ציבור בארצות־הברית, אולם שאל מדוע, אם גילינו התעניינות כה רבה בתכנית הפנימית שלהם, ראה השגריר שלנו צורך להביע בנאומו באו"ם ספקות בהצלחה העתידה של התכניות המצריות. לדבריו בזמן הרצאתו על תכנית השלום, כשהזכיר את התכנית האגררית המצרית, הוסיף את המלה "באם יצליחו" בצורה שגרמה להתפרצות כל הקהל בצחוק, דבר שהעליב את המצרים. שוחחנו ארוכות על הדיון באו"ם, ורלב ציין כי מזלנו שיחק לנו כשנכשלה הצעת השלום.[1] יעצתי לו שבעתיד לא יעוררו בעיות באו"ם, כפי שהצענו השנה, ואז יימנעו מדאגות כאלה.

על עצם בעיית אפשרויות הסדר – היו חילופי דעות ארוכים בינינו עת נדונה בעיית הפליטים, הגבולות ואחרות, ועת הודה כי אינו מאמין שיש לנו כוונות התפשטות כיום. הוא לחץ מאוד בעניין הפליטים ואמר לי כי אם לא נקבל את הפליטים חזרה, יבוא היום וחלק ממדינות ערב יקלטו אותם וינצלו כוח האדם שלהם בצורה כזאת אשר בבוא היום נצטער אנו על שלא הסכמנו להחזירם.

עניתי בטיעון הרגיל שלנו שאנו מוכנים לדון על הכול במסגרת שיחות שלום, ואני מתקשה להבין מדוע לא יסכימו לעשות כך. אין הם יכולים לדרוש מאתנו ויתורים לפני שנשב ליד שולחן אחד. ענה כי עצם הישיבה אתנו תהיה הוויתור הגדול ביותר – כלומר הסכמה בקבלת ישראל כיחידה לאזור. הוא הוסיף ואמר כי גם אם נצליח להתקיים תקופת־מה בלי קשיים עם הערבים, הרי לא ייתכן קיום ישראל לאורך ימים מבלי שנתקבל באזור על־ידי תושביו האחרים. לדעתו הסכמה זו לקבל אותנו לאזור, שקולה כנגד ויתורים רבים שעליהם נצטרך להסכים.

עניתי כי ההסגר שלהם למעשה חיזק אותנו, גרם לגילוי אוצרות טבע, לפיתוח התעשייה, קשירת קשרי מסחר בעולם, וככל שימשיכו במדיניותם הנוכחית יעודדו חיזוקנו, ונוסף על כך יפסידו הערבים אף הם במובן הכלכלי מחוסר הקשרים אתנו.

חזר והדגיש כי לדעתו כשם שיהודים חיו מאות בשנים בין הערבים, כן תוכל ישראל לחיות בין מדינות ערב ואינו שולל אפשרות זאת – אולם מחירם לכך גבוה מאוד וידרשו פרעונו בוויתורים.

כשעמדתי להעביר השיחה לפסי בעיית הנשק האמריקני – הופרענו על־ידי יתר המשתתפים במסיבה, והצעתי כי רצוי שנמשיך בקשר אישי בלתי־רשמי כזה במגמה להבהיר מחשבותינו – הסכים.

64

1. ראה כרך 7, הערות־עורך, עמ' 666–667 ו־718 ומס' 508.

קולונל רלב הנו מקורב לנגיב. הוא היה בשירות הדיפלומטי־צבאי גם בזמן מלחמת העצמאות ולמעשה נעדר ממצרים כ־7 שנים. אולם לאור קרבתו לנגיב נראה לי שיש ליחס חשיבות לקשר אתו.

ח. הרצוג - אלוף משנה
נספח צ.ה.ל.

65

ש. בנדור אל א. אבן (ואשינגטון)
Sh. Bendor to A. Eban (Washington)

העתק: 93.08/357/43

תל אביב, 8 בפברואר 1953

כמוס - אישי

דין־וחשבון על שיחת שר החוץ עם שגריר ארצות־הברית
מר מ.ב. דייוויס ביום 6 בפברואר 1953
נכח מר ש. בנדור

(1) סיוע צבאי - השר הזמין אליו את השגריר כדי לדבר על סיוע צבאי בעקבות המברק שהגיע מוואשינגטון על שיחת הציר ונספח צה"ל עם מרביירוד ביום 27 בינואר.[1]

השר הזכיר שמלאה שנה מאז הגשנו את בקשתנו לסיוע צבאי ללא תשלום ואנו עומדים לחדשה בימים אלה. בזמן האחרון נמסרו לנציגי ישראל בוואשינגטון על־ידי אנשי מחלקת המדינה ידיעות המעוררות בנו דאגה. כוונתו במיוחד לשיחתו האחרונה של ביירוד עם הציר ונספח צה"ל. ארצות־הברית עומדת, לדברי ביירוד, לחזק את נגיב ולתת לו נשק וחושב שמתן נשק לישראל לפני מצרים או יחד עם מצרים עשוי לקלקל את משימתו שהיא למשוך את מצרים לארגון להגנת האזור, ואחריו שאר המדינות באזור - אך רק הערביות ולא ישראל.

המדיניות הזאת היא מדיניות של היגיון הפוך. אין שלום באזור אך אפשר כביכול לארגן את האזור. מפני שאין שלום יש להוציא מהתכניות דווקא אותה המדינה המוכנה לשלום ולהעניק פרסים לאותה המדינה שאינה מוכנה לשלום. אין כל רמז על מתן נשק לישראל מיד אחר מצרים או על התנאת תנאי שמצרים תשים קץ להסגר בתעלת סואץ או על מתן סיוע צבאי אחר לישראל במקום נשק. אין כל רמז לאמונה שאפשר לסמוך על הערבים ופוסחים כליל על אותה המדינה שאפשר בהחלט לסמוך עליה. את כל ההשקעות הם משקיעים בעסק בלתי בטוח ולא כלום בבטוח.

65
1. ראה מס' 41.

אין ספק שיוצרי מדיניות כזאת טעמם ונימוקם אתם, וייתכן וידעו להסבירה לציבור בארצות־הברית. אנו לא נוכל בשום פנים להסבירה לציבור שלנו.

אנו בשלנו: (א) אין אפשרות לארגן האזור ללא שלום באזור. (ב) ישראל הייתה הראשונה לבקש סיוע צבאי חינם והיא ראויה להיות הראשונה לקבלו. (ג) אין לסמוך על הערבים אלא אם כן יתנו ערובה לכוונותיהם הטובות ויתחייבו להתגונן נגד התקפה הבאה מחוץ לאזור. (ד) נלחץ למתן סיוע צבאי לישראל.

השר הזכיר את הכתבה בעיתונות ביום 5 בפברואר, שמקורה באנגליה, כאילו האיטלקים יספקו נשק למצרים וארצות־הברית יתנו לאיטלקים תמורה באמצעות סוכנות הביטחון ההדדי. ייתכן שהסיפור בדוי אך אי־אפשר לבטלו אם אנו יודעים שיש כוונה מפורשת לתת סיוע צבאי למצרים ואיננו יודעים אם מצרים ביקשה או קיבלה "זכאות" או אם הוקצב הכסף הדרוש למתן סיוע צבאי למצרים.

השגריר היה נבוך כי לא קיבל עדיין דין־וחשבון על שיחת ביירוד–גויטיין ואף אינו יודע בבטחה מה היא המדיניות של הממשלה החדשה בארצות־הברית. חקר בדבר דברי ביירוד תוך כוונה להביא למסקנה שהמדיניות שביירוד דיבר עליה אינה מדיניות שאושרה על־ידי ממשלת ארצות־הברית, כי אם רק הצעותיו של ביירוד שטרם אושרו. אשר לסיפור על אספקת נשק למצרים באמצעות איטליה, אין לו כל ידיעות על כך.

השגריר אמר שהוא בטוח שהאלמנטים האחראים בישראל רוצים להיות חלק בארגון אזורי וכאשר איש לא הגיב על כך הוסיף "הלא כן?"

השר אמר שהקושי של ישראל איננו להשתתף בארגון אזורי כי אם להשתתף בו יחד עם מדינות שאין שלום בינן לבין ישראל, דבר המונע למעשה שיתוף פעולה.

השגריר דיבר על חשיבותו של נגיב ועל הסכנה הצפויה לאזור מהרוסים, ולישראל בפרט. רמז שוב שיש לו ידיעות על מצרים שרוצה לשוחח עליהן עם ראש הממשלה ושר החוץ אך טרם קיבל אישור לכך מממשלתו.[2] (ביקש לא להזכיר זאת.)

מר בנדור אמר שאין זה חשוב אם [ה]סיפור על אספקת נשק באמצעות איטליה נכון או אינו נכון. המעניין הוא שישנם אנשים היודעים על כוונת ארצות־הברית לספק נשק למצרים ושמתקבל על דעתם שארצות־הברית מוכנה לעשות זאת בעקיפין על־מנת לא להרגיז את ישראל. אשר לדברי ביירוד, המדאיג שבהם הוא שהוא מתנה סיוע צבאי לישראל בהסכמת מדינות ערב. זאת סטייה מהמדיניות של ארצות־הברית בקשר לסיוע כלכלי וסיוע טכני. הערבים לא סירבו לקבל את אלה כשראו שהחלטת ארצות־הברית איתנה לתת לישראל את הסיוע שהיא ראויה לו. לפי מדיניות ביירוד יש לערבים וטו על מתן סיוע צבאי לישראל.

השגריר אמר שהוא יוצא לארצות־הברית ב־12 במארס לחופשה ולחדש את המגע עם שלטונות ארצות־הברית.

שיבח את היחסים המצוינים בינו לבין השר ואת גילוי־הלב בו מדברים איש לרעהו. שוב אמר שכוחו בזה שמעולם לא היה צריך לחזור בו ממה שהודיע למחלקת המדינה וזה הודות לגילוי־הלב וכולי.

2. ככל הנראה רמז דייוויס לתוצאות פגישותיו של באנץ' במצרים. ראה מס' 77.

(2) ירדן – השר מסר שוויג'ייה הודיע שהירדנים אינם מוכנים לשיחות בין ג'ונדי לבין דיין.[3] לדעתם אין צורך בשיחות בין אנשי צבא כי אם בין אזרחים. הם מציעים אזרח ואיש משטרה מכל צד, מצדם נששיבי ומצדנו בירן. אלה ידונו "באמצעים להילחם בהסתננות".

נבדוק הצעה זו.

(3) סוריה – ויג'ייה אומר, מסר השר, שסוריה מוכנה, כנראה, להמשיך את השיחות עם ישראל על האזור המפורז. הוא, ויג'ייה, יראה את הסורים ביום 8.2.53 ומקווה שתהיה פגישה ב־9.2.53.[4] דייוויס אמר שהוא מנבא שהסורים עומדים לשתף פעולה עם ישראל בדיונים אלה.

(4) החשבונות החסומים – השגריר אמר שהוא מסר למחלקת המדינה את דברי השר בדבר כוונת ישראל למלא את התחייבותה לשחרר מיליון לירות שטרלינג, ושבהמשך הפעולה תרצה ישראל לדעת מה נעשה לשחרור כסף יהודי חסום בעיראק ובמדינות ערב וגם לשקול מהן תוצאות החרם הערבי הכלכלי.

למשלחת ארצות־הברית לאו"ם היו שיחות עם המשלחת הישראלית ועם הוועדה המפשרת. הוא מוצא לנחוץ למסור את עמדת מחלקת המדינה שהיא גם עמדת הוועדה המפשרת והיא שאינה יכולה לקבל את הסתייגויותיה של ישראל בדבר המשך הפעולה אחרי שחרור המיליון הראשון. ישראל קיבלה על עצמה לשחרר ללא תנאי את כל הכסף החסום כולל את הנמצא בכספות. על כך הודיעה מחלקת המדינה ברבים וכן כתבה הוועדה המפשרת בדין־וחשבון שלה. הוועדה המפשרת הסבירה זאת למשלחת הישראלית.

השר אמר שאין שום חוסר עקביות בעמדתנו.

השגריר אמר שהוא רק מוסר את הדברים לידיעת השר. מחלקת המדינה עלולה להימצא במצב בלתי נוח אם ישראל תנהג אחרת ממה שנקבע.[5]

בברכה,

ש. בנדור

3. דיין הציע לוויג'ייה, בשיחתם ב־24 בינואר 1953, להיפגש עם קצין בכיר מן הליגיון, כגון ג'ונדי או אפילו גלאב, כדי לשים קץ להסתננויות ולהפחית את המתיחות בגבול. (ראה דו"ח של גאון על הפגישה, 26.1.1953, 130.02/2429/4.) על הפגישה שהתקיימה לבסוף בין נציגי שני הצדדים ראה מס' 127.

4. ראה מס' 73 והערה 3 שם.

5. השווה דיווח של דייוויס על השיחה ב־ FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1120-21.

66

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W892 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/1 :נוסח נכנס

Washington, 8 February 1953

Immediate

Coming weeks will see opening our official relationship new Admin[istration] with my separate talks Bedell Smith, Lodge arranged for Wednesday, Thursday.[1] Will see Dulles on his return.[2] Smith and Lodge though subordinate Dulles are actually more intimately linked to President than is latter.

Propose in first talks deal with general determination and formulation American policy Israel rather than current specific issues while using latter to illustrate concretely what we hope and expect from USA at this crucial juncture. Will begin by defining point reached by USA policy in previous regime as expressed to us by Truman, Acheson, formulated in Byroade's Dec[ember] speech Chicago and USA recent pronouncements at UN. Briefly, USA policy had rested on full support Isr[ael] sovereignty, desire to secure recognition Israel by neighbors and others, settlement outstanding issues including boundaries by direct neg[otiation] not unduly fettered by previous proposals, solution refugees mainly by Arab resettlement with UN aid, action on J[erusale]m and Holies only within terms agreement all parties including Isr[ael], economic assistance of dimensions related Isr[ael] special burdens and achievement, moral encouragement Isr[ael] and Jewish people's own efforts to strengthen State, support for ratification *Shilumim* [reparations], support Tripartite Security Agreement. Will explain most of these policies were outlined by bipartisan UN del[egation]s and none were opposed by party now in power which each together with Ike [Eisenhower] statement 22 Oct[ober] and Republican platform leads us to assume these elements of USA – Isr[ael] relations remain durable as starting point for future.

From this will proceed to suggestion which may at first seem audacious that exigencies world and M[iddle] E[ast] situation require not merely confirmation existing USA policy friendship Isr[ael] but radical change in direction reinforcement and completion thereof. For while above policies have prevented major disturbance in M[iddle] E[ast] they have not reduced tensions to fullest extent of which USA influence is capable reducing them

66
1. ראה מס' 74 ו־76.
2. ראה מס' 105.

and unless new lead is given we seem to face at best indefinite paralysis regional relations. More specifically,

(1) Arabs are not at all made to feel their defiance of Western policy for negotiated peace prejudices their relations with Westerners.

(2) Lack of clear Western disapproval boycott, blockade, and menacing Arab statements contribute maintenance of these aspects Arab international behaviour.

(3) Western thinking of regional defence has been defective in several respects:

(a) renunciation of strengthening Isr[ael] in favor of illusion that Arabs can be persuaded defend freedom, Isr[ael] left to later,

(b) reluctance to take Arab attitude to Isr[ael] into sufficient account in determining arms policy,

(c) uncritically pursuing Naguib's favors and ignoring Westerners' legitimate opportunity confront him with Isr[ael] peace as one of essential conditions for his support by West.

In discussing this with Smith will have in mind his view for strengthening Isr[ael] irrespective of Arab[s] as we know it to have been expressed during your and Reuven [Shiloah]'s last visit here[3].

Will tell him and others that Isr[ael] support Western cause has incurred specific ominous hostility Moscow and increased our vulnerability thus creating most solemn moral obligation for West at least to help us meet threat incurred in common interest free world by strengthening us militarily, politically, economically.

Moreover nothing could more quickly accelerate Arab reconciliation our existence than assurance USA resolved put Isr[ael] on feet economically; if this intention firmly expressed in deed and word, peace neg[otiation]s would immed[iately] become more likely prospect than in present suspense with Arabs morbidly awaiting development our economic difficulties.

Finally will urge that USA not merely decide as above but also announce such policy in early statement, Arab hope that new Admin[istration] will retreat from previous Isr[ael] policy is actively contributing to heightening tension on all fronts. Would be kinder to M[iddle] E[ast] to put what we hope is delusion out of court even at cost immed[iate] sharp reaction of Arab disappointment.

Hope you understand reasons for opening our relations on this maximalist basis:

(A) – Tendency new Admin[istration] is to emphasise its difference from former not its identity therewith, compare European and Far Eastern policies already enunciated. In both cases countries more entitled to USA sympathy than Arabs were taken aback by statements dictated by ultimate advantage rather than by present harmony or convenience.

3. השניים ביקרו בארצות־הברית בסוף חודש מאי – ראשית יולי 1952. לא נמצא רישום של השיחה הנזכרת. בידל סמית שימש באותם ימים כמנהל סוכנות הביון המרכזית של ארצות־הברית.

(B) – Our adversaries both Arab and American are very active in sponsoring proposal popular in NEA [Bureau of Near East and African Affairs] that Ike Admin[istration] should make early public bid for Arab friendship at least by soft words, possibly by actual commitments and not certain that Isr[ael] issue would be excluded from such appeasement. We can only neutralise perhaps outweigh by demand for upward revision not merely status quo.

Please cable your urgent comments this proposed line.[4] I propose get supporting Jewish action in same direction diplomatic not public for time being.

Finally suggest Davis be immed[iately] called informed of line our approaches here and persuaded send despatch in support. Do not know if he is allowed address his President personally but believe their Amb[assadors] do so on decisive occasions, perhaps his associates would let you know if they can work this. One way might be for P[rime] M[inister] to summon him ask him convey above doctrine in his name to Ike. I really believe we may be on crossroads our American relations for good or ill thus exceptional contents, emphasis, and procedures called for. If your action can be taken Tuesday it might already affect Smith and Lodge's reaction thus take process of formulating policy above NEA level. In close connection all above please confirm that you intend passing through here on way South and spend at least week in discussions U.S.A. Isr[ael] policy. Essential I know this now.

Eban

67

מחלקת מערב אירופה אל שגרירות ישראל בפאריס
Western Europe Division to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן לס400
נוסח יוצא: 130.09/2345/3

תל אביב, 9 בפברואר 1953

לשגריר.

כדאי שתיפגש עם רנה מאייר[1] לפני צאתו ללונדון ולוואשינגטון. היות ובשיחותיו שם ידון גם בענייני [ה]מזרח [ה]תיכון יש לעוררו לסכנה שבתכניות ובהתפתחויות העלולות להטות מאזן הכוחות לטובת הערבים. יש לציין בין היתר:

(א) אין אפשרות רצינית לארגן הגנת [ה]מזרח [ה]תיכון בלי לפתור תחילה בעיית השלום בתוכו ושאר סכסוכים מדיניים שבאזור.

4. שרת אישר את הקו שהציע אבן. (ראה מברק IW39, 10.2.1953, 130.09/2309/12.)

67

1. ראש ממשלת צרפת מ־8 בינואר ועד 28 ביוני 1953.

(ב) טעות להניח שאספקת נשק למדינות ערב תעזור כשלעצמה לפתרון בעיות כגון סואץ, סודאן, ישראל. להפך, היא תעודד אותן להמשיך להתעקש ולהרבות במחיר. מדיניות זאת שתוכנה העמוק אנטי־אירופי ונייטראליסטי מנסה לנצל חילוקי הדעות במחנה המערבי.

(ג) אספקת נשק לערבים רק תעודד מרוץ הזדיינות, תסכן באופן חמור כלכלת האזור וביטחונו ותרים קרן המדיניות הסחטנית הפאן־ערבית.

(ד) המערב צריך להיות מעוניין בחיזוק ישראל לא רק בגלל עמדתה המדינית הפנימית והבינלאומית אלא גם משום שזו הדרך לשכנע הערבים לשנות דרכם.

מער

68

הערת־עורך
Editorial Note

דיון בממשלה על האזור המפורז בירושלים
9 בפברואר 1953

ב־9 בפברואר מסר בן־גוריון בישיבת ממשלה על כניסתם של אזרחים ישראלים לקולג' הערבי שעל־יד ארמון הנציב בירושלים בלילה שבין 6 ל־7 בפברואר. הוא הסביר את הרקע למעשה ואמר שעקב חילוקי הדעות בינו ובין שר החוץ ביקש את הכרעת הממשלה כיצד לנהוג בדרישת האו"ם לפנות לאלתר את המקום. בן־גוריון סיפר שההחלטה להכניס אזרחים לקולג' הערבי התקבלה במטכ"ל בהסכמת משרד החוץ, אך בלי ידיעת השר. הוא הסביר כי ההחלטה על הפלישה לקולג', הנמצא בתחום שטח ההפקר, נתקבלה לאחר שהערבים תפסו ב־1952 שלא כדין את בית־החולים אוגוסטה ויקטוריה ואת הכפר עיסאווייה שבשטח ההפקר בצפון ירושלים, ולמרות מחאותיה של ישראל לא טיפלו אנשי האו"ם בנושא. שרת, שסבר מלכתחילה שההחלטה להיכנס לקולג' הערבי הייתה מוטעית, הציע לפנות לאלתר את המקום ולהימנע מכל עימות מיותר עם אנשי האו"ם. אבל, מאחר שלא הייתה לו סמכות להורות לאנשים לפנות את המקום, הציע לאנשי האו"ם לפנות אל ראש הממשלה. הפגישה עם ראש הממשלה לא יצאה אל הפועל, ובינתיים איימו הירדנים שאם לא תפנה ישראל מיד את המקום ינקטו צעדים נגדה. בן־גוריון אמר שפינוי בשלב זה עלול להתפרש ככניעה לאולטימטום ירדני, וזוהי עוד סיבה להימנע ממנו. הוא קבע שהאו"ם חייב להתייחס באמת מידה אחת כלפי ישראל וירדן, והציע להודיע שישראל תסכים לפנות את הקולג' הערבי רק אם יתחייב האו"ם להוציא את הערבים מאוגוסטה ויקטוריה. הוא התנגד לנסיגה חד־צדדית של ישראל.

שרת יצא בישיבה נגד קבלת החלטות בדרג צבאי מבלי לתת את הדעת על הסיבוכים המדיניים הצפויים מן ההחלטות האלה. הוא הבהיר שהפעולה בוצעה בידי הצבא שהשתמש באזרחים שגויסו לשמירה בלילות. הוא הציע שישראל תודיע לאו"ם על נכונותה לפנות את המקום בתוך שבוע ובאותו זמן תעורר מחדש את עניין אוגוסטה ויקטוריה.

בדיון שהתנהל לאחר דברי בן־גוריון ושרת מחה השר רוזן על שלא נועצו בממשלה לפני הפעולה; השר אשכול תמך בעמדת בן־גוריון והשר שיטרית תמך בשרת. השר דינור הביע חשש ממלחמה והסכים עם הניתוח שהציג בן־גוריון, אם כי טען שהיה צריך לנהוג ביתר זהירות.

גם השר ברנשטיין מחה על שהפעולה נעשתה בלא ידיעתם של המשרדים הנוגעים בדבר ואפילו בן־גוריון לא ידע על הפעולה לפרטיה. הוא טען כי אין מקום לנהל מלחמה בגלל תקרית אחת ותמך בגישתו של שרת.

בן־גוריון הגיב בתקיפות על דברי רוזן והזכיר לו שבימי מלחמת השחרור נהג להביא נושאים חשובים להכרעת הממשלה, אבל אי אפשר להביא כל דבר לדיון בממשלה. לא תמיד הזהירות טובה, אמר, ולפעמים היא עלולה להביא לתוצאות קשות.

בסופו של הדיון ציין בן־גוריון שיש שתי הצעות החלטה, אך העמיד להצבעה קודם את הצעתו של שרת וזו התקבלה בידי הממשלה. ההחלטה ייפתה את כוחו של שר החוץ "להשיב למטה האו"ם בדבר שמירת האזור המפורז בירושלים".

69

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W896 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/1 נוסח נכנס:

Washington, 9 February 1953

Was called in urgently today to Hickerson re Arab College. Present Ludlow, Waller, Eliav. Hick[erson] proceeded reading from brief: (1) Israel Army had occupied College with hundred thirty troops. (2) Had declared to UN people we would not evacuate unless (a) Arabs leave Victoria Augusta, (b) Issawiya population is reduced to statutory. (3) US gravely concerned, thinks we have no rights whatsoever on College. (4) Urges us evacuate unconditionally "as soon as you can".

Before replying asked for source their info[rmation] which said was their consulate J[erusale]m who had received info[rmation] UN staff.

Thereupon denied their version outright giving ours as per your MT10 affirming our stated intention to evacuate.[1] However added we have similar grievances Scopus, which will raise, and may also ultimately have to ask their intervention since they seem disposed help secure such evacuation. Added I was disturbed by inaccuracy their info[rmation] and might address them again this point. Hick[erson] said was relieved to hear our story. Re Scopus said we should raise MAC [Mixed Armistice Commission] since "agreement should be kept by both sides".

I added then (A) growing tension borders showing armistice structure which had been intended be only provisional apparently crumbling continuous strain, (B) Arab MAC del[egations] meeting apparently decided get tough line.

69
1. המברק לא נמצא, אך ראה הערת־עורך לעיל ומס' 73.

After leaving Waller remarked (a) calling in caused by their UN Division and he got cable confirming our version upon entering meeting, (b) he has now actual avidence situation Jordan really worsened recently as we claim, (c) possibly we are those who decided on get tough policy.

I would like to know what is our policy re Jordan. Seems whole episode warrants expression surprise that Amb[assador] called in to Assistant Sec[retar]y [of State] on completely wrong evidence. Hick[erson] seemed disturbed by my attack on his brief and we should rub this in.

Eban

70

ר. שילוח אל ש. דיבון (פאריס)
R. Shiloah to Sh. Divon (Paris)

מברק
נוסח יוצא: 130.02/2410/1
תל אביב, 9 בפברואר 1953

למכתבך מ־1 בחודש זה ולמברקיך באותו נושא.[1] אמור לאיש שיחך:

(א) מקבלים בברכה הקמת מגע קבוע ומאשרים דיבון, חוזר דיבון, כנציג מוסמך למגע זה.

(ב) מצטערים שאין ממשלתו מוכנה לפי שעה לשנות מהמדיניות העוינת המוצהרת של מדינות ערב. מקווים כי החלטתם להמשיך במדיניות זו היא זמנית.

(ג) תביעתנו לשינוי מדיניות תוקפנית מכוונת למפנה יסודי ביחסי שתי המדינות אולם גם אם מדינתו רואה הכרח להמשיך במדיניות של אי־שלום אתנו נראה לנו כי עליהם להימנע לפחות מהופעות חריפות ותוקפניות מובהקות כדלקמן:

1. יש להפסיק הפרת הסכמי שביתת־הנשק והחלטות מועצת־הביטחון ובייחוד הפגיעה בתנועת ספינות לאילת ובתעלה.

2. יש להפסיק ההצהרות וההכרזות על המשך מצב המלחמה ורמזים על סיבוב שני.

3. יש להימנע מכל יוזמה להגברת המסע האנטי־ישראלי ולא להיגרר ליוזמה מעין זו של מדינות אחרות.

(ד) איש שיחך מציין הטעמים הפנימיים והחיצוניים המחייבים ממשלתו להמשיך במדיניותה. צריך להיות ברור שגם לנו שיקולים דומים ומטעמים אלה לא נוכל לדוגמה להימנע מתגובה חריפה נגד מתן נשק לממשלתו בשעה שהיא יוצאת בהכרזות תוקפניות ומאיימות נגדנו.

(ה) אשר לעזרתנו בשאלת הפינוי אנו מבינים לרוחם ובמידה שישופרו היחסים בין שתי המדינות נפעיל את השפעתנו בארצות־הברית ובעולם למען עצמאות מדינתו.

70

1. ראה מס' 47 והערה 2 שם.

(ו) אשר לסיוע כלכלי אין לשכוח כי החרם והמלחמה הכלכלית נגדנו עומדים בסתירה לתביעתם זו, אף־על־פי־כן נהיה מוכנים להיכנס לדיון על קנייה מידית של כמות ניכרת של כותנה ושל מצרכים אחרים. הצעתנו המעשית היא שהם מצדם יפסיקו ההפרעות למעבר ספינות דלק, דבר שאינו כרוך בשום הפסד להם ואשר הם חייבים לעשותו לפי החלטות מועצת־הביטחון. אנו מוכנים להזמין מיד בחמישה מיליון דולר כותנה ולברר גם אפשרות של הסכם לשנים אחדות. כן נסכים לבחון אפשרות רכישת מצרכים אחרים.

(ז) אנו חוזרים ומציעים שתתקיים בהקדם פגישה סודית של שליחים מוסמכים של שני הצדדים לבירור הבעיות בין שתי המדינות. עם כל הערכתנו לאיש שיחך אנו רואים צורך בפגישה כנ"ל.

(ח) להצעת איש שיחך על הסעתך לבירתו אל תגיב לעת־עתה. ברור כי אם תבוא הזמנה רצינית מצדם ניענה ואם יוסכם על משלחת של יותר מאיש אחד תהיה אתה אחד מהם.[2]

שילוח

71

הערת־עורך
Editorial Note

הודעת ראש הממשלה בכנסת על הפיצוץ בצירות הסובייטית בתל אביב
10 בפברואר 1953

ב־9 בפברואר בשעה 22.00 אירע פיצוץ בצירות הסובייטית בתל אביב. ביום המחרת מסר בן־גוריון לממשלה על האירוע וקיבל את אישורה לנוסח ההודעה שמסר באותו היום בכנסת. וזו לשון ההודעה:

בצער רב עלי להודיע לכנסת על נבלה שנעשתה אמש בישראל: ההתפוצצות בחצר הצירות הסובייטית שגרמה נזק לבית ופצעה אחדים מאנשי הצירות בתוכם אשת הציר הגברת יירשוב (פצעים קלים), אשת אחד העובדים (פצעים יותר קשים) והנהג של הצירות. שלושתם הובאו מיד לבית־החולים ושם ניתן להם טיפול רפואי, ואשת הציר יכלה לשוב מיד לביתה. בשם הממשלה אני שולח איחולינו הכנים לפצועים, שישובו במהרה לאיתנם, ואני בטוח שהכנסת והעם בישראל משתתפים באיחולינו אלה.

כמה מבתי הצירויות נשמרים על־ידי המשטרה, בתוכם בית הצירות הסובייטית. החצר שבה נתארעה אמש ההתפוצצות נשמרת על־ידי הצירות עצמה. אם כי הממשלה הציעה לצירות שמירה בחצר, לא נראה הדבר בעיני הצירות, ולכן אין בחצר גישה לכוחות הביטחון

2. ראה תשובת דיבון לשילוח במס' 84. אליהו ששון קיבל את נוסח המברק שלפנינו ובירך את שילוח על תשובתו המתונה והשקולה לצאדק. ועם זאת הוסיף, כי למרות אמונו הרב בצאדק הוא חושש כי לפעמים הוא מדבר מהרהורי לבו ומציג תמונה המנותקת מן המציאות. ששון המליץ לדרוש מצאדק לקיים פגישה סודית של שליחים מוסמכים של שני הצדדים וחלק על הנחייתו של שילוח לדיבון בסעיף (ח). הוא המליץ להיענות להצעתו של צאדק בחיוב כדי ליצור מגע ישיר עם קהיר ולהכשיר את הקרקע לפגישות מוסמכות וקובעות יותר. (ששון אל שילוח, 24.2.1953, 130.02/2410/1.)

הישראליים. מיד לאחר ההתפוצצות הופיעו קציני משטרה גבוהים, והציר הסובייטי, מר יירשוב, הראה להם מה שאירע בחצר ובבית, אבל לא הרשה למומחי המשטרה לבדוק מיד אם יש למצוא בחצר רסיסי החומר שנתפוצץ או עקבות הפושעים שידם היתה במעל.

חקירת המשטרה כמובן לא נפסקה והיא נמשכת ותימשך בכל המרץ.

משרד החוץ הגיש הבוקר לצירות הסובייטית האיגרת הבאה:

משרד החוץ של ישראל מביע את הוקרתו לצירות הסובייטית בישראל ומתכבד להביא לתשומת לבה את הדברים הבאים:

משרד החוץ

1. מביע לצירות ברית־המועצות צערה העמוק והתנצלותה של ממשלת ישראל על הפשע המתועב שבוצע אמש נגד הצירות, עובדיה ובניינה.

2. מודיע על נכונותה של ממשלת ישראל לשלם פיצויים תמורת הפגיעות והנזקים החמורים שנגרמו.

3. מודיע לצירות כי ממשלת ישראל פרסמה אמש ברבים את ההצהרה הבאה: הממשלה מביעה פלצות ושאט־נפש על ההתנקשות הפושעת שבוצעה הערב נגד הצירות הסובייטית בתל אביב. כל אזרח הוגן מתעב את מעשה הטירוף הזה, שפגע לא רק בנציגות דיפלומטית זרה אלא גם בנפש המדינה עצמה. ייעשו כל המאמצים כדי לגלות את הפושעים, וכאשר יתגלו יובאו לדין מיד ויבואו על עונשם. הממשלה מביעה לציר ברית־המועצות ולעובדי הצירות, ובפרט לאלה שנפגעו והנמצאים עתה בטיפול רפואי, את צערה העמוק ואת דאבון לבה.

4. מבקש את הצירות לתת רשות למומחי המשטרה לבדוק בהקדם האפשרי את מקום ההתפוצצות בחצר הצירות בתקווה למצוא רסיסים או סימנים אחרים שיקלו על גילוי הפושעים אשר ביצעו אמש את המעשה המתועב נגד הצירות.

משרד החוץ משתמש בהזדמנות זו כדי להביע לצירות מחדש את הוקרתו המלאה.

לאחר קבלת האיגרת הסכים הציר הבוקר שמומחי המשטרה יבדקו את מקום ההתפוצצות. לאיגרת משרד החוץ אני רואה חובה להוסיף דברים אחדים כלפי פנים:

הבריונים אשר ביצעו פשע מתועב זה יותר משהם שונאי מדינה זרה הם אויבי מדינת ישראל. אם הפטריוטיזם היהודי, כביכול, היה המניע לתעלולם המטורף וכוונתם היתה להילחם על כבוד ישראל – הרי הם הם שחיללו בפשע אווילי זה כבוד ישראל.

מדינת ישראל עומדת ותעמוד ביחסים תקינים עם כל מדינה שוחרת שלום. צירויות המדינות השוכנות בארצנו – כגדולות וכקטנות – יש להם מעמד מיוחד של כבוד, ביטחון וזכויות יתר בתוכנו, לא רק בתוקף המשפט והנוהג הבינלאומי והישראלי, אלא גם בתוקף היותם אורחי האומה והמדינה. כל הפוגע בהם – פוגע קודם כל בכבודה ובמעמדה של מדינת ישראל.

מדינתנו בנויה וקיימת על שלטון החוק, ורק נבחרי המדינה המוסמכים קובעים יחסיה הפנימים והחיצוניים. המעשה הבריוני הפלילי שנעשה אתמול בחצר הצירות חותר תחת ריבונותה של מדינת ישראל ומחלל כבוד העם היהודי.

אין אנו יכולים להתעלם מהעובדה שהפשע המתועב שנעשה אתמול בחצר הצירות הסובייטית אינו הראשון. פושעים הטילו פצצה בבית אחד השרים של ממשלת ישראל, המנוח פנקס ז"ל. אחר־כך נעשה ניסיון להטיל פצצת שעון במשרד החוץ של מדינת ישראל; ועכשיו הוטלה פצצה בצירות של מעצמה אדירה שישראל מקיימת אתה יחסים תקינים כמעט מיום היווסדה.

הממשלה רואה חובה לעצמה לעשות כל מאמץ למען גילוי מקור הפשעים המסכנים ביטחונה של המדינה ולמען עקירת הנגע המאיר של מעשי אלימות כלפי פנים וכלפי חוץ מן השורש. בשעה זו עלינו לתת למשטרה להמשיך בחיפושיה וחקירותיה, למען גילוי האשמים, הבאתם למשפט והענשתם בכל חומר הדין.

ועדת החוץ והביטחון של הכנסת החליטה שאין צורך לקיים דיון על הודעת ראש הממשלה, לאחר מסירת ההודעה דרשו חברי כנסת מן האופוזיציה לקיים דיון. בקשתם נמסרה להחלטת ועדת הכנסת. (דברי הכנסת, מושב שני של הכנסת השנייה, כרך XIII, עמ' 682–683.)

72

הנשיא בן־צבי אל ציר ברית־המועצות בישראל
President Ben-Zvi to the Minister of the Soviet Union in Israel

העתק: 105/1762/47

ירושלים, כ"ה בשבט תשי"ג
10 בפברואר 1953

מר יירשוב הנכבד,[1]

נדהמתי לשמוע על התקפת הפשע מצד נעלמים נגד בית הצירות של ברית־המועצות – התקפה שגרמה לפציעת שלושה אנשים מעובדי הצירות, ובתוכם גם הגב' יירשוב.

ממשלת ישראל גינתה את מעשה הפשע הזה כמעשה מתועב והודיעה שהיא אוחזת בכל האמצעים לגילוי היד הפושעת, אשר תבוא על עונשה.[2]

הנני רואה כל מעשה טרור מסוג זה כמעשה מתועב המסכן את חייהם של אנשי ציבור, נציגי ממשלות ידידותיות הממלאים את חובתם באמונה. אני רואה מעשה זה כמעשה דמורליזציה ופשע כנגד מדינת ישראל, פעולת יד פושעת המחללת את שמה הטוב של ישראל בין העמים.

הנני מבקש לקבל את השתתפותי בצערך ומבקש למסור השתתפותי לגב' יירשוב ולשאר עובדי הצירות אשר נפגעו בהתקפה המתועבת.

בכבוד רב,

יצחק בן־צבי
נשיא

72

1. נשיא המדינה הוא שיזם את משלוח האיגרת ושרת תמך בו. האיגרת נוסחה בלשכת הנשיא. ראה בן־צבי אל שרת, 10.2.1953, 105/1762/47.
2. ראה הערת־עורך לעיל.

73

ו. איתן אל מ. שרת
W. Eytan to M. Sharett

מקור: 130.02/2432/3

תל אביב, כ"ו בשבט תשי"ג
11 בפברואר 1953

סודי

ביום 10/2 ביקשתי את מר ויז'ייה לבוא ולהיפגש אתי בירושלים.

אמרתי לו כי האנשים שבקולג' הערבי יוצאו בימים הקרובים,[1] אך ייתכן כי המבצע יארך לפחות שבוע ימים, שכן יש למצוא תחילה מקומות לאכסונם. אמרתי כי אין דבר זה מותנה בשום תנאי אבל כי הפרשה כולה, ובייחוד תגובתו הזריזה של האו"ם בה, שוב העלתה על הפרק את המצב בהר הצופים (אוגוסטה ויקטוריה ועיסויה), מקום שם נתגלו אנשי או"ם, למרות כל תזכורותינו, כהרבה פחות זריזים. אנו מצפים כעת לתמיכתו המלאה של האו"ם בהתאמת המצב על הר הצופים לאמור בהסכמים של 1948 – שפירושו הוצאתם מאוגוסטה ויקטוריה ומעיסויה של הערבים שאין זכותם להיות שם. יתר־על־כן, מן ההכרח להעלות כעת את כל עניין סעיף 8,[2] לא רק מפני שהוא נוגע במישרין במצב על הר הצופים אלא מפני שהתקריות האחרונות בלטרון מראות עד כמה דחוף הוא הצורך להסדרת עניינים אלה, כולל חלוקת שטח ההפקר בלטרון, אם רצוננו למנוע חיכוכים תמידיים וצרות בעתיד. אמרתי לו כי נתחיל להיות פעילים בהקדם בכל העניינים האלה וכי נצפה לתמיכה מלאה ממנו ומהאו"ם. מר ויז'ייה הניד ראשו ברפיון והסכים עמי, אך ביקש שנניח לעניין עד שובו של גנרל ריילי. שאלתי מתי ישוב, והוא השיב "בחודש הבא". אמרתי כי מסופקני אם נוכל לחכות עד אז.

מר ויז'ייה סיפר לי על השיחות שהיו לו עם הסורים (בירושלים!) ב־9 וב־10 בפברואר. הוא אמר כי לחץ עליהם קשות, וכתוצאה ויתרו על דרישתם לחלקו הצפון־מזרחי של ים כנרת, על שמאלנה ועל פרדס כורי, והוא הבהיר להם כי אין טעם שיבקשו משהו ממערב לירדן. אולם הם עמדו על קבלת קרקעות דרבשיה (מצפון לדרדרה) ואת הרצועה צפונה משם, בטענם כי כל האדמות האלה הן בבעלות סורית והן דרושות להם בשביל הערבים שיורחקו מן האזור המפורז, כולל תושבי שמאלנה

73
1. ראה מס' 68 (הערת־עורך) ומס' 69.
2. ראה מס' 12, הערה 2.

במקרה שיחליטו לעזוב את כפרם. לקחתי ממנו הצעה סורית זאת בכתב,[3] והיא נבדקת כעת על־ידי מר תקוע וסגן־אלוף גאון.[4] מר ויז'ייה אמר כי הוא עצמו לא יכול להוסיף ולצמצם את דרישות הערבים, שכן הגיע לקצה גבול יכולתו. כעת מוטל עלינו לנסות ולהביא את הסורים לידי נסיגה מהתחפרות אחרונה זו שלהם, ומר ויז'ייה מחכה כעת לשמוע מאתנו מתי נהיה מוכנים להיפגש שוב עם הסורים.[5]

ו. איתן

74

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W905 מברק מוצפן
Inc.: 130.02/2455/10 :נוסח נכנס

Washington, 11 February 1953

Had fifty minutes with General Bedell Smith. Began by conveying greetings B[en]-G[urion], went on to survey whole field American – Israel relations in conformity with written memo which left with him.[1] My concrete proposals were: (1) Some clear indication to Arabs to dispel their illusion that US under new regime might abandon principles of American – Israel relations reached over last five years. (2) Renewed American influence on Arabs direct free

3. וזו לשון ההצעה: In view of the fact that the major part of the central sector of the demilitarized Zone would go to Israel as a result of the modification of the Demarcation Line along the course of the river Jordan, this modification of the Demarcation Line would put Syria to a considerable disadvantage. Consequently, Syria would require the Derbashiya area and the strip of land to the North (East of the Huleh marshes), in order to be in a position to compensate Arab landowers who have left the Demilitarized Zone, as well as the inhabitants of Shamalne who may express the desire to leave their lands. (ראה מזכר מאת קומיי אל שרת, 11.2.1953, 130.02/2434/3.) לפרטים נוספים על ההצעה הסורית ראה מודעי אל ראש אגף מבצעים במטכ"ל 17.2.1953, גאון אל אגף מבצעים במטכ"ל, 18.2.1953, 130.02/2434/3.

4. בהתייעצות בין איתן, גאון, תקוע וקומיי הוסכם שרצוי שישראל תנקוט עמדה חיובית כלפי ההצעה הסורית ולא תדחה אותה על הסף רק משום שאינה מספקת במלואה את תביעתה של ישראל להגביל את השיחות לחלוקת האזורים המפורזים בלבד. הם המליצו לשר החוץ ולמטכ"ל לראות בהצעה הזאת ובדברי ההסבר של ויז'ייה הסכמה עקרונית של הסורים לעמדתה של ישראל נוסף על תביעתם העקרונית לתת פיצוי הולם לבעלי קרקעות ערבים שייפגעו מחלוקת האזור המפורז. (ראה קומיי אל שרת, 11.2.1953, 130.02/2434/3.) ראה גם מס' 96.

5. ראה מס' 95 ו־124.

74

1. התזכיר לא הודפס כאן, אך ראה מסמך שכותרתו: American – Israel Relations; Observations by the Ambassador of Israel, 11.2.1953, 130.20/2479/10. אבן מסר לבידל סמית שני מסמכים נוספים: איגרת ובה חידוש הבקשה של ישראל לסיוע צבאי (ראה מס' 75) ואיגרת שבה מבקשת ישראל לספק סחורות מתוצרתה לצבא האמריקאי באירופה, במסגרת תכניות רכישות חוץ־לארץ של הצבא האמריקאי – offshore procurements (11.2.1953, 130.20/2487/1).

neg[otiation]s since may have better luck now than in November, in any case effects on Arabs salutary. (3) Continuation econ[omic] aid with special reference our special difficulties. (4) Radical reconsideration their current thinking defence and arms questions incl[uding] (A) response our mil[itary] aid request, (B) no arms Egypt while belligerent and blockading, and (C) dismiss ideas of Defence Org[anization] with Arabs and without Israel. (5) Recognition that our incurring Communist hostility obligates increased American solidarity with us.

His reply showed remarkable sympathy and grasp, continually referred Israel as only reliable democratic and sound element in area, obliquely expressed gratitude our special assistance Western cause. Referring my point four above said it sounded like indictment US policy disregarding Israel but should be read in context their general sympathy. When I strongly disavowed this intention he laughingly withdrew suggestion I had indicted their policy but said we should take bad with good, then said our views especially on defence would be sympathetically considered. Gave me clearly to understand nothing final yet decided. He formally stated that while admin[istration] had changed American friendship for Israel had not.

In conclusion he asked me convey his strong hope, recommendation, to B[en]-G[urion] not to be provoked by infiltrations into punitive military measures since this made things hard for our friends of whom he is one and is militarily ineffective as well. I referred our loss of life and strong sentiment for ending Jordan provocation. He admitted we were reacting their annoyance but still thought reaction should be less drastic.[2]

Eban

75

איגרת משגריר ישראל בוואשינגטון אל מזכיר המדינה של ארצות־הברית
Note from the Israel Ambassador in Washington to the Secretary of State of the United States

Copy: 93.08/361/8 :העתק

Washington, 11 February 1953

The Ambassador of Israel presents his compliments to the Honorable the Secretary of State[1] and referring to Note IN/5/381/3 of this embassy

2. ראה דיווח מפורט של גויטיין על השיחה, 11.2.1953, 130.02/2382/22 והשווה דיווח אמריקאי ב־ FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1125-28.

75

1. אבן מסר את האיגרת לבידל סמית בפגישתם באותו בוקר. ראה מס' 74 והערה 1 שם.

submitted on February 7, 1952[2] containing an application by the Government of Israel for military assistance from the Government of the United States under the provisions of Title II Section 202 of the Mutual Security Act of 1951 (Public Law 165 – 82nd Congress) has the honor to renew the said application for military assistance under the provisions of the current Mutual Security Act of 1952 (Public Law 400 – 82nd Congress).

The Government of Israel views with concern the absence of concrete preparation to strengthen the defense of the Middle East against possible aggression in the only part of the area where such preparation is immediately possible. Had eligibility been granted to Israel under the terms of the above mentioned Act a full year would have been gained for the extension and improvement of communications and industrial facilities and for better equipment of armed forces with a view to reducing the present vulnerability of the area. The Government of Israel submits that its own immediate readiness to contribute to the defense of world freedom should not be disregarded in deference to the hesitation of other states in the area, which are either indifferent to the issues of world conflict or disposed to make their support of the universal cause dependent on the prior satisfaction of their particular national claims.

The Government of Israel reiterates its request for the grant of military assistance under the Mutual Security Act of 1952. The Government of Israel further urges that any future legislative proposals for a system of Mutual Security in the fiscal year 1953–1954 should include specific appropriations for Israel such as are regularly specified for other countries which, like Israel, have demonstrated their ability and desire to defend their freedom against aggression in conformity with the Charter of the United Nations.[3]

2. ראה כרך 7 מס' 43.

3. ב־27 בפברואר שיגר מזכיר המדינה אישור רשמי על קבלת האיגרת. הבעיות המועלות באיגרת, כתב, זוכות לתשומת לבה של מחלקת המדינה ולכשתיפול החלטה הנוגעת לישראל היא תימסר לשגרירות (93.08/361/8).

76

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W492 מברק מוצפן
Inc.:130.09/2330/19 נוסח נכנס:

New York, 11 February 1953

Lodge called at del[egation] with Ross, Barco. Lourie, Rafael with me. I gave full outline our affairs as to General Bedell Smith this morning.[1] He replied:

(1) We had absolutely no cause to worry about USA – Israel rel[ation]s in new regime. Not only would USA maintain its friendship but even develop it. (2) He recalled our past meetings, expressed desire for closest personal rel[ation]s. (3) Would not take long for Arabs realize USA standing firm on Israel. (4) On UN discussion Soviet antisemitism Ross suggested Czech not Polish item[2] since latter likely be dismissed as subject having been already discussed. (5) I left same *aide-mémoire* as with G[eneral] B[edell] S[mith],[3] he promised read and discuss specifically earliest.

My first reaction today's ice-breaking is that we have very firm strong points in highest ranks Admin[istratio]n but no bridge of thinking yet between them and Near-Easterners. In both talks [State] Dep[artmen]t boys were visibly astonished at warmth and intimacy with which incoming chiefs reacted our case.

Eban

76
1. ראה מס' 74.
2. ראה מס' 25, הערה 4.
3. ראה מס' 74, הערה 1.

77

ר. שילוח אל א. ששון (רומא)

R. Shiloah to E. Sasson (Rome)

העתק: 130.02/2410/1

תל אביב, כ"ו בשבט תשי"ג
11 בפברואר 1953

אליאס היקר,

בהמשך לחליפת המברקים והמכתבים בין פאריז, רומא ותל אביב בעניין צאדק,[1] חשבתי כי תמצא עניין בפרק נוסף מן ה"רומאן" שלנו עם מצרים.

ראלף באנץ' מסר לשר החוץ, [ל]איתן ולי, כי בהיותו בקהיר[2] שוחח ארוכות עם מחמוד פאוזי, בנוכחות הקול. מחמוד ריאד, מי שהיה נציג מצרים בוועדת שביתת־הנשק וכיום מנהל המחלקה הארץ־ישראלית במטכ"ל המצרי (מודיר אל אדארה אלפלסטיניה), וד"ר עבאס מוסטפה עמאר, השר לעניינים סוציאליים. שלושתם ידידי באנץ' ובייחוד מחמוד פאוזי ועמאר, שעבד במחלקת הנאמנות של האו"ם תחת ידו של באנץ' במשך כמה שנים. פאוזי מסר לבאנץ', ביודעו שבאנץ' ייפגש אתנו ומבלי להזהירו שלא יספר לנו על שיחתו, כי מצרים הגיעה למסקנה שיש לנסות לפתור את בעיית הסכסוך הארץ־ישראלי. מטעמים אגואיסטיים ערביים, אמנם רצוי אולי להקפיא המצב הקיים, מתוך הנחה שישראל תכרע תחת לחץ צרותיה הכלכליות, המדיניות וכו', אולם צורכי האזור והרצון לתרום להשכנת יציבות באזור מביאים המצרים למחשבה שיש לעשות מאמץ להגיע לפתרון. לדעת פאוזי יש שלוש בעיות המחייבות פתרון:

1. הפליטים – בעניין זה הגיעו הוא וחבריו למסקנה כי הפתרון היחיד הוא: יישובם של הפליטים בארצות ערב ולא החזרתם לארץ. "מוטב ליישבם אפילו במדבריות ולא להחזירם לארץ־ישראל," אמר פאוזי. "לשם כך יש לתבוע מישראל לעמוד בדיבורה לשלם פיצויים." המצרים חושבים על יישוב פליטים אפילו במצרים וכשיגיעו למסקנות ברורות בעניין זה – יעשו זאת בגלוי ולא בהסתר כאחרים.

2. הרציפות הטריטוריאלית בין מצרים לערב.

3. בינאום ירושלים – משטען באנץ' כי הבינאום עומד גם בניגוד לעמדת ירדן – הסכים פאוזי לבאנץ', כי בעצם שאלה זו היא שנייה במעלה ואין לעמוד עליה.

בשיחה אתנו הסכים באנץ' למסור לפאוזי בשובו לקהיר בדרכו לארצות־הברית, כי סיפר לנו את דבריו. באנץ' נתבקש על־ידינו להעביר לשר החוץ המצרי את תגובתנו כדלקמן:

(א) שמחנו לשמוע כי פאוזי סבור שצריך לפתור הבעיות השנויות במחלוקת ומציעים כי הדרך הטובה היא קיום פגישה בהקדם בין נציגים מוסמכים לבירור הבעיות. נהיה מוכנים להיפגש בכל מקום ובכל רמה שתיראה לפאוזי, וכמובן שנשמור בסוד גמור דבר פגישה כזו.

77

1. ראה מס' 47 והערה 2 שם ומס' 70 והערה 2 שם.
2. ראה מס' 85, הערה 2.

(ב) אנו מקבלים גישתו לבעיית הפליטים, וזו היא גם מדיניותנו המוצהרת אולם כדי להצעיד הדברים יש להיפגש ולשוחח.

(ג) אשר לבעיות האחרות שהזכיר, אין אנו מתנגדים לדון בפגישה המוצעת בכל הצעה שיעורר הצד המצרי. אנו חוזרים ומדגישים כי הדרך הנאותה היא פגישה בהקדם.

באנץ' הבטיח להעביר לנו דין־וחשבון על שיחתו השנייה עם פאוזי באמצעות אבן[3] ונודיע לך השתלשלות הדברים.

ומכיוון שעומדים אנו בפרשת דיבורים על פגישות עם ערבים – יעניינך לדעת שבזמן האחרון הוצעו לנו עוד שתי פגישות:

1. על־ידי יהודי אמריקני, ששירת בגרמניה ואשר התיידד עם סעיד אל־אמאם. מסר לנו כי אמאם רוצה להיפגש באירופה עם נציג ישראלי וראה זה פלא, גם אינו מבקש שמישהו ישא בהוצאות נסיעתו לאירופה לשם כך.

2. באמצעות אחד המקשרים של ממ"ן [מחלקת מודיעין] בלבנון הגיעה הצעה בשם כמאל ג'ונבלאט[4] ואכרם חוראני,[5] הגולה בלבנון ומתאכסן כיום אצל ג'ונבלאט, להיפגש עם נציג שלנו באירופה. הקוץ שבהצעה זו הוא הבקשה שנשא בהוצאות נסיעתם של ג'ונבלאט וחוראני. לא הבעיה הכספית היא המטרידה אותי, אלא עצם התביעה של אנשים שאינם מחוסרי אמצעים כלל וכלל, היא המעוררת תמיהה. אף־על־פי־כן השבתי תשובה חיובית להצעה ואני מחכה לפרטים על מקום ומועד וכו'.

אשר לסעיד אל־אמאם – עדיין לא השבתי תשובה ולא ברור לי עדיין מה להשיב. בסופו של דבר אני מניח כי התשובה תהיה חיובית גם במקרה זה. אם גם לא מתוך תקווה להגיע לתוצאות ממשיות מפגישה כזו, הרי רק מתוך סקרנות ללמוד ולהבין מה דוחף פרו־נאצי איש מופתי זה למגע אתנו; שמא נלמד משיחה אתו משהו. כרגיל ייתכן שמכל ההצעות הללו לא יצא דבר ואף־על־פי־כן מצאתי לנחוץ לספר לך על התפתחויות אלו.

שוחחתי בימים אלה ארוכות עם שר החוץ וייתכן שאצא תוך השבועיים הקרובים לביקור במקומות אחדים באירופה. בעיקר רצוני עז לבקר אצלך ואצל זיאמה [דיבון], כדי לנסות לרענן מחדש הדיון והמחשבה בבעיית יחסינו עם הערבים.[6]

בברכה,

ר. שילוח

3. באנץ' עמד בהבטחתו ודיווח ב־12 בפברואר לאבן ורפאל על שיחתו השנייה עם פאוזי שהתקיימה בקהיר לאחר שובו מישראל: באנץ' מסר לפאוזי את תגובתה של ישראל על היוזמה המצרית; פאוזי גילה בה עניין והבטיח למסרה מיד לנגיב. ראה מברק רפאל אל איתן, X496, 13.2.1953, 130.09/2330/19 והשווה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), p. 1121, No. 560 and note 2 there.

4. כמאל ג'ונבלאט, מנהיג המפלגה הפרוגרסיבית הסוציאליסטית הלבנונית וחבר פרלמנט.

5. אכרם חוראני, מדינאי סורי. ממנהיגי "מפלגת הבעת' הערבית הסוציאליסטית המאוחדת" בסוריה. בראשית 1953 הסתכסך עם שישקלי ויצא ללבנון.

6. במכתב תשובה הביע ששון קורת רוח מן התגובה החיובית של אנשי משרד החוץ על דברי מחמוד פאוזי, והביע תקווה כי הדברים המתונים והשקולים שמסרו לו באמצעות באנץ' יעשו את שלהם ויסייעו לישראל לצאת מן הקיפאון שהיא שרויה בו ביחסיה עם הערבים. (ראה מכתבו אל שילוח, 17.2.1953, 130.15/3744/1).

78

ש. אלישיב אל ס. בזרוב (מוסקבה)
Sh. Eliashiv to S. Bazarov (Moscow)

תרגום לעברית
העתק ברוסית: 130.11/2507/2
מוסקבה, 11 בפברואר 1953

מר בזרוב הנכבד,

ממשלתי הטילה עלי להביע בפני משרד החוץ של ברית־המועצות זעזוע עמוק וצער על המעשה הנפשע אשר בוצע בתל אביב בידי עבריינים בלתי ידועים כלפי צירות ברית־המועצות בישראל.[1] מיד עם קבלת המידע על שהתרחש, ביקשתיך להואיל בטובך ולקבלני לשיחה. מכיוון שעד עתה לא נמסר לי מתי אוכל לבקרך, הנני מרשה לעצמי לבטא לעת־עתה בכתב, בשם ממשלתי ובאופן אישי, את הצער העמוק ושאט הנפש מהמעשה הנפשע אשר בוצע בתל אביב.

ממשלת ישראל נוקטת בכל האמצעים הדרושים לגילוי הפושעים ולהענשתם וביטאה בפני כבוד הציר של ברית־המועצות בישראל ובפני סגל הצירות של ברית־המועצות, אשר נפצעו בעת המעשה החבלני, את צערה העמוק בעקבות האירוע.

אודה לך מאוד, אם יורשה לי בזמן הקרוב לבקר אצלך ולמסור בעל־פה את המסר אשר הוטל עלי להעביר מטעם הממשלה.[2]

הנני מנצל הזדמנות זאת כדי לבטא את רגשי הכבוד העמוקים כלפיך.

ש. אלישיב
השליח המיוחד
והציר המוסמך של
מדינת ישראל

79

הערת־עורך
Editorial Note

הודעת ברית־המועצות על ניתוק היחסים עם ישראל
12-11 בפברואר 1953

בשעה אחת אחר חצות אור ל־12 בפברואר 1953 הודיע שר החוץ הסובייטי אנדרי וישינסקי לציר ישראל במוסקבה שמואל אלישיב על החלטת ברית־המועצות לנתק את קשריה הדיפלומטיים עם ישראל ומסר לו את האיגרת שלפנינו.

78
1. ראה מס׳ 71 (הערת־עורך), ומס׳ 72.
2. ראה מס׳ 80.

80

איגרת מאת ממשלת ברית־המועצות אל ממשלת ישראל
Note from the Government of the U.S.S.R. to the Government of Israel

תרגום לעברית
מקור ברוסית: 130.11/2507/2

מוסקבה, 11 בפברואר 1953

ב־9 בפברואר, בשטח הצירות של ברית־המועצות בישראל, אירע פיצוץ, אשר בוצע על־ידי עבריינים תוך העלמת עין ברורה מצד המשטרה. עקב הפיצוץ נפצעו באורח קשה אשת הציר ק.ו. יירשוב, אשת עובד הצירות א.פ. סיסוייב ועובד הצירות י.ג. גרישין. נפגע גם בניין הצירות.[1]

ב־10 בפברואר שיגרו הנשיא ומשרד החוץ של ישראל איגרות לצירות ברית־המועצות בהן הם מביעים התנצלויות על המעשה הזדוני ומצהירים על גינוי המעשה הנפשע הזה על־ידי ממשלת ישראל ועל הצעדים הננקטים ללכידתם של הפושעים והענשתם.

אולם, לאור העובדות הידועות לכול, שאין עליהן ויכוח, על השתתפות נציגי ממשלת ישראל בליבוי שיטתי של שנאה ועוינות כלפי ברית־המועצות והסתה למעשים העוינים כלפיה, ברור לחלוטין שהצהרות והתנצלויות מצד ממשלת ישראל בנושא הפעולה הטירוריסטית מה־9 בפברואר בשטח הצירות הסובייטית, הנם משחק צבוע, שמטרתו לטשטש את עקבות הפשע אשר בוצע נגד ברית־המועצות ולהתחמק מהאחריות המוטלת על ממשלת ישראל במעשה זדוני זה.

לא רק מאמרים, המופיעים בעיתונות של מפלגות השלטון, נושאים אופי פרובוקטיבי, אלא גם הנאומים בכנסת של נציגי המפלגות הללו ושל חברי ממשלת ישראל ובפרט נאומו של משה שרת מה־19 בינואר ש.ז.,[2] אשר הסית בגלוי לפעולות עוינות נגד ברית־המועצות.

מעשה החבלה אשר אירע ב־9 בפברואר מעיד על היעדר תנאים אלמנטריים בישראל לניהול עבודה דיפלומטית תקינה של נציגי ברית־המועצות.

לאור כל הנאמר לעיל, הממשלה הסובייטית מחזירה את ציר ברית־המועצות ואת סגל הצירות הסובייטית בישראל ומפסיקה את יחסיה עם ממשלת ישראל. יחד עם זאת, הממשלה הסובייטית מכריזה על היעדר אפשרות להמשך נוכחותה של צירות ישראל במוסקבה ודורשת, שסגל הצירות יעזבו מיידית את תחום ברית־המועצות.

80
1. ראה מס' 71 (הערת־עורך), ומס' 72.
2. ראה מס 24 (הערת־עורך).

81

משרד החוץ אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
Ministry of Foreign Affairs to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 12 בפברואר 1953

ניתוק היחסים על־ידי ברית־המועצות[1] בגדר ניצול אמתלא נוחה לשם ביצוע צעד המהווה שלב מסכם בתהליך מדיני שהחל על־ידי הקומוניסטים לפני כשנה ושורשיו קודמים עוד יותר בהיותם:

(א) זיקת היהודים בגוש הסובייטי לישראל. המשטר אינו סובל הסתייגות רוחנית כלשהיא הקשורה בהשפעה בלתי תלויה.

(ב) מהותה של ישראל כדמוקרטיה חופשית. עצם קיום הצירות במוסקבה הפך בעיניו לרועץ ולכן פעולתו בעיקרה מכוונת כלפי פנים.

מהירות התהליך מרמזת כי הסובייטים מאמינים באפשרות מלחמה בעתיד לא רחוק. תחילה ניסו לחסל הזיקה היהודית על־ידי לחץ פנימי בלבד על היהודים: לחץ משטרתי, חיסול מוסדות יהודיים, מסע נגד קוסמופוליטים בשנת 49. בגרורות קיוו שלאחר עלייתם של יהודים מעטים האחרים ישתלבו רוחנית במונוליטיות של המשטר. קיוו להשפעה קומוניסטית חזקה יותר בישראל. באביב 52 הפסיקו העלייה מרומניה, צ׳כוסלובקיה, פולין, הונגריה. היפרו הבטחות בדבר עלייה נוספת מוגבלת. נובמבר 52 משפט סלאנסקי ואחריו מסע תעמולה פרוע נגד ישראל.[2] אמצע ינואר 53 מאסר הרופאים היהודים במוסקבה[3] והגברת המסע המקשר פרשת סלאנסקי ופרשת הרופאים ומאשים ציונים, קוסמופוליטים, לאומנים יהודים, ישראל, ג׳וינט וכו׳. באותו זמן גירוש קובובי בראשית דצמבר, גירוש הנספח ולטר מבודאפשט בראשית פברואר. מאסרים והתאבדויות בין עובדים מקומיים של צירויותינו. פגיעות בחסינות שני דיפלומטים ישראליים אותם ניסו ללא הצלחה לגייס על־ידי סחיטות כמרגלים קומוניסטיים. הפולנים ובפרט הצ׳כים הגישו איגרות[4] אשר הכינו לכאורה הקרקע לניתוק לפי צורתן וכללו חזרה על האשמות משפט סלאנסקי מחד ומאידך תלונות על ביקורים בבתי־כנסת, ביקור אזרחים מקומיים בצירותנו בענייני עלייה, עידוד פעילות ציונית ועוד. הפרובוקציה הטרוריסטית נגד צירות ברית־המועצות בתל אביב נוצלה לסיום התהליך למרות התנצלות ישראל והצעת פיצויים. דאגתנו עתה לעתיד היהודים בגוש הקומוניסטי.

המשרד

81

1. ראה מס׳ 79 (הערת־עורך), ומס׳ 80.
2. ראה כרך 7, הערת־עורך, עמ׳ 653–654 ומס׳ 460.
3. ראה מס׳ 11.
4. ראה מס׳ 63.

82

פ.א. שנער וח. יחיל אל משרד החוץ
F.E. Shinnar and Ch. Yahil to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 20
נוסח נכנס: 130.09/2354/1

קלן, 12 בפברואר 1953

בהמשך שיחת שנער עם הארי [האלשטיין] בנוכחות ברונו [בלנקנהורן] אמש הודיעו שהופסק המשא־ומתן בקהיר[1] ווסטריק חוזר היום. הסיבה המכרעת שהשכנים רימו אותם בהבטיחם שמשלחת מזרח גרמניה לא תבוא. סיבה נוספת הגוזמא שבדרישת השכנים לאשראי 250 מיליון לי״ש שהם שלושה מיליארד מארק לזמן ארוך לקניית מוצרי פיתוח. ציינוה כמוגזמת, בלתי מוצדקת ומגוחכת. טרם ידעו כל הפרטים ונדעם רק אחרי דו״ח וסטריק היום או מחר. הארי וברונו סבורים שיש לדבר השפעה חיובית על ענייננו כי כעת גם המתנגדים המושבעים למשרד החוץ יווכחו שנעשה הכול מצדם ושהערבים אשמים בהפסקת המשא־ומתן. ביקשו בכל לשון שקו פרסומינו הרשמיים יישאר ללא שינוי, שקט וללא תגובת שמחה אלא קו של ציפייה לאישור ההסכם כדבר מובן מאליו. בישיבת ממ[שלת] בון ביום ה־13 בפברואר ידונו על ההתפתחות האחרונה וייתכן שיפרסמו אחרי הישיבה הודעה רשמית על העברת ההסכם לישיבת הבונדסראט בעשרים. אסור לנו לעת־עתה לסטות מהקו של אי־פרסום מצדנו. מובן שנבריק מיד על החלטות יום ו׳ אם יחליטו.[2] בעניין אשראי הדלק, כולם לרבות שר הכלכלה פעילים מאוד. כוונתם, שעליה סוכם בשיחת שנער, להביא אחרי יום ו׳ לשם חיזוק הסיכויים את מתן האשראי על חשבון השילומים לפני ועדת התקציב היושבת כעת יום יום. דרך זו הייתה מחסלת הקשיים החוקיים אבל התוצאה טרם הובטחה בגלל שר האוצר. פני הדברים משתנים כל יום ולכן קשה לשפוט ואי־אפשר לדעת מה ילד יום.

ברונו אמר לשנער שדאלס הזכיר בביקורו לאלפרד [אדנאואר] את רצונם לאישור מהיר. מוסרים זאת בהסתייגות אבל מציעים לברר בארצות־הברית.

לאבריאל. שנער ווייס ייפגשו ביום ו׳ בדיסלדורף עם מונפורט מנהל בנק אמריקה לאזור אירופה והמזרח הקרוב.

שנער, יחיל

82

1. ראה מס׳ 13 והערה 2 שם ומס׳ 28.
2. כמצופה החליטה ממשלת בון ב־13 בפברואר לאשר את הסכם השילומים ולהעבירו לאישור הבונדסראט. שנער ויחיל הבריקו על ההחלטה למשרד החוץ והציעו שתגובתה של ישראל ״תהיה פשוטה כאילו על דבר מובן מאליו״. (מברק 21, 14.2.1953, 130.09/2354/1; ראה גם מכתבי שנער אל איתן ושרת, 12, 13 בפברואר 1953, 130.02/2417/7.)

83

ש. אלישיב אל משרד החוץ
Sh. Eliashiv to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן QIA425
נוסח נכנס: 130.09/2325/6

מוסקבה, 14 בפברואר 1953

דחוף

לשר.

אנא שימו לב לאזהרותיי. כל זמן שאנו נמצאים כאן חשוב שלא תהיינה תגובות חריפות מדי בעיתונות על עצם העניין ועל מאמר פראבדה[1] ושייעשה הכול כדי לשמור על הצירות הסובייטית ואנשיה מכל פגיעה קלה. צריך בהחלט להימנע מנאומים והצהרות של חברי הממשלה ואנשים רשמיים כי בהם נאחזים כאן בעיקר ודברים כאלה לא נעשו מצדם. בל נשכח שנצטרך לחשוב על חידוש יחסים ולא צריך לעשות דבר שיכביד על כך או ירחיק האפשרות.

אלישיב

84

ש. דיבון אל ר. שילוח
Sh. Divon to R. Shiloah

העתק: 130.02/2410/1

פאריס, 15 בפברואר 1953

אישי - כמוס

הנידון: משיחותי עם עבד־אל־רחמן צאדק

מסרתי לנ"ל את דבריך בהתאם לשני המברקים ששלחת בנידון.[1] האיש הדגיש את החשיבות הרבה שמייחסים במצרים לעזרתנו ולהשגת סיוע כלכלי וכספי מארצות־

83

1. ב־14 בפברואר הופיע בפרבדה מאמר בשם: "מעשה הטרור בתל אביב והמשחק המזויף של מושלי ישראל". המאמר סיכם את האירועים סביב ניתוק היחסים. במאמר הופיע ציטוט מתוך כתבה ב"פרנס פרס" שטענה כי "ההתנקשות היא תוצאת התעמולה האנטי סובייטית בארץ." אלישיב, שדיווח על כך לארץ, קרא להחרים את האיש שהבריק את הכתבה למוסקבה ולדרוש את החלפתו. בבירור שנעשה במשרד התברר שמדובר בכתבה שהופיעה ב"קול העם". (ראה מברק אלישיב אל משרד החוץ, QIA427, 14.2.1953, ומזכר מאת ר. דפני אל שר החוץ, 427, כנראה 15 בפברואר 1953, 130.09/2325/6.)

84

1. ראה מס' 70. המברק השני לא נמצא.

הברית ממקורות ממשלתיים ופרטיים כאחד. אמרתי לו כי במידה שישתפרו היחסים, נהיה מוכנים להפעיל השפעתנו למען השגת מטרה זו.

באשר למעבר ספינות דלק בתעלה, אמר שהוא חושש מאוד שהעמדת תנאי בשלב זה עלולה להקשות על יצירת אווירה להבנה הדדית, והוסיף שג׳מאל [עבד־אל־נאצר] חשב על מעבר ספינות פרט להובלת חומרי מלחמה ודלק. הוא מניח שעם שיפור היחסים אפשר יהיה להגיע להסדר גם בעניין הדלק, אולם אינו רואה אפשרות שהמפקדה תסכים בשלב זה לצעד כה דרסטי שיעמידה במצב חמור מאוד כלפי ארצות ערב.

צאדק מסר לי שבהערותיו מסביר הוא שיש צורך ומקום להבהרת יתר של מחשבות ותכניות שני הצדדים, והוא מציע לזמן בהקדם את נציגי שני הצדדים.

הערות: 1. משיחותי עמו ומקטעי המכתבים שהראה לי אני למד שהאיש עשה מלאכה רבה ומועילה מאוד מבחינת הסברה, פחות או יותר נכונה, של עמדתנו והוצאת משפטים קדומים מלבות חבריו. אין לי כמעט כל ספק שהאיש משוכנע באינטרס שיש למצרים בהסדר עמנו ועשה את מלאכתו לא רק ביעילות אלא גם מתוך כנות. לפי דבריו, כשבא למצרים לא מצא את ג׳מאל [עבד־אל־נאצר] מוכן להטיל עליו את השליחות בצורה רשמית, ורק לאחר דיונים ארוכים הסכים לעשות זאת.

וללא קשר עם פרשת השיחות אתו נראה לי שהוא יכול לשמש צינור רציני להעברת דעות והשקפות שלנו, ולאו דווקא בחוגי המפקדה. דרך אגב, בהיותו במצרים סיכם עם מערכת ״אל תחריר״ שיכתוב להם באופן קבוע (כמובן בשם בדוי בגלל היותו חבר שירות החוץ). אם תחשוב על פרסום דעות או הצגת בעיות מסוימות באור הרצוי לנו בעיתון זה, ושיתקבל על הדעת שהוא יוכל לכתבן, אנסה להציע לו לעשות זאת.

2. באשר להערכת המגע, נראה לי שעל רקע אי־היציבות, הקשיים הפנימיים, ושינויים העלולים לחול ביחסי כוחות הפנים, במצרים, אין כמעט סיכוי שמגע זה יהפוך למשא־ומתן רציני. אני רואה בפרשה זו הוכחה של התעניינות ורצון מסוים מצד חלק מאנשי המפקדה לבדוק את אפשרויות ההסדר אתנו, ובדיקת המושג או האגדה על יכולתנו לסייע למצרים במאבקה בחזיתות השונות. נראה לי שכדאי לקחת בחשבון מצב דברים זה ולהתחשב בכך בתגובותינו ותשובותינו לפניות או שאלות נוספות אשר תבואנה.

אני מעריך שהתשובה לא תבוא בהקדם מכיוון שהיא מאלצת את המצרים לתת תשובות מחייבות, ויש הבדל בין רצון להיעזר על־ידי שיווק כותנה, לבין החלטה מעשית הקובעת עובדה של יחסי מסחר בלתי־רשמיים עם ישראל. לא אתפלא אם יסרבו או אם לא יסכימו לפי שעה לקבל את הצעתנו לקניות כותנה, אולם אין לי כל ספק שההצעה תעשה את שלה מבחינת הוכחת רצון טוב.

בברכה,

זיאמה

85

ש. בנדור אל א. אבן
Sh. Bendor to A. Eban

העתק: 93.08/357/43

תל אביב, 15 בפברואר 1953

כמוס - אישי

דין־וחשבון על שיחת שר החוץ עם שגריר ארצות־הברית,
מר מ.ב. דייוויס, ביום 13.2.53
נכח מר בנדור

1. השגריר ביקש את השיחה בכוונה להחליף דעות עם השר על ביקור באנץ' אך גם לשמוע מה שיש לשר להגיד על ניתוק יחסי ישראל - ברית־המועצות, "אם השר ירצה לאמור דבר־מה בנושא זה". אולם עד הגיעו לפגישה, צץ נושא חדש - השיחות עם סוריה והדיבור על נושא זה לקח את החלק הארי של הפגישה.

2. השיחות עם סוריה - השגריר קיבל, כנראה, מטקסיס ומוויז'ייה את ההצעות האחרונות של הסורים.[1] מאחר שאנו טרם קיבלנו אותן רשמית, לא מצא לנכון למסרן לנו. על־כן דיבר סחור־סחור במשך כשלושת רבעי שעה. וזה עיקר דבריו:

מעולם לא היה אופטימי ביחס לשיחות; גם עכשיו יותר ממה שהוא אופטימי הוא "בר תקווה". מאידך גיסא, הסדר עם הסורים יהיה הפרצה הראשונה בחומה המפרידה בין מדינות ערב לישראל. פרצה כזו ערכה לאין שיעור.

משום כך חשוב במיוחד ששני הצדדים לא יהיו נוקשים מדי בגישתם. בעיקר אין ישראל צריכה לעמוד על גישה ליגליסטית צרה. הסורים הם הם אמנם שדרשו שהשיחות יתנהלו בגבולות הסכם שביתת־הנשק, אך אם הם יבואו בהצעות מסוימות בקשר לקרקעות מחוץ למפורז, צריכה ישראל להיות גמישה בתגובתה. מעולם לא המליץ על ויתורים על־ידי ישראל וגם עכשיו אינו מבקש ויתורים מצד ישראל. הוא רק מייעץ שלא נהיה אנחנו הגורמים להפסקת השיחות על־ידי עמדה נוקשה.

המבחן העיקרי לא יהיה השגת ההסכם כי אם בהסברת ההסכם לציבור. לשתי הממשלות תהיה זו בעיה אך בעיקר לשישקלי. דעת הציבור במדינות ערב הורגלה לכך שאין להגיע לשום הסדר עם ישראל. יש המעוניינים בהיעדר הסכם ובאי־יציבות כמו שארצות־הברית מעוניינת בהסדר וביציבות. הקומוניסטים לא תמיד פועלים דרך המפלגות הקומוניסטיות או דרך אנשים בעלי נטיות קומוניסטיות. הם יודעים לחדור לכל מיני ארגונים ולנצל אף את הלאומנים. יש להניח שלא ישבו בחיבוק ידיים כשתגיע השעה להודיע ברבים בסוריה שנעשה הסכם עם ישראל, אף אם אפשר

85
1. ראה מס' 73 והערה 3 שם.

להסביר שהסכם זה מביא יתרונות לסוריה. מאחר ש"השפעות אלה" פועלות במדינות ערב, הרי יש לארצות־הברית אינטרס משלה בשיחות בין סוריה לישראל ובהצלחתן. אינטרס זה זהה עם האינטרס הישראלי.

לפי דברי טקסיס וויז'ייה אך בעיקר לפי דברי שגריר ארצות־הברית בדמשק מעוניין שישקלי בהסדר. הוא, דייוויס, חשב אחרי ששמע את תוצאות הפגישה האחרונה ששישקלי שינה את דעתו, אך מבטיחים לו שאין זה כך.

הסורים כבר ויתרו על דרישותיהם בגדה המערבית של הירדן והם בדרך כלל מקבלים את ההנחה הישראלית שיש לדון בחלוקת האזור המפורז, אך הם רוצים לכלול בשיחות דבר־מה בקשר לקרקעות שאינו שייך שייכות צרה למפורז. גישה טכנית צרה מצד ישראל עשויה לקלקל את הכול. ושוב אין הוא דורש שישראל תקבל את הצעות הסורים כי אם רק שהיא תהיה מוכנה לדון בהן.

במשך דבריו נתן להבין שראשי מח[לקת] המדינה החדשים טרם מורגשים במח[לקת] המדינה ועל־כן דרושה זהירות פן נופיע כמפסיקים את השיחות.

השר אמר שהבין את כוונת דברי השגריר. אינו יודע אם הצעות הסורים הגיעו לשלב של דיון רציני על ידיו. כשיגיעו לשלב של דיון, ישים לב לעצת השגריר. אשר לרצון הסורים לדון בעניינים מחוץ למפורז, הרי פירוש הדבר שהם רוצים בהסכם פוליטי. עד כה אמרו שאינם מוכנים להסכם פוליטי. צריך שזה יהיה ברור.

3. ביקור באנץ' – השר והשגריר החליפו דעות וידיעות על ביקור באנץ'.[2]

4. ניתוק יחסי ישראל–ברית־המועצות – השר אמר שהמקרה המחפיר של פיצוץ הצירות לא הביא לניתוק היחסים. הנה נזרקה פצצה לצירות ארצות־הברית בדמשק ולא נותקו היחסים בין ארצות־הברית לסוריה. הרוסים מתנגדים חריפות לטיטו ובכל זאת מחזיקים נציגות ביוגוסלביה. הניתוק היה, כנראה, באופק בלאו הכי.

בברכה,

ש. בנדור

2. באנץ' ביקר בישראל ב־7–8 בפברואר בדרכו חזרה מביקור בן חודש ימים בהודו ופקיסטן ושהייה קצרה במצרים. בביקורו בארץ נפגש עם נשיא המדינה, ראש הממשלה, שר החוץ וראשי משרדו ודן עמם בנושאים שונים, ובכללם שיחותיו בקהיר (ראה מס' 77) ושיחתו עם נהרו על כינון יחסים בין ישראל להודו. (ראה דין־וחשבון חלקי על הביקור במכתב איתן אל נציגות ישראל באו"ם, 16.2.1953, 93.03/3055/9 וכן "דבר" 9.2.1953).

86

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W919 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/1 :נוסח נכנס

Washington, 15 February 1953

Immediate

For Sharett. Riley called urgently to plead strongly for evacuation Arab College by Tuesday[1] otherwise he has no way of avoiding this becoming major international incident involving Arab Gov[ernmen]ts, *Moabit* [Security Council] and Western Powers.

Please try remove this from hairraising load international headaches now besetting us all. We have agreed evacuate so why not in time to avoid new burden. Please cable urgently when we propose evacuate.[2]

Eban

87

הערת־עורך
Editorial Note

הודעת ראש הממשלה בכנסת על ניתוק היחסים עם ישראל בידי ברית־המועצות, 16 בפברואר 1953

ב־15 בפברואר דנה הממשלה בתגובה על ניתוק הקשרים הדיפלומטיים עם ברית־המועצות, ואחרי דיון ארוך החליטה שראש הממשלה ימסור הודעה בכנסת על הנסיבות הכרוכות בניתוק הקשרים. ב־16 בפברואר מסר בן־גוריון בכנסת את ההודעה הזאת:

שלושה ימים אחרי ההתפוצצות בחצר הצירות הסובייטית שעליה הודעתי לכנסת ביום ג' שעבר, הגיש שר החוץ של ברית־המועצות לצירנו במוסקבה איגרת, בה הודיע כי הוחלט להחזיר המשלחת הסובייטית מישראל, ודרש להחזיר המשלחת הישראלית ממוסקבה.

הממשלה שמעה על צעד זה של מעצמה אדירה בתימהון ובדאגה קשה; באיגרת שנמסרה לצירנו לא יכולנו למצוא כל הצדקה למעשה מדהים זה, כי הנימוקים שצוינו באיגרת אין בהם כל ממש עובדתי, והנוהג הבינלאומי של ברית־המועצות עצמה סותר אותם.

86

1. ראה מס' 68 (הערת־עורך), ומס' 69 ו־73.
2. איתן הבריק בתשובה כי האנשים יצאו מן הקולג' הערבי בזמן שנקבע וכי לריילי אין כל סיבה להתרגש (WI53, 15.2.1953, 130.09/2310/1).

הממשלה דוחה בכל תוקף את הטענה כי ההתפוצצות נעשתה כביכול בחיפוי המשטרה. משרד החוץ הציע כמה זמן לפני כן שמירת משטרה בחצר הצירות, והציר הסובייטי הוא אשר דחה ההצעה. חוסר משטרה בחצר בלי ספק הקל על ביצוע הפשע.

גם המשטרה בברית־המועצות אינה יכולה תמיד למנוע פשעים, וברוסיה הסובייטית נרצח ציר של מדינה זרה, והממשלה במוסקבה לא הטילה אחריות על הפשע על המשטרה שלה.

התקפות על בתי צירויות אירעו בהרבה ארצות; אירעו גם התקפות על בתי צירויות סובייטיות, וממשלת ברית־המועצות לא ניתקה בעקבותן היחסים הדיפלומטיים. נציין כדוגמא רצח הציר הסובייטי בווארשה בשנת 1927, הנחת מוקש בצירות הסובייטית, באותה וארשה בשנת 1930, התקפת הצירות הסובייטית בריגה בשנת 1926, מבלי שנותקו היחסים הדיפלומטיים.

מיד לאחר היוודע דבר ההתפוצצות פרסמה הממשלה בפומבי הבעת שאט־נפש להתנגשות הפושעת, שפגעה במדינת ישראל הרבה יותר משפגעה בברית־המועצות, ומשרד החוץ הביע לצירות צערה העמוק והתנצלותה של הממשלה על הפשע המתועב, והודיע על נכונותה של ממשלת ישראל לשלם פיצויים תמורת הפגיעות והנזקים שנגרמו. אולם האיגרת הסובייטית קבעה, כי הבעות הצער האלו באו רק לטשטש את עקבות המתנקשים ולהתחמק מאחריות למעשה, והן עומדות בסתירה עם הסתה למעשי איבה נגד ברית־המועצות הנעשית על־ידי עיתוני מפלגות הממשלה, חברי הממשלה והכנסת, ובאופן מיוחד הווכר בהקשר זה נאומו של שר החוץ הישראלי בכנסת ביום 19 בינואר שבו הסית, לפי האיגרת, באופן גלוי לפעולות איבה נגד ברית־המועצות.

אין אף צל של אמת בהגדרה זו של נאום שר החוץ. אף מלה אחת ואף רמז אחד אין למצוא בנאום שיש בהם במישרין או בעקיפין הסתה לפעולות איבה נגד ברית־המועצות.

שר החוץ דחה בנאום זה – וחובתו המדינית והמוסרית היתה לעשות זאת – העלילות שפורסמו בעיתונות הסובייטית על רופאים יהודים שביצעו כביכול מעשי רצח נתעבים ומזועזים בשליחות של מוסד יהודי גדול ומהולל של יהודי אמריקה ושל הציונים בעולם. בצדק הודיע אז שר החוץ כי ממשלת ישראל לא תוכל להחריש כשמישהו עושה נסיון לנאץ שם היהדות. אין אנו מוכנים לקבוע נוהג בישראל שנאשמים יודו על חטאים של[א] חטאו, ואין אני מַכיר תנועות יותר טהורות בעולם מתנועת התקומה והתחייה של העם היהודי הידועה בשם התנועה הציונית, ואין הרבה מוסדות בעולם יותר ראויים לתהילה ולהוקרה ממוסד ה"ג'וינט" על פעולתו האנושית לעזור ליהודים עקורים ומדוכאים ועשוקים בכל הארצות ובתוכן גם ארצות הדמוקרטיה העממית.

אולם באותו נאום קבע שר החוץ כי "ממשלת ישראל ראתה תמיד ביחסי הידידות עם ברית־המועצות נכס יקר" והביע גם בזאת דעת הממשלה והעם בישראל.

כמו כן מחוסרת כל שחר הטענה שהעיתונות בארץ וחברי ממשלה וכנסת מסיתים לפעולות איבה נגד ברית־המועצות.

אין מדינה בעולם שחרדה יותר לשלום בעולם, לשלום בקרב כל העמים ללא יוצא מן הכלל, ממדינת ישראל. והיא חרדה לשלום גם מפני מורשתה היהודית המצווה על כך, גם מפני מעמד העם היהודי בעולם המפוזר גם במזרח וגם במערב, וגם מפני צרכיה החיונים של מדינת ישראל לפתח ארצה ולהשריש בתוכה המוני העולים – דבר שיש לעשותו בהצלחה רק בתנאי שלום בעולם.

אבל בישראל שמורה הזכות לכל אזרח להגן על אידיאולוגיה חברתית ומדינית הנראית לו וגם להתנגד לכל אידיאולגיה חברתית ומדינית הפסולה בעיניו.

אין כל יסוד לטענה באיגרת כאילו בישראל לא קיימים התנאים לפעולה דיפלומטית נורמלית של המשלחת הסובייטית. משלחת זו הובטחה [לה] במדינתנו חירות פעולה אשר לא עלה על דעת משלחתנו במוסקבה לתבוע לעצמה.

לא ידוע לנו כי ממשלת ברית־המועצות תלתה באיזו ארץ שהיא קיום קשריה הדיפלומטיים בתנאי שלמפלגה הקומוניסטית באותן הארצות יימסרו מונופולין להסברה מדינית וחברתית ולהערכות בינלאומיות. כמו בכל הארצות ששולט בהן חופש המחשבה והדיבור מותר להסביר בישראל השלילה של האידיאולוגיה הקומוניסטית והנזק של משטרים טוטליטאריים. יתר על כן: מדינת ישראל שומרת לעצמה הזכות להגן להלכה ולמעשה על משטרה הדמוקרטי, על ייעודה הציוני ועל חירות המחשבה והדיבור של אזרחיה.

אבל ממשלת ישראל נקטה כל הזמן ותוסיף לנקוט בקו שלא להתערב בעניינים הפנימיים של מדינה זרה, ואדיר רצונה לקיים מדיניותנו המוצהרת והמאושרת על־ידי הכנסת, והיא: "לטפח יחסי ידידות ועזרת גומלין עם כל מדינה שוחרת שלום, מבלי לבדוק במשטרה הפנימי".

אין אנו יכולים למצוא כל הצדקה לניתוק הקשרים בשום דבר שנעשה על־ידי אזרחי ישראל וממשלתה. אין אנו יכולים למצוא גם תקדים לניתוק זה בנוהג של ממשלת ברית־המועצות כלפי מדינות אחרות, המקיימות כמונו משטר דמוקרטי.

לצערנו אין אנו יכולים לראות באיגרת שנמסרה לצירנו במוסקבה אלא צעד נוסף במסע קטרוגי האיבה נגד מדינת ישראל, נגד התנועה הציונית ונגד היהדות בעולם, שנמשך בעיתונות הסובייטית זמן רב, ושהפך להפגנת איבה רשמית במשפט סלאנסקי בפראג ובעלילות שנתפרסמו במוסקבה ביום 13 בינואר וההולכות ונמשכות מאז בלי הרף. מסע איבה זה וניתוק הקשרים עם מדינת ישראל קשה ליישב אותם עם המדיניות המוצהרת של ברית־המועצות על זכות ההגדרה העצמית של כל העמים ועל הצורך לחזק השלום בעולם.

ממשלת ישראל מצהירה שוב, שעם עמידתה האיתנה והבלתי מעורערת בפני נחשול העלילות והשטנה נגד היהדות והציונות ומדינת ישראל, היא מוכנה גם להבא לשתף פעולה עם כל מדינה בעולם הנאמנה לשלום בינלאומי – יהא משטרה הפנימי אשר יהיה – כשם שהיא מוכנה לשמור, [כעל] בבת עינה, על משטרה הדמוקרטי ועל ייעודה הציוני.

ממשלת ישראל רואה חובה לעצמה, לאחר הצעד התמוה והמצער של ברית־המועצות, להכריז שוב, ובהדגשה יתרה שלא תסבול כל מעשי אלימות וארגונים לשם אלימות מאיזה צד שהוא ובאיזו צורה שהיא, גם אם מעשים וארגונים אלה ילבשו מחלצות של "פטריוטיזם" או "קדמה" או ידגלו בסיסמאות אחרות, והממשלה תשתמש בכל הסמכויות החוקיות שבידה לעקור מן השורש כל ניסיון של התפרעות ועשיית דין לעצמו, תעניש קשה כל עשייה ונשיאה של פצצות, כל השתמשות בנשק בניגוד לחוק, כל ניסיון לשרפת חנויות ספרים, חבלה במכוניות, הפרעה בכוח חופש הדיבור, ומעשי חבלה אחרים לשם הפחדה, נקמה או איזו מטרה שהיא, כשם שתמנע בחוזק יד כל פגיעה בביטחון המדינה וכל מתן יד להסתה אנטי־יהודית באיזו צורה שהיא וכל שיתוף פעולה עם אויבי מדינת ישראל והעם היהודי.

לא אצא ידי חובתי המוסרית אם לדברים שאמרתי בשם הממשלה כראש הממשלה לא אוסיף כמה דברים בתואר יותר צנוע ויותר ותיק, אך יותר חשוב ונעלה בעיני: בתואר של בן העם היהודי.

במסעו הארוך על בימת ההיסטוריה העולמית במשך ארבעת אלפים שנה על פני רוב ארצות תבל במזרח ובמערב, בצפון ובדרום, נתקל עמנו בלי הרף בגילויי שנאה ואיבה, עלילות וקטרוגים, רדיפות ועינויים, השמדות וטביחות – ורוחו לא נפלה וידיו לא רפו, ואמונתו לא נשברה, ומתוך גבורה נפשית עילאית קיים ייחודו וייעודו.

השנאה והאיבה במשך אלפי שנים פשטה צורה ולבשה צורה, אבל תוכנה לא נשתנה בהרבה, ותמציתה כלולה בשטנה של אחד מאויבנו העתיקים: "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים, בכל מדינות מלכותך, ודתיהם שונות מכל עם, ואת דתי המלך אינן עושים, ולמלך אין שווה להניחם".

במה לא נאשמנו במשך כל הדורות מאז ועד היום, ועל מה לא ניגר בלי הרף דם יהודי? ועוד צועקים אלינו דמיהם של המיליונים אשר נטבחו ונשרפו על־ידי התליינים הנאציים ובני בריתם בארצות שונות באירופה, ועדיין בארצות אלה מפעפעת בגלוי ובסתר משטמה של דורות נגד ה"עם המפוזר והמפורד"; וכל ליבוי המשטמה הזאת, באיזו צורה שהיא, עלול לשובב נפשות ולרכוש אהדת המונים אפלים; ומשטרים שאינם מקובלים על עמים נוהגים בכל התקופות ובכל הארצות ללבות המשטמה האנטי־יהודית ולהציג לראווה מפלצת ה"פושע" היהודי בצורות שונות ומשתנות המתאימות לאותה הסביבה ולאותה תקופה.

איני יודע אולי בדיוק ובמלוא המידה מה הם המניעים והכוונות של המסע האנטי־יהודי שהחל בפראג ונמשך בכל האמצעים האדירים של משטר טוטליטרי בהרבה ארצות אחרות, אבל כיהודי למוד ניסיון מר וארוך איני יכול שלא לדעת התוצאות האיומות והמחרידות של מסע אנטי־יהודי בשביל מיליונים של בני עמנו, שארית יהדות אירופה, ואולי לא רק בשבילם.

ואני חייב להשמיע דווקא מפה, מהמעוז היחיד והמצער של חירות ועצמאות יהודית אזהרה ותביעה להמוני היהודים בעולם, וגם למצפון האנושי באשר הוא – והוא ישנו בכל ארץ ואומה – וגם לשליטי המעצמה האדירה של ברית־המועצות.

מסע אנטי־יהודי – ויהיו נימוקיו הפנימיים אשר יהיו – נושא בחובו סכנה איומה לשלומם, לכבודם ולחייהם של מיליוני בני אדם רק באשר הם יהודים.

אם יש יהודים שאינם רצויים בברית־המועצות ובארצות הדמוקרטיה העממית – תנו להם, לכל הרוצים בכך, לצאת ולהצטרף לבני המולדת היהודית, העתיקה והמתחדשת אשר ברית־המועצות בשעתה יחד עם מדינות אחרות, גדולות וקטנות במערב ובמזרח, עזרה להפוך למדינה עצמאית וריבונית.

בהרבה ארצות נאלמו היהודים מתוך אונס, בתי־הספר שלהם נסגרו ואף עיתון יהודי אחד אינו מופיע בכל רחבי ברית־המועצות. ורק למתכחשים לעמם ולכבודם האנושי ניתנה שם זכות הדיבור.

אל ישתתק גם קולה של היהדות בארצות שבהן היא רשאית להשמיע מחאתה בגאון האדם ובנאמנות יהודית נגד הדיבות והעלילות הניתכות על מדינת ישראל, על הציונות – תנועת השחרור והתחייה של העם היהודי – על היהדות, ארגוניה, אישיה, מלומדיה ומנהיגיה במזרח ובמערב.

ואל יידום הפעם קול המצפון האנושי. הרעה אשר תגע במיליוני יהודים תפגע כמגפת דבר גם בהמוני עמים אחרים.

ולשליטי ברית־המועצות אני קורא בכל הצניעות הישראלית ובכל התוקף היהודי: קיימו גם ביחס לישראל וליהודים את הצהרותיכם על זכות הגדרה עצמית ועל אחווה ושלום בין כל העמים.

יישמע קול המצפון האנושי בעולם ואל יכזיב.

(דברי הכנסת, מושב שני של הכנסת השנייה, כרך XIII, עמ' 719–721.)

88

א.אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W931 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/1 נוסח נכנס:

Washington, 16 February 1953

For fourth or fifth time N[ew] Y[ork] T[imes] from T[el] A[viv] writes that Israel leaders anticipate that new Admin[istration] [Washington] DC will rush off to woo Arabs at Israel expense as British did in late thirties. Pl[ea]s[e] stop any attribution this doctrine to our circles. Effect is to indicate that we believe this logical course for USA Gov[ernmen]t to adopt and w[ou]ld at least not be surprised if it happened. Irrespective of fears which do not at all discount this stage our line should be of confidence and expectancy namely: (1) Previous USA attitudes were national not partisan policies and are minimal starting points new policy. (2) We take seriously Republican platform and Ike [Eisenhower]'s pledges. (3) We expect reinforcement USA solidarity under impact Soviet moves and urgent USA need for negotiated peace. (4) Present Admin[istration] more than predecessors in good position talk firmly to Arabs for peace and likely to be friendly to those friendly to it and reliable in world struggle.

We are saying all these things here without yet being rebuffed but seriousness our position undermined if press keeps saying we really believe quite different prospect.

Eban

89

הערת־עורך
Editorial Note

מסירת תזכיר מאת ממשלת ארצות־הברית אל ממשלת ישראל
16 בפברואר 1953

ב־16 בפברואר מסר שגריר ארצות־הברית בישראל לשרת הודעה בעל־פה ונתן בידו את התזכיר המובא להלן. שרת אמר כי בעניין כה חשוב אין הוא רוצה להשיב מיד והבטיח שממשלת ישראל תתן את תשובתה לאחר עיון זהיר. יחד עם זאת ציין: (א) כי מקריאה ראשונה נראה לו שמחברי התזכיר לא התאמצו להבין את מצבה של ישראל וביקש לשקול כיצד היו נוהגים שלטונות ארצות־הברית לו היו קורות תקריות דומות על הגבול עם מקסיקו. (ב) לישראל הגיע מסמך על פקודה פנימית של ממשלת ירדן לכל חלקי הצבא והמשמרות על הגבול, שבה מתלוננים השלטונות על רשלנות המשמרות בעצירת ההסתננות. תלונה זו מעידה על כך שממשלת ירדן מבינה שמוטלת עליה אחריות לנעשה בגבולה. ראה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1135-6.

שרת דיווח לממשלה בישיבתה ב־22 בפברואר על מסירת התזכיר ועל הדברים שאמר לדייוויס, ובן־גוריון מסר באותה ישיבה על שיחתו עם דייוויס ב־19 בפברואר (ראה מס' 97).

90

תזכיר מאת ממשלת ארצות־הברית אל ממשלת ישראל
Aide-Mémoire from the Government of the United States to the Government of Israel

130.02/2414/27

Tel Aviv, 16 February 1953

Confirming the information given orally,[1] the American Ambassador informs His Excellency the Minister for Foreign Affairs that the Government of the United States has been following with close attention recent developments in Israel–Jordan relations and wishes to bring to the attention of the Government of Israel the following views.

It is recognized that even with complete good will on the part of the authorities of both Israel and Jordan some frontier friction is bound to occur, especially at the time of harvest. The complete elimination of friction is virtually impossible because of the lengthy frontier between the two countries and the difficult terrain. Each government will have to exercise maximum control over its own inhabitants if infiltration is to be kept to a minimum.

90

1. ראה מס' 62.

It is believed that the problem of the border relations between Israel and Jordan can be solved only through a concerted effort on the part of both countries to agree upon permanent and workable arrangements which should then be faithfully implemented by both sides. It is for this purpose that the Mixed Armistice Commission was established. Declarations of a desire for peaceful and stable border relations do little in contributing to stability unless they are followed up by both parties to the agreement in conscientious action.

It has been verified by the Mixed Armistice Commission that Israel forces crossed the Israel–Jordan demarcation line and attacked the village of Falama.[2] The Commission has not found that Jordan forces had any part in the mining of the railway in Israel.[3] All the indications are that the attack on Falama was an operation that had been carefully planned and carried out pursuant to a major policy decision of the Government of Israel. The Government of the United States does not consider the two incidents as being in any way comparable.

The Government of the United States has already expressed its strong disapprobation of Israel's policy of reprisal raids. It was voiced to the Israel Minister for Foreign Affairs by Assistant Secretary Byroade last June 20,[4] to Major General Makleff by Mr. Hart last June 24 and most recently to Mr. Goitein by Mr. Jernegan on January 30.[5] The officials of the Government of Israel have nevertheless maintained that retaliatory raids are justifiable and necessary if infiltration is to be kept down and have been unwilling thus far to give assurances that raids of this nature will cease. The Government of the United States inquires accordingly whether it is to assume that the Government of Israel will continue to disregard friendly counsel on this score and to take matters into its own hands. The Government of the United States considers retaliatory raids to be a grave danger to the stability and security of the region and if they are not expressly and clearly abandoned it must reserve its right to take appropriate action under the Tri-Partite Declaration of 1950 and possibly under the procedures of the United Nations.

2. ראה מס' 46, הערה 1.
3. ראה מס' 54 (הערת־עורך).
4. ראה כרך 7, מס' 208.
5. ראה מס' 46.

91

מ. שרת אל א. אבן (ואשינגטון)
M. Sharett to A. Eban (Washington)

Coded Tel. IW68 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2309/12 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 17 February 1953

Your 922.[1] We on point full-dress consultation on Syrian neg[otiation]s, this is interim. Am in paradoxical sit[uation] resisting your other *Misrad* [Foreign Ministry] objections and backing army in favouring agreement. My reasons foll[owing]:

(A) Our line on peace acme logic but what use is it if unenables us advance one jot to peace.

(B) Between continuation boycott with or without settlement definite outstanding issue choice is clear.

(C) Liquidation *peruz* [demilitarization] as such unmixed blessing.

(D) Unless we cut losses now by giving up what is indispensable price agreement we liable lose more territ[ory] in long run as Syrian skillful manipulation Arab proprietary rights in *peruz*, plus vagueness armis[tice] provisions, plus UN interpretation thereof completely undermine our even virtual sovereignty which only liquidation *peruz* can restore.

(E) It is presumed agr[eement] sh[ou]ld leave us free do with water what we like, putting end once all to Huleh, Jordan, embroglios.

(F) Very fact agreement by neg[otiation]s with such customer as Shish[akli] in present all-round deadlock will be of great demonstrative signif[icance].

(G) USA all along prodding gently this direction, we sh[ou]ldn't provoke them into pressing then yield.

Sharett

91

1. אבן הקשה על עמדתה של ישראל במשא־ומתן עם סוריה. הוא טען כי הסכמתה של ישראל לתיקונים טריטוריאליים בלא שייחתם הסכם שלום או יכוננו יחסים דיפלומטיים מסכנת את עמדתה בנושא השלום, שכן ישראל מסכימה ליישב בעיות מהותיות קודם שהערבים הכירו בה או הפסיקו את החרם נגדה. הוא הוסיף שעם כל החשיבות שהוא מייחס לפתרון בעיית האזורים המפורזים אין לעשות זאת על חשבון הסיכוי לשלום, שלמען השגתו על ישראל לשמור בידיה את כל הקלפים שברשותה. הוא ביקש משרת להבהיר לו את הנושא (מברק W922, 15.2.1953, 130.09/2310/1).

92

א. יאפו אל מ. קומיי
E. Yapou to M. Comay

מקור: 130.13/2595/8

תל אביב, ג׳ באדר תשי״ג
18 בפברואר 1953

כמוס

זכרון דברים מפגישת שר החוץ עם השגריר הבריטי בלשכת השר בירושלים במשרד ראש הממשלה יום ב׳ 16 בפברואר 1953, בעשר בבוקר

מר שרת הזמין אליו לירושלים את סר פראנסיס אוונס לשיחה בשאלת התקריות האחרונות לאורך הגבולות. אני הייתי נוכח.

השר פתח שברצונו למסור לשגריר מספר הערות לתקריות האחרונות בגבולות ולתגובה להן בלונדון.[1] זו נראתה לו במידה רבה חד־צדדית וזה גרם לו צער רב. סר פראנסיס, לכשנפגשנו לאחרונה,[2] הסברת שאותה פנייה עצמה שפנית אלינו בקשר עם התקריות בגבולות נעשתה גם כן אותה שעה בעמאן. הרושם שנוצר אבל אגב הצהרות בלונדון הוא שכאילו הייתה בנושא זה פנייה אל ממשלת ישראל בלבד. דובר ה״פורין אופיס״ דיבר על פנייה אל ממשלת ישראל בלבד ואנו ראינו צורך לתקן את דבריו. הרושם אבל נוצר שהנשק הכבד הבריטי כוון נגד ישראל. דובר ה״פורין אופיס״ השתמש בביטויים חריפים שלא כרגיל. אחר־כך אמר מר סלווין לויד בבית־הנבחרים שממשלת הוד מלכותה יעצה מתינות גם לירדן. הרושם שנוצר מכל זה הוא שנמצאנו חייבים בחטא של תוקפנות.

בשבילנו, הוסיף שר החוץ, סך־הכול של זה הוא סילוף התמונה. מה שיש להגיד לירדן הוא שעליה לשלוט שליטה מלאה על המצב כדי שלא תותר הרצועה. מידיעות המתקבלות מירדן נראה שחוגים ירדניים ששים מהרגשה שממשלת הוד מלכותה יודעת שישראל אינה צודקת בתקריות האחרונות. זה הרושם שנוצר אצלם בשעה שראשית דאגתם צריכה להיות להגביר את ביקורת הגבולות שלהם. האמת במצב היא שעדים אנו לחדירה בלתי פוסקת של לסטים מעבר לגבול עם תגובות מקריות מצד אנשים משלנו, אשר אם כי הן עלולות להיראות לפעמים כקשות ביותר הן מסתברות במידת הרתיחה שגורמות התקריות. אין שום חדירות שיטתיות של אזרחים ישראליים אל מעבר לגבול. אי־אפשר לקרוא פרשת תקריות מאמצען, וזה הוא למשל הרושם הנוצר ממכתבים שהגנרל ספירס שולח ל״טיימס״ בייחוד לכשמר סלווין לויד או

92

1. ראה מס׳ 60.
2. ראה מס׳ 61 (הערת־עורך).

הדובר לא מכחיש אותן. הוראות שהוצאו על־ידי שר ההגנה הירדני בנובמבר 1952, ושנודע לנו אודותן, בפירוש הטילו את האחריות של השלטונות הירדניים על הזנחה והתרשלות המאפשרות חדירות אל מעבר לקווים. הוא שאל את הנתונים לפקודתו למה אין הם מחרימים סחורות מוברחות מאצלנו.

אין פלא שנוכח מצב כזה מסתערות [כך!] הרוחות מפעם לפעם ואחר־כך קורה מה שקורה. הצהרות ממשלת הוד מלכותה נאמרות במלים שכאילו מכשירות את פעולות השלטונות הירדניים ומרשות לאלה לנקוט בקו הפוך.

עם חול הוויכוח בבית־הנבחרים מחר על בעיות אלו הייתי מבקשך להעביר הערות אלו לונדונה ברגשות ידידות והבנה. לפנינו בעיה חיונית ביותר לנו והעליתי אותה לפניך שוב כי באמת מקננת בלבנו הרגשה של תלונה.

סר פראנסיס אמר שברצונו להעיר על דברי השר בשתי נקודות. נראה שבתגובה בלונדון מלאה תפקיד־מה העובדה שהיו חסרות הערותיו של הציר הבריטי בעמאן. מר ג'פרי פרלונג היה חולה והערותיו הגיעו רק מאוד במאוחר. שנית, מה שייתכן וגרם לתגובת משרד החוץ הבריטי כפי שהשר דיבר אודותיו היא ההרגשה שבפעולותינו בפאלאמה ורנטיס היה משהו משום פעולת גומלין מאורגנת (something in the nature of an organized reprisal).

מר שרת העיר כאן שלראות את ההתפתחויות באור זה פירושו לקרוע מקרה מסוים משלשלת ההתפתחויות באמצעיתו, כבא לפתע משמים כחולים.

לזאת העיר סר פראנסיס שעל־כל־פנים זה לובש צורת פגיעה בהסכמי שביתת־הנשק.

כאן הזכיר שר החוץ לאיש שיחו שהנה לכשמצאנו משהו שלא בקו ביחס לפליטים שפלשו לקולג' הערבי החזרנום ביד חזקה משום שעלול היה לגרום לתקלה בגבול.[3] ביקורת שאינה במקומה ביחס אלינו מביאה בחובה דימוראליזציה. השגריר העיר שאין ספק שיש גילוי־לב במה שהשר אומר, ייתכן אבל שפעולה כל שהיא משנעשתה עלולה תמיד להיות מוצגת שלא באורה הנכון דווקא.

השר סיים בהערה שאפשר לשער איזה מצב היה קיים לאורך הגבול אם לא ישראל וירדן היו כאן משני צדי הגבול אלא מדינות אחרות. הוא לא יודע מה היה קורה אם אחת מאלו הייתה אנגליה, אבל בוודאי לא הייתה שונה בהרבה התגובה של צבא בטקסס אם היה במצב של התקפות וחדירות בלתי־פוסקות מצדו השני של הגבול של מקסיקו.[4]

אי

3. ראה מס' 73 ומס' 86 והערה 2 שם.
4. השווה דיווח של אוואנס על השיחה במברקו אל משרד החוץ הבריטי, 16.2.1953, PRO, FO371/104778.

93

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן W941
נוסח נכנס: 130.09/2310/1

ואשינגטון, 18 בפברואר 1953

לבן־גוריון ושרת. אישי. הנני מציע שראש הממשלה יבוא לארצות־הברית לביקור של שבוע ימים כדי לשאת את דברי ישראל והעם היהודי בעצרת או"ם בשבוע השני או השלישי במארס.

נימוקי ההצעה: (א) המשטמה הקומוניסטית נוסף על האיבה המוסלמית מאיימת על מדינת ישראל במידה מסוכנת של בדידות בינלאומית. דבר זה מחייב פנייה חגיגית מאוד למצפון העולם החופשי שנותר לנו לתמיכה ולאהדה. (ב) העם היהודי שרוי בדיכאון ולעומת זאת מראה סימני תסיסה והתלכדות מול הפורענות הכבדה הזאת. הופעת ראש הממשלה מעל הבמה העולמית העליונה עשויה להפיג את הדיכאון ולהגביר את תהליכי ההתאוששות. (ג) שיגור ראש הממשלה לעצרת יחשמל אויבים וידידים ויבליט גישתה הרצינית של ממ[שלת] ישראל למפנה כביר זה בתולדות המחשבה המוסרית והמדינית בדורנו. אינני מתכוון להטריד את ראש הממשלה בשאר ענייני העצרת שיישאר בידי המשלחת. (ד) נוכחות ראש הממשלה בארצות־הברית תאפשר פגישה עם הנשיא ותשמש משקל נגד לביקור אפשרי של נגיב. קשה להשיג שראש הממשלה יוזמן רשמית לארצות־הברית אך אין לי כל ספק שנוכל לסדר לו פגישות עם צמרת השלטון בוואשינגטון.

כדי שביקור זה יעשה את מלוא הרושם המדיני חשוב שמגמתו הבינלאומית המדינית תהא ברורה ושלא תתווסף אליה שום מגמה אחרת וכן אסור שיטולטל ראש הממשלה לנאומי מגביות ומניה. אני סבור שביקורו יעזור בעקיפין להעלאת המתח שתשתקף גם בהישגים כספיים אך יש להסתפק בתוצאה עקיפה זאת.

הצורך בביקור שר החוץ בדרכו לאמריקה הדרומית בעינו עומד ואין לשנות החלטה זו.

הבריקו נא את תשובתכם החיובית[1] אך ללא פרסום עד שאבריק שנית מכאן.

93

1. באותו היום הבריק שרת לאבן, כי התגבשה הצעה, בתמיכתו של ראש הממשלה, שגולדה מאירסון תופיע בעצרת. הוא הביע ביטחון "כי בגישתה האנושית העמוקה תעשה רושם ואולי תרסן במידה רבה תגובת ברית־המועצות" (מברק אל אבן, 18.2.1953, 130.09/2309/12). חברי משלחת ישראל בניו יורק פסלו את ההצעה לשלוח את גולדה מאירסון וטענו שעברה כצירת ישראל במוסקבה אין בו יתרון ועלול לעורר אי שקט. לעומת זאת הדגישו את הממד ההיסטורי שעשוי להיות להופעתו של בן־גוריון (מברק לוריא אל שרת, X515, 23.2.1953, 130.09/2330/19). חרף פניותיו החוזרות של אבן להעדיף את בן־גוריון החליטה הממשלה ב־25 בפברואר על נסיעתה של גולדה מאירסון (מברקי אבן אל שרת, 943, 949, 18.2.1953, 21.2.1953, 130.09/2310/1). ראה גם מס' 165 (הערת־עורך).

נא להעלות על זכרונכם כאשר נאבקנו על זכות ישראל לחברות במשפחת העמים שיווינו תמיד לנגד עינינו את החזון הזה של הגנה על העם היהודי מתוך תוכו של היכל האומות.

אבן

94

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W946 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/1 נוסח נכנס:

Washington, 18 February 1953

Most secret. Had long talk yesterday with Ben Yishai's successor[1] who actually has wider sphere responsibility than original. He says:

(1) Nothing to do with M[iddle] E[ast] has yet come to President at all and State Dep[artmen]t is operating as Holding Company without any directives.

(2) Only matter which has reached President is Lodge's direct report our conversation[2] which latter conveyed in enthusiastic personal letter.

(3) My informant says mood new Admin[istration] as whole on our issue is definitely as per G[eneral] B[edell] S[mith][3] and Lodge. Ike [Eisenhower] cannot emotionally stand being ill-thought of by Jews after his European wartime role. Informant agrees with me great danger is of facts being created NEA [Bureau of Near Eastern and African Affairs] level before definite policies fixed and promises cooperate avoid this.

(4) Believes Party can be sold idea of sponsoring Egypt – Israel peace as great, perhaps only, foreign policy triumph available and can be got to withhold giving any counters to Egypt in advance. We all now working on this with first step to be continued resistance to arms for Egypt.

(5) Dulles is actually reading peace plan and *aide-mémo[ire]*[4] to astonishment his subordinates. He says he wants to read what parties say and not briefs of his own officials. Wainhouse today confirmed this.

94

1. מאקסוול מ. ראב, עוזר של הנשיא אייזנהאואר. בן־ישי הוא כינויו של דייוויד ניילס, לשעבר עוזר מינהלי של הנשיא טרומן.
2. ראה מס' 76.
3. ראה מס' 74.
4. ראה מס' 74, הערה 1.

(6) Volume of pressure on Admin[istration] for support Israel *vis-á-vis* Soviets is very great indeed. State Dep[artmen]t still advocates delaying response as much as possible but know cannot do so forever. Open to suggestions for draft statement and opening will be used.

Eban

95

ח. גאון אל א. ויז׳ייה (ירושלים)
Ch. Gaon to H. Vigier (Jerusalem)

העתק: Copy:130.16/2953/10

[Tel Aviv], 19 February 1953

Dear M. Vigier,

In view of the fact that it has been agreed to confine the present Israeli – Syrian talks to changes of the Demarcation Line within the demilitarized zones only,[1] the Israeli delegation is expecting to be notified of a date, settled by you, for the resumption of the discussions.[2]

I have also been authorized to state that whenever an inhabitant of the demilitarized zone elects to leave his present abode because of changes effected in this zone, he shall be suitably compensated. If this compensation is made in form of lands, such lands need not necessarily lie within the demilitarized zone.

Yours sincerely
Chaim Gaon, Sgan-Aloof
General Staff Officer
in charge of Israel Delegations
to the Mixed Armistice Commissions

95
1. ראה מס׳ 73 והערה 3 שם. ראה גם מס 85.
2. ראה מס׳ 124.

96

י. תקוע אל ח. גאון
Y. Tekoah to Ch. Gaon

העתק: 130.02/2434/3

תל אביב, 20 בפברואר 1953

סודי

הנידון: קו המים וקביעת קו שביתת־נשק חדש

הנני מעלה על הכתב את הסיכום שלנו בדבר קביעת קו שביתת־הנשק החדש באזורים המפורזים לאורך גבולות סוריה.[1]

הסכמנו כי עלינו לחתור לקביעת קו שביתת־נשק על היבשה בגדה המזרחית של החולה, הירדן והכנרת בהשאירו רצועה מינימלית בינו לבין המים. רצועה כזו אף כי סמלית גרידא מבחינה מעשית תעזור למנוע קשיים בקשר לזכויות הערבים למים. תהיה אשר תהיה הנוסחה בדבר שליטתנו וזכויותינו על המים אין נוסחה משפטית תחליף למציאות הגיאוגרפית כי השטח תחת שליטה סורית לא יגע באופן פיזי במים.

בהתחשב עם הסיכום הנ"ל אני סבור שרצוי להימנע בשיחות עם הסורים ועם אנשי או"ם מלדבר על קו המים או הגדה המזרחית של החולה, הירדן והכנרת כקו שביתת־הנשק החדש. מטרתנו היא קו קבוע אשר יתואר קרטוגרפית ויסומן על היבשה.

הצעתך כי נביע את נכונותנו לוותר לסורים על הרצועה של עשרת המטרים בגדה המזרחית של הכנרת בתנאי כי הקו ייקבע לכל אורכו מטר או אפילו פחות מהמים, נראית לי.

בברכה

י.ת.

י. תקוע סגן היועץ המשפטי

96

1. בתגובה על הסיכום שלפנינו כתב ב־27 בפברואר עוזרו האישי של ראש מחלקת המודיעין בצה"ל לתקוע את הדברים האלה: "לא התקיים כל דיון בדבר קביעת קו שביתת־הנשק החדש וקו המים אלא בדבר מכתבו של מר ויז'ייה בלבד. מכתב זה הכיל תשובת הסורים ועל מכתב זה ענינו כמוסכם". (ראה מס' 73 והערות 3 ו־4 שם.) הוא הוסיף ש"פרט למכתב זה קיימות רק ההוראות לוועדה המנהלת משא־ומתן כפי שאושרו על־ידי שר הביטחון והממשלה". (130.02/2434/39). ראה מס' 19, סעיף 1.

97

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 76
נוסח יוצא: 130.09/2309/12

תל אביב, 20 בפברואר 1953

אתמול ראש הממשלה והשר בנוכחות קולק דיברו עם דייוויס.[1] אחרי מחמאות לאייק [אייזנהאואר] ולבידל [סמית] מפי ראש הממשלה עמדו על:

(1) סיוע צבאי. מתאמצים להגיע לעצמאות כלכלית ובטחונית אך אין להגיע ללא עזרת יהדות ארצות־הברית וממ[שלת] ארצות־הברית. שתי סכנות אורבות לישראל: הכללית ומהשכנים. המעמסה הבטחונית פוגעת בקליטה ובפיתוח. העומדים בראש הממשל הקודם הבינו זאת אך במשך שנתיים אין התקדמות בסיוע צבאי. רוצים לדעת כוונות הממשל החדש.

(2) הגנת האזור. ארצות־הברית אינה יכולה לוותר על [ה]מזרח [ה]תיכון כי אם חייבת להגן עליו. יש שלוש אפשרויות: (א) שלום באזור ושיתוף הכול בהגנתו. (ב) באין א׳, הסדר נפרד בין המערב לבין כל מדינה באזור המוכנה לקבל התחייבות להגן עליו. (ג) באין א׳ וב׳, להכין הגנת האזור עם המדינה המוכנה להשתתף בה. אף פעם לא מוקדם להתחיל וכבר איבדו זמן רב. לפני שנתיים סיפר ראש הממשלה למארשאל על כוחנו התעשייתי והצבאי.[2] רצוננו לדעת מה התכניות להגנת האזור, מה חלקנו בהן, מה מוכנה ארצות־הברית לעשות לחיזוקנו.

(3) המצב הכלכלי. נאלצנו להוציא כספי פיתוח על תשלום חובות וייתכן ונבקש הלוואה לזמן ארוך מממ[שלת] ארצות־הברית או מבנק [לייצוא ולייבוא]. רוצים לחיות בלי תמיכת ארצות־הברית או יהדותה ונוכל להגיע לכך במספר שנים אם נוכל להמשיך בפיתוח.

דייוויס אמר שינצל הזדמנות השיחה לכתוב מחדש על הכוח הצבאי והתעשייתי הישראלי: ״לפקידים חדשים אין פנאי לקרוא תיקים ישנים״. מעריך כראוי מאמצינו להסדיר ענייננו הכלכליים וההתקדמות אך הסכנה טרם חלפה.

(4) תזכיר פעולות התגמול.[3] ראש הממשלה אמר שנפגע מטון התזכיר אך אין זה העיקר. יש לארצות־הברית רשות להתערב בענייני אחרים אך בתנאי שהצדק אתה. בתזכיר דברים שאינם צודקים כגון תיאור המצב כאילו הסתננות גם מישראל לירדן או כשמבחינים בין פלמה לפיצוץ הרכבת אשר תוכנן יפה. אין הבדל אם אנשים

97

1. השיחה התקיימה לאחר ארוחת־צהריים בביתו של בן־גוריון ערב צאתו של השגריר האמריקאי לחופשה בוואשינגטון. פרטים מלאים על השיחה ראה בדין־וחשבון ששיגר בנדור אל אבן, 22.2.1953, 93.08/357/43; והשווה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1140-2.
2. בן־גוריון נפגש עם שר ההגנה של ארצות־הברית ג׳ורג׳ מארשאל ב־4 במאי 1951. ראה כרך 6, מס 156.
3. ראה מס׳ 90.

נרצחים או נשדדים על־ידי סדירים או בלתי־סדירים. ממ[שלת] ירדן והליגיון יכולים למנוע הסתננות ואם הם אינם עושים המוטל עליהם מצווה ישראל להגן על אזרחיה ולא תוכל להפקירם. לא די שממ[שלת] ארצות־הברית מגנה פעולות תגמול, אדרבא תגיד היא לנו כיצד להפסיק ההסתננות כי גם אנו איננו רוצים בפעולות תגמול. לולא פעולות התגמול היה מספר המקרים גדול יותר בהרבה והייתה סכנה להתלקחות כללית.

דייוויס אמר שמבין רצינות הבעיה. תגובת מחמד [מחלקת המדינה] תוצאה של הצטברות אי־שביעות־רצון מפעולות תגמול החל מאל־חמה[4] בהאמינה שפעולות אלה מעכבות השקטת האזור והשלום ועל־ידי כך פוגעות באינטרסים של ארצות־הברית. דאגתה דאגת האזור כולל גם ישראל.[5]

דייוויס הזכיר קנן[6] בין המועמדים לתפקיד ביירוד.

מאה"ב

98

פ.א. שנער וח. יחיל אל מ. שרת
F.E. Shinnar and Ch. Yahil to M. Sharett

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2354/1

קלן, 20 בפברואר 1953

היום אחר־הצהריים ובערב נתקיימה ישיבת ועדת החוץ של הבונדסראט לדיון על ההסכם ויובא מחר למליאה. הייתה הסכמה כללית לתוכן ההסכם פרט לפסול אוניות נושאות דגל גרמני לפי סעיף שמונה ג' ומכתב שש.[1] טענו שהסדר זה מאשר בתורת חוק גרמני שאסור לאוניות נושאות דגל גרמני להפליג לנמל ישראלי, דבר ששום ממשלה גרמנית לא תוכל להציע לשני הבתים המחוקקים. הדוברים העיקריים נגד הסעיף היו באי־כוח ברמן ושלסוויג־הולשטיין ודעתם נתקבלה על דעת שאר החברים. הוצע ונתקבל שממ[שלת] בון תצהיר ההצהרה הנזכרת למטה. שנער נקרא בגמר הישיבה בשמונה וחצי בערב להאלשטיין ובישיבה בהשתתפות ביהם, ברונו וטריצלר הכניס תיקונים בנוסח המקורי של ההצהרה. פרטים מלאים בדין־וחשבון עם הבלדר

4. ב־5 באפריל 1951. ראה כרך 6, הערת־עורך עמ' 215.
5. על השיחה הזו העיר בן־גוריון ביומנו לאמור: " ...עניתי לו בסוף חריפות על האיגרת בדבר התגובות. תשובתי זו עשתה עליו רושם – אך הדבר לא תלוי בו...ניסה ללמד זכות בשפה רפה על האיגרת, אך היה ניכר שהוא מסכים לדברי." (יומן בן־גוריון, 19.2.1953, ארכיון צה"ל.)
6. ג'ורג' קנן, לשעבר שגריר ארצות־הברית בברית־המועצות.

98
1. במכתב 6 שצורף להסכם השילומים על־פי סעיף 8ג של ההסכם הסכימה ממשלת גרמניה להשתמש בהעברת סחורות לישראל באוניות שיניפו דגל של צד שלישי. (ראה כתבי אמנה כרך ג, מס' 69, עמ' 81 ועמ' 100.)

הקרוב. נוסח ההצהרה: "בעת הדיונים בהאג טרם הייתה אפשרות להשיג ביטול האיסור הקיים בישראל של עגינת אוניות בדגל גרמני. הממשלה הפדרלית הסכימה אפוא להסדר שנקבע במכתב שש. אולם היא ראתה בהסדר זה, בדעה אחת (במקור: איבראיינשטימונג) עם הצד השני להסכם, תמיד רק הסדר מעבר. העובדה שזה רק הסדר מעבר מוצאת ביטויה גם בסעיף שמונה פרק ג' של ההסכם בו מדובר בפירוש על משלוח סחורות בחברות אוניות גרמניות. הממשלה הפדרלית משוכנעת שאחרי כניסת ההסכם לתוקפו ולאחר התחלת ביצועו יגיע המועד לשאת ולתת עם ממ[שלת] ישראל על סיום ההסדר הזמני במטרה שאוניות בדגל גרמני תוכלנה לעגון בנמלים ישראליים. על כוונה זו נמסרה כבר הודעה לממ[שלת] ישראל."[2] הואיל וההצהרה תוצהר על־ידי ממ[שלת] בון ואין בה משום שינוי בנוסח ההסכם אלא היא מוסרת רק השתלשלות שמתאימה למציאות אין אנו רואים אפשרות להתנגד. שקלנו תשובתנו לא לסכן קבלת ההסכם בישיבה שנקבעה למחר בשעה עשר בבוקר. אילו החמצנו תאריך זה מן הנמנע היה שההסכם יאושר לפני סוף מארס ואולי אף לא לפני הבחירות. הובטח שהבונדסראט יסתפק מחר בהצהרה הנ"ל ויעביר ההסכם לאישור הבונדסטאג.[3] אנו תקווה כי תבינו במצבנו שבו לא יכולנו להחליט אחרת בייחוד לאחר שההסכם לא נפגם בנוסחו ותוכנו. מפצירים בכם שלא לפרסם לפי שעה דבר מתוכן מברק זה. אחרי המליאה נבריק הצעה לפרסום.

שנער, יחיל

99

א. ששון אל מחלקת מערב אירופה
E. Sasson to the Western Europe Division

מברק מוצפן מפר288
נוסח נכנס: 130.09/2356/4

רומא, 20 בפברואר 1953

מידי

קינן ואני נתקבלנו אתמול לשיחה שתוארה כחופשית וידידותית ונמשכה כשעה אצל פצ'ארדי במשרדו. הוא סיפר באריכות וסיפוק על ביקורו במצרים ואמר בין היתר שקיבל מכתב הוקרה ממחלקת המדינה על שיחותיו המוצלחות. כן סיפר שבדעת ממשלתו לשגר בקרוב משלחות לטורקיה, לסוריה, ללבנון ולסעודיה לשם שיחות בשאלת הגנת המזרח התיכון והבלטת הגורם האיטלקי. פצ'ארדי בטוח שבקרוב יתחילו השיחות בין אנגליה למצרים על בעיית התעלה.

מחמוד פאוזי אמר לו שמנוי וגמור עם מצרים ויתר מדינות ערב להצטרף לארגון הגנת המזרח התיכון, באם שיחות אלו תסתיימנה בהצלחה. פאוזי הודיע זאת ברורות

2. ראה מס' 100 (הערת־עורך) ומס' 101.
3. ראה מס' 141.

לאמריקאים, ביקש תמיכתם בשיחות ותבע להתחיל לעבד תכנית להספקת ציוד צבאי לכוחות המצריים בפרט והערביים בכלל. הימים האלה, לדעת פצ'ארדי, גורליים ועל ישראל לקבוע לעצמה מדיניות ברורה, להציג לאמריקאים דרישות ברורות ולגייס כוחותיה באמריקה, באנגליה ובארצות אחרות לשם השגתן. לאחר ניתוק היחסים עם רוסיה רבים הסבורים כיום שישראל מחוסרת אונים, תלויה כולה בחסדו של המערב ואפשר ללחוץ עליה ברוח הדרישות הערביות.

כשר הביטחון אין פצ'ארדי מכוון מדיניות החוץ של ארצו אך כחבר הממשלה הוא יכול להשמיע דברים ולהחדיר דעות. וכן כאיש אוהד לישראל הוא ישמח לסייע לנו בגבול אפשרויותיו באם נציידו בחומר הדרוש. ממגעו עם הגנרל נגיב הבין שבעיית ארץ־ישראל אינה מטרידה ביותר את מצרים ובסולם העדיפויות היא באה אחרי בעיות סודאן, התעלה וארגון הגנת המזרח התיכון. כן הבין שקיימת נכונות להתפייסות בצורה זו או אחרת. פרטים נוספים במכתב.[1] אנא העבירו העתק לממן [מחלקת מודיעין].

ששון

100

הערת־עורך
Editorial Note

דיון בממשלה על משלוח סחורות באוניות הנושאות דגל גרמני
22 בפברואר 1953

שרת מסר לחברי הממשלה על תוכן המברק שקיבל משנער (מס' 98) וביקש את אישור הממשלה להצעה הקובעת שעם הגשת הסכם השילומים לאישור המליאה של הבונדסראט תודיע הממשלה הגרמנית על משלוח הסחורות לישראל באוניות הנושאות דגל גרמני. רוזן קרא מכתב 6א של הסכם השילומים שבו נאמר: האוניות שישתמשו בהן יהיו אוניות המניפות דגל של ארץ שלישית, כלומר, לא יפליגו תחת דגל גרמני (שם, הערה 1).

בדיון שהתקיים לאחר הודעת שרת תמך בן־גוריון בשינוי; רוקח התלבט וגולדה מאירסון התנגדה. היא מתחה ביקורת על עמדתם של הגרמנים וטענה שעליהם לכבד את ההסכם כלשונו. אשכול הציע להודיע לגרמנים שישראל מקבלת את ההצעה, אך לא בשנה הראשונה להסכם. דינור הציע לארגן את צי הסוחר הישראלי ולהטעין את הסחורה על אוניות ישראליות במקום על אוניות גרמניות. שרת נמנע מלהאשים את הממשלה הגרמנית שהיא מבקשת לסבך את העניינים והקשה אם כדאי להתעקש בנושא הזה לאחר שישראל הצליחה להדוף את המתקפה הערבית. הוא תמך בהצעת אשכול, והציע שבשנה הראשונה לא תופיע בנמלי ישראל אונייה גרמנית וכעבור שנה יחליטו שוב.

99
1. ראה ששון אל נג'ר, 22.2.1953, 130.02/2381/18.

בדברי תשובה למתדיינים שלל בן־גוריון את גישתה של גולדה מאירסון מן הבחינה הציונית והממלכתית. בן־גוריון התנגד לטענתה שהגרמנים נוקטים סחיטה והשתמטות, וציין את עמידתם נגד הלחץ הערבי. לגופו של עניין, אמר, הגרמנים צודקים, משום שיש גבול למה שאפשר לדרוש מהם, "האנשים הודו שעליהם לכפר על חטאיהם, אבל האם האנשים יירקו בפני עצמם". בן־גוריון הטיל ספק אם מלכתחילה "היה מחוכם להכניס סעיף כזה", והתנגד לגישה שאסור לקבל פיצויים מן הגרמנים אלא עמד על כך שזוהי חובה ציונית ויהודית לקחת מהם חזרה כמה שאפשר. לדבריו הצליחה ישראל בניגוד לכל סיכוי להשיג את השילומים ולמדינת ישראל נתגלגלה זכות גדולה לקבוע את עיקרון השילומים בהיסטוריה של היחסים הבינלאומיים ואין מצווה גדולה יותר מלאפשר את בניין המדינה. בן־גוריון ראה בניסיון להחרים מדינה בחברה הבינלאומית סממנים של חשיבה גלותית שחובה להשתחרר ממנה. הוא אמר ש"פצע זה לא נגלד ולא במהרה ייגלד", אך אין אפשרות להחרים מדינה שלמה. הוא ביקש לגלות הבנה כלפי הדרישה הגרמנית משום ש"אם אנו רוצים שיבינו אותנו, אנו צריכים להבין את האחרים, גם את האויב". ואין לראות את גרמניה החדשה כאויב.

השר ספיר התנגד להצעה ואמר כי ההנחות שהציג בן־גוריון היו קיימות גם בזמן חתימת ההסכם ודבר לא השתנה מאז. גם השר שפירא התנגד ושלל את טיעוניו של בן־גוריון.

מפאת הדחיפות להשיב לגרמנים ובגלל הרגישות המיוחדת של הדיון הוחלט לא לקבל החלטה חד־משמעית אלא לייפות את כוחו של שרת להודיע עקרונית על הסכמת הממשלה לביטול סעיף 2 במכתב 6א המצורף להסכם השילומים, אך לא לנסח את ההודעה עד לישיבה הבאה של הממשלה. כן הוחלט שמנהלי המשא־ומתן בגרמניה לא יודיעו על ההסכמה העקרונית לגרמנים, אלא אם יהיה הכרח בכך. (ראה להלן מס' 101, הערה 2.)

101

מ. שרת אל משלחת ישראל בקלן
M. Sharett to the Israel Mission in Cologne

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2354/2

תל אביב, 22 בפברואר 1953

מידי

בממשלה דיון נמרץ ומתוח בעניין האוניות.[1] ברור כי הדבר יעורר סערה בציבור. רצוי בתכלית לא להתחייב עד לדיון כאן בהשתתפות שנער. רק אם לא תראו מנוס ממתן

101
1. ראה הערת־עורך לעיל.

הסכמה עקרונית לאלתר לשם מניעת דחיית האישור תוכלו לתתה. על שנער להיות כאן ביום ד' אחר־הצהריים לישיבת ממשלה שלא מן המניין. אם העניין סובל דיחוי מותר לו לאחר ואז יתקיים הדיון ביום א' הבא.[2] בינתיים שיקלו: ראשית, הצעת שר המשפטים – במקום למסור הצהרות מתקנות להסכים לביטולם הגמור של המכתבים 6א' ו־6ב', שנית, אפשרות הסכם שלפיו, תמורת הסכמתנו לביטול האיסור בחוזה השילומים, הם יתחייבו לא לשלוח אוניות גרמניות תוך שנה ראשונה בלי אישורנו בכל מקרה.

הבריקו בוא שנער.

שרת

102

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

חוזר: 130.02/2417/7

תל אביב, ז' באדר תשי"ג
22 בפברואר 1953

כמוס – מידי

לתשומת־לבו האישית של ראש הנציגות וקצין העיתונות
אישור הסכם השילומים

ייתכן והסכם השילומים יאושר על־ידי הגרמנים מוקדם יותר מכפי שציפינו. מיד עם אישור ההסכם, יודיעכם על כך המשרד במברק. מספר ימים לאחר האישור על־ידי הגרמנים תאשר ממשלת ישראל את ההסכם, ואז ייכנס למלוא תוקפו.[1]

אם כי אין הגרמנים מצפים כי נשכח ונסלח להם על חטאיהם מימי הנאצים, הנם מצפים בכל זאת כי כניסת הסכם השילומים לתוקפו תעורר תגובה ציבורית חיובית בעולם כולו, בחוגים לא־יהודיים ויהודיים כאחד. יתר־על־כן מצפים הם כי נסייע לכך שיובטח כי תגובה זו תהיה חיובית ורחבה ככל האפשר. יש להם הזכות לצפות לכך, לא רק בגלל הסכם השילומים כשלעצמו ובגלל תועלתו לישראל, אלא גם בהשוואה עם יחסה השונה בתכלית של ממשלת מזרח גרמניה.

2. הדיון האמור התקיים ביום א', 1 במארס, בהשתתפות שנער. לאחר דברי ההסבר החליטה הממשלה ברוב של תשעה נגד שלושה לקבל את הצעתו של שנער ולהודיע לממשלת גרמניה על הסכמת ישראל להשמיט במכתבים 6א ו־6ב המצורפים להסכם השילומים את הפסקה "the ships to be used shall be ships sailing under the flag of a third country...". ב־3 במארס שיגר שנער להאלשטיין את נוסח החלטת הממשלה ובו ביום הודיע לו האלשטיין על הסכמתה של ממשלת גרמניה לקבל את הנוסח המוצע (130.02/2417/7).

102

1. ראה מס' 100 (הערת־עורך) ומס' 141.

על־כן, אנא ראו במכתב זה הוראה לעשות במיטב יכולתכם להבטיח הד ציבורי חיובי בארץ כהונתכם. המדובר בעיתונות הלא־יהודית והיהודית כאחד, וכן באמצעים אחרים של הבעה ציבורית, כולל, אם נראה לכם הדבר, הודעה של ראש הנציגות בתשובה לשאלות אשר אין ספק כי תוצגנה על־ידי העיתונאים.

אישור הסכם השילומים מספק לנו הזדמנות טובה להצביע על מוסר השכל שבעמדת הגרמנים מול איומי הערבים. הערבים איימו בכל מיני דברים במקרה שיאשרו הגרמנים את הסכם השילומים! אך הגרמנים לא נרתעו והישירו בדרכם. אף אחד מאיומי הערבים, כגון הפסקת המסחר עם גרמניה וחרם על פירמות גרמניות, לא יצא לפועל, ולא ייצא לפועל. הגרמנים דחו את ה"בלוף" הערבי, ובהצלחה. אין סימן לכך כי סבלו מזה או עתידים לסבול. הדבר מראה כי אין להתייחס ברצינות לכל איום ואיום מצד הערבים בהנחה כי יקיימוהו וכי אין להידחף או להיגרר על־ידי לחץ ערבי לפעולה (או לחוסר פעולה!) המכוונת נגד מדינת ישראל.

ו. איתן

103

מ. שרת אל ד. בן־גוריון
M. Sharett to D. Ben-Gurion

מקור: ארכיון צה"ל 532.73/164

תל אביב, ח' באדר תשי"ג
23 בפברואר 1953

לפי מהלך החקירה בעניין ההתפוצצות בחצר הצירות הסובייטית[1] נראים הסיכויים לגילוי מבצעי הפשע כקלושים ביותר.

צפוי לנו, אפוא, כישלון כפול: אי־מניעת ההתנקשות וחוסר יכולת לגלות את המתנקשים.

גם אילו האירה לנו ההצלחה פנים במשימה השנייה איני סבור כי היינו פטורים מניסיון לברר מדוע נכשלנו בראשונה; משלא הצלחנו בשנייה – לא כל שכן.

שווה־נא בנפשך מה יוגד עלינו אם יווצר סך־כול כזה: (א) בגלל חוסר שמירה מספקת נערכה אצלנו התנקשות בביטחונה של נציגות זרה שגרמה חבלה רצינית בבניין ופציעת כמה משוכניו; (ב) מאמצינו לגלות את עקבות הפושעים עלו בתוהו; (ג) מצדנו לא נערכה כל חקירה לברר אם הייתה כאן הזנחה, ואם כן – מי האחראי לכך ואילו מסקנות יש להסיק ביחס אליו.

103
1. ראה מס' 71 (הערת־עורך).

אני סבור כי יש למנות בלי כל דיחוי נוסף ועדת חקירה לבירור האחריות הכרוכה באי מניעת המעשה הנתעב.

חוששני, כי שוויון־הנפש שהננו מגלים, לפי הרושם כלפי חוץ, לגבי העניין כולו עתיד להתנקם בנו קשה.

משה שרת

104

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W957 מברק מוצפן
Inc.: 130.02/2455/10 :נוסח נכנס

Washington, 23 February 1953

Now that focus Egyptian situation is Suez Canal itself we sh[ou]ld enter picture prominently, formally requesting Three Powers perhaps via U.N. rep[resentative]s to make representations Cairo on compliance resol[ution] Sept[ember] 1951.[1] Apart from merits case we sh[ou]ld point out anomaly powers take up with Isr[ael] every armistice trouble but refrain any request to Egypt correct practice which violates whole theory, purpose, armistice. We sh[ou]ld add long contemplating address U.N. members this point either by circular or orally.

Purpose this approach:

(1) US, UK might say formally as Byroade has told me privately that Westerners will not sign or approve Suez settlement which conflicts international policy, thus we best advised hopefully await Anglo-Egyptian discussions. Such assurance worth getting in itself.

(2) Focussing attention Egyptian belligerency w[ou]ld be added ammunition our peace and arms campaign. As USA concerned, this consideration has already annulled idea grant aid in favor of purchase, has reduced quantities, affected qualities, arms contemplated and so far postponed decision to sell arms altogether, all of which has impressed Egyptians. We hope get letters, statements, in press and Congress making point Egypt's belligerency reduces her eligibility arms aid. Meeting with three UN rep[resentative]s is convenient peg such action.

(3) Approach w[ou]ld again illustrate how absence Egypt – Isr[ael] peace disturbs all sectors N[ear] E[ast] preparations for defence. For example Dulles says we are both to be members of same mutual Defence

104

1. ראה כרך 6, הערת־עורך עמ' 593–594.

Org[anization] yet one such potential member is cheerfully blockading another.

(4) Some Egyptians here sleeplessly ascribe to us intention to drag Egypt before *Moabit* [Security Council] or otherwise dramatize issue on very week Naguib's arrival if he comes thus causing USA – Egyptian rift, ruining his editorials and [–][2] reception. [State] Dep[artmen]t people responsible for this insomnia so why not build up menace bit more concretely.

Eban

105

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W967 מברק מוצפן
Inc.: 130.02/2455/10 :נוסח נכנס

Washington, 26 February 1953

Had very cordial forty minutes with Sec[retar]y, Goitein, Waller participated. Began by referring previous conversations in Dep[artmen]t[1] whereupon he said had studied reports thereof. I then said would take for granted general background friendly Amer[ican] – Isr[ael] relations, not expatiate further. He said, you remember my record in that matter in UN four years ago. I said would therefore discuss main objectives which Israel, USA, sh[ou]ld pursue together namely: (a) Peace which specifically boiled down to Egypt – Isr[ael] peace and (b) Defence and Israel's part therein. Explained these linked together as P[rime] M[inister] had made clear in talk Davis[2] since best alternative was peace and consequent common action by M[iddle] E[ast] states on Defence.

On (a) I said time near when Naguib frequent hints of moderation sh[ou]ld be put to test. Specific issues between two countries not insuperable. Here I referred Bunche experience and outlined six or seven questions which w[ou]ld arise in peace talks and possible procedures, since such settlement would solve so many M[iddle] E[ast] questions. Why sh[ou]ld not USA make this main element of its relations with Egypt and use all incentives and influences e.g.: making arms conditional peace and affirming peace with Israelis what USA wants most from Egypt. USA, UK diplomacy is too disposed to believe peace with Israel is excessive demand to make on Egypt

2. מלה אחת חסרה במקור.

105

1. ראה מס' 74 ו־76.
2. ראה מס' 97.

but we think otherwise. On (b) I referred and elaborated P[rime] M[inister] argument saying until peace achieved it seemed anomalous not to develop Israel's individual capacity for defence yet two years had gone by and valuable time lost.

He replied with customary deliberation and long pauses saying: (1) He agreed with me USA sh[ou]ld work for Arab – Isr[ael] peace at high priority. Sudan and perhaps early Canal agreement sh[ou]ld strengthen Naguib sufficiently for him to settle with Isr[ael]. (2) He did not support idea of MEDO [Middle East Defence Organization] without Isr[ael] and before peace and will tell Eden so. (3) He found my description of peace possibilities with Egypt "very graphic" and appreciated it deeply and w[ou]ld study. (4) M[iddle] E[ast] is in bad shape owing to Arab fanatical hatred of UK and France and "to lesser extent suspicion of USA". Soviet antisemitism may portend more active role in area wherein previously Soviets were dormant. Thus he shared my feeling greater urgency of peace in area and "beginning to build defence community including Isr[ael]'s valuable potential". He said he had written Republican platform Isr[ael] and stood by it.

Although he sidestepped response on arms to Egypt and mil[itary] aid to us he gave impression had liked our presentation and thus we may be better equipped tackle thorny issue head on soon.

I conveyed letter with *Sar's* [Foreign Minister] invitation he come to Isr[ael] in any Eastern visit.[3] He seemed to like this gesture but said no early trip now possible since NATO [North Atlantic Treaty Organization] came first. Waller said *Sar* w[ou]ld be in USA April 11th.

Before concluding I spoke briefly our financial position and asked, as we had decided N[ew] Y[ork], if he w[ou]ld appoint colleagues to discuss our short-term indebtedness and methods of overcoming it as I did not wish involve him in details. He instructed Waller accordingly saying I could not involve him as he knew nothing at all about subject, did not wish to approach it until actual proposals emerged for decision.

His whole manner and approach were exactly as in Paris 1948.[4]

Eban

3. ראה אבן אל דאלס, 26.2.1953, 130.02/2414/27.

4. דאלס היה חבר משלחת ארצות־הברית לעצרת השלישית של האו"ם שהתכנסה בפאריס בסתיו 1948 ודנה בתכנית ברנדוט. ראה כרך 2. ראה גם דיווח מפורט של גויטיין על השיחה ועל התרשמותו מאישיותו של דאלס, 27.2.1953, 130.02/2414/27.

106

שיחת מ. פישר - ל. מארשאל (בפאריס, ב־26 בפברואר 1953)
Meeting: M. Fischer – L. Marchal (Paris, 26 February 1953)

Report: 93.02/177/6 :דין־וחשבון

Paris, le 26 février 1953

Confidentielle

1. J'ai tout d'abord soulevé la question du visa de l'épouse du Dr. Eliezer Matan. M. Marchal m'a promis son intervention immédiate. – A cette occasion, il m'a dit quelques mots sur l'attitude française dans la question de l'émigration des Juifs du Maroc.[1] A la fois pour une question de principe et une question politique, la France ne désire pas donner son patronage officiel à ce qui est fait sur place en vue de favoriser l'émigration. Elle se contentera pour le moment, comme par le passé, de tolérer l'action discrète. En principe, la France n'est pas favorable à l'émigration des Juifs marocains car elle considère que l'élément juif au Maroc aura un rôle important à jouer dans l'évolution dans un sens démocratique et laïque qu'elle espère susciter dans les institutions marocaines.

Les difficultés politiques n'ont pas jusqu'ici provoqué d'incident, mais il pourrait on surgir du fait que la Convention de Madrid[2] prevoit que nul ne peut abandonner la nationalité marocaine sans le consentement du Sultan.

2. J'ai soulevé la question de Jérusalem et voici ce que m'a répondu M. Marchal: la France n'a pas l'intention de soulever la question, ni à l'Assemblée intérimaire des Nations-Unies, ni à la prochaine Assemblée ordinaire. Naturellement elle sera amenée à exprimer son point de vue si la question était soulevée par quelqu'un d'autre. En ce qui concerne une démarche des trois puissances occidentales analogue à celle effectuée précédemment, M. Marchal m'a dit qu'elle aurait probablement lieu quoique ce ne serait pas, cette fois, la France qui en prendrait l'initiative. Elle serait d'ailleurs faite sous une forme qui n'aurait rien de désobligeant pour nous et n'aurait probablement pas d'autre résultat pratique que de retarder pour un certain temps le transfert des Ambassades à Jérusalem. Les Ambassadeurs continueraient à résider à Tel Aviv et feraient de fréquents voyages. Mais

106

1. בשנת 1952 עלו לישראל בעלייה סלקטיבית כ־5000 יהודים ממרוקו. שלטונות החסות הצרפתיים נקטו עד אז יחס אוהד לעלייה ולפי עדותו של האחראי על העלייה, זאב חקלאי, התחילו השלטונות, לאחר המהומות נגד הצרפתים שאירעו בדצמבר 1952, להקשות על העלייה כנראה בעקבות לחץ של השולטן ואולי גם מתוך הנחה שהמיעוט היהודי יוכל לשמש כוח נגדי למאבק לעצמאות של ערביי מרוקו. (ראה ז. חקלאי אל שרת, 17.3.1953, 130.02/2398/1.)
2. אמנת מדריד (Madrid convention) משנת 1880, שבה הסדירו החותמות על האמנה, מעצמות אירופה וארצות־הברית, את מעמדם של הזרים במרוקו וזכויות היתר שלהם והכירו בעצמאותה ובשלמותה הטריטוריאלית.

M. Marchal croit que le transfert s'effectuera après un délai plus ou moins long. – Il a paru très soulagé lorsque je lui ai dit que le transfert du Ministère n'aurait pas lieu avant le 15 mai, et a remarqué: "En effet, c'est une date qui convient bien mieux".

M. Marchal a nettement l'impression qu'une évolution se dessine dans l'attitude du Vatican, qui avait fait jusqu'ici obstacle à la recherche d'une formule pratique pour le règlement de la question des Lieux Saints. Le Vatican se rend compte que la situation actuelle ne peut pas se prolonger indéfiniment et le moment ne semble pas éloigné à M. Marchal où il abandonnera son attitude intransigeante.

3. La question de la défense du Moyen-Orient. M. Marchal croit que les Anglais sont décidés à céder dans la question de l'évacuation du Canal de Suez. Ils se contenteront de dispositions pour le maintien des services civils anglais qui auront la charge d'installations que la Grande-Bretagne tient à maintenir sur place. Il y aura probablement une clause secrète qui prévoira une occupation partielle en cas de conflit. De l'avis de M. Marchal, la seule chose susceptible de retarder l'accord est la surenchère américaine, les Etats-Unis montrant trop d'empressement à vouloir armer l'Egypte. Le point de vue de l'Angleterre dans cette question serait très proche de celui de la France, qui reste fermement opposée au réarmement arabe. Il semble qu'un rapprochement anglo-français existe sur ce point et qu'à cette faveur la France ait obtenu l'assurance qu'elle sera partie à toutes discussions qui s'engageront entre les grandes puissances occidentales, après le règlement de la question de Suez, pour l'organisation de la défense du Moyen-Orient. M. Marchal affirme que la France a reçu des assurances formelles. René Mayer partage entièrement le point de vue qu'un réarmement arabe constitue un danger pour les intérêts français et il combattra certainement pour cette idée lors de sa visite aux Etats-Unis. J'ai naturellement l'intention de voir le Président du Conseil avant son depart.

MF

P.S. M. Marchal m'a encore dit que d'après ses informations l'atmosphére pour une attitude plus conciliante à l'égard d'Israël n'était défavorable ni en Egypte ni en Syrie. En ce qui concerne la Syrie, M. Marchal a ajouté: "En tous cas la Syrie semble très désireuse d'aboutir à la réinstallation des réfugiés, ce qui est de nature à faciliter beaucoup le règlement général de la situation".

107

י. מרוז אל א. נג'ר
Y. Meroz to E. Najar

העתק: 130.02/2412/1

אנקרה, י"ב באדר תשי"ג
27 בפברואר 1953

כמוס

הנידון: לנאומו של שר החוץ בבית־הנבחרים

אני מניח שתרגומו הצרפתי המלא של נאום ה' קפרולו נמצא בידיך.

הייתי מספר ימים בקושטא ועל־כן לא שלחתי הערותיי בדואר הקודם.

נאומו של שר החוץ היה נאום גדול לתוכנו ולהיקפו כאחד. הוא נישא במסגרת אשר בעצם אין בה מקום לסקירה כה נרחבת: הוויכוח הכללי על תקציב המדינה. שר החוץ ראה את השעה כשרה למשא זה, ובנצלו את החוט המוביל מהקצבת תקציב לשירות החוץ אל מדיניות עולמית ידע להצביע על הישגיה הרבים של מדיניות החוץ התורכית.

נבחן נא את הנאום משתי בחינות, מן הבחינה הכללית־גלובלית ומן הבחינה המזרח־תיכונית, ערבית־ישראלית. הבחנה זאת הגיונית לא רק משום העניין הסובייקטיבי שיש לנו בצד המזרח־תיכוני של הנאום, אלא גם – ואולי בעיקר – משום שהישגיה המדיניים של תורכיה בשנה – שנתיים האחרונות חלו דווקא מחוץ ומעבר למזרח התיכון. על־כן הייתה לשון שר החוץ מלאה תקוות רבות בדברו על המזרח התיכון (ואין לשכוח במכלול זה את זיקתו האישית המסורתית של קפרולו לנושא זה), בעוד שלגבי מדיניות עולמית רחבה לא הייתה לשונו כל עיקר לשון תקווה אלא הכרזה שקולה ומוצדקת על הצלחות רבות.

ההישג החשוב ביותר ביחסי החוץ של תורכיה, הישג אשר בא לה ברובו הגדול ביזמתה היא ובמאמציה היא (ובמידת־מה, בייחוד בהתחלה, בניגוד לדעת חלק מבנות בריתה), הוא הקמת הברית הבלקנית. ברית זו הנה כיום עובדה קיימת, אף אם להפעלתה המעשית עודן רבות השאלות וההתלבטויות (מי חלם על התקדמות רבתי זאת כאשר נעשו לפני שנה צעדי הגישוש הראשונים!). הישג זה הנו פרי תכנון מדיני־דיפלומטי מופתי אשר הקנה לתורכיה שתי זכויות מעמד נכבדות: הרמת קרנה האיסטרטגית בעיני חברותיה הוותיקות של ברית האמנה האטלנטית והסיכוי לנצל את תורכיה ניצול דיפלומטי לקירוב מדינות אחרות הנמצאות היום מחוץ למסגרת ברית זאת והדרושות להשלמתה (ובראש וראשונה ארצות המזרח התיכון). על־יד הישג זה שהוא בחינת מעשה בראשית נראות הצלחותיה האחרות של תורכיה פחותות ערך, אולם גם בשטח זה, שטח פיתוחם של יחסים קיימים (ובייחוד עם ארצות־הברית ובריטניה) חלה התקדמות רבה בעקבות ובתוקף הצטרפות תורכיה לברית האמנה האטלנטית. דומני שניתן לסכם כי מעמד תורכיה בנאט"ו, במועצת אירופה, בברית הבלקנית ובחבלי לידתה של ברית מזרח־תיכונית הקנו לה בעליל מעמד המעצמה המערבית הרביעית.

ומה אמר שר החוץ על ישראל? הוא דיבר על "ידידות הדדית"; הוא העלה על נס את נטיעת יער אתאתורק והשתתפות נשיא המדינה בטכס; הוא הביע אמונתו בחוש המציאות של ישראל והפריך את "השמועות שהתהלכו בזמן האחרון" כאילו זוממת היא לפתור את סכסוך ארץ־ישראל בכוח הזרוע. כן נימק שר החוץ את הימנעות המשלחת התורכית באו"ם מהצבעה בעד הצעת ההחלטה הקוראת למשא־ומתן ישיר, "משום שלא רצתה לנעול את הדלת בפני דרכי פתרון אחרות הכלולות בהחלטות שונות של עצרת או"ם".

בטביעת עין ראשונה נראה שחיוב ושלילה שקולים זה נגד זה. שר החוץ דיבר על "ידידות הדדית", אך לגבי רוב ארצות ערב דיבר על "ידידות עמוקה" או "כנה" וכו'. לגבי ארצות ערב דיבר על הרחבת הקשר החי (סטודנטים, עיתונאים וכיו"ב), ולגבינו לא אמר כדבר הזה. ו"הפרכת השמועות" מתפרשת בהכרח כאזהרה כלשהי, בייחוד לאור פיתוח דברים אלה על־ידי יושב־ראש ועדת החוץ. (אף כי יש לזכור שה' בילגר קרא גם לערבים לגלות חוש מציאות ולהכיר בקיום ישראל.) עם כל אלה יש מבחינתנו לראות את החיוב בנאום שר החוץ עדיף על השלילה מכמה סיבות:

(א) זו הפעם הראשונה שישראל הוזכרה באריכות כזאת בהצהרה רשמית של מדינאי תורכי;

(ב) שר החוץ דיבר במפורש על ידידות הדדית וראה בנטיעת היער סמל לידידות זאת;

(ג) יש בנאום רמז ברור לארצות ערב שגם עליהם לגלות חוש מציאות;

(ד) הדברים על ישראל נאמרו במכלול הדברים המוסבים אל המדינות המהוות את הגרעין בכוח לארגון הגנת המזרח התיכון.

אני רוצה בהזדמנות זאת להצביע שוב על שני פרטים אשר חשיבותם הוטעמה כבר בעבר. ראשונה, נעלה מכל ספק הוא שנטיעת יער אתאתורק עשתה רושם גדול בתורכיה, ואכן מעיד הד הדבר מה גדולים ההישגים הנובעים מהשקעה תעמולתית לא גדולה. שנית, כבנאומים קודמים הדגיש שר החוץ ערכם של חילופים חיים ביחסי תורכיה–ערב. עוד בעקבות נאומו של קפרולו במחצית נובמבר באתי בהצעות מסוימות החייבות, לדעתי, להתממש, לפחות בחלקן. התורכים מייחסים לדבר חשיבות מרובה, וההוצאות אשר בהכרח תהיינה כרוכות במבצעים דומים מצדנו יש לראות כהשקעה מדינית ממדרגה ראשונה. אנו מעבדים כיום שתי תכניות (החלפת תערוכות ציירים וביקורי סטודנטים), אולם אין אלה אלא התחלות צנועות. במכתב קודם ביקשתי לשקול הזמנת משלחת פרלמנטרית תורכית לישראל, וכן יש, לדעתי, לשגר לתורכיה עד הקיץ משלחת קטנה של עיתונאים ישראלים. אין לשכוח כי לאור קרבתה הגיאוגרפית של תורכיה וישראל תהיינה ההוצאות הכרוכות בפעולות כאלה קטנות מאשר לגבי כל מדינה אחרת. אין עיני צרה בעשרות האישים מארצות־הברית ומבריטניה הבאים לישראל כאורחי הממשלה, הכנסת, משרד החוץ, הוועד־הפועל של ההסתדרות וכו' – אך אל יזלזלו מוסדות אלה בשכנתנו הקרובה ביותר, בעיקר כשקרן אותה שכנה עולה מיום ליום.

ועוד אשוב לנאומו של שר החוץ אחרי שיחה קרובה במשרד החוץ.

בברכה,

י. מרוז

108

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

Coded Tel. W969 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/1 נוסח נכנס:

Washington, 27 February 1953

Your YA/62.[1] Don't know what our papers have published but believe you sh[ou]ld understand foll[owing] atmosphere which I found yesterday in brief entry to UN:[2]

(1) We are not masters of whole situation. Many del[egation]s are determined raise this question and some are instructed by their legislatures to do so. Some Latins can be restrained only with difficulty and by Tov from inscribing special item.

(2) There is gratifying understanding that Isr[ael] is natural leader and rallying point and our guidance is anxiously sought.

(3) While accent will be on opposition to antisemitism great deal of pro-Isr[ael] sentiment is going to be expressed.

(4) General objective of debate to Westerners is to prove to world opinion that Communism is not development of the liberal ideal but rebelling against it. Most Western countries especially those with their own Communist problems are not prepared to renounce such important opportunity to wrest ideological initiative from Communism.

(5) We are therefore in middle of something very big and significant in conflict of ideas rather than of power interests. Thus hope we shall be both valorous and discreet with equal priority to each of aforesaid.

Eban

108

1. המברק לא נמצא, אך נראה שהתייחס להודעתו של נשיא הרפובליקה הדומיניקנית ערב כינוס העצרת, כי מדינתו תביא לפני מועצת־הביטחון את רדיפת היהודים בברית־המועצות. ההודעה נמסרה ללא תיאום עם ישראל והביכה את נציגיה. (ראה עברון אל מחלקת או"ם, 11.5.1953, 130.11/2511/9.)

2. ב־24 בפברואר נפתח המושב השני של העצרת השביעית של האו"ם. ביום שלמחרת דיבר אבן בוועדה המדינית שקבעה את סדר־היום למושב, ותמך בהצעתה של פולין לקבוע כסעיף שני בסדר־היום את הצעתה לדון על סכנת מלחמה חדשה וחיזוק השלום והידידות בין העמים. אבן ומשלחת ישראל תכננו להעלות את שאלת השנאה נגד היהודים מעבר למסך הברזל בדיון על הסעיף הזה ולפיכך ביקשו להקדימו לפני סעיפים אחרים בסדר־היום ובייחוד לפני הצעתה של צ׳כוסלובקיה לדון על התערבות אמריקאית בענייניהן הפנימיים של מדינות הגוש המזרחי.

109

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W980-981 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/1 :נוסח נכנס

Washington, 2 March 1953

Immediate

For *Roham* [Prime Minister] and *Sar* [Foreign Minister].

(1) W[ou]ld like to analyse relations between Isr[ael], USA, UK, Egypt and suggest urgent conclusion:

(a) USA, UK, will work closely together on Suez phase Egyptian neg[otiation]s. They may agree evacuation Canal to be unconditional in theory but offset by private assurances Egypt will later join Western Defence of Canal Zone.

(b) There is chance to get USA, UK, committed to insist acceptance international conventions and resol[ution]s on free passage but we have not yet secured such commitment.

(c) Suez neg[otiation]s may encounter crisis if Egypt declines any avowed Western commitment in return for evacuation. More likely some compromise will be found and agreement reached.

(d) As to what happens when Suez phase finished or advanced opinions divided. UK view supported previously by Byroade is that MEDO [Middle East Defence Organization] sh[ou]ld be established with Arab States without Isr[ael] while role of latter decided later. Dulles now committed reject this and insist that regional defence org[anization] if any must be open all willing join. Pentagon sees no logistic value in MEDO with gaping hole in center i.e. in Isr[ael]. Congress fuss w[ou]ld arise if such proposal put. I don't believe Byroade scheme[1] could get through without our acquiescence.

(e) While increasingly aware question Isr[ael] – Egypt relations must arise some early stage, Western policy at present is to go as far along road of Egyptian settlement as possible without facing Isr[ael] issue.

(f) If this continues we bound be politically weakened and destined face Egypt for peace only when latter is strong, intimate ally of Western powers able dictate terms. Meanwhile need for Egyptian settlement will exclusively dominate Western policy and we at best can play impeding, negative, role on proposals gravely prejudicing our security.

109
1. ראה מס' 18.

(2) Am convinced our present diplomacy falls far behind pace of these events. We are:

(a) Arguing negatively against certain marginal aspects Egyptian settlement e.g. arms without being centrally positively concerned on issue as such.

(b) Awaiting till we look like getting hurt then reacting.

(c) Pressing our military claims and others irrespective of Western preoccupation Egyptian settlement as first step and their resolve utilize Isr[ael] only when such settlement is either reached or proved unattainable.

(d) Collecting list of assurances that USA still loves us as per Republican Platform and intends no betrayal. I do not underestimate value of this but we can increase collection indefinitely with no direct marked effect on separate development Western political strategy in M[iddle] E[ast].

(3) Am convinced after talk Dulles[2] that we can change this position dramatically and become active central factor.

(4) My proposal is as follows:

We sho[u]ld inform USA, UK, we regard Egypt – Israel peace as urgent for M[iddle] E[ast] and world and Isr[ael]'s interests do not allow us defer serious effort to that end. Similarly we regard beginning of work for defence preparation as urgent. Egypt - Isr[ael] peace and M[iddle] E[ast] defence in that order are central objectives Isr[ael] policy for 1953 and we invite USA, UK, determine these to be their common objective too and to work with us practically and programmatically from today onwards. Here we sh[ou]ld refute any idea they can get much further in Egyptian and MEDO settlement without solving Isr[ael]–Egypt question. Suez solution unlikely without prospect new defence arrangement and latter unworkable without Isr[ael] since in war versus North fate Canal area will be settled in Isr[ael] not in Libya as in 1942.

(5) Having defined objectives we go on to state program for said peace settlement. Agenda is fairly obvious after Bunche and our own soundings:

(a) Communications viz continuity Arab world.

(b) Refugees viz financial arrangements for Sinai project and rest of Gaza refugees to Syria or Iraq under UN scheme.

(c) Gaza strip viz possible exchange or letting alone.

(d) Abandonment blockades, boycotts.

(e) Economic aid, regional cooperation.

(f) Arms agreement.

(g) Nonaggression clause.

(h) Part of Egypt and Isr[ael] in regional defence.

Procedures available this neg[otiation] are:

(A) Informal preliminary conversations in Europe.

2. ראה מס' 105.

(B) Conference called by Isr[ael] under article eleven Armistice[3] to replace all articles by peace articles. All that is lacking is incentive to Egypt to come to table and this is role of USA which sh[ou]ld make it primary objective its policy explain American – Egypt relations depend thereon as no defence of area likely otherwise and American defence system in Europe threatened by outflanking owing to vacuum south of Turkey and east.

(6) As for defence community we sh[ou]ld work out scheme at least as programmatic as above scheme for peace. Let us stop picking holes in SACME [Supreme Allied Commander, Middle East] and MEDO and say how we, repeat we, think defence area sh[ou]ld be organized

(a) If all states cooperate,

(b) If Isr[ael] has to be prepared alone for defence.

Add that until defence community established individual projects of mil[itary] aid in Isr[ael] sh[ou]ld be authorized under MSA [Mutual Security Act] 202.

(7) I then propose we tell Powers we determined raise these matters actively now but willing coordinate with them provided they accept objective. Suggest Dulles appoint representative e.g. Lodge to work with us on timing and procedure of approach. Neg[otiation]s between Westerners and Isr[ael] on above M[iddle] E[ast] scheme sh[ou]ld proceed parallel with any Anglo-Egyptian neg[otiation]s on Suez.

(8) Will now summarise advantages this proposal:

(a) Objectives Egypt–Isr[ael] peace and defence community in themselves quite unassailable. Powers will have to agree with us and at most be defensive or cautionary on procedures. We shall have firm basis relations USA on common objective not merely sentiments and pledges.

(b) In advancing these objectives we are certain public, press, sympathy while those who oppose or are sceptical will be on defensive.

(c) If we succeed then revolutionary improvement takes place our own world position. If not we at least enjoy in USA–Isr[ael] relations same tactical advantage as we had in UN when we were active sponsors of peace idea and program. I feel we have lost ground since G[eneral] A[ssembly] in exact proportion to reduction of our pro-peace initiative.

(d) If we are actually working with USA at high level on details these two plans we have greater political stature than if we merely kick around our minor headaches as now.

(e) USA w[ou]ld gain from success enormously in political, economic and domestic respects. Manoeuvrability American policy in M[iddle] E[ast] greatly enlarged. Am not discussing British advantage but am sure similar case could be made to their official and public opinion.

3. קרוב לוודאי שחל כאן שיבוש ואבן התכוון לסעיף 12 בהסכם שביתת־הנשק עם מצרים, כפי שציין במס' 119, פסקה (6). סעיף 12 דן בזכותם של חותמי ההסכם לכנס ועידה של נציגיהם כדי לשקול מחדש, לתקן או לבטל כל תנאי מתנאי ההסכם פרט לסעיפים 1 ו־2 של ההסכם. (ראה כרך 3, נספח ו.)

(f) Have already cabled you[4] on present acute embarrassment Republican party seeing no prospect any success in international field in Far East or Europe. If we can interest them in feasibility this solution then their own interest will ruthlessly override NEA [Bureau of Near East, South Asian and African Affairs]'s exaggerated sensitivity about pressing Naguib for peace.

(g) W[ou]ld have little difficulty getting Senate and House groups and influential general and journalists to sponsor this plan which does not have only Isr[ael] but Western utility.

(9) While as you see I accept foundations Elath's Memo[5] am convinced that defence theme sh[ou]ld be subordinated wider context Egypt – Isr[ael] peace program. Moreover high-level approaches to Churchill and Ike [Eisenhower] only useful if content of approaches is arresting and serious. Our trouble is not diplomatic but political, not lack of access but lack of program. Mere slogan direct neg[otiation]s no longer potent without concrete specification issues and genuine willingness to plunge into ice waters peace talks.

(10) I see no alternative to plan such as this except continued diplomacy of marginal reaction and abstract friendship assurances while decisive events fixing destiny M[iddle] E[ast] will go on between Cairo, London and [Washington] DC with ourselves outside.

(11) Above is not far different from general trend of my current talks Dep[artmen]t and Pentagon but we need to give program formal effect by official submission and request for American study with us concurrent with Anglo-Egyptian neg[otiation]s Suez.[6]

Eban

4. ראה מס' 66.
5. ראה מס' 33.
6. בתגובה ראשונה כתב שרת, שמבלי להמעיט בחשיבותה של הצגה דרמטית מחודשת מפעם לפעם, של בעיית המדיניות הישראלית הוא סבור שהצגה מרהיבה של תכנית מדינית לא תוכל כשלעצמה לשנות מצב פוליטי מושרש ונתון. הבעיות המרכזיות הן האם מצרים מוכנה לשלום עם ישראל והאם ארצות־הברית מוכנה ויכולה לכפות עליה שלום ולהתנות כל הסדר עם מצרים בהסכמתה לשלום. שרת הוסיף כי הצעתו של אבן לומר לאמריקאים ולבריטים ששלום בין ישראל למצרים הכרחי למזרח התיכון מתבצעת זה מכבר ואין בה חידוש. הוא דחה את הנחתו של אבן שישראל אינה מעודדת יזמות שלום ומנה לפניו כמה יזמות שישראל נענתה להן בשנים האחרונות ואת מאמציה לקדם את השלום. (מברק שרת אל אבן, IW111, 5.3.1953, 130.02/2455/1.)
לעומת זאת שיבח רפאל את אבן על הצגת התכנית וכתב כי אם תתקבל בידי ממשלות ישראל, ארצות־הברית ומצרים, היא עשויה "להוות מפנה היסטורי." הוא עמד על דחיפות השעה ועל הצורך להתקדם לקראת הסדר קודם שמצרים תשיג את מטרותיה הלאומיות. רפאל פירש את מתינותו של נגיב כלפי ישראל כניסיון להרדימה ולהרגיע את המערב שמצרים לא תשתמש לרעה בחירותה. כך לדעתו עשה המלך עבדאללה כאשר נשא ונתן עם ישראל מתוך מגמה להרדים את התנגדותה לסיפוח הגדה המערבית לממלכתו, ומיום שהשיג את מטרתו התנדפו כל הסיכויים להסדר אתו (3.3.1953, 93.08/355/27). ראה גם מס' 119 ו־121.

110

מ. קומיי אל משרד החוץ
M. Comay to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. LI886 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/3 :נוסח נכנס

London, 3 March 1953

Elath, self, saw Bowker ninety minutes Egypt, MEDO [Middle East Defence Organization]. Argued

(1) Arab – Israel peace essential M[iddle] E[ast] Defence.

(2) No commitments Arabs prejudicial future discussions Israel's defence role.

(3) Direct US, British, mil[itary] aid Israel including concrete suggestions staff talks.

(4) What intended re deployment British forces M[iddle] E[ast].

(5) Must keep us informed, consult us.

He replied rate neg[otiation]s Egypt not fixed, Naguib demands unconditional evacuation which impossible as evacuation installations, MEDO, mil[itary] aid interconnected. He agreed Arab–Israel solution necessary M[iddle] E[ast] defence but unrealistic try impose such prior condition and cannot say at what stage will be possible introduce this delicate aspect. No political reason delay practical defence progress Israel pending general area settlement. Report mission[1] still under study economic, technical, grounds. Will try generally inform us developments.

Told him intend moving *Misrad* [Ministry of Foreign Affairs] about May. He admitted they intend official *démarche* as move will increase difficulties area. Sending full report.[2]

Comay

110

1. המשלחת הצבאית הבריטית שביקרה בישראל בראשית אוקטובר 1952. ראה כרך 7, מס' 385.
2. ראה דיווח של קומיי, 10.3.1953, 130.13/2582/6 והשווה דיווח של באוקר, 2.3.1953, PRO, FO371/104236.

111

הערת־עורך
Editorial Note

תיאום תגובה של נציגי מעצמות המערב ומדינות מערביות אחרות על כוונת ישראל להעביר את משרד החוץ לירושלים

נציגי ממשלות ארצות־הברית, צרפת, בריטניה, טורקיה, איטליה, בלגיה ואוסטרליה החליטו לתאם ביניהם את התגובה על כוונת ישראל להעביר את משרד החוץ לירושלים. הם החליטו להתנגד להעברת המשרד ולהשאיר את נציגויותיהן בתל אביב, וכן למסור הודעה על כך לממשלת ישראל. הוחלט שהנציגים ימסרו את ההודעה בימים נפרדים ולא תינתן הודעה לעיתונות. צרפת וארצות־הברית החליטו למסור הודעה בעל־פה וכך נהג השגריר האמריקאי בפגישה עם שרת ב־3 במארס, והצרפתי ב־5 במארס. (ראה מס' 112 והערה 1 שם ומס' 308.) שגריר בריטניה, שנפגש עם איתן ב־4 במארס, מסר לו הודעה בעל־פה, והניח בידו תזכיר בכתב (מס' 113). איתן הגיב על הודעתו ברוח הדברים שאמר שרת לשגריר האמריקאי. (ראה מברק משרד החוץ הבריטי לשגרירות הבריטית בתל אביב, 2.3.1953, ומברקים מן השגרירות בתל אביב אל משרד החוץ הבריטי, 4.3.1953, 6.3.1953, PRO, FO371/107738; השווה איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, 5.3.1953, 130.09/2377/1; ראה גם FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1144-45.)

112

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון ובלונדון
United States Division to the Israel Embassies in Washington and London

Coded Tel. MT26-MT31 מברקים מוצפנים
Outg.: 130.09/2377/1 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 4 March 1953

(1) Davis waved big stick third time recent weeks when under instruct[ion] made foll[owing] oral representations:[1] "*Memus* [Government of US] requests *Memisrael* [Government of Israel] not transfer F[oreign] M[inistry] to J[erusale]m. *Memus* not intend transfer mission"; "as background" added we sh[ou]ld wait till status J[erusale]m more clearly determined and allow time for improvement polit[ical] climate. Big peace effort under way, outcome not to be prejudiced.

112

1. ההודעה נמסרה לשרת ב־3 במארס. לתגובתם של נציגי המדינות להעברת משרד החוץ לירושלים ראה מס' 111 (הערת־עורך).

Sar [Foreign Minister] said w[ou]ld transmit to gov[ernmen]t but not recommend acceptance request as: (a) unrealistic, (b) transfer F[oreign] M[inistry] no bearing on peace, (c) throwing F[oreign] M[inistry] transfer into scope peace problems makes solution still more difficult since Arabs knowing can hold up anything their bargaining power keeps rising, (d) means transfer postponed Greek Kalends, (e) years since J[erusale]m resol[ution] passed meanwhile nothing done and nothing likely be done as powerful forces interested keep posit[ion] J[erusale]m unregularised, (f) said two years ago transfer purely technical matter, no longer political, since when planning started and now near end execution involving people, buildings, financial arrangements, which unstoppable certainly unreversible without causing utter havoc. Sar gave foll[owing] facts, figures: (a) 26 officials already J[erusale]m, (b) 30 apartments already completed, (c) 42 apartments, 22 single rooms, under construction, completable May, (d) many officials made apartment exchange arrangements and must move as these mature. Speaking personally and strictly off record *Sar* said if transfer put off he w[ou]ld have consider relinquishing post as constant shuttling and separation F[oreign] M[inistry] from gov[ernmen]t made respectively his own life unbearable and effective responsibility for policy impossible. Davis ended by appealing no decisive steps until *Sar* has opport[unity] clear up matter his visit [Washington] DC. *Sar* said himself intended do so but meanwhile nothing can be stopped.

(2) *Sar* counterattacked: (a) Jordan border 5 cases last fortnight flagrant armed incursions[2] and mendacious inciting statements Nashashibi. Inquired "what steps if any taken by *Memus* to call attention *Memjordan* [Government of Jordan] this intolerable state affairs and what friendly advice has *Memus* given *Memjordan* this reg[ard]", asked for transm[ission] query and favor[able] reply, (b) Suez neg[otiation]s Engl[and] – Egypt appear have USA blessing. *Memus* knows Egypt defaulter *Moabit* [Security Council] resol[ution].[3] Our *démarches* urging action turned down on pleas untimely, inopportune. Can't imagine *Memus* w[ou]ld have refrained from expressing opinion strongly if Israel in place Egypt for whom USA patience unlimited tho[ugh] she behaves like pirate.

2. שרת התייחס ל־5 תקריות אש עם הירדנים שאירעו באזור בית גוברין, מאז 19 בפברואר, כשהאחרונה שבהן אירעה בלילה שבין 28 בפברואר ל־1 במארס. הירדנים האשימו את כוחות צה"ל בהריגת נערים רועים בלתי מזוינים בשטחם ובהתקפה על הכפר הערבי פלמה. ישראל דחתה את שתי האשמות והכחישה שההרוגים היו ילדים בלתי מזוינים וחיילי צה"ל חדרו לשטח ירדן. ועדת חקירה מטעם ועדת שביתת־הנשק שחקרה את התקרית תמכה בגרסה הישראלית שהתקרית התנהלה בשטח ישראל. במסיבת עיתונאים ב־1 במארס האשים נשאשיבי את חיילי צה"ל בהריגת רועים בשטח ירדן ובהתעללות בגופותיהם והשווה את מעשיהם לפעולת דיר יאסין. (ראה מחלקת ארצות־הברית אל שרת, 3.3.1953, 130.02/2429/4, "דבר", מ־1 ו־2 במארס 1953.)
3. מספטמבר 1951, ראה כרך 6, הערת־עורך, עמ' 593–594.

(3) Davis brought formal letter from himself to *Sar* asking *Memisrael's* consent Dulles visit 23 May.[4] *Sar* friendly tone took exception to letter stating "visit Tel Aviv", asked why not Israel. On merits extended hearty welcome. Davis took letter back view rewording, asked date be kept confid[ential][5].

Mahav

113

תזכיר מאת ממשלת בריטניה
Aide-Mémoire from the Government of the United Kingdom

130.02/2444/5

[London], 4 March 1953

Her Majesty's Government in the United Kingdom note with concern that the Israel Government appear to be proceeding with arrangements to transfer their Ministry of Foreign Affairs from Tel Aviv to Jerusalem in the near future. The Israel Government will no doubt remember that Her Majesty's Minister made oral representations to the Israel Government on this subject on the 9th July, 1952.[1] It was then the view of Her Majesty's Government that such a move was inopportune, having regard to the status of Jerusalem and that it would arouse adverse reaction in other countries. In the period which has elapsed since those representations were made there have been no developments which, in the view of Her Majesty's Government, justify them in altering their attitude. In view of the international tension which unhappily exists in the area, Her Majesty's Government remain convinced that it would be inopportune and unwise on the part of the Israel Government to remove their Ministry of Foreign Affairs to Jerusalem, and they earnestly hope that the Israel Government will reconsider their intention to make such a move at present. Her Majesty's Government wish in any case to inform the Israel Government that they do not intend to move Her Majesty's Embassy from Tel Aviv.

4. ראה מס' 206 (הערת־עורך).
5. ראה גם דיווח מפורט על השיחה מאת ש. בנדור, 8.3.1953, 130.02/2414/27 והשווה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), p. 1147.

113

1. ראה כרך 7, הערת־עורך עמ' 354–355.

114

י. שמעוני אל ו. איתן
Y. Shimoni to W. Eytan

העתק: 130.02/2414/13

[ואשינגטון], 4 במארס 1953

הנידון: חבש

ולטר היקר,

בהתאם למכתבך מס. א/4511 מיום 6.2.53 אל השגריר,[1] בדבר ההצעה לשגר את מר קומיי לחבש, ביקר השגריר ביום 3.3, בלווית החתום מטה, אצל השגריר החבשי. בפגישה השתתף גם המזכיר השלישי של שגרירות חבש, מר ו.מ. האזן, כמתרגם.

השיחה נפתחה בהערות על מזג האוויר, שלבשו פנים של חשיבות יתירה בגלל התרגום שהיה נחוץ.

שגריר ישראל מסר לשגריר חבש על שיחותיו עם שר החוץ החבשי,[2] שנפגש עמו בימי העצרת בניו יורק, והדגיש כי שר החוץ החבשי חייב הקמת יחסים דיפלומטיים מלאים בין חבש ובין ישראל בהקדם האפשרי, וכן טיפוח וחיזוק קשרי הכלכלה והידידות בין שתי המדינות. (שגריר ישראל הדגיש את עניין היחסים הדיפלומטיים המלאים, כדי שיבין השגריר החבשי שהצעתנו זו האחרונה באה במקום הצעתנו הקודמת למנות את קונסול ישראל בנאירובי כקונסול גם בחבש, ושההצעה החדשה, כיוון שהיא מרחיקה לכת, מבטלת למעשה את ההצעה הקודמת; עם זאת לא הזכיר כלל את ההצעה הקודמת). השגריר הדגיש כי אותה שעה היה שר החוץ החבשי חרד לדיון העצרת ולהצבעתה בעניין איחוד חבש ואריטריאה, וכי נתן להבין שרצוי לו לחכות עד אחרי גמר ההצבעה הזאת, שבה זקוקה חבש לקולות הערבים. עכשיו, משנפתרה שאלה זו לחלוטין, נראה כי הוסרו כל המכשולים. אחר־כך מסר השגריר את ההצעה לשגר משלחת של פקיד גבוה, או פקידים גבוהים, של משרד החוץ לחבש לשם דיון על ביצוע ההחלטה בדבר הקמת היחסים.

השגריר החבשי סיפר כי דיבר עם שר החוץ שלו על מכלול היחסים עם ישראל והמליץ בפני שר החוץ על הקמת יחסים כאלה וחיזוקם, וכי גם לו היה רושם שהדבר קרוב להתגשם. הוא העיר כי שר החוץ שלו נמצא כרגע בפאריז וכי רצוי היה להורות את שגריר ישראל בפאריז להתקשר שם עם שר החוץ החבשי. עם זאת רמז שלא ידוע לו בדיוק עד מתי ישהה שר החוץ בפאריז ושנדמה לו שיעזוב את פאריז בעוד ימים מספר.

שגריר ישראל רשם לפניו את העצה הזאת, אך ביקש כי שגריר חבש יסכים להעביר את הצעתנו אל ממשלתו באופן רשמי, וכן להעביר לשגרירות זו את תשובת ממשלתו בשעה שתתקבל. שגריר חבש הסכים לעשות זאת.

114

1. ראה איתן אל אבן, 6.2.1953, 130.02/2414/13.
2. ראה כרך 7, מס' 482.

השיחה נגעלה בחילופי הערות סביב פרשת היחסים בין ישראל ובין ברית־המועצות. שגריר חבש הביע את השתתפותו בדאגת ישראל ובצערה, ואת תקוותו כי העמים שוחרי השלום יתחזקו ויגברו וישכילו לשתף פעולה ביניהם.

הערה: השגריר חשב שלא רצוי הוא לבוא במגע עם שר החוץ החבשי בפאריז – לא רק משום שנראה היה כי אין הזמן מספיק, אלא גם משום שיותר רצוי שהצעתנו תוגש בצורה רשמית למשרד החוץ ותירשם שם, מאשר שתוגש לשר החוץ בסיוריו, ובייחוד מאחר שכבר דובר עם שר החוץ. זאת היא גם הסיבה שלא ראינו צורך להבריק אלא הסתפקנו במסירת הידיעות במכתב זה.

שלחנו לשגרירות חבש זכרון דברים על השיחה הנ"ל. מצא־נא את העתקו רצוף פה.

בברכה,

יש

115

ד. גויטיין אל מ. שרת
D. Goitein to M. Sharett

Coded Tel. W993 מברק מוצפן
Inc.: 130.02/2455/10 :נוסח נכנס

Washington, 6 March 1953

Amb[assador] accompanied Goitein saw Byroade this afternoon, Waller present. Amb[assador] raised question of press reports re shift USA policy toward[s] Israel and in statements Wright, Kopper, at conf[erence] under M[iddle] E[ast] Institute's auspices. Amb[assador] cited several newspapers headlines when Byroade said "I did not realize that there had been references to this extent in our press." When Amb[assador] referred supposed Ike [Eisenhower] statement after Feisal's visit[1] Byroade said "Did not we write something for President to say? That contained nothing about shift in policy". Byroade explained that what is basic is press looking for shifts in policy, because President had given strict instructions against leakages the press went in for pure and simple speculation. Claimed no connection between speeches Wright, Kopper, press stories. "Because we want to be friends with one does not mean we cease to be friends with others. President concerned with our relations with Arab States but we value friendship with Israel as much as ever before." Added that you could never satisfy Arabs if you

115

1. הנשיא אייזנהאואר קיבל את הנסיך פייצל אבן עבד אל־עזיז, המשנה למלך חג'אז, שר החוץ של ערב הסעודית, ב־2 במארס 1953. אחר־כך פורסם בעיתונות שהנשיא הביע דאגה מן ההרעה שחלה ביחסי ארצות־הברית ומדינות ערב, והבטיח לנסות להשיב לקדמותו את האמון ששרר בין המדינות.

whet their appetities. Would consider whether possible make statement. "If we put out statement that there has been no change, that goes too far." Would consider formula on lines of positive statement, doubted whether hand-out of general nature possible.

Statements Wright, Kopper, apparently troubled him, read from report made by both claiming extenuating circ[umstance]s. Had warned officers his Dep[artmen]t they must be objective.

Amb[assador] turned latest border incidents asking whether note in same terms as used in note to us[2] would be sent to Jordanians. Reply: "I would, if evidence as we see it showed similar acts." Byroade showed great advance previous discussions saying: "You cannot have MEDO [Middle East Defence Organization] that makes any sense unless countries in area are at peace worth to us[3]". We must try help them. Peace priority very high. Asked whether Shishakly would follow Naguib if latter made peace, Amb[assador] replied that though no competitors for first place many competitors for second.

Interview merely added one more to list of high-ranking statements that Israel was not to become stepchild in M[iddle] E[ast]. We shall prepare formula for public statement which Byroade might accept.

Goitein

116

מחלקת מזרח אירופה אל צירויות ישראל במזרח אירופה
Eastern Europe Division to the Israel Legations in Eastern Europe

מברק מוצפן 35
נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 6 במארס 1953

מידי

(א) הניפו הדגל, לאות אבל סטאלין,[1] לחצי התורן דוגמת הצירויות המערביות. (ב) אל תערכו ביקורי תנחומים ואל תחתמו בספרי זיכרון. (ג) אם תוזמנו על־ידי הממשלה לטקסי אבל עליכם להיענות.[2] (ד) הבריקו.

מזא"ר

2. ראה מס' 90.
3. הדברים שובשו במקור. אחרי המלים: "are at peace." אמר ביירוד: "From your side I had the feeling that you are considering how much you can pay for peace. What is it really worth to you?" (ראה רישום של גויטיין על השיחה, 9.3.1953, 130.02/2414/27.) ראה גם במס' 172.

116

1. סטאלין מת ב־5 במארס.
2. לנציגויות במערב שלח איתן את ההוראות האלה: "למות סטאלין אין להניף דגל בחצי התורן, אין לחתום בספר בנציגות ברית־המועצות ואין להשתתף באבל בכל צורה רשמית אחרת. צירויות המניפות דגל כל יום לא יניפוהו כלל." (מברק 34, 6.3.1953, 130.09/2377/1.)

117

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W999 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/1 נוסח נכנס:

Washington, 7 March 1953

Fred Lazarus[1] saw President yesterday and tells me he is encouraged by talk. Lazarus referred to sensitivity and unease of Jewish community at this time owing revival antisemitism. Ike [Eisenhower] asked how he could help allay this, Lazarus replied only way to affect Jewish sentiment materially was by act in favor Israel which is focus all Jewish feeling and aspiration. He expressed his personal view USA statement solidarity with Israel is now due since new clouds gathered since Ike's Oct[ober] statement[2]. He added USA could best help Israel by getting peace settlement. Ike replied was impressed his statement Israel's central place in Jewish concern. He was coming round to view Israel–Arab peace was prior consideration to any other M[iddle] E[ast] problem. He said something sh[ou]ld be done to solve Arab refugee problem. Lazarus said this more easily achieved in peace neg[otiation]s than otherwise. Ike did not react directly but said anyway it sh[ou]ld be done soon.

Have not yet had Moss[3] report.

Eban

117

1. איש עסקים יהודי אמריקאי ולשעבר סגן נשיא הוועד היהודי האמריקאי. ראה כרך 7, מס' 420 והערה 6 שם.
2. הצהרה בעניין ישראל שנתן אייזנהאואר בזמן מסע הבחירות שלו לנשיאות. ההצהרה ניתנה במכתב לאבא הלל סילבר ב־17 באוקטובר 1952, אך היא פורסמה רק כעבור ימים אחדים בעיתונות בגלל יריבויות פנימיות ביהדות ארצות־הברית. בהצהרה הדגיש אייזנהאואר את הצורך בשיחות שלום בין ישראל לערבים, את הצורך ביישובם מחדש של הפליטים "בכל מקרה שקליטתם מחדש בישראל היא בלתי אפשרית ובלתי מעשית" ואת הצורך בהמשך הסיוע הפוליטי והכלכלי לישראל לשם "ייצוב ביטחונה ובהתאם למדיניות סיוע חוץ בריאה וכוללת".
3. ג'סה מוס, נשיא ארגון ותיקי המלחמה היהודים בארצות־הברית, שהשתתף אף הוא בפגישה עם הנשיא.

118

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W998 מברק מוצפן
Inc.: 130.02/2455/1 :נוסח נכנס

Washington, 7 March 1953

Immediate

Interim response to your interim reaction:[1]

(1) We both surely agree that principles outlined my cable have been put forward by us before separately in different contexts and that this fact does not in slightest degree prejudice idea that they sh[ou]ld now be advanced formally, cohesively, in entirely new context and may make new impression by form and circ[umstance]s their presentation.

(2) However my suggestion is basically not for line of argument but for entirely new action. Emphasis is on formal seizure other parties with request involving us centrally in next phases M[iddle] E[ast] discussions. Thus if doctrine my cable accepted foll[owing] acts w[ou]ld ensue in March – April 1953: (A) Formal request by note *Memisrael* [Government of Israel] to USA, UK, for us to neg[otiate] with them parallel to next phase Egyptian neg[otiation]s, on all Israel aspects Suez neg[otiation]s e.g. free passage, alternative defence plan, sit[uation] created if Egypt inherits stores, installations, Canal Area, Egypt–Israel rel[ation]s. (B) At same time or thereafter we make formal request to Egypt attend conf[erence] under Art[icle] 12 armistice to replace all articles except one by peace articles. Their attendance is obligatory under agreement. For such conf[erence] we sh[ou]ld have ready agenda such as suggested by cable or any other. Since we are ready for icy waters neg[otiation]s Art[icle] 12 is obvious springboard for plunge. (C) If we work out our M[iddle] E[ast] defence scheme we sh[ou]ld promote it in [Washington] DC, London, and with NATO [North Atlantic Treaty Organization] powers who may influence its acceptance. (D) Since we shall need public opinion badly we sh[ou]ld do (A) and (B) above publicly, dramatically, and stir up accompaniment favourable editorials and parliamentary support thus getting tactical advantage even if Powers concerned resist responding to our formal approaches.

Prior to your questions whether Egypt wants peace or USA will force them is more basic question whether such formal initiative will strengthen Israel's political or public or tactical position irrespective Egyptian or USA moods. If

118

1. ראה מס' 109 והערה 6 שם.

so, as I believe, we sh[ou]ld go ahead and let Egypt and USA worry how to get out of it.

Whether or not you accept these suggestions for formal action two fronts it cannot possibly be argued that they w[ou]ld not be major departure from present dipl[omatic] position in which we revolve various ideas with other gov[ernmen]ts but take no formal public initiative. Even Bunche approach[2] as he understands it was not formal act and does not put pressure on Egypt, [Washington] DC or London to associate us in their current disposition of M[iddle] E[ast] affairs.

As regards prospects we have affected USA thinking in last few weeks: (A) Dulles seems convinced USA sh[ou]ld regard Israel–Egypt peace as more urgent and he may say so publicly in few days, (B) Our theory that MEDO [Middle East Defence Organization] without prior peace is not serious was today endorsed by very Byroade who held contrary doctrine last month.

To get USA to declare Egypt–Israel peace neg[otiation] as urgent and make rep[resentation]s accordingly Cairo and Kirya is definitely not beyond realistic attainment if present trends are followed up. However I believe we sh[ou]ld preferably present both notes to West and to Egypt before Suez neg[otiation]s too far under way i.e. in March.[3]

Eban

119

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W1000 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/1 נוסח נכנס:

Washington, 7 March 1953

Most Immediate
For M[iddle] E[ast] consultations[1] foll[owing] reflections on USA sit[utation]:

(1) Since new Admin[istration] took office no policy directive has been issued on M[iddle] E[ast] either by White House or Dep[artmen]t either publicly or interdepartmentally.

2. ראה מס' 77 והערה 3 שם.
3. ראה תשובת שרת במס' 121.

119
1. הכוונה להתייעצות של ראשי משרד החוץ, מערכת הביטחון והסוכנות על המצב המדיני. לקראת הדיון שהתקיים ב־8 במארס (ראה מס' 120) התבקש אבן למסור את חוות דעתו.

(2) At outset of regime powerful support was built up by pro-Arabs for definition policy away from Israel towards Arab states. We countered strongly with request for public reemphasis of pro-Israel policy. At present these pressures appear to have cancelled each other out and it is doubtful if any statement or new principles on USA policy M[iddle] E[ast] is intended.

(3) Two impulses are now at work on Admin[istration]: (A) Desire to have stronger position in Arab world than Truman, (B) Fidelity Republican platform and Ike [Eisenhower] statement Oct[ober] 24[2] and Ike's strong emotional desire not to be in conflict with Jewish opinion. In first few weeks former impulse was stronger but latterly pro-Israel doctrine has been expounded all levels with greater volume and strength. However schizophrenia still apparent and some press friends say it will be deliberately maintained.

(4) As in Far East and Europe policy new Admin[istration] M[iddle] E[ast] having begun with brave words of need for change will probably come to rest squarely on Truman Acheson position. This refers to principles and theory of policy.

(5) In strategy and tactics USA policy is torn between two lines: (A) Exclusive concentration settlement Egypt question including Canal and Defence role thereafter facing Israel issue. (B) Recognition Israel–Egypt issue effectively prevents any further progress unless dealt with first so that Arab–Israel peace not Egyptian settlement sh[ou]ld now be primary issue. Latter view has gained significant ground recent days chiefly under impact our own opposition to (A) above.

(6) If confronted with detailed plan for Egypt–Israel settlement and if soundings indicate neg[otiation]s once begun might include successfully early USA pressure on Cairo for such neg[otiation]s is within bounds possibility. This is by far most important single feature of USA sit[uation] at this time. However as in all cases where we have been supported by USA issue must first be forced by some Israel initiative. Hence suggestions my previous cables[3] for summoning Egypt to peace conf[erence] under Art[icle] 12 and publicly requesting neg[otiation]s with USA, UK, on Israel aspects Suez and defence problems. Any other suggestions might be just as good as long as they involve Israel immed[iately] becoming negotiating party on all these issues.

(7) Above impulses and pressures in USA policy are stil in ...[4] and possibility to influence thinking was never greater. Absence of any concreteness in their ideas of peace settlement or for that matter of defence org[anization] gives great chance to whoever produces programmatic plan first.

.2 השווה מס' 117, הערה 2.
.3 ראה למשל מס' 109.
.4 הנקודות מופיעות במקור ומציינות מלים שלא פוענחו במברק הנכנס.

(8) I w[ou]ld define central objective USA policy at moment as integration M[iddle] E[ast] into Western Defence Community not merely resistance to Communism. Doubt whether this objective feasible without Arab – Israel peace is growing apace.

(9) On tactical aspects M[iddle] E[ast] e.g. armistice incidents old Dep[artmen]t attitudes prevail viz stability must be preserved and Israel expected make greater efforts, sacrifices, than Arabs since more mature, more Western and more easily responsive.

(10) Mil[itary] aid. Israel's interest welcome and capacities highly estimated but desire is to involve Egypt in Western military obligation before any other step taken M[iddle] E[ast]. They could perhaps be smoked out this attitude only by Congress indignation at discovering that Israel potential has been available for two years and nothing done. We could probably with great labour now get influential Senate group take this line and are considering so doing. What is your view.[5]

Eban

120

התייעצות מדינית של ראש הממשלה עם ראשי משרד החוץ, מערכת הביטחון והסוכנות היהודית

Political Consultation of the Prime Minister with the Heads of the Ministries of Foreign Affairs and Defence and of the Jewish Agency

פרוטוקול סטנוגרפי[1]
ארכיון צה"ל: 230.72/897

תל אביב, כ"א באדר תשי"ג
8 במארס 1953

נוכחים: ראש הממשלה ד. בן־גוריון – היושב־ראש, שר החוץ – מ. שרת, ד"ר נ. גולדמן – יושב־ראש הנהלת הסוכנות היהודית, ד"ר ו. איתן – המנהל הכללי של משרד החוץ, רב־אלוף מ. מקלף – ראש המטה הכללי, ש. בן־דור [בנדור] – מנהל מחלקת ארצות־הברית, א. נג'אר – מנהל מחלקת מערב אירופה, כ. כץ – מנהל מחלקת החקר, ש. דיבון – מזכיר ראשון בצירות ישראל בפאריס, סגן־אלוף נ. ארגוב – מזכיר צבאי לראש הממשלה, י. נבון – מזכיר ראש הממשלה, א. לוברני – מזכיר שר החוץ.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: פותח את הישיבה ומוסר את רשות הדיבור לשר החוץ.

5. ראה מס' 121.

120

1. הפרוטוקול משובש במקור והובא כאן כלשונו.

שר החוץ מ. שרת: התייעצות זו מבחינה אחת כל שעה שעתה, באשר אנחנו נדבר על דברים העומדים בכבשונו של עולמנו תמיד; מבחינה אחרת זו שעה מיוחדת להתייעצות זו על המצב, באשר אנחנו עומדים עכשיו בפני הצטרפות כמה נסיבות המחוללות, או לפחות עשויות לחולל, מפנה או שורה של מפנים במעמדנו הבינלאומי.

ואלה הן הנסיבות המיוחדות. ראשית, הממשל החדש בארצות־הברית שבודק מחדש את יסודות המדיניות האמריקנית בכלל ובמזרח התיכון בפרט, ומנשבות בו רוחות חדשות, מהן רוחות לא טובות כלפינו.

שנית, ההסדר ההולך ומתגבש בין מצרים לבין אנגליה לא רק בהסכמתה אלא בברכתה הנלהבת של ארצות־הברית. הווה אומר ההסדר ההולך ומתגבש בין המעצמה הערבית הראשה לבין שתי המעצמות המערביות הראשיות, והוא פותח פתח לשידוד מערכות במעמד המזרח התיכון כולו כלפי מעצמות המערב במלחמה הקרה ואחר־כך בפני אפשרות במקרה של מלחמה ממש, והשינויים שהדבר עלול לחולל, שוב עלול לחולל לרעתנו במאזן הכוחות של המזרח התיכון, שהוא מקרי ואינו לטובתנו.

שלישית, ניתוק הקשרים מצד ברית־המועצות, שאינני מעמיד את הדבר הזה כגורם ראשי או אחד הראשונים במעלה, אבל זה מצטרף לתמונה, זה תורם תרומה נוספת למצב ידוע שבו אנחנו נתונים, זה מגביר או מוכרח להגביר את רגישות המעצמות המערביות לגבי עמדתן של מדינות ערב ולגבי לחצן של מדינות ערב. על־כל־פנים כל הדבר הזה וחשיבותו בצדו, אבל במאזן הדברים אינני סבור שזה משנה את המצב לטובתנו. כך שעלינו לבדוק מחדש את העמדות שלנו ואת התכסיסים שבהם אנחנו נוקטים ואת האפשרויות הפתוחות לפנינו לחזק את מעמדנו, להימנע מסכנות ומצרות.

אם לצרף את הנסיבות שמניתי עם גורמי היסוד של מצבנו יכולה להתקבל תמונה די קודרת. ראשית, מצבנו הכלכלי לפחות חמור כשהיה, אם לא מחמיר והולך, על־כל־פנים במידה שזה מתבטא מצד אחד בהכרחיות הגמורה של עזרת חוץ, ומצד שני בקושי ההולך וגדל להשיג את העזרה הזאת.

שנית, המצור הערבי עלינו עומד בעינו. לא זו בלבד שאינו מתרופף אלא אנחנו עדים למערכה מתוכננת להגביר אותו, על־כל־פנים בשטח הכלכלי. אבל יש לנו בזמן האחרון מערכה צבאית לא קלה, ומערכה צבאית שאמנם נפרטת לפרוטות קטנות של תקריות גבול, אבל שמאחוריה ישנה עובדה כמו כינוס של נציגי המדינות הערביות אשר חתמו על הסכמי שביתת־הנשק וגילויים אחרים של תכנון. כך שהסך־הכול מוכרח לעורר דאגה ומוכרח להמריץ לטיכוס עצה ופעולה.

מה הם הנכסים שאנחנו עומדים להישען עליהם במערכה הזאת, ושאותם עלינו להגביר עד כמה שאפשר.

ראשית, מעמדנו בעולם, מעמדנו הבינלאומי שאני רואה אותו במאזן הדברים כנכס חיובי כביר, גם הניסיון של העצרת, גם ההד של ניתוק היחסים על־ידי ברית־המועצות וכל מיני גילויים אחרים מוכיחים כי עדיין קרן ישראל רמה בקרב אומות העולם. ואם להשתמש במלה קרן במשמעות אחרת, ישנה קרן של אהדה ורצון טוב. אנחנו מצווים עכשיו לדעתי עד כמה שאפשר להגביר את הנכס הזה על־ידי הידוק הקשרים כאן, על־ידי יצירת קשרים במקום שאינם. זה פירושו ביקורים, זה פירושו פתיחת צירויות חדשות, זה פירושו יתר תשומת־לב ליחסים בינלאומיים, זה

פירושו יתר רגישות מצדנו לא לפגוע, לעומת זה לספק עד כמה שאפשר צרכים. יש בזה כמובן הגבלות, אנחנו בעת ובעונה אחת מסתבכים בעניין העברת משרד החוץ לירושלים, ולעומת זה יש מפנה בינלאומי רחב מידות, יש דברים שאין ברירה לדידם, אבל מוכרחים לשקוד על יתר הסברה, יתר רכישת אהדה, יצירת עמדות חדשות וחיזוק העמדות הקיימות ביחסים שלנו.

שנית, דעת־הקהל היהודית ודעת־הקהל הכללית בארצות־הברית. שניהם נכס כביר עדיין לטובתנו. אמנם אנחנו שומעים מאחורי הפרגוד מה שנאמר בין הממשל החדש, ואחדים אומרים לנו, שהממשל החדש אינו רואה עצמו חייב או אינו מחייב עצמו כלל להצבעה היהודית. אף־על־פי־כן אינני חושב שהממשל החדש אדיש לסיכויי בחירתם מחדש. אינני חושב שהם לגמרי אדישים להד פעולתם לאלתר בקרב הציבור היהודי וודאי שאינם אדישים להד שתגובת הציבור היהודי עלולה לעורר בדעת־הקהל האמריקנית. כך שזה גורם כביר ערך ועלינו לדעת כיצד לגייס אותו מחדש וכיצד להפעיל אותו לטובתנו.

שלישית, התנוחה (לוקיישן) האסטרטגית של מדינת ישראל, זהו נכס כביר ערך לדעתי, אמנם מקבלים דבר זה כנתון, אף־על־פי־כן אנחנו יודעים כי במידה שיש תכנון להגנת המזרח התיכון – וכמה טפחים מזה נתגלו לנו בהזדמנויות רציניות מאוד – כל התכניות סובבות סביב המרכז הזה. וגם אם יש מעגל צר או מעגל יותר רחב הבסיס הוא כאן וזו היא הנקודה המרכזית, או אחת הנקודות המרכזיות.

רביעית, ערכנו הצבאי שלעת־עתה מעריכים אותו ברמה די גבוהה, אולי קצת מופרזת, אנחנו לא מעוניינים להוריד הערכה זו, ולפי דעתי יש בידנו אפילו לחזק אותו ולהעלות אותו, בלי שנכפיל את תקציב הביטחון, על־ידי יתר גמישות ביחסי הציבור שלנו בשטח הצבאי וגם על־ידי מבנים הגנתיים ידועים וגם מאמצי הסברה בכיוון זה. על־כל־פנים חלה תמורה ניכרת, אולי מכרעת, ביחסו הצבאי של הפנטגון אלינו במשך שנות קיומה של המדינה ובייחוד אולי בשנה או השנתיים האחרונות. ההדים של התמרונים האחרונים כפי שנמסרו על־ידי הנספחים הצבאיים לבירותיהם היו הדים חיוביים בתכלית, מבחינות ידועות אפילו נלהבות. במידה שהצבא שלנו מופיע בעצמו כקושר קשרי חוץ אם על־ידי שליחת תלמידים או ביקורים, כגון ביקור הרמטכ״ל ועוד ביקורים כאלה, הרי כל המגעים האלה הנחילו לנו כבוד והרימו את ערכנו ואנחנו בהחלט רשאים ויכולים לשחק בקלף הזה.

חמישית, אף־על־פי שבעיניהם סכנת הקומוניזם בארץ נסוגה הרבה עם המערכה של הגוש הסובייטי נגדנו, כפי שהתבטאה במשפט פראג ובשטנת הרופאים במוסקבה ולאחרונה ניתוק הקשרים, אני סבור כי איננו רשאים להוציא מכלל טיעון שלנו את סכנת המלחמה, ואם תבוא התמוטטות כלכלית בארץ עקב חוסר עזרה אין לשער למה זה יכול להביא. והדבר הזה, לא תמיד באופן ישיר כי אם בעקיפין, צריך להיות לנגד עיניהם שאין אנחנו סתם בכיסם, אלא שמצב מאזן הכוחות הפנימי בארץ הוא עדין ביותר, מפני שישנם בארץ מאות אלפי אנשים למעשה חסרי־כול שבאו הנה להיבנות במלוא מובן המלה. יחד עם זאת, זאת אומרת אלפי אנשים נעדרי כל מסורת דמוקרטית, נעדרי כל מסורת של אחריות אזרחית איזו שהיא, ויחד עם זאת, שיש בארץ מפלגות ומנהיגי מפלגות שהם מבחינתנו נעדרי כל מצפון לאומי וחברתי, כך שארץ זו יכולה להיות למאכולת אש במקרה של תמורה כלכלית רצינית או זעזועים

חברתיים רציניים, ועליהם היטב היטב לשקול דבר זה כאשר דנים על פעולות העזרה לישראל.

לבסוף, סיכויי השלום. כנגד המשך המצור והמרצת המצור אני בהחלט מציג גורם זה כגורם חיובי מבחינת המדינות הערביות, כי אנחנו יודעים מכל המגעים שהיו לנו, וכל המגעים האחרים שנודע לנו עליהם, כי המחשבה על הכרחיות של הסדר אתנו אינה חדלה לנסר במוחותיהם של מדינאים ערביים. אמנם יש להם כל מיני תכניות על קו ראשון, קו שני וקו שלישי, ויש תמיד עמדות של תעמולה ועמדות של מהות לגופו של עניין, אבל בסופו של חשבון חודרת ההבנה כי סופם להגיע אתנו לידי הסדר, וגם הדעה, אצל אחדים מהם על־כל־פנים, שמוטב שעה אחת קודם, כל הזמן מובעת באזני אחרים.

מה היה הקו שנקטנו עד עכשיו נוכח ובתוך התסבוכת הזאת של המזרח התיכון, יחסי המזרח התיכון עם מעצמות המערב על רקע של בעיית הגנת המזרח התיכון ועל רקע זיונו של המזרח התיכון. אני חושב שאפשר לסכם את עמדתנו, היא נוסחה ובאה לידי ביטוי בצורות שונות, אבל אם למצוא מכנה משותף אפשר לסכם אותה בארבע חמש נקודות.

אנחנו כל הזמן הודענו כי אנחנו מוכנים, ולא רק זה, שמנוי וגמור עמנו להגן על הארץ הזאת נגד כל סכנה פוליטית חיצונית, אלא אנחנו מוכנים ואף מעוניינים לתרום את חלקנו למלא תפקידנו בהגנת האזור כולו, גם מפני שאנחנו רואים עצמנו כגורם באזור וגם מפני שאנחנו כך גורסים את בעיית הגנת הדמוקרטיה ובעיית פלישה סובייטית, ושהרעה מתחילה לא ברגע שהיא מגיעה לגבולותינו.

שנית, על יסוד זה אנחנו כל הזמן דרשנו עזרה לנו בכל הצורות, דרשנו עזרה למעשה, דרשנו עזרה באופן פורמלי על־ידי תביעת סיוע צבאי בהתאם לחוק, הצענו שיבואו אתנו בדברים, הצענו שידברו אתנו, הצענו שיתכנ[נ]ו אתנו בכל הזדמנות, ואינני רואה צורך לפרט כאן את הדברים.

שלישית, אנחנו כל הזמן נקטנו בעמדה נגד מתן נשק לערבים. נגד מתן נשק לערבים כל עוד אין שלום אתנו באשר נשק זה פירושו למלחמה נגדנו ונגד הדמוקרטיה. נקטנו עמדה נגד מתן יותר מדי נשק לערבים באשר אין בשום פנים ואופן להישען עליהם על הגנת האזור נגד ברית־המועצות כי אין לבם לדמוקרטיה.

רביעית, אנחנו כל הזמן הדגשנו כי לא ייתכן הסדר לגבי הגנה אזורית של המזרח התיכון בלעדינו.

חמישית, שלא ייתכן הסדר בהשתתפותנו בלי שלום גם מפני שפירושו לנסות להגן על אזור שאש אוכלת בתוכו ובכל רגע עלול להתפוצץ מבפנים, גם מפני שכל עוד ישנם יחסי אי־שלום בינינו לבין הערבים בשום פנים ואופן לא ייתכן שיתוף־פעולה אמיתי וכנה בינינו לבין מדינות ערב, ובלעדינו אין הגנה אזורית יכולה להיות ראויה לשמה.

מה היו התגובות של ארצות־הברית כלפי כל הטענות האלה. מלבד אולי הבעת סיפוק כדבר מובן מאליו מהנקודה הראשונה, מהנכונות שלנו לעזור ולהגן, שוב הבעת עזרה שבתחילתה נפגשה בהסתייגות, כי כאשר התחלנו בדבר זה מרשאל לא התחיל לאמור שמנוי וגמור אתם להגן על המזרח התיכון. עד היום לא שמענו שום הצהרה פורמלית פומבית כנגד הצהרה מסוימת ושלילית ששמענו אז. אלא מה,

שבינתיים ידוע לנו כי למעשה הם מבינים היטב כי יצטרכו לעשות, כל מה שיוכלו לעשות וכל מה שלא יוכלו לעשות, כדי להגן על אזור זה. לכן שאלה זו לא תופסת אותו מקום מכריע שתפסה לראשונה. אבל לגבי ארבע הדרישות הראשונות המעשיות, בין אם נתקלנו בתגובה שלילית מפורשת ובין אם לא, למעשה הן לא נתקבלו, אחדות מהן אפילו נתקלו בתגובה שלילית מפורשת. עזרה עדיין לא קיבלנו ולא עומדים בפני הבעת נכונות לעזרה. יש לזה סיכויים כעבור זמן, לא לאלתר. לא קיבלנו שום עזרה חינם וגם העזרה בתשלום כמוה לעת־עתה כאין. ההצעה שלנו לגבי הסתייעות בתעשייה לא היה לה לעת־עתה שום הד חיובי מעשי.[2] ההצעות שלנו של התייעצויות בתכנון לא הביאו לעת־עתה לשום תוצאות. אמנם הייתה פגישה עם האנגלים, לא עם האמריקנים, אבל פגישה זו השאירה את הדברים תלויים ועומדים. לא היו סירובים והתנגדות מפורשת אבל הדברים נשארו ערטילאים.

על התביעה שלנו שלא יותן נשק לערבים עד שיהיה הסדר אתנו, שעל־כל־פנים יש להקדים אותנו על פני הערבים במתן סיוע צבאי, בוויכוחים שהיו נתקלה כל הזמן בעמדה שלילית. אמנם עד היום הזה לא ידוע לנו על מתן נשק חינם או לא־חינם למצרים על־ידי אמריקה, אבל הקו שנוקט ה"סטייט דפרטמנט" בהסברתו כלפינו כל הזמן בהכרח נתינת נשק למצרים, לו גם מעטה, לו גם נתינה מעטה שלא תסכן אותנו, כי יש הכרח לבצר את משטרו של נגיב, ואי־אפשר לבצר את משטרו של נגיב בלי עזרה, והעזרה שבאה בחשבון היא לא עזרה כלכלית, שזה דבר גדול ומחייב יותר, כי אם עזרה צבאית לאלתר.

אשר לתביעה שלנו כי לא ייתכן הסדר להגנת המזרח התיכון בלעדינו, אנחנו נתקלים בהסברה ובהסברה הפוכה. אומרים לנו כי לא ייתכן הסדר להגנת המזרח התיכון לא רק אתנו בלבד, אלא לא ייתכן הסדר כולל של המזרח התיכון שאנחנו לא נשותף בו מלכתחילה, מפני שזה יהווה מיד טריז בפני שיתופם של הערבים. והכיוון שמבצבץ מתוך השיחות שלהם אתנו, והם מסבירים אותו באופן מפורש, הוא שיש קודם־כול להידבר עם מצרים, על יסוד הידברות עם מצרים אפשר יהיה לדבר עם המדינות הערביות האחרות, זה יצור שלד של הגנת המזרח התיכון וכעבור איזה זמן יבואו בדברים אתנו. ומכאן ההתנגדות שלהם לנקודה זו, הם אומרים שאי־אפשר להתנות הסדר זה בעשיית שלום אתם, ההסדר ייהפך לגורם מניע לשלום או מקדם את השלום, אבל אי־אפשר להציג את עשיית השלום כתנאי קודם לו, כי אז גם שלום לא יהיה וגם הסדר לא יהיה. אם לגשת להסדר בלי תנאי זה יכול להיות שעל יסוד זה אפשר יהיה להגיע לשלום.

בשלבים האחרונים ביותר, עם כריתת הסכם על סודאן, על־כל־פנים כריתת הסכם לפתרון בעיית סודן והתחלת המשא־ומתן על פינוי התעלה, אנחנו כאילו נדחקנו לקרן זווית והגורם הערבי עלה מחדש על הבמה כגורם מכריע במזרח התיכון.

מה הן המסקנות שאפשר להסיק מזה ובאיזה הצעות אפשר לבוא. אני סבור כי אנחנו לגבי אמריקה עומדים עדיין בראשית המערכה. היה מחזור ראשון של שיחות של אבא אבן, עם 4 מהאישים החדשים: דאלס, בדל סמית, סטאסן ולודז',[3] אבל אנחנו עדיין עומדים בפני שורה של פגישות רציניות. אני עומד להיות בוואשינגטון בשבוע

2. ראה מס' 74, הערה 1.
3. ראה מס' 74, 76 ו־105.

הראשון של אפריל, ודאלס יהיה אצלנו בסוף מאי, ב־23 או ב־24.[4] כתבתי לדייוויס שהוא יבוא ב־24 ביום א׳ ולא ביום שבת, אבל בתנאי שזה לא יקצר את שהותו אצלנו, אם לא, נקבל אותו גם בשבת אם כי יותר נוח ביום ראשון מפני סיבות שונות. יש להניח על־כל־פנים שלא תהיה הסקת מסקנות מוחלטת עד לשובו של דאלס ממסעו. מתקבל על הדעת שהוא נוסע לשם לימוד עניינים. הוא יבקר כמעט בכל המדינות הערביות, בבגדד, בדמשק, בקהיר וברבת עמון. ייתכן שבקהיר ורבת עמון יבקר לפני שיבוא אלינו ובבגדד ודמשק אחרינו, אבל יכול להיות שיבקר בכולן לפנינו. הוא בא מצד הודו ופקיסטן לקהיר ומשם לרבת עמון. אבל אין לגמרי לסמוך על כך כי בינתיים המאורעות מתחוללים. המשא־ומתן בין אנגליה לבין מצרים אינו מתעכב, ובמשא־ומתן בין אנגליה למצרים אין כל ספק שאמריקה היא שותף פעיל מאוד אם כי לכאורה עומדת מאחורי הקלעים. יתר־על־כן דווקא העובדה שאנחנו נכנסים לשיחות מכריעות אתם היא המחייבת גיבוש מדיניות עכשיו, גיבוש מחודש ומתואם למצב הדברים.

אני סבור שאנחנו קודם־כול צריכים לתבוע יתר שיתוף בידיעת העניינים. אמנם התביעה הזאת נשמעה כבר, הדברים נאמרו בוואשינגטון והדברים נאמרו בלונדון, ואמנם גם נמסרו חלק דברים. השיחה האחרונה של באירוד עם גויטיין,[5] בה הוא כאילו העלה גם צפונות וסיפר סיפור שלם על מאחורי הקלעים, מה היו השיקולים שלהם ומה היו הצעדים שהם נקטו. אף־על־פי־כן ברורים שני דברים, ברור שישנם דברים שאינם מספרים אותם לנו. ברור לי שאנחנו צריכים להציג תביעה זו באופן יותר מפורש ופורמלי, גם אם לא תהיה לזה תגובה חיובית, אלא שידעו שאנחנו רואים עצמנו כגורם בכל הדבר הזה, ולא רואים בזה דבר שלא ייתכן וזה צריך להיות קבוע במסמרות שאנחנו נדע מה הם עושים. באופן מיוחד יש לדבר על בעיית העברת חלק הצבא הבריטי ומתקנים מתעלת סואץ לירדן.

שנית, אני סבור כי עלינו להבחין בין הפעולה שלנו הישירה כלפיהם, ז.א. התוכן והנוסח של השיחות הדיפלומטיות שלנו אתם, ובין ההסברה והתעמולה והלחץ שאנחנו מארגנים כלפי חוץ, בין אם זה בפומבי ובין אם זה על־ידי הפעלת גורמי השפעה עקיפים עליהם; על־ידי הדרכה שאנחנו ניתן לנציגויות יהודיות והדרכה למרכזים של דעת־הקהל, אנשי הקונגרס וכו׳. אני גורס הבחנה כלפי שני אלה.

אשר לדבר השני, התעמולה הכללית וההסברה הכללית כלפי חוץ, ובשטח זה של גיוס גורמי השפעה אינני רואה שום סיבה לשנות מהדרך שהלכנו בה עד עכשיו, או לשנות מאותן עמדות שנקטנו עד עכשיו. ז.א. המשך ההסברה כי מתן נשק למדינות הערביות פירושו סיכון מדינת ישראל, ולכל הפחות זה הוא תליית הנשק הזה על קרן הצבי; הוקעת חוסר הנאמנות היסודית המושרשת של המדינות האסייתיות, הספסרות שהם עושים בעזרת מדינות ערב; שזה אבסורד לארגן את הגנת המזרח התיכון כאשר באותו זמן המזרח התיכון מפולג בתוכו וכו׳. זהו המשך הקמפניה הזאת, אם רק אפשר, והגברתה, אשר יכולים רק להועיל, יכולים להכביד על הממשל החדש ללכת בדרך שכנראה הוא מנסה ללכת בה. יצטרכו להצטדק, יצטרכו להסביר ואולי יצטרכו לשנות משהו. אינני מאריך בסקירה היסטורית שלנו, אבל במשך החודשים האחרונים

4. על ביקורו של דאלס ראה מס׳ 206 (הערת־עורך).
5. ראה מס׳ 115 והערה 3 שם.

על־ידי בחירת הפעולה הנכונה בזמנה, על־ידי גיוס השפעה ולחץ ישיר מצדנו, הצלחנו למנוע, לעכב ולהאיט את הקצב בהתפתחות בלתי רצויה אם כי בשום פנים ואופן לא עקרנו מהשורש את כיווני ההתפתחות היסודיים, אבל השגנו כמה פעמים הפסקה לנשימה ולמרחב תמרון בשבילנו.

שלישית, עלינו להמשיך בתביעת העזרה הישירה. אמרתי שאני מבחין בין עמדה כלפי חוץ ועמדה כלפי פנים, הדברים בשום פנים אינם יכולים ואינם צריכים להיות מנוגדים, אבל בשיחות אתם אנחנו יכולים להיות יותר גמישים; בשיחות אתם איננו צריכים להסתפק רק בזה שנאמר אל תתנו נשק לערבים, אל תפנו לערבים להגנת האזור, אל תארגנו אותם להגנה אזורית, כי דברים אלה לא יתקבלו על הדעת, ואנחנו על־ידי שימת כל הדגש על עמדות שליליות אלה יכולים להחמיץ השפעה חיובית על מהלך הדברים. מה שאנחנו צריכים להגיד הוא: אנחנו במקומכם לא היינו נותנים נשק לערבים; אנחנו במקומכם לא היינו סומכים על הערבים כשותפים להגנת האזור, אבל מבחינת שיקול הכוחות אתם לא רואים מנוס מזה על אחת כמה וכמה שאתם צריכים אז להשקיע בישראל; אם אתם עושים הסכם אתם על אחת כמה וכמה אתם צריכים להקדים לעשות זאת עם ישראל; אם אתם נותנים להם נשק על אחת כמה וכמה אתם צריכים לתת לישראל; וישנן כל מיני אפשרויות של הסברה.

ובכן, אני חושב שלא נוכל להסתפק באלה בלבד כלפיהם. יש בדעתי שני דברים עיקריים. אני כאן ניגש לנקודה דקה ועדינה מאוד. אנחנו עומדים בפני מאורע משדד מערכות במזרח התיכון, זהו יציאת אנגליה מתעלת סואץ. זהו משטר שנמשך כמה עשרות שנים שהוגבר מאוד בתקופה שבין שתי המלחמות, ובאופן יחסי הייתי אומר הוגבר מגמר המלחמה העולמית עד היום, מפני שחלה יציאת אנגליה מכמה עמדות חשובות, בתוך זה ארצנו אנו, ממילא גם לולא חלה כל החמרה בהחלשת העמדה הבריטית בתעלת סואץ אז היה קל להגיע להידוק יחסים, חשיבותה היתה עולה, באשר זו נשארת אחת העמדות המעטות יותר לעומת עמדות רבות שהיו קודם. אבל נדמה לי שחלה הרעה יחסית במצבם שם. אנחנו יודעים לפי העיתונים שמעריכים את ערך המתקנים ב־5 מיליון לירות שטרלינג, וזו מהפכה גמורה במעמדה של אנגליה במזרח התיכון; זו מהפכה גמורה בסדרי ההגנה של המזרח התיכון ובהיאבקות מעצמות המערב לקראת המזרח התיכון, ועומדת השאלה מה יעשו. כאן, עד כמה שמוזר הדבר, אבל לפי הידיעות שמגיעות אלינו, ידיעות מתוך שיחות ודברים שמתבררים בין השיטין, כאילו אין עדיין תכנית גמורה אלטרנטיבית מה לעשות. זאת אומרת, אנחנו יודעים כי היתה תקופה שניסו לברר את אפשרויותיה של רצועת עזה. הרושם שלנו היה כי היוזמה באה מצד מצרים, הם דחפו את האנגלים לרצועת עזה. אנחנו יודעים כי המסקנה היתה שלילית, שלילית הן מבחינה צבאית־טכנית ושלילית הן מבחינה מדינית־משפטית. ברור הדבר אם אני מציין שני דברים אלה. אנחנו יודעים כי בלית ברירה, לא מתוך בחירה, אלא נוכח העובדות באים בחשבון שלושה מרכזים: באה בחשבון קפריסין; באה בחשבון ירדן ובאה בחשבון לוב.

המצרים, כשם שהם פעם רצו להעלות את האנגלים על פסי רכבת שמובילה לרצועת עזה, רוצים עכשיו להעלות את האנגלים על פסי רכבת המובילה לנגב, והפרסום שהיה בעיתונים כאילו חלק מהבסיסים יהיה בנגב זוהי המצאה מצרית. אם אנחנו באים לאנגלים ולאמריקנים במצב כזה ומסתפקים רק בזה שאנחנו שואלים מה אתם עושים, אנחנו רוצים לדעת, לא כל כך קשה לאמור לנו כי "זה בעצם לא כל־כך

נוגע לכם, לא באנו אליכם כי אנחנו יודעים שאתם במצוקה, אנחנו יודעים שאתם אינכם מוכנים להציע לנו משהו, נעשה מה שנוכל." אבל אם אנחנו יכולים להלביש את פנייתנו בנוסחה שממנה משתמע רצון לעזור, משתמע רצון לשתף פעולה אז יש יותר סיכויים לתגובה חיובית. יתר־על־כן אם אנחנו נוקטים לשון כזאת, ואני מנסה לעשות זאת בכל הזהירות ואומר מראש, אני לא בא להציע בסיסים בנגב. אבל אם אנחנו נוקטים קו כזה של נכונות לבירור של עזרה אפשרית של שיתוף־פעולה, אז אנחנו יכולים להשיב, מלבד מה שזה פותח יותר פתח למשא־ומתן לבירורים נוספים על דברים, שיכולים יחד לשקול ולטכס עצה בשעה שעכשיו הם מגששים באפילה, אבל מלבד זאת יכולים לפתוח פתח לשני כיוונים. זה יסייע להפיג את הבדידות שלנו. אין זה מצב כזה שארצות־הברית עומדת להתקשר עם הערבים ואנחנו נשארים בכיסו של המערב, אבל לא כגורם פעיל בהתפתחות זו, זה מכניס אותנו כגורם להתפתחות. שנית, זה עשוי לשמש טריז – לא טריז מוחלט, שום טריז אינו מוחלט, אבל טריז נוסף על הטריז הקיים בפני סכנת סיבוב שני.

אני מוצא צורך לספר פה, היום ישיבת הממשלה הוקדשה כמעט כולה לשמיעת סקירה מפי ראש הממשלה על מצב הביטחון ועל בעיות הביטחון של המדינה. הסקירה היתה מקפת מאוד, ואם כי ראש הממשלה לא התכוון לכך היא היתה מעודדת מאוד, באשר הראתה תמונה של גידול מתמיד של כוחנו, לאו דווקא במונחים מספריים אלא בשכלול בלתי־פוסק, בהעלאת היעילות של הצבא. בזה גם בצבץ מאמץ מחשבתי עצום שהושקע כל הזמן בשכלול הכוח הצבאי, בתכנון ובחיפוש אפשרויות.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: אני רואה שהחטאתי את המטרה. אם לא אדע שחברי הממשלה לא ישנו שלושה־ארבעה לילות, הרי החטאתי את המטרה.

שר החוץ מ. שרת: אני רואה מדוע הסקירה היתה מעודדת, כי בדברים החמורים שאמרת לא חידשת, לא חשוב לאמור בדיוק פי כמה שטחם של הערבים עולה על שטחנו, או פי כמה אוכלוסייתם של הערבים עולה על אוכלוסייתנו, או אפילו בכמה הנשק שלהם גדול משלנו, מפני שבדרך כלל ידוע הדבר. ידועים הדברים שהם כל הזמן רוכשים נשק, שהיו להם משלחות שמאמנות אותם, שמצבם הכספי לאין ערוך טוב משלנו, לעיראק יש כסף מהנפט, ולארצות אחרות מדברים אחרים, הן לא ארצות שקולטות עלייה, לא אכפת להם שההמונים חיים במצב של חצי רעב, כל זה ידוע וזה לא חדש. לעומת זה כאשר שומעים שבכל זאת רכשנו תותחים, שבכל זאת רכשנו אווירונים כאלה וכאלה, בכל זאת למדנו דברים אלה ואלה, זה מעודד כל שהוא. אבל – אמרתי קודם שצריך לבוא "האבל", ציינתי את היעל המעודד של דבריך כדי לעבור לאבל, – הסיכום היה שלילי מאוד וחמור ביותר, אנחנו מול כל העולם הזה. יש מזה כל מיני מסקנות, מה אפשר לעשות גם במסגרת התנאים הקשים ביותר שלנו כדי להקציב יותר כסף או לעשות עבודה יותר טובה או אולי לעשות סידורים יותר יעילים אנושיים טכניים.

אבל אני אמרתי רק בפסוק אחד, מזה מתבקשות גם מסקנות מדיניות. נוכח מצב כזה אם מתחוללת התפתחות העומדת לבנות גשר בין מדינות המערב לבין המדינות הערביות, שאין לנו יד בו ואין לנו שותפות בו, וכתוצאה מזה גוברת הבדידות שלנו, ואנחנו גורסים שעל־ידי כך לא נעלמת הסכנה, אחת המסקנות נוכח מצב הביטחון החמור ועל רקע ההתפתחות הזאת, אחת המסקנות שאנחנו מצווים נדמה לי להסיק,

כי עלינו באיזו צורה שהיא להשתלב בתהליך זה, ומתהליך זה לרכוש לעצמנו איזה כלי מגן.

נדמה לי שאם נפתח כך בשיחות עם האנגלים בשלב זה, יהיה בזה פתח לכך. מה למעשה אפשר להציע, אני סבור שעלינו לדרוש מהם עכשיו את חידוש השיחות, ולהראות להם שבשיחות שלנו אתם אנחנו ציינו אפשרויות של שיתוף־פעולה ממשי מאוד במקרה של פורענות. אני לא מציע להתחיל לדבר עכשיו על הכנות לקראת פורענות, על סידורי קבע עכשיו, פירושו להציע להם טריטוריה להקמת מתקנים, אבל לפחות שלנוכח העובדה שהם יוצאים מתעלת סואץ, הם עומדים לצאת, עמדה זו הם מפסידים והם עורכים מחדש את תכניותיהם במזרח התיכון, מוכרחים לערוך אותן מחדש, עורכים תכנית איפה להחזיק צבא, איפה להקים מתקנים חדשים, מה תהיה הפעולה במקרה של פורענות לגבי השלב השני. אנחנו מוכנים מעכשיו להיכנס לשיחות רציניות על רקע זה שנשתנה כדי לתרום חלקנו להגנת המערב. זה יכול לפתוח פתח ליצירת שיתוף ויכול לשמש איזו חוליה נוספת בשלשלת הביטחון שלנו.

ברור שדבר זה צריך לעשות בידיעת אמריקה מצד אחד, ומצד שני דבר זה אינו צריך לבוא במקום התביעה שלנו לאמריקה לעזרה ישירה. להפך, אנחנו צריכים להסתייע בעובדה שהנה אנחנו באים בהצעות כאלה בפני הבריטים, המביאות בחשבון את שיתופנו המתוכנן מראש ומפורט יותר במקרה של פורענות, ולהשתמש בזה כיסוד לתביעה מאמריקה כדי שנוכל בבוא השעה למלא את התפקיד המיועד לנו, ואז יהיה פחות פתחון־פה לאמריקנים לסרב או לדחות אותנו בלך ושוב.

דבר שני שאני מציע לבחון, אולי כאן בייחוד כלפי האמריקנים, אולי רק כלפי האמריקנים, אולי במידה ידועה בפומבי, בשאלת השלום עם הערבים, מה המצב בעניין זה. אנחנו שומעים מצד אחד אומרים לנו בשיחות ב"סטייט דפרטמנט" כי לא ייתכן לעשות את עניין השלום כתנאי להסדר שהוא, אבל כל הזמן אומרים שעניין השלום הוא דבר רציני מאוד ואינו יורד מסדר־היום. אבל אצלם יש סדר אחר, קודם־כול צריך לחזק את נגיב בפני התמוטטות, כי אם מצרים מתמוטטת אז כל המזרח התיכון הערבי מתמוטט בייחוד שהוא צריך עכשיו להוות טריז כנגד הסכנה של מדיניות אחרת של הסובייטים כלפי המדינות הערביות. הכול תלוי בהצלת נגיב מהתמוטטות. ביצוע דבר זה פירושו כמה דברים: פתרון בעיית סודן – זה עכשיו כבר בסדר; בעיית סואץ – גם בעיה זו מתקרבת לפתרונה. ייתכן שזה לא די, ייתכן שיהיה צורך לתת נשק, אולי יהיה צורך לתת עזרה כלכלית. זהו המבצר הראשי וצריך לתת לו נשק כדי לחזק אותו. מוסרים כאילו ישנה הבטחה מצד נגיב שאחרי כל הדברים האלה יהיה מוכן לשתף פעולה בהגנת האזור. באירוד באחת השיחות הפליט משהו על התחייבות בכתב שיש לו מנגיב, לא פורש על מה ההתחייבות, אבל כנראה שזו הכוונה. אולי יאמרו שהביטחון הוא קודם־כול חיזוק ידיו של נגיב וכתוצאה מזה יחוזק משטרו של נגיב, ואז יגשו להקמת ארגון ההגנה האזורי, ואז לפי התורה המסורתית שלהם, רק אחרי זה יבוא הזמן לדבר על שלום.

יחד עם זאת בצינורות אחרים, בייחוד מפי דייוויס מפרנסים אותנו כל הזמן בתקווה של תוצאות טובות מאוד למאמץ הגדול לשלום שהולך ונעשה בעצם ימים אלה, ומשתמשים בזה להזהיר אותנו ממעשים נמהרים שאינם רצויים לאמריקה על רקע היחסים עם הערבים, שמא על־ידי כך נקלקל לה סיכויים אלה. בין כה, אם

באמת כבר עומדים באמצע מאמץ זה, – ובשיחה האחרונה דייוויס השתמש במלים של מאמץ עליון[6] – ובין אם הדבר יבוא רק כעבור זמן, לפי תורת השלבים שאני כאן הסברתי, אנחנו צריכים להניח כי יבוא יום ויאמרו לנו: עכשיו אתם. מה אתם נותנים, מה אתם מציעים.

כאן אנחנו צריכים לשאול את עצמנו מה רוצים הערבים. אנחנו יודעים משיחות פנימיות ידועות, שאין לנו לעת־עתה על־כל־פנים לחרוד ביותר לסכנה של תביעה לשינוי יסודי בגבולות. מצבו של הגליל המערבי שאוכלוסייתו ב־80% ערבית, ובייחוד בשטח שאינו בתוך המדינה כי אם זה אחד מעקבי המדינה, זה מקור מתמיד לדאגה וזו נקודת תורפה חמורה מאוד. אבל אם לבדוק את כל זרם הידיעות שהגיעו אלינו, המגעים שהיו והשיחות והשמועות, אין לראות שמופיעה שם איזו תביעה שהיא להחזרת הגליל המערבי.

בדרך כלל העמדה הערבית של גבולות 1947 ברור לי שזו עמדה אך ורק מהשפה ולחוץ, בשום שיחה פנימית יותר רצינית הערבים אינם מזכירים דבר זה. אני אולי נוקט הערכה אופטימלית, אבל נראה לי שזו הערכה מציאותית.

שנית, בעניין הפליטים. התביעה להחזרה נדמה לי חדלה להיות תביעה רצינית כבאה לפתור את בעיית הפליטים. אני בטוח כי אם פעם אנחנו נתיישב לשולחן עם הערבים, או אם פעם ארצות־הברית תיכנס לתיווך, ניתקל בקושי רציני במקרה של סירוב להחזרה סמלית של פליטים, על זה יהיה ריב, אם יש עכשיו 800–900 אלף פליטים – ראש הממשלה העריך שנולדו בארץ 103,000 ילדים, גם לפליטים נולדו ילדים, הם גדלו ב־200,000 – אז אמריקה בשום אופן לא תבוא אלינו בתביעה שנחזיר רבע או חמישית מהפליטים, כתרומה פחות או יותר ממשית מבחינה כמותית, אבל יבואו בתביעה של החזרה סמלית, נאמר של 15–20–30 אלף. יכול להיות מספר כזה, ואנחנו נתנגד לזה, ועם זה אנחנו ניאבק. אבל מה שיותר מודגש בשיחות, שהגיעו אלינו ידיעות עליו, זה עניין הפיצויים.

לעומת זה מה שעובר כחוט השני בכל השיחות, וזה כנראה נכון, שלעת־עתה מצרים על־כל־פנים אינה מוכנה לזוז ממנה, היא בעיית הרציפות הטריטוריאלית שאנחנו שברנו. אתם יודעים את ההגדרה של פאוזי באחת השיחות, "כולנו נכנענו להחלטת או"ם על חלוקת ארץ־ישראל, אבל שאנחנו ניכנע לזה שמדינת ישראל תעשה חלוקה בעולם הערבי, זה לא ייתכן." ולכן אני בטוח כי במוקדם או במאוחר יופעל נגדנו לחץ אמריקני לגבי בעיית הפליטים ולגבי העניין של רציפות. נדמה לי כי נשכיל לעשות אם נקדם את פני הפנייה הזאת. ואני מציע שאנחנו נודיע לאמריקנים, וגם נפרסם, – מה שבעצם אמרנו כבר לא פעם, אבל נעשה זאת עכשיו בהדגשה מחודשת – שאנחנו, עם כל החרדה לתביעה לשלום, לתביעה לכניסתם למשא־ומתן לשם סיוע לשלום, כי בלי שלום לא ייתכן הסדר יעיל של הגנה במזרח התיכון, וכל הדברים האלה, אבל כצעד אופרטיבי, שאנחנו מוכנים עכשיו להתיישב ולגמור בעניין הפיצויים על־מנת להתחיל לשלם.

לא הספקתי עוד לאמור לך (פונה לראש הממשלה), באחת השיחות האחרונות שאל אותי דייוויס אם, בקשר עם אישור הסכם השילומים, אנחנו לא מוכנים מחדש להצהיר

6. ראה מס' 112.

הצהרה חיובית על פיצויים בקשר עם זה. אמרתי: בקשר עם זה, לא.[7] אנחנו מפרידים בין שתי הפרשיות. אמרתי שכבר אמרנו זאת לא פעם, אפשר בהזדמנות ידועה לאמור זאת שוב, אבל אינני רואה זאת כהזדמנות.

עלינו כמובן לאמור ולהציג שני סייגים. ראשית, לאמור כי יכולת התשלום שלנו קשורה בחרם הערבי ובהסכם. אי־אפשר לדרוש מאתנו שאנחנו נשלם לעולם הערבי, כאשר העולם הערבי שלל מאתנו יכולת תשלום. שני הדברים האלה צריכים ללכת בד בבד. שנית, לדעתי מועדי התשלומים וגודל השיעורים, במצבנו אנו, מוכרחים להיות שיעורים קטנים ותקופת תשלומים ארוכה מאוד. אם אמריקה מעוניינת להחיש את הדבר הזה, ואנחנו חושבים כי רצוי מאוד להחיש, אז פירושו מלווה. מלווה לא לנו שאנחנו נשלם אותו, אלא מלווה בשיעורים אלה לנו כדי שמיד כל הסכום יוקדש לפיצויים ואנחנו נשלם באותם השיעורים. המעמסה עלינו לא תגדל אבל העולם הערבי יוכל לקבל את הפיצויים, וכמובן שכל זה צריך להיות מתואם עם תכנית גדולה להתיישבות.

מה שאני מציע שנאמר לאמריקנים זה כך: אתם מוציאים שנה שנה סכומים להחזקת הפליטים האלה, שבחלקו הגדול מיועד לקליטה, באמצעות האומות־המאוחדות, אתם מבזבזים כסף יקר, תגשו לערוך תכנית שלמה וסופית לפתרון הבעיות האלה של יישוב הפליטים אם על־ידי ההלוואות שאתם ממציאים באופן ישיר או באמצעות או״ם, או הקצבות או הלוואות למדינות הערביות, על־מנת שתיקחנה על עצמן את יישוב הפליטים, שיכסו את הוצאות ההכשרה, הוצאות לסידור ראשון, תעשו תכנית גדולה כזאת, אנחנו מוכנים להשתתף במימון התכנית הזאת על־ידי חיסול עניין הפיצויים. התשלום שלנו יכול להיות לזמן ארוך אם לא תעזרו לנו, יכול להיות לזמן קצר אם תעזרו לנו בהקצבה כספית, אם לא בשנה אחת, אלא בשנתיים שלוש או חמש שנים, תעשו זאת במשך שלוש או חמש שנים, אבל נדע שזוהי התכנית שאנחנו ניגשים לבצע זאת.

לבסוף, אני חושב שאנחנו צריכים להודיע לאמריקנים, כי ידעו מראש – מפני שדבר זה כל הזמן מנסר באוויר ומוטב שלא יהיו אי־הבנות, הם למדו כבר שכאשר אנחנו אומרים דבר באופן קטגורי אם חיובי או שלילי אנו לא זזים ממנו; הם נוכחו לדעת שזה המצב בנוגע להחזרת פליטים – שבזה לא נזוז. כיוון שקיים מצב שיש לאמור דבר חיובי, מוטב שנאמר להם שזהו ותו לא, במקרה שתהיה שאלה של החזרה סמלית. דבר שני בנוגע לנגב והתביעות שהצד השני מציג אותן, וזה בעניין הרציפות, יש לאמור להם שהוויה ידוע שלא בא בחשבון לא ויתור על אילת או איזה ויתור שהוא בנגב הצפוני או הנגב הדרומי לשם שלום עם הערבים. השלמות הטריטוריאלית של ישראל זה צו בל יעבור. לא רק שזה בכלל לא בא בחשבון, בייחוד באילת, עניין הוויתור באילת יכול להיות קשור בוויתור על 10,000 דונם, אבל 10,000 דונם אלה קובעים יותר ממיליון דונם במקום אחר, מפני שזה מוצא לים ומפני שזו עמדה גיאו־פוליטית יקרת ערך, כי זה בסיס לפיתוח כל מיני מינרלים וכו׳. אבל שיהיה ברור לאמריקנים שאנחנו מוכנים לדבר על פתרון בעיית המעבר, על הבטחה של חופש מעבר בגבולות מסוימים, כדי שלא ייאמר שלא נותנים לערבים להתקשר קשר

7. שם, הערה 5.

יבשתי. זה לא פשוט לאמור שנשאר קשר ימי, זו נקודה פסיכולוגית וקוץ שהעלה מוגלה. אני בטוח שלא נוכל לבוא לעמק השווה אם לא נצליח באיזה אופן שהוא לעקור קוץ זה.

זאת אני מציע כדי למנוע התקפת נגד שלהם עלינו, לפרק מהם אותו נשק שהם מכינים נגדנו, ולהעמיד עצמנו בפניהם במצב הרבה יותר נוח, שניגשים גישה ממלכתית לעניינים, והאנשים שיוכלו למסור דברים אלה לן[–],[8] ואז קרנם תעלה על־ידי כך ומאוד יהיה גם קשה להסביר מדוע לחצו עלינו להיות מוכנים לקרבנות יותר רציניים.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: אני רוצה למסור כאן אינפורמציה, אם כי אינני יודע עד כמה היא שווה, בנוגע למצרים. ישנו עיתונאי יהודי שיושב בארץ והגיע לפני שלושה שבועות ממצרים.[9] הוא הלך למצרים ונפגש עם נגיב, לא לבדו אלא אתו היו עוד 3 עיתונאים אמריקנים. אחר־כך הוא נפגש לכמה שיחות עם קצין העיתונות של נגיב, היה צריך אחר־כך להיפגש עוד פעם עם נגיב, אבל לא נפגש. קצין העיתונות הציע שיחה עם זולפיקאר, מפקד חיל האוויר ואחד משנים־עשר הקצינים השליטים.

בפגישה עם נגיב הוא לא שאל על ישראל אבל העיתונאים האמריקנים שאלו. תשובתו של נגיב הייתה: "היחס שלנו ידוע, לא חל כל שינוי, ואין זו שאלה דוחקת במצרים כמו שאלת סודאן." – זה היה שני ימים לפני חתימת ההסכם על סודאן – והוא מקווה שגם שאלה זו תיפתר. הקורספונדנט מהארץ לא שאל כלום בעניין זה. הוא רצה להיפגש גם עם עזאם, אבל הוא שכב חולה. כן נפגש עם המזכיר החדש של הליגה. אותו הוא שאל איך הוא מתאר לעצמו שילוב ישראל בעניין המזרח התיכון. על זה הוא ענה: "זה תלוי אם ישראל תמלא את החלטות או"ם." העיתונאי מספר שכאשר הוא דיבר על זה הוא נעשה אדום, התאונן על התקפות בלי הפסק על הערבים במקום שהיו צריכים לעזור לערבים.

בקשר עם הפגישה עם נגיב הוא מספר שהתרשם מהפשטות שלו, הענוותנות, לא־יהירות. קצין העיתונות שלו הוא איש צעיר, נעים מאוד, והוא סיפר לקורספונדנט שליווה את נגיב שבוע קודם־לכן בזמן ביקורו ברצועת עזה. הוא אומר שזה מחזה מזעזע. הוא לקח את המפה והראה: "הנה פה יכולים הישראלים ליישב פליטים בנגב."

אחר־כך קצין העיתונות סידר לו פגישה עם שני האחים זולפיקאר. האחד הוא מפקד חיל האוויר והשני מפקד בשטח אחר. אתם הוא דיבר על עניין ישראל. זולפיקאר גם כן התחיל ביישוב הפליטים והראה על המפה: "הנה המקום בשביל הפליטים והישראלים צריכים לחזור לגבולות או"ם." הוא הוסיף: "אנו יודעים שהישראלים לא יעשו זאת לעולם." הוא התאונן שבישראל...[10]

זו היתה הפרשה האחרונה ואחרי זה הקורספונדנט עזב את מצרים.[11]

8. מלה לא ברורה במקור.
9. העיתונאי ג'ון גינתר.
10. הנקודות כאן ובהמשך המסמך מופיעות במקור.
11. לפרטים נוספים על ביקור העיתונאים במצרים ראה יומן בן־גוריון, 6.3.1953, ארכיון צה"ל.

שר החוץ מ. שרת: אני חייב להבהיר את התמונה. ראלף באנץ' ראה את פאוזי, ופאוזי בשיחה זו התחיל לדבר על בעיית ישראל ואמר שהם מתקרבים למסקנה שהכרחי הסדר.[12] ההסדר מחייב כמה הנחות מוקדמות, והוא אמר: ישנן שלוש הנחות מוקדמות: (א) בעיית הפליטים. את הבעיה הזאת צריך לגמור, את הפליטים צריך ליישב. הוא לא אמר אף פעם "להחזיר", הוא גם לא אמר במפורש "אנחנו לא דורשים החזרה". הוא אמר "את הפליטים צריך ליישב, ניישב אותם אפילו במדבר סיני אם נחליט לגשת לדבר זה". הוא לא נקט בנוסחאות של שישקלי, ואמר: ניגשים ליישוב הפליטים, אבל ישראל מוכרחה לשלם פיצויים.

(ב) עניין הרציפות. הוא אמר: דבר אחד הוא אם או"ם יחלק את ארץ־ישראל, דבר שני הוא שישראל תחלק את העולם הערבי, ומוכרחים להתחשב ברציפות של העולם הערבי.

(ג) עניין ירושלים. החלטת הבינאום על ירושלים מוכרחה להתגשם. באנץ' ענה לו בנקודה זו ואמר שהירדן מתנגדת לכך בכל תוקף. על זה הוא ענה שזה לא דבר מבחינת "ייהרג ובל יעבור". הוא לא דיבר על חזרה לגבולות 1947; לא דיבר על יישוב הפליטים – אמר אפילו במדבר סיני – בנגב, יכול היה לומר גם בנגב, הוא לא אמר זאת.

ר. שילוח: תכנית יישוב הפליטים בנגב אינה תכנית חדשה. עבדול מונעם הציג זאת לפני שלוש שנים בלוזאן כדבר שאפשר לבצע.

שר החוץ מ. שרת: מפני שהם רואים מקום אחד שבו הערבים מצטופפים ומקום שני ריק.

ש. דיבון: קודם־כול אני חושב שהשר במסגרת של הערכת המצב הקיף את כל האפשרויות, אני רוצה להעיר רק מספר הערות. אני חושב שנכון שיש תהליך של התקרבות לקראת הסדר מערבי–מצרי, אבל נדמה לי שאסור לדבר במונחים של ביטחון מוחלט, עדיין יש קשיים. זה מתקרב להסדר בגלל השינוי בגישה האמריקנית, אבל ישנה הרגשה בפאריס שאין לדבר על התקרבות אנגלית–מצרית או מערבית–מצרית, כי אין פה שני צדדים, ישנם שלושה צדדים: האמריקנים, האנגלים והמצרים. האמריקנים ניגשים לעניין זה גישה מעשית וזה נובע מתוך רצון כללי של האדמיניסטרציה הזאת להגיע להישגים מהירים להראות יותר יזמה ויותר דחיפות. ואין להגיד שהם שוגים בהפתעות, באשליות כפי שאולי היו שוגים אחרים. לכן הגישה שלהם נגדנו נעשית יותר קשה והצורך לפעולה יותר דחוף. התמונה שמצטיירת שם היא שנוצר חלל ריק במזרח התיכון שיש למלא, ישנה שנסה ששמו נגיב, השנסה הזאת לא גדולה, אם יתמהמהו כמו שהתמהמהו הבריטים בפרס – והם חושבים הרבה על דוגמה זו ומאשימים שם את האיטיות הבריטית שהביאה נזק לאמריקה. את השנסה הזאת יש להציל, אבל כיצד. הבעיה היסודית אחרי בעיית סודאן זה פינוי. ההערכה האמריקנית היא שהסדר על סמך פינוי וכניסה למזרח התיכון הוא בלתי־אפשרי, וישנם כמה טעמים לכך. רצון כנה של חוגים מצריים בעלי השפעה ללכת במגמות נויטראליות, אי־רצון להתערב. זה בא מתוך הגישה להתערבות סובייטית. האמריקנים אינם מעריכים את התערבות רוסיה, זו דעה הרווחת וחזקה מאוד בין המצרים. אמריקנים שהיו בשליחות רשמית ודיברו עם אנשי המפקדה סיפרו שהם שמעו דעות

12. השווה מס' 77.

כאלה: מה בעצם נפסיד אם הרוסים ייכנסו. אם אנו לא ניכנס למערבולת של הגנת המזרח התיכון, הם לא יעשו לנו דבר. נוסף לזה יש סיכוי של התקרבות לגוש המזרחי. האמריקנים חושבים שנויטראליות זה דבר מוגדר. אני מנסה לתאר את העמדה האמריקנית, או העמדה האמריקנית כפי שהיא עלולה להשתקף.

שנית, הדרישה לפינוי היא דרישה רצינית, הרבה יותר רצינית מעניין סודאן. מצרים רוצה פינוי והיא מוכנה להילחם בעניין זה, ולעשות מלחמת גרילה אפילו במהרה.

שלישית, שלטונו של נגיב איננו חזק. נגיב הוא חזק אבל שלטונו אינו החזק ביותר, זאת אמר אחד הצירים, הוא האיש החזק ביותר במצרים. אם המצב הוא כזה התמורה שמציעים הבריטים בצורת פינוי אינה מספיקה, צריכים לשלם מחיר כפול, והמחיר הוא סיוע צבאי אמריקני ואולי כלכלי וצבאי גם יחד. המחיר עבור כניסה לפיקוד המזרח התיכון: פינוי פלוס עזרה אמריקנית מיוחדת. זו עסקה אחת שאפשר לעשות.

האפשרות השנייה, שהעניין הזה לא יצליח, וגם במקרה זה כדאי לאמריקנים להשקיע כסף בצורה כללית לנשק, לשם ג'סטה על־מנת לחזק את השלטון הזה ולחכות להזדמנות שנייה, כי אי־עשייה בשטח זה והסתבכות בציפייה להסדר כולל עלולה להביא לחולשתו של נגיב והתדרדרותו.

תהיינה הכוונות של האמריקנים אשר תהיינה הדעה היא שהחיים המדיניים במזרח התיכון ייתכנו על סמך סיוע [מ]ערבי ממשי. התוצאה תהיה אנטי־ישראלית למרות שהכוונה לא תהיה אנטי־ישראלית. זו עובדה אחת.

איך נכנס עניין ישראל להסדר השלום בפרשה זו. כל זמן שאין הערבים מוכנים לדבר ברצינות על שלום אתנו – והמצב הוא שהם מהרהרים על שלום. נושא זה בא לביטוי בווריאציות שונות, זו התקדמות, זה שלב אבל ממחשבה רצינית אנחנו עוד רחוקים. אם זה המצב, הרי ברגע שהסדר שלום יגיע לשולחן הדיונים יצטרכו לקבל תמורה רצינית מאוד. ברגע שהעניין יגיע להסדר לא יהיו שני צדדים: מצרים וישראל, כי אם ישראל והעולם הערבי. והווריאציות שקיימות במצרים אינן קיימות במדינות האחרות, ברגע שמצרים כמדינה העיקרית בעולם הערבי תביע נכונות לכך הדרישות תהיינה יותר קיצוניות ויותר חריפות. אני חושב שהאמריקנים מבינים זאת. במידה שנלחץ בכיוון של העלאת העניין על סדר־היום קשה יהיה להימנע מדו־שיח בינינו לבין המערב והנושא יהיה ויתורים בצורה זו או אחרת. אם המצב הבינלאומי יחמיר אני חושש מאוד שגם הדיבורים יהיו ברוטליים, באם נביא למצב זה שהפתרון של שלום בין ישראל לערבים יהיה חלק מהפתרון בין המערב עם הערבים. אני חושב שכרגע המצב הזה אינו ברור. כרגע ברור שהסדר בלי ישראל קשה אבל כדאי לעשות הכול כדי להגיע להסדר חלקי בלי ישראל ולא להתנות את ההסדר ביחסי מצרים–ישראל.

לכן המסקנה היא שבמידה שנלחץ שהם יכללו בזה את בעיית השלום בין ישראל למצרים, אנחנו עלולים לעמוד בפני סכנה של לחץ רציני. אם זה כך אין זה אומר שב ואל תעשה, כי היחסים שלנו בינינו לבין הערבים אינם רק במסגרת של שלום, ישנם קשרים יום־יומיים ובעיות אחרות. אני חושב, על־מנת להקשות על המערב להתעלם מבעיית ישראל, על־מנת לחזור לשלבים בדרך לשלום, אנחנו צריכים להוכיח בדרך של מעשה, לאו דווקא בדרך של שיחות, שאנחנו יכולים להפריע. לדוגמה עניין

תעלת סואץ מבחינתנו. במידה שלא מציעים שזה ייכנס לתוך מכלול הבעיות הכלליות, הייתי מעלה זאת בשני שלבים. היו חששות שלא ישכחו את האינטרסים של ישראל כאשר ידונו בפרשה זו. אפשר לבוא ולאמור: שמנו לב לעצות ולהצעות שלכם, אבל אמרתם שבזמן שתגיעו לדיון על פרשת התעלה כבסיס תקחו בחשבון את כל האינטרסים שלנו במעבר חופשי. כיצד אתם מעמידים את בעיית תעלת סואץ שאנחנו צד ישיר בזה? שנית, הבטחתם זאת ולקחנו זאת כהבטחה רצינית וזה היה אחד השיקולים כשניסינו ללחוץ ולעשות צרות. אם עניין זה לא יצליח נראה לי שצריך עכשיו להעלות עניין זה במועצת־הביטחון ולהוכיח שאנחנו קיימים בעניין זה, ושפתרון חלקי בלי ישראל יהיה קשה.

ועוד דבר, במידה שחושבים להשהות את פתרון השאלות, אולי כדאי להעלות את פרשת הר הצופים בעניין סעיף 8[13]. אולי לא טוב להעלות זאת אחרי מה שקרה בגבול, אבל צריך למצוא דרך במסגרת רשמית להעלות את עניין סעיף 8 שישמש קרש קפיצה לדיבור בעניין זה, להוכחה ששביתת־הנשק עם הירדן בגבול לא תחזיק מעמד, זה היה סידור ארעי, סידור בלתי־הגיוני והתוצאה היא שהולכים לכיוון אחד, לישראל וישנן הסתננויות, התנגשויות ותקריות אשר מדי פעם מביאות להתערבות של האמריקנים והבריטים, אבל ביסודו של דבר זה לא יחזיק מעמד. זו בעיה מעשית של סעיף 8, ואני חושב שישנה אפשרות למצוא ביסוס לפרשה זו, יש לעשות מזה עניין גדול. אפשר אולי למצוא עוד עניינים. אפשר להעלות את פרשת המים בינינו לבין הערבים אשר מדי פעם בפעם שוללים מה שאנו עושים. אפשר להעלות אולי את העניין בדרום, את גשר רוטנברג כאשר עשו תכנית השקאה ואחר־כך אמרו שזה מפריע לערבים מצד זה או אחר. אפשר אולי למצוא הזדמנות להעלות את השאלה בצורה חריפה, בזמן שדנים על בעיה זו, כדי שיהיה ליווי לא נעים מישראל. פעם להעלות את עניין המעבר בתעלת סואץ, פעם עניין סעיף 8, או ענייני המים, וזה צריך להיות מלווה על רקע זה בדרישה בלתי־פוסקת שנהיה בתוך כל העניינים, זה נוגע לנו באופן ישיר ביותר, גם אם לא נצליח. זה אולי עניין שיש בו משום הכנסת העז, אבל מבחינה תכסיסית יש לזה ערך לגבי החזרת היזמה לידינו.

אשר ליחסי השלום עם הערבים. כל זמן שהרצון הערבי לעשות שלום הוא כזה כמו עכשיו, ובעיקר מצד מצרים בשלב ראשון, זה לא יגיע להסדר, כאשר צד אחד כל־כך מעוניין והצד השני לא כל־כך, אבל זה עלול להקל להגיע לפתרונות יותר קלים. גם במגעים אחרים שיש לנו בעיה זו מופיעה. אפשר להגיע למצב שיבואו האמריקנים והבריטים ויאמרו שאי־אפשר לפתור את שאלת המעבר החופשי בתעלת סואץ, אבל אולי אפשר להגיע להסכם בעניין מעבר חופשי לאוניות שונות ביניהן גם אוניות נושאות נפט ושיהיה הסכם בעניין זה בינינו לבין מצרים. אם האמריקנים יצטרכו לתווך כדי שנעשה מאמץ, אולי נגיע לזה. אבל כל זמן שמדברים על זה במסגרת שבינינו לבין מצרים, ומדברים כרגע על הסדרים חלקיים נוצר רזרבואר של רצון טוב מצד אחד וגם מהצד השני, אבל לא מגיעים להמחשה, ואם יהיה צד שלישי מעוניין ייתכן שנקדם דבר זה.

ש. בנדור: רציתי לנסות לנקוט עמדה חריפה. אינני מאמין בכוונותיהם הטובות של המצרים, אני חושב שהם מהתלים בנו ודברי באנץ' הם עדות לכך. לא

13. ראה מס' 12, הערה 2.

ראינו שהשלטונות האמריקנים רוצים לעשות אתנו דבר לפני שיבואו להסכם עם מצרים, לא יכניסו אותנו להסדר נפרד, לא יקום אף אחד משלושת הדברים שהוצעו בשיחה עם דייוויס לפני שבועיים.[14] לא נוכל לנקוט מדיניות שונה מזו שנקטנו עד עכשיו, זאת אומרת הטרדה מתמדת בכל הדברים שמר דיבון הזכיר עכשיו, אלא אם נוכל לחדש דבר־מה, אם נוכל לחדש דבר כלפי הציבור בארצות־הברית, כי השלטון לפי דעתי הוא נגדנו. אבל אם אנחנו מוכנים להסדר נפרד, אם ארצות־הברית מוכנה להגיד זאת בגלוי לא רק בוויכוח אלא בציבור, ואם מוכנים לעשות הסכם ישיר עם ארצות־הברית ומדברים על הסכם, הסכם זה מה פירושו? מוכנים לתת בסיס לאמריקה או לא? למה מתכוונים אם מדברים על הסדר ישיר, אנחנו מוכנים לתת או שהם יתנו לנו עזרה טכנית? האם ברור לנו מה זה הסכם או הסדר ישיר עם אמריקה? אם אנחנו מוכנים להסדר נפרד והם מוכנים להסדר נפרד יש לאמור זאת לציבור, אז נוכל להפעיל לחץ על הציבור בארצות־הברית לטובתנו נגד מחלקת המדינה, וייתכן אולי שמחלקת המדינה תבוא לעזרתנו. אם לא, אין לנו דרך אחרת אלא ללכת בדרך שהלכנו בה עד עכשיו, להטריד אותם בכל אפשרות, להכניס עצמנו בין הגלגלים, לא לתת מנוחה לא בעניין תעלת סואץ ולא בעניין המים. אנחנו מטרידים אותם כל הזמן בעניין ניצול מי הירמוק. היו לנו כבר 10 שיחות עם האמריקנים בעניין זה ולא נותנים מנוח. נצטרך להתקדם בדרך זו אלא אם כן נוכל לחדש דבר־מה שנוכל להביא לציבור. זו למעשה השאלה ששגרירותנו בוואשינגטון עוסקת בה משנת 1950. במה נוכל לבוא לאמריקנים ולהגיד: לזה אנחנו מוכנים. השאלה היא האם אנחנו מוכנים ומה כוונתנו כאשר אנחנו מדברים על הסדר ישיר.

שר החוץ מ. שרת: ראש הממשלה שאל מדוע לא אמרתי דבר על הצעותיו של מר אבן. מונח לפני מברקו מה־2 בחודש וההצעות כלולות בסעיף 4 (קורא את הסעיף).[15] זו הצעה הצהרתית ואפשר כמובן להצהיר דברים אלה, מתוך ניתוח המצב זו התנגשות שלנו אתם והשאלה היא מה הסיכוי שדבר זה יעשה איזה רושם שהוא. אני מוכיח שאנחנו את כל המוטיבים האלה ניגנו ומנגנים יום־יום. הצגתי לעצמי בעיה מה הדבר העלול באיזו מידה שהיא להזיז את העניין מאיזה קיפאון.

ר. שילוח: שר החוץ דיבר קודם על רוחות רעות המנשבות במשטר החדש באמריקה. הרוחות האלה היו תמיד, הדבר המעשי שקיים זה שהדבר התקרב בצעדים מהירים להחלטה ולדיון בעניין הגנת המזרח התיכון. לפני למעלה משנתיים כאשר דובר לראשונה בינינו לבין האמריקנים על רצון לתרום משהו לארגון הגנת האזור הזה, הם לא היו מוכנים, להם היה סדר עדיפות אחר: נאטו, המזרח הרחוק, הגדלת ארגון הייצור המלחמתי, אבל המזרח התיכון היה במקום די מרוחק בסולם. עכשיו הגיעה השעה לטפל בענייני המזרח התיכון ומתקרבים להחלטות. אני חושב שבדברים אחדים כבר החליטו ויכולים להחליט לפני שדאלס בא הנה.

מה לפי דעתי הם כבר החליטו – אינני יכול להוכיח זאת, אבל כפי שאני קורא בין השיטין הם החליטו: (א) שדרוש להם שקט במזרח התיכון כדי לארגן כל תכנית הגנה שהיא, אין צורך בעזרה הצבאית הערבית לשם כך. התפקיד המוטל על הערבים הוא לא להפריע, גם לספק כוח עבודה, אבל לא הטנקיסטים ולא התותחנים ולא חיל

14. ראה מס' 97.
15. ראה מס' 109.

האוויר הערבי' דרוש להם. מאידך ישנה ישראל שבה יכולים להסתייע בעת מלחמה, אבל ישראל היא בכיס, וזה עוד לפני ניתוק היחסים עם ברית־המועצות. מתמיד ידעו שישראל היא דמוקרטית ותילחם על הדמוקרטיה. (מ. שרת: והיא לא יכולה להתקיים בלי עזרתם) לא רק שאינה יכולה להתקיים בלי עזרתם, מתוך מגע שהיה לי אני יודע שהם העריכו מאוד את העניין של הדמוקרטיה אצלנו. הם ידעו שאנחנו נילחם, אנחנו יכולים להילחם ונילחם. זה קודם־כול, לעומת זה אנשים שאינם רוצים להילחם ובעצם עזרתם לא דרושה, אבל דרוש שלא יפריעו, כי אם יפריעו אי־אפשר לעשות שום דבר, ואלה הערבים. לשם כך הכריחו את האנגלים לפנות את התעלה, אם אפשר להסתדר שנגיב יסכים שיישארו איזה מומחים בריטיים – טוב, אם לא – ילך הבסיס הזה לעזאזל. יגנבו אותו, ישדדו כל מה שיש, אם תפרוץ מלחמה יעלה קצת יותר כסף ויבנו אותו מחדש. האנגלים לאור הלחץ האמריקני שהם נתונים בו אמרו לאמריקנים: אתם אחראים, אתם בראש הברית, אתם לא מוכנים לסייע לנו, אתם מסיתים את המצרים שיתקוממו נגדנו, מציגים אותנו בעיני המצרים כאנשים הרוצים להילחם, אנחנו מוותרים, קבלו עליכם את האחריות. ברור שהאחריות שהאמריקנים יכולים לקבל על עצמם זה לא צבא, אפילו לא לשלוח מומחים, אלא סיוע כספי. השלב הראשון: פינוי הבסיס, מסירתו למי, אינני יודע. פה יש שתי אלטרנטיבות, אחת מסירתו למצרים תמורת הבטחה מסוימת שעם פרוץ מלחמה ירשו למערב לבוא, וזה מה שלדעתי באירוד מתכוון לו כאשר הוא אומר שישנה התחייבות סודית בכתב מנגיב. ייתכן שנגיב ייתקל, קרוב לוודאי שייתקל, בהתקפה רבתי של המדינות הערביות האחרות, שזו בגידה בעניין הערבי, ואז ישנה אלטרנטיבה שהיא עוד יותר מסוכנת לנו: מסירת הבסיס לרשות אמנת הביטחון הקיבוצי של הליגה, זאת אומרת מסירת הבסיס לליגה. בשני המקרים אם יעמדו לרשותם מומחים זרים, ואם העדיפות תהיה – אם אפשר יהיה להיפטר מהאנגלים והאמריקנים – להסתפק במומחים גרמניים, מה טוב. המצרים וערבים אחרים יאמרו: דרושים מומחים שיפקחו, תשלחו גרמנים; ייתכן שאם האמריקנים יתעקשו יסכימו לקבל מספר מומחים בריטיים ואמריקנים בייחוד לחיל האוויר. בשביל להשיג כל זאת צריך לעת־עתה להשתיק את ישראל. צריך לבוא לישראל ולאמור: אל תעירו ואל תעוררו, אתם מטילים אסון עליכם, יש אפשרות לסדר את ענייני המזרח התיכון, ואחר־כך יש סיכוי להביא לשלום ביניכם לבין מצרים. אם אתם מגבירים את קולכם ומדברים אתם עלולים למוטט את כל המבנה המפואר הזה, תסמכו עלינו, אנחנו יודעים מה טוב לכם. באירוד אינו אומר מה התכנית שלו, הוא אומר: לו יכולתי להסביר ליהודי ארצות־הברית, לו יכולתי להסביר ליהודי ישראל כמה דברים טובים אנחנו מבשלים היום בשבילכם, אבל לצערי...

שר החוץ מ. שרת: הנוסח הוא: עד כמה הדרך שאנחנו הולכים בה היא לטובתכם, שנגיב טוב מכל דבר אחר, לכן כדאי לכם שאנו נחזק את נגיב, אם כי נראה לכאורה שזה על חשבונכם.

ר. שילוח: אם כי אינם משקרים כאשר אומרים שבתכניתם בשלב מסוים של המשא־ומתן עם הערבים לעורר גם את בעיית השלום. אם יעוררו את בעיית השלום בשעה שלכאורה עם הערבים עומדים להסתדר, אלא שישנו עניין של הנגב שהערבים דורשים ומוכנים לוותר על שאלת הפליטים ועל עניין ירושלים, וישראל מתעקשת,

אז היא מפריעה לאפשרות הכנסת האזור לארגון ההגנה, זה עניין חמור ואז צריך לגייס את כל הכוחות הפוליטיים ללחץ עלינו.

אם התמונה הזאת נכונה או קרובה למציאות, אני חושב שהיא קרובה למציאות, אולי בפרטים שונים נמצא שטעיתי, המסקנה המדינית שלנו קודם־כול צריכה להיות לא ללכת בדרך שהם רוצים להוליך אותנו. אם הם יאמרו: תשתקו, תנו לנו לסדר את העניינים, אל נשתוק. עלינו לנקוט היום מדיניות מאוד פעילה בשלוש נקודות, על שתיים מהן כבר עמד שר החוץ. אחת מהן: התביעה לדעת, תביעה מהאנגלים. לאמור: אתם מזיזים כוחות באזור זה, מה פירושו של דבר, ותביעה מאוד נמרצת. לדאוג אולי שתהיה שאילתה אחת או שתיים בפרלמנט, האם באו בדברים עם ישראל בעניין זה. תביעת ידיעה גם מהאמריקנים, ובפירוש להגיב נגד הטזה הזאת "תסמכו עלינו". עלינו לאמור: בנפשנו הוא ואיננו יכולים לסמוך עליכם. אנחנו יודעים שכוונותיכם טובות, אבל אנחנו רוצים לדעת ולחוות דעה.

זה דבר אחד, דבר שני, אנחנו צריכים לדעתי לעורר חרדה בקרב חוגים ציבוריים שונים הן בארצות־הברית והן באנגליה, בעיקר בארצות־הברית, בקונגרס ובסינט, נגד הקו הזה שהוא מסכן את האזור מבחינה בטחונית, נגד הקו הזה של אי־הכנות בישראל והפסד הזמן שנגרם. לספר את הסיפור הזה כמה זמן כבר הפסידו שלא נעשו ההכנות הדרושות; נגד מסירת הבסיס לערבים עם הרקורד המפורסם שלהם ממלחמת העולם האחרונה. לדעתי אנחנו צריכים להיות הרבה יותר אקטיביים בשטח זה.

שנית, אנחנו צריכים גם לבוא בהצעות חיוביות. גם בעניין זה אני מצטרף להלך המחשבה שהובע כאן, נתחיל בעניין הירדן. אנחנו יודעים, משיחות וממגע שהיה לנו, קצת על תכניותיהם לגבי האפשרויות שלהם בימי מלחמה. בעיקר מה הן התכניות של הבריטים. אנחנו יודעים שהם ראו את מאפראק ומרכזים אחרים בירדן כבסיסים עיקריים שאפשר להפעיל אותם בלי ישראל. במידה שהמומחים הצבאיים שלנו יודעים קצת על הלכי הרוח האסטרטגיים והתכנון הבריטי הלוגיסטי שם, אנחנו יודעים שהם חושבים גם על ישראל. אנו צריכים לבוא ולאמור: אתם חשבתם בטרמינים אלה, גם עיבדתם תכנית, הבה נשב ונתכנן תכניות ביצוע. זה נותן להם משהו בייחוד שהם אובדי עצות לגבי דרך הכניסה מחדש לאזור בעת פורענות. הם השתמשו פעם בטרמין הזה "כניסה לאזור בעת פורענות", ועניין זה יש בו הבטחה די רצינית. אנחנו הצענו הרבה הצעות חיוביות במשך שתיים־שלוש השנים האחרונות, אז לא היו מוכנים להקשיב כי לא עסקו בענייני המזרח התיכון. (ראש הממשלה ד. בן־גוריון: האנגלים עסקו). לא די, הם היו עסוקים בעניין פרס.

שר החוץ מ. שרת: כאשר הייתי באנגליה וראיתי את צ'רצ'יל ניסיתי למכור לו את הרעיון על צינור נפט לאילת וכו', הוא אמר: אתה מציע זאת כאלטרנטיבה לתעלת סואץ, אבל אני לא רוצה לפנות את תעלת סואץ. – זאת אומרת שהם עוד אז קיוו שלא יצטרכו לפנות את התעלה.

ר. שילוח: ישנה רק הצעה חיובית אחת, מכל מה שהיה בשיחות והוצע בעבר, לרכז מחדש את הדברים שלא הקשיבו להם אז, היום דברים אלה ייקלטו. אני מאמין במחלצות חדשות גם בלי לשנות את התוכן. אין הצעה יותר טובה למערב מההצעות שהוצעו כאן, כי יש פה פוטנציאל וכוח־אדם שמתאים לכל תכנון אסטרטגי שלהם. אבל אנחנו צריכים להיות בזה אקטיביים יותר ולהרחיב את המסגרת שעליה בונים,

לא להשאיר זאת בחדרי חדרים. אם יופיע מאמר של בולדווין או במקום אחר, זה קצת יטריד את האדמיניסטרציה, כי זה יעורר הדים בדעת הציבור.

אני מקבל את רוח המברק של מר אבן שעלינו לבוא היום בהסתערות מחודשת של פעילות, כי הסכנה שנראית לי בהשהייה היא חמורה.

בעניין השלום, עם כל הסכנות שהזכירו פה החברים דיבון ובן־דור, שאם נעורר את עניין השלום עלולים לבוא בתביעות, נדמה לי שלא ייתכן שבכל תכנית שאנו מדברים עליה לא יודגש עניין רצוננו בשלום ועניין נכונותנו למשא־ומתן, ואם אפשר לשלב בדבר זה איזה אקט של תכנית מעשית לדיון מיידי על פיצויים, זה מחזק אותנו מאוד. אני אומר: הלחץ הערבי והלחץ האמריקני; בעקבות הלחץ האמריקני עלינו לוויתורים בעוד חודשים אחדים, אם יתקדמו ענייני הביטחון בכיוון זה שתיארתי, יהיה יותר חמור מאשר יהיה היום לפני שהרחיקו לכת יותר מדי בהתחייבויות כלפי הערבים.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: אני רוצה לשאול שאלה בקטנות יען כי הקטנות האלה יכולים להפוך לגדולות ביחסים השוטפים. בזמן האחרון נשתנה הטון של הדיבור של האמריקנים, נשתנה הטון לא הנושא.

שר החוץ מ. שרת: זה הטון של הממשל החדש.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: בשבילי קיימת אמריקה, זהו השלטון, לא רק הטון. באותם הדברים שהם פונים אלינו, לא בדברים חיוניים, בדברים קטנים, ייתכן מאוד שאנחנו נבוא לידי התנגשות אתם ונצטרך להגיד: לא, או שנצטרך לעשות את ההפך ממה שהם ירצו, זה מאוד ייתכן, ואינני יודע אם זה כל־כך רע. אני רוצה בקשר עם זה להעיר הערות איך נראה המצב באמריקה. הייתי רוצה לשמוע את דעת אלה שעוסקים בעניינים אלה יותר מקרוב. משרד החוץ האמריקני, עד כמה שאני זוכר, היה עוין, אז אמרו: כולם היו עוינים. האיש העיקרי, והיו עוד כאלה, לא היה רק איש אחד עם קצת הבנה לדברים, היה לא רק ידיד. גם באו״ם, כל העניינים של המדינה, עניין הנגב ועוד רק התערבות הנשיא שינתה את הדבר. לי לא ברור אם משרד החוץ והנשיא זה היינו הך. לי לא ברור אם הנשיא אייזנהאואר יש לו השקפה ברורה ומגובשת בנוגע לפרטים; אינני יודע אם יש לו השקפה מגובשת על הבעיות הקטנות של המזרח התיכון, על ישראל ועל הערבים.

שנית, אינני יודע אם המצב בקונגרס הוא עכשיו יותר רע מאשר היה, זה לא אותם הכוחות, הכוחות מאוזנים בין הרפובליקנים לבין הדמוקרטים, אבל יש הבדל בזה שקודם הרפובליקנים היו מיעוט עכשיו הם רוב, אבל הרוב שלהם קטן והם בעוד שנתיים ימים יעמדו לבחירות, והם קודם־כול דואגים מה יהיה בסופם. אני יודע מה ההבדל בין טאפט לבין אייזנהאואר, לטאפט ישנה גישה פנימית, אם יש לו תכנית היא נוגעת בעיקר לעניינים הפנימיים, העניינים בעולם רחוקים ממנו. אייזנהאואר להפך, הוא חי בעיקר מעניינים בינלאומיים והוא אינו מוכן כל־כך ללכת אחרי העניינים הפנימיים, ונדמה לי שפה הקונגרס יותר חשוב מאשר באיזה זמן שהוא. אף־על־פי שאייזנהאואר נבחר ברוב גדול הוא לא תלוי במפלגה הרפובליקנית, אבל הסינט תלוי, והקונגרס תלוי, כי הפסד בעוד שנתיים עלול להשפיע על אייזנהאואר. האמרה שלהם שהם אינם חייבים ליהודים כלום...

שר החוץ מ. שרת: לא שמענו שאייזנהאואר אמר זאת, בחוגים שלהם נאמר הדבר.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: הוא לא יודע שרוב היהודים הצביעו בעד סטיוונסון? הוא גם לא חייב להם כלום. אבל אנשי הקונגרס תלויים, כל אחד תלוי באיזה דבר, והם חושבים מה יהיה בעוד שנתיים ובעוד 4 שנים, גם אם אני מניח שאייזנהאואר לא חושב. זהו איש של חובה שוודאי שקוע בבעיות, לא כל־כך בעיות של פוליטיקה פנימית. כאשר אנחנו עומדים בפני בעיות כל־כך חמורות, וגם הם עסוקים בעניין זה, לכן ייתכן שהם יבואו באילו דרישות ואנחנו נצטרך להגיד: לא. זה יכול להיות במובן ידוע מנוף של פעולה פנימית ותתגלה שנאה לעמדה זו שיש להם.

לכן ערך רב נודע לארגון הפעולה שלנו באמריקה. מצד אחד של שגרירותנו שם, קיום פגישות עם אנשים שם, משה [שרת] יהיה שם בקרוב, וארגון הפעולה של דעת־הקהל באמריקה היהודית והבלתי־יהודית. כרגע הם עומדים במרכז. אינני מתנגד שנחדש את השיחות עם האנגלים, אני נעשיתי קצת סקפטי בנוגע לשיחות עם האנגלים. הם שמעו הכול, כל מה שאפשר היה להשמיע, גם שמעו דברים חשובים לענייני המזרח התיכון.

ר. שילוח: הסיכום של השיחות היה כזה: שבאי־כוח שתי הממשלות יביאו את הדברים בפני הממשלות והן צריכות להחליט אם יהיה המשך לשיחות.[16]

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: אבל הם שמעו כל מה שאפשר היה להשמיע, שמעו דברים כבדי משקל, והם לא הגיבו כלום. כאילו לא היה. אינני מתנגד שנשאל מה נשמע, רק לא בעניין פינוי התעלה, לקשור זאת בדברים שבינינו לביניהם, שיהיה המשך כדי לברר מה רוצים, מה הם חושבים, או שיגידו: לא.

ש. בן־דור: יש לי רושם שהם נשאלו בשבועות האחרונים והם אמרו שהם מעיינים בזה.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: אינני תולה הרבה תקוות בזה, לי ברור שאם הם היו מעוניינים לא היו מחכים עד שנפנה. הכדור עכשיו אצלם, אמרנו דברים ברורים ודברים חשובים. בכל־אופן מרכז הדברים הוא באמריקה, ואני חושש מאוד שאנחנו נבוא לידי התנגשות ונהיה מוכרחים להגיד לאנשי ה"סטייט דפרטמנט": לא. יאמרו לנו: תסבלו קצת מהערבים, נאמר: לא. בנוגע לפינוי התעלה במצרים לא נוכל לעשות כלום, אבל בנוגע לדברים פה לא נוכל להסכים לכול, מפני שבאירוד אומר שמה שהם עושים טוב ליהודים.

ר. שילוח: לעניין הפנימי האמריקני אני רוצה להוסיף דבר אחר. כפי שרמז שר החוץ אחד הנכסים שלנו זו הערכת השלטונות הצבאיים את צה"ל. שם כנראה נעשתה עבודה רצינית מאוד. אני מתכוון לפעולת הנספחות שלנו בוואשינגטון, שליחת תלמידים, ביקורים ועוד, כל מה שציין כאן שר החוץ. הייתה תקופה שנקודת התורפה במערכת היחסים הייתה כאן. זה היה בראשית שירותו של גרניי,[17] דבר זה שופר, אף־על־פי־כן נדמה לי שצריך להיות טיפוח מתמיד, אם הולכים לקראת אפשרות של אמירת לא. צריך ליצור יותר ויותר ידידים בחוגים אלה. אני חושב שהרמטכ"ל צריך לדאוג לכך גם בפנטגון.

שר החוץ מ. שרת: כמעט כל הידיעות המגיעות אלינו מאייזנהאואר מעידות על כיוון ברור של פיוס הערבים ועל הטלת אחריות עלינו בעניין זה. זאת אומרת

16. ראה כרך 7, מס' 385.
17. קולונל סמיואל גרני שכיהן כנספח צבאי ואווירי של ארצות־הברית בישראל וראה למשל כרך 6, מס' 54 ומס' 55, הערה 1.

המטרה היא לתקן את היחסים עם העולם הערבי והיהודים צריכים לתרום לדבר זה. באחת השיחות השתמשו בביטוי שהיהודים צריכים לחזור אחרי הערבים. אין שם שום דבר על ישראל כערך עצמי ומה אמריקה צריכה לעשות למען ישראל כמות שהיא. רואים שהכיוון הקובע אצלו זה יחס ארצות־הברית עם ערב, וישראל מופיעה כגורם שעכשיו מפריע ויכול לסייע, מדוע לא מנסים.

שנית, גם אני יצאתי מתוך הנחה שאנחנו עלולים להתנגש עם ארצות־הברית. השאלה איך מתכוננים להתנגשות קשה והצורך להמתיק התנגשות זו על־ידי זה שנצא לקראתם ואז מכבידים עליהם את מלאכת הלחץ עלינו. ישנה הצעה של מר אבן להעמיד על סדר־יומם את עניין השלום בינינו לבין מצרים, שייכנסו למשא־ומתן וכו'. דעתך היא שיש ללכת בדרך זו? אפשר גם זאת לעשות. אבל אלה דברים שאומרים השכם והערב. אני סבור כי בזה לא סגי, אלא אנחנו צריכים לאמור דברים המתקשרים עם המצב עכשיו. אם אתה אומר שיש לאמור לאנגלים דברים שבינינו לבינם ולא לקשור זאת בעניין תעלת סואץ, בינתיים מעבירים צבא לירדן, נוצרים יחסי הסכם בינם לבין שתי מדינות ערביות, עם ירדן יש בין כה יחסים. עכשיו יהיה המצב בירדן עוד יותר חשוב מאשר עד עכשיו. עם מצרים היחסים במצב של חרבות שלופות, עומדים לעשות שלום, שלום שהוא כניעה במובן ידוע. אנחנו לא ממלאים שום תפקיד ולא אומרים שום דבר, הראיה שהם עושים. אפשר לאמור: אתם עושים דבר כל־כך גדול בשביל מצרים, תדרשו להכניס סעיף להסכם בשבילנו. השאלה היא מה אנחנו נותנים: אם אנחנו באותו זמן ממילא מוכנים לבוא ולאמור: הבה נחדש את המשא־ומתן שנפסק עם צאת הבריטים מפה, למה לא לקשור זאת מבחינה תכסיסית עם תעלת סואץ, כאילו מוכנים לתת איזה דבר.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: נניח שיצליחו בעניין הסואץ, מה הדבר [תורם] להסכם? אם יעשו איזה דבר בשביל ביצורנו פה, תחבורה, שדות תעופה, נשק, תעשייה, זה מגביר את כוחנו. שם ינסו להשיג רשיון כדי שתעבור אונייה?

שר החוץ מ. שרת: אם ישיגו חופש מעבר לאוניות נפט זה חיסכון של מיליוני דולרים, בשבילנו זה דבר כביר, וזו נסיגה של מצרים, לכן אני חושב שהם לא ישיגו זאת, אבל אם ישיגו זה דבר כביר.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: אני מסופק אם זה חיסכון של מיליוני דולרים, ההבדל הוא אם האונייה תעבור דרך תעלת סואץ או תלך בדרך אחרת.

כ. כץ: זה חיסכון של 6 מיליון דולר בשנה לפי הממדים כיום.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: עזרה להגברת הפוטנציאל האדמיניסטרטיבי זה דבר יותר חשוב, וזה בידם, זה לא תלוי בהסכמתו של נגיב. לעומת זה עניין המעבר איננו בידם והם לא יכולים להיות ערבים לתעלת סואץ, לא מפני שהם עושים טובה לנגיב, נגיב מכריח אותם לתת לו עזרה אמריקנית, לא יכולים לאמור: תשלם לנו בעד זה. לכן אני מסופק אם זה הדבר. אם לדבר עם האנגלים, לדבר אתם במה הם יעזרו לנו.

ר. שילוח: [–][18] לרכז את העברת כוחם לירדן, מרכז הדברים הוא בארץ.

הישיבה ננעלה בשעה 17.20.

18. מלה אחת או יותר חסרות במקור.

121

מ. שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
M. Sharett to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel. IW125 מברק מוצפן
Outg.: 130.02/2450/1 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 9 March 1953

Eban.
Further consid[eration] your 980 and perusal your 1000[1] failed kindle faith practicability your approach. Find difficult conceive *Mahmed* [State Department] policy likely turn somersault merely under impact new grandiose departure our side. They so far consist[ent]ly refused either accord us mil[itary] aid ahead of Arabs or abandon onesided wooing Arabs for MEDO [Middle East Defence Organization] or making MEDO contingent on peace within region. More specif[ical]ly both USA, UK, refused encumber Suez neg[otiation]s with any cond[ition]s our behalf. We keep saying since Egypt needs USA more than USA needs Egypt, USA can afford dictate but this may be good talking point far as goes while in fact reverse is true as USA must have Egypt for regional defence while Egypt still predomin[ant]ly neutralistic. Hence fear you relying in 980 (5) (B) on USA creating incentive for Egypt neg[otiating] peace is illusory whereas your proposal in (7) we grandly tell them we determined etc. and somewhat condescendingly express willingness coord[inate] bound sound hollow and ultim[ate]ly redound discredit. On merits of Egypt attitude all gleanings indicate:

(A) Peace with Isr[ael] is at best their very low priority, on no account advanceable to precedence to or simultaneity with evac[uation] Canal.

(B) If USA tries force them result be continued stalemate on Canal with no progress peacewards.

(C) Moreover while Canal issue pending Egypt needs every bit support from Arab states and will consider folly antagonize them by talking peace Isr[ael].

(D) Our peace declamations taken as sign weakness, nearness collapse and producing negative effect. Therefore even though new peace offensive might win us kudos pub[lic]rel[ations]wise, this be ephemeral profit while long-term result be further setback, loss face. Hope am not sounding idly sceptical if trying probe to bottom prospects before embarking this highly risky though noble adventure. Aware difference diplomacy and politics but question is which is which. Positive conclusions follow.[2]

Sharett

121

1. ראה מס' 109 ו־119.
2. ראה מס' 126.

122

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2309/12

תל אביב, 9 במארס 1953

מידי

שר החוץ, אשכול, אבריאל, בנדור נפגשו דייוויס, מקדניאל, ראסל, ג'ונס, היום בירושלים.

השר הזכיר הוראת דאלס לוולר לסדר פגישות לדיון במצבנו הכלכלי ושפגישות אלה עומדות להתחיל.[1]

השר סקר המצב מאז איגרת אבן באוגוסט 1952[2] ותיאר המאמצים הכבירים שנעשו והנעשים לאזן תקציב מטבע החוץ ולחיות תוך גבולות יכולתנו. תוצאות האמצעים החריפים הורדה נוספת רמת החיים, אבטלה והאטה רצינית בפיתוח, כולם מסוכנים. כל המאמצים האלה לא השפיעו על החובות קצרי־המועד והוכח שצדקנו בהערכתנו מאשתקד שבלי ביסוס אין תקומה. בין אחד באפריל ואחד ביולי חובות קצרי־מועד של 20 מיליון שנתאמץ בכל הדרכים לשלם בעצמנו גם על־ידי משכון חלק מההכנסות העתידות מהאשלג. רק אם כל אלה לא יצליחו ניאלץ להחליף חלק מהחובות בחובות קצרי־מועד חדשים.

אשכול ואהוד [אבריאל] הדגישו שבמשך השנה הפחתנו חובות קצרי־מועד ב־25 מיליון אך בגלל איחור בשילומים חשש רציני שנפסיד כל הרווח, על־כל־פנים לא הוספנו חובות קצרי־מועד השנה.

השר אמר שמטרת השיחות בוואשינגטון להתחיל לדון במצבנו הכלכלי על־מנת למצוא דרכים לביסוס החובות קצרי־המועד על־ידי הענקה נוספת או מלווה ארוך־מועד.[3] ביקש השגריר להבריק הערכתו והמלצתו.

מאהב

122

1. הדברים נאמרו בפגישת אבן עם דאלס. ראה מס' 105.
2. ראה כרך 7, מס' 289.
3. השווה דיווח על השיחה ב־FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1150-51.

123

מ. פרגאי אל ו. איתן
M. Pragai to W. Eytan

העתק: 93.03/3010/5

ניו יורק, כ"ג באדר תשי"ג
10 במארס 1953

לו. איתן היקר שלום!

אחרי פגישת היכרות קצרה לפני ימים אחדים נפגשתי היום לשם שיחה יסודית, אגב פת צהריים, עם אבטר סינק (Avtar Singh), המשמש כעת מזכיר ראשון במשלחת הקבע של הודו באו"ם.

מטרתי הראשית הייתה למסור לאיש שיחי על תכונתנו לקראת העלאת המסע האנטי־יהודי הסובייטי בפני העצרת ולשמוע מפיו תגובה ראשונה לגבי תמיכה בנו. על נושא זה דיווחתי "בצינורות המקובלים".

שעה קלה לפני פגישה זו מסר לי גדעון ר[פאל] על מכתבך אליו[1] על השתלשלות המאורעות האחרונים בקשר להקמת נציגות הודית בישראל, פגישתך עם ר. באנש [באנץ'] וכיו"ב. שמרתי את הדברים בלבי למקרה של צורך מבלי שהיה בדעתי להפנות את השיחה במתכוון לפרשה זו ומה גם שלא הוסמכתי לעשות כזאת.

אלא שלא היה כלל צורך לכוון את הדברים במיוחד, שכן סינק עצמו העלה פרשה זו ביזמתו הוא ותוך גילויי רצון ברורים על שנזדמן לו לעשות כך.

הוא שאלני כיצד הגעתי לנציגות בניו יורק ואחר־כך נתבקש כי אשאל אותו גם אני באיזו דרך הגיע הנה. הוא סיפר, אפוא, על עבודתו במשרד החוץ בניו דלהי והדגיש במיוחד כי עבד "ליד השולחן המזרח־תיכוני" (לא העמקתי חקור באיזה דרג של אחריות, אני מניח כי היה מעין "עוזר למנהל מחלקה"). כאן הבהיקו עיניו והוא ציין כי בזכות תפקידו זה בא במגע עם פרשת יחסי הודו–ישראל וגם נפגש ארוכות עם "הד"ר איתן שלכם".[2] הוסיף ושאל אותי אם לא תמהנו לדעת בשל מה לא קוימה עד כה הבטחת ראש הממשלה להקים יחסים דיפלומטיים. פתחתי ואמרתי כי בוודאי תמהנו לא פעם ולא עוד אלא שאנו אף... כאן שסעני והשלים את הפסוק לאמור "מאוכזבים". הסכמתי ואמרתי כי אמנם כן: קשה לאנשינו להבין מה גורם את הדחייה הזאת ומדוע אין ניגשים לבצע את אשר הוכרע זה כבר. "טוב, אפוא", אמר, "הבה ואמסור לך מה שידוע לי על נושא זה".

והרי קיצור דבריו:

1. ההחלטה להקים יחסים דיפלומטיים תקינים בין הודו וישראל שרירה וקיימת.

123

1. 3.3.1953, 93.03/3010.
2. איתן ביקר בהודו בפברואר – מארס 1952, במטרה להביא לכינון יחסים דיפלומטיים בין הודו לישראל. ראה כרך 7, מס' 71.

2. עובדת קיום מיעוט מוסלמי גדול בהודו אין לה ולא כלום עם השהיית הקמתה של נציגות הודית בישראל.

3. הגורם הראשי והמכריע המעכב הקמת הנציגות ההודית הוא סכסוך קאשמיר. כל עוד נמצא סכסוך קאשמיר על שולחן הדיונים של האו"ם מייחסת לו הודו משקל כבד לאין ערוך יותר מאשר לכל שאר הבעיות הנוגעות לה. לשם פתרון בעיית קאשמיר ברוחה היא זקוקה הודו לתמיכת ארצות ערב. תמיכה זו חשובה לה, לפי שעה, יותר מהקמת נציגות בישראל. היא מקווה כי אי־הקמת הנציגות עשויה לסייע בידה לזכות בתמיכה הערבית, מכל מקום החשש לאבד תמיכה זו מונע הקמת הנציגות בישראל.

4. קיימים גם קשיים טכניים: תקציב וכוח־אדם. אלא שעל קשיים אלה אפשר להתגבר ומה גם שוודאי לא נתנגד לנציגות צנועה בלבד בישראל. (נדנוד ראש שולל מצדי!)

5. במשרד החוץ ההודי מתנהלת כל הזמן רכילות פנימית על רקע העובדה כי קיימת "משרה פנויה להלכה" בישראל. כל פעם "כשמוזז" מישהו חוזרים ומעלים אותה משרה בישראל ויש ומישהו נתפש לרעיון זה ומוסיף דיבורים משלו (בחינת "הרצון שהוא אבי המחשבה") ומשתדל ליצור סביבו אווירה כאילו עומדים למנות אותו למשרה זו מתוך הרהורי־לב כי אווירת מסדרונות מעין זו תשמש לו בלון־ניסיון בחדרי אלה שההכרעה בידיהם. במלאכת הפרחת דיבורים כזאת הצטיין פרם קישן (Prem Kishen) שנשלח אחר־כך לפראג (מקום שם הוסיף, כנראה, לטוות חלום עלייתו לישראל ושיתף את חברנו זאב שק בחזון־לבו). – מכל מקום במשרד החוץ ההודי לית מאן דפליג כי יבוא יום ויתמנה מישהו לאותה משרה בישראל הקיימת עדיין רק על גבי הנייר.

6. לאיש מן החוץ קשה להסביר מה רבה מידת ריכוז ההנהלה שבידי ראש הממשלה, י. נהרו. איש זה קובע כול ודבר אינו מתבצע בלעדיו או בלי הוראה מפורשת מצדו. על אחת כמה כך כשהנידון הוא ביצוע החלטה שלא בלי לבטים הגיעו אליה. שני האנשים אחרי ראש הממשלה בענייני חוץ הם כעת N. R. Pillai (שתוארו "מזכיר כללי" והנע על מישור ביניים מעל הפקידות אך למטה מהממשלה) ו־R. K. Nehru (שתוארו "מזכיר לענייני חוץ"). איש אחרון זה היה בשעתו שגריר הודו בשטוקהולם והשתתף גם בעצרת השישית. הוא שאר בשרו של ראש הממשלה והוא הפקיד הגבוה ביותר של משרד החוץ, היינו המנהל הכללי, אלא שבינו לבין השר (הלא הוא ראש הממשלה) עוד חוצץ מר פילאי. איש שיחי הוסיף כי לדעתו על ישראל לחזור ולפנות לראש הממשלה, היינו לשלוח לו מעין תזכורת נוספת, אחרי תום העצרת השביעית ותוך שימת־לב לבעיית קאשמיר.

כששאלתי את סינק לאיזה מועד הוא מתכוון בכך רק חזר והשיב כי נחכה לסיום העצרת "ואל נשכח את קאשמיר". הוסיף ואמר כי לדעתו יש "לצנר" (to channel) את תזכורתנו אל ראש הממשלה בדרך מר פילאי, אך נזכור נא כי האות לביצוע לא תינתן אלא על־ידי ראש הממשלה עצמו ולא איש זולתו.

חלק זה של שיחתנו נמשך כעשרים דקה; כל הפגישה ארכה קרוב לשעתיים ובהזדמנות אחרת חזר לנושא זה ואמר לי בבטחה כי נציגות הודית בישראל קום תקום. מתי? – סתם הכתוב ולא פירש.

התרשמתי כי האיש כן ורציני, הלך מחשבתו אינו תמיד ברור והגיוני ופעמים הסתבך בסתירות (עברתי על כך בשתיקה). נפרדנו בידידות רבה ובנימה אישית מודגשת (סיפר לי כי זה לא כבר נשא אשה וכי יבנה משפחתו כאן שכן ישרת כאן כארבע שנים לפחות). ביקש במפורש למסור לך דרישת שלום.

בברכה חמה, שלך,

מ.פ.

מ. פרגאי

124

פגישת משלחות ישראל וסוריה (ב־10 במארס 1953)[1]

Report on the Meeting between the Delegations of Israel and Syria (10 March 1953)

130.02/2434/3

סודי ביותר

[.....][2]

(א) בתחילת הישיבה ביקש ג'דיד הבהרה בנוגע לשתי נקודות: מה יהיה גורל אדמות של אנשים שאינם תושבי המפורז כרגע, כגון אנשי בקרה שחלקם נמצא בסוריה וחלקם בשעב בישראל.

(ב) מה יהיה סוג הפיצוי שיינתן לערבים עבור אדמותיהם.

הוא הצהיר שסוריה אינה מוכנה לקבל שום פיצוי כספי עבור האדמות שתפולנה בידי ישראל. הם עומדים על כך שהפיצוי יהיה קרקע ומבקשים לדעת היכן תהיה קרקע זו.

ויז'ייה הציע לא להיכנס בינתיים לשאלת הפיצוי, אלא להתחיל ראשית בדיון בשינויים בקו שביתת־הנשק ורק לאחר שיהיה קו להתחיל לדון בפיצוי.

עמדתנו הייתה שהצעת ויז'ייה לדון ראשית בקו, נראית לנו. סגן־אלוף הרכבי הבהיר כי איננו מגבילים את עצמנו בפיצוי לבעלי הקרקע הגרים במפורז, אולם בדבר צורת הפיצוי איננו יכולים לענות כרגע היות וזה תלוי במקום בו יעבור קו החלוקה שייקבע.

לאחר הצהרתנו הנ"ל הסכימו הסורים להתחיל לדון בקו שביתת־הנשק והוחלט להתחיל באזור המפורז הדרומי ואחר־כך לעבור לאזורים האחרים.

124

1. המסמך מיום 11.3.1953. מקום הפגישה לא צוין בתעודה.
2. רשימת המשתתפים לא הודפסה כאן. בפגישה השתתפו: ויז'ייה, טקסיס וצוות אנשי או"ם, ג'דיד ושתילה מצד סוריה והרכבי, גאון, מודעי ורייכמן מצד ישראל.

הסורים הציעו קו שיעבור לאורך גבול האדמות בין נוקיב לעין גב, משם לגבול הבינלאומי, בהשאירו את סוסיתא בצד הישראלי, ומשם עד BP65 לאורך הגבול הבינלאומי, משם פונה הקו דרומית־מערבית עד לכביש עין גב ויורד דרומה, לרגלי גבעת תל קציר, בהשאירו את הגבעה בידינו ומשם דרומה עד לירמוך.

הסורים הודיעו שהצעתם מבוססת על התחשבות בשלושה גורמים והם: בעלות קרקע, ביטחון ושטח השפעה. זהו הקו האחרון שהם יכולים להסכים לו ואינם מוכנים לוויתורים נוספים.

אנו הצענו קו שיעבור לאורך קו הרוחב 244.5 בין עין גב לנוקיב, משם לאורך הגבול הבינלאומי עד לטאופיק, בהשאירו את טאופיק והאדמות הקרובות לו בידי סוריה. מ־BP70 לאורך הקו הבינלאומי ומגיע לירמוך על־יד ג׳יסר אל האווי.

הודענו שהצעתנו מבוססת על המצב העובדתי בשטח וכן על העובדה ששלושה כפרים ערביים במפורז (אל־חמה, נוקיב וטאופיק) מקיימים קשר עם סוריה. אין ברצוננו להפסיקו ולכן אנו מוכנים לוותר עליהם ועל האדמות הקרובות להם. ביטחון סוריה לא ייפגע על־ידי השארת המישורים בידינו, היות והיא נמצאת על הרמה.

ג׳דיד הודיע שלדעתו הקו הישראלי רק מאמת את חששותיו שישראל מנסה להשתלט על המפורז כולו ביצירת עובדות. אם ישראל חרשה בכוח אדמות ערביות במפורז, אין הדבר נותן לה את הבעלות עליהן. המשלחת הסורית דוחה באופן קטגורי את הצעת הקו הישראלי.

הודענו שכבר בתחילה הסכמנו לשלם פיצוי לאלה שייפגעו, אולם מסיבות ביטחון איננו יכולים להסכים שהסורים ירדו מהרמה ויתקרבו לכביש עין גב.

ג׳דיד ביקש שקולונל טקסיס יראה למשלחות את הצעת הקו שהוא הכין בזמנו ואז אפשר יהיה אולי למצוא פשרה כל שהיא בין ההצעות המנוגדות.

ויז׳ייה הודיע שטקסיס לא יוכל לעשות זאת כרגע היות והקו הזה נשתנה בינתיים בהתאם להשתלשלות העניינים מאז שהוא הוכן. הוא מציע לעבור לדון באזורים האחרים, היות ונוצר קיפאון במפורז הדרומי ואולי לאחר שיושג הסכם במפורזים האחרים אפשר יהיה לחזור ולדון במפורז הדרומי.

ג׳דיד התנגד ואמר שכדאי לגמור ראשית עם המפורז הדרומי והציע עוד פעם שטקסיס יראה את הצעת הקו שלו.

עמדתנו הייתה שנראה הדבר שהסורים אינם מתחשבים כלל בוויתורים שעשינו בדבר דיג וגישה לכנרת ולוקחים דברים אלה כמובנים מאליהם.

ג׳דיד ענה שעניין זה אינו נוגע לסימון הקו אלא לשאלת הפיצוי שהוסכם לדון עליה יותר מאוחר.

אנו תמכנו בעמדת מר ויז׳ייה והצענו לעבור לדון באזורים המפורזים האחרים ואחר־כך לחזור לדיון במפורז הדרומי.

מפאת השעה המאוחרת הוסכם לסיים את הישיבה ושהישיבה הבאה תהיה ביום 16.3.53 שעה 11.00 בבית המכס הסורי.[3]

ש. רייכמן
רייכמן שלמה סרן

3. ראה מס׳ 136.

125

א. ששון אל מחלקת מערב אירופה
E. Sasson to the Western Europe Division

מברק מוצפן מפר314
נוסח נכנס: 130.09/2356/4

רומא, 11 במארס 1953

בהול

השיחה עם דלבלסו נמשכה כ־40 רגע. לרגל חשיבותה הצטרפו בהמשכה דה־סטרובל וצופי. פתחתי בהבעת השתוממות על שישראל לא הוזמנה לוועידת פלרמו[1] והמשכתי בהסברת פגיעתם במעמדנו המדיני ובהצגת הבקשות שלנו. הדגשתי שבאם לא ימלאו אחר בקשותינו נצטרך לפנות למדינות הידידותיות המשתתפות בוועידה ולתת פרסום בעיתונות העולמית למעשיה הבלתי־ידידותיים והבלתי־הוגנים של איטליה כלפינו. לשבחם של אנשי שיחי יש לציין שהם גילו הבנה רבה, הביעו צער עמוק על שלא דאגו לבוא אתנו בדברים בעוד מועד כדי להסביר שלא הייתה להם כל כוונה רעה באי־הזמנת ישראל, היכו על חטא וביקשו כמה פעמים סליחה והבטיחו כי בעתיד לא יקרה כדבר הזה יותר. בו בזמן ביקשו כי נבין למצבם שברגע האחרון אין ביכולתם לדחות הוועידה או להכניס שינויים בתכניתה, בהרכבה ובצורת הופעתה. כן ביקשו שלא ננקוט בכל צעד נגדם בשום מקום כדי שלא נקלקל יחסינו אתם ולא ניתן לערבים לשמוח לאיד. לכשראו שאני עומד על שלי בתוקף הציע דלבלסו בתמיכת צופי כפשרה וכפיצוי:

(א) שאעביר לממשלתי הבעת צער והתנצלות בשמם.

(ב) וכן הבטחה כי להבא יהיו זהירים יותר.

(ג) שמשרד החוץ האיטלקי יודיע במסיבת עיתונאים שככל המדינות הים־תיכוניות האחרות הוזמנה ישראל לוועידת פלרמו אלא שמסיבות טכניות הודיעה על אי־יכולתה להשתתף השנה.

(ד) שמשרד החוץ האיטלקי ידאג להמציא לנו ידיעות על דיוני הוועידה.

כתגובה הודעתי שאיני מוסמך לדבר על פשרות אך כאיש שחותר להידוק היחסים הידידותיים בין ישראל לאיטליה אני מוכן להעביר את הפשרה לממשלתי ולהשתדל לרכך את רוגזה. אני רואה בתגובת האיטלקים פיצוי מספיק ומציע לכם להסכים לכך,

125

1. ועידה לענייני תרבות שעמדה להתכנס ב־15 במארס ביזמת המרכז האיטלקי לשיתוף פעולה ים־תיכוני ובחסות משרד החוץ האיטלקי. לוועידה הוזמנו נציגי מדינות ים־תיכוניות ומדינות ערב ומשקיפים מארצות נוספות ומטעם מוסדות בינלאומיים. ישראל לא הוזמנה לוועידה בגלל התנגדותם של הערבים והיא ראתה בכך פגיעה חמורה ותקדים מסוכן. בהתייעצות במשרד החוץ הוחלט לנסות להשיג הזמנה ואם לא יצליחו – להשיג דחייה, או לדרוש שאיש משרד החוץ האיטלקי לא ישתתף בוועידה. ששון נפגש עם דלבלסו קודם שהוחלט על הצעדים האלה. (מברק מחלקת ארצות־הברית אל המשלחת בניו יורק, 11.3.1953, 130.09/2377/1).

וכן לנצל הזדמנות ראשונה כדי להכריז מצדכם ברבים שקיבלנו הזמנה לוועידה ולא נענינו לה מסיבות טכניות. אני בטוח שהאיטלקים ייזהרו הרבה בעתיד. הבריקו הסכמתכם כי אני חייב תשובה לדלבלסו.[2] אגב, המשתתפים בוועידה יופיעו בשם מוסדות תרבותיים ולא בשם ממשלות.

ששון

126

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W13 מברק מוצפן
Inc.: 130.02/2455/10 :נוסח נכנס

Washington, 11 March 1953

Am at variance with whole of 125[1] but colleagues urge me against personal inclination make one attempt argue further against special reactions. Will mainly point out some wrong factual premises which perhaps explains this strange gulf in our thinking.

(1) Your second sentence: fact is they have actually turned two somersaults at our behest in two weeks, once for Dulles to reject idea MEDO [Middle East Defence Organization] without Israel[2] and once in Byroade private[3] and Dulles public statement[4] no effective Security Org[anization] possible without prior Arab Israel settlement. We are privately told this is response to our own recent arguments so we sh[ou]ld not assume our [un]importance in advance.

.2 הפשרה שהציעו האיטלקים לא התקבלה על דעת שר החוץ ואנשי משרדו. ששון התבקש לומר לאיטלקים את הדברים האלה: (1) ישראל מעריכה את התנצלותם; (2) ישראל לא תוכל להשלים עם הוצאתה מן הים התיכון; (3) ישראל מבקשת לשלוח לה מיד הזמנה; (4) אם לא תוזמן תיאלץ ישראל להשפיע על מדינות ידידותיות שלא יתנו את ידן להחרמתה; (5) אם לא תוזמן תיאלץ ישראל להוקיע את מזימות החרם הערבי ולהביע צער על שמדינה ידידותית כאיטליה נלכדה ברשת. (ראה נג'ר אל שרת ומזכר מאת שר החוץ, 12.3.1953, 130.09/2356/4.) ששון נפגש עם דלבלסו ב־13 במארס ומסר לו את הודעתה של ישראל. דלבלסו הביע צער על עמדתה של ישראל ועמד על הקושי שבהזמנת ישראל בשלב הזה של ארגון הוועידה. הוא שב וביקש שישראל תסכים לפשרה. ברוח ההנחיות שניתנו לו דחה ששון את הפשרה, ודלבלסלו הבטיח להעלות את הנושא לדיון נוסף במשרד החוץ האיטלקי. (ראה מברק ששון אל מחלקת מערב אירופה, 13.3.1953, שם.)

126

.1 ראה מס' 121.
.2 ראה מס' 105.
.3 ראה מס' 115.
.4 במסיבת עיתונאים בניו יורק ב־9 במארס.

(2) Your third sentence: past consistent refusals are irrelevant to present and future when new look is being taken. Looks as if MSA [Mutual Security Act] 1953 will probably contain specific provision mil[itary] aid Near East countries not contingent as before. USA do not believe in one-sided Arab MEDO and Dulles actually indicated Monday MEDO is contingent on peace within region. Thus whole of this crucial sentence outstripped by events.

(3) Your fourth sentence: surely position so far is not that USA, UK, have refused encumber Suez neg[otiation]s with Israel conditions but that you reject suggestion that we formally request them to encumber them. Irrespective USA, UK, attitude question is whether any Memisrael [Government of Israel] can decently allow Suez neg[otiation]s to begin without formal request for parallel discussion vital Israel issues affected by those neg[otiation]s.

(4) Our impression here Egypt dependent on USA for everything it wants politically, economically, militarily and *vis-á-vis* UK. Egypt is weak and USA can call tune. Agree we sh[ou]ld not sound grand or condescending and actual approach sh[ou]ld be drafted by someone skilful enough with words to avoid this impression. We have remarkably strong position since we command all cummunications between Egypt and Arab world so that there is no M[iddle] E[ast] without us whether for defence or anything else. Also our chance influence thinking this Admin[istration] greater in my opinion than predecessor since there is now movement and receptiveness whereas before there was static fatalism of overexperienced veterans in [State] Dep[artmen]t. My language may have reflected view that in context discussion of Security Org[anization] M[iddle] E[ast] and peace Israel position very strong if we assert it.

(5) Egypt may have views you ascribe to it but (B) and (C) are speculative. Any case not for us accept their attitude as determining our course. Before we tormented them at G[eneral] A[ssembly] they never agreed to neg[otiate] directly even in principle but they ended up talking Yiddish.

(6) All our peace offensives have strengthened us publicly with no parallel risks. Arabs do not get encouraged or jubilant but seriously embarrassed by such peace offensives. Remember their tormented conclusions last Dec[ember] Arab League meeting.[5] Do not see risks set-back and loss face from any serious peace movement. We gain either substantively or at least tactically.

(7) Other hand risks are very grave if we do not act on peace and defence. If we present no proposals peace or defence now we shall be defensively discussing concrete perhaps adverse USA, UK, proposals for peace and

5. בתגובה על הניסיון להעביר בעצרת השביעית של האו"ם החלטה הקוראת למשא־ומתן ישיר בין הערבים לישראל גינתה הוועדה המדינית של הליגה בקהיר, ב־25 בדצמבר 1952, את עצם הרעיון של הזמנת הערבים למשא־ומתן עם הישראלים והביעה תקווה שהניסיונות הללו לא יישנו.

defence in matter of weeks and may look back nostalgically to March 53 when there was inviting vacuum for Israel initiative and concrete program.

At embassy meeting Monday all colleagues were unanimous on need approach such as I suggested, differed only on publicity, timing. Our White House contacts also agree Ike [Eisenhower] more interested peace than MEDO, w[ou]ld warm to us if we were authors of definite peace initiative. So far we have poured nothing into Dulles' ear which has not come out of his mouth in recognizable form. Please consider again in light his statement, my cable on Lazarus talk[6] and Goitein on Byroade.[7] Have sent you documents.

Eban

127

פגישת נציגי ישראל וירדן (11 במארס 1953)
Meeting between the Delegates of Israel and Jordan (11 March 1953)

130.02/2453/3[1]

ביום 11.3.1953 התקיימה הפגישה במישור גבוה עם ירדן. את ישראל ייצג סגן־אלוף גאון. את ירדן ייצג מר עזמי נשאשיבי וקולונל מהליגיון האחראי למשטרה בגדה המערבית. השיחות התנהלו בר[א]שותו של מר ויז'ייה שפתח את הדיון בציינו, כי לדעתו שתי דרכים לפתרון בעיית ההסתננות: פעולות יזומות עצמאיות של כל צד נגד המסתננים ופעולות משותפות נגדם.

נציג ישראל ציין, כי קיום הפגישה מראה על רצונם הטוב של שני הצדדים לשפר את היחסים בין ירדן וישראל. ההסתננות ותופעות הלוואי שלה פוגעות בישראל ובירדן כאחד: לישראל היא גורמת נזקים ברכוש ובנפש, מגבירה את המתיחות בין שתי המדינות ומצריכה השקעת מאמצים מיוחדים לשמירת הביטחון לאורך הגבולות. לגבי ירדן, הרי יסודות פליליים בין המסתננים מרחיבים את מעשיהם גם בתחום ירדן ומאיימים על ביטחונה הפנימי. תקריות גבול מסכנות חיי אזרחים שקטים חפים מפשע ומחייבות ריתוק כוחות ירדניים לשמירת הביטחון בגבול.

נציג ירדן הסכים לדברי מר ויז'ייה וסגן־אלוף גאון, אולם התנגד לדרכי הלחימה של ישראל במסתננים שלדעתו הם מקור הרעה. שלטונות ירדן הרחיבו את סמכויות מושלי המחוזות, הרשאים עתה לשפוט מסתננים שיפוט מהיר. תושבי הכפר הערבים אינם שמים לב להסכמים ולמפות ועוברים את הגבול לגנוב תפוזים וכדומה למחייתם. אין לזקוף לחובת ירדן מעשים פליליים, המבוצעים על־ידי אנשים פרטיים. הוא כפר בטענה, כי שלטונות ירדן מעורבים או מעודדים מעשי הסתננות.

6. ראה מס' 117.
7. ראה מס' 115, וראה תשובת שרת במס' 131.

127
1. על המסמך רשום: "מתוך בוועדות שביתת־הנשק ובגבולות ישראל, עלון מס' 17".

נציג ישראל בירך על מאמצי ירדן ללחום בהסתננות, אך ציין כי תוצאותיה[ם] אינן ניכרות לעין. יתר־על־כן, לא זו בלבד שההסתננות לא פחתה אלא להפך היא התפשטה והתרחבה. ירדן נושאת באחריות לביצוע כל סעיפי ה[סכם] ש[ביתת]־הנ[שק]. מתוך רצון כן והדדי אפשר יהיה ללמוד את סיבות ההסתננות ולהתגבר עליה.

בתשובה לכך הפליג נשאשיבי במעשי הזוועה שמבצעים, כביכול, כוחות ישראליים לאורך הגבולות.[2] לאור עמדתו של נשאשיבי ביקש נציג ישראל לא להמשיך בישיבה, לפי הצעת ויז׳ייה תתקיים הישיבה הבאה ב־19.3.53.[3]

128

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

Coded Tel. X561 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2330/19 נוסח נכנס:

New York, 12 March 1953

Immediate

Foll[owing] conclusions reached after consultation with USA and in own del[egation] yesterday:

(1) Almost certain Czech item will come first and they will attack us under that heading.[1]

(2) If so we shall be ready for full response by selves and other del[egation]s within that item leaving for later consideration whether we also raise under Polish item.

(3) Prospects of any resol[ution] doubtful since firstly not appropriate or relevant within Czech item. Debate can go off on tangent but hardly to extend resol[ution], and secondly Americans have shown us draft theirs so vague to be worthless. Operative para[graph] views gravest concern that certain states

2. השווה מס׳ 112, הערה 2.
3. הפגישה השנייה התקיימה במועד המתוכנן. נציג ישראל העלה בשיחה הצעות לפתרון בעיית ההסתננויות ונציג ירדן הגיב עליהן בחיוב. הוא סיכם את השיחה לפי הסעיפים האלה: (1) ירדן מוכנה לנקוט צעדים כדי להקטין את המתיחות השוררת בין שני הצדדים. (2) ירדן מוכנה לשמוע כל הצעת עזרה שיציעו לה במלחמתה נגד המסתננים, ללמוד אותה ולהביאה לדיון לפני הממשלה. (3) ירדן נוקטת פעולות נגד המבריחים ומוכנה להגבירן. בישיבה שב נציג ירדן וביקש למסור את ההצעות המפורטות בתזכיר ולהתחשב בעובדה ששלטונות ירדן אינם מעודדים את ההסתננות ורואים את המסתננים כמפירי חוק. הוא הבהיר שאין ליחס תוכן מדיני לפעולות אלה. (ראה גאון אל משרד החוץ, 22.3.1953, 130.02/2429/4.) התזכיר שביקש נציג ירדן נמסר לו בפגישה השלישית ב־25 במארס. ראה מס׳ 146.

128
1. ראה מס׳ 108 והערה 2 שם.

are increasing international tension by flouting fundamental rights freedoms particularly through gov[ernmen]t policies intensified religious and ethnic persecution and discrimination in flagrant defiance Charter and world conscience. They say if they were any more specific Asians not only Arabs would oppose or abstain in such numbers as give us morally inadequate majority. If this true as will check from Latins then not much use trying convert Americans to more specific reference which fairly possible in itself. We shall in that case revert to plan of stating issue in as impressive and vigorous series of speeches as possible.

(4) If raised under Czech item there will be at least virtue that we respond to their initiative. Lost momentum through passage weeks since initial excitement and Stalin death make it necessary have some such atmospheric starting point.

(5) We thus concentrating on preparation own case and discuss with Americans, Latins and Europeans in their contributions leaving resol[ution] in abeyance until or unless situation develops making decent resol[ution] possible. USA del[egation] not opposed to some resol[ution] but thinks main point is debate not resol[ution] which anyway sterile in respect action.

(6) Am working this weekend on first draft speech for Golda [Meyerson]'s opening[2] on material prepared Robinson, Levavi.

Eban

129

מ. שרת אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק)
M. Sharett to the Israel Delegation to the United Nations (New York)

מברק מוצפן YA88
נוסח יוצא: 130.09/2330/13

תל אביב, 12 במארס 1953

ליוסף שלכם 556.[1] בהתייעצות שלושתנו באנו למסקנה כי על גולדה [מאירסון] לנסוע ולהופיע.[2] העובדות שהיו לא נשתנו והסכנה לעתיד קיימת ועומדת, הרי שאנו עתידים לתת הדין אם לא נזהיר מראש ומעל הדוכן העליון. מות סטאלין לא יפסיק

2. ראה מס' 93 והערה 1 שם.

129

1. דב יוסף כתב מניו יורק כי מאחר שמותו של סאטלין שינה את פני הדברים יהיה זה משגה לשלוח את גולדה מאירסון לעצרת. הוא הביע חשש "כי דבריה במצב הרוח השורר כיום יתנפצו לחלל ריק ויישארו ללא התגובה הרצויה" (11.3.1953, 130.09/2330/19).
2. ראה מס' 93 והערה 1 שם.

הריב בין מזרח ומערב בעצרת זו ובכלל ואם אנו נשתוק יהיה ויכוח על כל העניינים העומדים על הפרק ורק קולנו לא יישמע. ברור שמות סטאלין משנה הרקע הפורמלי ומחייב לפתוח ולסיים לא בקטרוג אלא בפנייה למימשל החדש ובגיוס תמיכת דעת־הקהל העולמית לפנייה זו לבדוק מחדש המדיניות הנפסדת ולהפסיק השיטנה אבל תוכו של הנאום צריך להיות הרצאת העובדות. המצב מחייב לעיין שוב בכדאיות יזמה להחלטה מיוחדת אבל לא ביטול ההופעה. החשש פן לא תזכה הופעתנו להד הראוי ודאי מבוסס אבל פחות חמור מהחשש פן על־ידי אי־הופעתנו יימחק העניין מסדר־היום הבינלאומי.[3]

שרת

130

מ. שרת אל א. אבן (וואשינגטון)
M. Sharett to A. Eban (Washington)

Coded Tel. IW134 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2309/12 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 12 March 1953

Subsequent signing new MSA [Mutual Security Act] agreement had valedictory *tête-à-tête* talk Davis over hour. Reviewing pending issues self referred:

(A) *Grant*

Said reports indicate dep[artmen]t working on figure in neighbourhood 60, whereas we asked 121. Amb[assador] is aware extent urgency our needs, we hope amount recommended will not fall short last year.

(B) *Mil[itary] Aid*

Without divulging know what they intended doing according your W/6 (2)[1] self expressed wish they w[ou]ld do so. Reiterated opposition any arms Arab states but added even if they eligible great deal w[ou]ld depend on way allocation be distributed among them and Isr[ael]. Stressed urgency arms in some of which we lamentably deficient to extent utter inability muster full potential strength in major emergency, also referred infrastructural aid as highly important.

3. ראה מס' 165 (הערת־עורך).

130

1. אבן כתב שלקראת אישור חוק הביטחון ההדדי לשנת 1953–1954 ימליץ הממשל האמריקאי: (1) על הקצבת 62 מיליון דולר לסיוע כלכלי וטכני לישראל; (2) על הקצבת 100 מיליון דולר לסיוע צבאי לישראל ולמדינות ערב. הסכום הזה נקבע כסעיף נפרד ולא כאחוז מסוים מן הסיוע הצבאי לטורקיה, יוון ואיראן כפי שנקבע בשנה הקודמת. (מברק אבן אל שרת, 9.3.1953, 130.09/2310/1.)

(C) *Press campaign [Washington] DC*

Wondered if officially inspired and reflects trend in which policy crystallizing, in which case feared grave set-back to cause peace by encouragement intransigence.

Here Amb[assador] took floor to say did not think policy finalized, anyhow saw no indication that effect in papers received which contained nothing unfriendly to Isr[ael]. Personally thought what was intended was not change policy but exploitation of opport[unity] to be more assertive and try precipitate constructive development. Trouble in past Arabs came regard admin[istration] as being in hands Isr[ael] and under thumb Jewish and Zionist influences in USA. It was to Israel's advan[tage] that new admin[istration] not tagged with any pro-Israel label and needn't be apologetic in pressing Arabs for peace. Its attitude can be, we desire peace in M[iddle] E[ast] not for sake Isr[ael] but for our own selfish reasons, we want peace whereas Russia wants chaos. Believed Israel's position was fundamentally good that is why it was so important not prejudice it this formative stage hence importance he attached to representations against reprisals and transfer For[eign] Min[istry]. Reports about [Washington] DC veering round to pro-Arab orientation were silly and harmful, he had no evidence in support this extreme view.

Self said analysis illuminating. Dep[artmen]t's recommendations on grant and mil[itary] aid w[ou]ld be to us first concrete indications course they steering.

(D) Said we now taking stock our position against new background of which main features are new admin[istration] USA, rupture with USSR, impending Anglo-Egypt[ian] accord, tending to following conclusions linked together: (1) New peace offensive imperative. (2) Enormous prize about to fall Egypt's lap must cost her at least lifting blockade. (3) Transformation def[ence] position resulting from evac[uation] Canal calls for our association new def[ence] plans. (4) Bold overall plan for resettl[ement] Arab ref[ugee]s under sponsorship USA with our contrib[ution].

Davis reacted on blockade that they c[ou]ld be more encouraging than they were but having in past proved overoptim[ism] preferred caution now. He again generally hinted something important was brewing which he unable divulge.

(E) *Battle Act*

Self made clean breast explanation what happened and measures now

taken,[2] expressed firm hope no issue w[ou]ld be made of it to embroil relations but if was we w[ou]ld face it with calm conscience and good faith. Amb[assador] shared this hope, showed fully understood position and believed every word we said, added glad I referred issue as was important for him to hear assurances confirmed by me personally.

During conversation Amb[assador] set great stock by his own reports to [Washington] DC which he hoped helped create full understanding our position on cardinal issues.

Sharett

131

מ. שרת אל א. אבן (ואשינגטון)
M. Sharett to A. Eban (Washington)

Coded Tel. IW145 מברק מוצפן
Outg.: 130.02/2449/1 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 15 March 1953

(1) Regret my reaction your 13[1] delayed by *moatza* [Mapai Party Council].

(2) You are not offended are you, pl[ease] let's not lose patience in arguing it out.

(3) While argument goes on, new developments add to pros and cons your line.

(4) Was about cable you our positive concl[usion]s when your above arrived, am now amplifying them.

(5) We are against formal public request to US, UK, neg[otiate] with us on Suez implic[ation]s because: (a) w[ou]ld be courting almost certain rebuff, (b) this w[ou]ld be hardest blow pres[ent] junc[tion] which no am[oun]t pub[lic] symp[athy] w[ou]ld countervail but on contr[ary] comment w[ou]ld be we overshot mark, (c) if neg[otiation]s do ensue, our initiative pres[ent] context might be interp[rete]d as implied commitment offer bases in lieu Canal involving us hopeless complic[ation]s.

2. בשנת 1952 נשלחו משלוחים של יהלומים תעשייתיים מישראל לפולין. בכך הפרה ישראל את התחייבותה מ־29 בינואר 1952 (בתיק 93.08/361/7) שלא להרשות ביודעין משלוחים של חומרים אסטרטגיים למדינות הגוש המזרחי. (ראה איגרת מאת הממונה על שגרירות ישראל בוואשינגטון אל מזכיר המדינה, 29.1.1952, 93.08/361/7.) ההתחייבות ניתנה לפי דרישות חוק הפיקוח על סיוע ההגנה ההדדית (החוק על־שם Battle) שעל־פיו הוכרזה ישראל זכאית לסיוע צבאי בתשלום (ראה כרך 7, מס' 220 והערה 3 שם). ישראל הסבירה שהמשלוחים יסודם בטעות מינהלית והצהירה שנעשו בלי ידיעת הממשלה ובניגוד לרצונה ולהוראותיה. היא דיווחה לממשלת ארצות־הברית על האמצעים שננקטו להידוק הפיקוח על הייצוא. (ראה טיוטת איגרת ממשרד החוץ אל השגרירות האמריקאית, 16.3.1953, 130.04/1817/10 וראה גם מס' 399.)

131

1. ראה מס' 126.

(6) Instead we sh[ou]ld act as foll[owing]: (a) request US, UK, keep us informed progress neg[otiation]s with Eg[ypt] as we vitally concerned, (b) request both insist lifting blockade as indispens[able] cond[ition] evac[uation], (c) ask UK resume with us neg[otiation]s started with mil[itary] mission here on certain preparations for emergency which evac[uation] renders urgenter, (d) inform US of this and urge them do their part in strengthening our defensive capacity.

(7) We are against attempt forcing Eg[ypt] publicly neg[otiate] peace under Art[icle] 12 because: (a) even if Eg[ypt] responds they can easily whittle it down as to level and scope to someth[ing] insignif[icant], (b) unless we do this in concert with US they will accuse us of thoughtless precipitation issue and wash hands, (c) our pub[lic] action will look like mobiliz[ation] pressure against Admin[istration] at time when we sh[ou]ld explore every avenue friendly understanding, (d) in light last talk Davis[2] we sh[ou]ld avoid risk untimely or unwarranted pub[lic] initiative our part as liable exonerate US any oblig[ation] and lead them reject undignif[ied] role of acting at our behest.

(8) Instead we sh[ou]ld by relentless diplom[atic] offensive and artillery support press, Congress, on which anon, consolidate important gains achieved as per your 13 (1), (2) and urge pressure on Eg[ypt] for direct neg[otiation]s as abs[olute] precond[ition] MEDO [Middle East Defence Organization].

(9) Same time we sh[ou]ld directly, indirectly, keep up our pub[lic] campaign for (a) peace as prerequisite defence, (b) defence with Isr[ael] particip[ation], (c) mil[itary] aid to Isr[ael] without waiting – highlighting Suez evac[uation] as rendering all these issues acutely urgent.

(10) We sh[ou]ld anticipate US pressure on us re refugees by urging them adopt overall financial scheme for complete solution prob[lem] providing for grants to UN and loans to Arab gov[ernmen]ts cooperating while offering our part finalization our oblig[ation] re compens[ation] which be redeemed either over long range, years if unaided, and this subject discontin[uation] boycott, blockade, or at once if we get special long-term loan, this ad hoc purpose. Cable your comments immed[iately] fot our final decision.[3]

Sharett

2. ראה מס' 112.
3. אבן השיב כי לאחר מברקו של שרת הצטמצמו מאוד חילוקי הדעות ביניהם. הוא שב והבהיר כי לדעתו יש ללחוץ על המערב להתנות את ההסדר עם מצרים לא רק בהסרת ההסגר בתעלת סואץ אלא גם בעשיית שלום עם ישראל. הוא הסכים עם כל האמצעים שהציע שרת כדי לקדם את השלום, אך טען כי הסיסמה בדבר משא־ומתן ישיר כשלעצמה אינה יעילה עוד. לכן הציע כדלקמן: (1) להודיע לארצות־הברית שישראל מציעה לקיים מגעים בהקדם, אך מבלי להתחייב על המועד, המקום והאופן; (2) להכין נייר עבודה על דמות השלום עם מצרים קודם שהאמריקאים יציעו הצעות משלהם ובהם ויתורים ישראליים רבים מדי; (3) לשכנע ידידים ועיתונאים שילחצו לא רק למען קדימותו של השלום על־פני ארגון ההגנה המזרח־תיכוני, אלא גם למען שלום שישראל תוכל להסכים לו. (מברק W33, 16.3.1953, 130.02/2449/1.) לתגובותיהם של אילת וששון על הדיון הזה ראה מס' 134 ו־144 וראה גם מס' 149.

132

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

העתק: 130.02/2432/3

ואשינגטון, כ"ט באדר תשי"ג
16 במארס 1953

סודי

הנידון: המאורעות בגבולות

נדמה כי הגיעה השעה להסיק מספר מסקנות מפרשת המאורעות בגבולות, ובייחוד בגבולות ירדן, ומהתגובות החריפות של ארצות־הברית, ובמידה מסוימת גם של בריטניה, לגביהן.

ברור כיום כי ואשינגטון ולונדון עוקבות בהתמדה אחר כל המתהווה בגבולותינו ובמיוחד אחר התנגשויות וחדירות מזוינות לשטחים שמעבר לגבול. במידה שהתנגשויות אלה נראות כהפרות חמורות של הסכמי שביתת־הנשק כגון חדירת כוחות מזוינים רשמיים, או נושאות בחובן סכנה של התלקחות כללית בגבולות, מוכנה מחלקת המדינה לנקוט בכל האמצעים העומדים לרשותה כדי לעמוד בפרץ. נכונות זו מנוצלת, כמובן, על־ידי הרוחשים לנו איבה מכבר, כדי להחריף את התגובה ככל האפשר.

הואיל וכך, עלינו לתת דעתנו מראש, במידה שהדבר תלוי בנו, על התוצאות האפשריות של פעילותנו בגבולות. גם אם גמרנו אומר עקרונית, כי עלינו להגיב על ההתפרעות בגבולותינו יש לבחור את המועד והנסיבות כך ששכר הפעולה לא יצא בהפסדה. נראה כי מבחינת ההדים בוואשינגטון התקופה הנוכחית הייתה הגרועה ביותר. זוהי תקופת הלימודים של אישי השלטון החדש, המעוניינים בעיקר, לפי שעה, בשמירה על השקט המדיני והצבאי באזורנו. זו היא התקופה בה אנו מגישים למחלקת המדינה את בקשותינו השונות לסיוע כללי וצבאי ושבה אנו מתחילים בהכשרת הלבבות בקונגרס לתמיכה בנו.

מצב הרוחות הכללי כאן ולוח הזמנים של פעולותינו בארצות־הברית, מן הדין שיובאו בחשבון בשעת הדיונים על מעשים שישתקפו בהכרח ביחסי ישראל–ארצות־הברית.

עלינו גם ליתן דעתנו על הכנה נאותה בשטח ההסברה. יש להמחיש את פגעי ההסתננות לכל המשקיפים הזרים, ובייחוד לאנשי השגרירות האמריקנית, כפי שנוהגים הירדנים (ביקורים במקומות נפגעים, צילומים ועוד). יש למסור בידיהם נתונים על היקף ההסתננות, התגברותה ותוצאות התגובות שלנו. יש להוכיח להם באותות ובמופתים, כי אנו פוגעים בבסיסי ההסתננות דווקא, ובתוך הבסיסים – היינו בכפרים – אנו פוגעים באחראים להסתננות ולא בנשים ובילדים. דומה שחומר זה ערוך מכבר בסקירות החודשיות של מחלקת המודיעין של הצבא. כך מצאנו,

למשל, בסקירה על חודש ינואר נתונים על התגברות ההסתננות בפאלמה וברנטים.

יש לנהל הסברה מקבילה במחלקת המדינה אשר נציגיה גילו, לא פעם, עניין בקבלת נתונים מדויקים על היקף ההסתננות.

ראוי לתת גם פרסומת מיוחדת להודאות ירדניות על האופי החד־צדדי של ההסתננות. [.....].[1]

לבסוף הריני להסב את תשומת־לבך לכך, כי טרם קיבלנו כאן תשובה לשאלתנו במברק W896,[2] מה היו הגורמים לפעולתנו המיוחדת בגבולות בחודש ינואר. התשובה היחידה של מברק זה הייתה, כי מבררים את הדבר.

בברכה,

אבא אבן

133

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W30 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/1 נוסח נכנס:

Washington, 16 March 1953

Mattan [Grant-in-aid]. Picture now looks as foll[ows]:

(1) As I cabled previously Dep[artmen]t will recommend to Congress 62 millions econ[omic] aid for Isr[ael] in fiscal 1954.[1]

(2) Dep[artmen]t will ask for additional appropriation 70 millions for all Arab countries including refugees but will still have 100 millions unused from previous years so that 170 millions will be available Arab States including refugees. Thus *Memusa* [Government of United States] will ask Congress for new approp[riation] of about 132 millions for M[iddle] E[ast]. Since this is less than last year's approp[riation] of 196 millions for same area they hope not to be cut.

(3) Of 170 millions available for Arab States about 100 will be for Syria provided it goes on with refugee resettlement.

132
1. משפט אחד לא הודפס כאן.
2. ראה מס' 69.

133
1. ראה מס' 130, הערה 1.

(4) Also 100 mil[itary] aid will be recommended in specific wording for Arab States and Isr[ael]. Dep[artmen]t as well as Pentagon is advocating this. Here there is greater chance of cut by Bureau Budget owing to inability Admin[istration] prove it has program requiring such mil[itary] expenditure in single year.

Eban

134

א. אילת אל משרד החוץ
E. Elath to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן EWT7
נוסח נכנס: 130.02/2449/1

לונדון, 17 במארס 1953

אבן. העתקים מבר [מחלקת חבר העמים הבריטי], פישר ממישראל פאריס [שגרירות ישראל בפאריס]. מברקך לרהם [ראש הממשלה] ולשר [החוץ] מ־2 במארס[1] ומכתבך אלי 81.[2]

(א) אשגרי 22 בינואר חובר בעיקר לאור המצב כאן. בהערכת העמדה של מחמד [מחלקת המדינה] נסתייעתי בשיחתי עם ביירוד. מברקיך על השיחות עם דאלס ואחרים במחמד מציינים כנראה מפנה חשוב בעמדתם הקודמת בשאלת השלום בין מדינות ערב וישראל ודחיפותו לגבי ההסדר הכללי באזור.

(ב) כנגד זה אין לראות קו דומה בעמדת משרד החוץ כאן שאינו מוכן גם הפעם ללחוץ על הערבים שייכנסו מיד במשא־ומתן עם ישראל. אין גם יסוד להניח שממשלת הוד מלכותה לפחות בשלב זה תהיה מוכנה לנהל משא־ומתן נפרד על הסדר ישיר עמנו כל עוד לא הוברר לה גורל ההסדר המשוער עם המצרים בשאלת התעלה וארגון ההגנה האזורי. הרושם כאן הוא שבעיני הבריטים וגם האמריקנים, חוזר גם האמריקנים, קודם עניין זה לכל אספקט אחר של הבעיה ואף־על־פי שדעתם תהיה נוחה לכל סיכוי לקרב את ישראל ומדינות ערב למגמת השלום, ולא עוד אלא יסייעו לכך, הרי לא יעשו דבר זה לעניין עקרוני שלמענו יהיו מוכנים להקריב או לדחוק את שאר האינטרסים שלהם באזור, אם אפשר יהיה להבטיח מגע מבלי שיושג שלום מיד בינינו והערבים.

(ג) הנני מקבל בהחלט כתכסיס מועיל את הצעתך בדבר תעמולת השלום שלנו, שגם אתה אינך רואה בה אלא תכסיס. אנו כאן משתמשים בו כל הזמן בהצלחה והסברתנו בנידון זה מתקבלת יפה בחוגים שונים.

134

1. ראה מס' 109.
2. מיום 2 במארס 1953; ראה תוכנו במס' 33, הערה 2.

(ד) צדקת באומרך שהדיפלומטיה שלנו בלבד לא תשיג את מבוקשה, כל עוד לא תדע איזה מטרה או מטרות היא משמשת בביצוע משימות חיוניות לקיום המדינה והגנתה בתקופה הרת עולם זו. רק כשנבהיר לעצמנו את האלטרנטיבות השונות שלפנינו, נוכל להחליט גם על התכסיסים שיותאמו לתנודות השונות של המצב הבלתי־יציב בעולם ובאזור. יזמה היא דבר חיוני למדינה קטנה כמדינתנו, אבל יזמה יכולה להיות קונסטרוקטיבית ומועילה רק כשתדע לאן פניה מועדות.

(ה) כפי שכבר ציינתי באשגרי 22 בינואר צריך שהתכנית המדינית שלנו בשעה זו תותווה לאור ההנחות הבאות:

(א) נוסף לתועלת התכסיסית שבתעמולת השלום הרי במידה שכוונת דאלס לשלום בין ישראל ומדינות ערב כנה ומעשית עלינו לתמוך בו ולאמץ את ידו. אמנם אין להגזים בדבר, כדי לא לעורר רושם כאן, בוואשינגטון ובקרב הערבים עצמם, שאנו תפוסים לפניקה וחרדת העתיד. כל מה שנרבה להכריז על שלום יהיה לנו יותר קשה לסגת במקרה שתנאי השלום שיציגו לפנינו יהיו קשים משנוכל לקבלם. יזמה פומבית יתרה שלנו בעניין זה עלולה אף היא להעלות את המחיר שנצטרך בבוא הזמן לשלם תמורת השלום. יתר־על־כן כל זמן שנגיב יעמוד תחת לחץ גלוי לעשות שלום עם ישראל, יגבר גם לחץ מתנגדי ההסכם עם ישראל במצרים גופא ובארצות ערב. בנסיבות אלה קשה לי להבין כיצד נוכל להפיק את הַתועלת הדרושה מהצעותיך במידה שנהפוך את התכסיס ביזמתנו הפומבית והרשמית למסע מדיני ממדרגה ראשונה.

(ב) כתנאי קודם למבצע השלום שאתה מציע נראית לי קביעה שקולה מצדנו של התנאים שלפיהם נוכל לעשות שלום עם שכנינו. עלינו גם לחשוב על גודל המחיר שנהיה מוכנים לשלם תמורתו. התכניות צריכות להיעשות על־ידי מומחים, אגב העלאת אפשרויות אלטרנטיביות שונות בכל התחומים מבחינות ויתורים ופיצויים הדדיים מצד שני הצדדים. ייתכן שנמצא למועיל יותר להגיש הצעותינו בשעה מתאימה ומתוך הישענות על לחץ של ארצות־הברית ובריטניה על נגיב עצמו במישרין מאשר להשתמש במתווכים.

(ג) במקרה של הסדר עם מצרים ושאר מדינות ערב בדבר השתתפותנו בארגון הגנה אזורי קודם שיושג השלום, עלינו לברר לעצמנו איזה פיצויים והבטחות נדרוש מארצות־הברית ובריטניה לפני שנשתלב גם אנו בתוך ארגון זה. הדבר הכרחי כדי שלא נצטרך לשלם אחר־כך, בהיותנו מבודדים, מחיר גבוה מדי הן בעד השלום והן בעד הצטרפותנו לארגון. יחד עם זה עלינו לברר מה נוכל להציע מצדנו לארצות־הברית ולבריטניה כתרומתנו הישירה להסדר העניינים באזור.

(1) לפני ההסדר שלהם עם ערבים,

(2) נוסף להסדר זה,

(3) במקרה שלא יגיעו בזמן הקרוב לשום הסדר בכלל.

אלה הן בערך ההנחות לתכנית המדינית שלפיה נוכל לקבוע את קווי פעולתנו הדיפ[לומטית].

(ו) חלילה לנו להישאר אדישים במצב הנוכחי בעולם ובאזורנו אף־על־פי שברור שלא נוכל לכוון התפתחות העניינים כולם לפי רצוננו ולמנוע הרבה מהסכנות הנשקפות לנו. באשגרי הנ"ל העליתי כמה הצעות על פעולה מעשית שעלינו לקיים כאן ובוואשינגטון.

(ז) אם כי ברוב השאלות של המדיניות העולמית מסוגלת ארצות־הברית להשפיע היום על בריטניה יותר משזו יכולה להשפיע עליה, הרי בשאלות המזרח התיכון נמצאים עדיין בידי בריטניה כמה קלפים חשובים, שמעמידים אותה, מצד ערכה וחשיבותה, בשורה אחת עם ארצות־הברית. נראה לי שיש לנהל את המדיניות שלנו אגב התחשבות שווה בשני הגורמים העיקריים האלה ולתאם את מדיניותנו ופעולותינו בשתי הבירות ומתוך קשר אמיץ בין השגרירויות שלנו בה[ן].

אילת

135

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W40 מברק מוצפן
Inc.: 130.02/2450/1 נוסח נכנס:

Washington, 17 March 1953

Had lunch with Jackson White House staff, chief adviser President on psychological warfare. Discussed peace and defence. He said himself had raised at Cabinet meeting question of Egypt – Israel peace as part of current Egyptian discussions and Dulles had replied this was well in hand. "He and colleagues had been impressed by logic of position presented to him by Israel this regard".

I saw Silver who later saw Dulles and reported:

(1) Dulles said [State] Dep[artmen]t had studied Israel representations on recent press rumors[1] and if asked at his Friday conf[erence] w[ou]ld make statement to dispel any doubts on continuing friendship.

(2) Dulles said he had recently come nearer to Israel position Egypt sh[ou]ld be reminded of necessity Israel peace before Suez disc[ussion]s terminated and had instructed acc[ordingly]. In his talks with Eden latter had outlined Britain's Egyptian position and plans without any ref[erence] Israel whereupon Dulles had interrupted to ask how can you talk about solution and defence plan while state of war going on with Isr[ael].

(3) 10,000,000 dollars arms deal to Egypt discussed by last Admin[istration] is indefinitely and deliberately delayed.

(4) USA will now press Naguib for peace every opportunity and Israel interest will not be sacrificed.

135
1. ראה מס' 115.

(5) In talking of Suez disc[ussions] he said success gravely compromised by mishandling of first stage.

Note: (a) continuing movement towards our position;

(b) lag of Eden's thinking behind recent Dulles development.

Please inform London.

Eban

136

ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון[1]
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2319/2

תל אביב, 18 במארס 1953

בפגישה עם הסורים ב־16 נתגבשו חילוקי דעות בנקודות העיקריות הבאות: (א) אזור צפוני. הסורים עומדים על חלוקה לפי עקרון בעלות, אנחנו לפי עיבוד המבטא מצב טבעי שנוצר. הסורים דחו הצעה לוועדה שתחקור לפי שני העקרונות ותציע קו.
(ב) באזור המרכזי העלו דרישה לזכויות מים מלאות להשקאה ללא כל הגבלה.
(ג) באזור הדרומי המצב נשאר כבישיבה הקודמת.[2]
(ד) הסורים דורשים פיצויים בקרקעות בלבד עבור כל אדמות ערביות באזורים המפורזים אשר תישארנה בצד הישראלי. אנחנו מוכנים לפצות בקרקעות ערבים המעבדים כעת את אדמותיהם, ולשלם פיצויים כספיים לערבים שאינם יושבים במפורזים.

בדיון על זכויות מים ופיצויים הודיעו הסורים מספר פעמים כי אם לא נקבל דרישותיהם אינם מעוניינים להמשיך. ויז'ייה ניסה להשפיע עליהם בכיוון מתינות. בסוף ביקש מהסורים להיוועץ בממשלתם ולהודיע אם מוכנים לשנות את עמדתם, אבל מבחינה פורמלית הפנה את הבקשה גם לישראל. נקבעה טנטטיבית פגישה ב־23. התשובות צריכות להינתן עד ל־20.[3]

136
1. נשלח גם לנציגויות ישראל בלונדון פאריס ורומא.
2. ראה מס' 124.
3. בפגישה עם ויז'ייה ב־19 במארס מסר לו גאון את תשובת ישראל כדלהלן: (1) ישראל עומדת על העקרונות שהשמיעה בדיונים השונים. (2) ישראל רואה בחיוב את המשך השיחות ומוכנה להשתתף בהן; (3) ישראל מוכנה לדון על כל בעיה מעשית כשלעצמה ולפי ערכה. (ראה גאון אל משרד החוץ, 22.3.1953, 130.02/2434/3.) עוד לפני קבלת התשובה הישראלית הודיעו הסורים כי אינם יכולים לקיים את הפגישה עד 29 במארס. במשרד החוץ העריכו שדחיית המועד קשורה בכינוס הליגה הערבית ב־28 במארס ולא בעמדות שהציגה ישראל בשיחות האחרונות עם הסורים. (ראה מברק איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, 22.3.1953, 130.09/2309/12.)

פירושינו להתפתחות:

(א) לפי הבנתנו מכתב גאון לוויז'ייה בדבר פיצויים[4] היווה סיכום. הסורים בדרישותיהם האחרונות אינם מקבלים זאת.

(ב) באזור הדרומי הקו אשר הציעו קיצוני יותר מהצעה קודמת שנמסרה לנו בשמם על־ידי טקסיס ונדחתה על־ידינו.[5]

(ג) הסורים הרחיקו לכת מדרישתם המקורית לזכויות מים בירדן ולמעשה תובעים כעת להיהפך למדינה חופית.

(ד) חשבנו כי הייתה התקדמות אולם מתברר כי הסורים מתעקשים בקיצוניותם.[6]

איתן

137

סר פרנסיס אוואנס אל מ. שרת
Sir Francis Evans to M. Sharett

Orig.: 130.02/2418/20 :מקור

Tel Aviv, 18 March 1953

Monsieur le Ministre,[1]

Your Excellency will recall that on the 16th December last year the Israel Ambassador in London addressed a *Note Verbale* to Her Majesty's Principal Secretary of State for Foreign Affairs[2] regarding the Security Council's Resolution of the 1st September, 1951, about the Egyptian Government's restrictions on the passage of international commercial shipping and goods through the Suez Canal; and that in his interim reply to Mr. Elath of the 23rd January,[3] Mr. Eden promised to send a further reply as soon as possible.

4. ראה מס' 95.
5. ראה מס' 44.
6. לפרטים נוספים על השיחה ראה הרכבי אל הרמטכ"ל, 18.3.1953, 130.02/2434/3.

137

1. האיגרת שלפנינו נמסרה לידיו של איתן בידי השגריר הבריטי בתל אביב ב־19 במארס 1953. בתגובה אמר איתן כי ישראל מבינה שממשלת בריטניה עלולה לראות את העלאת עניין ההסגר בתעלת סואץ לפני מועצת־הביטחון דבר שאינו בעתו, אבל היא רואה בדאגה את האפשרות שבעיית סואץ תיושב בין בריטניה למצרים ללא יישוב עניין ההסגר. השגריר שב וחזר על הבטחה שנתן אידן לשרת שבכל הסדר עם מצרים לא יתעלמו מן האינטרסים של ישראל בתעלת סואץ. (ראה איתן אל מחלקת חבר העמים הבריטי, 20.3.1953, 130.13/2595/8.) ראה איגרת באותו עניין ממזכיר המדינה של ארצות־הברית אל שגריר ישראל בוואשינגטון 20.3.1953, 130.02/2418/20. על המגעים בין שתי המדינות שקדמו למסירת האגרות ראה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1150-51.
2. ראה כרך 7, מס' 505 והערה 1 שם.
3. ראה מס' 35.

2. I have the honour to inform Your Excellency that Her Majesty's Government's general attitude to this problem remains the same as set out in the *Note Verbale* on the same subject addressed by Her Britannic Majesty's Legation to the Ministry of Foreign Affairs on the 9th September of last year.[4] Her Majesty's Government regard the failure of the Egyptian Government to comply with the Security Council's Resolution of the 1st September, 1951, with the same concern that they would the failure of any member nation of the United Nations Organisation to fulfil its obligations under the Charter, and they are in no way disposed to condone such an attitude towards international responsibilities.

3. Nevertheless, Her Majesty's Government do not consider that it would be opportune for the Israel Government to promote at this time renewed consideration by the Security Council of the Egyptian Government's restrictions on traffic through the Suez Canal.

4. With regard to the contention in Mr. Elath's *Note Verbale* to Mr. Eden of the 16th December that the Egyptian Government's detention on the 31st October, 1952, of the Norwegian vessel RIMFROST, carrying a cargo of meat from Massawa to Haifa, constituted an extension of the Egyptian Government's blockade so as to include foodstuffs, Her Majesty's Government consider that the Israel Government's understandable anxiety on this score will have been met by the Egyptian Government's subsequent release of the RIMFROST's cargo, and by the fact that the vessel has since then passed with similar cargoes unimpeded through the Canal.

I have the honour to be, with the highest consideration, Monsieur le Ministre, Your Excellency's obedient Servant,

F.E. Evans

138

מ. פישר אל א. נג'ר
M. Fischer to E. Najar

Orig.: 130.10/2551/8 :מקור

Paris, le 19 mars 1953

Confidentielle

Entretien avec M. René Mayer du 18 Mars 1953

L'accueil de René Mayer a été aussi cordial et amical que ceux qu'il m'avait réservés dans le passé.

J'ai exposé à René Mayer les grandes lignes du problème de la défense du Moyen-Orient. Je lui ai dit qu'alors qu'aucun conflit n'existait entre les pays

4. בתיק 130.13/2599/3.

arabes et les pays soviétiques, alors que les seuls conflits des pays arabes étaient avec l'Occident (Israël, Canal de Suez, Afrique du Nord), on semblait dans certains milieux admettre que ces Etats arabes étaient les alliés naturels de l'Occident contre l'Orient. C'était admettre qu'on pouvait attacher la charrue avant les boeufs. J'espérais que René Mayer à Washington ferait tout son possible pour exposer cette erreur fondamentale. J'ai ensuite développé cette idée, particulièrement en ce qui concerne Israël et l'Afrique du Nord, en soulignant également l'importance du chantage qu'un Canal de Suez égyptien permettrait à la Ligue arabe d'exercer sur la France.

René Mayer m'a dit qu'il m'était reconnaissant de la démarche que j'avais faite et qu'il en tiendrait le plus grand compte, comme d'ailleurs Bidault avec qui, traditionnellement, il s'entend parfaitement bien.

René Mayer m'a dit qu'il avait été enchanté des entretiens avec les Turcs. Menderès avait fait sur lui la plus heureuse impression et il était persuadé qu'il était d'origine juive. Menderès lui avait dit textuellement: "Il ne faut pas courir après les Arabes." Il lui avait également dit que la Turquie était en faveur des négociations avec chacun des Etats arabes séparément et non pas avec la Ligue arabe. C'est donc armée d'un accord complet avec les Turcs que la France engagerait les conversations à Washington. René Mayer a l'intention de parler principalement de la question de la défense du Moyen-Orient avec Bedell Smith. Je lui ai recommandé de voir Eban. Il le connaît et est d'accord. Il ne sera que 3 jours à Washington et 2 à New York et recommande donc que Eban prépare sa rencontre avec lui d'accord avec M. Bonnet.

René Mayer s'est ensuite lancé dans une vive critique du "blunder" anglo-américain dans l'affaire de la démarche conjointe auprès de Neguib au sujet du Canal de Suez. La joie que manifestait René Mayer au sujet de ce qu'on croit être un premier échec prouvait abondamment que cette démarche avait été faite sans consultation de la France. "Je le dirait à Eden. Ces gens s'imaginent qu'ils ont affaire à l'ancien régime, où une baisse sur le coton permettait de s'arranger avec les dirigeants. Neguib se f... du coton. C'est un type qui se lave les pieds dans le lavabo; c'est un type qui.... dans le lavabo. Tous les militaires le font. Ces gens ne songent qu'à obtenir de l'Occident toute l'aide économiqe et militaire qu'ils puissent obtenir et jamais il ne leur viendra à l'idée de prendre position dans un conflit armé entre l'Occident et l'Orient. Au lieu de courir apres des chimères, l'Occident ferait mieux de songer à renforcer ses positions réelles qui sont l'Indochine, la Turquie, Israël. Voilà ma position telle que je l'exposerai à Washington...en termes peut-être plus choisis."

René Mayer a encore ajouté qu'il n'oublierait pas qu'il est député de Constantine, "où nous savons que les Arabes sont des maquereaux", ce qui lui confère une autorité particulière pour traiter des affaires d'Afrique du Nord. "Malheureusement," a-t-il ajouté pour conclure, "c'est les mains vides que je viens aux Etats-Unis et c'est pourquoi l'accord avec les Turcs m'est si

précieux. C'est d'ailleurs afin de renforcer encore cet accord que j'ai accepté l'invitation des Turcs de me rendre à Ankara." A ma question expresse, René Mayer m'a dit que rien n'avait été communiqué par les Américains ou les Anglais ni au sujet des négociations du Canal ni au sujet du plan de défense du Moyen-Orient.

Comme je me levais pour partir, René Mayer m'a retenu et m'a dit qu'en ma qualité d'Ambassadeur représentant d'un pays ami jouissant d'une haute autorité morale il tenait à se justifier devant moi de son attitude vis-à-vis du traité avec l'Allemagne.[1] Il m'a dit qu'il me donnerait l'argument dont il userait pour défendre le traité de l'armée européenne lorsque le débat serait porté à l'Assemblée: "C'est la dernière occasion que nous ayons d'obtenir de l'Allemagne un traité contenant des clauses discriminatoires à son désavantage. Quels que soient les inconvénients du traité, il contient quand même des clauses qui prévoient une longue occupation, le droit de s'immiscer dans certaines affaires intérieures, une limitation des armements – en un mot, ce qui prime tout: une présence sur le terrain. Avec le développement que prend l'Allemagne, cette occasion ne se représentera plus. Moi, en tant Président du Conseil, je ne prendrai pas la responsabilité de rejeter cette dernière occasion."

Nous avons convenu que je le reverrais après le 8 avril.

Maurice Fischer

20.3.53. J'ai télégraphié ce jour à Eban pour lui conseiller de voir René Mayer.[2]

138

1. הכוונה להסכם חוזי בין גרמניה המערבית לבין ארצות־הברית, בריטניה וצרפת שנועד להסדיר את היחסים ביניהן עד לחתימת חוזה השלום הסופי; והחוזה בין גרמניה המערבית לבין חמש מדינות מערב אירופה על הקמת ארגון הגנה אירופי, שנחתמו שניהם במאי 1952. ההסכמים אושרו בבתי המחוקקים של ארצות־הברית ובריטניה בראשית אוגוסט 1953 ובגרמניה במאי 1953. הקבינט הצרפתי החליט בסוף ינואר 1953 להגיש לאספה הלאומית הצעת חוק לאישור ההסכמים, אולם רק באוגוסט 1954 נדונה ונדחתה ההצעה לאשר את החוזה על הקמת ארגון הגנה אירופי.
2. ראה מס' 152.

139

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel. IW165 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2309/12 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 20 March 1953

(1) Russell, Fried came Eytan, Bendor with foll[owing] info[rmation] on Yarmuk:[1]

(A) *Memusa* [Government of United States] believes common study region water resources must precede any program and hopes internat[ional] body e.g. UNRWA [United Nations Relief and Works Agency for Palestine refugees in the Near East] can be instrument in making study. Hopes Israel will co-op[erate] even if at first sight plans seem likely affect Isr[ael] interests adversely.

(B) Agreement Jord[an] – Syr[ia] necessary for carrying out prelim[inary] survey and UNRWA money to Jordan same purpose not for actual program.

(C) Hopes Isr[ael] if approached will make plans available inc[luding] info[rmation] diversion Jordan Kinnereth and general water plans for next 12 months.

(D) If no internat[ional] body found perhaps *Memusa* be third party. Not known yet whether Arabs agree third party idea any more than direct talks.

(2) Eytan said:

(A) We always for regional approach best form of which direct talks. Can't say our attitude third party until we know what party and what proposals.

(B) Strange Syrians who engaged direct talks incl[uding] Jordan unwilling talk Yarmuk.

(C) Remark re possible adverse effects Isr[ael] interests seems suggest plan exists which Russell denied, conjecturing might refer to need for Isr[ael] altering existing plans.

(D) Syr[ia] – Jord[an] agreement not binding Israel.

(3) In reply Bendor's questions Russell said:

(A) Didn't know if third party would keep info[rmation] to self or pass from one side to other.

139

1. בקשר לתכנית מפעל הירמוך להשקיית אדמות עמק הירדן לשם יישובם של כמאה אלף פליטים בירדן (ראה דו"ח בנדור על השיחה, 3.4.1953, 93.08/357/43; ראה גם FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1148-49.

(B) Didn't know how regional plan if suppose drawn up by third party would be carried out by sides not talking to each other but pooling of knowledge in self good beginning.

(C) No truth Blandford N[ew] Y[ork] Times March 5 report scheme starting early summer.

(D) *Mahmed* [State Department] said nothing re meeting suggested by *Sar* [Foreign Minister] to Fryer.[2]

Mahav

140

הערת־עורך
Editorial Note

אישור הסכם השילומים עם גרמניה

ב־18 במארס 1953 אושר הסכם השילומים בבונדסטאג של הרפובליקה הפדרלית של גרמניה וב־20 במארס אושר ההסכם בבונדסראט; באותו היום חתם נשיא הרפובליקה על חוק האישור להסכם השילומים; ממשלת ישראל אישרה את ההסכם ב־22 במארס ברוב של שישה נגד אחד והוא נכנס לתוקפו ב־27 במארס עם החלפת כתבי האישרור במזכירות האו"ם. (נוסח החלטת הממשלה בתיק 43/5567/4069.) החלטת הממשלה התקבלה לאחר שוועדת החוץ והביטחון של הכנסת החליטה ב־19 במארס להמליץ לפני הממשלה על האישרור.

141

ח. יחיל אל מ. שרת
Ch. Yahil to M. Sharett

מקור: 130.02/2417/7

קלן, ו' בניסן תשי"ג
22 במארס 1953

כמוס

בדין־וחשבון נפרד מסרתי היום על סיום התהליך הפרלמנטרי לאישור הסכם השילומים,[1] תהליך שליווינו אותו בכל הדריכות וההתרגשות המלווה את "נעילה".

2. שרת הציע לפראייר בשיחתם ב־29 ביולי 1952, שמהנדס ישראלי ונציג חברת החשמל ייפגשו עם מהנדסי המינהל לסיוע טכני כדי לדון בתכנית הירמוך שהוצגה באותה שיחה. ראה כרך 7, מס' 264 ומס' 471.

141

1. ראה יחיל אל איתן, 22.3.1953, 130.02/2417/7 וראה גם מס' 140 (הערת־עורך).

מכתבי זה מוקדש להגיגים בלתי־חגיגיים בשולי המעשה הנחוג. אמת ויציב, הסכם השילומים מהווה פרשה רבת עלילות ויש בה הוד רב, דוקומנטציה של רצון טוב וניסיון לגשר גשר מעל התהום הפעורה, יש בה ניצחון מוסרי גדול שאין לו תקדים בתולדות העמים, כשם שלא היה תקדים לביטול כל ערכי המוסר במשטר הזדון והרשע. ובכל זאת, שמחתנו על סיום הפרשה – יותר נכון על סיום ההקדמה – מהולה במחשבות והרגשות נוגות.

היה זמן ומעשהו של אדנאואר נישא על גלים של רצון טוב בחלקים ניכרים של הציבוריות הגרמנית. גם אז היו, אמנם, כוחות וחוגים אשר לא השלימו עם רעיון השילומים או שניסו להקטינו ולהעמיד את השילומים על בסיס של אקט סמלי יותר, בין שעשו כן מתוך גישה אנטישמית, בין שהיו סבורים, כי אפשר לקנות הרגעת מצפונם גם במחיר זול יותר. אולם כאשר הגענו למשבר וממשלת גרמניה ניסתה למהול הצהרתה לתיקון העוול במים רבים, אפשר היה לפנות מעל לראשה לדעת־הקהל, אפשר היה לגייס ברית לוחמת למען שילומים הוגנים ואדנאואר התגבר על הקשיים שנתקל בהם בפנים הממשלה בכוח דעת־הקהל שגויסה, כביכול, נגדו ונגד ממשלתו. לאחר גמר המשא־ומתן בהאג חשבנו כולנו, כי מאבק זה נסתיים בניצחון שאין עוד ערעור עליו. ואמנם טעינו.

התברר, כי המאבק לא נסתיים וכי העובדה של הסכם חתום על־ידי ראש הממשלה (אגב, שערו בנפשכם, מה היה גורל ההסכם אלמלא היה חתום על־ידי ראש ממשלת גרמניה ושר החוץ הישראלי) לא הספיקה, בכדי שיתקבל על דעת כולם כעובדה שאין עוד לערער עליה ולהרהר אחריה. נהפוך הוא. רק אחרי החתימה התחילו המתנגדים להשחיז חרבותיהם ומלחמתם נגד אישור ההסכם הייתה קשורה בהתקפות לא־אדיבות ביותר על משרד החוץ של ממשלה שבה הם משתתפים. בוויכוח זה, שהיה בחלקו גלוי ובחלקו סמוי, התנדפה במידה רבה האווירה של רצון טוב והעניין שהוצג תחילה במישור של שאלה מצפונית הוצג עתה לבחינה במישור התועלתיות. הוצגה השאלה, אם מותר למלא חובה כלפי היהודים אף במחיר של סיכון הידידות עם העולם הערבי. החובה של פיצוי לפרט הניזוק הוצג[ה] כנגד הרעיון של שילומים קולקטיביים כאילו היתה סתירה בין שתי התחייבויות אלו. ההכרה המובנת מאליה לפני שנה כי מדינת ישראל מהווה את הכתובת של העם היהודי, נתער[ע]רה אף היא וגברו הקולות שהעמידו סימן שאלה אחר סמכותה המדינית והמוסרית של מדינת ישראל לייצג את התביעה ההיסטורית של עם ישראל. הרצון להסדיר את החשבון הפתוח בין העם הגרמני והיהודי לפחות בשטח החומרי על־ידי שיחות ישירות בין שתי המדינות ללא תיווך וללא כפייה, נעקם והוצע מדי פעם בפעם, כי גרמניה תשתמש ב"שבת־גוי" של או"ם, הקבלה משונה להצעות שהושמעו אצלנו לפני התחלת המשא־ומתן. ההכרה שהשילומים מסדירים רק חלק קטן של החשבון ההיסטורי ואין לדרוש תמורתם לא כפרה ולא הכרה ולא כל דבר אחר פרט לקבלתם, אף הכרה זו נחלשה ובמקומה רווחת בחוגים נרחבים הדעה, כי ישראל חייבת בתמורה כנגד ה"מתנה" של שלושה וחצי מיליארד מרק.

אם זכינו למרות כל אלה בסיום מוצלח של פרשת האישור, הרי יש לזקוף זאת לזכותם של גורמים אחדים:

א. קודם־כול ומעל לכול לזכות רצונו הנחוש של אדנאואר להעביר את העניין בכל מחיר. אדנאואר מאמין כי זוהי שאלה מכרעת לעתידה של גרמניה, לשמה הטוב

בעיני העמים, לזכותה המוסרית לשבת בעצת המדינות. לאחר ההצבעה התבטא, כי לדעתו עולה חשיבות ההכרעה בשאלת השילומים על חשיבות חוזי ההגנה האירופית;

ב. לזכות המסירות ללא לאות של חוג קטן של ידידים במנגנון הפנימי ביותר של הממשלה. חוג זה הזדהה עם ההסכם וראה חובה לעצמו להעבירו, גם כשהותקף על כך ללא הרף;

ג. לזכות עמדתה הברורה ולזכות פעילותה של המפלגה הסוציאלדמוקרטית, אשר לא שעתה לחישובים טכסיסיים, אלא שמרה על עמדתה העקרונית;

ד. לזכות פעילותם הציבורית של ידידים אחדים, אשר השמיעו קולם ויצאו למסע הסברה ותעמולה ברחבי המדינה. אישים כפרופסור ביהם, ליט, הכומר מאס ואחרים, שהם אמנם חוג קטן אבל פעיל של ידידים.

אולי אין זה כל־כך מעט. ודאי וודאי, כי אין זה הרבה. ההסכם אושר, אולם את אישורו לא ליוו השופרות בתקיעה גדולה. גם לידידים אחדים, ובעיקר לידידים בחוגי הממשלה שלעמלם היה החלק המכריע בסיום המוצלח, נמאס העניין אשר למענו הותקפו בשורותיהם פנימה. הם עשו את הכול, על־מנת להבטיח את קבלת חוק האישור, אך הם לא היו עוד מוכנים לקרב ציבורי והם דרשו גם ממנו, כי נוותר בשלב זה על פעולה ציבורית רחבה. הסיבות ברורות. הם קיבלו ברצון את תמיכתם של הסוציאלדמוקרטים והם קיימו גם שיחות אתם להבטחת העניין, אך לאור הבחירות הקרבות ולאור המבוי הסתום אליו הגיעו ביחסיהם עם האופוזיציה בשאלות אחרות, לא היו נכונים לוויכוח גדול ברחבי הציבור, שבו יתגלה הפירוד במחנה הקואליציה והעובדה, כי בשאלה זו נשען השלטון על האופוזיציה.

האם אפשר מניתוח זה להסיק את המסקנה, כי ההישג כולו עומד על כרעי תרנגולת? לדעתי תהיה בהגדרה כעין זו הגזמה רבה. השגנו את השילומים בשעת רצון וייתכן מאוד, כי לא היינו זוכים בהם, אילו היינו מתחילים את המשא־ומתן כיום. אולם לאחר שהדבר נעשה לחוק והפעלתו תתחיל ותיכנס לשלב של ביצוע, יהיו לעובדה זו חיים משלה והיא תהווה גורם שאף הוא יוצר דעת־קהל. זאת ועוד. ישנו חלק בציבור האוהד אותנו ורוצה בלב תמים במעשה לתיקון העוול. דעת ציבור זה לא הייתה מספיקה כדי להביא לנו את הסכם השילומים. השגתו הייתה אפשרית רק הודות לרצון של האחראים לשלטון, דהיינו ההישג היה הישג של פעולה קבינטית, של משא־ומתן דיפלומטי. אולם מאידך גיסא לא נפגעה דעת הציבור במידה כזו כשם שנפגע הרצון הטוב בחוגים הקבינטיים (שוב יוצאים מן הכלל אדנאואר ועוזריו). גלי ההתלהבות להסכם השילומים, במידה שהיו קיימים, שככו, בחוגים מדיניים מסוימים הספיקו להבאיש את ריחנו, אולם נשאר גרעין שעומד לימיננו, מיעוט אמנם, מיעוט קטן, אבל מיעוט פעיל. חוג זה צריך לשמש לנו אבן פינה לבניין יחסים אחרים. אם היינו נאלצים עד לאישור ההסכם להתרכז בפעולה הקבינטית – ולעתים בפעולה בפרוזדורים – הרי שומה עלינו להגביר עתה את פעילותנו בחוגי הציבור.

מי הם החוגים הללו? בראש וראשונה תנועת הפועלים. אינני מפריז בערכה וחשיבותה. ידוע לי, כי תנועת הפועלים בשלטון נוהגת לעתים אחרת משהיא נוהגת כל עוד שאינה נושאת בעול האחריות למדינה. ידוע לי, כי תנועת הפועלים הגרמנית איננה מצטיינת בחזון מדיני וסוציאלי, ועקרותה בשאלות יסוד רבות של מדיניות חוץ ופנים מדאיגה מאוד. אך למרות כל אלה אין לזלזל באוצר הרצון הטוב הגלום בתנועה

זו, והואיל ואין לצפות לכך, כי הסוציאלדמוקרטים ייקראו בזמן הקרוב לעמוד בראש השלטון, ניתנת לנו שהות לטפח יחסים ולהדק קשרים. במקום השני יש להזכיר חוגים כנסייתיים בשתי הכנסיות. כאן פועל רצון כן למצוא גישה חדשה לעם הסגולה. לחוגים אלה נודעת חשיבות גדולה מאוד ויש להשקיע עמל רב לקשירת קשר אליהם. זה דורש רמה גבוהה של שיחה, דבר שאנו לרוב איננו מוכנים לו. שלישית, הנוער ובעיקר הנוער האקדמאי, שאיננו רוצה בהקהיית שיניו על ענבי הבוסר שאכלו אבותיו. ייתכן ויש גם חוגים מסוימים בין אנשי המדע וגם בין אנשי הכלכלה (כאן ספקותיי גדולים יותר), שאפשר להגיע אתם לשפה משותפת.

השאלה הגדולה היא, אם אנו מוכנים למאמץ מדיני, הסברתי, תרבותי ונפשי גדול לעשות נפשות לידידות אתנו. תשובתי חיובית ואני רוצה לנמק אותה במשפטים אחדים. הדבר נראה לי חיוני מבחינת קיום הסכם השילומים, אשר יהיה קיים כל עוד קיים רצון טוב ויחפשו דרכים להתחמק מביצועו כשיפוג הרצון הטוב. (אשר לשילומים, לא הייתי בונה יתר על מידה על עידוד הרצון הטוב, אלא מחפש כל דרך לקיצור תקופת הפירעון, דבר שאין לדבר עליו כיום, אך יש לזכור אותו בכל עת). ברם, הדבר חיוני לנו לא רק מבחינת השילומים. לדעתי, היינו צריכים לחפש קשר אל גרמניה, גם אלמלא היו קיימים שילומים. אין להתעלם מן העובדה, כי גרמניה מתקדמת בצעדים מהירים למעמד של המעצמה החשובה ביותר ביבשת אירופה ולמעמד של מעצמה חשובה גם במזרח הקרוב והתיכון. אם יש תקווה לאירופה, הרי תקווה זו בנויה על הציר צרפת–גרמניה שמסביבו רוקמים עור וגידים ארגון ההגנה האירופית, איחוד הפחם והפלדה ואולי בעתיד איחוד המכס האירופי והפרלמנט האירופי. לגרמניה על הפוטנציאל התעשייתי, הצבאי וגם האינטלקטואלי שלה נועד תפקיד הכינור הראשון בקונצרט זה, אם אמנם יהיה קונצרט זה קיים בכלל. וכלום נוכל לכוון את מדיניותנו על ההנחה, כי לא יהיה קיים? גרמניה זו חודרת למזרח התיכון ותתקבל בו בעין יפה. לאדנאואר ישנה כיום הפרסטיז'ה של המדינאי החשוב ביותר ביבשת אירופה. הוא חלוץ הרעיון האירופי, הוא מסמל את השאיפה לפתרונות על־לאומיים, הוא קאתולי אדוק וקרנו עולה בחוגי הכנסייה. לא נוכל להיות אדישים לגבי מעצמה זו, כי בנפשנו הדבר. ובל נשלה את עצמנו. אדנאואר וגרסטנמאיר וקרלו שמיד יכולים להצהיר, כי הם חייבים כלפינו ואין להם רשות לדרוש תמורה כנגד סילוק החוב, אך העם מחכה לתמורה, ואם לא נהיה מוכנים לשלמה, נבנה על ידידות של יחידים נאורים אחדים, אך לא נגיע לידי שותפות מדינית.

יהיה זה אווילי לחשוב, כי נוכל לאורך ימים להיות כאן במעמד של משלחת גובים. לא יהיה מה לגבות, אם לא נגיע ליחס של שותפות בשטחים מסוימים, ויש לזכור, כי הנכונות לשותפות זו איננה מובטחת מראש, כי כדאיותה בשביל גרמניה טרם הוכחה. נוכל ליצור את הרצון לשותפות, אם נבליט את רצוננו בה ואם נגייס למענה את החוגים, אשר עליהם מעיקה עדיין הרגשת האחריות והאשמה כלפינו והם רוצים, כי רוח חדשה תשרור בעם הגרמני. ברם, בהכרזות בעלמא לא סגי. יש צורך במעשים מדיניים המוכיחים את ערכנו כשותף. ברצוני למנות אחדים מהם.

א. יש צורך בהצהרה ברורה, כי אנו נמנים על העולם החופשי ומוכנים להשתתף בהגנתו. נראה לי, כי הכרה זו בשלה מזמן אצלנו וכי אין עוד כל מניעה לאמר את הדבר ללא סייג ובלשון שאינה משתמעת לשתי פנים.

ב. אנחנו צריכים להוכיח בכל עת, כי אנו חלוץ העם היהודי וכי העם כולו עומד לצדנו, דהיינו, שאנו לא רק מדינה קטנה במזרח התיכון, אלא בתורת עם עולם גורם עולמי במדיניות. מכאן יש גם מסקנות מעשיות לגבי השתתפותנו הפעילה בכל העניינים הנוגעים לעם היהודי, כאן למשל השתתפות פעילה בכל העניינים הנמצאים בתחום ועידת הארגונים.

ג. עלינו להבליט את ערכנו בתורת גשר בכוח אל העולם האסייתי או לפחות בתורת זרוע מוארכת של המערב באסיה הקדמית. טיפוח יחסינו למדינות אסיה (יפאן, אולי בורמה) ולמדינות הים התיכון (תורכיה) מגביר ערכנו בעיני הגרמנים האוהבים לחשוב בקטגוריות גיאופוליטיות. ידיעתנו בענייני המזרח התיכון אף היא מוסיפה לנו ערך. לא די בפולמוס עם הערבים, כי האהדה לעמי ערב מושרשת עמוק בעם הגרמני; דרושה ההכרה, כי אנו ממלאים פונקציה חיובית במזרח.

ד. עלינו להבין, כי לא נוכל לקיים יחסים טובים אל גרמניה, אם לא נתקרב בצעדים מהירים לקראת יחסים תקינים בין שתי המדינות. אני חוזר ומדגיש, כי אדנאואר ושמיד יכולים להטיף לעמם סבלנות בשאלה זו, הציבוריות איננה סובלנית, אויבינו ינצלו את העובדה של "יהירותנו", שנאתנו הדוגלת בעין תחת עין ושן תחת שן – ויצליחו. פרשת הדגל[2] הייתה דוגמה מאלפת לכיוון זה; הרי גם כאן הכירו מנהלי המשא־ומתן, כולל יושב־ראש אגודת הספנים, בצדקת תביעתנו, וכתוצאה ממסע תעמולה היינו מבודדים לחלוטין ואפילו הלשטיין והסוציאלדמוקרטים לא העיזו עוד להגן על סעיף הדגל. עם גבור השפעתה המדינית של גרמניה יגבר הלחץ בכיוון זה ומוטב, כי נתחיל ללכת בדרך ההכרחית בטרם יכריחונו לכך. אני מדבר על תהליך מזורז ומתכוון לכך, כי נעשה את הצעד הראשון בעוד חודשים מספר. אינני נכנס כרגע לבעיה, אם הצעד הראשון צריך להיות בכינון יחסים דיפלומטיים דווקא; ייתכן שיספיק, אם נאמן עם גמר שלטון הכיבוש את הקונסוליה על־יד הרפובליקה הפדרלית הגרמנית. מה שאני רוצה להדגיש הוא, כי התפתחות זו היא הכרחית, כי היא מובילה בסופו של דבר ליחסים דיפלומטיים וכי מוטב שהיזמה תהיה בידינו ואנו נקבע על־ידי כך קצב התפתחותה במקום שנהיה תמיד הנתבעים והנגררים אחרי יזמה גרמנית.

ה. סבורני, כי יש לעודד פעולות העשויות להביא לידי התקרבות, הן בשטח הכלכלי (גרמניה מעוניינת, למשל, בייבוא של פרי הדר מישראל), והן בשטח תרבותי (הסברה על ישראל, הרצאות של פרופסורים מישראל, חילופי פרסומים של מוסדות מדע וכו').

ברור לי, כי אני מציע מפנה במדיניותנו כלפי גרמניה, אשר לא בנקל יתקבל על דעת ציבורנו בארץ. אך נראה לי, כי לא מותר לנו להשהות כורח השעה מתוך פחד מפני דעת־הקהל, אלא יש להכין את דעת־הקהל לקראת צעד שאין לדעתי, למנוע בעדו. הרי לא נוכל לעד לשכון בבדידותנו. מסביבנו איבה ללא פשרה, העולם הקומוניסטי הכריז מלחמה עלינו, העולם האסייתי ברובו הגדול מסויג כלפינו, יחסו של השלטון החדש בארצות־הברית כלפינו טרם הוברר. כלום אין אנו מצווים על אופנסיבה מדינית שתוציאנו מן הסבך. גרמניה יכולה להיות גורם בתהליך זה. משקלה

2. ראה מס' 100 (הערת־עורך), ומס' 101.

במדיניות העולמית הולך וגדל. היא רוצה להיבנות מהסכם השילומים מבחינה מוסרית ויצוין לשבחו של אדנאואר, כי הוא רוצה לבנות את האשראי המוסרי שלו דווקא על־ידי מעשה זה שאין לו תקדים. מדוע לא ננצל הזדמנות היסטורית זו שאף היא בת חלוף? אם נעמוד באיבתנו כלפי כל גרמני, יתייאשו גם אלה הרוצים בכנות בשינוי הערכין בתוך העם הגרמני. אם נקבל ידם המושטת, אם נבחין בין אלה הרוצים לתקן עוול לבין אלה שגרמו לו, אם ניכנס על־ידי אבחנה זו למאבק הפנימי בין כוחות האתמול שהם כוחות הרשע לבין הכוחות המתנגדים להם - שאין לי כל ביטחון שהם כוחות המחר - הרי יש סיכוי כי נבוא על שכרנו.

מכתב זה הוא תוצאה של הסתכלות במצב שנתהווה כאן, הוא המשך לשיחות מקוטעות שהיו לי בנושא זה עם דר. שנער ויש לו חלק חשוב במחשבה שלי בנושא זה, אם כי אין לי ביטחון שהוא מזדהה עם מסקנותיי. אני יודע, כי מחשבותיי טרם נתגבשו ולא העליתי אותן בצורה מסודרת כהלכה. כתבתי אשר כתבתי על־מנת לעורר שיחה פנימית, מתוך הרגשה ברורה, כי אסור לנו לדחות הכרעה לכאן או לכאן לזמן ארוך. אני משאיר להכרעתכם, למי אתם רוצים למסור מכתב זה לקריאה. סבורני, כי היה רצוי, אילו שר החוץ היה מעלה את הנושא גם בדיון עם ראש הממשלה. ואם ברצונכם להשתמש במכתב זה לבירור בחוג רחב יותר, הייתי מודה לכם, אילו העברתם אותו או קטעים ממנו גם לידיעתם של אבא אבן, אליהו אילת ונחום גולדמן.

אוסיף רק עוד מלה. לא הייתי רוצה, כי ייווצר הרושם שאני חדור אמונה רבה בתפקיד הנאור שגרמניה עשויה למלא. יודע אני יותר מדי על חולשתה הפנימית של הדימוקרטיה הגרמנית, ידועה לי ההרגשה, כי יומה של אירופה נוטה לערוב אך לא הגעתי לייאוש ולא נגוזה תקוותי, כי העולם המערב־אירופי עלול עוד להתנער. נראה לי, כי עלינו לבנות על תקווה זו, גם כשאין אנו מפליגים באופטימיות יתרה.

המגילה ארוכה ואתכם הסליחה. אם היא תניע אותנו לדו־שיח, הרי כוונה למטרתה.

בברכה, שלך,

דר. חיים יחיל

142

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. WTE38 מברק מוצפן
Inc.: 130.02/2449/1 נוסח נכנס:

Washington, 24 March 1953

Mahav [United States Division] copy Elath.

Learnt this week from Byroade:

(1) USA very disturbed by Suez difficulties. Byroade said UK pressure

unwisely forced USA participate too directly in talks and too closely identified with UK.

(2) UK position had hardened into insistence make evacuation actually conditional on alternative defence arrangement. [State] Dep[artmen]t doubts if Naguib can possibly agree to this and endeavouring moderate UK position in favour evacuation first new defence plan later.

(3) Byroade very doubtful if any early prospect MEDO [Middle East Defence Organization] exists anyway view Arab gov[ernmen]ts' general international outlook. He thinks concept should be kept alive by constant discussion but "less ambitious beginning" will have to be made.

Eban

143

א. אילת אל משרד החוץ
E. Elath to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. EWT9 מברק מוצפן
Inc.: 130.02/2455/10 נוסח נכנס:

London, 24 March 1953

Immediate

Mabar [British Commonwealth Division], Eban. Course long talk today on Suez Bowker told me "personally and confidentially" following:

(1) Eden's impression after talks [Washington] DC was that USA Mideastern policy still under review, unlikely crystallize before Dulles visit Mideast.[1]

(2) Sole clearly defined understanding joint USA, UK, Mideast policy so far reached between Eden–Dulles concerned Persia, though general similarity views other parts area, no definite agreement.

(3) Though fully appreciating importance Arab–Israel settlement to stability area HMG still adheres line explained by him to Comay[2] and believes possibility talking Naguib about this likely emerge only *after* settlement on Suez. They would not regard such approach at present as either tactical or practical.

(4) For same reasons USA gov[ernmen]t hardly likely his view pursue different line. F[oreign] O[ffice] heard nothing any plans Dulles part for encouraging Arab – Isr[ael] peace talks prior Suez settlement and agreement MEDO [Middle East Defence Organization].

143

1. דאלס ביקר במזרח התיכון במאי 1953. ראה מס' 206 (הערת־עורך).
2. ראה מס' 110.

When I tried sound him on usefulness renewing talks between us on military level he replied content previous talks still under study by their military experts but if we had anything new to propose they will be ready consider matter.

Reviewing Egyptian situation he said Naguib's present tactics making it increasingly difficult for him to be reasonable on Suez though for economic no less than political reasons he as interested as Brit[ish] in final settlement. Despite tension start talks closer than might appear from outside.

Elath

144

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן מפר345
נוסח נכנס: 130.02/2455/1

רומא, 24 במארס 1953

מידי

בזה רצוני לשתף עצמי בדיון ובבירור המתנהלים בימים אלה בין אילת, אבן ומשרד החוץ[1] ביחס למדיניות שעלינו לנקוט לפיה בזמן הזה בארצות־הברית ובאנגליה:

(א) התכנית של אבן אינה מחדשת הרבה. מעלתה בזה שהיא מרכזת כל מה שנאמר ונעשה עד עתה על־ידי אבן עצמו, אילת, שר החוץ ואחרים ומלבישה אותם צורה של תכנית מלאה ומפורטת שיש בה כדי להוכיח לממשל החדש בארצות־הברית שישראל מדינה ריאליסטית, חיובית, קונסטרוקטיבית הדואגת בימי משבר בינלאומי אלה לביטחון אזור המזרח התיכון והגנתו ומוכנה לסייע בכל כוחה ואפשרויותיה לארצות־הברית בכך. וכן מעלתה בזה שהיא באה להזכיר לארצות־הברית בצורה יסודית וברורה שישראל היא גורם חיוני כזה במזרח התיכון שבלעדיו קשה לארגן הגנת האזור ותובעת המגיע לה.

(ב) לעומת זאת התכנית של אבן פגומה מעיקרה לדעתי, בזה שביסודה היא בנויה על הצורך בשלום בין ישראל למצרים ומעמידה בסולם העדיפויות את השלום הזה כשלב ראשון לכל דיון והסדר מערבי–מצרי. בזה עשויה התכנית לא רק להעלות מחירם של מצרים ולפתוח פתחים ללחץ כללי עלינו ובראש וראשונה לחץ טריטוריאלי, אלא גם לעורר התנגדות הבריטים שגילו לנו ולאחרים בזמן האחרון לא אחת שאינם מוכנים ואין זה רצוי להם להיאבק בשלב זה עם המצרים על ההכרח

144

1. ראה מס' 33, מס' 109 והערה 6 שם; ומס' 119, 121, 126; מס' 131 והערה 3 שם, ומס' 134.

בשלום עם ישראל כשמאבקם על בעיות התעלה וארגון ההגנה האזורי הוא קשה מאוד כשלעצמו וצופן כשלונות והתנגשויות.

(ג) וכן התכנית של אבן פגומה בזה שהיא מניחה שאפשר לאמריקאים להכריח את מצרים לעשות שלום אתנו ומתעלמת מן:

(1) העובדה שהקרקע במצרים ובעולם הערבי כולו אינה מוכשרת כראוי בשעה זו לעשות שלום עם ישראל.

(2) ההנחה שגם אם ירצו ראשי השלטון במצרים לעשות שלום אתנו אין הדבר בגדר יכולתם בשעה זו כשאינם יכולים להצביע כלפי פנים וכלפי חוץ על ניצחונם בבעיית התעלה. בלחצנו, אפוא, על השלום ובהעמידנו אותו כשלב ראשון בסולם העדיפויות אנו מזמינים בעצם ידינו את המצרים לסרב לנו ואת האמריקאים להיווכח, כי אין השלום ניתן לביצוע לא בשלב זה ולא בשלב מאוחר יותר.

(ד) וכן התכנית של אבן לקויה בזה שמתעלמת לגמרי מקיומן של תורכיה וצרפת הנמנות עם יזמי ארגון הגנת המזרח התיכון והעתידות להשתתף בכל ארגון כזה לכשיקום. התכנית אינה מסמנת כל מאמץ מקביל בקרב שתי המדינות האלה ושוכחת למשל, שתורכיה יעצה לא אחת למעצמות המערב לא לשתף את ישראל בארגון הגנת המזרח התיכון בראשיתו, כדי לרכוש אהדת הערבים ואמונם. עד כה לא שמענו שתורכיה זזה מעמדתה זו.

(ה) נדמה לי שדאגתנו ברגע זה צריכה להיות מופנית לא לצורך השלום עם מצרים כי אם לשני דברים עיקריים אחרים שעולים בדחיפותם ובחיוניותם על השלום עצמו:

(1) שכל דיון והסכם מערבי–מצרי על גורל התעלה לא יעקוף את ההסגר המצרי על ישראל, יעמידו במרכז העניינים וימצא לו פתרון מניח הדעת. תביעה כזאת היא זכות ולא חסד.

(2) שארצות־הברית ואנגליה, תנהלנה משא־ומתן אתנו על הגנת המזרח התיכון ועל מקומנו ותפקידנו בהגנה הזאת, ברגע שתחלטנה על הנהלת משא־ומתן כזה עם מצרים לבד או עם העולם הערבי כולו. כלומר שני משאים־ומתנים מקבילים זה לזה. תביעה כזו, אף היא זכות ולא חסד ועשויה למצוא לה תומכים באנשי הפנטגון הסבורים כמונו כי ארגון הגנתי בלי ישראל, דינו להיות תלוי על בלימה ועוד. וכן עשויה גם למצוא לה תומכים במוסדות הקונסטיטוציונים באנגליה ובאמריקה בלי שהדבר יחייבנו לוויתורים טריטוריאליים ועוד.

(ו) באם נצליח להבטיח שני הדברים החיוניים האלה לא רק נחזק עצמנו כלפי הערבים, נשפר מצבנו הכלכלי ונמנע כל סכנה של בידוד אלא גם נביא את האמריקאים, האנגלים וכל גורם מערבי אחר לתפוס ולהבין שלחצנו הממושך על הצורך בשלום בין ישראל לשכנותיה איננו רק אינטרס פרטי הנוגע לישראל בלבד, אלא אינטרס כללי הנוגע לעולם המערבי כולו שלא רק ישראל לבד צריכה לשלם מחירו ויהא המחיר הקטן שבקטנים.

ששון

145

הערת־עורך
Editorial Note

ישיבה מיוחדת של נציגי ישראל וירדן

ב־25 במארס התקיימה הפגישה השלישית בין נציגי ישראל לירדן על הדרכים למניעת הסתננויות (ראה מס' 127 והערה 3 שם). נציג ישראל מסר לנציג ירדן את התזכיר המובא להלן. הנציג הירדני הבטיח להעביר את התזכיר לממשלתו ולמסור את תשובתה לישראל. (דיווח על הפגישה ראה גאון אל משרד החוץ, 26.3.1953, 130.02/2429/4.)

146

תזכיר מאת ממשלת ישראל אל ממשלת ירדן
Memorandum from the Government of Israel to the Government of the Hashemite Kingdom of Jordan

Copy: 130.02/2429/4 :העתק

25 March 1953

Memorandum Regarding Measures Against Infiltration
submitted by the Senior Israel Delegate
to the Senior Delegate of the Hashemite Jordan Kingdom

The Government of Israel desirous that border relations with the Hashemite Jordan Kingdom be improved and considering that the existing tension between the two countries is caused by large-scale infiltration from Jordan into Israel territory, presents the following suggestions to the Government of the Hashemite Jordan Kingdom regarding measures which she could usefully take in her combat against infiltrators.

It is hoped that these suggestions, which at one time or another were discussed with and found the approval of Senior Delegates of the Hashemite Jordan Kingdom to the Mixed Armistice Commission, may be accepted and implemented by Jordan authorities. Israel feels confident that the ensuing reduction in acts of infiltration will also relieve present tension and foster better relations between the two Governments.

1. Professional bandits find easy recruits in refugee camps which might be removed from the proximity of the border into the interior of the Hashemite Jordan Kingdom, where the refugees could be usefully occupied, and more easily prevented from participation in illegal ventures into Israel.

2. Much of the infiltration may be ascribed to the fact that the inhabitants of the border regions have no clear appreciation of the existence and purport

of the Demarcation Line. This could easily be remedied by a clear and visible marking of the Demarcation Line on the ground.

3. The prevention of infiltration along the long and devious Demarcation Line is a more acute problem in areas where a no-man's-land exists, and where control is therefore more difficult.

4.[1] The substitution of a single Demarcation Line for the areas of no-man's-land, while serving the best interests of both parties, would be a solution to this control problem.

4. The amount of arms and explosives used by and found on armed marauders raiding Israeli territory is proof of the existence of large quantities of what are probably unauthorized weapons. The careful registration of all firearms and the confiscation of all explosives and their detonating agents, by Jordan authorities, would be a simple and effective measure to reduce armed infiltration. In addition to formal licensing, frequent checks and stringent control are indicated.

5. The responsibility of local authorities, such as police, national guard, mukhtars and officials of the local administration to take active measures for the prevention of infiltration, should be insisted upon.

It is suggested that this policy be strictly enforced and that disciplinary action be taken against any such officials found failing in their duties.

6. Infiltration into Israel should be made unlucrative and hazardous on the Jordan side. Frequent searches could be carried out to discover stolen goods, which would immediately be confiscated and returned to Israel.

All persons involved whether robbers and their accomplices or receivers of stolen property, should be arrested on the spot and dealt with in all severity.

Collective punishment could be meted out to villages failing to take effective steps against infiltrators, harbouring bandits and marketing stolen goods.

Israel is ready and willing to contribute to the success of the suggested measures by supplying prompt and pertinent information obtained from infiltrators interrogated by the Israel authorities.

7. The border population should be awakened to the full understanding that infiltration is illegal, risky and nonprofitable. It is suggested that full use should be made of all means at the disposal of the Jordan authorities, to publicize the above facts widely.

A readjustment of the attitudes on this subject, held at present by the border population, may be required and could be attained through an extensive educational program.

8. On the local level, continuous alertness and detailed knowledge of the situation regarding infiltration is essential. With that in view it is suggested

146

1. פסקה זו סומנה במקור בטעות כנקודה מס' (4).

that frequent meetings take place between the local commanders of both parties in order to co-ordinate their efforts in combating infiltration.

Israel is appreciative of the attitude taken by the Hashemite Jordan Kingdom, as expressed by their envoy at the meeting of the 19th of March 1953.[2] The above-outlined suggestions are presented at Jordan's request, and it is submitted, are the suitable measures to take under the conditions prevailing at present along the Israel–Jordan Demarcation Line.

Israel is convinced that the suggested measures would be beneficial to both sides and would bring about the more normal conditions desired by both.

147

מ. קרן אל ו. איתן
M. Keren to W. Eytan

העתק: 130.02/2401/16

לונדון, י' בניסן תשי"ג
26 במארס 1953

הנידון: רצועת עזה
מכתבך: א/214 מיום 16 במארס 1953[1]

אליהו [אילת] העביר אלי את תשובתך על תכניתי בקשר לרצועת עזה. אין לו התנגדות שאכתוב לך במישרין תוך אי־התחשבות ב"צינורות המקובלים". איני מתיימר, כמובן, לטעון שהצעתי היא הפתרון היחידי למשברנו ואיני יודע אם היא אפילו בחינת פתרון, כי הרי טמונים בה הרבה נתונים טכניים, ארגוניים וצבאיים אשר אין לי אפשרות לבדקם. ייתכן מאוד שיש איזשהו פרט טכני, קטן באופן יחסי (נאמר, למשל, באספקת המים) שימנע לאלתר את ביצועה.

אך אינני יכול לקבל את טענתך שרעיונותי "מהפכניים מדי משיוכלו להתקבל על דעת־הקהל". אמנם אני רחוק מן הארץ ואתה יושב בה, אבל לי נראה שדעת־הקהל שלנו התקדמה יותר מאשר הממשלה יודעת, ולא מן הנמנע שהיא התקדמה אפילו

2. השווה מס' 112, הערה 2.

147

1. איתן הגיב על תזכיר של קרן שכותרתו: ישראל ותכנית רצועת עזה. התזכיר מסוף פברואר 1953, (130.02/2401/16) נשלח אל אילת ונמסר לבכירים במשרד החוץ. קרן הציע שישראל תעודד את ממשלת בריטניה להעביר לרצועת עזה את הכוחות שתפנה מאזור התעלה ותביע נכונות לנקוט באמצעים שיקלו על בריטניה את ההעברה בתנאי שהצעדים האלה לא יפגעו בריבונות ישראל. קרן תמך את הצעתו בניתוח מעמדה המדיני של ישראל והיתרונות שתכנית כזו תעניק לה. איתן הטיל ספק בסיכוייה של התכנית להתקבל על דעת־הקהל בישראל והתקשה להאמין שתענה על הצרכים הצבאיים של בריטניה. (איתן אל אילת, 16.3.1953, שם. לפרטים נוספים על התכנית ראה גם קרן אל אילת, 13.3.1953, שם.)

יותר מהממשלה. ציבור שהשלים במשך חודשים מעטים עם רעיון השילומים ואף התרגל עכשיו ללא שום זעזוע למחשבה של כניסת אוניות גרמניות לנמל ישראלי,[2] הנו גמיש ומציאותי יותר משאנו סבורים.

יהיה אשר יהיה, מה שחשוב לי הוא לא הרעיון על כל פרטיו אלא המחשבה שמאחריו: שאין אנו יכולים להמשיך במדיניות אשר כולה מבוססת על דרישות ובקשות מן הזולת. הגיעה השעה שנציע משהו שיהיה מעניין ויקר למעצמות האדירות בהן אנו תלויים כל־כך. במקום שנהיה רק טרדנים ודרשנים עלינו להיות פעם גם מועילים ועוזרים. הדבר היחידי כמעט שאנו יכולים לתת, עד כמה שאני רואה, הוא שטח בנגב. מכאן תכניתי.

תרשה לי לחזור על מבנה מסקנותי:

במוקדם או מאוחר יבוא הסדר על שאלת סואץ. אמנם ההתפתחות האחרונה עלולה לדחות אותו לתקופה מאוחרת יותר משחשבנו כאשר חיברתי את תזכירי הראשון, אבל בטוחני, עד כמה שאפשר להיות בטוח בעניינים מעין אלו, שההסדר בוא יבוא – אולי לאחר תקופה חדשה של סכסוך מזוין באזור התעלה. לכל המאוחר הוא חייב לבוא בעוד כשנתיים בתום החוזה משנת 1936.

לאחר ההסדר על סואץ תבוא הקמת הארגון. גם התפתחות זו היא, לדעתי, רק שאלה של זמן – אולי זמן רב יותר משחשבנו עוד לפני שבועות אחדים. שהקמת הארגון, לכשתוגשם לאחר הסדר על סואץ, תגרום להגברה גדולה של הכוח הערבי – אין צורך להוכיח.

כיצד נגיב על סיכויים אלה גדושי סכנות? אני מניח שכולנו נסכים כי אין לאל ידנו לעצור מגמות אלו על־ידי אמצעים דיפלומטיים רגילים. יש, אפוא, רק שתי ברירות: או שנעמוד מן הצד וננסה, על־ידי הסדרים נפרדים, להבטיח את עצמנו ככל האפשר מפני הסכנות הכרוכות בעליית הערבים; או שננסה להשתלב לתוך התכניות המערביות באזורנו.

בדרך הראשונה הלכנו במידה מסוימת: הצענו הסדר נפרד עם מעצמות המערב. דרך זו נשארת פתוחה ונצטרך אולי ללכת עד סופה, אם נסיונותינו להשתלב לתוך ההתפתחות הכללית ייכשלו. החסרון שבדרך זו הוא שהיא אינה מחלצת אותנו מהבידוד, להפך: היא מחייבת אותו ונותנת לו, כביכול, גושפנקא של מדיניות מכוונת. מעצמות המערב יודעות שאפשר לבוא אתנו להסדר מיוחד בכל עת שהן רוצות בכך ואין הן צריכות, אפוא, להתחשב בצורכי הביטחון שלנו בשעת ההסדר עם הערבים.

נשארת הדרך השנייה של השתלבות. נראה לי שכולנו חסידי דרך זו, אלא שיש מחלוקת על האמצעים ועל הנוהל. אבא אבן סבור, כידוע, שנשיג את מבוקשנו על־ידי התקפת שלום רבתי ושיטתית. הצבא סבור כי הפתרון בהצעות שמסר בשעתו למשלחת הבריטית.[3]

עם כל הכבוד שאני רוחש לאבא אבן איני יכול לקבל את דעתו, שיש סיכויים מעשיים לכך, כי יקום בשעה זו קשר בין רעיון השלום ובין בעיית הסואץ ותכנית ארגון ההגנה. יש, כמובן, הישג רב בזה, שהוא ידע לשכנע את בני שיחו בוואשינגטון

2. ראה מס' 100 (הערת־עורך) ו־101.
3. ראה כרך 7, מס' 379 ו־385.

כי שלום אזורי עדיף על פתרון בעיות חלקיות, אבל יש לכל הפחות עוד שני שותפים החייבים לקבל רעיון זה למען יהיה בר־ביצוע – האנגלים והערבים. אשר לאנגלים – כל הסימנים מראים שלא שינו את עמדתם. אשר לערבים – קשה לטעון שהם מוכנים היום יותר מקודם לקשור את עניין ישראל עם שאר בעיותיהם הלאומיות. ועידת החבר ב־28 במארס תתן לנו, אולי, אינפורמציה נוספת על עמדתם. אין זאת אומרת שיש לשלול את תכניתו של אבא אבן כאמצעי טכסיסי וכצעד במלחמה הקרה שלנו עם הערבים, אבל אינני יכול לראות בה את התשובה הכוללת והקולעת לצרתנו.

נשארות הצעות הצבא. עצם העובדה, שעד היום לא קיבלנו תשובה מהאנגלים, יש בה להוכיח שאין להצעות אלה משיכה יתרה בעיניהם. ייתכן שרובן או אחדות מהן תתקבלנה במרוצת הזמן ודבר זה ישפיע, בוודאי, על יחסינו עם בריטניה ועל מעמדנו הכללי; אך לא נוכל להיבנות מתקווה זו ולדחות בגללה פעולות אחרות. אם נעשה כך – רבה הסכנה שנצא קרחים מכאן ומכאן.

משום כך אני משוכנע שכנוע גמור ומוחלט, כי עלינו לפעול בדרכים חדשות – ואם תרצה במלה זו – מהפכניות. שיטת הטענות והדרישות, בה נהגנו עד כה, נכשלה או עומדת להיכשל. שיטה זו עושה אותנו בעיני המעצמות לגורם מבוטל ומטריד שאין צורך להתחשב בו יתר על המידה. אנו חייבים, אפוא, לעשות את עצמנו חשובים יותר וזה נוכל אך ורק על־ידי הצעה, בה תהיינה מעצמות המערב מעוניינות מבחינתן הן. בתכניתי על רצועת עזה רציתי להצביע על אפשרות אחת. יש אולי אפשרויות אחרות מתאימות יותר.

כן הנני משוכנע שזוהי השעה לפעולה. דחיית המשא־ומתן על סואץ נותנת לנו שהות מבורכת לליבון מחשבה ולעיבוד תכנית, אבל שהות זו לא תאריך ימים. עכשיו מבקשות מעצמות המערב פתרון למשבר עמוק ומקיף. אם ימצאו את הפתרון בלעדינו, נוצא מן הכלל ונצטרך לקבל את מה שתהיינה מוכנות לתת כאשר תהיינה מוכנות לכך.[4]

בברכה,

מ. קרן

4. בין המגיבים על התזכיר היו אבא אבן וכתריאל שלמון ושניהם דחו את התכנית משום שאינה מעשית מבחינה צבאית. (ראה שלמון אל אילת, 12.3.1953, אבן אל אילת, 2.4.1953, 130.02/2401/16.) בן־גוריון הגיב בחומרה על התזכיר שמסר לו הרמטכ"ל. הוא ביקש משרת לברר לידי מי הגיע התזכיר ושאל בתרעומת "מה זה עניינו של השגריר בלונדון להפיץ תזכירים מעין אלה, ואם הדבר נעשה בידיעת משרד החוץ או לפי נוהג שנקבע על־ידי משרד החוץ; אם משרד החוץ לא ידע על כך והדבר אינו במסגרת הנוהג המקובל היש בדעת משרד החוץ לאחוז באמצעים שדבר זה לא יישנה." (בן־גוריון אל שרת, 29.3.1953, ארכיון צה"ל, 230.72/892.)

148

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. WTE40 מברק מוצפן
Inc.: 130.02/2446/13 :נוסח נכנס

Washington, 27 March 1953

Mahav [United States Division] copy Elath. In discussing working paper on peace with Egypt[1] please bear following in mind:

(1) Inevitable that present slogan White House saying there must be peace in M[iddle] E[ast] will soon be given concrete form as actual proposals. We already hear that Charles Malik is selling allegedly moderate peace proposals. Lodge's emphatic words to me may indicate he has been invited to come up with something.

(2) Arabs will take line they not opposed to peace but must be on basis old UN proposals.

(3) Thus time for us to provide starting point for active work on peace plans is running short. On other hand reactions to peace plan in UN and of Dulles and Jackson to oral presentation general thesis working paper[2] encourages me believe we can make serious impact with proposals safeguarding our position while making most of such slender concessions as we can give.

(4) Supposing we would get out line as in working paper sponsored not by us but by Americans e.g. Lodge or Bedell Smith or both as their recommendation to Ike [Eisenhower] and Dulles, would not this be both defence against bad proposals and excellent tactical position for us. Believe there is some prospect of getting this by discreet active work coming days. Please cable.

Eban

148

1. ראה מסמך מאת אבא אבן שכותרתו: Notes on an Egyptian-Israel Peace Settlement, מיום 18 במארס 1953. אבן ניתח במסמך את היסודות שעליהם ניתן להשתית את השלום בין ישראל למצרים ואת יחסו לשאר בעיות האזור שעמדו באותה עת לדיון. (המסמך ומכתב הלוואי שצורף אליו מיום 17 במארס 1953 נמצאים בתיק 93.08/355/28.)
2. ראה מס' 135.

149

התייעצות שר החוץ עם ראש הממשלה והרמטכ"ל[1]
(בית ראש הממשלה, 27 במארס 1953)

Consultation between the Foreign Minister, the Prime Minister and the Chief of Staff (The Prime Minister's Residence, 27 March 1953)

פרוטוקול: 130.02/2449/1

שר החוץ מ. שרת: בענייני תעלת סואץ וההגנה האזורית ברצוני לנסח מסקנות אחדות ונראה אם אנו בדעה אחת. ישנם פה שלושה נושאים הקשורים זה בזה:

1. מה אנו עושים בעניין תעלת סואץ, האם אנו פונים בעניין זה ומגישים הצעות, מה אנו דורשים לרגל מה שעומד להתחולל עם פינוי התעלה?

2. מה הקו שלנו עכשיו לגבי עניין השלום, האם אנו עושים עכשיו התקפת שלום על הערבים, האם אנו מגרים את האמריקנים לעשות התקפת שלום ושיציגו זאת כתנאי?

3. מה הקו שלנו לגבי ההגנה האזורית. האם אנו גורסים כמקודם כי אין הגנה אזורית בלי שלום, ואם יש שלום אנו מצטרפים להגנה האזורית?

בנוגע לשלום, האם אנו דורשים מהאמריקנים והאנגלים ששלום יהיה תנאי לשינוי בתעלה וההגנה האזורית? אביע בזה מחשבות אחדות:

(א) כל לחץ נמרץ שלנו על הערבים בעניין השלום מגדיל את המקחנות שלהם ומביא לידי התעקשות מצדם.

(ב) כל לחץ אמריקני עליהם בעניין זה, גם הוא עלול להביא לידי אותה התוצאה. זה אמנם לא מוכרח להיות, כי זה תלוי מה מקבלים מהאמריקנים, אבל עלול להביא לידי אותה התוצאה.

(ג) במידה שאנו משכנעים את האמריקנים שעניין ההגנה האזורית מחייב שלום בתוך האזור ובלי זה לא תיתכן הגנה אזורית, ובמידה שעניין ההגנה האזורית הוא חיוני להם והוכחנו להם כי זה מחייב שלום, הלחץ האמריקני יהיה מופעל לא רק על הערבים אלא גם עלינו. אני לא רוצה לאמר שיהיה אך ורק עלינו, אבל לגבי הערבים יהיה לחץ לגבי עצם נכונותם להיכנס למשא־ומתן, עלינו הלחץ יהיה לגבי תנאי השלום. האמריקנים מסוגלים לאמר, אם משיגים נכונות מצד הערבים להיכנס למשא־ומתן, לבוא אלינו ולאמר לנו כי עלינו לתת להם איזה קלף לשלום. בשיחה עם ביירוד[2] הוא אמר: אתם בוודאי חושבים בלילות מה המחיר [ש]אתם מוכנים לשלם בעד זה. לא קראתי בעיון את השיחה עם המשלחת הציונית[3] אבל גם שם היה רמז כזה מצד אייזנהאואר.

149

1. בפגישה השתתף גם מיכאל קומיי.
2. ראה מס' 115.
3. ב־23 במארס נפגש הנשיא אייזנהאואר עם משלחת של מנהיגים ציונים בראשות לואי ליפסקי, יושב־ראש המועצה הציונית האמריקאית. בהצהרה לעיתונות, שאושרה על ידי הנשיא, מסר ליפסקי שאייזנהאואר הכריז שממשלת ארצות־הברית תשתמש בהשפעתה להשכנת שלום בין ישראל למדינות ערב.

בדרך כלל אני אינני בעד הירתעות בזה, כי זה יכול להיות הירתעות משלום. כאשר פעם ניגש בעניין השלום נעמוד במצבים קשים, צריך להיות מוכן לעמוד במצבים קשים. אך לנקוט אמצעים שמכניסים אותך למצב קשה מזה אני מסתייג.

מכאן מתבקשת מסקנה: אין זה מעניננו להחיש את ארגון ההגנה האזורי, להחיש את הארגון הכולל. אם זה יבוא – יבוא, נצטרך להשיג מזה מה שנכון להשיג. אני מסופק אם זה מעניננו להחיש את ארגון ההגנה. קודם־כול זה יכול להוות לחץ בעניין השלום, שנית פירוש הדבר נשק לערבים ושלישית בכל ארגון הגנה אזורי מצרים תתפוש מקום ראשון ואנו לא מעוניינים לתת בכורה זו למצרים.

מה עלינו כן לעשות? אני סבור שנקודת המוצא שלנו צריכה להיות עניין התעלה. בנוגע לתעלה כל יום מביא ידיעות חדשות. אני מדבר על התעלה והבסיס, על המכלול הזה כולו. יש שאלה של התעלה בתור מעבר הים ויש שאלה של התעלה בתור בסיס. בדרך כלל לגמרי לא ברור אם יתחיל משא־ומתן שהוא יגיע להסכם, זה מידרדר מיום ליום, אבל זאת עובדה מדינית שמדובר על משא־ומתן ויש כאילו נכונות למשא־ומתן. אני סבור שעלינו לעשות דימרז׳ [démarche] בדיוק מה אנו אומרים כלפי האנגלים ומה אנו אומרים כלפי האמריקנים. עלינו להגיד:

(א) יש בעיה של מעבר בתעלה;

(ב) יש בעיה של שינויים בתכניות ההגנה לרגל פינוי התעלה. אנו צד לגבי שני הדברים האלה כאחד.

פינוי התעלה מעורר את שאלת גורל התעלה בתור מעבר. המצב הוא כזה באופן פורמלי, גם עכשיו כשיש צבא בריטי משני עברי התעלה, התעלה עצמה היא נכס הריבונות המצרית ומצרים שולטים בתעלה, השלטונות המצריים קובעים איזה אונייה עוברת ואיזו לא. בוודאי הם קשורים באמנות בינלאומיות. נניח, לגבי דידנו טענו כי הם מפירים את החוק והם טענו שיש להם זכות להפר. העברנו את העניין למועצת הביטחון וזו פסקה לטובתנו.[4] יש הבדל אם המצרים הם בעלי־הבתים הפורמליים של התעלה בשעה שצבא אנגלי עומד משני צדי התעלה ובין המצב שהם לא רק בעלי־הבתים הפורמליים אלא שולטים בתעלה שלטון אכסקלוסיבי. השלטון המצרי מסוגל לבריונות. נניח שרבים עם אנגליה ומחליטים לסגור את התעלה לאוניות בריטיות אז הצבא מצפצף עליהם אם הוא עומד בשני הצדדים, דבר אחר לגמרי הוא אם צבא מצרי שולט שם, אז הבריטים יכולים רק לצעוק חי וקיים, כי שם יושב צבא מצרי. העניין שלנו הוא לדרוש שפינוי התעלה יהיה מותנה בביטול ההסגר לדידנו. אנו יכולים לטעון שעניין הסרת ההסגר על אוניות ההולכות לישראל על רקע חדש זה חדל להיות רק עניין ישראלי אלא נהפך לעניין עולמי, כי פה יכולה מצרים להוכיח את ה"גוד פייט" שלה. צריך לאמר להם כי עניין זה של הסגר על ישראל הוא נגד החלטת מועצת הביטחון וזה מעמיד אתכם תחת חשד שתתנהגו כך גם לגבי מדינות אחרות. עליכם להוכיח שאתם מוכנים לקבל דין משמעת עולמית. אני רוצה להעביר את זאת מפסים של אינטרס ישראלי לפסים של אינטרס בינלאומי, שמוכרחים לדאוג לו לרגל המשא־ומתן. זה גם עניין של הודו ושל פקיסטן. לו היו לנו קשרים אפשר היה לגייס את פקיסטן לזאת.

4. ראה כרך 6, הערת־עורך עמ׳ 593–594.

זה לגבי התעלה בתור מעבר. לגבי התעלה בתור בסיס יש בעיה לאן יקחו את הצבא משם. אבל ברור שזו לא סתם שאלה של העתקת בסיס ממקום למקום והעברת מתקנים, אלא זו מהפכה בכל מושגי היסוד של ההגנה על התעלה. אם קודם השיטה הייתה להיות מוכנים להגנת התעלה על־ידי זה שנמצאים במקום, עכשיו הם מוכרחים להישען על תכנון שיבוצע רק בבוא הפורענות. הבסיס הזה של התעלה הוא במקצת שריד קדומים. זאת התחילו לבנות בתקופה קודמת כשהתעופה לא מלאה תפקיד כמו היום. כעת בתקופת התעופה אפשר בשעת הצורך להטיס דיביזיות אחדות. על־כל־פנים נדמה לי אין ברירה אחרת. אם בכלל הולכים מהתעלה זו נסיגה שלהם, היא לא נסיגה יבשתית לקו אחר מרחבי, כי אם נסיגה משיטה אחת של הגנה לשיטה אחרת של הגנה, משיטת הגנה על־ידי הימצאות במקום לשיטת הגנה על־ידי תכנון של פעולות שתבוצענה בשעת פורענות. לתכנון כזה אנו יכולים לתרום ואנו צד מעוניין. אם מתערערת העמדה המערבית בתעלה אזי כל סכנה לתעלה היא גם סכנה לנו. אם יודעים שיש צבא בריטי בתעלה אז ישנים אנו במנוחה ולא כן כשאין צבא בריטי בתעלה. אנו צד מעוניין בתכניות ההגנה ואנו בעלי יכולת תרומה. אנו על־ידי כך ממילא עוקפים בעיית הבסיסים כדי שלא נעורר מחשבה שאנו מציעים את עצמנו בתור בסיס. אם ישאלו אותנו על כך אנו מוכרחים לענות בשלילה. אנו יכולים כך להציג את השאלה שעניין הבסיס כלל לא מתעורר כי אם אומרים שעניין הבסיס עבר זמנו, מוכרחים לחשוב על תכנון בבוא הפורענות. ואז השאלה היא מה אנו מציעים בנקודה זו? אם אנו מציעים חידוש המשא־ומתן שהתחיל עם הקבוצה הבריטית או אומרים כי המשא־ומתן ההוא לא הביא לכל תוצאות ואנו מציעים שיחות ברמה יותר גבוהה. אז מתעוררת השאלה אם אנו מציעים את זאת לאנגלים לחוד ולאמריקנים לחוד או אנו מצדנו מציעים ששיחות כאלו תהיינה משותפות של אנגלים ואמריקנים ושלנו. אנו רואים את המשא־ומתן בנוגע לתעלה כנוגע לנו. המצרים התנגדו לזאת, אצלנו אין אותן ההסתייגויות שיש למצרים כלפי כניסת אמריקה למשא־ומתן, להפך לנו רצוי יותר משא־ומתן עם האמריקנים מאשר עם האנגלים. מדוע אנו חושבים על משא־ומתן עם האנגלים, כי הם גורמים ושנית לא נוכל לסדר עניין עם האמריקנים על־ידי הפרדה גמורה בין האמריקנים והאנגלים, אינני חושב כי זה בא בחשבון כמו שהציע אחד החברים שלנו שבכלל נפנה רק לאמריקנים. אני סבור כי צריך לפנות לשניהם. מה שלא ברור לי אם עלינו לאחד אותם, אם אנו צריכים להציע משא־ומתן משותף אתם או משא־ומתן נפרד.

בין כך ובין כך אנו צריכים לחזק את הדרישה מהאמריקנים לעזרה צבאית ושל קשר אתנו בענייני הגנה. אני מדבר פה על הדרישה שאינה קשורה דווקא בפינוי התעלה. עד עכשיו דיברתי על המסקנות הנובעות מפינוי תעלת סואץ. כעת אני אומר, לגמרי ללא קשר עם זאת צריך לבוא מצדנו המשך הלחץ והתביעה כלפי האמריקנים לעזרה צבאית ושיתוף בתכנון של ההגנה.

אנו צריכים להסתמך על השינוי במאזן הכוחות לרעתנו שיחול עם כניסת המצרים לאזור התעלה.

רב־אלוף מ. מקלף: יש לנו חשש שתחנת הרדאר של האנגלים בתעלה שולטת על מחצית הארץ, כולל כל שדות התעופה שלנו מחוץ לרמת דוד. פליטת פה של הנספח הבריטי אישרה זאת. בזמן המקרה במשולש הוא שאל אם טסנו מעל

המשולש. אמנם טס מטוס מוסקיטו אחד אבל בגובה של 32 אלף רגל. תחנה זו תישאר בידי הצבא המצרי אם הצבא הבריטי יפנה את אזור התעלה.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: אני מודה כי לא בכל השאלות יש לי דעה ברורה.

(א) בנוגע למשא־ומתן עם האנגלים, לא הייתה כל תועלת בשיחות עם הקבוצה האנגלית. אינני יודע אם היה נכון מצדנו להיאחז במשלחת. הייתה חליפת מכתבים, נתקבלו מכתבים גם מאידן בטון אחר.[5] הוא פשוט רימה.

(ב) צריך להגיד להם שמה שעושים זה מעשה איבה נגד ישראל. הוא יודע כי נשק לערבים זה נשק להילחם בנו, לנשק זה אין שום מטרה אחרת. נשק הוא בשביל לפגוע במישהו, והמישהו הזה הוא רק אחד, זה אנחנו, והם עושים את זאת ביודעין. שידעו שכך אנו רואים את הדבר. זה ביחס לאנגלים.

אילו היו רוצים לשלוח משלחת הייתי קודם־כול שואל מה החליטו שתעשה כאן המשלחת. למה שלחו את המשלחת הקודמת? שאלו כל מיני שאלות.

עניין התעלה הוא עניין בינלאומי. אם יוצאים משם או לא – זה עסקם. יש לנו תביעה למצרים ולאו״ם, לכל מדינות האו״ם שיקיימו ויבצעו את ההחלטה של מועצת־הביטחון על מעבר חופשי. בעניין זה אנו צריכים לפנות לכל מדינות האו״ם, בעיקר למדינות של מועצת הביטחון ולתבוע מילוי ההחלטה הזאת, וגם לעצרת או״ם.

הדבר השני הוא עניין השלום. לא ליצור רושם באמריקה שהם יעשו אתנו חסד רב אם הם ילחצו על הערבים לעשות שלום. עלינו רק להסביר להם שמבלי שלום אין אפשרות של הגנת האזור, זאת תהיה רק הונאה עצמית, כי הם לא יגנו על האזור. שום צבא מצרי או עיראקי לא יגן על האזור. אני חושב כי המשלחת הציונית באמריקה עשתה לנו רעה גדולה. במקום שיפנו בדברים הנוגעים לנו, שאמריקה יכולה לעשות או לא לעשות, פנו בעניין השלום. אני חושב כי זה נעשה מתוך התייעצות עם אבן. כי אייזנהאואר מבין שאם באים ציוני אמריקה זה האינטרס היהודי. שלא תהיה לאמריקנים הרגשה שהם עושים לנו חסד אם הם פונים למצרים שיעשו אתנו שלום, כי נצטרך לשלם בעד זה מחיר גדול שלא נשלם. וההסברה צריכה להיות, אם הם חושבים על הגנת האזור זה לא ייתכן בלי שלום, כי הערבים לא יגנו על האזור. זהו דבר שחיילים יבינו אותו ולא רק מאספקט צבאי. רוצים בכלל יחסים טובים עם הערבים, אנשים לא חיים תמיד במלחמה, בינתיים יש שלום בעולם. יש באסיה ארצות שקשורות להם שאינן רוצות להיות ביחסים רעים עם האמריקנים, חוששים מחדירה קומוניסטית. אבל שלא יעשו אתנו חסד, כי בינתיים יהיה הלחץ עלינו. עלינו להחדיר את ההכרה הזאת בעולם, להחדיר את זאת ששלושה דברים לא תעשה ישראל: זה עניין ירושלים, הנגב וגבולות הגליל. זאת אפשר לעשות רק בכוח. על זאת צריך יהיה גם לדבר עם דאלס כשיהיה פה. זאת צריך להכניס לראשים פעם ושתיים ושלוש, ידעו שזה לא בא בחשבון, שידעו שישראל זאת ירושלים עם הגבולות האלה (מ. שרת: אני חושב כי זה ברור להם היטב). אינני בטוח שזה ברור להם מפני טעם פשוט: הם הבטיחו בשעת הבחירות שינוי במדיניות. עד כה אינני רואה שמצאו שינוי באיזה מקום, בעיקר במקום העיקרי שלהם, בקוריאה. הכוונה לא היתה שיטוסו

5. ראה כרך 7, מס׳ 379.

לקוריאה לשם טיסה. הטיסה לקוריאה פירושה לחסל את המלחמה. בעניין זה לא עשה שינוי, בעניינים אחרים לא עשה שינוי. השינוי היחידי שנעשה וייעשה, שישתדלו לרכוש עד כמה שאפשר את הערבים, זה אמנם נגדנו.

הדבר השלישי שברור לי שאפשר להסביר, להוכיח ולשכנע אותם, כי אם הם מדברים על הגנת האזור ידברו גם אתנו. יהיה מה שיהיה במזרח התיכון, יהיה אזור או לא אזור, יסתדרו עם הערבים או לא יסתדרו, יש כאן כוח שלוחם וילחם, יחזקו אותו.

שר החוץ מ. שרת: כל הדברים האלה יכולים להיות בלי פינוי התעלה. איך עלינו להתייחס לעניין התעלה?

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: אינני רואה שאנו גורם בעניין זה.

שר החוץ מ. שרת: נעשה את עצמנו לגורם על־ידי פנייה.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: דרישת זכותנו למעבר חופשי בסואץ, כפי שהוחלט על־ידי מועצת־הביטחון.

שר החוץ מ. שרת: אפשר להגיד להם: אתם מאבדים את השליטה בתעלה. על מה אתם נשענים בתעלה במקרה של פורענות? אתם יכולים לעשות זאת וזאת, אנו מוכנים להיכנס להסדר אם תחזקו אותנו.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: אפשר להגיד להם, אם הם מדברים על הגנת האזור מבחינה צבאית, הרי מלבד תורכיה יש כאן גם ישראל שאפשר להישען עליה, ועליהם לחזק אותה.

שר החוץ מ. שרת: זה קשור גם עם פינוי התעלה.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: ללא כל קשר עם פינוי התעלה.

שר החוץ מ. שרת: אם יפנו את התעלה יצטרכו לבדוק מחדש את תכניותיהם ועל־ידי זה שאתה נכנס לעניין אתה מהווה גורם אקטואלי.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: אני מפקפק בזה, אין לנו כוח, אין לנו מעמד.

שר החוץ מ. שרת: אתה רואה בזה נזק?

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: זאת הונאה עצמית ויכול להיות גם נזק. אבל תכנון – כן. אם אתם מדברים על הגנת האזור הזה בשעת מלחמה, עליכם לפנות לישראל ולחזק אותה. קודם־כול לחזק את ישראל מבחינה צבאית. זהו התכנון שאני רואה שבאופן ממשי עלול לעזור בהגנת האזור הזה אם יתנו נשק לצבא הגנה לישראל, יעזרו לנו בשדות תעופה, בדרך לאילת. אך ללא קשר עם תעלת סואץ, אינני רואה בין זה לעניין הסואץ קשר, יישארו בסואץ או לא יישארו, אינני רואה את עצמנו צד בעניין זה.

שר החוץ מ. שרת: יש מדיניות ויש דיפלומטיה. מדיניות זה גורמי יסוד קבועים; דיפלומטיה זו אמנות איך להיאחז בעילות של שעה כדי לקדם מטרות קבועות ועומדות.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: במקרה זה אני מפקפק בדיפלומטיה. לא ייחסתי שום ערך להצעה שאו״ם תקבל החלטה על משא־ומתן ישיר. יש ערך לדיפלומטיה אם מדברים באו״ם על מצב היהודים ברוסיה, זה לא ישנה אף במשהו את מצב היהודים שם, אך יש ערך לעצם הדיבור, זה לגבי דעת־הקהל. לגבי משא־ומתן

עם מדינה, אם יש תוכן פוליטי לדבר – יש לזה ערך. אבל לעצם הדיפלומטיה, אם זה נפרד מפוליטיקה, לדעתי אין לזה ערך ואינני רואה שיש לנו אחיזה בעניין הסואץ. רק בעניין הגנת האזור אנו גורם חשוב, מפני שאם האנגלים והאמריקנים ירצו לשלוח רבע מיליון חיילים זאת הוצאה כספית עצומה, זה טרנספורט, זה משלוח כלים, חלקי חילוף, מזון ואפשר להגיד להם: חזקו אותנו ויש לכם רבע מיליון חיילים כאן, זאת עובדה פוליטית, יכולים לחזק אות[נו] וזה יכול להוות כוח צבאי גדול, שלא יכריע את האויב, אבל גורם חשוב.

שר החוץ מ. שרת: מאזן הכוחות ישתנה לרעתנו אם במקום אנגליה בתעלה תהיה מצרים בתעלה.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: אינני רואה איך לשנות זאת.

שר החוץ מ. שרת: אנו יכולים להשתמש בטענה זו ועל־ידי זה לחזק את תביעתנו.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: הדבר הראשון צריך להגיד לאנגלים – אינני יודע אם זה ישפיע על אידן, דייוויס אמר דבר נכון שהוא סבור שצ׳רצ׳יל איננו בעל־הבית פה, כי בעניין זה פועלים נגדו. אך אידן מבין מה פירוש הדבר של משלוח נשק לערבים, הוא יודע כי זה נשק להילחם בנו והוא מבין את זאת יפה. רק בעניין זה עלינו להגיד, אך לא בקשר לזאת אם האנגלים יוצאים או לא יוצאים מאזור התעלה. האנגלים מוסרים נשק למצרים כמו שמסרו ערב הכרזת המדינה. אידן לא ישלח אותם להילחם בנו, אבל שולחים להם נשק. זאת צריך להסביר ולרכוש לזאת דעת־הקהל, אך אין לזה שום קשר עם הסואץ. אינני רואה שיש לנו עמדה בסואץ, הייתי רוצה שיהיה כך, אבל זה לא כך. יש החלטת מועצת הביטחון על מעבר חופשי בסואץ והאומות שהחליטו על כך צריכים [כך!] לעמוד על כך שהחלטתן תבוצע. לזאת יש לנו אחיזה. אני רואה את עצמנו מחוץ לעניין הסואץ.

מ. קומיי: אנו טוענים בפומבי ששלום הוא הכרחי.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: חשוב בשביל שלום העולם.

מ. קומיי: בנוגע לתעלה אנו רוצים להכניס עכשיו את ביטול ההסגר. הדרישה האמיתית שלנו שהם צריכים להביא אותנו בחשבון בסידורים חדשים, פירוש הדבר שאנו מוותרים על הקריאה לשלום.

שר החוץ מ. שרת: יכולים להסביר, שאם ישיגו את ביטול ההסגר זה קידום השלום.

שתי שאלות: (א) נניח ששלום בינינו לבין הערבים ועומדת בעיית ארגון השלום למזרח התיכון, האם תחייב אז כניסת ישׂראל לארגון ההגנה? (ב) נניח שיש ארגון ההגנה במזרח התיכון בו משתתפות, מחוץ לאמריקה ואנגליה גם מדינות מהאזור, אז צריך להבין ש[ל]מצרים יהיה מקום יותר מרכזי, האם תהיה בעד זה שישראל תיכנס לארגון כזה?

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: אינני רואה לא שלילה דוגמטית ולא חיוב דוגמטי.

שר החוץ מ. שרת: לנו מוטב ארגון בנפרד.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: אין לשלול זאת למפרע, תלוי באיזו מידה השלום מבטיח את ביטחוננו. לא לשלול בשום תנאי את השתתפותנו.

שר החוץ מ. שרת: אבן דבק ברעיון אחד שאי־אפשר להוציא מלבו, לדעתו אנו לא צריכים להסתפק רק בהכרזה שאנו בעד שלום כי אם אנו צריכים להגיש לאמריקנים תכנית של שלום עם מצרים, סדר־יום למשא־ומתן וזה גם ישכנע אותם ברצינות כוונותינו ויתן להם אחיזה במה לפנות למצרים. יש לי פקפוקים בנוגע לזה. ראשית־כול תכנית יותר מפורטת מיד נהפכת למינימום שלנו ואז תתחיל סחיטה לקבל מאתנו ויתורים נוספים. לעומת זאת תכנית כשלעצמה אינני סבור שתביא שלום, לא תיצור רצון לשלום. יוצא שלא היה שלום ובינתיים גילינו את הקלפים שלנו. אם יש לנו מה לתת - מוטב את הקלפים שלנו לזרוק בזמן המשא־ומתן.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: אני מאוד מכבד את אבן, אך אני לא מבין אותו בעניין זה. אני קורא בעניין רב את הטלגרמות שלו בעניין זה. יש לי רושם שאיננו חי את מציאותנו, את מציאות המזרח התיכון, יש לו איזה צורך נפשי ואשינגטוני, אבל הצורך הזה לא מספיק. אני מתקשה בהבנתו, הוא נדבק ברעיון זה.

בתמרון שלנו על שלום צריך לדבר על צורך השלום בעולם, כי זו אמת. בכל מקום שיש פרצה - יש סכנה של הסתבכות וזה מקטין את השלום בעולם. השלום בעולם מתגבר כשמסלקים הסכסוכים פה ושם. אנו לא צריכים לשלם בעד זה, זה עניין עולמי. פה שלום נחוץ לערבים כמו שנחוץ לנו. מה שאנו יכולים לתרום למען השלום זה השלום בעצמו. המחיר של השלום הוא השלום וזה נחוץ לעולם לחיזוק השלום בעולם.

שר החוץ מ. שרת: עצם העניין של פינוי תעלת סואץ זה מפנה מהפכני בהיסטוריה המודרנית של המזרח התיכון שלא ייתכן שהמדיניות הישראלית תפסח על זאת. זה מאחורי כותלה, זה משנה את מאזן הכוחות נגדה, מסכן עוד יותר את עניין המעבר בתעלה, זה יוצר זיקה מרחיקה לכת של אמריקה ואנגליה למצרים ועל־ידי כך למדינות ערב. אנו יכולים קודם־כול להביא לידי כך שנדע מה שנעשה בדיוק, אנו יכולים קודם־כול להביא לידי כך בעזרת דעת־הקהל, שעניין הסרת הבלוקדה יופיע במשא־ומתן.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: נשאר רק דבר אחד - זכותנו במעבר.

שר החוץ מ. שרת: אפשר לחזק זאת. מלבד פנייה כללית יכולה להיות פנייה מסוימת לאמריקה ואנגליה.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: הם צריכים לתקן פגם שעשו פעם. אמנם עשו משגה אחר, נתנו לארץ הזאת את הר סיני ואילו ידעתי שיש שאנס איזה שהוא שיתקנו זאת - הייתי מדבר על כך. אם יחליטו לעזוב את התעלה הם צריכים לשלם לנו פיצוי בעד זה? מגיע לנו המעבר - ועל זאת צריך לעמוד. אינני רואה נקודה של היאחזות מצדנו, כל מה שקורה בעולם אנו יכולים להיאחז בו לטובתנו?

עלינו לתבוע: (א) המעבר; (ב) הגנת האזור. זה לא קשור עם פינוי הסואץ.

הרמטכ"ל מ. מקלף: בתכנית ההגנה של האזור היה מקום לזה. אני מסכים שכל המשלחת לא תרמה כלום. אם הם מתכוונים לעזוב אזור התעלה ורוצים מחנות פה ושם, זה אולי יכול לשמש נקודת אחיזה.

שר החוץ מ. שרת: אני אומר, פינוי התעלה - אם יבוא, מוכרח לחולל שינויים יסודיים בתכנון שלהם. בתכנון הזה אנו יכולים להיות צד, אנו יכולים לתרום

ואנו גם מעוניינים בזה ואנו צריכים להיות בתוך העניין ולהגיד להם כאשר הם מנהלים משא־ומתן עם מצרים הם צריכים לנהל משא־ומתן גם אתנו.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: אני מתייחס בחשדנות לממשלה הזאת של אידן.

שר החוץ מ. שרת: כשאתה מבקש שיהיה מגע אתנו אינך מקבל על־ידי כך כל מה שיאמרו ואתה יכול להישאר בחשדנותך.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: אני יודע שפה יש משהו לא פחות מאשר יש במצרים מבחינה צבאית. מבחינה לא צבאית, מבחינת האוכלוסייה, מבחינת השטח, מבחינת המשק – הם יותר מאתנו. אבל מבחינת כוח צבאי אנו יותר מהם ומוכרחים להיות באנגליה אנשים שמתחשבים בזאת. כשרוצים לדבר אתנו צריך להיות קודם־כול אמון לדבריו. אם ירצה לשלוח משלחת שנדע למפרע אם כדאי לדבר אתה.

כמה צבא בריטי יש בתעלה?

הרמטכ"ל מ. מקלף: בתעלה יש 80,000 איש.

שר החוץ מ. שרת: ברור לי כי אנו מוכרחים לעשות פנייה עכשיו לרגל פינוי התעלה. אתה מפקפק בזה. יש פה ברי ושמא. זה בשום פנים ואופן לא יכול להזיק.

ראש הממשלה ד. בן־גוריון: זה יכול גם להזיק. כאילו זה שמר עלינו ועכשיו אין מה שישמור ואז יגידו לנו מה אנו נותנים להם תמורת זאת. הוא יכול לדרוש ממנו משהו.

שר החוץ מ. שרת: אפשר לבסס בעניין זה את דבר המעבר כדבר יותר רציני שיש לו אספקט בינלאומי יותר רחב.

150

הערת־עורך
Editorial Note

דברי בן־גוריון בישיבת הוועדה המדינית של מפא"י
28 במארס 1953

ביום שבת, 28 במארס 1953, קיימה הוועדה המדינית של מפא"י דיון בשאלות מדיניות. שרת פתח את הדיון בסקירה מקיפה של המצב המדיני וייחד את דבריו לשלושה נושאים: היחסים עם ארצות־הברית בעקבות חילופי הממשל בבית הלבן; ניתוק היחסים עם ברית־המועצות; השפעת שידוד המערכות ביחסי המעצמות עם מדינות ערב על יחסי ישראל – ערב. לאחר דבריו אמר בן־גוריון את הדברים האלה:

ברצוני להניח שלוש עשרה הנחות. הדברים נראים לי מובנים ביותר, ועל כן אקרא רק את התמצית ובמקרים אחדים אוסיף כמה מלים להסברה.

(1) אין לדבר על נייטרליות במקרה של מלחמת עולם, אם תהיה כזו. ראשית כל, משום שאף צד לא יתחשב בנייטרליות זו; שנית, משום שניצחון רוסי הוא קץ העם היהודי; שלישית,

משום שאפילו כיבוש זמני של רוסיה הוא קץ המדינה היהודית, כי מיד יחזרו הפליטים ואולי גם יגורשו היהודים מכאן. ללא התחשבות עם התוצאות הסופיות של המלחמה הרי בינתיים ייפסק קיומנו כאן.

(2) במקרה של מלחמה יזקקו לנו כמעט לא פחות מאשר אנו ניזקק לאחרים באזור זה. כי אינני מתאר לי שבמלחמת עולם תוכל אמריקה, אנגליה או מישהו אחר, לשלוח הנה רבע מיליון חיילים, להחזיק אותם על כל הציוד הדרוש להם. משום כך יזדקקו לפוטנציאל האינדוסטריאלי והטכני שלנו כך שאנו לא נאכל לחם חסד במקרה כזה.

(3) יש הבדל עצום ביחס שבין ערכנו הצבאי לערכנו הפוליטי, ובין ערכם הצבאי וערכם הפוליטי של הערבים. מבחינה צבאית ערכם של הערבים כמעט אפסי, אך ערכם הפוליטי הוא עצום. ערכנו אנו מכריע מבחינה צבאית באזור זה, אך מבחינה פוליטית הוא כמעט אפסי.

(4) לערך הצבאי יש משמעות בשעת מלחמה. כל עוד אין מלחמה, או שאין חושבים שיש מלחמה, הרי אלה החושבים בטרמינים פוליטיים ולא בטרמינים מלחמתיים כלומר – לא אנשי צבא ולא מדינאים צבאיים – לא יוכלו כמובן שלא לראות קודם כל את ערכם של הערבים; זה שטח עצום, אלה הם עמים רבים, ויש להם בני ברית גדולים בעולם; הבלוק הערבי–אסיאתי.

(5) משום כך כוחם של הערבים בתקופה הטרום [מלחמתית] הוא גדול, ורק חשש רציני למלחמה יזקיק את אמריקה לישראל.

(6) אם הם רואים את החשש הזה כחשש רציני, יבינו כי דרושה לנו עזרה צבאית מיד, אם תהיה ואם לא תהיה מל'חמה. לא רק בשעת מלחמה, אלא שנים רבות לפניה, כי לנו יש חשש שני למלחמה – מלחמת הערבים.

(7) לנו נשקפת סכנה מן העזרה הצבאית לערבים, כי עזרה זו תנוצל נגדנו, גם אם תבוא מלחמת עולם – ואם תבוא מלחמת עולם – היא לא תנוצל לצרכיה.

(8) כאן אולי מקור ההבדלים שציין משה שרת. אנגליה איננה יכולה להיות גורם מכריע במזרח התיכון, לא בזמן שלום ולא בתקופת מלחמה. התקופה הזאת עברה; אנו עומדים בשלהי תקופה של צ'רצ'יל. אולי לא קל להשלים אתה, אולם ברור שהמצב נשתנה. ובחלק זה של העולם כוחנו חשוב יותר מכוחה של אנגליה. לכן אם האנגלים רוצ[ים] באיזה שהוא שיתוף אתנו, נוכל להסכים לכך רק על יסוד שוויון והדדיות. כרגע, לדעתי, מדיניות אנגליה במזרח התיכון עוינת לישראל. אין זה משום כוונה להזיק לנו, אך החששות אינם חשובים. עובדה היא שאידן ממשיך במדיניות של בווין. הוא חושב כי אם יוכל להוכיח שיש בכוחו לאחד את הערבים, הם יהיו כפופים לו כפי שהיו מקודם, אך אין יסוד לכך.

(9) ל"הצהרת השלושה" אין כל ערך כהצהרת שלושה, אלא כהצהרת אמריקה. כי בין אנגליה ובין צרפת יש ניגודים יסודיים של אינטרסים, לא רק ביחס לערבים כי אם גם ביחס לישראל. צרפת היא באופן טבעי בתקופה זו בעלת בריתנו. היא מעוניינת בחיזוקנו הצבאי. אנגליה עוינת לנו, כל עוד יש לה אשליה כי תוכל לרכוש אהדת הערבים. לחתימת אמריקה בעניין זה יש ערך.

(10) לגבי אמריקה יש לנו שני מנופי פעולה: (א) חשיבותה הצבאית של ישראל. כאן ברצוני לומר רק מלה אחת לשר האוצר שלנו, המתייחס קצת בספקנות [לאינפורמציה] שהוא מקבל משר הביטחון, וחושב שיש לו המקורות שלו, יש צורך כי הוא כשר אוצר ידע – כי בידו הכספים ובמידה ידועה הכלכלה של המדינה – שצבא ההגנה לישראל הוא הגורם החשוב ביותר בכל עזרה שהמדינה יכולה לקבל מאיזה שהוא מקום בעולם, ובינתיים מדובר רק על

אמריקה ובמידה ידועה גם על צרפת, רק בזכות צה"ל. כל ה"גרנט אין אייד" [grant in aid] שקיבלנו ונקבל, ניתנו בתוקף הלחץ של יהודי אמריקה, אך גם בזכות צבא ההגנה לישראל. מבחינה זו צה"ל איננו רק גורם ביטחוני, אלא הגורם הכספי והמשקי החשוב ביותר שישנו בארץ.

(ב) הגורם של היהדות באמריקה שחשיבותו משתנה מזמן לזמן. כיום יש לגורם זה חשיבות בעיקר כלפי הקונגרס ולא כלפי הנשיא, כי נשיא זה לא נבחר על־ידי היהודים, כי אם בניגוד ליהודים. אולם נשיא זה תלוי בקונגרס יותר מאשר הנשיא הקודם, וה"קונגרסמן" [Congressman] חושב שבעוד שנתיים הוא יצטרך להיבחר שוב. זה השיקול העיקרי שלו והוא יודע שהדבר תלוי ביהודים. אלה הם שני המנופים של כל מדיניותנו הכספית והמשקית. לכן אותם חמישים או שישים מיליון שיוקצבו השנה לצורכי ביטחון, הם רווח נקי; מקבלים בעד זה יותר. כוחו של הצבא מכניס כסף; חולשתו תהרוס את התקציב הישראלי, כל עוד אנו זקוקים לעזרה מן החוץ אני מקווה שפעם לא ניזקק לזה עוד, אך זמן זה אינו קרוב.

(11) השלום עם הערבים הוא האינטרס העליון של מדיניות החוץ של מדינת ישראל. אולם נחיצות השלום שלנו אינה אומרת שהוא חייב לבוא. כרגע אין זה נחוץ לערבים ואינני יודע מתי זה יהיה נחוץ להם. אך אם כי זה אינטרס כל כך חיוני, מן ההכרח שהערבים ידעו למפרע, ושגם לאמריקנים לא יהיה צל של ספק בטרם ייכנסו לאיזה שהוא דיון, כי על שלושה דברים אין לדון אתנו: (א) שום ויתור טריטוריאלי; (ב) שום בינאום של ירושלים; (ג) שום החזרה של פליטים. לו הערבים היו מקבלים ברצון את החלטת או"ם, הייתה ההיסטוריה אחרת, הייתה מדינת ישראל אחרת. אולם הם לא קיבלו זאת, ואין להחזיר את הגלגל על־ידי שלום, משא־ומתן ולחץ אמריקני. אפשר יהיה לעשות זאת רק על ידי כוח צבא שיתגבר על צה"ל.

(12) במתן בסיסים לידידים בישראל אין שום פגיעה בריבונות. אנגליה נתנה בסיסים לאמריקה, והיא נושעה על־ידי כך ולא הפסידה כלום. לא בא בחשבון שניתן איזה בסיס שהוא לאנגליה, כי היא לא תגן עלינו; אין לה כוח להגן עלינו. אשר לאמריקה הרי צריך שהיא תבין כי הבסיסים הדרושים לה במלחמת עולם, הם מדינת ישראל וכוחה האינטגרלי. לא שאנו ניתן לה בסיסים באיזה מקום, אלא שכוחה האינטגרלי יהווה את הבסיס הזה, ומשום כך צריכה אמריקה לסייע להגדלת הפוטנציאל האינדוסטריאלי והצבאי שלנו על־ידי הקמת שדות תעופה, כבישים, ציוד, נשק וכו'. אני בטוח שהמוחות הצבאיים באמריקה רואים את סכנת המלחמה ואת המציאות במזרח, כי מוחות צבאיים מוכרחים לראות עובדות ואלו העובדות. לכן דרכנו באמריקה לקראת מלחמת העולם צריכה להיות: לחזק את הפוטנציאל האינדוסטריאלי והצבאי שלנו בארץ, כי זה הבסיס במלחמה בין שני העולמות הטוטאליטרי והחופשי.

(13) לנו אין שום עניין בהסדר אזורי מבחינת מלחמת העולם. יש לנו עניין בהסדר עם ארצות ערב כשכנים כדי שיהיה שלום בינינו, אך מבחינת מלחמת עולם יש לנו עניין רק [ב]הסדר בינינו לבין אמריקה. יעשו עם אחרים מה שיעשו - נשתדל שלא יעשו דברים העלולים להזיק לנו - אך מבחינת סכנת מלחמת עולם יש לחתור להסדר בינינו לבינם ואם אפשר גם להסדר בינינו וכל בני בריתה של אמריקה, הברית הצפון־אטלנטית. אולם אין זה נוגע למה שהם יעשו עם אחרים באזור זה. מבחינה זו אין כל שיתוף בינינו לבין הארצות הערביות. הם לא יילחמו כי אין להם עניין להילחם; לנו יש עניין להילחם ולכן צריכים לתת לנו מה שנחוץ לנו, כי זה עשוי לעזור במלחמת העולם. (המסמך בארכיון מפלגת העבודה.)

151

א. בירן אל ו. איתן
A. Biran to W. Eytan

מקור: 130.02/2410/9

ירושלים, י"ג בניסן תשי"ג
29 במארס 1953

סודי

הזדמנתי לשיחה עם עזמי נשאשיבי. עזמי פתח באמרו: "כלום סבור אתה באמת כי יימצא ערבי אחד אשר יהיה מוכן לעשות אתכם שלום לאחר שהתחלתם למכור את רכושם של הפליטים?"[1] הסברתי לו כי ממילא הוא מוסיף לטעון כי לא ייתכן שלום בינינו; הרי שאין לנו כל ברירה אלא להסדיר את בעיית הרכוש הערבי כיתר הבעיות מבחינה אדמיניסטרטיבית יעילה ביותר לנו.

השיחה נתגלגלה כרגיל בכיוונים שונים. הוא הודה כי איננו רואה כל שמץ סיכוי לשלום. הוא לא הראה התלהבות יתרה במעשיה של האדמיניסטרציה החדשה בארצות־הברית. האדמיניסטרציה החדשה לא הציעה כל תכניות לשלום ואף לא נזפה בישראל. כל מה שהאדמיניסטרציה אמרה הוא כי היא רוצה לראות שלום במזרח התיכון. ונראה לי כי הייתה עד עכשיו אכזבה לחוגי הערבים מהודעותיהם של אייזנהאור ודאלס. עזמי תולה תקוות בביקורו של דאלס. (אגב, כקווים לדמותו של הקונסול האמריקני, טיילר, אוכל להזכיר כאן כי בשוחחנו בשאלת ביקורו של דאלס אמר טיילר כי הוא מכין את ביקורו של דאלס כך שהוא יבקר בישראל לאחרונה. כששאילתיו לסיבת הדבר ענה – "יש שם שבע מדינות ואתם רק אחת. מוטב כי יסיים את הסיור בישראל").

עזמי טוען כי המדיניות בכל מדינות ערב מושפעת מאוד מבעיית ארץ־ישראל, לא רק משום שזהו עניינם הכלל־ערבי, כי אם משום שבכל משרד ומשרד של מרחבי המזרח התיכון נמצאים פקידים ארץ־ישראלים המפיחים את רוח הקיצוניות ואי־שביעות רצון. זו הפעם הראשונה שעזמי הודה כי הרבה מהתביעות הערביות והמדינאים הערבים הם פרופגנדה. ואולם התעמלנים נסחפו עתה בזרם תעמולתם הם ושוב אין להיסוג. אי לכך אין ברגע זה לראות שביב תקווה, והמצב יתמיד. כעדות להלך רוחות זה של יחסים בלתי משתנים ציין נשאשיבי שזו הפעם הראשונה שבתקציב ירדן מופיע סעיף מיוחד הקרוי "ועדת שביתת־הנשק". עד עתה היה תקציב

151

1. ב־24 בפברואר 1953 נחתם הסכם מכירה בין האפוטרופוס לנכסי נפקדים ובין רשות הפיתוח, ובו התחייב האפוטרופוס לרשום עד סוף 1954 כשני מיליון דונאם מהאדמות המוקנות לו בספרי האחוזה על שם רשות הפיתוח; ב־10 במארס נתקבל בכנסת חוק רכישת מקרקעים שנועד לתת בסיס חוקי לרכישת קרקעות, בעיקר, נכסי נפקדים, לצורכי ביטחון או לצורכי פיתוח חיוניים, ולהעניק זכויות פיצויים לבעליהן.

הוועדה משתלם מסעיפים רגילים בתקציב. אך מכיוון שנראה הדבר כי ועדת שביתת־הנשק הפכה לדבר של קבע, שוב אין טעם להסתיר סעיף זה בסעיפים אחרים, והוא יהיה חי נושא את עצמו.

עזמי תולה תקוות אישיות רבות בשינוי אשר יחול ב־2 במאי עם הכתרת המלך בירדן. נראה כי ברור שאבו־אל־הודה יסתלק מעבודה פוליטית ויסע לשוויצריה לכתוב את זכרונותיו. (מספרים עליו על אבו־אל־הודה ממקורות אחרים כי הוא הבריח שני מיליון שטרלינג לחוץ־לארץ במשך ימי כהונתו. אגב, ריילי איננו שותף לדעה זו. הוא חושב שאבו־אל־הודה הוא אחד האנשים הישרים ביותר בירדן.) המועמדים הרציניים לראשות הממשלה הם סמיר ריפאעי, סעיד אל־מופתי, סולימן טוקאן ופאוזי אל־מולכי. עמדתם של הארץ־ישראלים הולכת ומתחזקת אבל אין הם מוכנים עדיין לקבלת ראשות הממשלה כל זמן שלא יהיה להם גם רוב מוחלט בבית־הנבחרים. מכל מקום, אומר עזמי, גם סמיר וגם אבו־אל־הודה הם ארץ־ישראלים. עזמי מקווה כי יהיה שר החוץ או שגריר בלונדון או בוואשינגטון.

לפי ריילי שואף עזמי להיות שר החוץ כדי שחסאן האשם ישמש תחתיו. השנאה בין השניים גוברת והולכת. ריילי סבור כי היו חילופי דברים בין שר החוץ, באנץ׳ ונאגיב.[2] ״אינני יודע מה היו ההודעות אשר העביר באנץ׳ משרת לנאגיב וחזרה״. משמע שהיו הודעות כאלה לפי ריילי. ריילי לא הציב לעצמו כל תפקיד מיוחד בעתיד הקרוב והוא ינסה רק לישר את ההדורים.

טיילר משוכנע שלא הוצעו כל הצעות לשלום ומכל מקום לא ייעשה הדבר אלא לאחר ביקורו של דאלס. גם טיילר וגם ריילי רואים בעין יפה את מועמדותו של סמיר כראש הממשלה.

בהמשך שיחתי עם עזמי נגענו גם במצב הכללי והכלכלי בירדן ובעיר העתיקה בפרט. הוא הדגיש כי הממשלה התחילה להתעניין, ובירושלים, בעיקר, החליטה על הלוואות לבעלי בתי־מלאכה ולבניינים, וכן לעשות למען פיתוח התיירות. הבניין הבלתי שלם של ראגב נשאשיבי אשר נפגע בזמן המלחמה ייהרס ובמקומו יוקם על מגרש של 20 דונם בית־מלון מפואר. הירדנים תולים הרבה תקוות בפיתוח התיירות, וכשהעירותי כי עמדתם בשאלת התיירות דרך מחסום מנדלבאום היא בבחינת ״מקצצים באפם להרגיז את פניהם״ הודה ואמר כי בשאלת התיירות תבוא הקלה הן לגבי מעבר משני הכיוונים והן לארגון קבוצות תיירים גדולות מצד אחד אל השני. ואכן נראה שיפור בעניין זה לאחרונה ואנו מצווים להתמיד במאמצינו להרחיב את מסגרת ההסכמים והסידורים בדבר המעברים לעיר העתיקה ואלינו. כי אל לנו לשכוח כי השקפתם המוצהרת של הירדנים היא לחבל במאמצינו להגברת התיירות בזה שהם מכריחים את התיירים הרוצים לבקר במקומות הקדושים לעבור דרך ביירות. עד עתה הצלחנו להתגבר על עמדה זו ואני מקווה כי נוסיף להצליח.

אני חייב לציין כי שלא כבמקרים קודמים, ועל אף שחצנותו הרגילה של נשאשיבי, נתקבל הרושם כי אין הוא תקיף כל־כך או קיצוני כל־כך. ייתכן כי הדבר

2. ראה מס׳ 77.

נובע מ"המקלחת" שהוא קיבל מממשלתו לאחר האינצידנט של הקולג' הערבי.[3] טיילר טוען כי האו"ם עמל אז הרבה וקשה למנוע את עזמי מלהגיש אולטימטום לישראל והדבר נסתיים בכך שהוגש המכתב המפורסם לאו"ם ואולם נתברר אחר־כך כי ממשלת ירדן לא ידעה מכל זה ולא כלום וכי כל עצם עמדתו של עזמי לא הייתה עמדת הממשלה כפי שכתב. ממשלת ירדן לא ידעה בכלל מכל העניין ונזפה בו על כך והורתה אותו שלא ישלח מכתבים כאלה שנית אם לא יקבל את אישור הממשלה מראש.

ייתכן כי "מתינותו" של עזמי נבעה דווקא מההחלטה בדבר מכירת הרכוש. הייתי צריך להסביר לעזמי כי בוודאי חשבון שמונת בתיו ברחוב החבשים בירושלים מראה הפסד ולא ריווח. ההחלטתיות שבמכירת רכוש מהווה לדעתי גורם מרענן ביותר.

א. בירן

152

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. WPT53 מברק מוצפן
Inc.: 130.02/2450/1 נוסח נכנס:

Washington, 30 March 1953

Mahav [United States Division] copy Paris. Had very cordial talk Mayer at Blair House.[1] In his talks Ike [Eisenhower] and Dulles M[iddle] E[ast] problems arose marginally but significantly:

(1) Mayer expressed French interest all M[iddle] E[ast] matters including Suez. Apart from fact that they had built Canal French were cosponsors tripartite guarantees and their North-African position bound be influenced by any development Arab world.

(2) Mayer said would be quite wrong for West give impression of "running after Arabs" and added this was Turkish view as well. Arab militance sufficient without their getting psychological impression West needs them desperately. He feels he impressed Ike, Dulles, this point.

(3) In discussing Indochina and USA readiness increase supplies French forces there Mayer stressed absolute importance seen Suez Canal unconditionally open. He expressed hope any Suez agreement would preserve international character waterway and not imply Egyptian sovereignty especially in view Egypt's neutralism and possible association

3. ראה מס' 68 (הערת־עורך) ומס' 69.

152
1. ראה מס' 138.

Arab States with Asian hostility French, British, activities Far East. He mentioned current Suez blockade as one instance Western position prejudiced by non-recognition international character waterway.

(4) Mayer said to Dulles France shares British and Israel view this is no time pump arms into Arab States.

In talk with me Mayer asked how J[erusale]m question stood and I told him. He said would be absurd create another Trieste problem there. Do not know how far he was expressing official policy in his vehement repudiation of whole *Binum* [internationalization] concept.

Mayer did say there was school of thought Paris which said if Arab League free from Israel preoccupation they would concentrate wholly on France. I said and he accepted that without Israel issue League would lose its emotional cement and fall asunder. In agreeing he said while Arab League was violently anti-French France had good relations each Arab State individually.

Impressive correspondence Israel interests emerges this talk with corollary we have every interest keep them centrally involved.

Eban

153

תזכיר מאת מ. עמיר
Memorandum by M. Amir

130.02/2457/10

האג, י"ז בניסן תשי"ג
2 באפריל 1953

סודי בהחלט

הערות מסביב לעמדתנו כלפי גרמניה

א. השאלה הזאת היא כל־כך עמוסה מטֹען של דעות והרגשות מגובשות המהוות תסביך והשוללות מבן־אדם את חופש המחשבה. רציתי להכתיר את הערותיי בכותרת: "יחסינו עם גרמניה", וחששתי מפני המלה "יחסים". בכל זאת אני מרגיש שהגיע הזמן, וזה מחובתו של המדינאי, לסקור מחדש את עמדתנו כלפי גרמניה לאחרי אישור הסכם השילומים ובייחוד לאחרי הנסיבות המיוחדות בהן ניתן האישור להסכם.

ב. ידוע לי הלך הרוחות בחלק מן הציבור הישראלי בארץ והיהודי בתפוצות. זכור לי ששר החוץ בכבודו ובעצמו לא העיז לעבור על נוסח מסוים של נאום בטקס חתימת ההסכם, נאום שהוכתב על־ידי ועדת הכנסת, ושהוכרח לוותר על כל נאום משום שהנאום לפי הנוסח שקיבל את הסכמת ועדת הכנסת לא ניתן להינשא כלשונו.

ג. אני גורס שזה מחובתו של המדינאי להשתחרר מן הזיקה הזאת כלפי דעת ציבור מתרגשת והמודרכת גם לקראת התרגשות ולכוון בהדרגה אבל בתכנית את דעת־הקהל וגם את הקו המדיני לקראת נקיטת עמדה ריאליסטית יותר.

ד. אני מזכיר כאן את כל השיקולים הנוקבים בתוך תשובתו של השר ליועץ המשפטי, מר רוזן,[1] כאשר הלה חשש לשמו הטוב של השר בדברי ימי ישראל אשר נטל עליו לחתום על הסכם השילומים בצדו של הקנצלר הגרמני.

ה. עלינו לראות את המציאות נכוחה ובעין פקוחה. נדמה לי שלא ייתכן ולא נוכל בלי הרבה תוצאות מזיקות ושליליות להמשיך בקו עקשני של טכסיס בת־היענה הכובשת את ראשה בקרקע, ולא לראות שגרמניה רכשה לעצמה מעמד בינלאומי ראשון במעלה באירופה המערבית ושהיא ממלאת תפקיד חשוב וחיוני בכל התכניות של הגנת העולם החופשי, וכמו־כן אין להתעלם מהעובדה שאם ארצות־הברית תצטרך לבחור בין גרמניה וצרפת הבחירה כבר נעשתה לטובת גרמניה.

נדמה לי שלא נוכל להמשיך באותו קו של הצקה והטרדה מתמדת בכל כינוס בינלאומי ולשלול מגרמניה את הזכות להתקבל בכינוסים כאלה או להיבחר בוועדות שהכינוסים האלה בוחרים. עמדה כזו, אם נמשיך בה, נודעת לה אומנם מן היופי האבירי של מאבקו של דון קישוט, אבל התוצאה היא היאבקות עם טחנות הרוח.

ו. עלינו להכיר שממשלת גרמניה זו אשר העבירה את אישור הסכם השילומים בשני הבתים, נתקלה אומנם למעשה ובאמת בקשיים רציניים גם מבית וגם מבחוץ. הלחץ הערבי לא היה קל וממשלת גרמניה נתנה את הדוגמה הראשונה האמיצה והכנה לא להיענות ללחץ זה, אם כי היה מאוד נעים כן להיענות וההיענות הייתה מוצאת ק"ן תירוצים של טיהור.

ז. כן אסור לנו לשכוח שאישור ההסכם מהווה רק שלב, אם כי חשוב מאוד, בשילומים עצמם. כבר ראינו בדברי ימי גרמניה שהסכמים נחתמו והופרו. אין בדעתי להציע איזה שהוא קו של התרפסות לגבי גרמניה וגם לא לפי שעה הקמת יחסים דיפלומטיים עם גרמניה – להקמת יחסים הזמן מוקדם מדי – אבל אני מציע לסקור מחדש את כל נתוני הבעיה, סקירה יסודית, מקפת, אובייקטיבית, משוחררת עד כמה שאפשר מכל המעמסה המהווה כעין סבל ירושה בגישתנו לדון בבעיה זו, ולהתוות מחדש את הקו המדיני לגבי גרמניה לתקופה מסוימת.

הלך המחשבות שלי הולך לקראת עיצוב יחסים של אדיבות בינלאומית מקובלת אשר חסרה לה רק ההכתרה שהם יחסים דיפלומטיים. אסור לנו להכביד על ממשלת גרמניה איזו שהיא במילוי התחייבויותיה. נראה לי גם כן שהקונפיגורציה המדינית הנוכחית בארץ כאשר יש לנו ממשלה קואליציונית המרכזת סביבה את הרוב הגדול של היישוב, מאפשרת לנו נקיטת קו זה – אם אומנם הוא נראה לנו למעשי ולמתקבל על הדעת.

ח. בהציעי את הגיגי אלה בכתב אני מרגיש שאני מבצע תפקיד בלתי נעים מאוד של "אדבוקטוס דיאבולי", ואני מרגיש גם כן במצפוני אני בזמן שאני מציע את הצעותיי את כל אותה ההתרגשות וכל אותה המעמסה הנפשית אשר אני מייעץ

153

1. ראה כרך 7, מס' 332. ראה גם מס' 141.

להשתחרר מהן. אני מודה ומתוודה שאני משרך את דרכי בקושי ובמאבק פנימי. אולם בכל זאת נדמה לי שזהו הקו, והקו הזה הבלתי פופולרי יחנך את הציבור ויעצב את דעת הציבור וילמד אותו לחשוב מחדש.

ט. שוללי השילומים, – ואני קורא אותם במונח זה כדי לא להיכנס לפולמוס ולהשערות על אמיתות רגשותיהם – הם קולנים מאוד (vocal and vociferous). אנו המחייבים פעלנו כל הזמן כאילו מתוך התגוננות והתנצלות. הם צעקו ואנחנו שתקנו. הם האשימו ואנחנו כאילו תירצנו פה ושם כבן־אדם הנתפס על עוונו, ודעת הציבור מתרשמת מהצועקים בראשי חוצות.

שינוי הקו מוטל עלינו גם מבחינות מעשיות נוספות והן:

1. ביצוע השילומים יגרור בהכרח משא־ומתן רב ותכונה רבה בין ישראל וגרמניה. על־אף כל ההוראות והאיסורים תכונה זו תתקיים ומוטב שהדבר ייעשה מתוך היתר מאשר מתוך איסור.

2. הריני נותן בזה ביטוי בלתי־סופי לאיזה דמדום של מחשבה, לאיזה חומר גלם של רעיון אשר עוד טרם לבש צורה מגובשת והוא: יש אולי מקום וקיימת אולי אפשרות שגרמניה תוכל למלא תפקיד חשוב וחיובי בהשכנת השלום בינינו ובין מדינות ערב. גרמניה עלולה להיות לא רק מעוניינת אלא שואפת לכופר גדול זה של חיזוק מדינת ישראל והבטחת קיומה בתור שילומים נעלים יותר לעוול ולפשע שנעשו ליהודים על־ידי משטרו של היטלר.

אני מבקש את הרשות לא להרחיב יותר בנידון זה הואיל ועם כל החתירה לשחרור עצמי מתסביכים הנדבקים בבעיית יחסינו עם גרמניה, הריני שבוי עוד גם אני. אני מוכן בהזדמנות למסור בעל־פה, אם אתבקש, על התחלתא דמחשבה זו המקננת במוחי.

הנני מסיים את הפרשה הזאת על הכרח לסקור מחדש את בעיית יחסינו עם גרמניה בשני שיקולים נוספים:

1. בתשובתו הנ״ל של השר ליועץ המשפטי הוא ציין את ההבדל העצום בין תגובת הגולה היהודית לגירוש ספרד ובין התגובה המתחייבת על־ידי מדינת ישראל למעשי הרצח של משטרו של היטלר.

2. הריני מביא את אמרתו הידועה של ארנסט רנן אשר אמר: ״כדי ליצור היסטוריה מחויבין לא רק לדעת היסטוריה אלא לפעמים מוטל על היוצר גם לשכוח אותה״.

אינני מציע שכחה, אני מציע הבנה.

נתתי לעיל רק כמה ראשי־פרקים מכל העניין. ישנם עוד הרבה שיקולים וגורמים המובילים לאותה מסקנה של רביזיה ושל התוויית קו מדיני יותר מתאים למציאות המדינית הבינלאומית, למעמדה של גרמניה ולאינטרסים האמיתיים של מדינת ישראל.

בברכה,

מ. עמיר

154

הערת־עורך
Editorial Note

הודעת ממשלת ברית־המועצות על שחרור הרופאים היהודים
4 באפריל 1953

ב־4 באפריל פרסמה ממשלת ברית־המועצות הודעה על שחרור הרופאים. וזו לשון ההודעה בתרגום לעברית:

המשרד לענייני פנים של ברית־המועצות ערך חקירה מדוקדקת של החומר של החקירה המוקדמת ונתונים אחרים בנוגע לקבוצת הרופאים שהואשמו בחבלה, ריגול ובפעולות אחרות נגד מנהיגי המדינה הסובייטית.

כתוצאה מהבדיקה נקבע, כי פרופ׳ מ.ס. וובסי, פרופ׳ נ.ו. ווינוגראדוב, פרופ׳ מ.ו. קוגן, פרופ׳ ב.ב קוגן, פרופ׳ פ. אי. יגורוב, פרופ׳ א.א. פלדמן, פרופ׳ י.ג. אטינגר, פרופ׳ ו.ח. וואסילנסקו, פרופ׳ א.מ. גרינשטיין, פרופ׳ ו.פ. זלנין, פרופ׳ ב.ס. פריאובראז׳נסקי, פרופ׳ ג.א. פופובה, פרופ׳ ו. זאקוסוב, פרופ׳ נ.א. שרשבסקי, ד״ר ג.י. מאיורוב המעורבים בעניין הזה נעצרו על־ידי משרד ביטחון המדינה לשעבר, ללא כל יסוד חוקי.

הבדיקה הראתה שהאשמות נגד האנשים הנזכרים לעיל היו מסולפות והנתונים הדוקומנטריים, עליהם ביססו החוקרים את האשמה, היו משוללי יסוד. נקבע, כי העדויות של העצורים, אשר כביכול, מאשרות את האשמות נגדם הושגו על־ידי עובדי המחלקה לחקירות של המשרד לביטחון המדינה לשעבר על־ידי שימוש באמצעי חקירה, שאין לסובלם והאסורים באופן מוחלט על־ידי המשפט הסובייטי.

על־יסוד מסקנות ועדת החקירה שנתמנתה במיוחד על־ידי המשרד לענייני פנים של ברית־המועצות, הרופאים העצורים [.....]* והאחרים המעורבים בדבר זוכו מכל אשמה של חבלנות ושל פעולות טירור וריגול שטפלו עליהם, ובהתאם לסעיף 4, פסקה 5 של חוק הנוהל הפלילי של הרפובליקה הסוציאליסטית הפדרטיבית הרוסית שוחררו ממעצר. (נוסח התרגום לעברית בתיק 130.02/2381/10).

* רשימה חוזרת של שמות הרופאים לא הודפסה כאן.

155

מחלקת מזרח אירופה אל משלחת ישראל באו״ם (ניו יורק)
Eastern Europe Division to the Israel Delegation to the United Nations (New York)

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2330/14

תל אביב, 4 באפריל 1953

ללבבי שלך 604.[1]

(1) (א) מאז מות סטאלין הופיעו ב״רודה פראבו״ שני מאמרים על האבטלה בישראל, מאמר על ישיבת הוועדה המדינית של האו״ם מ־26.3 המצטט התקפות ערביות על הציונות ומאמר המגדיר האידיאולוגיה עוינת לקומוניזם. אותו מאמר קובע שעל הקומוניזם להילחם בכל גילויי האנטישמיות. ביתר המדינות לא היו התקפות.

(ב) לא התקיימו שיחות רשמיות. בפגישות בלתי־רשמיות עם המערביים [כך!] הרגישו אנשינו בהטבת היחסים. בראי ושיק שוחחו למשל עם גרשון [אבנר] על בעיית העברת המשרד לירושלים. שגרירי פולין ורומניה ביקרו בסופיה אצל גרשון בלי שהיו חייבים ביקור.

(ג) העלייה מפולין ובולגריה נמשכת.

(ד) אינה מורגשת התערבות שלילית מצד הרוסים. הצ׳כים מתקשים במתן אשרות מעבר.

(ה) לא היו. אבו כביר מסרנו לבולגרים.[2] יתר ענייני הרכוש מתנהלים בהתאם לתכנית.

(ו) לא חל שינוי לרעה אך אין סימנים מעודדים. בצ׳כיה והונגריה נאסרו מספר ציונים, בבוקרשט נאסרו שלושה פקידים מקומיים.

(2) בוגדנוב נסע לסופיה ויחזור בימים הקרובים. לצירויות הונגריה ובולגריה כאן נשלחו עובדים טכניים חדשים. נתקבלו אשרות לשני עובדים לרומניה.

(3) שאל נא דעת השר אם לא כדאי לאור שחרור הרופאים[3] לעורר שאלת אסירי ציון במזאר [מזרח אירופה].

מזאר

155

1. לבבי, שיצא באותם ימים לניו יורק, ביקש מחבריו במחלקת מזרח אירופה לברר: (א) האם הצירויות במזרח אירופה מודיעות על התקפות תעמולתיות נוספות על הציונות וישראל; (ב) האם התקיימו שיחות כלשהן בבירות מזרח אירופה על עלייה או חידוש היחסים ומה היה תוכנן; (ג) האם נמשכת העלייה מבולגריה ומפולין; (ד) האם גילו הרוסים עניין בנושאים ישראליים וברכוש הרוסי בארץ; (ה) ״רמזים מחוגים שמאליים בארץ ובאירופה אם ישנם״; (ו) האם יש ידיעות כלשהן על מצב היהודים במזרח אירופה. (1.4.1953, 130.09/2330/19).
2. הכוונה למבני הכנסייה הרוסית באבו כביר שקיבלה לידיה הצירות הבולגרית בשכירות באותם ימים. (ראה תכתובת בנושא הרכוש הרוסי בישראל בתיקים 130.11/2501/18,20).
3. ראה מס׳ 154 (הערת־עורך).

156

הערת־עורך
Editorial Note

תגובת ממשלת ישראל על שחרור הרופאים היהודים בברית־המועצות
4 באפריל 1953

ב־4 באפריל פרסמה ממשלת ישראל תגובה על הודעת מוסקבה בדבר שחרור הרופאים היהודים. (ראה מס׳ 154.) וזו לשון ההודעה:

ממשלת ישראל שמעה בסיפוק רב על ההודעה הרשמית שפורסמה במוסקבה, כי העלילה שהוטלה על רופאים יהודים הוכחה כעלילת שווא, ו"ההודאות", כביכול, של הרופאים באשמתם הושגו על־ידי אמצעים פסולים, ובזאת ניתן למעשה אישור מלא לעמדה שנקטה ממשלת ישראל בעניין זה בכנסת ביום 19 בינואר 1953.

בקשר לרופאים נטפלו בשעתן האשמות שווא על ארגונים יהודיים בעולם, כגון הג׳וינט וההסתדרות הציונית, והעלילות על הרופאים שימשו יסוד למסע אנטי יהודי, ואחד מצעדיו היה ניתוק הקשרים עם מדינת ישראל.

ממשלת ישראל מקווה כי תיקון המעוות יושלם בהפסקת המסע האנטי יהודי, ותקדם בברכה החזרת היחסים התקינים בין ברית־המועצות ובין מדינת ישראל (130.02/2410/18).

157

מחלקת מזרח אירופה אל נציגויות ישראל במזרח אירופה
Eastern Europe Division to the Israel Missions in Eastern Europe

מברק מוצפן MT54
נוסח יוצא: 130.09/2377/1

תל אביב, 5 באפריל 1953

(א) הברקנו בגלוי תגובת הממשלה על הודעת מוסקבה.[1] השתמשו אך ורק בה בשיחות עם המקומיים והסגל ואל תסתמכו על גילויי־הדעת של הארגונים השונים. (ב) הבריקו תגובות המקומיים ודעתכם האם כשרה השעה לחידוש תביעת העלייה ושחרור אסירי ציון. (ג) נציגי המשרד נתקבלו במסיבה ההונגרית בלבביות גדולה על־ידי כל

157
1. ראה מס׳ 156 (הערת־עורך).

המזרחיים. ההרגשתם ביחס דומה.[2] (ד) האם היה איזה ניסיון של מגע ישיר או בלתי־ישיר מצד הרוסים.

מזאר

158

דברי א. אבן ומ. שרת בישיבת סגל שגרירות ישראל בוואשינגטון (ב־7 באפריל 1953)[1]

A. Eban and M. Sharett's Addresses at the Meeting of the Israel Embassy Staff in Washington (7 April 1953)

130.20/2479/11

סודי

[.....][2]

השגריר

התקופה האחרונה הייתה תקופת עבודה מאומצת לשגרירות. קיים היה חשש כי הממשל החדש יעדיף ידידות ערבית, הן מבחינת "החידוש" שבדבר והן מבחינת "ביטול המסורת" של ידידות מופרזת לישראל. אולם חשש זה נתבדה, שכן קיימים שני יסודות איתנים ביחסי ארצות־הברית וישראל – הראשון מציאותה הממלכתית והגיאוגרפית של ישראל, והשני מציאות דעת־קהל אוהדת בציבור הכללי וכן ציבור יהודי רב כוח והשפעה. שני גורמים אלה שקולים וקשה לקבוע מי מהם המכריע ביותר.

קיבלנו אישור לסברה זו מפי סגן שר החוץ האמריקני בידל סמית, אשר בהמשך שיחה שנתקיימה עמו,[3] ניתח שלושה גורמים קבועים בידידות ישראל–ארצות־הברית:

(א) גורם השטח והכוח המקומי של ישראל.

(ב) דעת־הקהל בארצות־הברית.

(ג) שותפות של דימוקרטיה – מעין גורם חזוני.

2. המזכיר הראשון בצירות ישראל בסופיה, ב. רזין, אכן דיווח על שינוי באווירה במסיבה שהתקיימה בצירות ההונגרית בבירה הבולגרית ב־4 באפריל: השגריר הסובייטי לחץ את ידו, הזכיר את טיהור הרופאים היהודים ושוחח אתו בלבביות. גם יתר נציגי מזרח אירופה התייחסו אליו באדיבות חמה ושוחחו עמו על נושאים ניטרליים שונים. (ראה רזין אל בנצור, 10.4.1953, 130.11/2507/9.) ראה גם מס' 168.

158

1. תאריך המסמך – 14 באפריל 1953.
2. רשימת הנוכחים בישיבה לא הודפסה כאן. השתתפו, נוסף על אבן ושרת: ר. שילוח, א. הרליץ, י. שמעוני, ג. רפאל, א. בן־חורין, י. גלעדי, א. הרמן, י. ה. לוין, מ. שליט, א. לוין, ח. הרצוג, פ. אליאב, ש. קריב וע. חיות. המסמך נרשם בידי אליאב. דברי המשתתפים האחרים בדיון לא הובאו להלן והשמטתם צוינה בגוף המסמך.
3. ראה מס' 74.

יש לחתור גם לאחדות של מגמה בין ישראל וארצות־הברית, הן ביחס לשלום האזור בסידורי ההגנה של העולם החופשי והן ביחס להשכנת שלום בתוכו.

מצאנו אוזניים קשובות בצמרת השלטון להנחתנו, כי השכנת שלום קודמת להקמת ארגון הגנה וכי אין להתעלם מן העובדות הגיאוגרפיות של מציאות ישראל בלב האזור. נראה כי האמריקנים נשתכנעו שיש לתת עדיפות־יתר לעניין השלום – אולם עוד לפני סיום תהליך פתרון בעיות מצרים.

מקובל כיום גם אצל הנשיא וגם אצל יועציו, כי אין להתקדם להגנת האזור בלי השכנת שלום בתוכו. השכנת שלום היא עתה מגמה דחופה ומעשית של הממשל החדש.

ההתפתחות הבינלאומית הכללית מן ההכרח שתשים דגש נוסף על עניין השלום ועדיפותו לגבי עניין ההגנה. המגמה הנייטרליסטית של מדינות ערב בוודאי עוד תתגבר, שכן הפיתוי לערבים להצטרף למערב היה תמיד קלוש. לעומת זאת אין אדם שיוכל לטעון דבר נגד השכנת שלום. על רקע זה יש להבין את הצעות השגרירות בענייני הגנה ושלום. יש בידנו רק שהות קצרה כדי להחדיר דעותינו אנו בעניין השלום, לפני שארצות־הברית והאו"ם יתעוררו מעצמם לטפל בכך. יזמתנו תביא למצוקה מדינית את הצד השני המשתמט משלום, כפי שהוכיח ניסיון הדיון הארץ־ישראלי האחרון בעצרת או"ם. קביעת מגמה משותפת לנו ולארצות־הברית ממילא יוצרת פילוג בין ארצות־הברית ומדינות ערב. יש להבליע את כל התביעות המופנות כלפינו בתוכנית ההסדר הכולל ובכך נימלט מלחץ בדברים נפרדים. הניסיון הבינלאומי הכללי היום מוכיח, כי עצם יזמת השלום שכרה בצדה וכי המשתמט הוא החשוד והמפסיד.

טרם הגענו להסכם עם ארצות־הברית על ענייני השלום לפרטיהם. עלינו להעמיק, אפוא, את שרשי ההסכם כדי שתהיה גם זהות של דעה ביחס לסעיפי השלום. נכון הוא שכל יזמה בשטח זה סכנה בצדה שכן עלינו לרמוז על ויתורים מצדנו ועל דברים שנהיה מוכנים לדון בהם. אולם ההיסטוריה המדינית שלנו מוכיחה, כי שעה שנקטנו יזמה מעין זו בעבר יצאנו שלמים והסיכון לא נתגשם. כך הוכיח ניסיוננו באונסקו"פ, במשא־והמתן לשביתת־נשק ובשאלת ירושלים. עלינו לזכור כי הברירה אינה בין מצב של סטטוס־קוו מזה ונקיטת יזמה ישראלית מאידך, כי אם דווקא בין עיצוב משלנו לעומת עיצוב עוין. מחלקת המדינה על־כל־פנים תהיה מעוניינת בקבלת תוכניות משני הצדדים.

הרצוי ביותר עבורנו הוא, כי גורמים אמריקנים עצמם יגישו תוכנית שלום שתתבסס על מחשבותינו אנו. נדמה כי גם בידל סמית וגם לודג' קרובים להשקפתנו על יכולת הוויתורים שלנו. הצעה אחרת אומרת כי יעסקו בכך גורמים ציבוריים וכי הם יפרסמו את תוכנית השלום. הכוונה היא, בין השאר, לאנשי קונגרס, מדע וכנסייה.

[.....]

שר החוץ

א. קיימים שינויים בגישת ארצות־הברית שאינם תלויים דווקא בחילוף המשמרות בשלטון. יש יותר קשב וכושר קליטה לתעמולה הערבית. הוקמו מכשירים ציבוריים לצנר את ההשפעה הערבית.

בעיית הפליטים היא מסוג כלי־הנשק המתחדדים במשך הזמן. היא קרניים לנגח בנו. כשם שבעיית העקורים אחרי מלחמת העולם השנייה הייתה יסוד להטריד את המצפון המתקדם בארצות־הברית, כן פועלת היום נגדנו עובדת קיומם של מחנות הפליטים. מחנות אלה נתונים בתחום העולם הפתוח וגלויים לעיני הכול.

חוגים יותר ויותר רחבים מגלים את העולם הערבי וגם הערבים מצדם ערים יותר לנקודת־הראות האמריקנית.

ניכרת ליאות מסוכנת בציבור היהודי ששוב אינו מרגיש כי מוטלת עליו אחריות כבדה לקיום מדינת ישראל, כפי שהדבר היה בימי המאבק לפני קום המדינה ובימי מלחמת השחרור.

לאור האפשרויות החדשות לביצור מעמדנו בארצות־הברית, נדמה לנו כי בשום פנים אין לזלזל בגיוס דעת־הקהל, בפעילות הגורם היהודי וגורמים ציבוריים אחרים. לעומת זאת פועל תהליך עליית קרן המדינה כעובדה קיימת גיאופוליטית וצבאית. זה לעומת ההתרופפות במידת היעילות של הגורם היהודי. וכך נתגלה מכשיר פעיל ויעיל בדמות שגרירות ישראל. הגורם המרכזי המכריע בתקופה הקודמת הייתה ההנהגה הציונית בארצות־הברית ואילו היום החזית הציונית ואף היהודית (דוגמת המערכה האנטי־סובייטית) מרוכזות בשגרירות. תהליך זה נמצא במצב הרחבה מתמדת. אין זה שידוד מערכות ארגוני בלבד, כי אם ביטוי לתמורה מהותית מעמיקה, שנודעה לה עתה חשיבות מיוחדת לאור מעמדנו המדיני והצבאי – בזירה הבינלאומית של עולם המתכונן למלחמה.

הגורמים שפעלו לטובתנו בעבר היו מוסריים – האמונה בצדקת עניינו – ואילו על הרקע החדש הננו נמצאים בתחרות מתמדת עם הערבים אשר בה אין הניצחון מובטח לנו בהכרח.

גורמים שליליים: העדיפות המספרית של כוח־האדם הערבי (לעומת עדיפותנו האיכותית); מבחינה גיאופוליטית מצויות בארצות ערב עמדות מפתח שלא קל לנו להתחרות בהן – תעלת סואץ במצרים. מאידך גיסא אלטרנטיבה אפשרית שלנו – קו אילת – הים התיכון – אינה אלא תוכנית מעורפלת. לחשבון זה יש להוסיף את מקורות הנפט בארצות ערב ואת רשת שדות התעופה המשתרעת על פניהן.

המסקנה: דווקא השגרירות ומשרד החוץ אינם רשאים בשום פנים ואופן לסמוך אך ורק על כוחנו הנוכחי, אלא חייבים לשקוד יום יום על גיוס תגבורת ציבורית נוספת לענייננו. תפקיד זה לובש חשיבות יתרה דווקא לאור חילוף המשמרות בממשלת ארצות־הברית.

גם בשדה היזמה הציבורית – ולא רק הדיפלומטית – מוטלת האחריות על השגרירות. יש לזכור כי מעמדנו במזרח התיכון עודו כה רופף ובלתי יציב, עודנו גדל ומתגבש, עד שאסור לנו להזניח כל אפשרות לחיזוק מעמדנו הציבורי.

כפי שהמצב נראה לנו מרחוק בקריה, הרי הממשל החדש סבור כי אינו חייב תודה על נצחונו לתמיכה היהודית. זה מדאיג אך מאידך גיסא אולי פותח לנו אפשרויות. קיימת אסכולא האומרת, כי מאחר שלממשל הקודם יצאו מוניטין "כמכור" ליהודים, הרי ממילא לא יכול היה לפעול הרבה במזרח התיכון, ואילו השלטון החדש הפטור מכתם זה חופשי יותר לפעול. לעומת זאת עלול השלטון החדש, בהיעדר זיקה לתמיכה יהודית, להיות קשוב יותר לערבים. אך יש להניח כי גם ממשל זה תגבר עירנותו

לציבור הבוחרים היהודים לקראת הבחירות הבאות לקונגרס. יתר פעילות יהודית עשויה להכריח גם את הממשל הזה להטות אוזן קשבת יותר ליהודים.

עליית המשטר הריפובליקני לוותה בשתי ציפיות שליליות: בחוץ – הציפייה הערבית; בפנים – ציפייה לשינויים בציבור האמריקני ואף בתוך הממשל הריפובליקני.

הערבים קידמו בתרועות את נצחון אייזנהאור והיה להם נחשול של תקוות ורודות, אף שאלה אולי נגוזו במקצת. כוחות עוינים במחלקת המדינה הרימו ראש. הדליפות לעיתונות לא כל־כך שיקפו תמורות שכבר חלו כשם שבאו לשקף תקוות לשינוי הכיוון.

באה התפכחות מסוימת והשגרירות הוכיחה מידה גבוהה של עירות וכושר פעולה בפיזור הסכנות האלה שאיימו ליהפך לגורם מדיני ובהמתת היזמה שהולידתן. אך יש לראות בתופעה זו משום אזהרה כי שוררת תסיסה בקרב השלטון.

מה הן נטיותיהם האישיות של אישי השלטון? – תשובה לשאלה זו מחייבת עקיבה מתמדת וטיפוח קשרים חדשים.

ב. הסוגיות המדיניות העומדות על הפרק: –

יש ברכה במאמץ ההסברתי העצום בקריה ובשגרירות בחודשים האחרונים שתכליתו להוכיח את הזיקה המוכרחת בין עניין ההגנה והשלום.

השלום הוא היעד העיקרי של מדיניות החוץ הישראלית. יש לרתום את ארצות־הברית להשגת היעד הזה, ולשם כך יש להשתמש בעניינה המרכזי של ארצות־הברית – בהגנה. נדמה לנו כי אפשר להרחיק יתר על המידה בכיוון זה והננו מצווים על ריסון מסוים. כבכל מגמה מדינית כן גם כאן יש שלבים תכסיסיים, שלבי ביניים. האם החתירה לשלום מועילה או מזיקה? ברור כי היא מחזקת ידי ידידים, מוקיעה את הצד שכנגד ומשפרת את מעמדנו בדעת־הקהל. לכאורה אין לנו מה להפסיד במסע השלום. על־כל־פנים אין להתעלם מן השאלה: האם אנו מתקדמים לקראת שלום? ברור כי מסענו האחרון באו״ם החליש את הערבים. בכל זאת: – האם הוא קירב את השלום? עובדה היא כי הערבים הצליחו להתחמק. אמנם עשו זאת בלא חן רב, אך חמוק התחמקו.

בסופו של דבר עלול להיווצר הרושם בעולם, כי עניין השלום בינינו לערבים קשה עד מאוד, קשה כקריעת ים סוף. ואם נכונה טענתנו כי השלום כה חשוב וחיוני לארצות־הברית ולעולם כולו, הרי ייתכן כי ייראה הצורך לבדיקה מחודשת של כל בעיית המזרח התיכון ו"הצרה הצרורה" הזאת ששמה ישראל.

איני רוצה להסיק כי צריך להפסיק את תעמולת השלום אשר בדרך הטבע נכונו לה עליות ומורדות. אסור שהקהל יחשוב כי זוהי תעמולה מן השפה ולחוץ. אך יש היגיון הגוזר הפוגות בפעולה כזאת, כדי שלא תיהפך לשגרה תפלה, וזאת גם מסיבת הסכנות הכרוכות בה. על תעמולתנו להיות מלווה תמיד בהטעמה שהשלום אינו חיוני לקיומה של ישראל. המדינה תוכל להחזיק מעמד בדיוק כשם שהערבים מתקיימים בלי שלום. כן צריך להתמיד בהטפה לסבלנות ולאורך־רוח מחשש שמא תפקע סבלנות הבריות. על־כן, מזמן לזמן, יש להכניס גם נימה מעין זו: ישראל קמה לאחר אלפיים שנה, קיימת חמש שנים – ואם טרם קיים שלום אין לקטרג עליה. במאמר מוסגר: הוא הדין ביחס לבעיותיה הכלכליות שלא תיפתרנה אלא בעוד עשר–חמש־עשרה שנים.

הזיקה בין השלום להגנה: –

אולי קיים כאן שוני בהתרשמות, אך לא הייתי ממהר לקבל כעובדה ניצחת כי ארצות־הברית קבעה עדיפות ראשונה לשלום ושנייה להגנה, וכי אי אפשר להבטיח הגנה בלי שלום. אמנם מניות השלום כגורם לארגון יעיל של הגנה גבוהים היום משהיו, אך אין מכאן לפסוק הלכה.

האמריקנים סבורים בוודאי כי שלום יבטיח מערכת הגנה יעילה יותר, אך בכל זאת תיתכן גם התקדמות משולבת לקראת שלום ומערכת הגנה. ייתכן כי נצטרך להתקדם תחילה בשטח ההגנה ועם התקדמות זו נתקדם גם לקראת שלום. מבלי שנרפה מהשלום בתעמולתנו הפומבית, הרי במשא־ומתן מעשי עם גורמים אמריקניים איננו צריכים לשלול את הגישה המשולבת, לפיה יקדים סידור הגנתי את השלום.

הרי גם אנחנו תובעים כל הזמן סיוע צבאי והכנות הגנתיות, מבלי להתנות את מילוי תביעותינו אלו בשלום. הדגשת השלום בלבד במשא־ומתן עשוייה להתנקם גם בנו. לכן המגמה צריכה להיות לא לדחות אותם צעדי ההגנה העוזרים לנו.

מזלנו כי יש לנו עניין עם ערבים, ולכן הננו יכולים לצאת בתביעה לשלול נשק מהערבים מבלי להתכחש לצורכי ההגנה האזורית. אך אסור לנו להסתבך יותר מדי בנקודה זו. זהו שיקול אחד הגוזר עלינו ריסון מסוים.

השיקול השני קשור בעיצומו של עניין השלום. אסור לנו להיתפס לאשליה כי עניין השלום תלוי בלחץ ארצות־הברית על הערבים. גורמי ההתנגדות הערבית לישראל הינם כה מושרשים, עד כי במצבים מסוימים לא יצלח כל לחץ אמריקני, ואף האמריקנים עצמם ייזהרו להרחיק־לכת בהפעלתו כדי לא לקומם מדי את הערבים. אם באמת בדעת אמריקה לעשות עניין גדול מהשלום – שלום ויהי מה – היא עשויה להגדיל לאין שיעור את כוח המיקוח של הערבים.

השיקול השלישי: אנו עלולים להפעיל את לחץ ארצות־הברית נגד עצמנו. הלחץ יהיה כפול: על הערבים בעצם עניין השלום; עלינו – בתנאי השלום. לפי הדים מן הבית הלבן אומר הנשיא: מדוע ישראל אינה עושה משהו למען השלום? יש להניח כי הוא יודע את המצב לאמיתו, כי ישראל רוצה בשלום ואילו הערבים מסרבים. לכן כוונתו מסתברת, כנראה, כך: ישראל צריכה לעשות ויתורים כאלה עד שהערבים יסכימו לשלום. מכאן שאין להרבות יתר על המידה בלחץ למען שלום ולהזמין התערבות מן החוץ.

תנאי השלום והצגת תוכניות: –

בקריה רווחות שתי דעות אפיקורסיות: איננו משוכנעים כי אנו עומדים ערב יזמה אמריקנית לחיבור תוכנית שלום, ואיננו סבורים כי אף אם קיימת תוכנית כזו יהיה עלינו להציג תוכנית משלנו.

באשר לפרטי עמדתנו הרי הם ידועים היטב. לדוגמה דיברנו וחזרנו על נמל חופשי ודבר זה ידוע היטב לירדן או לעיראק. בעיות היסוד הן הקובעות: – שטח – גבולות; פליטים – החזרה או אי־החזרה; ירושלים – בינאום או ירושלים ישראלית. בבעיות יסוד אלה תכניתנו היחידה היא סטטוס קוו: שלום בין מדינות ערב כמות שהן עם ישראל כמות שהיא. יש לומר לשבחנו כי איננו דורשים גבולות טבעיים עד לירדן, עזה וכיוצא בזה. מסוכנת האפשרות כי יחל דיון על תוכנית השלום טרם שהערבים יצהירו על עצם נכונותם לשלום. דיון על תוכניות הוא נוח מאוד לערבים. יתחיל ויכוח על תוכניות במקום משא־ומתן על שלום. במקום משא־ומתן ישיר נמצא עצמנו

גולשים במדרון תלול של התמקחות על מצעים עוד בטרם משא־ומתן לשלום. נעמיד עצמנו מראש מול לחץ לוויתורים אך בלי ביטחון כי הפרשה תסתיים במשא־ומתן על שלום או בשלום גופו. הסכנה כפולה: הרחקת עניין השלום והמרתו במלחמת מצעים; סכנת לחץ לוויתורים בלי ביטחון למשא־ומתן עצמו. יש להסביר לאמריקנים כי הצעת תוכניות רק תסכסך את הצדדים ולא תקדם את השלום. צריך להיות ברור כי מדובר על סטטוס קוו בשטח ובאוכלוסייה. מדינת ישראל כמות שהיא עושה שלום ואין שאלות לויות. מי שמערער על כך מערער על השלום ומאיים בהבאת תוהו־ובוהו וחותר תחת יציבותה של המדינה האחת היציבה באזור.

בסיכום: –

(א) עלינו להמריץ את התביעה לסיוע צבאי לכל צורותיו ואין לדחותה. יש להטעים כי כאן מדינה המוכנה לשתף פעולה עם ארצות־הברית מתוך אינטרס עצמי ועל סמך מעמדה הגיאופוליטי והצבאי.

(ב) יש להסביר כי לא תיתכן הגנה אזורית יעילה בלי שלום; אך אין לחדד קו זה יתר על המידה.

(ג) אשר לשלום – יש להרביץ את תורת הסטטוס קוו. אפשר להלביש, כמובן, את דמות השלום בכפתורים ופרחים: מסחר; שיתוף פעולה אזורי וכיוצא בזה. אך יש להדגיש את עקרון הסטטוס קוו בבעיות היסוד. יש להזהיר מפני התחליף של מצעי־שלום במקום משא־ומתן ישיר לגופו של עניין.

[.....]

השגריר

יש לעמוד על המשמר ביחס לדעת־הקהל ולנסות להעתיק את נקודת הכובד מן התמיכה היהודית בנו לתמיכה גויית. עד עתה הייתה הסתכלות ארצות־הברית בישראל כביחידה נפרדת הראויה לאהדה. עתה מסתכלים גם במה שסובב את ישראל ומתלבטים בבעיה כיצד לסגל את האהדה לישראל לענייני האזור. עלינו, אפוא, להסביר את מצבנו בהווי האזורי. לצורך זה קשה יהיה להסתמך על היהודים המופיעים, בטבע הדברים, רק כדוברים למען ישראל בלבד.

המוסדות היהודיים הקיימים ביהדות ארצות־הברית אינם משקפים את היקף התמיכה היהודית בישראל. לאחרונה הועלתה ההצעה לנצל את החשש הקיים בלב יהודי ארצות־הברית ביחס למדיניות הרשמית החדשה כלפי ישראל, כדי להקים ארגון יהודי כולל של יהודי ארצות־הברית לעזרה לישראל.

עשינו צעד ראשון כשכינסנו נציגי גופים יהודיים להתייעצות בענייני דיומא. אפשר אולי להקים מוסד יהודי פידרטיבי שיגבש את התמיכה הספונטנית בכלי של קבע. ברור כי נתנגש ב־vested interests.

יש להגביר את הלחץ למתן סיוע צבאי גם בהיעדר מצב שלום. בנידון זה חלו שתי התפתחויות חשובות, האחת, הכללה במפורש של ישראל ומדינות ערב בסיוע הצבאי, השנייה, הכללתנו במסגרת רח"ל (offshore procurement).

נראה שלארצות־הברית אין תורה מגובשת בדבר סדר העדיפות לפתרון בעיית האזור. יש לנצל את כל ההתפתחויות בשאלה זו. לפי שעה קיים מצב כזה שמצד אחד מתבלטת והולכת ההסתייגות המצרית מהשתתפות בתוכניות ההגנה, בעוד שמאידך, חוזרים המצרים וטוענים כי השלום עם ישראל אינו בניגוד למדיניותם.

אשר לצורת שילובנו בהגנת האזור נראה כי מוטב לנו להיות בן־ברית ישיר של מעצמות המערב בהסדר מקביל, מאשר להיבלע בתוכנית כוללת לכל האזור. אשר לתוכנית השלום שלנו הרי מוטב להדגיש את חתירותינו למהפכה יסודית ביחסים הבין־מדינתיים ואת הדינמיות שבהשקפה זו, מאשר לנקוט בשיטה של סטטוס קוו שמרני. הנה קמה מהפכה ביחסים בין יוון ויוגוסלביה מבלי אשר חל שינוי כל שהוא במצב הטריטוריאלי.

בכל דיון מפורט על מדוכת היחסים בין ישראל ומדינות ערב קיים סיכון של לחץ עלינו. אף־על־פי־כן עלינו לנסות לשכנע את האמריקנים האומרים שאין הבדל יסודי בין השקפתם הם והשקפתנו אנו על אופי ההסדר הישראלי–ערבי. נראה כי בקווים עיקריים קיימת תמימות דעים כבר עתה – אין מדברים עוד על החזרה רבתי, והמשימה שלנו היא, אפוא, לעקור את מושג ההחזרה הסמלית בלבד. אין רוצים בבינאום ירושלים. ייתכן שירצו בכמה תיקונים בגבולות. אולם לא מדובר על ויתורים טריטוריאליים של ממש מצדנו, ואיש לא דיבר עמנו על הנגב או אילת. לא שמענו כל בת קול, כי תוכנית השלום כפי שהוגשה לעצרת אינה כוללת מעשי ויתורים מספיקים. סדר־היום המוצע על ידנו אינו זרוע מכשולים שאין להתגבר עליהם.

שר החוץ

יש להעדיף הסדר הגנה מיוחד של ישראל (ISDO) [Israel Defence Organization] על הסדר הגנה כולל (MEDO) [Middle East Defence Organization], אולם בוודאי שנעדיף MEDO על אי־כניסה בכלל. בוודאי שאין לנו נטייה רבה להצטרף לארגון הגנה בו תהיה מצרים בהנהגה. מצרים חייבת בתמורה עבור פינוי התעלה. ביטול ההסגר, למשל, ישתלב יפה למשא־והמתן על הפינוי וזו בוודאי התקדמות לשלום. פינוי התעלה יוצר זיקה מערבית למצרים ועל־כן אנו תובעים את שיתופנו בתכנון ההגנה של האזור. ביטול הבסיס הבריטי בתעלה מערער את כל תורת הבסיסים. מעתה יתמלא מקומם של הבסיסים בתכנון צבאי מדוקדק ליום הפורענות. שיטה חדשה זו מתאימה לריבונות צעירה ונוכל להיות, אפוא, שותפים בתכנון כפי שהצענו לבריטים. לעומת זאת איננו מסוגלים לתת בסיסים.

יש גם אנשים הטוענים שאין בשיטה החדשה משום מילוי מקום הבסיסים, שכן בלי חיל־קבע במקום אין לכל העניין ערך מעשי. יש לנסות לסתור טיעון זה.

בתקופה זו בה המחשבה האמריקנית על פתרון הבעיות השנויות במחלוקת בין ישראל ומדינות ערב אינה ברורה כל צורכה, יש להיזהר מלהשתמש בסיסמה של mutual adjustments. אנו חוששים מתביעות לאילת ולהחזרה סמלית. כן יש לזכור, כי דברינו על הושטת עזרה למדינות ערב במצע שהובא בפני עצרת או״ם עוררו רוגז אצל נגיב.

מן הצורך שיהיה ברור לאמריקנים, כי לא נסכים לכל ויתור בשלושה דברים יסודיים – ויתורי שטח ובמיוחד אילת, פליטים וירושלים. אך בוודאי שהדבר רצוי אם במסגרת זו נקנה להם תורה על שלום בין ישראל ומדינות ערב, אשר תכלול סעיפים הנוחים לנו. במידה שתוכנית זו תכלול עניינים שטרם הוסכם עליהם בקריה, הרי שיש לבקש את אישורה המוקדם.

פ.א.

159

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W87 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/2 נוסח נכנס:

Washington, 8 April 1953

Sar [Foreign Minister] and I long talk Byroade, Waller present:

(1) *Sar* outlined contents note to be shortly submitted,[1] stressing Israel interest changes defence planning consequent Egypt gaining control area and necessity assure free passage before committing waterway to Egypt control. On latter B[yroade] gave assurance our position fully in mind. French had recently raised this strongly in connection with supplies Indochina and UK also concerned. He told us confidentially whole matter be discussed soon by Three Powers jointly. Egyptian ambassador Paris had thrown out idea Egypt and Israel adherence to Suez Canal convention Constantinople. Westerners still exploring various ways of creating formal commitment to keep Canal international after UK evacuation. On other aspects Suez he less specific, saying whole prospect early successful Suez negotiation now dubious owing strongly entrenched positions, London and Cairo both under public opinion pressure but Israel position arising from British evac[uation] certainly should be borne in mind. In tone and manner he implicitly assented we were legitimately interested party but he did not enter substantive merits.

(2) Mil[itary] aid. *Sar* asked both for specific provision in MSA [Mutual Security Act] not mere Contingent Clause[2] and for actual Mil[itary] aid to Isr[ael]. On former he confirmed State [Department] supported formulation as we had asked last year and this. On actual use of authority when obtained he continued expressed desire see Mil[itary] aid applied Isr[ael] and Arabs in some balance and simultaneity. Familiar argument developed here with familiar inconclusiveness. He said main point was peace and how to get it. He here repeated unanswered question he had put to me previously namely what price could Isr[ael] pay and how much was peace worth. For example could we do anything by way of boundary changes. *Sar* replied peace could only be between States as they are both in area and population. B[yroade] argued could not get peace if completely rigid. If Isr[ael] would not provide peace plan USA might have to as its own interests dictated necessity for peace and neither party would completely like this plan. *Sar* warned against such plan including any territorial concessions as USA could not honor such

159
1. ראה מס' 167.
2. ראה מס' 130, הערה 1.

plan without sending armed forces, moreover Arab delusions would be encouraged. Similar argument developed against B[yroade] enquiry if could envisage any gesture offering small number refugees return. Atmosphere here rather tense,[3] he repeating there had to be peace plan and if necessary USA would try its hand. Later he stressed USA had no plan at moment and Dulles bringing nothing with him but he discouraged by our lack of forthcomingness. Here we both challenged his assumption that there was not material for peace talks without flexibility territory and refugees, pointing out Arabs would gain by opening communications across South, by free-port facilities, joint water and other development schemes and compensation plus abandonment self-inflicted injuries oil blockade, all in context peace settlement. He said all this objectively true but Arabs crazy enough to endure much injury to themselves as long as Isr[ael] also injured. We urged him get Arabs understand peace meant peace between existing units but with transformation relations between them.

(3) J[eru]s[ale]m. *Sar* explained position of F[oreign] O[ffice] move fully, saying could not defer already delayed position indefinitely. USA could move its mission or not but we must move our F[oreign] O[ffice] before G[eneral] A[ssembly] session. He said he understood our position but theirs would not be reviewed until after Dulles return. He showed little zeal or interest this problem.[4]

Eban

3. בסעודת ערב שהתקיימה בו ביום בביתו של אבן אמר לו ביירוד בהתרגשות מסוימת כי בשיחת הבוקר "ירדו שני הצדדים מן הפסים". אין לו כל תכנית ואף לא הוסמך בידי ממשלתו להציע שינויים טריטוריאליים וכל כוונתו הייתה לחקור עד היכן מגיעה מתינותם של הצדדים. הוא הצטער על תגובתו החריפה של שרת שאמר כי רק על־ידי שימוש בכוח יוכלו האמריקאים לכפות על ישראל שינויי גבול, ואמר כי התבטאות כל־כך חריפה אינה הולמת את יחסי הידידות בין ישראל לארצות־הברית. אבן השיב כי הוא ושרת הופתעו מאוד מהעלאתה הפתאומית של הדרישה לשינויים טריטוריאליים אחרי שבשיחות הרבות לאין ספור שהתנהלו ביניהם לא הוזכרה התביעה הזאת. הוא ציין לפני ביירוד את רגישותה המיוחדת של מדינה קטנה מאוד ששטחה כל־כך מוגבל והבטיחו שהידידות ביניהם לא נפגמה. ביירוד ביקש לקבוע פגישה נוספת כדי לטהר את האווירה. (ראה מברק אבן אל מחלקת ארצות־הברית, W94, 9.4.1953, 130.09/2310/2.)

4. לדיווח נוסף על השיחה ראה מסמך מסכם על ביקורו של שרת בוואשינגטון, **21.4.1953**, **130.20/2479/21**; סקירה שבועית של משרד החוץ, **14.4.1953**, **130.20/2479/11** והשווה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1164-70. ראה גם מס' **172**.

160

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W89 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/2 :נוסח נכנס

Washington, 8 April 1953

In talk with Dulles *Sar* [Foreign Minister] outlined our position on Suez, Defence and Peace, on latter stressing peace meant between existing States without revision Israel's population or territorial structure. He listened to this meekly and amiably but without comment. His only remark was that best hope lay in Egypt – Isr[ael] settlement during Neguib's regime. Interview was abbreviated by encroachment previous meeting and exigencies Adenauer official visit. He expressed great appreciation *Sar's* exposition but did not discuss. *Sar* invited him lunch with him Ramat Gan and dinner P[rime] M[inister] J[eru]s[ale]m, to both of which he appeared assent and told Waller make note.

Eban

161

מ. עמיר אל ו. איתן וא. נג׳ר
M. Amir to W. Eytan and E. Najar

Orig.: 130.10/2516/2 :מקור

The Hague, 10 April 1953

In accordance with the request of Dr. Dingemans[1] I visited him after the Easter holidays, to learn the results of the consultations in the Dutch Ministry of Foreign Affairs on the recent changes of Soviet policy insofar as they concerned us.

161

1. בשיחת טלפון שהתקיימה ב־2 באפריל הודיע דינגמנס לעמיר ש״ייתכן שיש מקום לנסות לתקן את היחסים שהושבתו בין ברית־המועצות לישראל״; הוא ביסס את דבריו על התרשמות מדוחו״ת שהתקבלו ממוסקבה וממדינות מזרח אירופה. הוא ביקש מעמיר לברר לקראת פגישתם הבאה מהי עמדתה של ישראל לנוכח המידע הזה. עמיר מסר על השיחה לשרת בעת שביקר בהולנד בדרכו לארצות־הברית. שרת אמר לו שמבלי לחייב בעמדתו את משרד החוץ בארץ, הוא סבור שאין להעלות על הדעת צעד יזום של ישראל, אבל יש לקדם בברכה יזמה הולנדית. איתן הנחה את עמיר ״לא לעשות דבר כלשהו ברגע זה״ ולחכות ולראות כיצד יתפתחו העניינים (ראה עמיר אל איתן, 3.4.1953, 130.10/2516/2; איתן אל עמיר, 10.4.1953, 130.11/2507/2).

Dr. Dingemans stated that in their opinion the time is now ripe for a resumption of relations between the Soviet Union and Israel. I informed him that I had no instructions on the subject, but obviously there could be no objection, if the Dutch Ambassador in Moscow would raise the matter spontaneously with the Soviet authorities. Dr. Dingemans said, that in their opinion such actions on their part would not be desirable for two reasons:

(1) This would be a definite political act, that would be outside the functions assumed by Holland, when they agreed to represent our interests in Moscow.

(2) Conditions in Moscow – in which unlike any other capital – there is no free relationship between Diplomatic representatives and the Government, make any request by an Ambassador to see somebody in the Ministry for Foreign Affairs an extremely formal approach.

Dr. Dingemans suggested, that we would write a formal note, suggesting resumption of relations, which they would be more than willing to transmit to the Soviet Government. He further stated, that in their opinion this would not in any way compromise the dignity of the State of Israel.

I would appreciate receiving from you as soon as possible, instructions as to the position I should take on this matter.[2]

בברכה,
מ. עמיר
M. Amir
Minister of Israel

P.S. Please excuse the use of English, but our Hebrew secretary is at the moment on vacation.

162

ח. הרצוג אל משרד החוץ
Ch. Herzog to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. W100 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/2 :נוסח נכנס

Washington, 10 April 1953

Benjamin [Gibli] 378. For *Matkal* [General Staff, Israel Defence Forces] and *Mahav* [United States Division]. Forty-five minutes conf[erence] at

2. במברק מ־16 באפריל, לאחר התייעצות עם ראש הממשלה, חזר איתן על ההנחייה המובאת לעיל (130.09/2303/14).

Pentagon[1] including Wilson, Bradley, *Sar* [Foreign Minister], Ambassador, self. *Sar* described general background our military proposals commencing with those presented to Marshall over two years ago[2] and commenting on how we w[ou]ld have appeared today had our proposals been implemented that time. Developed case for Mil[itary] aid infrastructure e.g. Elath railway, utilization industry and overall planning growth *Zahal* [Israel Defence Forces] and its equipment. Wilson obviously at sea and still digesting hasty briefing received before conf[erence], suggested prior requirement peace in area. *Sar* agreed in principle but insisted defensive preparations e.g. Mil[itary] aid planning must proceed irrespective. Conversation developed along general and inconclusive lines touching on our rel[ation]s Arabs and Turkey, refugees, agriculture development, irrigation. Bradley intervened to state military developments area pending conclusion Suez neg[otiation]s and indicated that study had been made our proposal link Elath–Haifa foll[owing] conf[erence] Ambassador, self, with him last summer. Conf[erence] valuable as Wilson's first indoctrination problems M[iddle] E[ast]. Kaiser-Frazer's association Israel assiduously omitted.

Herzog

163

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

העתק: 130.02/2414/27

ניו יורק, כ"ו בניסן תשי"ג
11 באפריל 1953

סודי

וולטר היקר,

ראשי עלי כגלגל. אמש חזרתי מוואשינגטון. עשינו שם ארבעה ימים. בפרק זמן זה נתקיימו – (א) ראיון עם הנשיא;[1] (ב) שיחה עם מזכיר המדינה;[2] (ג) שיחה

162

1. השיחה התקיימה ב־9 באפריל.
2. ראה כרך 5, מס' 509 ו־517.

163

1. השיחה התקיימה ב־9 באפריל. נוסף על הדיווח של שרת המובא להלן ראה גם לוין אל זינדר, 9.4.1953, 93.08/358/2; מסמך שכותרתו "שרת על סיוע צבאי עם אייזנהאואר, וילסון וברדלי", 9.4.1953, 130.02/2422/8, וכן מברק אבן אל מחלקת ארצות־הברית, 13.4.1953, X623 130.09/2330/19.
2. ראה מס' 160.

ארוכה וקשה עם ביירוד;[3] (ד) שיחה ממושכת עם המזכיר להגנה וראש המטה;[4] (ה) ארוחת־בוקר עם הסינטורים טאפט, דאגלס ואחרים; (ו) ארוחת־בוקר עם מנהיגי שתי הסתדרויות הפועלים; (ז) ארוחת־ערב אצל אבן עם סגן הנשיא, סגן מזכיר המדינה, סגן שר ההגנה ורבים אחרים; (ח) ארוחת־ערב אצל הרי לוין עם וולטר ליפמן, ג'מס רסטון ועיתונאים אחרים; (ט) הרצאה בפני מועדון העיתונאים; (י) התייעצות שארכה מחצית יום עם סגל השגרירות;[5] (יא) התייעצות סיום עם סגל השגרירות;[6] (יב) שיחות עם אבן, גוייטין, הרי לוין, ארנסט לוין, אסתר [הרליץ], ממי שליט, דייו גינצבורג, טננוואלד ואחרים; (יג) ארוחת־ערב אצל חיים הרצוג עם מסיבה לכל הסגל וסיפורים עד אחרי חצות, בכלל זה רנגון; (יד) ארוחת־צהריים עם נחום גולדמן; (טו) עוד כמה סעיפים ששכחתי.[7]

הרושם הכללי מהממשל החדש הוא: (א) רמה ירודה של השכלה וכישרון; (ב) תהייה ותעייה; (ג) היאחזות במסיבות שונות לדחיית תכנון והכרעה. אם להשוות את אייזנהאור עם טרומן מבחינת הלב ואת דאלס עם אצ'סון מבחינת המוח הרי המורד תלול. ייתכן שמאחורי כס הנשיא מתרכזת קבוצת אנשים נבוני דבר ודרוכי רצון אך עדיין לא נתבררו לחלוטין מיהותם ומהותם.

מעלה אחת משותפת לנשיא החדש עם קודמו: פשטות הליכות והשראת הרגשה של חופש גמור במחיצתו. לעומת זה אין מורגש אצל החדש משקל מוסרי ויושר־לב שציינו את הקודם. שיחתנו ארכה פחות מרבע שעה. כיוון שבאה לאחר ההתנגשות עם ביירוד כיוונתי את כל החיצים למטרה אחת: להוציא מלבו כל מחשבה על נקיטת עמדה לגופן של בעיות השלום אלא לרכז כל מעייניו בהבאת הערבים, בראש וראשונה מצרים, לידי שיחות שלום. בעניין השלום פתח הוא עצמו ומכיוון שלא הייתה כל אפשרות להטות את השיחה מראשיתה לפסים אחרים ממילא החריתי אחריו ורק ניסיתי לקבוע את הדגש הנכון. חזרתי והדגשתי כי על ארצות־הברית להיזהר מלהופיע כצד בסכסוך על־ידי נקיטת עמדה מסוימת בשאלות השנויות במחלוקת. עליה להישאר מעל לריב ורק לדרוש שלום, יציבות ושיתוף־פעולה. הנשיא הניע ראש נמרצות בחיוב ואף הביע הסכמתו במפורש אבל לא היה כל ביטחון אם חדר לעומקו של עניין ואם הסכמתו המובעת משקפת שיקול דעת וגיבוש עמדה. רעיון אחר שניסיתי "למכור" היה כניסה לעובי הקורה של צורכינו הצבאיים מבלי להמתין לימות המשיח של שלום או ארגון הגנה אזורי. כאן נתקלתי בתשובה שהפכה עכשיו שגרה בוואשינגטון כי יש להביא קודם את כל הגורמים לידי עמק השווה. אמרתי: ומה אם הדבר לא יקום? אמר: אז יהיה מצב אחר.

דאלס עשה רושם של איש נבוך שאינו מתמצא עדיין בסבך העניינים שלתוכו הוטל. הוא הזדקן הרבה מיום שראיתיו לראשונה. מתהלכת שמועה כי הנשיא נתן לו את המינוי רק כדי למלא את משאלת־לבו מימים ימימה וכי הוא עתיד לפנות בקרוב את מקומו לבידל סמית. גם בו הרבצתי תורת אי־קביעת עמדה לגופם של עניינים

3. ראה מס' 159.
4. ראה מס' 162.
5. ראה מס' 158.
6. ההתייעצות התקיימה ב־10 באפריל. ראה סיכום הישיבה, 14.4.1953, 130.20/2479/11.
7. לפרטים נוספים על ביקורו של שרת ראה גם אליאב אל מחלקת ארצות־הברית, 21.4.1953, 130.20/2479/21 וכן סקירה שבועית של משרד החוץ, 14.4.1953, 130.20/2479/11.

מצד ארצות־הברית והוכחת אפשרות השלום אך ורק על יסוד המצב הקיים. הוא העיר בבת־צחוק כי הערבים מאשימים אותנו בהפרת החלטות או"ם. כשהוקעתי את צביעות הטענה והסברתי את ההשתלשלות אמר: אתה פרקליט מצוין. הוא קיבל את הזמנתי לארוחת־ערב בביתי ב־13 במאי ולארוחת־צהריים עם ראש הממשלה בביתו בירושלים למחרתו.[8] על־ידי כך נתבקעה בבת אחת השלפוחית שניפח וולר בשיחתו עם אסתר [הרליץ].

השיחה עם וילסון וברדלי נתנה הזדמנות רחבה להסברת צורכי הגנתנו ועמדתנו בשאלות ההגנה אבל לא הייתה לי הרגשה כי היא קירבה אותנו אף צעד ממשי אחד לקראת איזו תוצאה מעשית שהיא. וילסון עשה רושם של איש מוגבל וחף מכל בקיאות בבעיה. בורותו נתנה גם אותות לטובה, יען הוא התעניין בבעיות קליטת עלייה, התיישבות, חינוך וכו'. בכל זאת גם אותו מצאנו כשבפיו שגור התירוץ: יש קודם־כול להביא את כל המדינות באזור לידי שלום. ברדלי, שעשה רושם חיובי מאוד כאישיות ונראתה על פניו ארשת של קשב רציני ביותר, תלה את קולר ההשהיות בבעיית תעלת סואץ: יש קודם־כול לפתור בעיה זו ואחר־כך נראה. אלה היו התשובות לטענתי כי חלפו כבר שנתיים וחצי מיום שישבתי באותו חדר עם מארשאל והרציתי לפניו אותן הטענות והתכניות. בכל זאת אבא [אבן] וחיים [הרצוג] היו סבורים כי נעשתה בשיחה זו מלאכת הסברה כדאית.

בשיחה עם ביירוד היו מעברים חריפים. היה פרק חיובי לגבי סואץ – הודיה בצדקת תביעתנו כצד בעניין, בייחוד לגבי זכות המעבר, עם גילוי סוד כי שלוש המעצמות עתידות להימלך בדבר הערובות שיש לדרוש בעניין זה ממצרים ועם הצהרה מפורשת כי העניין החיוני שלנו מובא היטב בחשבון. היה גילוי מבוכה בשאלת ירושלים – שום התקפה על החלטתנו להעביר את המשרד, רק הגנה צולעת על עמדתם הם, ולאו דווקא בהתנגדות להעברה אלא בסירוב לעבור ("אם נעביר את השגרירות הרי בזה נודה במפורש כי ירושלים בירתכם וזאת לא נוכל לעשות"). כשטפחתי על פניו צורכי המציאות של משרד החוץ השיב בקול ענות חלושה: הקשיים שלך ידועים לנו היטב, אבל לא נוכל לשנות את עמדתנו על־כל־פנים עד שוב מזכיר המדינה מסיורו. לבסוף פרץ ריב גלוי בשאלת תנאי השלום[9]. על־כך נמסר במפורט במברקים ולא אחזור כאן כי שעתי דחוקה ביותר.

המסקנה הכללית היא כי אנו עומדים בפני כמה תריסים העלולים מצד אחד למנוע כל התקדמות מעשית בתחום העזרה הצבאית ומצד שני הם עשויים לתת לנו שהות למאמצים נוספים של הסברה וחינוך: תריס א' – יש להביא קודם את השלום; תריס ב' – יש לפתור קודם את בעיית התעלה; תריס ג' – יש להמתין עד שישוב דאלס ממסעו.

הגורם העיקרי לדאגה מבחינתנו הוא העצבנות הגוברת לגורל המזרח התיכון כשטח פרוע מבחינה מדינית פנימית ופרוץ להשפעה ולחדירה סובייטית. אם תביא התקפת השלום של מוסקבה לידי "תפוגה" ממשית, ייתכן כי עצבנות זו תתרופף. אם לא תבוא תפוגה או אם לא תחול בעקבותיה התרופפות מתח ההגנה כי אז אנו עלולים

8. ראה מס' 207 ו־211.
9. ראה מס' 159, הערה 3.

לעמוד בפני "התקפת שלום" אמריקנית. הרושם שלי הוא כי יכול נוכל לעמוד בפניה.

אני מוכרח להפסיק ואם תשחק לי השעה אמשיך מביירס [בואנוס איירס].

שלך,

מ.ש.

164

י. הרכבי אל מ. קומיי
Y. Harkabi to M. Comay

העתק: 130.16/2953/10

תל אביב, כ"ז בניסן תשי"ג
12 באפריל 1953

סודי ביותר

הנידון: המשא־ומתן עם הסורים

בעקבות הדיונים שנערכו בנידון הנני לסכם, לצורך בירור וקביעה את העמדה שיהא על משלחת ישראל לשיחות לנקוט.

1. עקרונות (א) סטאטוס – אין לישראל עניין בחלוקת השטח והשארת סטאטוס הפירוז היינו בצורה שיווצרו שטחים מפורזים ישראלים סוריים בהתאם להצעה שהשמיע לאחרונה ויג'ייה ככוונת שישכלי.[1] מבחינתנו דרישה סורית זו איננה יכולה לשמש בסיס להסכם.

(ב) פיצויים – אין לסור מן העיקרון שפיצויים בקרקע ניתן לאותם ערבים שכתוצאה מן החלוקה יבחרו לעבור לשטח הסורי. גודל השטח יהיה דונם עבור דונם. לשאר הערבים נהיה נכונים לתת פיצויים בכסף. קביעת השיעור תהיה במשא־ומתן ודיונים טכניים בין הערבים הנוגעים בדבר לבינינו.

אין לקבל את הצעת ויג'ייה של פיצוי בשטח בלי פירוט חישובי התמורה למי יינתן, שמא ישמש עיקרון זה כתקדים להבא.

הפיצויים בקרקע יהיו בשטח שבין דרבשייה לגונן ויכללו את השטח מהגבול הסורי עד קרבת הביצות, מבלי שיותר מגע סורי עם המים.

(ג) מים – ריבונות ישראל על המים בירדן ובאגמים היא תביעתנו העיקרית.

יש לעמוד על חסימת הזרוע המזרחית, ולא – כלילת האי בשטח ישראל. יש לדאוג להוספת סיוג האומר שעל־אף שהגבול יהיה על קצה הגדה המזרחית של הירדן אין

164

1. הדברים נמסרו לוויז'ייה בסוף חודש מארס. ראה מברק קומיי אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, MT45, 1.4.1953, 130.16/2953/10.

הביקורת שהתפרסמה בעיתונות (הארץ 17.4.1953) הוסיפה על מבוכתו של משרד החוץ ואבן נדרש להסביר את תגובתו. ראה הסבריו במס' 184, 186, 197. (ראה גם מברקי איתן אל אבן, Y147, 17.4.1953, Y250, 19.4.1953, 130.09/2330/14 וכן לוריא אל איתן, X636, 17.4.1953, 130.09/2330/19; אבן אל איתן, W120, 130.09/2310/2.)

166

הערת־עורך
Editorial Note

מסירת איגרת לארצות־הברית ובריטניה
14 באפריל 1953

ב־14 באפריל הגישו נציגי ישראל בוואשינגטון ובלונדון את האיגרת שלפנינו למחלקת המדינה ולמשרד החוץ הבריטי. תוכן האיגרת נמסר בעל־פה לנציגי צרפת וטורקיה בישראל. בעת מסירת האיגרת לסגן עוזר מזכיר המדינה האמריקאי, ג'רנגן, אמר גויטיין, כי ישראל יודעת שהשיחות על פינוי התעלה יתנהלו בין מצרים לבריטניה, אך אין ספק שייוועצו בארצות־הברית בכל שלב, ועל כן מוצאת ישראל לנכון להגיש את האיגרת גם לארצות־הברית. ישראל מעוניינת בהגנת התעלה והאזור כולו וגם בחופש המעבר בתעלה. היא מעוניינת בקיום השיחות, אך חוששת שבעקבותיהן יעזבו הכוחות הבריטיים את האזור, דבר שעלול לחזק את הצבא המצרי נגד ישראל. ישראל מצפה שארצות־הברית תשתמש בכוח השפעתה בעניין הזה, ומבקשת מאוד לקבל ידיעות שוטפות על המשא־ומתן ושתינתן לה הזדמנות להציג את עמדותיה. בתשובה אמר ג'רנגן שבקשתה של ישראל מחייבת מחשבה והתייעצות. הוא עצמו מעריך את חשיבות הדבר עבור ישראל, אך עליה להבין כי התייעצות ומסירת ידיעות בעת משא־ומתן הוא מעשה עדין ביותר. הפעילות האמריקאית תתנהל מאחורי הקלעים ויקשה עליהם למסור ידיעות שמסר אחד הצדדים מתוך אמון. לשאלת ג'רנגן, באיזו מידה תחזק יציאתם של הבריטים את הצבא המצרי, השיב גויטיין שהעברת מתקני חיל החימוש וחיל האוויר הבריטיים לידי המצרים עלולה לשפר את יעילותו של הצבא המצרי. ג'רנגן הטיל ספק בכושרם של המצרים להשתמש במתקנים האלה. על ישראל, אמר, ללחוץ בעיקר על בריטניה שהיא צד בעניין. עצה זו נתנו האמריקאים גם לצרפתים שפנו אליהם באותה בקשה. (ראה דו"ח הרצוג על שיחת גויטיין עם ג'רנגן, 14 באפריל 1953, 130.20/2483/1.) סלווין לויד שקיבל את האיגרת מידי אילת, הבטיח למסור מידע לישראל על התפתחות השיחות עם מצרים ואמר שלא יתרחשו דברים בלא ידיעתה. לפי שעה שלל את הרעיון של התייעצויות בדרג ממשלתי וחייב התייעצויות בדרג צבאי, אך בלא התחייבות של ממש מצדו. (ראה מברק אילת אל משרד החוץ, L899, 14.4.1953, 130.09/2319/3.) ראה גם מס' 176.

167

איגרת משגריר ישראל בוואשינגטון אל מזכיר המדינה של ארצות־הברית

Note from the Israel Ambassador in Washington to the Secretary of State of the United States

Copy: 93.08/358/28 :העתק

Washington, 14 April 1953

The Ambassador of Israel presents his compliments to the Honorable the Secretary of State and has the honor to refer to reports concerning possible negotiations between the Governments of the United Kingdom and of Egypt with respect to the Suez Canal and the adjoining area. It is understood that the Government of the United States is likely to be consulted by one or both parties in the course of any such negotiations.

The Government of Israel further understands that the negotiations in question may, directly or indirectly, bear upon such matters as the defence of the Canal area; the status of the waterway; the possible evacuation of British troops and the consequent disposition and maintenance of considerable military stores, installations and equipment; and the part of the Egyptian armed forces in the defence of the Canal area and of the Middle East as a whole.

The Government of Israel has the honor to point out that almost all these subjects have a bearing on the vital interests of Israel and primarily on its security.

It is evident that any threat to the Canal area would inevitably be part of a threat to a wider region and especially to the territory lying immediately to the north of the Canal zone. Thus the defence of the Canal area affects Israel directly.

If the evacuation of British troops from the Canal area were to result in the occupation of the area by Egyptian forces and the transfer of large quantities of military stores and equipment to Egypt, the consequent alteration of the military balance would be of the gravest concern to Israel, especially in view of the current Egyptian claim of being at war with Israel.

The same would be true of any proposal to increase the equipment, fire-power and mobility of the Egyptian armed forces at any time before Egypt had established peaceful relations with Israel.

The formulation of any new plans for the defence of the Canal area and indeed for the entire Middle East must, by geographical proximity, be of concern and interest to the Government of Israel, whose determination to resist aggression is whole-hearted and well-known. Furthermore, such planning cannot be dissociated from the relations between Israel and other states in the area. Israel also has a most vital, recognised interest in the full restoration of international rights with respect to free passage through the

Suez Canal in accordance with the decision adopted by the Security Council on September 1st, 1951.[1] Placing the Canal in the sole effective custody of Egypt would raise the problem of the extent to which that country can be depended upon to honor its international obligations regarding freedom of passage through that waterway for the benefit of the whole world. The fact that Egypt so far has been able with impunity to flout that obligation in relation to Israel acquires a disturbing significance of wider importance. Accordingly, the discontinuance of the practice would not merely be a redress of a grievance *vis-á-vis* Israel, but would serve as a demonstration of good faith on the part of Egypt towards the entire international community. The Government of Israel, therefore, believes it to be in the international interest that the final settlement regarding Egypt's status in the Canal area be made contingent upon the compliance of Egypt with the above-mentioned resolution of the Security Council.

It is evident that Israel's crucial interests and indeed the prospects of an effective defence of the Canal area and the Middle East would be prejudiced if the settlement of the above-mentioned issues were effected without due regard to Israel's rights and position. The Government of Israel, therefore, requests that it be given the opportunity, before the commencement of the Anglo-Egyptian negotiations on the Suez Canal, to consult with the Government of the United States of America on all aspects of the problem which have a bearing on the interests of Israel.

168

ב. רזין אל מחלקת מזרח אירופה
B. Razin to the Eastern Europe Division

מברק מוצפן SOA57
נוסח נכנס: 130.11/2507/5

סופיה, 14 באפריל 1953

בפגישה עם השגריר הצ'כי ורעיתו במעונם ביקשתי דרכון הגירה ליהודי צ'כי תושב בולגריה והובטח לעשות הכול. כטוב לבם ביין נודע לי:

(א) יש לצפות לחידוש יחסי ססטר–ישראל בקרוב.

(ב) כולם חיכו לתגובת ישראל ושמחו להושטת ידה.

(ג) כעת ניתן להאמין כי הפצצה נזרקה על־ידי אדם בודד ומאוכזב.

(ד) השגריר הסובייטי שחזר ממוסקבה באמצע מארס נתן הוראות לחפש מגע עם המערביים בייחוד האוסטרים והישראלים.

167

1. ראה כרך 6, הערת־עורך עמ' 593–594.

(ה) הצ'כי סבור שרוב תושבינו סוציאליסטים ולאחר שיתחזקו תוקטן תלותם.
כעת ברור שהשגרירים הרומני והפולני ביקרו אצל אבנר לא במקרה.[1] לא לפרסם מקור הידיעה.

רזין

169

מ. קומיי אל שגרירות ישראל בוואשינגטון[1]
M. Comay to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 223
נוסח יוצא: 130.09/2309/13

תל אביב, 14 באפריל 1953

בפגישה עם הסורים אתמול בנוכחות ריילי כיושב־ראש וויז'ייה התקדמות בלתי צפויה.

(1) האזור הצפוני. קיבלו את הקו שלנו לפי עקרון העיבוד.[2] הורכבה ועדת משנה לקבעו בדיוק.

(2) האזור המרכזי. קו שביתת־הנשק יחפוף הגדה המזרחית. זכויות מים לסורים מוגבלות לכמות המים בה משתמשים בעונת היובש בתוספת עשרה אחוז. ביטול הפירוז וההגבלות האזרחיות. פיצויים כספיים לנפקדים וכשלושת אלפים דונם באזור דרבשייה לבעלים ערבים אשר יעזבו את אדמותיהם.

(3) האזור הדרומי. הקו החדש בערך לפי הצעות שלנו.[3] תישארנה הגבלות כוחות מזוינים וביצורים. מספר נקודות נשארו פתוחות:

(א) הצעת פשרה להצר את רצועת עשרת המטרים למטר אחד ולקבעה גם בנוקייב עצמה בתנאי שהקו ינוע עם קו המים. אם נסכים עלולים הסורים לשקול רצועה של מטר אחד בין הקו החדש לבין המים לאורך הירדן מחולה לכנרת.

(ב) הסורים עומדים על כך שרשיונות הדייג יוצאו על־ידיהם ולא על־ידינו.

בעוד שהנ"ל עודנו בלתי מחייב הוא מהווה ההתקרבות הגדולה ביותר להסכם. ג'דיד ללא ספק פעל לפי הוראות להקל השגת הסכם אבל משלחתנו בראשות הרכבי

168
1. ראה מס' 155, סעיף (ב).

169
1. נשלח גם ללונדון, פאריס ורומא.
2. ראה מס' 136.
3. ראה מס' 124.

אינה יכולה להסביר את השינוי הפתאומי. ההנחה היא שלשישקלי נחוץ הסכם לחיזוק עמדתו כלפי אמריקנים וכנראה גם כלפי יתר מדינות ערב.[4]

הישיבה הבאה ב־27 באפריל.[5]

קומיי

170

הערת־עורך
Editorial Note

ביקורו של שר החוץ בכמה ממדינות אמריקה הלטינית

בתום ביקורו בארצות־הברית (ראה מס׳ 163) יצא שרת לביקור בארבע מדינות באמריקה הלטינית, לפי הזמנתן של הממשלות והקהילות היהודיות שם. שר החוץ ביקר בארגנטינה ב־14–23 באפריל, ושוב ב־27–29 בחודש; בצ׳ילה ביקר ב־23–27 באפריל, באורוגואי ב־29 באפריל – 3 במאי ובברזיל ב־3–10 במאי.

שרת נפגש עם נשיאי המדינות ושרי החוץ שלהן, ובצ׳ילה, אורוגוואי וארגנטינה חתם על הסכמים לענייני תרבות. בזמן ביקורו בארגנטינה הוארך תוקפו של הסכם התשלומים ביחסי המסחר בין שתי המדינות, שנחתם באפריל 1950.

ביקורו של השר נשא אופי יהודי, ובמקביל לפגישותיו עם המדינאים ביקר שרת בקהילות היהודיות, נפגש עם מנהיגיהן ונאם בעצרות עם המוניות. (לפרטים על הסיור ראה מס׳ 201.) שרת מסר דין־וחשבון על הסיור בישיבת ממשלה ב־17 במאי, ובוועדת חוץ וביטחון של הכנסת ב־19 במאי.

4. בהערות סיכום על הפגישה כתב הרכבי את הדברים הבאים:
"(1) אין ספק שהסורים גילו בישיבה שינוי עמדה ניכר ורצון להגיע להסכם. ריילי וויז׳ייה מייחסים זאת להוראות חדשות משישכלי. ג׳דיד בשיחה פרטית הודה שיש גם עליהם לחץ של המעצמות. כיום, העולם הערבי נמצא בפירוד ומחלוקת וייתכן שיש לכך קשר עם עמדת הסורים. לעומת זאת במחצית החודש יתכנס שוב כינוס משלחות ועדות שביתת־הנשק והעמדה עלולה שוב להתקשח. (2) הסיכומים שנוסחו צריכים לשמש כנקודת מוצא וייתכן שעל־ידי ניסוח מוצלח נוכל לסחוט תנאים טובים יותר. מאידך, הוויכוח חייב להיות כזה שהם יוכלו להציגו בפני הערבים, ולכן אין כל מקום לניסוחים מפליגים למרחוק על הסדרים פוליטיים. הסורים רואים בכל ההסכם סידור במסגרת הסכם שביתת־הנשק, ולא יסכימו לחריגה בולטת מהסכם זה. (3) בעניין זכויות הדיג, לפי ההתרשמות לא יזוזו מעמדתם, באשר עבורם זו בעיה פוליטית. אם נחפוץ לעשות ויתור בעניין זה – ניתן להסמיך את האו״ם כמוציא תעודות מטעמנו וזמנית. פשרה זו ייתכן שיהיה ראוי לשים בפי האו״ם. (4) אפשר יהיה להתחמק מבעיית הניידות על־ידי ציון סתמי של צמצום רצועת עשרת המטרים (באם הממשלה תאשר זאת). הדבר מחייב עוד בירור יורידי נרחב. לעומת זאת נצטרך למצוא נוסחה המניחה את הדעת באשר לירדן. אולי במקום ציון מטר מהירדן למטר מהאפיק. לדעתי – הרחקתם מהירדן, דבר שנתנו להם כבר, יש משום רווח והישג ניכר שיגביר את ריבונותנו על הירדן, שהיא הבעיה שהדאיגה אֻותנו לאחרונה. (5) באשר לפירוז הצפוני והדרומי, אין הבעיה קשה, וייתכן שנוכל להזיזם לאחר שזז בעניין זה במרכז. (6) בישיבה אחת אין אפשרות לכסות את כל השטח ולמצות את כל הבעיות, נותרו מספר בעיות שנצטרך להגיע בהן ליתר בירור והשלמת הפרטים עד שתתגלה התמונה במלואה. בעיית ההערכה של הפיצויים היא עניין לפירוט על־ידי מומחים. בעניין זה עלינו לדרוש שההערכה תיעשה לפי מחירי הקרקע בסוריה, ולכך ההצדקה שהרי פיצויים אלו ניתנים לקניית קרקע." (הרכבי אל הרמטכ״ל, 15.4.1953, 130.02/2434/4.)

5. הפגישה התקיימה ב־3 במאי; ראה מס׳ 195.

171

ו. איתן אל א. אילת
W. Eytan to E. Elath

Coded Tel. IL125 מברק מוצפן
Inc.: 93.04/40/14 :נוסח נכנס

Tel Aviv, 16 April 1953

Immediate

Your 901.[1] *Roham* [Prime Minister] wants you make main point your talk whole chapter of events from Robertson visit to Morrison correspondence and military delegation.[2] We said we willing be regarded and cooperate as if we negotiate [New] Zealand[3] but rebuffed by utter lack responsiveness on British side. This whole story starting with our frank offer and ending with unimaginative British reaction therefore should appeal to Winston [Churchill] and might make him put fireworks under someone. For months we have been put off with statement military delegation's report being studied which not credible. Try tell him story as concisely as possible since no point bothering him with details. Paint for him picture of Israel built-up into strong bastion freedom, democracy, strength, irrespective of what Arabs may or may not do. If you talk Suez concentrate on need to preserve its character as international waterway in future for sake themselves, others, apart from Israel. You may also fire his imagination by telling him of Sodom road and possibilities of road, rail, oil pipe to Elath.[4] Tell him how much his message Yemin Orde appreciated.[5]

Eytan

171

1. אילת ביקש הנחיות לשיחה עם צ׳רצ׳יל שסלווין לויד הבטיח לקבוע עבורו (14.4.1953, 93.04/40/14).
2. על ביקורו של גנרל רוברטסון שהתקיים בפברואר 1951 והתכתובת עם שר החוץ הבריטי שבאה בעקבותיו ראה כרך 6, הערת־עורך עמ׳ 116, מס׳ 68–69, 71–72 ומס׳ 138 ו־508 (נספח); על המשלחת הצבאית ראה כרך 7, מס׳ 379 ו־385.
3. הכוונה להצעתו של בן־גוריון לגנרל רוברטסון שבשעת חירום ישתפו את ישראל בהגנת המזרח התיכון כאילו הייתה חלק מחבר העמים הבריטי, כמו ניו זילנד, למשל. (ראה כרך 6, עמ׳ 131).
4. השיחה עם צ׳רצ׳יל לא יצאה לבסוף אל הפועל. ראה מס׳ 222 והערה 4 שם.
5. הכוונה לדברי ברכה ששיגר צ׳רצ׳יל לטקס הפתיחה של כפר הילדים ימין אורד שהתקיים ב־14 באפריל. הכפר נקרא על שם אורד וינגייט והוקם בתרומות הקהילה היהודית בבריטניה.

172

מ. שרת אל ד. בן־גוריון
M. Sharett to D. Ben-Gurion

מקור: ארכיון צה"ל 890.73/2177

בואנוס איירס, ב' באייר תשי"ג
17 באפריל 1953

לב[ן]־ג[וריון] שלום.

אנסה לסכם מחדש את רשמי מוואשינגטון בעקבות מכתבי לאיתן[1] אשר ודאי קיבלת העתק ממנו.

הרושם הראשון הוא ירידת הרמה – הן המוסרית, הן השכלית. לא הרי הנשיא החדש כהרי הקודם מבחינת הרצינות הפנימית והיחס המצפוני לעניינים וכן לא הרי מזכיר המדינה החדש כהרי קודמו מבחינת הרמה האינטלקטואלית. אשר ליושב בפנטגון, וילסון שמו, הרושם הוא של אופק מוגבל ותפיסה איטית. שונה מכל אלה מכרך ומעריצך ב[ידל] ס[מית] אשר אתו לא נזדמן לי לצערי אלא להחליף מספר הערות בארוחת־ערב אצל אבן מבלי שהגענו לכלל שיחה של ממש. יש מתנבאים אמנם כי בקרוב יפרוש דאלס למנוחות וב[ידל] ס[מית] יירשנו.

הרושם השני – חוסר בקיאות ואי־שליטה בעניינים. אין ספק כי התמצאות הנשיא בענייננו לעת־עתה שטחית ביותר. דאלס נראה בכלל כמגשש באפלה. וילסון קבע כנראה לעצמו כמה מסמרות מבחינה אמריקנית פנימית, שהעיקרי בהם קימוץ בכוח־אדם, אולם טרם התחיל להקיף ענייני עולם. ייתכן כי אפשר היה להתרשם כך גם מהממשל הקודם בראשית צעדיו, על־כל־פנים לגבי הנשיא. אין בשום פנים להיוואש מאפשרויות של הרבצת תורה בסגל החדש אולם הדבר יחייב מאמץ רב.

הרושם השלישי – חוסר תנופה ונטייה להשהות תכנון ולדחות הכרעות, אם משום מבוכתם הפנימית של אנשים מתחילים או מפני האפתעה שבהתקפת השלום הסובייטית, אשר יש עדיין לתהות על טיבה ולשקול את המסקנות הנובעות ממנה.

במצב זה עלולה להיות נודעת חשיבות יתר לאנשי הקבע במחלקת המדינה במידה שהם יודעים את אשר לפניהם. לסוג זה יש ליחס את ביירוד, אם גם אין כל ביטחון כי יתמיד בתפקידו או בכלל בשירות ממשלתי. ואף אמנם יש לראות בשיחה שנתקיימה עם ביירוד משום גילוי צפונותיה של מחשבת המחלקה המכוונת להדריך את פעולתם של קובעי המדיניות.

הניתוח שהסתכם בדברי ביירוד והשתקף גם מהערות שונות של הנשיא, דאלס, וילסון ואחרים – ברור למדי. המזרח התיכון הוא שטח פרוע בפנים ופרוץ להשפעה סובייטית מבחוץ. המצב בפרס בכי רע ומשם תוכל הרעה להתפשט מערבה. יש לסתום את הפרצות וליצב את המצב ויהי מה, על־מנת להציב תריס בפני השתלטות

172

1. ראה מס' 163.

סובייטית וליצור בסיס איתן להגנה אזורית. לשם כך יש לחזק את שלטונו של נגיב במצרים ולחתור בכל המרץ לשלום בין ישראל וערב. תהילת נגיב עודנה בפי כול, החל מהנשיא. יש אמון בכוונותיו הסופיות, שהן כאילו לטובת המערב, ועל־כל־פנים ביטחון גמור כי כל מי שיבוא במקומו יהיה גרוע ממנו לאין שיעור. חיזוק נגיב מחייב קו ותרני בעניין התעלה, שלא כדעת האנגלים המנסים להתעקש ולהתמקח.

אשר לשלום עם ישראל הריהו דרוש הן כדי לשלול אפשרות מהקומוניזם לדוג דגים במים עכורים והן כדי להכשיר את התנאים להגנה אזורית יעילה. אין פירוש הדבר כי לא ייעשה צעד לקראת ארגון ההגנה עד שיבוא השלום, אבל בלי שלום לא יהיה בניין ההגנה שלם ואיתן ולכן מוטב להביאו לעולם שעה אחת קודם. התקדמות לקראת שלום מחייבת ויתורים מצד ישראל יען אין כיום סיכוי להביא את הערבים לידי משא־ומתן על יסוד המצב הקיים. אמנם ייתכן כי מצרים תתעקש פחות מארצות אחרות, אבל שלום נפרד בין ישראל ומצרים, שמדינות ערביות אחרות לא תצאנה בעקבותיו, עלול ליצור פרץ חָדש ולצמת את הסבך הקיים.

בעניין הצמידות של ההגנה והשלום ספק אם נפלה הכרעה ברורה ויש פנים לכאן ולכאן. ייתכן כי היעדר השלום ישמש תירוץ לא להתקדם לעת־עתה כלל בהקמת הארגון האזורי ובמתן נשק לשני הצדדים. לעומת זה אין להוציא אפשרות הן של מתן נשק־מה למצרים "עד לחשבון" והן של צעדים פעילים להחשת השלום כאקדמה להגנה אזורית. אשר לארגון ההגנה, הרי גם כאן מתרוצצות שתי תפיסות: ארגון כולל של מדינות ערב וישראל יחד והסדרים נפרדים עם מדינות ערב לחוד ועם ישראל לחוד; הראשון מחייב את השלום כתנאי מוקדם ואילו השני אפשרי לכאורה גם בלי שלום (אכן להלכה מתיישב הפתרון השני גם עם קיומו של שלום ולמעשה הוא פותח פתח לסיפוק תביעת הערבים להכיר בברית הביטחון הקיבוצי שלהם כארגון אזורי).

תביעת הוויתורים מישראל אינה מהווה קו ברור של מדיניות. מסתבר כי אין כאן שום עמדה מגובשת כשם שלא נפלה עדיין הכרעה בשום בעיה מהבעיות העומדות על הפרק במכלול זה. אף־על־פי־כן, העובדה כי מחשבות אלה מנסרות עכשיו מחדש ואולי ביתר שאת צריכה לשמש לנו אזהרה רצינית. כיוון מחשבה זה בא לידי ביטוי מלא בשיחה עם ביירוד.

לצערי לא נרשם דין־וחשבון מפורט משיחה זו, מיד לאחריה. קצב העבודה בוואשינגטון לא אפשר זאת. במברק שנשלח לקריה[2] ניתן רק סיכום הדברים. לכן מוטב לי למסור כאן לפחות את החלק העיקרי של השיחה ביתר פירוט.

ביירוד הזכיר כי באחת השיחות האחרונות עם השגריר הובעה מצדו תהייה – איזה מחיר נהיה מוכנים לשלם בעד שלום[3] בשים לב לערכו המכריע בשבילנו. חזר והציג את השאלה. עניתי בתמיהה לאיזה מחיר הוא יכול להתכוון. אמר במפורש: מה הם הוויתורים שאתם מוכנים להם? אמרתי כי הוויתורים היחידים הם הסתפקות בגבולותיה הקיימים של המדינה, עם כל אפיו המופרך של הגבול המזרחי, ומתן אמון,

2. ראה מס׳ 159.
3. ראה מס׳ 115, הערה 3.

על־ידי חתימת מסמך בינלאומי, בדיבורם של הערבים אף־על־פי שהניסיון המובהק הוכיח כי אין הם ראויים לאמון כלל.

ביירוד דחה את הדברים וטען כי מוכרחה להיות נכונות מצדנו להקריב משהו כדי ליצור אפשרות של משא־ומתן רציני. שוב שאלתי מה להקריב, ואז הוציא ביירוד מפיו את הדיבור המפורש: ויתור על שטח – cession of territory. עניתי בלאו מוחלט והוקעתי את חוסר השחר שבתביעה זו: מדוע צריכה איזו מדינה ערבית שהיא להרוויח שטח על חשבוננו ובכלל איך ייתכן להעלות כדבר הזה על הדעת בשנה השישית לקיום המדינה? ביירוד טען כי אנו הרחבנו את שטחנו לעומת מה שנקבע לנו. הבעתי תימהון על כי עלי להזכיר לו את הנסיבות בהן חלה הרחבה זו והוספתי: השטח הזה עבר לידינו כתוצאה מהתקפה שנערכה עלינו בכוח מזוין, ורק בכוח מזוין אפשר לנסות להוציאו מידינו. ביירוד אמר כי אם זוהי העמדה אזי לא יהיה שלום. אמרתי: הסדר הכרוך בתנאים כאלה הוא ההפך הגמור משלום. ביירוד טען שוב כי פירוש הדבר המשך המצב הקיים ללא שלום. עניתי כי אנו מוכנים להחזיק מעמד לפחות כמו הערבים. ביירוד הגיב כי השאלה היא כמה זמן תוכל ארצות־הברית להחזיק מעמד במצב זה והוסיף: לא מן הנמנע כי בקרוב תוכרח ארצות־הברית לקבוע את תנאי השלום הנאותים בעיניה ואלה לא ישאו חן גם בעיני מדינות ערב גם בעיני ישראל. אמרתי: הייתי מזהיר את ארצות־הברית בכל הידידות מלכלול בתכנית כזו איזה יסוד שהוא של ויתור על שטח מצד ישראל. ביירוד אמר כי קשה יהיה להימנע מזה ואז שאלתי אם מביאה ארצות־הברית בחשבון אפשרות של משלוח צבא כדי להוציא מידינו שטח שאנו מחזיקים בו. תגובה זו, אשר ודאי תכיר בה את "כתנת בנך", גרמה למתיחות רבה בשיחה.

עוד לפני כן העיר ביירוד: "אינני רוצה להיראות בעיניך מר נפש אבל וכו'" והמשיך בהבעת אכזבה על עמדתי. אחרי זה לא התנצל יותר על מרי רוחו. אינני זוכר עכשיו את תגובתו במלואה אבל היה בה מעין דיבור כזה: "אתה יודע היטב כי אין ארצות־הברית מתכוננת לשלוח עכשיו צבא אליכם, אם כי ודאי ברור לך כי ייתכן מאוד מצב שבו גם אתם גם אחרים יקדמו בברכה הופעת צבא אמריקני בקרבתכם".

אינני זוכר אם לפני פרק השיחה על בעיית הגבולות או לאחריה – דומני כי לאחריה – שאל ביירוד לעמדתנו בשאלת הפליטים וכשאמרתי לו כי לעת־עתה אנו מוכנים לשלם פיצויים חזר ושאל אם אין לדבר כלל על החזרה וכשעניתי לו שוב בלאו מוחלט אמר כי הוא בטוח, ראשית, כי בלי הצהרה מצדנו על נכונות להחזיר איזה מספר סמלי לא יזוז העניין, ושנית, כי הצהרה כזו לא תעלה לנו בכלום באשר ממילא לא יהיו הפליטים מוכנים לחזור. אמרתי כי המצב הפוך: הצהרה על מספר סמלי תעורר תקווה בלב המוני פליטים להיות כלולים באותו מספר, תבלום את הנכונות להתיישבות קבע בארצות אחרות ותחבל בפתרון הבעיה. הרציתי את הרעיון בדבר תכנון מקיף של התיישבות ומימון עם נכונות מצדנו להתחיל בתשלומים לשיעורים אם ייפסקו החרם וההסגר, גם לקבל הלוואה מיוחדת לשם פירעון התחייבותנו בבת אחת על־מנת לשלם את ההלוואה לשיעורים. בינתיים נכנס כבר ביירוד היטב לתוך "מצב־הרוח" והגיב שוב במרירות עוקצנית: ודאי, אמר, המדינות הערביות תשמחנה לגולל את כל הנטל עלינו וגם אתם תגישו לנו את החשבון. אמרתי כי ממילא מוציאה ארצות־הברית כיום סכומים גדולים היורדים לטמיון ואילו אנו

משלמים הלוואות שאנו מתחייבים עליהן; גם הוספתי כי אנו מוכנים להפריש לחשבון הפיצויים כל סכום שנחסוך מביטול החרם וההסגר.

ביירוד ניסה לסכם חלק זה של השיחה סיכום שלילי בתכלית: הוא נוכח לדעת כי אין אנו מוכנים לוויתור כלשהו, אלא מוכנים לשלום אך ורק לפי תנאינו אנו. אמרתי שוב כי אין אני רואה באיזה צדק אפשר לדרוש מאתנו ויתורים ותנאים אחרים; כאן ניסה אבן להעתיק את הדגש לצד חיובי בחשבון ולתאר את הברכה הצפונה בשלום בשביל מדינות ערב. עזרתי על ידו. דיברנו על חידוש המסחר והתיירות, פתיחת נמל חיפה בשביל סחר ירדן ועיראק, זיקוק נפט בחיפה לצורכי מצרים ועוד. לא היה לי רושם כי ביירוד ראה בכל אלה פיתוי לערבים לעשות שלום, אבל לפחות הועיל מפנה זה לפרק את מתח השיחה ולסיימה בשלום. כשקמנו אמר ביירוד כי הוא מצטער אם אמר במשך השיחה דברים בוטים ותלה את הקולר בשתי פורענויות אישיות שאירעו לו באותו יום: הוא מכר את ביתו במחיר יותר נמוך משקיווה לקבל בעדו ואגב עקירה מדירה מדירה נקעה איזו עצם בגבו.

ודאי ראית מברק בו מסר אבן עוללות של אותה שיחה.[4] בארוחת־ערב לכבודי בביתו של אבן קטרג לפניו ביירוד על הלשון החריפה שנקטתי לדבריו ללא כל הצדקה ("האמנם הולמים דיבורים כאלה את אופי היחסים בינינו?") ועם זה התנצל על הדברים שהשמיע הוא עצמו בעניין ויתורי שטח: חלילה לנו לחשוב כי בדבריו אלה באה לידי ביטוי עמדה כלשהי של הממשל החדש, אשר כבר נפוצו עליו לא מעט שמועות שווא לדידנו, אלא הוא השיח את אשר בלבבו באורח אישי לחלוטין וגם מצדו לא בא להביע כל דעה שקולה, אלא נתכוון רק לברר את הגבולות האפשריים של פשרה מצדנו. הוא הביע רצון להיפגש עמדי שנית כדי לתקן את הרושם של אותה שיחה בלתי־מוצלחת. מחשבה זו לא יצאה לפועל.

אני נוטה להאמין בכנות דבריו של ביירוד כי אמר מה שאמר על דעת עצמו בלבד וכמהרהר בקול רם וכי אין לראות בדבריו ביטוי מוסמך למדיניות שנקבעה. אף־על־פי־כן העובדה כשלעצמה כי זהו כיוון מחשבותיו קובעת משהו. היא מבשרת אפשרות של התנגשות חדשה בינינו לבין מדיניות ארצות־הברית בעניינים העומדים ברום עולמנו. אמנם נתיב יחסינו עם אמריקה זרוע התנגשויות כאלה – החל מתביעת הוויתור על דרום הנגב בימי הדיונים בעצרת של 1947, שהתגברנו עליה בעזרת השיחה של וייצמן עם טרומן, ומתכנית הנאמנות האמריקנית של 1948 אשר שמנו אותה לאל על־ידי הכרזת העצמאות. ייתכן מאוד כי אנו עומדים שוב בפני התנגשות מעין זו ורצוני להאמין כי אם תבוא, ניחלץ ממנה בסופו של דבר בשלום. ברור כי שומה עלינו לעשות הכול כדי למנוע מלכתחילה את התהוותה, אם רק אפשרי הדבר, ומבחינה זו נודעת חשיבות מיוחדת לשיחותינו הקרובות עם דאלס בעת ביקורו אצלנו.

לאור הניסיון שלי עם ביירוד הקדשתי את שיחתי עם דאלס, שהייתה קצרה מדי ולכן יצאה מכווצת, בעיקר להדגשת העובדה כי שלום ייתכן רק עם ישראל כמות שהיא. לאור אותו הניסיון ניסיתי להסביר לנשיא – אשר גם אתו הייתה שיחתי קצרה ביותר ובעצם לא הייתה מכוונת מצד מסדריה לשמש הזדמנות של בירור עניינים אלא רק ביקור של נימוס – כי פעילות ארצות־הברית בעניין השלום חייבת להצטמצם אך

4. ראה מס׳ 159, הערה 3.

ורק בלחץ על הערבים, ובראש וראשונה על מצרים, לשם כניסה למשא־ומתן ואינה צריכה בשום פנים ואופן לחרוג ממסגרת זו ולפלוש לתחום של תכנון תנאי השלום. הזהרתיו מפני נקיטת עמדה לגופם של העניינים, פן על־ידי כך תופיע ארצות־הברית כתומכת בצד אחד נגד משנהו, מסתבכת בסכסוך לא לה ודוחה את השלום במקום לקרבו. הנשיא הניד אמנם ראש במרץ רב לאות הסכמה, גם הפליט דיבורים המביעים תמיכה בקו שהתוויתי, אבל לא היה לי ולאבן הביטחון כי הוא ירד לעמקם של הדברים, או אם ירד לעמקם - כי הוא הביע באותות ההסכמה שלו דעה שקולה.

על יסוד כל הדברים האלה חזרתי ושקלתי את הוויכוח שהיה לנו עם אבן בחליפת מברקים בשבועות שלפני נסיעתי אך[5] עלינו להגיש לאמריקנים תכנית של שלום או מוטב לנו להימנע מזה. באתי לידי מסקנה כי עלינו לנקוט קו של אחוז בזה ומזה אל תנח ידך. עלינו קודם־כול להגביר מאמצים כדי להניא את ממשלת ארצות־הברית מהצעת כל תכנית של שלום מצדה, אשר ברור כי תהיה לנו לרועץ, אך בו בזמן עלינו להקנות לקברניטי המדיניות האמריקנית מושגים כאלה על תוכנו של השלום שיצדיקו בעיניהם את עמדתנו ובמקרה הרע ביותר יצרו לפחות את שטח הניגודים בינינו לבינם.

כי פליטות־הפה של ביירוד לא באו להביע את הרהורי לבו בלבד, נוכחתי לדעת מארוחת־הבוקר שהייתה לי ולאבן עם ארבעה סינטורים: הריפובליקנים טאפט ובריג׳ס והדמוקרטים דאגלס והמפריס. ציר השיחה היה גורל ההענקה העתידה. דאגלס וטאפט היו יזמיה הפרלמנטריים של ההענקה הראשונה ותמיכתם באי־קיצוץ ההענקה של השתא חשובה לאין ערוך. טאפט נתגלה בשיחה זו כאיש הרבה יותר חביב במגע אישי מכפי שאפשר היה להתרשם מהופעותיו הפומביות, כבעל שכל רב ואופי מוצק וכ״ציוני״ שקיבל חינוך יסודי למדי בעיקרי הדברים. ייתכן כי הקו האחרון הוא זכותו של סילבר - כי אז יאתה לו תהילה על כך. בשיחה זו דגל דווקא דאגלס הדמוקרטי בהכרח הפשרה בעניין הפליטים על־ידי החזרה חלקית. הסברתי היטב את העניין וטאפט הביע הסכמה לעמדתי. לבסוף נשתתק גם דאגלס אבל מסופקני אם נשתכנע כליל. אין כל ספק כי בעיית הפליטים הערבים משמשת גורם מקומם נגדנו ברחבי הציבוריות האמריקנית כשם שמצוקת מחנות היהודים באירופה עם גמר מלחמת העולם הראשונה [כך!] שימשה גורם מגייס אהדה לצדנו. בתוך כל נושאי ההסברה שלנו באמריקה מחייב נושא זה ריכוז מיוחד של מאמצים ותכסיס ההסברה היעיל ביותר הוא לא לפתוח בהתגוננות ולהסביר מדוע איננו יכולים להחזיר אלא להתקיף ולהאשים את הצד שכנגד בדחיית הפתרון על־ידי סירוב לשתף פעולה במפעלי התיישבות.

ויכוח זה על הפליטים פרץ בחלק הכללי של השיחה. לגופו של עניין ההענקה דומני כי הצלחנו לשכנע את אנשי שיחנו כי אין לקצץ בהענקה המוצעת לנו; כי המגמה הכללית לקצץ בהקצבות לארצות אירופה אינה מוכרחה לפגוע בנו, וכי קנה־המידה הנכון של השוואה בינינו ובין ארצות ערב אינו לפי מספר האוכלוסים אלא לפי המאמץ העצמי ותנופת הפיתוח שיש בכל ארץ וארץ.

5. כך במקור וצ״ל: אם.

לא אסיים את המכתב הזה בשום ניסיון של סיכום כללי. ראשית, מפני שהדברים עודם עומדים בהיתוכם, ושנית, מפני שהכתבתי ממש עד הרגע האחרון לפני צאת הדואר ואיני רוצה להחמיצו.

מקטעי ידיעות שקיבלתי הנני למד שנתחדשו עליך חבלי הקואליציה[6] ולבי לך ממרחקים.

יהדות ארגנטינה כמרקחה. יש כאן מתח כביר של יצר חיים יהודי ומצבר עצום של כוח בניין בשביל הארץ.

שלך,

מ.ש.

173

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to Israel Missions Abroad

Coded Tel. MT57/8 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2377/1 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 19 April 1953

Washington, London, Paris, Ankara for action, B[uenos] Aires for info[rmation]. Take up immed[iately] with [State] Dep[artmen]t, F[oreign] O[ffice], Quai [d'Orsay], M[inistry] F[oreign] A[ffairs] three serious incidents cabled open,[1] stressing:

(A) (1) Egypt attack flagrant viol[ation] armistice and *Moabit* [Security Council] resol[ution] first Sept[ember] 51 which denies right of visit and search.

(2) Admittedly deliberate armed attack on high seas, see Damascus radio.[2]

(3) Natural result enforce *Moabit* resol[ution].

6. הכוונה לקשיים שהתעוררו בקואליציה סביב הדיונים על חוק החינוך הממלכתי שהגיעו עד משבר ב־25 במאי במחלוקת על ההמנון והדגל בבתי־הספר. ראה מס' 236, הערה 5.

173

1. במברק דווח על שלוש תקריות שאירעו באותו שבוע: (1) ב־17 באפריל – התקפה ירדנית על שומרים ישראלים ליד מבוא ביתר ובה נהרגו שני שומרים; (2) ב־18 באפריל הרג חייל ירדני אשה ישראלית במוסררה שבירושלים; (3) ב־17 באפריל אירעה תקרית בים הפתוח באזור רצועת עזה, כשאניית מלחמה מצרית ירתה על סירות דיג ישראליות, עצרה אותן וערכה בהן חיפוש (ראה העתק מברק, ללא תאריך, 130.16/2949/2).

2. רדיו דמשק בעברית שידר ב־18 באפריל את הודעת דובר מצרים לאמור, מעצר סירות הדיג הישראליות בא בתגובה על מעצר שתי ספינות דיג מצריות ששטו מחוץ לתחום המים של ישראל ומצרים החליטה להגיב על השימוש בכוח, בכוח חזק ממנו.

(B) (1) Mevo Betar and J[eru]s[ale]m murders extension hostile acts to open aggression, first stage infiltration for theft, second ditto for murder, sabotage, third present stage open attacks by armed forces.

(2) Result of weakening MAC [Mixed Armistice Commission] enforcement machinery, partic[ularly] Jordan, and of Arab conclusion powers fail appreciate real responsibility and causes border incidents.

(3) Refer and give copy memo[randum] suggested measures curb border troubles submitted to Jordan 25 March[3] to which no reaction other than increase hostile acts of more serious nature. We acting parallel[4] including Maklef summoning Riley.

Eytan

174

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W127 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/2 :נוסח נכנס

Washington, 21 April 1953

Blaustein saw Dulles to convey interest non-Zionist American Jewry in Israel. Cordial conversation developed wherein Blaustein referred his talk President on Arab–Israel peace. Dulles asked what items for peace neg[otiation]s between Egypt and Israel would be if took place. Blaustein responded in terms of items discussed Bunche, Fawzi[1] and USA, adding emphatically that Egyptian point about contiguity communications could be met only if understood no territorial concession by Israel conceivable. At my request Blaustein has put this in writing. Blaustein added Dulles' role was get Egyptians to table thereafter leave parties to worry and therefore should not easily give Egyptians their major objectives e.g. evacuation and rearmament without Israel peace as Western condition. Dulles said he had no difficulty with this argument and had told Israel issue, but Eden seemed very strong against facing Israel issue at any stage before completion Anglo-Egyptian talks. Dulles himself would impress Naguib with strong USA desire settlement but without entering discussion specifics before his return.

Eban

3. ראה מס' 145 (הערת־עורך) ומס' 146.
4. באותו בוקר הוזמנו נציגי ארצות־הברית, בריטניה, צרפת וטורקיה למשרד החוץ ואיתן השמיע באוזניהם דברים ברוח הנחיותיו במברק. (ראה בנדור אל אבן, 24.4.1953, 93.08/357/43.)

174
1. ראה מס' 77.

175

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. LI904 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/3 נוסח נכנס:

London, 22 April 1953

After discussion following my representations Selwyn Lloyd today on Eytan's MT57,[1] he complained our release fact presentation our Note April 14th[2] saying this added their difficulties present delicate juncture without apparent benefit to us. I said reason release was our feeling we had every right be concerned future Suez and our public's expectation Gov[ernmen]t would take suitable action protect country's vital legitimate interests. He said he understood but such procedures our part make it difficult take us into their confidence matters of vital concern also to them unless releases agreed beforehand both parties. He added that P[rime] M[inister] who "old Zionist" and would "very much like" to see me though he hardly meets any foreign envoys these days, might hesitate do so this moment if felt publicity might result giving rise all kinds rumours which they anxious avoid eve Cairo meeting.[3] I said he going beyond anything we ever intended in his interpretation this matter adding that at least on one occasion we had reason similar complaint against them for releasing information joint concern without consulting us. He said they also made mistakes.

He then turned to content our note saying had discussed it fully P[rime] M[inister] who showed "entire understanding" our concern and authorised him present me their formal reply[4] with request that neither content nor fact presentation be made public present moment. I said would convey this my Gov[ernmen]t and my part make no statements press. He then said would tell me "strictest secrecy" about situation. HMG has decided enter formal neg[otiation]s Egypt only if Naguib accepts following agenda:

1. Maintenance Suez Base peacetime with view quick reactivation in case war.

2. Air defence of Egypt and Canal.

3. Withdrawal of Brit[ish] forces (he stressed of British not of the British forces).

4. Egyptian participation defence M[iddle] E[ast].

175

1. ראה מס' 173.
2. ראה מס' 167 ומס' 166 (הערת־עורך).
3. השיחות הרשמיות בין אנגליה למצרים על תעלת סואץ שהחלו בקהיר ב־27 באפריל 1953.
4. ראה מס' 176.

5. Military and economic assistance to Egypt.

HMG will not insist order discussion items this agenda but will not agree deal with any item separately. He added sees little hope Naguib's agreeing such procedure and HMG therefore prepared for no neg[otiation]s taking place at all. They will keep us informed further developments and exchange views matters common interest. I remarked fact our views expressed in talks their military mission remained so long without reply was disappointing to us. This remained unanswered.

Concluding he again stressed vital importance reserve complete secrecy matter adding that P[rime] M[inister] may possibly see me next week. Last remark clearly intended hint such meeting conditional on no publicity being given. Shortly after talk Bowker phoned me repeating Lloyd's request this sense.

Unless we strictly comply this request I do not see how I can expect any confidence on part F[oreign] O[ffice] get from them information so vital our interests. I shall probably also get no chance see P[rime][M[inister] this critical moment and thus miss unique opportunity while he in charge F[oreign] O[ffice]. He may also get from his F[oreign] O[ffice] advisers mistaken concept our intentions on publicity which may hurt us far more than publicity could help.

Full text Note follows.

Elath

176

איגרת מאת סר וינסטון צ׳רצ׳יל אל א. אילת
Note from Sir Winston Churchill to E. Elath

Orig.: 93.04/41/4 :מקור

London, 22 April 1953

Mr. Churchill presents his compliments to His Excellency the Israel Ambassador[1] and has the honour to acknowledge the receipt of his Note No. EE/64/61650 of the 14th April[2] regarding the talks which are about to begin between Her Majesty's Government in the United Kingdom and the Egyptian Government.

Mr. Churchill wishes to assure His Excellency that Her Majesty's Government will always give friendly and active study to anything the Israel Government may have to say about the many interests common to the two

176

1. על נסיבות מסירת האיגרת ראה מס׳ 175.
2. ראה מס׳ 166 (הערת־עורך).

Governments and to exchange views wherever their interests are directly affected. They entirely understand how much concern the Israel Government must feel in the matters raised in the Ambassador's Note and the Israel Government may rest assured that Her Majesty's Government will always be mindful of Israel's interests.

177

ח. הרצוג אל מחלקת ארצות־הברית
Ch. Herzog to the United States Division

מברק מוצפן 3820
נוסח נכנס: 130.09/2310/2

ואשינגטון, 22 באפריל 1953

העתק מטכ״ל. בהתאם למברקכם מט/57.[1]

השגריר ראה ביירוד היום, נכחו ולר ואנוכי. השגריר פתח בפרשת ההסתננות ומספרי הנזקים אשתקד ובחודשי השנה הראשונים.[2] הזכיר הצעותינו לירדן לשיפור המצב בגבול[3] שטרם זכה לתשובה, ציין שהמצב מתדרדר במדרון וכוחות מצרים וירדן הופכים לשותפי המסתננים. סיפר פרטי תקריות השבוע האחרון.[4] בתשובה לשאלת ביירוד מסר ולר גרסת הערבים שהועברה על־ידי הקונסולים בירושלים האומרת שאנשינו הודו כי רצח קרית משה בוצע על־ידי גנבים בתוך המדינה. תגובת ביירוד הייתה כי בהתרשמות ראשונה יש מקום לטענותינו.

השגריר המשיך בפרשת המצרים וציין תקרית הדייגים ככישלון המעצמות לכפות ביצוע החלטת מועביט [מועצת־הביטחון]. הזכיר תגובת ממ[שלת] ארצות־הברית לתקריות פברואר[5] ושאל האם אין כוח דרישותיהם וטענותיהם אז יפה כיום לגבי הערבים. ביירוד השיב בחיוב. השגריר הדגיש שחולשת ו[עדת] ש[ביתת]־הנ[שק] היא תוצאת מסקנות הערבים להתעלמות המעצמות מהסיבות והאחראים לתקריות הגבול. זהו כישלון המעצמות שלא תמכו באו״ם ולא דרשו מהערבים ביצוע החלטות מועביט. המשיך ושאל מה עצתם לנו כשאינם דורשים ביצוע החלטות מועביט, מתנגדים

177

1. ראה מס׳ 173.
2. אבן קרא לפני ביירוד תזכיר על תקריות הגבול עם ירדן. ראה נוסח התזכיר וכן גרסת מחלקת המדינה על השיחה ב־ FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1173-77.
3. ראה מס׳ 146.
4. ראה מס׳ 173, הערה 1. נוסף על התקריות הנזכרות שם מסר אבן על התקריות האלה: ב־18 באפריל נתקל כוח משטרה בקבוצת מסתננים בצפון ירושלים. מסתנן אחד, שהיה לבוש בגדי צבא, נהרג; ב־19 באפריל ירה לגיונר ערבי על בית במוסררה; ב־20 באפריל רצחו מסתננים ירדנים שני אנשים בקרית משה בירושלים; באותו יום נתקל סיור ישראלי בירדנים חמושים בבית גוברין שבשטח ישראל ורק לאחר חילופי אש ממושכים נסוגו הירדנים.
5. ראה מס׳ 90 ומס׳ 89 (הערת־עורך).

לדרישתנו לפנות למועביט, מתנגדים לתגובותינו הצבאיות ואינם מוכנים לחזק ידי או"ם. בתשובה להערה שאל השגריר מה בצע בפנייה למועביט בעניין ירדן כאשר החלטת סואץ אינה מבוצעת. הזכיר כינוסי ו[עדות] ש[ביתת]־הנ[שק] הערביות שאחת מתקיימת עתה בקהיר והתוצאות הממאירות לאחר כל כינוס. ביירוד השיב כי שוכנע בצדקת טענותינו ומוכן לצוות פעולה דיפלומטית נמרצת בקרב הערבים. ביקש מוולר לברר מדוע טרם השיבו הירדנים להצעתנו על הסדר בגבול. לאור העובדה שהגשנו מחאות למעצמות האחרות יתאם פעולה אתן.

לאחר הפגישה הזכיר השגריר איגרתנו משא־ומתן סואץ[6] והדגיש שאין כוונתנו השתתפות אלא קבלת ידיעות שוטפות שאולי תאפשר ברגע המתאים לחץ על שלום. ביירוד אמר שכך הבינו גם, אם לא ימסרו ידיעות שוטפות יהיו תמיד מוכנים לשוחח בנושא. שיחות סואץ תיפתחנה כנראה ב־27 בחודש. הודיענו כי נושא עיקרי בשיחת דאלס־נגיב יהיה בירור השלום אתנו וכאשר יגיע עם דאלס ארצה כבר תהיינה בידיהם ידיעות על עמדת נגיב וידעו להוציא המסקנות על המדיניות באזור.

הרצוג

178

שיחת ד. בן־גוריון – סר פרנסיס אוואנס
(בירושלים, ב־22 באפריל 1953)[1]
Meeting: D. Ben-Gurion – Sir Francis Evans
(Jerusalem, 22 April 1953)

ארכיון צה"ל: IMDEA: 2177

Top Secret

The Ambassador informed the Prime Minister that, in connexion with "developments in this part of the world", the British Government were contemplating an approach to the Jordan Government to request the latter's agreement to the transfer to Jordan of the armoured brigade now stationed in the Suez Canal Zone. This move had two objectives: (a) as part of the organisation of Middle East defence, (b) as a guarantee of the stability of the area. The British Government desired to inform the Israel Government of this plan in the strictest confidence and hoped the Israel Government would give its approval. The brigade would constitute an important deterrent to Russian aggression. It would exercise a stabilising effect on Jordan – Israel relations. It would give employment to large numbers of refugees in Jordan.

The Prime Minister asked whether the British Government would station the brigade in Jordan even if the Israel Government did not agree. The Ambassador replied: "We are seeking your approval, not your agreement",

6. ראה מס' 167.

178

1. בשיחה השתתף גם ולטר איתן ורשם את הדברים. המסמך מ־23 באפריל 1953.

and added that the brigade was the "core of the Middle East defence picture".

The Prime Minister said that he found himself in a difficulty. We were sincere admirers of Great Britain and genuinely wanted friendship with her, but we were seriously embarrassed by the events of the past two years. He had told General Robertson that Israel wished to co-operate with Britain not as a part of the Commonwealth, but as if she were a part of the Commonwealth.[2] Israel should not be seen simply as part of the Middle Eastern region, but as a state on her own, with interests of her own to defend. He went on to describe briefly the developments since General Robertson's visit (the correspondence with Mr. Morrison,[3] the visit of the British military delegation,[4] etc.). While all this correspondence and these talks were going on, things were happening in the Middle East – but Israel, though vitally interested, had been left outside the picture. He repeated that, irrespective of the Arab attitude, Israel had been, and was, willing to work out joint plans with Great Britain, but her offers had been rejected. There had been a series of "not friendly" actions by the British Government. (1) The arming of the Arab states. "We know", said the Prime Minister, "and we believe you know, that these arms will not be used against the Russians. Why indeed should the Arabs fight for a democracy that does not exist in their countries?". The arms were intended by the Arabs for use against Israel. (2) The sale of the jet planes, which created an overwhelming superiority in favour of the Arabs. (3) Britain's failure to do anything to secure Egyptian compliance with the Security Council's resolution of 1st September 1951 – in spite of the fact that Britain was in control of the Suez Canal Zone. (4) Britain's failure to stop infiltration and other troubles on the Jordan border – in spite of the fact that she had a treaty with Jordan and that the Arab Legion was to all intents and purposes a British force.

"Under these circumstances", said the Prime Minister, referring to the British request for the Israel Government's approval of the move of the armoured brigade, "why should we accept responsibility for something which may, for all we know, be part of a larger scheme about which we know nothing and have been told nothing, and whose ultimate object may well be a British – Arab alliance?". He would not give any opinion at all on the British Government's plan, except on one point: viz., Israel could not approve of any stationing of the British force in Western Jordan. Britain had declared that her treaty with Jordan applied west of the river as well, but he did not believe that Britain had any right to station forces there, and Israel had not recognised the British declaration. If the British view were accepted, it would mean that British troops could be brought to Jerusalem, within 500 yards of his office.

2. ראה כרך 6, מס' 68 ו־72 (עמ' 131).
3. שם, מס' 138 ו־508 (נספח).
4. ראה כרך 7, מס' 379 ו־385.

The Ambassador nodded vaguely, and said that there was certainly no such intention.

The Prime Minister added that the Ambassador might say (as he had done) that Israel's offers had not been rejected, but the fact remained that they had not been accepted nor even replied to; after two years this was tantamount to rejection. We were told that the report of the military delegation was being considered, which in normal diplomatic language meant that it had been shelved. He was certain that if Britain could have had an agreement with the Arabs on the Middle Eastern situation a year ago, she would have jumped at it; and the only reason why there was no such agreement was that the Arabs had not wanted it. He wished to repeat that he would not express a view for or against the British plan to station the armoured brigade in Jordan as such, except to say that if the brigade entered Western Jordan, this would be regarded with very grave misgivings.

The Ambassador said that he wished to assure the Prime Minister that Britain's view of her relations with Israel still stood as defined in Mr. Morrison's letter.

The Prime Minister asked: "Is British foreign policy shaped in accordance with the spirit of that letter?"

The Ambassador: "I should like to think that it was".

The Prime Minister said that he could not see that Britain's foreign policy was being conducted in this spirit. There were many people in Britain – powerful men like Churchill as well as many less powerful – who were friendly to Israel, but foreign policy was shaped by the Government, and with great sadness he must say that the British Government's actions did not conform to the spirit of Mr. Morrison's letter.

The Ambassador replied that the matter of the military mission was certainly dragging. But for the British Government this was only part of a much larger picture, of which even the general frame had not yet been created. It depended on changes in the Anglo-Egyptian Treaty, on the evacuation of Suez and other factors; defence of the Middle East was not a matter that affected Great Britain and Israel alone, but many other countries. The change of Administrations in the United States had also been a delaying factor. In Britain herself, with her complicated machinery of government, the process of "examination and distillation" was bound to be a long one. Those who had to be consulted included the Treasury, the Chiefs of Staff, the Cabinet Defence Committee and others. He did not know how the matter of the military delegation's report now stood, but he was sure it was not a dead issue.

The Prime Minister said he wished to make two remarks. (a) Britain's military experts must know the real military value of the Arabs, and it was up to them to assess it. He himself doubted whether in the event of war the Arabs would fight. Israel, however, would have to fight – both for her sovereignty

and for her democracy. (b) Israel did not say that Britain and the United States should not seek the friendship of the Arabs – indeed, she thought such friendship a good thing – but she could not see why Britain's relationship with her must be tied up with Britain's relationship with the Arabs.

The Ambassador said that it might be true that to some extent Britain's relationship with Israel was bound up with her relationship with the Arabs, but he could assure the Prime Minister that Britain's friendship with Israel was fundamental, and the bonds indissoluble. There was no need whatever for this to be affected by the Arabs.

The Prime Minister: "Yes, but we have now been discussing these things for two years and have not advanced one step".

The Ambassador thought, on the contrary, that there had been a great advance. There had been a meeting of minds and of staff officers, a bridge had been thrown, and so on. Whatever the military value of the Arabs, Britain must have relations with them of a kind that would make possible the effective defence of the Middle East. These relations could not be demanded; they must be negotiated for. Middle Eastern defence could not be organised in a political vacuum. But relations between Britain and the Arabs should not affect the friendship between Britain and Israel. He assured the Prime Minister that the delay in the matter of the military delegation's report was purely technical.

The Prime Minister said he believed the explanation for the delay was that Britain had not yet reached an agreement with the Arabs. Israel would be happy to have a general agreement with Britain, but when Britain came along with a single item (the armoured brigade) torn out of its context, a matter of whose larger meaning we were totally ignorant and were not told, it was not possible for her to take any responsibility such as would be implicit in the approval which the British Government was asking for. Israel's desire to cooperate with Britain, as formulated two years ago, still stood.

The Ambassador said that the armoured brigade was a "nucleus of power". It would be greatly to Israel's advantage to have this force in the area to resist aggression.

The Prime Minister summed up by saying that Israel was willing to make direct arrangements with Britain and the United States for cooperation in defence. But he could not say yea or nay to the British plan for moving the armoured brigade to Jordan, apart from repeating his strongly-felt objection to any move into Western Jordan.

As the Ambassador was leaving, the Prime Minister said: "You know, it is not we who are asking you to evacuate Suez. If it depended on us, we would not have you move from there. If you had adopted a different policy a few years ago, you might not have had to move out of Suez to-day".

At the Ambassador's urgent request, the Prime Minister undertook that the matter of the armoured brigade would be kept strictly secret.[5]

179

ג. אבנר אל ש. בנצור
G. Avner to Sh. Bentsur

מקור: 130.11/2492/22

בודאפשט, ז' באייר תשי"ג
22 באפריל 1953

כמוס

הנידון: שיחות במשרד החוץ

לאחר שחרור הרופאים, הפסקת ההתקפות בעיתונות והשכנת היחסים החיצוניים הנוחים מאוד כלפי נציגי המערב, חיכיתי 10 ימים לפני שביקשתי פגישות במשרד החוץ. רציתי לראות מה יארע בינתיים במדיניות העולמית וביחסים בין רוסיה והמערב. כן חשבתי שבוודאי יעבור זמן־מה עד שבודאפשט תקבל סימן מה מותר לה לעשות בשאלות מעשיות ולגבי דרישות ארצות המערב.

ביקשתי שתי פגישות בבת אחת, האחת עם קוטאש והשנייה עם שיק, ושתיהן ניתנו הפעם בלי כל קושי. התשובה נתקבלה מהר, סימן נוסף ליחסים הפרוטוקולריים החיוביים.

תכניתי הייתה לצמצם את השיחה עם קוטאש בעניין השיירה[1] ולנהל שיחה יותר רחבה עם שיק. היו סימנים די ברורים של הכנת ניירות השיירה מצד המשטרה, ולכן חשבתי שקוטאש בוודאי יגיד לי שהשיירה תצא בעתיד הקרוב. חשבתי אז לא לקבל את הדבר כוויתור בגדר האווירה החדשה אלא כמילוי מאוחר מאוד של הבטחה מפורשת שהתייחסה לחודש דצמבר אשתקד. לשיק חשבתי להציע צעדים מעשיים אחרים להפגנת האווירה החדשה ולשם שיפור היחסים.

אולם השיחה עם קוטאש הלכה בכיוון הישן. קיבל אותי בנימוס הרבה יותר רב ובאווירה הנימוסית של הימים הללו. תיכף עם כניסתי לבניין המשרד היה הכול נימוס, חיוך ודבש. לגופו של העניין ראיתי שבכל אופן מבחינה רשמית אין שום

5. כדי לשמור על סודיות הפגישה הוסכם למסור לעיתונות כי בשיחה דנו על ההסתננויות. ראה יומן בן־גוריון, 22.4.1953, ארכיון צה"ל. השווה התייעצות שקיים בן־גוריון עם מקלף, איתן ושילוח לפני השיחה, שם.

179

1. הכוונה לשיירת עולים מהונגריה שיציאתה הובטחה בידי שלטונות הונגריה עוד בסוף שנת 1952 כחלק מן ההסכם בדבר עלייתם של 3000 נפש מהונגריה, הסכם שנחתם ב־1950. (ראה כרך 7, מס' 293 והערה 3 שם.)

תזווה בעניין השיירה. אתו היה בונהאדי ששימש "תורגמן" אף כי לא היה כל צורך בזה כי הצרפתית של קוטאש מספקת בהחלט. למעשה הוא נכנס לדו־שיח ישיר אתי בצרפתית עד שפתאום אמר לי בצרפתית: "שכחתי שאינני מדבר צרפתית". (!) אחר־כך ביקש שאדבר גרמנית באמצעות התורגמן.

לגופו של העניין הוא היה נימוסי ורך בדיבור ושלילי בתוכן. השיירה תלויה במשרדי הפנים, המשטרה והדרכונים. הם יודיעו מתי הם מוכנים ומשרד החוץ איננו יכול להתערב. הוא אמר לדק שהוא יודיע לנו כשהמשרדים ההם יודיעו לו מה שהוא, וזהו המצב. כשידע דבר, יודיע לי. התחיל ויכוח דיאלקטי ארוך של חצי שעה כשאני התבססתי על הבטחתו המפורשת לגבי התאריך, על השפעת משרד החוץ בעניין מסוג זה, בפרט כשאותו המשרד נתן הבטחה רשמית לנציג ממשלה זרה, על זה שהוא עצמו במצב מוזר שנותן הבטחות ואינו מוכן לפעול למען קיומן, על המצב המדיני החדש המרשה בוודאי את הביצוע וכו'. הוא הסתמך על כך שבהסכם שלושת האלפים אין תאריכי ביצוע, שההבטחה באוקטובר ניתנה על דעת המשרדים האחרים ואם הם אינם יכולים לקיים, אזי יש סיבות, ושמשרד החוץ איננו אחראי, שההשהיה היא מנהלית ולכן משרד החוץ אינו יכול להתערב, שגם התנאים הפוליטיים פעלו בוודאי נגד הביצוע – וחזרה להצהרה שזה עניין לשלטונות הפנים והוא יודיע לנו כשהם יהיו מוכנים לבצע, וכי איננו יכול ואיננו מוכן לתת כל הבטחה נוספת לגבי תאריך הביצוע וכו'.

אתה מתאר לך את כל שלבי הוויכוח הדיאלקטי. כשדיבר על האספקט המדיני, שאלתי אם משרד החוץ מבחינה מדינית בעד הביצוע עכשיו – והוא שוב ענה שהקושי הוא מנהלי, וחלילה.

לבסוף הוא כאילו החליט לעשות ויתור גדול והודיע לי שבכל זאת הוא מוכן להזכיר עוד פעם לשלטונות ההם, וגם תהיה לזה בוודאי השפעה אם משרד החוץ יתעניין עוד פעם בעניין. ראיתי שיותר מזה לא ניתן להשיג ואז הבינותי שעלי להביא את הדבר שוב בפני שיק למחרת כבעיה בלתי פתורה.

כמשקל נגד, לאחר כל הטענות שלי, הם התחילו בעניין העיתונות בארץ שמפיצה שקרים על הונגריה. דיברתי לא מעט על ההתקפות בעיתונותם נגדנו, ואז הם אמרו שההתקפות אצלנו נמשכות גם מאז שהעיתונות ההונגרית הפסיקה להתקיף, וציינו איזה עיתון מן ה־10 באפריל, בלי פרטים נוספים. עד כאן הייתה כל השיחה מאוד שקטה למרות הוויכוח הארוך. אולם כאשר אמרתי להם בהדגשה מסוימת שלאחר מה שכתבה העיתונות ההונגרית במשך שלושת החודשים האחרונים על ציונים, ישראל, ממשלת ישראל ויהודים – אל להם לבוא בנושא הזה עכשיו. מתוך ראשי ציטטתי להם מתוך עיתונותם. אז הפסיק קוטאש את הוויכוח באמרו את התקליט הרגיל "שהעיתונות הרי חופשית גם אצלכם וגם אצלנו".

לבסוף הוא התחיל בזה שמצבי בבודאפשט טוב יותר מאשר מצבו של רומהאני, כי הוא אין לו בית יפה, אין לו צירות יפה, ואיננו במצב ביטחון כמוני. כששאלתי לפשר הדבר, הוא הסביר שבישראל זורקים פצצות וכו'. עניתי מה שעניתי בדבר פצצות ובדבר תפקידי פה לעומת תפקידו של רומהאני אצלנו ובזה נסתיימה השיחה. דרשתי עוד שבעניין השיירה יתן לי איזו תשובה על תוצאות בירוריו בזמן מתקבל על הדעת, והוא, כמובן, הבטיח.

יצאתי ברושם ברור שכל הידידות היא חיצונית ופרוטוקולארית, ועדיין אין הם מוכנים לעשות מה שהוא מעשי. למעשה חשבתי לפני השיחה שלפחות יחדשו כבר את ההבטחה בעניין השיירה.

למחרת אצל שיק השתתף הרנדי, אולם לא כתורגמן אלא כ"מומחה". שוב נתקבלתי באווירה נוחה מאוד, והפעם פרשתי יריעה יותר רחבה על האווירה החדשה, על הצהרות השלום והיחסים הטובים שבפי ממשלת הונגריה ועל הרצון לפתור כל בעיות עם כל מדינה באופן ידידותי, על יחסי הונגריה–ישראל כעל חלק החזית הבינלאומית של יחסים טובים ותקינים ומעשיים, ותבעתי מספר דברים מעשיים שיפגינו את שיפור היחסים והבטחתי מצדנו רצון להתפייס, להתיידד, לפתור בעיות וכו'. העליתי את הדברים הבאים לפי הסדר כדלקמן:

(א) המשך אי־ההתקפות בעיתונות.

(ב) שחרור הפקידה הנאסרת.

(ג) ביצוע השיירה המובטחת.

(ד) מתן אפשרות להפיץ הבולטין של הצירות כמו שהם עושים בתל אביב.

(ה) מתן היתרי יציאה למקרי אזרחות כפולה, בפרט באותם המקרים שהדבר כרוך באיחוד משפחה, החזרת אשה וילדים אל בעלה, וכדומה.

(ו) שחרור אסירי ציון.

לכל עניין מצאתי, כמובן, נוסח מתאים על־מנת לא להיכנס לשטחים מסוכנים. את עניין אסירי ציון הבאתי גם כן באספקלריה של שלום בינלאומי מאחר שעובדה היא שהשחרור עוזר לשיפור בקטע קטן של החזית הבינלאומית וכו'.

לבסוף דרשתי שמשרד החוץ יחליט לשפר את היחסים ולהראות זאת על־ידי פתרון הבעיות הללו. הוספתי כל מיני הערות מדיניות כלליות על עמדת ישראל בזירה הבינלאומית וכלפי מדינות מזרח אירופה וכו'.

בתשובתו היה שיק מאוד נחמד, אבל, כמובן, לא נכנס לפרטים. יביא את הדברים לממונים יחד עם כל הערות הלוואי שלי בעלות אופי כללי. הוא התעניין בעיקר בדברים הכלליים על תרגום כוונות השלום והיחסים הטובים לתוך שטח הונגריה–ישראל. אמר שהם רוצים לשפר את היחסים, והדרך הטובה היא לעשות זאת על־ידי צעדים מעשיים. יביא את הצעותיי לדיון ויש לו תקווה מסוימת שאפשר יהיה לסדר מה שהוא מתוכן.

תשובה מידית, חיובית כאילו, נתן בעניין הבולטין והטיל על הרנדי לסלק כל קשיים בהפצה "כי יש לך זכות ברורה לפרסם ולהפיץ בולטין". לא יכולתי, כמובן, לשאול אם זה כולל שהמקבלים לא ייאסרו. בקשר לבולטין דיברתי על "קשיים טכניים בהפצה" והוא אמר שהוא מבין היטב.

בדבר השיירה אמר שהוא יודע תוכן שיחתי עם קוטאש והרי קוטאש הבטיח להתעניין בדבר והוא בעצם לא מבין מה היה העיכוב, אלא שברור שסידור העניין "על סדר־היום".

בנוגע למקרי הלאומיות הכפולה, הלא כל איש צריך להגיש בקשה באופן אישי והם יבחנו את הדברים.

החזרת הפקידה ושחרור אסירי ציון זה עניין מסובך כי זו "שאלה כללית של נתינים הונגריים", אבל יביא זאת לדיון. רשם כל עניין ועניין וביקש גם את הרנדי לרשום.

רק בעניין הבולטין נתן להרנדי הוראה "להתעניין ולטפל".

בסיכום שוב העמדתי את כל העניינים הללו בסימן של הפגת המתיחות בעולם כולו בהתאם להצהרות ממשלת הונגריה וכו'. הוא הבטיח שבזמן מתקבל על הדעת אקבל תשובות על הדברים.

בשיחה זו דובר לכל הפחות על נכונות לעיין ולבחון, ולא היה אותו הוויכוח העקר כמו עם קוטאש. ייתכן שלפני השיחה השנייה החליטו לענות לי בנוסחא קצת יותר רכה אצל שיק. יש גם לקחת בחשבון ששיק הוא מטבעו איש נוח הנוטה לסדר דברים, בעוד שקוטאש הוא קומוניסט ברוטאלי וקשה. במיוחד בלט אצל קוטאש אי־הרצון להתערב במשטרה. נדמה לי שאפשר להניח שהוא עשה חשבון שלא כדאי לו להתערב במשטרה באופן פעיל בעניינים פרו־ישראליים, כי זה עלול לעלות לו ביוקר ביום מן הימים.

ברור שגם הנעימה הטובה יותר אצל שיק איננה נותנת כל ביטחון שיסתדר מה שהוא מן העניינים שהעליתי. שיק דיבר כמה פעמים על האקלים המדיני הכללי, והרי למעשה ברור שהם לא יעשו כלום אם לא יתברר להם שמוסקבה איננה מתנגדת להקלות לארצות שרק אתמול הותקפו קשות.

ברצוני להוסיף שאת כל העניינים המעשיים הבאתי כצעדים ראשונים של ממש בעניינים שניים במעלה למען כניסה למסלול חדש. רמזתי שאם נהיה במסלול טוב יותר, יהיו עניינים יותר רחבים לדיון. לא חשבתי למועיל לקפוץ תיכף עם עניין העלייה ההמונית.

בינתיים התקררה כבר האווירה במקצת. מופיעות שוב קצת התקפות על אמריקה, וההתנגשות בין וישינסקי ואבן[2] פורסמה בעיתונות מתוך סוכנות "טאס" באור שלילי די חזק. הידידות מצטמצמת באווירה נוחה ובתחום הפרוטוקולארי. גם האנגלים, הצרפתים והאמריקאים טרם השיגו מה שהוא של ממש. נדמה לי שלאנגלים הובטחו מספר אשרות יציאה עבור נתינים קנדיים. הציר הבריטי קיבל גם רשיון לנסוע לבאלאטון.

בסיכום אינני אופטימי. כל זמן שלא יהיו סימנים ברורים או הוראות ממוסקבה שמותר לעשות – הרי לא יעשו, גם אם ימשיכו להחזיק את האווירה החיצונית במתח ידידותי ונוח.

בברכה,

גרשון אבנר

2. ראה מס' 165 (הערת־עורך).

180

ד. בן־גוריון: קטע מיומן
D. Ben-Gurion: Diary Note

ארכיון צה"ל

[תל אביב], ח' באייר תשי"ג
23 באפריל 1953

הבוקר נורו שלושה בסביבות שער שכם.[1] ירדן הגישה "אולטימטום" שאם האש לא תיפסק – יענו באש. שער שכם סודר עוד בלילה. על החומה לא נראו לגיונרים. מ[רדכי] מ[קלף] הודיע אמש לריילי (שסעד אצלו) שאנחנו מוכנים לדבר עם איש רם־מעלה מהצד השני על סידור היחסים.

– התייעצנו בבוקר על השטח המפורז על גבול סוריה. מ. דיין, הרכבי, איתן, תקוע, ראובן [שילוח]. בלס בטעות לא בא לישיבה. דעת משרד החוץ והצבא להמשיך במשא־ומתן,[2] להסכים לחלוקת השטח המפורז (בערך 30% לסוריה, 70% לנו), לעמוד על קו לא נייד (מטר ממזרח הכנרת והירדן יהיה קבוע, ולא יזוז עם ירידת המים) – או"ם תומכת בסוריה שיהיה קו נייד, להציע צינור מהבניאס אלינו או לפחות הבטחת הסטטוס קוו בשימוש מימיו, והוא הדין במימי הירמוק (הרמת המים במרכז בגובה של 50 מטר, באופן שהגבול יהיה מטר לאחר שהמים יועלו).

אביא הבעיה לממשלה ביום א' ויוזמנו הרכבי, בלס ותקוע לישיבה.[3] – אותו בוקר סדר־יום לפגישה עם דאלס. הצעתי שלושה מכלולים: (א) הגנת המזרח התיכון (חיזוק כוחה הצבאי של ישראל, תפקיד צה"ל בהגנה, מקומנו בפיקוד האזור). (ב) יחסי ישראל וערב (סואץ, חרם כלכלי, הסתננויות, פליטים ופיצויים, חוזי אי־התקפה, שלום, שיתוף כלכלי ותכניות פיתוח משותפות לאזור). (ג) ייצוב מדינת ישראל (הענקה, סידור החובות, פיתוח).

180

1. הירי באותו בוקר היה המשך לחילופי אש שהתפתחו ב־22 באפריל בשעות הערב בין כוחות צה"ל ובין הליגיון הערבי לאורך קו שביתת־הנשק בירושלים. על הנסיבות שהביאו להתפתחות הזאת ראה יומן בן־גוריון, 21.4.1953, ארכיון צה"ל.
2. ראה מס' 169.
3. ישיבת הממשלה התקיימה כמתוכנן ב־26 באפריל. ראה מס' 190 והערה 1 שם.

181

ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון[1]
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2319/2

תל אביב, 23 באפריל 1953

הברקנו בגלוי התקריות האחרונות בירושלים.[2] המשיכו בפעולה דיפלומטית גמרצת בהדגשת השתוללות הירדנים שהרגו חמישה בשבוע האחרון[3] ומנסים לעורר אי־שקט לקראת בוא דאלס. פעול[ו]ת הירדנים והמצרים מוכיחות שאסור לספק להם נשק ואין להשאיר סואץ בידי מצרים. אל תתקיפו דה־רידר אישית, אך אפשר להצביע על חוסר יעילות מנגנון או"ם. דווחו נא.

איתן

182

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2319/2

תל אביב, 24 באפריל 1953

ב־23.4 התקיימה הפגישה המיוחדת בין משלחות ישראל ירדן לוועדת שביתת־הנשק בראשות ריילי. ריילי הודיע ההפוגה הופרה על־ידי שני הצדדים. קשה לקבוע מי ירה ראשון,[1] ברם חשוב להסדיר את המצב. הציע:

(1) ועדת שביתת־הנשק תחקור ותחליט האחריות ליריות.
(2) הפסקת־אש מידית.
(3) הוצאת תגבורות מירושלים.
(4) הכרה בחופש מפחד להתקפה.
(5) אי־הפרעות בתנועה החופשית לאזרחים.

181
1. נשלח גם לפאריס, לונדון ואנקרה.
2. איתן הודיע על חילופי האש שהתנהלו ב־22 באפריל (מברק, 23.4.1953, 130.09/2319/2). ראה מס' 180, הערה 1.
3. ראה מס' 177, הערה 4.

182
1. ראה מס' 180, הערה 1.

(6) פגישת נציגים ברמה גבוהה לפתרון המצב בגבולות.

תגובת נציג ישראל:

(א) האחריות למצב ברורה על רקע ההתפתחויות האחרונות. טרם קיבלנו תגובה לתזכיר הצעותינו מ־25.3.[2]

(ב) לא כדאי להשתמש בשיטות הפסולות של ועדת שביתת־הנשק. בכל זאת מבטיח תשובה סופית לאחר שיוועץ בממונים. תשובה חיובית ניתנה באותו יום.

(ג) הוראות להפסקת־אש כבר ניתנו. נירה רק בתשובה לאש.

(ד) נוציא התגבורות כשיוחזר השקט. לא הפרנו הוראות ההסכם בקשר לכוחות מוגבלים באזורי הגנה.

(ה) מקדמים בברכה הצעות 4, 5, 6.

הירדנים הסכימו לשש ההצעות ללא הסתייגות והודיעו כי לא יירו גם אם יירו עליהם (הכוונה בירושלים).

איתן

183

ב. רזין אל משרד החוץ
B. Razin to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.11/2507/5

סופיה, 25 באפריל 1953

מזאר [מחלקת מזרח אירופה]

שגריר פולין בבולגריה העוזב תפקידו בשישה במאי בא היום להיפרד ממני. בשיחה על עתיד יחסינו עם ססטר אמר שסבור כי על ישראל לפנות ולהציע חידוש היחסים כי הפצצה לא נזרקה במוסקבה. הפניתי תשומת־לבו להצהרתנו מיום ארבעה דנא[1] ואמרתי לדעתי אין באפשרות ממשלתי להוסיף ובייחוד לאחר שלא אנו הפסקנו ואין ביטחון לתשובה חיובית. השגריר השיב "לו יכולת לברר איזה נוסח מכתב מוכנה ישראל לשגר ואז ייתכן שיעלה בידנו לברר ואם תובטח תשובה חיובית תשלח ממשלתך המכתב". עניתי מבחינה הגיונית אין מקום לפנייה בכתב מצדנו לפני שהובטחה תשובה חיובית. השיחה נמשכה כשעה והשגריר הבטיח שעוד ניפגש עד נסיעתו.[2] ביקור דומה ערכה אשתו אצל רעיתי. אין להניח שהשיחה הייתה מתוכננת מראש.

רזין

2. ראה מס' 146.

183

1. ראה מס' 156 (הערת־עורך).
2. ראה דיווח מפורט על השיחה ועל המשך המגעים עם השגריר הפולני במכתבי רזין אל בנצור, 26.4.1953; 10.5.1953, 130.11/2507/5. ראה גם מס' 216.

184

משלחת ישראל באו"ם אל ו. איתן ומ. שרת
Israel Delegation to the United Nations to W. Eytan and M. Sharett

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.02/2410/19

[ניו יורק], 25 באפריל 1953

סודי

המשלחת התכנסה לבירור מקיף של הדיונים בעצרת לאור תגובת הסובייטים בישיבת הוועדה האחרונה.[1] המשלחת הגיעה פה אחד לידי מסקנות אלו:

(א) דברי וישינסקי היו קשים ומרים וטוב היה אלמלא אמרם. מאידך ערכם וצדקתם של דברי נציג ישראל בהגנתו על העם והתנועה אינם נמדדים לפי תגובות וישינסקי כי אם לפי ערכם ותוכנם המהותי. מוטעית היא הערכה האומרת כאילו אי־תגובה מפי וישינסקי הייתה מוכיחה כי המשלחת היטיבה לעשות ולדבר בעוד שתגובה עויינת של וישינסקי היא ראיה חותכת כי טעינו בדברינו. קבלת הערכה של צדקת דברינו מידי גורם זר, כל שכן גורם כווישינסקי המפורסם בתגובותיו הפזיזות והמורעלות כמוה כהסתלקות ישראל ממעמדה הריבוני בתחום המחשבה והביטוי.

(ב) צוין כי שני הנאומים של יום ב' ושל יום ה' עברו תהליכים זהים ואחידים דהיינו האחריות הסופית לאישור הטיוטות הייתה בידי ראש המשלחת. הניסוח בשני המקרים הוכן בכל שלביו על־ידי אבן ובשני המקרים עברו הטיוטות את הביקורת והבדיקה של חברי המשלחת הוותיקים.

(ג) המשלחת בדקה את הנאומים תוך מאמץ לגלות אם אמנם הייתה בהם התגרות בווישינסקי שלא לצורך, סוכם כי כל מלה בשני הנאומים הייתה אמת לאמיתה וללא שמץ של דיבת שווא או השמצה כביכול, מתבלט בשניהם מאמץ מחושב לזכות את ברית־המועצות אולי יתר על המידה בשבח המגיע לה על מה שעשתה ב־4 באפריל.[2] יתר־על־כן יש אצלנו נטייה להתעלם מהעובדה המרכזית שמוסקבה תיקנה רק את המעוות שהעיק עליה כלומר משפט הרופאים והשאירה בעינן את כל התוצאות הבלתי־נוחות לישראל דהיינו ההאשמות האחרות המקבלות אישור משתמע מעצם שלילת עלילת הרופאים, ניתוק היחסים, חיזור אחרי הערבים ועידוד קיצוניותם שבלט בשבחו של וישינסקי ביום ד' לנאום הארסי של נציג סוריה, גינוי הציונות והחנקתה, סגירת השערים. הובע חשש במשלחת שמא תרועת ההידד שלנו ב־4 באפריל[3] עלולה לנטוע בלב מוסקבה את ההרגשה כי בעיות אלו שתלויות ועומדות אינן משמשות מבחן ליחסים ודיינו שמספר רופאים שוחררו. היה צורך בדעת

184
1. ראה מס' 165 (הערת־עורך).
2. ראה מס' 154 (הערת־עורך).
3. ראה מס' 156 (הערת־עורך).

המשלחת כולה לתת ביטוי לסירובנו לראות ב־4 באפריל גאולה שלמה. אם כנים הסובייטים במגמתם לתקן את המעוות יש לצפות להגברת מאמצי הפיוס מצדם דווקא כתוצאת התנגשות זו שהבהירה את אי־הסיפוק שלנו בהתקדמות החלקית והבלתי־מכרעת של ה־4 באפריל. ביטוי זה היה מחויב בייחוד לאחר שהצ'כים והפולנים העירו מה שהעירו לנאום הראשון המתון שלנו. היה ברור לכולנו שנאום התשובה שלנו חייב להשיב להם ושתיקתנו הייתה מתפרשת כקבלת הדין. היה דיון איך להגיב והוחלט לתת את הביטוי המתון ביותר בייחוד לגבי הרוסים.

(ד) בהתאם להוראות שקיבלנו יזמנו הצטרפותן של משלחות שונות להוקעת השטנה הסובייטית. משלחות אלה זכו כתמורה להתקפה רוסית, פולנית וצ'כית. אי־אפשר היה לא להגן על עמדתן ולהשאירן בלי הוקרת מאמציהן.

(ה) אף־על־פי שמשלחות רבות הוקיעו את האנטישמיות אף אחת לא חשה להגנת הציונות כך שהברירה ההיסטורית בין קיפול הדגל הציוני והרמתו נפלה על נציג ישראל לבדו.

(ו) סיכום: לעומת האווירה ששררה בוועדה הוברר לסובייטים, לעם היהודי ולעולם כולו כי הודעת 4 באפריל לא חיסלה את חשבון ברית־המועצות עם ישראל, העם היהודי והציונות. וכמו־כן הובלט הקשר בין מאורעות מזרח אירופה והגברת לחץ המשטמה הערבית, דבר שאסור למדיניות ישראלית נבונה להתעלם ממנו.

סוכם גם כן כי השתלשלויות המצב הבינלאומי בכללו פגעו בסיכויי ההקשבה לענייננו וגם החריפו את זעם הסובייטים שראונו כגוזלים מידם את ניצחונם התעמולתי כחסידי השלום והאחווה והצדק בעולם. לבסוף הוזכר כי אפשרות זאת הועלתה בהתייעצות עם השר שפסק כי תנאים חולפים של אווירה פרלמנטארית אינם רשאים למנוע בעד משלחת ישראל מלמלא את ייעודה ההיסטורי כשליח העם היהודי. גולדה מאירסון בשובה תמסור דין־וחשבון מלא בכל הנקודות הנזכרות לעיל.

משלחת ישראל לאו"ם

185

ש. דיבון אל א. נג׳ר
Sh. Divon to E. Najar

העתק: 93.02/177/7

פאריס, י׳ באייר תשי״ג
25 באפריל 1953

סודי

הנידון: מתוך שיחה עם מארשאל שנתקיימה ביום
י׳ באייר תשי״ג (25.4.53)

1. ירדן - ההתנגשויות בגבולות - הוא מקבל דינים־וחשבונות מפורטים מג׳ילברט ו[-][1]. הם מפקפקים ביכולת מנגנון שביתת־הנשק לטפל ביעילות במצב ורואים כאחת הסיבות של חולשת מנגנון זה, את חוסר האמון המוחלט שרוכשים הערבים לריילי. הם מודאגים מהעובדה שגם הליגיון, שצריך למלא תפקיד של כוח מרסן ומשליט סדר, השתתף אף הוא בהתנגשויות. שלושת המעצמות טרם החליטו על הצעת איזה שהוא פתרון, אולם יש מחשבה של פנייה לשני הצדדים, פנייה אשר תוכנה וסגנונה יהיו שונים בשני המקרים. חזר ואמר שהוא מבין את עמדתנו ומעריך את התאפקותנו.

2. מצרים ופיקוד המזרח התיכון - אין לתלות תקוות רבות בשיחות העומדות להתחיל בין המצרים והבריטים. האנגלים אינם אופטימיים ומצד המצרים קיימים הקשיים הרגילים. הפעילות האמריקאית פוגעת בעמדה הבריטית במשא־ומתן.

התורכים נוכחו לדעת שאין טעם בניסיון להגיע להסדר עם הערבים כגוש ומבינים שהדרך הנכונה היא גישה ישירה למדינות השונות באזור. הם רואים כמובן ברכה בשינוי העמדה התורכית ובהפחתת פעילותם.

פרשת צירוף פקיסטן לארגון הגנת המזרח התיכון וניסיון לתת לה מקום נכבד בארגון מעין זה, יורדת לאט לאט מהפרק. אין ספק שהקשיים והזעזועים הפנימיים - הכלכליים, העדתיים והדתיים, העוברים על מדינה זו, אינם מאפשרים לפקיסטן לקחת חלק פעיל בארגון וייצוב המזרח התיכון.

הצרפתים אינם רוצים להיות צד במשא־ומתן המצרי-בריטי, ואף אינם רוצים להיראות באור זה בעיני המצרים, אולם דרשו וידרשו ביתר תוקף לכשהשיחות תגענה לשלב מעשי, שיהיו ״בתוך העניין״.

3. סואץ - באשר למעבר תעלת סואץ, אמרו הצרפתים לאמריקאים והבריטים שלכשיגיע הזמן, ידרשו שבעיה זאת תיבדק בסוד שלוש המעצמות ובשלב יותר

185
1. במקור השם לא ברור והושמט כאן.

מאוחר, חושבים על כינוס ועידת הארצות המעוניינות במעבר בתעלה, על־מנת לאשר מחדש ולתת תוקף מעשי לאמנת קונסטנטינופול.

בהזדמנות זאת, הוסיף שעדלי אנדראוס, שגריר מצרים בצרפת, זרק באורח פרטי רעיון של כינוס ועידה מעין זאת בהשתתפות מצרים וישראל.

4. סוריה – הצרפתים פנו לאמריקאים והבריטים, הדגישו את הסכנה האורבת לשלמותה ויציבותה של סוריה בעקב פעילות העיראקים. האנגלים ניסו להרגיע אותם ואף הוסיפו שלא יחשדו בשמעון שיש לו יד באיזושהי תכנית אנטי־סורית. יש לו הרושם שכתוצאה מפעילותם יש לחשוב שאין סכנה רצינית אורבת לסוריה. בכל אופן הם עומדים על המשמר.

5. *SHAPE [Supreme Headquarters, Allied Powers, Europe] – NATO* – לכששוחחנו על מידת ההתעניינות ששני גופים אלה מגלים בבעיות המזרח התיכון, אמר שהוא יחשוב על הקמת מגע בין הצרפתים המטפלים בעניינים אלה וביני.

6. הסכם מסחרי – הסכים אתי ואף הבטיח לעשות מאמץ ולקדם את פרשת ההסכם.

7. יחסים תרבותיים – הביע תקווה שכתוצאה מביקורו של בורבון־ביסה, תינתן דחיפה לפעילות צרפתית־תרבותית בישראל.

8. ג'ילברט – ציין את פעילותו ומרצו של ג'ילברט והוראות שניתנו לו לקדם ככל האפשר את היחסים בין שתי המדינות.

9. החרם הערבי – ציינתי לאיש שיחי את הסכנה שיש בשימוש בחרם כלכלי כמכשיר למלחמה מדינית ואת התוצאות העלולות להיות מהצלחה חלקית בשטח זה, מבחינת האיום או השימוש בנשק זה נגד צרפת בענייני צפון־אפריקה. הסכים אתי ואמר שהוא חושב לבדוק את הפרשה ולראות מה יכולים הצרפתים לעשות בשטח זה.

10. רנגון – מסרתי למארשאל את החומר ששלחתם לי על פעולותיו של שר החוץ ב"חזית הצפון־אפריקאית" ברנגון[2] והוספתי תורה שבעל־פה, על סמך הדברים ששמעתי מפי שר החוץ.

מארשאל הודה מאוד, ביקש להביע את תודת והערכת משרד החוץ לשר, והוסיף שנציגם ברנגון הודיע להם בזמנו על הופעותיו ופעילותו של שר החוץ וכן ציין את עמדתו ופעילותו בעניין צפון־אפריקה.

הוא ישמח להעביר את החומר לכל האנשים המעוניינים.

נ.ב. – אשמח לקבל תגובותיך לסעיפים (3) ו־(9) – הכדאי להכין למארשאל תזכיר עובדתי קצר על החרם?

בברכה,

ש. דיבון

2. הכוונה להחלטה שהתקבלה בוועידת המפלגות הסוציאליסטיות ברנגון (ראה מס' 3) בעניין מאבקן הלאומי של תוניס, אלג'יריה ומרוקו. ההחלטה ביטאה סולידריות עם המאבק הלאומי של עמי צפון אפריקה והמליצה על כינוס ועידה של נציגי ממשלות אפרו־אסיאניות לדון בדרכים למתן סיוע לתנועות השחרור בארצות האלה. תודות להתערבותו של שרת נמחקו מן ההחלטה ביטויים חריפים נגד הקולוניאליזם הצרפתי והדיון בנקיטת אמצעים נגד צרפת לא נכלל במטרותיה של הוועידה האפרו־אסיאנית המוצעת. (ראה דיבון אל מארשאל, 24.4.1953 ונוסחי ההחלטה הנספחים למכתב, 93.02/163/13).

186

א. אבן אל ד. בן־גוריון
A. Eban to D. Ben-Gurion

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2310/2

ואשינגטון, 25 באפריל 1953

בן־גוריון אישי. הריני מפנה תשומת־לבך למברקי המוסר השקפות המשלחת על המערכה שנסתיימה זה עתה.[1] מבקש את חוות־דעתך הכללית כי לא אוכל שוב לייצג את עניינו הקשה, המבודד והמסובך בפני גורמים מתנכרים ועוינים בלי הרגשת אמון והזדהות מצדכם, הרגשה החסרה לי עתה בפעם הראשונה מאז הופקדתי על ניהול מערכותינו הבינלאומיות. בעיקר אם יוחלט כי שתיקת וישינסקי או גורם זר אחר היא תנאי קודם להסברה חופשית של העמדה הישראלית והיהודית הריני מחויב להציע שיימצא ייצוג שישכיל יותר להתפשר עם ההשמצות האנטיציוניות באו״ם ובעולם ולהרכין ראש בפניהן.[2]

אבן

187

סר פרנסיס אוואנס אל ד. בן־גוריון
Sir Francis Evans to D. Ben-Gurion

העתק: Copy: 93.04/41/13

Tel Aviv, 26 April 1953

My Dear Prime Minister,

I have to-day received from Sir Winston Churchill the following personal message which he has requested me to deliver to you urgently:

"These clashes in Jerusalem[1] are most regrettable. Many great things affecting the Middle East and the relations between Israel and the Arab States hang in the balance at the present time. As one who has been a Zionist since Balfour's Declaration I feel you will not mind my putting this point directly to you."

186

1. ראה מס׳ 184 והערה 1 שם.
2. בן־גוריון השיב לאבן כי איש לא נתכוון לפגוע בהערכותיו וכי האמון המלא כלפיו ״לא נפחת אצל איש מאתנו״ (מברק, 29.4.1953, ארכיון צה״ל, 890.73/4122).

187

1. ראה מס׳ 180, הערה 1.

Believe me, my dear Prime Minister, to be
Yours very sincerely,[2]

Francis Evans

188

שיחת סר פרנסיס אוואנס – ו. איתן (בתל אביב, ב־24 באפריל 1953)
Meeting: Sir Francis Evans – W. Eytan (Tel Aviv, 24 April 1953)

IMDEA: 230.72/845 :ארכיון צה"ל

Tel Aviv, 26 April 1953

Top Secret

The Ambassador said he had come to clarify two points which had arisen in the course of the conversation with the Prime Minister in Jerusalem on 22nd April.[1]

1. The Prime Minister had said that Israel did not recognize the annexation by the Kingdom of Jordan of the territories lying west of the river Jordan. He presumed that the Prime Minister meant the same thing as Mr. Sharett when the latter wrote, in his Note to Sir Knox Helm of 2nd May 1950:[2] "The Israel Government has already indicated that it does not consider itself bound by the annexation unilaterally proclaimed by the Jordan Parliament and that pending final settlement it regards the status of the annexed areas as an open question." In other words, the Prime Minister was not proclaiming a new policy, which might be misunderstood in London, but was re-stating something which has been the declared position of the Israel Government for the past three years. I told the Ambassador that this was so.

2. The Prime Minister had spoken of Israel's objection to the stationing of the armoured brigade west of the Jordan. In this connexion he (the Ambassador) wished to recall the statement made in the House of Commons on 27th April 1950 by the Minister of State: "His Majesty's Government have no intention of requesting the establishment of military bases in peacetime in the area of Palestine now united to the Kingdom of Jordan." He had every reason to believe that there had been no change in the British Government's policy since that statement was made. I said I would inform the Prime Minister accordingly.

Walter Eytan

2. ראה תשובת בן־גוריון במס' 189.

188

1. ראה מס' 178.
2. ראה כרך 5, מס' 218.

189

ו. איתן אל א. אילת
W. Eytan to E. Elath

Coded Tel. IL133 מברק מוצפן
Inc.: 93.04/41/13 :נוסח נכנס

[Tel Aviv], 28 April 1953

Gave Evans following message P[rime] M[inister] to Churchill: "I fully share your anxiety at the regrettable clashes in Jerusalem.[1] I am also greatly worried at the long chain of murders committed in Israel territory by Jordan murderers.[2] All our warnings have been of no avail. I deeply appreciate your personal interest which has always meant so much to us."

Took opportunity to tell Evans no truth whatever in story he told me yesterday that we had refused UN observers interview people wounded in last week's Jerusalem incidents. No such request made therefore not refused. In fact arrangements for investigation incidents made only this morning at meeting Israel – UN.

Eytan

190

י. הרכבי אל משרד החוץ
Y. Harkabi to the Ministry of Foreign Affairs

העתק: 130.02/2434/4

תל אביב, י"ד באייר תשי"ג
29 באפריל 1953

סודי ביותר

הנידון: המשך השיחות הסוריות

בהמשך להיוועצויות שהיו בנידון, וישיבת הממשלה ביום 26.4.53,[1] להלן הנחיות לעמדת משלחתנו בהמשך השיחות.

189

1. ראה מס' 187 ומס' 180, הערה 1.
2. ראה מס' 173, הערה 1, ומס' 177, הערה 4.

190

1. ראה מס' 180. החלטת הממשלה שעיקרה מובא להלן התקבלה בהתנגדותו של השר בכור שטרית. שטרית עמד על פגמי ההסדר המוצע ובכללם: אין תמורה הולמת לאל־חמה שאמורה לעבור לידי הסורים; אין מבטיחים את מקורות הירדן מן הבניאס; מקרבים את הסורים עד מטר אחד מן הירדן ומן הכנרת ומעין גב וגדלה סכנת ההסתננויות. בן־גוריון לעומתו תמך בהסדר למרות מגבלותיו וציין את בעיותיו של האזור המפורז לאחר שהוקמו בו יישובים אזרחיים (האון ותל קציר). ללא הסדר על חלוקת האזור המפורז, אמר בן־גוריון, יש חשש שיטענו כלפי ישראל שנכנסה שלא כדין לשטח ערבי שאין לה ריבונות עליו ועדיף אפוא לחלק את האזור. הוא גם הדגיש את חשיבות פיתוחו של הגליל לעתידה של מדינת ישראל והצורך בשקט ובמניעת סכסוכים בעשר השנים הקרובות.

1. כללי

הממשלה אישרה עמדתו הכללית של ראש הממשלה ביחס לשיחות ומחייבת המשכתן בהתאם לקו הכללי שסוכם בפגישה האחרונה עם הסורים.[2] ראש הממשלה הורה שההסכם יובא לפני החתמו לאישור הממשלה.

2. השטח הצפוני

א. המשלחת תנסה החלפת שטחים בצורה שנקבל את הבניאס בכניסתו לגבולות המנדט.

ב. במקרה סירוב, תציע הנחת צינור תת־קרקעי.

ג. אפשרות נסיגה – הצעת השארת האזור הצפוני בפירוזו.

ד. למניעת אפשרות הטיית הבניאס על־ידי הסורים יוכנס נוסח לציין המשכת שימושנו הבלתי־מופרע במי הבניאס מבלי שיינתן לסורים כל רמז מחששנו.

ה. ראש הממשלה איננו רואה את בעיית הבניאס לחיונית במידה כזו שראוי לשבור ההסכם בעבורה.

3. השטח המרכזי

א. לדרוש אפשרות אגמים לאגור מי השטפונות (עד בערך גובה 50). השטח שהסורים יפסידו ייכנס לחשבון הפיצויים. הגבול יעבור מטר מקצה גבול האגם.

4. השטח הדרומי

קו המטר בקו יציב ולא נייד.[3]

להכניס שוויתורנו על שטח אל־חמה אינו פוגע בזכויותינו על הירמוק (שאלה זו לא נדונה בישיבת הממשלה אלא בישיבות הקודמות).

5. מר תקוע יכין הצעות נוסחים למשלחת לעניין הזכות למי הבניאס, הירמוק והטיעון לגבי יציבותו של גבול עשרת המטרים.

6. לגבי המצב הקיים הרי התוצאה היא כי מ־53 אלפי הדונמים של האזורים המפורזים אנחנו נקבל כ־40,000. נוסף על כך נצטרך לתת לסורים פיצויים מחוץ לאזור המפורז בשטח של כ־4000 דונם.

7. בעיית הפיצויים לא נדונה בהיוועצויות אלו אף לא פורטה בפגישה האחרונה עם הסורים. כמו־כן חסרה לפי שעה הנחיה ברורה למשלחת בעניין זכויות הדיג שמתברר שההנחה לסורים ערכה הכלכלי גדול משסברנו, אף לא הוחלט בעניין הסמכות המוציאה את התעודות עבור הדייגים הסורים.

8. מחוסר נתונים ברורים בעניין האיים אי־אפשר היה לעשות לפי שעה הערכה הנדסית למאמץ הנדרש לחסימת הזרוע השמאלית. בזמנו דובר עם הסורים רק על אי אחד ומשלחתנו יכולה להמשיך לטעון שההסדר יחול רק על האי האחד בן 70 הדונם.

9. שטח הפיצויים כפי שסומן על־ידי הסורים כולל גם את גונן. מאידך ציינו הסורים שכוונתם לשטח דרומה לגונן ולא יקשה להקטינו בהתאם.

יהושפט הרכבי, סגן־אלוף
מ.מ. ראש מחלקת מודיעין

2. ראה מס' 169.
3. ראה מס' 164.

191

א. אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. X654 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/1 נוסח נכנס:

New York, 30 April 1953

Self, Lourie, Rafael hour-and-half review Israel–Arab rel[ation]s with Lodge, Ross, Barco.

(A) We explained GAA [General Armistice Agreement] increasingly outdated and authority crumbling. Unique opportunity now arising for USA at peak prestige press for Israel–Egypt peace before Suez agreement finalized. This connection mentioned possibility art[icle] 12 GAA.[1]

(B) USA role should be ensure neg[otiation]s and help determine procedures and agenda but must leave parties work out agreement on own without itself prejudging any issue or taking attitude thereon. Lodge who still fairly green generally responsive, stressed primary importance Ike [Eisenhower] attaches Is[rael –]Arab peace, agreed neg[otiation]s could not be based UN resol[ution]s, also referred Israel strength if attacked "licked them before, could again". He asked about previous contacts Naguib. I replied his "USA must move with UK" by UK must also move with USA. Future Gaza and possible exchange territory raised by Ross, replied this for neg[otiation]s if and when take place. Emphasized impossibility any territorial concession by Israel which smaller than Massachusetts. Peace not (now?)[2] all that necessary and if feasible at all then feasible without territorial change. At conclusion Lodge referred Arab immaturity, I warned harm new G[eneral] A[ssembly] debate.

While no immediate result believe talk useful, educative.

Eban

191

1. בעקבות הסעיף הזה דרשו שני הצדדים החתומים על ההסכם ממזכיר האו"ם לכנס ועידה של נציגיהם על מנת לשקול מחדש, לתקן או לבטל כל תנאי מתנאי ההסכם פרט לסעיפים 1 ו־2 שקבעו את איסור השימוש בכוח. (ראה כרך 3, נספח ד.)
2. סימן השאלה במקור, ולפי העניין אכן צ"ל now במקום not.

192

י. שמעוני אל י. הרצוג
Y. Shimoni to J. Herzog

העתק: 93.08/355/28

ואשינגטון, 30 באפריל 1953

סודי

הנידון: מדיניותנו כלפי הערבים

קראתי בעניין רב את הדין־וחשבון שלך על הישיבה שנערכה ב־3.2 בעניין מדיניותנו כלפי הערבים בישראל.[1] בהתאם לנאמר בסוף הדין־וחשבון, הריני רוצה לחוות דעה על כמה סעיפים.

1. "עמידתנו על קשירת הסדרה הכללי של בעיית הפליטים בכריתת שלום קבע בין ישראל לערב" – נראה לי כי קשירה זו כבר נתערערה זה מזמן במידה מרובה. בכמה וכמה הזדמנויות רמזו דוברינו, או אף אמרו במפורש, כי אנו מוכנים להסדר גם מבלי לחכות להסכם שלום סופי. גם אני חושב שהגיעה השעה לנטוש לחלוטין את הקשר הנוקשה – לפחות בצורה כזו: אנו מוכנים לכל דיון ולעשיית כל הסכם גם בנפרד ולפני הגיענו לשלום סופי; ביצוע ההסכם הלכה למעשה יהיה בוודאי תלוי ביצירת תנאים של שלום ושיתוף־פעולה, אולם משא־ומתן ואפילו חתימת הסכם משוער אפשריים גם לפני השגת המטרה הסופית. עמדה זו הייתה לדעתי מקלה על מצבנו הן בעולם הערבי והן בעולם המערבי.

2. גם אני תומך בהחלט ביצירת "קרן פיצויים", ולו בצורה הפגנתית ופיקטיבית. לו יכולנו להופיע בהסברתנו לא רק בהכרזות שונות (מעטות מדי) של מנהיגינו כי אנו מוכנים לשלם פיצויים אלא בהצביענו על קרנות ששוריינו במיוחד למטרה זו, לקראת הסדר עתיד, היה הדבר מקל עלינו ומשווה לדברינו נעימה של יתר כנות ורצינות. חושבני גם כי הקצאת סכומים למטרה זו צריכה להופיע בתקציבים הרשמיים שלנו. ידוע לי כי אנשי מחלקת המדינה, הרואים כידוע את תקציבנו והמעיינים בו עיין ודקדק, הביעו בחלקם תימהון ותרעומת על שאין בתקציב כל סכום כזה. דומני כי יצירת הקרן לא הייתה מכבידה למעשה על מצבנו הכספי, כי ממילא הכסף לא יוצא עד שיושג הסכם סופי, ויהיה בה, אפוא, משום ג׳סטה נאה שאינה עולה בהרבה.

3. מסקנת ההתייעצות כי יש להגביר ולהאחיד את מערכת ההסברה שלנו לערבים, היא מובנת מאליה. אולם, דומני כי הסברתנו צריכה להיות גם קצת יותר כנה ואמיתית; היא צריכה לשוות לנגד עיניה את השומע הערבי כבן־אדם ואת תגובותיו האנושיות הנורמליות. דוגמא: עניין החשבונות החסומים. הן באמת לא הוסבר לבעלי

192

1. הישיבה התקיימה ב־2 במארס. הדין־וחשבון בחתימתו של הרצוג מתאריך 15 במארס 1953 בתיק 130.02/2402/23.

החשבונות בתחילה כי עשרת האחוזים שנוכו מחשבונם יוחזרו להם, הם באמת קיבלו את הרושם שלקחו מהם חלק מכספם, והדבר הופיע שחור על גבי לבן בהודעה בנקאית, והכחשתנו מוכרחה הייתה להיראות כשקר גס ומוחלט. ואילו הסברה כנה הייתה יכולה למנוע את כל הסיבוך. הוא הדין לגבי העברת היתרות שמעל 500 ל"י לידי האפוטרופוס.

4. עוד יותר חשוב מהסברה כנה ואנושית נראה לי עניין התיאום בין מחלקות ומשרדים ממשלתיים שונים. קל מאוד להטיף לתיאום כזה ממרחקים, ועל־כן קשה מאוד לעשות זאת. אולם, נראה לי כי תקלות רבות מאוד נגרמות על־ידי חוסר התיאום המשווע בעניינים ערביים. דוגמאות (אם כי בוודאי אתם העוסקים בדבר אינכם זקוקים לדוגמאות): התעודה המזעזעת ממש של א. דותן על הטיפול בפליטים הערביים בישראל בקיץ 1952[2] – הן חוסר תיאום כזה, חוסר תבונת המעשים וחוסר היכולת המעשית הוא מזעזע. דוגמא שנייה: סיפורו של "ג'רוזלם פוסט" מיום 16.4 על הפעולות המנוגדות והסותרות של משרד הפנים ושל המושל הצבאי בכפר יאסיף; גם אם אני מניח שהסיפור כפי שנמסר לעיתון על־ידי זקני הכפר אינו נכון לחלוטין, יש רושם שאמנם היה כאן מקרה קשה של חוסר תיאום. אין צורך להצביע על התקלות הנגרמות על־ידי חוסר תיאום בין הרשות המשפטית, הרשות האזרחית המוציאה לפועל והצבא בענייני מסתננים ובשאלה מי חייב להוכיח כי תושב ערבי הוא תושב חוקי או בלתי חוקי.

אין בכוחי לתת עצות כיצד למנוע אי־תיאום זה, אולם ברור לי שכאן אחת מנקודות התורפה של מדיניותנו כלפי הערבים בתוך המדינה.

5. דומני – וגם זאת יותר השלכת רעיון מאשר עצה מעשית – כי עלינו לעודד יותר מנהיגות ערבית עצמית ופעילה. אני יודע כי אין זה דבר קל וכי ערבים רבים מסרבים לגלות פעילות, וכן ידועים לי הסיבוכים והסירחון של בעיות מנהיגות ציבורית ביישוב הערבי. ואף־על־פי־כן דומני שלא עשינו את הכול כדי לגדל מנהיגות עצמית בין הערבים (הקומוניסטים הצליחו יותר בזה). הייתי חושב שכדאי היה לנו – הן מטעמים פנימיים ובעיקר מטעמי מדיניות חוץ – לגדל במתכוון ובמתוכנן מספר ערבים מוכשרים ונאמנים (במידה שיש נאמנות מוחלטת לישראל בין הערבים) לעמדות חשובות בשלטון. דוגמא קיצונית: לו יכולנו להגיע למצב בו יענה בעצרת או"ם דובר ישראלי ערבי להשמצות הערביות, הייתי רואה בזה הישג חשוב. ברור לי כי הדרך רחוקה עד להישג מרחיק־לכת כזה. אולם אם לא נתחיל ללכת בה בקטנות ובהכנות, לעולם לא נגיע אליה. עד היום הצלחנו להרגיז ולהפוך לשונאים חלק רב מן הערבים המעטים שהוכיחו את נאמנותם לנו בזמנים קשים [.....].[3]

6. כהערת סיום עלי לומר כי גם לי נראה לפעמים שבחיי יום־יום, במעשים ובקטנות, אין אנו מקיימים בתושבינו הערביים את עיקרי הדמוקרטיה, השוויון

2. ראה מזכר על "מצב הפליטים הערבים בישראל ובעיותיהם" ששלח דותן אל מנהל המחלקה למוסדות בינלאומיים, 9.11.1952, 130.02/2406/17. א. דותן חיבר את המסמך במסגרת תפקידו כמתאם הפעולה הבין־משרדית ויושב־ראש הוועדה המייעצת לענייני פליטים שהוקמה ב־4 ביולי 1952. הוועדה הוקמה בעקבות סיום פעולתה של סוכנות הסעד והתעסוקה לפליטים בישראל ומסירת האחריות לטיפול בפליטים למוסדות הממשלה.

3. כמה שורות הושמטו כאן.

והסובלנות שהם תמיד בפינו. לא אוכל להוכיח הרגשה זו בעובדות ברורות, אך הייתי משקר לו ניסיתי להעלים אותה מעיני עצמי ומעיני חברי. אפשר, כמובן, לטעון, בינינו לבין עצמנו, כי לאור שיקולים ביטחוניים אין אנו יכולים לקיים דמוקרטיה מלאה כלפי הערבים. אני מסופק אם גישה זו נכונה מבחינה עקרונית. אולם גם אם היא מוצדקת, הרי נשארת שאלה יחסית, שאלה של כמות: כמה דמוקרטיה, כמה שוויון, כמה אפשר לתת אפילו בתנאים הביטחוניים שאנו נתונים בהם. חוששני כי לא עשינו כל מה שיכולנו לעשות בשטח זה – ודווקא באותן נקודות רגישות שהן יותר בולטות, יותר רגישות ויותר מרגיזות, והן לפעמים לאו דווקא הנקודות החשובות מבחינה ביטחונית.

אינני יודע אם הערותיי אלו יהיו לכם לתועלת כלשהי. קשה לחוות דעה ממרחקים. אולם מכל מקום ראיתי חובה לרשום דברים אלה לעיונכם.

בברכה,

יש

193

ד. בן־גוריון: קטע מיומן
D. Ben-Gurion: Diary Note

ארכיון צה״ל

[תל אביב], 30 באפריל 1953

בבוקר התייעצות בקריה[1] על השיחות הבאות עם דאלס. איתן הציע[2] חוזה אי־התקפה כצעד לשלום, הודעה על נכונותנו להשתתף ביישוב הפליטים במדינות ערב, וביטול החרם הערבי לשם זה.

לא נראית לי ההצעה על חוזי אי־התקפה.[3] הם בעצם כלולים בחוזי שביתת־[הנשק] ולא יחדשו כלום. גם מאידך אין לדבר אתו מדי על שלום, אם הערבים יסכימו לשלום – ייחשב זה לוויתור מצדם, ואולם אנו נצטרך לשלם בעד השלום גופו.

הצעתי שנדבר על שני מכלולים: ישראל כשהיא לעצמה, המזרח התיכון וישראל.

(א) ישראל – אינה מדינה של המזרח התיכון אלא של המערב. אנו שונים מכל שאר המדינות פה במשטר, ברמה וביחסינו לבעיות עולמיות. אנו נילחם נגד כל

193

1. בהתייעצות השתתפו האישים האלה: בן־גוריון, אשכול, איתן, שילוח, קומיי, כתריאל כץ, בנדור, קולק, פרס, דיין ומאיר שרמן. (ראה סיכום הדיון במסמך מאת מחלקת ארצות־הברית אל אבא אבן ואחרים, 4.5.1953, 93.03/117/7).
2. איתן הביא את סיכום הדיונים הפנימיים במשרד החוץ. מלבד הסעיפים המובאים להלן הציע להודיע שישראל מוכנה לשתף פעולה עם מדינות ערב בפתרון בעיות המים של האזור, ואם יסרבו הערבים תמשיך ישראל בתכניותיה כראות עיניה. כמו כן הציע לדרוש מן האמריקאים לחזק את ישראל כמדינה דמוקרטית המוכנה להגן על משטרה (שם).
3. דיין ושילוח התנגדו אף הם לחוזה אי־ההתקפה (שם).

התקפה קומוניסטית ונבצר המשטר הדימוקרטי בכל התנאים. יחסינו עם אמריקה אינם מותנים ביחסי הארצות השכנות. בעיותינו המרכזיות הן: עצמאות כלכלית וביטחון. אנו רוצים חיזוק הפוטנציאל המשקי והצבאי.

(ב) המזרח התיכון – יציבותו מותנית בהרמת המצב הכלכלי, הגופני והתרבותי של העמים. לשם כך דרושה הפסקת מרוץ הזיון בין ישראל וערב, ושיתוף־פעולה כלכלי ותרבותי ביניהם. משום כך אנו מציעים:

(1) הפסקת פעולות איבה צבאיות, כלכליות ומדיניות.

(2) שיתוף־פעולה כלכלי ותרבותי (קביעת יחסי שכנות טובה).

(3) השתתפותנו ביישוב הפליטים בארצות ערב.[4]

194

ש. דיבון אל ר. שילוח
Sh. Divon to R. Shiloah

העתק: 130.15/3744/1

פאריס, ט"ז באייר תשי"ג
1 במאי 1953

כמוס – אישי

ראובן היקר,

הנידון: שיחה עם אחסן עבדול קדוס:[1] יחסי מצרים–ישראל.

ידידי המצרי סיפר לי שאחסן עבדול קדוס נמצא בפאריס. התקשרתי עמו מיד, הכרתיו, ושוחחתי עמו כשעה וחצי. להלן עיקרי הדברים:

1. לאחר פנייתנו לשגרירות המצרית בפאריס ביום 22.8.52[2] סיפר עלי מאהר לאחסן את דבר הפנייה. עלי מאהר העביר את ההודעה לנגיב אשר זימן פגישה של מליאת המפקדה בהשתתפותו של עבדול קדוס. הבעיה הועמדה לדיון, (די רציני לדעתו) והשאלות שנשאלו היו: האם יש למצרים אינטרס חיוני במשא־ומתן להסדר עם ישראל, האם אינטרס זה שקול כנגד התסבוכות הפנימיות העלולות להיגרם על־ידי כניסה למשא־ומתן, והאם לא יגרור הדבר סכסוך חמור עם ארצות ערב. הדעה הכללית הייתה שאין הזמן מתאים ואין הכרח לסכן יציבות פנימית ויחסים עם ארצות ערב. בסיכום הוחלט לתת תשובת השתמטות. הדרך בה בחרו הייתה הודעת עלי מאהר

4. איתן שיגר את סיכום הדיון לשרת, לאבן, לאילת ולפישר, והורה לנציגי ישראל להשתמש בסיכום הזה כחומר הסברה לקראת הביקור הצפוי. (מברק אל נציגויות ישראל, 1.5.1953, MTA72, 130.09/2377/1).

194

1. עיתונאי מצרי.
2. ראה כרך 7, מס' 310 ו־312.

לשגריר ארצות־הברית לאמור: ממשלת מצרים קיבלה הודעה מממשלת ישראל בדבר משא־ומתן להסדר בין שתי הארצות. מאחר שאין למצרים יחסים דיפלומטיים עם ישראל, מוצאת הממשלה לנחוץ למסור לשגריר ארצות־הברית את תגובת הממשלה והיא שהבסיס היחידי למשא־ומתן הוא החלטות או"ם.

אין הוא יודע אם היו או לא היו קשרי מגע בעקבות פנייתנו. ידוע לו שג'מאל עבד־אל־נאצר עסק בבעיה וכי יש לו גישה מעשית לעניין. לכשהופצו שמועות בקשר לשיחות בין ישראל למצרים והיה חשש שישראל תפרסם את דבר הפנייה ושארצות ערב תפנינה ותעוררנה את השאלה – כתב עבדול קדוס בהוראת המפקדה את מה שכתב על פרשת פנייתנו בפאריס במאמרו הידוע ב"אל־מסרי" על־מנת להקדים תרופה למכה ולמנוע גל של הודעות והכחשות בעניין שעלול היה לגרום נזק רב למפקדה.

2. בפרשת השילומים מגרמניה הייתה דעת רוב חברי המפקדה שאין הנזק העלול להיגרם לישראל על־ידי הפרת הסכם השילומים שקול כנגד ההפסד לכלכלה המצרית שהיה כרוך בחרם על גרמניה. כלפי חוץ טענו הם את אשר טענו, אולם המפקדה החליטה שלא להילחם ברצינות נגד ההסכם וזאת מתוך שיקולים של אינטרסים מצריים. את אשר כתב בעניין זה כתב על דעת המפקדה.

3. אין המצרים רוצים בשום פנים להתנות את כניסתם לפיקוד המזרח התיכון בפינוי התעלה. דרישתם לפינוי היא כנה ועמוקה ביותר. המדובר כרגע הוא על החזקת בסיס בסואץ ולא על השתלבות במערכת מערבית. כתגובה לתמרונים הבריטיים לבודד את מצרים נאלצו המצרים להרים על נס את תכנית ברית הביטחון הקיבוצי כמסגרת שתחזק את העמדה המצרית ותוסיף תוקף לעמדתם בכלל ולאפשרות החזקת הבסיס בפרט.

רוב הקצינים רחוקים מאשליות באשר ליעילות ולתועלת שתצמח למצרים מהידוק יתר של יחסים עם ארצות ערב. לקח מלחמת פלסטין ובגידת ארצות ערב במצרים טרם נשכחו. (הערה: – בנקודה זו יש לקחת בחשבון את דעותיו האישיות הברורות של עבדול קדוס בפרשה זו, ויש א[פוא] להסתייג מהן כתיאור נכון של הלך הרוחות בקשר ליחסי ארצות ערב ומצרים.)

4. האמריקאים מעוניינים מאוד ברכישת לב המצרים ולמצרים יש רושם שיוכלו במשך הזמן להשיג מארצות־הברית סיוע ניכר בשטח הכלכלי והצבאי.

בעיית מידת הסיוע של ישראל ויהדות ארצות־הברית למצרים על־ידי גיוס העזרה האמריקאית העסיקה ומעסיקה את אנשי הצבא, אולם בזמן האחרון נראה לו שהגיעו למסקנה שיש מידה רבה של רצון טוב אמריקאי גם ללא התערבות ישראלית. אין הם נוטים לבטל את השפעתנו ויש אף המעריכים אותה מאוד, אך המצב הקיים, החשש שהסיוע הישראלי יחייב במידה מסוימת את המצרים, יגביל את חופש הפעולה ויתן לישראל השפעה על ענייני מצרים – מחייב אותם לשקול יפה יפה לפני שיבקשו או יסכימו לקבל את סיועו בחזית האמריקאית.

5. תוך השיחות על פינוי התעלה יש בריטים הלוחשים באוזני המצרים שאם לא יהיה בתעלה בסיס יעיל וכוח בריטי מספיק – ינצלו הישראלים את ההזדמנות ויתקעו סכין בגבה של מצרים. במידה שנתעוררה בין המצרים שאלת עזה בקשר למשא־ומתן הרי גוברת הנטייה שאין למצרים צורך חיוני באזור זה.

6. בן שיחי הרבה לדבר, ונראה לי שמתוך כנות, על כך שבמצב שנוצר דבקים המצרים ברעיון שפתרון בעיית סואץ ופינוי הארץ מכובשים קודמים לכול, ואין הם רואים אינטרס חיוני לפתור כעת גם את בעיית ארץ־ישראל. כל עוד לא תהיה למפקדה הכרה שזהו אינטרס עליון ושהסדר עם ישראל עלול להועיל במידה רצינית מאוד למצרים – אין רצון להיכנס לשיחות רציניות מתוך חשש עמוק ומושרש שהדברים יתגלו ויגרמו צרות ותקלות רבות. לפני שיחליטו המצרים על שיחות יש לעבור שלב שבו יהיו משוכנעים עוד לפני התחלת השיחות שהן תסתיימנה בתוצאות חיוביות ומועילות למצרים. כל עוד אין הכרה כזו – קשה מאוד יהיה להגיע עמם לידי שיחות ואפילו לידי שיחות־בירור בלבד.

כמובן שהסברתי לו את עמדתנו וכן אמרתי את מה שאמרתי על גילוי התוקפנות המצרית והמסקנות שתוקפנות זו עלולה לחייבנו. יש לי רושם שגילה עניין רב בדברים, ובמיוחד בתיקונים שתיקנתי על התיאוריות שלו.

הוא אמר שימסור את דבר שיחתנו לנגיב וג׳מאל ואם יסכימו מוכן יהיה לבוא לפאריס כדי להמשיך בשיחות־בירור שמטרתן תהיה הבהרה יסודית של האינטרסים הישראליים והמצריים ובדיקת אפשרויות של הסדר או מסגרת הסדרים.

הוספתי שנשמח מאוד אם לבירור זה יצטרף מישהו מאנשי המפקדה.

קבעתי עמו סידורי קשר והוספתי שאם יחשוב בזמן מן הזמנים שיש טעם לחילופי דברים – הריני מזמינו למפרע להיות אורחי בפאריס.

השיחה התנהלה בערבית ובאווירה ידידותית.

האיש יוצא מחר בבוקר מפאריס.

בברכה,

ש. דיבון

195

פגישת משלחות ישראל וסוריה (בגשר בנות יעקב, ב־4 במאי 1953)[1]

Meeting between the Delegations of Israel and Syria (Benot Ya'aqov Bridge, 4 May 1953)

130.02/2434/4

סודי ביותר

הנידון: הדיונים עם הסורים

[.....][2]

א. כללי

א. לייטננט קולונל שטיללה הופיע לבדו זו הפעם הראשונה בדיונים. לייטננט קולונל ג'דיד שהיה עד כה ראש משלחת סוריה הועבר כנראה (לפי דברי מר ויז'יר) לתפקיד של מפקד בית־ספר לקצינים בחומס.

ב. שטיללה הוא אישיות בינונית וראוי לציין שניתן לו לנהל את השיחות. מהבעותיו אפשר היה להבין כי הוראותיו היו לסיים את השיחות בהסכם, אשר בשינויים קלים, יהיה בהתאם לקווים הכלליים שנוסחו בישיבה הקודמת.[3] הכנסת ההצעות הנוספות של ישראל[4] גרמו להתרגשותו והוא הפליט "ככל שקרבים אנו להסכם מסתבכים הדברים". הוא נרגע לאחר הסברים נרחבים יותר.

תגובותיו אינן קובעות ואינן משקפות את הדעה הרשמית הסורית. יש לצפות לתשובה המחייבת רק לאחר מתן הנחיות הממונים עליו.

ג. לשטיללה אין כל מושג על תכניות המים באזורי הגבול הסורי–ישראלי. השם לאודרמילק אינו ידוע לו, תכנית הירמוק אינה מוכרה לו. מדבריו אפשר היה לקבוע כי לא קיבל כל הוראות להקדיש תשומת־לב לבעיות המים.

ד. מר ויז'יר ביקשני ביחידות לא להעלות את בעיית המים בדיונים אלה. היא גם לא מופיעה בהסכם שביתת־הנשק. לדעתו יש להמשיך בשימוש המים כנהוג עד עתה.

כשהוסבר לו כי המעשיות הדינאמית אינה יכולה להסתפק במצב הנוכחי וכי עלינו ליישב את הנקודות האלה, הביע את ספקותיו אם סוריה תסכים לשינויים כאלה.

195

1. תאריך המסמך – 10 במאי 1953.
2. רשימת המשתתפים לא הודפסה כאן. בשיחה השתתפו: הקצינים גאון, רייכמן ואיש משרד החוץ יוסף תקוע מצד ישראל; הקצינים שתילה, ג'מיל פואד ואדהם בורהם מצד סוריה; אנרי ויז'ייה (יושב־ראש) וויליאם ריילי מצד האו"ם.
3. ראה מס' 169.
4. ההצעות מובאות להלן אגב הצגת הנושאים בפרק ב, סעיפים ב ו־ג. הן גובשו על יסוד החלטת הממשלה וההנחיות בדבר עמדתה של המשלחת הישראלית המופיעות לעיל במס' 190.

ה. לייטננט קולונל שטיללה נבהל מהופעת איש משרד החוץ הישראלי. הוא הודיע כי בנסיבות אלה יהיה גם עליו להלוות אליו מדינאי סורי. הוא חושש כי נוכחות איש משרד החוץ תעכב בעד מהלך חופשי של דיונים בין אנשי צבא. במקרה של סיכום חיובי של אנשי הצבא של שני הצדדים, יופיעו המדינאים ממילא בכדי להשתתף בניסוח ההסכם. הופעתם לא תשנה את העובדה כי נוסח זה יישאר במסגרת הסכם שביתת־הנשק. אף מר ויז'יר הביע את ספקותיו להצטרפות מדינאי:

1. יש להימנע מ"להפחיד" את שטיללה.

2. דרישת הסורים היא שדיונים אלה יהיו במסגרת הסכם שביתת־הנשק, השתתפות מדינאים תעלה את חשדם ותקשה.

הוסכם שנודיע למפרע בפעם הבאה באם ברצוננו לשתף מדינאים בדיונים. (סוכם עם מר תקוע כי נימנע מזאת.)

ב. התעמקות בנוסחאות קודמות

א. אספקה קבועה ומוגבלת של מים לבוטיחה.

הסורים ניסו להוציא את המושג של הגבלה בשימוש בכמויות מוגדרות של מים (מן הירדן), ובעיקר את הנוסחה של 10% תוספת לתצרוכת של היום. שטיללה לא עמד על תביעתו זו לאחר שהוסבר לו ההכרח להגדיר את הכמות. הוצע על־ידי ישראל שכמות זו תיקבע על־ידי ועדה טכנית.

ב. האזור צפונה לדרבשיה.

1. הסורים ביקשו להבהיר את האפשרות של שאיבת מים מן החולה על־ידי האיכרים הערבים בשטחים הגובלים. הם הסתפקו בהסבר שהמים התרחקו כבר מקו שביתת־הנשק שחצייתו אסורה, ולא ביקשו מישראל הענקת זכויות מיוחדות לאחר הודעה כי רצועה של ביצה מונעת את הגישה למים.

2. משלחת ישראל הצביעה על תיאור שטחי של תחומי האזור הזה וייעודו. גבולו הצפוני תואר כקו 282, בו בזמן וקיים יישוב ישראלי, גונן, בגובה של 280 בערך. אין זה בא בחשבון שיישוב ישראלי יעבור לצד הסורי של הקו החדש.

הסורים, לאחר בקשת ציון מדויק של היישוב, הודיעו כי אין בכוונתם לדרוש מישראל את מסירתו, ושיסתפקו בקו שיעבור דרומה לו.

3. על השאלה הישראלית עבור מי ועבור מה מיועד שטח זה כפיצוי, התפתח ויכוח ממושך בו הכריז שטיללה הכרזות סותרות וטרופות. שטח אזור הפיצויים הוגדר על־ידי ישראל כפונקציה של תושבים ערבים אשר יעזבו את קרקעותיהם בידי ישראל ויעברו לצד הסורי, הגדרת תחומיו אינה סופית. השאלה נשארה תלויה ועומדת.

בהזדמנות זו הצהירו הסורים שיהיו מוכנים לקלוט כל ערבי שירצה לעבור אליהם.

4. המשלחת הישראלית הזכירה כי כידוע קיימות תכניות על הירדן שהועלו בזמנו על־ידי מר לאודרמילק. תכניות אלו כוללות בניין סכר, או סכרים, שיאספו את מי הירדן [ומי] שיטפונות החורף באגם או אגמי השקאה. ברצון ישראל לשמור לעצמה אפשרות לממש אי פעם תכניות אלו.

קיומם של האגמים יגרום להצפה במים של הגדה המזרחית של הירדן עד לקו גובה 50, ישראל מציעה אפוא, להעביר קו שביתת־נשק חדש מטר אחד מזרחה לקו גובה

50. המדרון התלול שיכוסה במים, הקרקעות בו אינן מעובדות וערכן פעוט ומכל מקום ישראל מוכנה לפצות את בעלן.

העיקרון של הפרדה על־ידי מים הקיים בסביבה זו, יישאר בתוקפו.

לייטננט קולונל שטיללה הודיע כי הצעה זו היא חדשה לגמרי, מסכנת את מהלך הדיונים ואת היחסים בין ישראל לסוריה בכללם.

הוא השווה תכניות אלה שמשמעותן אינה ברורה לו, לייבוש החולה, והצביע על תקריות שאירעו מסביב פעולות הייבוש.

הקמת סכרים פירושה עבודה בצד המזרחי של הירדן, דבר שסוריה מתנגדת לו. דבר זה הוא בניגוד להחלטת מועצת־הביטחון האוסרת עבודות על אדמות ערביות. שטיללה הודיע שיהיה עליו לפנות לממשלתו ולהביא בפניה את ההתפתחות החדשה הזו להכרעתה.

שטיללה התעניין לדעת מה יקרה לאספקת המים לאחוזת בוטיחה. אספקה זו הובטחה לו.

הוא ביקש לראות תכניות מפורטות יותר אשר תראינה על גבי מפה את הקו החדש המוצע. מפה כזו הובטחה לישיבה הבאה.

ג. האזור הצפוני.

משלחת ישראל הצביעה כי באזור זה טרם הועלתה שאלת המים. חשוב לישראל להבטיח לעצמה את מי הבניאס בגובה של 320. ההצעה היא, אפוא, לחלק את האזור לפי גודל השטחים בעיבוד, בקו שיעבור ממזרח למערב במקום מצפון לדרום.

המשלחת הסורית ראתה בהצעה זו משמעות צבאית:

1. תפישת השטח הצפוני על־ידי ישראל מהווה איום על כביש בניאס–קוניטרה–ביירות שערכו אסטרטגי.

2. קרבת הקו החדש לכפר בניאס מסכנת את ביטחון תושביו. נוסף על כך אין לדרוש מהאיכרים לחצות את גיא הבניאס על־מנת להגיע לשדותיהם. שטיללה הציע פשרה: קו מצפון לדרום שימסור את הבניאס בגובה 250 לישראל.

הובהר לסורים כי ישראל תסתפק בפתרון שישאיר בידיה את הבניאס בגובה 320 ושטח אדמה שישתווה לזה המעובד היום בידיה.

שטיללה שוב ציין כי הצעה זו היא חדשה לגמרי והוא חייב להביאה בפני הממונים עליו.

ג. השיחות הבלתי־רשמיות

א. הסברתי לשטיללה כי הבנת הסורים כאילו עשרת המטרים הקיימים כגבול בצפון־מזרח הכנרת הינם ניידים, היא מוטעית. ציטטתי מן ההסכם האנגלו־צרפתי. מר ויז'יר מסר את הנוסחה בשתי השפות (ראה נספח)[5] לשטיללה, אולם מבלי לחזק את דברי. התרשמתי כאילו הנקודה אינה חשובה כבר, וכי הסורים יסכימו להצעת ישראל לקו קבוע, קרטוגרפי, מטר אחד מזרחה למים.

5. הנספח לא הובא כאן. צוטט בו חלק מסעיף הכלול בנספח לחילופי איגרות בין ממשלות בריטניה לצרפת מ־7 במארס 1923 שקבע את קו הגבול הבינלאומי בין ארץ־ישראל לסוריה וזו לשונו: "the frontier follows a line on the shore parallel to and at 10 meters from the edge of lake Tiberias, following any alteration of level consequent on the rising of its waters owing to the construction of a dam on the Jordan south of lake Tiberias".
(העתק המסמך בתיק 130.02/2425/6. נוסח ההסכם Cmd. 1910.)

ב. העליתי את שאלת הירמוק והדגשתי שלמרות קביעת קו שביתת־נשק חדש, תשמור ישראל לעצמה את זכויותיה על מימיו. הנקודה לא היתה מובנת לשטיללה. הוא הצביע על העובדה שישראל שוכנת על הירמוק ויש לה שימוש מלא וחופשי במים. הוא לא הביע את התנגדותו לניסוח משפטי לפי המוצע.

ג. על זכויות דיג בכנרת דובר אך ורק עם מר ויז'יר. הוסבר לו כי ישראל חייבת לשמור לעצמה את זכות מתן הרשיונות והפיקוח, אין להרשות דיג ברשתות דקות, בעונת ההזדווגות, בסמים או בחומר נפץ.

מר ויז'יר הביע את דעתו כי הסורים יהיו מוכנים לקבל דרך יציאה מן המבוך המדיני על־ידי חתימה נוספת של קצין או"ם על זכויות הדיג שישראל תעניק לדייגים ערבים.

ד. הערות

המפנה בדיונים, בו ישראל יזמה הצעות נוספות, גרם לתימהון־מה במשלחת הסורית ולהפסקת השיחות טרם השלמתן. לא נגעו במספר נקודות חשובות אשר קודם לכן העלו תשומת־לב:

א. הסטטוס של האזורים המחולקים נשאר תלוי.

ב. לא הוזכרו האיים בירדן.

על הסורים למסור את תגובתם להצעות ישראל בישיבה הבאה שתתקיים ביום רביעי 13.5.53, 11.00 בראש פינה.[6]

חיים גאון, סגן־אלוף
קצין מטה לוועדות שביתת־הנשק

196

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן WIA176
נוסח יוצא: 93.01/2209/3

ואשינגטון, 5 במאי 1953

הנה המלצותינו לביקור דאלס, סטאסן:[1]

(א) שלום האזור: האורחים יגיעו אלינו אחרי ביקור בקהיר. אני מציע שראש הממשלה יתחיל השיחה בשאלה להם האם מצאו נגיב מוכן לשלום עם ישראל אם לאו. אם התשובה תהיה חיובית יש לחזור על נכונותנו להיפגש בכל זמן ומקום ולדבר על נוהלים וסדר־יום. אם ייאמר שמצרים אינה רואה אפשרות לשלום בקרוב יש לעבור

6. הפגישה התקיימה ב־27 במאי, ראה מס' 234.

196
1. ראה מס' 206.

לדיון בברירה השנייה דהיינו צעדים לקראת שלום, ביטול ההסגר, עזרה ישראלית ליישוב פליטים, הפסקת הוויכוחים החריפים ומניעת סכסוכי גבולות. חשוב לחזור על הגדרתנו של תפקיד ארצות־הברית בעניין השלום כלומר עזרה להפגשת הצדדים ומתן ביטוי לתביעת השלום אך ללא מאמץ לקבוע מראש את תנאיו ויסודותיו של ההסדר.

(ב) סיוע צבאי: צריך להדגיש את האפשרויות של פעולה מידית ללא קשר עם תכניות אזוריות שאינן קרובות להגשמה באשר גם כשתתגשמנה יהיה מעמדה של ישראל בתוכן מיוחד ואולי נפרד. יש לומר כי ישראל אינה נתפסת לאשליות לאור המצב הבינלאומי החדש וגורסת תכונה וערנות של העולם הדמוקרטי בכל הנסיבות במקביל להוצאת כל התועלת האפשרית מאווירת השלום. כל התפתחות בשאלת סואץ הנתונה למשא־ומתן בימים אלה מחייבת חיזוקו של האגף הצפוני של אזור זה באשר תחול כנראה החלשה באזור התעלה גופו.

(ג) חיזוק כלכלי של ישראל: נוסף על הסברה כללית יש למשוך את סטאסן לחוד לשיחה על מועקת החוב ולדרוש את עזרתו כלפי הגורמים המכריעים.

(ד) בשאלת הפליטים יש לנקוט קו של תמיהה וציפייה כיצד מרשים לערבים לבזבז את הסיוע הבינלאומי הרב מבלי ליישב את הפליטים יישוב קבע. ישראל הקטנה קלטה 750 אלף עולים, כיצד ייתכן שהמזרח הערבי הרחב והעשיר שבעתיים ופי מאה לא קלט אותו מספר של פליטים מבני עמו בשרו ודמו.

ראוי שראש הממשלה יפתח בראשית דבריו את הרעיון המרכזי של יחסי ארצות־הברית – ישראל כפרשה עצמאית בפני עצמה ולאו דווקא השתקפות של יחסי אמריקה עם המזרח כולו.

אני מציע בכל לשון של הפצרה לא לגבב על השיחה ערימות של נושאים אחרים. אין לראות שיחת דאלס כתחליף ליחסים דיפלומטיים סדירים ומתמידים. אין לעורר את בעיית ההענקה ל־1954 או לדבר על ארגונו העתיד לבוא של MEDO ‏[Middle East Defence Organization].

חשוב לדאוג לתפאורה מתאימה ומשמרות כבוד ורוכבי אופנועים וכדומה. גם חשוב שהעיתונים יקדישו מאמרים אוהדים לדאלס וסטאסן ובייחוד הראשון הרגיש מאוד לדבר זה. העיתונים יכולים להרים על נס את עמידתו של דאלס ב־1948 ואת סירובו המובהק בימים אלה להיענות לתעמולה בארצות־הברית שתבעה הפחתת ידידות לישראל. חשוב גם לארגן ביקור לביירוד במחנה צבאי אם אפשר.

אבן

197

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

Orig.: 130.02/2404/12 :מקור

Washington, 6 May 1953

Personal

My dear Walter,

I am not, as you know, a great pursuer of personal "issues", but I gladly respond to your invitation to explain what aroused my concern in the cables and silences of the Foreign Office and the Government after the General Assembly meeting of April 15.[1] Levavi, who somewhat irresponsibly fled the arena, against our unanimous request, at the precise moment when battle was joined, has been unable to convey anything of the developments which it was his duty to follow and guide. He left knowing neither if nor how the East Europeans and Arabs would react to the "Golda speech", or how we should have to follow up in rebuttal. His "confirmation" of what was "understood" to be our Arab or Soviet problem on April 15 is, therefore, at best a retrospective invention.[2]

There is a personal problem here within the wider circle of a political anomaly. The issue is not only of chivalry in leadership, but also of the collective inter-office responsibilities which are the foundation of democratic diplomacy. Both have been violated here to my detriment and – what is more important – to that of the Israel Delegation as an instrument of policy. I have had a painful impression at times of a purely "fair weather" solidarity.

The history now follows:

1. A day *after* the Moscow declaration of April 4th[3] the delegation met in Arthur [Lourie]'s home under the chairmanship of Moshe [Sharett] and in Golda [Meyerson]'s presence.[4] There were two schools of thought. I proposed that we take part in the discussion of the Polish item with a broad general statement on the prospect of world peace and a reference to the anti-Jewish and anti-Zionist campaigns in East Europe as a central but partial theme. The purpose was to attenuate the emphasis of our charge by setting it in a much wider context. Moshe and Golda, on the other hand, advocated

197

1. ראה מס' 165 (הערת־עורך).
2. על עמדתו של לבבי בכל הפרשה ראה תזכירו לשרת, 4.5.1953, 130.11/2511/9.
3. ראה מס' 154 (הערת־עורך).
4. ראה סיכום הישיבה של משלחת ישראל לאו"ם, 5.4.1953, 130.11/2492/19.

concentrating almost exclusively on our still unresolved account with the Communist world, perhaps with a perfunctory sentence of general reflection to introduce and to sum up our case and to establish its relevance. Moshe and Godla made clear that our job here was not to contribute to the universal thinking on peace, but to fulfil a specific Jewish mission, even if we were to be entirely alone. History, they said, would vindicate our action whether or not there was contemporary support.

These differences of nuance were not resolved in any final summing up. There was unanimity only on one point – that I should draft the speech in the spirit of the discussion.

2. In drafting the Golda speech (between 1 and 5 A.M. in the morning at Washington) my object, as I have said, was to attenuate the sharpness of our criticism by diluting it with general material. The strictures on the Communists were actually quite strong – stronger and more explicit than in the second speech – but the cotton wool about Korea, Panmunjom and Hammarsk[j]öld softened their impact; so much so that Golda thought we were soulless and insufficiently self-assertive; Moshe had seen the speech and suggested reducing the general matter on Korea etc. in order to give sharper outline to our discussion of the Jewish theme. But he did not insist, so I did not modify the draft. Golda sharpened it a little here and there.

Let me add that in this discussion the avoidance of a Soviet reaction was not laid down even as an objective to be aimed at. Indeed, if Vishinsky had listened to this speech he might well have leaped at our throat there and then. We ridiculed Prague as well as the doctors' trial. On the other hand, the strict avoidance of any provocation of the Arabs *was* a definite objective in this speech, while the Soviets were its calculated target.

3. The Pole reacted to the speech as he did – quietly but unapologetically – and anti-Zionistically. (We have reached a pretty pass when we regard as "moderate" an assertion that our concern for Jews constitutes "Zionist interference" and is at the behest of other sinister interests, not of our own conviction). Our friends jumped into the breach. Fabregat spoke brilliantly and Golda said we should perhaps be ashamed for not having made such a proudly denunciatory speech ourselves. The Soviets called our friends "illiterate parasites" and "dirty slanderers" whom it was "beneath their dignity" to answer. We sat by and smirked while the Communists polluted the honor of our own supporters.

4. In the light of this Communist reply we again met. Golda proposed that we reply at once and strongly to the Polish speech which she resented deeply. I led the view that we should wait until we could give a consolidated reply to all our critics – Communist and Arabs. Moshe called from Buenos Aires, heard about the Polish speech and asked that I be prepared to make the rebuttal. At this stage it was universally accepted in the delegation that the rebuttal would, amongst other things, defend our friends and ourselves against Polish and other Soviet attacks. The "understanding" that we would

ignore Communist criticisms and deal only with the Arabs never reached us from any superior source of authority at any time.

5. But the vile and vehement Arab attack did change the centre of gravity. At the delegation meeting which met to consider the draft of our rebuttal I raised the question whether we should not play down our reply to the Communists and throw ourselves against the Arabs. Lourie and Rafael supported. This was accepted. It was agreed to renew our praise of the April 4 Moscow statement, but also to retain two thoughts:–

(1) That the Prague libels on which the Arabs strongly relied were just as invalid in our view as the repudiated Moscow accusations; and

(2) that since the Arabs were exploiting the stimulus of the January – March libels, the Soviets would be helpful in joining us responsibly in an effort to abolish the regional effects of their previous campaigns.

The draft containing these two points was seen by Golda and all senior delegation members. It is of course, the most modest, and moderate truth. Compared with the fearful contamination which Communist governments have inflicted upon our name and honor in recent months, these residual criticisms are a still small voice on the very edge of obsequiousness. I am certain that if you now wish even these elements to have been omitted you do so, as I do myself – not on the intrinsic merit, but in the after[math] of Vishinsky's reaction. It is interesting that the critical press in Israel was not able to define a single sentence which could be regarded as unduly discourteous or improper. When you now write that you still don't understand why I said "all those things" against the Soviets you do not really know what "all those things" are. Nothing terrible was said "against the Soviets" on April 15.[5] If you had published the full text of the April 15 speech, as I suggested, I doubt if any Zionist paper could have put its finger on a sentence which should not have been uttered. Naturally, if we could have known in advance that what had not provoked Vishinsky on April 12 would enrage him on April 15, we might have gallantly omitted the clause – but that would have been expediency not principle, and was something beyond calculation. (I still think I would be for leaving them in.)

6. Here then was the background against which I received your cables.* *You*, the Foreign Office, had asked us to pull the bear's tail and had even sent us a specialised team of tail twisters. The Minister had asked us to pull fairly resolutely, and not to go off on other more agreeable bear-soothing excursions in Korea or elsewhere. All the moderating influences had arisen in the delegation at every stage from below, not from above. At this stage, my dear Walter, you send me cables:– *"Why did you not pull the bear's tail in such a way as not to wake him up?"* It was too much. All my human frustrations, sharpened by agonies of nocturnal draftsmanship and tight-rope

(*) By separate mail.
Please take this letter in good personal spirit – as I certainly take yours.

5. כאן ולהלן (12 באפריל) מתייחס אבן לנאומים מ־13 ו־16 באפריל.

walking (I have drafted five speeches in this episode) came to the surface. Vishinsky, Haaretz and Eytan were all at once in support of the doctrine that the Soviets were sacrosanct against any criticism of their ruthless contempt of Israel in recent months. My indignation was increased when I found that the Foreign Office was perfectly prepared to leave the public with the impression that I had gone off bear-hunting on my account, bursting the restraining leads of Golda and the Foreign Office! This gross falsehood still remains unrepudiated. Your promise to "deal with" a public attack on my alleged individual aberration has not been honored, while public etiquette compels my own silence. In plain terms, you have simply not backed me up. Moreover, by not making the text available to the public you have given implicit support to the suspicion that I must have poured heaven knows what vehement abuse upon innocent Soviet heads.

7. There are lessons – partly political but mainly procedural – to be learnt from this episode. I shall not again accept an assignment with such an unclear framework of responsibility or of policy directive. I do not think that we have lost anything politically or morally. There is still a fearful disproportion between what the USSR has done to us internationally since the end of 1952 and our mild and deferential bearing in April 1953. If we wish to restore our relationship with them we must keep them aware of an unresolved grievance, an unsatisfied expectation. Otherwise, why should they move? On April 15 we either helped the cause of renewed relations or, more probably, left it completely unaffected.

I do not share Golda's view that we leaned over too far backward at every stage; but I profoundly honor and respect her conviction that we might have more insistently prodded the Soviet conscience, both as a matter of moral truth and as a dictate of wise tactics, if we wish to get them moving towards us.

The full summary of our delegation's discussion takes up the story. We must never again enter an international struggle without a clear battle plan and absolute decisiveness about command responsibility. Above all, I am convinced that the beginning of wise government is to support your representatives and agents so long as they act loyally and in good faith – and to support them in the incalculable tempests no less strongly than when they manage, as I sometimes have, to steer safely between the voracious sandbanks.

I sympathise with your last sentence about overwork! It unites me with you in undiminished brotherhood and affection.

Yours ever,

Aubrey

198

א. לוריא אל מ. שרת

A. Lourie to M. Sharett

Copy: 130.02/2382/22 :העתק

[New York], 6 May 1953

Secret – not for Circulation

Re: *Nahum Goldman's talk with Under-Secretary of State Byroade, 5 May 1953*

The following is a minute of Dr. Goldman's talk with Mr. Byroade at the Department of State on May 5th, as reported by him to me to-day.

Mr. Byroade opened by saying that he had purposely not asked Mr. Waller to be present as he wished the talk to be entirely off the record without any minutes taken. He confirmed that he would be accompanying Mr. Dulles on his trip abroad which would cover a great many countries in a very brief period of time. As regards the Arab countries and Israel, he did not expect much by way of results. Their main purpose would be to learn and to listen, but otherwise they will not react, except in the event that the Arabs become "too wild". They do not at this point plan to exert pressure on them with regard to peace. Mr. Byroade indicated that Suez was going badly and mentioned in this connection the intransigent line of Nassar and other members of the military group around Naguib. He went on to say that recently a new and effective figure had emerged in the Arab world in the shape of Shamoun of Lebanon, who had shown himself to be a man of parts and who despite the fact that he was the head of a small state, and a predominantly Christian State at that, had nevertheless emerged as a leader in the Arab World. It was he who had been primarily responsible for an agreement now reached between Egypt and the other countries under which the former would receive the support of the other Arab States on Suez in exchange for Egyptian support on the Palestine issue. Mr. Byroade also spoke of the forthcoming meeting of the Foreign Ministers of the Arab League countries which had been arranged on the eve of Mr. Dulles's visit in order to confront him with a "united front", and that this would certainly not make his talks any easier. Mr. Byroade referred again to the difference in approach between himself and Mr. Sharett on the question of peace, of which he had spoken at the previous meeting with Dr. Goldman.[1] He went on to say

198

1. הפגישה התקיימה ב־9 באפריל. מחמת אי ההבנה שנפלה בשיחתו עם שרת ביום הקודם חזר ביירוד על ההבהרה שנתן לאבן (ראה מס' 159 והערה 3 שם), ושב והסביר לגולדמן כי יש הבדלי גישה בינו ובין שרת בנושא השלום. בעוד שרת סבור שארצות־הברית צריכה להפעיל את השפעתה על הערבים כדי שייפגשו עם ישראל ולהניח לצדדים לשוחח ביניהם מבלי להציע הצעות משלה, סבור ביירוד שהערבים לא יפתחו בשיחות בלא שתהיה הסכמה מוקדמת על תנאים. (ראה פרטים נוספים על השיחה בסיכום ששיגר לוריא אל אבן, 28.4.1953, 93.08/358/2; ראה גם אבן אל משרד החוץ, 11.5.1953 130.20/2460/6.)

that the Department had still not adopted any program, but that a number of people had been entrusted with the responsibility of working on a variety of proposals. The Near East was one of the few topics on which the Administration had so far said nothing, and he felt that they would have to make a public statement on Mr. Dulles's return.

In the course of their researches, the Department has come across the memorandum which had been drawn up at the time of the talk that Dr. Goldman had with Mr. Dean Acheson in 1946, when the Morrison-Grady Plan was under consideration.[2] This memorandum recorded the two main points made by Dr. Goldman in the course of his discussion with Mr. Acheson, in which Dr. Goldman had sought, with some success, to persuade Mr. Acheson that the establishment of a Jewish State in a part of Palestine was the only answer to the Palestine problem. The memorandum set out in the first place the arguments in favour of partition; secondly it developed the idea of the eventual integration of a Jewish State into a Near Eastern Confederation. Upon Mr. Acheson's request Dr. Goldman had initialled this minute. (It appears that Dr. Goldman had failed to retain a copy of this document.) In the course of the conversation Mr. Acheson had predicted, said Mr. Byroade, that the establishment of a Jewish State in a partitioned Palestine would lead to perpetual frontier conflicts; and it was in connection with the future relationship between the Arab States and Israel that the second point had been developed. Mr. Byroade in referring to the present situation on the borders spoke of Secretary Acheson's prescience in this connection. He went on to say that part one of Dr. Goldman's proposal at that time had been implemented and enquired whether he, Dr. Goldman, was still prepared to stand by the idea contained in part two – that of a Confederation. Dr. Goldman replied in the affirmative and remarked that those proposals had been made after consultations with Mr. Ben-Gurion. Mr. Byroade asked whether Dr. Goldman would be ready to initial a similar suggestion again, to which Dr. Goldman again replied yes. He was then asked whether he thought that Mr. Ben-Gurion would still subscribe to this idea. Dr. Goldman said that that was a very different question. Six years have passed since then and he had not dicussed it with Mr. Ben-Gurion and could not say what his position was. Mr. Byroade said that he thought that the idea was a brilliant one and would mean more than the establishment of peace in the Middle East. It would involve the free exchange of goods throughout the area and its general development. Mr. Byroade then asked Dr. Goldman whether he would be prepared to meet with the Secretary of State and to talk the matter over with him. To this Dr. Goldman replied no, that he felt that he could not properly discuss the matter on the top level as long as he was not sure that his position would reflect that of the Government of Israel.

2. לפרטים על שיחת גולדמן עם אצ׳יסון ב־1946 ראה י. פרוינדליך, מחורבן לתקומה, עמ׳ 49-50.

In the course of further conversation Mr. Byroade suggested that it would be a good thing for Dr. Goldman to renew contacts with such a man as the Lebanese Ambassador, Mr. Charles Malik, who had a high opinion of him and whom, he thought, it might be useful for Dr. Goldman to meet from time to time. Dr. Goldman said that he was not sure such talks could be of any use but he would discuss the matter with Ambassador Eban.

Mr. Byroade said he expects to be back here on the 29th May and that he hoped then to see Dr. Goldman again.

199

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W193 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2209/3 נוסח יוצא:

Washington, 6 May 1953

Had talk with Byroade prior his departure Mideast. Goitein, Waller participating.

(1) Gave him general picture P[rime] M[inister]'s thinking as per your cable MTA72.[1] Emphasized importance Secretary [of State] make known to Egypt his desire see early peace settlement and pending same elimination hostile acts, economic, political etc. Byroade replied Sec[retary] quite determined make this point strong. He himself showed scepticism results informing us Anglo-Egyptian talks going very badly and perhaps close to breakdown. He felt point of crisis might coincide Sec[retary]'s arrival. His implication seemed to be Dulles would record his interest in Israel peace but parallel developments Anglo-Egyptian front made hour not very congenial.

(2) View *Sar* [Foreign Minister]'s talk[2] I again emphasized American role should be promote peace neg[otiation]s not sponsor actual solutions. With this he categorically agreed saying "we should not get involved in specifics" but adding "you must forgive us if we sometimes let minds roam on how solution should be reached" adding again "but it is for the parties themselves not for us to work out settlement by negotiation".

(3) On defence I explained there are direct American – Israel interests which ought not be linked up or tied with Arab – American interests. I said P[rime] M[inister] would develop this philosophy further. On defence I pointed out time lost in helping Israel does not seem to have brought Mideast

199
1. ראה מס' 193, הערה 4.
2. ראה מס' 159 והערה 3 שם.

defence scheme any nearer, he assented saying Arabs clearly not ready for effective defence cooperation.

(4) I commented on publication administration plan for 194 million regional program. Had said was not entitled give me specific figure but would say firstly 194 million did not include Point Four but only economic aid under which Israel would receive something nearer 70 million than 50. We would also get our share technical assistance. On Mil[itary] aid Dep[artmen]t hoped have about 100 million available for area outside Greece and Turkey, secondly regional formulation should not alarm us since we would do well on actual figure, thirdly in any case illustrative document specifying Israel program would be presented by Dep[artmen]t at early stage, fourthly he had assured Lehman and Javitz that regional formulation in no sense prejudiced Israel's interests. Hinted broadly would like us get American Jews understand this point. There was no use sticking to old formulations about aiding Jewish refugees when problem was that USA had entered business aid for Israel in normal ways with reference to balance of payments as in Britain, France and elsewhere, this necessitated assimilating drafting of Mideast program to that of other Areas, fifthly amount to be allocated to Israel would be about equal given all Arab states.

My observations on one above: does not look as if you would have very difficult political talk and seems plain Dulles stay in Cairo will be more occupied with British than with Israel questions; on two, he was clearly concerned to undo impression he may have left in talk with Sharett that Dep[artmen]t sponsoring some peace plan at our expense; on three everything he said conformed with our information on *Mattan* [Grant-in-aid] and confirmed wisdom and necessity of tactics which we employed.

I also referred to new crop of murders of Jordanians to which replied that there were conflicting reports so that "we did not feel we had basis to act".[3]

Eban

3. להשלמת הדיווח על השיחה ראה גויטיין אל מחלקת ארצות־הברית, 7.5.1953, 130.20/2460/6; וראה גם מברק אבן אל מחלקת ארצות־הברית, 7.5.1953, 93.01/2209/3.

200

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Copy: 93.04/41/4 :העתק

London, 7 May 1953

Secret

Dear Michael,

The cabled summary I sent to-day[1] is the result of a number of useful, and I think important, private talks I have had in the last few days with some prominent M.P.'s of both Parties on the subject of the Middle Eastern situation generally, with particular reference to the Cairo talks, which have reached a stage cautiously described by *The Times* to-day as "this disappointing break in the negotiations".

Among my informants were Morrison, NcNeil and Wyatt on the Labour side, and for the Tories, Mott-Radclyffe (Chairman of their Foreign Policy Committee), Richard Law, Boothby, and Hugh Fraser. I had quiet lunches at home with Sir William Haley of *The Times* and Colin Coote of the *Telegraph*. And to-day, we had a lunch-party at which I took the opportunity of having fairly lengthy talks with Lord Killearn and Rushbrooke-Williams. I shall try to produce a detailed report on all these conversations for the next Bag. Now I would only like to stress one or two outstanding points:

Practically everyone to whom I spoke warned us that we should not publicly press our claim to have any say in the Anglo-Egyptian controversy over Suez. Without exception, everyone admitted that we were fully justified in feeling concern and in desiring to be consulted by H.M.G. on any future settlement on Suez, since such a settlement must be of vital importance to Israel's security and economic interests. But public insistence on our rights would not, I was advised, get us anywhere, because, in publicly admitting us to consultation, HMG would merely be giving the Arabs a powerful psychological weapon to use against them, without any practical advantage to us. It would be a weapon, moreover, whose effect might well extend beyond the Egyptian scene, and which might be used by Britain's enemies in other Arab and Moslem coutries. Egypt would certainly object – not only because it is Israel, but on *general principles*, because they regard Suez as a purely Egypto-British matter, and anyhow, after refusing to accept American participation, they are no more likely to turn a friendly eye on the idea of Israel's intervention.

Haley, who is on the whole an understanding person, referred to our action in releasing the item about our Note as "hardly diplomatic". Incidentally, his

200

1. ראה מברק אילת אל קומיי, 98, 7.5.1953, 93.04/41/4.

remarks confirmed my own interpretation of the further developments in this matter, and the reasons for the so-called "leakages" at this end, as explained in my letter to you of April 30th (EE/101/61818).[2]

Practically all my interlocutors expressed their doubts as to Neguib's *bona fides* in the matter of "peace with Israel", adding that even if an understanding was reached with Britain on Suez, it would still take some time before Egypt would be ready to consider a genuine and reasonable rapprochement with Israel; while if no such understanding resulted from the present talks in Cairo, Neguib would certainly be in no better position, and no more inclined, to discuss peace with Israel than he has been so far, since the general atmosphere in Egypt would then be more receptive to bellicose propaganda than to pleas for "peace and understanding" with anybody.

If the present "break" should be followed by Neguib's further disappointment through the failure of what may be his last card – the hope of getting Dulles' support in pressing the British for the desired concessions – he is expected to spare no effort to impress on Dulles that the alternative to unconditional British evacuation of the Canal Zone is "troubles and chaos", with all kind of extremists assuming eventual control in the country, and all that that may mean for the internal security of Egypt – and the defence of the West.

It is felt here that Dulles may be taken in by some such argument, and even if his reaction appears restrained and non-committal, may none the less encourage Neguib much as McGhee, on a similar previous occasion, encouraged Moussadegh in his intransigence beyond anything he actually intended in the way of dissociating the U.S.A. Government from British policies in one or another constellation or country of the Middle East. Dulles' visit to the Middle East is therefore regarded here with very grave concern, since any wedge driven between the U.S. and British policy in that area may be even more dangerous at the present juncture than ever before.

The last thing H.M.G. wishes is to see anything of that kind. But on the other hand, if Neguib should get what he wants – i.e. unconditional surrender to his demands – the results will be no less detrimental to the British position and interests in the whole area, including Africa, than would an Anglo-American collision over Egypt. Even if there were no actual physical "vacuum" created in Suez, it is clear that the political atmosphere would be such that Britain would have to prepare, in all the surrounding countries where she still maintains certain positions and certain prestige, for something even worse than "troubles in Egypt".

I noticed a certain uneasiness – mainly among the Tory M.P.'s – over the fact that the conduct of affairs at the F.O., at this critical moment, is being left more and more to the permanent officials. Eden has been very seriously ill (a few days ago his condition was critical, and fatal results were not excluded);

.2 בתיק 93.04/41/4, וראה מס' 175.

he is improving slowly, but it is clear that even if he eventually recovers, it will be many months before he can return to work. Churchill has so much else to deal with that, even if he wished, he could not find time to deal with F.O. matters except very generally. Others on the political side at the F.O. lack either the authority or the knowledge to deal with events quickly, as they develop, and so have to await the P.M.'s decisions. He will, however, bring all his powers to bear if Dulles' visit to Egypt should look like increasing the troubles already created by the U.S.A. for Britain in previous months through Ambassador Caffery. The F.O. and the British Ambassador in Washington are in close touch with Aldrich here, and the State Department, with a view to guarding against Neguib's attempts to exploit the real or assumed differences between the American and British points of view to advance his own intransigent aims – a policy which the Arabs, like the Turks before them, have for generations past found an extremely useful one.

In the coming few weeks, while Dulles is in the Middle East, it will clearly be of special importance for us to keep in close touch with one another, and I would greatly appreciate your keeping me promptly informed of any news that may reach you from Washington or other sources which may be of importance for our work here.[3]

As ever yours,

E.E.

201

י. צור אל מחלקת אמריקה הלטינית
J. Tsur to the Latin American Division

מקור: 130.12/2571/2

בואנוס איירס, כ"ג באייר תשי"ג
8 במאי 1953

סודי

להערכת ביקורו של שר החוץ

הפרידה שנערכה לשר החוץ בשדה התעופה במונטבידאו, התחנה האחרונה בדרך מסעו בארגנטינה, צ'ילה ואורוגואי,[1] סימלה שלא מדעת את אופיו של הביקור כולו. בפינה אחת של הנמל האווירי ניצבה הפמליה הרשמית: שר החוץ של אורוגואי, ראש

3. ראה תשובת קומיי על המכתב, 12.5.1953, שם.

201
1. ראה מס' 170 (הערת־עורך).

הטכס וחבר מלוויהם, פלוגת חיילים דיגלה את נשקה והתזמורת הצבאית השמיעה את צלילי "התקווה". אותה שעה עמדו במרחק־מה שורות מלוכדות של חברי תנועות נוער חלוציות, על מדיהם ודגליהם, וקהל יהודי רב הצטופף ליד מבואות שדה התעופה כשהוא מנופף בידיו לברכה וקורא קריאות הידד לשר ולמדינת ישראל. אכן היה זה סיום נאה למסע של עשרים יום אשר צביונו היהודי נשתבץ בצביון המדיני־הכללי עד שלפרקים קשה היה להפריד בין השניים. לא היה זה ביקור של שר חוץ בלבד, אלא בראש וראשונה פגישה בין שר יהודי ומושבות ישראל שבתפוצות. כך ראוהו אנשי הממשלות וכך קבלוהו המוני היהודים.

המסקנה הראשונה המתבקשת מאליה לאחר שבועות אלה שעשינו במחיצתו של השר היא שליישובים היהודיים בדרום היבשת הביא ביקורו יותר מאשר בשורה מן הארץ, ולו גם מפי מנהיג לאומי ששמו הולך לפניו. מסעו, דבריו, קבלת־הפנים המלכותית שנערכה לו על־ידי השלטונות, תגובת העיתונות הכללית – כל אלה הגבירו את כבוד ישראל בעיניהם והגדילו את כבודם בעיני עצמם. קומתם נזדקפה מתוך הרגשה שיש מדינה העומדת מאחוריהם, המייצגת אותם כביכול כלפי חוץ, והיא מדברת בלשון גאה עם השלטונות אשר למרותם הם נתונים ומשתפת אותם ביד נדיבה בכבוד הניתן לה באשר היא מדינה.

הזדהות מוחלטת זו של יהודי המקום עם ישראל שהיא מסימניה של ארצות אמריקה הלטינית, דיה הייתה כשהיא לעצמה להסביר את ההתלהבות שאין לה תקדים אשר בה קידמו היהודים בשלוש הארצות את שר החוץ של ישראל. אם נוסיף לכך את העבודה המאומצת שנעשתה על־ידו, את נאומיו שהצליחו להעלות את רמת המחשבה הציונית ואת העובדה שציינוה רבים, כי השר לא נתפש ליוהרה המציינת כמה שליחים מן הארץ ולא נקט בלשון ציווי בדברו אל יהודי הגולה, אלא הבליט את חיבתו, את הערכתו לחייהם העצמיים ואת הבנתו לבעיותיהם – והייתה התמונה שלמה.

שלוש משימות עמדו לפני שר החוץ בביקורו זה: (א) לחזק במגע ישיר את הקשרים שנוצרו בשנים האחרונות עם הממשלות ולקרבן לבעיות מדינתנו, וכן להפגין כלפיהן את הערכתה של ישראל לידידותן; (ב) להבהיר בפניהן ובפני דעת־הקהל את בעיית היחסים בין יהודי המדינות הללו לבין ישראל, לנסות ולבסס ביסוס מדיני את הקשר החי בין ישראל לתפוצות ואת עובדת העזרה המתמדת לבניין הארץ, עובדה שהיא יוצאת דופן בנוהג המדינות של דרום אמריקה; (ג) לעזור במישרין להצלחתה של המגבית המאוחדת וממילא לתת דחיפה מחודשת להסברה הציונית כלפי פנים.

אתחיל במשימה האחרונה שערכה לגבי עתיד עבודתנו לא יימדד רק בתוצאות המעשיות של מגבית השנה. מבחינה זו חל ביקורו של השר ברגע הנכון. המגבית המאוחדת בארגנטינה ובארצות השכנות היא מודד נאמן למתח הציוני של היישובים. היא הוקמה בתנופה כבירה בימי מלחמת השחרור וקימום המדינה. ככל שעבר הזמן והיהודים התרגלו לרעיון המדינה, כן נחלש המתח וגברה האדישות. התרומה למגבית נעשתה מעשה של שיגרא. העסקנים נתעייפו ומרצם נחלש. רק בחודשים האחרונים נתעורר הציבור היהודי מתרדמתו לנוכח המהלומה של האנטישמיות הסובייטית. תהליך הירידה נעצר, אך כדי לשבור אותו כליל דרושה הייתה תנופה עצומה, במטרה להעלות את המגבית מחדש לרמה של מכשיר לאומי מדיני. הופעתו של השר חוללה כמדומני את המפנה הזה ותוצאותיה תעמודנה לאורך ימים.

אינני יודע אם יתבטא הדבר בעלייה כספית לאלתר. אמנם מעידים הסימנים הראשונים על עלייה ניכרת מאוד בתרומות. ראשי המגבית בארגנטינה בטוחים שיבצעו את המשימה של הגדלת ההכנסות ב־50% לגבי אשתקד ואילו בצ׳ילה ובאורוגואי נעשו התחלות שלא נודעו כמותן זה שנים: במשתה קבלת־הפנים בסנטיאגו נאספו למעלה מ־14 מיליון פזות צ׳ילניות (כ־100 אלף דולר) ובמונטבידאו נמסרה לידי השר המחאה של מאה אלף דולר לפני התחלתה הרשמית של המגבית. אולם גם אם יתבדו הסימנים הראשונים הללו והעלייה לא תהיה ניכרת כל־כך בסופה של השנה, הנה ברור לכל העוסקים בצורכי המגבית כי עבודתם נעשתה קלה יותר, כי הקהל מגלה נכונות נפשית גדולה יותר, כי חזרה רוח ההתנדבות ששררה בתקופת הגבורה של שנת 1948.

אכן אחראית לכך האווירה הכללית שנוצרה בביקורו של השר, דברי ההסברה שלו והמעמד שלא יישכח של פגישתו פנים אל פנים עם המוני היהודים. החוויה הגדולה של האסיפה ב״לונה־פארק״ שבבואנוס איירס שעה שהשר הועמד במגע נפשי ישיר עם רבבות היהודים שמילאו את האולם מפה לפה, נתנה הרגשה בלב הכול כי נשבר קרח האדישות, כי נתחשלה אחווה חדשה בין גולה זו לבין ישראל. בקנה־מידה אחר חזרה תופעה זו ונשנתה באסיפות הפומביות בסנטיאגו ובייחוד במונטבידאו וכן בביקורו של השר במושבות היק״א שבאנטרה־ריוס.

להעמקת ההרגשה היהודית הזאת סייע בארגנטינה גורם שלילי שגרם לנו לא מעט צער וחרדה ופגע בארגון הרשמי של ביקורו בארץ זו. מר שרת בא הנה בימים מתוחים ביותר, כשנתגלו בקיעים במבנה המשטר הפירוניסטי. ראיונו הראשון עם הנשיא פירון[2] נתקיים למחרת האסיפה הגדולה בככר שליד בית הממשלה, שלוותה התפוצציות ובעקבותיה יצא ההמון לשרוף את מרכזי האופוזיציה. כרגיל היה היישוב היהודי שרוי בחרדה ומה גם שהמוני הפורעים הונהגו על־ידי הלאומנים שנטיותיהם האנטישמיות ידועות לכול. לאחר אותו ליל זוועות נודע בציבור כי ההמון ניסה לפנות לצד השכונות היהודיות וכי הדבר נמנע בהתערבותה התקיפה של המשטרה. גם המאסרים המרובים שנעשו לאחר כך לא כללו שמות יהודים. בקהל רווחה הסברה שנוכחותו של שר החוץ של ישראל הצילה את יהודי בואנוס איירס מהשתוללות ההמונים. אינני יודע באיזו מידה מוצדקת הדעה הזאת. ברור שלא היה בכוונתה של ממשלת פירון מלכתחילה להרשות להמונים להתפרע ביהודים. אך לא מן הנמנע, כמובן, שהשלטונות אחזו באמצעי זהירות מיוחדים כדי למנוע פגיעות ביהודים בשעה ששר החוץ של ישראל שוהה בעיר כאורחה הרשמי של הממשלה. בין כה ובין כה, עצם העובדה שדעה זו הייתה רווחת בציבור – ועדיין מדברים על כך בגלוי בארגנטינה ובארצות השכנות – העמיקה עוד יותר בלב ההמונים היהודים את הרגשת תלותם בכוחה ובמעמדה הבינלאומי של מדינת ישראל.

בפגישותיו עם ראשי המדינות ובהכרזותיו לעיתונאים הקדיש השר תשומת־לב מיוחדת להסברת הקשר בין יהודי הגולה באשר הם אזרחי מדינות זרות לבין ישראל. בשיחתו הראשונה עם הנשיא פירון שנתקיימה באווירה ידידותית ולבבית כלפי חוץ, אך ניכרו בה סימני המשבר החמור שעבר באותם הימים על השליט הארגנטיני, ציין השר לטובה לא רק את יחסו של הנשיא ליהודים כי אם את העובדה כי בארגנטינה

2. ב־16 באפריל.

ניתן להם לפתח את חייהם הפנימיים בעצמאות גמורה וכי הממשלה מבינה ומטפחת את נאמנותם ומסירותם לישראל כמרכזם הרוחני ומולדת עמם. באותה שיחה הביע השר את סיפוק נפשו מקיומה של הרמוניה משולשת: בין ממשלת ארגנטינה לאזרחיה היהודים; בין יהודי ארגנטינה לבין ישראל; ובין ממשלת ארגנטינה לממשלת ישראל. על הסברה זו חזר באוזני הנשיאים ושרי החוץ של צ'ילה ואורוגואי. בהזדמנויות אחרות, בשיחות ובמסיבות עיתונאים, הבליט את הזכות של הסולידאריות היהודית כאחת מזכויות היסוד של חירות האדם, באשר הוא אזרח יהודי. כשנשאל על מסע ההשמצה של רוסיה נגד ישראל הבהיר כי רק במדינות שבהן קיים חופש הפרט ניתן ליהודים לא רק למלא את חובותיהם כאזרחים בודדים, אלא לחיות את חייהם המיוחדים, להתאגד ולפעול לטובת עמם. הכוונה הייתה - וכך גם נתקבל הדבר בציבור והובן על־ידי השליטים - להדגיש כי חופש הזיקה היהודית לישראל הוא חלק בלתי נפרד מהחירות האזרחית בכללה וכי כל הפוגע ב"חירות יהודית" זו, בעקרון הדמוקרטיה הוא פוגע.

דברים אלה שנאמרו בארגנטינה בשעת משבר במשטר, הובנו ונתפרשו כראוי. ואמנם מיהר פירון להביע את הסכמתו להם ולחזור על רגשי אהדתו לאזרחיו היהודים ולישראל. אשר למגבית - הפועלת כאן בניגוד לתקנות החוק ואינה מוכרה רשמית - ניתן חיזוק רב לביטחונה, בשיחות עם השרים חברי המועצה הכלכלית ובפגישת הסיכום עם פירון.[3] בהזדמנויות אלו הועלתה בצורה גלויה ביותר בעיית השימוש בכספי הסיוע הנאספים בארגנטינה למען ישראל ואף הובטחו סידורים מתאימים להעברת הכספים במסגרת יחסי המסחר בין ישראל לארגנטינה. בהמשך השיחה אמר פירון, שהחוק במדינתו מחייב כל קרן הנועדת לחו"ל להפריש 50% מהכנסותיה לצדקה מקומית, ואילו לגבי הקרנות הנועדות לישראל איננו מפעיל את התקנה הזאת משום שהוא מבין לצרכיה המיוחדים של המדינה היהודית. כשהבטיח לחזור ולשלוח משלוחי סחורות באמצעות קרן אווה פירון ביקש לשמור את הדבר בסוד, כי הוא מוצף בקשות דומות מצד האיטלקים, הספרדים וכו' ויתקשה להסביר להם משום מה הוא מוציא את היהודים מהכלל. על כך ענה השר, כי הוא שמח לציין, כי הוא, הנשיא, מבין את השוני שבמצבנו, אך הוא מבין יפה כי יקשה עליו למסור את הבנתו זו לאחרים.

אם לא יחולו זעזועים מרחיקי לכת במשטר בארגנטינה קשה לשער כי הממשלה תרים יד בזמן הקרוב נגד המגבית ונגד חופש הפעולה הציונית, דבר שניתן היה לחשוש לו באווירה המתוחה של היום.

כדי לסיים את פרשת המגע עם השלטונות בארגנטינה, ניתן לציין כי מבחינת המשימות המעשיות נזדמן לשר לשוחח עם השליטים בכל הבעיות שהיה לנו עניין להעמידן לדיון. בשתי הפגישות עם פירון דובר על יחסי המסחר, על מעמד היהודים, על שיתוף הפעולה בין שתי המדינות בזירה הבינלאומית. בפגישות אחדות עם רמורינו, וכן בסעודה שנערכה על־ידו ובארוחה שניתנה לכבודו בצירות, גולל לפניו השר את עמדתנו בבעיית ירושלים ובשאלת הפליטים והסביר הסבר היטב את עניין העברת משרד החוץ לירושלים. הבטחות מסוימות לא ניתנו - ואין זה נהוג במדינות

3. לפרטים נוספים על השיחות ראה מברקי צור אל משרד החוץ, 23.4.1953, 30.4.1953, 130.09/2294/4.

אלו לקבוע עמדות במסמרות – אך הרגשתי היא ששיחות אלו סייעו ליצירת אווירה של רצון טוב במשרד החוץ שתועיל לעבודתה של צירותנו בעתיד.

לעומת זאת הועם, כאמור, זהרם של הטכסים הרשמיים בארגנטינה מפני מסיבות הימים שבהם חל ביקורו של השר. אילו הקדים בואו בשבוע ימים בלבד בוודאי שהיה פירון מראה לו את כל פאר קבלת־הפנים ל״איש אשר הנשיא רוצה ביקרו״. ואמנם כך נקבע הדבר לכתחילה בתכנית הרשמית שאושרה על־ידו. כמה סיבות צדדיות נצטרפו וגרמו לשינוי התכניות: איחור המטוס שהגיע לפנות בוקר מנע בעד הטכס הרשמי של קבלת־הפנים בשדה־התעופה; מפני פיגור זה נדחה הביקור הפרוטוקולרי אצל הנשיא ליום אחר ואז נערך ללא כל גינוני טכס; הסעודה הגדולה מטעם שר החוץ שהוזמנו אליה כל ראשי הנציגויות נתבטלה ברגע האחרון מפני השביתה הכללית שהוכרזה ב־15 באפריל והוחלפה בארוחת־צהריים מצומצמת. העצבנות שבה היו שרויים כל השרים ופקידי הממשלה – ויותר מהם פירון עצמו – בימי הפצצות ושרפות המועדונים לא הניחה להם לדאוג כראוי לביקור. ייתכן שהיה מי שהשתמש במסיבות אלו כדי להנמיך את הד הביקור, ואילו ידידינו בממשלה היו חרדים למעמדם הם וחששו להרבות לחץ. יש מקום לחשוד בשר החוץ רמורינו – שניסה לעכב עד הרגע האחרון את חתימת ההסכם התרבותי – כי ידו הייתה בזה, אולי מפני לחץ הצירים בארצות ערב ואולי – בפשטות – מפני שנאתו האישית למנגל שהיה גם הוא בין ״המחותנים״ בימים האלה. פרשה זאת לא נתבררה עדיין כל צורכה וספק אם תתברר.

כלפי חוץ לא הורגשו הפגימות הללו כלל. העיתונות הקדישה לביקורו של השר מקום רב, ואילו בשעת הטכסים עצמם השלימה ההתלהבות היהודית את אשר החסיר הטכס. בפגישה הראשונה עם פירון, למשל, שנערכה כביקור רגיל ללא ברק חיצוני, התאספו עשרת אלפים יהודים ליד בית הממשלה ובהתלהבותם והתרגשותם הרבה הפכו את הביקור למעמד רב־רושם. וכן במקרים אחרים.

מבחינת הסידורים החיצוניים אורגן הביקור על־ידי הממשלה ללא רבב. לרשותו של השר ומלוויו הועמד מטוס להעבירו לאנטרה־ריוס, קבלת־הפנים של השלטונות המקומיים הייתה מפוארת, ובעיר הבירה עצמה ליווהו שני שלישים, אזרחי וצבאי, והמשטרה לוותה אותו ודאגה לביטחונו יומם ולילה.

לעומת ארגנטינה הנסערת קיבלו צ׳ילה ואורוגואי את השר באווירה שקטה ונוחה כדרכן, בכל גינוני הטכס ובלבביות שאין לה שיעור. ממשלת צ׳ילה עשתה את כל המאמצים כדי לשוות לביקור אופי של מאורע מדיני גדול. למן קבלת־הפנים בשדה־התעופה ועד ההמראה חזרה לארגנטינה לא זזה ידו של שר החוץ אוסקאר פנר מידו של מר שרת. נאה ביותר היה טכס הנחת הזר על מצבתו של או׳היגינס כשחיילים מעלים על תורן את דגלי צ׳ילה וישראל ותזמורת צבאית מנגנת את שני ההימנונים הלאומיים. הנשיא הזמין לארמון הממשלה לסעודת־צהריים את כל חברי ממשלתו ורעיותיהם ושר החוץ ערך סעודת־ערב מפוארת בארמון קוזיניו. בקבלת־הפנים בבית־הנבחרים ובסינט, וכן במסיבות שנערכו על־ידינו נפגש השר לשיחות ידידותיות עם ראשי המדברים של מדיניות צ׳ילה, חברי כל המפלגות, בין של הממשלה ובין של האופוזיציה. ובחגיגה הנוגעת עד הלב שנערכה בבית־הספר הממשלתי על שם מדינת ישראל שרו הילדים הנוצרים (היה ביניהם רק תלמיד יהודי

אחד) את "התקווה" בספרדית ונאמו נאומים ציוניים נלהבים. ביקורו של השר עשה רושם רב בכל החוגים והיה לשיחת היום. ואף כי לא נידונו בעיות מדיניות מיוחדות – כי ברוב השאלות הבינלאומיות ואף בשאלותינו אנו אין מחלוקת בינינו לבין צ׳ילה באו"ם – מובטחני שנפיק תועלת מהידידות שהועמקה ומהתנופה החדשה שניתנה להסברת ענייננו.

ידידותנו עם אורוגואי הפכה מסורת שהממשלה ודעת־הקהל במונטבידאו גאים עליה מאוד. דבר זה בא לידי ביטוי ביחס השלטונות לביקורו של השר. הוראות הטכס היו חמורות – הגענו לנמל כשאנו לבושים צילינדר וחליפת־בוקר רשמית – אך מאחוריהם הסתתרה הפשטות והלבביות שאנשי אורוגואי מצטיינים בהן. גם כאן נערכו שיחות מרובות עם שר החוץ פרוקטואוזו פיטאלוגה בשעת הסעודות הרשמיות והארוחה המצומצמת שנועדה לחילופי דעות בין שני השרים. נאה ופשוט היה הטכס בבית הממשלה והפגישה עם נשיא המועצה מארטינז טרואבה. גם כאן נקשרו קשרי ידידות במסיבה בבית־הנבחרים, בקבלת־הפנים שנערכה מטעם הצירות ובהזדמנויות אחרות. ובשעה שנשא שר החוץ של אורוגואי את כוסו בסעודה שנערכה מטעם מר שרת "לסבלנות אין־קץ, למסירות לאידיאלים, למאבק ללא־ליאות, לאמונה בעתיד, ובקיצור: למדינת ישראל", ניכר היה שלא היו אלה דברים של נימוס גרידא אלא הבעה של הערכה עמוקה למדינתנו. בצדק אמר השר באחד מנאומיו במסיבת אנשי ממשלה כי הערכה זו ואמונה זו מטילות עלינו עול של אחריות כבדה – שלא נאכזב חלילה את המדינות הידידות המאמינות בנו כל־כך.

יצויין במאמר מוסגר לשבחם של אנשי אורוגואי, שעשו את כל המאמצים כדי לקיים את הביקור לפי התכנית, אף־על־פי שנתאחר ביומיים מפאת מחלתו של השר. איחור זה גרם טורח רב לצירותנו במונטבידאו, אך תבונתם ורצונם הטוב של אנשי משרד החוץ סייעו בהרבה להצלחת הביקור למרות המכשול הזה.

וגם במדינות הללו – כמו בארגנטינה – חפפה על הפגישות הרשמיות רוח החג ששררה ברחוב היהודי. לא המשמר הצבאי היה העיקר ולא רוכב האופנוע המשמיע את שריקת הסירנה לפני מכוניתו של שר החוץ, אלא עיניהם הנוצצות של היהודים הניצבים על המדרכה ורואים בכבוד הניתן ל"שר שלהם". במונטבידאו, שבה היהדות פרימיטיבית ושורשית יותר מבסנטיאגו, היו המונים מצטופפים בכל מקום שמכוניתו של השר הופיעה וידיים היו נדחקות מבעד לחלון המכונית כדי לנסות וללחוץ את ידו של האדם שבא אליהם כנציג הקוממיות היהודית. אינני יודע אם חיה עדיין בישראל עצמה אותה תחושת החדווה של העצמאות שמפעמת בלבם של היהודים הללו. לחדווה זו, לגאווה זו ולהרגשת אחדות הגורל עם ישראל נתן ביקורו של השר פורקן ומבע.

ארכו הדברים ועדיין לא מיציתי את הפרשה. אפשר שתינתן לי עוד ההזדמנות לספר על פרטי המסע, על הפגישות, המסיבות והנאומים ללא ספור שנידון להם השר בשלושת השבועות הללו.[4] היה זה מאמץ כבד מנשוא. במידת יכולתנו ניסינו להקל עליו אף כי קשה מאוד היה לעמוד בלחצם של היהודים שתבעו וחזרו ותבעו שכל שעה מיומו של שר החוץ תוקדש להם ללא סייג. אך מובטחני כי בסופו של דבר לא ניחם

4. פרטים נוספים על הביקור ראה בתיק 130.12/2571/2.

מר שרת על החלטתו לבקר בדרום אמריקה. נתגלתה לו יבשת חדשה, אך מובטחני שנגלה לו גם מעיין חדש של נאמנות יהודית אשר מעטים כמוהו בתפוצה של ימינו.

בברכה,

יעקב צור
י. צור
ציר ישראל

202

א. ששון אל ו. איתן
E. Sasson to W. Eytan

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.20/2474/4

רומא, 10 במאי 1953

(א) קרוב לוודאי שבשיחותיהם עם דאלס ינסו הערבים להסביר חשיבות חוזה הביטחון הקיבוצי הערבי להגנת ארצות ערב וידרשו תמיכה כלכלית וצבאית בממדים גדולים להכשרתו, להפעלתו ולהעמדתו בעת הצורך לצד המערב.

(ב) כן קרוב לוודאי שיבטיחו הערבים לדאלס שכאשר יקום חוזה הביטחון הקיבוצי תהיינה מדינות ערב – כגוש מאוחד בהגנתו האזורית ומלוכד במדיניותו החיצונית – מוכנות לדון עם מעצמות המערב על שיתוף־פעולה להגנת המזרח התיכון.

(ג) אין ספק שהערבים יעלו בשיחותיהם עם דאלס את בעיות פינוי התעלה, תיקון גבולות ישראל והפליטים וינסו ללחוץ על פתרונות רצויים. אך אין להניח שהם יעמידו השגת הפתרונות האלו כתנאי להקמת חוזה הביטחון הקיבוצי ולהפעלתו. הערבים רואים בביקורו של דאלס כהזדמנות בלתי־חוזרת וישתדלו לנצלה עד המכסימום הן להשגת עזרה כלכלית וצבאית והן להשגת תמיכה מוסרית ופוליטית בסכסוכיהם עם אנגליה, צרפת וישראל.

(ד) באם הערבים ינקטו באמת בטקטיקה כזאת בשיחותיהם עם דאלס וישימו את כל הדגש שלהם על חוזה הביטחון הקיבוצי, הרי זה לא רע כל כך לנו. ראשית – הדבר ידחה לפי שעה הקמת ארגון הגנת המזרח התיכון. שנית – הוא יאפשר לנו למצוא אצל דאלס אוזן קשבת יותר לתביעותינו הצבאיות הנפרדות להגנת עצמנו ולשיתוף עם המערב. ושלישית – הוא יחליש את לחץ האמריקאים עלינו בשאלת הגבולות, הפליטים ועוד.

(ה) אני חוזר ומציע לא להציג בפני דאלס את שאלת השלום עם הערבים כדבר הכרחי וחיוני לישראל מאיזו בחינה שהיא. הוא דרוש ליציבות המזרח התיכון בלבד.

לשיקולכם.

ששון

203

ח. גאון אל משרד החוץ
Ch. Gaon to the Ministry of Foreign Affairs

העתק: 130.02/2428/4

[תל אביב], כ"ה באייר תשי"ג
10 במאי 1953

סודי ביותר

הנידון: ועדות שביתת־הנשק ויחסיהן עם מדינות ערב

1. הוועדות

א. המסגרת של ועדות שביתת־הנשק הפכה למנגנון שווא, שאין ביכולתו ליישב בעיות תכופות ומעשיות המתעוררות והקיימות בינינו לבין ארצות ערב. ונהפוך מכך – מנגנון זה דוחה ומטה מדרכה כל פעולה העלולה להיטיב את המצב. אין אנו מפיקים כל תועלת של ממש מהפעלתו.

ב. העבודה השגרתית העקרה של ועדות שביתת־הנשק, לאור השינויים בהשקפות של אנשי האו"ם, והמעצמות, גורמת לעתים לתוצאות מנוגדות לעניין הישראלי. פעולות הוועדה מנוצלות להפצת תעמולת הסתה.

ג. הבעיות העיקריות שנשארו פתוחות ליישוב (אזור מפורז בגבול הסורי, ירושלים והר הצופים, האזור המפורז בגבול המצרי, מעבר בסואץ ובמיצרי טירנה) תמצאנה את פתרונן מעל למסגרת ועדות שביתת־הנשק.

ד. היתרון היחיד שאפשר להפיק מוועדות שביתת־הנשק הוא המגע הישיר עם נציגי ממשלה ערבית וניצול רחב של אפשרויות המגע הזה. קו פעולתנו כיום שואף להפחתת פעולה רשמית בוועדה ולהשארתה כמקום מפגש חופשי.

2. בעיות שוטפות עם ארצות ערב

א. לבנון

1. הוועדה הישראלית–לבנונית מקדישה את רוב זמנה ליישוב בעיות משטרתיות העולות באזורי הגבול. היא דנה במקרים של גנבה, הברחה, השגת גבול בלתי־חוקית ביבשה, בים ובאוויר, ומנסה למצוא להן פתרון בפגישות בלתי־רשמיות.

עמדתנו כלפי הלבנון היא נוחה אולם תלויה בהדדיות.

קו זה ננקט בכדי:

א. להציג קיום אפשרות של חיים תקינים בשכנות עם מדינה ערבית.

ב. ליצור חיץ בין מדינות ערב על־ידי יחס שונה לאחת מהן.

ג. ליהנות מנוחיות המצב שנוצר.

2. לאחרונה החריפו היחסים עם הלבנון, בעיקר עקב הסתת ארצות ערב האחרות (סוריה). לבנון מנסה לנצל את היחסים הטובים הקודמים, ובו בזמן להיראות כעוקבת אחרי הקו של יתר מדינות ערב.

ב. סוריה

המפתח ליחסים עם סוריה בוועדת שביתת־הנשק הוא האזור המפורז. רגישות סורית בעבר לגבי אזור זה נובעת מהעובדה שישראל במשך הזמן משתלטת עליו ומפעילה בו את ריבונותה.

נכונות הסורים לדון כיום על שינוי קו שביתת־הנשק שלמעשה מחלק את האזור, נובעת מרצונה:

א. למנוע בו התפשטות ישראלית נוספת.

ב. לרכוש כפרים על תושביהם ושטחים נרחבים מעבר לגבול סוריה, ולהפנות תשומת־לב האוכלוסיה להישג זה של המשטר.

ג. להוכיח למעצמות ובעיקר לארצות־הברית, שאיפות שלום ומתינות למען קבלת סיוע כספי.

וייתכן גם

ד. לאפשר לעצמה הקמת תחנת־כוח על אדמת רצועת אל־חמה לפי תכנית הירמוק,[1] בסיוע הטכני האמריקאי.

בזמן הדיונים שורר שקט באזורים המפורזים, אשר יתמיד במקרה של סיומם בהסכם. באם לאו, יש לצפות לתקריות שתחרפנה בהדרגה עד אשר הבעיה תוכרע.

ג. ירדן

1. הדוחק בו חיה האוכלוסייה בגבולות הארוכים עם ישראל, ואי־יציבות של שלטון רופף גורמים להסתננות רבה לישראל לשם שוד, הגוררת אחריה מעשי חבלה ורצח. בהיעדר רצון בממשלת ירדן להשליט סדר על־ידי צווים והוראות שאינם מתקבלים, נופל כל כובד עול ההתגוננות על ישראל. גם המעצמות מהססות מלהפעיל לחץ ישיר על הירדן, בהיותו נוגד לעניינן.

2. בד בבד עם גאות דרישותיהן ועמדתן של ארצות ערב, מעלה ירדן את תביעותיה ובמיוחד את דרישתה להר הצופים.

למרות חששה מכוחה של ישראל, מתריסה ירדן כלפיה, בהסתמכה על תמיכת יתר ארצות ערב, אנגליה ויתר המעצמות וכן גם על ריסון על־ידי ארצות־הברית מפעולות יזומות בידי ישראל.

ד. מצרים

1. כל זמן היות מצרים מופנית ליישוב בעיות פנימיות, אין מצרים מגלה יזמה בפעולותיה בוועדה המעורבת.

היא משתדלת להראות יחס לבבי שכוונתו לדחות לעתיד מעורפל כל פעולה מעשית. הצעות ישראל שהיו מכוונות לניצול השינוי במשטר במצרים, הוטו על כן, ונשארו תלויות: פגישה בממד גבוה, הסכם לדיג בחופים, הסכם ספנות, הסכם למעבר חופשי ימי.

2. הכוחות המצרים מנסים ליישב את הבעיה [ה]יחידה הקיימת והעלולה להחריף את יחסי מצרים–ישראל, והיא ההסתננות שבבסיסה ברצועת עזה.

203

1. ראה מס' 139 והערה 1 שם.

פעולות החבלה המלוות את תופעת ההסתננות, ואופיין הנקמתי, ייתכן ומקורם בארגון מחתרתי הקיים ברצועה.

3. מתנהל מאבק שקט וחבוי להשתלטות על האזור המפורז של ניצנה. ידי המצרים על העליונה בנצלם נוכחות מספרים גדולים של בדוים מצרים מזוינים בתוך האזור. ידי ישראל קשורות בהיעדר היאחזות ממשית, והיא מסתפקת, בלית ברירה, בעמידה על זכויותיה לפי הסכם שביתת־הנשק.

3. היחסים עם נציגים ערבים

א. מדינות ערב שללו מנציגיהן בוועדות שביתת־הנשק כל יזמה. נציגים אלה אינם מגיבים על כל מפנה או אירוע חדשים וחייבים בכל מקרה כזה להיוועץ בממשלותיהם ולקבל את ההנחיות המתאימות. הם אינם מגלים רצון ליישב בעיות. רוב הנציגים מגלים יחס אישי לבבי שנשאר, אמנם, ללא ערך חיובי.

ב. ההתייעצויות התכופות של משלחות ערביות לוועדות שביתת־הנשק חזקום בעמדתם והביאו לפעולה משותפת ומתואמת, מכוונת נגד ישראל ומקשה עליה. אין אמנם התמדה במדיניות משותפת זו, ובמקרים של עניין ישיר לאחת מארצות ערב, סוטה זו מן הקו.

4. סיכום

מצב של שביתת־הנשק אפשר לארצות ערב להתגבר על חסרונותיהן הצבאיים ולאסוף את כוחותיהן.

כיום התרעננו מדינות ערב ונוקטות בעמדה חזקה. הסכמי שביתת־הנשק לא קדמונו בדרך לשלום שהוא המשימה העיקרית שהונחה בזמן חתימת[ם].[2]

חיים גאון, סגן־אלוף
קצין מטה לוועדות שביתת־הנשק

204

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA208
נוסח יוצא: 93.01/2209/3

ואשינגטון, 11 במאי 1953

הערות נוספות לביקור המזכיר:[1]

(א) מגמת הביקור להפגין התעניינות הממשל בכל מדינות העולם הפתוח שלא כדרך הממשל הקודם שנמתחה עליו ביקורת בגלל התרכזות יתר באירופה. נוסף על

2. המשפט האחרון נוסף בכתב־יד.

204
1. ראה מס' 206 (הערת־עורך).

מגמה תעמולתית והפגנתית זאת ינצל המזכיר הזדמנות להקשיב רב קשב אך ספק אם ירבה תגובות והערות מצדו.

(ב) אין בידו תכנית לשלום ולא יתחייב לתמוך בשום תביעה או דרישה. כל חברי המשלחת קיבלו הוראה נמרצת לא להביע הסכמה או התנגדות למה שישמעו מהערבים או מאתנו בדבר תנאי השלום. המזכיר יביע משאלת ארצות־הברית שהשלום יכון ושהצדדים יכוונו איש אל רעהו את דרישותיהם ותנאיהם. מאידך מקווה המזכיר כי ביקורו ימריץ את שני הצדדים להרהר בקול רם על תנאי השלום ועל־ידי כך תינתן תנופה לתהליכי המחשבה והדיון. בשבוע האחרון ירד עניין השלום בין ישראל וערב מהמקום הראשון בסולם העדיפות מבחינת התעניינות המזכיר ועתה הועלה המשבר בין אנגליה ומצרים על ראש דאגתו.

(ג) מחמד [מחלקת המדינה] משתכנעת לאט לאט כי לערבים הסתייגות מושרשת לגבי כל סיוע בולט להגנה המערבית ואדישות עמוקה לגבי מגמת המערב לבלום את התפשטות הקומוניזם. יש התאכזבות מסוימת מנגיב אך מניותיו הקודמות עוד טרם ירדו כליל.

(ד) ייתכן כי במצב זה תימצא אוזן קשבת לדרישה שארצות־הברית תנצל את מלוא האפשרות להסתייע בישראל על־ידי פיתוח המערכה הקיימת של יחסי שותפות והרחבתה מבלי לחכות להסדרים אזוריים מיוחדים. על־כל־פנים יש כר נרחב לטיעון יעיל בכיוון זה. יש להזהיר בפני הטענה הערבית על אמנת הליגה כתחליף להסדר הגנתי אזורי.

(ה) הואיל ובעיית התעלה אינה הולכת לקראת פתרון כולל עלינו לעורר את בעיית המעבר כבעיה נפרדת התובעת פתרון במסגרת חוזי שביתת־הנשק והחלטות מועצת־הביטחון.

(ו) בגלל ידיעות דה־רידר ושאר הגורמים לא עלה בידנו עדיין להחדיר הערכה צודקת של מצב הגבולות ורצוי להשקיע מאמץ מיוחד בפרשה זאת.

(ז) בשיחה עם סטאסן צריך להסביר מדוע ההענקה החדשה שתהיה רצינית נוסף על שילומים לא תפתור את בעיית החוב בלי עזרה נוספת מיוחדת בשנה התקציבית הבאה.

(ח) יש לחסן אותם בפני השמצה פרועה בבירות ערב על־ידי העמדתם למפרע על תוכן הדברים שישמעו שם. יש להציע שיבואו בדברים אתנו בוואשינגטון בנוגע לכל ידיעה בלתי־אוהדת שישמעו עלינו אחרי נסיעתם מישראל. בצורה עדינה יש לרמוז כי נציגים אמריקנים בשאר הבירות עלולים לצערנו אולי בטבע הדברים להתרשם יתר על המידה מהטיעון הערבי ואנו מקווים שכל נציגי אמריקה במזרח התיכון יתנו ידם למגמה אחת לשכנע את הערבים כי נחוץ שלום וכי שלום זה יושג רק במגע חופשי עם ישראל וללא תנאים קודמים.

(ט) בכלל יש להעניק רושם שאנו כתורקיה מהווים מבצר כמעט יחיד של בגרות מדינית ואהדה למערב באזור חדור קנאות וקיצוניות, אזור שיירכש למחשבה מבוגרת ופרו־מערבית רק בזמן ממושך ועל־ידי מאמצים מתמידים. דבר זה לא יושג בן לילה ובינתיים אשרי אמריקה שיש לה לפחות איים בודדים של אהדה וסיוע.

אבן

205

ר. שילוח אל מ. שרת
R. Shiloah to M. Sharett

העתק: 130.02/4373/15

[תל אביב], כ"ח באייר תשי"ג
13 במאי 1953

כמוס

בסוף ינואר שנה זו מסר עבד אר־רחמן צאדק, הנספח לעיתונות בשגרירות המצרית בפאריס, אשר עמו אנו מקיימים קשר חשאי, למר ש. דיבון את ההודעה דלקמן בשם המפקדה המצרית:

[.....][1]

לאחר התייעצות עם ראש הממשלה ושר החוץ הוריתי את מר דיבון להשיב כדלקמן:

[.....][2]

הבוקר, כלומר כשלושה חודשים לאחר תשובתנו לצאדק, נתקבל מדיבון המברק כדלקמן:

היום מסר לי צאדק שקיבל הוראה מג'מאל עבד אנ־נאצר למסור לי תוכן מכתב המשיב על הודעתנו האחרונה. המכתב נכתב באפריל ולא צוין תאריך; הגיע פאריסה באיחור דרך ואשינגטון עקב תקלה בדואר הדיפלומטי. המכתב מודפס על נייר רשמי של המפקדה, מופנה אל צאדק וחתום על־ידי ג'מאל עבד אנ־נאצר כסגנו של נגיב.

לאחר קראי המכתב השאיר בידי העתק בכתב ידו. להלן תרגומו לאמור:

1. על ממשלת ישראל להעריך ולהבין עמדת ממשלת מצרים מבחינת דעת־הקהל המצרית וממשלות ערב, לכן יש לבנות מדיניותנו לגבי ישראל בהדרגה כדי שנגיע יחד לתוצאות המקסימליות האפשריות.

2. במצב הקיים אנו מבכרים עמדה של הימנעות מהצהרות תוקפניות נגד ישראל כצעד ראשון בכיוון זה.

3. אני חוזר ומבטיח שאין לנו שום כוונות תוקפניות נגד ישראל ואני שמח שממ[שלת]ישראל קיבלה את דברינו על בסיס של אמונה הדדית.

4. ממ[שלת] מצרים יודעת יפה השפעת ישראל בחוגים אמריקניים ומצפה שישראל תשתמש בתקופה מכרעת זו בתולדות מצרים בהשפעתה לעידוד וחיזוק התביעות המצריות בחוגי העיתונות ובחוגים הרשמיים. הוכחת סיוע זה בצורה ממשית יקל [כך!] מאוד על תפקידנו להגיע להסדר סופי ביחסינו עם ישראל וניצול השפעתנו בחוגים ערביים למטרה זאת.

205

1. נוסח ההודעה ותגובת צאדק לא הודפסו כאן; הם מופיעים במס' 47.
2. נוסח התשובה לא הודפס כאן; הוא מופיע במס' 70.

5. באשר לנכונות ישראל לקניית כמויות כותנה הרי עם כל הכרת תודתנו והערכתנו להצעה זו לא הגיע עדיין הזמן לבצעה. אנו מבכרים קודם כול לקבל הבהרות מדויקות בקשר לסוג וערך הסיוע הכלכלי האמריקני הרשמי והבלתי־רשמי והדרכים להשגת הסיוע כדי שנוכל להיכנס לפרטי הנושא.

6. מצד שני וכדי להוכיח רצוננו הטוב נבדוק בכל הרצינות נושא מעבר הספינות, בכל אופן יש כבר הקלות מצדנו בעניין זה. עד כאן דברי ג'מאל [עבד אל־נאצר].

אינני מקבל את ההסבר שמסר צאדק על התקלה בסדרי הדואר ונראה לי, כי מסירת התשובה לנו בעת ביקורו של דאלס אינה מקרית והכוונה לרכך את נוסח דיבורנו אל דאלס בענייני מצרים.[3]

בברכה,
ר. שילוח

206

הערת־עורך
Editorial Note

ביקורו של ג'.פ. דאלס בישראל
13–14 במאי 1953

מזכיר המדינה של ארצות־הברית ג'ון פוסטר דאלס ביקר בישראל ב־13–14 במאי עם מנהל הסוכנות לביטחון הדדי, הרולד סטאסן, ופמליה בת תשעה אנשים. הביקור התקיים במסגרת מסעו של המזכיר ב־11–19 במאי בשבע מדינות במזרח התיכון: מצרים, ישראל, ירדן, סוריה, לבנון, עיראק וערב הסעודית; וב־20–27 במאי בהודו, פאקיסטן וטורקיה. בישראל ובחלק מן המדינות האחרות היה זה ביקור ראשון של מזכיר מדינה של ארצות־הברית. על שיחותיו בישראל ראה מס' 207–209, 211–213. על שיחותיו במדינות אחרות ראה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1-154.

3. ראה תגובת בן־גוריון על הפנייה המצרית במס' 217 ואת טיוטת התשובה של ישראל במס' 229 (נספח). ראה גם מס' 215 וכן רפאל אל אבן, 14.5.1953, 130.15/3744/1.

207

שיחת מ. שרת ובכירים ממשרד החוץ עם ג'.פ. דאלס וחברים ממשלחתו
(בתל אביב, ב־13 במאי 1953, בשעה 17.15)

Meeting: M. Sharett and Senior Officials of the Ministry of Foreign Affairs – J.F. Dulles and the U.S. Delegation
(Tel Aviv, 13 May 1953, 17.15 hrs.)

Report: 130.20/2474/4 :דין־וחשבון

כמוס

Foreign Minister Mr. Sharett, Mr. Comay, Mr. Shiloah, Mr. Bendor. Secretary of State Mr. Dulles, Mr. Stassen, Mr. MacArthur, Mr. Byroade, Mr. Russell, Mr. McDaniel, Mr. Fried.

The Foreign Minister – expressed appreciation of the contacts made possible by the visit in the formative and turbulent days of the State.

The tour is evidence of the overriding interest of U.S. in the affairs of the region. He hoped the visit would contribute to the stabilisation and pacification of the area and make it more impregnable to the inroads of pernicious influences.

Peace

The cardinal aim of Israel's foreign policy is peace, the desire to put our relations with the Arab States on a basis of good-neighbourliness and friendly cooperation.

There are no intrinsic conflicts between Israel and her neighbours if Israel's right to live is granted.

The difficulties in the way of peace are psychological; therefore, time is required for the Arabs to get used to the idea that Israel exists and does not mean war but peace.

Peace means peace with us as we are – not with something imaginary – as we are in area, in population, in status.

Territory

We hear loose talk about far-reaching territorial changes to our detriment. This is an unrealistic basis for any settlement. There is no reason why the countries around Israel should claim any of her territory. They lost none – Israel does not claim any of theirs. During the war Israel armies overran territories of her neighbours e.g. in the Sinai Peninsula and in Lebanon. These areas were evacuated and Israel makes no territorial claims in these countries. Jordan benefitted from the dislocation which set in as a result of the war. It has helped itself to a territory to which its title has never been established. Israel's frontier with Jordan is extremely difficult and a source of jeopardy but we are willing to accept it.

Egypt neither needs nor deserves the Gaza strip, but again Israel does not raise the question of the occupation of the strip by Egypt and will not make its return a condition of a settlement.

Israel is ready to make peace – peace for 100 years as the Prime Minister said the other day – on the basis of the present armistice lines. Minor adjustments are, of course, possible. Once the major point is accepted in principle, there should be no difficulty in reaching agreement on points of detail.

The Arab claim to return to the United Nations resolution of 1947 has no basis in justice or reality. They cannot have it both ways. Having rejected that resolution and declared war upon it and Israel, they now have to accept the verdict of that war.

Fear of aggression

They claim to fear our possible aggression. By erecting a centre of immigration, they say, we are erecting a centre of explosiveness. According to them, expansiveness is inherent in our very nature.

The Arabs contradict themselves. On the one hand they say that Israel is too small to contain the Jews, on the other hand they want to reduce the size of Israel by, for example, taking away the Negev. We can use the Negev; if it is taken away, the area of Israel will be severely restricted and Israel should then, according to Arab logic, become even more dangerous.

Even if we were to assume Arab fears are genuine, it would betray the crudeness of Arab reasoning. They think in terms of area of land as they have plenty of it – though much is under-developed. For them area alone means strength and greatness.

Israel's relative success is primarily due to quality, not merely to quantity. We aim at close settlement, intensive farming, utilisation of water resources, industrial development.

Generally speaking, to assume we would embark upon the adventure of invading our neighbours is an insult to the intelligence of outside observers.

There is more reason to fear that the Arab States will converge upon Israel in an attempt to crush her than to believe that Israel would fan out in offensive adventure.

Such fears of Israel's aggressive intent overlook the delicacy of Israel's international position. Israel is more internationally minded and is dependent on support from abroad, particularly from the U.S. Israel's contacts with Jewish Communities overseas make her more sensitive to international reactions.

Israel is beset with great internal difficulties produced by the integration of the new immigrants. There is a certain measure of discontent and criticism of the Government, helped on by the abusers of democracy. Nevertheless, Israel shows an almost disconcerting degree of stability while around her thrones totter, heads fall and new rulers pop up overnight. As compared with the

sensational headlines which upheavals in the neighbouring countries keep making in the world press, Israel presents a rather dull and monotonous aspect. It has had practically the same people at the helm from before the days of the creation of the State. No adventurer is here likely to come to the fore and capture power. If there is any country where a reckless military adventure is out of the question it is Israel, which would be flouting world opinion and taking a serious risk in engaging a foe vastly superior in numbers.

But if the Arabs are really afraid, then they should try to obtain guarantees, for example, in the form of a peace treaty binding Israel to the status quo. To profess fear of Israel's aggression and in the same breath to reject Israel's offer of peace is again a contradiction in terms.

Population

Israel was once prepared to share her independence with a considerable Arab minority according to the original partition plan.

Fate and the Arab war of aggression brought about an Arab exodus from Israel, not unique in recent history (e.g. Greece and Turkey after the 1st World War; Central Europe in 2nd World War; India and Pakistan after partition). Nowhere has there been a return to the status quo ante. In Israel the vacuum had been filled by immigrants. Repatriation of Arabs would explode the security and economy of the country from within.

Again there is contradiction in the Arab claims. They say that Israel oppresses the Arab minority in the country. At the same time they want to increase that minority.

The Arabs in Israel enjoy full equality, except those who live in border zones, where the refusal of the Arab States to make peace and delinquency in the application of the Armistice agreements make certain restrictions on movements necessary. Yet Arabs in Israel live a better life than Arabs in the same strata of society in the Arab countries.

The admission of more Arabs would wreck internal stability and security. It would make neither for the safety of the State nor of the Arabs. In the long-term interest of all concerned it is better that the refugees stay where they are, with the possibility of re-allocation in the Arab countries.

All the Arab countries would benefit from an overall plan for the economic integration of the refugees. All of them except Egypt suffer from underpopulation. Perhaps even in Egypt the desert areas might be exploited, as Neguib himself seems to think. He has repeatedly been reported as toying with the idea of desert development in the Sinai and the western wilderness.

Compensation

Israel's liability is to pay fair compensation – fair to those to whom it is due; fair to Israel in view of her economic position and how the land was

acquired. Israel is prepared to pay the compensation into an international fund from which resettlement would be financed.

Jerusalem

While the problems of territory and refugees lie between Israel and the Arab States around, the problem of Jerusalem and the Holy Places lies between Israel and Jordan on the one hand and the United Nations on the other. States like Egypt or Syria have no more to say about Jerusalem than any other member state of the United Nations.

If there are religious interests at stake in Jerusalem, they are world interests. There is a general spiritual attachment to Jerusalem in the Christian world, and Israel is prepared to satisfy international interests in full compatibility with her sovereignty and territorial integrity.

In 1949 U.S. and Israel voted against the corpus separatum conception as unrealistic and unwarranted. It would have spelt the economic ruin of Jerusalem which is dependent on the hinterland. The status of the Holy Places may appear to be a problem. Actually, even in the present situation, we do not see that there is any problem at all, at any rate for the Christians, who have full access to the Holy Places. Only the Jews suffer from lack of access to the Wailing Wall. The Christian Holy Places are perfectly secure and well looked after. There have been no complaints on that score. However, if the international community nevertheless feels uneasy, and is prepared to institute international supervision of the Holy Places, Israel is prepared to cooperate. But the main shrines are in Arab custody, in the Jordan occupied section of Jerusalem. In the Israel section there are only the two churches on Mt. Zion. It would be a paradox to subject to international supervision the Dormition on Mt. Zion whilst leaving free from it the Church of the Holy Sepulchre. Hence Jordan's consent is essential for any scheme of international supervision to become operative. For its own part Israel is ready for it. It should be clear, however, that complete freedom of access to the Holy Places depends upon peace between Israel and Jordan, and no amount of international supervision will solve that problem.

Transfer of Foreign Ministry

The transfer of the Foreign Ministry to Jerusalem has nothing whatsoever to do with the problem of the Holy Places. Just as the absence of the Foreign Ministry from Jerusalem has not facilitated the institution of international supervision, so the Ministry's transfer to Jerusalem will not impede the setting up of it. Actually, the removal of the Foreign Ministry to Jerusalem will be only to the good as far as the Holy Places are concerned because it is the Foreign Ministry which is the organ of the Government's sensitiveness in regard to the discharge of its responsibility for the Holy Places. Supposing something really untoward happens to a Holy Place in Israel. Will anyone expect the Ministry of Finance or the Ministry for Trade and Industry to worry about it? It will be the business of the Foreign Ministry to see to it that

matters are put right, but how can it intervene effectively if it is not on the spot?

The transfer is not a political demonstration, but a practical necessity. It was clear from the outset that sooner or later the Foreign Ministry would have to be moved. It now suffers from pernicious anaemia by being separated from the body of the government. It cannot bring its effective influence to bear on governmental counsels. We waited a few years in the hope that the position would be regularised, but Assembly after Assembly met and nothing new happened. We cannot wait indefinitely. It would be disastrous for the Foreign Ministry and detrimental to foreign interests – of which the Foreign Ministry is the spokesman in Israel – for the Ministry to continue to remain cut off from the rest of the government. If we have to choose between the Foreign Ministry being with the rest of the government and its being near the foreign Missions, we shall choose the former. We hope that sooner or later the Missions will follow us to Jerusalem. In the meantime, we shall be accommodating for those remaining in Tel Aviv by providing certain facilities. The transfer itself is inevitable. There is not a single instance in the whole world where a Foreign Ministry is in one town and the other government departments in another.

Peace would solve all the problems, but it may be long in coming. We realise that it is impossible to force peace upon an unwilling party, though it can be prompted and encouraged.

Discontinuance of hostile acts

If there is no peace – and Israel can certainly hold out without it – the least that Israel must demand is the discontinuance of hostile acts in full accord with the Armistice agreements.

Of late there has been a rising curve of frontier incidents that have assumed the form of guerrilla warfare. The initial link in each chain of these acts of aggression is on the other side of the border. There is large-scale marauding, theft, robbery, murder, sabotage – and all in one direction. Even if in hot pursuit or by way of prevention, we break into the adjoining territory, operational initiative is always on the other side, causing us increasing loss and worry. Any help of the U.S. in influencing the Arab States to curb marauding would be welcome.

That discipline can be maintained is evidenced by Syria, from whose border there is no infiltration. There is little from Lebanon too. We are not happy about the position on the border with Egypt. But the most serious complaints are against Jordan. Accords have been violated and our proposals for high-level talks rejected.[1] We would be happy if the position could be brought under control lest it degenerate still further.

207

1. ראה מס' 127, והערה 3 שם, ומס' 146 ו־182.

Economic boycott

Marauding is not the only form of active hostility adopted by the Arabs. There is the economic boycott. If they cannot be forced to trade with Israel – even if the boycott is a breach of the United Nations Charter – they should certainly be prevented from terrorising third parties, as, for example, in the case of the recent threats of Lebanon to the K.L.M. and other civil air lines that use both Lod and Beirut. If the Arab countries want international aid, they cannot be permitted to get away with this.

Suez Canal blockade

The blockade of the Suez Canal and of the Gulf of Akaba continues because of the disconcerting reaction of the Powers to the blockade of the Canal. Israel could never have got away with open disobedience of a Security Council resolution, as Egypt has done in flouting the decision of the Security Council, which called upon her to discontinue the blockade.[2] Despite all the present difficulties we may be facing an early settlement of the problem of the Suez Canal Zone and this may include the termination of the blockade. If a solution is not at hand, or if the settlement does not envisage the removal of the blockade, we will have to appeal for serious consideration of the position, which is causing us loss of foreign currency and is prejudicial to our international rights. We cannot possibly acquiesce in the continuation of the present state of affairs where an express decision of the Security Council remains inoperative. What Egypt is doing to Israel today, she will, if not checked, do to others tomorrow and therefore the blockade of the Canal is a matter of general international interest.

(Mr. Dulles interrupted to ask when the Security Council resolution on the Suez Canal blockade was passed and the date was supplied.)

Overall defence

The Arab States are actually waging war against Israel in various ways, and our primary preoccupation is with the danger of an Arab attack. But we never forget the wider perils. He personally feels that there has been no change of heart in the Soviet Union, only of tactics. This causes us great concern, because of our democratic way of life. There is no country from Gibraltar to Japan, throughout North Africa and South Asia, in which democracy means so much to such a high percentage of the population as it does in Israel. Here the democratic tradition has very deep roots.

We hope that a new war will never come. But one way to avert it is to prepare for it. Israel is ready, has been and will continue to be ready, to play her part. To us the defence of democracy here and throughout the world is indivisible. But Israel must be helped. There is one paramount question that weighs on our minds and that is whether the U.S. is determined to defend the

2. הכוונה להחלטת מועצת־הביטחון מ־1 בספטמבר 1951; ראה כרך 6, הערת־עורך, עמ' 593–594.

Middle East under any circumstances and through all the stages of a possible conflict. He once put this question to General Marshall when he was in the Pentagon. Gen. Marshall said frankly that he could not answer that question. Lack of certainty on this point creates a serious problem. To us there is no question but that a third world conflict would end in the victory of the free peoples. The question is not what the ultimate result will be but what will happen in the intervening stages. More is at stake than the mere preservation of our democratic institutions. There is the danger that the work of three generations in Israel will go up in smoke before the dawn of final democratic victory will break.

We feel that the thinking and state of preparedness of the U.S. have advanced a great deal since our first approach to the Pentagon, but there is still a marked difference between NATO and any plan for the defence of the Middle East. NATO is based on an undertaking by the participating countries to go to each other's aid. As far as we are aware such an undertaking on the part of the U.S. is still absent in any scheme of regional defence that is considered for the Middle East. Be it as it may, there is no reason why practical arrangements should not in the meantime be made to strengthen dependable units in the area. We cannot see why the reluctance of the Arab states to come forward should stand in the way of the U.S. doing something for Israel.

Much valuable time has already been lost.

Israel fully accepts the thesis that internal peace is necessary for an effective defence of the area, but the strengthening of Israel need not wait for peace. We are badly in need of additional arms, but if it is felt that it is impossible to give us arms, then the assistance can take the form of infrastructure. In any case, we feel strongly that it is high time for something practical being done in that direction and we hope that congressional authority for it will be forthcoming.

Mr. Dulles said that he appreciated the illuminating and cogent presentation of the Foreign Minister. He and his colleagues have come to learn. The Foreign Minister used the term "overriding" in describing American responsibility. The U.S. has no God-given mission to settle the problems of the whole world. They have, however, certain power and influence and as they want to act in a responsible way, they seek information.

This part of the world was neglected by the U.S. in the past. There were policies for Europe, the Far East and South America but none for the Middle East and South Asia.

He was interested in the Foreign Minister's remarks on Soviet policy, in which he, too, felt that there was no basic change. He asked if the Foreign Minister interpreted what was going on in Russia as a relaxation of internal *[sic]* pressure to enable the rulers to concentrate on internal tensions.

The Foreign Minister said that personally that was his opinion but he would add that the objective of Soviet policy was also to widen rifts in the democratic camp by the apparent removal of the immediate menace of war.

Mr. Dulles said that the Soviet world was held together by force and the only way it could be split was by violent revolution within. The free world can more easily break apart. If there is any relaxation in the common effort of the free world, the differences submerged would come to the top. He wondered whether the new tactics were agreed upon before Stalin's death or brought about by Stalin's death, which necessitated concentration on internal matters.

The Foreign Minister gave it as his personal conjecture that the present policy had been maturing in the ruling group before Stalin's death but it was repressed. The brakes were removed by the death of Stalin, or, if the issue was a controversial one, the group that advocated this policy even in Stalin's lifetime managed to assert its will after he had departed.

Mr. Dulles said that there were traces of the policy in Stalin's brochure of October, 1952, which said that the imperialistic powers would bring about their own ruin.

The Foreign Minister pointed out that it is a fundamental principle of Marxist teaching to help on what is anyhow inevitable.

Mr. Dulles said that there were indeed signs that the few kind words already spoken by the Soviet rulers had let loose differences in the free world that had been submerged. This was a dangerous trend.

As for the Suez – the present negotiations between Egypt and Britain did not relate to the Canal but to the bases in the area. They were not likely to help solve the problem of the Canal.

Mr. Byroade said that that was true of the present phase of the negotiations but the problem of the Canal might come in at a later stage.

The Foreign Minister said that Egypt, if left alone with the bases, would be in more undisputed control of the Canal than she was today. If the British were to leave the bases without the blockade being removed, the blockade would be aggravated and world interests would be brought into serious jeopardy.

As the conversations ended *Mr. Dulles* turned to a map on the wall and said that he wished to know what the Foreign Minister thought about a land passage between Egypt and Jordan in the South, as well as what he thought could be done about the waters in the North.*

The Foreign Minister said that if Egypt were to express willingness to make peace with Israel, to be more exact, to respond to the overtures made by Israel, and if a peace settlement depended on a passage between Egypt and Jordan, Israel would be prepared to seek a suitable solution while preserving her territorial integrity. He added that here again they were up against a

(*) N.B. Mr. Dulles never took up these subjects in the subsequent talks.

psychological difficulty and not a point of practical interest. The question of the land passage was only a question of prestige because there had never been any traffic in that area.

Mr. Dulles said that despite his preoccupation with his negotiations with Britain, Naguib found the opportunity to talk about Israel.[3] He claimed that what had taken place in the area was not the partition of Palestine but the division of the Arab world, into which Israel had driven a wedge.

This was said in reply to an earlier remark by the Foreign Minister that Mr. Dulles had probably found the situation in Cairo completely overshadowed by the Canal conflict and that Naguib was probably so engrossed with it that he had no time to spare for anything else, including Israel. The intention was to draw Mr. Dulles on both subjects.

The hour being late, the meeting broke up without there being an opportunity to revert to the northern waters.[4]

208

שיחת ו. איתן ול. כהן עם חברים במשלחתו של ג׳. פ. דאלס (בתל אביב, ב־13 במאי 1953, בשעה 17.15)

Meeting: W. Eytan and L. Kohn – Members of the U.S. Delegation (Tel Aviv, 13 May 1953, 17.15 hrs.)

130.02/2414/29

כמוס

Mr. Walter Eytan, Dr. L.P. Kohn.

Lt. Col. Meade, Mr. O'Connor, Mr. Hadsel, Mr. Gamon, Mr. Key.

After some preliminary light talk, in the course of which Col. Meade reminisced about his previous visits to Israel, particularly during the troubled months of the autumn of 1948, the conversation easily came around to the subject of peace with the Arabs. Col. Meade stated with some emphasis, and was supported in this by other members of the American delegation, that the Egyptians had said that they wanted peace with Israel and had conveyed the impression that they were sincere, but had repeated again and again that they could not approach the subject before they had settled the question of the evacuation of the British forces from the Suez Canal area.

The conversation then centred on the psychological difficulties of the Arabs meeting us at the peace table produced largely by the extremist attitude of the Arab leadership in their public utterances. Mr. Eytan gave his

3. על שיחותיו של דאלס ומשלחתו במצרים ראה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 3-25.
4. השווה דיווח על השיחה ב־ FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 29-32.

American listeners a graphic account of the conclusion of the armistice agreements with the Arab States. As soon as the Agreement with the Egyptians had been concluded it proved there was little difficulty in getting similar agreements in quick succession with the Lebanon and Jordan. Syria was the most difficult and took the longest. In this connection he described how the Arab delegations at the Lausanne Conference, while refusing to meet the Israel delegation officially at the conference table, had individually made and maintained contact with it. The Americans, in this connection, said that it seemed to them that General Naguib was himself not aware of his own strength in Egypt and that in their view his position was infinitely more powerful than he was aware of, and that this enabled him to do what he thought right. He himself, however, was not so sure of this and tended to be circumspect and hesitant.

Mr. Eytan then described the numerous efforts which had been made by Israel to meet the Arabs, all of which, however, had failed to produce any results owing to the intransigence of the Arab League.

Col. Meade then asked whether we were not prepared to agree to some token readmission of Arab refugees to Israel. In reply to this question, Mr. Eytan said no and offered an analysis of the Israel attitude to the whole refugee problem. He described what had been done in the past in the matter of family reunions, the hundred-thousand offer and its rejection by the Arabs,[1] etc.

He was then asked what importance the Tri-Partite guarantee given by the Western Powers in 1950 to both sides had played in the political developments since then, to which he replied that he thought that neither side had in their political thinking and moves been much influenced by the Tri-Partite Declaration.

In connection with the statement made by the American participants that the Egyptians were prepared to make peace with us but only after the negotiations with the British had been successfully concluded, Dr. Kohn observed that from their point of view the Egyptians should be inclined to enter into peace talks with us even while the crisis with the British was still extant. It would gain them considerable sympathies in the world. The fact that they were prepared to sit down for peace talks with Israel could be used by them to demonstrate to the world that they were not so intransigent as they were painted. At the same time, their stubborn attitude *vis-à-vis* the British would protect them against any charge of being prepared to sell Arab interests. Just because of their stiff attitude towards the British they were in an ideal position to enter into peace talks with Israel, which could raise their

208

1. המדובר בהצעה שהעלתה ישראל בשיחות לוזאן ביולי 1949 לקלוט מאה אלף פליטים ערבים לאחר שייכון השלום בינה לבין שכנותיה. ראה כרך 4, מבוא עמ' ט"ז–י"ח, הערת־עורך עמ' 206 ומס' 124.

prestige in the eyes of the world without damaging it in the eyes of the Arabs. This point made some impression on the American delegation.

In the course of the talks, the name of Dr. Bunche cropped up, and Mr. Hadsel asked in a rather pointed way whether the success of the armistice negotiations was attributable in a special measure to Dr. Bunche's personality, to which Mr. Eytan gave an emphatic reply in the affirmative, giving a detailed account of Dr. Bunche's resourcefulness as an originator of political devices and as a brilliant draftsman. He also praised his great industry and concentration. (L[eo] K[ohn] had the impression that the question of Hadsel was not an improvisation, but that they might be thinking of bringing Bunche again into the scene, especially after his visit to Israel and Egypt[2] and wanted to hear how we felt about him.)

Finally, Mr. O'Connor asked an obviously pre-arranged question on how we viewed the present Russian peace offensive. He said we had the reputation of being shrewd political observers and they would therefore like to know how we viewed this matter. Mr. Eytan and L[eo] K[ohn] then spoke on that subject for a few minutes saying the usual things.

209

פגישה בסעודת־ערב בין שרי החוץ, האוצר והפנים ובכירים במשרדי הממשלה וג׳. פ. דאלס וחברים במשלחתו

(בבית שרת ברמת גן, ב־13 במאי 1953)

Meeting at Dinner of the Ministers of Foreign Affairs, Finance and Interior and Senior Officials with J.F. Dulles and the U.S. Delegation

(Ramat Gan, Mr. Sharett's House, 13 May 1953)

130.02/2414/29

During the meal *Mr. Dulles* talked to Mr. Sharett fairly freely about his experiences in Egypt. He had found Naguib an honest person but obviously dependent on the good will of the group around him. He had met the members of the Junta who, though possessing no official status, had recently started coming out into the open, taking direct part in the talks with the British and generally making their presence felt. He was astounded by the narrowness of their outlook – and that went for Naguib as much as for the officers. To them the eviction of the British from the Canal Zone was the only problem that mattered. They were completely blind to the far-reaching changes in the balance of strength and the world-wide repercussions which the transfer of the Canal base from Britain to Egypt would bring about.

2. ראה מס׳ 77 והערה 3 שם, ומס׳ 85, הערה 2.

He himself had tried to open their eyes, but failed. In an after-dinner speech, in a lighter vein than was possible in official conversation, he had described his own international experiences in past years, indulging as it were in self-criticism and explaining how he had found national problems interlocked with world affairs. He thought the implication would be clear. Yet when Naguib rose to reply all he had to say was again to repeat the shibboleths that the British had to quit, that this was the only way for Egypt to regain her complete independence, etc.

On the way from Cairo to Israel their aircraft flew over the Canal at a fairly low height and he could personally get a general idea as to what the installations were like. He was tremendously impressed by what he saw. He realised that it was out of the question simply to deliver these enormous defence assets into the hands of the Egyptians, particularly when their minds were conditioned the way they were.

The position was grave. Each side was the prisoner of its public opinion. Naguib was committed up to the hilt to the policy of complete and immediate evacuation and could not retreat without risking the loss of power. Churchill was likewise unable to get his public to accept a simple walk-out. He himself had drawn up a compromise plan which he had communicated to Washington. Once back, they (the U.S.) will start talking to the British.

A concealed query, couched in the form of an affirmative statement, to the effect that Mr. Dulles' plan was probably based on the formulation of successive stages of withdrawal and substitution, elicited no response.

Mr. Dulles was obviously unhappy about Mr. Churchill's speech in Parliament,[1] as showing rifts in the Western camp. While this general criticism was conveyed by innuendoes, the reference to the passage on Israel in that speech was explicitly negative. That statement, Mr. Dulles thought, was most untimely. It was too blatantly an attempt to play off Israel against Egypt. The Egyptians were incensed with the speech. Their hatred of the British was, in general, infinitely fiercer than that of Israel, but they didn't love Israel more for seeing it as a possible pawn in the British game against them.

Mr. Dulles emphasised repeatedly that there had been no change in the overall defence policy of the U.S. with the advent of the new Administration

209

1. ב־11 במאי, יום בואו של דאלס לקהיר, פתח צ׳רצ׳יל את הוויכוח על מדיניות החוץ בבית־הנבחרים הבריטי. הוא קרא לכנס ועידה רמת דרג של נציגי המעצמות והבליט בדבריו את חילוקי הדעות בין ארצות־הברית לבריטניה בשאלות הבינלאומיות ובייחוד באשר לברית־המועצות. הוא סקר באריכות את התפתחות המשא־ומתן האנגלי–מצרי, ובדברו על ישראל אמר שהיא הגורם החשוב ביותר במזרח התיכון, ולמזלה הצליחה להקים את הצבא הטוב ביותר באזור ולהדוף את ההתקפה המשולבת של שכנותיה ובכללן גם מצרים. הוא הדגיש שבריטניה תקיים את הבטחותיה לישראל ולא תניח לכף לנטות לרעת ישראל בעקבות הספקת המטוסים למדינות האזור.
הוא הביע תקווה שבעיית הפליטים תזכה לתשומת הלב הראויה ויוטבו היחסים בין ישראל לירדן. (ראה ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, 25 במאי 1953, מס׳ 669.) ראה גם מס׳ 222.

or the Russian alleged peace offensive. He cited their very prompt and effective response to the S.O.S. of the French in Indo-China – the despatch of American planes to that front – as a case in point.

While the Anglo-Egyptian conflict was the main topic of Mr. Dulles' conversation at table, he suddenly left that subject to say something about Jerusalem. He hoped that if we did move the Ministry to Jerusalem, we would not do it while he was around: it would embarrass him greatly. Mr. Sharett hastened to assure his guest that nothing as precipitate as that was intended. Mr. Dulles went on to say that his advice to us would be, à propos of the transfer to Jerusalem, to make a public statement on the Holy Places more or less on the lines of the Foreign Minister's explanation to him in the office that afternoon.

Mr. Rokach, who was seated on Mr. Dulles' left and was listening, remarked that our attitude on the problem of the Holy Places had been made known times out of number. To this *Mr. Dulles* replied that there were things which bore endless repetition and he would certianly advise us to restate our position on that occasion.

* * *

Having risen from the table, the party broke in two by previous arrangement.

In Mr. Sharett's study a discussion took place on Israel's economic problems in which Mr. Eshkol, Mr. Avriel and Mr. Kollek took part for Israel and Mr. Stassen, Mr. Matteson, Mr. McDaniel and Mr. Jones for the U.S. The main topic was Israel's foreign exchange position.[2]

At the same time the political discussion was resumed in the lounge. Mr. Sharett had with him Mr. Rokach, Mr. Eytan, Mr. Comay, Mr. Shiloah and Mr. Bendor. In addition to Mr. Dulles there were present Mr. MacArthur, Mr. Byroade, Lt.Col. Meade, Mr. O'Connor, Mr. Hadsel, Mr. Russell and Mr. Fried. Later, Mr. Stassen, Mr. Eshkol and their friends joined the main body in the lounge.

Mr. Dulles said he would like to say something about the trend of Soviet policy. People were usually engrossed in their local problems and did not pay attention to the danger from Communism. Such was the case in Egypt where the officers were trying to restore integrity and honesty and regain the attributes of national sovereignty without giving heed to world problems.

The great question overshadowing everything else was whether the Judeo-Christian civilisation was going to survive, with all the moral and spiritual values for which it stood.

Soviet philosophy treated human beings as animals – paying attention only to their material well-being.

2. פרטים על השיחה ראה ב־ FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 32-3.

Our civilisation was gravely threatened. It was important that there be people who saw the problem in its broad aspects. Israel did, because the people of Israel had a sense of history.

From that point of view, the difference between this dinner in the Foreign Minister's house and the dinner the previous night with Naguib was as between day and night. With us he felt he had a common language.

The question was whether the values we cherished were to be saved or submerged, maybe for the next thousand years. To prevent this would require vital strength and it would not be done by people who had no real sense of mission. He believed that Israel had done great things in that respect. He did not agree with us in all matters. U.S. policy had not always been in the best interests of the total situation. It had been affected by political considerations.

Yet Israel's vitality and what she had created justified faith in our common sense of values. This was a symbol of what could be done.

He had always been sympathetic to giving us a chance. When in 1947 there were rumours in the U.N. corridors that hordes were sweeping down on Israel, he told Gen. Marshall that if people were prepared to die for what they believed in, they should be given a chance. We had shown that we were prepared to die for our cause. Our success was a great encouragement to those who shared our common ideals.

The U.S. Government had made mistakes with regard to the situation in the Middle East. However much he might disagree with us in details, he had great admiration for what we had done – it was a creative effort of those who had faith similar to theirs.

The Foreign Minister expressed his appreciation of the remarks of Mr. Dulles. He said that Israel's opposition to Communism was basic. Communism conceived human progress as one great military operation conducted along a world-wide front by a supreme central authority which imposed absolute discipline and exacted blind obedience. To us history was a creative process depending upon free initiative from below. An enterprise like ours particularly required a regime of free creativeness which only democracy could ensure.

There was another aspect. Jews everywhere were a minority. They could only hope to conduct their own collective life if the regime around them allowed groups and individuals a full chance of self-expression. This was not the position behind the iron curtain where no form of free self-expression was allowed and where Jewish life was consequently doomed.

Mr. Dulles said that the Russians believed that human troubles came from disharmony. Their solution was to eliminate all differences and not to tolerate divergencies.

The Foreign Minister added that they flattened out all human personality. That bore on us particularly for we were a delicate growth ("not so delicate!" exclaimed Mr. Dulles). Even Tsarist Russia allowed certain scope for

freedom of expression so that the Zionist movement was able to arise and develop in those days.

Mr. Dulles said he would like to have the Minister's interpretation of the trial of the Jewish doctors in Russia. Was it really intended to serve mainly as a sop to the Arabs? And why the retraction?

The Foreign Minister said that the Arab aspect of that affair was only an incidental by-product. The main trend which expressed itself in the Slansky trial in Prague and in the indictment of the doctors in Moscow was preparedness for war. The anti-Jewish line was a derivative. The Soviet system was built on severe isolation – the complete severance of ties between the Soviet population and the world outside. That was practicable because the ethnic groups composing the Soviet bloc were coeval with the system – except for the Jews.

By merely being aware that they are Jews, they formed part of a world fraternity which had the bulk of its membership and its main centres – Israel and U.S. Jewry – outside the Soviet system. The Russian rulers were not sure where the hearts of the Jews would be in an hour of trial and they therefore came to the conclusion that the connections of the Jews with Israel and American Jewish organisations were dangerous. The next step was to warn against such connections – to terrorise the Jews themselves by warning them of possible reprisals and to prepare public opinion for such eventuality. So the charge of disloyalty and criminal plotting was brought against a few prominent people who might serve as an example.

The Russians were thereby serving notice on the Jews and on the population generally.

If that theory was correct, then the reversal of the charges against the doctors was dictated by the retreat from war-mongering, as part of the peace offensive. They had to show that there was no longer any tension. They also probably wanted to remove the stigma of antisemitism which might otherwise militate against their peace offensive being accepted as genuine by certain circles.

The reversal might also have been an internal matter – the squaring of accounts between Beria and Malenkov – but this did not contradict the former explanation.

Mr. Dulles said that people thought that because the U.S. Government was cutting expenditure, it meant they were basically altering their policy. That was not the case. What had been wrong with previous planning – and he said this in no criticism of the former Administration, since the fault was general – was that it was thought possible to forecast with a fair degree of accuracy at what point of time the danger of war would reach its peak, and plan accordingly. So there was a time when 1950 was assumed to be the critical year, then 1952 and 1954. It was comparable to a man being told to run a race of 100 yards, then when he was just about to reach his goal he would be told that the course had been extended to 250 yards, then again to 500 yards. Such

a man would collapse. But if he knew in advance that he was in for a much longer race he would husband his resources and win.

Experience had shown that it was not possible to foresee with accuracy when the phase of greatest danger would be.

The result of forecasting was an unbalanced budget. When a country was at war or faced with a certainty of war, it threw away all considerations of balancing the budget. But if there was no war, there had to be a balanced budget while at the same time military establishments had to be kept at the same level, and progressing. They had to guard all the time against the evils of inflation.

At the last meeting of the NATO Council, it was decided to concentrate on quality and training and to pay more attention to infrastructure. In that way a sustained effort could be kept up for a long period of time within economic bounds. The Western Powers did not wish to exhaust themselves. They adapted themselves to a more realistic view of the peril, which they were convinced had not passed and which was not less serious. On that basis the U.S. could maintain an adequate military establishment for a long time without dislocating its economy.

The Foreign Minister said that as people much interested in the survival of democracy and determined to defend themselves, they were much heartened by what Mr. Dulles said. But they were not among those who received military aid so they did not suffer from the easing off!

Mr. Dulles had mentioned the insensitiveness of Egypt to the problems of the region and the world. We had been at pains to stress this point for years. There were two ways of rationalising this neutralist attitude. As far as the Arabs alone were concerned, it was a matter of elementary short-term expediency. The Arab reasoning was very simple. In any world conflict there were two sides. One must be stronger and the other weaker. But there was no telling till the end of the conflict which was which. Be the outcome as it might, the stronger party did not need their help while the weaker did not deserve it. Hence the only wise course was to sit on the fence, watch the contest carefully and jump off the fence to join the victorious side not too soon to be embroiled yet not too late to forgo a possible share in the spoils.

But inasmuch as the Arab attitude reflected a more general orientation, shared by other Asian and African peoples, its explanation went deeper and was something more serious and far-reaching – also much more dangerous – than mere crude and short-sighted expediency. He had come up against this attitude at the Rangoon conference of the Asian Socialist parties. His impression was that the Asian tendency was to regard the whole conflict between Western democracy and totalitarian communism as an internal family quarrel which has broken out within the world of Western civilisation, and with which Asia and the real East had historically nothing to do. This was "a plague on both your houses" kind of attitude. It is in the ideological

struggle with this kind of philosophical neutralism, which opened the way for communism to engulf Asia, that Israel thought it could play some part.

But coming back to problems of immediate importance, certain conclusions seemed to be imperative from the neutralist attitude of Egypt and the Arab States. For example, it was important that there should be an alternative to the Suez Canal if the latter were menaced. Such an alternative was a line from Elath to the coast of Israel. They had pressed for a long time past for help to develop communications along that line. Other preparations too could be made to meet any possible contingency. Jewish Palestine had been a highly valuable workshop in the second world war, despite its relative smallness and the fact that it was at loggerheads with the British Administration. Independent Israel, within which a technological revolution was in progress and which had already built up a much bigger industrial plant, offered much greater possibilities. The fullest utilisation of these again required preparatory work.

In conclusion *the Foreign Minister* wondered whether he might be told what the Secretary had in mind when he mentioned differences between the U.S. and Israel.

Mr. Dulles said that after the exposition he had heard that afternoon from the Foreign Minister[3] he did not think there were any basic differences. There might be differences in tactics, such as, for example, on the question of refugees. The U.S. was anxious for peace substantially on the lines indicated by the Foreign Minister. Any differences there might be were not of basic principle, but on questions of procedure – when was the best moment to push, who was the best person to push, the interrelation between Arab–Israel peace, the Suez problem and collective security. These were essentially matters of procedure.

Mr. Dulles then said that he and his party would now have to leave. He understood the Prime Minister had a summer resort where he spent the summer. He had to visit him there on the morrow![4]

In parting, Mr. Byroade said to the Foreign Minister: Why don't you talk philosophy to me? – an obvious allusion to the "brush" which the two had had when they met recently in Washington.[5]

3. ראה מס' 207.
4. ראה מס' 211.
5. ראה מס' 159 והערה 3 שם.

210

שיחת ר. שילוח - ד. מקארתור
(בבית שרת ברמת גן, ב־13 במאי 1953)
Meeting: R. Shiloah – D. MacArthur
(Ramat Gan, Mr. Sharett's House, 13 May 1953)

דין־וחשבון: 130.02/2414/29

כמוס

אין זה ביקורו הראשון של מקארתור במזרח התיכון. כבר ביקר בהזדמנויות שונות בקהיר, סוריה והלבנון. כמו־כן ביקר בתורכיה ויוון בימי שירותו כיועץ מדיני לאייזנהאואר במטה נאטו.

מעריץ גדול של אתאתורק וחושבו לאחת הדמויות המרכזיות במאה הזו וניסה לבחון אם יש משהו מתכונותיו של אתאתורק בנגיב. התאכזב מבחינה זו.

נגיב בלי ספק איש ישר ובעל רצון טוב, פופולרי מאוד והצליח להדליק בעם זיק של התלהבות ותקווה, אך אין בו האלמנטים של מנהיגות יוצרת בעלת חזון. יתר־על־כן, נגיב איננו השליט העיקרי. הוא כבול על־ידי חבר הקצינים מארגני המהפכה אשר יש ביניהם אישים יותר תקיפים ממנו.

התרשם מאוד מג׳מאל עבד אנ־נאצר (מזכיר השחרור המצרי). האיש דינמי, חריף מוח ולעת־עתה גם מגלה גמישות ויכולת ריסון עצמי. אך יש בו גם סימנים של קנאות קיצונית ואם יגיע לידי ייאוש עלול הוא להיות מסוכן ביותר.

קבוצת נגיב אמנם הגיעה לשלטון בסיסמה של רפורמה, מלחמה בשחיתות, שאיפה להעלאת רמת החיים, אולם כל אלה נדחים עד שתושג המטרה הראשה של תנועת השחרור והיא ניצחון במאבק עם הבריטים.

מקארתור איננו מקבל את ההנחה כי בשל חוסר יכולת וחדלון אונים בענייני פנים מפנה המנהיגות המצרית תשומת־לב העם לענייני חוץ. העם המצרי ומנהיגותו אכולי תסביך נחיתות בעניין עצמאותה של מצרים ועד שלא תימצא דרך נאותה לרפא תסביך זה אין המנהיגים והעם מסוגלים לטפל ברצינות בשום בעיה.

דברי המנהיגים המצרים כי יהיו מוכנים לעשות שלום עם ישראל לאחר שתיפתר בעיית הפינוי נראים לו ככנים. כאשר יגיעו למשא־ומתן עם ישראל יהיה הדבר כרוך בוויתור מסוים מצד ישראל. פה ציטט את אייזנהאואר שכשם שאין איש ואשה נישאים זה לזה אלא אם ברור לשני הצדדים כי הנישואים רצויים לשניהם - כן אין מדינות מסוכסכות מגיעות להסכמים אלא אם שני הצדדים מכירים כי ההסכם יביא להם תועלת.

הנקודה שבה נצטרך למצוא דרך לספק את תביעות המצרים היא תביעתם למעבר לארצות ערב (לא השתמש במונח רציפות טריטוריאלית).

תפקידה של ארצות־הברית בסכסוך הישראלי-ערבי הוא כתפקידה בסכסוכים אחרים בעולם הדמוקרטי (סכסוך טרייסט, סכסוך קשמיר ועוד) דהיינו: לא לנקוט עמדה חד־צדדית אלא לטפח אווירה של אמון הדדי ולהוכיח לצדדים המסוכסכים כי

הסכם הוא מעניינם וכי אין כוונת ארצות־הברית להסכמים על חשבון אחד הצדדים.

לגבי סיוע אמריקני לארצות חוץ סבור מקארתור, כי בעתיד תינתן עזרה על־ידי ארצות־הברית רק מתוך הנחה כי עזרה זו מחויבת מבחינת האינטרס של ארצות־הברית וייבדק היטב אם העזרה מנוצלת לפי הצרכים, העקרונות ודרכי הביצוע המתקבלים על דעת ארצות־הברית.

הנשיא אייזנהאואר מגלה עניין וחרדה רבה למזרח התיכון.

בבדיקת מדיניות החוץ של האדמיניסטרציה הדמוקרטית מצאה האדמיניסטרציה החדשה דברים רבים שהיא מוכנה להמשיך בהם, ואילו בשטחים שונים מצאו כי יש לשנות המדיניות באופן יסודי. לגבי המזרח התיכון מצאו שלא הייתה לאדמיניסטרציה הקודמת "מדיניות קבועה וברורה" כלל וכלל.

אייזנהאואר הגיע למסקנה כי יש להגיע למדיניות רשמית וברורה לגבי המזרח התיכון ומכאן החלטתו שיצאו דאלס וסטסן למסע זה, למרות הקושי שנגרם לאדמיניסטרציה על־ידי היעדרם מארצות־הברית בשעה זו שעניינים מרכזיים הנוגעים למחלקת המדינה ולמחלקתו של סטסן נידונים בשני בתי הקונגרס.

לפי הערכתו של מקארתור יגיעו הממשלה ואייזנהאואר למסקנות וקביעת תכנית מדינית למזרח התיכון תוך 3–4 חדשים. על ישראל דיבר מקארתור במשך השיחה באהדה ובידידות. ציין כי ישראל היא המדינה האחת במזרח התיכון אשר איננה עוסקת בגירוד פצעי העבר ומשקיעה מעייניה ומאמציה בפתרון שאלות ההווה ובבניין העתיד.

211

שיחת ד. בן־גוריון ומ. שרת – ג'. פ. דאלס וחברים ממשלחתו (בירושלים, ב־14 במאי 1953, בשעה 10.30)

Meeting: D. Ben-Gurion and M. Sharett – J. F. Dulles and the U.S. Delegation (Jerusalem, 14 May 1953, 10.30 hrs.)

דין־וחשבון: Report: 130.20/2474/4

Mr. Ben-Gurion, Mr. Sharett, Mr. Kollek, Mr. Bendor.

Mr. Dulles, Mr. Stassen, Mr. MacArthur, Mr. Byroade, Mr. Russell, Mr. McDaniel, Mr. Fried.

The Prime Minister in welcoming the visitors, pointed out that that day marked the fifth anniversary of the birth of the State of Israel by their calendar. He hoped it would be a happy augury.

He wished them success in their mission including their mission to win the friendship of the Arabs. There was no inherent contradiction between the well-being of Israel and the well-being of the Arab peoples. Good will led in the same direction.

He would talk about two main subjects: (a) Israel's relations with the United States and the world; (b) Israel's relations in this area.

We were part of the Middle East before most of our neighbours. But geography was not the only factor. History and spiritual values meant more than geography, and the former linked us more closely to the West.

We were part of humanity and what happened in the world concerned us deeply – not only because of the Jewish diaspora but because we were brought up that way – long before the State of Israel came into existence. The Prophets of old spoke to all the peoples. We were brought up in the tradition of the Prophets and because of that we survived.

We were living in a new world where distance did not mean a great deal. Our machinery was brought from abroad. Our youth went abroad to study – some to the United States to learn their "know-how".

Whatever happened in any part of the world concerned us deeply.

Our main concern now was peace – and peace was of greater concern to us than to anybody else. Our main purpose was construction. Our country had been laid waste, destroyed and neglected. It required a long sustained effort and above all peace to enable us to do our work of construction.

Israel was more a part of the large world than of the Middle East. Our relations with the world were not determined by present conditions in the area. Between Israel and Jordan there were but a few metres of space, yet a thousand years of time.

We regarded ourselves as unique mainly for spiritual reasons. We had inherited a spiritual heritage in a Book. We had made that Book but that Book had also made us.

We had evolved certain forms of life called democracy – which placed a high value on human freedom and human dignity.

If this form of life of ours were attacked, we would fight for it. But we could not fight alone.

We were the allies of all peoples who cared for peace and human dignity and they were our allies.

The world was divided between the free and the unfree.

War was not inevitable. But if it could not be averted – and also in order to avert it – preparations had to be made: physical and moral preparations.

Israel could contribute something to spiritual preparedness because war could be prevented if all free peoples united.

The Foreign Minister and himself had been born in Russia. He himself had revisited Russia 30 years ago. He had made a study of Lenin's works. He did not believe there had been a change in Russian purpose, which was world domination under the dictatorship of Russia.

There had been no change of heart in Russia – perhaps a change in tactics in order to split the free world and to weaken it. The free world had therefore to be on guard even more than before.

Russia had no allies, only subordinates. But it was easier to divide free allies.

For Israel war would be the greatest calamity.

Two years ago he had spoken to General Marshall[1] about the role we had to play in peace and war.

Apart from Turkey there was no nation in this area that really cared to fight for freedom or was capable of fighting for it.

Five years ago the Arabs had marched on Israel. Israel had fought though she had not much of an army. But we had had faith in ourselves and we had been determined to die fighting if necessary.

Egypt had not fought in two world wars. He doubted whether there was any country in the Middle East except Israel that was ready to fight for the things that the free world held dear.

Treaties were unnecessary because of the natural links between Israel and the free world. What was necessary was a mutual arrangement, independent of what was happening in other parts of the world. History did not wait until all parts of the world were ready.

The Arabs – through no fault of their own – for they were the products of their history just as we were the products of ours – were not ready or willing to fight, or capable of fighting, for democracy.

Israel would fight if her independence were attacked from within or from without – and would fight whether successful or not.

In the War of Independence, logically we shouldn't have survived – but we did.

Things had to be done without delay. Two years had already been lost.

In this part of the world, Israel was the only country with skilled people, a fine army, fine military potential and these should be strengthened.

There was not only military potential. Israel was connected with the Mediterranean Sea and the Indian Ocean. If the Suez Canal fell into the hands of the enemy, Haifa and Elath would be important not only for Israel but for the whole of the free world.

In the last world war we had supplied the allied armies on a large scale. Now we could do it on an even larger scale. We had developed military and civilian industry. It was essential in the interests of peace to strengthen Israel's industrial and military potential for the good of the free world.

In conclusion of the first part of his remarks, the Prime Minister said that our aim was the preservation of peace and democracy.

Mr. Dulles said that they had come to listen and learn.

They had a tremendous admiration for the creative work done in Israel. They knew our history and had admiration for it.

The best concise history of the Jewish people ever written is Paul's epistle to the Hebrews.

211

1. על שיחת בן־גוריון – מארשל ב־4 במאי 1951 ראה כרך 6 מס' 156.

The U.S. had the same type of inspiration as Israel and that created affinity between the two. It made them admire very profoundly the great acts Israel was doing. It was the source of the profound sympathy which the American public had for Israel. That tie was more vital than anything that could be put in a formal treaty of alliance.

The history of the world was the history of treaties forgotten. A sense of common destiny – a common faith in the destiny of man and his origin in the hands of God – is the kind of thing that makes people act together in times of common peril. That relationship existed between our two countries.

There seemed in some quarters to be a fear that unless the U.S. was constantly acting in a way that seemed to favour Israel against some of her neighbours, the U.S. did not have regard or admiration for Israel, which it did have. That was a mistaken point of view, which some people held, particularly in the U.S.

He was impressed by the opening remarks of the Prime Minister, in which he expressed the hope that their mission would succeed in regaining the good will of the Arabs. That was extremely important.

The U.S. Government shared the view that in Russia there had only been a change in tactics. He doubted whether it could be more, because just as they (U.S.) had their faith and we (in Israel) ours, so the Russians had their faith and a member of the communist party believed it was the duty of the communists to dominate the world as much as the U.S. and Israel believed in their destiny.

The communists believed there could be no peace unless there was conformity to their ideas. No Soviet leader could depart from that. It would be heresy.

The change of tactics was an inherent part of the teaching of Leninism, which was their bible.

It was a mistake to assume that because of a few kind words the whole doctrine of communism had been abandoned.

The U.S. believed in constantly testing communism to see what practical concessions they were prepared to make.

The U.S. would be happy to do anything it could to help bring about a change of heart in Russia but the hope was vain.

No great reversals could be expected.

Stalin and Molotov had made peace with Hitler and that had not involved any change in their basic thinking.

Concessions are made by Russia to gain time and they must be on guard against traps. Such tactics were apt to divide the free world. For the free nations to argue among themselves was healthy up to a point. Disturbing things were threatening to happen in the world which suggested that, if not careful, they (the free world) might become the victims of communist tactics.

The firm intention of the U.S. – and President Eisenhower felt most strongly about it – was to keep up their strength. They felt confident they could maintain a military establishment strong enough to deter aggression.

He was very glad to have the chance to express to the Prime Minister and the Foreign Minister the U.S. views in this matter. He gathered that the premises on which they (U.S.) proceeded were the premises that we accepted. When President Eisenhower came into office – even before – they had started thinking about these things and they had been trying to think of a policy that would adequately match Soviet strength and do so without requiring them (U.S.) to abandon the essential creeds of their society. They had been studying the situation very carefully and they thought that they could achieve both ends at the same time.

Nothing they were doing was being done because they thought seriously that the danger had diminished. What they were doing had been planned by Gen. Eisenhower and some of those who were to be the members of his cabinet who accompanied him on the way back from Korea last December before the death of Stalin and before the new so-called peace offensive. They had then agreed upon the general course which they were now trying to implement. He said that because some people thought their present action was due to acceptance of the so-called peace overtures. He did not know of any peace overtures. There had been no real deeds, no real evidence yet, only a few kind words. There was no certainty – only an even chance – that there would be an armistice in Korea.

The situation in Indo-China was extremely bad. The U.S. had acted very promptly to help there. Ammunition had also been sent by air to Thailand. The danger might spread to Burma and Indonesia and if these with Thailand and China were all lost, the repercussions would be serious. There was no evidence in that part of the world of any relaxation of Soviet ambitions or of their readiness to use open violence to accomplish their ambitions. The Russian armament programme was proceeding rapidly; the disposition of their forces was threatening; the build-up in East Germany was serious. It would be surprising if after a few kind words the West should be dropping its defences.

President Eisenhower was continuing as if there were no so-called friendly gestures. They did not believe that there had been anything to justify a change in their attitude. At the NATO Council meeting it was decided to level off costs of operations. By change of methods and by building up quality instead of quantity, they could achieve their purpose of increasing their strength without economic or financial collapse in Europe.

The Prime Minister said that he was glad to hear what Mr. Dulles had said.

Mr. Dulles had quoted St. Paul. St. Paul had also talked about faith, hope and love – saying love was the greatest of all. This was the greatest rule of

Judaism, which taught in the words of the Bible "Thou shalt love thy neighbour as thyself".

The policy of the communists was a long-range policy. They could wait if necessary. They waited for internal contradictions in each country and conflicts between what they called the capitalistic countries. They could afford to adopt different tactics as warranted by the circumstances.

Turning to the Middle East, the Prime Minister said that he could not see any short-range policy for this area. Things could not be changed in a short time that it usually took ages of history to change. Even after the frequent revolutions in the countries of the Middle East, things remained as they were.

Israel had greeted Naguib and his programme. We had thought that he realised that something was wrong inside Egypt and that everything could not be attributed to foreigners. To our disappointment, deeds did not follow words. He went in the path of his predecessors – blaming the foreigner for everything. Ignorance, disease, the misery of the people, could not be changed overnight. What was required was a sustained effort which was not as spectacular as fighting a foreign enemy.

Iraq was potentially one of the richest countries in the world. In area she was 22 times the size of Israel. She had a population of only five million – compared with Israel's 1 2/3 million – and her people were poor.

Syria was 9 times as large as Israel but her population only twice that of Israel.

Jordan was 5 times as large as Israel but had a population less than Israel's.

Israel had received 700,000 refugees in five years and there had been a natural increase of 100,000. If necessary Israel would receive more immigrants (if, for example, the gates of Russia were opened).

The United Nations had allocated 200 million dollars for the integration of the Arab refugees in the Arab countries which were underpopulated but these had not yet absorbed them.

The Arab countries needed development – something more difficult than a change of regime.

The communists had their long-range policy. The free world had to have its long-range policy especially in the Arab Middle East.

Things would not change overnight. Change of ruler was immaterial. Jet planes were immaterial too. These would not alter the basic situation.

There was a vacuum in the Arab Middle East because the people were miserable. U.S. could fulfil a historic purpose by helping towards the improvement of the lot of the people. That would do away with the vacuum in the Middle East. Liberal people in the Arab countries should be encouraged and not only the rulers. He was sure that there were among the Arabs people of goodwill who understood the problems.

The Arabs requested arms.

Whom were the Arabs going to shoot? The Russians? Nobody believed that. They required guns only to fight Israel.

The Arab States needed help. We were deeply concerned that they get the right kind of help and not the wrong kind. They needed friendly advice, help and guidance and encouragement to work with patience and look ahead.

This was the only solution for the Middle East. It was difficult and required patience.

There were some Arabs who wanted to mutilate Israel. They called it peace according to the United Nations decision of November 1947. We had accepted that decision at that time. The Arabs had rejected it, had fought against it. We had been in deadly danger. The flower of our youth were killed. We had spent half a billion dollars on that war but that was nothing compared to the loss of our sons and daughters.

The Arabs had fled – from Haifa, from Tiberias, from Safed, from Jaffa – with a purpose. They thought they would shortly return as conquerors.

Those towns were all re-settled now by Jewish immigrants.

Now the Arabs wanted to put the clock back. That meant that they wanted to destroy Israel by a new method.

We wanted peace. But if the Arabs did not want it, we could wait. We had patience.

If the Arabs attacked us, we would defend ourselves.

If it were only a local problem, we could wait until they were ready. But it was not only a local problem because trouble in one area affected all parts of the world.

When the U.S. Government said "No" in Korea, they did the wisest thing in the world.

We did not want the Middle East to be the ground for a new world war.

Mr. Dulles interjected that two hours after the attack on Korea began, he had cabled Washington urging that action be taken.

The Prime Minister, reverting to the Middle East, said that the Arab States did not need territory. They had so much they could leave us with our little desert.

If the Arab States were not ready for peace, we had the right to demand the complete cessation of all hostilities – military, political, economic. This was the minimum that was essential in the interests of world peace.

The infiltration from the Arab countries into Israel was a kind of war. It was not impossible to put an end to it. Syria showed that this could be done.

The Security Council had decided that the passage through the Suez Canal should be free. It would be free, if the powers insisted that it should be.

Israel for her part was ready for cooperation with the Arab States – economic, cultural and even military.

If in their travels they found such willingness on the part of the Arabs, they would find Israel responsive.

Israel was prepared to make her contribution towards the settlement of the Arab refugees. The Arab States possessed fertile lands, water, oil and other resources. They had to show some of the determination and patience which we have shown in reconstructing our country.

To sum up: Firstly, there was need for a long-range programme to raise the cultural and economic levels of the people of the Arab countries. Secondly, there had to be at least complete cessation of all kinds of hostilities against Israel in the interests of world peace.

Mr. Dulles said he understood that the Prime Minister was making a suggestion that was new to him – the extension of the scope of the armistice agreement to eliminate what he (the Prime Minister) called economic hostility.

The Prime Minister interjected that he included all kinds of hostility – psychological, economic, political.

The Foreign Minister said that it could all be brought within the terms of the Armistice agreements.

Mr. Dulles asked whether we felt that this would be more practical in the present conditions than to seek a formal peace.

The Prime Minister said that peace was easy to achieve if there was goodwill. If there was no goodwill then excuses could be found for delaying it, such as "the people are not ready" and so on.

The Foreign Minister said that it might be easier for the Arab States to do something negative – cease hostilities – than to do something positive – make peace.

Mr. Dulles said that for U.S. to play a useful role, they required the goodwill of the Arabs who had to have a certain amount of confidence in them. If they thought the U.S.'s only concern was with Israel, then the U.S. had no effective part to play in ameliorating conditions between Israel and the Arab States.

The Arabs felt with some justification that the prior administrations, those of Roosevelt and Truman, had been subject to Jewish influence and ignored the point of view of the Arabs. And it was known historically that decisions in this matter were taken under direct political pressure by Jewish groups who felt they had a right to exert that pressure because they had contributed to the election of Roosevelt and Truman.

The present administration of President Eisenhower did not owe that kind of political debt. President Eisenhower had been elected by the overwhelming vote of the people of the U.S. He felt a duty to the people as a whole and not to any particular segment. The President believed that U.S. policy had to continue to be one of support for Israel as being a great creative accomplishment which evoked the sympathy of the whole of the people of the U.S. and not only the Jews.

The whole American people admired the kind of thing which we had done – a tremendous creative accomplishment. That was the kind of thing the

American people liked and wanted their government to support irrespective of religious or racial considerations. That was a very basic part of the foreign policy of President Eisenhower but it was also part of his foreign policy to make the Arabs feel that there was concern for them. They had to be helped towards economic improvement and that was the reason why Mr. Stassen was a member of the party.

One of the troubles was that there were some elements in the U.S. who felt that anything they (the U.S. Govt.) did at all which was sympathetic towards the Arabs, which they did to help them, was in some way against the interests of Israel. That, he was sure, was not the view the Government of Israel took, nor was it the view expressed by the Prime Minister or the Foreign Minister. It was a view which was held by certain elements who, whenever the U.S. Government did anything at all which looked as though they were sympathetic to the Arab problems, thought that that meant that they were unsympathetic to the Israel problems. Actually, as he saw it, the best interests of Israel were served by a more healthy environment and by the U.S. ability to be helpful to others and to bring about the conditions Israel would like to have. That could only be done if they (the U.S. Govt.) so conducted themselves in relation to the Arabs that they would look upon them as friends and not as enemies. For the U.S. to get into the role of enemy to the Arabs was not serving the best interests of Israel.

The Arab peoples felt that the change of administration in the U.S. was an opportunity for better relations. President Eisenhower had asked them to make the trip not only to visit Israel but to visit the Arab countries and to indicate that the Arabs also were important people and not to be ignored. The U.S. ability to accomplish this depended to some extent on whether the Jews in the U.S. had as good an understanding of conditions as we had here. Perhaps the Prime Minister could help them (U.S.) in that respect.

The day before, the Foreign Minister had outlined the kind of peace that he would seek.[2] While there were certain details that needed to be worked out, and there might be some disagreements between us, say on the status of Jerusalem – though even there we (Israel) had indicated a willingness to accept a measure of international control or supervision in relation to certain areas – he saw nothing basic in the Foreign Minister's presentation which would make that kind of peace something they would oppose. It was the kind of thing they would like to support. If, however, they supported only Israel, that would spoil everything. The Arabs were fanatical and unreasoning.

The U.S. was not trying to set right all the wrongs in the world. They recognised that they had influence in the world. What they did or did not do had important repercussions. They wanted to help where they could. But they did not want to butt in where they were not wanted or where they could not be helpful.

2. ראה מס' 207.

They attached great interest to peace in the world; particularly they attached importance to conflicts between members of the non-communist world because those could become accentuated and develop into increasing differences that tended to expose and weaken the free world as against their common enemy.

In a situation where there still was a technical state of war and a danger that it might become an actual war, such as existed between Israel and the Arab world, the protagonists from the East might join one side or the other and that would be a dangerous situation. They (the U.S.) would like to see that kind of thing healed up. They were going to try to conduct themselves in such a way that they could do something along that line, if that met with our approval. But if all the Jews of the U.S. thought that by such a course they were being unfriendly to Jewry or Israel, they would stop and do nothing. It was no use trying to be helpful where the help was not wanted or where the efforts were misunderstood.

There ought to be confidence that the U.S. under any government would be extremely friendly to Israel.

There ought to be confidence in him personally, for his role at one time or another in the U.N.

But if anything they did in the area was to be misunderstood and to lead to internal difficulties at home that would paralyse their efforts, then they would have to let things take their course.

They were fairly sympathetic to our position. They would like to see us get substantially the results that were outlined by the Prime Minister and the Foreign Minister. But if they could not do that without getting into a terrible quarrel between Jews and Arabs over here and without a terrible quarrel at home, being attacked by their own citizens of Jewish race and creed, then they would drop the whole affair.

The Prime Minister said that he agreed with what Mr. Dulles said, as far as he understood it. He did not think it was to our advantage or to anybody's advantage that U.S. should not be friendly towards the Arabs. He wished them success from the bottom of his heart in winning the friendship of the Arabs.

The Foreign Minister said that Mr. Dulles need not entertain any fear with regard to the Jews of the U.S. on the score of U.S. friendship with the Arab countries if it did not take the course of being harmful to Israel.

Mr. Dulles said that there was a very strong feeling in the U.S. that either they had to have a pro-Israel policy or a pro-Arab policy and that there wasn't any policy that combined the two. That was why feeling was so strong on that and everybody was trying to figure out what it was – was it a pro-Israel policy or a pro-Arab policy.

The Foreign Minister said that what we were advocating was that the U.S. should have a pro-peace policy, a pro-stability policy, a pro-development

policy for the area. This was the line we were urging in our contacts with the leaders of American Jewish opinion.

Mr. Dulles said that was the kind of thing the U.S. administration wanted to have. But they were faced by the difficulty that there were proponents of both sides – not all on the Jewish side. There were also strong pro-Arab proponents – those who were identified with the American University of Beirut or Roberts College – who had absorbed the weaknesses and the bitterness of the Arabs. The policy which was going to promote the welfare of the area was a hard one to realise because of the attacks from both sides.

The Prime Minister concluded by saying that if they (the U.S.) overcame the difficulties in the Arab countries, he felt certain they would overcome the difficulties caused by American Jews.[3]

[.....][4]

* * *

At the conclusion of the official conversation in the Prime Minister's office, when Mr. Dulles and Mr. Stassen went over to Mr. Sharett's room to discuss economic problems,[5] Mr. Byroade stayed behind and had a *tête-à-tête* talk with the Prime Minister.

Mr. Byroade said that he was very much shocked by the hatred of Britain and the U.S. which was raging in Egypt. The Egyptians thought that they were up against a joint Anglo-American policy in regard to the Canal. Mr. Churchill's speech[6] had inflamed passions still further. Bloodshed on a considerable scale was to be expected within a month. The British Government realised that there was no way out except complete evacuation, but public opinion was against it and the Government was unable to flout it.

The Prime Minister asked whether Mr. Churchill himself shared the view that evacuation was inevitable.

Mr. Byroade thought that this was the case. Mr. Churchill fully realised that Britain would be unable to maintain her position in the Canal Zone by force.

The Prime Minister wondered how Mr. Byroade, as a soldier, could justify the turning over of such important military installations to Egypt. Was this not fraught with grave peril? Tomorrow a communist clique might capture power in Egypt. The Government there was utterly unstable – it was not rooted in democracy and a single bullet might put an end to the present regime.

3. השווה דיווח על השיחה ב־ FRUS, 1952-54, Vol. IX (Part 1), pp. 36-40.
4. הפסקה האחרונה, שעניינה הענקת ספרי תנ"ך לדאלס וסטאסן ונוסחי ההקדשות על הספרים, לא הודפסה כאן.
5. ראה מס' 212.
6. ראה מס' 209, הערה 1.

Mr. Byroade admitted the risk but saw no choice. He went on to ask the Prime Minister whether he saw the possibility of any "immediate action" which might lead to the relaxation of tension between Israel and the Arab States.

The Prime Minister replied that he found it difficult to suggest any immediate steps. The only thing which might perhaps occur to ease the tension was a settlement with Syria concerning the demilitarised zone. He said "perhaps" because at a certain stage in the past agreement had seemed to be within reach but Shishakly changed his mind, which he was capable of doing again.

Mr. Byroade inquired about the relations with Jordan and whether Israel could take some helpful steps in that direction.

The Prime Minister referred to Gen. Riley's proposal about a high-level meeting, which we had accepted but to which Jordan's reply was yet outstanding. He explained the gravity of the situation caused by continued marauding and why it was impossible for Israel to look on while murders were a daily occurrence.

Mr. Byroade asked whether the Jordanian Government was responsible for the situation.

The Prime Minister replied that they could certainly put an end to it. The situation on the Syrian border proved that this could be done. The Arab Legion was superior to the Syrian army. It was the most disciplined force that the Arabs had anywhere.

The Prime Minister asked whether the subject of Israel had figured in the talks with Gen. Naguib and his friends.

Mr. Byroade replied that they (the U.S. representatives) had raised the matter but that the Egyptians had said that until the Canal Zone was evacuated they were not in a position to discuss anything else.

The Prime Minister expressed his general disappointment with Gen. Naguib. Originally he thought that Naguib was sincere in his professed determination to tackle the social and economic evils of Egypt, but now it seemed that he was following in the footsteps of his predecessors.

Mr. Byroade said that Naguib had not abandoned his original programme, but to him the evacuation of the Canal came first. Morever, he was not the supreme boss. He depended upon the group around him, who keep interfering in everything. However, if this group were to disappear, complete chaos would follow.

The Prime Minister asked, in conclusion, whether Mr. Byroade was remaining at his post and *Mr. Byroade* said that he thought he would be.

The Prime Minister suggested that if, after touring the Arab countries, Mr. Byroade had anything new to suggest, perhaps he would write to him personally about it.

212

שיחת שרי החוץ, האוצר והמסחר והתעשייה ובכירים במשרדיהם עם ג'.פ. דאלס וחברים ממשלחתו

(בירושלים, ב־14 במאי 1953, בשעה 12.00)

Meeting: The Ministers of Foreign Affairs, Finance and Commerce and Industry and Senior Officials – J.F. Dulles and the U.S. Delegation

(Jerusalem, 14 May 1953, 12.00 hrs.)

Report: 130.20/2474/4 :דין־וחשבון

כמוס

Mr. Sharett, Mr. Eshkol, Mr. P. Bernstein, Mr. D. Horowitz, Mr. E. Avriel, Mr. Kollek, Mr. Sherman, Mr. Bendor.

Mr. Dulles, Mr. Stassen, Mr. MacArthur, Mr. Matteson, Mr. Russell, Mr. O.T. Jones, Mr. McDaniel, Mr. Evans, Mr. Street.

After *Mr. Sharett* had introduced the participants,

Mr. Eshkol spoke briefly about the foreign exchange debts of about $100,000,000 that were due for payment in the next few months. He gave a short account of Israel's potential and the prospects for agricultural and industrial development that would save and earn foreign currency.

Mr. Bernstein pointed out that in addition to the foreign exchange debt problem, there was a problem of foreign exchange for subsistence needs. Foreign currency was required to increase production which with increased productivity would increase exports.

Mr. Horowitz said that our target was to be self-supporting in 5–10 years' time. In the first years of our existence we had expanded rapidly. Now we were retrenching. Our development was being hampered by the foreign exchange difficulties.

Mr. Stassen, after expressing his appreciation for the presentation of the position, both the night before and that morning, said that the Mutual Security programme would be co-ordinated with U.S. foreign policy.

They had a friendly interest in Israel. The suggestion of a loan to help with the debts was new to him. He would give it close study. But a loan might not be the best way – refinancing might be preferable to a loan.

They believed that if the incentive of the people was the same as the incentive of the Government, the object could be achieved. If the incentive of the people and Government of Israel was to increase exports, exports would be increased.

Israel's future depended on the stability of her currency, her economic policy and the wisdom with which she would use the German reparations.

They had great admiration for the progress made by Israel.

Their (U.S.'s) responsibilities were heavy, their own budget unbalanced. It was important for the free world that the U.S. remain economically sound.

He would discuss the ways and means of helping Israel when Congress had decided upon aid to Israel.

He asked for a memorandum containing a detailed statement of the creditors to whom Israel owed the short-term debts of 74 million dollars due shortly and the amounts due to each.

Mr. Sharett said that the question of a loan or a funding operation might be new to Mr. Stassen but actually it had been under discussion with the U.S. Government for about a year.

Mr. Dulles inquired with whom the matter had been taken up.

Mr. Sharett replied that he personally took the matter up last year with the heads of the previous Administration from President Truman downwards.[1]

Mr. Dulles said that the position in Israel seemed to be similar to that in Brazil.

Mr. Sharett said that they had indeed invoked the Brazilian precedent in their approach.

Mr. Stassen said that the matter of assisting Israel would be taken up with the Treasury people in the U.S. and we would be advised promptly on the results.

The situation in Brazil was not quite similar to that in Israel because U.S. had large imports from Brazil which could be used for the repayment of the loan given to that country.

Their impression was that if conditions of peace, at least economic peace – could be established, it would benefit Israel considerably.

Mr. Sharett said that he would like to conclude the discussion with a few observations of a general nature. First, in helping Israel, the U.S. would be helping a country that was helping itself. Israel was trying to attract private capital from abroad and was also receiving assistance from Jewish communities, primarily that of the U.S., not in aid of her State budget, but to absorb and render productive the newcomers. The people of Israel themelves were practising self-imposed austerity and taxing themselves to the utmost. Secondly, whether we were given a loan or a grant, not only would there be no misappropriation of funds but there could be complete certainty that the money would be put to the purposes for which it was sought and given. Thirdly, the purposes to which the expenditure would be directed would be mainly to increase productivity and to put us on our feet in the economic sense as quickly as possible. And lastly, whereas elsewhere the U.S. helped nations to get back to normal and to restore their existing economies shattered by the war or by subsequent crises, in Israel they would be helping a nation engaged in an effort of creating a new economy.

212

1. בביקורו שם במאי–יולי 1952. ראה כרך 7, מס' 203, והערת־עורך, עמ' 346.

Mr. Stassen said that they would advise us on what they could do and if they decided to help us they would be meticulous in the follow-through.

Mr. Eshkol emphasised that it was preferable not to resort to the Export-Import Bank for the funding loan. Credits from that Bank should be used for development purposes and not be burdened with other needs.

213

פגישת הנשיא י. בן־צבי עם ג'. פ. דאלס, ה. סטאסן ופ. ראסל
(בירושלים, ב־14 במאי 1953, בשעה 14.30)
Meeting: President Y. Ben-Zvi – J.F. Dulles, H. Stassen and F. Russell
(Jerusalem, 14 May 1953, 14.30 hrs.)

130.02/2414/29

כמוס

President Ben-Zvi, Mr. Sharett, Dr. Simon, Mr. Bendor, S/Aluf Carmel.
Mr. Dulles, Mr. Stassen, Mr. Russell.

The President greeted Mr. Dulles and Mr. Stassen, expressing the pleasure of the people of Israel in welcoming them on their short visit to Israel. He recounted briefly the achievements of Israel in the few years of her existence and the problems that still lay ahead. He stressed the need for peace in the area and expressed the confidence that it could be brought about.

The President recalled the great part played by President Eisenhower in freeing Europe and saving the remnants of the concentration camps. He welcomed Mr. Dulles personally for his help to Israel in the early days of her existence and Mr. Stassen for his continuous sympathy for the Zionist movement and Israel.

The President expressed the appreciation of the people of Israel for the support, material and moral, which we had always received from the United States.

Mr. Dulles said that Mr. Stassen and himself were happy to come to Israel as the special ambassadors of President Eisenhower. He handed to the President a personal message from President Eisenhower.[1]

He said that they had talked with the Prime Minister and the Foreign Minister[2] and they had gained a better appreciation of our problems. They

213

1. באיגרת הנימוסין הביע אייזנהאואר את דאגתו מפני המתיחות השוררת בין ישראל לשכנותיה ואת הצורך הדחוף להשכין שלום במזרח התיכון (8.5.1953, 130.02/2414/29; ראה שם תשובת בן־צבי לאייזנהאואר, 19.5.1953).
2. ראה מס' 207 ו־211.

had the opportunity to express the admiration of the people of the United States for the work accomplished in Israel. The fact that Israel was doing so much in the face of difficulties earned their admiration and appealed to the U.S. character without regard for party, race or creed. They looked forward to an ever-growing association in the future beneficial to both countries.

The President thanked Mr. Dulles for President Eisenhower's message and his own words. He said it was a privilege to feel the friendship of the great American people.

He was sure that peace could be achieved between Israel and the Arab States and he expressed the belief that the United States could use their moral influence to that end.

214

ש. רוזן אל ו. איתן
Sh. Rosenne to W. Eytan

תזכיר: 130.02/2425/8

[תל אביב], 14 במאי 1953

סודי

צאתו של ריילי[1] מחייב כי נסקור שוב את יחסינו אל ועדות שביתת־הנשק, כי הרי אין ספק שאחת מן הסיבות שהביאו אותו להחלטתו נעוצה בכישלונן של הוועדות לשפר את המצב הכללי בין ישראל לבין המדינות השונות ואף אי־יכולתן לשמור על מה שהושג ב־1949. סקירה כזו מחויבת גם בין אם נסיק מסקנות לגבי שינויים בעיצוב ההסכמים ובין שלא.

2. מחובתי להגיד כי לדעתי הצדק עם אלה הטוענים כי למעשה חדלו הוועדות כבר מזמן לשמש ועדות מעורבות לפיקוח על ההסכמים והפכו לכעין מוסדות משטרתיים שהיושב־ראש הוא כעין שוטר חוקר ראשי. שינוי זה בתפקידן של הוועדות מערער לא רק על תכליתן הן כי אם גם על תכליתם של ההסכמים עצמם ואפשר אפילו לאמור כי יש לראות בו אחת מן הסיבות שגרמו להחלשה הכללית של משטר שביתות־הנשק שהיינו עדים לה בשנה האחרונה. לא אחת הביע ריילי באוזני מועצת־הביטחון כי יותר ויותר נדרשות הוועדות לטפל בעניינים השייכים למעשה לתחום סמכותה של המשטרה, אולם איש לא שם לזה לב.

אינני שולל כי בעיית ההסתננות בהיקפה המלא היא בעיה הנוגעת לעצם קיומם של הסכמי שביתת־הנשק ולכן רצוי שהטיפול בה יהיה מרוכז בוועדות. אולם יחד עם

214

1. ויליאם ריילי סיים את תפקידו כראש מטה משקיפי האו"ם ויושב־ראש ועדות שביתת־הנשק ביוני 1953.

זה קשה להסכים כי מקרה רצח זה או מקרה גניבה אחר הם באמת נושאים הראויים לטיפולה של קבוצה נכבדת של אנשי צבא משני הצדדים בצירוף כל הפמליה של האו"ם, ומוטל עלינו לבדוק באיזה מידה גרמנו עצמנו למצב שנוצר, על־ידי ריבוי התלונות מן הסוג הזה שהגשנו לוועדות השונות.

חשבנו פעם שאפשר יהיה על־ידי טיפוח זהיר ובהתמדה ובסבלנות להפוך את הוועדות לאיזה מוסד שיקשר את שתי המדינות זו אל זו, ואף במידה מסוימת ישמש על־ידי כך תחליף לקשר דיפלומטי רגיל בתקופת הביניים עד אשר יושג קשר זה. הייתה תקופה ויכולנו להיות שבעי רצון מההתקדמות בכיוון זה למרות שההתקדמות הייתה מעטה. למשל עצם הרעיון למסור לוועדות את הטיפול באיחוד המשפחות היה מבוסס במידה גדולה על שאיפה יסודית זו. אולם ההתקדמות הופסקה באמצע ואנו נמצאים כעת במצב שלכל הדעות אינו מניח את הדעת.

מעניין להביט על המצב הקיים לאור דבר אחר. שנת 1952 הייתה באמת יוצאת דופן במה שנוגע להסכמים, כי הייתה הראשונה מאז 1948 שבה פרט זה או אחר של "בעיית ארץ־ישראל" לא שימש נושא לדיון במועצת־הביטחון ואף־על־פי שמבחינה פורמלית נשארת הבעיה על סדר־היום של המועצה, דיון לא היה שם מאז האחד בספטמבר 1951 וזאת על אף העובדה כי הוגש מספר לא קטן של דינים־וחשבונות מטעם ריילי. בשטח זה אפשר לאמור כי השגנו נורמליזציה מסוימת. יחד עם זה ייתכן וחוסר ההתעניינות של המועצה שימש גורם להתנוונותן של הוועדות.

לדעתי אנו מצווים בשעה זו לשאול את עצמנו אם אנו רוצים שההתנוונות הזו תימשך או אם מעוניינים אנו בהחייאתן של הוועדות בהתאם למחשבות הקדמוניות שלנו ב־1949. החלטתנו בשאלה עקרונית זו תחייב כמובן הסקת מסקנות מעשיות.

אני מציע אפוא להעמיד את כל השאלה הזו לדיון רציני.

215

ג. רפאל אל מ. שרת
G. Rafael to M. Sharett

העתק: 130.15/3744/1

פאריס, כ"ט באייר תשי"ג
14 במאי 1953

אישי
כמוס - דחוף

משה היקר,

הנידון: הודעתו של ג'מאל עבד אל-נאצר[1]

הנני מרשה לעצמי להציע לך הצעת תשובה להודעת הנ"ל:[2]

1. כבר במברקי מהיום[3] הבעתי את דעתי שאני מייחס חשיבות מיוחדת להודעה זו מבחינת צורתה, תוכנה ומועדה. זו הפעם הראשונה במשך תקופת הגישושים שממשלת מצרים מודיעה לממשלת ישראל על רצונה לנקוט בשורה של צעדים לשיפור היחסים בין שתי הארצות במגמה להביא לידי הסדר סופי.

2. את ההתקדמות הזו יש לבצר על-ידי תשובה על רמה גבוהה וממשלתית ההולמת את רמתו של בעל ההודעה. הצעד הזה יעלה את הקשרים הקיימים מזירת המחתרת לתחום הדיפלומטי.

3. אבקשך להתייחס לתוכן הטיוטה כאל מבחר של אפשרויות שונות וללא צורך שכולן תיכללנה בתשובה הסופית. גם הסגנון כמובן איננו "המלה האחרונה", כי נדמה לי שמוטב כי התשובה תינתן בערבית או בצרפתית או בשתי השפות גם יחד.

4. אני מבין מדברי דיבון שאיש הקשר שלו לוחץ על תשובה מהירה לאור ההתפתחויות האחרונות במצרים.[4] משום כך שלחתי לך את הצעתי עוד לפני הגיעי ארצה.

5. היו לי שיחות ממצות מאוד כאן עם דיבון אשר הועילו מאוד להשכלתי ולהבהרת הבעיות. מחר או מחרתיים אשוחח עם אילת וביום ב' וג' אהיה אצל א. ששון ברומא. אגיע ארצה ביום ה' 21.5 בבוקר.

להתראות שלך

ג. רפאל

215

1. ראה מס' 205.
2. נוסח הטיוטה לא הודפס כאן והוא נמצא בתיק; את תשובת ישראל ראה במס' 229 (נספח).
3. מברק רפאל אל שרת, 121, 14.5.1953, 130.09/2345/2.
4. נראה שמדובר בקשיים שהתגלעו במשא-ומתן בין בריטניה למצרים שנקלע למבוי סתום בראשית מאי 1953; וכן בהחלטת ממשלת בריטניה ב־12 במאי לשלוח לאזור התעלה יחידות קומנדו של הצי הבריטי כדי למנוע פגיעות בחיילים בריטים.

216

ג. אבנר וב. רזין אל משרד החוץ
G. Avner and B. Razin to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 64
נוסח נכנס: 130.09/2341/11

סופיה, 14 במאי 1953

מזאר [מחלקת מזרח אירופה].

(א) נקודת התכלית בשיחת רזין והפולני[1] הייתה שאלת הלה אם ישראל תהיה מוכנה לשלוח מכתב לברית־המועצות ומה תהא מוכנה לומר בו. כוונתו הייתה שעל יסוד הצעת נוסח יברר אפשרות הבטחת תשובה חיובית. בלי הצעת מכתב לא חשב כנראה כאפשרי לקדם את העניין. התכוון כמובן שהמכתב עצמו יישלח רק לאחר הסכם על נוסח והבטחת תשובה חיובית. עוד שאל רזין אם יש לו סמכות לשוחח על כל זה.

(ב) תשובתכם לרזין[2] גם איחרה וגם לא נתנה אפשרות להמשיך כי ההוא ביקש הצעה ואתם דרשתם מרזין לשמוע יותר מהפולני ולספר על מברק שפירא.

(ג) אמנם אמר הפולני שפועל על דעת עצמו מאידך בפגישת הפרידה שאל האם אין תשובה ואם תהיה כדאי למסרה לממלא מקומו שימצא דרך להעבירה הלאה ואין ספק שתבוא תשובה. אך בבואכם להחליט אם להמשיך בפסים שהציע יש לקחת בחשבון האפשרות שבכל זאת פעל כעצמאי וידיד ולא יצא דבר גם אם נציע מכתב. מאידך נוטה לחשוב שאם יש בכלל סיכוי חידוש יחסים כעת אז אין לצפות שזה יבוא מעצמו מצדם אלא יצריך משא־ומתן קודם על מכתב או כדומה כדעת הפולני.

(ד) בהתחשב עם כל אלה עליכם להחליט אם להמשיך בפסי הפולני ולהציע הצעת מכתב. נוכל קודם לברר עם הממונה הפולני אם השגריר דיבר אתו ואם יהיה מוכן באמת בהמשך המגע בנידון.

(ה) אם מעוניינים לברר עד הסוף כל אפשרות של חידוש יחסים איני רואה מניעה לנסות להציע נוסח המסכם השתלשלות שהביאה לניתוק ומסיים בשחרור הרופאים, הודעת הממשלה וביטוי כמחשבה שלדעת ישראל ייתכן ונשמט השורש שהצמיח הניתוק וכו'.

216

1. ראה מס' 183.
2. התשובה נשלחה ב־3 במאי. רזין התבקש להחליף מלים עם השגריר הפולני לפני צאתו ולספר לו על מברקו של העיתונאי האמריקאי שפירא שהתפרסם בעיתוני העולם ומנבא את חידוש היחסים בין ישראל לברית־המועצות (130.09/2341/7).

הבריקו כוונתכם.[3] בתוכניתי לחזור לבודאפשט ביום ד' אלא אם תורו אחרת.
אבנר, רזין

217

ד. בן־גוריון אל מ. שרת
D. Ben-Gurion to M. Sharett

העתק: 130.15/3753/6

ירושלים, ג' בסיון תשי"ג
17 במאי 1953

לשר החוץ,

קראתי בעיון רב תזכיר היועץ לתפקידים מיוחדים מיום 13.5.53.[1] אפשר לנסח עמדת מצרים כפי שבוטאה על־ידי עבד אל־רחמן צאדק במלים אלה: אנו המצרים נמשיך בהתקפותינו נגד ישראל יחד עם כל עמי ערב, וישראל צריכה להוכיח רצונה הטוב כלפינו על־ידי קניית כותנה וגיוס השפעתה בארצות־הברית לטובת מצרים.

יש להבהיר לצד שכנגד שתי נקודות:

(1) אנחנו נהיה מוכנים לגייס השפעתנו המדינית לטובת התביעות של מצרים בדבר הסואץ, אבל רק אם נקבל התחייבות מפורשת למעבר חופשי של אוניות ישראל ואוניות לישראל בסואץ ולאילת.

(2) כל עוד לא יובטח שלום בינינו ובין מצרים – נתנגד למתן נשק למצרים.

ד. בן־גוריון

3. בתשובה הנחה מנהל מחלקת מזרח אירופה את אבנר לברר עם מיופה־הכוח הפולני אם ידוע לו על הצעת השגריר הפולני ואם הורה לו הלה לטפל בטיוטת האיגרת של ישראל. כן נתבקש לברר אם השגריר פעל על דעת עצמו או על־פי הוראות ולהציל מפיו רמז על תוכנה הרצוי של האיגרת של ישראל אל ברית־המועצות. (מברק ממחלקת מזרח אירופה אל אבנר, 17.5.1953, 130.11/2507/5.)
אבנר ורזין נפגשו עם מיופה־הכוח הפולני ב־19 במאי ומסרו לו שמשרד החוץ הישראלי נוטה לקבל את ההצעה בדבר האיגרת אך מבקש לקבל רמז על התוכן והנוסח הרצויים כדי להבטיח תשובה חיובית. מיופה־הכוח מסר על כך לשגריר ברית־המועצות בסופיה וזה אמר כי ישיב לישראל על־ידי מיופה־הכוח הפולני אך תשובתו תתעכב מעט. באותה שיחה התברר שהצעתו של השגריר הפולני בבולגריה לרזין הייתה פרי יזמתו, אמנם בידיעתו של שגריר ברית־המועצות בסופיה אך לא על־פי הוראותיו המפורשות. (מברק אבנר ורזין אל מחלקת מזרח אירופה, מס' 67, 20.5.1953, 130.11/2507/5.) ראה גם מס' 236.

217
1. ראה מס' 205. שילוח שיגר העתקים של המסמך לבן־גוריון ולאיתן.

218

הערת־עורך

מסירת איגרת מאת מזכיר המדינה של ארצות־הברית אל
ראש ממשלת ישראל

ב־18 במאי הגיש הממונה על שגרירות ארצות־הברית בישראל לבן־גוריון את התזכיר המובא להלן. (השווה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1223-4.) את תשובת בן־גוריון ראה במס' 227.

219

תזכיר מאת מזכיר המדינה של ארצות־הברית אל ראש ממשלת ישראל
Aide-Mémoire from the Secretary of State of the United States to the Prime Minister of Israel

העתק: Copy: 130.16/2948/12

Tel Aviv, 18 May 1953

Confidential

Aide-Mémoire

The Secretary of State of the United States of America has sent the following personal message for His Excellency the Prime Minister:

During our conversations you expressed your concern over the deterioration of border conditions between Israel and Jordan. You will recall that I shared that concern.

I have found in my talks in Jordan that Jordan officials are also concerned over this situation which all agree is both irritating and politically dangerous.

It is my feeling that the government of Jordan, as a means of reducing the tension, might welcome the reinstitution of the local commanders agreements.[1]

I believe also that, at this particular stage and in view of their local scene, Jordan would prefer to have any meetings at that level rather than at higher levels of government.

219

1. ראה מס' 182. ראה גם מס' 65 והערה 3 שם.

I would like to express the hope that you will consider seriously whether initiative by you at this time might not result in the reinstitution of these agreements to ease the situation on the border.

220

ד. גויטיין אל ו. איתן
D. Goitein to W. Eytan

Coded Tel. W237 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2209/3 :נוסח יוצא

[Washington], 19 May 1953

Burmese Ambassador called to explain delay in accepting Israel's minister. Burmese vote UN favor Israel last Assembly[1] was terrific blow to Arabs. He personally was under continuous pressure from them all. In order soften new blow opening Israel legation has suggested to Egypt exchange ministers. Owing their Suez troubles still no reply, expecting same in near future. Wishes *Sar* [Foreign Minister] understand reason delay. Stressed will not wait indefinitely for Egypt's answer. Stated Arabs had not threatened them for proposing accept Israel legation but considered right to make things easy for Arabs.[2]

Goitein

221

שיחת מ. שרת - פ. ז'ילבר (בתל אביב, ב־19 במאי 1953)
Meeting: M. Sharett – P. Gilbert (Tel Aviv, 19 May 1953)

תרשומת: 130.02/2413/9

בהתחלת דבריו מסר השגריר הצרפתי את תודתו האישית של מר בידו על מכתבו של שר החוץ בו שיבח השר את עמדתה ואת פעולתה של המשלחת הצרפתית באו"ם בבעיית ארץ־ישראל.

220

1. ראה מס' 7.
2. בתשובה הורה שרת לגויטיין לומר לשגריר בורמה בארצות־הברית שישראל מאוכזבת מן הדחייה. הוא ביקש להוסיף כי המועמד הישראלי לציר בראנגון לא יוכל להמתין עד בלי די וביקש לברר כמה תצטרך עוד ישראל להמתין. (מברק IW334, 22.5.1953, 130.09/2309/13.) הסכמתה של ממשלת בורמה למינויו של ציר ישראל בראנגון ניתנה רק ביולי 1953 והציר המיועד, דוד הכהן, החל בתפקידו בדצמבר אותה שנה. ראה מס' 604 ומס' 616.

השגריר הצרפתי ביקר אצל השר על־מנת לברר מספר נקודות לפני נסיעתו לביירות להשתתף בוועידת הדיפלומטים הצרפתים. השגריר קיבל מהשר תמונה על שיחות דאלס בארץ. השגריר עורר חמש נקודות:

א. הוא ביקש אישור רשמי של הצהרת ראש הממשלה המבטיחה יציבות גבולות ל־100 שנים אם יהיה שלום עם הערבים. כוונתו הייתה לקבל סמכות להודיע לוועידת הדיפלומטים שאין לישראל כוונות התפשטות.

ב. כן ביקש השגריר אישור בנוגע לעמדה המוצהרת של ישראל בבעיית הפליטים הערבים: אישור שהצעתנו הישנה להרשות חזרת 100,000 פליטים אינה קיימת יותר, אישור שאנו מוכנים לשלם פיצויים, אישור שאנו מתנגדים להחזרת הפליטים.

ג. באותה רוח, עורר השגריר את בעיית ירושלים. הוא ציין שידוע לצרפת שמשרד החוץ יעבור לירושלים ושכל הצעדים הדיפלומטיים בנידון יותר סמליים מאשר מעשיים. הוא ציין כי הכרזתו של מוריס שומן בעניין זה בפרלמנט הצרפתי ב־30.1.53[1] הייתה שונה מהעמדה המסורתית הנובעת מהחלטות או"ם.

ד. השגריר הדגיש באופן מיוחד את ההתקרבות שחלה ביחסים בין צרפת לבין תורכיה וציין שבשיחות בין התורכים לבין הצרפתים בפאריס עמדת שני הצדדים הייתה בהחלט לטובת ישראל. מסר שלדעת הצרפתים מדיניות החוץ של תורכיה היא בידי מנדרס ושר החוץ התורכי הופך יותר ויותר למבצע החלטות. צרפת מוכנה להשתמש ביחסיה עם תורכיה לטובת ישראל [ו]יחסי ישראל–תורכיה.

ה. השגריר הצרפתי אמר שאין כוונתו לבקש אישור רשמי של הסכמי שובל–פישר בקשר לזכויות המוסדות הצרפתיים,[2] אולם ביקש מהשר לאפשר לו להודיע לוועידה שהסכמים אלה יבוצעו באווירה של הבנה הדדית. השגריר הזכיר את העניינים החשובים (עניינים צבאיים, למשל, הקושרים את שתי המדינות).[3] יש לקחת בחשבון את העובדה כי שר החוץ הצרפתי שייך למפלגה נוצרית ומן הראוי לא לקלקל אפשרויות גדולות בכל מיני שטחים על־ידי פעולות אדמיניסטרטיביות שאין להן חשיבות ממשית לגבי המוסדות הצרפתיים. השגריר התכוון במיוחד לשאלת מס הרכוש שנגבה לפני זמן קצר. השר הגיב בחיוב.

221

1. בתשובה לשאילתה באספה הלאומית הסביר שר החוץ הצרפתי שממשלת צרפת, למרות דבקותה בעיקרון של בינאום המקומות הקדושים, נמנעת מלהעלות את הנושא הזה בעצרת האו"ם משום שאין לו סיכוי לקבל את הרוב הדרוש, כפי שאירע להצעה הבלגית ב־15 בדצמבר 1950. עד לשינוי הנסיבות שוקדת ממשלת צרפת על הבטחת הגישה החופשית אל המקומות הקדושים ועל שמירת הסטטוס קוו מבחינת זכויותיה של צרפת ושל המדינות הקתוליות והמוסלמיות. (ראה נוסח הנאום בתיק 93.02/163/6).
2. ראה כרך 2, הערת־עורך, עמ' 395–396.
3. ראה מס' 328 והערה 1 שם.

222

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Copy: 130.13/2582/7 :העתק

London, 19 May 1953

Secret

My plans for writing you a full report have foundered before the two blank days of *Shavuoth* [Pentecost] and the Thursday Bag this week, which mean that anything to catch the next Courier must be finished to-day. I shall therefore limit myself to one or two points of special current interest.

(1) *Churchill's Speech.*[1] This remains the principal topic of discussion in London. Generally, the more people analyse the speech in detail, the greater becomes the impact on their minds of the P[rime] M[inister]'s analysis of the international situation and of some of his conclusions and suggestions. This applies not only to the general public, but more particularly to a number of prominent individuals who approach the matter from widely varying angles – political, economic, or military. From people well placed to observe important sections of public life here, I have learnt something of the profound psychological effect which Churchill's references to Israel have made – not only on life-long friends of ours like Amery and Walter Elliot, who are much delighted and encouraged, but even on many convinced pro-Arabs who have always been deeply suspicious of Israel's intentions and of the possible effect of her mere existence on British interests in the Middle East. Even at this crucial moment in Britain's struggle to preserve her key positions in the Middle East, it has taken Churchill's personal authority to shake some of the long-established patterns of British policy in that area, by his stressing of Israel's full equality with her Arab neighbours – bluntly, and with complete disregard not only for Neguib's susceptibilities, but also for the general Arab reaction outside Egypt itself. It is clear that it was not only Neguib's intransigence and the Arab League's support thereof that angered Churchill so deeply, but also – and especially – Dulles' touring the Middle East at this time, and in particular his tactless behaviour in Cairo. The P[rime] M[inister], in his talks with friends during Dulles' Cairo visit,[2] made no effort to disguise his feelings. And press photographs (published here on the eve of Churchill's speech) of Dulles presenting the Eisenhower pistol to Neguib have made clear to the general public the unholy flirtation going on between the

222

1. ראה מס' 209, הערה 1.
2. ראה מס' 206 (הערת־עורך).

American "peacemaker" and the Egyptian thug to whom Dulles saw fit to refer in such flattering terms.

I understand that well-informed Parliamentary and Foreign Office circles were never very deeply concerned about the outcome of Dulles' visit to Cairo, Churchill having heard from Eisenhower on the eve of his speech that, on purely military grounds, the U.S.A. Government would support the British on all technical aspects affecting the preservation, maintenance and future military efficiency of the Suez Base, and would make this a condition of any settlement with Neguib. What gave rise to so much anger and bitterness here was the flamboyant advertisement given to the visit, and the atmosphere of bravado which surrounded it – especially in the case of Egypt, to which Dulles was represented as coming as a sort of "revisor". All this was most repugnant to British pride. In some circles, including the Foreign Office (as I learnt from Ross when he came, with Bowker, to the little lunch I gave for Arthur Lourie last Friday), there is even a certain feeling of satisfaction at the thought that Dulles will by now have learnt from personal experience what sort of fellows the British have had to deal with in those parts, and that Neguib, after being encouraged in his intransigence by Caffery for months past, has now heard from the American Secretary of State himself that the U.S.A. Government will not support Egypt all the way in her demand for unconditional withdrawal of British troops from Suez. The F[oreign] O[ffice] feels that these discoveries must have had a sobering effect on both sides. It is, moreover, believed here that Dulles persuaded Neguib anyhow not to "start anything" before he (Dulles) is back in Washington and able to handle the matter himself. Nor is Neguib, apparently, in any special hurry to start trouble: it might indeed hurt the British, but might also have far-reaching and possibly unpleasant effects on the Egyptian internal situation, and on Neguib and his regime.

As I have already reported by cable, whatever may have been the underlying motives of Churchill's reference to Israel – whether "hatred for Haman" or "love of Mordecai" – his statement stands out as the most outspoken ever made by a British Prime Minister on the subject of Israel, and its incorporation in what is generally regarded as one of Churchill's greatest speeches gives it added significance.

To lunch at home to-day – to meet Yigal Yadin – there came:

Sir Kenneth Strong (Director of the Joint Intelligence Bureau, Ministry of Defence);

Chester Wilmot (author of *Struggle in Europe*, and Military Correspondent of the *Observer);*

Geneal H.G. Martin (Military Correspondent of the *Daily Telegraph);*

Captain Basil Liddell Hart;

Colonel Meinertzhagen;

Iverach McDonald (Chief Foreign Editor of *The Times);*

Clifton Daniel (of the *New York Times);*

Katriel Salmon, and Michael Arnon.

Strong, Wilmot, and some others stressed – as I reported earlier – the tremendous service rendered to us by Churchill's speech, which has raised Israel's prestige in the eyes of many who have for years been accustomed either to ignore us completely or to take a critical view. In their opinion, there has hardly been any other responsible British statesman who has ventured, *when in office*, not merely to pay us a polite compliment or two, but to go out of his way to emphasise Israel's equal status with the Arab States, and thus to give an entirely new lead to British public opinion with regard to the importance of Israel in the Middle East and her value there from the British point of view. The fact that Churchill has seen fit to make such a statement will carry great weight with many in high places, not only in Britain, but throughout the Commonwealth; it will give pleasure to our friends, and cannot be ignored by our enemies.

Incidentally, Yigal Yadin made an excellent impression on all present, and though he is at present fully pre-occupied with his studies here, I shall try to use him occasionally where his personality and experience will be of special value to us in presenting our case, especially from the military angle. People listening to him readily realise that he speaks as a man accustomed to give practical effect to what he says – to make his words real, in fact. Yadin willingly co-operates in this sort of work. A week or two back, he made an excellent presentation of our case at a Paladin Club Dinner with Lord Killearn in the Chair, and General Martin as the principal speaker on Middle Eastern defence. (By the way, since you attended the first Dinner of the revived Paladin, it has been developing nicely, and has recruited a number of prominent new members from Parliamentary, journalistic, and other influential circles. The Club has plans for further expansion and increased activity in the coming winter season, and I am giving it my whole-hearted support.)

I was very happy to get *Roham* [Prime Minister]'s message for H.M.'s *Roham*[3]; I am sure it will be greatly appreciated (WSC [Winston Churchill] himself once hinted to me that we should try to be generous in our appreciation of what this country has done for our cause in the past – meaning, probably, to include what he had done himself). Some public expression of *Roham's* appreciation would no doubt be even more welcome. I was glad to hear of Eban's initiative in encouraging favourable responses in America to the Israel part of the speech, and causing them to reach the British Ambassador. As I have cabled Eban, since Churchill's speech met a cool reception there – and Attlee's aroused such a storm of protest – the Embassy will no doubt be relieved to have some appreciative references (Jewish and non-Jewish) to the Israel part of it. But since Churchill's speech was made in Parliament, I believe it to be important that at least a few grateful and

3. זה היה שדר ברכה קצר בעקבות נאומו של צ'רצ'יל בבית־הנבחרים. (ראה [שרת] אל אילת 27.5.1953, 130.02/2412/26.)

graceful words should be said in the *Knesset*, either by *Roham* or the *Sar* [Foreign Minister], in order to give greater dignity and formality to our acknowledgment.

The question before us at the moment, however, is: Is there any prospect of cashing in on Churchill's speech? Since I first asked for an interview with the P[rime] M[inister] (and received, in due course, a polite rebuff from Selwyn Lloyd in consequence of our unilateral publication of our Suez Note, and clearly implying that any publicity for my meeting with the P[rime] M[inister] – if and when arranged – would have further highly undesirable effects on the delicate balance of the Anglo-Egyptian talks then in progress), I have not pressed the matter, in the hope that our restraint, coupled with the developments in the Anglo-Egyptian situation, would in time bring about a suitable opportunity for a meeting. This seemed the more likely since Eden's return to the F[oreign] O[ffice] is likely to be considerably delayed – his recovery proceeds slowly, and though he is now out of danger, his doctors are still worried about him, and it is clear that it will be several months, if not more, before he is fit to return to work.

In the letter of appreciation of the speech which I addressed to Selwyn Lloyd, I referred *en passant* to my desire to have an opportunity of expressing our thanks in person to the P[rime] M[inister]. I did so although I quite realised that at the time the P[rime] M[inister] was fully occupied with Adenauer, who was then visiting London. To-day, on receipt of your telegram containing *Roham's* message for Churchill, I asked Miss May to make cautious enquiries about the possibility of my delivering it personally to him. So far we have not heard anything, but by the time you get this, we may know what the prospects are. If there seems no chance of an early appointment, I shall not delay sending off the message, but shall send it across by hand with a covering note. Of course, I should prefer to use this opportunity of discussing things with the P[rime] M[inister] in person, along the lines previously suggested by *Roham*, and in the more favourable atmosphere now created by the speech. I am afraid that if I do not succeed in seeing him within the next few days, I shall have to resign myself to more or less indefinite postponement:[4] the pre-Coronation rush is already beginning, and next week the Commonwealth Prime Ministers will be arriving, along with other distinguished guests, and will take up all the P[rime] M[inister]'s time and attention.

Would you let me know if I would be authorised to supplement *Roham's* instructions given in your IL125[5] by adding to the suggestion about a road/oil-pipe-line to Elath also a hint about a possible new canal from Elath

4. בסופו של דבר לא הצליח אילת להיפגש עם צ׳רצ׳יל ומסר לו אפוא את השדר של בן־גוריון במכתב. (ראה מברק אילת אל קומיי, LI911, 27.5.1953, 130.09/2319/5.)
5. ראה מס׳ 171.

to the Mediterranean?[6] And if he raises the question of our relations with Jordan (as he well may do, seeing that he regards Jordan as his particular child, and as almost the one remaining British position in that area), would I be in order in saying that we, for our part, will do everything to reach an understanding with Jordan, and, if formal peace should prove out of reach, we would welcome the strengthening of the Armistice Agreement, followed by a Non-Aggression Pact and economic co-operation, especially in the development of water resources, both for the immediate mutual benefit of both parties, and as a prelude to a formal peace? Whatever the practical results of such a suggestion, I think it is bound to impress on Churchill our peaceful intentions towards Jordan, and our desire for good neighbourly relations with her. The idea of a canal between the Red Sea and the Mediterranean would probably fire Churchill's imagination more than any other proposal we could make at this moment: any practical alternative to Suez would give him something to take hold of, in spite of the expense, and the political and technical difficulties involved in so tremendous a project. I honestly believe that if ever there is a psychological moment for making this suggestion, that moment is now, when he has clearly made up his mind not to lose Suez for the British, but on the other hand, realises that the 1936 Treaty with Egypt will expire in three years' time, when the legal justification for maintaining British control in the Canal Zone will disappear. (Though there are some paragraphs in the Treaty to which the British are already looking for support for their contention that the expiry of the Treaty does not necessarily imply the automatic ending of British rights in the Canal Zone!)

I would ask you to *cable me immediately* your reaction to these ideas, so that I may be ready to put them in suitable form in the event of my obtaining an early appointment with the P[rime] M[inister] personally. Otherwise, I might find a way of getting them across to him – perhaps through Amery – if it appears that the chances of a personal interview are remote.

The Coronation will soon paralyse him for ordinary work – as indeed it will most people here. The coming weeks will be virtually "holidays" – and if the Russians or Americans should decide to invade England between now and the middle of June, I doubt if they would find much resistance! Everyone is too busy worrying about the seat he has (or hasn't) for the Coronation, or his share of the free beer that is apparently going to flow freely all over the country – to the delight of others besides the canny Scots!

(2) *The Netherlands Ambassador*, Dr. Stikker, and his wife lunched at our home a few days ago, and I conveyed to him what Walter had asked me to say about our appreciation of the new Netherlands Minister to Israel having been the first Envoy to present his credentials to the President in Jerusalem.

6. שרת השיב לאילת כי הוא מסכים לעורר מחדש את עניין דרך הנפט לאילת וכי אינו מתנגד להזכיר את עניין התעלה, "אך מוטב לעשות זאת כלאחר יד" וכאפשרות שעדיין טעונה בדיקה. (27.5.1953, 130.02/2412/26.)

Stikker was obviously pleased about this, and said he had always been a friend of Israel's, and had helped whenever he could. He added that the Queen and the people of Holland felt great sympathy and respect for Israel, and that we might rely on them to help whenever possible in the international field.

Speaking personally and confidentially, he said he would like to warn us against Dulles, whom he knows very well, and in whom he felt little confidence. He had had a very disappointing personal experience with him in San Francisco during the Peace Conference with Japan. He had found Dulles, he said, to be a "Jekyll and Hyde" personality: on the one hand, a deeply religious Protestant, serious and intellectually honest, and on the other, a weak, and at the same time ambitious, man who had for years desired to become Secretary of State, possibly with an eye on the White House in the future. He is serving Eisenhower – but always with the idea of showing that he has his own opinions as well, and of keeping on good terms with the Republican Opposition, so as to avoid being too closely identified with Eisenhower's policy, and retain the chance of getting Republican support in four years' time. (A not uncommon ambition with Foreign Secretaries in any Administration). Dulles, said Stikker, is a man personally embittered, since his son, who from youth up has been interested in religious matters, and whom he had confidently expected to become a pillar of the Presbyterians, has recently been converted to the Catholic Church, and joined the Society of Jesus. This came as a terrible blow to Dulles, and makes him all the more anxious to find consolation by satisfying his personal ambitions. Stikker does not believe that Dulles would feel any friendship for us or the Arabs – he probably doesn't care tuppence for either of us. But the danger is that he may feel that supporting the Arabs might advance his personal popularity in certain circles, and in that case he would not have the slightest compunction about coming down on the right side of the fence for his own interests. Stikker then asked who of the leading Republicans were friendly to us (of those not now in the Administration), and on hearing my reply, advised that we should try and strengthen our relations with Senator Taft, who might be the person best able to keep Dulles in order and prevent him from doing us too much harm.

While thanking me – with obvious satisfaction – for my complimentary references to their Minister in Jerusalem, Stikker let fall a hint that the Jerusalem question is very far from being closed, and advised us to keep a sharp lookout for possible further developments in this field. Knowing Stikker's responsible habit of mind, I do not for a moment doubt his friendly intentions towards us, and believe we should take this warning on Jerusalem seriously; you may know better than I do what exactly he had in mind in giving it.

In the short time they have been in London, the Stikkers have become very popular in diplomatic circles here. They are close to the Royal household,

and recently spent a day as the Queen's guests at Windsor. And Adenauer's only non-official engagement during his visit to London was a visit to Stikker who is an old friend of his. I think that the friendly relations developing between Stikker and myself may provide further opportunities for me to use his good offices outside our formal contacts as fellow-diplomats.

E.E.

223

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן מפר448
נוסח נכנס: 130.02/2453/20

רומא, 20 במאי 1953

מידי

באם נקבל ההנחה שמכתב עבד אל־נאצר[1] אינו מזויף ונשלח אלינו לא תחת לחצם של דיבון או הידיד שלו הריהו מראה שהמצרים מרגישים יפה בכוח וערך ההפרעות שלנו בארצות־הברית ומבקשים במלים יפות ומעודדות לעצור בעדנו בלי להתחייב לפי שעה כלפינו בשום דבר ממשי ומעשי. לדעתי זוהי שעת כושר בשבילנו ללחוץ על פגישה ישירה עם אחד האנשים האחראים שלהם ולנסות להבהיר לעצמנו כמה דברים ביחס לסיכויי ההסדר בעתיד. מה גם שהמצרים נמצאים כיום בסכסוך חריף עם האנגלים ותולים הרבה תקוות בעזרת האמריקאים. אני מציע אפוא:

(א) לא לענות שום דבר בכתב.

(ב) לא לנסות להגיב בכלל על הדברים שעבד אל־נאצר מעורר במכתבו.

(ג) להדגיש שאנו רואים בתקופה הנוכחית כתקופה מכרעת בגורלו של אזור המזרח התיכון ואנו רואים חובה לעצמנו לשמור בכל כוחנו והאמצעים שברשותנו על העניינים שלנו.

(ד) לדרוש בכל תוקף שישלחו איש אחראי לפאריס לשיחות חופשיות ובלתי מחייבות אתנו לשם הבהרת העניינים. להוסיף שבמקרה שנשוכנע בכנותם וכוונתם הטובה נהיה מוכנים להושיט כל עזרה שבאפשרותנו. תשובה יבשה תקיפה ומעשית כזאת יש בה לדעתי להזיז העניינים יותר ולהוסיף לנו כבוד בעיניהם. לשיקולכם.

ששון

223

1. ראה מס' 205.

224

שיחת מ. שרת - סר פרנסיס אוואנס
(בתל אביב, ב־21 במאי 1953, בשעה 20.30)
Meeting: M. Sharett – Sir Francis Evans
(Tel Aviv, 21 May 1953, 8.30 p.m.)

Note: 130.02/2412/29 תרשומת:[1]

Since Sir Francis Evans had been away in Jerusalem during the day, Mr. Sharett invited him to his home in the evening. Comay was present.

Mr. Sharett said that the Prime Minister and himself were gravely concerned at the attack on a taxi on the way back from Jerusalem, near Shaar ha-Gai, the previous night at about midnight. The driver had been wounded but had managed to carry on and the police had found twenty bullet marks on the car. Two nights previously another car had been shot at on the Jerusalem road near Motza but nobody had been hurt. It had been decided not to let these facts be published in order to avoid arousing public excitement. These might possibly be two isolated incidents, but if any threat developed to the Jerusalem road, the Government would react strongly, and do whatever might be necessary to protect the road, even if this necessitated occupying one or two dominant features across the present armistice line.

Mr. Sharett read a list of 13 serious incidents which had taken place since the beginning of May, in which five Israelis had been murdered and five injured, apart from damage and property losses. He referred to the message from Mr. Dulles to the Prime Minister,[2] indicating that the Jordan Government would not be willing to agree to a high-level meeting, as suggested by General Riley, but instead proposing a renewal of the local commanders' agreement on our initiative. It had not as yet been decided what our attitude would be on this proposal, but he personally was of the opinion that there was little point in our making a proposal in which we did not believe, and which past experience had shown to be of little use. The proposal amounted to a shirking of its responsibilities by Jordan.

Sir Francis expressed great anxiety at the possible consequences of our transgressing the armistice line in the corridor, to which Mr. Sharett made clear that this was not at present decided upon or even intended, but might have to be considered if there was further interference with traffic on the Jerusalem road. Sir Francis also expressed the hope that Mr. Dulles'

224
1. תאריך המסמך: 26 במאי 1953.
2. ראה מס' 219.

suggestion about the local commanders' agreements would be accepted by us, even to the extent of our taking the initiative, since this might help to ease the situation.[3]

M.S. Comay

225

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

מברק מוצפן WIA251
נוסח יוצא: 93.01/2209/3

ואשינגטון, 22 במאי 1953

בישיבת המשלחת נדונו הסיכויים הנשקפים לנו בכנס הבא[1] בייחוד בקשר לעניין ירושלים בו מורגשת פעילות ערבית וקתולית חזקה. סוכם שהעברת משרד החוץ בחודש הבא מחייבת פעולת לוואי כדי להפחית את חריפות התגובה הבינלאומית. רצוי שהממשלה תלווה את ההעברה בהבעת דאגתנו לצדדים הדתיים והבינלאומיים של הבעיה. הצהרה זו תבטיח ערבות לשמירת המקומות הקדושים והזכויות הדתיות ותביע נכונות לשתף פעולה לקראת הקלת הגישה בין שטחי העיר המחולקת במידה שהדבר ניתן במסגרת משטר שביתת־הנשק. יש להדגיש שקיום משרדי הממשלה בירושלים אינו מקשה על שמירת הקדושים כפי שהיעדר המשרדים מירושלים לא הביא לידי שמירתם היעילה. אדרבא, הפיכת ירושלים לבירה תקינה יש בה כדי לאצול אופי בינלאומי ועולמי כללי על אווירת החיים בעיר ועל תרבותה.

נוסף על הצהרה ממשלתית קצרה ברוח זו יש להדריך ולהשכיל את העיתונות הנוכרייה בכמה סוגיות: (א) הפרשה הממושכת של הסתלקויות מוסדות או"ם מרעיון הבינאום. יש להדגיש במיוחד את מסקנות נשיא מוע[צת] [הנאמ]נות ב־1950 כי הבינאום אינו מעשי ואילו ממ[שלת] ישראל מגלה נכונות למצוא פתרון אחר, וגם את מעשי העצרת אשתקד בסרבה לאשר אפילו את עקרון הבינאום. (ב) עמדת ירדן שבידה המקומות הקדושים. (ג) התמורות המהפכניות בחיי העיר מאז 1947. כל זה

3. באותו היום נפגש שרת גם עם הממונה על שגרירות ארצות־הברית ומסר לו אותם הדברים. ראסל ביקש שישראל תבליג לפחות עד חזרתו של דאלס לארצות־הברית. (ראה מברק מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, IW332, 22.5.1953, 130.09/2309/13 והשווה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1224-5.) ביום המחרת נפגשו ראסל ואוואנס ושניהם הסכימו כי היזמה הישראלית נבעה משלושה צרכים: (1) דאגה לנוכח המצב ובייחוד דאגה לדרך לירושלים, (2) הצורך להדגיש חשיבותן של פגישות רמות דרג בין נציגי ישראל לירדן, (3) הצורך להשפיע על דאלס בקביעת מסקנותיו על הסכסוך הישראלי–ערבי. (ראה מברקי אוואנס אל משרד החוץ הבריטי, 22.5.1953, PRO, FO/371/104781 והשווה דיווח של השגריר הבריטי בעמאן במברק ששיגר אל משרד החוץ הבריטי ב־23.5.1953, שם.)

225

1. של עצרת האו"ם. קרי: המושב הראשון של העצרת השביעית שהתכנס בספטמבר 1953.

צריך להופיע לא מפי הממשלה ודובריה כי אם במאמריהם של נציגי העיתונות על דעת עצמם. אולי אפשר להניעם גם לידי מניית העובדות המציינות תהליך של הכרת הבירה כגון השבעת שני הנשיאים בהשתתפות נציגי חוץ, שיחות רשמיות שהתקיימו בירושלים וכו'.

רצוי להדריך את הסופרים האמריקנים בפרשת המדיניות האמריקנית שזה מכבר קבעה מסורת של התנגדות לבינאום בכל ההצבעות המכריעות עד כדי הצבעה נגד עצם ניסוח החוקה הבינלאומית ב־1950.

יש לנו רושם שהערבים מתכננים את התקפתם העיקרית עלינו בכנס העצרת הבא דווקא בנקודה זאת שכן הדגשת עניין הפליטים מביאה לידי תביעת הקליטה בארצות ערב והדגשות אחרות ממיטות על ראשם את פורענות הדרישה לשלום ולמשא־ומתן בעוד שכאן אין להם סיכון רציני וכוחם רב להקים חזית רחבה נגדנו.

ניחוש זה מחזק גם את הכרחיות ההעברה בעוד מועד וגם את הצורך בהסברה יעילה לשם הצרת שטח ההתנגשות עם גורמים בינלאומיים.

אבן

226

שיחת ד. בן־גוריון - סר פרנסיס אוואנס
(בתל אביב, ב־23 במאי 1953)[1]
Meeting: D. Ben-Gurion – Sir Francis Evans
(Tel Aviv, 23 May 1953)

Note: 93.04/41/13 :תרשומת

At the urgent request of Sir Francis, the Prime Minister received him at his home in Tel Aviv at 4 p.m. on 23rd May (Comay present) and was handed the attached message from Sir Winston Churchill.[2]

Mr. Ben-Gurion said that he had no knowledge of these reports from Jordan about alleged attacks on villages there, but he himself had been away in the Negev the previous day. He would investigate the mattter before replying to Sir Winston. Comay added that all that was known in the Foreign Ministry was the press report of Jordan complaints. The Ministry had enquired from Army Headquarters and had been assured that the Army could throw no light on these reports.

Mr. Ben-Gurion then expressed his anxiety over the worsening situation. He had advised our own people, especially the settlers near the border, to

226

1. תאריך המסמך - 27.5.1953.
2. ראה נספח להלן. לשדר של צ'רצ'יל צורף מסמך נוסף שכותרתו "Alleged Israel Attacks on Jordan Villages" שלא הודפס כאן. דווח בו על התקפות של כוחות צה"ל בלילה שבין 20 ל־21 במאי על כפרים בתחום ירדן הסמוכים לגבול ובהם נהרגו אזרחים ירדנים.

exercise the utmost patience and restraint, particularly since he understood that the British and the American Governments were trying to bring their friendly influence to bear on Jordan, and since we ourselves were creating a police frontier force, which however took time. He certainly did not want our settlements to take the law into their own hands, but they were only human, and if they were constantly under attack, they would sooner or later attack back. There were many young men in the border villages who had been trained as soldiers. We did not want to create an underground. We also did not want people to leave their villages and come into the cities, as a result of the lack of security on the border.

He spoke very strongly about the two recent night attacks on passing cars on the Jerusalem road.[3] We were still willing to give them the benefit of the doubt since these may possibly have been isolated incidents. If this threat developed, however, and the Jerusalem road became unsafe, this would not be a matter on which he himself would be patient. A concerted attack on the Jerusalem road would be construed as an act of war. We would obviously not want to do anything which might cause friction between us and the British and U.S. Governments, but it should be appreciated that the safety of Jerusalem was for us a matter of paramount importance.

The Prime Minister referred to our offer to have high-level talks, which had since been officially proposed by General Riley, and accepted by us; he understood from Mr. Dulles' message[4] that the Jordanians did not want to meet us and talk things over. He simply failed to understand what was in their minds, or why they should turn such a proposal down. Did they want hostilities?

It was a great pity, Mr. Ben-Gurion added, that Sir Winston had to occupy himself with such things.

Sir Francis replied that Sir Winston's message was prompted by the depth of his interest in Israel. The Ambassador could himself neither explain nor justify Jordan's unwillingness to have high-level talks. H.M.G. did not regard this as their final answer and would continue to urge them in this direction.

He and his Embassy had been doing their best to convey to London the nature of the infiltration problem and the difficulties it was causing, and he had had the feeling lately that there had been some shift in opinion in the Foreign Office and with the public. He was obliged, however, to point out that whereas Jordan marauding was regarded as the actions of individuals, Israel reprisals always appeared abroad to be organized by military forces. This impression was all the stronger because, unlike the Arabs, Israel was thought of as a well-organized and disciplined people.

To this the Prime Minister retorted that the restraint of our people should not be taken for granted. Furthermore, there were opposition groups in Israel,

3. ראה מס' 224.
4. ראה מס' 219.

although a minority, who attacked the present frontiers as ridiculous, and might exploit the situation. Nor were the Jordan exploits quite as disorganized as might be thought. Certain things were obviously being done by trained militia – if Legionnaires themselves did not participate, then certainly the trained Home Guard did, with at least the connivance of the authorities. The main thing, however, was not so much to find out who did it, but to stop the attacks.

(M.S. Comay)

P.S. In a talk Comay had with Moore of the Embassy on 25th May, Moore mentioned that the account of the attacks attached to the Churchill message was drawn up in the Embassy here as a summary of the reports from the Jordan side. It was these reports to which Sir Winston's message had referred.

נספח
Appendix

שדר מאת סר וינסטון צ׳רצ׳יל, 23 מאי 1953
Messsage from Sir Winston Churchill, 23 May 1953

My dear Prime Minister,

I have received the following personal message from Sir Winston Churchill which he has directed me to convey to you:

I hope you will be able to assure me that there is no truth in this report or anything like it. Nothing can do more harm to your interests, which I value so highly, than the continuance of petty warfare. I have also communicated with Jordan.[5]

Believe me, my dear Prime Minister, Yours sincerely,

Francis Evans

5. ראה תשובת בן־גוריון לצ׳רצ׳יל במס׳ 240.

227

תזכיר מאת ראש ממשלת ישראל אל מזכיר המדינה של ארצות־הברית

Aide-Mémoire from the Prime Minister of Israel to the Secretary of State of the United States

93.03/116/13

Tel Aviv, 24 May 1953

Confidential

Aide-Mémoire[1]

The Prime Minister of Israel requests that the following personal message be conveyed to the Secretary of State of the United States of America, in reply to the Secretary's message of 18 May, 1953:[2]

I fully understand your anxiety about the security situation on the Jordan border.

The problem is one of large-scale banditry and frequent murders on Israel soil by armed marauders from Jordan.

It can only be effectively handled:

(a) If the Jordan Government accepts responsibility for preventing unauthorized crossings of the lines by its nationals, as we are willing to do for our nationals.

(b) If the central authorities of Jordan adopt and enforce a system of basic preventive measures.

In March, at Jordan's request, we handed them a memorandum outlining the measures we think are needed.[3] Jordan promised to study these proposals, but to this day there has been no reaction to them.

(c) If the two Governments consult each other at a proper level to co-ordinate their efforts.

As far back as January, we proposed a high-level meeting. On 23rd April General Riley renewed this proposal.[4] My Government agreed forthwith. Jordan has failed so far to respond.

Experience has shown that the agreements which provided for local commanders' meetings were an ineffectual palliative, because they could only deal with isolated incidents and then only after their occurrence, and therefore did not attack the evil at its roots. Local commanders' meetings can help to implement, but cannot be a substitute for, more general measures to be agreed upon in high-level discussions.

227

1. התזכיר נמסר לממונה על שגרירות ארצות־הברית בישראל, פ. ראסל, בידי ש. בנדור.
2. ראה מס' 219.
3. ראה מס' 146.
4. ראה מס' 65, והערה 3 שם ומס' 182.

In response to your personal appeal, and in order not to neglect any chance of helping the situation, we are prepared to have the local agreement renewed. The terms will have to be adapted to present circumstances. I must add that unless Jordan accepts full responsibility for keeping its nationals on the Jordan side, it is doubtful whether the agreement can be effective, though we will do everything in our power to make it so.[5]

228

הערת־עורך
Editorial Note

ישיבת ממשלה על החמרת המצב בגבול עם ירדן
24 במאי 1953

בישיבת הממשלה מסר שרת על החמרת המצב בגבול עם ירדן ובייחוד על התקריות בכביש ירושלים – תל אביב, ודיווח על השיחות עם אוואנס וראסל (מס' 224 והערה 3 שם) ועל השדרים ששיגרו דאלס וצ'רצ'יל (מס' 219, 226). בן־גוריון עמד על ההתנכלות החמורה לדרך לירושלים, ואמר כי זהו מעשה מלחמתי שיש להגיב עליו ב"אקט מלחמתי". הוא הבהיר כי אם יימשכו המעשים האלה לא תהיה דרך אחרת אלא לנקוט בפעולת תגמול. בן־גוריון הציע לכבוש מקומות אחדים כגון טול כרם או שיח' ג'ראח ולהחזיק בהם עד שיינתנו ערבויות שמעשים כאלה לא יישנו. פעילות כזו, אמר, עשויה לסבך את ישראל עם אמריקה ועם אנגליה, אבל יש דברים שהם חשובים מידידות של המעצמות ואם תוותר ישראל בירושלים היא תפגע בעצם עצמאותה. מאחר שאין הממשלה יושבת בכל יום, הבהיר בן־גוריון שהוא מבקש להציג את עמדתו לפני השרים. בן־גוריון יצא נגד "חברים מציוני גרמניה" הסבורים שיהודי רוסיה "אינם מספיק פציפיסטים" וביקש לומר להם כי בעיניו עשיית שלום עם הערבים הוא היעד המדיני הגדול ביותר של ישראל, אך מטרה זו לא תושג אם "נחדל להתקיים".

שרת אמר כי אסור להעלים עין מן האספקט המוסרי, אבל הבעיה היא בעיקרה מדינית, ביטחונית וצבאית. לדבריו, השאלה איננה רק מה חייבים לעשות במצב מסוים, אלא גם לאן עלולה להוביל פעולה מסוימת. הוא ביקש להעריך את הדברים על־פי התוצאה הסופית ולא לשקול פעולת תגמול כפי שהציע בן־גוריון אלא אם אין ברירה. שרת הביע את חששו שפעולת תגמול תביא לחידוש המלחמה, וביקש מחבריו לשקול אם נוח לישראל להסתבך במלחמה בשעה שארצות־הברית עלולה להתייצב נגדה.

השר ברנשטיין התנגד שאישור הפעולה שהציע בן־גוריון ייעשה בלי התייעצות מוקדמת נוספת של הממשלה.

השר שפירא הדגיש שאין חילוקי דעות בעניין חשיבותה של ירושלים. אכן התקריות חמורות מאוד, הסכים, ואף העלה את הסברה שיד האנגלים בדבר. הוא נטה

5. לעניין משלוח המסמך וניתוח המדיניות הישראלית בידי הממונה האמריקאי ראה FRUS, 1952-54, Vol. IX (Part 1), pp. 1227-31.

לתמוך בתגובה קשה יותר של ישראל כגון הפסקת התחבורה במקום מרכזי כמו דרך טול כרם – קלקיליה, אך גם הוא ביקש שלא יוחלט על פעולה לפני דיון נוסף בממשלה.

השר רוזן היסס אם לתמוך בפעולה. רוזן אמר כי אינו מאמין ביעילותה של פעולת התגמול, אך הביע הבנה להלכי הרוח בציבור. הוא ביקש לא להעמיד את הממשלה לפני מעשה מוגמר ולקיים דיון נוסף אם יוחלט על פעולה.

השר ספיר הציע לבחור משלט שאינו נקודת יישוב כדי להימנע מפגיעה באנשים. גם הוא הביע חשש מפני סכנה של התערבות אמריקאית והציע אפוא לחכות לעוד כמה פעולות של הערבים ולא להגיב על כל פעולה בנפרד. ספיר הצטרף למבקשים דיון נוסף לפני החלטה על פעולה קונקרטית. השר דב יוסף אמר כי יש לשים קץ לשליטתם של הערבים על הדרך לירושלים, ולא יעלה על הדעת שתושבי העיר לא יוכלו לנוע בשלווה בדרך לבירה. הוא הביע חשש שאנשים יעזבו את ירושלים והתנגד להצעה שנשמעה בישיבה שהשרים לא יסעו לעיר בשעות הלילה. גם בן־גוריון התרעם על ההצעה ואמר כי יעזוב את הממשלה אם יקבלו החלטה כזאת.

השר יוסף לא נרתע מהשימוש במונח פעולה מלחמתית והבהיר כי פירושו של דבר שלא תהיה פעולה פרטיזנית של כמה בחורים אלא מבצע מתוכנן. הוא תיאר את הלכי הרוח בציבור עקב היעדר תגובה צבאית, והציע שהפעולה תהיה באזור ירושלים ולא תתבצע אלא לאחר כמה תקריות ולאחר שיזהירו קודם את ירדן.

השר שטרית טען שההבלגה מתפרשת בעולם הערבי כחולשה וכי התגמול מרתיע. הוא הציע ליישב את הדרך לירושלים באנשים ובצבא כדי להגן עליה.

השר רוקח ביקש לברר מדוע אין המודיעין יכול לתת מענה לשאלה מי אחראי על הפעולות של הירדנים: האם זה תכסיס, או מקרה, או פליטים. הוא מחה על שאין שמירה בדרכים, אין נשק לאנשי היישובים, אמצעי התחבורה לקויים ואין קשר טלפוני.

השר דינור הסכים עם דברי בן־גוריון שהמצב רציני ויש להכשיר את דעת־הקהל. הוא אמר שמדינה שמוותרת על הגנת בירתה שלה מגלה את חולשתה. עם זאת טען ששמירה תהיה זולה ממלחמה, והציע להקים יישובים לאורך הגבולות. הוא ביקש למנוע את תגובתם של היישובים והמליץ להימנע מלפתוח בשעה הזאת במלחמה.

השר נפתלי אמר בתגובה לדברי בן־גוריון כי הוא גאה להיות ציוני גרמני גם אם משתמעת מכך רדיפת שלום. הוא ביקש לשקול היטב היטב לפני פעולה צבאית ואמר שלדעתו אין המדינה מוכנה למלחמה ממושכת.

בן גוריון סיכם את דברי המתדיינים. הוא מסר כי דבר הפעולה לא דווח לציבור כדי למנוע בהלה. הוא דחה את ההערכה הכלכלית של השר נפתלי ולא נבהל מן האפשרות שהעם יאכל פחות אם תהיה מלחמה. הוא הביע חשש שמא תתקבל הגישה שבשום פנים לא יוצאים למלחמה ודחה את עמדתם של אלה הסבורים שישראל לא תוכל לעמוד במלחמה. לדעתו לא יתערבו אנגליה וארצות־הברית בכוח במלחמה והביע ביטחון שבעת התנגשות מלחמתית עם העולם הערבי ישראל תנצח. בסיום דבריו שב בן־גוריון והבהיר שלפני כל פעולה יובא הנושא לדיון בממשלה.

229

ר. שילוח אל מ. שרת
R. Shiloah to M. Sharett

מקור: 130.02/2453/20

תל אביב, י"א בסיון תשי"ג
25 במאי 1953

כמוס

אני מצרף בזה הנוסח האחרון של התשובה לעמיתו של דיבון,[1] הכולל תיקונים קלים שהכנסתי בעקבות שיחתנו אתמול בבוקר בירושלים. אני מצרף גם תרגום צרפתי, שהוכן על־ידי אמיל נג'אר.[2] העברתי את החומר לדיבון בידי שליח נאמן שטס אמש לפאריז ואני משער כי היום ימסור את התשובה לחברו.

שלחתי לדיבון מכתב לוואי[3] ובין השאר אמרתי:

"...התשובה הרצופה בזאת נוסחה במתכוון בצרפתית על־מנת לאפשר לעמיתך להעתיקה ולהעבירה לאדוניו ככתבה וכלשונה.

ביסוד קבלנו את הערכתו של אליאס [ששון],[4] כי איגרתו של ג'מאל [עבד אל־נאצר] לא באה אלא כדי להרדימנו על־ידי סיכויי שלום על־מנת שלא ננצל סכסוכם עם האנגלים להגברת לחצנו הצבאי והמדיני. דעתנו, כי יש לנצל הקושי שהם נתונים בו על־מנת להגיע למסקנות ברורות אם אמנם פניהם להסדר. מגמת האיגרת הרצופה בזאת היא להסביר להם בצורה שאינה משתמעת לשני פנים, כי אין אנו מוכנים למשחק ממושך של הבטחות ריקות לעתיד לבוא וכי אנו תובעים ותקיפים בהחלטתנו לבחון כוונותיהם בצורה מעשית ביותר. המבחן הוא מעבר חופשי בסואץ, והתקדמות בשטחים אחרים לקראת הסדר. המבחן הקודם לכול הוא פגישה סודית של נציגים בעלי רמה גבוהה משל צאדק.

בשיחתך עם צאדק עליך להסביר לו בעל־פה דברים אחדים אשר מטעמים מובנים לא יכולנו לכלול אותם בגוף איגרתו של שר החוץ אליך ואלה הדברים:

1. לסעיף 2 פסקא א' באיגרתו של שר החוץ (הפסקת תעמולת איבה) עליך להעיר כי אנו מניחים כי הצהרתו של נגיב בכנס ועדות שביתות־הנשק בקהיר בה תיאר את ישראל כסרטן בגוף מדינות ערב וכו' (לפי אל־אהראם), התקפותיו של נציג מצרים את גולדה באו"ם וכו' וכו' באו לפני כתיבת האיגרת של ג'מאל עבד־אנ־נאצר. (אנו משאירים בזה למצרים דרך של נסיגה בכבוד ובאותו זמן מוכיחים להם כי כל פגיעה בנו והסתה נגדנו נרשמת ונזכרת.)

2. לעניין העזרה הכספית למצרים עליך להסביר כי רעיון העזרה הכלכלית לארצות ערב ולמצרים במיוחד עלה על הפרק בעיקר כתוצאה מיזמתנו בהשגת עזרה

229
1. עבד אל־רחמן צאדק. ראה מס' 205.
2. הנוסח העברי מובא בנספח שלהלן. הנוסח הצרפתי נמצא בתיק ולא הודפס כאן.
3. ראה מכתב מ־24 במאי 1953, 130.15/3744/1.
4. ראה מס' 223.

כספית לעצמנו ולאזור. תוכל להזכיר כי ידוע לך שגם בפגישתנו עם דאלס וסטאסן עודדנו מתן סיוע כספי למצרים.

3. תוכל לציין כי ממגעינו עם חוגים אמריקנים חשובים אנו מסיקים כי גילוי בגרות ומתינות מצד המצרים ביחסיהם עמנו, והתקדמות לקראת הסדרים, בייחוד בעניין המעבר בסואץ, יגביר האהדה למצרים במאבקה עם אנגליה.

4. מתוך הדגשה כי אין ממשלת ישראל שותפת לגישה זו כדאי שתציין שיש חוגים בישראל הסבורים כי עלינו לנצל שעת הכושר וללחוץ על המצרים מבחינה צבאית בשעה שהיא מסתבכת עם הבריטים.

5. מטרתנו באיגרת הרצופה בזה להגיע לידי פגישה ולשם כך עליך להסביר כי אין אנו רואים טעם להבהרות והסברות נוספות בדרך של חילופי איגרות. אם תתקיים פגישה יבוא נציגנו מצויד בדברי הסברה על השאלות והנקודות שעוררו בהזדמנויות שונות.

6. כדי להקל עליהם רצוי שתחזור ותדגיש הבטחתנו לסודיות, תציין כי כל מגע ישיר בינינו שלא מעורבים בו מתווכים זרים נשמר עד עתה בסוד ואנו בטוחים שגם הפעם יעלה בידנו לשמור על סודיות גמורה. תוכל לציין כי אנו מוכנים להקל עליהם לגבי מקום הפגישה. לידיעתך אם יציעו שהפגישה תתקיים בבירתם אתמוך בהצעה זו, אולם לעת־עתה אין להזכיר הדבר במפורש.

7. כדאי למצוא שעת כושר בשעת השיחה לציין הצורך להימנע ממחלוקת פומבית באו"ם בינינו לבינם, על־מנת שלא ניאלץ לחדש ההתקפה נגדם על סירובם לעשות שלום ועל התמדתם במעשי איבה.

בסיום אני חוזר ומדגיש כי מטרת התשובה ומגמת שיחתך עם צאדק היא להביא לידי פגישה בהקדם (ותוך שבועיים שלושה) של נציגים מוסמכים של שני הצדדים וכי אנו רואים המבחן הראשון בפגישה זו.

ברכה,

ראובן שילוח

נספח
Appendix

טיוטת תשובה של שר החוץ לאיגרת של גמאל עבד אל־נאצר, 24 במאי 1953
Draft Reply of the Minister of Foreign Affairs to Gamal 'Abd al-Nasser's Communication, 24 May 1953

סודי ביותר

מסור לעמיתך:

שר החוץ הורה לי לענות לאיגרתו של גמאל עבד־אנ־נאצר ואשר העברתי אליו, כדלקמן:

1. קראנו בהערכה האיגרת שנמסרה לנו.

2. שמנו לב כי הנושאים שמדובר עליהם באיגרת כוללים:

א. הפסקת תעמולת איבה. ב. הימנעות מכל מעשה תוקפני. ג. חופש מעבר ספינות מישראל ואל ישראל דרך תעלת סואץ. ד. עזרת ישראל להשגת סיוע כלכלי למצרים. ה. תמיכת ישראל בשאיפות הלאומיות הצודקות של מצרים על־ידי השפעה על ידידיה ועל דעת־הקהל.

3. ביצוע שלושת הסעיפים [הראשונים] תלוי במצרים והוא יוכח על־ידי העובדות. מצדנו נשמח לרשום כל עובדה חיובית והיעדר כל פעולה שלילית.

4. אנו סבורים כי בימי חירום אלה למצרים ולאזור חשוב להגיע בהקדם להפגת המתיחות בגבול הישראלי–מצרי.

5. לעניין מעבר הספינות בתעלה כבר ציינו באיגרת קודמת[5] ואנו חוזרים ומדגישים כי מצרים חייבת להיענות לתביעה זו לפי הסכמי שביתת־הנשק והחלטת מועצת־הביטחון. נראה לנו כי גם מעמדה הבינלאומי של מצרים במאבקה יתחזק אם תוכיח כי היא ממלאת התחייבות בינלאומית זו.

6. אשר לעמדת ישראל כלפי מצרים הרינו מתייחסים באהדה לשאיפותיה הצודקות ומקווים כי תשיג את מילואן וכי הדבר לא יפגע בשלום האזורי והעולמי. ישראל נתנה הוכחה מעשית לתמיכתה בשאיפות הצודקות של ארצות האזור כאשר הצביעה באו"ם בעד עצמאות לוב ובקולה הכריעה את הכף. עם זה לא נוכל להתעלם מהסכנות לעתידנו הנשקפות מהתפתחויות מסוימות כל עוד המדינות השכנות מסרבות לעשות אתנו שלום. כן למשל לא נוכל לתמוך במתן נשק למצרים ובחיזוק[ה] הצבאי כל זמן שאין בידינו הוכחות על התקדמות של ממש לקראת הסדר סופי ושלום.

7. תמיד תמכנו במתן עזרה כלכלית למצרים ואיחלנו בפה מלא הצלחה לממשל המצרי הקיים בתכניותיו לתיקונים פנימיים. ישראל מוכנה להגביר פעילותה בכיוון זה אבל ממילא מובן, כי אפשרויותיה לפתח יתר תנופה בגיוס דעת־קהל בעד מתן עזרה למצרים ובעד תמיכה בשאיפותיה בכלל תלויות בשיפור האווירה הכללית המקיפה את יחסי שתי הארצות.

8. לשם חיזוק האמון ההדדי, לשם בירור הנקודות המעשיות שהתעוררו בהודעות שהוחלפו בינינו עד עתה וכדי לברר אם אפשרית בשלב זה התקדמות ממשית לקראת הסדר מקיף ומה הם הצעדים המוקדמים הדרושים לכך אנו רואים צורך שתתקיים בהקדם פגישה סודית ובלתי־רשמית של נציגים מוסמכים של שני הצדדים. עד כאן דברי השר.[6]

5. ראה מס' 70.

6. המכתב של שרת לא זכה לתשובתה של מצרים. בתזכיר מאוחר שכותרתו "שיחות ומגעים לבירור אפשרות של הסדר עם מצרים, 1949–1955" נכתב שדיבון למד מבני שיח מצרים שמועצת המהפכה החליטה לא להסתייע בישראל בגיוס עזרה כלכלית בארצות־הברית מתוך הטלת ספק ביכולתה של ישראל, מחשש שהסתייעות בישראל תחייב את מצרים יתר על המידה כלפי ישראל, ובעיקר משום שבתשובתה של ישראל לא היו הבהרות של ממש באשר להיקף הסיוע שישראל מוכנה לגייס (130.15/3744/5). להמשך המגעים עם המצרים ראה מס' 319.

230

ו.ב. סמית אל א. אבן
W.B. Smith to A. Eban

Copy: 130.16/2948/12 :העתק

[Washington], 25 May 1953

Dear Mr. Ambassador,

Thank you for your letter of April 24 enclosing a copy of a memorandum entitled "Notes on Border Incidents Along the Israel Frontier", which was the subject of your visit with Mr. Byroade April 22.[1]

I have delayed replying pending the determination of responsibility for the April 22–24 incidents. The receipt of General Riley's report, just released by the United Nations,[2] indicates that it has not been possible to fix the responsibility.

It may be of interest for you to know, and thereby see the extent of the problem, that at approximately the same time you were calling on Mr. Byroade, Jordan officials in Amman were protesting Israel's attacks and requesting that we (as a Tripartite Declaration signatory) use our influence to keep peace and order along the Jordan–Israel frontier.

I believe that my remarks to you of last February[3] counseling your Government to refrain from retaliatory action by Israel forces against neighboring states, are still good. Further steps toward maintaining border peace could include restoration of the local commanders agreement, as suggested by General Riley and accepted by the Jordan Government, and by high level discussions on the whole border problem as advocated by General Riley and accepted by the Israel Government. I am confident your Government will cooperate fully in making a success of any discussions that may be arranged and that your Government will continue to make full use of, and cooperate with, United Nations organizations established to investigate violations of the armistice agreements.

Please convey my warm greetings to your Prime Minister.

Sincerely yours,

Walter B. Smith
Acting Secretary

230

1. ראה מס' 177 והערה 2 שם.
2. ראה SCOR, Eighth Year, Supplement for April, May and June 1953, Document S/3007.
3. ראה מס' 74.

231

ח. הרצוג אל המטה הכללי של צה"ל
Ch. Herzog to the General Staff of the Israel Defence Forces

מברק מוצפן WIA257
נוסח יוצא: 93.01/2209/3

ואשינגטון, 25 במאי 1953

ס/401. עבור מאהב [מחלקת ארצות־הברית] העתק מטכ"ל.

וולר הקריא בפני מברק רסל על שיחתו עם השר (מברקכם IWA/332)[1] וציין כי בדעת שלושת המעצמות להגיב נמרצות נגד כל פעולה שלנו. לשאלתי מדוע לא יגיבו נגד הירדנים ועל־ידי כך יפתרו הבעיה ענה כי צעד כזה לא היה מן הנמנע לו הצלחנו יותר להוכיח צדקת טענותינו ולא פיגרנו תמיד אחרי הערבים בתעמולה. הקריא בפני מברקים מעמאן על התקפות ישראליות על 11 כפרים ערביים בימים האחרונים אשר ברובם נהרס לפחות בית. בבית סירה (מברקכם IWA/327)[2] מצא הנספח האמריקני בעמאן תחמושת שלנו עם סימון מתIA52. לידיעתכם.

הרצוג

232

מ. שליט אל מחלקת ארצות־הברית
M. Shalit to the United States Division

העתק: ארכיון צה"ל 532.73/178

ואשינגטון, י"א באייר תשי"ג
25 במאי 1953

סודי

הנידון: שיחה עם מר אריך [אריק] ג'ונסטון על סיורו במזרח התיכון

ביום 18.5.53 הזמין השגריר את מר אריך [אריק] ג'ונסטון לארוחת־צהריים, בה נכחתי.

להלן רשמי מר ג'ונסטון מביקורו האחרון במזרח התיכון: –

231

1. ראה מס' 224, הערה 3.
2. במברק הזה מה־19 במאי 1953 מסר קומיי שלפי תלונת ירדן לוועדת שביתת־הנשק חדר משמר ישראלי בליל 17 במאי לבית סירה וזרק רימון לאחד הבתים. אדם אחד נהרג ושלושה נפצעו. קומיי הוסיף את הפסקה הזאת: "לא ידוע לנו דבר. בדיקה העלתה כוחות צה"ל אינם מעורבים בפעולה" (130.09/2309/13).

(א) על בעיות השלום

נאגיב מכיר בעובדה שמצרים היא המפתח לפתרון בעיית השלום ואם מצרים תעשה את הצעד הראשון תלכנה בעקבותיה יתר מדינות ערב.

בשעה זו מעסיקה את השליט המצרי בעיה אחת ויחידה לה הוא מתמסר התמסרות פנאטית והיא בעיית סואץ. שאלת ישראל הופכת להיות בעיה שנייה במעלה, אך נאגיב הבטיח לג'ונסטון כי לאחר שבעיית סואץ תמצא את פתרונה הוא יטיל את כל משקלו ומרצו לפתרון שאלת השלום.

אלה הם דברי נאגיב, אך ג'ונסטון אינו מאמין שנאגיב באמת ובתמים יפתור את בעיית השלום לאחר שיבוא על סיפוקו בעניין התעלה.

נאגיב לא יבצע הבטחה זו:

(1) כיוון שלא יהיה לחץ להכריחו לעשות כך.

(2) אם כי נכון שנאגיב הנו מנהיג במצרים – הוא טועה בחשבו כי מנהיגותו החזקה מקובלת גם ביתר מדינות ערב.

כאן העיר השגריר כי המסקנה הנובעת מעובדות אלו היא שיש לשלב את פתרון בעיית התעלה עם השלום. ג'ונסטון השיב כי לדעתו כך הוא הדבר וברוח זו כתב את דו"חותיו. יש להבליע ולשלב את השלום לפתרון בעיית סואץ. (אגב, ג'ונסטון הוא האמריקני היחיד שפגשנו אשר למרות התפעלותו הרבה מאישיות נאגיב אין הוא מהסס להרהר ולערער על הבטחותיו.)

ג'ונסטון שוחח בנידון עם דאלס, אך מחלקת המדינה אינה מקבלת דעה זו ועומדת על כך כי יש לפתור בעיה בעיה. תעלת סואץ תחילה והשלום אחר־כך.

המנהיגות הערבית העליונה בכל מדינות ערב רואה בישראל עובדה קיימת. המנהיגות הזו מכירה כי במוקדם או במאוחר יהא על מדינות ערב לבוא לידי הסדר עם ישראל, אך בקרב השכבות שמתחת למנהיגות זו מצא איבה עזה לישראל וחוסר רצון להגיע לידי הסדר. על הערת השגריר כי הערבים מסרבים לשבת עמנו פנים אל פנים ואין סימנים כי ישנה נכונות כזו מצדם, ענה ג'ונסטון: הרשה לי לא להסכים עמך בנקודה זו. לדעתי ישנה נכונות כזו בקרב המנהיגות הגבוהה.

(ב) על ביקור דאלס במזרח התיכון

ג'ונסטון יעץ לדאלס לא לנסוע למזרח התיכון בשעה זו. "הוא לא יכול היה למצוא רגע גרוע יותר לביקור זה". רמז כי עתיד דאלס תלוי במידה לא קטנה בהצלחת סיורו באזור. הצלחתו תימדד במידת הרצון הטוב אשר הוא יפיק מן האזור, ועד כאן אין עדות להבעת הרבה רצון טוב... אם יצליח בביקורו בהודו יוכל להצביע על־כך כהישג, אחרת – יהיה המסע כישלון חרוץ.

בדבריו נשמעה נעימת זלזול בדאלס – דבר די שכיח עכשיו בוואשינגטון הבירה.

(ג) התרשמות מנאגיב

הרושם האישי אשר נאגיב משאיר על הבאים עמו במגע הוא חזק ביותר. הוא מפתיע בהשכלתו, מדבר חמש שפות, אנגלית לא רעה, מתמצא בהלכות עולם, מפתיע בידיעתו בהיסטוריה, מראה הבנה בענייני ארכיאולוגיה ואפשר לשוחח עמו שיחה מעניינת על כל נושא המקובל בשיחה תרבותית.

נאגיב מוקף באנשים צעירים, ואם אין כולם צעירים בגיל, הרי כולם צעירים במחשבה. אך המעניין והמעודד שהם חושבים ומתכננים לזמן ארוך ומנסים לראות את הנולד.

לדעת ג'ונסטון ובניגוד לדעה המקובלת, נאגיב איננו שבוי בידי הקבוצה המקיפה אותו. הוא מנהיג חזק ופופולרי בארצו אך איננו כזה בשאר מדינות ערב.

לנאגיב קסם מגנטי הדומה לקסם האישי של אייזנהאואר. (על דמיון זה מסר ג'ונסטון גם לנשיא.)

היש נו פתרון לבעיית התעלה

לדעת ג'ונסטון ישנו פתרון אך הוא לא פירט כיצד הוא נראה לו. כאן חזר והדגיש כי יש לשלב את השלום עם פתרון בעיית הסואץ.

(ד) ההתרשמות מישראל

התרשם ביותר מראש הממשלה. אישיותו של מר בן־גוריון עשתה עליו רושם חזק ביותר. "אני מכיר הרבה ממשלות, ולאו דווקא במזרח התיכון, אשר טוב היה אילו נתברכו בראש ממשלה שכזה".

התרשם משיחתו עם מנהל בית־החרושת לנעליים בירושלים (כנראה מר שוגרמאן). ממנו למד הרבה על הבעיות העומדות בפני התעשייה הישראלית. "לאיש זה גישה נבונה לבעיות התעשייה בארץ וביקורתו היא קונסטרוקטיבית ומעשית".

ראה בארץ חיים תוססים ומרץ "ואיזה הבדל זה בהשוואה למדינות ערב"...

(ה) על סעיף 4 והסיוע הטכני לישראל

ישנה רק מדינה אחת אשר בה תכנית סעיף 4 מבוצעת בצורה עוד יותר גרועה מאשר בארץ. לדעתו התכנית בישראל נכשלה. שתי סיבות גרמו לכך:

(1) מבצעי התכנית בישראל אינם בעלי שיעור הקומה הנדרש.

(2) לנגד עיני מבצעי התכנית בארץ אין כל מטרה אותה רוצים להשיג. הם מתפשטים על שטחים שונים בלי כל הבנה וייעוד.

ג'ונסטון שמע בארץ מכמה אנשים נימה האומרת "לא דרושים לנו מומחים – דרוש לנו כסף". הוא אינו מזדהה עם הלך רוח זה. הסברתי לו כי קיים ייאוש מסוים מתכנית סעיף 4 ומסקנה של רבים מאתנו היא שלו ניתן לנו הכסף היינו אנו משיגים את המומחים הדרושים ביעילות רבה יותר, אולם אין זאת אומרת כי אנשינו חושבים שהסיוע הטכני הוא דבר מבוטל.

ג'ונסטון השיב כי הגיש מספר הצעות למר אנדרוס (העומד עדיין בראש הט.סי.אי) והוא שוקל אפשרות שבעתיד יועבר לרשותנו הכסף ואנו עצמנו נגייס את המומחים. (בינתיים, במסגרת החוק הקיים, הדבר בלתי אפשרי.)

(ו) מדיניות אמריקנית למזרח התיכון

ג'ונסטון הסביר כי למעשה אין לארצות־הברית מדיניות במזרח התיכון. הוא נכח בשיחה כאשר שני ראשי נציגויות אמריקניות באזור התווכחו ביניהם בחריפות מה היא בעצם מדיניות ממשלתם...

ציר אמריקני באזור ביקר בחריפות את מדיניות טרומן והביע התנגדות לסיוע כלכלי וטכני, וכדוגמה לבזבוז ומדיניות בלתי נבונה הביא את התמונה בישראל. ג'ונסטון הריפובליקני נאלץ היה להגן על טרומן.

הוא נתקל באמריקנים באזור המנהלים תעמולה נגד ישראל ומבקרים את מדיניות ממשלת ארצות־הברית. כל זה נובע, לדעתו, מחוסר מדיניות, ועל חוסר מדיניות זה שוחח עם הנשיא.

(ז) דו"חות ג'ונסטון

נסיעת מר ג'ונסטון הייתה קשורה בבעיות הסיוע הטכני בלבד. "אך כיוון שבמזרח התיכון אין לנהל שיחה בלי להאזין שעות על גבי שעות לבעיות פוליטיות" – הוא נכנס גם לעובי בעיות אלו. בשובו נקבעה לו שיחה עם הנשיא למשך 15 דקות אך הנשיא החזיקו כשעה וחצי והראה עניין רב בכל הנעשה באזור.

הייתה לו שיחה "ארוכה וטובה" עם סטאסן ושיחה קצרה עם דאלס ויועציו.

ג'ונסטון סיפר על סיורו בחופש רב. סיפר על פגישותיו עם המלך החבאשי, על הרמון הנשים של יורש העצר הסעודי. הוסיף כמה בדיחות (אשר לא אביאן כאן לבל תסמקנה מזכירות צעירות המחטטות בדו"חים). סיכם ואמר כי שמח להיפגש אישית עם השגריר אשר לנאומיו האזין לא פעם וברצון יעזור לנו אם נוכל להיעזר על־ידו.

בימים הקרובים הוא מופיע בפני אספת המגבית בניו יורק.

בברכה,

מ. שליט

233

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. LI912 מברק מוצפן
Inc.: 130.16/2949/2 :נוסח נכנס

London, 27 May 1953

Comay. Selwyn Lloyd today conveyed to me their concern increase border incidents with Jordan which seen as individual acts by Jordanians but as policy organised reprisals officially backed on part our military forces. He said they find great difficulty exerting influence Jordan so long as reprisals our part continue and asked us show moderation dealing such matters before our forthcoming meeting with Jordan local commander.

I described deterioration recent months situation Jordan borders stressing responsibility Jordan Gov[ernmen]t for results their growing political aggression towards Israel and deliberate policy evading our proposals[1] for

233
1. ראה מס' 146.

improving situation. I further repeated what *Roham* [Prime Minister] told Evans as reported your IL140.[2]

Lloyd said had been pleased learn from Evans' report of *Roham's* support moderation.

Elath

234

דין־וחשבון על פגישת משלחות ישראל וסוריה (בראש פינה, ב־27 במאי 1953, בשעה 11.00)[1]

Report on the Meeting between the Delegations of Israel and Syria (Rosh Pinna, 27 May 1953, 11.00 a.m.)

פרוטוקול: 130.02/2434/4

סודי ביותר

[.....][2]

ויז'ייה: מאז הישיבה האחרונה[3] שוחחתי עם סגן־אלוף גאון שנתן לי כמה הסברים וכן עם לויט.־קול. שתילה. אני מבקש לדעת באם שני הצדדים מסכימים ובאם כן, לדעת מה יהיה קו שביתת־הנשק החדש לכל אורך הגבול מצפון לדרום. האם שני הצדדים מוכנים לתכנית?

גאון: חושבני שנוכל לנסות להוציא לפועל את ההצעה הזו. אני מבין שכמה נקודות טרם הובהרו מספיק. המשלחת הישראלית הביעה את עמדתה ואנו מוכנים לחזור על הצעת הקו החדש מצפון לדרום. כמו־כן ישנן נקודות נוספות שיש לבדוק אותן והן: פיצויים, סטטוס האזורים וכד'.

שתילה: בפגישה האחרונה שהתקיימה ביום 4/5/53, הבטיח גאון שימסור פרטים נוספים על בניין הסכר ותכנית לאודרמילק. הייתי מבקש שהוא ימסור את הפרטים האלה ואז נוכל לעבור להצעה של סימון קו חדש.

גאון: אני מוכן למלא את ההבטחה שניתנה בישיבה האחרונה. הבאתי לכאן תרשים המראה היכן בערך ייבנה הסכר והנותן מושג, פחות או יותר, לאן יגיעו מי האגם. מסרתי את התרשים למר ויז'ייה ואני מוכן למסור העתק ממנו גם לסורים.

2. 5.5.1953, 93.04/41/13. קומיי דיווח באותו מברק על שיחתו של בן־גוריון עם אוואנס בעת מסירת השדר מצ'רצ'יל. ראה מס' 226.

234

1. תאריך המסמך – 31 במאי 1953.
2. שמות המשתתפים בישיבה לא הודפסו כאן. נכחו בה נציגי האו"ם, בראשם ויז'ייה, ונציגי ישראל וסוריה.
3. ראה מס' 195.

שתילה: אני מבכר שהביאורים שגאון עומד לתת יהיו על המפה המצורפת להסכם שביתת־הנשק שערכה יותר חשוב מהתרשים שניתן לנו.

גאון: אני מוכן להעביר זאת למפת ההסכם, אולם התרשים נעשה על מפה בקנה־מדה גדול יותר ולכן הוא מפורט יותר.

שתילה: אני מסכים, אולם שתי המפות יחד תתנה לנו מושג רחב וברור יותר.

גאון: הסכר ייבנה ניצב לזרם הירדן בערך בקו רוחב 264.1. הוא יגיע לגובה של 50 מטר מעל פני המים ולכן כאשר יתאספו מים בשטח צפונה לסכר יווצר אגם. השטח המוצף יהיה בגובה של 50 מטר מעל פני הים. האגם יימשך צפונה לאורך קו גובה 50 עד שהוא יגיע לקו רוחב 267.5, מקום שם ייגמר האגם. פני המים יהיו 50 מטר מעל פני הים. רוחב האגם יהיה 400–500 מטר, אולם הוא יהיה בעיקר מערבה לירדן, היות ושם המדרון הוא נוח יותר. רק 1/4 עד 1/3 מהאגם יכסה את הגדה המזרחית של הירדן.

שתילה: האם גאון יכול להראות על המפה איפה ייבנה הסכר וכן האם זה יהיה הסכר היחידי?

גאון: איננו יודעים באם זה סכר אחד או שניים, אולם זה יהיה בהתאם לקו הכללי שצוין זה עתה. בינתיים, נראה לנו שיהיה רק סכר אחד, שייבנה בקו רוחב 264.1.

שתילה: שאלה שנייה; האם האגם המלאכותי יהיה בין הסכר וקסר אל־עטרה?

גאון: נכון.

שתילה: זאת אומרת 3 1/2 ק"מ בערך.

גאון: נכון.

שתילה: והמים יציפו את האדמה על הגדה המזרחית עד קו גובה 50?

גאון: בדיוק.

שתילה: המים באגם יהיו בגובה של 50 מטר?

גאון: העומק יהיה שונה, היות ובכמה מקומות הירדן נמצא מתחת לקו גובה 0. בכל אופן, גובה המים לא יעלה על 50 מטר מעל פני הים.

שתילה: האם אינך חושב שקיימת סכנה שהאדמות הנמצאות צפונית־מזרחית ושהינן מישור תישטפנה?

גאון: אין כל חשש היות ושערי הסכר יאפשרו את בקרת המים.

שתילה: ידוע לנו המצב ממקום הסכר עד לקסר אל־עטרה. מה יהיה המצב צפונה לשם?

גאון: לא ישתנה.

שתילה: ודרומה?

גאון: המים דרומה יהיו מבוקרים והזרם לחוות בוטיחה יהיה מובטח. המפעל בעצם הוא ברכה לאיכרים הסוריים:

1. אספקת המים תהיה סדירה וקבועה.

2. עד כה הירדן היה מציף שטחים שונים ועכשיו אפשר יהיה למנוע זאת, היות והמים יהיו תחת בקרה. כן הירדן יצר זרמי משנה שגרמו נזק לשדות; דבר שלא יקרה עכשיו.

3. השטח יקבל אופי יציב.

שתילה: האם עלי להבין שהירדן יזרום להבא באפיק אחד וכי כל אפיקי המשנה יבוטלו?

גאון: שאלה זו קשורה בדיון שהיה לנו בדבר האיים שבירדן. כפי שקבענו כבר מקודם, הקו יעבור מזרחית לירדן. השאלה היא באם האיים ימשיכו להיות איים ואם כן אזי הם יפלו בידי ישראל.

שתילה: בישיבה הקודמת צוין כי מרבית האיים הנם אדמה ערבית ואנו עמדנו על כך שהמים יגיעו אליהם. היו שתי אפשרויות:

1. באם אפשר יהיה לסגור את הזרוע המזרחית, הרי האיים יפלו בידי סוריה.

2. באם אי אפשר יהיה לסגור את הזרוע המזרחית, מסיבות טכניות, יש לתת למים לזרום באופן חופשי.

במקרה השני הצהירה הממשלה הישראלית שאז יצטרך הגבול לעבור מזרחה לקו זה. השאלה נשארה תלויה ולכן הייתי רוצה לדעת מה יהיה מצב האיים במקרה וזרם הירדן יהיה אחד.

גאון: האם שתילה יכול להצביע על איזה איים הוא מדבר?

שתילה: האיים אינם מופיעים בדיוק במפה. שוחחתי עם ויז'ייה והסכמנו שצריך להביא מפה בעלת קנה־מידה גדול יותר. ישנם כ־3–4 איים הנמצאים בין דיקה והלאה דרומה.

גאון: חקרתי את הבעיה באופן אישי וגם ביקרתי בשטח. מנסיוני אני יכול לומר שהאיים מצוינים במפה. מאז שהוכנה המפה יצר הירדן איים חדשים על־ידי חלוקת האיים הקיימים או יצירת אחרים. זו עובדה שלא כל האיים הנם מעובדים. מתחת לדיקה ישנו אי בצורת משולש שאין לו כל ערך. כמו כן ישנו אי שצורתו דומה לאנגליה, המתחיל בחירבת בוטיחה ובחלקו הדרומי הוא מעובד. כן יש אי מערבה לו והוא מעובד. השטח הנו בערך 300–350 דונם. יובלות הירדן הזורמים מזרחה יכולים להיסגר בקלות. ברצוני לשאול באם סוריה תהיה מוכנה לוותר על זכותה למדרונות התלולים שיוצפו ברגע שיווצר האגם כתוצאה מבניין הסכר, בתמורה לשטח האיים.

שתילה: באם הזרוע המזרחית תיסגר ובאם נקבל את העובדה שהאדמה תוצף כתוצאה מיצירת האגם, מאין יקבלו האיים מים?

גאון: חסימת הזרוע המזרחית תיעשה על־ידי סכר עם דלתות ועל־ידי כך אפשר יהיה להבטיח את אספקת המים. חושבני שהאיכרים הערביים ירצו לשנות בהתאם לכך את שיטת ההשקאה שלהם. זאת אומרת, או שימשיכו להשתמש בתעלה הישנה או שיחברו את האדמות ויבטלו את התעלה.

שתילה: אזי המים שהם יקבלו יהיו חלק מהמים שהובטחו לבוטיחה.

גאון: אנו מוכנים לקחת בחשבון את אספקת המים לאיים. אין כאן כל שאלה שכמות המים שהובטחה לבוטיחה תופחת על־ידי כך שנספק מים לאיים.

שתילה: כפי שבואר על־ידי גאון, תכנית זו תציף את הגדה המזרחית של הירדן. אדמות אלה שייכות לכפר עלמין. האם המשלחת הישראלית יכולה להבהיר איך הם רוצים לממש את התכנית ואיך הם ישימו את ידיהם על האדמות הערביות האלה?

גאון: ישנו שטח אחד שהוא שייך לערביי עלמין. הם יפסידו בערך 100 דונם. שאר האדמות הנן מדרון תלול וסלעי ואינו משמש לעיבוד חקלאי. אדמות אלה הן

חסרות ערך והנן זולות מאוד. אמרתי כבר מקודם שאנו מוכנים לפצות את הבעלים. אין כאן כל שאלה של לשים את ידינו על האדמות. אנו נמצאים כאן על־מנת להחליט על קו שביתת־הנשק בשטח ידוע והיינו רוצים לראות פתרון של שלום.

שתילה: ברצוני לשאול: באם הערבים באזור זה יסרבו לוותר על אדמתם, האם בכל זאת ינסו הישראלים לבצע את תכניתם?

גאון: חושבני שלא כדאי להיכנס לספקולציות. כרגע אנו מנסים להשיג הסכמה, ייתכן ואחר־כך ננסה להביא את השאלה לפני מדינות אחרות, על־מנת להביאה לידי פתרון. מה שנעשה במקרה ויהיה סירוב עקשני, אינני יודע כעת.

שתילה: כשהעמדתי את שאלתי לא היה בדעתי להיכנס לספקולציות.

ויז'ייה: חושבני שכרגע מה שמעניין אותנו כאן ליד שולחן זה הוא ההסכם שאנו חושבים עליו ואיננו צריכים לחרוג מגבולות מסגרת זו. בנוגע לשטח שיוצף על־ידי האגם – האם ישנה אפשרות של תשלום פיצוי כספי?

גאון: זו גם כן דרך למתן פיצוי.

שתילה: אני מציע שנעבור לשאלה אחרת והיא הקו.

גאון: אני אנסה לצייר את הקו. אמרתי בעבר שהקו תלוי בעצם בסיור שייעשה בשטח עצמו. כאן אני יכול לדבר רק בצורה כללית שתבהיר יותר הלך מחשבה ידוע מאשר תכנית מושלמת.

בשטח הצפוני בערך 1/3 השטח צריך ליפול בידי ישראל, זאת אומרת בערך 1200 דונם מתוך סך הכול של 3600 דונם. מספרים אלה אינם סופיים אלא הערכה בלבד. היות ושתילה נראה מודאג מהצעתי בפעם האחרונה וטען שדבר זה יסכן את הדרך ביירות–מרג'עיון–קוניטרה, אני מוכן להציע שהקו יעבור קצת צפונה מ־B.P.40 ויוביל מערבה בצורה שיתן לנו את 1200 הדונם.

בנוגע לשטח הקרקע שיינתן בתור פיצוי, הרי יש לנו 2 קווים שכבר נקבעו; אחד הוא הגבול הצפוני של המפורז והשני קו הרוחב 280. בעניין הגבול המערבי של שטח זה, ביקשו הסורים שהקו ילך לאורך השביל, יקיף את תל־זחמול ואחר־כך יחזור לשביל. ברצוני לציין שהשביל דרוש לנו לשם הפקת הכבול שבביצות החולה והובלתו, לכן אני מציע שהקו יעבור כמה מטרים מזרחה לשביל.

שתילה: זהו תיקון חדש להסכם שהושג בפעם האחרונה והפעם בתירוץ של הובלת כבול; בכל פגישה מופיעות דרישות חדשות. חושבני שכוונת סוריה כאשר היא הסכימה לשיחות, לא הובנה כראוי. אני חושש מאוד שזה לא יתקבל על־ידי ממשלתי. אני אודיע את תשובתי בפגישה הבאה.

גאון: חושבני ששתילה טועה כאשר הוא אומר שהגענו להסכם בנידון. בזמנו כאשר רשמנו לפנינו את הדברים נאמר שזוהי הצעה סורית. בפגישה האחרונה לא העליתי את הנקודה הזו פשוט מפני שלא הגענו לדון בשטח זה. בעצם, אני רק מבהיר נקודה שנשארה בלתי ברורה.

שתילה: גאון הצביע על הצורך בשמירת השביל המוביל מצפון לדרום, על־ידי ישראל, על־מנת להוביל כבול. מה יהיה המצב דרומה יותר? איפה הוא יתחיל ואיפה הוא ייגמר?

גאון: השביל אינו צריך להוביל לשום מקום. בעצם הוא מוביל לביצות. המכוניות תבואנה לביצות ומשם תמשכנה לכבישים הגדולים יותר בפנים הארץ.

שתילה: בנוגע למפורז המרכזי, ברצוני לדעת באם הקו החדש יעבור באפיק החדש או הישן של הירדן?

גאון: כבר ציינו שהסכמנו לבקשת הסורים שהקו יעבור ליד האפיק החדש.

שתילה: הקו החדש יעבור אם כן מזרחה לירדן בצירוף האגם המלאכותי וכו'?

גאון: על־מנת למנוע אי־הבנות, אנו מדברים על קו קרטוגרפי שיעבור מטר אחד מזרחית לירדן.

שתילה: ממנסורת אל־חית לים כנרת הקו ימשיך להיות קרטוגרפי מטר אחד מזרחית לירדן?

גאון: נכון.

שתילה: הבה נעבור למפורז הדרומי. מה המצב בנוגע ל־10 המטרים בחוף המזרחי של הכנרת?

גאון: הוא יצומצם למטר אחד קרטוגרפי מזרחית למים ואנו מתחייבים לא לבנות שום דבר בשטח זה. זה אולי נראה אבסורדי לדבר על בניין בשטח של מטר אחד, אבל בישיבה האחרונה צוין על־ידי הסורים שישנם שטחי בוץ או חול שנוצרים כתוצאה מנסיגת המים ולכן הנני מאשר שגם שם לא ייבנה דבר.

שתילה: מהי עמדת ישראל בדבר זכויות דיג לתושבי החוף המזרחי של הכנרת?

גאון: אנו מוכנים להוציא רשיונות כשם שנעשה הדבר על־ידי שלטונות המנדט. אנו נחדש את הישנים או נוציא חדשים באותה השיטה. לא תהיה מניעה עבורם להשתמש במים.

שתילה: בנוגע לקו בדרום, האם גאון יכול לציינו?

גאון: עמדתנו נכתבה בישיבה קודמת. בין עין גב לנוקיב הוסכם שהקו יעבור בהתאם לשטחי העיבוד. דבר זה ברור ואפילו התושבים המקומיים אינם חולקים על כך.

שתילה: האלוף דיין הבטיח שלתושבי טוואפיק תורשה גישה למים. זה במקרה שיושג הסכם כללי.[4]

גאון: לא שמעתי על הבטחה כזו. ייתכן וכאן חל בלבול עם הצעה ידועה שהועלתה בזמנו על־ידי קול. טכסיס.

שתילה: ייתכן ואני סובל מחוסר זיכרון, אולם השאלה בכל זאת קיימת.

גאון: כאשר טכסיס הציע זאת בשעתו, אמרנו שהמים לטוואפיק יכולים להגיע ממעיינות הנמצאים על־יד הירמוק.

שתילה: האם לירמוק יש מעיינות כאלה?

גאון: כן ואיני חושב שזהו מבצע הנדסי גדול לחפור תעלה. בכל אופן, אין כאן כל שאלה עיקרית; אפשר יהיה אולי להעביר צינור מתל קציר.

שתילה: מה בדבר דיג?

גאון: בנקודה זו המעבר לכנרת הוא לא רצוי. איננו יודעים אם אנשי טוואפיק מעוניינים בדיג, אולם ייתכן שיש ביניהם כמה פליטים מצמח וסמרה. אנו ניתן רשיונות לאלה שהיו להם רשיונות, אבל הם יצטרכו לדוג מהצפון.

4. השווה מס' 23 ו־30.

שתילה: זאת אומרת שהם יצטרכו ללכת צפונה?

גאון: כן. הם יצטרכו ללכת צפונה 15 ק"מ. ייתכן שהם יבחרו ככלל לגור בשטח הצפוני, קרוב למקום עבודתם.

שתילה: אני מודה לגאון על הצורה המדויקת והברורה שבה הבהיר את עמדתו. אני אמסור לממשלתי על המשא־ומתן כאן.

גאון: השבתי למטר השאלות שניתך עלי על־ידי שתילה, למען טובת העניין והשיחות כאן. חושבני שאין כאן כל דבר חדש עבור הסורים.

שתילה: ישנן כאן שלוש נקודות חדשות שברצוני לחזור עליהן:–

1. סימון הקו בצפון הוא חדש. מדובר עכשיו על קו מערב–מזרח במקום צפון–דרום.

2. בנוגע לשטח הקרקע שיהיה הפיצוי – מעולם לא התעוררה שאלת הובלת הכבול.

3. תכנית לאודרמילק תציף אדמות סוריות.

גאון: שתילה צודק. אני כבר הזכרתי קודם לכן 2 מהנקודות. בנוגע לשאלה שעוררנו היום, דיברנו רק על סימון הקו. שאלות כגון מצב האזור, זכויות, מים וכד' נשארות פתוחות.

ויז'ייה: האם נמשיך עכשיו בבירור שאר הנקודות או שנחכה עד שהסורים יקבלו את תשובת ממשלתם.

שתילה: עלינו לחלק את הדיון לשני חלקים: (1) הקו, (2) הפיצויים ושאר הפרטים. חושבני שכדאי ראשית כול להסכים לחלק הראשוני. באם יושג הסכם, אזי יהיה קל להמשיך. הראינו סבלנות רבה במשך 6 חודשים וחבל יהיה אם כל עמלנו היה לריק.

ויז'ייה: ברצוני לציין שאצטער מאוד באם שיחות אלה תיכשלנה. אני עומד לרשות הצדדים בכל זמן שהוא.

שתילה: באם הסכם של כבוד הוא בלתי אפשרי, אזי צפוי כישלון, אולם אנו לא נהיה אחראים לכישלון.

גאון: האם נקבע תאריך לתשובה הסורית או שנקבלה דרך מר ויז'ייה?

שתילה: אני אתקשר עם מר ויז'ייה או עם באי־כוחו בדמשק ואמסור להם תאריך.[5]

ריכמן שלמה, סרן

5. לא נקבע תאריך לשיחה נוספת ושיחה זו הייתה אחרונה בסדרת השיחות רמות הדרג עם הסורים.

235

א. בן־חורין אל א. אבן (ואשינגטון)
E. Ben-Horin to A. Eban (Washington)

תזכיר: 93.08/358/3

ואשינגטון, י״ד בסיון תשי״ג
28 במאי 1953

הנידון: שיחה עם מר וולר

בהתאם להוראתך, נפגשתי הבוקר עם מר וולר כדי לשמוע ממנו על רשמי ביקור מזכיר המדינה בישראל ובארצות ערב, לשם השכלתך לפני פגישתך עם ג׳נרל סמיט.[1] וולר החזיק אותי שעתיים ודנו בנושאים רבים. להלן עיקר הדברים:–

1. סיור מזכיר המדינה:

המחלקה טרם קיבלה דו״חות מפורטים על רשמי הביקור, כי אם השגרירים בכל מקום הסתפקו לעת־עתה בציון הנושאים העיקריים שנדונו. מעטים הם הדברים החדשים ששמע מר דאלס, ושלא הוכן לקראתם על־ידי מנהלי השולחנות במחלקה לפני צאתו. דברים אלה אמורים גם לגבי שיחותיו בישראל. המחלקה שמעה את מרבית הדברים לפני־כן גם כאן וגם בקריה. אולם חשוב היה למר דאלס המגע האישי עם ראש ממשלת ישראל. כמו־כן נתרשמה הפמליה מ־״צורת ההגשה המעניינת״ של אנשי שיחם הישראליים.

לשאלתי האם מזכיר המדינה מצא מאחורי החזית האחידה של נוקשות ערבית איזה שהם סימנים של הלך רוח שונה לגבי ישראל בארץ ערבית זו או אחרת, השיב שמהדו״חות שנתקבלו עד כה אין עדות שבשיחות פרטיות אמרו מנהיגים ערביים דברים שונים ביחס לישראל מאלה שהושמעו בפומבי.

דאלס התכוון, כפי שביירוד אמר לך בשעתו, לייחד חשיבות רבה לעניין שלום מצרים–ישראל בימי שהותו בקהיר. אולם, כידוע, הגיע לשם כשהמשבר האנגלי–מצרי התפרץ במלוא חריפותו ושוב לא הייתה הזדמנות לעניין את המצרים בנושא אחר מאשר בסכסוכם על התעלה.

בלי כל שאלה מצדי, אמר שלפני צאתו של מר דאלס לסיור, הובעו ספקות לגבי סיכויי הצלחתו דווקא בתקופה הנוכחית, והיו שיעצו לדחותו. אולם מר דאלס לא ציפה בלאו הכי לשמיעת דברים חדשים במיוחד, או לראיית מצב שונה ביסודו מזה שתואר לו על־ידי עוזריו. הוא סבר שחשוב בראש ובראשונה שמזכיר מדינה אמריקני יראה את פניו במזרח התיכון ויוכיח על־ידי כך את התעניינותה הרבה של ארצות־הברית באזור זה.

מצפים עתה לשובו של מר דאלס ולהסקת מסקנות מהסיור. לדעת וולר ישנן שתי אפשרויות יסודיות, מנוגדות זו לזו:–

235

1. ראה מס׳ 252.

(א) דאלס יתרשם מן העובדה שישראל היא הארץ היחידה הצועדת לקדמה ולפיתוח, היחידה שעקרונות חייה דומים לעקרונות חיי ארצות־הברית, ומעל לכול היחידה המראה נכונות לשיתוף פעולה למען הגנת האזור. לעומת זאת יראה כי ארצות ערב אינן רוצות לא בשלום, לא בהגנה, לא בשיתוף פעולה, בקיצור, שעמדת ארצות ערב היא שלילית לאורך כל החזית. מסקנה המתבקשת מדברים אלה היא שדרושה לארצות־הברית אוריינטציה פרו־ישראלית לשם קידום האינטרסים האמריקניים.

(ב) דאלס יתרשם מהמרירות העמוקה והכנה שמצא בארצות ערב, ויקבל את הטענה שמדיניותה של ארצות־הברית בשנים שחלפו מטילה עליה אשמה מסוימת למרירות זו. יש סיכוי לשינוי יסודי בעמדה הערבית לגבי ארצות־הברית אם אכן תבואנה על סיפוקן לפחות אחדות מדרישות הערבים, בראש ובראשונה לגבי ישראל.

2. מדיניות ארצות־הברית במזרח התיכון:

מכאן עבר וולר לשאלת ה"מבט החדש" במדיניות ארצות־הברית לגבי המזרח התיכון. במידה שהוא מבין את המדיניות החדשה, הרי משמעותה המשך תמיכה בענייניה הלגיטימיים של ישראל, אולם הפסקת כל משוא־פנים לטובת ישראל. איש לא יכחיש – אמר – שבשנים שחלפו זכתה ישראל למשוא־פנים בעניינים רבים וחשובים. הכחשתי זאת נמרצות. אמרתי שזוהי מין אגדה שמנסים לרקום נגדנו, ואשר לה כנראה מאמינים אפילו אחדים מטובי פקידי מחלקת המדינה בלי לבחון אותה במבחן של עובדות מסוימות. אמת היא ששררה אווירה של אהדה מיוחדת לישראל בציבוריות הרחבה ובצמרת ההנהגה האמריקנית. אהדה זו מובנת מאליה עקב מאבקנו לעצמאות ועמידתנו במבחנים קשים. אמת היא גם שהערבים לא זכו למספר כה גדול של נאומים שהביעו אהדה והערכה. אולם הבדל זה במידת האהדה הציבורית אין פירושו משוא־פנים בעניינים מדיניים. איש מאתנו לא ינסה להכחיש שזכינו לתמיכה במקרים רבים מצד מחלקת המדינה, שזכינו לתמיכה כספית נדיבה מצד ממשלת ארצות־הברית, וכי הממשלה הראתה נכונות ראויה לשבח להקל על צעדינו לקראת ביסוסנו. אולם בכל המקרים האלה היה ברור למחלקת המדינה שטובת האינטרס האמריקני, והאינטרס של העולם החופשי, הוא הוא המחייב בראש ובראשונה תמיכה זו. לי אינו ידוע מקרה בו תמכה בנו מחלקת המדינה בניגוד לאינטרס האמריקני. לעומת זאת ביכולתי למנות שורה ארוכה של עניינים בהם מחלקת המדינה נקטה בעמדה מנוגדת לנו. ולגבי מקרים אלה אינני יכול לומר שתמיד דווקא האינטרס האמריקני הכריע, כי אם במקרים לא מועטים פעל העיקרון של "מאזן", כלומר, הצורך לצדד עם הערבים רק מפני שזמן קצר לפני־כן תמכו בעמדה הישראלית בנושא אחר. דוגמאות לכך אפשר למצוא במקרים שונים בעמדת ארצות־הברית באו"ם, ובדברים כה חמורים כמו שאלת הסיוע הצבאי לישראל שבה הוכרע נגד סיוע לא מתוך שיקול של טובת העולם החופשי כי אם מתוך דאגה לתגובה הערבית. הוספתי שכשם שבעבר לא הראתה מחלקת המדינה משוא־פנים לטובתנו, כן קיימות גם היום בעיות יסוד שפתרונן אינו כלל עניין של משוא־פנים לצד זה או אחר. תמיכה בעקרון השלום, תמיכה במדינות המוכנות לשיתוף פעולה הגנתי, עידוד הפיתוח, ושאלות אחרות – כל אלה אין פירושם משוא־פנים לכאן או לכאן. הרגשתנו היא שמעצבי

המדיניות החדשים מכירים בנכונות דברים אלה. אני בטוח שגם הוא, וולר, מרגיש זאת בגשתו לכל נושא ונושא שמתפקידו לדון בו.

וולר טען שאמנם אין זו "התמונה המלאה" (דבר שבלבנו אנו יודעים אותו), אבל שאל אם נוכל להגיש לו רשימה של הכרעות מדיניות, רשימה היכולה לעזור להפרכת טענת המדיניות של "משוא־פנים". הייתה לי הרגשה שעצם הכפירה בנכונות טענה זו הייתה בשבילו דבר חדש, וכי הוא שש לקראת אפשרות להראות לחבריו במחלקה שאכן אין טענה זו אלא אגדה.

3. וולר הקדיש זמן רב לתקריות בגבול הירדני. חזר בעיקר על הדברים שכבר הודענו עליהם לקריה במברקים. כן הדגיש שוב שמחלקת המדינה לא תוכל לתמוך בשום פנים במדיניות של פעולות תגמול, אף אם נניח שנכון הוא שמדיניות זו מביאה שקט זמני בקטע אחד או אחר של הגבול. בתוך שטח שלנו אנו יכולים לעשות את אשר אנו רוצים. נוכל לשים מלכודות ומארבים. אולם לא ייתכן שנפלוש אל מעבר לגבול ונהרוס בתים וכפרים. הכחשתי ידיעה על מעשי תגמול, אולם הצבעתי, כפי שעשו אחרים לפני, על המצב ללא נשוא בו נמצאים יישובי הספר הישראלים. היזמה היא בידי המסתננים, ולו נגזר עלינו לא לעשות דבר אלא לחכות לבואם יום ולילה לאורך כל החזית הארוכה, אזי כל יישובי הספר יהיו משותקים לחלוטין. כאן הפסיקני וולר לומר "דברים גלויים": עובדת חיים היא שכשערבים מתקיפים, נוטים לעתים משקיפים במקום לומר "הערבים המסכנים עוברים את הגבול". לעומת זאת כשישראלים מתקיפים, הנטייה היא לומר "היהודים ה.... האלה שוב מתקיפים". זוהי "עובדת חיים מרה", אולם יש להתחשב בה. השבתי שאני זוכר "עובדות חיים" כאלה מילדותי באירופה. אולם בישראל אין אנו מוכנים לקבל "עובדות חיים" מהסוג הזה.

וולר שאל מדוע איננו מוצאים לנכון לפנות למועצת־הביטחון בתלונה נגד הירדנים. הצבעתי על תוצאות החלטת מועצת־הביטחון לגבי המעבר בתעלת סואץ,[2] והוספתי שכל עוד אין מועצת־הביטחון מוצאת שביכולתה להשיג ביצוע ההחלטה ההיא, ייסלח לנו אם לא נראה בצע רב בפתיחת ויכוח בחזית נוספת במועצת־הביטחון. וולר אמר שבעניין התעלה יש לנו בכל זאת היתרון של עצם ההחלטה לטובתנו, ואין לזלזל ביתרון כזה גם לגבי ירדן. הוא יודע שההרכב הנוכחי במועצת־הביטחון יעזור לערבים למנוע החלטה נגדם, אולם עצם העובדה שאיננו מגישים כל תלונה למועצת־הביטחון יוצרת את הרושם שאיננו בטוחים בצדקת ענייננו. רמז שקיימת אפשרות שירדן תגיש תלונה למועצת־הביטחון בעקבות "התקפותינו האחרונות" על 14 כפרים.

4. קציני האו"ם במנגנון הפיקוח:
לשאלתו מדוע קורה שאנו מסרבים לאפשר לקציני או"ם לבדוק במקום תלונות ירדניות נגדנו, השבתי שלא ידוע לי על מקרה כזה, אולם ידוע לי על מקרים בהם סירבו קצינים כאלה להיכנס לעובי הקורה לגבי תלונות שלנו. כשהוספתי שייתכן ומגיעים לפעמים למחלקת המדינה דו"חות חד־צדדיים שמקורם בקציני או"ם, השביע אותי להאמין ולהודיע לקריה, שאין כל קשר, ישיר או בעקיפין, בין קציני או"ם

2. מספטמבר 1951. ראה כרך 6, הערת־עורך, עמ' 593–594.

אמריקניים ובין מחלקת המדינה. היוצא מן הכלל האחד היה גנרל ריילי בעצמו. אולם אין מחלקת המדינה מקבלת דו"חות כלשהם מקציני או"ם אינדיבידואליים, ולפי מיטב ידיעתו אין הדו"חות של הנספחים הצבאיים האמריקניים מבוססים על דברי קציני או"ם. וולר הוסיף שלפני צאת משקיף או"ם אמריקני לאזור, הוא מתייצב במחלקה, והוא, וולר, בודק כליותיו ולבו, שמא יש לאותו קצין נטיות אנטי־יהודיות הפוסלות אותו לתפקידו.

5. [ה]חרם הערבי:

שוררת במחלקה ההרגשה שאכן יש מידה רבה יותר של אחדות ערבית בכל הנוגע לישראל מאשר הייתה קיימת בעבר. הדבר נכון בראש ובראשונה לגבי פעולות חרם. ניסיתי להסביר שהאחדות הנה מלאכותית וכי איומי החרם יימסו אם אלה שעליהם מאיימים אכן יראו שאינם נבהלים מאיומים כאלה. הדבר נכון בעיקר לגבי חברות אמריקניות גדולות הזכאיות לדעתנו לקבל את תמיכתה המלאה של ממשלת ארצות־הברית. רק על־ידי חולשה מצד אלה שמאיימים עליהם תתחזק האחדות הערבית השלילית. אינן חסרות דוגמאות להראות כי עמדה תקיפה נגד איומי חרם משיגה תוצאות. הנה העמדה הגרמנית לגבי שילומים, והרי זכור איומו של אבן־סעוד שזיכיון חברת אראמקו ARAMCO יבוטל אם ארצות־הברית תתמוכנה בהקמת מדינת ישראל. סיכומו של דבר: כל מקרה של כניעה יחזק את הנוקשות הערבית, ואילו כל מקרה של התנגדות יחליש אותה לטובת כל הנוגעים בדבר.

בברכה,

א. בנחורין

236

ג. אבנר וב. רזין אל משרד החוץ
G. Avner and B. Razin to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.11/2507/5

סופיה, 28 במאי 1953

מזאר [מחלקת מזרח אירופה], נבקש למנוע הפצה רחבה.

(א) השגריר[1] קיבלנו מיד בבוקר בלבביות רבה במשרדו בנוכחות מזכיר ראשון ששתק מאחר שביקשנו לבוא כדי לשמוע מפינו בדיוק מה בפינו. הרצינו הצהרת ממ[שלת] ישראל מאפריל,[2] הסברנו התוכן, קשרנו באווירה הבינלאומית ובקו

236
1. מדובר בשגריר ברית־המועצות בסופיה. (ראה מברק אבנר ורזין אל מחלקת מזרח אירופה, 27.5.1953, 130.09/2341/11).
2. ראה מס' 156 (הערת־עורך).

ממשלתנו ליחסים וידידות עם הכול ובנאום מלנקוב על פתרון בעיות וקיום יחסים תקינים וכו', סיפרנו השיחות עם הפולנים כאן וחזרנו על ניסוחנו לפי שלנו 67.[3] ענה שעליו להעביר הכול בדיוק ויעשה מיד. אינו יודע אם התשובה תבוא דרך סופיה אך מניח שכן וגם שהיא תבוא בלי עיכוב רב. אמר בפירוש שמבין היטב הנקודה בדבר נוסח מוסכם למפרע כדי למנוע חליפות מכתבים או תשובה שלילית. שאל אם כוונתנו לפתיחת יחסים דיפלומטיים או לפיתוח יחסי הידידות בכלל ונראה כאילו הוא מבדיל בין השניים "עצם קבלתי אתכם היא סימן לרצוני לעזור" (הפועל הוא לפי רצון אישי).

לבסוף תבע בלשון נמרצת סודיות הפגישה ופגישות נוספות אתו[4] ונפרד בעברו שוב לטון חברי מאוד.

(ב) שמתם לב לתהליך נורמליזציה בייצוג [ה]דיפלומטי הרוסי בבלגראד ואתונה, שמא כוונתם להטיל זאת על כל המדינות שבהן המצב לא תקין עתה מבלי שפירושו פיתוח יחסים ידידותיים במהותם ומכאן שאלת השגריר בנידון.

(ג) בכל ההכנעה, האם אי אפשר היה להסביר סילוף בעיית הדגל[5] בארצות־הברית ללא הדגשת איבתנו לקומוניזם בשעה שגם שונאיו כצ'רצ'יל וטיטו נמנעים מזה כדי לשמור על אווירה ואולי להשיג שיפור יחסים ומעשים. האם לא מוסכם בינינו שהיעדר התקפות בנאומים ועיתונות אינו מבטיח תוצאות טובות בעוד שבשעה טכסיסית עלולה התגרות להפריע או לכל הפחות לשים נשק נוסף בידיהם גם כלפי ישראל וגם בחשדנותם כלפי יהודי מזאר [מזרח אירופה]. אתכם הסליחה.

אבנר רזין

237

הערת־עורך
Editorial Note

מסירת איגרת בעל־פה ממחלקת המדינה לשר החוץ
28 במאי 1953

ב־28 במאי קרא ראסל, הממונה על השגרירות האמריקאית בישראל, לפני שרת את ההודעה שלפנינו. בתשובה אמר שרת כי ישראל אינה משתמטת מאחריותה למציאת פתרון להסתננויות, אך האחריות למצב שנוצר מוטלת על הירדנים משום שהם היו הראשונים

3. ראה מס' 216 , הערה 3.
4. ראה מס' 245 (הערת־עורך) ומס' 246.
5. ב־25 במאי התפטרו שרי הציונים הכלליים מן הממשלה לאחר שביום הקודם החליט מרכז מפא"י שעל־פי חוק החינוך הממלכתי יוכלו בתי־ספר להניף את הדגל האדום ולשיר את האינטרנציונל בחגי הפועלים. הציונים הכלליים ראו בכך הפרה של ההסכם הקואליציוני שעל־פיו נקבע שבבתי־הספר הממלכתיים יניפו רק את דגל המדינה וישירו רק את ההמנון הלאומי. עיתונים בארצות־הברית ראו בפרישת הציונים הכלליים הוכחה שבישראל שולטת מפלגה בעלת אידיאולוגיה קומוניסטית. בדברי הסבר שפרסמה סוכנות סט"א בחו"ל נאמר שדווקא האנשים שדרשו את המשך הזיקה לסמלים הסוציאליסטיים היו ממתנגדיו המובהקים של הקומוניזם. הציונים הכלליים חזרו לממשלה ב־4 ביוני.

לתקוף. הוא הוסיף ואמר, כי גם אם היו לאחרונה מספר תקריות בשטח ירדן הן באו בתגובה על פעולות של ירדן ובמטרה לבלום את התוקפנות הירדנית. הקביעה ששני הצדדים תוקפים בלא הבחנה היא מסולפת.

שרת ציין כי מאז שיחתו האחרונה עם ראסל (מס' 224, הערה 2) לא אירעו תקריות בכביש ירושלים–תל אביב. הוא הביע קורת רוח על שמחלקת המדינה שביעת רצון מהסכמתה של ישראל לחדש את הסכם המפקדים המקומיים, והבהיר, כי ההסתייגות הישראלית בתשובת ראש הממשלה לדאלס (מס' 227) לא באה על־מנת לחבל בחידוש ההסכם וההודעה הייתה כנה. הוא הבטיח שישראל תעשה הכול כדי לבצע את ההסכם לכשייחתם. בסוף השיחה מסר ראסל על התעניינותו של דאלס בתשובת ראש הממשלה ובמצב בגבולות. הוא גם מסר שממשלתו לוחצת על ממשלת ירדן שתסכים להקים מנגנון שיתרום לפתרון בעיית ההסתננויות. (ראה בנדור אל אבן, 3.6.1953, 93.03/84/20 והשווה FRUS, 1952–54, Vol. IX (part 1), pp. 1232–3).

238

איגרת בעל־פה ממחלקת המדינה של ארצות־הברית
Note Verbale from the Department of State of the United States

130.02/2414/27

[Tel Aviv], 28 May 1953

The [State] Department has replied to the Embassy's cable which reported the Foreign Minister's statement in connection with the attack on the car near Bab el Wad and, in that connection, had made some comment on the state of Israel–Jordan relations.[1]

The Department continues to be of the belief that the solution to border violations between Israel and Jordan will be found in a concerted effort by both sides to work out permanent arrangements faithfully implemented by both sides, with policing and necessary investigations by the Mixed Armistice Commission.

It is impossible for the Department to determine responsibility for incidents that have taken place recently but it would appear from the available record that Israel bears a share of circumstantial responsibility for present tensions since many of the recent incidents reported by Jordan are *prima facie* more serious than the Bab el Wad incident.

During our last conversation you suggested that if such incidents as the Bab el Wad firing occur again Israel might have to occupy one or two spots now occupied by Jordan to control places adjoining the road so that the flanks of the road were under effective protection.

238

1. ראה מס' 224 והערה 3 שם.

You will recall that I stated at that time that the border situation was one of a complex of problems in the Middle East which Secretary Dulles was studying and expressed the hope that Israel would exercise restraint and give the Secretary and the Department time to study these problems on the basis of conversations the Secretary was holding on his present trip. I further stated that action of the nature foreshadowed in your remarks would result in greater loss of life and have more serious consequences than a continuation of the present unfortunate situation, bad as that is. The Department informs me that it shares those views.

Its communication adds that if Israel were to occupy "one or two spots of Jordan territory" the United States Government would probably consider such action as requiring action under the Tripartite Declaration.

The Department believes that the Secretary's trip to the Middle East provides an opportunity for a constructive approach to the many interlocking problems of the area, including the border situation, and that the kind of action by Israel suggested by your remarks in connection with the Bab el Wad incident would seriously lessen the possibility of any success from this approach. In this connection the Department recognizes that the situation on the Israel–Jordan border represents a serious problem and it will support steps which it regards as contributing to the solution of the problem.

The Department states that it is pleased to know that Israel agrees to the reinstitution of the local commanders agreement with Jordan but the Department is concerned that such acceptance appears to be conditioned by adaptation of its terms "to present circumstances".[2] It believes, however, that the Israel Government's act is a step forward and it hopes that both parties will fully implement the agreement.

239

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

מקור: 130.02/2385/3

ואשינגטון, ט"ו בסיון תשי"ג
29 במאי 1953

סודי

הנידון: יחסינו עם ברית־המועצות

לדעתי הגיעה השעה שנמסור להולנדים כי היינו מקדמים בברכה לו היו פונים הם, כביכול על דעתם הם, אל הסובייטים בשאלה מה דעתם של הללו על יחסיהם עם ישראל והאם קיימת כוונה לחידושם.

2. ראה במס' 227.

בהעלותי הצעה זו היו לנגד עיני דו"חותיו של ציר ישראל בהאג על שיחותיו בנידון עם ההולנדים[1] וכן הידיעה על רמזיו של הציר הפולני בסופיה לאיש הנציגות שלנו שם. מדו"חות אלה מתקבל הרושם שקיים אולי סיכוי לחידוש היחסים, אך בעיית היזמה הדיפלומטית לא מצאה את פתרונה. נדמה כי אין כל פגם בדבר אם המדינה הממונה על שמירת ענייני ישראל בברית־המועצות מתעניינת על דעתה היא בבעיית היסוד של יחסי שתי המדינות הללו בשעה זו. לא יהיה בהתעניינות זו משום חזרה על הפתחים מצדנו כי אם משום צעד דיפלומטי רגיל ומובן מאליו.

אם אמנם מוכנים הסובייטים לעיין בחידוש היחסים הרי שיהיה בפנייה זו משום יצירת הזדמנות ניאותה ומכובדת.[2]

בברכה,

אבא אבן

240

מ. קומיי אל סר פרנסיס אוואנס (תל אביב)
M. Comay to Sir Francis Evans (Tel Aviv)

Copy: 130.02/2408/13 :העתק

Tel Aviv, 29 May 1953

Dear Sir Francis,

I am instructed to ask you to be good enough to transmit to Sir Winston Churchill the following reply from Mr. Ben-Gurion to the message you delivered to him on 23rd May:[1]

I am grateful for your personal communication delivered by Sir Francis Evans.

The aggravation of incidents on the Jordan border has been a source of deep concern. The most recent of these incidents are now under investigation by the Mixed Armistice Commission, and I should not feel it right to anticipate its decisions. But the fact remains that marauding across the Jordan frontier, chronic for years, has lately become much worse and has led to the present situation.

Over a thousand Arabs now cross the line into Israel every month with criminal intent. Hardly a night passes without a village or a farm in Israel being raided. Cattle is stolen, orchards are uprooted, crops destroyed,

239

1. ראה מס' 161 והערה 1 שם.
2. ראה מס' 183. ראה גם מס' 216 ו־236.

240

1. ראה מס' 226 (נספח).

telephone wires and irrigation pipes removed, roads mined, traffic fired on and harmless people murdered in their homes. The marauders are immune from pursuit once they get back across the line, and the stolen goods are sold openly in the markets of Jordan towns.

I am specially worried at recent ambushes of cars passing at night on the highway from Jerusalem to Tel Aviv.

Our people near the border, many of them recent settlers, live in constant tension. It is not surprising that feelings run high and that men continually under attack feel impelled to hit back, thinking this to be the only effective deterrent.

The problem will not be solved unless each Government undertakes to keep its nationals within its own territory and concerts security measures with its neighbour. This is what we have all along been ready to do – indeed, what we have been urging. I am at a loss to see how Jordan can justify its rejection of the high-level talks proposed by General Riley.[2] If the Jordanians cannot be forced to make peace with Israel, at least they must be prevailed upon to honour the existing armistice in letter and spirit.

I have no wish to add to your present burdens, but perhaps you could lend your high authority to induce a change of heart in Amman and move the Jordanians to join us in preventing mischief in future.

Yours sincerely,

M.S. Comay
Assistant Director-General

241

מ. קומיי אל שגרירות ישראל בוואשינגטון[1]
M. Comay to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel. MT12 מברק מוצפן
Outg.: 130.16/2949/2 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 31 May 1953

Emergency meeting Jordan MAC [Mixed Armistice Commission] last Friday [29 May][2] with Riley. Gaon submitted revised local commanders agreement which deletes previous restrictions our anti-infiltration measures. Riley supported. Gaon agreed our local army commanders meet Jordan

2. ראה מס' 182, 219 ומס' 241 והערה 4 שם.

241
1. נשלח גם ללונדון, פאריס ורומא.
2. דיווח מפורט על הפגישה ראה גאון אל ראש אגם, 3.6.1953, 130.02/2429/4.

police commanders. Jordan rep[resentative] to give reply Monday when meeting will deal complaints recent attacks.[3] Riley undertook arrange high-level meeting.

Before meeting Riley read Gaon extracts eight-page letter from Jordan P[rime] M[inister] who urged meetings local police commanders on basis former agreements but saw little use high-level military meeting though would not oppose.[4] Glubb told Martin, Roper expects Jordan officer now attending Coronation would meet Senior Israel Officer.

Comay

242

הערת־עורך
Editorial Note

ישיבת ממשלה על המצב בגבולות
31 במאי 1953

בעקבות תקרית ירי על רכבת ישראל ונסיונות גניבה של מסתננים מקלקיליה דנה הממשלה על אמצעי התגובה לפעולות האלה. ראש הממשלה הציע להגיב באש אם יתחדשו היריות. שרת הציע להזהיר תחילה את הירדנים על־ידי ריילי ולהודיע להם שאם לא ישתלטו על המצב תגיב ישראל בכוח. לאחר דיון הוחלט "לייפות את כוחו של שר החוץ למסור הודעה מתאימה לגנרל ריילי בקשר להפרעות תנועה בכביש וברכבת לאורך הגבול המזרחי".

243

הערת־עורך
Editorial Note

נאום דאלס באמצעי התקשורת בארצות־הברית
1 ביוני 1953

ב־1 ביוני 1953 דיווח דאלס בנאום לעם האמריקאי, ששודר באמצעי התקשורת באמריקה, על ביקורו במזרח התיכון ועמד על כמה מעקרונות היסוד של מדיניותה של ארצות־הברית באזור.

על הביקור בישראל אמר בין השאר כי הוא וסטאסן התרשמו מאוד מן החזון והמרץ של העם בישראל הבונה את מדינתו החדשה מ"תוך השראה של אמונה גדולה" וראש הממשלה

3. ראה מס' 244.
4. לפרטי הפגישה בין גאון לריילי ומכתבו של פאוזי ראה גאון אל ראש אגם, 2.6.1953, 130.02/2429/4.

ואישים אחרים שנפגש אתם הוכיחו לו בצורה משכנעת שישראל רוצה לחיות בשלום עם שכניה.

ירושלים, אמר, "מחולקת למחנות עוינים המפולגים בין ישראל לירדן. האווירה חדורה שנאה", וכאשר השקיף על הר הזיתים חש מחדש "שירושלים היא בראש וראשונה המקום הקדוש לנוצרים, למוסלמים וליהודים". לדבריו, "דבר זה הודגש פעמים אחדות בידי האו"ם. אין העובדה הזאת מוציאה מכלל אפשרות הענקת מעמד פוליטי בירושלים לישראל ולירדן, אך לציבור הדתי בעולם כולו יש תביעות על ירושלים שהן קודמות לתביעות הפוליטיות של אומה כלשהי".

בעניין הפליטים אמר דאלס כי סביב גבולותיה של ישראל יושבים רוב הפליטים הערבים ורובם חיים בתנאים קשים ומתנוונים מבחינה רוחנית ופיזית. את מקצתם, אמר, ניתן ליישב בישראל, אך את רובם יש ליישב בארצות ערב. לשם כך יש לבצע תכניות השקאה שיאפשרו לעבד שטחים נרחבים יותר של קרקע. דאלס דיבר על הצורך המשווע במי השקאה באזור והביע את תקוותו שניתן יהיה להשתמש בתרומות של האו"ם ובקרנות אחרות לניצול מתואם של מי הנהרות העוברים בישראל ובארצות ערב.

שלושה סעיפים מתוך שש המסקנות שהציג דאלס בנאומו נגעו ישירות למזרח התיכון ואלו הם: (1) ארצות־הברית צריכה להשתדל להפיג את התרעומת העמוקה שעוררה עליה הקמתה של מדינת ישראל ולהחזיר לעצמה את שמה הטוב באזור. הערבים חוששים שמא יתמוך הממשל בארצות־הברית במדיניות התוקפנית של ישראל והם חוששים מן הציונות יותר מאשר מן הקומוניזם. הישראלים לעומת זאת, חוששים שהערבים ינסו לדחוף אותם לים. במאמץ להפיג את חששותיהם של שני הצדדים הצטרפה ארצות־הברית להצהרת שלוש המעצמות במאי 1950. מאחר שההצהרה לא הרגיעה בשעתו את הערבים צריך להבהיר להם שהממשל החדש תומך בהצהרה. ארצות־הברית אינה יכולה להתיר לעצמה לאבד את אמונם של מיליונים המסוגלים להיות ידידיה. (2) יש צורך בשלום במזרח התיכון. שביתת־הנשק בין ישראל לשכנותיה רופפת. שני הצדדים יצטרכו לוותר למען השלום. הצדדים הנוגעים בדבר יהיו אחראים להשגת השלום, אך ארצות־הברית לא תהסס להשתמש בהשפעתה ולנקוט בכל אמצעי שיפחית את המתיחות באזור עד חתימת השלום הסופי. (3) התוכנית לכונן ארגון הגנה למזרח התיכון אינה בת ביצוע בזמן הקרוב. מדינות האזור מגלות רצון כלשהו להתארגן להגנה אזורית, אך אין לכפות בכוח את שיטת הביטחון הקיבוצי מן החוץ. שיטת הביטחון הקיבוצי צריכה לצמוח מתוך תחושת גורל משותף וסכנה משותפת. ארצות־הברית תסייע בחיזוק ההגנה האזורית של מדינות האזור נגד האיום על העולם החופשי.

244

מ. קומיי אל שגרירות ישראל בוואשינגטון[1]
M. Comay to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2309/13

תל אביב, 2 ביוני 1953

לפני ישיבת החירום ב־1/6[2] הקריא נשאשיבי תגובת ממ[שלת] ירדן להצעת ההסכם[3] והיא – ההסכם הישן ממלא ייעודו כמות שהוא, בכל זאת מוכנים לדון בתיקונים מבוססים על עקרונותיו. ירדן מעוניינת למנוע הסתננות ותקריות. בהמשך הפגישה הודיע כי תזכיר ההצעות הישראליות למניעת הסתננות[4] נחשב כהתערבות בענייניה הפנימיים של ירדן ונגנז. נשאשיבי הדגיש כי אמנם מעוניין להגיע להסדר כלשהו. גאון הציע שהמפקדים המקומיים ייפגשו ללא דיחוי. נשאשיבי הבטיח תשובה תוך 48 שעות. הוסכם על 8 מקומות מפגש למפקדים. כן נקבעה פגישת גאון–נשאשיבי ב־4/6 לקביעת הנחיות עבור המפקדים. כוונת הצבא להכניס להנחיות עיקרי הצעת ההסכם אשר הוגשה על־ידינו.[5]

קומיי

245

הערת־עורך
Editorial Note

מסירת איגרת בעל־פה מאת ממשלת ברית־המועצות אל ממשלת ישראל
2 ביוני 1953

ב־2 ביוני קרא השגריר הסובייטי בסופיה, מיכאיל בודרוב, בפני מיופה־הכוח של ישראל בסופיה, גרשון אבנר, והמזכיר, בן־ציון רזין, את ההודעה שלפנינו. אחר־כך הוסיף שלא מן הכתב כי האיגרת הישראלית צריכה לכלול את נושא הענשת האשמים בזריקת הפצצה על

244
1. המברק נשלח גם לרומא, פאריס ולונדון.
2. באותה ישיבה התקבלו שתי החלטות גינוי נגד ישראל ושש החלטות גינוי נגד ירדן על תקריות שונות שהתרחשו באותו חודש.
3. ראה מס' 241.
4. ראה מס' 146.
5. ראה נוסח הסכם המפקדים החדש שנחתם ב־8 ביוני במס' 256.

הצירות הסובייטית בתל אביב ואת עניין הבריתות הצבאיות. הוא ביקש מהם לקיים את המשך הקשר ישירות אתו ולא על־ידי מתווכים. (ראה מברק אבנר ורזין אל משרד החוץ, 74, 3.6.1953, 130.11/2507/5.)

246

איגרת בעל־פה מאת ממשלת ברית־המועצות
Note Verbale from the Government of the U.S.S.R.

תרגום מקורי מרוסית: 130.11/2507/5

סופיה, 2 ביוני 1953

בקשר להודעה שלכם מיום 28 במאי ש.ז.[1] ביחס להודעת ממשלת ישראל בדבר חידוש יחסים דיפלומטיים נורמליים, הנני מוסמך להודיע לכם שברית־המועצות מוכנה לעיין בבקשה בדבר חידוש היחסים בין ממשלתי וישראל. בקשר לכך רצוי להזכיר את המצב אשר גרם להפסקת היחסים בין שתי הארצות, בהודעה הסובייטית מיום 11 בפברואר ש.ז.[2] ממשלת ס.ס.ס.ר. הודיעה כי ביום 9/2 נזרקה פצצה בשטח הצירות הסובייטית בתל אביב על־ידי אנשי בליעל (במקור נאמר ברוסית злоумышленники) וכתוצאה מכך נפצעה אשת הציר, אשת אחד העובדים ועובד אחד ונגרם נזק לבניין. ממשלת ס.ס.ס.ר. מחכה שממשלת ישראל תודיע מה היא עשתה בכדי להעניש את הנאשמים שביצעו פעולה טרוריסטית נגד עובדי הצירות ומשפחותיהם.

בקשר להודעתו של מר אבנר שממשלת ישראל תמיד שאפה ושואפת להיות ביחסים ידידותיים עם ברית־המועצות, לכן יש כפי הנראה לצפות שהודעה ממין זה תמצא את ביטויה גם במדיניות החוץ של ממשלת ישראל. חידוש וקיום יחסים נורמליים בין ס.ס.ס.ר. וישראל אין לראות מחוץ לבעיית יחסה של ממשלת ישראל לבריתות צבאיות והסכמים המכוונים נגד ס.ס.ס.ר. אם ממשלת ישראל רוצה לאשר את הודעתה בנוגע ליחסים עם ברית־המועצות, אז לטובת קיום וחיזוק השלום, היא איננה יכולה לא להבטיח לא להשתתף בהסכמים המכוונים נגד ברית־המועצות.

בסיום אני מוצא להכרחי להודיע שההחלטה על השאלה אם קיימים התנאים המאפשרים קיום ליחסים דיפלומטיים רגילים ומקובלים בין שתי הארצות – תלויה בעמדתה של ממשלת ישראל לבעיה שעוררה לעיל.

ברית־המועצות אשר תפסה עמדה אקטיבית בזמן שנוצרה מדינת ישראל, מודיעה על רצונה לשמור על יחסים ידידותיים עם ישראל.[3]

246
1. ראה מס' 236.
2. ראה מס' 79 (הערת־עורך) ו־80.
3. ראה תגובת ישראל במס' 249.

247

ל. אשכול אל א. אבן
L. Eshkol to A. Eban

Coded Tel. IW389 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2309/13 :נוסח יוצא

Jerusalem, 3 June 1953

Immediate

Consensus opinion here that we approach US Gov[ernment] for cash grant between 25 to 30 million dollars in order carry us through October 1st. At present we uncertain whether able finish June but if in your opinion request for remaining 1953 grant during final stages discussion new grant in Congress harmful, shall make utmost efforts get through month, but at present cannot see ourselves covering July without assistance. Therefore believe approach should be made immediately and should include if possible up to 8 millions out of 1953 grant and balance out of yet undecided 1954 grant. Our opinion this emergency approach should be used as additional proof we unable to revolve our immediate debt burden and this emergency be directly linked to renewed refunding request with Stassen. Cable your course of action to enable us inform MacDaniel simultaneously.[1]

Eshkol

248

משלחת ישראל באו״ם אל משרד החוץ
Israel Delegation at the U.N. to the Ministry of Foreign Affairs

NWTA38 מברק מוצפן
93.01/2209/4 :נוסח יוצא

ניו יורק, 5 ביוני 1953

ישיבת המשלחת ב־4 ביוני בראשות אבא [אבן] סיכמה דעות אלו בעניין העברת המשרד:

(א) חשוב להימנע מהעברה הפגנתית ואם אפשר גם מציון פומבי בעיתונות של תאריך ההעברה. יש לשאוף לקביעת עובדה קיימת מבלי לציין הרגע המדויק בה העובדה נוצרה.

(ב) מציעים לציין השלמת ההעברה על־ידי הוצאת חוזר ראש הטכס לנציגויות הזרות על שינוי סדרי העבודה.

247
1. על פעילותו של אבן להשגת מענק מיידי לישראל ראה מס' 279.

(ג) יש לעשות הכול על־מנת למנוע ציון מיוחד של המאורע בעיתונות שצריכה למסור על העניין כדבר שאין בו כל סנסציה.

(ד) ביום ההעברה הסופי מציעים שהשר יכריז הכרזה בכנסת לא על עצם ההעברה כי אם על מדיניות הממשלה למקומות הקדושים. הוא יוכל לקשור הנאום בהודעה רשמית על גמר המשא־ומתן על רכוש הכנסייה הקתולית הגרמנית ועל ההסדר לגבי רכוש פרוטסטנטי גרמני.

(ה) מציעים לשיקול שהממשלה תחליט לתת לבוש משפטי פורמלי כולל לכל כללי הנוהג האדמיניסטרטיבי לגבי מקומות קדושים בירושלים כגון שחרור ממכס וממיסים מעבר לירדן ומירדן, הקלות לצליינים וכל פרט אחר שהוא כבר מזמן נוהג מקובל. מציעים שהחוק יכלול סעיף בדבר הקמת מועצה מנציגים דתיים היושבים בירושלים שתהיה לה סמכות ייעוץ בביצוע החוק. מציעים כרשות מוסמכת לביצוע החוק שרי החוץ ודתות.

(ו) המשלחת בדעה שחוק כזה היה מפגין את כנותנו והיינו יכולים להסביר שהוא יקל על סידור בינלאומי לפיקוח על מקומות קדושים באם יוחלט על כך ולא, החוק בעצמו מבטיח הגנה מספקת על אינטרסים דתיים בינלאומיים. מציעים גם לשקול מינוי נציג שישמש יושב־ראש המועצה המייעצת. הכללת שר החוץ ברשות המוסמכת נותנת תוקף להסברתנו שקביעת המשרד בירושלים מוסיפה להבטחת האינטרסים הדתיים הבינלאומיים.

(ז) חשוב שנקבל הודעה מוקדמת של יומיים על מועד ותוכן הכרזת השר על־מנת שאפשר יהיה להבטיח תגובה מתאימה פה. כמו־כן אנו צריכים לדעת פרטי התאריכים והשלבים להעברה.[1]

המשלחת

248

1. פרטי ההעברה נדונו בישיבה מיוחדת שהתקיימה ב־3 ביוני במשרד החוץ בראשותו של שרת. בין היתר הוחלט בה: (1) תאריך ההעברה ייקבע בידי שר החוץ והמנכ"ל ויישמר בסוד כמוס; (2) התאריך יוברק לשגריר אבן אישית; (3) הודעה מוקדמת תימסר לנציגויות בתל אביב לכל המוקדם 72 שעות לפני ההעברה. ראה סיכום הישיבה, 5.6.1953, 130.20/2491/2, וראה גם מס' 280.

249

ו. איתן אל צירות ישראל בסופיה
W. Eytan to the Israel Legation in Sofia

Coded Tel. OS66 מברק מוצפן
Outg.: 130.11/2507/5 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 5 June 1953

Avner. Go see Soviet Amb[assador], read out foll[owing] statement[1] and leave copy with him in English: "Have been instructed recall *Memisrael* [Government of Israel]'s note ten Feb[ruary] 1953 to USSR Legation Tel Aviv[2] in which it expressed its profound regret and apologies for dastardly crime committed against Leg[ation] the previous evening, conveyed to Leg[ation] text of statement it published immediately after it learned of outrage, and offered full compensation for injuries and material damage caused.

Israel police made every effort detect and bring to justice the criminals. It conducted extensive searches in offices of certain organisations as well as in private houses, and detained for interrogation scores of persons suspected of possible complicity in the crime. Results of investigation unfortunately proved negative, no substantial evidence of any kind being discovered. Police now assume criminals were not backed by any organised group, but were isolated individuals who conspired for purpose committing this outrage and succeeded in covering up their tracks.

Police continuing its efforts in hope of discovering clues which may yet make possible apprehension and trial of criminals and infliction of condign punishment.

With regard future relations between USSR and Israel, *Memisrael* does not consider that maintenance of dip[lomatic] relations between any two countries should be conditioned by attitude of either on current international issues. At same time have been instructed place on record fact that no military pact whatsoever exists between Israel and any other Power, and that Israel has no intention concluding or adhering to any such pact. Israel harbours no hostile intent towards USSR and will under no circumstances be a party to any aggressive design or action against it. It will be recalled that in its reply of 8 December 1951 to Soviet Foreign Ministry's Note of 21 November 1951[3] *Memisrael* declared: 'Israel has never agreed and will not agree to support execution or preparation of acts of aggression against USSR or any other peace loving state'. This policy remains unchanged.

249
1. נמסר בתגובה להודעה הסובייטית. ראה מס' 246.
2. ראה מס' 71 (הערת־עורך).
3. ראה כרך 6, מס' 521, והערה 1 שם.

Memisrael deeply appreciates USSR Gov[ernment]'s statement of its readiness maintain in future, as in past, the friendly attitude towards Israel which found expression at time of Israel's establishment, and is anxious, on its part, to reciprocate this relationship of friendship."

Before calling on Amb[assador] read also our 65.[4]

Eytan

250

ג. אבנר אל א. לבבי
G. Avner to A. Levavi

העתק מכתב־יד: 130.02/2381/21

סופיה, 6 ביוני 1953

אריה היקר,

הלילה פיענחנו את ההודעה שחיברתם עבור הסובייטים.[1] ברור לכם כמובן שלפי השתלשלות כל העניין אין זו כל כך הודעה אלא הצעה מצדנו לנוסח של מכתב אשר יכלול גם את הפנייה הפורמלית בדבר חידוש היחסים. ייתכן שלאחר חליפת ההודעות יוותרו הרוסים על מכתב פורמלי בדבר חידוש היחסים. זאת נברר. ברור שידרשו פרסום הודעתנו ואנו נבקש אז פרסום שתי ההודעות. בכל אופן, יחד עם מסירת ההודעה נבקש לברר את הנוהל להמשך העניין.

אינני חושב שהשגריר יתווכח אתנו, אינו מוסמך לזאת. הוא מוסר מה שניתן לו מהבית ומעביר מה שאנו נותנים לו. אבל ייתכן שממוסקבה תהיינה הערות.

בעוד שהחלק השני בדבר בריתות וכו' מנוסח טוב מאוד, מרגישני שהחלק הראשון בדבר הפצצה אינו מנוסח בצורה משכנעת. זה מלא פרזות מקובלות ושגרתיות שאין בהן צלצול של כנות רבה; זה כאילו חובר לאחר יד. סוף־סוף בעניין זה יש להם באמת זכות לדרוש הסברים והנה אנו, במקום לחדש את ביטוי הצער וכו' – מצטטים רק הודעה דאז. במקום להסביר בדיוק כמה אנשים נאסרו לחקירה וכמה חיפושים נעשו – אנו אומרים סתמית "scores" ו־"extensive". נראה לי שהיה מקום לתת לכל הפרק הזה נימה של רצינות יתר על־ידי דיוק ופירוט בתיאורי המאמצים שנעשו.

4. לבבי הבריק לצירות סופיה את הדברים האלה: "במקרה והשגריר יטען נגד חלק ראשון של הודעתך כי למעשה לא מנענו ולא גילינו תוכל להשיב שלא רק אנחנו חייבים. אשר לאי מניעה הרי ידוע כי רצינו להציב משמר במקום מסוים ולא ניתן לנו, ואשר לאי גילוי ביקשנו לערוך חקירה במקום ההתפוצצות מיד, אך זו עוכבה חמש־עשרה שעות. אם יתחיל השגריר להתווכח על החלק השני תציין כי ברית־המועצות מקיימת יחסים עם חברות נאט"ו למרות השקפתה כי זהו ארגון המכוון נגדה ואילו ישראל איננה בשום ברית". (5.6.1953, 130.11/2507/5.) ראה גם מס' 250 ו־269.

250

1. ראה מס' 249.

הייתי אפילו חושב שלא היה מיותר להכניס משפט המסביר - כמו שעשינו כלפי השבדים בעניין ברנדוט - שהיישוב שלנו נמצא בשלב של התלכדות, שהוא מורכב מקונגלומראט של אלמנטים שונים ומשונים שעבר עליהם סבל רב בארצות מוצאם, וכי כתוצאה מעובדה סוציאלית זאת נמצאים אצלנו גם אלמנטים בלתי מחונכים ואף בעלי נטיות פושעות שדרכי הכוח אינם זרים להם. אני חושב שזה היה טוב כלפי הרוסים, וזה היה טוב גם עבור הארץ, כאשר היישוב היה רואה שמקרים מסוג זה מאלצים את הממשלה לתת לעתים הסברים שתוכנם מבייש במקצת.

תגובתך על זה תהיה שלא צריך להפליג בהסברים מביישים מסוג זה, ושבכל אופן הרוסים החליטו לחדש את היחסים, כבר לא כל־כך חשוב מה אנו אומרים, ובפרט מה אומרים בנקודה זו שהיא פחות חשובה מהנקודה הפוליטית.

זה מביא אותי למרכז הדברים שאני רוצה להביא בפניך לעיון. דעתי היא שאם יחודשו היחסים אזי בסיבוב שני עלינו לחשב את צעדינו כלפי ברית־המועצות באופן קצת יותר זהיר מאשר בסיבוב הראשון. ייפתח בכל זאת פרק חדש ויש לתכנן הדברים מחדש.

על־מנת שלא תהיה אי־הבנה כלשהיא, אני רוצה להבהיר שאני רואה כל מאמץ בשטח היחסים עם ברית־המועצות ומזרח אירופה לא כדבר שבינינו לבין הקומוניזם והשלטון והמשטר - דעותינו מאוחדות בעניין זה - אלא אני רואה את המאמץ המחודש בשטח היחסים הללו כאמצעי וכניסיון להכשיר בכל זאת את הקרקע למען פעולה למען יהדות רוסיה ויהדות הארצות הגרורות. רק באספקלריה זו רואה אני את העניין הזה.

יש לי הרושם שאצלנו השתרש מין פאטאליזם בכל העניין הזה, שאומר בערך כך: בין כה הם עוינים אותנו, ולכן לא כל־כך חשוב איך אנו מתנהגים כלפיהם, מה מדברים וכותבים עליהם. הנה הייתה עלייה מרומניה גם לאחר שכבר לא הייתה אצלנו "אי הזדהות" (אלה דבריך בציריך). יש מאבק [ע]תיק בין הקומוניזם והציונות וזהו. אני חושב שיש בעמדה זו גם הרבה post-factum self-justification. כשיש נאום השמצה - פשוט אומרים שבין כה כלום לא משפיע עליהם - לטובה או לרעה - ולכן לא חשוב.

אגב, הפאטאליזם הזה קיים גם בשטח מזרח אירופה לגבי סידורים בצירוויות, בטחוניים ואחרים. לא מסדרים מנעולים, כי בין כה הם מגיעים לכול ותופשים הכול. לא שומרים בצירוויות (לפחות אחת), כי בין כה הכול ידוע לשלטונות. אין זה אלא כיסוי עבור עצלנות או רשלנות.

אתה בעצמך אמרת לנו בציריך שטעות היא לחשוב שבעד קידות פה ושם (בשטח המדיני) אפשר להשיג הישג עקרוני אצלם. ובכן מטרת מכתבי זה אליך היא לומר שבאתי למסקנה שהקו הזה הוא מוטעה, אם ברצוננו באמת ובכנות לעשות את כל האפשרי שיתן אולי את האפשרות לפעול למען הצלת היהודים.

אני מבקשך לנתח היטב את הדברים הבאים אשר אמר לי, כאילו דרך אגב, הציר ההונגרי בסופיה לפני ימים מספר. כפי שכתבתי בדו"ח שלי כשביקרתיו, זהו איש שאוהב לדבר ולשוחח, חופשי בנימוסיו ודרכי הליכותיו. מהפכן ותיק מימי הקומונה בהונגריה ב־1920, כיהן מאז המלחמה כראש המשטרה (לא החשאית), והוא מקורב מאוד לצמרת השלטון בהונגריה. הוא כבר בא בימים וקיבל כנראה את המשרה בסופיה מסיבות בריאות. תרשה לי לצטט בדיוק ככל האפשר:

"שמעתי שאתה היית במשרד החוץ וביקשת שבמשרד החוץ תינקט החלטה עקרונית בדבר שיפור היחסים עם ישראל וציון הדבר על־ידי כמה צעדים מעשיים. אני רוצה שאיש כמוך יבין מספר דברים. החלטה כזו לא ננקטה וגם לא תינקט בצורה שאתה תבעת. אתה יודע היטב שמדיניות בנויה על אינטרסים, אינטרסים כפי שכל מדינה וכל משטר מבין אותם. בוא תעשה יחד אתי את חשבון האינטרסים של מדינתי כלפיכם וכלפי דרישותיכם מאתנו. יש בעולם שלושה גושים: ברית־המועצות וידידיה, הניטרליים והעוינים. בין העוינים יש עוינים פחות או יותר, עוינים חזקים ומסוכנים ועוינים חלשים ומסוכנים פחות. בגוש השני עומדות שוויץ, שבדיה, פינלנד והלבנון לדוגמא. בגוש השלישי עומדים אתם.

נכון, גם לכם אינטרסים ואתם השופטים מה טוב לפי האינטרסים שלכם. כנראה שהאינטרסים שלכם אומרים לכם להיצמד למערב, לאנגליה, לארצות־הברית; יש לכם אויבים, ערבים, עולים, צרכים כספיים – אלה הם שיקוליכם. אמנם סבורים אנו שהחשבון הזה יביא את מדינתכם לשעבוד ולכליה, אולם זה חשבונכם. אולם אין לכם לקבול על כך אם אנו מסיקים את מסקנותינו מחשבונכם זה – אתם עומדים באופן יציב במחנה העוין אותנו, את מחשבתנו, את מושגינו, את צורת שלטוננו. כל מדיניותנו בנויה על ההנחה שביום מן הימים יתקיפנו המחנה העוין הזה כדי להשמיד את שלטוננו. אתם עומדים בתוך המחנה הזה; ומבקשים לפעול בתוך פיקוד הגנתי אזורי שאינו אלא חלק מהכנות אמריקה לקראת יום ההתקפה עלינו. אם כך – מהו האינטרס שלנו לעשות לכם טובות?

אתם מדברים תמיד על שפניכם לידידות עם ברית־המועצות ואתנו. אתם אומרים זאת לעתים קרובות מאוד. בוא־נא נדבר גלויות. זאת היא פראזה דיפלומטית שאתם מבטאים אותה כדי מיד אחרי זה לבסס עליה את התביעה של יציאת האזרחים היהודיים שלנו. (אגב, אני איני יהודי אבל גדלתי בסביבה יהודית ויודע כמה מלים באידיש.) אינכם כלל ידידים לנו אלא מספרים על ידידות כדי להעמיד על זה את תביעתכם. המנהיגים והעיתונות מראים בעליל שאינכם ידידים. נכון שהעיתונות חופשית אצלכם כמו אצלנו, אבל גם בשוויץ ובשבדיה ובפינלנד ובלבנון העיתונות היא חופשית ואין למצוא בה את ההשמצות וההתקפות עלינו שמוצאים אצלכם. אולי גם הם אינם אוהבים כל מה שאנו עושים, אבל הם עושים מאמץ כדי לא להראות איבה. ובכן מבחינה כללית אין האינטרס שלנו מראה לנו שכדאי לעשות עבורכם טובות מיוחדות. אבל התביעה הספציפית שלכם מוסיפה עוד שיקולים למה שאמרתי.

אצלנו דפוסי שלטון יציבים וקבועים מאוד, זה אתה יודע. השלטון שלנו אינו מאפשר יציאת אנשים, אזרחים. תראה, אפילו בין הדמוקרטיות העממיות אין אנו נותנים לאנשים לנוע ולהחליף domicile. מזמן היותי כאן, במשך 3 השנים, היו לי מקרים של בולגרים שרצו בכל מחיר ללכת לגור בבודפסט, ולהיפך, ובדרך כלל הדבר לא ניתן, למרות ששתי המדינות הן בברית של ידידות עמוקה. והשלטונות של שני הצדדים הסכימו שאין לתת את הדבר כי זה אינו לפי דפוסי השלטון שלנו.

תביעתכם בדבר יציאת היהודים היא אם כן תביעה שבעצם תוכנה ומהותה מנוגדת לכל עקרונות השלטון שלנו בשטח נדודי אנשים. גם לו הייתם דמוקרטיה עממית בוודאי לא היה הדבר מתקבל. והנה אתם עוינים לגוש שלנו, אזי מדוע האינטרס שלנו

יאמר לנו לעשות זאת עבורכם? ונוסף על זה יש עוד שיקולי כוחות אדם צעירים וגם שיקולי ביטחון המדברים נגד הדבר – ובכן זהו חשבון אינטרסים ברור.

אך אפילו בזה לא די. אתה יודע שאנו מעוניינים באופן רציני במסחר עם כל העולם, כולל העולם העוין מבחינה מחשבתית. אם יש מסחר וחילופי סחורות אז נוצר איזה אינטרס הדדי. לשוויצרים, למשל, אנו נותנים לעתים איזה אזרחים שיצאו אליהם, כי אנו רואים שבשטח המסחרי הם עושים דברים עבורנו, ואז נוצרת מין הדדיות. הם כמובן גם קונים מאתנו סחורות אבל כשאנו רואים ש[ב]איזו מדינה עושים מאמצים כדי לעשות מה שהוא עבורנו – אזי נוצר חשבון של אינטרס. והנה אתם מעמידים את כל היחסים אתנו על התביעה שלכם שהיא בלאו הכי כה קשה למילוי, ואילו בשטח המסחרי אינ[כ]ם מראים שום עניין בכלל. שוב חשבון האינטרסים פועל נגדכם. לאחר כל זה תסביר שיקול אחד מבחינתנו שעושה לנו לכדאי את מילוי התביעה שלכם.

אין זאת אומרת שלא יכולים להיות יחסים נורמליים דיפלומטיים. יכולים להיות ואני בטוח שיהיו. יחסים כמו עם בלגיה או איטליה, אבל לא כמו עם שוויץ או פינלנד או הלבנון.

תרשה גם בשטח זה עוד מלה, ואני משחרר אותך מהרצאתי. בלגיה ואיטליה אינן עושות בבודפסט על־ידי הצירויות שלהן דברים שהם למורת רוחנו, אתם כן עושים ולכן תלוי בכם הדבר אם היחסים יהיו אפילו כאלה כמו עם בלגיה ואיטליה. בשטח זה יש לי ניסיון כי כראש המשטרה עסקתי לעתים עם הציונים שלכם. תראה, צריך להסתגל לשלטון של מדינה אחרת. אצלנו הארגון הציוני התחסל ועכשיו אין לו עוד זכות חוקית של קיום. כל העוסק בו – עוסק נגד החוק, ומזה נובעות אותן התוצאות הנובעות מפעולות נגד החוק בכל מדינה. אני יודע שכאחד הצעדים לידידות ביקשתם שחרור האסירים הציוניים. אתם חושבים מה שאתם רוצים על שאצלנו אין קיום לארגונים ציוניים. אבל כך הוא המצב וצריך להסתגל. האנשים הללו פעלו נגד החוק. אבל העיקר הוא שלא הם אשמים, המסכנים, אלא אתם, הצירות, אשמים במאסרם כי גרמתם לכך שהם יפעלו נגד החוק. אם תחדלו מזה אזי לא ייאסרו אנשים כי הם לא יפעלו בלי תמיכה והמרצה מצדכם. ובכן העוון הזה הוא עליכם. שמעתי שחברינו הפולנים כתבו לכם פעם איגרת די ברורה בשטח זה. איני מכיר את האיגרת אבל אתה תוכל בוודאי להיוודע על תוכנה.

אם כן יחסים נורמליים בלי התקפות הדדיות ייתכנו. אינני אומר גם שלא יצאו אליכם פעם זוג או עשרה זוגות. אולם חשבון האינטרסים כפי שאנו רואים אותו אינו אומר לנו לעשות עבורכם דבר כזה מסובך כהוצאת אלפי אזרחים. תחשוב על כל זה ותסלח על שהחזקתיך כל כך הרבה זמן."

לחץ לי היד ולפני שיכולתי לנשום על־מנת לומר מה שהוא הסתלק ממני והלך לחלק אחר של האולם.

היה זה בזמן קבלת־פנים לכבוד הכתרת מלכת אנגליה. איני יודע אם אמר כל זאת לפי הוראות, ייתכן שכן, בכל אופן הוא כנראה התעניין בבודפסט ביחסים אתנו (הוא נוסע כל חודשיים לבודפסט לכמה ימים ישר באווירון) וזה נאמר לו. ייתכן שהתעניין לאחר שידע על שיחתנו עם הפולני בדבר חידוש היחסים עם ברית־המועצות, או שהתרשם מידידותו של רזין לרוסיה ולמזרח בכלל ולכן שאל בבודפסט מה בעצם היו היחסים ומדוע זה הולך ורע כל כך. (כתבתי פעם לבנצור שנודע לנו שהיועץ הרוסי

התבטא בפני אנשים אחרים שבעצם, לפי דברי נציגי ישראל בסופיה, ישראל "הולכת בדרך הנכונה". אולי התרשם ההונגרי גם כך והחליט לשאול. דבריו מעידים אולי גם על כך שהיה דיון על היחסים אתנו בעקבות פנייתי למנהל המדיני באפריל,[2] או, לפחות מי שהוא טרח להסביר לו את העניינים. ייתכן שההונגרים יודעים שבסופיה אנו מנהלים שיחות עם הפולנים והרוסים, והחליטו גם כן לתת לנו תשובה באמצעות סופיה. כל זה אינו אלא ספקולציה. החשוב הוא שדבריו הם הצהרה גלויית־לב ו־reasonable של הקו שלהם כלפינו, והלא כרגע הרוסים עוסקים בהסברה שקטה ויותר הגיונית של הקו שלהם בעניינים בינלאומיים, ללא ביטויי גנאי והשמצה (מאמרי "פראבדה").

ההצהרה [ה]היא חיזקה אותי בדעתי, שהייתה כבר קיימת קודם לכן, שלא נכונה הגישה שאצלם הכול בלתי רציונלי ולכן לקו התנהגותנו אנו בקטנות ובגדולות – ובעיקר בקטנות – אין לו שום השפעה.

ברור לי לגמרי שב"גדולות" אין לנו כל אפשרות לשנות את הקו שלנו ביחסים הבינלאומיים. עליונות היחסים עם ארצות־הברית ברורה לי בהחלט כדבר הקיים כהכרח למדינה ושאינו ניתן לערעור.

אבל יש גם "פחות גדולות" ויש nuances בהתנהגות מדינית, ודעתי היא שעל־מנת ליצור לנו אפשרות וסיכוי של פעולה למען יהדות מזרח אירופה, עלינו לנסות ליצור חשבון אינטרסים עם המזרח במידה שהדבר ניתן במסגרת היחסים עם ארצות־הברית; ובכל אופן עלינו לשקוד על הדבר הזה, ולנסות לעשות זאת. בעבר (כלומר מ־1950) לא ניסינו באופן רציני לפעול ב"פחות גדוֹלות" וב"קטנות" כך שיווצר אולי בכל זאת חשבון אינטרסים לטובתנו. אני אומר "אולי בכל זאת" – ברור שאין ביטחון שמאמץ כזה ייתן תוצאות בשטח היהודי. אבל הלא פעולה מדינית מורכבת במידה מסוימת מ"שלח לחמך על פני המים". האם ביחס לארצות־הברית אנו עושים רק דברים שיש לנו ביטחון לגבם כי יביאו תוצאה זו או אחרת? לא כן. אנו עושים הרבה דברים קטנים – מלבד גדולים – על־מנת שיצטרפו לחשבון יותר גדול ובתקווה שחשבון זה יביא תוצאות. בכל אופן – אם לא ננסה – אזי ברור מראש שלא נצליח בשום דבר.

כך גם לגבי ברית־המועצות, עלינו לא להתייאש למפרע ולומר שלא נעשה דבר כי בין כה זה לא יביא את העלייה. יש גם מצפון בשאלת יהודי מזרח אירופה. אם ברצוננו לצאת לידי חובת מצפון, עלינו לעשות את כל האפשרי – שמא זה יביא בכל זאת תועלת. וגם אם לא נראה למפרע שזה אכן יביא תועלת בכל אופן זה יחזק את בסיס התביעה שלנו מהם. יש גם עוד אספקט: אנו מעוניינים סוף־סוף גם בביטחונם של היהודים כל עוד הם יושבים במזרח אירופה. גם אם פעולתנו לא תביא את העלייה – הרי היא תוכל אולי (שוב: אולי) להועיל בהפחתת החשדנות כלפי היהודים כאלמנט עוין אשר איבתו מטופחת על־ידי ישראל העוינת. וגם אם לא יועיל בזה – בכל אופן לא יזיק, ואסור לנו להתנהג בצורה שתזיק למצב היהודים גם כשהם עדיין יושבים במזרח אירופה.

בסיכום – מאחר שהיהודים יושבים אצלם ולכן הם ב־position of strength כלפינו, ומאחר שתביעתנו נוגדת באמת את עקרונות המשטר שלהם, אני מציע

2. ראה מס' 179.

שנעזוב את הפאטאליזם של "בין כה לא יועיל", ונעשה מאמץ מכוון של ניסיון של יצירת חשבון אינטרסים על־ידי התנהגות ידידותית באמת במידה מקסימלית עד קצה גבול האפשרי. הגבול: נזק או חשש רציני של נזק בארצות־הברית. אבל על מאמץ כזה יש לשקוד ויש לכוון אותו בכל הדברים הקטנים האפשריים.

למעשה זה כולל לדעתי:

(1) החלטה עקרונית רצינית ללכת בדרך אותה הצעתי.

(2) הסבר יותר נאה של מאמצינו לגלות זורקי הפצצה בצירות הסובייטית (זה לא עולה כלום כלפי ארצות־הברית, וצריך, כפי שאמרתי, להתחיל בקטנות).

(3) החזרת הנציגויות הדיפלומטיות שלנו במזרח אירופה לרמה רצינית, הן בדרגות והן באישים, עד כמה שאפשר (כלומר: ציר רציני בברית־המועצות, ציר בוורשה ופראג יחד, מיופה־כוח קבוע בבודפסט וסופיה, או, עדיף: ציר בברית־המועצות, ציר בוורשה ופראג, ציר בבודפסט ובוקרשט וסופיה. או ממונה בבודפסט וסופיה וממונה בדרגת יועץ בבוקרסט. בכל אופן אתה מבין את כוונתי).

(4) הקמת צירות בפקינג בחודשים הקרובים לאחר כריתת שביתת־הנשק בקוריאה. חזרה להצבעות ברורות לטובת סין העממית באו"ם, גם בניגוד לארצות־הברית, כי כאן אנו בחברה טובה של אנגליה ומערב אירופה ואינני מאמין שבשל כך יקרה לנו משהו בארצות־הברית. גם לאבן צריך להסביר כי למען יהדות מזרח אירופה חייבים לעתים גם חייו להיות קצת יותר קשים, או יותר קשים.

(5) פעולה מכוונת בשטח המסחר, כלומר shake-up רציני במחלקה הכלכלית במידה שהיא נוגעת למזרח. הוראה שעליה לחפש אפשרויות, יחד עם מרכז הייצוא של משרד מסחר ותעשייה, אפשרויות של עסקים במזרח אירופה. גם אם לא יצא הרבה – בגלל חוסר הבסיס הכלכלי לחילופין עם מזרח אירופה – יש לעשות מאמצים, ולא, כעכשיו, פשוט לא להתעניין יותר. ואם פעם הצעה מסוימת עולה למדינה קצת כסף, כלומר קצת יותר ביוקר מאשר במקום אחר, צריך לפעמים למרות זה להציע אותה. בשטח זה יש לנטוש את ה־dictum שלך בציריך שעבור איזה יתרון פרוטוקולארי פה ושם לא כדאי להשקיע מאמצים בשטח המסחרי, ולעבור לפעולה מתוכננת בכיוון ההפוך.

(6) הוראות לנציגינו בארצות־הברית להיזהר בנאומיהם לבל יאמרו דברים עוינים. החלטה במנהיגות בארץ לחדול מנאומים כאלה ונטישת ההסבר הילדותי שבנאומים כאלה יש צורך למען "חינוך הנוער".

(א) נאומים בודדים אינם מוציאים אף חבר ממפ"ם או מק"י.

(ב) בין כה אין סכנה של גידול רציני של מפ"ם ומק"י בנוער, מאחר שאין בארץ סכנה קומוניסטית רצינית יש לוותר על "חינוך" בצורה זו. כאן צריך להיות מאמץ רציני של התאפקות.

(7) סידורים רציניים עם עורכי "הארץ", "דבר", "אומר", "מעריב", "הדור", "הבוקר" ועוד כל מיני עיתונים השייכים למחנה הקואליציוני, כולל עיתוני נוער וכו', שלא יפרסמו שום השגות על המשטר הקומוניסטי. אפשר סוף־סוף להסביר את הדבר כנחוץ בקשר למצבה של יהדות מזרח אירופה – דבר שכולם דוגלים בהחשבתו. מאמרים שליליים יפורסמו רק על נושאים יהודיים (חיי הקהילות, מאסר ציונים), ואז גם כן רק לאחר שמחלקת מזרח אירופה במשרד החוץ בדקה אם הדברים הם אמת.

(8) ניסיון להידבר עם מנהיגי יהדות או בכל אופן ציונות בארצות־הברית בעניין נאומים. זה יותר קשה אבל בכל אופן הציונים יטו לקבל מרות המדינה.

(9) הימנעות מכל הצקה בלתי הכרחית ממש לקומוניסטים בארץ. הקו צריך להיות תנו להם לצעוק ולכתוב, בין כה לא יכתבו באופן רציני. לא צריך להצר צעדיהם או להתקיפם יתר על המידה – אלא אם כן הם חוטאים בענייני ביטחון ממש.

(10) [.....][3]

(11) סידור רציני עם עיתונאי חיפה על־ידי עורכי העיתונים שלא יפרסמו מפי העולים השמצות על ארצות המוצא. הפרסום מפי עולי בולגריה הוא בכלל שקר. הפרסום ב"מעריב" מפי עולה מרוסיה הוא ודאי אמת, אולם כשהרוסים קוראים את זאת הלא הם מוכרחים ובצדק לשאול את עצמם למה להם כל העניין הזה של מתן רשיונות יציאה.

(12) [.....][4]

(13) הימנעות מעשיית קשיים לאנשי תנועת השלום בארץ בעניין יציאה לחוץ־לארץ לוועדות גם אם זה עולה פה ושם קצת מטבע זר. זה הכול על חשבון יהדות מזרח אירופה.

(14) דאגה הוגנת לדיפלומטי מזרח אירופה בקשר לשיכון בירושלים, כאשר יעבור המשרד ובמידה שהם עוברים גם כן. הימנעות מכל הפליה.

(15) בדיקה רצינית באיזה עניינים באו"ם אפשרית הימנעות במקום הצבעה נגד הרוסים; אנו מצביעים עם ארצות־הברית לעתים נגד מצפוננו. אם יש עניין קטן שבו מבחינת ארצות־הברית לא תזיק לנו הימנעות או הצבעה עם הרוסים – כדאי לעשות זאת גם אם אין אנו ב־100% תמימי דעים עם ההצעה הרוסית. צריך לשלם מס לעניין של יהודי מזרח אירופה!

(16) הצטרפות למקהלה נגד זיון גרמניה, שתי הגרמניות. אפשר למצוא נוסח שלא יעליב את אדנאואר ואת חוזה השילומים. זאת היא שאלה של הזדמנות ושל ניסוח. כדי לא להעליב את אדנאואר ולהתנגש עם ארצות־הברית אפשר להביע חששות מבוססות על ניסיוננו בעבר.

והעיקר – ואני מסיים בזה פרק זה – צריך כל הזמן ובתמידות לחפש איפה אפשר, בדבר קטן אפילו, להראות ידידות על־ידי צעדים מעשיים וליצור חשבון של אינטרסים. אני בטוח בהכרתי שאם אנו לוקחים ברצינות את דאגתנו ליהדות מזרח אירופה, אזי עלינו לעשות את המאמץ הזה. ובמשך הזמן יש כמובן לדבר על עלייה מרוסיה ולנסות שהיא תשפיע על שאר הגרורות. אין ביטחון שהקו שלי יביא תוצאה כל שהיא בקנה מידה רציני. אולם בטוחני שאם נמשיך בקו הישן של הזנחת היחסים – למעשה פרט לדברי ידידות מן הפה אל החוץ – אזי לא יוטב שום דבר. ושוב: אני רואה כל זה כאמצעי של פעולה למען היהודים. אין לזה ולא כלום עם יחסי או יחסינו

3. הסעיף לא הודפס כאן.
4. הסעיף לא הודפס כאן.

לקומוניזם או למשטר בארצות הללו. אני מקווה שתעיין בכל אשר אמרתי, יחד עם החברים ואולי עם השר עצמו. כדאי שהוא יראה את דברי ההונגרי.[5]

לבסוף ברצוני לשאול דעתך בקשר להצעה להעבירני ללונדון. הסכמת להצעה. כל הנ"ל יסביר לך ביתר שאת מדוע הייתי נגד ההצעה הזו. אני מקווה שמברקי לא יצור רוגז רב מדי עלי. בינתיים הגיע בוודאי מכתבי המפורט לאיתן בעניין זה. אבקשך לראות את המכתב אצל איתן ולכתוב לי לאחר שקראת אותו.

עוד מלה בדבר ההודעה לרוסים. חבל שהיא הועברה אלינו באנגלית כי:

(א) אין בשגרירות הרוסית מי שיודע אנגלית ולכן יבקשו שנשאיר להם גם נוסח רוסי ולא נוכל לסרב. הוריתם להשאיר נוסח אנגלי דווקא כך שגם לו הגעתי להכנת נוסח צרפתי טוב, יישאר בידם הנוסח האנגלי. אין ברירה להשאיר גם נוסח רוסי ואני מקווה שהנוסח של רזין יהיה טוב. אני עובר אתו מלה במלה כדי להסביר לו בדיוק משמעות המלים האנגליות.

(ב) חבל שהמסמך נכתב באנגלית, כי אנגלית היא שפה קרה בניסוחיה הרשמיים ואילו היה בצרפתית, אזי הייתה באה לביטוי מידה יותר גדולה של חמימות שאפשר היה להכניס גם לתוך התרגום הרוסי. הנוסח הקר הזה אינו טוב מבחינת מקסימום האפקט עבור אנשי שפות סלאביות (עבור דוברי אנגלית זה כמובן בסדר). כלומר לו במוסקבה היו קוראים נוסח צרפתי של אותם הרעיונות, היה זה יותר טוב מבחינת האפקט על הקוראים. כל דבר קטן חשוב! (וזה לא עולה בכלום בארצות־הברית). בכל אופן צרפתית היא השפה הדיפלומטית ולא אנגלית.

סלח לי על איגרת נוספת בכתב־יד, הלא כאן אין מזכירה.

שלומות לך ולריקה, שלך

ג. אבנר

5. ראה תשובת לבבי לאבנר במכתב מיום 23.6.1953, 130.11/2511/9. לבבי דחה את ניתוחו של אבנר ושלל אחת אחת את הצעותיו. הוא הסכים אתו שרצוי להעלות את דרג הייצוג של ישראל במזרח אירופה (הצעה מס׳ 3), אך טען שיש לעשות זאת רק על בסיס הדדיות "וכל עוד אין תזוזה בייצוג המזרחי כאן קשה לראות סיכוי בצעד חד־צדדי מכאן". לבבי הסכים עם אבנר שיש לשקול ייצוג של ישראל בסין (הצעה מס׳ 4), אך "ברור כי לא נצליח להקדים שם מערביים מובהקים שיש להם כבר דריסת רגל במקום" ולכן "אין להפריז בתועלת שתצמח לנו מצעד זה כלפי הסובייטים..." בעניין קשרי המסחר עם מזרח אירופה (הצעה מס׳ 5) הציע לבבי לאבנר להשתחרר מהסתייגויותיו כלפי המחלקה הכלכלית ומנה כמה עובדות שליליות המקשות על פיתוח הקשרים הכלכליים עם מזרח אירופה. לבבי דחה בתוקף את הצעות 6–9 של אבנר בדבר הימנעות ממאבק אידיאולוגי גמור עם הקומוניזם וכתב כי זו "הצעה דמיונית ... שאסור להגשימה". הוא העמיד את אבנר על טעותו בעניין הערכת הסיכוי של מק"י ומפ"ם, וטען כי לעומת ה"מקארטיזם" נשמעים הנאומים הישראליים, הציוניים והיהודיים באמריקה ליברליים למדי. הוא הוסיף כי "ישראל היא המדינה האסיאתית הבלתי קומוניסטית היחידה שהמפלגה הקומוניסטית מותרת בה וקומוניסטים בטוחים בה למעשה בפני רדיפות שרירותיות חמורות". אנשי תנועת השלום יוצאים לוועידות בחוץ לארץ בחופשיות גמורה, טען לבבי, ודחה את דבריו של אבנר גם בעניין הזה (הצעה מס׳ 13). כן דחה את הצעות מס׳ 14 ו־15, אך לבסוף הוסיף כי למרות הכול הוא מקבל את ההערכה שהשמיע לאחרונה העיתונאי דויטשר בדבר אפשרות לעלייה מברית־המועצות בתוך 5–6 שנים בעקבות תהליכים פנימיים בעולם הקומוניסטי.

251

הערת־עורך
Editorial Note

דיון בממשלה על נאום דאלס
7 ביוני 1953

בישיבת ממשלה ב־7 ביוני ניתח שרת את נאומו של דאלס ואת השלכותיו הצפויות על המדיניות הישראלית (ראה מס' 243).

בנאום ביטויים ורמזים חמורים, אמר שרת, ואם יפעל הממשל על־פיהם צפויות לישראל התנגשויות חריפות עמו. שתי הסתיגויות הקדים שרת לדבריו: (1) נאום באמריקה אין פירושו הצהרת מדיניות אלא חוות דעת שאינה מחייבת את הנשיא; (2) בנאום יש פנים לכאן ולכאן ובשני עניינים החמירה העיתונות עם הנאום: (א) ירושלים, (ב) הליגה הערבית. (א) בעניין ירושלים לא נאמר דבר על בינאום, אך בדברי דאלס יש ניסיון להעמיד את שאלת ירושלים מחדש על סדר־היום הבינלאומי ולהציג אותה כשאלה חשובה. שרת הבהיר לחבריו ששאלת ירושלים עדיין איננה סגורה והזהיר מפני האשלייה הרווחת בציבור שעל־ידי קביעת עובדות פותרים בעיות בעיני העולם: שאלת ירושלים עדיין עומדת בעינה, ואין הוא מקבל אפילו את השליטה הריבונית של ישראל בעיר ואת קביעת ירושלים כבירה. (ב) בניגוד לדיווח בעיתונות לא אמר דאלס שיש לחזק את הליגה הערבית. הוא רק הדגיש את יכולתה של ארצות־הברית לתרום לחיזוקם של סידורי הגנה אזוריים למדינות במזרח התיכון שירצו להתייצב יחד נגד הסכנה הקומוניסטית.

שרת הבהיר כי לעומת שני הנושאים האלה יש בנאום כיוונים מדאיגים. הממשל החדש בארצות־הברית נוטה ללגלג על השלטון הקודם ולהאשים אותו במדיניות שנשאה פנים כלפי ישראל והתעלמה מצרכיהן של מדינות ערב ומן הצורך של המדיניות האמריקאית לחזק את הידידות אתן. דברים ברוח זו נאמרו בנאום ואף השתמע מהם שחששן של מדינות ערב מפני הציונות גדול מן החשש שלהן מפני הקומוניזם והחשש הזה מפריע להן להתייצב לימין מדינות המערב בהכנותיהן נגד החדירה הסובייטית. שרת אמר כי בדברי דאלס יש מעין לימוד זכות על חששותיהם של הערבים מפני היהודים ועל אי התייצבותם נגד הקומוניזם. בהמשך דבריו הזכיר שרת את דברי דאלס בעניין הוויתורים הדרושים להשגת השלום ואת דבריו בעניין קליטת הפליטים במדינות ערב ובשטחים שבפיקוח (control) ישראלי ועמד על הסכנה הצפויה לישראל מאמירות כאלה.

שרת הציע להגביר את מאמצי ההסברה של ישראל ולהבהיר לאמריקאים שצפויה להם התנגשות עם ישראל אם ילחצו עליה בנושאים שהוצגו בנאום.

בן־גוריון אמר כי בנאום נאמרו דברים מעורפלים שניתן לפרשם פירושים שונים, והוא הציע להימנע מוויכוח פומבי עם דאלס. עם זאת, אמר, יש להבהיר לאמריקאים שהערבים לא יילחמו נגד הקומוניזם גם בלא העניין הישראלי וקשה להישען עליהם. הם אינם לוחמים, לא לחמו ולא יילחמו, אמר, והעיקר – יש למנוע מהם נשק שעלול להיות מופנה נגד ישראל.

252

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W303 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/2 נוסח נכנס:

Washington, 7 June 1953

Long exceptionally frank talk with G[eneral] B[edell] S[mith] who mostly immersed in Korea but recently briefed himself M[iddle] E[ast] after Dulles return.

(1) He would not change one word of his original prediction to me[1] of firm USA–Israel agreement on essentials, disagreement only marginal.

(2) Chief effect of visit was to disabuse regime of idea that swift Arab–Israel progress could be made if only USA more active than under predecessor. They now see maximal possibility is keep peace under 1950 agreement, explore possibility of partial agreements some issues while remaining vigilant lest Egypt–Israel neg[otiation]s become again feasible as it seemed at some moment.

(3) He understands our view on border incidents but [State] Dep[artmen]t as such cannot act or think except on information from field none of which gives clear picture Arab provocation.

(4) He thinks there will be movement this year on security cooperation USA–Israel. In this connection he promised try remove some barriers which I mentioned affecting us in Pentagon and Offshore.[2]

(5) On some matters where we and USA diverge he advises not boom up issues before they really exist. Most of them deal with what we might or not do if this or that Arab peace neg[otiation] become actual but nothing of sort is imminent so why lose sleep prematurely. Davis had given me this line previously[3] and I believe he has sold it to G[eneral] B[edell] S[mith].

(6) To my criticism without names of Dulles emphasis on Arab resentment[4] and my account of vast Arab liberation three last decades putting ours in shade he listened attentively and said what you say is wise, go on saying it everywhere.

(7) He skillfully avoided saying word in favor or against Dulles speech while maintaining aspect correctness. We were alone as he wants it to be. He was instructive on Bermuda and Far East whereon am writing.

252

1. ראה מס' 74.
2. ראה שם, הערה 1.
3. ראה מס' 253, סעיף 1; וראה הערה 1 שם.
4. בנאומו ב־1 ביוני. ראה מס' 243 (הערת־עורך).

253

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W306 מברק מוצפן
Inc.: 130.02/2455/10 נוסח נכנס:

Washington, 8 June 1953

Gave Davis[1] full report our analysis Dulles speech[2] detailing good, bad and obscure points not mentioning J[eru]s[ale]m. He had previously been briefed [State] Dep[artmen]t. He advised:

(1) We sh[ou]ld see refugee ref[erence] as our total gain. Operative sentence is settlement majority Arab states. Conditions in which USA might ask us actual return any number and we refuse are not imminent since peace progress not imminent therefore advises against quarreling with [State] Dep[artmen]t on academic point while of course making our position clear. We both noted Ike [President Eisenhower]'s letter Silver October quite consistent Dulles ref[erence] this point, if anything latter is advance.

(2) He sees little significance except uncongenial formulation in ref[erence] territory under Israel control but suggests I ask clarification point-blank.

(3) On J[eru]s[ale]m he stated they have in mind "formula for holies not affecting sovereignty". However new point is that Dulles personally is attracted by prospect actually taking measures get this solution adopted of easiest available problem since Israel has always accepted principle and Jordan did so once. Dulles not worried by other Arab opposition. I gave Davis full picture extreme tactical political complexities in awakening this dormant issue. He said Dulles probably not briefed on this yet overestimates ease of suggestion and sh[ou]ld give Dep[artmen]t full UN picture. His impression we can let Arabs be responsible stymying this one. Dulles motive is partly religious and partly eliminate artificial segment of total problem proving some movement possible. F[oreign] O[ffice] apparently unarose in Davis talks Dep[artmen]t.

(4) Step by step removal tension means chiefly attack on refugee problem and cognate water problems.

(5) His advice is that I test all this with Byroade Tuesday[3] since Dep[artmen]t current tendency is to reassure us against groundless

253

1. השיחה עם מונט דייוויס התקיימה ככל הנראה ב־7 ביוני; השווה מס' 252, סעיף 5.
2. ראה מס' 243 (הערת־עורך), 251 (הערת־עורך) ומס' 257. ראה גם ניתוח של אבן את הנאום במברקו אל מחלקת ארצות־הברית, 2.6.1953, 130.20/2474/4, ובנספח למכתבו אל שרת, 22.6.1953, 130.02/2382/22.
3. ראה מס' 257.

apprehensions. Those who drafted speech are deemed not to have such success in desired balance.

Please give thought to (3) above. I propose we go into it with them only after F[oreign] O[ffice] move since they are not going to commit themselves on action until nearer G[eneral] A[ssembly] session.

Eban

254

א. נג׳ר אל ו. איתן
E. Najar to W. Eytan

העתק: 93.02/172/15

תל אביב, כ״ח בסיון תשי״ג
8 ביוני 1953

כמוס ביותר

להלן סיכום דברי השגריר הצרפתי בשיחה שהתקיימה בינינו לאחר שובו מוועידת ביירות. השגריר ביקש באופן מיוחד לשמור על סודיות הדברים.

(א) עבודת הוועידה הייתה רצינית ביותר. מוריס שומן לא היה נוכח, אולם דה־לה־טורנל, מנהל העניינים המדיניים במשרד החוץ הצרפתי, השתתף בכל הדיונים, יחד עם לוק. בהתחשב עם העובדה שלוק עוזב את תפקידו היה נוכח גם מר מאייאר, סגן מנהל מחלקת הסאאר שנתמנה לקחת את מקומו. בתום הוועידה שנמשכה שמונה ימים, חזר ג׳ילברט ארצה דרך דמשק ועמאן יחד עם מאייאר.

(ב) השגריר מסר לי שהוחלט בוועידה להמליץ על חתימת חוזה מסחרי עם ישראל. הגיעו לידי מסקנה שמדינת ישראל לא תסכים לאין סוף למצב הנוכחי (כדאי לציין כי בשנת 1952 קנתה ישראל סחורות בצרפת בהיקף 7 מיליארד וחצי פרנק בו בזמן שהייצוא הישראלי לצרפת לא עלה על 250 מיליון פרנק).

(ג) הנציגים הצרפתיים בבירות ערב הביעו דעות שונות על ישראל וגילו שהתעמולה הערבית השפיעה עליהם. שניים מהם הביעו ספקות ביחס לאפשרויות ישראל להתגבר על קשייה המדיניים והכלכליים. יתר המשתתפים הביעו את הסברה שישראל מכינה התפשטות צבאית. כולם היו בדעה שיש בקרב מדינות ערב פחד אמיתי מהתפשטות ישראלית ויש להניח שדבר זה משפיע על מהלך המחשבות בעולם הערבי.

(ד) הצרפתים עוקבים אחרי פעולות הבריטים בעולם ההאשמי. הם בטוחים שאנגליה מנסה לחזק את עמדתה בעיראק ובירדן ושיש לדאוג באופן מיוחד להבטחת עתידה של סוריה. הרושם היה ששישקלי הצליח להתגבר לפי שעה על אויביו הפנימיים, אולם יש לעמוד על המשמר ולהושיט לו העזרה הדרושה. הצרפתים מביטים על הנשיא שמעון כעל סוכן בריטי הפועל לטובת התפשטות ההשפעה

ההאשמית באזור. יש לציין כי בתור שגריר צרפת בישראל, לא הוזמן ג'ילברט אף למסיבה לבנונית רשמית אחת בביירות.

(ה) קוב דה־מורביל, השגריר הצרפתי במצרים, מסר שהוא לא הרגיש אצל המנהיגים המצרים שנאה לישראל. משיחות בינו לבין נגיב התרשם כי לא יהיה שום קושי להסדר בין ישראל ומצרים אם תימצא דרך להסדיר הסכסוך האנגלו–מצרי. קוב דה־מורביל הוסיף שלדעתו לא קיים כוח צבאי מצרי. אם המצרים היו מחליטים להשתמש בצבא כדי להילחם נגד הבריטים, לא היה עולה בידם לגייס יותר מדיביזיה אחת. המצרים לא קיבלו במשך התקופה האחרונה אלא כמויות זעומות של נשק והעובדה שהקצונה העליונה עוסקת יותר ויותר במדיניות ולא בעניינים צבאיים הביאה להחלשה ניכרת של הסגל הפיקודי של הכוחות המצריים. השלטון המצרי מרגיש חולשתו הצבאית ולא נוטה להסתכסך כיום עם ישראל. המסקנה של דה־מורביל היא שיש להתרכז בבעיית סוריה וברור שהסכם ישראלי–סורי היה עוזר לסתום את הדרך בפני ההאשמים.

(ו) בנוגע ל־MEDO (Middle East Defence Organization) סיכמה הוועידה שהתכנית ירדה מהפרק לעת־עתה ולא דובר כלל על אפשרויות להושיב את מרכז "מדו" בתורכיה או בקפריסין. האמנה הבלקנית נחשבת לפי שעה כאמנה שמוקדם עדיין לדון על ערכה המעשי בעתיד. (ראה מזכרי מער [מחלקת מערב אירופה] הקודמים בנידון.)

(ז) בנוגע לירושלים, השגריר התרשם שהצרפתים מסתפקים לפי שעה במצב הנוכחי, ויותר מאשר בבינאום הם מעוניינים כיום להבטיח זכויותיהם המסורתיות בארץ. בירדן הם משתמשים בדוגמת ישראל כדי לקבל הקלות והכרה בזכויותיהם. התפתחות זו משביעה את רצונם לפי שעה. אולם אין לקוות מצד הצרפתים ביטוי יותר נוח לנו מאשר הכרזתו של מוריס שומן באספה הלאומית הצרפתית ב־30.1.53.[1]

(ח) השגריר התרשם מאוד מהעובדה שלא בדמשק ולא בעמאן מעוררות התקריות בגבול התרשמות גדולה. היה מספיק לו לעבור את שער מנדלבאום כדי למצוא את עצמו באווירה אחרת לגמרי. מעובדה זו הוא מסיק שישראל סובלת יותר ממדינות ערב מהתקריות בגבול ושהיוזמה באה בעיקר מהערבים. זה גם משך את תשומת־לבו לעובדה שהגבולות משחקים תפקיד הרבה יותר חשוב בישראל מאשר בארצות ערב, כי יחס אורכם לגבי שטח ישראל הוא לגמרי שונה מהמצב במדינות השכנות.

(ט) בוועידה דנו באופן מיוחד על אספקת נשק לישראל. כפי שכבר מסר לי השגריר עמדת אנשי הקיי דורסיי הייתה מסויגת. הסתייגות זו נובעת משיקולים כלליים קשורים ביחסי צרפת עם מדינות ערב וגם משיקולים יותר מוגדרים. יש נטייה אצל הצרפתים לשמור על יחס מסוים בין זיון סוריה וזיון ישראל. העובדה שסוריה לא מוכנה ואין לה האמצעים הדרושים לקניות רציניות משפיעה על המכירות לישראל. אף־על־פי־כן הוסכם למכירת תותחים של 75 מ"מ וכלים אנטי־טנקים קלים (בזוקה). אשר לטנקים של 13 טון ותותחים של 155 מ"מ טוענים הצרפתים שהאנגלים התנגדו לאספקתם לישראל בישיבת הוועדה המשולשת (אמריקאית, צרפתית, בריטית)

254

1. ראה מס' 221 והערות 1 ו־2 שם.

שהוקמה בלונדון בעקבות הכרזת השלושה מחודש מאי 1950. בכל אופן מתברר שהדעות בוועידה היו מחולקות והשגריר סבור שנוכל לקנות את אותו סוג נשק מצרפת בעקיפין דרך הלוּוציה או בלגיה. המסך הזה היה לגמרי מספיק לדעתו, לאפשר את הקנייה בידיעתם המלאה של השלטונות הצרפתיים.

עוד אחזור לשוחח עם השגריר הצרפתי על ועידת ביירות.

בברכה,

א. נג'ר

255

מ. כהני אל מ. קדרון
M. Kahany to M. Kidron

מקור: 130.02/2410/1

ז'נבה, כ"ה בסיון תשי"ג
8 ביוני 1953

סודי

הנידון: שיחותיי עם מר מחמוד אזמי [עזמי]

נפגשתי פעמים אחדות עם מר מ[חמוד] א' במשך זמן שהותו בג'נבה, אך לא דיברנו על דברים מדיניים. כשעבר מר שרת דרך ג'נבה, הוא יעץ לי לדבר עם מר מ[חמוד] א' כדי לשמוע את דעתו על המצב. ובכן, הזמנתי את מר מ[חמוד] לארוחת־ערב בביתי ושם התקיימה שיחה ארוכה בינינו. הוא נשאר אצלי כמעט חמש שעות. במשך הזמן הזה שוחחנו באופן גלוי מאוד על כל מיני עניינים, כמובן לא כל הזמן רק על נושאים מדיניים. והרי בזה כמה נקודות משיחתנו זו שאולי תמצאו עניין בהן:

(1) המצב הפנימי במצרים. לפי דעתו, עמדת הגנרל נאגיב יציבה, אך הוא נזקק לתחבולות נגד "האחים המושלמים" הרוצים לדחוף אותו לקראת פעולה צבאית מידית נגד הבריטים בסואץ. נאגיב אינו רוצה בכך, כי הוא יודע שמן הנמנע הוא לנחול ניצחון צבאי נגד הבריטים. לכן, כשהוא אומר בהרצאותיו הציבוריות שמצרים "תעבור לפעולה ישירה בזמן המתאים שהיא תקבע בעצמה", מטרת ההכרזות האלו היא לרסן את חוסר הסבלנות של "האחים המושלמים" אך אין זאת אומרת שהוא מוכן באמת לצאת למלחמה עם הבריטים לא עכשיו ואף לא בעתיד. הוא חושב שהזמן פועל לטובתה של מצרים, שצריך לחכות עד שתיבחר בבריטניה ממשלה חדשה (לייבור) ועד שצ'רצ'יל – בו הוא רואה את המכשול העיקרי – יסתלק מן העולם.

(2) עזרה אמריקאית. נאגיב ואנשיו מקווים לזכות בעזרה מארצות־הברית הן לפתרון סכסוכים עם בריטניה והן לפתרון "בעיית ישראל".

אשר לבעיית סואץ, הם סבורים שארצות־הברית תתמוכנה בהם בשתי נקודות: (א) שהמומחים הבריטים שיישארו באזור התעלה אחר הפינוי יהיו כפופים לא לשלטון בריטי אלא לשלטון מצרי. (ב) שחוזה הביטחון של ארצות ערב יוכל למלא את מקום סיפוחן של ארצות אלה לתכנית "ההגנה המשותפת" המערבית.

הכרזותיו האחרונות של מר ג'ון פוסטר דאלס[1] הגבירו עוד את התקווה הזו של מצרים.

אשר "לבעיית ישראל" (אמר לי מ[חמוד] א') נאגיב אינו רוצה להיכנס למשא־ומתן כל שהוא, לפני שיעלה בידו תוצאה חיובית בבעיית סואץ. בינתיים, כדי "להגן על עצמו ועל ארצות ערב האחרות בפני כל סכנה מצד ישראל" הוא ביקש מדאלס "ערובה" שארצות־הברית לא תתמוכנה בישראל במקרה של מאורע ממין זה. מר מ[חמוד] חושב שכך צריכים להסביר את משמעות העובדה שמר דאלס אישר מחדש את "הכרזת השלושה" על ביטחון הגבולות בין ישראל ובין ארצות ערב בנאומיו האחרונים ואת קורת־רוחם של הערבים על אישור מחודש זה.

(3) שאלת שיתוף־הפעולה האזורי בארגון הבריאות העולמי. דיברנו גם על השאלה זו לאור ההסדר החדש שהוצע בעצרת הבריאות העולמית האחרונה. מר מ[חמוד] א' בקי בדבר משום היותו בקשר עם המשלחות הערביות שטיפלו בבעיה זו בעצרת הא[רגון] ב[ריאות] ע[ולמי] ומכיר היטב את דעתן על עניין זה. הוא אמר לי שיש לחשוש שהחבר הערבי יעשה את כל אשר ביכולתו כדי למנוע את פרס, פאקיסטאן ואפילו חבש מלהשתתף בתת־הוועדה "ב" (ראה דוחותיי על העניין). הסברתי לו את עמדתנו בעניין זה וביקשתי ממנו לעשות את כל אשר ביכולתו כדי להוכיח לממשלת מצרים שעליה להראות מינימום של רצון טוב בנידון, אם יש ברצונה לאפשר לנו הסכמה להסדר זה. הוא הבטיח לפעול בכיוון זה.

(4) מר מ[חמוד] א' מאשר שנאגיב רוצה בשלום עם ישראל. שאלתי את מר מ[חמוד] א' איך להסביר את הכרזותיו החריפות כל־כך של נאגיב על ישראל בזמן האחרון.[2] כמו־כן שאלתיו אם אפשרי הדבר שנאגיב ואנשיו מאמינים באמת לכל דבריהם על "הסכנה" הישראלית או אם – כפי שהדבר ברור לנו – מטרת כל ההכרזות הללו היא הסוואת כוונותיהם התוקפניות של הערבים והכנת יסוד מתאים לביצוען. אמרתי לו שאני מתפלא מאוד לעמדת נאגיב נגד ישראל דווקא בתקופה של סכסוך כה רציני עם הבריטים. האם אין הוא חושב על העובדה שעמדתו זו תוכל להשליך אותנו בסופו של דבר תוך זרועות הבריטים? מר מ[חמוד] ענה שלפי דעתו הכרזות נאגיב שהסתמכתי עליהם משמשות רק למטרות מדיניות ערביות פנימיות. הוא צריך להראות בתנאים הנוכחיים הן לאחים המושלמים והן למדינות ערביות האחרות שמצרים עומדת בהחלט לצדם נגד ישראל. מר מ[חמוד] איננו חושב שיש

255

1. ראה מס' 243 (הערת־עורך).
2. בשבוע הראשון של יוני פרסם היומון המצרי, אל־יקט'ה, הצהרה של נגיב שהשלום עם ישראל הוא בלתי אפשרי. נגיב האשים את ישראל ש"גזלה מן הערבים חלק ממולדתם, שהיא מונעת סחר חופשי בין ארצות ערב ומציבה מחסום פוליטי וכלכלי בין הערבים באסיה לאלו שבאפריקה". הוא אמר שהשלום עם ישראל רק יגביר את הסכנה וסיכם ש"הפתרון היחיד הוא היעלמותה של ישראל".

לנאגיב ולאנשיו כוונה לצאת למלחמה נגד ישראל. כמו־כן אין אנשי נאגיב מאמינים באמת – לדעתו – לכל מה שהם מכריזים בציבור על "הסכנה" הישראלית. אך הוא אומר, שיש הרבה מצרים הרואים בישראל סכנת השפעה והתערבות כלכלית עבור מצרים והוסיף, שההכרזות הישראליות על "עזרה כלכלית, טכנית ומדעית" (מומחים ישראלים ועוד ועוד) שישראל תוכל להמציא למצרים לאחר שיתקיים שלום ביניהן, הן רק מגדילות את הדאגות ממין זה. מאידך גיסא מצרים רבים מאמינים לידיעות המתקבלות בכל יום מהראדיו ומהארצות הערביות האחרות, המתארות ישראל כתוקפנית בהתנגשויות בגבולות.

אמרתי למר מ[חמוד] שקשה להאמין שממשלת מצרים היא באמת כה חסרת ידיעות נכונות על הכוונות האמיתיות של ישראל ועל המצב בגבולות הירדן. אנחנו חושבים, להפך, שהמצרים סוגרים את העיניים במתכוון: אין ברצונם להכיר בקיום מדינת ישראל ואין ברצונם להניח שאין למדינה זו משאת־נפש גדולה יותר מאשר לחיות בשלום עם כל שכניה הערבים. בכוונת החבר הערבי להמשיך במלחמה נגד ישראל בכל מחיר לא רק בעזרת החרם בכל שטחי החיים הבינמדינתיים, אלא גם בעזרת התנפלויות צבאיות תמידיות בגבולות. אין זה רק רושם בלבד, אלא הננו משוכנעים שהתנפלויות אלו הן תוצאות של תכנית מחושבת מוכנת למפרע שמטרתה לעורר פעולות־נגד ישראליות, שאפשר יהיה לציינן אחר־כך כהתנפלויות ישראליות ללא־הסתה (מסרתי למר מ[חמוד] תיאור מפורט על תכסיסי המלחמה של שכנינו בגבולות). אמרתי לו שלפי דעתי, מבחינת האינטרסים של מצרים, ההסתה התמידית הזו ופעולות־הנגד החריפה שהיא עלולה לעורר בסופו של דבר מצד ישראל יש בכוחן להוות סכנה גם למצרים. ואולי הבריטים יהיו מאושרים אם מצרים תצטרך לטפל בדבר זה, בזמן שהסכסוך בינם לבין מצרים טרם חוסל. אשר ל"ערובה" שהבטיח מר ג'ון פוסטר דאלס על־ידי חידוש אישור "הכרזת השלושה", הבעתי למר מ[חמוד] א' את השתוממותי שנאגיב והערבים בכללם יכולים לראות בה באמת משהו קונקרטי לטובתם, אלא אם כן, הם מפרשים זאת כחופש הניתן להם כדי לפעול נגד ישראל כטוב בעיניהם, ללא כל חשש ששלוש המעצמות תעזורנה לישראל...

אמרתי לו ש"הכרזת השלושה" הוצאה בשעתה בפרט כערובה לישראל, כי איש לא יכול היה להאמין באופן רציני שהתקפה כל שהיא עלולה לבוא מצד אחר מאשר מצד הערבים. אך מלבד זאת אין לשכוח שישראל לא קיבלה שום עזרה בשנת 1948 מממשלות שלוש המעצמות ובכל זאת הצליחה לעמוד על נפשה ושכעת היא חזקה יותר ושהיא תוכל להגן על עצמה באופן הרבה יותר יעיל מאשר בשנת 1948.

אשר לחששות המצרים על ה"סכנה" בשטח הכלכלי מצד ישראל ואשר להערותיו על הכרזות ידועות על הנידון מטעם ישראל, אמרתי למר מ[חמוד] שאני רואה למיותר להסביר לאיש כמוהו מדוע חששות אלו מחוסרות כל יסוד בעינינו ואפילו נראות למגוחכות מאוד; שחששות ממין זה אינן יכולות להיות אלא תוצאה של רגש נחיתות מצד המצרים, כי מי יכול להכריח את מצרים להסכים לעזרה ישראלית בשטח הכלכלה או לקבל למרות רצונה מומחים ישראלים? ואם אמנם אנו מדברים מזמן לזמן על דברים כאלה – והסכמתי שאולי הוא צודק בדעה שהכרזות ממין זה אינן במקומן ברגע הנוכחי – הרי זה אך ורק משום שיש ברצוננו לציין מהו התגמול שיש ביכולתנו להעניק במקרה של הסכמה לשלום מצדם. ברור שאין באפשרותנו להסכים להחזרת הפליטים הערבים או לעשות ויתורים טריטוריאליים, אך יש באפשרותנו לעזור

לארצות הערביות בשטח הכלכלי. בקשר עם הנאמר לעיל מסרתי למר מ[חמוד] א' ידיעות רבות על השינויים שחלו בארצנו בזמן האחרון ובייחוד על מספרם הגדול של הפליטים שנכנסו לישראל בשנים האחרונות מהארצות הערביות והמושלמיות. הוא אמר לי שכמובן שהוא עצמו מבין את מצבנו ושהוא יעשה את כל אשר ביכולתו כדי לייעץ זהירות ומתינות לידידיו. הוא חזר לארצו לפני כמה ימים ויחזור לג'נבה בסוף החודש הזה כדי לייצג את ארצו במושב "אקוסוק" [Economic and Social Council of the United Nations] שיתקיים כאן מיום 2.7.53 עד ליום 16.8.53. תינתן לי אפוא ההזדמנות לפגשו מחדש במשך מושב זה.[3]

בברכה,

מנחם כהני

256

הסכם מפקדים מקומיים בין ישראל לירדן[1]

Local Commanders' Agreement between Israel and Jordan

Copy: 130.02/2432/3 :העתק

Jerusalem, 8 June 1953

1. Both parties shall issue orders to the local authorities and military commanders to suppress illegal crossing of the Demarcation Line.

2. (a) Periodic meetings shall take place between local commanders of both parties on the Demarcation Line to co-ordinate their efforts to combat infiltration and to co-operate on all matters regarding border relations.

(b) Persons who crossed the Demarcation Line between H.J.K. and Israel shall, when apprehended, be handed back at the local commanders' meetings for punishment.

(c) Whenever an infiltrator commits an offence against the laws of either party and is convicted by the authorities who arrested him, provisions of paragraph (b) above shall be implemented after he has served his sentence.

(d) Members of the security forces who crossed the Demarcation Line in error shall be returned within five days.

3. The Authorities of both parties shall take action against infiltrators and their accomplices on information submitted by either party.

4. Complaints shall be handed in by either party according to normal procedure; however, both parties agree to keep complaints at a minimum by attempting to settle minor incidents at the local commanders' level.

3. על המשך הקשר עם עזמי ראה כהני אל רפאל, 16.9.1953, 130.02/2410/2.

256

1. ההסכם המובא כאן הוא עיבוד של הסכם המפקדים שנחתם ב־29 בדצמבר 1952 (ראה כרך 7, מס' 521) ובוטל ביוזמת ישראל ב־22 בינואר 1953 (ראה מס' 34, הערות 1 ו־2).

5. No military forces or armed civilians of either party shall undertake any aggressive action across the Demarcation Line against the people and military forces of the other party.

6. This agreement is valid for three months from the day of signature and shall be subjected to discussion by both parties one month before its expiry.

For Israel:
Signed
Chaim Gaon

For H.J.K.:
Signed
Azmi Nashashibi

Witnessed by:
Signed
W.E. Riley
Chief of Staff
United Nations
Truce Supervision Organization

257

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W319 מברק מוצפן
Inc.: 130.20/2474/4 נוסח נכנס:

Washington, 9 June 1953

Analysed Dulles speech[1] in long talk Byroade today criticizing especially themes of Arab resentment and Arab fear expansion. On former he said my point about Arab political good fortune with Western Aid well taken but their object was to tell USA people plain fact that USA influence was low in M[iddle] E[ast] for certain reasons. On expansion he said Arabs not afraid in short term but fear eventual development our dynamism and possible immigration from East Europe. Again USA was recording not endorsing their fear. [State] Dep[artmen]t is thinking of getting President to confirm USA determination oppose aggrandisement by any M[iddle] E[ast] state at expense armistice boundaries, what would we think. Said I would consult. He said one trouble 1950 declaration is that UK, France, are amongst signatories and these are more odious to Arabs than is Israel.

After praising positive elements Dulles speech I asked clarification on obscure points:

257
1. ראה מס' 243 (הערת־עורך).

(1) Description of Israel as territory under Israel control. He said emphatically we should not attach slightest significance or see any hint at territorial pressure. They had no specific area in mind but only hope that we would still find some place in which some refugees could be settled without economic trouble. This developed familiar argument on partial repa[t]r[i]-ation in which I pointed out main factor not economical but fundamental considerations of security and Arab–Israel relations which bound have decisive effect against Arab entry to Israel., At same time I expressed appreciation emphasis on majority being settled Arab countries. He said refugees were number one priority thus implying pressure on Arabs re majority and on us for some would come soon. I do not feel we have yet managed convince them our obduracy this point or that they have grasped security factor.

(2) I enquired meaning interrelated defense and whether their assurance against recognition Arab League Pact still stood. On latter he said yes, on former he said intention was seek separate arrangements those countries which could receive modest strength e.g. Pakistan, Iraq, Syria and Israel hoping eventually some regional organization would arise wherein Israel would have important part. For us aid would be in roads, ports etc. I asked what about Syria, he said French had won much regard for small arm supplies, perhaps USA could do some. I said if arms inhibition applied to us then to Syria *kal vachomer* [all the more so]. He said Syrian army useless and too afraid of Israel to attack. I said they had arms, fear would diminish. Dulles himself says they hate Israel. He said USA would do nothing to weaken Israel's security *vis à vis* Syria. I said would convey all this as he suggested but predicted my Gov[ernmen]t would share view I had expressed against arms to Syria or other Arab State. Seemed very imprudent to pour arms into simmering fire whereof heat seemed impress them so formidably. After discussing J[eru]s[ale]m and debts he returned to this with worried air, said had spoken to me more frankly than to any other Ambassador, please would I not make too much of tentative thinking about Syria since no money yet available, no schemes, no decisions, no bad intentions etc. I indicated would do nothing except report to Gov[ernmen]t as well-behaved Ambassador should. My impression he terrified of campaign such as we put up about Egypt last year and rather regretted his own frankness.

He meanwhile had taken initiative J[eru]s[ale]m saying Sec[retar]y [of State] very attracted by idea UN action to establish some arrangement for City which would not interfere Israel or Jordan status but establish international control Holy Places. Dulles thinking not merely of UN as per revised Swedish scheme but of treaties between UN Authority and Israel and Jordan. UN Authority would thus have Statutory Rights by consent Gov[ernmen]t. Dulles thinking of sort of N[ew] Y[ork] [Port] Authority which had treaties with State of N[ew] Y[ork] and New Jersey entitling it to certain rights in respect tunnels, wharves, but "of course not affecting

sovereignty those two states". I said had personally worked on three such functional schemes with USA, Dutch and Swedes but others had brought to ruin. Sec[retar]y would be well advised carefully weigh tactical possibilities. Our attitude had been stated by *Sarim* [Ministers] in J[eru]s[ale]m. I avoided comment on specific plan. He said Dulles would like to talk to me and to others who had worked on these functional proposals before deciding taking action. Will cable more fully on this which has many pros and cons also on debts which briefly discussed.[2]

Eban

258

א. מואיסיס אל מחלקת מערב אירופה
A. Moissis to the Western Europe Division

Orig.: 130.10/2516/1 :מקור

Athènes, le 9 juin 1953

Objet: Mon entretien avec le Directeur Général du Ministère des Affaires Etrangères Hellénique M. Triandafyllacos

Comme je vous l'ai fait connaître par mon télégramme du 4.6.53 le Directeur Général du Ministère des Affaires Etrangères M. Triandafyllacos m'a prié de lui rendre visite le jeudi 4 juin à 10 heures du matin.

M. le Directeur Général me déclara qu'il venait de recevoir un télégramme de la part de M. Moschopoulos[1] lui annonçant que les autorités israéliennes avaient occupé le monastère grec-orthodoxe de la Croix situé à Jérusalem, qu'ils ont chassé les Moines et hissé le drapeau israélien. M. Triandafyllacos a ajouté que le patriarche grec-orthodoxe de Jérusalem avait soumis aux autorités israéliennes une protestation pour cette violation des lieux saints et m'a prié d'intervenir auprès du gouvernement israélien afin que l'incident soit réglé. Il n'a pas manqué de souligner qu'il ne doute pas que le gouvernement israélien respecte comme le gouvernement grec aussi les lieux affectés à la religion et qu'il espérait que nos autorités prendraient sans retard les mesures nécessaires pour rétablir la situation et effacer l'impression défavorable créée par cet incident malheureux qui sans aucun doute fut provoqué par un malentendu. J'ai répondu à M. le Directeur Général que j'ignorai entièrement

2. ראה דיווח מפורט על השיחה באיגרת מגויטיין אל מחלקת ארצות־הברית, 10.6.1953, 130.20/2460/6 והשווה FRUS, 1952–54, Vol. IX (Part 1), pp. 1233-8.

258

1. ז'אן מוסכופולוס, הנציג הדיפלומטי של יוון בישראל.

l'incident et que je télégraphierai immédiatement au *Misrad Hachutz* [Ministère des Affaires Etrangères] pour le mettre au courant de notre conversation.

Au cours de notre entretien M. Triandafyllacos m'a dit que les relations entre nos deux pays étaient amicales. Sur quoi j'ai fait observer que "nous nous efforçons à les améliorer encore et à les normaliser". Il s'est senti un peu étonné de cette réponse et m'a demandé pourquoi je me sens le besoin d'une telle normalisation. Je lui ai expliqué que le gouvernement d'Israël ne considère pas comme satisfaisante la situation actuelle tant que la Grèce ne se décide pas à accorder la reconnaissance *de jure* à l'Etat d'Israël.

M. Triandafyllacos m'a répondu qu'il n'était pas en son savoir que le gouvernement d'Israël n'est pas satisfait de la situation présente des relations diplomatiques gréco-israeliennes et il a commencé à me répéter l'histoire connue de la colonie et des interêts grecs en Egypte. Je lui ai dit que tant moi personnellement ainsi que tous au *Misrad Hachutz* avons la conviction que le moment actuel est le plus propice pour le gouvernement grec de normaliser les relations diplomatiques avec Israël sans avoir rien à s'inquiéter sur le sort de la colonie grecque en Egypte. Le point faible du régime actuel en Egypte, j'ai ajouté, est sa sensibilité à l'égard des minorités et il est très significatif que le Général Naguib ne manque aucune occasion pour donner et repétér des assurances aux minorités étrangères y compris la communauté juive. Il serait donc – d'après moi – incompréhensible de voir le Général Naguib changer toute sa politique minoritaire à l'occasion d'un acte formel de reconnaissance *de jure* d'Israël par la Grèce.

M. Triandafyllacos m'a répondu qu'il prend note de mes points de vue et qu'il les transmettrait au ministre M. Stephanopoulos.

J'ai profité de cet entretien pour relever l'importance politique, militaire et sociale de jour en jour grandissant du facteur israélien dans la région du Moyen-Orient, importance qui est tellement appréciée par les puissances occidentales qu'elles ne se décident pas de mettre en exécution un plan quelconque de défense de cette région sans tenir compte du facteur israélien. M. Triandafyllacos m'a répondu qu'il partage mes points de vue et m'a revélé (entre nous) que M. John Foster Dulles pendant sa dernière visite à Athènes avait déclaré à M. Stephanopoulos que *"les seuls facteurs importants dans le Moyen-Orient sont la Turquie, la Grèce et Israël et que tous les autres pays se trouvent encore dans un état primitif"*.

M. Triandafyllacos attend maintenant ma réponse sur la question du monastère de la Croix. Manquant de vos nouvelles je ne pense pas que j'aurai la possibilité de m'entretenir de nouveau avec le Directeur Général avant mon départ à Paris samedi prochain 13 juin.

A. Moissis

259

ו. איתן אל צירות ישראל בפראג
W. Eytan to the Israel Legation in Prague

מברק מוצפן ש493
נוסח יוצא: 130.09/2342/18

תל אביב, 9 ביוני 1953

הציר ההודי בפראג אמר לגרא[1] שיעורר שאלת יחסי הודו–ישראל בוועידת הנציגים ההודים באירופה שנהרו מכנס בהלווטיה בשבוע הבא. רצוי להזכיר לו זאת בעדינות רבה אולם רק תוך כדי ניצול הזדמנות אקראית נאותה. בשום פנים ואופן אין ללחוץ עליו בעניין זה או שייראה לו כי פנית אליו בנידון לפי הוראות מהמשרד. אם לא תימצא הזדמנות אקראית נאותה מוטב לא לדבר אתו על כך בכלל. דומני שקדר יכול לבקר אצלו במסגרת ביקורי היכרותו באחד הימים האלה ושביקור זה עשוי לשמש הזדמנות נאותה. אם תדבר אתו אתה יכול לרמוז לו בזהירות שאתה סבור שאם הוא יעלה העניין כמה מעמיתיו יתמכו בו. אולם כפי שאמרתי דבר אתו רק אם נגיעתך בנושא זה תיראה כדבר טבעי ביותר במסגרת השיחה, בשום פנים לא מלאכותי ולא מכוון.

איתן

260

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2309/13

תל אביב, 9 ביוני 1953

ב־8 סטיב[נסון] ושות'[1] בדרך מירושלים לתל אביב ביקרו במעלה החמישה בבית אדי קנטור, במכון וייצמן אצל הגב' וייצמן והניח זר על קבר הנשיא.

259
1. יהודה גרא, המזכיר הראשון בצירות ישראל בצ'כוסלובקיה.

260
1. אדליי סטיבנסון מי שהיה מועמד המפלגה הדמוקרטית לנשיאות ארצות־הברית ב־1952, קיים ביקור בן כמה ימים בישראל (7–12 ביוני 1953). ב־7 ביוני נפגש לשיחה עם ראש הממשלה וב־9 בו עם שר החוץ. (דיווחים על השיחות בארכיון צה"ל 890.73/2177.) ראה גם מס' 262, סעיף 7, והערה 4 שם.

בשיחה במשרד אחר־הצהריים יצא השר בהתקפה בשאלת החזרת הפליטים. הסביר תולדות הבעיה ולמה מטעמים ישראלים פנימיים ומטעמים פסיכולוגיים ומעשיים אי אפשר להחזיר יותר מאשר חזרו או החוזרים מטעמים הומניטריים, למה אסור לדבר אפילו על החזרה חלקית ולמה הפתרון הריאלי היחיד לכל הפליטים הוא קליטתם במדינות ערב, בעיראק, בירדן ובסוריה. הציע שמדינות ערב העשירות בנפט יתנו הלוואה לירדן, סוריה ומצרים לפיתוח ושיקום פליטים.

השר הסביר למה אי אפשר לקשור שילומים לפיצויים אף כי השילומים יחזקו המדינה מבחינה כלכלית ויגדילו אפשרויות ישראל לדאוג למימון תכניותיה וגם פיצויים.

לשאלת סטיב[נסון] דיבר השר על בינאום, תיקון הגבולות, רציפות בנגב ושלום.

בערב סעדו בבית השר.

היום מופיעים רק בערב אצל ראסל ואחרי־כן בקבלת־פנים מטעם האגודה לקשרי ידידות.

מאהב

261

הערת־עורך
Editorial Note

דיון בישיבת ממשלה מיוחדת על תגובת ישראל לתקריות האחרונות
לאורך הגבול עם ירדן, 11 ביוני 1953

בן גוריון כינס ישיבת ממשלה מיוחדת כדי לדון בתקריות לאורך הגבולות ואמר לחבריו כי כינס את הישיבה כדי לשתף אותם באחריות למצב. הוא מסר שבישיבת ועדת חוץ וביטחון החליטה הוועדה שאין לזרוע פניקה בציבור. הפתרון למצב לא יימצא ביום אחד, אמר, וציין את הקושי להתמודד עם פליטים היושבים לאורך הגבולות. התקווה שהמצב הביטחוני יירגע לאחר חתימת הסכם המפקדים (ראה מס' 256) נכזבה והמצב אף הורע. בן־גוריון מסר על התקריות האחרונות (ראה מס' 262), ואמר שצריך להגיב. הירדנים יכולים למנוע את התקריות, ואם אינם עושים זאת אות הוא שאינם רוצים בכך. בן־גוריון עמד על הבהלה השוררת ביישובי הספר והזכיר את עמדתו של משרד החוץ להימנע מתגובה מטעמים מדיניים.

בעקבות התקריות האחרונות ביקש בן־גוריון את רשות הממשלה להגיב על התקריות. הוא אמר שכל הכפרים בסביבת מקום האירוע צריכים "לקבל על הראש" ואם יישנו החדירות יש לפגוע בהם "אפילו פי שניים עד שהדבר ייפסק". הוא הציע לא להתחשב במה שתאמר מחלקת המדינה, בריטניה וצרפת. בענייני עלייה וביטחון, אמר, לא צריך להתחשב ברגשותיה ובעמדתה של אומה כלשהי בעולם.

שרת הודה שהעניין חמור מאוד, אך ביקש לדון בנושא באופן חברי. הוא אמר שיש לו תרעומת קטנה על דברי ראש הממשלה שמשרד החוץ התנגד לפעולה ששר הביטחון רצה

לבצע עוד ביום הקודם. לדעתו משרד החוץ חרד יותר ליחסים עם ארצות אחרות, אך לא הייתה כאן סתם חרדה ליחסים עם ארצות אחרות אלא מחלוקת לגופו של עניין.

שיקולים בטחוניים אינם זרים לו, אמר שרת, אך משרד החוץ מצווה לראות את הנושא בכללותו. אין לו ספק שענייני ביטחון דורשים יותר תשומת לב, אולם גם הממשלה אינה רוצה להיגרר למלחמה. ועם זאת לא גזרה הממשלה על עצמה להינזר מכל מעשי תגמול וקיבלה שישנם מצבים ושיקולים המחייבים להיזקק לנשק הזה. הוויכוח, אמר שרת, הוא על יעילות השימוש בנשק הזה. ישראל צריכה להכריח את השלטונות הירדניים לנקוט בפעולה שתמנע את המשך ההסתננויות והירי, אמר שרת, ולא לנקוט פעולת הפחדה שתבהיל את האוכלוסייה. אין הוא מתעלם ממצב הרוח הקשה ביישובים ומן הצורך לחזק את רוחם, אבל הציע לגלות איפוק עוד ימים אחדים כדי לא לתת פתחון פה לירדנים לומר שחתמו עם ישראל על הסכם המפקדים וישראל כבר מגיבה. הוא המליץ לא להגיב מיד כדי שישראל תוכל לעמוד לפני המעצמות ולגייסן ללחוץ על ירדן. תחילה הציע שרת לנסות ולפעול בדרך דיפלומטית ולנהוג התאפקות בשיחות עם גורמי חוץ, לפנות אל ריילי ולהעמיד אותו על חומרת המצב; לשלוח רשימה מסכמת של המעשים שקרו בשבוע האחרון לשגרירי מדינות המערב כדי שיציגו אותה לפני דאלס ובידל סמית. להמתין יומיים שלושה לתוצאת הפעולה ולהגיב רק אם לא יהיה שינוי במצב.

השר ספיר התקשה להעריך כיצד תשפיע על הירדנים הימנעות ממעשה תגובה, אך היה משוכנע שהתאפקות תגרום לדמורליזציה ביישובי הספר. אם תקבל הממשלה את הצעת שרת, אמר, יש לתגבר לפי שעה את הכוחות שליד היישובים, והמליץ לדחות בכמה ימים את פעולת התגובה אם הדבר אפשרי.

השר בורג תמך בהצעת ספיר להמתין ככל שניתן בפעולת התגובה.

השר דינור אמר כי הערבים רוצים במלחמה ואם תגלה ישראל התאפקות תזכה בגמול מוסרי. הוא הוסיף ואמר שאם יימשכו פעולות המסתננים במשך השבוע יש לחצות את הגבול ולתפוס משלטים, אך לבצע את הפעולה בשם זרועות המדינה.

השר אשכול המליץ להטיל על הצבא פעולות להגנת ביישובים.

השר לבון אמר שהנושא חמור ואינו נוגע רק ליישובי הספר אלא לאווירה הכללית בארץ. אנשים חדלו לנסוע בלילות ושינו את אורח חייהם, אמר, ותיירים אינם מגיעים לארץ. הוא הסכים עם שר הביטחון שנחוצה פעולה ממושכת ותמך בהצעתו, אך אמר שאם שר החוץ סבור שביומיים שלושה ניתן לתקן את המצב על־ידי פעולה מדינית, גם אם הדבר נתון בספק, צריך לתת לו את ההזדמנות.

השר שפירא תמך בהמתנה של ימים אחדים כדי לא לתת לירדנים פתחון פה לטעון, שישראל פועלת קודם שהספיקו להיערך לביצוע הסכם המפקדים. גם משרד החוץ זקוק לארכה קצרה כדי להכין את נציגיו לקראת פעולת התגמול. שפירא תמך גם הוא בהצעת אשכול לחזק את הגנת היישובים. השר רוזן תמך בהצעת שרת.

השר דב יוסף תמך בפעולה משום שלדבריו אסור להשאיר במזרח התיכון רושם של אי תגובה. השר סרלין הסכים, כהצעתו של שרת, לחכות כמה ימים.

בסיכום הדיון הציג בן־גוריון את הצעתו וביקש שהממשלה תייפה את כוחו לפעול ואמר שעוד באותו לילה תבוצע פעולת תגמול.

לבון הציע להסמיך את ידי שר־הביטחון לבצע את הפעולות הנראות לו החל מיום שני הקרוב, כלומר להמתין עד המועד שביקש שר החוץ.

שרת שאל אם משרד החוץ ידע מראש על הפעולה. בן־גוריון השיב לו בשלילה והודיע כי לא יתייעץ עם שר החוץ ולא עם חברי הממשלה לפני הפעולה ומה שיבצע יהיה בשליחות הממשלה. שרת הצטרף להצעת לבון והודיע שכל זמן שהוא מכהן כשר חוץ לא יוכל לגזור על עצמו מראש לא לערער. בן גוריון השיב שיוכל לערער כמו כל שר אחר והבטיח למסור לממשלה דיווח על המצב בכל עת שתידרש.

בסופה של הישיבה התקבלה ברוב של 2:9 ההחלטה לייפות את כוחו של שר הביטחון לאשר, לאחר תחילת השבוע הבא, מעשי תגובה על פגיעות ורציחות שמבצעים אנשים הבאים מעבר לקווי שביתת־הנשק של ישראל–ירדן.

262

מ. שרת אל א. אבן (ואשינגטון) וא. אילת (לונדון)
M. Sharett to A. Eban (Washington) and E. Elath (London)

Coded Tels. MT17-MT23 מברקים מוצפנים
Outg.: 130.16/2949/2 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 11 June 1953

Immediate

Please seek urgent high-level interview preferably G[eneral] B[edell] S[mith] [Washington] (DC), F[oreign] O[ffice] (London), invite attention following:

(1) (A) June 7 0130 hrs Jordanians penetrated South J[eru]s[ale]m, fired at couple, man killed woman wounded.

(B) 0725 hrs Legionnaires penetrated South J[eru]s[ale]m, fired, wounded two persons.

(C) June 9 0200 hrs Jordan marauders in border settlement Tirat Jehuda, Lodd area, threw hand-grenade into house killing man, blew up another where man absent watch duty, woman, children miraculously escaped.

(D) June 10 0400 hrs Jordan marauders blew up house Mishmar Ayalon near Kfar Saba, woman gravely injured.

(E) June 11 0140 hrs same Kfar Hess near Tel Mond, woman killed, man wounded by hand-grenade.

(F) Same night 0400 hrs car at Shaar Hagay fired on. All this apart ordinary thefts, robberies.

(2) Incidents (B) (C) censured by MAC [Mixed Armistice Commission]. On (D) De-Ridder refused accept tracks leading Jordanwards as evidence culpability, saying perhaps Israel terrorists did it and faked tracks hence refused censure and complaint fell through, reaction our rep[resentative] this revolting nonsense may well be imagined. (E) Yet unexamined by MAC and doubtful whether our rep[resentative] will sit under De-Ridder.

(3) With exception (A) all incidents followed signing local commanders' agreement Monday noon.[1]

(4) Our public inflamed nightly murders. Gov[ernmen]t facing crisis confidence its ability protect lives. Both morale and patience border zone nearing breaking-point. All this partic[ular]ly as raids show organized guerrilla pattern not ordinary infiltration and gangsters bent killing not stealing.

(5) Jordan authorities fully aware bases operation, identity ringleaders, but either themselves implicated or stymied by internal polit[ical] considerations, anyhow doing nothing combat scourge of which they fully capable by removal of refugee concentrations on border, posting Legion Guards along line, fining guilty villages, resorting preventive arrests, detecting criminals etc.

(6) In these circ[umstance]s Jordan Gov[ernmen]t must bear full responsibility for things getting completely out of hand with incalculable results. We assume they do not want war of which we hate idea but if so they must check those who apparently try force them into it, anyhow present intolerable state affairs cannot continue much longer.

(To Washington)

(7) For you. Purpose your rep[resentation]s should be:

(A) Amman should hear from [Washington] DC language they never heard before.

(B) [Washington] DC should stand warned.

Talked Riley this vein strongest terms after very difficult emergency Cab[inet] meeting[2] at which did utmost gain time. He promised act at once but fear broken reed. He didn't demur my referring De-Ridder as fit for psychiatrist. Please act promptly. Cable.[3]

[.....][4]

Sharett

262

1. ראה מס' 256.
2. ראה מס' 261 (הערת־עורך).
3. על פעילותו של אבן ברוח הנחיותיו של שרת ראה מס' 264. אבן ביקש רשות לשוחח עם האמרשלד על העברת דה־רידר מתפקידו. (ראה מברק אבן אל קומיי, 12.6.1953, 130.09/2310/2 ותשובת קומיי, מברק IW448, 14.6.1953, 93.01/2209/4).
4. הפסקה שנשלחה ללונדון לא הודפסה כאן. היא כללה שני סעיפים: בראשון מסר שרת לבן־גוריון (ראה מס' 260, הערה 1) את דברי סטיבנסון בעניין נכונותו של גלאב פחה להיפגש עם נציגים מישראל, הסעיף השני חופף את סעיף 7 במסמך. על פעילותו של אילת ראה מס' 267 ו־272.

263

פ.א. שנער אל מ. שרת
F.E. Shinnar to M. Sharett

מקור: 130.02/2382/11

קלן, כ"ח בסיון תשי"ג
11 ביוני 1953

סודי

הנידון: ביקורי אצל אדנאואר

היום בשעה 16.30 נתקבלתי לביקור רשמי על־ידי אדנאואר בפאליי שאומבורג. חיכה לי הלשטיין ושוחחנו רגעים מספר, לפני שנכנסתי אל אדנאואר. איש לא השתתף בשיחה, אותה פתחתי באמרי את הדברים הבאים:[1] "Herr Bundeskanzler, ich habe die Ehre und grosse Freude, Ihnen die Grüsse des Herrn Minister Sharett zu überbringen und aufrichtige Wünsche fur das Gelingen Ihrer Bemühungen um die Verstandigung des Volker zur Erhaltung des Friedens. Die Bürger des Staates Israel, die Gesamtheit der Juden und die ganze friedliebende Welt verknüpfen Ihren Namen, Herr Bundeskanzler, mit dem Wiedergutmachungs abkommen, der historischen Tat ohne Präzedenz, beschlossen aus freier Erkenntnis und getragen von tiefem moralischem Verantwortungsgefühl. Israel, das, wie kaum ein anderes Volk, auf Frieden in der Welt angewiesen ist, dankt Ihnen, Herr Bundeskanzler, aufrichtig für den wichtignen Beitrag, den das Wiedergutmachungsabkommen in dem friedvollen Aufbauwerk darstellt, dem sich die Bürger unseres Staates von ganzem Herzen widmen. Ich darf noch die persönlichen guten Wünsche von Herrn Sharett für Ihr Wohlergehen und Ihre Gesundheit hinzufugen, denen ich mich anschliesse."

בהגיבו אמר ד"ר אדנאואר את הדברים הבאים:

(א) הוא ביקש למסור את ברכותיו ואת ביטויי הערצתו לראש הממשלה ולשר החוץ. הוא הזכיר בשמחה את פגישתו השנייה והמקרית עם שר החוץ בוואשינגטון לרגל ביקורו אצל דוויט אייזנהאואר והדגיש, שהוא מודה מאוד בעד הערכתו ושכל

263

1. וזה תרגומם של הדברים: "אדוני הקנצלר, אני שמח מאוד למסור לכבודו את ברכותיו של השר שרת ואת איחוליו הנאמנים להצלחת מאמציך לכינון הבנה בין העמים ולשמירת השלום. אזרחי מדינת ישראל, כלל היהודים וכל העולם שוחר השלום מקשרים את שמך עם הסכם השילומים, אותה מחווה היסטורית שלא הייתה כמוה שנעשתה מתוך הכרה חופשית ותחושת אחריות עמוקה. ישראל, שיותר מכל מדינה אחרת בעולם תלויה בשלום, מודה לך נאמנה על התרומה החשובה הגלומה בהסכם השילומים לבניין השלום – שלום שאזרחי מדינתנו מסורים לו בכל לבם. יורשה לי להוסיף את איחוליו האישיים של מר שרת לרווחתך ולבריאותך, איחולים שגם אני מצטרף אליהם".

לבו עם הסכם השילומים. הוא מצטער צער רב, שלא ניתן לתקן את כל הנזק החומרי שנגרם.

(ב) לאחר מזה הוא עבר לשאלה של יחסינו עם הערבים, ואם יש סיכויים לשלום בעתיד הלא־רחוק. הסברתי לו, שלא השארנו ספק ברצוננו המוחלט בהשכנת שלום עם שכנינו, אך יש לחשוב במושגי הזמן המושפעים על־ידי המנטליות האוריינטלית.

(ג) בנקודה זו הוא שאל על התנהגות "unserer Nazis in Aegypten", כפי שהוא התבטא, בהוסיפו, שלפי הדו"חות, שהם מקבלים, אין פעילותם ניכרת.

אמרתי לו, שלפי הידיעות שבידינו הם אמנם משתדלים למעט בהופעה בולטת כלפי חוץ, אבל השפעתם בתחום פעולתם בפנים בשטח הייעוץ הצבאי, ניכר למדי. הוא ביקש חומר על נושא זה, המעניין אותו מאוד, והבטחתי לספק לו.*

(ד) כאן הוא עבר לשאלה על מהות המשבר הממשלתי על רקע הנפת הדגל הקומוניסטי במקום הדגל הלאומי,[2] דבר שהבהיל אותו מאוד. הסברתי לו את הדרוש והדגשתי, שהידיעות שהופיעו גם כאן היו בלתי מבוססות וידיעות כוזבות. האמת היא, שהמשבר נגמר תוך תקופת זמן קצרה, ששרים, שהתפטרו, חזרו לתפקידיהם וכל העניין בא על תיקונו. מובן מאליו שהדגשתי, שכל בעיה קומוניסטית אינה קיימת בארצנו ונתתי לו את המספרים הנוגעים בנושא זה.

(ה) הוא הביע במילים אחדות את דאגתו על המשבר הממשלתי בצרפת, אשר, לפי טענתו, מעכב את כל תכניותיו הרחבות והדחופות בקשר לאיחוד האירופי. (כידוע דחו כבר פעמיים את הפגישה ברומא בגלל המשבר בצרפת.)

בסוף הסברתי לו את הפרטים על צעדינו הראשונים בתהליך ביצוע השילומים. בתשובתו הוא ביקש לפנות אליו בכל דבר, בו נרגיש, שהתערבותו רצויה. הוא שאל על הלך הרוחות בארצנו מסביב להסכם השילומים ואם מתחילים כעת להאמין, שהגרמנים ימלאו את ההסכם. עניתי לו, שסידורי הדלק כבר עשו את שלהם בדעת־הקהל ושאין לי ספק, שזרם הסחורות יוסיף להשקיט ולהרגיע את הספקנים.

השיחה, שארכה 30 דקות, עברה באווירה נעימה ביותר.

בברכה,

ד"ר פ.א. שנער

* אודה בעד העברת חומר מתאים על שאלה זו, כדי שחיים יחיל יוכל להכינו למסירה.

2. ראה מס' 236, הערה 5.

264

ח. הרצוג אל מחלקת ארצות־הברית
Ch. Herzog to the United States Division

Coded Tel. W335 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/2 :נוסח נכנס

Washington, 12 June 1953

Sar [Minister of Foreign Affairs]'s cable MT17.[1]

Ambassador requested immed[iate] interview Dulles but view his absence from town, G[eneral] B[edell] S[mith] absence leave, Byroade illness, was received by Jernegan. Waller, self present. Ambassador presented case as set out *Sar's* cable, reviewed history infiltration, emphasized our numerous attempts solve the problems, the lack of Jordan action March 25 proposals[2] and our agreement Dulles' request renewal local commanders' agreement. Referred to comparatively quiet situation Syria, Lebanon border demonstrating what can be done if Arab Gov[ernmen]t desired, and described serious internal situation facing our Gov[ernmen]t. He emphasized seriousness of situation and possible developments therefrom and requested strongest possible action part of *Mahmad* [State Department] in Amman. Decried attitude, behaviour, De-Ridder.

Jernegan replied taking matter very seriously but waiting reports from own sources on incidents reported by Amb[assador] and reports from M[ixed] A[rmistice] C[ommission] meetings. *Prima facie* our case good and considering strong representations to Jordan. Waller later told us will probably act on Monday. Dulles highly gratified local commanders' agreement and Jernegan begged us give it chance. Premature to suggest agreement not working because of incidents we mentioned. Understand Legion now willing hold high-level meetings both police and military and begs us not take action which may prejudice possibility holding such high-level talks. Urged us report higher UN organs and not to for[ce]. Amb[assador] asked pointedly he be informed soonest what action *Mahmad* proposes take and when.

After talk Jernegan asked whether we can suggest ideas to strengthen M[ixed] A[rmistic] C[ommission]s. *Mahmad* realizes this essential and open to suggestions.

Understand that before meeting, Davis, following meeting Amb[assador],[3] emphasized seriousness situation to Jernegan and urged decisive *Mahmad* action.

264
1. ראה מס' 262.
2. ראה מס' 146.
3. ראה מס' 253.

265

תזכיר מאת ממשלת ישראל אל ממשלת ארצות־הברית
Aide-Mémoire from the Government of Israel to the Government of the United States

Copy: 130.16/2949/2 :העתק

[Tel Aviv], 12 June 1953

Confidential

On April 21, 1953, the Government of Israel drew the attention of the Government of the United States to the serious situation which is developing along the borders of Israel and in particular along the Jordan frontier.[1] Attention was then drawn to the deterioration of the situation with particular reference to a series of murders and attacks perpetrated by Arab Legion soldiers and by Arab infiltrators in the week prior to April 20, 1953. In the year 1952 Arab marauding created 3714 incidents along the Israel border. These incidents included 874 cases of theft, 43 cases of robbery with violence, 1395 cases of attempts to steal and 395 attacks on the Israel Defense Forces. As a result of these incidents in the course of the year Israel sustained losses amounting to 59 killed, 74 wounded and 35 taken prisoner and approximately $3,000,000 worth of damage to facilities and installations, the replacement of which will have to be paid in foreign currency.

In 1953 Israel has continued to be the object of murders, attacks and acts of violence and sabotage which have been carried out by Arab infiltrators mainly based on Jordan controlled territory. In the period January 1, 1953, to April 30, 1953, Israel experienced at the hands of Arab marauders 6 murders, 6 cases of sabotage, 146 armed clashes, 14 cases of robbery, 504 cases of theft and 118 attempts at theft. Israel losses in this period amounted to 14 dead and 45 wounded. On May 25, 1953, the Government of Israel submitted to the Government of Jordan a list of proposals, which in the view of the Government of Israel would assist in combating infiltration and reducing tension along the border.[2] No action has been taken by Jordan on this proposal. On June 8, 1953, following personal representation made by the United States Secretary of State to the Prime Minister of Israel,[3] the Local Commanders' Agreement between Israel and Jordan was renewed.[4] The signature of this agreement, which was effected by the Government of Israel

265
1. ראה מס' 177 והערה 2 שם.
2. ככל הנראה מדובר בתזכיר שהוגש לירדנים ב־25 במארס. ראה מס' 146.
3. ראה מס' 219.
4. ראה מס' 256.

in good faith, has apparently been the signal for a renewed outburst of organized terrorism and violence by Jordanian marauders.

In the past week the following incidents have occurred:

MAC [Mixed Armistice Commission]'s Action	Incidents
Jordan censured by the Mixed Armistice Commission.	On June 7 at 1.30 a.m. Jordanians penetrated the southern part of Jerusalem and fired at a couple, killing the man and wounding the woman.
"	At 7.25 a.m. on the same day Arab Legionnaires penetrated southern Jerusalem, opened fire and wounded two persons.
"	On June 9 Jordanian marauders entered the border settlement Tirat Yehuda near Lod, threw a hand-grenade into one house, killing a man, and blew up a second house.
General De Ridder refused to accept the evidence of infiltration presented to him, suggesting this might be an action by Israel terrorists.	On June 10 Jordanian marauders blew up a house at Mishmar Ayalon, near Kfar Saba, gravely injuring a woman.
Action pending.	On June 11 Jordanian marauders attacked Kfar Hess near Tel Mond, blew up a house, killing a woman and wounding a man by hand-grenade.
Action pending.	On June 11 a car was fired [at] on the Jerusalem road in the area of Bab-el-Wad.

With the exception of the first two cases, the above-mentioned incidents occurred after the signing of the Local Commanders' Agreement on Monday, June 8, 1953.

Public opinion in Israel is highly inflamed by this new outbreak of nightly murders following upon a prolonged series of what was obviously organized infiltration. The Government of Israel now faces a crisis of confidence due to the doubts of Israel's population as to the Government's ability to protect the

lives of citizens. The morale and patience of the inhabitants of Israel in the areas bordering with Jordan are nearing the breaking-point.

It is clear to the Government of Israel that what was previously infiltration with predominant intent to steal has turned into a guerrilla pattern with intent to kill. The Government of Jordan must be fully aware of the bases of operation of those guerrilla bands and of the identity of their ringleaders. It is, however, doing nothing to combat these activities. This indicates that it is either implicated itself or is unwilling to take action for internal political considerations. The Government of Jordan is undoubtedly capable of posting Legion guards along the frontier line, of fining guilty villagers, and of resorting to other preventive measures in order to reduce the present tension. It is patently unwilling to do so.

In these circumstances the Government of Jordan must bear full responsibility for the consequences of a situation which may rapidly and completely get out of hand, with incalculable results to the security of the area. It is clear that the present situation cannot be tolerated much longer by any responsible government in Israel.

266

שיחת ח. הרצוג - עבד אל-חמיד ע׳אלב
Meeting: Ch. Herzog – 'Abd al-Hamid Ghalib

דין־וחשבון: 93.08/357/2

ואשינגטון, 12 ביוני 1953

סודי

גנרל רלב, שאתו אני מקיים יחסי ידידות, חזר לפני שבוע ממצרים לאחר ביקור קצר שם, והזמנתיו לארוחת־צהריים.

כשנפגשנו ציינתי בצחוק כי שמחתי שגם לאחר ביקורו במצרים עדיין מעוניין הוא לקיים קשר אתי, על כך השיב בחיוך כי דווקא עתה, לאחר שבדק את התיק שלי במטכ״ל המצרי, מצא אותי לאדם הגון ומוכן להמשיך ביחסי הידידות בינינו. אגב – גילה לי על קיום תיק יסודי עלי במטכ״ל וידע לצטט לא רק על אנשי משפחתי כי אם גם על הקריירה האוניברסיטאית שלי באנגליה.

סיפר לי כי השתפר רבות מצבו של נגיב במצרים. לדבריו יש נטייה בארצות חוץ להגזים בתיאור הקשיים שם על חשבון קשייו הפנימיים של נגיב וממשלתו, והדגיש שהצדדים החזקים בשלטון עולים על הצדדים החלשים. הוא שפך זעמו על צ׳רצ׳יל ועל נאומו[1] – שלדבריו, מיועד היה לחתור תחת מאמצי דאלס באזור ואמר שממשלת

266

1. ראה מס׳ 209, הערה 1.

מצרים גמרה אומר לא לסגת בעניין סואץ. "איך" אמר "ידרשו הסכמתנו לקבל טכנאים, שלבטח יהיו רובם אנשי וייטהול? הנה הסכמנו לפי החוזה האנגלו־מצרי שישבו 10,000 חיילים בריטיים באזור התעלה ולמעשה יושבים באזור כ־80,000 חייל". המצרים אינם מוכנים לסמוך על הבטחות בריטניה ועמדתם תמשיך להיות נוקשה.

מכאן עברנו לדון מחדש בבעיית היחסים בינינו. הוא חזר וטען שמוכן להישבע כי אין כל כוונות תוקפניות נגדנו ואף אינם מסוגלים מבחינה מעשית לבצע מעשי תוקפנות. ציינתי כי בעקבות כל הודעה מרגיעה כזאת, מופיעה בדרך כלל ידיעה הפוכה במקום אחר. אין אנו מתרשמים מהודעותיהם ורק מעשים יוכיחו כנות גישתם. לשאלתו איזה מעשים, השבתי כי מעשי איבה כמו המצור על הסואץ או החרם הכלכלי, וכאן חזר על טענתו הנושנה ששום מדינה ערבית לא תוכל להרשות לעצמה כיום לכרות ברית שלום עם ישראל, ככל שנקדים להבין נקודה זו, אמר, הרי זה משובח.

השבתי כי איני מדבר עתה על כריתת שלום כי אם על הסרת פעולות איבה מצדם. על כך ענה כי שום מדינה ערבית לא תהיה מוכנה להפסיק לבדה פעולות כאלה. ציינתי כי השאלה אינה יחסינו עם העולם הערבי כי אם יחסינו עם ממשלת מצרים, לדעתי אין כל הצדקה מבחינה היסטורית או האינטרסים של המדינות השונות לקשור את מצרים עם העולם הערבי. האינטרס הלאומי העליון של מצרים כיום הנו העניין שביניהם לבין בריטניה, ולמה יוותרו על הזדמנויות לפתור בעיות אחרות והעזרה הרבה שיוכלו להפיק מישראל. להערתו כי לא ראו כל כוונה טובה מצדנו והיום אנו נלחמים לצד הבריטים בתוך דעת־הקהל האמריקני נגד מצרים, עניתי כי אין להנחה זו כל יסוד. אמנם הפרענו להם בקבלת נשק מארצות־הברית ונמשיך להילחם בזה כל עוד יטענו שהם במצב מלחמה אתנו או יבצעו נגדנו פעולות כגון המצור – אולם אשר לסיוע כלכלי הפעלנו השנה כל השפעתנו לטובת האזור כולו, נוסף על כך קו הטיעון שלנו כאן תמיד לטובת הרמת המצב הכלכלי והחברתי של העם הערבי והאזור כולו. והנה בגלל כמה מטרות מדיניות מפוקפקות של מדינות ערב אחרות מוותר העם המצרי על העזרה הרבה שישראל תוכל לתת לו. ניסיתי לצייר בפניו איזה נכס יכולה להיות דעת־הקהל היהודי בארצות־הברית (ידוע לנו [--][2] כי הם מאוד מעוניינים להשפיע על דעת־הקהל היהודי לטובה ומחפשים גישות מתאימות) וקשרים מסחריים שיוכלו לפתור חלק מבעיות כלכליות של מצרים למשל הכותנה.

הדגשתי בפניו כי ככל שהם מרבים להתעקש הולכים אנו ומתפתחים, על־ידי מציאת שווקים אחרים ודרכים חדשות.

גנרל רלב התקיף אותי קשות על התנגדותנו לסיוע הצבאי ואמר שאת כשלונם בנידון מייחסים הם לתעמולה שלנו. מדוע צרה עינינו, שאל, במעט הנשק שישיגו כאן? הפעילות שלנו אינה מאמתת את הצהרות הרצון הטוב מצדנו. הסברתי לו כי בידם הדבר למנוע התנגדותנו כאן, ועל כך השיב – "פעולה זו שלכם לא תכריח אותנו לשינוי עמדה, הנה אנו חיים בלי הנשק האמריקני ואם הכרחי הדבר – נמשיך כך".

2. שתי מלים לא הודפסו כאן.

אין לי ספק שפעולתנו זו השאירה עליהם רושם גדול יותר מכל צעד אחר. מעניינת העובדה שהם מייחסים את ההצלחה לנו ולא לאלה אשר לדעתי הכריעו – האנגלים.

כשדובר על בעיית הפליטים אמר כי לא חשובה החזרת הפליטים כמו הודעה עקרונית מצדנו שבידם הזכות לחזור לישראל.

נקודה מעניינת בשיחתנו הייתה – חוסר אמונם באוצרות הטבע שבנגב. הם סבורים כי הודעותינו הן תכסיס תעמולתי בלבד. לשאלתי על מה ביססו ספקותיהם – ענה כי אילו היו בנגב אוצרות טבע היו האמריקאים מציפים את ישראל בהשקעות הון במגמה לקבל זיכיונות. היעדר כל התעניינות מסחרית אמריקנית במפעלים שבנגב מביאה אותם למסקנה כי כל הסיפור הוא בדותא ומיועד לצרכים תעמולתיים גרידא.

הבטחתיו שיש אוצרות טבע בנגב, שאנו מפתחים אותם ושהעובדות תוכחנה זאת בבוא הזמן. ציינתי שוב כי דווקא הגישה הערבית היא שנתנה לנו את הדחיפה הגדולה לקראת עצמאות כלכלית.

הוא סיפר כי בשגרירותו קוראים בהתעניינות רבה על כל הנעשה ביהדות ארצות־הברית וכבר הם מבולבלים מריבוי הארגונים והמוסדות. הרגעתיו בצחוק כי אנו לפעמים לא לגמרי שולטים בידיעה מוחלטת על מגמת ומטרת כל ארגון יהודי ולכן אל ידאיג אותו הדבר. ציטט דברים מתוך נאומי מנהיגים שונים בארצות־הברית ובעיקר ניכרת הייתה הנימה להתרכז על נאומים המנסים להבדיל בין הציונות לבין היהדות.

בשיחת חולין סיפר כי הוא משרת בתפקידים דיפלומטיים־צבאיים זה קרוב ל־17 שנה. תפקידו הראשון היה קצין קשר למשלחת הצבאית הבריטית במצרים, אחר־כך היה מנהל משרד ההגנה וים ומשם נתמנה כנספח צבאי בלונדון היכן ששהה 4 שנים. לפני ארבע שנים עבר לכהן כנספח צבאי בוואשינגטון. מאז יסוד האו״ם ב־1945 הנו חבר המשלחת המצרית באו״ם, גם שעה שהיה נספח בלונדון.

סיפר לי כי העם הירדני מתעורר נגד הפיקוד הבריטי שבליגיון ושלדעתו ימיהם של גלאב והמפקדים הבריטים שם ספורים. הודה כי האנגלים הפכו את הליגיון לכוח לוחם רציני אולם ״גם אתכם שירתו במובן זה, בזה שאפשרו לכם לשרת בצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה״. לשאלתי מה מנע בעדם מלהצטרף לשורות בעלי הברית במלחמת העולם השנייה, ענה – ״טפשותנו הרבה, לפחות מבחינה צבאית״.

כשסיפרתי כי אני נוסע לחופשה בארץ בעוד שבועיים ואתקשר אתו עם שובי, ביקש להיפגש אתי עוד לפני צאתי והפציר כי אקבל הזמנתו לארוחה לפני נסיעתי. לזאת הסכמתי.

ח. הרצוג אלוף משנה
נספח צ.ה.ל.

267

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן 916
נוסח נכנס: 130.09/2319/3

לונדון, 13 ביוני 1953

שרת. שלך מטז17[1] וד/818 וד/836.[2]

במסירת הדברים לבאוקר הסברתי שאין זו מצדי פנייה רגילה על תקרית או אפילו מספר תקריות אלא תוצאה של חרדתנו לתוצאות המצב שהתהווה בגבול הירדני במקרה שלא נראה נכונות כנה ומידית מצד שלטונות ירדן להשתלט עליו. דומני שהבין את חומרת דברי והכרוך בהם אך ניסה להסביר שמתפלא על העמדה שנקטנו מאחר שלא היה בידי השלטונות הירדניים זמן מספיק לבצע הסכם המפקדים המקומיים ושידוע לו מאשגר שקיבל הבוקר מפרלונג כי נעשים בינתיים מאמצים למנוע הסתננות לישראל כאחד הגורמים העיקריים לסכסוכי הגבולות. אמר שידוע לו על תקרית אחת שמסרנו עליה לוועדת שביתת־הנשק רק 12 שעות לאחר המקרה. הציע שנהיה זריזים אם ברצוננו להשיג תוצאות. העיר שלא בכל מקרה קיבלה ועדת שביתת־הנשק את טענותינו. לא חשבתי שיהיה מועיל להכניס אותו לבעיית יחסינו עם דה־רידר[3] אך סיפרתי לו את מעשיית גוגול על אשת הסמל שהלקתה את עצמה. אמר שימסור מיד את דברי לממונים עליו אך לא רמז באף מלה מה יעשו.[4]

אילת

267

1. ראה מס' 262.
2. במברק הראשון (ד/818) דיווח קומיי כי בישיבת חירום של ועדת שביתת־הנשק ב־11 ביוני גונתה ירדן על חדירת מסתננים לכפר הס וממשלתה נקראה לנקוט אמצעים מיידים להפסקת ההתקפות שגרמו למתיחות המסוכנת בין הצדדים; במספרו של המברק השני חל ככל הנראה שיבוש. מברק שמספרו ד/836 נשלח ב־16 ביוני 1953 (שני המברקים בתיק 130.09/2319/2).
3. ראה מס' 262.
4. השווה דיווח של באוקר, 13.6.1953, PRO, FO371/104783. הדיווח נמסר לצ'רצ'יל והוא שלח אותו במכתב אל שגריר בריטניה בישראל. העתקים נשלחו גם לנציגי בריטניה בבירות הערביות, בפאריס, באנקרה, בוואשינגטון ועוד.

268

הערת־עורך
Editorial Note

מסירת איגרת בעל־פה מאת ממשלת ברית־המועצות
15 ביוני 1953

ב־15 ביוני קרא השגריר הסובייטי בסופיה מ. בודרוב בפני נציגי ישראל, אבנר ורזין, את האיגרת שלפנינו. הוא קרא אותה ברוסית ורזין תרגם אותה לעברית. המסמך המתורגם, המובא כאן, נשלח כנספח למכתב של רזין אל לבבי, 16.6.1953, 130.11/2507/2.

269

איגרת בעל־פה מאת ממשלת ברית־המועצות
Note Verbale from the Government of the U.S.S.R.

130.11/2507/2

סופיה, 15 ביוני 1953

בנוגע לחלק הראשון של הצעת מכתב ממשלת ישראל,[1] אני מחויב להודיע שהממשלה הסובייטית מביעה את אי־שביעות רצונה מהודעת ממשלת ישראל שהפושעים אשר ביצעו את הפעולה הטרוריסטית נגד עובדי הצירות ומשפחותיהם לא נמצאו עד היום.

באשר להודעה הכלולה בהצעת המכתב של ממשלת ישראל שנאמר בה "ממשלת ישראל אינה סבורה שקיום יחסים דיפלומטיים בין שתי מדינות מחויבים להיות מותנים ביחסה של ארץ זו או אחרת לבעיות בינלאומיות של זמננו", הרי הודעה זו, כפי הנראה, מבוססת על אי־הבנה, היות ותשובתי בשיחה אתכם ביום 2 ביוני,[2] לא נתנה כל יסוד להודעה כזו.

כידוע, בפגישתנו ביום 2 ביוני אמרתי כדלקמן: "בקשר להודעתו של מר אבנר שממשלת ישראל תמיד שאפה ושואפת להיות ביחסים ידידותיים עם ברית־המועצות, לכן יש כפי הנראה להניח שהודעה ממין זה תמצא את ביטויה גם במדיניות החוץ של ממשלת ישראל. חידוש וקיום יחסים נורמליים בין ס.ס.ס.ר. וישראל אין לראות מחוץ לבעיית יחסה של ממשלת ישראל לבריתות צבאיות והסכמים המכוונים נגד ס.ס.ס.ר. אם ממשלת ישראל רוצה לאשר את הודעתה בנוגע ליחסים עם ברית־המועצות, הרי

269
1. ראה מס' 249.
2. ראה מס' 245 (הערת־עורך).

לטובת קיום וחיזוק השלום, היא אינה יכולה לא להבטיח לא להשתתף בבריתות והסכמים המכוונים נגד ברית־המועצות."

יוצא אפוא שבתשובתי מדובר היה לא על (יחסה) עמדתה של ממשלת ישראל לבעיות בינלאומיות של זמננו בכלל, כפי שנאמר בהצעת המכתב, כי אם על יחסה של ממשלת ישראל לבריתות והסכמים המכוונים נגד ס.ס.ס.ר. ועל הבטחה לא להשתתף בבריתות והסכמים ממין זה. אי לכך מתעורר הצורך להכניס תיקונים מתאימים בהצעת מכתבה של ממשלת ישראל.

החלק המסיים של מכתב ההצעה אינו מתאים להודעה שמסרתם בשיחתכם אתי ביום 28 במאי ש.ז.[3] אשר הכילה בקשתה של ממשלת ישראל לחידוש היחסים הדיפלומטיים בין ארצותינו. היות וההצעה לחידוש היחסים הדיפלומטיים בין ישראל וס.ס.ס.ר. באה ביזמת ממשלת ישראל, צריך הדבר למצוא את ביטויו במכתבה של ממשלת ישראל. מאידך במכתבה של ממשלת ישראל אין צורך (הכרח) לדבר על נכונותה של ממשלת ס.ס.ס.ר. ללכת לקראת משאלותיה של ממשלת ישראל, הואיל וזה ייאמר במכתב התשובה של ממשלת ברית־המועצות.

270

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן IWA451
נוסח יוצא: 130.09/2309/13

תל אביב, 15 ביוני 1953

ב־14 מסר ראסל לקומיי שדר מדאלס לראש הממשלה[1] בו מביע סיפוק לחידוש הסכם המפקדים המקומיים,[2] מברכו על statesmanlike step ושולח דרישת־שלום חמה.

ראסל מסר ששמע שגלאב אמר שעד כמה שקשה לו להאמין שהירדנים אחראים לתקריות האחרונות לא יקבע עמדה ויבדוק העדות ואם יווכח שהירדנים אשמים יאחז באמצעים. בין כה רוצה לסדר קשר טלפוני בין שני הצדדים, להנהיג ביקורות גבול מיוחדות ומנגנון משטרתי מיוחד ומוכן לעשות הכול לתפוש פושעים אם ממ[שלת] ישראל תמסור שמות. קומיי אמר שמחכה לשמוע מריילי על פנייתו לממ[שלת] ירדן ושיש שמועה כאילו ביום ג' יקבל ריילי תשובה בדבר שיחות ברמה גבוהה.

ראסל מסר על יריות במכוניות אמריקניות בלילה בין שישי לשבת, המקרה הראשון בקילומטר ה־38 מירושלים לתל אביב כנראה על־ידי טרמפיסטים והשני

3. ראה מס' 236.

270
1. השדר בתיק 130.16/2948/12.
2. ראה מס' 256.

בקילומטר ה־20 לדעתנו על־ידי מסתננים. קומיי הביע צער על התקרית והבטיח שהמשטרה חוקרת.

לפני־כן מסרתי לפריד על ההוראות שנשלחו לשגריר לפנות למחמד [מחלקת המדינה][3] ולבקשתו, על שיחת השגריר עם ביירוד.[4] באחרונה עמדתי על הדברים המדאיגים בקשר להחזרת פליטים ומתן נשק לסורים.

מאהב

271

א. נג'ר אל ו. איתן
E. Najar to W. Eytan

מקור: 130.02/2413/9

תל אביב, ג' בתמוז תשי"ג
16 ביוני 1953

סודי

תמצית השיחה עם השגריר הצרפתי ב־15.6.53

מסרתי לג'ילברט על פרטי ההתפתחויות והוספתי שלפי שעה אין אנו מבקשים מצרפת פעולה דיפלומטית בעמאן. ג'ילברט מסר לי שהוא רואה בדאגה את התפתחות הדברים בגבול ישראל–ירדן. לדעתו אילו היינו משתמשים בצבא כדי לטהר את כפרי הגבול בצד הירדני היה המצב עלול להתפתח באופן חמור ביותר ולגרור אותנו למלחמה של ממש. בביקורו האחרון בעמאן התרשם מההתקפות נגד הליגיון הערבי מצד האוכלוסייה הירדנית והפלשתינאית. טוענים שהליגיון הנו מכשיר בריטי בלבד אשר אינו מסוגל ואינו רוצה לשרת אינטרסים של המדינה. ג'ילברט בטוח שהודות למצב זה התערב גלוב באופן פעיל לאחר פנייתו של ריילי. הצרפתים משוכנעים שהבריטים אינם רוצים בשלום בין ירדן וישראל. הם מעוניינים לפי שעה שהמחלה תימשך אולם אינם מעוניינים להיגרר לתוך סכסוך צבאי רציני. עדינות המצב נובעת מהעובדה כי קשה לשמור תמיד על איזון מספיק. ג'ילברט חזר והדגיש שאם נחשוב אי־פעם על פעולה צבאית אפילו מצומצמת לטיהור הגבול, הרי הוא מייעץ לנו להיות מוכנים מראש להתנגשות גלויה עם הליגיון ולפיכך אין עלינו להתחיל ללא הכנות צבאיות יותר יסודיות. אמנם מעניין לציין כי ג'ילברט אינו מעלה על דעתו אפשרות של כישלון צבאי ישראלי; הוא מתאר לעצמו כי במקרה של סכסוך צבאי רציני ינקוט צה"ל שיטה של חדירה עמוקה בכוח רב. התפתחות כזו כרוכה בסכנות אף־על־פי שהיא מושכת.

לאחר זאת דיברנו על ברית הביטחון הקיבוצי הערבית. ג'ילברט מסר כי לדעת משרד החוץ הצרפתי קיימת מחשבה אמריקאית לנצל, לצורך ארגון האזור, את הליגה

3. ראה מס' 262.
4. ראה מס' 257.

הערבית ואת ברית הביטחון הקיבוצי. הצרפתים סבורים כי צ'רצ'יל שהוא הוא המנהל למעשה את ענייני החוץ של ארצו בלי להתחשב הרבה בדעת אחרים, לא יעמוד נגד כיוון אמריקאי כזה אלא יעודדו. הבריטים נשארים היום המדינה האירופאית היחידה המקיימת עמדות צבאיות בשלוש מדינות ערב ולפיכך נדמה להם שיצליחו לשמור על מעמדם גם במסגרת ארגונית כל־ערבית. הצרפתים מרגישים בפעילות רבה של הבריטים בסוריה והסוכנים הבריטים מוציאים כעת כספים רבים על חוגים מדיניים שם. בוועידת ברמודה ידונו השלושה בענייני המזרח הקרוב ומשרד החוץ הצרפתי מכין חומר כדי להוכיח שאין שום עניין לאחד את הערבים. התורכים תומכים בעמדה צרפתית זו. אולם, הוסיף ג'ילברט, "אנו יודעים כבר שנימצא במיעוט".

ברכה,

א. נג'ר

272

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Coded Tel. 10724 מברק מוצפן ל
Inc.: 130.09/2319/3 :נוסח נכנס

London, 16 June 1953

Ross called me in today apologizing absence Bowker who being absent at important meeting did not wish delay informing me developments. Ross said HMG had raised with Jordan Gov[ernmen]t matters brought to their attention by us and been assured that both Jordan Authorities and Glubb doing utmost adhere local commanders' agreement.[1] Among measures taken check violations agreement Ross mentioned: (1) Extra police drafted every frontier village. (2) All *Mukhtars* [village heads] made responsible good behaviour their villagers. (3) Refugee camps combed for new arrivals.

Ross mentioned following Jordanian complaints against us: (1) Information not passed to Jordan Frontier Authorities. (2) No use made of telephone in Latrun area. (3) Lines in Qilqilya and Tulkarm areas not yet repaired our side.

He mentioned that our representatives at one of MAC [Mixed Armistice Commission] meetings said Mufti's hand traceable in troubles but gave no evidence. Both HMG and Jordan Gov[ernmen]t would appreciate such information implicating Mufti.

272

1. ראה מס' 256.

In conclusion Ross said they expect us adhere local commanders' agreement to which I replied we wanted agreement higher level but had signed and will respect something more modest provided other party which had refused our original proposal also abides by present agreement. Ross remarked Jordan was unable accept our proposal which would be interpreted as political act favourable Israel and criticized that ground by other Arab states. On other hand Jordan would cooperate with us on military level in keeping peace on frontiers and HMG's views and suggestions this respect carried weight in Amman.

Ross' approach and explanations more friendly than Bowker's on Saturday[2] which I felt to be effect our representations which though clear and strong in substance remained calm, reserved in tone, though we had on this occasion opportunity challenging F[oreign] O[ffice] to action in Amman with same vigour and promptitude as they employed when grievances directed against us.[3]

Elath

273

מ. קומיי אל שגרירות ישראל בוואשינגטון[1]
M. Comay to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2319/2

תל אביב, 18 ביוני 1953

בימים האחרונים השמיעו נציגים בריטיים טענה כי אין אנו מתייחסים ברצינות לפגישות מפקדים מקומיים ובייחוד להתקנת קשר ביניהם.[2] התמונה האמיתית מאז חתימת ההסכם ב־8.6 היא:

(א) גאון הורה המפקדים המקומיים לפני הפגישות הראשונות:

(1) לסדר פגישות נוספות.

(2) להתקין קשר בטלפון, אלחוט, סימני אור או בלדרים במקרה של תחנות קבועות וקרובות. ועדת שביתת־הנשק תישאר תמיד קשר אלטרנטיבי.

2. ראה מס' 267.
3. השווה דיווח שכתב רוס על השיחה במסמך שכותרתו: גבולות ישראל–ירדן, 16.6.1953, ב־PRO, FO371/104784. השווה גם מברק ממשרד החוץ הבריטי אל שגרירות בריטניה בתל אביב, 16.6.1953, שם.

273
1. המברק נשלח גם ללונדון, פאריס ורומא.
2. ראה מס' 267 ו־272.

(3) לדון בשיתוף פעולה נגד הסתננות, מסירת ידיעות, מניעת תקריות, תכנון מארבים. כן שיתוף פעולה בשטחים אחרים כגון: ארבה, קדחת, עיבוד קרקעות.

(4) החזרת עדרים על־ידינו בתנאי שיוחזר רכוש גנוב.

(5) ליישב בעיות ברמת מפקדים מקומיים.

(6) לקיים יחסים אישיים טובים.

(ב) בפגישת המקומיים במר־אלייס, תול־כרם וקלקיליה הצענו התקנת קשר טלפונים מיידי. הנציגים הירדנים השיבו כי יחשבו, ימסרו לרבת עמון ויודיעו.

(ג) במנדלבאום קיים כל הזמן קשר טלפוני.

(ד) בלטרון ובקלקיליה (לאחר מגע נוסף) עוסקים כבר בהתקנת קו טלפוני.

(ה) במקומות אחרים בגלל המרחק והעובדה כי חוטי טלפון בקו בין הצדדים נגנבו בעבר על־ידי מסתננים, קשר טלפוני לא כדאי והצענו אלחוט.

(ו) באף מקום לא הראו הירדנים יזמה.

(ז) כבר בפגישות הראשונות מסרנו אינפורמציה על מסתננים וראשי כנופיות בהתאם להסכם.

(ח) בפגישות הראשונות החזרנו מסתננים: בק"מ ה־69 – שלושה, בלטרון – שלושה, בקלקיליה – שלושה ילדים, והירדנים החזירו חמישה ערבים ישראלים.

(ט) הצענו מקום מפגש נוסף בגשר שייך־חוסיין בעמק בית שאן, הירדנים שלושה מקומות נוספים בבודרוס, רנטיס וכפר קאסם. שני הצדדים עוד דנים.

(י) נקבעו פגישות נוספות בדרך כלל במועדים קבועים. במספר מקומות נפגשו כבר בפעם השנייה.

(יא) בכל הפגישות הוצגנו על־ידי מפקדים מקומיים בפועל בעוד שהירדנים שלחו קציני משנה.

(יב) יש לציין כי לאחר תקריות טירת יהודה, משמר איילון וכפר הס[3] נמסרו בפגישות מיוחדות אינפורמציה והוראו עקבות טריים אשר היו צריכים להביא לגילוי הפושעים. לא נעשה דבר על־ידי הירדנים.

קומיי

3. ראה מס' 262.

274

מ. קומיי אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון ובלונדון
M. Comay to the Israel Embassies in Washington and London

Coded Tels. MT29-31 מברקים מוצפנים
Outg.: 130.09/2377/1 נוסח יוצא:

Tel Aviv, 19 June 1953

Eban copy Elath.

Told Moore bluntly today *Memisrael* [Government of Israel] not officially reacting Glubb N.Y. Times interview[1] which

(1) Was vicious nonsense negating F[oreign] O[ffice] picture that Glubb recognizes gravity situation, anxious take all steps reduce tension, bring border under control.

(2) Would stimulate anti-British suspicions Israel public since Glubb associated British policies as 1948 regardless formal distinctions citizenship.

(3) Beneath contempt, if opportunistic, to cover border failure or bolster internal position but more disturbing if genuinely believes all this.

(4) Quoted Moore dozen examples last twelve months where MAC [Mixed Armistice Commission] officially implicated Jordan forces. His contrary statement was false.

Moore admitted interview stupid, irresponsible, but reflected generally accepted Amman views which Brit[ish] Emb[assy] here trying counteract.

Re your talk Ross[2] told Moore:

(1) Deplorable if Jordan rejected chance improve border sit[uation] through high-level meeting because other Arab States might criticize.

(2) Showed him we making every effort local commanders' agreement.[3]

Gave Dana Schmidt account above talk as from "reliable source".

Comay

274

1. בראיון לכתב ה"ניו יורק טיימס" שהתפרסם ב־18 ביוני תקף גלאב, מפקד הלגיון הערבי, את "התגרותה של ישראל" בירדן ואת "התעמולה הכוזבת" שלה שנובעת מארבעה טעמים: (1) שאיפות להתפשטות טריטוריאלית; (2) דחף פסיכולוגי של היהודים להציק לאחרים; (3) הקשר שקושרת ישראל בין האיום הערבי עליה ובין תמיכה כספית מארצות־הברית; (4) השתקת אופוזיציה מדינית בתוך ישראל. גלאב טען שזה חמש שנים מאז סיום המלחמה לא היו אנשי צבא ירדנים מעורבים בתקריות גבול בשעה שההתקפות הישראליות בוצעו כמעט כולן בידי חיילים ישראלים ומעולם לא בידי אזרחים לא מאורגנים. הוא טען גם שמעשי הרצח ביישובי הספר הישראליים בוצעו בידי קבוצות טרור יהודיות כהמשך לפעולות האצ"ל נגד הבריטים. רוב ההסתננויות דורשות טיפול של המשטרה, אמר, והאשים את ישראל שאינה משתפת פעולה ואינה מוסרת את המידע הדרוש להענשת המסתננים.
2. ראה מס' 272.
3. השווה דיווח של מור על השיחה בשני מברקים אל משרד החוץ הבריטי, PRO, FO/371/104784, 19.6.1953.

275

הערת־עורך
Editorial Note

ישיבת ממשלה בעניין תקריות הגבול
21 ביוני 1953

שרת מסר על תוצאות הפעילות הדיפלומטית בעניין תקריות הגבול. הוא ציין שלאחר ישיבת הממשלה הקודמת (ראה מס' 261) חלף שבוע בלא תקריות של הסתננויות מעבר לגבול, אך אחר־כך שוב החלו תקריות ונהרגו אנשים.

בהמשך הישיבה התנהל ויכוח בין שרת לבן־גוריון על הדרך להבטיח את גבולות המדינה. בן־גוריון המעיט בערכה של הפעילות הדיפלומטית והדגיש את חשיבותה של הפעילות הבטחונית. הוא הבטיח להגיש לממשלה תכנית להקמת משמר הגבול, אך ציין את חשיבותה של הפעילות מעבר לגבול. שרת הבהיר כי גם הוא סבור שהמעצמות לא יפעלו במקום ישראל אבל יש מקרים שצריך לפעול גם פעילות דיפלומטית.

276

ח. הרצוג אל א. אבן
Ch. Herzog to A. Eban

מקור: 93.08/361/8

ואשינגטון, 21 ביוני 1953

סודי

הנידון: סיוע צבאי

כתוצאה מנטייתה הברורה של ממשלת ארצות־הברית לגשת לבחינת בעיית מתן סיוע צבאי לכמה ממדינות המזרח התיכון אשר טרם קיבלו סיוע כזה, התעוררו כמה ויכוחים בשגרירות על עמדתנו בנידון וברצוני להבהיר כאן את עמדתי.

הוויכוחים נתעוררו כידוע לך בעיקר לאחר שיחתך האחרונה עם מר ביירוד.[1] מדבריו ניתן להבין כי פקיסטן מעוניינת בקבלת סיוע צבאי, וגם עיראק וסוריה ביקשו סיוע דומה. הוא ציין כי יש בדעתם לעזור "לחזק את מעברי ההרים" הקרובים לרוסיה ובמסגרת זו לחזק את עיראק, כן הזכיר עזרה צבאית מסוימת "A modest amount" לסוריה. כשנשאל על־ידך מה גורלנו, הודיע כי אותם המפעלים אשר עליהם לחצנו יהוו כנראה מגמות הסיוע שלנו. לשאלתך מדוע לא יסייעו לערבים במפעלים בלבד, ענה כי הם (הערבים) לא יסכימו להקמת המפעלים בשטחיהם.

276
1. ראה מס' 257.

כמה מנימות הוויכוח בתוך השגרירות אינן מובנות לי כלל. הציר סבור כנראה כי כל לחץ מצדנו לסיוע צבאי משמש מטבעו גם לחץ לטובת סיוע לערבים, ויעמיד אותנו בסופו של דבר במצב יותר קשה כי הערבים עלולים לזכות באחוז סיוע גדול יותר מאשר אנו. קיימת לכן דעה האומרת שיש להתנגד חריפות למתן סיוע צבאי לערבים אפילו אם זה ימנע סיוע כזה בעדנו. דעה שנייה גורסת כי יש לעמוד בתוקף ולהילחם רק על אופי וצורת הסיוע שיינתן לערבים.

כאשר ממשלת ישראל החליטה לבקש עזרה צבאית חינם מארצות־הברית, ברור היה לכול כי אין כל סיכוי שנקבל סיוע צבאי אלא אם לפחות מדינה ערבית אחת אף היא תזכה בסיוע דומה. אין מקום לכן, לדעתי, לטענה כי כאילו עתה צצה באופק צרה חדשה אשר לא חזינו בה מראש. במשך כל המאבק כאן ידענו היטב כי לא נזכה בסיוע צבאי חינם אלא אם מדינה ערבית תזכה בו אף היא, וכי ככל שאנו מקדימים את מועד הסיוע לנו – כן אנו מקדימים מועד סיוע לפחות למדינה ערבית אחת, אם לא לכולן.

כבכל פעולה אחרת, נראה לי כי אנו חייבים להסתכן במחושב בהחלטתנו בשאלה זו. לפי הנוהל – לאחר שהוחלט עקרונית על סיוע צבאי, יוצאת אל המדינה המקבלת את הסיוע משלחת סקר שמטרתה לבדוק את פוטנציאל אותה מדינה ולבחון מהי הצורה היעילה ביותר מבחינה צבאית להשקעה בצבא של אותה מדינה. עם אישור התכנית – יוצאת לשם קבוצה מייעצת Military Advisory Aid Group אשר מתפקידה, בין היתר, לדווח אחת לשנה לקונגרס על ההתקדמות בהשקעה וכדאיותה. מתוך ההנחה כי לאחר ההחלטה העקרונית על מתן סיוע הולכת הדעה הצבאית הטהורה ומתחזקת לעומת הדעה המדינית של מחלקת המדינה, הייתה דעתי תמיד כי התחלת סיוע צבאי והחקירות הקשורות בכך יבליטו את כדאיות השקעה צבאית בישראל לעומת השקעה כזו במדינות ערב. ברור שהערבים יקבלו סיוע גם כשוחד פוליטי, אולם לאור טיב הפוטנציאל שלנו, אפשר להניח כי העובדה שהקובעים יהיו אנשי צבא שהם פחות מעוניינים בבעיות מדיניות ויותר ביעילות צבאית, וההכרח לדווח על כדאיות של השקעה בפני הקונגרס, יכריעו המאזניים לטובתנו. אני סבור לכן כי שיקולים אלה צריכים לבוא בחשבון בזמן דיון על הנושא. ברור שיש בדבר סיכון, אולם היש פעולה ללא כל סיכון?

ישנם הטוענים כי כפי שמנענו בעד מתן נשק למצרים כך נמנע בעד מתן נשק למדינות ערביות אחרות. אינני מסכים לדעה זו. נכון שהפרענו למתן נשק למצרים אולם האנגלים היו שותפינו החזקים בפעולה זו – והם שמנעו סופית בעד פעולת האמריקנים. עובדה היא כי ההחלטה הסופית בנידון באה רק לאחר המשבר האחרון במשא־ומתן בסואץ. כיום אין לנו שותפים חזקים אשר יהיו כה מעוניינים למנוע בעד מסירת נשק לעיראק וסוריה.

אמנם עיראק עדיין נמצאת במצב מלחמה אתנו, אולם אין בפינו טענות אשר ישפיעו בהרבה נגד זיון עיראק. אנו המצדדים בחיזוק האזור נגד התקפה, לא נוכל להתנגד בשכנוע נגד מתן עזרה הגנתית לעיראק במגמה לחזק את מעברי הרי עיראק. לכן, בין אם נרצה או לאו, נדמה לי כי עיראק תקבל סיוע צבאי במידה ותהיה מוכנה לקבל על עצמה כל אשר מותנה בקבלת סיוע כזה.

נוסף על הרושם החזק שיש לי כי דאלס סיכם משהו בשטח זה עם שישקלי, והודעתו הברורה של ביירוד – ברי כי סוריה לא תסכים למתן עזרה צבאית לעיראק,

אשר בה היא חושדת, מבלי שתקבל גם היא. לכן נראה לי כי ההתנגדות שלנו אולי תפריע אבל לא תמנע מתן נשק למדינות ערב אלה, בעיקר כאשר הפרצה הראשונה תהיה עיראק, מדינה שמצבה הגיאוגרפי שקול בעיני המחליטים נגד התנגדותנו.

נוסף על הנאמר לעיל השאלה אם כדאי לנו לצאת במלחמה חריפה נגד זיון סוריה (אפילו אם פירושה "גם לך גם לי לא תהיה") היא לדעתי שאלת הסכנה היחסית שלדעתנו צפויה לנו מסוריה, ועל שאלה זו מסוגל רק המטה הכללי שלנו לפסוק.

אפשרות נוספת שכדאי לשקול היא האם כדאי לנו מבחינה כספית לקבל את ההצעה למפעלים אשר עלולים להכניס כספים במידה שתאפשר רכישת יותר נשק מאשר היינו מקבלים במסגרת הסיוע. ייתכן מאוד ומפעל אחד בנגב היה משחרר לנו כספים כאלה שבהם היינו יכולים לקנות נשק לפי רצוננו ובכמויות הנראות לנו. (ייתכן ונוכל אולי להגיע להסדר עם האמריקנים, לפיו יסכימו למכור לנו נשק בקביעות תמורת הסכמתנו לקבל את המפעלים.)

חשוב עד מאוד מבחינה כלכלית שניכלל בתכנית סיוע צבאי בהקדם, כי הצעת הסיוע הכלכלי כבר נמצאת במדרון בקונגרס בה בשעה שסיוע צבאי עדיין נחשב כסוג סיוע שיימשך. נוסף על כך כולל סיוע צבאי תכניות לרח"ל [רכש חוץ־לארץ] נשק במדינה המקבלת סיוע ובנקודה זו נודעת לנו חשיבות רבה. כאן כדאי לציין כי תכנית המפעלים איננה דווקא לאורך ימים ולבטח, ונוכל לאחר לחץ מתאים והמלצת המשלחת האמריקנית לעבור לתכנית נשק בשנה השנייה.

אין, לדעתי, להשוות במקרה זה למקרה קניית נשק (כגון מטוסי הדחף) עת טענו, "גם לי גם לך לא תהיה",[2] כי בקניית נשק לא נוכל להתחרות עם הערבים – מה שאין המצב בכל הנוגע לסיוע חינם.

ההחלטה מחייבת סיכון מחושב ולדעתי יכולה היא להתקבל רק בארץ ועל בסיס חישובי המטה הכללי. אולם במסגרת הנתונים אשר בידי – הנני להמליץ שנמשיך בפעולותינו להדגיש יותר את רצוננו לקבל סיוע צבאי מאשר התנגדותנו למתן נשק לעיראק וסוריה. אפשר, לדעתי, במסגרת המשא־ומתן המדיני השוטף ללחוץ על צורת הסיוע הנראית לנו אולם העיקר הוא להתחיל בתכנית עבורנו, כי אין לשכוח את החישוב כי לא עמדתנו אנו עלולה להיות המכרעת. ההחלטה המכרעת תהיה בידי גנרל הול, סגן הרמטכ"ל, באם לפי התכנית הנוכחית יסע לבדוק את המצב באזור במגמה להציע תכניות לניצול כספי הסיוע הצבאי, ואז גם יינתן לשלטונות בארץ להשפיע על הלך מחשבותיו כפי שיחליטו.

בסיכום אני ממליץ שנמשיך להתרכז במאמצינו לקבל סיוע צבאי, וכן שכבר עתה נסכם לעצמנו את הצורה אשר בה נרצה לקבל את הסיוע, בהתחשב עם מצבים שונים.

באם יוחלט בארץ להתנגד למתן נשק לסוריה, חייבת פעולתנו להיות מתוכננת כך שתשאיר לנו מקום לתמרון מדיני ושתמנע סכנת התנפצות סיכויינו לקבלת סיוע על עמדתנו נגד סוריה. יש להיזהר מלהגיע למצב שלפיו יחליטו בממשלה או בקונגרס, כתוצאה מהתנגדותנו החריפה, שגם להם וגם לנו לא יינתן. קיימת נטייה חזקה כזאת

2. ראה מס' 4 ו־6.

בלאו הכי ולא רצוי ללבותה, כי אני סבור שבמשך הזמן נזכה אנו במסגרת הנוהלים הקיימים ביותר סיוע צבאי מאשר מדינות ערב.

ח. הרצוג – אלוף משנה
נספח צ.ה.ל.

277

הערת־עורך
Editorial Note

מסירת טיוטת איגרת מממשלת ישראל אל ממשלת ברית־המועצות
22 ביוני 1953

ב־22 ביוני הגישו נציגי ישראל לשגריר הסובייטי בסופיה את טיוטת האיגרת של ישראל על חידוש היחסים עם ברית־המועצות. השגריר אמר כי ימסור את הטיוטה לממשלתו ונראה ששרי החוץ הם שיחתמו על האיגרות. הוא הוסיף כי ידוע לו שממשלתו רוצה לפתור את בעיית היחסים עם ישראל "ולעלות על דרך הידידות". (טיוטת האיגרת לוטה למכתב רזין אל לבבי, 2.7.1953, 130.11/2507/5; על השיחה ראה מברק מצירות ישראל בסופיה אל משרד החוץ, 22.6.1953, שם.) בפגישה נוספת ב־27 ביוני הגיבו הסובייטים על הנוסח המוצע ומסרו את הטיוטה של תשובתם. ראה מס' 282 והערה 5 שם. ראה גם מס' 288 והערה 4 שם ומס' 289.

278

א. אילת אל מ. קומיי
E. Elath to M. Comay

Tel. L10740 מברק
Outg.: 93.04/41/13 נוסח יוצא:

London, 22 June 1953

Saw today Bowker to whom conveyed your IL150 and MT32.[1] He said Glubb's statement regrettable but followed violent statements by our press and military spokesmen. I denied anything similar Glubb's outburst ever emanated from official Israeli spokesman and stressed generally restrained

278
1. בשני המברקים הנחה קומיי את אילת להביע לפני משרד החוץ הבריטי את תגובתה החריפה של ישראל על דבריו של גלאב פחה בראיון שפורסם ב"ניו יורק טיימס" (ראה מס' 274 והערה 1 שם). אם מבקשת ממשלת בריטניה שהציבור בישראל יבחין בין עמדותיו של גלאב ובין המדיניות הבריטית, הדגיש קומיי, עליהם להכחיש פומבית את דבריו. (המברקים מ־21 ביוני בתיקים 130.09/2319/2 ו־130.09/2377/1.)

tone our press comment in face continuous provocation and murderous attacks by Jordan. Replying my representations based your MT32 he said that though Glubb officially Jordanian and takes his orders from Jordan government they will consider what can be done meet our feelings this matter. He was careful not commit himself anything definite, alluding to what he called "difficulty of helping in one field and damaging in another".

Before I left he mentioned Jordan's readiness meet our senior military representatives indicating that their refusal meet representative on higher level did not – as explained to me by Ross[2] – imply refusal arrange meeting senior military representatives both sides.[3]

Elath

279

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Orig.: 130.02/2420/18 :מקור

Washington, 22 June 1953

Subject: Report on Discussions with Mr. Harold Stassen and Department of State on Israel's Financial Position

Embassy Discussions:

During the United Jewish Appeal Conference in Washington on June 6–7 Dr. Rosenblueth and Mr. Green informed me of the grave prospect of default which faced us in the following week. The Treasury had placed great hopes in a transaction connected with the German Compensation Agreement, which would have made some 20 million dollars available to carry us through until October. It now appeared, as Dr. Goldman confirmed, that these hopes had been dispelled. Certain smaller items in the Treasury's expectations had also failed to mature, and there were no possibilities of meeting our bank obligations beyond June 13.

The Treasury representatives, supported by Mr. Eshkol's cables, asked me to request the immediate release of the available remnant of the current United States MSA [Mutual Security Act] grant. According to Dr. Rosenblueth, even this release would not carry us to safety for a long period; but it could be supplemented by other smaller items in such manner as to win respite until the end of July.

2. ראה מס' 272.
3. השווה דיווח של באוקר על השיחה במסמך מ־22 ביוני, PRO, FO/371/104784.

While financial default would be a grave event in almost any circumstances, it is difficult to imagine any political or psychological situation in which that contingency would be more demoralising and humiliating for us than at this particular time.

Mr. Eshkol[1] and Mr. Kollek had suggested that we also give notice of our intention to seek the release of 20 million dollars from the new MSA grant when it became law, in order to make our credit position secure until October. However, these cables left the final action to our discretion. I accordingly decided to accompany our request for the immediate release of current funds with an initial application for a new funding loan of 75 million dollars from the Export-Import Bank.

The reasons for this decision were:

(1) We should maintain the principle that we need new and additional aid, rather than a mere manipulation of aid already available.

(2) If the request for new aid is refused, the idea of releasing grant funds in cash for debt relief will almost certainly arise as a counter-proposal by the United States. To this we may gracefully acquiesce; but there is no reason to make it our own doctrine.

(3) There is no firm assurance that Congress will not cut the third Grant-in-Aid to such an extent that our request for 20 million dollars in cash will appear untenable. No such prospect affects our request for a new funding loan.

Negotiations with Mr. Stassen:

On Saturday evening, June 6 I had a brief informal conversation with Mr. Stassen at dinner. He referred to his conversations in Israel and asked if we would follow up here with detailed information on our debt problem.

I naturally used this opening to tell him that we would approach him in the next few days, both on our short-term crisis, which required an immediate cash release of the remaining grant funds, and on the general debt problem which required supplementary assistance by the United States. On the first point he said that Congress disliked cash releases; on the second that the Export-Import Bank was the only instrument even theoretically available. However, I should approach him with a strictly personal memorandum and thus give him time to reach a view before the matter was raised in other Departments, or at lower levels.

Accordingly, a letter was drafted to Mr. Stassen and delivered to him on the morning of June 11.[2] The text is enclosed in the appended material.

279

1. ראה מס' 247.
2. במכתב הזה ביקש אבן את עזרתה של ארצות־הברית בשני פתרונות מקבילים לבעיות חובותיה קצרי המועד של ישראל: האחד, שחרור 7 מיליוני הדולר הנותרים שהגיעו לישראל מכספי המענק של אותה שנה כדי לכסות את חובותיה המיידים של ישראל; והאחר, פתרון כולל של ביסוס החובות על־ידי הלוואה של הבנק לייצוא וייבוא שתהפוך את החובות קצרי המועד לחוב אחד ארוך מועד (130.20/2485/6).

On June 9 I had informed Mr. Byroade[3] of my intention to proceed with Mr. Stassen along the lines of that letter. This came at the end of a long and exhausting political discussion and Mr. Byroade's only reaction was to hope that we would ask for nothing involving new legislation.

Mr. Tannenwald, who together with Mr. Sherman had joined our counsels on this matter, was active in expressing the urgency of the problem at high levels of the Mutual Security Agency. Thus, when I saw Mr. Stassen on Monday, June 15, he had been carefully briefed.

Our survival until Monday, June 15, had not been easily achieved. Dr. Rosenblueth had called from New York on Thursday to say that he would reach the end of his tether the following day (June 12). More time could be gained only by an emergency mobilisation of funds from the JDC [Jewish Distribution Committee] and Hadassah, with a promise that they would be returned as soon as the Embassy had effected the release of MSA funds in Washington. I spoke to Mr. Leavitt and Mrs. Rosensohn that day in tones of highest urgency, and they eventually complied by jointly making two and a half million dollars available to Dr. Rosenblueth for the week beginning Monday, June 15. I must add that with Hadassah the utmost persuasion was required to induce them to make funds available to save Israel from default. Past disagreements between Mr. Eshkol and Hadassah, of which I know nothing, were invoked by Mrs. Rosensohn in her conversation with me.

Summary of Conversation – June 15:

I told Mr. Stassen that circumstances compelled me to change the degree of emphasis which my letter of June 11 had placed on our two requests. It was now desperately urgent to effect the immediate release of the 7 million dollars available under the Mutual Security grant, since we were already living on the strength of emergency measures taken the previous Friday, and could see no other salvation ahead. Even the release of the remaining grant funds would not totally solve our problem. However, it would be the central core around which we would gather other fragments of revenue, and thus possibly hold out until the end of July. In the meantime, we should like to use the time for a discussion of a more fundamental solution. As we saw it, the only avenue was a funding loan from the Export-Import Bank.

Mr. Stassen said that he had carefully read my letter which was fully in accord with our conversation on June 16.[4] This matter had been discussed between our two governments for a full year. It was now high time that we receive a clear reply indicating the basic approach of the United States to this problem. If I wished to make a formal application to the Export-Import Bank, I could, of course, do so, and he was not advising me in any contrary sense, but it might be better for us to know in advance what the current thinking of the Administration was.

3. ראה מס' 257.
4. צ"ל: 6 ביוני.

The United States had learned from experience that Israel's short-term indebtedness problem was unusually critical and onerous. In this connection, he was interested in what I had just said to him to prove that the Israel Finance Minister had at his disposal in liquid cash a sum no greater than $100,000,000 a year and that this sum in turn was no greater than Israel's actual volume of short-term debts falling due within that same period. I pointed out that export earnings and Grant-in-Aid revenues were rarely available in free and liquid form, and that the same was true of our prospects with respect to the German Compensation Agreement. I had pointed out that within the general problem of a total scarcity of revenue there was an additional difficulty arising from the small proportion of that revenue which ever became available to the Treasury for free financial operation. Mr. Stassen seemed very impressed with this point, to which my attention had been previously redirected by Mr. Sherman.

Mr. Stassen went on to say that the United States would not be disposed to solve the totality of this problem, as we had described it in terms of $75,000,000 to $100,000,000. On the other hand, the United States Government was disposed to participate in the alleviation of the difficulty. It would not be in my interest to press him now to define the measure or method of such participation. He could not give any answer until Congress had acted on the Mutual Security legislation now before it. Until that legislation was completed, he would not know either what Israel's prospect was in the year ahead, or what his own capacity of assistance would be, since this would depend entirely on the authority granted by Congress to the Executive Branch. He therefore suggested that I raise the matter with him again as soon as the Mutual Security legislation was passed. He appreciated, however, that we had the problem of holding out until then. For that reason, he was disposed to meet the request which I had made for an immediate release of grant funds to help tide us over the forthcoming period. Such diversions of Mutual Security funds were not popular in Congress which preferred to see the United States invest in constructive development. However, the crisis which I had portrayed gave him no choice. Naturally, his approval would have to be confirmed by the State Department and the Treasury. He suggested that I should pursue the matter with the former, while he would take care of the latter. We agreed that our associates would meet the following day to expedite the fulfillment of Mr. Stassen's agreement.

I expressed appreciation of Mr. Stassen's frank reply. It was the first authoritative indication that we had received of the American attitude to the problem which we brought before the United States Government a year ago. I then sought to clarify Mr. Stassen's suggestion that we await the passage of the Foreign Aid Bill in Congress. This seemed to imply that what Mr. Stassen had called "United States participation" in the solution of our debt problem would have to come out of MSA grant funds. If this were so, then we had our reservations. We already lived on a minimal import program, and the

diversion of MSA funds to debt repayment was little better than a palliative. It was taking money out of one pocket to put in another, thus creating a deficiency in the first.

Mr. Stassen said, with great care and deliberation, that my implication might be correct, but on the other hand, it might not. He would say to me now that supplementary loan assistance – and he had the Export-Import Bank in mind – was not excluded. The position was that greater coordination now applied in the expenditures of the United States Government whether by grant or by loan. The Treasury now had to keep a situation map showing the expenditures disbursed each month. It did not matter in this respect, whether it was grant or loan. All money leaving the Treasury each month for any destination was recorded in an effort to maintain constant control of federal expenditures. To sum up, he must have the legislation behind him before he knew in what measure and through what instrumentality the United States would participate in solving the problem which we had brought before it.[5] In all circumstances, however, he hoped that we would maintain the encouraging progress which we had recently made in keeping our imports and other foreign currency expenditures within the limits of our revenue. The view which I had expressed on the preferability of supplementary loan assistance to the mere diversion of available MSA funds could be argued more appropriately when the MSA legislation had been passed and we knew where we stood. At the moment, he would say no more than that some loan assistance was not necessarily excluded.

The conversation which lasted 40 minutes touched more general issues. Mr. Stassen portrayed some of the financial woes and difficulties of the United States, to which I responded with appropriate gestures of condolence and compassion, adding that all free countries had a stake in the financial stability of the United States. Mr. Stassen responded to this with enthusiasm.

The clear and specific character of this conversation was a source of relief after so many talks with the new administration's leaders which have been characterised by an amiable, but maddening vagueness.

Mr. Sherman and Mr. Lewin reached swift agreement with MSA [Mutual Security Agency] representatives the following day on the method of releasing current Grant-in-Aid funds. Although we had asked for 7 million dollars, Mr. Stassen had authorised them to release only 6 million dollars. We thought that this might be inadvertent, since we ourselves at one period had thought and said that no more than 6 million were available. I called Mr. Stassen on the telephone and was told that he knew that 7 million were available, but he preferred to release only 6 million dollars in order not to "scrape the barrel". The logic of this remark is still not apparent to me, but it

5. ראה מס' 304 ו־312.

was quite clear that there was no prospect of arguing the point without a delay which we could not afford.

On Wednesday, Thursday and Friday, with the sands running out quickly, we pursued the State Department's confirmation of Mr. Stassen's recommendation. Dr. Lewin and Miss Herlitz were engaged by Mr. Troxel, Mr. Skiles and Mr. Waller in clarification of certain details already clear to MSA. On Friday, June 19 I had to call Mr. Jernegan to draw attention to the fact that time was getting short, and that the very result which the whole operation was intended to avoid might come upon us early next week unless the matter was brought to a conclusion. Mr. Jernegan said that the Department insisted on having Secretary Dulles' personal signature, since this was the first action on which the present administration had considered a cash release of Grant-in-Aid funds. Mr. Dulles was embroiled in the activities of Mr. Syngman Rhee.

At 6 p.m. on Friday, June 19 we were finally informed of Mr. Dulles' approval. Letters have been exchanged between Mr. Stassen and myself on the terms of the release. The texts are appended herewith.[6] It will be noted that my final paragraph builds a bridge towards a continuation of this discussion. Whereas Mr. Stassen does not wish to discuss the matter with me until after the MSA legislation is passed, no such inhibition need apply to other levels at which clarifications may proceed. Tomorrow, Tuesday June 23 I have invited Mr. Martin (Secretary Dulles' assistant for Mutual Security) and Mr. Paul (Assistant to Mr. Stassen) to lunch with Mr. Goitein, Mr. Sherman and myself in order to clear the ground for subsequent negotiations.

Conclusions and Recommendations:

1. We have learned that it is the Administration's present intention, if Congress authorises the full 70 million dollars for Israel economic aid, to make some 15 million dollars available in cash toward meeting our debt problems. This figure could probably be augmented to 20 million dollars; but, of course, it would be at the expense of the Mutual Security program in Israel. On the other hand, if the Congress makes sharp reductions in the proposed grant to Israel, the Administration will make provision for debt assistance by recommending a loan from the Export-Import Bank. The motive for this approach is political. It is considered easier for the United States to help Israel within the framework of an existing program approved by Congress than to extend another act of special assistance.

2. This proposal would, of course, have certain advantages. First, the diversion of Grant-in-Aid funds to meet debt crises would be frankly accepted as an objective of the Mutual Security program. Thus, we would not

6. המכתבים (סטאסן אל אבן, 20.6.1953, 130.02/2420/18; אבן אל סטאסן, 22.6.1953, 130.20/2485/6) לא הודפסו כאן.

incur possible refusals at critical moments, on the grounds that such diversion was against the intent of Congress. The fact that we have been saved by a hair's breadth on three of four occasions does not mean that we are destined by Providence never to fall over the precipice. A prior understanding that 15 to 20 million dollars of grant funds was always available for the "Rescue Rosenblueth" operation would contribute something to our stability. Second, the Export-Import Bank avenue would remain open to genuine applications for development loans.

3. On the other hand, this solution does not really involve additional aid. It merely requires the same amount of money to do more flexible work. *There is, therefore, much to be said for maintaining our pressure for an Export-Import Bank funding loan for as great a proportion of our short-term debt as we can get the United States to undertake under Mr. Stassen's formula of "participation".* It seems to me that we should lose nothing by this course; for even if we are refused, the United States itself will fall back on the proposal to solve the problem by disbursements of Grant-in-Aid funds. It is true, as Mr. Eshkol fears, that a funding loan might close the Export-Import Bank to us for development loans. But, surely, if our debt problem were substantially relieved, the Treasury would be able to make corresponding provisions for financing bigger and better development schemes. Moreover, by pressing our request for a funding loan we create at least a theoretical possibility of double assistance, i.e., 15 million dollars from the Grant-in-Aid which the Administration already seems resigned to allot; and perhaps a further loan of 10 to 15 million dollars from the Export-Import Bank to increase American "participation" in the solution of our indebtedness problem.

4. At any rate it is absolutely vital that we reach an early decision as between paragraphs (1) and (3) above, since there is no time to be lost in pursuing the matter under the shelter created by last week's operation.

5. It is not certain that either of the solutions described above will be available before our present funds run out. There is a real danger that we shall again face the prospect of default before the United States Government has legislative authority to come to our rescue in any form. *It is, therefore, pressingly urgent to devise means at once for enabling the Treasury to surmount August, and if possible, September, without depending upon a further act by the United States Government.* I have no idea how this can be done unless we succeed in creating some liquid cash on the basis of the German Compensation Agreement. I suggest that every conceivable effort be devoted to this end within the coming weeks; and that meantime the Embassy receive instructions to proceed in accordance, as I would hope, with the recommendation contained in paragraph (3) above.

Abba Eban

תדריך מאת שר החוץ
Guidelines by the Minister of Foreign Affairs

130.11/2512/24

תל אביב, י׳ בתמוז תשי״ג
23 ביוני 1953[1]

יש לנהוג בתדריך זה
כבחומר סודי ביותר

העברת משרד החוץ לירושלים

1. משרד החוץ יעבור הקיץ לירושלים. אין לפרסם זאת או להכריז על כך. בתשובה לשאלות יש לענות: (א) כי מנוי וגמור עם הממשלה להעביר את משרד החוץ לעיר הבירה; (ב) כי הדבר עתיד להתבצע בקרוב. יש להימנע לחלוטין מלנקוב כל תאריך או מועד שהוא להעברה.

2. המשרד יעבור כמעט כולו בבת אחת וישוכן במבנים המיוחדים שהוכנו בשבילו בשטח הקריה בירושלים. רק מחלקת החקר תישאר בקריה של תל אביב עד שיוכן מעון גם בשבילה בקריה הירושלמית. כן יישאר שמור לעת־עתה בשביל המשרד בקריה של תל אביב הבית המרכזי, בו משוכנות כיום לשכות השר והמנהל הכללי ומחלקת הצופן. בבית זה תסודר חוליית קשר עם הנציגויות הזרות לתקופת מעבר, כפי שיבואר להלן.

3. עם ביצוע ההעברה יפרסם המשרד הודעה מתאימה אשר תשמש קו לנציגויות. מעתה יש לנצל כל שעת כושר להסברת רקע ההעברה בשיחות עם נציגי השלטון וחברי הסגל הדיפלומטי. אין ליזום פגישות ושיחות במיוחד לשם בירור העניין אך יש להשתמש בכל הזדמנות נאותה כדי לגלגל שיחה עליו ועל־כל־פנים יש להיאחז בכל שאלה מפורשת מהצד שכנגד לשם הסברתו כהלכה. ההזדמנויות להסברה זו תרבינה והצורך בה יגדל לאחר ההעברה, כאשר זו תשמש בלי ספק נושא למאמרים בעיתונות ועניין לענות בו בשיחות.

4. בראש וראשונה יש להדגיש כי אין בהעברה שום צעד מדיני מחושב או חידוש עקרוני כלשהו, אלא יש להציגה כשלב מעשי בתהליך מוכרח של התפתחות. זה שלוש שנים וחצי משמשת ירושלים מחדש עיר בירה, בה שוכן כבוד נשיא המדינה, בה מתכנסת הכנסת, בה מתקיימות ישיבות הממשלה. בה גרים ראש הממשלה ורוב השרים. בה נמצאים כמעט כל משרדי הממשלה. בה יושב[ים] כסאות משפט בית־הדין העליון. היה ברור מראש כי מוקדם או מאוחר יועבר הנה גם משרד החוץ. הממשלה הודיעה ברבים וחזרה כמה פעמים באזני כל המעוניינים על רצונה להעבירו. היא הסבירה בהזדמנויות אלו כי אין זו בשבילה בעיה עקרונית אלא שאלה מעשית גרידא,

280

1. בהערה מקדימה לתזכיר נאמר שהמסמך נכתב סמוך לצאתו של שרת לחופשה ב־21 ביוני.

הווי אומר, זו הייתה בעיקר שאלת שיכון המשרד ושיכונם של עובדיו, אשר פתרונה חייב הכנות ממושכות. עתה, שהכנות אלו הושלמו, אין לגבי הממשלה שום מניעה לבצע את ההעברה.

5. הסיבה המעשית להעברה פשוטה בתכלית. אין ארץ ברחבי תבל שבה כל משרדי הממשלה שוכנים בעיר אחת בעוד שמשרד החוץ בלבד נמצא בעיר אחרת. מבחינה זו הייתה ישראל המדינה היחידה בעולם היוצאת מהכלל והיא לא יכלה שאת את הניתוק הזה לזמן בלתי מוגבל. כריתותו הממושכת של משרד החוץ מיתר משרדי הממשלה נתנה אותותיה לרעה בכל שטחי אחריותו ופעולתו. נפגעו מזה הן משרד החוץ הן משרדים אחרים והדבר היה לרועץ ליעילות השלטון בכללותו. נשללה ממשרד החוץ היכולת להשפיע באורח מהיר וסדיר על החלטותיהם ופעולותיהם של משרדים אחרים בעניינים הנוגעים לתחום אחריותו. כן נמנעה ממשרדים אחרים האפשרות להימלך ולהסתייע במהירות הדרושה במשרד החוץ לגבי עניינים שהם זקוקים בהם לעצתו ולעזרתו. התוצאה הייתה החלטות בלתי שקולות, צורך תדיר לשוב ולעיין במה שכבר הוחלט, תרעומת על אי־שיתוף פעולה, טענות הדדיות, חיכוכים מיותרים וגם משגים מזיקים. לא כל מגע או התייעצות יכלו להסתדר על־ידי הטלפון. במידה שנעשה ניסיון לפתור את הבעיה על־ידי סידור פגישות בירושלים יש ששכר תקנה זו יצא בהפסדה. הנסיעות התדירות של עובדים אחראים לירושלים ושהיותיהם הממושכות בעיר הבירה הוציאום ממסלול פעולתם הסדירה, ניתקו אותם לפעמים ברגעים רציניים ביותר ממחלקותיהם, השביתו את הכפופים להם, האטו את קצב העבודה ושיבשו את מהלכה. אין לשער כלל את ביטול הזמן, בזבוז האמצעים וריפוט העצבים שגרם משטר משונה ומופרך זה אשר אין דומה לו בשום מדינה שבעולם.

6. לא השלטון הישראלי בלבד סבל ממשטר זה. גם ענייני המדינות הזרות המיוצגות בישראל היו קורבנותיו. כושרו של משרד החוץ להבטיח את רגישות הממשלה לשיקולי מדיניות החוץ ולקשרי הידידות וההנאה ההדדית עם מדינות אחרות נתחבל בהרבה על־ידי אי־מציאותו במקום המעשה בשעת ההכרעה ועל־ידי פיגורו הכללי אחרי קצב העבודה בבירה. נוצר גם רקע לכפילות מיותרת ולאי־הבנות טרדניות. נציגים זרים נאלצו לעתים קרובות לעלות לירושלים לשם סידורו המעשי של עניין הנתון בסמכות אחד המשרדים מבלי שמשרד החוץ ידע על כך. יש שהתנהל משא־ומתן על אותו עניין בעת ובעונה אחת עם שני משרדים ללא קשר ביניהם אלא לאחר מעשה. יש שהנציג הזר הוכרח לטפל באותו עניין פעמיים, קודם עם המשרד הנוגע בדבר בירושלים ואחרי כן עם משרד החוץ. אילו היו כל שלושת הגורמים מרוכזים במקום אחד נקל היה לפתור את הבעיה על־ידי פגישה משולשת מתוך קיצור הדרך ומניעת כל בלבול.

7. נתיב ייסורים כאוב ביותר מינה הגורל בנסיבות אלו לשר החוץ עצמו. ההתרוצצות הבלתי פוסקת בין תל אביב ורמת גן לבין ירושלים הפכה לו אורח חיים. הוא נדרש לעלות לירושלים לכל ישיבה של הממשלה, לכל ישיבה של ועדת שרים שהוא חבר בה, לכל התייעצות אישית עם ראש הממשלה (ואלו הן כמעט דבר יום ביומו), לכל תשובה לשאילתה בכנסת, לכל ישיבה בכנסת שנדון בה עניין הנוגע לו, לכל ישיבה של ועדת חוץ וביטחון של הכנסת, לכל הצבעה בכנסת שקולו דרוש בה למפלגתו או לקואליציה הממשלתית, לכל מסיבה רשמית המחייבת נוכחותו, לכל פגישה המוכרחה להתקיים דווקא בעיר הבירה. כמעט בכל שבוע ושבוע עומד שר

החוץ בפני הברירה אם לעלות לירושלים ולרדת שלוש או ארבע פעמים יום אחר יום או להישאר בירושלים שלושה או ארבעה ימים רצופים. בין אם הוא נוסע וחוזר לסירוגין ובין אם הוא מאריך שבת בעיר הבירה, מתקפח קשה כושר פעולתו האישי ומתחבלת עבודת המשרד כולו. נקל לשער גורלו של משרד שאין האיש העומד בראשו מבקר בו יומיים או שלושה או ארבעה ימים בכל שבוע ושבוע. כן לא יקשה לדמות את מצבו הגופני והנפשי של ראש משרד הנאלץ לחלק עצמו תמיד בין שתי ערים, ולא לפי איזו שיטה קבועה ואחידה אלא מתוך היענות לתביעות הבאות במפתיע וללא כל יכולת של תכנון יציב. ואחרי הכול, למרות כל ההתחכמות וקיפוח השינה והמנוחה, הוכרח שר החוץ לוותר כמעט בכל שבוע הן על נוכחות בוויכוח חשוב בכנסת, הן על השתתפות באיזו התייעצות ממשלתית רצינית והן על הדרכה אישית בניסוח מסמך או בקביעת תוכנה המדויק של פנייה דיפלומטית אשר הוא נושא באחריות ישירה להם.

8. אולי המפגע הרציני ביותר שלקה בו משרד החוץ לרגל ניתוקו מהבירה הייתה הרגשת הבדידות והתלישות שהשתררה בו. עמידתו מחוץ למעגל הכללי של השלטון וריחוקו ממרכז המדינה היו בעוכריו מכמה וכמה בחינות והחלו מאיימים עליו בנגע החמור ביותר – מצב־רוח של סיכלון (frustration) וסכנת הניוון הפנימי. ההרגשה כי מצד אחד הולכת ומתקפחת השפעתו על מהלך העניינים בממשלה ומצד שני כי אין הוא מקבל השראה מספקת ממחשבתם והלך־רוחם של הממשלה כולה ושאר המשרדים, עכרה את רוח העובדים יותר ויותר. הניתוק הפך מכשלה שאין לשאתה עוד.

9. בפני אנשים שאינם מתמצאים בסבך העובדות נקל להציג את העברת משרד החוץ לירושלים כמעשה התגרות חדש של ישראל בסמכות האומות־המאוחדות. לא כן הדבר למעשה. במידה שדבר היות ירושלים בירת ישראל משמש מעצור שאין להתגבר עליו בדרכו של כל ניסיון לבצע את בינאומה המלא של עיר הקודש כולה, הרי מעצור זה היה קיים ועומד זה שנים ויעמוד בעינו גם להבא בין אם יעבור משרד החוץ לירושלים ובין אם יישאר בקריה של תל אביב. כשם שאי העברת משרד החוץ לירושלים לא הקלה בשום פנים על הגשמת הבינאום כן לא ההעברה הופכת את הבינאום ממשטר שהוא בר הגשמה למשטר שאינו בר הגשמה. להשאיר את משרד החוץ מחוץ לירושלים משום שעצרת או״ם החליטה פעם על בינאום העיר הרי זה לנקוט כלל של זה לא נהנה וזה חסר – ר[וצה] ל[ומר] או״ם אינו נהנה ומדינת ישראל חסרה.

10. כן אין להעברת משרד החוץ לירושלים כל קשר, מאיזו בחינה בינלאומית שהיא, עם עניין השמירה על המקומות הקדושים. נקודה חיונית זו חשוב להדגישה ולהסבירה בכל כוח השכנוע האפשרי. יש להסתייע בהגדרה המחודשת של עמדתנו בשאלת המקומות הקדושים כפי שניתנה בנאום התשובה של שר החוץ לוויכוח בכנסת

ביום 17 ביוני 1953 [2] (י.נ. 684). כוונתו הבלתי מפורשת של אותו פרק בנאום הייתה להחליש מראש את הזעזוע שעלולה לגרום בדעת־הקהל העולמית בשורת העברת משרד החוץ לירושלים. שוב יש להסביר, כי כשם שאי מציאותו של משרד החוץ בירושלים לא עזרה לאו"ם להטיל פיקוחו על המקומות הקדושים, כן מציאותו שם בשום פנים לא תפריע לו לעשות זאת. יתר־על־כן, אם מבחינתה החיצונית של המדינה אין כל קשר בין בעיית המקומות הקדושים לבין בעיית מקומו של משרד החוץ, הרי מבחינה פנימית יכולה העברת משרד החוץ לעיר הבירה רק לסייע לשמירת המקומות הקדושים שבתוכה ולמילוי ההתחייבות הבינלאומית המוטלת על המדינה בנידון זה. משרד החוץ, כאמור לעיל, הוא אבר הרגישות של המדינה לגבי מעמדה ואחריותה הבינלאומיים. באין משרד החוץ בירושלים עלולה הממשלה לגלות פחות רגישות לגבי אחריותה למקומות הקדושים מאשר בהיות משרד החוץ שוכן ופועל כאן. נניח כי אירעה איזו תקלה למקום קדוש בירושלים ודרושה התערבות דחופה של השלטון לתיקון המעוות. ברור ממילא כי משרד החוץ יהיה יותר ער וזריז לדרוש ולבצע התערבות כזו מאשר משרד האוצר או משרד העבודה, למשל. נמצא כי עניין המקומות הקדושים עתיד להרוויח, ולא להפסיד, מהעברת משרד החוץ לעיר הבירה.

11. אנו יודעים היטב כי מעמדה הבלתי־מוסדר של ירושלים מבחינה בינלאומית – נוכח החלטת הבינאום של 1949 שלא בוצעה, משום שלא ניתנה לביצוע, ובהיעדר כל החלטה אחרת במקומה – עלול למנוע או לעכב את העברתן לירושלים של נציגויות המדינות הזרות שבישראל. אבל העברת משרד החוץ לירושלים כשלעצמה אינה מחייבת, משום בחינה רשמית, את העברת הנציגויות הזרות לשם. נניח אנו יודעים מראש כי הממשלות הזרות המיוצגות אצלנו עתידות להחליט, כולן או רובן, להשאיר את משרדי נציגויותיהן בתל אביב או ברמת גן. מצב כזה מעמידנו בפני ברירה פשוטה: או להשאיר את משרד החוץ לאורך ימים צמוד לנציגויות חוץ ומנותק מיתר משרדי הממשלה או להצמיד את משרד החוץ למשרדים אחרים ולהרחיקו מנציגויות חוץ. ניתוח מעמדו של משרד החוץ במצבו כיום והדאגה לענייניה הראשוניים של מדינת ישראל אומרים ברור כי עלינו לבחור בדרך השנייה. מה יעשו אז הנציגויות – הרי זה עניין לממשלותיהן. אם יבחרו להישאר באשר הן שם, יצטרכו להתפשר עם אי־הנוחות, ביטול הזמן ובזבוז האמצעים הכרוכים בנסיעות לירושלים לשם מגע עם

2. הוויכוח בכנסת על מדיניות החוץ של ישראל התנהל במסגרת הדיון על תקציב משרד החוץ ב־15–17 ביוני. בעניין המקומות הקדושים אמר שרת בדבריו ב־17 ביוני את הדברים האלה: "אין כל סתירה בין ריבונות ישראל בירושלים לבין סיפוק המשאלות הבינלאומיות לגבי המקומות הקדושים שבתוכה. במידה שיש כאן בעיה בינלאומית מעשית, אין לה פתרון אלא על יסוד ההבחנה הגמורה בין מעמד ירושלים כעיר בירה לבין מעמד המקומות הקדושים שבתוכה... הכרזנו בכמה הזדמנויות ... כי אנו מבינים היטב את האחריות אשר מטילה עלינו עובדת מציאותם של מקומות קדושים לדת הנוצרית בתחום ריבונות ישראל בירושלים. ממשלת ישראל הודיעה כי היא מקבלת על עצמה את מלוא האחריות לביטחונם, לשמירת חסינותם, להבטחת חופש הגישה אליהם – בתנאי ביטחון נאותים – ולמתן מלוא האפשרות של פולחן בלתי מופרע בתוכה... עמדנו בהתחייבות הזו במלואה, לפי מיטב יכולתנו... ממשלת ישראל שוקדת לא רק לעמוד בהתחייבותה לגבי המקומות הקדושים הנמצאים ברשותה אלא היא נותנת את מלוא ההקלות לבני הדת הנוצרית, בין תושבי הארץ ובין הבאים מבחוץ, לעבור מירושלים הישראלית לשטח המוחזק על־ידי ירדן, כדי לבקר ולהתפלל במקומות הקדושים, הנמצאים שם." (דברי הכנסת, מושב שני של הכנסת השנייה, כרך XIV, עמ' 1641.)

משרד החוץ. אם ירצו לייעל את עבודתן ולחסוך כספים בחשבון ארוך – יעברו לירושלים. אנו מקווים כי יבחרו בדרך השנייה אבל אין אנו באים בשום פנים לכפות בחירה זו עליהן. אנו נצטער על הקושי שתגרום להן העברת המשרד, אבל אין אנו רואים מנוס מזה. על־כל־פנים, איש לא יוכל להאשימנו כי נהגנו חיפזון, להפך, התאזרנו סבלנות למעלה משלוש שנים. בינתיים חלפה עצרת אחרי עצרת ללא קבלת שום החלטה חדשה. בינתיים חלו כל החבלות והסיבוכים בעבודתנו אשר תוארו לעיל. המצב שנוצר הוא לבלתי נשוא. כמה זמן עוד עלינו להמתין? מנין כי אם נמתין – יבוא הפתרון לבעיה הבינלאומית? ומה אם לא יבוא? אין לנו ברירה אלא להעביר את המשרד ועם זה להכריז מחדש כי נכונותנו לקבל עלינו דין של פיקוח בינלאומי על המקומות הקדושים קיימת ועומדת כמקודם.

12. בהנחה, כי בסופו של חשבון יכריע השכל הישר והנציגויות תעבורנה בהדרגה לירושלים, הננו מוכנים לראות את הישארותן בתל אביב וברמת גן כזמנית ולנהוג כלפיהן, במידת האפשרות, לפנים משורת הדין כדי להקל עליהן את תקופת המעבר. לשם כך נקיים חוליית קשר אתן בקריה של תל אביב. נושיב שם, לעת־עתה בקביעות, איש אחראי ממחלקת הטקס. כן נאפשר להן מסירת שדרים והודעות בכתב על־ידי אותה חוליה. ננהיג כלל כי לשיחות עם השר, המנהל הכללי ומנהלי המחלקות על הנציגים הזרים לעלות לירושלים – כשם שהם עולים כבר היום אם רצונם לבקר את הנשיא, ראש הממשלה, שר האוצר וכד׳ – אבל אין כלל בלי יוצא מהכלל ולכן בתקופת המעבר לא יימנעו אנשינו מרדת לפעמים לקריה של תל אביב כדי לקיים פגישה עם נציג זר.

13. אין כל ספק כי המדינות הערביות יקימו קול צווחה כי הנה שוב מפירה ישראל בעזות מצח החלטות חגיגיות של או״ם ומתנקשת בכל היקר והקדוש לעולם הנוצרי. צעקתן בעבר הייתה מכוונת לטשטש את העובדה כי ירושלים הפכה מכבר בירת ישראל בפועל ממש ולהציג את העברת המשרד כצעד ראשון בכיוון זה. יש לפקוח עיניים על העובדות לאמיתן ולהוקיע את הזיוף שבתעמולה הערבית. כן יש להסביר ולחזור, כי אין למדינות ערב שום עניין מיוחד בירושלים כשלעצמה, ועל־כל־פנים חרדתן החמורה לגורל המקומות הקדושים לנצרות אינה אלא צביעות ומרמה, וכל עניין ירושלים אינו לדידן אלא קרניים לנגח את ישראל.

281

א. אבן אל ה. ביירוד (ואשינגטון)
A. Eban to H. Byroade (Washington)

Copy: 93.03/3007/4 :העתק

[Washington], 23 June 1953

Confidential

Dear Mr. Byroade,

May I summarise the position concerning the Israel–Jordan frontier in the light of my urgent conversation with Mr. Jernegan last Friday [19 June], and

the message which this Embassy subsequently received from the Department of State. I deeply appreciate the Department's vigilant interest in this question.

My government has never considered that General Glubb's intervention might be an effective substitute for earnest representations by the United States in Amman.

An interview has now appeared under the name of General Glubb in the New York Times of June 18, 1953.[1] This irresponsible statement does not support the view that General Glubb either recognises the gravity of the situation or is moved by a sincere desire to bring the Jordan border under control. In particular, since the Mixed Armistice Commission has, on more than a dozen occasions, implicated the armed forces of Jordan in armistice violations, General Glubb's statement to the contrary is simply false, and raises serious doubts as to the spirit in which he approaches the problem of the armistice.

In these circumstances it is still my government's view that representations by the United States in Amman would have a salutary effect on the position, especially as the United States has not hesitated on previous occasions to draw the Israel Government's attention to possibilities of improving the border situation.

According to our information, Jordan still refuses General Riley's proposal for a high-level meeting to discuss permanent measures for bringing border troubles to an end. If only for this reason, it would seem premature to abandon the idea of United States representations in Amman.

Since I called at the Department on Friday, June 19 further casualties have been inflicted by Jordan on Israel personnel: one soldier was killed on June 18 and two watchmen were shot at, one fatally, on June 19. In the first instance the Jordanian authorities might claim an erroneous passage by a training unit a few yards over the border, although even this could have been cleared up without fatal reaction. The second case, however, would appear to be a continuation of the deliberate murderous infiltrations which have been the subject of our complaint these many months.

May I therefore express the hope that the Department of State will maintain its active interest in this matter and give renewed consideration of the advisability of presenting its concern to the Government of Jordan.[2]

Sincerely yours,

Abba Eban

281

.1 ראה מס' 274, הערה 1.

.2 ראה מס' 285.

282

ג. אבנר וב. רזין אל משרד החוץ
G. Avner and B. Razin to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 84
נוסח נכנס: 130.11/2507/5

סופיה, 28 ביוני 1953

לבבי. הרוסי ביקש פגישה היום[1] והפעם הביא וודקה, קאביאר, ואירח כמנהגם והחזיקנו שעה אחרי התכלית.

(א) מבקש להביא מכתבנו[2] חתום על־ידי השר ממוען לשר החוץ אלא בנוסחנו בנקודה שלוש חסרה המלה "בריתות" אחרי המלה "הסכמים" כפי שהם ביקשו מלכתחילה.[3] באנגלית מבקש להוסיף אחרי המלה "Alliance" המלים "or command". אני מציע להוסיף לא מלה זו אלא "or pact".

(ב) לגבי פרסומת מבקשים פרסום מכתבנו ותשובתם במלואם ואין רואים צורך בקומוניקאט.

(ג) מסר ברוסית נוסח תשובתם כדלקמן: כידוע הוטלה ב־9/2 פצצה על־ידי פושעים בשטח צירות ברית־המועצות בתל אביב וכתוצאה נפצעו קשה אחד העובדים ובני משפחה של עובדים. בקשר לכך החזירה ברית־המועצות את הציר ועובדיו וניתקה את היחסים הדיפלומטיים עם ישראל. ב־28 במאי פנתה מדינת ישראל בהצעה לממ[שלת] ברית־המועצות לחדש היחסים הדיפלומטיים בין שתי המדינות.[4] ממ[שלת] ברית־המועצות בעיינה בהצעה קיבלה לתשומת־לב הבעת הצער העמוק והסליחה מצד ממ[שלת] ישראל בעד הפשע וכן הודעתה שלמרות שחיפוש האשמים טרם נתן תוצאות ממ[שלת] ישראל ממשיכה בחיפוש כדי לאסרם ולהעמידם לדין. כמו־כן קבלה ממ[שלת] ברית־המועצות לתשומת־לבה הודעת ממ[שלת] ישראל שלא תשתתף באיזה שהוא הסכם או ברית שיש להם מטרות תוקפניות נגד ברית־המועצות.

בהתחשב בהבטחותיה של ממ[שלת] ישראל ובהתאם למדיניותה של קיום יחסים נורמליים עם מדינות אחרות וחיזוק שיתוף־הפעולה בין העמים מוצאת ברית־המועצות לאפשרי לחדש היחסים הדיפלומטיים עם ממ[שלת] ישראל.[5] עד כאן.

מאחר שנוסח זה השמיט לגמרי כל גילוי ידידות לישראל שבהודעתם הראשונה בעוד שאנו רק החלשנו אך לא השמטנו הבטחותינו ומכיוון שהם הבטיחו שדבריהם על יחסם לישראל יבואו לביטוי בתשובתם ומאחר שהם באו היום בדרישה נוספת מצאנו לנכון לערער על חוסר ביטוי הידידות. אמר שיבריק הביתה.

282

1. הפגישה התקיימה ב־27 ביוני. ראה רזין אל לבבי, 2.7.1953, 130.11/2507/5.
2. ראה מס' 277 (הערת־עורך).
3. השווה מס' 245, 246 ו־269.
4. השווה מס' 236 וראה השגותיו של אבנר על הפרשנות הסובייטית בדבר יוזמת ישראל לחידוש היחסים במס' 287, סעיף (2).
5. השווה עם הנוסח הסופי של איגרת ברית־המועצות במס' 289 ו־298.

(ד) אמר שיומיים לאחר שנביא מכתבנו החתום יביא תשובתם החתומה ואז צריך להסכים על תאריך הפרסום. מה הצעתכם.[6]

אבנר רזין

283

ו. איתן אל מ. מקלף
W. Eytan to M. Makleff

העתק: 130.02/2432/3

תל אביב, ט"ו בתמוז תשי"ג
28 ביוני 1953

סודי

הנידון: פגישת ישראל-ירדן ברמה גבוהה

לפי בקשת נציגכם הנני להעלות את הצעות משרד החוץ לסדר־היום בפגישה ברמה גבוהה בין נציגי ישראל ונציגי ירדן, העומדת להתקיים מחר ה־29 ביוני.[1]

בהתחשב עם העובדה כי היסוד לפגישה הנזכרת לעיל נעוץ בבעיות הלחימה המשותפת נגד הסתננות, הכרחי כי נציגי ישראל יבואו מזוינים ראשית־כול בהצעות בקשר לבעיה זו.

לפי הסעיף הראשון של הסכם המפקדים המקומיים מ־8.6.53,[2] התחייבו שני הצדדים להורות לשלטונות המקומיים ולמפקדים הצבאיים למנוע מעבר בלתי־חוקי של קו שביתת־הנשק. לפי דעתנו יש להסתמך על התחייבות זו, להצביע על העובדה כי מאז תאריך חתימת ההסכם נמשכו אמנם מקרי ההסתננות, למנות התקריות העיקריות אשר אינן מעידות על נקיטת אמצעים יעילים על־ידי ממשלת ירדן למען מניעת ההסתננות, ולבקש לדעת מה הם הצעדים בהם עומדת ממשלת ירדן לנקוט למטרה זו.

סעיפים 4,3,2 של הסכם המפקדים המקומיים מתייחסים לפעולות הצדדים לאחר מקרי ההסתננות. גם לחלק זה של ההסכם כדאי שיהיו לנציגינו הערות והצעות. למשל אף־על־פי ההתקשרות המהירה של נציגי ישראל עם נציגי ירדן לאחר התקריות אשר אירעו מאז חתימת ההסכם, ולמרות מסירת ידיעות מסוגים שונים בקשר לתקריות, לא נודע עד עתה על אף מקרה של מעצר האשמים בפעולות איבה אלה על־ידי שלטונות ירדן ועל הענשתם. נציגינו צריכים להיות מוכנים לדון בבעיות הנובעות מחלק זה של הסכם המפקדים ולהציע שיפורים בביצועו.

6. לבבי הסכים לניסוח שהציעו רזין ואבנר בפסקה (א) של המברק וכן להצעת הסובייטים לפרסם את חילופי האיגרות. (מברק SO80, 2.7.1953, 130.11/2507/5.) ראה גם מס' 288.

283
1. ראה מס 286.
2. ראה מס' 256.

כן נראה לנו רצוי להציע סימון משותף של קו שביתת־הנשק. בנקודה זו כדאי להסתמך על העובדה כי בזמנו החליטה ועדת שביתת־הנשק על פעולה משותפת זו.

אנו סבורים כמו־כן כי נציגינו צריכים להציע הסכם החלפת קרקעות בשטחים כגון קלקיליה, בהם כפרים מנותקים מחלק של אדמותיהם על־ידי קו שביתת־הנשק, תמורת קרקעות באזורים אחרים. הסכם כזה אפשר לתאר כצעד נוסף למניעת הסתננות, ויש להזכיר כי הסכמה עקרונית על כך הושגה כבר בזמנו בין שני הצדדים. כן אפשר אולי להציע חלוקת שטחי הפקר, אשר עליה הוסכם בזמנו עקרונית, אף כי חלוקה כזו אינה קשורה באותה מידה עם לחימה נגד הסתננות כמו החלפת קרקעות.

חשוב למדי להביא לכך ששני הצדדים ימשיכו להיפגש ברמה הגבוהה. בהתחשב בין היתר גם בשיקול זה, סבורים אנו כי על נציגי ישראל בפגישה ראשונה להסתפק בדיון הנוגע במישרין בבעיות ההסתננות והתקריות לאורך הגבול ולהציע הצעות מעשיות ומתקבלות על הדעת בשטח זה. עלינו לשמור לפגישות הבאות הצעות מרחיקות לכת יותר, כגון: הצעות לשיפור היחסים והאווירה בין הצדדים בדרך כלל, על־ידי ביצוע סעיף 8, הימנעות מהצהרות תוקפניות וכדומה.

בברכה,

ו. איתן

284

א. בן־חורין אל מחלקת ארצות־הברית
E. Ben-Horin to the United States Division

העתק: 93.08/358/3

ואשינגטון, 30 ביוני 1953

סודי

הנידון: סיוע צבאי לארצות ערב – שיחה עם מר ג׳רנגן

נוכחו – מר ד. גויטיין
מר ג׳רנגן, סגנו של מר ביירוד
מר ואלר
א. בן־חורין

1. הרקע:

בעקבות נאומו של מר דאלס מ־1 ביוני,[1] שיחת השגריר עם מר ביירוד,[2] וכתבת איי.פי. מתאריך 22 ביוני,[3] נדונה בשגרירות צורת מלחמתנו נגד תכנית ממשלת

284

1. ראה מס׳ 243 (הערת־עורך).
2. ראה מס׳ 257.
3. בכתבה ב״ניו יורק טיימס״ נאמר שממשלת ארצות־הברית החליטה להציע למדינות ערב הסכמים נפרדים להספקת ציוד מלחמתי לשם חיזוק הגנת המזרח התיכון מפני הקומוניזם.

ארצות־הברית לספק סיוע צבאי לאחדות מארצות ערב. סוכם, ואכן גם שר החוץ הכריע בכיוון זה, שבשלב הראשון יש להתנגד לעצם הרעיון של אספקת נשק לארץ ערבית, וכי אין עדיין לבוא בהצעות לפשרה כגון אספקת נשק באותו זמן גם לישראל. כצעד ראשון במאבקנו נתבקשה שיחה עבור הציר עם ג'רנגן.

2. השיחה:

הציר פתח בשבחו את עדותו האחרונה של מר ג'רנגן בפני ועדת החוץ של הסנאט והוסיף שבמידה שאפשר לשפוט על סמך נאומו של מר דאלס מיום 1 ביוני, חזר מזכיר המדינה מהמזרח התיכון משוכנע שלא תיתכן הגנה אזורית יעילה כל עוד מריבות וסכסוכים פנימיים משסעים את המזרח התיכון. גם מר גרדינר בעדותו הביע דעות דומות. אולם לפתע הופיעה בעיתונות ההודעה שבדעת ממשלת ארצות־הברית לספק נשק לארצות ערב. ישראל מסובבת מדינות עוינות, שמרביתן משמיצות אותה השכם והערב. עיתונות ערבית קוראת למלחמת נקם, שישכלי תובע את הידוק החרם הכלכלי. באותה שעה, ארצות־הברית מדברת על זיון מדינות ערב. מדינות אלו מדברות על חיסול ישראל בדרך זו או אחרת. הציר גם הביע את השתוממותו על כך שבכתבת איי.פי. מדובר על אספקת נשק לארצות ערב עכשיו וסיוע צבאי לישראל אולי במועד מאוחר יותר. נכון הוא שמדינה המקבלת סיוע צבאי מארצות־הברית חייבת לחתום על התחייבויות מסוימות. האחת מהן היא תמיכה במערב בסכסוך העולמי, והשנייה היא התחייבות לא להשתמש בנשק למטרות תוקפניות. אשר להתחייבות הראשונה, אין ישראל רואה סימנים לתמיכה ערבית במערב. האם ארצות־הברית באמת חושבת שעל־ידי קצת נשק היא יכולה להגביר את רצון ההתנגדות של מדינות אלו לאויב חזק מן החוץ? ואשר להתחייבות השנייה, הרי אין כל טעם להכחיש שאספקת נשק למדינות המדברות על מלחמת נקם מעמידה אותן בניסיון חמור להשתמש בנשק זה על־אף כל התחייבות. הציר הזכיר את דברי נשיא לבנון הנוכחי אשר לפני שנתיים השיב לשאלתו של עיתונאי אמריקני שאין כל ערובה לכך שהתחייבות של אי־שימוש תוקפני בנשק אמריקני אכן לא תופר ביום מן הימים. הזכיר גם את דברי סנאטור סמיט אל מר ג'רנגן בעת שמיעת העדויות. סמיט אמר אז שקשה להאמין שאם מדינות ערב מקבלות נשק ומתקיפות את ישראל, הן תשתמשנה רק בנשק שכבר יש בידיהן ולא תשתמשנה גם בנשק החדש. הציר סיים באמרו שממשלת ישראל הטילה עליו לתבוע מממשלת ארצות־הברית למנוע אספקת נשק למדינות ערב עד אשר תהיה עדות לנכונותן לחיות עמנו בשלום ועד שתהיה עדות מצדן למאמץ משותף עם המערב ואתנו נגד תוקפן מן החוץ. אם ארצות־הברית רוצה, כפי שאנו מאמינים, להביא חיי שלום למזרח התיכון, הרי אינה מקדמת כלל את מטרתה על־ידי אספקת נשק לארצות ערב.

מר ג'רנגן אמר שלדברי הציר צליל מוכר. למען האמת הוא חייב לומר שבמשך החודשים האחרונים לא חל שינוי ממשי בעמדת ארצות־הברית בשאלה זו. הגנת המזרח התיכון חלשה כיום כפי שהייתה וארצות־הברית סבורה עדיין שיש לחזק הגנה זו. רק אשר לצורת החיזוק יש שינוי בגישה. ארצות־הברית נטשה בלב כבד את רעיון הקמת .M.E.D.O [Middle East Defense Organization] "בזמן הנוכחי". כלומר לפחות לשנה–שנתיים. אין ארצות־הברית חושבת עוד שיש לספק נשק בעת ובעונה אחת לכל ארצות ערב, ובאמצעות ארגון מרכזי. הברירה היחידה היא שיתוף־פעולה

צבאי "סלקטיבי" או בילאטרלי. סוריה ועיראק הן מדינות הבאות בחשבון לשיתוף־פעולה כזה; פאקיסטן וישראל אף הן. מצרים הייתה באה בחשבון לולא צרותיה עם הבריטים.

אשר לסיפור איי.פי., הריהו נכון ביסודו, אבל נימתו אינה מדויקת. אין ממשלת ארצות־הברית מתחייבת לומר שלא תיתן ציוד לארצות ערב בלי לתת ציוד דומה לישראל באותו זמן. ייתכן שארצות ערב תקבלנה סיוע צבאי קודם, אולם אין כל תכנית הקובעת כך, כי לא עובד כל לוח זמנים.

ההבדל בין גישת ישראל וגישת מחלקת המדינה הוא הבדל שבשיפוט (judgment). בעוד שישראל רוצה שארצות־הברית תדרוש מהערבים נקיטת צעדים ברורים לקראת שלום, וסבורה שסיוע צבאי לארצות ערב הוא מסוכן לישראל בהיעדר צעדים כאלה, ועלול רק להגביר את הנוקשות הערבית, הרי מחלקת המדינה סבורה אחרת. היא חושבת שהתניית תנאים למפרע עלולה רק להזיק למטרה המשותפת של חיזוק האזור, וכי מוטב לספק קצת נשק ולראות, איך הדבר עולה. אחר כך, the Department will play it by ear. מכל מקום, כל הנשק שארצות־הברית עלולה לספק לערבים במשך שלוש השנים הבאות לא יהווה סכנה לישראל אלא אם ירוכז בארץ ערבית אחת. יש גם לזכור שבחלק מהנשק תזכה פאקיסטן (יותר מכל מדינה נפרדת אחרת), והרי ממנה אינה נשקפת סכנה. מכל מקום נשק לא יגיע אלא כעבור שנה–שנתיים לפחות אחרי שהוא יוזמן בבית־חרושת. כל זה במקרה שהקונגרס יאשר הקצבה לסיוע צבאי.

הציר טען שמבחינה פסיכולוגית הגישה האמריקנית היא גישה בלתי־נכונה בתכלית. לו הוא, הציר, ערבי רגיל, היה מסביר לעצמו את מדיניות ארצות־הברית כדלהלן: "אומרים לנו שארצות־הברית היא ידידת ישראל. אנו אויבי ישראל. אנו משמיצים אותה בכל הזדמנות; אנו תובעים מלחמת נקם; אנו מהדקים את החרם ומנסים להחניק את המדינה הזאת; והנה ארצות־הברית מספקת לנו נשק מבלי שאנו נתבעים לשנות את גישתנו כלפי ישראל, שהיא הרי ידידתה של ארצות־הברית. זו ראיה שאין ארצות־הברית שוללת כל־כך את עמדתנו כלפי ישראל, ואף מוכנה לתת לנו עידוד." הציר הזכיר את המצב בארץ־ישראל בשלטון המנדטורי. מדי פעם שהיחסים בין הערבים והיהודים החריפו והבריטים לא התערבו בתוקף כדי להשקיט את הרוחות, אמרו הערבים: "הממשלה אתנו, הבה נתקיף את היהודים". וזה מקור מאורעות 1929 ומאורעות 8–1936. אין אנו מצפים לכך שהערבים יחתמו אתנו על הסכמי שלום מיד. אבל אנו דורשים שיפור ממשי ביחסים לפני חיזוק צבאות ערב.

הוספנו שאין יסוד לטענתו של ג'רנגן שפיזור כמות נשק בין ארצות ערביות אחדות אינו מהווה סכנה רצינית לביטחון ישראל. מאז מלחמת הערבים בישראל מנסים הערבים להציג את עצמם כחלשים וכמסכנים מבחינת ציודם הצבאי, ולהצדיק בזה קניות נשק בהיקף עצום ודרישה לסיוע צבאי חינם מארצות־הברית. הרי בוודאי משקיפי ארצות־הברית בסוריה מוסרים למחלקת המדינה על הקצב המוגבר של חימוש הצבא הסורי, ודבר זה נכון במידה רבה גם לגבי צבאות ערב אחרים. הטענה שסוריה היא חלשה ומסכנה אינה אלא אגדה. מכל מקום לא יהיה זה מציאותי להתעלם מן העובדה שלגבי ישראל ארצות ערב נוהגות בשיתוף־פעולה ניכר, ובוודאי ארצות ערב יחד אינן יכולות בשום פנים לטעון שמבחינת ציודם נופלים צבאותיהן מצבא ישראל.

לטענתו של ג'רנגן שהרי יש פה ושם נכונות ערבית לשאת ולתת אתנו בנושאים מסוימים, השבנו שאנו מתכוונים למשא־ומתן כן ולא למין משא־ומתן שמטרתו היא למשוך אותנו באף ולהופיע באור הגון כלפי ארצות־הברית. הדבר המינימלי – אמרנו – שאנו מצפים לו ממדינות ערב תמורת נשק אמריקני הוא ביטול החרם נגד ישראל. אין צעד זה תובע הצהרות חגיגיות מאת מנהיגי ארצות ערב המסכנות את חייהם, כי אם הדבר תובע בעיקר צעדים אדמיניסטרטיביים מתאימים. בהיעדר ביטול החרם, אין אנו רואים כל עדות שהיא לנכונות ארצות ערב לשפר את האווירה עם ישראל. למחלקת המדינה יש עתה אמצעי לחץ רציניים על ממשלות ערב כי הרי לא ארצות־הברית רוצה לכפות נשק על סוריה ועירק, כי אם מדינות אלו ביקשו את הנשק. כאשר אנו מבקשים סיוע צבאי אנו באים בכפיים נקיות כי פנינו לשלום. על מדינות ערב להראות בצורה משכנעת שגם כפיהן נקיות. לטענת ג'רנגן שיש לנסות להגדיל את הכוח הלוחם באותן ארצות נגד רוסיה, השבנו בשאלה האם אין מחלקת המדינה סבורה שכוח לוחם זה יהיה יעיל יותר אם יראה רק חזית אחת לפניו, ולא חזית שנייה בעורפו.

מר ג'רנגן סיים את השיחה באמרו שהוא רשם את טענותינו "ההגיוניות" וימסור אותן לממונים עליו, אולם הוא, באורח פרטי, אינו יכול לומר שיחול שינוי בעמדת ארצות־הברית בעניין זה גם אחרי תעצומותינו.

3. סיכום:

דברי ג'רנגן בראשיתם ובסיומם, וכן האווירה בה ניהל את חלקו בשיחה, נותנים מקום להנחה שבשאלה זו קיימת גישה סופית, מאושרת במישור גבוה, ואנו שומעים שההחלטה בדבר סיוע צבאי נתקבלה לא רק על דעת מחלקת המדינה בלבד כי אם כנראה גם במועצת־הביטחון של ממשלת ארצות־הברית. דברי ג'רנגן מראים, לדעתנו, שלפני קבלת ההחלטה כבר הובאה בחשבון ההתנגדות הישראלית וההתנגדות היהודית בכלל, וכי בדעת מחלקת המדינה לבצע את תכניתה בשאלת הנשק – אם יהיו הכספים לכך – למרות כל התנגדותנו.

הדין־וחשבון הקצר על השיחה שנרשם על־ידי מר ואלר, ושראיתיו, משקף את נימתם זו של דברי ג'רנגן. הדין־וחשבון נשלח לשגרירי ארצות־הברית בכל המזרח התיכון, ולא תהיה להם כל סיבה להניח שתעצומות נציג ישראל השפיעו בהרבה על גישת מחלקת המדינה בשאלה זו.

יש רק להוסיף שבגלל אי־הבנה לשונית מצד בני־שיחנו האמריקנים את אחדים מדבריו של הציר, הם סבורים שהציר שם דגש מיוחד על שאלת לוח הזמנים בחלוקת הנשק לערב ולישראל. ניסינו לתקן רושם זה למחרת היום, אבל יש מקום לכך שגם בשיחות בקריה עם האמריקנים יודגש מחדש העיקרון ויוסר הרושם, אם עדיין קיים, כאילו ראש דאגתנו דווקא בשאלת לוח הזמנים.

בברכה,

א. בן־חורין

285

ה. ביירוד אל א. אבן (ואשינגטון)
H. Byroade to A. Eban (Washington)

Orig.: 93.08/360/2 :מקור

Washington, 30 June 1953

Dear Mr. Ambassador,

Thank you for your letter of June 23,[1] on the subject of difficulties along the Israel–Jordan frontier. I take this opportunity to set forth certain of our views regarding this situation.

The Department of State has in the past and is at present trying to grasp any opportunity that would result in a lessening of tensions in the Near East area. It is through such a progressive step by step solution of local problems that we see the best possibility of a political climate being reached that would make eventual peace possible. We have therefore sought to encourage the parties to achieve agreements wherever possible, whether they be on large issues or on those which on the surface might appear to be insignificant in themselves. We have not hesitated, where information available to us indicated such action was in order, to express to one or both of the parties our concern and, where appropriate, our condemnation of activities undertaken by citizens of the respective countries involved. Within this framework, I would like to take up some of the points raised in your letter.

Since we undersatnd that the Jordan Government, through the Arab Legion, is undertaking several constructive steps with a view to gaining a firmer control of its nationals in border areas, we do not believe that the Jordan Government is to be assumed to be acting in bad faith in the implementation of the Local Commanders' Agreement despite the recent incidents which have occurred. On the contrary, our information is that the Jordan Government is exerting itself to implement the agreement. We therefore feel that representations by the United States Government to the Jordan Government regarding these recent incidents would be inappropriate at this time. I am furthermore concerned at what has impressed me as undue haste by Israel to question the good faith of the Jordan Government because all border incidents did not come to an abrupt and immediate halt following signature of this agreement on June 8, 1953.[2]

I am sure that your Government is cognizant of the fact that the problems of control faced by the Jordan authorities, considering the large number of Arab refugees involved, vary considerably from those faced within the State

285

1. ראה מס' 281.
2. ראה מס' 256.

of Israel. Nevertheless, it is the obligation of governments to maintain order within their borders and to prevent unauthorized movements across borders, and this Government has not hesitated in the past nor will it hesitate in the future to advise the parties of its objections to such movements when they appear to be of the type dangerous to peace yet controllable by the governments concerned.

Your reference to the published interview of General Glubb brings to mind what we believe to be a pressing need for a calm and less emotional treatment of events along the armistice line in the press of both Israel and Jordan. The heavy concentration on, and often exaggerated treatment of, border incidents only makes for greater tension between the parties and decreases the possibilities of successful cooperation in establishing orderly conditions. The most desirable arrangement, of course, would be to have both parties refrain from waging a press war and rely upon established United Nations machinery for official pronouncements regarding activities of the Mixed Armistice Commission and the decisions which it renders.

Your statement that the Mixed Armistice Commission has implicated the armed forces of Jordan in armistice violations recalls the fact that units of the Israel Defense Forces have been involved in several violations, notable among which were the attacks upon the villages of Rantis and Falama.[3] An excellent example of the problem confronting those who undertake to analyze the border disturbances is provided by General Riley's report of May 8 to the United Nations Secretary General. You will recall that the report indicated there was no objective answer to such questions as who fired the first shot or shots on April 22 in Jerusalem;[4] but the fact that both sides had violated the armistice and had fired on civilian crowds was indisputable.

As noted in your discussion with Mr. Jernegan on June 12,[5] we are informed that the Jordan Government has agreed in principle to high-level discussions regarding the border situation. We hope that such talks will soon materialize.[6] Until such time as they do, we feel that the reinstituted Local Commanders' Agreement should be given every support possible by the parties.

In closing, may I say that the Department fully realizes the serious nature of the troubled conditions along the Israel–Jordan armistice line, and will continue to give the closest attention to the reports which it receives from the parties as well as other sources, taking appropriate action to encourage the implementation of the terms of the Israel–Jordan Armistice Agreement. Meanwhile, it would be most regrettable if either side should abandon the

3. ראה מס' 46, הערה 1.
4. ראה מס' 180 והערה 1 שם ומס' 230.
5. ראה מס' 264.
6. ככל הנראה ניסח ביירוד את המכתב לפני שקיבל את הדיווח על פגישת המפקדים, שהתקיימה ב־29 ביוני. (ראה מס' 286.)

Local Commanders' Agreement or take any other steps which will render more difficult the effective operation of the armistice machinery.

Sincerely yours,

Henry A. Byroade

286

א. לוריא אל שגרירויות ישראל בלונדון ובוואשינגטון
A. Lourie to the Embassies of Israel in London and Washington

Coded Tel. MT37 מברק מוצפן
Outg.: 130.16/2949/2 :נוסח יוצא

Tel Aviv, 30 June 1953

Monday's [29 June] talk Dayan, Jordan's Brigadier Enab Radi, Bennike, Vigier. Talk limited means combat infilt[ration]. Dayan placed responsibility squarely Jordan. We ready cooperate, stressed gravity.[1] Enab repeatedly claimed matter administrative, police, not political, [nor] military.[2] Dayan said cannot agree relegate border protection to police, *Zahal* [Israel Defence Army] will continue support border control. Practical steps: (A) improve communication; (B) better arrangements for local commander meetings; (C) exchange information, on this we said ready try again if acted on which not done in past.

In place Jordan suggestion further high-level meeting decided senior police meet July 8[3] on (A) (B) (C). At end Bennike asked stoppage press attacks both sides. Vigier summed up Jordan will take measures against infilt[ration], Israel cooperate with information.

Lourie

286

1. דיין ציין שלושה שטחי הסתננות עיקריים והעלה הצעות כיצד להתגבר על בעיות ההסתננות בכל אחד מן השטחים האלה: (1) עידנא (אזור בית גוברין) – סימון ברור של קו שביתת־הנשק, הרחקת מחנה הפליטים שבטרקומיה והגברת הפיקוח על התושבים; (2) ירושלים – תפיסתן של כמה כנופיות הפועלות בשטח, כנופיות שישראל כבר מסרה עליהן מידע לירדן; (3) גזרת קלקיליה – טול כרם – למנוע את עזרתו של המשמר הלאומי למסתננים, להרחיק מן הגבול פנימה את האנשים שעיסוקם הוא שוד והסתננות. (ראה סיכום הפגישה, א. שלו אל משרד החוץ, **30.6.1953**, **130.02/2429/5**.)
2. עינב דחה את הצעותיו של דיין. הוא אמר כי בעידנא כבר סומן הגבול לפני שנתיים; באשר לפליטים – אין אפשרות להעבירם לא משם ולא מאזור קלקיליה וגם אין בכך תרופה למצב משום שהמסתננים אינם מתושבי יישובי הגבול דווקא ויוסיפו להסתנן גם מרחוק. הוא גם דחה את האשמה שהמשטרה הירדנית משתפת פעולה עם המסתננים בגזרת טול כרם ובקלקיליה (שם).
3. בפגישה שנדחתה ל־9 ביולי החלו הצדדים בניסוח הצעות למלחמה בהסתננות. (ראה מברקי איתן לשגרירות בוואשינגטון, **7.7.1953**, **10.7.1953**, **130.09/2309/14** וכן טיוטות ההצעה הירדנית והישראלית הלוטות למכתב של קצין מטה לוועדות שביתת־הנשק אל משרד החוץ, **15.7.1953**, **130.02/2429/5**.) הפגישה הבאה התקיימה ב־21 ביולי. ראה מס' **311**.

287

ג. אבנר אל א. לבבי
G. Avner to A. Levavi

העתק: 130.11/2503/8

סופיה, 1 ביולי 1953

הנידון: המשא־ומתן עם הרוסים והמשך הפעולה

כבר בדואר שעבר שלחתי לך ניתוח של שלבי המשא־ומתן כאן. הפעם אני רוצה להוסיף כמה דברים שהם תיאורטיים או אקדמיים לגבי [ה]השתלשלות עד כה, וכן כמה דברים לגבי העתיד.

(1) מתוך עניין סתם אנו מנסים עדיין לחקור את התחלת כל ההתפתחות הזו שמובילה לחידוש היחסים. לגבי סופיה התאריכים הם אלה: סטלין מת ב־9 למארס, השגריר הרוסי חזר לסופיה לאחר חופשה ממושכת בערך ב־15 במארס. ב־4 באפריל כבר דיבר עם רזין בקבלת־הפנים ההונגרית לעיני כל הדיפלומטים ושאל לדעתו על ביטול עניין הרופאים.[1] ייתכן שעם בואו ממוסקבה ידע כבר שעומד לחול שינוי כזה. באמצע אפריל סיפר הצ'כי לרזין שהרוסי נתן הוראות להתקרב לאוסטרים ולישראלים,[2] כלומר אז כבר ידעו שיבואו שינויים לטובה באוסטריה ולגבי ישראל. פירושו שההחלטה העקרונית לגבינו ננקטה בחודש מארס או מחצית אפריל. בתחילת מאי, בקבלת־הפנים הצ'כית (8.5) אמר סופר "טאס" לרזין שהוא "חושב" שיבוא שינוי לטובה ביחסי ברית־המועצות – ישראל. באותו שבוע החל הפולני "לגשש" בדבר מכתב פנייה מצדנו.[3] ב־15 למאי דיברו כל הבולגרים בקבלת־הפנים שלנו כאן על זה שאנו צריכים לפנות. ייתכן שבשלב ההוא גם הם קיבלו הוראות לגשש אצלנו בדבר הצעד הראשון.

(2) כשהשבוע הרוסי הקריא לפנינו את נוסח התשובה שלהם[4] – שאתה מקבל במקור בדואר זה – שבו כתוב שב־28 למאי פנתה ממשלת ישראל[5] – קשה היה לרזין ולי לדכא חיוך קל על פנינו. אבל כדאי להזכיר שאת הפגישה הראשונה אתנו שהתקיימה כפי שכבר נוכחתי לאחר שהייתה להם התחייבות שכלפי חוץ יבוא הצעד הראשון מצדנו, פתח השגריר במלים: אמרו לי שאתם רוצים להיפגש אתי ולומר לי דבר. ברצוני לשמוע מפיכם מה בפיכם. כלומר למרות שלמעשה היה גישוש פולני וכו', הוא פתח כאילו זאת פנייתנו לממשלת ברית־המועצות, ובמכתבם מופיע כאילו ב־28/5 התחיל כל העניין על־ידי פנייתנו אליו...

287
1. ראה מס' 157, הערה 2; ראה גם מס' 154 (הערת־עורך).
2. ראה מס' 168.
3. ראה מס' 216 והערות 1 ו־2 שם והשווה מ. שרת, יומן אישי, כרך א, עמ' 64 ו־79.
4. ראה מס' 282 והערה 3 שם.
5. ראה מס' 236.

(3) מפה אני קופץ לפגישתנו האחרונה אתו, אשר התקיימה ביומיים יותר מוקדם מאשר הוא חשב קודם, ולכן חזרתי מבודפסט יותר מהר מאשר התכוונתי. לומר לך את האמת – לא הלכנו הפעם במצב־רוח מרומם כי היינו בטוחים שיערערו על החלשת ההבטחה שלנו בעניין הבריתות.[6] חשבנו שיעשו זאת לפחות כדי להציק – גם אם יקבלו לבסוף את הנוסח השני. לומר לך את האמת המלאה – מברקך בנידון לא הוסיף לנו עוז. אפשר בין היתר לטעון (איזה יתר, מהו היתר שאפשר לטעון) שאלה הבדלי נוסח[7] – כאשר ההבדל המדיני ברור ובולט לעין. כן, הרי אי אפשר להצדיק את החלשת ההבטחה המדינית בזה שקיבלנו שתי הערות טכניות גרידא מצדם וזנחנו משפט מדיני מסוים בעניין התנאי. איזו הצדקה יש בזה להחלשת הבטחתנו!? גם כיום אין אנו מבינים כיצד פועל אצלנו משרד החוץ ולא מתכנן את הקו המדיני בעניין כזה מן ההתחלה ועד הסוף. מה קרה? האם שבועיים קודם היו יותר ברוגז עם פוסטר [דאלס], או יותר שמחים שהעניין עם הרוסים מסתדר? קשה לי להאמין שהייתה כאן כוונה מתוכננת להציע יותר בהתחלה ואחר־כך לסגת. אני חושש שכאן יש שוב עניין הקשור בכל דרכי העבודה שלנו. אשמח לשמוע את ההפך. אצלם השינוי בעניין הידידות[8] היה בוודאי מתוכנן למפרע. אמרו לנו דבר אשר בגלוי לא מוכנים כנראה לומר אותו – בגלל הפלירט שלהם עם הערבים. כשערערתי על העניין הזה היו שלבי התשובה שלו אלה: קודם – שברצותם חידוש היחסים הריהם עושים אקט ידידותי ואין צורך להביע זאת במיוחד. שנית – שיחסים נורמליים ויחסי ידידות הם היינו הך. שלישית – שייתכן שמה שאנו מבקשים, יהיה באמת בנוסח סופי כי מה שהוא מוסר הרי זו רק טיוטה... רביעית – שיבריק את בקשתנו למוסקבה, חמישית – שבעצם אינו רואה מדוע לא יכניסו את אשר אנו מבקשים מפני שמה שכתוב עכשיו ומה שמבקשים זה אותו הדבר... כל שלב מאלה הוא תשובה שנתן לטענות שלי. לא ענה כמובן ישירות על טענתי שבטיוטה הראשונה זה היה ואחרי כך נעלם. ברגע מסוים הזכרתי לו שעוד בפגישה הראשונה שאל אותנו אם ישראל רוצה ביחסים דיפלומטיים או ביחסי ידידות, כלומר שהם כן מבדילים בין השניים (זאת בתשובה לטענה שיחסים נורמליים וידידות הם היינו הך). אז ענה פשוט שלא כך שאל, אלא שאל אם ישראל רוצה רק ביחסים דיפלומטיים או גם ביחסים נורמליים, ומאחר שענינו ששניהם – הנה כתוב יחסים נורמליים. פשוט שקר דיאלקטי. מעניין בקשר לכך לציין שטיטו באמת מבדיל בין יחסים דיפלומטיים ויחסים נורמליים. מהקטעים שאני מצרף, יוצא כאילו שהוא מבדיל בין שלושה שלבים: יחסים דיפלומטיים, יחסים נורמליים, יחסי ידידות. לפיכך יוצא מטענת הרוסי כלפינו שהם הולכים כעת עד השלב השני. אבל גם זה אקדמי גרידא.

(4) אני רוצה לנסות ניתוח של תוכם של הדברים: אני סבור כיום שהחלטת הרוסים לגבינו היא מקבילה להחלטה לגבי היוגוסלבים – וזה מחזיר אותי לרעיון שהברקתי

6. ראה מס' 282, פסקה (א) והשווה עם נוסח הצעת ישראל במס' 249.
7. לבבי הציע להסביר לסובייטים את ההבדלים בין הצעת נוסח האיגרת של ישראל מ־5 ביוני ובין טיוטת האיגרת שמסרה ישראל ב־22 ביוני, בנוגע לתביעתם שישראל תבטיח לא להשתתף בהסכמים ובריתות המכוונים נגד ברית־המועצות, "שבין היתר אפשר לטעון כי אלה הבדלי נוסח ולא של מהות". (ראה מברק לבבי אל צירות ישראל בסופיה, 24.6.1953, 130.11/2507/5; ראה גם חליפת מברקים בין אבנר ולבבי, 1.7.1953, 2.7.1953, 130.11/2507/5).
8. השווה מס' 246.

מיד אחרי פגישתנו הראשונה עם השגריר הרוסי כשניסיתי לפרש את שאלתו בדבר יחסים או גם ידידות – להכניס נורמליזציה טכנית בנציגות, ביחסים דיפלומטיים בכל אותם המקומות שזה אינו קיים בהם כרגע, כלומר בלגרד, אתונה, תל אביב, ברלין, וינה ואולי גם בכמה ארצות דרום־אמריקאיות שאתן נותקו היחסים מזמן. אין פירושו של דבר יצירת יחסים ידידותיים בתוכנם, כי זה קשור בפתרון כל מיני בעיות שלגביהם אינם מוכנים לוותר. אולם צעד פורמלי זה עושה רושם על דעת־הקהל שפני רוסיה שלום, ולכן מהווה חלק של התקפת השלום הנוכחית אשר הרי כמעט כולה מורכבת מג׳סטות שעולות מעט אך אשר הביאו כבר דיווידנדות עצומות מחוץ לכל פרופורציה לערכן האמיתי, בדעת־הקהל במערב אירופה. באתי למסקנה זאת לאחר ביקורי בבודפסט ושיחותיי שם, לאחר שראיתי [ש]בעניינים היהודיים גם הקטנים כסידור עניין השיירה, כמו גם בעניינים היוגוסלביים והעניינים הדיפלומטים המערביים – לא חל שום שינוי וויתור, ולאחר שראיתי את נוסח מכתב התשובה הרוסי אלינו שבו מושמטת ה״ידידות״. הם בוודאי הודיעו לגרורות על כוונה לחדש יחסים אתנו ועם בלגרד, ויחד עם זה אמרו להם שאין זה אומר שצריך – בכל אופן כבר עכשיו – לעשות ויתורים בשאלות המקומיות, שאינן ״בינלאומיות״ – ראה שיחתי במשרד החוץ ההונגרי ושיחתי עם הפולני בבודפסט.

אין לי ספק שבשאלות הגדולות (הבינלאומיות) הם רוצים להגיע למשא־ומתן כולל. שם יהיו אולי מוכנים לעשות ויתור פה ושם (אני בטוח שהם שומרים את העניין האוסטרי, למשל, כדי לעשות בו ויתור לא עכשיו, אלא במקרה שהדבר ייראה להם ככדאי במשא־ומתן הכולל עם מעצמות המערב). במשא־ומתן הגדול הם רוצים להכשיר את האווירה ואת דעת־הקהל שיהיה נוח לתביעותיהם וזאת עושים בג׳סטות הנוכחיות. במשא־ומתן הגדול הם רוצים להשיג מין יאלטה שנייה – כלומר הסכם כולל המבוסס על הסטטוס קוו של שני הבלוקים ואשר נותן לרוסים ערובות נגד התקפה אמריקאית–מערבית (לכן דברי צ׳רצ׳יל על ערובות קלעו אצלם למרכז מאווייהם – כי מטרתם באמת להשיג הסכם [המגביר] ביטחון רוסיה והגרורות). ותמורת הסכם כזה הם יהיו גם מוכנים לעשות ויתור של ממש פה ושם (אוסטריה ועוד).

אולם הכוונה הנוכחית היא להכשיר אווירה ודעת־קהל. הבעיות שלנו ושל היוגוסלבים ושל הדיפלומטים המערביים נוגעות למשטר הפנימי ובשטח זה אינם מוכנים לעשות כל ויתור, לא עכשיו ולא יותר מאוחר. דבר אחר היא התביעה לגבי פיצויים בעד רכוש מולאם. זה עניין של כסף ועל זה אפשר לדבר (צרפתים והלווטים בסופיה). אולם הגירה, עלייה, היתרי יציאה, פעולת נציגויות יוגוסלביות בגוש – אלה הם דברים הנוגעים למשטר הפנימי והם מנוגדים למשטר ובשטח זה אין בכל אופן לעת־עתה כל מקום לוויתור. בשטח זה יש ויתורים רק כשהמצב הפנימי, הלחץ הפנימי דורש זאת – הקלות בגרמניה ואולי בעוד מקומות אחרים; אבל לא יותר מזה. אין אצלם קשר ישיר בין הכנת האווירה למשא־ומתן הכולל, או אפילו למשא־ומתן הכולל עצמו, לבין תביעות בשטח ההגירה והיציאה, כי אלה דברים הקשורים במשטר הפנימי, אלה הם ויתורים של ממש בשטח הפנימי – ואלה אין עושים בכל אופן בשלב של ג׳סטות ושל הכנת דעת־הקהל.

מזה אני מסיק שחידוש היחסים לכשעצמו אינו מבשר שום הישגים של ממש בעניינים שלנו ברוסיה או בארצות הגרורות. ייתכן הישג מסוים אם המשא־ומתן

הגדול יביא הסכם כל־כך טוב לרוסים שהם כתוצאה ממנו ובעקבותיו יעשו איזה רלאקסאציה במשטר הפנימי. אין להניח שהמשא־ומתן הגדול, אם יבוא, יביא להם הצלחה מסוג זה. ייתכן שוב הישג מסוים אם מעצמות המערב תדרושנה ויתורים בשאלות כעלייה היהודית כחלק מהמחיר בעד הסכם טוב. אין להניח זאת כדבר מציאותי – אף כי אני חושב שמשרד החוץ צריך לפחות לדון באפשרות של גישה לצ'רצ'יל ובקשה שיעלה את העניין שלנו בשיחות עם הרוסים, אם אכן תהיינה כאלה. אני חושב שהמאמץ כדאי – ואם לא יסכים, לא הפסדנו שום דבר רציני. אני חושב שאת הניסיון הזה אנו חייבים ליהודי מזרח אירופה לעשותו.

איך ייתכן אפוא בכל זאת ניסיון להשיג הישגים של ממש במזרח אירופה? קודם־כול עלינו לראות את חידוש היחסים עם מוסקבה כהזדמנות לחזור לשם. איני רואה בזה לכשעצמו יותר מחידוש המגע. אלא יש דרך אחת שבה נוכל אולי להשיג מה שהוא מהם, והיא יצירת חשבון אינטרסים שבגללו יהיה אולי כדאי להם לעזור לנו פה ושם. כבר כתבתי לך על זה.[9] אני יודע את כל ההגבלות לאפשרות הזו כי אין אנו פינלנד עם כלכלה חזקה שלה שאינה זקוקה לעזרת ארצות־הברית ואין אנו אפילו הלבנון – להפך, בגלל הלבנון וארצות ערב אנו זקוקים כל־כך לעזרת ארצות־הברית.

למרות זה חושבני שיש לנו אפשרות וגם חובה מוסרית לגבי יהודי מזרח אירופה לעשות את כל האפשרי. אסור לנו למאוס בקטנות בשטח זה גם אם אין כל ביטחון למפרע שזה יביא לנו מה שהוא. מעניין בקשר לכך לציין שראש ממשלת אוסטריה, איש הימין, בנאומו בפרלמנט לפני 10 ימים כשפתח ויכוח על מדיניות חוץ, ובדברו על הצורך להשיג מהרוסים ויתור לגבי ארצו, דרש ברורות מן העיתונות לא לגרות את הרוסים ולא להשמיץ אותם ויותר מזה, רמז שאם לצפות לוויתור רוסי, ייתכן שצריך יהיה לחפש דרכים כדי לעשות מה שהוא בשטח המדיני אשר הולך לקראת האינטרסים הרוסיים, על־מנת שהדבר ייראה לרוסיה ליותר כדאי. הוא אמר זאת במלים זהירות ואילו הנואם הקומוניסטי דיבר בפירוש על זה שרק אם אוסטריה תעשה מה שהוא בשטח המדיניות הבינלאומית שהולך לקראת (לא מזדהה עם) האינטרסים הרוסיים – אפשר לצפות לכך שהיא תעשה מה שהוא עבור אוסטריה.

אני סבור שבקטנות שציינתי באחד ממכתבי הקודמים אפשר לנסות – לא יותר מזה – ליצור חשבון אינטרסים כזה לטובתנו. בכל אופן אין לדרוש מהרוסים מה שאין דורשים מהאמריקאים ומשום מעצמה אחרת. כולן פועלות כלפי אינטרסים ומעשים הדדיים. וכאן[10] שאצלן היסוד המוסרי־אידיאי גדול יותר – אבל ברובו זה עניין של אינטרס מדיני. אם לא ננסה קצת לעשות מה שהוא שהיא מעוניינת בו, אל לנו להתפלא שהיא אינה עושה עבורנו, ודווקא בשטח שבאופן סובייקטיבי קשה לה לעזור לנו – כי ההגירה היא מנוגדת לדפוס השלטון שלה.

כעניינים מידיים אני מציע הצעדים כדלקמן: זהו ניסיון לבנות משהו על עצם חידוש היחסים, גם אם אין אני בדעה – כפי שהסברתי – שצפויות לנו הצלחות אבטומטיות בעקבות חידוש היחסים.

9. ראה מס' 250.
10. כך במקור. אולי אפשר לקרוא: "נכון".

1. שבעת פרסום החידוש תודרך העיתונות של מפלגות הקואליציה על־ידי הסבר רציני שהצגת דרישתנו מברית־המועצות וארצות הגוש תהיה מופנית כלפי העתיד ולא תהיה מלווית השמצות על חשבון העבר, גם אם יש הצדקה אובייקטיבית להשמצות כאלו בדבר פעולות המשטרים הקומוניסטיים בארצות השונות בעבר.

2. שמשרד החוץ יורה מיד לכל נציגינו במזרח אירופה להביא רשמית לידיעת משרדי החוץ את נוסח שתי האיגרות בכתב. גם אם משרדי החוץ מכירים את התוכן כדאי הצעד הזה של הבאתו בפניהם מצדנו אנו.

3. שהמשרד יורה לראשי הנציגויות במזרח אירופה לבקר ביקור נימוסים אצל השגרירים הרוסים או ממלאי־המקום שלהם. ידברו על דא ועל הא ועל רצוננו בידידות הדדית וכו׳. גם כדאי לבחור כמה בירות (3 או 4) מחוץ למזרח אירופה שבהן יעשה ראש הנציגות שלנו ביקור דומה.

4. שמשרד החוץ יורה את נציגיו בפולין, צ׳כיה, הונגריה ורומניה לגשת תוך 10 ימים לאחר פרסום חידוש היחסים למשרדי החוץ ולהעלות מחדש תביעות ממדרגה שנייה, כמו: פולין – הרחבת השיירות לאיחוד המשפחות, בוקרסט – שחרור הישראלי הכלוא והתרת איחוד המשפחות של נשים בודדות ונשי ישראליים, פראג – שחרור אורן ואורנשטיין, בודפסט – שיירה ויציאת נשים של אזרחים ישראלים. איני מציע להעלות תביעות עלייה רבתי.

אני חושב שצריך לעשות הדבר בכל אופן, ויש במחשבתי גם חשבון כזה: ייתכן שבכל זאת כאשר תבוא התביעה הזו בכל בירה, תפנה בירה אחת או שתיים לרוסיה כדי לשאול אם יש כעת לעשות ויתור מסוג זה לישראל, וייתכן בכל זאת שעל זה תבוא תשובה רוסית שלא אכפת בעניין קטן, ואז נשיג מה שהוא קטן.

חוששני שאתה חושב שהפכתי קומוניסט או שאני חושב שהרוסים צודקים במדיניותם כלפינו ובמשפט סלנסקי וכו׳. אני מבטיחך שלא כן. אולם בבואי להתבונן במצבנו מול הרוסים איני יכול להתעלם מאותו חשבון האינטרסים שפועל ביחסי אומות וגם ביחסה של ארצות־הברית ואנגליה כלפינו. גם אלו אינן פועלות בגלל "העיניים היפות" ומדיניות ארצות־הברית, אבל גם של אנגליה, בשעה זו מראה זאת בעליל. גם הנאום היפה של צ׳רצ׳יל[11] אינו רק "בשביל העיניים"! אולי אין ביכולתנו לשנות אף בקטנות – אז המסקנה ברורה. אני מצרף כמה קטעי עיתונים הקשורים בנאמר לעיל.

גרשון אבנר

11. ראה מס׳ 209, הערה 1.

288

איגרת מאת מ. שרת אל ו. מולוטוב (מוסקבה)
Note from M. Sharett to V. Molotov (Moscow)

Copy: 130.11/2507/5 :העתק

Tel Aviv, 6 July 1953

Your Excellency,[1]

The Government of Israel has of late been aware of a noticeable improvement in the atmosphere surrounding international affairs and of the renewed widespread desire to arrive at peaceful and constructive solutions of the major international issues still pending. In pursuance of its consistent policy to seek the friendship of all peace loving nations and to contribute to the measure of its ability to the establishment of normal and harmonious relations between all peoples, the Government of Israel wishes at this juncture to raise the question of the resumption of diplomatic relations between the Union of Soviet Socialist Republics and Israel.

2. The Government of the Soviet Union severed its diplomatic relations with Israel after the explosion at the Soviet Legation in Tel Aviv of a bomb placed there by unknown criminals and the damage to person and property caused thereby. The Government of Israel recalls that in its Note of 10 February 1953 to the USSR Legation in Tel Aviv[2] it expressed its profound regret at the crime committed against the Legation and offered its apologies for it as well as full compensation for the injuries and material losses which the Legation and its personnel had sustained. The Israel Police has made every effort to detect the criminals and bring them to justice. It will be recalled that for reasons beyond the control of the Israel Police the investigation of clues on the actual scene of the outrage could commence only fifteen hours after its occurrence. Extensive searches were conducted in the offices of certain organisations as well as in private houses, and scores of persons suspected of possible complicity were detained [for] interrogation.

The investigation has unfortunately yielded no tangible results so far, but the issue is by no means dormant and the quest for clues is continuing with full vigour in the hope that the apprehension and trial of the criminals and the infliction upon them of condign punishment may yet prove possible.

3. The Government of Israel takes this opportunity of recalling its reply of 8 December 1951 to the Note of the Soviet Foreign Ministry of 21 November

288

1. על התהליך שהביא לחידוש היחסים עם ברית־המועצות ומשלוח האיגרת שלפנינו ראה מס' 287 וההערות שם ומס' 277 (הערת־עורך). האיגרת נמסרה לשגריר הסובייטי בסופיה ב־13 ביולי. (ראה רזין אל לבבי 13.7.1953, 130.11/2507/5.)
2. ראה מס' 71 (הערת־עורך).

1951,[3] in which it declared: "Israel has never agreed and will not agree to support the execution or the preparation of acts of aggression against the USSR or any other peace loving State." This policy remains unchanged. Having no hostile feelings towards the USSR, but on the contrary, being anxious to establish and maintain relations of friendship and amity with it, Israel will not be a party to any alliance or pact[4] aiming at aggression against the Soviet Union.

4. The Government of Israel formally proposes to the Government of the Union of Soviet Socialist Republics that the normal diplomatic relations which were interrupted on 12 February 1953 be now re-established, in a spirit of true international friendship.

I take this opportunity of conveying to Your Excellency the assurance of my highest consideration.[5]

M. Sharett
Minister for Foreign Affairs of Israel

289

ג. אבנר וב. רזין אל משרד החוץ
G. Avner and B. Razin to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.11/2507/5

סופיה, 7 ביולי 1953

לבבי. הרוסי פנה לרזין בקבלת־פנים שוב לעיני כול ושאל איפה מכתבנו ומה העיכוב. הבליט שמעוניין בזירוז וסיום. כפי שתכננו לא סיפר רזין שהמכתב בדרך[1] אלא ענה איפה תשובתם בעניין תוספת פסקת הרצון בידידות. ההוא ענה שהודיע הביתה בקשתנו ושהוא אישית סבור שייתכן וזה ייכלל לבסוף ויודיע כשתהיה תשובה.

אם התוספת נראית לכם חשובה אפשר להודיעו שכעת מחכים לתשובתם בנידון ולרמוז שרק אחרי־כן יימסר מכתבנו. אולי לא מן הנמנע שבדרך זו נשיג התוספת. אם לגביכם הדבר אינו חשוב אפשר להודיעו שהמכתב בדרך ואז למעשה נגמר המשא־ומתן פרט לקביעת תאריך הפרסום התלוי בדרך העברת מכתבם אליכם,

3. ראה כרך 6 מס' 501 ו־521.
4. שתי המלים האחרונות לא הופיעו בטיוטה שהגישו נציגי ישראל לשגריר הסובייטי בסופיה (ראה מס' 277) והן נוספו על־פי בקשתו. ראה מס' 282, פסקה (א), והערות 3 ו־5 שם.
5. ראה תשובת מולוטוב במס' 298.

289
1. ראה מס' 288 והערה 1 שם.

הבריקו נא גם בנקודה טכנית זו. אפשר כמובן להודיעו שהמכתב בדרך ובאותו זמן מחכים לתשובתם אך נדמה שלאחר שנמסור מכתבנו אין עוד לצפות לשינוי לטובה מצדם.[2]

אבנר, רזין

290

מ. שרת אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
M. Sharett to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2319/4

תל אביב, 8 ביולי 1953

(א) ביום שישי נודיעכם תאריך העברת המשרד לירושלים וכן לנציגויות כאן.

(ב) יש לדאוג מעתה לתגובה בעיתונות ולהבטיח לפחות מאמר אחד מניח דעת בעיתון ראשי כ״טיימס״ או ״מונד״ לפיכך יש לגשת בלי דיחוי להכשרת תגובה כזו מבלי שתדלוף לפרסום הידיעה על קרבת ההעברה. משתדעו התאריך תודיעוהו לכותב או לעורך למען יוכן המאמר לפרסום עם המאורע או למחרתו. רצוי כי הסברתנו תתפרסם עד כמה שאפשר פחות בהסתמכות על מקורותינו.

(ג) הדברים אמורים בהנחה כי לא נצליח להצניע המאורע או להבטיח שיתפרסם כדבר של מה־בכך אלא התגובה עליו בלתי נמנעת ועלינו לכוונה. אם נראית אפשרות לטשטוש גמור יש להיאחז בה.

(ד) היסוד לתדרוך בחומר אשר בידיכם ואלה הקווים העיקריים:

(1) ירושלים החדשה בירת ישראל ומושב השלטון מסוף 1949. בה הממשלה והכנסת. בה הושבע הנשיא הראשון וכן השני היושב שם בקביעות ולכן העברת משרד החוץ אינה חידוש עקרוני אלא מסקנה מוכרחת.

(2) אין תקדים בעולם לשיכון משרד החוץ בעיר אחת וכל השאר באחרת. ההפרדה חיבלה בעבודת משרד החוץ ועשתה מצבו ללא נשוא untenable, כאן תפרטו ככל האפשר.

(3) הוכח בעליל כי החלטת הבינאום 1949 אינה בת ביצוע ועל־כל־פנים לא היעדר משרד החוץ מהבירה מנע ביצועה, אף־על־פי־כן השהתה ממ[שלת] ישראל

2. בתשובה הורה שרת לרזין להיפגש מיד עם השגריר הסובייטי ולומר לו את הדברים האלה: (1) הוא עצמו אמר שביטוי הידידות כלפי ישראל יופיע באיגרתם; (2) בנוסח האחרון ששלחו, היה חסר הפרט הזה (ראה מס׳ 282); (3) ביטויי הידידות שבאיגרת הישראלית יישארו בעינם מבלי לקשור אותם בנוסח הסופי שיגישו הסובייטים; (4) השגריר מתבקש להודיע לממשלתו בעוד מועד כי ישראל מצפה לראות בנוסח הסופי ביטוי ליחס ידידותי במקביל לנוסח הישראלי וכמובטח. (שרת אל אבנר, מברק 83, 7.7.1953, 130.11/2507/5.) אבנר ורזין מסרו את דברי שרת, ובשיחה עם השגריר הסובייטי ב־14 באפריל מסר להם הלה על הסכמת ממשלתו לשנות את הפסקה האחרונה במכתבו של מולוטוב ונתן בידם את הנוסח החדש. ראה מברק אבנר, רזין אל משרד החוץ, SO98, 14.7.1953, 130.11/2507/5 והשווה מס׳ 298, הערה 4.

העברת משרד החוץ ודאי בציפייה שעניין ירושלים יוסדר. חלפו שנים והחלטה כזו לא באה. ממ[שלת] ישראל הודיעה בארבעה במאי 1952 החלטתה להעביר משרד החוץ, אחרי זה באה העצרת השביעית ושוב לא חידשה דבר. אין פלא כי ממ[שלת] ישראל לא ראתה טעם בהשהיה נוספת שאינה מועילה כלום ורק מחמירה הנזק.

(4) אין ההעברה משנה כלשהו מעמד הקדושים ורק מחזקת עירות ממ[שלת] ישראל לאחריותה לגבם. ממ[שלת] ישראל הכריזה תמיד הסכמתה לפיקוח בינלאומי על הקדושים ושר החוץ חזר והצהיר זאת בכנסת רק ביוני זה.[1] כשם שהיעדר משרד החוץ לא סייע להקמת הפיקוח כן מציאותו לא תפריע הקמתו אם יש בו צורך. המפריע לפיקוח סירוב ממ[שלת] ירדן המחזיקה בעיקרי הקדושים.

(5) אין ההעברה כשלעצמה מחייבת פורמלית הממשלות להעביר נציגויותיהן לבירה אך ממ[שלת] ישראל ודאי מצפה שהעברתן לא תאחר בוא לטובת עצמן.

(6) לא אכפת אם המאמר יסתיים בהבעת תקווה כי בעיית ירושלים הבינלאומית תגיע לפתרון סופי על־ידי סידור פיקוח על הקדושים אך אין לעודד זאת במיוחד.

(7) ההעברה משווה עניין מיוחד לנאומי בכנסת ויש להביא בהזדמנות זו לידי פרסום את תיאור המשטר הנוהג כיום שנכלל בו.

שרת

291

איגרת משגריר ישראל בוואשינגטון אל מזכיר המדינה של ארצות־הברית
Note from the Ambassador of Israel in Washington to the Secretary of State of the United States

Copy: 93.02/163/11 :העתק

[Washington], 9 July 1953

The Ambassador of Israel presents his compliments to the Honorable the Secretary of State and has the honor to submit herewith[1] certain observations on the references made by the Secretary of State in his radio and television address of June 1, 1953[2] to the development of water resources in the Middle East.

1. Israel and the three neighboring Arab States of Lebanon, Syria and Jordan have a community of interest in regional irrigation and power projects involving the Litani, Jordan and Yarmuk Rivers, for it is only by integrating

290

1. ראה מס' 280, הערה 2.

291

1. יעקב שמעוני ואסתר הרליץ מסרו את האיגרת לאיש מחלקת המדינה פרקר הארט ב־9 ביולי. ראה דיווח על השיחה שרשם שמעוני, 16.7.1953, 93.08/361/16.
2. ראה מס' 243 (הערת־עורך).

national plans that these Rivers can be fully utilized. The most striking aspects of such integration would be:

a. A canal linking the Litani River to the headwaters of the Jordan, thereby making available surplus flood waters, generating power, and rendering more economical the harnessing of the Litani for Lebanon's own needs.

b. A Jordan–Yarmuk scheme which would use Lake Tiberias as a storage reservoir for surplus waters and ensure the maximum utilization of both Rivers.

2. Joint exploitation of these water and power resources can be based only on an agreement freely and directly negotiated between the States concerned.

The need for such an agreement would appear to be all the more pressing since:

a. Israel is presently engaged in planning large-scale development of all its water resources. In these plans the Jordan–Yarmuk scheme plays an important part;

b. Lebanon has initiated, with United States financial and technical aid, a Litani project which does not take into consideration regional needs;

c. A Yarmuk scheme is being prepared with the aid of the United States, Britain and UNRWA [United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East], on the basis of an agreement signed between Jordan and Syria. This plan, too, is not being coordinated with the needs of regional development.

3. The Israel Government considers it timely that the coordination of these various plans be discussed between it and the neighboring States concerned, and is willing to enter into such discussions with representatives of those States at any time and place convenient to them, without insisting that an understanding on this question should be conditional on an overall peace settlement.

4. The Israel Government could not consider adjusting its own development plans to demands which may be made by neighboring States, except in the context of bilateral or multi-lateral agreements entered into between those States and itself.

5. At this preliminary stage in the planning of the Yarmuk scheme, the Israel Government must place on record that Israel has certain rights and interests in the Yarmuk river, including among others:

a. The established use of Yarmuk water by Israel villages in the Jordan Valley;

b. The concession of the Palestine Electric Corporation, which includes the right to the flow required for the operation of its hydroelectric plant, and certain rights to dam, divert and use the water of the Yarmuk River and its affluents;

c. The possible construction of a canal across Israel territory to divert flood waters from the Yarmuk into Lake Tiberias.

292

איגרת מאת ו. איתן אל ראשי הנציגויות הזרות בישראל
Note from W. Eytan to the Heads of the Foreign Missions in Israel

Copy: 130.11/2512/24 :העתק

Tel Aviv, 10 July 1953

Your Excellency,

I am directed by the Minister for Foreign Affairs to inform you that following the completion of the offices of the Ministry in Jerusalem and of the arrangements for the accommodation of its officials in that city, the transfer of the Ministry to the capital will be effected on 12th July 1953. As from 13th July 1953 the Ministry will function regularly in its new quarters.

2. For the convenience of the diplomatic missions situated at or near Tel Aviv, a liaison office will for the present be maintained at No. 7 Rehov Gimel, Hakirya, Tel Aviv, of which a senior officer of the Protocol Division will be in charge. The office will be at the disposal of the missions for the extension of any proper facilities, including the transmission of messages and arrangement of appointments.

3. It is hoped that in the course of time the diplomatic missions now outside Jerusalem will also move to the capital, for which purpose suitable facilities will be offered by the Government of Israel.

4. The transfer of the Ministry for Foreign Affairs to the capital has been pending ever since the seat of the government was established in Jerusalem in December 1949. It was evident that sooner or later an end would have to be put to the anomalous situation – unprecedented in the experience of any modern government – whereby the Ministry for Foreign Affairs was located in one city while all the other Ministries and the legislature were established in another. This separation had been having an increasingly detrimental effect upon the efficiency of the Ministry's work. The difficulties and delays of contact and communication between the Ministry and other central organs of the State impaired the Ministry's effective discharge of its primary function of serving as the channel of communication between Israel and the international community and bringing foreign policy considerations to bear upon the deliberations of the Government and the Knesset. Accordingly, on 4th May 1952[1] the Government of Israel announced its decision to transfer

292

.1 ראה כרך 7, מס' 135.

the Ministry for Foreign Affairs to the capital. The adverse effects of the anomalous separation have since been further aggravated and the Government is convinced that no useful purpose would be served by further delay.

5. Experience has proved that the resolution of the Fourth General Assembly of the United Nations of 9th December 1949,[2] in favour of internationalising both parts of Jerusalem by constituting the entire city with the surrounding area a *corpus separatum*, is inherently unimplementable. As for the problem of the Holy Places situated in the New City of Jerusalem, the Government of Israel is satisfied that the location of the Ministry for Foreign Affairs has no bearing whatsoever upon their status, except inasmuch as the presence of the Ministry in Jerusalem is likely only to enhance the Government's capacity to discharge its responsibility in respect of them.

6. The Government of Israel is fully alive to the world-wide import of these sites and shrines and will, as hitherto, adopt all requisite measures for their preservation and effective protection as well as for ensuring the freedom of access to them and the security of worship at them. Moreover, if at any time the United Nations finds it necessary and practicable to institute an all-round international supervision of the Holy Places in Jerusalem, the Government of Israel stands ever ready to accept such supervision and lend its cooperation to the authority charged with it. In this connection I am to draw attention to the statement made on the subject by the Minister for Foreign Affairs in the Knesset on 17th June 1953, a copy of which is attached herewith.[3]

I have the honour to be, Yours faithfully,

Walter Eytan
Director-General

2. ראה כרך 4, הערת־עורך, עמ' 693–694.
3. הנספח לא הודפס כאן וראה מס' 280, הערה 2.

293

א. אילת אל א. לוריא
E. Elath to A. Lourie

מברק מוצפן: ל10784
נוסח נכנס: 130.09/2319/5

לונדון, 10 ביולי 1953

ביקרתי אתמול אצל נאטינג בעניין הטנקים לאחר שנודע לנו מחברת וויקרס ארמסטרונג שהכרעה לא תיפול בלי אישור משרד החוץ. נאטינג מסר שהם מטפלים בעניין זה והבטיח החלטה מהירה. אם כי היה ידידותי ביותר הסתייג מלחייב את עצמו ביחס לאופי ההחלטה שיקבלו.[1]

אילת

294

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן IWA545
נוסח יוצא: 130.09/2309/14

תל אביב, 12 ביולי 1953

השר הזמין ראסל ב־10 [ביולי], נכחו בנדור ופריד.

(1) ועידת ואשינגטון:[1] (א) אנו מניחים שמה שאמרו לנו על ועידת ברמודה כוחו יפה לגבי ועידת ואשינגטון ולא תתקבל כל החלטה הנוגעת בענייני ישראל בלי בירור

293

1. בראשית 1953 הגישה ישראל לבריטניה רשימה של מוצרי נשק, ובכללם טנקים מסוג סנטוריון. ישראל גם הגישה רשימות רכש לצרפת וארצות־הברית ואלה חששו שמילוי כל הבקשות יערער את מאזן החימוש בין ישראל למדינות ערב. נציגי מעצמות המערב קיימו התייעצויות בנושא הזה בוועדה משותפת לתיאום החימוש במזרח הקרוב, אך עד למועד השיחה עם נאטינג לא נפלה הכרעה. משרד החוץ הבריטי נהג זהירות מרבית כלפי הבקשה של ישראל ואף ביקש להסתיר ממנה את דבר קיומה של ועדת התיאום. לפרטים נוספים על העניין ראה תכתובת ב־PRO FO371/104222 ובייחוד דיווח של נאטינג על השיחה עם אילת, 9.7.1953 וכן רוס אל אוואנס, 17.7.1953. ראה גם אילת אל פרס, 14.7.1953, וגזית אל אילת 24.7.1953, 130.02/2587/9.

294

1. ועידת שרי החוץ של שלוש מעצמות המערב שהתקיימה בוואשינגטון בימים 10–14 ביולי. הנושא העיקרי שעמד על סדר־יומה של הוועידה היה בעיית גרמניה והיחסים עם ברית־המועצות. כן דנו בבעיית הודו־סין ובמשא־ומתן האנגלי–מצרי על תעלת סואץ.

מראש אתנו. (ב) בכל הסדר עם או על מצרים יש להבטיח חופש המעבר. (ג) אנו עומדים בהתנגדותנו למתן כל נשק שהוא לכל מדינה ערבית שהיא כי יופעל רק נגד ישראל.

השר ביקש להעביר הנאמר לעיל למחמד [מחלקת המדינה].

(2) עדות דאלס בוועדת ההקצבות של הסנאט.[2] השר אמר שמצאו חן בעינינו ההדגשה בצורך בשלום והגישה האזורית למרות שיש לנו הסתייגויות בנקודה השנייה. אולם ביקש הבהרה בנקודות הבאות: (א) הכוונה בביטוי single package program. האם זה מסמן שינוי מדיניות, האם הביטוי מתייחס לכל צורות הסיוע או לצבאי בלבד, האם פירושו שההחלטה בדבר חלוקת כספי הסיוע תהיה בידי הממשל במקום הקונגרס. ראסל אמר שאין לו ידיעות מוסמכות אך מניח שינהגו לגבי המזרח התיכון כמו שנוהגים לגבי אירופה ודרום אמריקה זאת אומרת יאשרו סכומים כוללים בלי לפרט החלוקה. (ב) מתן סיוע צבאי לעזור בהקמת ארגון להגנת האזור. האם רצונו לאמור כמו שאמר בנאומו ברדיו שאין הארגון קרוב אך כוונתו שההסכמים הדו־צדדיים יתפתחו במשך הזמן לארגון אזורי או שמא רצה להתנות מתן סיוע צבאי בהסכמה להצטרף לארגון אזורי. (ג) מדאיגים דברי דאלס על מדיניות היסוד באזור שהיא לשפר היחסים עם המדינות המוסלמיות כאילו ארצות־הברית העדיפה ישראל בעבר ועכשיו עליה לנטות לצד המדינות המוסלמיות. השר הזהיר תוך דברי שבח אישיים לדאלס ולנשיא נגד פיוס הערבים על חשבון ישראל, מדיניות שנחלה כישלון חרוץ בימי הבריטים.

(3) המצב בגבולות. חלה שוב הרעה בהירצח שני חיילים על־יד ירושלים ואיכר בתלמים על־יד רצועת עזה תוך 24 שעות.[3] אם אלה לא מקרים בודדים נצטרך לבקש מחמד להפעיל הלחץ בעיקר על ירדן שלא הפעילה לפני שבועות מספר בחכותה לתוצאות מאמצי גלאב.[4] ראסל אמר שהם מעודדים משיפור המצב בשבועות האחרונים ומקווים שאין זו הפוגה בלבד. לדעתם אין לקרב השלום על־ידי התכת מהלומות על ראשי הירדנים כי אם יש להפיח בהם הרצון לשלום וזאת מגמת מחמד. השר ענה שהשלום הוא שאלה ארוכת טווח אך יש בעיה מידית של מניעת מעשי רצח. סיפר על הקמת משטרת הגבולות ומאמצים להעלות רוח תושבי הספר אך למנוע הסתננות ורצח דרוש שיתוף השלטונות הערביים.

(4) עיכוב הרשיונות לאוטוקארים.[5] השר עמד על הצד המעשי הכלכלי ועל הצד העקרוני ושלל מעמד TCA [Technical Cooperation Administration] בעניין. ביקש השגרירות לעשות להחשת מתן הרשיונות. ראסל טען חוסר בקיאות. הוא נתבקש על־ידי מחמד להכין דין־וחשבון הכולל הסתייגויות מומחה מקדניאל שיש לו ספיקות בדבר חיוניות הקנייה. כששר לחץ עליו ואמר שיש ערבוביית תחומים בלתי־מובנת בין הבנק לייצוא ולייבוא ו־TCA ושיש לישראל הרשות לעשות כרצונה

2. העדות ניתנה ב־9 ביולי.
3. התקרית הראשונה אירעה ב־9 ביולי והשנייה ביום המחרת.
4. ראה מס' 264, 281 ו־285.
5. המדובר בעיכוב שעיכב המשרד למסחר בינלאומי במחלקת המדינה בוואשינגטון את הרשיונות, ל־35 מכוניות משא מסוג אוטוקר (Autocar) שקנתה חברת "מפעלי תובלה", חברת בת של "מחצבי ישראל".

בכספיה שלה, הציע ראסל שמומחה מחצבי ישראל ומומחה מקדניאל ייפגשו להבהיר המצב. הזכיר שבעבר נקנו מכונות שלא נוצלו בצורה היעילה והחסכונית ביותר וחבל אם שוב יוצא כסף רב ללא צורך חיוני. השר ביקשו להבהיר עמדתנו למחמד.

(5) העברת המשרד. בגמר הדיון בעניינים שהעלה השר גמגם ראסל שהוא מקווה שאין אמת בשמועה המתהלכת בעיר כאילו המשרד עומד לעבור לירושלים בקרוב. השר אמר שאין זו שמועה והשגרירות כבר קיבלה לפני שעות מספר הודעה בכתב על כך.[6] נתברר שהמכתב טרם הגיע לידי ראסל. השר מסר לראסל תוכן המכתב ורקע והזכיר דברי דאלס בהיותו כאן.[7]

מאהב

295

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2309/1

תל אביב, 12 ביולי 1953

מ י ד י

התוכל לרמוז למחמד [מחלקת המדינה] שאם יצאו במחאה על העברת המשרד ניאלץ להודיע ברבים דברי דאלס בביקורו כאן:[1]

(א) שלא נעבור כשהוא באזור.

(ב) שבשעת ההעברה נודיע על דאגתנו לקדושים.

מלאנו אחרי המשאלה והעצה הנזכרות לעיל.[2]

מאהב

6. ראה מס' 292.
7. על דברי דאלס ראה מס' 295 והערה 1 שם. דין־וחשבון מפורט על שיחת ראסל – שרת ראה בנדור אל גויטיין, 14.7.1953, 93.08/357/43.

295
1. ראה מס' 209.
2. ראה הצהרת שרת בכנסת בעניין המקומות הקדושים מס' 280, הערה 2.

296

ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון[1]
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2309/14

ירושלים, 13 ביולי 1953

שלנו 542, ד/906, ל/754, ר/835.[2] לסעיף שלוש:

ישיבת החירום התקיימה ב־11 ביולי בראשות בניקה.

גאון הטעים ההתקפה נשאה אופי צבאי, הצטיינה בתכנון טקטי, קביעת דרכי גישה ונסיגה מדויקות מראש, חיפוי הדדי של המתקיפים ונסיגה בדירוג תוך חיפוי אש. כמו־כן ההתקפה דומה לקודמות בשבועות האחרונים בעיקר בית נקופה. ישראל אינה מעוניינת בהחלטות פורמאליות אלא באמצעי מניעה והענשת הפושעים ולכן אינה מגישה הצעת החלטת גנאי ומבקשת מירדן לגלות המתקיפים, להענישם ולמנוע הישנות התקריות. הירדנים הודיעו כי עוד באותו לילה התחילו בסריקת הכפרים באזור אבל לא מצאו המתקיפים וממשיכים בחקירה. בניקה הדגיש כי לאחר תקופת שקט יחסי שוב מתחדשות תקריות רציניות וסיכם בסוף הפגישה בקריאה לנקוט אמצעים למצוא את הפושעים ולמנוע התקפות רצח תוך שיתוף פעולה בין הצדדים.

בחקירת התקרית ניגבו עדויות מהחייל הפצוע. נמצאו כתמי דם, עקבות, תרמיל כדורים ופריצה בגדר. העקבות אבדו בשטח הסלעי שבסביבה.

איתן

297

הערת־עורך
Editorial Note

חידוש היחסים בין ישראל לברית־המועצות

האיגרת שלפנינו מציינת את סיומו של המשא־ומתן המדיני לחידוש היחסים בין ישראל לברית־המועצות שהחל באפריל 1953 (ראה מס' 168 ו־183). ב־17 ביולי 1953 מסר השגריר

296

1. מברק זהה נשלח לנציגויות הרשומות בהערה 2 להלן.
2. במברק מ־10 ביולי שנשלח לוואשינגטון (542) לונדון (ד/906) פאריס (ל/754) ורומא (ר/835) דיווח איתן על תקריות שאירעו מ־7 עד 10 ביולי בגבול ישראל – ירדן. בסעיף שלוש דיווח על הריגתם של שני חיילים ופציעתם של שניים אחרים בתקרית בהרי ירושלים. (130.09/2309/14).

הסובייטי בסופיה את האיגרת לידי אבנר ורזין, וב־20 ביולי בשעה 19.00 פורסמה במוסקבה ובירושלים הודעה על חידוש היחסים. ההודעה, שכללה את חילופי האיגרות בין שרי החוץ, פורסמה בעיתונות בארץ ב־21 ביולי. (ראה מברק אבנר ורזין אל משרד החוץ, SO100, 16.7.1953, והשווה מברקם מ־17.7.1953, שניהם 130.11/2507/5. ראה גם הודעה לעיתונות מטעם משרד החוץ, 20.7.1953, שם.)

298

איגרת מאת ו. מולוטוב אל מ. שרת
Note from V. Molotov to M. Sharett

Original Translation from Russian: 130.11/2507/5 :תרגום מקורי מרוסית[1]

Moscow, 15 July 1953

Mister Minister,

In connection with your letter of July 6th 1953[2] I am to inform you as follows:

"It will be recalled that on 9 February a bomb was set off by evildoers on the territory of the Soviet Legation in Israel, as a result of which an officer of the Legation and members of families of some other officers were seriously injured. Consequently, the Soviet Government recalled its Minister as well as the personnel of its mission in Israel and severed its diplomatic relations with the Government of Israel.

"On 28 May the Government of Israel addressed to the Soviet Government a proposal to re-establish diplomatic relations between Israel and the Soviet Union.[3]

"In considering this proposal the Soviet Government bore in mind that the Government of Israel had expressed its deep regret and offered its apologies for the crime committed against the Soviet Legation in Tel Aviv and that although the search for the guilty persons had yielded no positive results, the Government of Israel, according to its statement, had continued its efforts to detect the criminals with a view to their arrest and trial.

"The Soviet Government also bore in mind the declaration of the Government of Israel to the effect that it would be party to no alliance or pact pursuing aggressive designs against the Soviet Union.

"Taking into account these assurances of the Government of Israel as well as the expression of its anxiety to re-establish relations of friendship with the

298

1. האיגרת המקורית ב־130.11/2507/5.
2. ראה מס' 288.
3. בעניין היזמה לחידוש היחסים ראה מס' 287, פסקאות 1 ו־2.

Soviet Union, and following its policy of maintaining normal relations with other countries and of strengthening the collaboration between peoples, the Soviet Government[4] for its own part also declares its desire to have friendly relations with Israel and considers it possible to re-establish diplomatic relations with the Government of Israel."

Please accept, Mister Minister, the assurance of my highest consideration.

V. Molotov

299

שיחת מ. שרת – ג.ו. בואסווין (בירושלים, ב־16 ביולי 1953)
Meeting: M. Sharett – G.W. Boissevain (Jerusalem, 16 July 1953)

דין־וחשבון: 130.02/2458/7

מר בואסווין בא לפי הזמנתי. זה היה ביקורו הראשון של נציג מדינה זרה אצל שר החוץ במעונו החדש של המשרד בירושלים. הוא פתח בהבעת התפעלות מהביתנים בכלל ומחדרי בפרט, שאל כמה זמן ארכה מלאכת הבניין ותהה: "איך אתם עושים דברים כאלה?"

אמרתי כי קראתיו למסור לו הודעה כמוסה אשר צירנו בהאג קיבל הוראה למסור לממשלתו היום והיא כי הגענו להסכם עם ברית־המועצות על חידוש היחסים. הדבר בא לידי ביטוי בחליפת מכתבים ביני לבין מולוטוב אשר תתפרסם במועד מוסכם.[1] התאריך טרם נקבע ולכן עלי לבקשו לשמור את הדבר בסוד עד לפרסום. מצאנו לנכון להודיע את הדבר לממשלתו בשלב זה והיא לעת־עתה הממשלה הזרה היחידה שאנו מודיעים לה את הדבר רשמית. עם פרסום חליפת המכתבים נביע בפומבי את הכרת טובתנו לממשלת הולנד על שניאותה להגן על ענייננו בברית־המועצות בזמן הניתוק. אני משתמש בהזדמנות להביע באוזניו את הוקרת ממשלתי על עזרה זו.

מר ב[ואסווין] אמר כי זוהי ידיעה משמחת ביותר והודה על אדיבותנו. ביקש לדעת – במקרה שאין הדבר סודי – אם הייתה כאן יזמה מצד ברית־המועצות.

מסרתי לו בקצרה את סיפור המעשה לידיעה פנימית גרידא – היינו, פניית הפולנים אלינו, המשא־ומתן הישיר שהתפתח מזה ועמידת הרוסים על ההדגשה כלפי חוץ כי חידוש היחסים בא הודות ליזמתנו, עם ההסבר שניתן לכך באחד השלבים: "סוף־סוף התפוצצה הפצצה בתל אביב ולא במוסקבה".

4. חלקו של המשפט מכאן ועד המלים: "with Israel" לא נכלל בטיוטה הראשונה של הסובייטים. ראה מס' 282 ו־289, הערה 2.

299

1. ראה מס' 297 (הערת־עורך) וראה גם מס' 288 ו־298.

מר ב[ואסווין] אמר כי כל ההשתלשלות הזאת מעניינת ביותר ואכן סודר העניין העדין הזה באופן מוצלח מאוד.

לסיפוק התעניינותו האישית של הציר אמרתי כי שתי הנקודות העיקריות בחליפת המכתבים הן חזרה על התנצלותנו לגבי הפצצה וקבלתה וכן חזרה על הגדרת עמדתנו כלפי ברית־המועצות מסוף שנת 1951 – אי השתתפות בשום ברית או פעולה תוקפנית נגד ברית־המועצות – וקבלתה. הוספתי כי הרוסים ניסו להשיג מאתנו הגדרה אחרת, האומרת כי לא נשתתף בשום צירוף־כוחות אויב לברית־המועצות או מכוון נגדה, אבל אנו דבקנו בנוסחה שלנו והם התפשרו אתה. ציינתי כי יש כאן חידוש מצדם לעומת העמדה שנקטו כלפי נורבגיה עם כניסתה לברית האטלנטית ומבחינה זו יש אולי לחליפת המכתבים שלנו משמעות בינלאומית יותר רחבה.

מר ב[ואסווין] החשיב את ההסבר ושאל אם דובר בשיחות על עליית יהודי ברית־המועצות לישראל. עניתי בשלילה אבל ציינתי כי המסמך מסוף שנת 1951 הנזכר במכתבנו מכיל כעניין מרכזי את תביעתנו לעליית יהודי רוסיה וההסתמכות על אותה איגרת פירושה כי היא שרירה וקיימת לדידנו.

מר ב[ואסווין] אמר כי זוהי נקודה חשובה. הוסיף ושאל אם הרגשנו פעם ביחסינו הקודמים עם הסובייטים התנגדות כלשהי מצדם למינוי אנשים יודעי רוסית לצירותנו במוסקבה.

עניתי כי מעולם לא נתקלנו בקושי מבחינה זו. להפך, דבר היות רוב אנשינו בצירות מוסקבה יודעי רוסית היה לנו לעזר רב.

בסוף השיחה הדגשתי שוב את סודיות הדברים ומר ב[ואסווין] קיבל עליו במפורש אחריות מלאה לכך.

מ.ש.

300

א. ששון אל ו. איתן
E. Sasson to W. Eytan

מברק מוצפן מפר585
נוסח נכנס: 130.09/2356/4

רומא, 16 ביולי 1953

מידי

הבוקר נקראתי באופן דחוף למחלקה הפוליטית של משרד החוץ בהיעדרו של דלבלסו שנמצא בימים אלה בחופש. קיבל אותי ג'וסטיניאני. לדבריו הוא נתבקש על־ידי שר החוץ למסור לי שממשלתו החליטה לא להעביר את צירותה בישראל לירושלים. הוא מצטער למסור לי זאת אך הוא מקווה כי נבין למצבה המיוחד של איטליה ולא נראה בכך צעד בלתי־ידידותי כלפינו. כן הוא מקווה שממשלת ישראל לא תהפוך את משרד הקשר שהשאירה בתל אביב לתיבת דואר בלבד ותעשה על־ידי כך את עבודת

הנציגויות הזרות בתל אביב לאבסורדית ולבלתי־אפשרית. ג'וסטיניאני סבור שכל גמישות מצדנו בנידון זה יש בה כדי להחליש את [ה]תגובות כעת ולסייע בידינו להבא, לכשתתעורר השאלה בעצרת, להסביר כראוי את סיבות ההעברה ולשלול מהן את המשמעות הפוליטית. להלן ביקש ג'וסטיניאני להזכיר לך את הבטחתך שהציר האיטלקי החדש בבואו לארץ יגיש כתב האמנתו בתל אביב. בסוף הודעתו ביקש ג'וסטיניאני לדעת את תגובת הרוסים להעברת המשרד לירושלים ואם הם נתנו הסכמתם הסופית להקים צירותם החדשה בירושלים ישר. לכשהעמדתי פנים של משתומם הדגיש ג'וסטיניאני שלפי הידיעות המוסמכות שבידיו כבר הגיעה ישראל לידי הסכם עם רוסיה על חידוש היחסים הדיפלומטיים בין שתי המדינות באלה הימים.[1] עניתי שעד כה אין לי ידיעות כאלה ועל־כן אין ביכולתי לאשר את דבריו. הוספתי שכולנו נקדם בברכה את חידוש היחסים עם רוסיה ונראה בדבר סימן טוב לייצוב המצב הבינלאומי בכלל ובמזרח התיכון בפרט. בקומי ללכת הבעתי תקווה שצירות איטליה בישראל לא תבושש לעבור לירושלים.

ששון

301

ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 54
נוסח יוצא: 130.09/2377/1

ירושלים, 20 ביולי 1953

השר הזמין אליו לירושלים את נציגי ארצות־הברית, אנגליה, צרפת וטורקיה כדי למסור להם הודעה חשובה. להלן התשובות:

ראסל: יש לו הוראות לא לבוא לירושלים.

אוואנס: עליו להעביר כל הזמנה כזאת למשרד החוץ ולציין את הנושא שיעמוד לדיון.

ז'ילבר: קיבל הוראות לתאם עמדתו עם עמדת חבריו האמריקני והבריטי.

איסטינײלי: לא קיבל הוראות מאנקרה ובהיעדרן אינו יכול לבוא. כתוצאה מכך ישמעו כולם את הידיעה על חידוש היחסים עם ברית־המועצות[1] בשידור הרדיו הערב ולא יקבלו הסברי רקע.

איתן

300
1. ראה מס' 297 (הערת־עורך).

301
1. ראה מס' 297 (הערת־עורך).

302

א. בירן אל ו. איתן
A. Biran to W. Eytan

מקור: 130.02/2408/6

[ירושלים], ח׳ באב תשי״ג
20 ביולי 1953

בשיחותיי בימים האחרונים עם נציגים שונים הועלו כמה מהבעיות העומדות ברומו של עולמנו, אשר סבורני כי תמצא בהם עניין.

העברת משרד החוץ:

עוד בטרם עבר המשרד הביע הקונסול האמריקני טיילר את דעתו כי ההעברה היא בלתי־נמנעת, והוסיף ״דעתי שונה בעניין זה מדעתו של שר החוץ האמריקני. דאלס מודאג משאלת המקומות הקדושים, אך אין לי ספק כי ירדן וישראל יכולות לפתור בעיה זו״. לאחר העברת משרד החוץ לא נשמעו כל תגובות מנציגים זרים. מתקבל הרושם כי אין הם יודעים בעצמם את אשר יקרה. ברור להם כי הנציגויות הזרות לא תמהרנה לעלות ירושלימה ומכיוון שכך יישאר המצב כפי שהיה עד היום והקשרים שלהם יוסיפו להיות אתי כשם שהינם עם חברי שבעיר העתיקה.

אשר לערבים. תגובתו של נג׳אתי נששיבי, המשמש בתפקיד של ראש לשכת הקשר של משרד החוץ בעיר העתיקה, הייתה מרה. כשהעירותי לו כי ממשלתו הכריזה זה עתה על התנגדותה לבינאום ענה כי יתר מדינות ערב הן בעד בינאום וכי למעשה לא חשוב מה שהממשלה אומרת, אך הציבור הוא בעד בינאום. הוא רמז על פעילות צבאית מצד מדינות ערב וכשהעירותי כי נכתוב את תנאי השלום ברבת עמון ענה ״כל מדינה צריכה להילחם על גבולה בלבד ואולם אתם תצטרכו ללחום לאורך כל הגבולות״. בשיחה אחרת חזר נג׳אתי והעיר כי הערבים מקווים לבינאום כי בזה ייטב מצבם הכלכלי וכן הם מקווים לקבל את רכושם בחזרה. לעומת נג׳אתי יש להצביע על עמדתו של עזמי נששיבי. נפגשתי עמו ב־17 לח.ז. לשיחה ארוכה ומייגעת. עזמי העמיד עצמו, כרגיל, בתפקיד עוד יותר נעלה משיש לו, דיבר על קשריו האישיים עם ראש הממשלה, על תפקידו כראש משרד המודיעין וההסברה וכאחראי לתכניות השידור. (על עמדתו החשובה של עזמי מצביע גם ויז׳יה. דה־רידר סבור כי עזמי הוא איש ועדת שביתת־הנשק המוצלח ביותר אילו רק התרסן קמעה.) הוא טען כי רק מחמת שיווי־המשקל בקבינט הירדני לא מונה כשר (כידוע ישנם 5 ארצישראלים ו־5 ירדנים). שלא כבשיחות קודמות, ושלא כאחיו, נקט עזמי הפעם עמדה פשרנית במשך כל השיחה. באשר להעברת משרד החוץ, מכיר עזמי כי ההעברה היא טכנית ״הן הכרזתם השכם והערב כי אתם עוברים וכי אתם בונים בניינים״. בשאלת הבינאום, הרי מתנגדים הירדנים בכל תוקף לבינאום פונקציונלי – או בינאום מלא או לא כלום. הוא סבור כי לנו יש עניין בבינאום פונקציונלי, אך הסברתי לו כי לדידנו מוטב לא להעלות את הבעיה בכלל וכי לא נציע בינאום פונקציונלי אלא אם כן יכפו

עלינו תכנית גדולה יותר. הוא הבין לרוחנו והסכים עם גישה זו. המפליא בדבר שעזמי לא דיבר על שאיפותיהם האמיתיות של הערבים או שלו עצמו.

המסתננים:

בראשית הפגישה שבה היה נוכח דה־רידר התחכם נששיבי והעיר כי אם אין אנו יכולים לשלוט במדינה יבואו הם ויעשו כן, אך בהמשך שיחתי אתו טען עזמי, בטון של כנות ואמת, כי אין כנופיה מאורגנת העוסקת במעשי רצח בסביבה וכי שלטונות ירדן והלגיון כנים בהתנגדותם להסתננות. הוא עצמו פותח עתה בשיחות ברדיו על פעולות הממשלה ויצביע גם על הסכנה בהסתננות לערבים עצמם. עזמי טוען כי הנזק הנגרם לירדן במות מסתנן רציני בהיותו פגיעה במאמץ הלאומי הירדני, כלומר, אבדן איש לוחם, והרווח הכלכלי למסתנן זעום. אך קשה למנוע את ההסתננות משום אורך הגבולות ולא אנחנו ולא הם נוכל להציב גדר חיה של חיילים למניעת ההסתננות. השאלה מתבקשת מאליה, ואם כי התשובה אף היא מובנת מאליה, שאלתי אותו מדוע לא יורחקו הפליטים מן הגבולות. עזמי השיב בתשובה המקובלת – כי בזאת תיפתר בעיית ארץ־ישראל. אבל שלא כבמקרים קודמים הוסיף נופך חדש ואמר "הפליטים יצרו חיי קבע. בחברון, למשל, המחנה הפך לעיר עם חנויות ומוסדות קבע. מן הנמנע להזיזם". עזמי מספר כי הוא הוכיח לנציגי או"ם ונציגים זרים את כנות דבריו בדוגמאות של משפטים ועונשים אשר מושלי המחוזות ובתי־המשפט האזרחיים מטילים על מסתננים. אני חייב להעיר כאן כי דבריו של עזמי נאמרו בכנות כזו שאין פלא אם משתכנעים אנשי האו"ם מעמדת ירדן בניגוד לעמדתה של ישראל. עזמי יוצר את הרושם כי אכן שואפת ירדן בכנות למנוע את ההסתננות ורק הגבולות ומצבם של הפליטים בעוכרי מאמצים אלה.

גנרל בניקר[1] אשר ביקרני ב־17 לח.ז., הדגיש בשיחתו את מצבם המיואש של כפרי המשולש. נראה לי כי הוא התרשם מאפסות כוחם ודלותם של הכפרים החיים ללא מרחב מחיה. בניקר סיפר על כפר אחד הצמא למים והבאר 50 מטר מעבר לגבול. המוכתר ביקש ממנו להרשות להם להגיע אל הבאר, אך בניקר השיב כי תפקידו לשמור על קווי שביתת־הנשק ולא לשנותם. לשאלתי מדוע לא יחפרו בארות השיב: "אין להם כסף ואתה יודע כי הממשלה לא תעשה בעבורם ולא כלום". הסברתי לבניקר את הבעיה כאשר הסברתי, אך אין ספק בלבי כי הוא התרשם קשות מקו הגבול. הדבר מחייב, לדעתי, טיפול מיוחד בבניקר עצמו. יש אולי להעבירו בגבולות שלנו ולהראות לו איך חיים הפליטים שלנו (בירושלים, למשל). אגב, גם עזמי וגם נג'אתי סבורים שאין בניקר האיש המתאים לתפקידו. העירותי לבניקר כי יש ברכה בהחלפת אנשים לאחר מספר שנים, והזכרתי את שמו של דה־רידר בקשר לכך. הוא הסכים עקרונית, אך אין כמובן לדעת אם יעשה משהו לסילוקו של דה־רידר.

תכניות הפיתוח בירדן:

זו הפעם הראשונה מאז פגישותיי עם נששיבי שהוא דיבר בהתלהבות על תכניות הפיתוח בירדן. הוא סיפר על תכניות הירמוק (כשהזכרתי כלאחר יד את זיכיון חברת החשמל, העיד עזמי על עצמו כלא יודע דבר על כך והעיר כי אילו היו לחברת החשמל תביעות כל שהן, הייתה החברה מעוררת את הבעיה). בהתלהבות רבה הזכיר את

302

1. כך בטעות במקור וצ"ל כאן ולהלן: בניקה.

מפעלו של מוסה אל־עלאמי בעמק הירדן – "הוא מראה לנו את הדרך לפיתוח השממה בשטח של כ־20 אלף דונם. חפר בארות, העלה מים מתוקים ובהוצאה של 30 לי"ש הדונם הוא מכניס 100 לי"ש. עובדים במפעל ילדים יתומים ומקבלים חינוך חקלאי וגרים בבתים שנבנו על־ידי מוסה אל־עלאמי. הפליטים שבסביבה עושים את העבודות הקשות. הוא לא קיבל רשות להשתמש במי הירדן ולכן חפר בארות. התיירים ואנשי אונרווא המבקרים במקום מתפעלים מן המפעל ואומרים 'אתם מיטיבים לעשות מן הישראלים!'. אפילו האקלים שבסביבה השתנה .עכשיו לטובה, ישנן גם ברכות מים המשמשות לשחייה והיבול עצום באמת ונשלח באווירונים לקווייט שבערב. אין ספק כי בעזרת תכנית הירמוק נוכל לפתור בעיות רבות אחרות."

כחצי שעה דיבר עזמי על מפעל זה והמפליא בדבר שנראה מדבריו כי הוא גאה על הצלחת המפעל כאילו אומר "אף אנו יכולים לעשות גדולות". לדבריו של עזמי המצב הכלכלי בירדן הוא טוב (נציגים זרים אחרים מכחישים זאת); הוא מסתמך על זרם הכספים הבא לארץ ממוסדות האו"ם וארצות־הברית. העיר רבת עמון עולה כפורחת ואף העיר העתיקה נהנית. כיום נמצא בעיר העתיקה רק תת־שר לענייני פנים אשר המושלים במחוזותיהם כפופים לו אך יש בדעת שלטונות ירדן להעביר משרדים אחרים (ספק אם יתגשם הדבר, הארצישראלים תובעים זאת מזמן ולאחרונה הטיחו קשות על כי גם את המעט שישנו בגדה המערבית מעבירים לגדה המזרחית).

סיכויי הפתרון:

עזמי לא יכול היה להצביע על דרך חדשה של פתרון הבעיה. לדעתו יימשך המצב כמו שהוא תקופה ממושכת והארעי ייהפך לקבע, אלא אם כן יקרה דבר מחוץ לגדר הרגיל אשר ישנה את ההתפתחות ההיסטורית ההדרגתית. הוא מודה כי היה צומח יתרון רב גם לערבים אילו פתחנו שערים לעיר העתיקה ואילו אפשרנו מסע חופשי של תיירים ואחרים, אף מוסיף כי דבר גורר דבר ואם יתחילו בדרך זו הרי שלא יארך הזמן והשלום יהיה אחרי כותלנו. לזה אין הם מוכנים.

ההשפעה האמריקנית:

גם בנושא זה מפתיע עזמי בדברי השבח וההתלהבות לגבי האמריקנים. הוא טוען כי לא האנגלים גירשו את הצרפתים מסוריה והלבנון כי אם האמריקנים, אבל הם עשו זאת בדרך יותר מחוכמת וחיבבו את עצמם על עמי המזרח התיכון. יחסם החברתי, אפשרויותיהם הכספיות, התמיכות התקציביות השונות הפכו אותם לגורם מכריע כאן והביאו להם רגשי אהדה כנים. שאלתי אותו על סיורו של אנואר [נוסייבה] בארצות־הברית. אנואר חזר, אף הוא מתפעל מעוצמתה ומרחביה של ארצות־הברית. לא זו בלבד שנתקבל באהדה על־ידי האישים האחראיים אלא שבמגעו היום־יומי מצא יחסי ידידות רבים.

התלהבות בלתי מסויגת זו של נששיבי לארצות־הברית הפליאתני במאוד. אך ספק אם יש להסיק מכך כי ארצות־הברית ירשה כבר את אנגליה בירדן. עזמי נתון להשפעות ומצבי־רוח וייתכן כי גורמים אחרים פעילים בנידון. אשתדל לברר דבר זה בשיחותיי השונות.

א. בירן

303

ש. דיבון אל מחלקת מערב אירופה
Sh. Divon to the Western Europe Division

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2345/2

פאריס, 21 ביולי 1953

סיכומי תגובות – חידוש היחסים עם רוסיה:[1]
(א) דיפלומטים מערביים ואסיאתים שפגשתי אמש במסיבות בירכוני וציינו שהחידוש מהווה ניצחון חשוב לדיפלומטיה [ה]ישראלית שיש לראותו במסגרת המדיניות הרוסית המכוונת להפגת המתיחות הנמשכת כנראה גם לאחר סילוקו של בריה. יש שחשבו על אפשרות שהרוסים יקימו צירותם בירושלים ויזכו על־ידי כך לאהדה בישראל.
(ב) מארשל רואה בחידוש חיזוק מעמדנו הבינלאומי, והוכחה שאין הרוסים מחשיבים ביותר את תגובות הערבים. שאלה אם צעד זה אינו כרוך בחשש של הרעת היחסים עם ארצות־הברית בעקב ניסיונותיה לפייס הערבים. שאל לפשר ההתחייבות לא להיכנס לברית המכוונת לתוקפנות.
(ג) מוריס שומן רואה בחידוש הצלחה ישראלית חשובה הנותנת לנו כושר תמרון יותר רב. מבחינה סובייטית זהו צעד שיש לראותו גם במסגרת ניסיון של פגיעה בסולידריות ובאחדות של העולם המערבי בעקבות צעדים דומים הנעשים כלפי תורכיה, יוגוסלביה ויוון. הוא הביע ביטחונו שכשם שהסובייטים נכשלו בצעדיהם הקודמים ייכשלו גם עתה וישראל תישאר נאמנה לצרכיה ולייעודה.
(ד) דינים־וחשבונות על פגישותיי עם מוריס שומן, מארשל, בדואר הבא.
דיבון

304

ד. גויטיין אל מחלקת ארצות־הברית
D. Goitein to the United States Division

Coded Tel. W439 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/3 נוסח נכנס:

Washington, 21 July 1953

Stassen saw us this afternoon, with him Paul, Troxel, with me Lewin. Stassen after stressing financial difficulties USA Gov[ernmen]t explained has taken our matter up with Dulles and Humphreys but all had come regretfully to conclusion that impossible for Ex[port]-Im[port] bank grant loan cover our

303
1. ראה מס׳ 297 (הערת־עורך).

short-term indebtedness.[1] Has confidence Israel can ultimately meet its financial obligations and sure that present creditors would agree extending time payments. When asked whether could suggest alternative methods for our meeting pressing indebtedness answered that with careful management in Israel and with use German reparations Israel should be able prove its capacity meet payments. Held out hopes of reasonable Grant Aid and underlined criticism on [Capitol] Hill because of use of six million for payment debts.[2] Suggested that if *Memisrael* [Government of Israel] contacted Embassy and mission in Israel they could doubtless arrive at workable scheme to lighten burden of indebtedness. Thought would be helpful for Israel to have clear-cut decision in order enable it use coming months to find ways, means, out of financial difficulties. In talks with Paul, Troxel, after meeting made clear that nothing said by Stassen meant that in event of our applying for part Grant Aid to meet pressing needs that there would be refusal.[3]

Goitein

305

מ. שרת אל פ.א. שנער (קלן)
M. Sharett to F. E. Shinnar (Cologne)

מקור: 93.43/295/11

ירושלים, 21 ביולי 1953

קראתי מכתבך למנהל הכללי מ־7 ביולי[1] והנני להעיר הערותי:

1. הנני מסכים בהחלט כי יש לגשת למבצע שיטתי ומחושב של חינוך דעת־הקהל בארץ לקראת התקנת יחסינו עם גרמניה. גם נראית לי הדרך הראשית שאתה

304

1. ראה מס' 279 והערה 2 שם. על נסיבות קבלת ההחלטה במחלקת המדינה ראה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1249-51; 1252-3. ראה גם מס' 312 והערה 5 שם.
2. 6 מיליון הדולר שקיבלה ישראל בחודש יוני מכספי המענק הנותרים לשנת 1953 לכיסוי מיידי של חובותיה. (ראה מס' 279 והערה 2 שם.)
3. השווה דיווח על השיחה ב־FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), p. 1259.

305

1. שנער כתב כי הגיעה העת לנקוט יזמה ולפעול בצורה שיטתית בנושא כינון היחסים עם גרמניה. הוא הציע לוח זמנים מוגדר לפי השלבים האלה: (1) לפרסם לפני הבחירות המתוכננות בגרמניה סדרת פרסומים בשביל דעת־הקהל בארץ כגון: הודעות על סידור תשלומי הנפט, ידיעות שוטפות על הסחורות, הסברת עמדתה של גרמניה במשחק הכוחות הבינלאומי ועוד. בהקשר הזה הביע אכזבה על שמשרד החוץ לא פרסם את דבר הביקורים הרשמיים של נציגי ישראל אצל אדנאואר ואישים אחרים בגרמניה. (2) לפתוח מיד לאחר הבחירות בשיחות מוקדמות עם הגרמנים במגמה להביא לכינון יחסים עד אביב – קיץ 1954. שנער הוסיף שמשרד החוץ הגרמני מצפה להתפתחות כזו ואף הוזכר שמו של פרנץ בהם כמועמד לציר או שגריר בישראל. (3) לפתוח בשיחות רשמיות עם הגרמנים בראשית 1954. שנער המליץ לתת את הדעת על מינויו של נחום גולדמן לשגריר ראשון של ישראל בגרמניה (130.02/2384/14).

מתווה – פרסום עובדתי ונבון של פרשת ביצוע הסכם השילומים, עם כל המסתעף מזה. במידה שאתה מתרעם על הזדמנויות שהוחמצו בנידון זה, הדין עמך. אשתדל לתת דעתי על תיקון מעוות זה מכאן ואילך לגבי הדרכת העיתונות הישראלית, כל שכן לגבי ציון עובדות מסוימות בחומר הנשלח לנציגויותינו.

2. עם זה עלי לציין כי התמונה אינה בשום פנים כה עגומה כפי שאתה מתאר. אינני יודע אם אתה עוקב מרחוק אחרי העיתונות כולה. אילו יכולת לעשות זאת היית נוכח לדעת כי בשבועות האחרונים, עם קרבת המשלוחים הראשונים, הופיעו בפינות שונות של העיתונות, כולל "מעריב" למשל, רשימות חיוביות ועינייניות על אופני ביצוע ההסכם – הרכב משלוחי הסחורות, בעיית העדיפויות וכדומה. אין לי כל ספק כי עם התקבל המטענים הראשונים ייקל לרכז את תשומת לב הציבור בצד המעשי של השאלה, להשכיח או לפחות לטשטש את הפולמוס המר שהשתולל פעם, ולטפח יותר ויותר יחס חיובי לעניין השילומים ואגב כך ליחסינו עם גרמניה.[2]

3. הנה כי כן אני רואה סיכויים להתקדמות אבל עלי להזהירך מאשליות לגבי מהירות הקצב. לא זו בלבד ששנאת גרמניה כרגש ראשוני שאין להכרה שליטה עליו, עודנה מושרשת עמוק ברחבי ציבורנו ועושה כל רעיון של התקרבות רשמית, שפירושו, כאילו, מחיקת העבר, לדבר פיגולים שאינו ניתן לעיכול נפשי – אלא גם בקרב בעלי ההכרה, החושבים מחשבה מדינית, קיימות הסתייגויות מרחיקות לכת לגבי כל התקשרות עם גרמניה. משום זה אני חושב את השערתך כי נוכל להגיע כבר ב־1954 ליחסים דיפלומטיים עם גרמניה למופרזת בתכלית ומוטב לנו לא להשלות עצמנו ולא להוליך שולל אחרים בעניין זה.

4. לפיכך מוקדם עדיין לקבוע תאריכים לשלב זה בהתפתחות וכן מוקדם ביותר לסמן מעכשיו את המועמדים לתפקידי נציגות קבע. אך מכיוון שהעלית שם, הנני לומר כי זוהי אמנם הצעה מעניינת, אבל ספק אם היא מציאותית, מכמה בחינות. ובכל זאת, רצוני לדעת אם זהו רעיון שצץ בראשך, או שמא שמעת זאת לראשונה מפי הנוגע בדבר, או אולי אמרת לו משהו ושמעת תגובתו, אנא הודיעני.

5. בכל הפרשה הזאת אסור לנו להתעלם מגורם אחד – ככל שהוא מרגיז וממאיר – וזהו הטירור. הגילויים האחרונים[3], אשר בוודאי לא נתמצו עדיין, מוכיחים זאת בעליל. אנו עומדים במערכה ללא רתיעה עם ראש פתן זה, אבל האחריות מצווה להביא את סכנותיו בחשבון. לדוגמא: אני מסכים בהחלט להצעתך כי יש להזמין את בהם ורעיתו, ואפילו את בנו, לביקור בארץ באביב 1954. אבל אם כזה יהיה המצב שניאלץ להקיף וללוות את המשפחה הזאת כל ימי שבתה כאן במשמר של שוטרים יומם ולילה, כדי למנוע בעד כנופיית בריונים מאורגנת או אפילו בעד איזה מטורף "עצמאי" מלפגוע בהם, הרי כל האווירה סביב ביקורם תורעל, הם עצמם יהיו שרויים במועקה נפשית ובנסיבות אלו אין ספק אם יהיה הביקור כדאי להם ולנו.

2. בהקשר הזה הגדיר שרת כמשגה את הצנעת הידיעה בעיתונות על השתתפותם של גרמנים, ביניהם נשיא הסנאט של ברמן, בטקס שהתקיים ב־23 ביולי על סיפון אונייה ישראלית לרגל המשלוח הראשון של סחורות השילומים. (ראה מזכר שרת אל איתן, 28.7.1953, 130.02/2417/8.)

3. מדובר בגילוי של ארגון מחתרת ארצי שהממשלה הכריזה עליו ב־6 ביוני ארגון טרור לפי הפקודה למניעת טרור משנת 1948. הקבוצה, שמנתה 16 איש, הועמדה לדין צבאי, וב־25 באוגוסט קבע בית־הדין הצבאי ש־13 מחבריה אשמים בחברות בארגון טרור.

6. קיצורו של דבר, עלינו להתקדם, אך בהדרגה ובמתינות. אין לדחוק את הקץ. יש להבטיח את תמיכת דעת־הקהל, או לפחות חלקים שלה, בכל צעד חדש. יש להיזהר מלהפסיד את המערכה על־ידי צעדים מהירים מדי, ועל הכול יש לכבד את רגשות העם ואין לעשות דברים שהציבור יראה בהם חילול מוסרו.

משה שרת

306

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן 10814ל
נוסח נכנס: 130.09/2319/5

לונדון, 22 ביולי 1953

בהול - כמוס

מתוך שיחתי היום עם סטראנג הבינותי שטרם קיבל הסבר באמצעות אוואנס. העיר שקריאת ההודעה על חידוש יחסינו עם רוסיה עוררה בו מחשבה אם לא נמצא משהו מאחורי ההתחייבות שלנו שעלול להשפיע על מדיניות החוץ של ישראל ולשנותה בעתיד בצורה ניכרת. הכרזתי שלא חל כל שינוי והרציתי את תולדות הפרשה ובייחוד את סעיף ד' במברקך ד/928.[1] הדגשתי שלא ההבדל המהותי בלבד בין הנוסחים שהציעו תחילה הרוסים והנוסח שהוצע על־ידינו הוא שמנע מאתנו מלקבל את הנוסחים הללו, אלא שעמידתנו על המלה "תוקפנות" נשענה גם על העובדה שמלה זו הייתה כלולה בכל הנוסחים שנקטנו בהם בהזדמנויות שונות הולמות בכתב ובעל־פה ולא רצינו שהרוסים עצמם או מדינות אחרות יגלו פנים שלא כהלכה בשינוי ויפרשוהו כמפנה במדיניותנו וכשינוי כלשהו ביחסינו עם רוסיה כפי שהיו קיימים לפני הקרע. הוספתי שאנו מפרשים את המונח "תוקפנות" כמשמעותו ונתנגד לניסיונות שרירותיים לפרשו אחרת. בתשובה לשאלה הסברתי שרצוננו לחדש היחסים עם רוסיה נבע מטעמים כדלקמן:

(א) לחזק את מעמדנו הבינלאומי ולתרום את תרומתנו לשלום וליחסים תקינים בין האומות ובאו"ם.

(ב) לחזק את מעמדה של הממשלה במדינה ולהוציא מידי האופוזיציה השמאלית הקיצונית קלף תעמולה מזיק.

306

1. נראה שמדובר במברק של שרת אל נציגויות ישראל (20.7.1953, 130.09/2377/1) ובו הודיע על חידוש היחסים עם ברית־המועצות. בסעיף ד' של אותו מברק כתב שרת שהרוסים ניסו להביא את ישראל להתחייב לא להשתתף בברית המכוונת נגד ברית־המועצות. אחר־כך נסוגו ודיברו על ברית האויבת לברית־המועצות בשעה שישראל גרסה ברית המכוונת לתוקפנות נגד ברית־המועצות. ישראל לא ויתרה וכך הוסכם על הנוסח המופיע באיגרת שרת אל מולוטוב. (ראה מס' 288, סעיף 3.)

(ג) לעודד את יהודי רוסיה והארצות הגרורות. לשפר את מעמדם הלאומי בתוך המדינות הללו ולחזק את תקוותם לעלייה לישראל.

סטראנג ציין את התועלת הרבה בהסבר שקיבל והבטיח למסור את דבריי לסולסברי ולסלווין [לויד].[2]

אילת

307

הערת־עורך
Editorial Note

מסירת איגרת משגריר צרפת למשרד החוץ בתל אביב

את האיגרת שלפנינו הגיש השגריר הצרפתי למשרד החוץ בתל אביב ב־23 ביולי. יום לפני מסירתה סיפר השגריר לנג'ר שהציע למשרד החוץ הצרפתי להימנע ממסירת האיגרת כדי לשמור על הסולידריות עם אנגליה וארצות־הברית, וכדי שצרפת לא תהיה הראשונה להגיש איגרת לישראל. ועם זאת המליץ למשרדו שאם יוחלט להגיש את האיגרת היא תימסר בירושלים. הוא סיפר לנג'ר כי האמריקאים מפרשים את העברת המשרד כעלבון לדאלס וכתגובה ישראלית למדיניות האמריקאית החדשה במזרח התיכון. האמריקאים היו הגורם העיקרי בהתפתחות האווירה השלילית סביב ההעברה, אמר, וראסל פנה אליו פעמים אחדות כדי למנוע את פגישתו עם נג'ר. הוא הוסיף כי המצב הנוכחי בירושלים מספק את האינטרסים הצרפתיים. (ראה נג'ר אל איתן, 28.7.1953, 93.02/163/6).

308

איגרת מאת פ. ז'ילבר אל משרד החוץ
Note from P. Gilbert to the Ministry of Foreign Affairs

מקור: Orig.: 130.02/2444/5

Tel Aviv, 23 July 1953

L'Ambassade de France en Israël présente ses meilleurs compliments au Ministère des Affaires Etrangères et a l'honneur d'accuser réception de la communication que celui-ci lui a faite par une lettre en date du 10 juillet 1953 de Monsieur le Directeur Général,[1] concernant la décision du Gouvernement israélien de transférer à Jérusalem le Ministère des Affaires Etrangères à partir du 12 juillet.

2. השווה דיווח של סטראנג על השיחה, 22.7.1953, ב־PRO, FO371/104746.

308

1. ראה מס' 292.

Cette décision place devant un fait accompli les Puissances qui, par deux fois, avaient officiellement manifesté leur opposition à ce transfert et contraint l'Ambassade de France à rappeler la démarche verbale qu'elle avait effectuée à cet effet auprès du Ministère des Affaires Etrangères le 5 mars dernier.[2]

Cette démarche avait pour but de faire savoir au Gouvernement israélien que le Gouvernement français, désireux de respecter ses obligations internationales, maintenait la position qu'il avait prise en accord avec les Puissances alliées et communiquée au Ministère des Affaires Etrangères à Tel Aviv en juillet 1952,[3] et qu'il persistait à considérer comme "inopportun" le transfert de ce Ministère à Jérusalem. Le Gouvernement français exprimait le souhait que le Gouvernement israelien renonçat à ce transfert et confirmait son intention de ne pas déplacer son Ambassade de Tel Aviv.

Cette position qui n'est susceptible d'être modifiée que le jour où le statut de Jérusalem serait déterminé plus clairement soit par une régularisation des relations entre Israël et les états voisins, soit par tout autre événement qui pourrait modifier la situation actuelle, demeure celle du Gouvernement français.

L'Ambassade de France saisit cette occasion pour renouveler au Ministère des Affaires Etrangères les assurances de sa haute considération.[4]

P.K. Gilbert

309

הערת־עורך
Editorial Note

תזכיר ממשלת ישראל אל חברות האו"ם על המצב בגבול ישראל - ירדן
23 ביולי 1953

ב־23 ביולי הגיש אבן למזכיר הכללי של האו"ם תזכיר לחברות האו"ם על המצב בגבול ישראל - ירדן. בתזכיר הובאו סיכומים על התקריות השונות בגבול ישראל - ירדן מאז ראשית 1952 ומספר הנפגעים הישראלים בתקריות אלה. בייחוד צוינו התקריות שאירעו בחודש יוני 1953 והובאה רשימת התקריות שעליהן גינתה ועדת שביתת־הנשק את ממשלת ירדן. בתזכיר דווח על ההסכם למניעת ההסתננויות ועל פגישת המפקדים של ישראל וירדן. ישראל האשימה את ירדן שלא כיבדה את הסכם המפקדים המקומיים מ־8 ביוני (מס' 256) וכי דווקא לאחר חתימתו התרבו ההסתננויות. גם לאחר הפגישה רמת הדרג של קציני שני הצדדים ב־29 ביוני (מס' 286) לא חל שיפור וימים ספורים אחר־כך (9 ביולי) נהרגו חיילים בתקרית עם הירדנים. בסוף התזכיר נאמר שרק משתנקוט ירדן צעדים חריפים נגד

2. ראה מס' 111 (הערת־עורך).
3. ראה כרך 7, הערת־עורך, עמ' 354–355.
4. על המשמעות המדינית של האיגרת ראה י. הרצוג אל מ. שרת, 24.7.1953, 130.02/2444/5.

המסתננים ותמלא את התחייבויותיה על־פי הסכם שביתת־הנשק יבוא קץ למתיחות. (ראה א. אבן אל דאג האמרשלד, 23.7.1953, 93.03/3007/4).

310

הערת־עורך
Editorial Note

הסכם בין ישראל למצרים על החזרת ספינות שנקלעו למצוקה במים טריטוריאליים 23 ביולי 1953

ב־23 ביולי חתמו נציגי ישראל ומצרים בוועדת שביתת־הנשק על הסכם להחזרתן של ספינות אזרחיות שנקלעו למצוקה במים הטריטוריאליים של אחד הצדדים, בדומה להסכמים קודמים שנחתמו עם סוריה בינואר 1952 (ראה כרך 7, עמ' 47) ועם לבנון במארס 1952. ההסכם נחתם בק"מ ה־95 על גבול ישראל – מצרים אחרי משא־ומתן ממושך מאז תחילת ינואר 1953. על ההסכם חתמו סגן־אלוף גאון מצד ישראל, ולויטנט קולונל גוהר מצד מצרים. יושב־ראש ועדת שביתת־הנשק ישראל – מצרים, קולונל הינקל, חתם עליו כעד.

וזו לשון ההסכם:

The following is herewith agreed between both parties: In the event a non military vessel of either Party, carrying non military cargo, is forced by engine trouble, storm or any other reason beyond the control of the vessel and its crew, to seek refuge in the territorial waters of the other party, it shall be granted shelter therein and shall be allowed thereafter to proceed on its way freely and at the earliest posssible time, together with its cargo, crew and passengers (130.16/2952/5). ראה גם מס' 311, הערה 3.

311

ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2309/14

ירושלים, 24 ביולי 1953

(1) ב־21 דנא נתקיימה פגישה שנייה[1] של קציני משטרה גבוהים בראשותו של ויז'ייה ובהשתתפות נציגינו בוועדת שביתת־הנשק, נכח דה־רידר. נציג ירדן הציע ששלטונותיו ינקטו באמצעים מיוחדים להדברת ההסתננות. תבע מאמץ דומה מישראל

311
1. הפגישה הראשונה התקיימה ב־9 ביולי; ראה מס' 286, הערה 3.

בטענה כי ההסתננות מתנהלת מירדן לישראל ולהפך. נציגנו חייב אחריות ירדן להסתננות ושלל אחריותנו ודחה בתוקף הסתננות לירדן. ויז'ייה טען שמתוך נוסחת ירדן ניתן להעלות אחריות ירדן להסתננות וביקש לאשר הנוסחה בשלימותה. נציג ישראל תבע להזכיר זאת במפורש. הפגישה נסתיימה ללא הסכם וללא קביעת מועד חדש לפגישה.

(2) ב־23 דנא נחתם הסכם ספנות עם מצרים.[2] לא לפרסום.[3]

איתן

312

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן IWA580
נוסח יוצא: 130.09/2309/14

ירושלים, 27 ביולי 1953

ראסל ביקש פגישה עם השר ואשכול בתל אביב. הודענו שהשר מחוץ לתל אביב בשישי ויהיה בירושלים בראשון ויוכל לסדר הפגישה שם. אם רוצה ראסל לראותו קודם יכול לבקרו בביתו בתל בנימין בשבת [25 ביולי].

בשבת באו ראסל, מקדניאל ופריד לבית השר. ראסל מסר שמחמד [מחלקת המדינה] החליטה לא לתת כסף לביסוס בגלל הקשיים התקציביים של ארצות־הברית ובגלל התנגדות הקונגרס לשימוש בכספי בנק יציב [ייצוא וייבוא] וכספי ביטחון הדדי למטרות ביסוס.[1] מחמד מעוניינת לטכס עצה אתנו למצוא דרכים אחרות לתיקון המצב כגון להשפיע על בעלי החובות להארכת המועד.[2] מחמד מבקשת שכל משא־ומתן בדבר סיוע כלכלי וטכני יהיה בתל אביב ולא בוואשינגטון אף־על־פי שתמיד תשמח לשמוע חוות־דעת השגרירות.

ראסל המשיך שבפגישת אשכול עם מייק[ס]ל ומקדניאל ב־25 ביוני[3] דיבר אשכול סרה במומחים למיניהם והצדיק מדיניות כלכלית של ממ[שלת] ישראל בעבר שהתבססה על אמונה בעתיד הארץ. ביקש שממ[שלת] ארצות־הברית תעזור לממ[שלת] ישראל מתוך אמונה כזו. ראסל שאל אם דברי אשכול פירושם שינוי במדיניות הכלכלית של ממ[שלת] ישראל כפי שהוגדרה באיגרת אבן למחמד באוגוסט 1952 פיסקה 5 א.[4] הוסיף שממ[שלת] ארצות־הברית מוכנה לעזור לישראל כמקודם

2. ראה מס' 310 (הערת־עורך).
3. איסור הפרסום בוטל כעבור יומיים וב־26 ביולי מסר דובר צה"ל לעיתונות על חתימת ההסכם.

312
1. ראה מס' 279 והערה 2 שם.
2. ראה מס' 304.
3. הפגישה התקיימה ב־24 ביוני. ראה זכרון דברים על הפגישה בתיק 130.02/2420/18 והשווה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1249-51.
4. ראה כרך 7, מס' 289.

אך לא התחייבה מעולם להציל ישראל מפשיטת־רגל (default) וממ[שלת] ישראל תשגה אם תחשוב שקיימת מדיניות אמריקנית להציל ישראל.

השר ענה שחייב להימלך באוצר על תוצאות סירוב ממ[שלת] ארצות־הברית לעזור ישירות בביסוס. אין לו כל ספק כי לא חל כל שינוי במדיניות הכלכלית של ממ[שלת] ישראל ובוודאי לא לזה התכוון שר האוצר אבל יברר ליתר ביטחון.[5] הציע המשך הפגישה באוצר בירושלים ואמר כי אם יהיה בו צורך הוא עצמו יבוא לאוצר. כאן התעורר ויכוח על מקום הפגישה. השר אמר כי לא ייתכן שאשכול ועוזריו יירדו לתל אביב מאחר שהאוצר נמצא שנים בירושלים והאמריקנים מבקרים בו שנים. ראסל אמר שיצטרך לבקש הוראות. אמנם מחמד תמיד קוראת לישראל תל אביב אבל הפעם ייתכן כי הכוונה לפגישה דווקא בתל אביב ולא בירושלים.

השר אמר שאם הם קובעים ראשית כי המשא־ומתן הכספי צריך להיות בישראל ושנית כי ישראל פירושו תל אביב אזי הם עושים כל מה שתלוי בהם ליצור שיתוק גמור (deadlock). הוסיף כי אם יווצר רושם שהם מנצלים מצוקת ישראל כדי להכריחה לעשות דברים שאינם לפי כבודה יווצר מצב מסובך מאוד.

כשראסל אמר שהמצב נוצר בגלל המועד והאורח שממ[שלת] ישראל בחרה להעברת המשרד שיסע אותו השר לאמור כוונתך למועד שקבענו בהתאם לבקשת דאלס ולהצהרה שפרסמתי לפי עצתו.[6] חזר בפרטי פרטים על שתי השיחות עם דאלס במשרד ובבית.

ראסל המשיך שהעברת המשרד הפריעה לתכניות דאלס להפיג המתיחות באזור שידענו עליהן ולא התחשבנו בהן. השר ענה כי מנאום דאלס[7] לא התרשמנו שהוא רואה סיכויים להפיג מתיחות בקרוב ואשר לתכניותיו לגבי ירושלים הרי במידה שהגיעו אלינו לא היה בהן כל רמז נגד העברת המשרד בניגוד לתגובתו המפורשת של דאלס כאן. הוסיף כי מישהו מהם אף אמר במפורש שהעברת המשרד עשויה לסייע לפתרון והוא עצמו בטוח כי בלי העברה לא היה איש בעצרת נוקף אצבע להסדיר עניין ירושלים. לבסוף אמר שמתן נשק לערבים ודאי שאינו עשוי להפיג המתיחות באזור, על־כל־פנים מגדיל המתיחות בישראל ומעודד ערבים לא לעשות שלום כשיכולים להשיג נשק בלי שלום.

מקדניאל חזר פעמים אחדות על הוראת מחמד לנהל משא־ומתן כלכלי בישראל דווקא והזכיר פרשות ה־25 מיליון[8] וה־6 מיליון.[9]

הפרידה הייתה בידידות כי היחסים האישיים מצוינים.[10]

מאהב

5. במכתב אישי אל שרת מ־27 ביולי שאליו צורף זכרון הדברים הנ"ל של הפגישה אמר אשכול כי הוא מתקשה להבין כיצד היה אפשר להתרשם מדבריו שישראל שינתה את מדיניותה והיא מתכוונת "להגדיל שוב את עומס ההלוואות לזמן קצר על־מנת לבצע פעולות דחופות מבלי להתחשב בתוצאות". אין כל יסוד להתרשמותם של האמריקאים, טען אשכול, "אלא אם כן מחפשים הם תירוצים להתרשמות כזו" (130.02/2420/18).
6. ראה מס' 295 והערות שם.
7. ראה מס' 243 (הערת־עורך).
8. ראה כרך 7, מס' 315.
9. ראה מס' 304 והערה 2 שם.
10. דיווח מפורט על השיחה ראה ש. בנדור אל א. אבן, 3.8 1953, 93.08/357/44 והשווה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1262-3.

313

הערת־עורך
Editorial Note

ניסוחה ומסירתה של איגרת שרת אל דאלס

האיגרת שלפנינו נמסרה לדאלס לאחר שובו מביקור בקוריאה ב־10 באוגוסט. אבן מסר אותה לביירוד בפגישתם ב־19 באוגוסט על־מנת שימסור אותה לדאלס. (ראה מס' 346.) האיגרת נוסחה בידי שרת והוכנסו בה כמה תיקונים קלים עד שנמסרה בנוסח המובא להלן. טיוטת המכתב עם התיקונים בתיק 130.20/2491/2. (ראה גם מברקי שרת אל אבן, 2.8.1953, 16.8.1953, 130.09/2309/14; מברק מן השגרירות בוואשינגטון אל מחלקת ארצות־הברית, 12.8.1953, 130.09/2310/3; הרליץ אל מחלקת ארצות־הברית, 20.8.1953, 130.20/2491/2.)

314

מ. שרת אל ג'.פ. דאלס (ואשינגטון)
M. Sharett to J.F. Dulles (Washington)

Copy: 130.20/2491/2 :העתק

[Jerusalem], 27 July 1953

Personal and Confidential

Dear Mr. Secretary,

I feel impelled to address to you this personal note in view of what I cannot help regarding as a most regrettable, and to me inexplicable, misunderstanding on the question of the transfer of our Foreign Ministry to Jerusalem.

Perhaps you will allow me briefly to recapitulate the history of the subject. It was only by the accident of war that the Israel Government was originally established in Tel Aviv and not in Jerusalem. In December 1949, when most Ministries were moved to Jerusalem, the Foreign Ministry was left for the time being in the Hakirya quarter of Tel Aviv. It was felt that time must be given to the United Nations to try and get the question of Jerusalem out of the impasse which resulted from the utterly unrealistic resolution of 1949,[1] by setting up some workable arrangement for expressing the legitimate concern of the international community in the Holy Places of Jerusalem and thus

314

1. ראה כרך 4, הערת־עורך, עמ' 693–694.

regularise, from the viewpoint of the United Nations, the status of the city. But the General Assembly session of 1950 came and went without any new resolution on Jerusalem being adopted. So did the session of 1951, during which the question of Jerusalem was not even raised. Meanwhile, the position both of the Ministry as an institution and of the Minister as a person and a member of the Cabinet and of Parliament was rendered ever more untenable by their continued separation from the other government departments and from the Knesset. The Government accordingly decided to transfer the Ministry to the capital. Two years of waiting had been of no avail and further postponement was unlikely to produce any change.

Our decision at the time was not kept secret. It was announced on 4 May 1952.[2] Only then did work start on the erection of our new premises in Jerusalem. It was due to last many months. We did not mind the delay. On the contrary, we saw virtue in it. We were not in the least anxious to act in haste or to face the world with a *fait accompli,* created, as it were, overnight. Moreover, we thought the announcement would serve as fair notice to the General Assembly. But at the session of 1952 again nothing was done to regularise the situation. Several friendly governments, including that of the United States, did indeed express to us their disagreement with the proposed transfer,[3] but they took no initiative on Jerusalem at the Assembly. I say this in no spirit of criticism – I am merely recording the fact. Thus the third session of the Assembly since 1949 came and went without effecting any change, even though the Assembly met this time in full cognizance of our intention to move the Ministry. Was this not proof that no useful purpose would be served by further delay, which in itself could not but continue to impair the Ministry's effectiveness?

Nevertheless, several more months were let to pass before the date for the transfer was tentatively fixed. Everybody knew that the move was merely a question of time, and of not too long a time at that. The buildings had been completed, and they stood there, empty and expectant, for all to see. Scores of officials with their families had already moved to Jerusalem. For scores of others accommodation was being built. Yet we waited for a further opportunity to clear up the matter with the United States Government before taking the final decision for which, naturally, we alone would be responsible. Your visit to us, welcome on many scores, seemed to offer this chance.

In the first long talk we had at my office, on the afternoon of May 13,[4] I explained to you as fully as I could the circumstances which had rendered the transfer imperative and took the opportunity of setting forth our attitude on the question of the Holy Places. In your subsequent observations and questions you did not comment on our decision, nor did I press for a reaction,

2. ראה כרך 7, מס' 135.
3. ראה כרך 7, הערת־עורך, עמ' 354–355 ומס' 231.
4. ראה מס' 207.

assuming that you might wish to consult your advisers. The same evening, during the dinner party at my house, you reverted to the subject and said that you hoped we would not make the move while you were in the Middle East, as it might embarrass you. I hastened to assure you that nothing as precipitate as that was intended. You went on to say that you would advise us, apropos the transfer of the Ministry to Jerusalem, to make a public statement on the Holy Places, more or less on the lines of the explanations I had given you at my office. My colleague, the Minister of the Interior, who was sitting on your left, thereupon observed that our attitude on the problem of the Holy Places had been made known times out of number. To this you replied that there were things which bore endless repetition, and repeated your advice to restate our position on that occasion.

We were thus left with the definite impression that the Department of State knew clearly of our intention to bring the Foreign Office to the seat of government and even had ideas on steps which could usefully accompany such a move. Meanwhile, in deference to the wish you had expressed, we put off the date of the transfer until you had returned from your journey. Further, bearing in mind your suggestion, I made a statement in the Knesset on our attitude to the Holy Places a few days before the transfer[5] and I repeated the gist of it at a press conference immediately after the move. In Washington, after your return, members of the State Department discussed the Jerusalem question with our Ambassador and his colleagues. They made no reference to the question of the Foreign Office, but outlined interesting ideas in your mind about the establishment of a United Nations authority for the Holy Places. The proposal which they sketched was one which would not in any degree be prejudiced by the presence of the Foreign Office, which would indeed be the main agency for assuring public cooperation in Israel with any authority for the supervision of the Holy Places which might be established under your plan.

You will therefore appreciate that it came to us as a most painful surprise when your Chargé d'Affaires informed us a few days ago that he had received instructions not to proceed to Jerusalem on official business, even if invited to do so by the Minister.[6] The position of an accredited representative not responding to an invitation of the Minister for Foreign Affairs raises a serious issue – all the more so in the case of the representative of a government with whom we have such close ties. It would be most unfortunate if the happy relations which have hitherto prevailed between the U.S. Embassy in Israel and this Ministry were to be disturbed by the absence of direct and frequent contact.

You will surely agree that such line of conduct creates an impossible situation. I should explain that, in the past, the American Ambassador and his staff resorted freely to government offices in Jerusalem. The Ambassador

5. ראה מס' 280, הערה 2.

6. ראה מס' 301.

came even to see me in Jerusalem at my request. The transfer of the Foreign Ministry to Jerusalem carries with it, needless to say, no formal obligation on the foreign missions to move their quarters to our capital. But it is inconceivable that they should treat the capital as an area "out of bounds".

In my talk with Mr. Russell on the eve of the transfer I explained to him that in deference to the Embassy's difficulties, as long as it remained at its present location, I would be quite prepared, whenever convenient, to meet him, or Mr. Davis when he comes back, at my former office in Tel Aviv, on the natural understanding that they on their part would be ready to come to Jerusalem whenever the importance or urgency of a matter made it necessary. I am confident that in a spirit of mutual accommodation a satisfactory reciprocal working arrangement could easily be established. It is the ban on visits to Jerusalem that is now the point at issue, and I earnestly hope that, bearing in mind the facts set forth in this letter, and in the interests of the normal transaction of diplomatic business, the ban will be removed.

I realise that you may be perturbed by two aspects of the problem likely to cause complications.

The first is the Arab difficulty. The Arab States are again invoking the 1949 resolution. But the resolution is inherently and patently unimplementable, on the score not only of Israel but also, and maybe primarily, of Jordan. The total ineffectiveness of the plan and the inadvisability of adopting it were eloquently expounded by United States representatives in the United Nations. The Arab States were the first to pledge their uncompromising opposition to internationalisation, but they will use every and any pretext to malign Israel, without much regard for consistency. Apart from Jordan, the Arab States have no stake whatsoever in Jerusalem, and to Jordan the 1949 resolution is as much anathema today as it was at the time of its adoption. You will recall, too, that the President of the U.N. Trusteeship Council in his official report declared this resolution to be incapable of fulfilment and that the United States even opposed the adoption of the Draft Statute.

The second is the international problem of Jerusalem. On this, however, the transfer of the Foreign Ministry has no practical bearing. New Jerusalem has in any case and to all practical purposes been our capital since 1949, and would have continued to be our capital, with the Foreign Ministry or without it. As for the Holy Places, the location of the Foreign Ministry does not prejudice their international status. If the United Nations is today ready to institute some practicable form of international supervision over them, the presence of the Foreign Ministry in Jerusalem will in no way be a stumbling block. On the contrary, our readiness to accept such supervision was, according to your friendly advice, reaffirmed both shortly before and immediately after the Ministry's transfer.

I must apologise for the length of this personal letter, but the preservation of relations of mutual trust and understanding between the United States and

Israel is to me, as it is to all of us, of such vital import that on this urgent issue I could not avoid this rather detailed exposition.[7]

With kindest personal regards, I am, Yours sincerely,

315

הערת־עורך
Editorial Note

התייעצות על הסיוע הצבאי מארצות־הברית
29 ביולי 1953

בישיבה השתתפו: משה שרת, שמאז צאתו של בן־גוריון לחופשה ב־19 ביולי שימש ממלא מקומו, וכן ממלא מקום שר הביטחון פנחס לבון, הרמטכ״ל רב־אלוף מרדכי מקלף, אלוף משה דיין, סגן־אלוף יהושפט הרכבי, ראובן שילוח, שמואל בנדור ואורי לוברני. הם דנו בדרכי התגובה של ישראל על חוק ההקצבות לסיוע כלכלי וצבאי לארצות המזרח התיכון שעמד לפני אישורו הסופי (ראה מס׳ 320). שרת מסר על כוונות הממשל להקצות לישראל סכום קטן בלבד מתוך 30 מיליון דולר שיועדו לסיוע צבאי ואת היתר למדינות אחרות באזור. יש גם כוונה לתת נשק לכמה מארצות ערב, אמר שרת, אך כנראה לא לישראל. האמריקאים טוענים שיש לישראל די נשק ומתן הנשק לארצות ערב נועד להגן על המשטרים הקיימים בהן. לטענת האמריקאים אין ישראל צריכה לחשוש מן התהליך הזה משום שחיזוק המשטרים הערביים וקשירתם לארצות־הברית תאפשר לממשל להשפיע עליהם לטובת האינטרסים הישראליים. שרת ציין שחל שידוד מערכות עמוק מאוד בממשל האמריקאי ויש לפעול בעניין הזה. הוא מסר על הוראות הפעולה שניתנו לשגרירות בוואשינגטון (ראה מס׳ 316, הערה 1), ואמר כי הוא מציע להמשיך בקו ההתנגדות למתן נשק לערבים. שרת מסר על ביקורו הצפוי במזרח התיכון של גנרל האל והציע לנצל את הביקור כדי לשכנע את הפנטגון שישראל זקוקה לנשק והערבים לא. מקלף הזהיר שקבלת נשק מארצות־הברית כרוכה בביקור משלחת צבאית אמריקאית ובמסירת מידע שהצבא לא מעוניין לחשוף על כושרו של צה״ל והבהיר שיש לשקול את הנושא גם מן ההיבט הזה. דיין חידד את הדברים האלה ואף הקצין אותם. הוא הציע לא לקבל נשק מן האמריקאים גם אם יקבלו אותו הערבים. ישראל ממילא לא תקבל את הנשק האיכותי שהיא זקוקה לו, אמר, ועדיף אפוא לא לגרום נזק לצבא על־ידי חשיפתו למשלחת צבאית אמריקאית רק כדי לקבל נשק שהצבא לא מעוניין בו. דיין גם הביע חשש מפני תכתיבים אמריקאיים בתחום הצבאי, וגילה אגב זאת כי מצב היחסים בין שני הצבאות חמור והוסיף שהאמריקאים סוגרים בפני צה״ל את הקורסים שלהם. (לפרטים נוספים על ההתייעצות ראה דין־וחשבון, 30.7.1953, 93.08/361/8.)

7. ראה תשובת דאלס במס׳ 363.

316

ד. גויטיין אל מ. שרת
D. Goitein to M. Sharett

Coded Tel. W459 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/3 נוסח נכנס:

Washington, 29 July 1953

Your 586.[1] We should know final results Grant Aid by end week. Doubt whether there will be any publicity of the share of M[iddle] E[ast] in mil[itary] aid. Figure whether thirty or fifty mil[lions] is drop in bucket compared with billions for rest of world, details of which make no impression on public. Nevertheless will try and secure all editorial radio comment possible for our objection arms to Arabs but must warn of unlikelihood editorial reaction in sight: (A) End of Congress brings with it mass of legislation which will fill papers. (B) Korea still upmost people's minds. (C) Other internal front-page news keeping out practically all foreign affairs.

In this connection note that Dulles' stinking J[eru]s[ale]m statement[2] received slight press and no editorialising. Re Jewish pressure would request you wait till return Abba [Eban] next few days so that we can frame policy for Jewish reaction both to arms, J[eru]s[ale]m, loan leakage and other recent signs that Dep[artmen]t intends being soft with Arabs, tough with us. There are reasons well known to you against whipping up Jewish pressure during July, August when nearly all leaders are on leave. Re your Hey3 would recall that our and Jewish efforts have so far reduced mil[itary] aid from hundred to thirty mil[lions] and increased econ[omic] aid from 120 to 140 mil[lions]. Cannot say whether this can be retained but present victory due to our work and Jewish pressure at right time and place.

Although agree that vital principle at stake consider that if only thirty goes to whole M[iddle] E[ast] including Pakistan and Israel the immediate danger is lessened. Nevertheless accept your argumentation to be used immediately whipping up Jewish reaction becomes practicable.

Goitein

316

1. שרת הורה לאנשי השגרירות בוואשינגטון להגיב נמרצות על מדיניות החימוש של ארצות־הברית במזרח התיכון, עם הפרסום הצפוי של המענקים לסיוע כלכלי וצבאי. הוא העדיף תגובה לא רשמית של כלי התקשורת, ובכללה "הוקעת השטחיות והאיוולת שבגישת מחלקת המדינה התולה מיליונים על קרן הצבי במתן שוחד נשק למשטרים הרפתקניים והפכפכים שישתמשו בו לכל מיני השתוללות, כולל נגד ישראל, ולא להגנת הדמוקרטיה." הוא המליץ לברר אפשרויות של הפעלת לחץ יהודי אישי ופומבי והוסיף (בסעיף ה) כי גם אם "יעילות התגובה מפוקפקת בתכלית אין להירתע יען כי סכנת השתיקה שפירושה קבלת הדין או אפילו הסכמה, חמורה מסכנת התעלמות השלטון מהביקורת והמחאות". לדבריו, הביקורת והמחאות עשויות להכביד על ביצוע התכנית ולהועיל בבוא העת לישראל כשתבוא לתבוע תביעות נוספות. (29.7.1953, 13.09/2309/14.)
2. במסיבת העיתונאים השבועית שלו ב־28 ביולי הביע דאלס את מורת רוחו מישראל על שהעבירה את משרד החוץ בניגוד להמלצותיה של ממשלת ארצות־הברית. הוא הצהיר שההעברה בשעה של מתיחות במזרח התיכון היא מעשה שלא בעתו והודיע שארצות־הברית לא תעביר את שגרירותה לירושלים.

317

מ. פישר אל א. נג'ר
M. Fischer to E. Najar

העתק: 130.10/2515/14

אנקרה, י"ז באב תשי"ג
29 ביולי 1953

סודי

הנידון: פגישה עם שר החוץ התורכי

היום ביקרתי אצל שר החוץ התורכי. בפגישה זו ניסיתי לראשונה ליצור הזדמנות לשיחה כללית. קפרולו קיבלני הפעם ביתר לבביות מאשר בפעמים הקודמות. פתחתי את השיחה בשאלה על הערכתו את המצב שנוצר אחרי שובו של דאלס לארצות־הברית. קפרולו ענה שלדעתו טרם החליטו האמריקנים על קו מדיני מסוים, הם עוד לומדים את הבעיות והדבר היחידי שאפשר לעשות במצב זה הוא לחכות. ציין כי ממשלת ארצות־הברית מסרבת ליהנות מניסיונו של מק־גי והבנתו הרבה לאחר שהותו במזרח הקרוב, ויש, אפוא, להתחיל הכול מחדש.

שאלתי לכוונת האמריקנים בקשר לזיון ארצות ערב. קפרולו השיב שאין עדיין כל החלטה בקשר לכך, שהוא יודע מעט מאוד בעניין זה וכי לדעתו הערכת המצב תלויה בכמויות ואיכות הנשק שיחולק. לשאלתי אם אין הוא סבור כי עצם ההצעה למסירת נשק מהווה עובדה שלילית הן ביחס ליחסי ערב–ישראל והן ביחס לשאיפות התורכיות באזור, ענה לי השר בחיוב.

כששאלתי את קפרולו מה יש בדעת תורכיה לעשות למען קידום ביטחון האזור, ענה לי: מה נוכל לעשות כל עוד למעצמות הגדולות אין מדיניות ברורה; בשטח זה לא התקדמנו כלל וכלל. כששאלתיו אם כוונתו לומר כי הייתה לו אכזבה גם מהשיחות עם יוון ועם יוגוסלביה, ענה כי נהפוך הוא וכי מהצד האירופאי הכול בסדר. משהזכרתי את טרייסט, אמר שטרייסט אינה אלא גורם חיצוני בו בזמן שהקשיים בין מדינות המזרח הקרוב הם פנימיים.

הזכרתי לקפרולו כי בפגישתנו הראשונה בפאריס, לפני כשנה, ציין את עליית האנטישמיות בארצות המסך כגורם המחמיר את מצבנו כלפי הערבים. אמרתי לו כי זיכרון מלים אלו משכנעני כי שותף הוא לסיפוקנו על שמצב זה שופר. ענה לי בחיוב.

אמרתי לו שהאחרון בשורת המאורעות שהתרחשו מאז פגישתנו האחרונה, ולדעתי הפחות חשוב בהם, הוא העברת משרד החוץ לירושלים. ניכר היה שהוא לא התכוון לעורר את השאלה ושהערתי הזכירה לו את כל הפרשה. אמר לי: אל תעמדו על כך לשנות את הסטטוס קוו. הסברתי לו שהעברת המשרד אינה שינוי הסטטוס קוו. אך הוספתי שבוודאי יבין שלא ייתכן שמשרד החוץ יצא שוב את ירושלים. לא יכולתי להוציא ממנו תגובה אחרת מאשר: N'insistez pas. הוא הוסיף אמנם כי המצב העדין

נוצר כתוצאה ממדיניות המעצמות הגדולות, אך סיים בהערה: המצב הוא עדין, המצב הוא עדין.

אמרתי לקפרולו שאני שמח להודיעו שהנספח הצבאי הישראלי יגיע בקרוב לאנקרה וכי שמחתי לשמוע שתורכיה מתכוננת לשלוח נספח צבאי לישראל. על כך הגיב השר כי ייתכן ותהיה החלטה כזו. משששאלתיו אם טרם נתקבלה, ענה לי שאיננו בקי בשאלה.

לאחר שקפרולו שאל אותי מה כבר עלה בידי לראות בתורכיה ולאחר שעמד על כך, ללא ערעור מצדי, שאי אפשר להכיר יסודית את איסטנבול בביקור של שניים–שלושה ימים, אמרתי לו שברצוני לתאר בקווים כלליים את כוונותיי בתורכיה. כוונות אלה הולמות כמובן את התפקיד העיקרי של נציג דיפלומטי, היינו עידוד יחסים וידידות. הוספתי שלא אחפש תוצאות "מבריקות". אני מבין כי תורכיה מהווה המרכז היחידי במזרח התיכון שמסביבו יש לקוות בעתיד ליישב את הבעיות השונות. על־כן, יחסינו עם תורכיה אינם זו בלבד לטובת שתי המדינות, אלא עשויים לשמש דוגמה לאחרים. קפרולו הפסיק אותי והעיר שהוא שמח לשמוע מהן השקפותיי וכי אף הוא בשיחות עם מדינאים ערבים מציין כי יחסי תורכיה–ישראל חייבים להיות לדוגמה.

המשכתי ועמדתי על היחסים הכלכליים – השר הבטיח שיתן תמיד את תמיכתו לפיתוח יחסים אלה – והוספתי שנראה לי כי הכרחי הדבר שבין הצבאות היחידים הראויים לשם זה במזרח התיכון יהיו קשרים הדוקים במישור של המטות הכלליים, ללא כל צורך בפרסום כלשהו. קפרולו הבטיח את תמיכתו וחייב מאוד את הערתי שאין הדבר צריך להיות קשור בביקורים רשמיים וסנסציוניים.

משניסיתי ללכת הלאה, ולאחר שהזכרתי את חוזי הידידות הקיימים בין תורכיה וכמה מדינות אחרות, גם מערביות וגם ערביות, אמר לי קפרולו: יש להכשיר את הקרקע קודם לכן. לדאבוננו יש לנו עניין במזרח התיכון עם מדינות המנהלות את עסקיהן לא בשכלן כי אם ברגשותיהן ולעתים ללא כל יסוד הגיוני. אין לנו ברירה, עלינו להתחשב במצב זה. כדאי להעמיד תשובה זו ליד התשובה שקיבלתי בביקורי הראשון אצלו כשהזכרתי את האפשרות של שיגור משלחת פרלמנטרית תורכית לישראל.

לאחר שנפרדתי ממנו אמר לי קפרולו כי הוא מקווה שנמשיך להדק את הקשרים בינינו וכתוצאה מכך אצא, בגמר תפקידי, את תורכיה – דוגמת אליאס ששון – כידידו הפרטי וכפה לתעמולה התורכית בעולם הרחב.

בברכה,

מ. פישר

318

מ. שרת אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק)
M. Sharett to the Israel Delegation to the United Nations (New York)

מברק מוצפן 268
נוסח יוצא: 130.09/2330/14

ירושלים, 30 ביולי 1953

לאבן. לקראת כנס העצרת מניח כי אנו דבקים בעמדתנו בעד הכרת סין העממית ואם תתעורר השאלה אזי גם בעד קבלתה לאו"ם. עם שביתת־הנשק בקוריאה מתעוררת מחדש שאלת התקשרותנו הדיפלומטית עם פקין. תזכור שדר אצ'יסון לאחר שיחתנו בפאריס כי לארצות־הברית לא רצויה ההתקשרות עם סין כל עוד היא תוקפנית.[1] מבין כי בינתיים נתחלף בית הלל בבית שמאי ואף־על־פי־כן. אבקש דעתך.[2]

שרת

319

ר. שילוח אל שגרירות ישראל בפאריס
R. Shiloah to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.02/2453/20

ירושלים, 30 ביולי 1953

סודי ביותר, לידי דיבון בלבד.

מסור לעמיתך הגושני[1] להעברה לממונים עליו את השדר המועבר במברק לחוד.[2] להסברת הצעתנו תוסיף כי המאמצים המחודשים של ממשלת גושן לטפל בבעיות

318

1. ראה כרך 6, מס' 519.
2. במברק מ־6 באוגוסט שבו דיווח אבן על היערכותה של משלחת ישראל לאו"ם לקראת העצרת השמינית, כתב כי הוא מסופק אם בעיית חברותה של סין העממית באו"ם תעלה בעצרת, אך אם תזדמן לה הזדמנות נאותה תציג המשלחת את מדיניותה המוצהרת של ישראל בעניין הזה (130.09/2331/3). ראה גם מס' 373 והערה 2 שם.

319

1. איש השגרירות המצרית בפאריס, עבד אל־רחמן צאדק. על המגעים האחרונים אתו ראה מס' 205, ו־229.
2. בשדר נאמר: "ההתפתחויות המדיניות האחרונות במזרח התיכון עושות לדעת ישראל למתאים וכדאי מפגש סודי ורשמי למחצה בין נציגי ישראל ומצרים, שיתקיים בהקדם האפשרי, להחלפת דעות בנושאים המשותפים לשתי המדינות. הוצע ששילוח, בדרכו לתפקידו החדש בוואשינגטון, ייפגש בעיר אירופית מוסכמת עם נציג מצרי מוסמך."
(ראה מברק ממשרד החוץ אל דיבון, 30.7.1953, 130.02/2453/20).

כלכליות, חידוש המשא־ומתן בינם לבין בריטניה, הדיונים בארצות־הברית בבעיות סעד כלכלי וצבאי למדינות האזור יוצרים לדעתנו רקע לדיון ובירור פנימי בין נציגי שתי הממשלות.

אמור גם כי שאלת אם אהיה מוכן לגשת לגושן עצמה לשיחות אלה וקיבלת על כך תשובה חיובית. אני מעוניין מאוד שיידעו נכונותנו לבוא גם לגושן. חזור גם הפעם על הבטחתנו לשמור על סודיות מוחלטת ותציין העובדה כי עד עתה היו נזילות רק במידה שצד שלישי היה מעורב בדבר.

שילוח

320

ד. גויטיין אל מ. שרת
D. Goitein to M. Sharett

Coded Tel. W463 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/3 נוסח נכנס:

Washington, 31 July 1953

Conferees[1] at midnight decided on 135 million economic aid, 30 million mil[itary] aid. This almost certainly will be confirmed by both Houses. This is astounding victory for (a) Policy of including Israel Middle East without special reference, (b) For brilliant work of Sy [Kenen], (c) Excellent support from whole Jewish community for continuous but quiet pressure without publicity or public speechifying.

Reduction of mil[itary] aid purely at our request remarkable result in light *Mahmed* [State Department]'s determination to get hundred million at all costs. This also ran counter to Congress' general desire to reduce econ[omic] increase mil[itary] aid. Note also that when Admin[istration] fought for additional hundred million for Indochina it succeeded in spite fierce Congress opposition, but in our case our friends in Congress stood firm. If Admin[istration] now intends spread military butter over bread of Arabs it will have to be spread very thin. You will remember that 30 million includes Pakistan and Israel. State Dep[artmen]t liaison officer to Congress stated frankly could not understand how Administration had lost on Middle East mil[itary] aid. Full story ups downs mil[itary] econ[omic] aid follows.[2]

Goitein

320
1. ועדת התיאום של שני בתי הקונגרס האמריקאי.
2. ראה מס' 323.

321

מ. שרת אל מ. פישר (אנקרה)
M. Sharett to M. Fischer (Ankara)

העתק: 13.10/2546/2

ירושלים, כ"א באב תשי"ג
2 באוגוסט 1953

לצערי לא עלה בידי לענות עד כה על מזכרך מ־22 ביוני,[1] בו הקשית על קו מסוים שנקט השגריר אבן בשיחתו עם מר א. ג'ונסטון, עם שובו של זה מסיורו במזרח התיכון.

עוררת בעיה שאנו מתחבטים בה זה מכבר – אם להצמיד או לא להצמיד את עניין השלום בינינו לבין ארצות ערב לפתרון בעיות אחרות התלויות ועומדות במזרח התיכון.

להלכה קיימת אפשרות כזו לא רק לגבי יישוב הסכסוך בשאלת תעלת סואץ – המיקשור שבו הופיעה השאלה באותה שיחה – אלא גם לגבי ברית ההגנה האזורית וכן לגבי שאלות אחרות העומדות על הפרק.

כמו בהרבה מקרים בחיים ובמדיניות ההיגיון הוא כאן חרב־פיפיות, רצוני לומר יש בו פנים לכאן ולכאן.

מצד אחד מוצדקת הנטייה לנצל כל הצטרפות נסיבות אשר יש סיכוי לעשותה מנוף להזזת עניין השלום בין ישראל וערב מ"הנקודה המתה" שבה הוא עומד כיום. מצד שני יש להישמר מתוצאותיו הממאירות של שילוב כזה.

הכול תלוי בנקודת המוצא של התהליך ובכיוונו. לגבי הצמידות עם בעיית תעלת סואץ ייתכן שיקול כזה: אם, מצד אחד, מעוניינת מצרים להגיע להסכם בעניין אזור סואץ ויהי מה, גם אם תצטרך לשלם מחיר מסוים בעדו, ומצד שני, מעוניינות המעצמות, ובייחוד ארצות־הברית, לחסל במהירות האפשרית את הסכסוך הערבי–ישראלי, אזי ייתכן, לפחות להלכה, כי המעצמות תלחצנה על מצרים לעשות שלום עם ישראל תמורת סיפוק עיקר תביעותיה באזור התעלה וכי מצרים מצדה תהיה מוכנה להיענות לתביעה.

במקרה זה, שוב להלכה ומתוך ההנחות שקבעתי, לא הייתי חושש ללחץ הפוך עלינו מצד המעצמות, כי נוותר בתנאי השלום לסיפוקה של מצרים. סכנה כזו הייתה קיימת אילו עצם התהליך היה הפוך – אילו מצרים הייתה מודיעה למעצמות כי היא מוכנה לוויתורים מסוימים באזור התעלה תמורת לחץ מצד המעצמות על ישראל לעשות שלום עם מצרים לפי תנאיה היא. אבל מצרים מצדה אינה מגלה שום נטייה לשילוב כזה של העניינים ולכן מבחינה זו אין כרוך סיכון רציני בקו הטיעון שנסתמן מדברי אבן.

321

1. פישר חלק על דבריו של אבן לג'ונסטון (ראה מס' 232) בעניין המסקנה "שיש לשלב את פתרון בעיית התעלה עם השלום". הוא טען כי מסקנתו של אבן מסוכנת משום שהיא תוליד לחץ אמריקאי על ישראל לעשות ויתורים למען השלום (130.10/2546/2).

הצרה היא כי כל כוחו של שיקול זה יפה רק להלכה. למעשה אין כל נכונות מצד המעצמות להצמיד את שתי הפרשיות זו לזו. להפך, הן מתנגדות לכל תוספת מעמסה על חשבונן כלפי מצרים, העמוס בלאו הכי לעייפה, ואינן מוכנות להכביד על מצרים בתנאים נוספים על אלה שהן רואות עצמן מחויבות להציג לה לגבי עתיד אזור התעלה כשלעצמו. אבל מטעם זה שוב אין מניעה לנקוט אותו קו טיעון ולנסות מזלו. הוא אינו עשוי לגרום נזק מדיני־מעשי, ולעומת זה אולי יוכל להועיל מבחינה דיפלומטית ומוסרית.

דבר אחר הוא שילוב עניין השלום בבעיית ההגנה האזורית. שאלה זו נתעוררה אצלנו בשעה שנדמה היה כי עניין ההגנה האזורית הולך ונעשה במהירות לצורך דחוף וחיוני ביותר בשביל מעצמות המערב, שוב בראש וראשונה בשביל ארצות־הברית, ולכן התעוררה בתוכנו המחשבה כי כדאי להיאחז בגורם זה לקידום השלום. אבל לאחר שיקול התחלנו חוששים להרחיק לכת בכיוון זה. אמרנו לעצמנו: ממה נפשך, אם באמת עניין ההגנה האזורית במזרח התיכון הוא צו מכריע בשביל המעצמות המערביות ואם באמת ישתכנעו כי בלי שלום בין מדינות ערב לבין ישראל לא תקום הגנה אזורית – והרי אנו עצמנו יכולים לסייע להשתכנעות זו – אזי נשקפת לנו סכנה רצינית. הלחץ שיופעל במצב זה על שני הצדדים להגיע לידי שלום עלול להיות לנו לרועץ, יען מהערבים תידרש רק נכונות עקרונית לשלום בעוד שמאתנו יידרשו ויתורים לגבי תנאי השלום.

לא הרי השילוב במקרה השני כהרי השילוב במקרה הראשון, יען במקרה הראשון – הכול לפי הנחות־היסוד – אין עניין השלום תנאי להשגת המטרה (יישוב סכסוך סואץ) אלא לכל היותר רווח צדדי שייתכן להשיגו, בעוד שבמקרה השני השלום הופיע כתנאי לביצוע התכנית (ארגון ההגנה האזורית).

לכן הייתי סבור כי עלינו להיזהר מלהפריז במאמצי הוכחה ושכנוע לגבי הכרחיותו של השלום כתנאי קודם להגנה אזורית – כל עוד נדמה היה לנו כי הגנה אזורית היא צורך חיוני ותכנית לאלתר אצל מעצמות המערב. אכן בינתיים נסוגה תכנית זו אחורנית וממילא ניטל עוקץ הדחיפות מבעיית האסטרטגיה הדיפלומטית שלנו בעניין זה.

מש

322

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן IWA603
נוסח יוצא: 130.09/2309/14

ירושלים, 3 באבגוסט 1953

נודעו לנו בתכלית הדיוק הוראות מחמד [מחלקת המדינה] לשג[רירות] ארצות־הברית בעניין ירושלים.[1] לפיהן המגע עם המשרד אך ורק באמצעות הלשכה בתל אביב

322
1. ראה מס' 292 והשווה מס' 301.

וסטייה מכלל זה תיתכן רק על־פי הוראה מפורשת של מחמד. על השגריר ועוזריו לדחות כל הזמנה לטקסים ולמסיבות רשמיות בירושלים. מותר להיענות להזמנה אישית למסיבה אבל יש להישמר שההזדמנות לא תנוצל לשיחה בענייני שירות עם אנשי המשרד. לאחר שמחמד הודיעה כמה פעמים עמדתה אינה רואה צורך עכשיו במחאה חדשה. היא מרוצה מחזית מאוחדת של מעצמות המערב. יש לקיים חזית זו ויהי מה יען ישראל ודאי תנסה בכל הדרכים לשברה. מגמת מחמד לאלץ ממ[שלת] ישראל להרחיב סגל הלשכה בתל אביב למען יוכלו היחסים הדיפלומטיים של המדינות עם ישראל להתנהל באמצעותה. ממ[שלת] ישראל ודאי תנסה לסכל עצה זו אם על־ידי מגע עם הקונסולים בירושלים או על־ידי טיפול בכל העניינים באמצעות נציגויותיה בחוץ־לארץ. ממ[שלת] ארצות־הברית לא תיתן יד לתמרונים אלה.

הקו דלעיל בא לידי ביטוי בהוראה שכל משא־ומתן כלכלי יהיה בתל אביב ובניסיון להקים במשרד מקדניאל בתל אביב [את] לשכת הקרן המשותפת לפי סעיף חמישה של הסכם סיוע טכני.[2] ראסל מוסיף חומרות בביצוע ולכן דחה הזמנת גולדה [מאירסון] למסיבה בביתה ונימק משום העברת המשרד. מאידך ביקר מקדניאל בירושלים בשבוע שעבר וניהל שיחה עניינית עם אשכול.

האמריקנים עושים עצמם לצחוק בעיני הבריות ומעוררים רוגז דיפלומטים אחרים שנצטוו על אפם לנהוג כאמריקנים. האמריקנים מסוגלים לנסות על־ידי נגישות כלכליות להכריחנו להיפגש אתם בתל אביב אך בזה יבזו עצמם ויקוממו הציבור נגד הממשלה המוחלת על כבודה. שניהם כאחד אינם רצויים לא למחמד ולא לנו. אין הם חביבים בעולם כרגע בגלל התנהגותם המגושמת ולמה יספקו דוגמה נוספת של אי־התחשבות ברגשי מדינה ידידותית.

הגיע הזמן למסע הסברה נמרץ במחמד. בהיעדר דאלס יש לנסות דבר אל בידל סמית לבטל ההוראות הנואלות בדבר איסור העלייה לירושלים (אין אנו נוהגים בצורה ילדותית כמוהם כי אם נענים להזמנותיהם למסיבות רשמיות בתל אביב). הודענו מראש שלא נהיה נוקשים ואם יחדל החרם על ירושלים נהיה מוכנים מדי פעם לרדת לתל אביב להיפגש. אל יכניסו עצמם למיצר שאין מוצא ממנו כי לא נרחיב לשכת הקישור ולא נרד לתל אביב לשיחות דיפלומטיות אלא תוך הדדיות.

ההנחה כי ניזקק לקונסולים בירושלים שאנו נוהגים בהם דין ספחת נסבלת מעידה על רמת התבונה.

מאהב

2. מדובר בלשכה של הקרן המשותפת לישראל ולארצות־הברית שהוקמה על־פי סעיף 5 בהסכם לשיתוף פעולה טכני, הסכם שנחתם בין שתי המדינות במאי 1952. ראה כרך 6, הערת־עורך עמ' 142 וכתבי אמנה, כרך ג, עמ' 375–381.

323

ד. גויטיין אל מ. שרת
D. Goitein to M. Sharett

מקור: 130.02/2414/27

ואשינגטון, כ"ג באב תשי"ג
4 באוגוסט 1953

סודי

הנידון: יחסי ישראל-ארצות־הברית בשעה זו

1. ממברקיך האחרונים[1] וממאמר שהופיע שלשום ב־"ניו יורק טיימס" ושנכתב בישראל מתברר לי כי קיימת מעין חרדה בישראל ליחסים שבין שתי המדינות ההולכים ומשתבשים, כביכול, ולאפס מעשה של העדה היהודית נוכח התפתחות זו.

2. מהמברקים עצמם נוצר אף רושם כאילו השגרירות הישראלית בוואשינגטון עומדת על שיבוש יחסים זה אולם אינה נוקטת בצעדים להילחם בו.

3. השגריר צריך להיות בישראל זמן קצר לאחר שתקבל אשגר זה ואין ספק שאז ידון עמכם בבעיית יסוד זו. מטרתו של אשגר זה היא אפוא להעביר אליך את מחשבות השגרירות (בנפרד מהשגריר) על הבעיה, וייתכן שיוכל לשמש תזכיר יסוד לדיונים נוספים לפני שהשגריר יגיע ארצה.

4. אני מקווה כי יהיה אפשרי לשגריר לראות את דאלס ופקידים אחרים לפני שייצא לישראל ודו"חותיו על שיחות אלה בוודאי שישקפו את המצב האמיתי ביתר דיוק.

5. מהמאמר ב־"ניו יורק טיימס" הנזכר לעיל מסתבר כי החרדה נובעת משלושה אירועים שחלו בזמן האחרון: הראשון הסירוב האמריקני למתן מלווה באמצעות הבנק לייצוא וייבוא לתשלום חובותינו קצרי־המועד;[2] השני תגובת ממשלת ארצות־הברית להעברת משרד החוץ לירושלים;[3] והשלישי האיום של אספקת נשק למדינות ערב.

6. אם נסתכל באירועים אלה בעיניים מפוכחות, הרי שלא נוכל לראות בהם לא שינוי במדיניות ולא שיבוש יחסים. התקווה הממשית היחידה שהייתה לנו לקבלת מלווה נוסף מהבנק לייצוא וייבוא קיימת הייתה אך ורק בשני החודשים האחרונים של ממשל טרומן. זאת הדגשנו אנו בשגרירות זו חזור והדגש. את המלווה היו מעניקים אך ורק כמבצע מדיני על־מנת לזכות בקולות בבחירות נובמבר. מסיבות שאין לפרטן

323

1. ראה למשל מברק שרת אל גויטיין מ־30 ביולי 1953. שרת מסר על דאגה גוברת בארץ עקב האדישות ואי הפעולה של הציבוריות היהודית בארצות־הברית לנוכח הרוחות המנשבות מוואשינגטון. הוא הבהיר כי יש לפעול מיד בנושא הזה וביקש סקירה דחופה לקראת ישיבת הממשלה (130.09/2309/14). ראה גם מס' 316, הערה 1 ומברק גויטיין אל שרת, 31.7.1953, 130.09/2310/3.
2. ראה מס' 304 ו־312.
3. ראה מס' 301 ו־322.

כאן לא ביקשנו את המלווה בעת ההיא. בכל אקלים מדיני אחר אפשר הָיה לצפות מראש לסירוב לבקשה זו. כאשר בא הסירוב עתה אין לראותו כסימן של שיבוש יחסים בין שתי המדינות.

7. עובדה היא כי דאלס הציע פתרון אחר מאשר בינאום עם שובו מסיורו במזרח התיכון ולכן ניתן לומר כי לא חלו התפתחויות חדשות גם בשאלת ירושלים. אתה מצדך הכרזת כי הנך מוכן לפיקוח מסוים של האו"ם על המקומות הקדושים. תשובתו של דאלס שניתנה במסיבת עיתונאים אפשר לפרשה כהתפתחות נוספת בכיוון זה אולם כשמסתכלים עליה מקרוב אין בה משום הכרזה על שינוי מדיניות. נהפוך הוא, דברי ביירוד על כוונת דאלס להעלות הצעת הסדר שידמה ל"רשות נמל ניו יורק" גם הם מתיישבים עם תשובת דאלס לשאלה במסיבת העיתונאים.[4]

8. קשה היה להעלות על הדעת כי העברת משרד החוץ לירושלים עליה דיברנו במשך שנה ומעלה ושהייתה, פרט להערה של דאלס בשעת סעודה בישראל,[5] בניגוד לרצון המפורש של ממשלת ארצות־הברית, תתקבל בשקט גמור או בהבעת שביעת־רצון. תגובת ארצות־הברית עד כה לא הייתה שונה ממה שאפשר היה לצפות. מכל מקום אין בה משום סימן לשיבוש היחסים בין שתי המדינות.

9. הממשל הדמוקרטי הוא הוא שהתכוון לתת נשק למצרים על אף עצומותינו. היה זה רק הודות לכוח ההתנגדות המשותף של הבריטים ושלנו שמתן נשק זה נתעכב עד עתה. הטענה כי חל שינוי במדיניות משום שארצות־הברית מוכנה לתת עתה נשק לעיראק וסוריה יש בה אפוא משום הגזמה לגבי עניין שהיה נושא לדיונים במשך זמן ממושך בעבר ושהוכרע לחיוב עוד על־ידי ממשל טרומן.

10. יש לזכור כי לפני שנגיב הפך לילד השעשועים של מחלקת המדינה היה שישקלי גיבור היום, והיו זמנים ב־1952 כאשר מחלקת המדינה הייתה שמחה להעניק נשק לשישקלי, לו[ו] היה ניאות לקבלו על־פי התנאים שנקבעו על־ידי ואשינגטון. אם חל אפוא שינוי הרי שחל אצל שישקלי דווקא ולא אצל ממשלת ארצות־הברית. אם דנים לפי העובדות בלבד הרי שגם בפרשה זו קשה למצוא עדות לשיבוש היחסים בין שתי המדינות.

11. על אף האמור לעיל הרי שיש מקום לא לחרדה כי אם לבחינת המצב מחדש תוך זהירות ותבונה. כפי שכמה מחברי הסגל כאן טוענים יש שינוי באווירה ולא שינוי במדיניות, ואומרים כי האווירה היא בהחלט פחות ידידותית.

12. אפשר לחוש אווירה קרירה זו לא בכך שסירבו להעניק מלווה כי אם בכך שנתנו פרסומת לסירוב שהגיעה לעיתונות. אי־העברת שגרירות ארצות־הברית לירושלים אין בה משום עדות לשינוי מדיניות, אולם יש לשים לב לכך כי מחלקת המדינה כנראה יזמה הצגת שאלה על ירושלים למזכיר המדינה על־מנת לתת את התשובה שניתנה.[6] אין זה שינוי במדיניות לתת נשק לערבים אך יש לציין שביירוד בעדותו בפני הקונגרס הסב את תשומת־לבו לזעירותה של ישראל בהשוואה לשטחן

4. ראה מס' 243 (הערת־עורך), מס' 253, סעיף 3 ומס' 257.
5. ראה מס' 209.
6. ראה מס' 316, הערה 2.

העצום של מדינות ערב.[7] טוענים כי כל זה מראה על החלטה להדגיש את הצביון הפרו־ערבי של מדיניות הממשל הנוכחי.

13. כשלעצמי הייתי מבקשך לקרוא את עדותו של ביירוד בהקשר בה ניתנה, שכן עלינו להגדיר את מדיניות החוץ שלנו על יסוד הדין־וחשבון השלם של דבריו. אם קוראים את עדותו בהקשר השלום לא נראה לי שיש בתוכה סימנים מובהקים לשינוי יסודי של המדיניות.

14. אין ספק כי הממשל הנוכחי מבקש לתקן את המעוות של העדפת ישראל שלדעת רבים היה משטר טרומן לקוי בו. אי לזאת כל פעם שהממשל החדש יעשה איזה שהוא מעשה במזרח התיכון הרי שינסה למצות ממנו כל מה שאפשר בדרכי תעמולה על־מנת להראות גם לעם בבית וגם לערבים בחוץ כי הממשל החדש בא לשפר את המצב ולא לשבשו עוד יותר. אולם אין להסיק מכך כי כל מה שיעשה הממשל החדש לטובת הערבים הוא ממילא לרעת ישראל.

15. יש לזכור גם כי הממשל הנוכחי אינו נוהג להשתמש בכסיות משי בעניינים אחרים. הוא יצא חוצץ נגד מוסאדק; הוא סירב לנגיב, לפחות בשאלת הנשק; הוא לא פחד מלומר לסינגמן רהי [Rhee] את דעתו עליו. בביקורו הראשון באירופה היה דאלס גלוי־לב עד לכדי שערוריה. קיצורו של דבר, מזכיר המדינה הנוכחי פועל כאילו הוא פלמרסטון.

16. מחלקת המדינה הכינה אותנו להתפתחות זו בראשית השנה כאשר הוגד לנו שלדעתה יהיה אפשר להפעיל את השפעתה למוטב במזרח התיכון, ובכלל זה השפעה למען ענייניה של ישראל, אך ורק אם רגשותיהם הנוכחיים של מדינות ערב נגד ארצות־הברית ישתנו.

17. מכל מקום אם נכון שקיימת אווירה ידידותית כלפי הערבים ופחות ידידותית כלפינו הרי שנשאלת השאלה כיצד אפשר להילחם נגד התפתחות זו.

18. לפני שאני בא להשיב על שאלה זו אני מבקש להסב את תשומת־לבך פעם נוספת לדיונים בפני הוועדות לענייני חוץ והקצבות של שני בתי הקונגרס.

19. לא יכול להיות ספק בכך שהממשל לחם בגבורה עבורנו בפני כל הוועדות הללו. קל אמנם להוציא משפט פה ושם שהיינו מעדיפים לו לא היה נאמר אולם מצויים שם הרבה יותר דברים שנאמרו לטובתנו העולים בחשיבותם בהרבה על ההערות הבלתי נעימות.

20. למרות שהונף הגרזן בחומרה רבה כמעט על כל סעיפי הסיוע הרי שכמעט לא חל קיצוץ בסכום שנועד לנו.

21. עתה אני שב לענות על השאלה שנשאלה בסעיף 17. אם אנו לוחמים נגד אווירה ולא נגד מעשה מדיני מסוים או הכרזת מדיניות מסוימת הרי שברור שאין מקום לאספות פומביות בגני כיכר מדיסון. אוסיף כי בחודשים אבגוסט–ספטמבר אספות מעין אלה הן, אם לא בלתי אפשריות מבחינה טכנית, הרי שבוודאי בלתי מעשיות. מאידך גיסא, אם יצרו אווירה זו כדי לבחון את תגובתנו אזי אין לנו לשבת בחיבוק ידיים ובאפס מעשה.

7. ביירוד אמר את הדברים האלה בעדותו לפני ועדת ההקצבות של בית־הנבחרים שהתפרסמה ב־19 ביולי. הוא עשה את ההשוואה הזאת כדי לנמק את כוונתו של הממשל להעניק סכומי כסף גדולים לחימושן של מדינות ערב.

22. הידידים היהודיים שלנו התופסים עמדות מפתח במחנה הרפובליקני מבקשים בכל לבם למנוע התרשמות מצדנו שהרפובליקנים הם נגד ישראל. עלינו, אפוא, לומר להם עתה כי מה שאירע במשך השבועות האחרונים מעיד כי חששותינו החמורים ביותר היו מבוססים וכי הרפובליקנים יקפחו חלק חשוב של התמיכה היהודית בהם אלא אם יחול שינוי במצב. (לטענה זאת אין ערך רב משום שרוב הרפובליקנים שאינם יהודים מאמינים ממילא כי כל היהודים הם דמוקרטים.) אנו מציעים אפוא כצעד ראשון כי מיד עם שובו מחופשתו ולפני צאתו לישראל ייפגש השגריר עם המנהיגים הללו בנפרד או במקובץ, יתאר לפניהם את האווירה שנוצרה על־ידי הממשל כתוצאה מפעולותיו האחרונות, ויבקש את התערבותם על־מנת להביא לידי שינוי.

23. אשר לשימוש במחאות המוניות או בגיוס מלוא המידה של הלחץ היהודי הרי שאין לנו לבזבז נכסים חשובים אלה. יש ללכת בדרך זו רק כאשר קיימת סכנה של ממש. אינה דומה היעזרות בידידים לגיוס המונים. אנו יודעים אל נכון כי יש ללכת לעתים בשתי הדרכים כאחת אולם לא ברגע הנוכחי.

24. לא הייתי רוצה לסיים אשגר זה מבלי לומר משהו על סיוע צבאי. כפי שרמזתי במברקי אליך[8] זכינו בעניין זה בניצחון מזהיר, אמנם לא באמצעות הממשל כי אם באמצעות הקונגרס.

25. במשך השנתיים האחרונות היינו אנו קול קורא במדבר המבקש נשק למזרח התיכון, בראש וראשונה עבורנו אך גם עבור ערבים הגונים כביכול. ידידינו בקונגרס נלחמו תחת דגלנו. היה זה רק ברגע האחרון שהחלטנו לשנות גרסתנו מתביעה לסיוע צבאי רב־ממדים ככל האפשר, לתביעה לסיוע מצומצם ביותר. למעשה היה בכך משום החזרת הגלגל אחורנית ופירוש הדבר היה לסתור מה שטענו קודם לכן. הדבר חייב מאבק נגד הממשל. את מידת הצלחתנו אפשר לראות בכך שחלומו של ביירוד על מאה מיליון נתגלה להיות רעות־רוח בלבד, שכן נשתיירו 30 בלבד עבור ישראל, פאקיסטן וכל מדינות ערב. פירושו של דבר שאם ביירוד חשב לקנות את אהבת הערבים במוהר של 100 מיליון הרי כל מה שיוכל להציע עתה היא נדוניה מוגבלת של 30 מיליון. לא נראה לי שהערבים יתפתו במחיר זה.

26. סוף דבר: (א) הגזמה בהערכת מאורעות השבועות האחרונים אין בה משום תבונה מדינית. (ב) אין מקום לשאננות. (ג) עלינו להשתמש בכל הצינורות על־מנת להפעיל לחץ על הממשל. (ד) על השגריר להיפגש עם מעצבי מדיניות החוץ האמריקנית על־מנת להביא בפניהם את חרדתנו. (ה) עלינו לארגן את ידידינו היהודיים והלא־יהודיים אך ורק כאשר מאיימת סכנה של ממש.

בברכה,

דוד גויטיין

8. ראה מס' 320. ראה גם ניתוח נוסף של גויטיין על הישגיה של שגרירות ישראל בעניין הסיוע הצבאי והכלכלי במברק אל שרת, 6.8.1953, W468, 93.01/2209/6.

324

י. אילסר אל א. נג'ר
Y. Ilsar to E. Najar

מקור: 130.10/2539/3

תל אביב, כ"ג באב תשי"ג
4 באוגוסט 1953

הנידון: היחסים עם גרמניה

מכתבו של ד"ר יחיל מיום 22.7.53 על ביקורו בברמן מעורר שוב בעיית יחסינו עם גרמניה.[1] הבעיה אינה יורדת מאת שולחן דיוננו ולאור העבר הקרוב ומצב העניינים הקיים הרי זה טבעי ביותר.

אם כי מורגשת במידת־מה בקרב העם תזוזה לקראת יחסים תקינים יותר עם גרמניה הרי אין להגזים בגודלה, מאידך אין להכחיש שזהו כיוון ההתפתחות. ביצוע השילומים הוא שלב חשוב בתיקון היחסים בין שתי המדינות, ייתכן וזה חל במידת־מה – אולם פחותה הרבה יותר – גם על יחסי שני העמים.

צעד נוסף, אשר תוצאותיו אי אפשר עדיין לאמוד, הוא חוק הפיצויים האישיים[2] שבוודאי יקבל תוקף עד אשר תקרא שורות אלה. החוק יזכה אלפים ואולי רבבות רבות של אזרחי הארץ לפיצויים מאת גרמניה. פתאום נעמוד בפני נהירה עצומה ומוּבנת לגרמניה אם לא נדע להקים בעוד מועד מוסד ממשלתי למחצה או פרטי תחת פיקוח הממשלה, אשר תפקידו יהיה לטפל בכל התביעות האישיות. ביקור המונים ישראלים בגרמניה בעתיד הקרוב למען הגשת התביעות וקבלת הפיצויים, הוא לדעתי, בלתי רצוי. לא נוכל להילחם ברצון המוצדק של דורשי הפיצויים לנסוע לגרמניה, אם לא נבטיח להם פיצויים מלאים גם בלי ביקור בגרמניה. אין בכוחו של האיסור שחל על ישראלים לבקר בגרמניה לעמוד מול הזרם השוטף של המבקרים־בכוח. כידוע מעיינת הממשלה באפשרות לקבל מאת ממשלת בון פיצויים גלובליים לכל התביעות של ישראלים. דבר זה היה פותר אמנם במידה גדולה הבעיה הנדונה, אולם יחד עם זה היה מעמיד אותנו בפני בעיות מרובות של אלפי תובעים ישראלים. כל תביעה ובעיותיה, כל תובע ותסבכותיו. האם נוכל להקים ולקיים מנגנון מועיל

324

1. המכתב לא נמצא, אך במברק מאותו היום הסביר יחיל את דבריו במסיבת עיתונאים שהתקיימה בברמן ב־14 ביולי ופורסמו בצורה מקוצרת ב"דבר" ב־19 ביולי. במסיבת העיתונאים הודיע יחיל על המשלוח הראשון של סחורות השילומים שעמד לצאת מנמל ברמן כעבור ימים אחדים ובתשובה לשאלת אחד הכתבים על הלך הרוח בישראל כלפי גרמניה אמר כי הישראלים אינם ששים להתקרב לגרמניה, אך לנוכח רצונה הכן של ממשלת גרמניה בעניין השילומים השתפר יחסם. ואם יתבצע חוזה השילומים בנאמנות ישתפרו גם היחסים בין שתי המדינות, אמר, אך ציין כי זהו תהליך איטי ואורגני (130.10/2538/22).

2. חוק הפיצויים האישיים שאושר בפרלמנט של מערב גרמניה ב־31 ביולי 1953, כפי שהוסכם בפרוטוקול מס' 1 שנחתם בין נציגי ממשלת מערב גרמניה לנציגי ועידת התביעות החומריות היהודיות. (ראה כתבי אמנה ג', עמ' 104–113.) החוק קבע שגרמניה תשלם לקורבנות הנאצים על אדמת גרמניה סכום משוער של 1000 מיליון דולר בתוך 10 שנים.

לטיפול וסידור הבעיה במקרה שיוחלט על ריכוז עניין הפיצויים בארץ? יהיה הפתרון הסופי איזה שיהיה, אך ברור הוא שחוק הפיצויים מהווה צעד חשוב נוסף בקידום יחסי ישראל גרמניה.

אילו רצינו להיות פעילים יותר והיינו מעוניינים בזירוז התהליך ליחסים תקינים בינינו, הרי אין עתה השעה נוחה לעשות כן. הלא עומדים אנו על פתח תקריות חשובות מאוד בגרמניה (בחירות, דיון על עתידה של גרמניה בכלל, עמדתה המדינית באירופה ועוד). למה לנו לעמוד לפני הפתח תחת להיכנס ולראות מקרוב יותר את מהות ההתחוללויות ולקבוע עמדתנו לפיהן. נכון הוא שעלינו לקיים בירורים תכופים ועמוקים בעניין ולהגיע לליבון תכנית פעולה מוסכמת שתגשים את קוונו המוחלט ביחסינו עם גרמניה.

אנחנו עדים שבזמן האחרון מרבה העיתונות העברית לדבר על גרמניה ובדרך כלל אפילו בנימה אובייקטיבית וחיובית למדי. התמורה הזאת באה מעצמה, הודות למציאות, וכמעט ולא עשינו מאומה כדי לחוללה. אך צודק ד"ר שנער, שהביע באחד ממכתביו האחרונים[3] שהגיע הזמן להתחיל בפעולת הסברה רחבה בקרב [תושבי] ישראל על יחסינו עם גרמניה לקראת ביצוע הסכם השילומים, זאת ועוד. ביצוע הסכם שילומים יעמידנו תכופות בפני שלבי התפתחות יחסים חדשים עם גרמניה מבחינות שונות. מלבד הסחורות הגרמניות תגענה בוודאי גם אוניות גרמניות לחופי הארץ ועל סיפונן מלחים גרמנים ומומחים גרמנים להדרכה בניצול המועיל של המכונות הגרמניות. מן ההכרח להכין לקראת זאת דעת־הקהל הישראלי. לשם כך אני מציע:

א. לערוך מסיבת עיתונאים בשובם מגרמניה של אנשי חברת השילומים,[4] פקידי ממשלה או סוחרים שביקרו שם בעניין קניות על יסוד השילומים.

ב. להורות את ההסברה:

(1) לעקוב בקפדנות אחרי הפרסומים שמופיעים בעיתונות הישראלית על גרמניה ולשתף פעולה על כך עם מע"ר [מחלקת מערב אירופה].

(2) להכין בשיתוף פעולה עם מע"ר, המחלקה הכלכלית וחברת השילומים מאמרי הסבר על ביצוע הסכם השילומים ומקומו בכלכלת הארץ.

(3) לדאוג לפרסום כל חומר אחר שעלול לקדם את ההבנה בקהל ליחסים מציאותיים בין ישראל וגרמניה.

ג. לבקש מאת ד"ר יחיל ומאת עוזריו להכין מאמרי יסוד על יחסי גרמניה–ישראל ועל דעת־הקהל הגרמנית על ישראל.

ד. להכין באופן יסודי ביקוריהם של גרמנים חסידי אומות העולם כמו מאס או אחרים כמו פרופ' בהם במטרה לנצל שהותם בארץ לטובת קידום היחסים וההבנה בקהל שלנו מחד ולתת למבקרים הגרמנים ולידידיהם בגרמניה האפשרות לפעול בקרב העם הגרמני.

3. ראה מס' 305, הערה 1.

4. חברת השילומים שהקימה הממשלה באוקטובר 1952, בראשותו של גיורא יוספטל, ומקום מושבה היה בתל אביב. משלחת קניות מטעמה ישבה מאז אפריל 1953 בקלן שבגרמניה ובראשה עמד פ. שנער.

A, B,C, and D were agreed by those present. Some heat generated on E when they gave negative response which I said would refuse accept without prior appearance National Board to discuss on highest level Zionist responsibility and with implied reference to their public which probably prefer Israel survival to financial orthodox conservation. After this clash there now seems some prospect. All above will be followed up in immediate days. Repeat Teddy [Kollek]'s help invaluable.

On their side most of them pressed strongly for seeking postponement Exim principal payments August and March.

Separately we had two meetings self Ginsburg, Tannenwald, Bob Nathan, Sherman, Rosenbluth, Green, Lewin. We now unanimously recommend that you reverse decision to avoid revision Exim agreement and authorise me to seek such revision if other efforts fall short so that Exim payment becomes difference between solvency and default. Looks as if this will in fact be situation even if all above prospects mature. Foll[owing] consideration:

(1) Unanimity our group itself impressive especially as we are charged with solution crisis.

(2) Our experts receive definite impression in [Washington] DC that postponement can be secured and we have no equivalent certainty about getting nine millions of relief from any other source.

(3) Our authoritative impression is that such postponement if properly negotiated will not affect our creditworthiness either generally or even with bank itself.

(4) Of course we have told Jews we stand on intention repay and have not told them of this request for authorisation.

(5) Please cable this authorisation on understanding we shall not use it if prospect appears in coming days that we can get through August–September without it. Of course payment would be politically and emotionally satisfying and shall not renounce that satisfaction unless inevitable.

Eban

326

מ. שרת אל ש. אביגור (בית אורן)
M. Sharett to Sh. Avigur (Beit Oren)

העתק: 130.02/2398/5

ירושלים, כ"ד באב תשי"ג
5 באוגוסט 1953

לשאול שלום

הנני בא לענות על מכתבך מ־26 ביולי בשאלת העלייה ממזרח אירופה.[1] כלפי חוץ הרושם הוא של קיפאון גמור – לא רק של היעדר כל עלייה אלא גם של חוסר כל פעילות מצדנו בעניין זה – ולכן מתבקשת המסקנה כי יש לשבור את הקיפאון על־ידי הצגת תביעה גדולה מחדש.

למעשה אין המצב בדיוק כך, על־כל־פנים במידה שהדבר נוגע לנו. בבודפשט עודנו מטופלים בסיומה של פרשת 3000 רשיונות העלייה.[2] עדיין מגיעה לנו שיירה אחת (כ־250 נפש) ואנו תובעים בלי הרף את הוצאתה. הוברר לנו מתוך מאמצים רבים שנעשו כי כל עוד פרשה זו לא הגיעה לקצה לשווא ולחינם יהיה כל ניסיון מצדנו לעורר את בעיית העלייה לעתיד לבוא – האוזנים תהיינה אטומות לכל דיבור על כך. אין זאת אומרת, כמובן, כי משתסתיים הפרשה נמצא אוזנים קשובות, אבל לפחות נוציא מפיהם את תואנת־ההתחמקות הנוחה כי הרי עדיין לא יצאו כל העולים שכבר אושרו ומה טעם יש אפוא לדבר עכשיו על המשך. משתצא השיירה האחרונה יהיה הלוח חלק ואפשר יהיה לתחיל פרק חדש.

בבוקרשט מחכה אבידן לראיון שביקש לפני זמן־מה על־מנת לעורר מחדש את בעיית חידוש העלייה[3] – אם לא בממדים רחבים אזי לפחות בהיקף יותר מצומצם, וקודם כל לשם הוצאת קרובים וחלקי משפחות שנשארו תקועים ברומניה בעוד שחלקים מהן נמצאים זה כבר בארץ.

מעל לכל מצפים אנו לחזירת צירותנו למוסקבה. אחת המשימות הראשונות של הצירות בגלגולה החדש תהיה לעורר את בעיית העלייה – הן מברית־המועצות והן מהגרורות.

שלך

326

1. אביגור כתב כי לדעתו "הגיעה השעה לנסות דברים אל הדמוקרטיות העממיות בדבר חידוש העלייה מהן" משום "שאוזניהן פתוחות עתה יותר" לאחר חידוש היחסים עם ברית־המועצות. בייחוד ציין את רומניה והונגריה והמליץ לשרת לדרבן את האנשים בנציגויות (130.02/2398/59).
2. ראה מס' 179 והערה 1 שם.
3. ראה מס' 333.

327

שיחת מ. שרת – ו. בניקה (בירושלים, ב־6 באוגוסט 1953)
Meeting: M. Sharett – V. Bennike (Jerusalem, 6 August 1953)

Report: 130.02/2434/4 :דין־וחשבון

Also present: Y. Tekoah

General Bennike arrived unescorted. He was delayed having encountered some difficulty in finding his way to the Ministry. After an exchange of greetings, the General informed the Minister that he would be leaving the following day for New York on his first visit to the United Nations since his appointment as Chief of Staff of the United Nations Truce Supervision Organisation.[1]

The Minister stated that he thought it would be useful to give the General, on this occasion, a description of Israel's attitude toward the Armistice Agreements and the situation obtaining at present in their framework.

Mr. Sharett: The numerous incidents which have been occurring along the borders can result in considerable mental wear and tear, especially if one loses sight of the historic context of the situation. If we disregard the process taking place in this country, these incidents become meaningless. Indeed we must always keep in mind the deeper meaning of this historic process and the basic fact that its purpose is morally fully justified. From the outset, in bringing about the return of the nation scattered through the world, every bit of land had to be wrested from nature's wilderness and defended against human wildness.

Two trends clashed in this process: the determination of the returning people to strike roots in their homeland and the difficulties of the adjustment of the surrounding world to it. The interaction of these two forces led to all the ups and downs in the days of the British Mandate. There were periods of tranquility and peaceful progress, but there were also times of bitter strife and prolonged violence. Finally the establishment of the State had to be achieved through a bloody war. Its present aftermath is comparatively mild but very annoying and harmful if it should go on.

Indeed we had hoped that the Armistice Agreements would be a prelude to peace.

Gen. Bennike: In a matter of some months.

Mr. Sharett: Even if only after a couple of years. Obviously we must reconcile ourselves to the situation and make the best of the Armistice Agreements. It must be remembered that the root of the trouble rests in the fact that the Arab states are not ready to implement the Agreements'

327
1. בניקה נכנס לתפקידו ב־27 ביוני.

fundamental provision regarding transition to peace. Of course, if we apply the gauge of history to the situation, after 2,000 years of waiting for the restoration of independence, it is not too much to wait seven or eight or even ten years for peace. It is with such reflections that I try to fortify myself.

There are certain lessons to be drawn from recent experience. Thus we have been driven by experience to attribute less and less importance to the formal operation of the Armistice Agreements and more and more importance to their factual side. On the formal side, if the other side violates the Agreement we lodge a complaint. The other side acts likewise. The Mixed Armistice Commission may find the complaint justified or not. As a matter of fact, there are incomparably more MAC [Mixed Armistice Commission] decisions against Jordan, for instance, than against Israel. However, the scoreboard in itself is poor consolation. The issue is not so much how to be in the right but how to solve the problems. It seems that informal meetings, where responsibility for finding a solution rests directly upon the parties, and not on you as an umpire, prove more frequently than not more effective. Of significance in this respect is the recent agreement with Egypt on ships in distress.[2] Not only was agreement reached here – it was also published. The Egyptian Government found enough courage even to defend it when challenged by the press. Agreements were also concluded on a number of occasions between the Israel and Jordan delegations to the MAC, though in several instances the Jordan Government refused to confirm them. Direct and informal contact between the parties to the Agreements remains a hopeful avenue of progress and we should encourage meetings where the onus of reaching agreement is thrown on both sides.

As regards the efficiency of the Armistice machinery, which some may think could be improved by increasing the Observer corps, we must ask ourselves, what is the efficiency we are seeking. The important thing once again is not the facilitating of formal decisions, but the prevention of violations and incidents. We should rely on the old adage "prevention is better than cure".

I should like to recall that we have suggested various alterations and additions to the Armistice Agreements, particularly the one with Jordan, in order to make life more tolerable and remove temptations to cross illegally the Demarcation Lines. It is not our fault that the other side refused to accept them.

Gen. Bennike: Yes, yes, I know.

Mr. Sharett: I am glad we see eye to eye on this problem.

We regard the Armistice Agreements as an important political achievement of the U.N. The United Nations would be well advised to spend all possible effort to keep them going in the right direction. We on our part

2. ראה מס' 310 (הערת־עורך).

ה. לדאוג לכך שיומצא[ו] במישרין מגרמניה על־ידי ליט וידידיו למערכות העיתונים ולמרכזי המפלגות בארץ חוברות וקטעי עיתונות גרמניים מתאימים.

כמובן אל לנו להסתער. יש להתקדם בעניין לאט לאט, לבדוק לאור התפתחות העניינים כל פעם מחדש עד היכן הגענו, אם רצוי להמשיך ולהתקדם בעניין ואם היחסים האובייקטיביים בין גרמניה וישראל מחייבים התקדמות נוספת בקו זה או אפילו עצירה, חזרה בו או נקיטת קו אחר.

בקשר עם הנ"ל עלי להזכיר בעיית היתר ייבוא של דברי דפוס גרמניים ארצה. מדובר בעיקר – לפי שעה בירחונים ועיתונים יומיים. לגבי הראשונים הייתי נוטה להתיר יבואם במספר מוגבל אם מהות הירחון מחייבת זאת. אשר לייבוא של עיתונים יומיים גרמניים אינני מרגיש שהגיע כבר הזמן להתיר את הכנסתם החופשית ארצה. לגבי דידם הייתי מציע לאפשר לסוכנויות (פלס, שטימצקי) לקבל הזמנות למינויים על העיתונים הללו בתנאי מפורש:

(א) שייבואם לא יצריך הקצבת מטבע זר.

(ב) שלא יימכרו באופן חופשי בחנויות ובקיוסקים.

ולבסוף ברצוני להעיר שיחסי גרמניה–ארצות ערב מתפתחים בצעדי ענק לשביעת רצונם של שני הצדדים. כמעט כל יום מבשר התקדמות נוספת. הגרמנים כמובן מעוניינים מאוד בתהליך זה, אשר דוחק יותר ויותר רגליהם של האנגלים ושל האמריקאים באזור. שמענו על חוזים חשובים ביותר עם תימן וערב הסעודית, בלי להזכיר הידוקים עם מצרים. הידוק היחסים הכלכליים בין ערב וגרמניה מאפשר ללא ספק השפעה מדינית הדדית ביניהן. עלינו לראות באופן ברור הסכנות הכרוכות בהתפתחות כזאת אפילו להמשך ביצוע הסכם השילומים. כבר הודיעו מסעודיה שלא תקבל הצעות משום חברה גרמנית אשר מייצרת גם בשביל ישראל.

אין ספק שעלינו להכין דעת־הקהל בישראל לקראת יחסים תקינים עם גרמניה, אולם אל לנו לשכוח שאנו מצווים כבר עתה לחשוב על תכנית פעולה כדי לייצב דעת־הקהל הגרמנית הנוכחית על יחסי גרמניה–ישראל.[5]

בברכה,

י. אילסר

5. נג'ר מסר את המכתב לאיתן והציע לקיים התייעצות על הצעותיו של אילסר. איתן הסכים להתייעצות והוסיף כי הוא מתנגד לסעיפים א ו־ד במכתב ומחייב רק את ביקוריהם של מאס וביהם, מחייב את הסעיפים ב ו־ג ומסופק לגבי סעיף ה. (ראה חילופי מזכרים בין נג'ר לאיתן מ־4 ו־6 באוגוסט 1953, 130.10/2539/3.)

325

א. אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. X822 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/1 נוסח נכנס:

New York, 5 August 1953

Sharett, Eshkol. Today convened leaders Jewish Org[anization]s for discussion financial prospects and plans with special reference August–September.[1] Present were all Zionist groups, UJA [United Jewish Appeal], JDC [Jewish Distribution Committee], Bonds [Israel Bond Drive], Ampal [American Palestine Trading Corporation], plus *Otsar* [Ministry of Finance] and Embassy. Presented foll[owing] on behalf *Memisrael* [Government of Israel].

(1) Fifteen million dollars extra must be found by end September including Exim [Export-Import Bank] payments. Rosenbluth specified details.

(2) Non-Jewish deliverance not possible this time. New section MSA [Mutual Security Act] either forbids cash release or at least requires elaboration interpretative doctrine by administration which makes releases unfeasible in time for August–September. We shall explore and act but prudent not to count on early relief.

(3) *Memisrael* decided against seeking revision Exim agreement so we must pay.

(4) German cash expectations very important but certainly not releasable August–September.

(5) Eastern Banks too recently approached to try again now.

(6) Therefore USA Jewry must this time do job which USA Gov[ernmen]t had done four times previously. If successful significance would be as great politically as financially. Converse also true.

(7) I suggested foll[owing] plan:

(A) UJA N[ew] Y[ork] to borrow from Bank.

(B) Bonds to make special effort by individual approach self and others to very large subscribers who not yet paid.

(C) Ampal to provide immediate millions.

(D) JDC to borrow from banks.

(E) Likewise Hadassah to abandon traditional orthodoxy and for first time in life use its enormous credit resources. We made plain we thinking in terms five million.

(F) Embassy meanwhile will pursue MSA cash releases to take up burden from end September. Will also urge expedition German efforts.

325
1. ראה מס' 279 ו־304.

are always prepared to advance towards peace beyond the Agreements, even piecemeal.

However, as long as the Agreements exist in their present form they are military agreements and should not interfere with normal civilian life. The course of civilian life in Israel is singularly dynamic: new settlements are constantly being established, new irrigation projects undertaken. This very often takes place in border zones. Subject to the military restrictions specifically provided for in the Agreements, this process must go on without interference.

I would like to add something on the question of infiltration. There are two kinds of infiltration. The graver variety is infiltration for the sake of murder. This is never the genuine case of people driven to lawlessness by economic distress. We know that this kind of marauding, if unchecked, may assume catastrophic proportions. We must do our best to prevent it and yet be prepared to endure it if need be for a long time, for terrorism dies hard. The lulls which have occurred in this category of incidents demonstrate that effective prevention is possible.

We fear, however, that the effort to bring more serious infiltration under control may result in apathy and disregard for other kinds of infiltration. This must be avoided. It is precisely this "less serious" type of infiltration that has a terribly unsettling effect on the border areas. It upsets our people to a great extent, and leads them sometimes to do things which one would not like them to do. Moreover, it is this type of infiltration that affords a fertile breeding ground for the more serious form of crime. The infiltration problem must therefore be treated as one whole, and uprooted in its totality.

Gen. Bennike expressed appreciation of the Minister's statement and thanked him for it.

The General did not reply at length to the Minister's words; however, by motions of head, expressions of face and short interjections in the course of the exposé, he appeared to agree with the views he heard. (On the way out he told me that he was most grateful to the Minister and very much impressed by the thoughts expressed.)

Gen. Bennike told the Minister, in reply to a question, that he would stay in New York for about three weeks during which time Mr. Vigier and Col[onel] Macininch [McAninch] would be in charge of matters at the UNTSO [United Nations Truce Supervision Organization].

Having risen to leave, the Minister and Gen. Bennike stood by a window looking out into the garden below and the elaborate barbed wire fence around it. The Minister pointed out that with the marauders abroad we have to surround ourselves with such fences even in the very heart of the capital.

328

ש. דיבון אל א. נג'ר
Sh. Divon to E. Najar

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2345/2

פאריס, 6 באוגוסט 1953

אישי

(א) מרשאל הודיעני היום בשם פרודי שהיום ניתן תוקף רשמי להודעתו מיום 1/8 בפרשת הנשק והמטוסים,[1] ושההוראות והאישורים המתאימים למשרדים הנוגעים בדבר תישלחנה עוד היום. הוא רואה בסיום המוצלח של הפרשה הישג חשוב במסגרת הידוק ושיתוף־פעולה אמיץ בין שתי המדינות ומקווה שניקח בחשבון ונעריך את הקשיים הרבים שהיו כרוכים בהחלטתם.

(ב) מנהל חברת נורד לאווירונים הוזמן לקיי [דאורסיי] ונמסר לו שניתנת לחברת נורד הרשות לייצר ולהרכיב בארץ - בתנאי שלא יינתן פרסום ויינקטו אמצעי הסוואה מוסכמים - מטוסי דחף צבאיים ללא הגבלת סוג כלשהו.

דיבון

329

ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון[1]
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2309/14

ירושלים, 6 באוגוסט 1953

בפגישה עם בניקה ב־31 ביולי[2] הודיע דיין:

(א) השיחות עם הסורים אינן מתקדמות. לא נוסיף לעכב ביצוע פעולות פיתוח אזרחיות של האזורים המפורזים שתיעשינה על אדמות בבעלות יהודית ועל אדמות המוחזקות ומעובדות על־ידינו. אישית לא התנגד בניקה לדבר, טען רק כי הסורים

328

1. עוד ב־31 ביולי הודיע מארשאל לדיבון באורח לא רשמי על אישור מכירת כל התותחים שביקשה ישראל ועל האישור שניתן לחברת נורד למטוסים. (ראה מברק 347, 31.7.1953, 130.09/2345/2).

329

1. נשלח גם ללונדון, פאריס ורומא.
2. ראה דיווח מפורט על השיחה במכתב מאריה שלו אל אילן, 3.8.1953, 130.02/2428/4.

יתלוננו. לגבי המשך השיחות הזכיר מכתב שתילה אליו בו חזר ותבע מישראל 170 לירות שטרלינג פיצויים לנזקי שריפה.

(ב) דיין העלה הצורך בהרחקת הבדואים שהסתננו למפורז ניצנה. ההסכם קובע כי תקנות הכוחות המזוינים של הצדדים אוסרות על אזרחים לעבור הגבול הבינלאומי. הודיע כוונתנו להתחיל בנסיונות השקאה ועיבוד. בניקה לא הגיב חיובית או שלילית לתכנית. נציגנו נתרשם כי זו תתקבל על דעתו במפורז ניצנה יותר מאשר במפורז בגבול סוריה.

איתן

330

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W471 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2209/6 :נוסח יוצא

Washington, 6 August 1953

Have read cables 459 onwards[1] and 612[2] and fully endorse Goitein's approach. Basic question is whether three issues causing concern should be treated as general threat relations requiring frontal public attack. My present conclusion in talks with Dulles and others by selves and friends we underline our concern heavily and see if we elicit assurances we oversensitive, reading too much into too little. But for our own truth we must analyse more carefully and conclude that three issues are diverse, don't form single pattern: (1) Ex[port]-Im[port] [Bank] loan: fact that government which has lent 135 million and granted 200 million in three years does not loan additional 75 million is very unfortunate but hardly unfriendly act. It is merely limitation vast scope continuing assistance. While political motives played part in rejection fact is our request had not won through on its financial, economic, merits, viz USA does not believe we unable exist without new loan and does strongly believe we not tried hard enough with Jews and Germans. Remains marginal issue their gratuitous publication of refusal. (2) Mil[itary] aid: far from being conscious anti-Israel policy this provision MSA [Mutual Security Act] owes much to our initiative both in essence and in restriction

330

1. ראה מס׳ 316, 320 ומברק גויטיין אל שרת, 462, 31.7.1953, 130.09/2310/3. עוד על עמדת גויטיין ראה במס׳ 323.
2. מברק שרת אל גויטיין, 5.8.1953, 130.09/2309/14. שרת הגיב בחיוב על מברקיו אלה של גויטיין וביקש ממנו להחיש את משלוח הדיווח על הפעילות בעניין הסיוע הצבאי והכלכלי.

dimensions. Please reread my 377[3] before event and 612 after. Whether execution law will be deliberately or inadvertently prejudicial is serious danger but before loud screams we should get impression how and if they intend spend 30 million and to what extent our interests, concerns, reservations, will be taken account. In light reply and intention we should attune our reaction which may be crescendo or may be relatively muted, e.g. if Pakistan gets 10 million and we a good chunk of remaining 20. Please understand that if I convened responsible Jews tomorrow they would ask if I can tell them definitely I know how 30 million will be spent and can certify that such method spending is prejudicial Israel. If I cannot answer either question they are not so frivolous as to go off into any major campaign. American Jews will go all out against administration if we give them signal but they do not want us to rush them into that grave contingency unless justified and necessary which is not yet their or our conviction. Hope at your end you will not press us accelerate such showdown. (3) Jerusalem: here we should seek *modus vivendi* to avoid childish anomalies their present conduct and sweat out a few months of separation. Should also continue clarify their general stand on J[erusale]m and Holies with which their attitude on F[oreign] O[ffice] quite inconsistent. Cabling separately on delegation's views this subject.

Frankly I feel simultaneously serious vigilant work needed here, there is job of internal education our public on mature working relationship America–Israel. We get impression excessive panic same matters which discredits justifiable concern others. Press references to Bolton appointment[4] as anti-Israel act shows ludicrous result which we can reach if not careful.[5]

Eban

3. מברק אבן אל מחלקת ארצות־הברית, 23.6.1953, 130.09/2310/2. אבן הסביר מהם השיקולים שהנחו את השגרירות בפעילותה בעניין הסיוע הצבאי. הנחת היסוד הייתה, שמאחר שהממשל גמר אומר לתת נשק לכמה ממדינות ערב יש לרכז את המאבק להקטנת הסכום הכולל שיוקדש לסיוע הצבאי למזרח התיכון כדי לצמצם את הסכום שיינתן מתוכו לערבים.

4. פרנסיס בולטון התמנתה כנציגת ארצות־הברית לעצרת השמינית.

5. שרת הסכים עם מקצת מטענותיהם של אבן וגויטיין ואף מסר את הערכתה של הממשלה להישגי השגרירות והוועד הציוני האמריקאי במאבק על הסיוע הצבאי והכלכלי. עם זאת הוסיף שהממשלה הסכימה אתו שיש להעדיף פעולה מונעת על פני פעולה לאחר מעשה. ראה תשובת שרת במברק IW636, 10.8.1953, 130.09/2309/14.

331

א. ששון אל ו. איתן
E. Sasson to W. Eytan

מברק מוצפן מפר637
נוסח נכנס: 130.09/2356/4

רומא, 6 באוגוסט 1953

(א) בשיחה שנמשכה כשעה ניסה הנונציוס[1] להסביר שכל מה שמופיע בימים אלה בעיתונות האיטלקית בקשר לבעיית ירושלים[2] איננו נכתב לפי בקשת או השראת הווטיקאן. הוא מניח שיד הערבים בדבר.

(ב) הנונציוס יודע ממקורות מוסמכים שהערבים מתכוננים לעורר בעיית בינאום ירושלים בעצרת הבאה ומחפשים להם מעתה תומכים ואוהדים. וכן הוא יודע שהנציגים הערבים בכל הארצות הלטיניות שבאירופה, אמריקה הדרומית ומקומות אחרים קיבלו הוראות להתחיל מעתה להכשיר הקרקע בעיתונות ארצותיהם להתקפה על ישראל בימי העצרת בקשר עם בעיות ירושלים והפליטים.

הנונציוס יכול להבטיח שהערבים פועלים בעניין זה באופן עצמאי ללא שיתוף עם הווטיקאן וללא עזרה מוסרית מצדו. כידוע הווטיקאן מצדד בבינאום ירושלים מתוך נימוקים דתיים בלבד ואין לו עניין בנימוקיהם ומאמציהם הפוליטיים של הערבים.

(ג) הנונציוס העביר למזכיר מדינת הווטיקאן כל החומר שהמצאתי לו על העברת משרד החוץ לירושלים ולא קיבל כל הוראות לפעולה כלשהי בקשר לכך. הרושם שלו שהווטיקאן מעדיף לחכות לתוצאות הדיון בעצרת הבאה. העצרת החליטה על בינאום ירושלים והיא חייבת לומר דבריה בקשר למצב שנוצר היום עם העברת משרד החוץ לירושלים.

(ד) להערתי ששר החוץ הישראלי בנאומו ביוני בכנסת,[3] פתח פתח חשוב מאוד לשיחות בין ישראל לווטיקאן על גורל המקומות הקדושים שבשני חלקי ירושלים, אמר הנונציוס שהוא מוכן להעיר תשומת־לב מזכיר המדינה לכך ולתת לי תשובה. אולם בקשה לו אלי: לא לתת כל פרסום למגע הזה שנוצר ביני לבינו.[4]

ששון

331

1. הנונציוס באותה עת היה הארכיבישוף פרנצ׳סקו בורגונג׳יני דוקה.
2. דברי הנונציוס באו בתשובה על טענות שהשמיע ששון כלפי העיתונות הקתולית באיטליה, לרבות ה״אוסרבטורה רומנו״, על שניסתה להציג את ישראל בעקבות העברת משרד החוץ לירושלים כבעלת מזימות אנטי־קתוליות, מפרה החלטות של מועצת־הביטחון ומחפשת רווחים מדיניים. ששון הביע את צערו על שהממונים על העיתונים הקתוליים באיטליה אינם משתדלים לרסן תעמולה שקרית זו. (ראה בעניין זה וכן פרטים נוספים על השיחה במכתב ששון אל איתן, 9.8.1953, 130.10/2523/18).
3. ראה מס׳ 280, הערה 2.
4. יעקב הרצוג, שקיבל לידיו את מברקו של ששון, הביע התנגדות נמרצת להערת ששון בסעיף (ד) בדבר פתח לשיחות עם הוואטיקן על גורל המקומות הקדושים. הרצוג טען כי אין טעם לפנות לוואטיקן לאור ידיעות המגיעות משם על דבקות הוואטיקן בעמדתו המסורתית. אדרבה, פנייה כזו רק תיצור רושם שבירושלים שוררת עצבנות. יש חשש שדיבורים על משא־ומתן בין ישראל לוואטיקן יעוררו את האמריקאים להציע פשרה בין עמדת הוואטיקן לעמדת ירושלים, טען הרצוג, והביע חשש ששיחות עם הוואטיקן ברגע זה עלולות ליצור סיבוך טכסיסי ביחסי ישראל עם ארגונים פרוטסטנטיים שונים, עם היוונים, עם ירדן ואף עם הרוסים והאנגלים. ראה הרצוג אל שרת, 9.8.1953, 130.02/2443/10.

332

א. ששון אל א. נג'ר
E. Sasson to E. Najar

מקור: 130.10/2534/13

רומא, כ"ו באב תשי"ג
7 באוגוסט 1953

סודי

הנידון: ליחסי איטליה - ישראל

אמיל היקר,

למכתבך מספר ח/09 מה־4.8.953:

בעניין רב קראתי את הדין־וחשבון של ד. אבני על שיחתו, המעניינת מאוד, עם מנהל מחלקת המחקר במשרד החוץ האיטלקי, פרופסור טוסקאנו, בימי כינוס המושב המיוחד של האונסקו בפאריס. חבל רק שמר אבני לא מצא לנחוץ להעלות בדין־וחשבון שלו את דבריו של פרופסור טוסקאנו על (א) השתלשלות העניינים שעוררה את דה־גספרי לפני כשנתיים להציע את תיווכה של איטליה בסכסוך האנגלו־מצרי, (ב) המשא־ומתן שקדם לנסיעת דה־גספרי לאתונה, (ג) התפתחות הדברים סביב ועידת פלרמו.[1] כל אחד משלושת הנושאים האלה מעניין כשלעצמו, משכיל ושופך אור על כמה דברים שנשארו סתומים, או לא די ברורים, עד היום הזה.

אשר לדבריו של הפרופסור טוסקאנו על היחסים בין איטליה וישראל - הרי יש ללמוד מהם לא מעט, גם אם בחלקם אינם משקפים, לדעתי, את המצב לאמתו. להלן כמה הערות:

א. במידה שלמדתי את הדברים כאן קשה לי לקבל כעובדת ברזל את הנחתו של פרופסור טוסקאנו, ש"המכשול היחידי" להקמת יחסים תקינים בין ישראל ואיטליה במשך חמש השנים האחרונות היה תת שר החוץ - פאולו אמיליו טביאני. ייתכן מאוד שהאיש הזה איננו נמנה, משום מה, עם ידידי ישראל. וייתכן שהוא גילה במשך כל זמן כהונתו כתת שר החוץ התנגדות "קיצונית, חריפה ועיקשת" לכל התקרבות בין איטליה לישראל. אולם יסכים אתי פרופסור טוסקאנו שהאיש הזה לא היה הכוח המכריע היחידי במדיניותה המזרח־תיכונית של איטליה. וכן יסכים אתי פרופסור טוסקאנו, שמדיניותה המזרח־תיכונית הנוכחית של איטליה, הנושאת אופי פרו־ערבי, נקבעה לאחר שיקולים רבים - פוליטיים, גיאוגרפיים, כלכליים ותרבותיים - לא רק על דעתו של טביאני בלבד, לא רק על דעתו של פאלאצו קידז'י בלבד - אלא גם על דעתו של כל הקבינט האיטלקי שלא כל חבריו נמנים עם אוהדי הערבים או עם מבקשי ידידותם. כשקבע הקבינט האיטלקי את מדיניותו המזרח־התיכונית הנוכחית

332

1. ראה מס' 125 וההערות שם.

נדמה היה לו, כנראה, שהוא יכול, באם יתאמץ לכך, להפוך את ארצות ערב, המפגרות והפרימיטיביות, למקלט בטוח לתרבות האיטלקית, לטכניקה האיטלקית, לתוצרת המסחרית האיטלקית, לעודף האוכלוסייה האיטלקית באם אפשר ועוד...ועוד. במלים אחרות, נדמה היה, כנראה, לקבינט האיטלקי של דה־גספרי שאפשר לו לבצע את תכניותיו של מוסוליני ביחס למזרח התיכון עם הבדל אחד: במקום כיבושים טריטוריאליים – כיבושים תרבותיים, מסחריים וכו'.

ב. אין זה פלא ש"נתבדו רבות מן התקוות שתלה המזכיר הכללי של פאלאצו קידז'י, הרוזן צופי, בערבים בכלל ובמצרים בפרט". אילו היה צופי לומד את המצב כראוי בעולם הערבי; אילו היה עומד על השקפותיו ושאיפותיו של העולם הזה; אילו היה חודר לשכבותיו השונות ומסתכל בהתפתחות שלהן – כי אז לא היה משלה את עצמו ואת ממשלתו ולא היה תולה תקוות שווא בעולם ערבי תוסס שגמר אומר (א) להשתחרר מכל שיעבוד זר או השפעה זרה ויהי מה, (ב) להתקין את יחסיו עם העולם החיצוני על יסוד האינטרסים הממשיים שלו – הפוליטיים, הכלכליים והבטחוניים. מה יכולה, למשל, איטליה לתת לעולם הערבי כדי שמדינות ערב תעניקנה לה זכויות מיוחדות בארצותיהן. הריהי בעצמה חלשה וזקוקה לעזרה מן החוץ. היא זקוקה לעזרה צבאית, לעזרה כלכלית, לעזרה פיננסית ואף – לעזרה מדינית. במצבה המדיני, הכלכלי והפיננסי של היום היא אינה יכולה לדחוק את רגלם של האמריקאים בערב הסעודית, את רגלם של האנגלים בעיראק, כוויית ואל־בחריין ואת רגלם של הצרפתים בארצות אפריקה הצפונית ועוד. היא יכולה רק לצרף את קולה אל קול הערבים ולהתריע יחד אתם על "העושק" הנעשה להם על־ידי המדינות האימפריאליסטיות. עבור פעולה כזאת, עבור רצון טוב כזה, עבור כוונות טובות כאלה – מספיק, לדעת הערבים, לפרסם מאמר אחד או שניים או יותר של הערכה ותודה ולרשום אותה ב"ספר־הזהב", כאחת המדינות הידידות של הערבים. ובשעת הצורך – לנצל אותה לטובת העניינים שלהם לפי המסיבות: פעם נגד ישראל, פעם נגד אנגליה ועוד. מכאן באה הסכמת הערבים להקמת המרכז לידידות איטליה–ערב. מכאן באה הסכמת הגנרל נגיב להזמין שרים ופקידים איטלקיים גבוהים לבקר במצרים. ומכאן נכונות מדינות ערב להשתתף בכל כינוס ותערוכה מזרח־תיכוניים שנערכים על אדמת איטליה וכו'.

ג. אין לי כל ספק ש"הולך וגדל הרצון במשרד החוץ האיטלקי להתקרב אל ישראל". אולם נטעה טעות גסה, לדעתי, אם נקבל את הנחתו של פרופסור טוסקאנו, שהרצון הזה בא כ"תגובה טבעית להתנגדותו החריפה והעיקשת של טביאני לישראל". הרצון הזה בא ללא כל ספק בראש וראשונה מתוך עצם קיומה של ישראל והערכתה כגורם מזרח־תיכוני תוסס ומתקדם שידע לתפוס את מקומו בחלק תבל זה ולעורר את רוב מדינות העולם להכיר בקיומו ובערכו ולקשור קשרים אתו. וכן הרצון הזה בא מתוך התגבשות התפיסה המדינית החדשה, שבאה לידי ביטוי על־ידי מנהל המחלקה הפוליטית של פאלאצו קידז'י, הציר דלבאלסו, ש"אין הידידות עם ארצות ערב צריכה לשמש גורם מעכב ועוצר לידידות עם ישראל". אולם התפיסה המדינית הריאליסטית הזאת לא באה מאליה. שתי סיבות גרמו לה: (א) ההסברה הישראלית במשך חמש שנות קיום המדינה, (ב) הקשרים הטובים שקשרה ישראל עם כמה מדינות בעלות אינטרסים חיוניים במזרח התיכון, כגון ארצות־הברית, אנגליה, צרפת, תורכיה ועוד. האיטלקים

הרגישו, כנראה, שישראל איננה יצור מזרח־תיכוני כזה שאפשר להתעלם ממנו או לדחות לגמרי את ידידותו. ובאם לא יזדרזו ויתקנו את דרכם – עשויים הם לאחר את המועד. העובדה, שהם קידמו בברכה את הקמת לשכת המסחר האיטלקית–ישראלית במילאנו מראה, שרק אמת בפיו של דלבאלסו כשאמר לפרופסור טוסקאנו, ש"הוא רואה בעין יפה כריתת הסכמים הדרגתיים בין ישראל לאיטליה וחושב ברצינות על הקמת מרכז לידידות איטליה–ישראל שיכשיר את הקרקע להסכמים אלה".

כן האוזן הקשבת שפוגשת תביעתנו כיום לחתימת הסכם מסחרי ברוב המשרדים האיטלקיים, לרבות פאלאצו קידז'י, מראה שלא התנגדותו האישית "החריפה והעיקשת" של טביאני קובעת את הדברים, אלא האינטרס הכללי של המדינה, בייחוד – לאחר חתימת הסכם השילומים עם גרמניה.

ד. חן־חן לפרופסור טוסקאנו על עצתו הטובה אלינו – "להיות מתונים יותר בתגובות שלנו". אולם למה הוא מתכוון? באם לתגובתנו החזקה בקשר לוועידת פלרמו – הרי רק ברכה צמחה מהתגובה הזאת שבאה בעתה והייתה מלווה הסברה מתונה, הגיונית ומציאותית. היא פקחה את עיני האיטלקים. היא הוכיחה להם את טעותם. היא סייעה ל"קבוצת הפקידים, אשר ענייני ישראל והיהדות קרובים ללבם, שהתגבשה במשרד החוץ האיטלקי", להרים את קולם ולהתריע נגד המדיניות של איפה ואיפה שנוקטת ממשלתם כלפי ישראל ומדינות ערב. זה ראשית. ושנית – מתי התריעה ישראל באיטליה על כוחם הצבאי של ארצות ערב? אינני זוכר כל מקרה כזה לא בימי כהונתי ולא בימי כהונת קודמי באיטליה. האמת היא ההפך: אין ישראל מעירה דבר לאיטליה על מכירת הנשק לערבים. וכן אין ישראל מביטה בעין רעה על שיפור היחסים וחיזוק הקשרים בין איטליה לערבים. כזכור, היה ציר ישראל ברומא הראשון שהגיב בחיוב לפני כארבעה חודשים על ביקורו של שר הביטחון האיטלקי, פצ'ארדי, במצרים. יותר מכל זמן אחר נוקטת כיום צירות ישראל ברומא קו מתון מאוד כלפי יחסי איטליה–ערב ואינה מגלה כל עצבנות, לא מעטה ולא "יתירה", כלפי ההצהרות הפרו־ערביות שמוסיפים אנשי מדינה אחראים, כדה־גספרי ואחרים, לתת בנדיבות לב רבה. רק לפני כשבועיים, בנאומו בבית־הנבחרים, חזר והדגיש דה־גספרי את "הברכה הרבה הצומחת למדינה מידידותה החזקה עם מדינות ערב".

ה. יש לקדם בברכה את נכונותו של פרופסור טוסקאנו, להציג בפני דה־גספרי ומדינאים איטלקיים אחרים את בעיות ישראל "באור הנכון וברגע המתאים". הלוואי והיה עושה זאת מקודם. הצירות ברומא מוכנה לבוא בדברים עם פרופסור טוסקאנו בקשר לכך ולהעמיד לרשותו את כל החומר הדרוש בנידון זה.

לחוות דעתך.

בברכה,

אליהו ששון

333

מ. אבידן אל ש. בנצור
M. Avidan to Sh. Bentsur

מקור: 130.11/2503/2

בוקארשט, 12 באוגוסט 1953

הנידון: עלייה

שמואל היקר,

עלי היה להמתין למעלה משבוע ימים, עד שמנהל המחלקה מרוזי[1] נאות לקבלני לראיון בעניין המשפחות המפורדות. הייתה זו התנהגות יוצאת דופן במקצת, כי בזמן האחרון נוהגים אנשי משרד החוץ ביתר אדיבות ונענים לבקשות ראיון בו ביום בדרך כלל או לכל המאוחר למחרת. מאחר שבהתאם למנהג המקום הודעתי מראש באיזה נושא חפץ אני לראותו, לא מן הנמנע שהכינו עבורי את התשובה וזה לא היה ניתן לעשות ביום אחד.

פתחתי בעניין ההצעה המסחרית שמנכ"ל המשרד לסחר חוץ העלה לפניי יום קודם. הבעתי התקווה שהיזמה מצדם לחידוש קשרי המסחר בין ארצותינו, שאנו מחייבים אותו בהחלט, תביא לידי התקרבות גם בשטחים אחרים. השיב, כי גם הוא מקווה זאת. לאחר מכן הרצאתי על עניין המשפחות המפורדות. משסיימתי, השיב מורוזי, כי הבעיה ידועה לו, מר בן־גוריון ומר שרת העלו אותה בפני הממשלה הרומנית וגם אני הצגתי השאלה בפני מר בוגיצ'י וסגנו, מר פריאוטיאסה.[2] הוסברה לנו עמדת הממשלה הרומנית והוא, מורוזי, איננו חושב שיוכל להוסיף לדברים שנאמרו בעבר לגבי נושא זה. העירותי לו שיש מצדו אי־הבנה: מר בן־גוריון שוחח עם הציר הרומני דאז בישראל, מר צ'יורויו (עתה סגן שר החוץ)[3] ומר שרת שיגר מכתב לגב' פאוקר[4] ואולם הנושא שדנו בו היה עניין עלייתם של כל היהודים מרומניה הרוצים בכך. תוצאות פנייתם היו חיוביות דווקא, כי הנה עלו בשנים 51–52 למעלה מ־90 אלף יהודים. (מורוזי העיר: 98 אלף בדיוק). – אני פניתי אליו, אל מורוזי, אל מר בוגיצ'י ומר פריאוטיאסה באותו הנושא, לאחר שהעלייה הופסקה והשיבו לי את אשר השיבו. אגב, כפי שהוא יכול לראות, על אותה בקשה ממש ניתנה תשובה אחת לה"ה בן־גוריון ושרת ותשובה אחרת לי. – אולם הוא מערבב פרשיות, כי באתי אליו בעניין משפחות מפורדות, סוג אנשים מסוים ומוגדר. הבעיה טרם הועלתה בצורה זו בפני הממשלה הרומנית. ביחד עם זה, עלי להדגיש שבעיית העלייה בכללה היא שאלה פתוחה מבחינתנו. איננו חושבים שהיא נפתרה על־ידי עלייתם של

333
1. איות השם ופרטים נוספים על האיש לא נמצאו; האיות לא אחיד במקור.
2. ראה כרך 7, מס' 309.
3. ב־13 באוקטובר 1949 נפגש בן־גוריון לשיחת היכרות עם הציר הרומני הראשון בישראל. באותו מעמד הביע בן־גוריון את דאגתו עקב איסור יציאתם של היהודים מרומניה והוסיף שמתן אישור לעלייתם יהיה הקשר הטוב ביותר בין שתי המדינות (יומן בן־גוריון).
4. ראה כרך 2, מס' 433.

ה־98 אלף, אך הפעם רצוני היה לבקש גילוי של רצון טוב לגבי מקרים מסוימים ודחופים ביותר.

איש שיחי עשה כאילו רק עתה הבין את העניין שאני באתי למענו. אינני מטיל ספק בכך שאי־ההבנה מצדו הייתה מעושה. הרצאתי דבריי ברומנית, ניסחתים בהקפדה טרם שהלכתי לראיון. מלבד זאת, הודעתי מראש באיזה נושא בא אני לדון, שעה שביקשתי הראיון. מאידך מורוזי ידע ודאי, שעניין המשפחות הפרודות לא הוזכר בעבר כלל – או אם כן, הרי רק דרך אגב. הוא עצמו היה נוכח בשיחותיי עם בוגיצ׳י ופריאוטיאסה, – אין כל ספק שידע גם תוכן האיגרת של שר החוץ לפאוקר ונושא השיחה בין ראש הממשלה לבין צ׳ורוויו. נשאלת השאלה למה התכוון עם התמרון הזה. לא נשאר בלתי אם להניח שתכלית ערבוב הפרשיות הייתה להוציא מפי מעין הודעה שחידוש עלייתם של כל היהודים הרוצים בכך אינו מעניין אותנו עוד ואם רק יתירו עלייתם של המשפחות המפורדות, נוותר על כל המשאלות שהוצגו בעבר על־ידינו לפאוקר, בוגיצ׳י וכו׳. היינו, שעם עלייתם של בני המשפחות המפורדות תבואנה תביעותינו לעלייה על סיפוקן. אינני בטוח אם מסקנה מרחיקה לכת זו מוצדקת, בכל זאת מוזר שבשיחותיי הקודמות במשרד החוץ על עניין העלייה לא הזכירו שראש הממשלה ושר החוץ הישראלי העלו נושא זה בפני הממשלה הרומנית. מה נזכרים פתאום בה״ה בן־גוריון ושרת? שמא ויתור עקרוני מצדנו על תביעתנו לעלייה חופשית חשובה להם עתה? או אולי רצו לרמוז בדרך זו – מבלי להודות בזכותנו הפורמלית לתבוע עלייה – שהיענות מצדם לדרישתנו בדבר המשפחות המפורדות פירושו סיפוק תביעתנו לעלייה בכלל. כל אימת שאני מהרהר בחלק זה של השיחה מתקשה אני להבין מה טעם ראה מורוזי להזכיר בקנה אחד את פניותיהם של ראש הממשלה ושר החוץ שלנו עם פניותיי אני, שעה שדבר זה עשוי היה להחליש את עמדתו בוויכוח אתי. אני משוכנע שלא היה זה משגה מקרי מצדו הנובע מאי־ידיעת הבעיה מן הסתם, אלא שהייתה כאן איזו כוונה נסתרת.

לכשסולקה ״אי־ההבנה״ חזרתי והסברתי שנית את עניין המשפחות המפורדות. הקשיב קשב רב ורשם בהקפדה תשובותיי לשאלות שונות שהציג לי בקשר לפרטים. כדי להוסיף נופך לצד ההומניטרי של הבעיה, סיפרתי על כמה מקרים קונקרטיים שעלו בזכרוני. ביקש לדעת אפילו שמות האנשים ורשמם כשמסרתי. שאל, האם יש לנו מושג על הממדים המספריים של הבעיה, עניתי שכפי שאנו משערים, מדובר באלפים. הסתפק בתשובה זו. (אגב, היה רצוי להמשיך בהרשמת המקרים בישראל, כי הרשימה שהועברה לנו לפני חודשים מספר מכילה רק כ־400 שמות.) אמרתי לו, שמוכנים אנו להמציא רשימה מפורטת על כל אותם המקרים הידועים לנו. לא הגיב להצעתי זו ונפרד מעלי בהודעה, שיעלה את הבעיה בפני שר החוץ וייפגש אתי שנית לכשיהיה לו מה להשיב.

התשובה הייתה אמנם שגרתית, ברם, שיחה זו נבדלת מפגישותיי הקודמות בכמה מובנים:

(א) איש שיחי התעניין בפרטים. הניסיון מוכיח שאנשי משרד החוץ הרומני אך במקרים נדירים יתעניינו בפרטי איזו בעיה המוצגת בפניהם. תשובתם תמיד מוכנה מראש. ניסיוננו בכל מחלקות משרד החוץ (אף הקונסולרית) מלמד, כי שעה שאין מתייחסים ברצינות לאיזו משאלה, משתדלים לסיים את השיחה מבלי לשאול לפרטים.

אינני בא לטעון כמובן, שהעובדה שהפעם העמיד מורוזי שאלות וגילה אורך־רוח בשיחה, מוכיח בוודאות גמורה שהנה הפעם ייענו לדרישתנו. ייתכן שהתנהגות יוצאת דופן זו הוכתבה לו על־ידי הקו החדש של גילוי אדיבות יתר כלפי נציגים דיפלומטיים. אולי כשאבקר אצלו שנית בעוד שבועיים שלושה אדע יותר.

(ב) עניין "אי־ההבנה" לא ייתכן שלא היה לו איזו משמעות הכרוכה בבעיית העלייה דווקא.

(ג) הוזמנתי פתאום למנכ"ל המשרד לסחר חוץ בדבר הצעת "קלירינג" בהיקף של מיליון דולר. למחרת הוזמנתי למורוזי לראיון, לו חיכיתי משך שבוע ימים. ייתכן שזה מקרי ואולם שמא יש איזה קשר רופף בין הדברים. בברכה שלך,

מ. אבידן

334

א. נג'ר אל מ. פישר (אנקרה) וש. דיבון (פאריס)
E. Najar to M. Fischer (Ankara) and Sh. Divon (Paris)

מקור: 93.02/180/1

ירושלים, א' באלול תשי"ג
12 באוגוסט 1953

כמוס

הנידון: אספקת נשק למדינות ערב

כידוע לכם עומדת בפנינו עתה שוב בכל חריפותה הבעיה של אספקת נשק למדינות ערב, לאחר שהסינט של ארצות־הברית אישר הקצבה לצורכי סיוע צבאי לארצות המזרח התיכון.[1] אני מצרף למכתב זה קיצור תמציתי של עיקרי הדברים אשר הושמעו בהתייעצות באותו עניין בראשות ראש הממשלה בפועל.[2] מתוך אותו מסמך תוכלו לעמוד על העובדות היסודיות ועל הצדדים המעשיים של הבעיה. אני מצרף כמו־כן דין־וחשבון על שיחה עם השגריר הצרפתי שנתקיימה ב־10 באוגוסט בה נידונה בין היתר שאלת הסיוע הצבאי האמריקאי לארצות ערב.[3] (אין בשום מקרה לצטט את השגריר כמקור הידיעות הרשומות בדין־וחשבון.)

כוונתנו אפוא, בשלב זה, לפתוח בפעולה נמרצת במטרה להכשיל את התכניות לחזק את כוחן הצבאי של מדינות ערב. מאחר שהמועמדות הראשונות לקבלת סיוע צבאי אמריקאי הן סוריה ועיראק, נראה שנוכל להסתייע בבריטים, בצרפתים ואולי גם בתורכים. לא ארחיב את הדיבור על הבריטים. אשר לצרפתים, עניינם לשמור על השפעתם בסוריה ובלבנון ולהרחיק מעל ארצות אלו השפעה של מעצמה שלישית, ברור לחלוטין. השיקולים התורכיים עלולים להיות יותר עדינים ויותר מגוונים.

334
1. ראה מס' 320.
2. ראה מס' 315 (הערת־עורך).
3. הנספח מובא להלן.

תורכיה בוודאי מעוניינת בחיזוק ההגנה על המזרח התיכון, אולם ספק אם תראה באספקת נשק לעיראק ולסוריה התקדמות ממשית בכיוון זה כל עוד לא הוקמה באזור מסגרת בטחונית ראויה לשמה. מאידך, ניתן להניח שהתורכים לא יראו בעין יפה את סוריה ואת עיראק מופיעות כמתחרות לה בקבלת סיוע צבאי אמריקאי.

ברוח הדברים האלה יש להתחיל בשיחות בפאריס ובאנקרה. הנכם מתבקשים ליטול לצורך זה הזדמנות קרובה ולבחור בפקידים בעלי מעמד מתאים. אין הכוונה להרחיק לכת בשיחה ראשונה עד כדי סימון קווי פעולה, כביכול. יש לפתוח בחילופי דעות על הבעיה בכללותה במטרה להביא את איש שיחכם להכרה בקיום עניין משותף במקרה זה בין ישראל לבין ארצו. לאחר שיוסכם ביניכם כי אמנם קיימת זהות עמדות, אפשר יהיה מן הסתם להגיע לידי דיון גלוי בכל צדדיה של השאלה ולעמוד על אפשרויות פעולה מצד התורכים והצרפתים.

כאמור בדין־וחשבון על שיחתי עם השגריר הצרפתי, קיימת נטייה אצל הצרפתים והבריטים לחשוב שאין אפשרות לפעול באופן יעיל בוואשינגטון אלא יש לרכז את המאמצים במקום, כלומר בסוריה ועיראק. לנו כמובן אין לפי שעה אפשרות להשפיע באופן יעיל על ההתפתחויות בעיראק ובסוריה ועל־כן תפקידנו לנסות להשפיע בכל דרכי ההסברה על המדיניות האמריקאית באזור. אני מפנה את תשומת־לבכם לעובדה שפעולה בריטית וצרפתית במזרח התיכון המתנגשת בתכניות האמריקאים עלולה להתנהל בשבילים רבים ושונים, מהם לאו דווקא רצויים לישראל. למשל הבריטים והצרפתים עשויים למצוא עניין לעודד לצורך פעולתם רגשות לאומניים בצורות שונות. משום כך, חשוב ביותר לא להסתפק בעיקרון של שיתוף מאמצים ישראלי–צרפתי–תורכי אלא יש צורך במידת האפשר לעמוד על דרכי הפעולה של תורכיה וצרפת.

הואילו לדווח על שיחותיכם באופן מלא ומפורט בכל ההקדם. לידיעתכם, במקביל לפעולתכם אתם ייעשו גישושים דומים כלפי שגרירויות תורכיה, צרפת ובריטניה בוואשינגטון.

ברכה, א. נג'ר

נספח
APPENDIX

דין־וחשבון מאת א. נג'ר, 12 באוגוסט 1953
Report by E. Najar, 12 August 1953

כמוס

מתוך שיחה בין מנהל מער [מחלקת מערב אירופה]
לבין השגריר הצרפתי ביום 10.8.53

ברוח שיחות קודמות עם שגריר צרפת עוררתי את שאלת הסיוע הצבאי האמריקאי לסוריה ולעיראק. הדגשתי שהוקצב לסיוע צבאי באזור המזרח הקרוב (כולל פקיסטאן) סכום של 30 מיליון דולאר, במקום 100 מיליון שהוצעו על־ידי מחלקת המדינה, וביקשתי מאת השגריר להבהיר לי העמדה הצרפתית והבריטית כלפי המדיניות

האמריקאית החדשה באזור. מר ג׳ילברט גילה הסתייגות מסוימת. לדעתו, המדיניות האמריקאית החדשה נתגבשה והפכה לעובדה שקשה יהיה להילחם נגדה. הצרפתים אינם מייחסים ערך רב לוויכוח בקונגרס ובסינט בנוגע להקטנת התקציב שהוצע על־ידי מחלקת המדינה. למעשה קובעת העובדה כי מתן עזרה צבאית במסגרת מינהל הביטחון ההדדי לארצות המזרח הקרוב נתקבל בארצות־הברית באורח עקרוני. האדמיניסטרציה והצבא האמריקאי יוכלו בקלות להרחיב את היקף העזרה באמצעות טכסיסים טכניים. אם תשב משלחת צבאית אמריקאית בעיראק או בסוריה ואם יתברר, על יסוד ניסיונה הן בשדה הביון והן בשדה הצבאי, כי כדאי לעבור על גבולות ההקצבה – ימצאו האמריקאים בקלות את הדרך המתאימה. ידוע הדבר שקל לכלול סוגים מסוימים של נשק בקטיגוריות שונות ולשנות בהתאם לכך את החישוב הכספי של ערך הכלים. לאחר זאת אמר השגריר שאין, כביכול, מה לעשות נגד המפנה האמריקאי הזה. הוא עמד על כך שהניסיון באיראן, בחבש, בדרום אמריקה לימד את האמריקאים להשתמש במינהל הביטחון ההדדי למטרות ביון ולהבטחת שליטה על המצב המדיני. האמריקאים למדו גם כי אפשר להגיע בצורה זו לניטרליזציה של מדינות אשר היה קיים בהן פוטנציאל של איבה. יותר מאוחר באותה שיחה דיבר השגריר ביתר גילוי־לב. ברור, אמר, שהאנגלים והצרפתים מתכוננים להגן על מעמדם בעיראק, בסוריה וגם בלבנון (הבחירות האחרונות עוררו שוב תקוות בלבם של הצרפתים). אולם פעולתם העיקרית תתנהל בארצות אלה ולאו דווקא בוואשינגטון. הצעד הבא של המדיניות האמריקאית יהיה חתימת חוזה עם כל אחת מהמדינות אשר תזכינה בסיוע הצבאי. ייתכן ויהיה קשה לאמריקאים להשיג את חתימותיהם של המנהיגים הערביים על חוזים אלה. ברור שלא צרפת ולא אנגליה תעודדנה חתימה זו אלא להיפך. השגריר הודה שבעניין זה קיימת זהות אינטרסים בין ישראל וצרפת, בין ישראל לבין אנגליה ובין ישראל לבין תורכיה. אין מקום, לדברי ג׳ילברט, לתכנית מפורשת של שיתוף־פעולה. הקו המשותף ימצא את ביטויו בהזדמנויות שבוודאי לא תחסרנה. ג׳ילברט ציין את היחסים המצוינים הקיימים בין השגרירויות של צרפת וישראל בוואשינגטון. ביחס לאנגליה הזהיר השגריר שלא ננקוט בפעולות צבאיות רציניות בגבול ירדן. האנגלים לא יהססו להפעיל בריתם עם ירדן כדי להופיע כידידים מובהקים של הערבים. לעומת זאת יש מקום לשיחות עם הבריטים בעניין הסיוע הצבאי לעיראק.

בנוגע לתורכיה ציין השגריר את היחסים המצוינים בינה לבין צרפת. אין ספק שהתורכים, אשר נכנסו ללא אפשרות נסיגה למחנה המערבי, רוצים להוכיח לעצמם כי הבחירה בקו מדיני זה נותנת לתורכיה מעמד בעל חשיבות רבה. התורכים מעוניינים להופיע כגורם העיקרי במזרח הקרוב ולא רואים בסיפוק התפתחות צבאית ערבית אשר עלולה להקטין ערכם היחסי.

לאחר זאת מסר לי השגריר כי הגיש את התפטרותו כמחאה נגד ההוראות שקיבל בעניין ירושלים.[4] שר החוץ הצרפתי חתם בעצמו על מברק תשובה בו הודגשה חשיבות תפקידו של השגריר לאור ההתפתחות המדינית האחרונה בענייני המזרח הקרוב וצוינה העובדה שהאינטרסים הצרפתיים והישראליים מתקרבים מיום ליום. לכן נתבקש מר ג׳ילברט בצורה האדיבה והנאה ביותר להמשיך לשרת בישראל.

א.ג.

4. ראה מס׳ 307 (הערת־עורך) ומס׳ 308.

335

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2331/1

ניו יורק, 12 באוגוסט 1953

ראשי המשלחות באו"ם ונציגים אחרים נהרו ברוב עם אל המסיבה שערכתי היום למטרה כפולה של חידוש המגע לקראת העצרת ופרידה מגדעון [רפאל][1] ערב צאתו לדרך. במרכז ההתעניינות עמד צרפקין שבא בלווית הפולני והביילורוסי ודאג למסור לי דרישת־שלום מווישינסקי שהגיע עייף מהנסיעה ומצא את הזמנתי על שולחנו. המזרחים התעכבו עד בוש מראשית המסיבה ועד סיומה.

הנה כמה דברים שהתבררו בשיחות:

(א) צרפקין מודיע שברית־המועצות מתנגדת לבינאום ירושלים ודוגלת במשא־ומתן ישיר.

(ב) האמריקנים אמרו שהם מקווים שבעיית ירושלים לא תתעורר אך אם תוכזב תקוותה זאת, מדיניותם היא פיקוח על [המקומות] הקדושים והתנגדות לבינאום מרחבי.

(ג) מכל צד ועבר קלטנו הדים חזקים ביותר של אי־רצון לדון בבעיית ארץ־ישראל בעצרת אולם ברור שהלך־רוח זה אינו מחייב את תוצאת הוויכוח באם יתעורר.

(ד) המקורבים למחנה הערבי מוסרים על הססנות ומחלוקת בקרבו לגבי העלאת בעיית ארץ־ישראל בכלל וירושלים בפרט. ההיסוסים הם:

(1) זכרונות המצוקה שבאה עליהם לרגל יוזמתם אשתקד. אמנם נמלטו מהשריפה בו גש של רווחה ואפילו ניצחון אך אין בכך משום עידוד להיכנס לשריפות כדי לזכות בהנאה כזאת מדי שנה בשנת[ה].

(2) חוששים שדיון בירושלים יפגין את אדישותו הגוברת של או"ם לרעיון הבינאום המרחבי.

(3) אצלם רווח רושם כאילו אנחנו זוממים יוזמה בעניין וטומנים להם פחים ומוקשים.

(4) לא ספגו נחת מיוחדת משיחת השגרירים עם בידל סמית.[2] בכל זאת עוד לא נפלה הכרעה ועיראק ולבנון לוחצים על העלאת העניין למרות התנגדות ירדן.

אבן

335

1. לרגל צאתו לתפקידו החדש כיועץ לענייני המזרח התיכון והאו"ם במשרד החוץ.
2. הכוונה לפגישת שגרירי ערב הסעודית, מצרים, לבנון וסוריה ומיופי־הכוח של עיראק ותימן בוואשינגטון עם בידל סמית ב־4 באוגוסט 1953 במחאה על העברת משרד החוץ לירושלים. הערבים טענו שהעברת המשרד פוגעת בהחלטת האו"ם על בינאום טריטוריאלי והביעו אכזבה מתגובת ארצות־הברית. שגריר ירדן בפועל אמר לעיתונאים לאחר ביקורו באותו היום במחלקת המדינה, שירדן אינה מצדדת בבינאום ירושלים ואין לו דבר עם פנייתם של נציגי מדינות ערב. (ראה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1265-68).

336

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W495 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2209/6 נוסח יוצא:

Washington, 13 August 1953

Had eighty minutes G[eneral] B[edell] S[mith] with Goitein, Hart present.[1] Told him my impending trip J[erusale]m, he asked convey warm greetings B[en]-G[urion]. I began with J[erusale]m which discussed under two heads. (1) Solution: did USA intend or not seek solution along lines Dulles plan as expounded Byroade.[2] Position seemed that USA took certain action and attitudes because no solution of international aspects but simultaneously refrained from getting such solution so that deadlock and resultant anomalies loomed indefinitely. Seemed to me we should reach decision either to solve in accordance our common principles or to recognise frankly issue dead. There is such thing as desuetude in international life e.g. UN has perfect right to appoint governor of Trieste but nobody allows this to be taken into account in any serious discussion Trieste's future between two countries concerned. We ourselves neither sought nor shirked discussion but what was USA up to with all its talk of UN having duty resolve question. I gave full account Israel and USA positions since 1947 including Ross statement G[eneral] A[ssembly] Dec[ember] 12 1950 on supervision Holies consistent with sovereignty and including Byroade's remarks to me – June 9.[3] I said we disconcerted with substance and tone their two statements which: (A) factually sound, (B) inconsistent with their attitude problem as whole, (C) ditto with Dulles attitude in J[erusale]m whereon will communicate your letter later,[4] (D) did no justice USA–Israel cooperation this question for six years. (2) On F[oreign] O[ffice] I described their boycott as grave threat relations. We willing respect their inhibition by not involving them in move though we must raise that at appropriate time. In return until problem finally resolved we asked as minimum that they at least maintain *status quo* whereby they sat in Tel Aviv but did not hesitate come Jerusalem when business so required. We would not insist they see us only in J[erusale]m but they must not say only in Tel Aviv. Seven USA missions existed for Arab–American

336

1. ראה דין־וחשבון מפורט של השיחה שרשם גויטיין ב־14 באוגוסט 1953, 130.20/2460/8 והשווה FRUS, 1952-54. Vol. IX (part 1), pp. 1293-4.
2. ראה מס' 257, פסקה אחרונה.
3. שם.
4. ראה מס' 313 (הערת־עורך) ומס' 314.

relations, only one for American–Israel relations, at least this mission should be dominated by that partnership and seek every means fulfil it and not itself become a focus of tension, rancor.

On (1) he thanked for scholarly presentation, many points new to him. With evident embarrassment he asked me not press for raising question this session since Korea, Tunis, Morocco, USSR and God knows what quite sufficient. I said OK by us but then why keep up pretence that UN is seized of question. Also what if Arabs raised. He then agreed that in that case discussion should be on future solution not on past errors but he clearly hoped whole thing avoidable. On (2) he argued we were impatient, precipitate. He knew enough history to know J[erusale]m only possible capital Israel but why so soon. I said we were very patient for four years. He said could have waited longer. He utterly lacked argument to support this except Arab vehemence. He quoted Arab argument to him that movement capital to frontier is clear threat to expand beyond said frontier[5] and how could he answer that. I said move capital to frontier is actually proof of our almost quixotic faith in maintenance peace since if there is war governments flee as far as possible to whatever corresponds Bordeaux, Kuibyshev or Vichy. He said this was excellent reply, wished he knew it when Arabs came. He harped again and again on time saying be patient, tell B[en]-G[urion], Sharett, be patient, it will work out. What did I suggest, did I think they should withdraw their mission or change its instructions or what. I said give such instructions as enable it to function without abandoning your views on US mission Tel Aviv or us abandoning ours or sacrificing dignity. In particular don't cease doing things which were done before. He turned to Hart and said we should certainly not go back on what we did before, no reason for not visiting P[rime] M[inister] and Finance ministries but would not change instructions for time being on non-transaction business with F[oreign] O[ffice] except at liaison office. Hart stammered a bit on whether they had or not gone back on previous habits but got clear instruction avoid "creating new problems". Summing up G[eneral] B[edell] S[mith] said (A) could not change instructions on F[oreign] O[ffice] at present. We should be patient and let it simmer, do our F[oreign] O[ffice] business in Tel Aviv and he would be delighted see me more often on any subject which prejudiced by inconvenience J[erusale]m situation. He repeated this thrice to Hart's lack of enjoyment. (B) Let it simmer and look again later. I said in light UN action or lack of it we shall raise issue again. Embassies like Ruth should act on principle whither thou goest thither shall I go. Throughout all this he was so effusive with personal and general friendship and with that it was not easy to be as cross as matter justifies.

On arms to Arabs I gave our usual arguments plus two: (A) If they abstained arms to Egypt because lack of solution with UK then a fortiori

5. ראה מס' 335, הערה 2.

Syria and Iraq should not get arms in absence peace Israel which more exposed than Britain to misuse of arms. (B) I referred to Senate report on aggression widely interpreted to include any hostility or blockade. At this he grinned as if to say he knew we had written that one in. On Egypt analogy he lacked argument but said: (1) no plan to use money yet, (2) Israel have central place in any utilisation, (3) when total regional plan worked out, individual plan both for equipment and logistics viz ports, roads, each area would be considered, (4) such plan would then be scrutinised to avoid disturbing balance interregional security. His whole line was Pentagon would get on with this and not even first stage yet reached. Apart from (4) he did not react on arms for Arabs argument. We are told Byroade is real spirit behind this and may get more from him. G[eneral] B[edell] S[mith] said they got less money than hoped, I indicated we not disturbed by prospect insufficient arms buying but even 30 million could cause disquiet. In conclusion we spoke of USSR on which cabling separately.[6]

Eban

337

א. אשל אל מחלקת מערב אירופה
A. Eshel to the Western Europe Division

מקור: 130.10/2533/22

וינה, ב' באלול תשי"ג
13 באוגוסט 1953

כמוס

הנידון: היחסים עם אוסטריה

הגיע לדעתי הרגע לדיון מחודש על הקמת יחסים דיפלומטיים בינינו לבין אוסטריה.

אני סבור, כי אין לחכות לסיום הסופי והפורמלי של משא־ומתן הארגונים.[1] באם תושג הסכמה בין הצדדים בשאלת הרכוש ללא יורשים, או באם המשא־ומתן על

6. בשיחה הביע בידל סמית שביעות רצון מחידוש היחסים בין ישראל לברית־המועצות והביע הערכה לישראל על עמדתה בעניין ההגנה האזורית. ראה הדין־וחשבון הנזכר בהערה 1 לעיל.

337

1. הכוונה למשא־ומתן בין הארגונים היהודיים לממשלת אוסטריה על מתן פיצויים ליהודי אוסטריה. ב־17 ביוני 1953 נפגש גולדמן עם ראש ממשלת אוסטריה ושריו, וב־24 ביוני החל המשא־ומתן הרשמי בווינה. השלב הראשון של המשא־ומתן הסתיים ב־14 ביולי; בהודעה משותפת ב־28 ביולי סוכם כדלהלן: (1) ממשלת אוסטריה מוכנה לתקן את החוקים שמנעו עד כה מאותם יהודי אוסטריה שוויתרו על נתינותם או לא חזרו אליה אחרי המלחמה, ליהנות מפיצויים; (2) המשא־ומתן על נכסים שהוחרמו ועל רכוש בלא יורשים יחודש בחודש ספטמבר. על המשך השיחות ראה מס' 414 והערות שם. (ראה גם סקירה על המשא־ומתן, 12.1.1954, המצורפת למכתב מאותו היום מאיתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, 130.11/2511/13.)

ענייני התחיקה, שיהיה ללא ספק ממושך למדי בגלל טבע הדברים, יתקדם באופן משביע רצון, אזי יש לדעתי לעשות את הצעד הפורמלי של הפיכת הקונסוליה לצירות. אינני רוצה במקום זה לחזור על ההנמקה המפורטת שנתתיה בהזדמנויות קודמות, אסתפק בציון הגורמים הבאים:

א. מתבצרות עמדות הערבים בווינה. נוסף לצירות המצרית הקיימת הודיעו על ההקמה הקרובה של צירויות של הלבנון ופקיסטאן.

ב. כניסתי הרשמית לסגל הדיפלומטי הייתה מקלה בהרבה את עבודתי בכל הקשור למשרד החוץ וליתר המוסדות כאן. אין לי ספק כי גם מקורות האינפורמציה העומדות לרשותי היו מתרבים, לו הייתי יכול להופיע כאיש שווה זכויות ליתר אנשי הסגל.

ג. [.....][2]. מספר האנשים הפועלים כעת בבניין זה, אינו הולם את היקף התפקידים המקובל של קונסוליה. כן לא מבטיחה קונסוליה בתור שכזו את אותה מידת החסינות הקשורה לצירות.

ד. שינוי הפיכת הקונסוליה לצירות קשור בהוצאות מינימליות בלבד. אני בטוח כי אין כל צורך בהרחבת המנגנון, בייחוד מאחר שצורף אלינו, כנספח מסחרי, ד"ר י. גרא.

באם המשא־ומתן יתחדש באמצע ספטמבר ומראה סימני התקדמות טובים, הייתי מציע שהפיכת הקונסוליה לנציגות דיפלומטית תבוצע בתחילת אוקטובר.

הנני מחכה להערותיכם.[3]

בברכה,

א. אשל
קונסול ישראל

338

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W501 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/3 :נוסח נכנס

Washington, 14 August 1953

Arab recoil from raising J[erusale]m in UN is of high significance: (1) It proves their belief Israel position on J[erusale]m has stronger support than theirs. (2) It proves that G[eneral] B[edell] S[mith] gave them clear

2. משפט אחד לא הודפס כאן.
3. הצעתו של אשל לא זכתה לתגובה חיובית ולבבי אף הבהיר לו כי "עמדת הממשלה לגבי אפשרות קביעת יחסים דיפלומטיים עם אוסטריה בהחלט טרם התגבשה והשיקולים השליליים הנם רציניים למדי." (לבבי אל אשל, 28.9.1953, 130.10/2533/22.) רק בראשית אוגוסט 1955, לאחר סיום המשא־ומתן של הארגונים היהודיים עם ממשלת אוסטריה, הועלתה הקונסוליה הישראלית בווינה לדרג של קונסוליה כללית.

impression USA not at one with them on question as whole.[1] (3) Together with general UN apathy it renders laughable Dulles overestimate of international and regional importance our move of F[oreign] O[ffice]. For second time once before once after event UN shows complete indifference whether we move to J[erusale]m or not. (4) It vindicates our demeanor of challenge and confidence which certainly reached Arabs. Specifically: (A) Our published statement[2] riskily but consciously committed USA farreachingly to opposition *binum* [internationalisation]. Lack of reaction by *Mahmed* [State Department] which certainly did not like statement impressed Arabs who even think we would not have published without USA all clear. (B) At New York party Tuesday[3] we told all comers if Arabs want to fight J[erusale]m issue we'll take them on and beat them. This must have reached them. (C) We asked USA solemnly to show us their plan for J[erusale]m in which they seem so zealously active, eliciting shamefaced confession they have no plan and want nothing of J[erusale]m discussion. This again makes their F[oreign] O[ffice] attitude ludicrous. I believe we should maintain these attitudes until clear nobody intends raise Jerusalem.

We should rub USA and UK noses para[graph] (3) and (C) above. Would be worth someone going to Tel Aviv for this purpose, indeed would have delicate irony of its own.

Eban

339

מ. שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
M. Sharett to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel. IW649 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2309/14 :נוסח יוצא

Jerusalem, 16 August 1953

Russell asked see me Saturday [15 August], gave him app[ointmen]t 22.30 my home Tel Ben[yamin]. He said instructed inform us on progress mil[itary] aid after Congress approval. Proceeded read[ing] from paper following:

338

1. ראה מס' 335, הערה 2.
2. הכוונה להצהרה שפרסמה שגרירות ישראל בוואשינגטון ב־5 באוגוסט בתגובה על הצהרת ראשי הנציגויות הערביות שפורסמה ביום הקודם. ישראל האשימה את הערבים בהכשלת כל תכנית לפיקוח של האו"ם על המקומות הקדושים, נתנה סקירה כרונולוגית של העמדות שנקטה ארצות־הברית מאז 1948 נגד בינאום טריטוריאלי של ירושלים, הפוגע בריבונות של ישראל וירדן, ותמיכתה בפיקוח בינלאומי על המקומות הקדושים. (ראה ידיעות לנציגויות ישראל בחוץ־לארץ, 17.8.1953, 130.10/2523/15.)
3. ראה מס' 335.

"Maj. Gen. Clark Ruffner Mil[itary] Ass[istan]t to Ass[istan]t Sec[retary] Defense for internat[ional] security affairs accomp[anie]d by several officers and rep[resentatives] *Mahmed* [State Department] will tour area 28 Aug[ust] to 20 Sept[ember], staying several days each country to consult mil[itary] attachés and mission personnel and hold discussions with mil[itary] leaders of states concerned to ascertain what are in their view principal problems in connection with development forces which w[ou]ld insure internal security and guard against possible Sov[iet] attack. Talks be exploratory nature view determining purpose and method of operation US mil[itary] assist[ance] program and explaining prelim[inary] way any possible contrib[ution] which limited program American mil[itary] assistance might make to improve effectiveness of country's forces. Embassies warned uncreate excessive anticip[ation]s also make clear initially some countries may and some not receive aid." (Russell added means some earlier some later). Above almost verbatim. Russell concluded by inquiring whether visit mission desired.

Self said this most important communic[ation], cannot reply offhand, calls for careful consid[eration]. Added consideration be on merits mil[itary] aid problem without any extraneous issues resulting recent developments other planes (twinkle showed he got point), on mil[itary] aid itself position fairly complex. Origin[al]ly we were not only ready receive but urged mil[itary] aid yet subsequently transpired *first*, Arabs also be given arms to which we object long as they keep up war, *second*, intended give them lion's share whereas if at all their total sh[ou]ldn't exceed our share, *third*, arms to them not to us because was thought we had enough arms and spare. These circ[umstance]s we might find necessary first elucidate few points by prelim[inary] questions before replying. Thinking aloud added we might be driven in end to conclude better have nothing do whole business lest by participation we implic[ate] selves in responsibility for utterly objectionable arrangement. Went on say this of course extreme eventuality, hoped things w[ou]ld not come to that as (a) we needed aid, (b) cooperation with USA had for us intrinsic value yet thought just as well make clean breast at outset. Promised let him know few days our next step.

No question we shall have say yes but thought advisable make him realise transmit farreaching character our objections.[1]

Sharett

339

1. שרת השיב בחיוב על שאלתו של ראסל בפגישתם הבאה ב־21 באוגוסט (ראה מס׳ 350, הערה 1). אולם ראסל הודיע לו באותו מעמד שהוחלט לדחות את מועד בואה של המשלחת וטרם נקבע מועד חדש ליציאתה. שרת התקשה להעריך אם השינוי נבע מחששה של אמריקה לקבל סירוב ערבי או שמא זהו סימן שאין המשלחת רצויה במדינות ערב. (ראה מברק שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, IW665, 23.8.1953, 130.09/2309/14.)

340

מ. פישר אל מחלקת מערב אירופה
M. Fischer to the Western Europe Division

מקור: 130.10/2536/12

אנקרה, ה' באלול תשי"ג
16 באוגוסט 1953

הנידון: יחסינו עם תורכיה

יחסינו עם תורכיה הם טובים ביותר בזמן האחרון. אם סולל בונה יקבל את בניין שלושת שדות התעופה בקוניה, אסקישהיר ודיארבקיר, הרי זה סימן שאויבינו לא הצליחו לקלקל את ההתפתחות המתמדת של היחסים בין שתי המדינות. אגב, יש לציין במיוחד את חלקה של צירות ישראל באנקרה בקבלת העבודות הציבוריות הנ"ל.

אמנם יש לציין כי יחסים טובים אלה עלולים להתקלקל בין רגע, ועלינו ללמוד מהניסיון המר של אחרים. התורכים עוד לא הגיעו לרמה כזאת שיוכלו, במקרה של חילוקי דעות עם מדינה אחרת, לשקול את עמדות שני הצדדים. אצלם קיים עיקרון אחד ויחידי: בסכסוך עם זר, יהא הזר אדם פרטי, חברה או מדינה, התורכי תמיד צודק. דעה זו שולטת לא רק בדעת הציבור, בחוגי המינהל, בחוגים הפרלמנטריים ובעיתונות – אלא גם בבתי־המשפט.

המסקנה היא שעלינו לשמור על יחסינו עם תורכיה ביתר קפדנות מאשר על יחסים עם כל מדינה אחרת שהיא. עלינו לזכור שעלבון קל לחבר הנציגות התורכית בישראל, תפיסת נושא על־ידי אחד העיתונים, מתוך נושאי הסכסוכים הקיימים בינינו לבין תורכיה (רכוש תורכי בישראל, נתינים תורכיים בישראל, סכסוך מסחרי וכו' עלולים לשים קץ ברגע אחד לידידות הנראית כה מבוססת. יש גם לזכור שצעד כמו שיגור נציג פועלי ישראל לוועידת קושטא (הדבר נעשה לפני שבוע ללא התייעצות עם הצירות), עלול להביא לידי הרעת היחסים. ההסכמה האמריקנית לאיז[ה] שהוא כינוס, או המלצת האמריקנים לארגון איגודים מקצועיים בתורכיה, אינן צריכות להטעות אותנו. התורכים מקבלים הכול מאת האמריקנים. אך אין אנו צריכים לשכוח שכמעט לא קיים תורכי המסוגל להבדיל בין סוציאליזם וקומוניזם. לא נשכח שהעובדה כי נציג המג'לס העיז להזכיר את זכות השביתה של הפועלים גרמה רוגז עצום ברחבי תורכיה. העיתונות שאלה אם אותו נציג נבחר כדי להכין את הקרקע לשיעבוד תורכיה לברית־המועצות.

בברכה,

מ. פישר

341

מ. שרת אל ח. יחיל (קלן)
M. Sharett to Ch. Yahil (Cologne)

מזכר בכתב־יד:[1] 130.02/2457/10

[תל אביב, 16 באוגוסט 1953]

אישי וכמוס

1. הנני מצרף דין־וחשבון שקיבלתי מאת גיורא יוספטל לאחר שובו מנסיעתו האחרונה לאירופה.[2]

2. לאחר שתקרא ותעכל היטב דין־וחשבון זה הנך מתבקש להתקשר טלפונית עם מר בלנקנהורן ולבקש לראותו על־מנת למסור לו שדר (message בלע"ז).

3. בפגישה עם מר ב[לנקנהורן] עליך להתייחס אל שיחתו עם יוספטל, ובמיוחד אל הפיסקה האחרונה של סעיף א' בדין־וחשבון יוספטל. עליך להודיע לו כי אוקיר מאוד אם יבקש את איש שיחו לברר באופן יותר מסוים ומפורט: (א) את מידת נכונותה של מצרים להסדר עם ישראל; (ב) את המועד או השלב שבהם תהיה מוכנה להתחיל במשא־ומתן או באיזו התקדמות אחרת לקראת שלום; (ג) את הנוהל שיש בדעתה לנקוט לשם כך; (ד) ואחרון־אחרון חשוב – את התנאים שלפיהם היא תהיה מוכנה להגיע להסדר סופי של שלום.

4. עליך להדגיש, כי אני פונה אל מר ב[לנקנהורן] על יסוד של אמון אישי ומבקשו לראות בפנייתי זו צעד אישי וחשאי בהחלט. הוא מתבקש לא לגלות בשום פנים לאיש שיחו כי הוא בא להטיל עליו את בירור פרטי העניין על־פי בקשתה של ישראל. עליו, על ב[לנקנהורן], להציג את הצעד הזה כפרי יזמתו והתעניינותו הוא, המכוון לפי שעה להתמצאותו של משרד החוץ הגרמני בלבד.

5. עליך להוסיף, כי זורמות אלינו ידיעות רבות על עמדתה של מצרים ועל האווירה השוררת בקהיר כלפינו – הן בצינורות ישירים והן באורחות עקלקלות – אבל אנו מעוניינים לקבל ידיעות מהימנות עד כמה שאפשר מכל מקור נוסף, הן

341

1. לא ברור אם מכתב זה נשלח – ראה הערה 3 להלן.
2. הדין־וחשבון לא הודפס כאן. בסעיף (א) מסר יוספטל על שיחה קצרה שהייתה לו ב־30 ביולי עם בלנקנהורן בנוגע לביצוע הסכם השילומים שבסופה סיפר לו בלנקנהורן על שתי שיחות שניהל עם וילהלם פוס, מן המומחים הגרמנים הנאצים הבולטים שפעלו במצרים, על פעילותו שם. בלנקנהורן התרשם מדבריו של פוס "שהשנאה לישראל במצרים פוחתת והולכת" בגלל בעיית תעלת סואץ שהפכה לשאלה המרכזית במצרים. בחוגים מסוימים בשלטון המצרי יש אף נטייה לקנות את אהדתה של ממשלת ארצות־הברית לפינוי התעלה על־ידי גילוי רצון להסדר עם ישראל. לשאלת יוספטל אם ידועים לבלנקנהורן פרטים על הצעות אפשריות של ממשלת נגיב לישראל, השיב הלה בשלילה והוסיף שיוכל לדעת יותר פרטים אם יבקש מפוס לנהל שיחות גישוש בעניין הזה בקהיר (11.8.1953, 130.02/2457/10).

להשלמת התמונה והן לבדיקת אמיתותן של גירסות אחרות. משום זה נעריך מאוד אם יוכל להשיג ולמסור לנו פרטים נוספים מהמקור שלו.[3]

6. עליך להמציא לי בלי דיחוי דין־וחשבון מפורט על שיחתך עם ב[לנקנהורן].

7. הואל־נא להראות מכתב זה לד"ר שנער, אבל לא למישהו זולתו במשלחת; שניכם מתבקשים לשמור את העניין כולו בסוד כמוס.

[.....][4]

342

ו. איתן אל א. אבן (ניו יורק)
W. Eytan to A. Eban (New York)

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2330/14

ירושלים, 17 באוגוסט 1953

דחוף

לאבן. לפי הוראתנו פנה אבנר לשגריר הסובייטי בבודאפשט בדבר פתיחת צירותם בירושלים. הדבר נעשה אחרי שהודיעו לנו בסופיה שכוונתם לחזור לתל אביב. אחרי שהרוסים גילו יחס כה אוהד כלפיכם בקבלת־הפנים ושצרפקין אף מסר לרפאל שברית־המועצות עומדת על התנגדותה לבינאום[1] רצוי שגם אתם תלחצו עליהם בעניין. חוץ מן הנימוקים הידועים יש להסביר להם שפתיחת צירות חדשה בתל אביב תיצור בציבור רושם הרבה יותר חמור מאשר אי העברת הנציגויות היושבות מכבר בתל אביב ואשר אנחנו בטוחים שרובן תעבורנה לירושלים כעבור זמן־מה. לפי רוח דברי מלנקוב הנדיבים כלפינו[2] יש למנוע ששובם יהיה בסימן של רוגז ציבורי. הרי היסוד היחידי לעמדה השלילית האמריקנית הוא מושג הבינאום אשר הסובייטים שוללים אותו. אם בכל זאת יש להם פקפוקים תוכל להדגיש שפתיחת צירותם

3. המנהל הכללי של משרד החוץ, ולטר איתן, הסתייג מן ההנחיות של שרת, הטיל ספק בתוצאותיהן ויעץ לו לא "להמשיך בדבר הזה". הוא כתב כי לא בא "לערער על עצם ההחלטה לפעול באמצעות גרמני" שהיה ב־ס.ס. לאחר ששרת וראש הממשלה כבר החליטו על כך, אך ספק אם כדאי לפנות אל בלנקנהורן בגלל אמינותו המפוקפקת. אין ישראל זקוקה לתיווכם של אישים כאלה כדי להגיע אל המצרים, כתב איתן, ו"אם העניינים בשלים הרי יגיעו אלינו גם בצינורות אחרים". (ראה מזכר איתן אל שרת, 16.8.1953, שם.)

4. מכתב אישי אל יחיל, שצירף שרת למזכר, לא הודפס כאן. שרת הסביר בו כי החליט להטיל את המשימה המדינית הזאת עליו ולא על שנער משום שיחיל הוא נציג משרד החוץ במשלחת השילומים.

342

1. ראה מס' 335, סעיף (א).

2. בנאום לפני הסובייט העליון ב־8 באוגוסט, ציין ראש הממשלה מלנקוב את ישראל בין המדינות שברית־המועצות מבקשת לשמור עמן על יחסי שכנות טובה. הוא אמר שממשלת ברית־המועצות מניחה שחידוש היחסים הדיפלומטיים עם ישראל יסייע להתפתחות של שיתוף הפעולה ביניהן.

בירושלים כשלעצמה איננה מחייבת אותם עקרונית בשאלת ירושלים. תפעלו מהר[3] כי ההחלטה תיפול בימים הקרובים.

איתן

343

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. X850 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/1 נוסח נכנס:

New York, 18 August 1953

Silver lunched with me N[ew] Y[ork] yesterday. His recent talk Eisenhower showed latter still quite undeveloped in his thinking and lacking coherent grip of problems though profuse professions good will. His only innovation was to ask Silver enlighten him allegation theocratic structure Israel State, which proves ACJ [American Council for Judaism] influence. On arms Ike [Eisenhower] said strongly if money spent he determined not slightest prejudice would be done Israel, and Israel and friends should have this amount of trust in him. Silver says this was only subject on which he showed firm knowledge, interest.

Silver told me how Dulles had called him on phone on day our move *Misrad* [Ministry of Foreign Affairs] to say he felt time was ill-chosen and would Silver suggest to *Memisrael* [Government of Israel] that it be deferred. Dulles added already had authorised Dep[artmen]t release statement.[1] Silver somewhat annoyed at latter's approach, had refused act and has since written Dulles saying he is all wrong on this issue. Seems clear Dulles motive was not get Silver intervene but clear his conscience about his own statement.[2]

In discussion plans future Silver agreed get Dewey tell Ike and party leadership that demeanor State Dep[artmen]t some recent matters is harmful party cause without any compensating advantage. He strongly advises against public denunciation regime but agrees my plan for numerous private intimations unease especially by leading Senate figures. He opines too early

3. אבן נפגש עם צרפקין ב־18 באוגוסט, הציג לפניו את עמדתה של ישראל בזכות פתיחת הצירות הסובייטית בירושלים והעלה את הנימוקים המובאים במברקו של איתן. צרפקין הבהיר שהנושא אינו בתחום פעילותה של משלחת ברית־המועצות באו"ם, אך הבטיח למסור את הדברים לממשלתו. (ראה לוריא אל מחלקת האו"ם, 21.8.1953, 130.11/2512/24).

343

1. בהודעה נאמר שההעברה מנוגדת להחלטות האו"ם בדבר אופיה הבינלאומי של ירושלים ואין בכוונת ארצות־הברית להעביר את שגרירותה לירושלים.
2. ראה מס' 316, הערה 2.

write history relations this regime Israel since no harm done Israel comparable with certain USA acts 1948, 1949, 1950, threatening our independence and territory.

Meeting Jewish leaders at special gathering convened by me for tonight.

Eban

344

ש. קדר אל מחלקת מזרח אירופה
Sh. Kaddar to the Eastern Europe Division

מברק מוצפן פ272
נוסח נכנס: 130.09/2343/3

פראג, 18 באוגוסט 1953

מידי

(א) הידיעות המוסמכות אודות המשפט[1] מגיעות טיפין טיפין. עד כה ניתן לסכם:

(1) המשפט התקיים.

(2) רשימת הנידונים והעונשים מתאימים לידיעות הראשונות.

(3) זהות הנידון הישראלי טרם הוברר אך מתחזק הרושם כי המדובר הוא באורנשטיין.

(4) בניגוד לידיעות הראשונות, היו לנאשמים שלושה סניגורים רשמיים.

(5) בפסק־הדין נאמר כי הנאשמים נידונו כבוגדים במשטר ולא כיהודים או ציונים.

(ב) השינויים בממשלה להם חיכו בסוף השבוע שעבר, לא חלו עדיין. במקום זה הוכרז על מכירת מצרכים מסוימים במחירים מוזלים בזמן מוגבל. שר החוץ נשאר לפי שעה בתפקידו אך לא נסע למושב או״ם כפי שהיה קבוע קודם. במקומו נסעה גברת סקנינובה אשר תעמוד בראש משלחתם.

(ג) לשלכם 530[2] נאמר לי שהראיון אצל שר החוץ יתקיים עוד השבוע. המועד המדויק יודיעו היום או מחר.

344

1. מדובר במשפטו של הישראלי שמעון אורנשטיין שנפתח ב־5 באוגוסט 1953. אורנשטיין הואשם עם עוד למעלה מעשרה יהודים בריגול, חבלה ובגידה במולדת. הוא נידון למאסר עולם. על נסיבות מאסרו ומאסרו של מרדכי אורן ראה כרך 7, מס׳ 51 והערה 2 שם.
2. קדר התבקש לפעול על־פי מברקו של שרת (הערה 3 להלן) ולהיפגש בדחיפות עם שר החוץ הצ׳כוסלובקי או ממלא מקומו. הוא התבקש להתעלם בשיחה מן השמועות על המשפט וללחוץ לקבלת מידע ברור על גורלם של אורן ואורנשטיין. (מחלקת מזרח אירופה אל הצירות בפראג, 17.8.1953, 130.09/2342/18).

(ד) הנני מציע:

(1) להתחיל השיחה בהתאם למברק השר 521.[3]

(2) אם ישמע ולא ישיב אגיד לו את השמועות שהגיעו אלי אודות המשפט, ייתכן ויכחיש:

(א) מפני שמחויב לעשות כך.

(ב) מפני שאינו יודע על קיום המשפט - דבר אפשרי בהחלט. מכל מקום אדרוש לברר ולהודיע בהקדם גורל הנידון הישראלי.

(3) אם יאשר קיום המשפט אביע מחאה נמרצת על העמדת הישראלי למשפט ללא הודעה לצירות ואדרוש שחרורו.

(4) כמו־כן אדרוש בתוקף שחרור מידי של השני שטרם נשפט.[4] ההפרדה בין השניים מהווה יתרון מסוים בשבילנו. אבקש הוראותיכם המידיות ביחס לכל סעיף ד'.[5]

(ה) לשלב מאוחר יותר אני מציע לשקול: הסודיות בה התנהל המשפט מוכיחה את פחדם בפני דעת־הקהל העולמית.[6] מציע להיאחז בזאת, ולאיים במסע תעמולה עולמי אודות המשפט הזה, וכמו־כן ביחס ל־60 אסירי ציון המחכים למשפט בברטיסלבה.
קדר

3. שרת הורה לקדר לבקש ראיון עם האישיות הבכירה ביותר בפראג ולברר מה יהיה גורלם של שני אזרחי ישראל, אורן ואורנשטיין, שהוחזקו במעצר 18 חודשים. הוא הוסיף כי בתשובה לשאלות קודמות בעניינם, נאמר לישראל שטרם נסתיימה החקירה או שלא ניתנה תשובה כלל. שרת הנחה את קדר לבדוק אפשרות להחיש את שחרורם על־ידי פנייה בדרג של נשיאים, אך להבהיר כי ישראל לא תפנה בדרג הזה אלא אם תדע שהפנייה תיענה בחיוב. אם ההצעה להתערבות בדרג נשיאותי לא תיענה בחיוב, הורה שרת, יש להביע צער ותימהון על ההתנהגות חסרת התקדים הזאת כלפי מדינה זרה (28.7.1953, 130.09/2342/18).

4. מרדכי אורן, שהועמד למשפט ב־25 באוקטובר 1953.

5. שרת אישר את סעיף ד וביקש מקדר להדגיש בראיון את הפנייה לנשיא. הוא הוסיף שאם התשובה בעניין פסק־הדין נגד אחד הישראלים לא תהיה מספקת יש להעלות את האפשרות שישראל תעלה באו"ם את עניין שני הישראלים (ראה מברק ממחלקת מזרח אירופה אל הצירות בפראג, 532, 20.8.1953, 130.09/2342/18).

ב־21 באוגוסט נפגש קדר עם שר החוץ הצ'כוסלובקי. הראיון הביא לדבריו "לתוצאות אפסיות". השר אמר לו כי עניינם של שני הישראלים "מתברר בפני המוסדות המוסמכים ולכשתהיינה תוצאות יודיעו" דבר. הוא סירב להביע דעה בעניין הפנייה לנשיא צ'כוסלובקיה, אך הבהיר כי לא ימליץ על הדבר לפני נשיא צ'כוסלובקיה. השר הוסיף כי לא הגיעו אליו שמועות על ישראלי העומד למשפט. קדר התרשם שדיבר בכנות ולפיכך לא ציין לפניו את האפשרות של העלאת העניין באו"ם.

קדר הציע להמתין שבועיים לתשובה רשמית ואם זו לא תינתן - לשוב ולפנות בתקיפות אל שר החוץ הצ'כוסלובקי. (ראה מברק קדר אל מחלקת מזרח אירופה, 21.8.1953, 130.09/2343/3).

6. על פסקי־הדין ראה מס' 487 וההערות שם.

345

מ. עמיר אל מחלקת מערב אירופה
M. Amir to the Western Europe Division

Copy: 130.02/2382/4 :העתק

The Hague, 19 August 1953

Hereinafter is a summary of an interview I had yesterday with the Minister of Foreign Affairs, Mr. Luns. It is a brief account because I want to seize the opportunity of a special courier leaving within two hours for Israel. I felt it necessary to appear before the Minister and to express special thanks for the particular concern which he showed in order to induce the Cabinet to accept the representation of our interests in Soviet Russia and on this occasion to inform him exactly what was the commitment incurred by Israel and included in the exchange of letters.[1] He was very interested to learn about the successive formulas put forward and which ended in the undertaking not to participate in any alliance intent upon aggression against Soviet Russia. The Minister appreciated and was very sensitive to the feelings expressed and afterwards I passed to the transfer of the seat of our Foreign Office to Jerusalem in order to join the whole Cabinet there. On this occasion the Minister told me, that immediately on his return from the Far East (he returned on the 25th of July) he was visited successively by all the Ministers of the Arab States, who reside in Paris or in Belgium and who came especially for this purpose to The Hague in order to express their regret at the acquiescence in and the support supplied by the Dutch Government to the transfer owing to the fact that the Dutch Legation is seated in Jerusalem. The Minister told me, that he asked them what they actually want him to do. During all this time the Legation was in Jerusalem. They would not suppose that now that the Foreign Office passed to Jerusalem, the Dutch Legation should move over to Tel Aviv. No, the Arab representatives did not ask that, but they asked an official statement that [the] Dutch Government joins the other Governments in protesting against the transfer and the proclamation of Jerusalem as the Capital of Israel. He answered – he said – that the fact of the existence of the Dutch Chancery and Legation in Jerusalem, does not prejudice the freedom of Holland to have its own opinion as to the status of Jerusalem and as for the Dutch opinion it is known, that the Dutch delegation at the United Nations did not support the internationalization and that it had put forward another and more practical and for the parties acceptable solution. Mr. Luns emphasized that he thinks it but fair to call my attention, that indeed, if the question is put again on the agenda of the United Nations,

345

1. ראה מס' 288 ו־298.

Holland would probably support again the formula, known as the Swedish-Holland proposal.[2]

We discussed afterwards the position in Iran and I asked him what are his informations, because of the particular concern for Israel, of what is going on in that neighbourly region. We looked upon the map and it was obvious that from Azerbidjan the entrance to Iraq is open; the spot is a soft one and that nothing would prevent the marching on to the Mediterranean. Mr. Luns told me that as far as he is informed, a very careful attention is given by the Anglo-Americans to the events in Persia. That it is obvious even to the Soviets that the West would not look on indifferently and passively to any change in the policy of Dr. Mossadeq, that it would possibly arise there a second and more energetic Korea.

He added that it would be quite indifferent for the West whether Russian occupation would come from outside or through intrigues from within. It is a fact that the West cannot tolerate any *"mainmise"* by the Soviets in whatever form, on Persia and he showed me the Northern Region of Iraq with all the oil sources there and the oil sources in Persia itself.

He ended his remarks with the following words: The Soviets know that any penetration into Iran means war, nothing short of real war. Even a country with as limited interests as Holland would not hesitate to join with all its strength in order to prevent such an event.

בברכה,

מ. עמיר

המזכירה הישראלית בחופש ומשום זה הדו"ח בלועזית.

346

א. אבן אל *מ.* שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W508 מברק מוצפן
Outg.: 93.01/2209/6 :נוסח יוצא

Washington, 19 August 1953

Had hour with Goitein, Byroade.

(1) Gave him full treatment on J[erusale]m and told him I was conveying letter from *Sar* [Foreign Minister] to Dulles.[1] Fully explained all inconsistencies and exaggerated sensitivities of USA attitudes referring especially to UN attitudes, Jordan viewpoint[2] and consequent retreat of Arab

2. ראה כרך 5, הערת־עורך עמ' 658.

346

1. ראה מס' 313 (הערת־עורך) ומס' 314.
2. ראה מס' 335, הערה 2. בסוף יולי הכריז הקבינט הירדני על ירושלים כבירה שנייה.

States last week.[3] He made no attempt pretend Department influenced by UN or religion but stated that disturbance *status quo* could increase tension hence their first statement was necessary.[4] The second statement by Secretary himself[5] was provoked by Israel press asserting that USA was privy to transfer F[oreign] O[ffice] and had only criticized move for tactical reasons. But for this they would have let matters rest where they were. On J[erusale]m question as such USA had no definite intentions at present time. Its thinking in matter was not such as to cause alarm or trouble to Israel but whether it was fruitful to move at all was not yet decided. He could not change present instructions without review at higher level and would not be able to reach Dulles on this matter for some little time. He would however arrange for letter to reach him earliest. His main interest in J[erusale]m was not F[oreign] O[ffice] but build-up of troops. Was it true as he was informed that we had recently built up our forces with consequent Jordan reinforcement. This connection he mentioned Scopus.[6]

(2) *Mil[itary] Aid:* I explained to him frankly and with reference to his own statement[7] why our fears had come to outweigh our hopes from mil[itary] aid program. He said quite frankly and with some heat that "your friends" had caused him to lose 70 million dollars in Congress and he was now left with 30 million for whole area between Ethiopia and Pakistan.[8] He was determined however get best advantage out of this if money was spent. It was not certain that money would be spent at all. In any case he would promise that Israel's security would not be prejudiced. He said his statement had been wrongly quoted and he was not so foolish as to believe that Arab territorial expanse was proper criteria *[sic]* for their preferential arming. I asked him why inhibition applied to Egypt on behalf UK, did not apply to Syria and Iraq *vis-à-vis* Israel. He said there was real fear Egypt guerrillas might attack British forces in Suez, he had no reason think this likely by Syria against Israel. I said we who were more affected did not share this confidence our history disproved. Also irrespective military effects of arms there was question of political moral principle which affected any arms shipment however small to Arab States. He concluded by saying actual programs not yet worked out, would take long time to execute, would not injure Israel and we should talk again on my return.

3. ב־16 ביולי מסרו נציגי שש מדינות ערב באו"ם מכתבי מחאה זהים למזכיר האו"ם נגד העברת משרד החוץ לירושלים, אולם עד ל־15 באוגוסט, שהיה המועד האחרון להוספת סעיפים לסדר־היום הזמני של העצרת השמינית, לא ביקשו הערבים לכלול את בעיית ירושלים בסדר־היום.
4. ראה מס' 343, הערה 1.
5. ראה מס' 316, הערה 2.
6. ב־17 באוגוסט הודיע שר החוץ הירדני לבניקה שישראל תגברה לאחרונה את כוחותיה הצבאיים באזור ירושלים ודרש חקירה של האו"ם. כן דרש שייערך חיפוש בהר הצופים. (ראה אילן אל איתן, 30.8.1953, 130.16/2949/2).
7. ראה מס' 323, סעיף 12 והערה 7 שם.
8. השווה שם, סעיפים 24 ו־25.

[3] *Economic Aid:* He had hoped to give me the specific figure on Israel's total share of 135 million but had to await authorization from above, presumably meaning Dulles, Stassen, before final commitment, we would hear soon. Arab programs were under discussion in Cairo by American representatives area. I surmised they intend communicate simultaneously to all recipients. I asked whether he interpreted section 105 as excluding cash assistance which Stassen had envisaged in ,talk with him. He said administration had been against this provision, its lawyers were now at work to see what could be done.

In conclusion without any prompting my part he asked me convey B[en]-G[urion] and yourself firm assurance USA friendship for Israel undiminished. What was good for Israel was good for USA. They had dilemma arising from regional responsibilities and these sometimes caused differences of judgement. We would however be quite wrong to assume any change of basic partnership. I said was interested in his having volunteered this statement since accumulation recent events had evoked deep concern in Israel and amongst Israel's friends everywhere. I certainly attached importance to what he had said but fact remained both our own public and what was worse Arabs obviously believed that climate American–Israel relations had changed. It was just as necessary correct those impressions by convincing act as it was to give me assurance which of course welcomed and would convey. He said was definitely concerned about public impressions and would take observations to heart but press was incalculable etc. etc.

At various times he hinted strongly USA Mideast policy would come up for review in month or so, and he hoped I would be in touch with him mid-September. Will bring other details convers[ation] with me.[9]

Eban

9. אבן יצא באותם ימים להתייעצויות בארץ. הוא עבר בדרכו בפאריס והשתתף שם בהתייעצות על מדיניותה של ישראל במזרח התיכון (ראה מס׳ 356 והערה 1 שם). לפרטים נוספים על השיחה עם ביירוד ראה דין־וחשבון שרשם גויטיין, 20.8.1953, 130.20/2460/6 והשווה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1291, 1293-4.

347

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. TA931 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/1 :נוסח נכנס

New York, 20 August 1953

Immediate

Very delicate situation has arisen Korea. Lodge formally asked today withhold support from Indian participation Korean conference.[1] USA not objectively against India but fact is South Korea will not attend conf[erence] if India which has not recognised them and which they regard as hostile is amongst mediators. If G[eneral] A[ssembly] decides for India USA will do best persuade Koreans but their success doubtful. Lodge asked how we would react to presence hostile state on special UN body determining our future. Conf[erence] is possible without India who have no monopoly of wisdom but not possible without S[outh] Korea which would have to sign any agreement, thus more risk insisting on India than not insisting.

I said we thought Indian presence objectively justified, regretted S[outh] Korea holding up to this dilemma. He said USA also regretted but small states do not follow big powers as we ourselves well know. If India is not certain of votes in advance she will herself withdraw and issue will not be put. I promised convey all this immediately. Please determine attitude. As regards rel[ation]s USA we shall be in same boat as Commonwealth and France with added justification they have not approached us directly in our Capital. Chief consideration is not USA–Israel rel[ation]s though we should not underestimate Lodge personal urging and importance their needing us so badly but actual merit of Lodge's practical argument plus our lack oblig[ation] exalt Indian prestige. Our own councils divided, with myself

347

1. מדובר במחלוקת סביב שאלת הרכבה של הוועידה המדינית של נציגי שני הצדדים להסדר שאלת קוריאה שעמדה לדיון בחלק השלישי של מושב העצרת השביעית של האו"ם, מושב שהתקיים בין 17 ל־28 באוגוסט. ארצות־הברית התנגדה להשתתפותה של הודו בוועידה בטענה שהוועידה צריכה לייצג רק את הצדדים שלחמו בקוריאה. לעומתה התייצב גוש של מדינות חבר העמים הבריטי, אנגליה, צרפת, מדינות נאט"ו שאליהן הצטרפו גם הערבים ומדינות באסיה. הגוש הזה טען שהוועידה מייצגת את האו"ם וכל מדינה שהשתתפותה עשויה לסייע להצלחתה צריכה להשתתף בה. (ראה פרטים על הדיון ב־Yearbook of the United Nations, 1953, pp. 121-8).

somewhat impressed by Lodge case but still reluctant change our vote for India at behest Rhee bluff which after event could probably overcome.[2] Will discuss with UK this afternoon.

Eban

348

ש. דיבון אל א. נג'ר
Sh. Divon to E. Najar

מקור: 130.10/2539/15

פאריס, י"ד באלול תשי"ג
23 באוגוסט 1953

סודי

שיחה עם דה־ מרג'רי (הממלא את מקום פרודי) ביום 22.8

1. בתחילת השיחה שמח דה־מרג'רי לציין שבחודשים האחרונים הננו עדים לתהליך של הידוק קשרים ושיתוף פעולה בין ישראל וצרפת. הוא רואה ברצון הטוב, בצעדים לקראת פיתוח היחסים התרבותיים, בחתימת החוזה המסחרי ובסיומה המוצלח של פרשת הנשק,[1] הוכחות ברורות לאפשרות של מתן צורה מוחשית לשותפות האינטרסים. בהזדמנות זו ציין שהוא שמח לקיים את הבטחתו בכך שתרם את חלקו לסיום פרשת הנשק.

2. בדברנו על הידוק הקשרים אמרתי שקיימת עדיין פרשה אחת המעיבה על התמונה הבהירה של יחסי שתי המדינות והיא: בעיית ירושלים. על כך השיב דה־מרג'רי שהוא מצטער שעניין זה – אשר הוא עקרוני מיסודו – משמש סלע מחלוקת, אך הוא בטוח שמחלוקת זו היא בין ידידים. צרפת אינה חושבת להעלות את הבעיה באו"ם, אך באם הבעיה תתעורר, יצטרכו הצרפתים להסיק מסקנות מעמדתם המוצהרת בשאלה זו. על־כל־פנים אין הצרפתים מתכוונים ליטול יזמה בנידון באו"ם.

2. שרת הורה להצביע בעד הודו בהנחה שמועמדותה לא תוצג אלא אם יובטח לה רוב. הוא ביקש להבהיר ללודג' שהשיקול העיקרי שמנחה את ישראל הוא שיפור מערכת היחסים עם מדינות אסיה. כן הורה להודיע להודים שישראל מצביעה עבורם למרות הלחצים המופעלים עליה. (מברק איתן אל אבן, Y312, 21.8.1953, 130.09/2330/14).
בן־גוריון, שקיבל לידיו את נוסח המברק שלפנינו, העיר בשוליו את הדברים האלה: "אם האנגלים לא יעמדו על שיתוף הודו – אנו בוודאי לא צריכים לעמוד על כך. אבל גם אם האנגלים רוצים לשתף הודו – יש עוד לעיין אם אנו חייבים לבכר כבודה של הודו על רצון ארצות־הברית". והשווה בעניין זה מס' 354 (הערת־עורך) ו־355, הערה 4, וראה גם מס' 349 ו־350.

348
1. ראה מס' 328.

3. בסקרנו את אזור המזרח התיכון, ניצל איש שיחי את ההזדמנות והגדיר מחדש את עקרונות המדיניות הצרפתית באזור זה. הוא חזר ואמר שלצרפתים אין, ולא היה, כל עניין בהקמת פיקוד ערבי אחיד אשר לא יפתור את שאלת הביטחון והעלול לחזק גורמים קיצוניים ואנטי־מערביים. הצרפתים, כמעצמה מערבית, מודאגים כמובן מהחלל הריק הקיים באזור וחוששים שאם לא יחול שינוי במצב – עלולים הרוסים ללא קושי לעבור את פרס ולהגיע למפרץ אלכסנדריטה. הפתרון היחידי הנראה לצרפתים כמעשי הוא תכנון הגנת האזור, תכנון המתבסס על הכוחות הקיימים שהם: תורכיה, ישראל ובמידה מסוימת סוריה. באשר לישראל אמר שלדעתו היא: "La seule réalité militaire" באזור, ואילו בקשר לשאר מדינות ערב אמר שאין לסמוך עליהן. באם תהיה למערב עליונות במקרה של מלחמה יש להניח שארצות ערב לא תפרענה ולא – יהיה צורך לדעתו בבוא השעה לתמרן כלפיהן בצורה שלא תעזנה להרים ראש.

בשלב מסוים הוא רואה אפשרות הסדר דו־צדדי בין המערב וישראל אשר יחזק את הפוטנציאל המלחמתי של המערב וגם את המדינה.

הצרפתים מייחסים חשיבות לפיתוח, לחיזוק ולהדרכת הסורים וחושבים שאפשר אולי על־ידי עידוד והשפעה מרסנת ליצור בארץ זו משענת מסוימת למערב.

4. אין הצרפתים סבורים שתכנית האמריקנים לסיוע צבאי במסגרת של הקצבת 30 מיליון דולר תתרום תרומה ליציבות האזור. כמובן שאין הם גם מתלהבים לרעיון של חדירה אמריקנית לסוריה באמצעות סיוע זה. לפי מיטב ידיעותיהם אין עדיין לדבר על תכנית. נראה שגם לאמריקנים עצמם טרם ברור כיצד לגשת לביצוע התכנית.

בהזדמנויות שונות מביעים הצרפתים את אי־שביעת־רצונם ממגמות פיוס אמריקני, וכן הם מבטאים את ספקותיהם לגבי הצורך והתועלת שבתכנית הסיוע הצבאי. בהתחשב בעובדה שתכנית זו היא בשלב ראשוני ואין מגמותיה המעשיות ברורות די צורכן – לא ננקטו שום צעדים רשמיים בעניין זה. באשר לדמשק אין הם יכולים לדעת כיצד יפוּל דבר וכיצד יפעל הפיתוי – אך יהיה זה קשה לשכנע את שישקלי לחתום על התחייבויות הקשורות בקבלת הסיוע. כמובן שהצרפתים [יעשו] את אשר יוכלו כדי למנוע משישקלי לקבל עזרה אמריקנית.

5. מרוקו: ההחלטה להדיח את השולטן נכפתה על הממשלה בתוקף ההתפתחויות שהפתיעו בעוצמתן אף את רוב הגורמים הפעילים בפרשה זו. הממשלה הייתה נגד הצעד הדרסטי של מינוי שולטן חדש, אולם במצב שנוצר לא יכול היה גם [אל־] גלאווי לעצור בעד תומכיו המתוחים והמזוינים. אין ספק שתהליך זה של המרדת הברברים ומחנה [אל־] גלאווי נגד השולטן אורגן על־ידי כוחות חזקים של המתיישבים הצרפתים ותומכיהם בעלי ההשפעה בפאריס, ובשיתוף־פעולה אמיץ עם אנשי הנציבות. הסכסוך שבין [אל־] גלאווי והשולטן הפך להתמודדות בין הברברים והערבים, בין אנשי הכפר והעירונים, בין ידידי צרפת למתנגדיה.

לאחר שגיום ווימון ביקרו אצל [אל־] גלאווי במטרה לעצור בעדו – נתברר שניסיון להגן על עמדת השולטן פירושו: מלחמת אזרחים והתנגשויות בין הכוחות הצרפתים וידידיהם. בהתקרב שעת האפס נתברר שהווזיר הגדול ואנשי ה"מחסין" עוזבים את השולטן אשר נשאר לבדו בשעות האחרונות.

ברור לממשלה שגל מחאות יתעורר בארצות ערב וכמו־כן נאומים בעצרת - אך אין הם חוששים כל־כך מהדברנות הערבית, ומקווים שתנועת מחאה זו לא תתבטא במעשים.

בסוף השיחה סיכמנו שניפגש שנית ונסקור בין השאר אף את בעיית הסיוע האמריקני במזרח התיכון וכן את פרשת יחסי ישראל-סוריה לאור דבריו בעניין הגנת האזור.

בברכה,

ש. דיבון

349

ו. איתן אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק)
W. Eytan to the Israel Delegation to the United Nations (New York)

Coded Tel. MT65-67 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2377/1 נוסח יוצא:

Jerusalem, 23 August 1953

Most Immediate

Eban, Lourie. Russell 1500 hours today handed foll[owing] message to liaison T[el] A[viv]: "Dep[artmen]t instructed me repeat it regards success Korea conf[erence] as of vital importance to USA. Involves return half million men which is matter of paramount interest any nation. In light costly contrib[ution] USA to stemming onrush Comm[unist] aggression we had felt could count on receiving help other countries. Lodge requests express personally to *Sar* [Foreign Minister] greatest disappointment USA Gov[ernmen]t and his own deep personal disappointment.[1] Asks remind *Sar* his record friendship for Israel and express his belief Israel missed great opportunity". *Sar* will answer Russell tomorrow differentiating USSR and India, re former we playing for very high stakes and have historic responsibility, re latter still have open mind. Please cable your reactions, most urgent.

We interpret Abba [Eban] speech[2] as pledge support inclusion USSR but as not committing us inclusion India unless we convinced this required by balance usefulness.

Eytan

349

1. ראה מס' 347 והערות 1 ו־2 שם.
2. אבן נאם בוועדה המדינית של העצרת ב־21 באוגוסט. הוא הביע תמיכה גלויה בשיתופה של ברית־המועצות בוועידת קוריאה, אך בעניין שיתופה של הודו אמר שהשיקול העיקרי שינחה את ישראל בהצבעה הוא סיכוייה של הוועידה להביא הסכם.

350

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2345/2

פאריס, 24 באוגוסט 1953

מידי

בתשובה ל־MT60.[1] המשפט האחרון נכון. מבחינה פורמלית אנו חופשיים לא להצביע בעד הודו בטענה שאין תועלת לאלץ הגורמים העיקריים כלומר ארצות־הברית ודרום קוריאה לקבל חבר לא רצוי. יותר מזה לא יכולתי לנחם לודג' מבלי להפר הוראותיך המוברקות (א) ללכת עם אנגליה ו־(ב) יותר מפורש לא להעמיד עצמנו במצב מגוחך כלפי אסיה. מאידך אם יגיע העניין להצבעה הרי יהיה מגוחך להינתק מכל אסיה, הגוש המערבי והקהילייה כולל כמעט כל נאטו. אין ספק כי ציבורנו ידחה חנופה כה ברורה לעמדה הפסולה לכל העולם המתקדם. לודג' בעצמו במצב אישי קשה על־ידי הסתבכות בכישלון זה ואין הוא נוהג בהגינות יתרה כשהוא זורק הבנתו האישית בפנינו. [עד] כי יעבור זעם אני מתחייב להחליק נוצותיו המחוספסות. הצעות:

(א) נודיע ללודג' כי לא אנחנו הצענו אלא אנגליה, קנדה, אוסטרליה, ניו זילנד שצבאותיהם לחמו בקוריאה ולכן אין להאשימנו בתמיכה ביזמה בלתי אחראית. אם ישכנעם לחזור בהם הרי אנו הפחות מחויבים, נשמח על שבירת הקיפאון.

(ב) הודו שתרמה רבות להפסקת שפיכת הדמים והחזרת השבויים לבתיהם תוכל אולי לסייע לכל הצבאות לחזור הביתה.

(ג) לו היינו הודו לא היינו רוצים להידחף בניגוד לרצון ארצות־הברית ואנו מוכנים להציע להודים באורח פרטי כי יחזרו בהם.

(ד) אך אם תהיה הצבעה נצטרך לפעול לפי מצפוננו ובהתאם לדעת כל אזורנו ורוב מעצמות המערב. ארצות־הברית בעצמה הייתה חדלה לכבדנו לולא השתמשנו בקולנו הצנוע ביחס כלשהו לעקרונותינו.

(ה) אסור לו להפוך העניין לשאלת ידידות כי הוכחנו יותר הבנה למצבו ממדינות שיחסם האוהד לארצות־הברית אינו מוטל בספק ושהתחייבויותיהם הפורמליות נכבדות משלנו. בהמשך פעולתו באו"ם תינתנה לו הזדמנויות רבות להיווכח בנאמנותנו לעניין המערבי ותגובותינו הכנות לאינטרס האמריקני.

350

1. שרת דיווח על שיחה דחופה עם ראסל ב־21 באוגוסט. ראסל מסר לו על עמדתה של ארצות־הברית בעניין שיתופן של ברית־המועצות והודו בוועידת קוריאה וביקש את תמיכתה של ישראל (ראה מס' 347, 349). שרת הביע הבנה לעמדה האמריקאית והבטיח לשקול את עמדתה של ישראל לאחר התייעצות עם המשלחת באו"ם. יחד עם זאת הסביר לראסל שלנוכח ההסגר הערבי על ישראל יש לה עניין מיוחד לקשור יחסים עם מדינות דמוקרטיות ויציבות באסיה והודו היא מדינת מפתח. הוא הביע תקווה שארצות־הברית תבין את השיקול היסודי הזה.
בסוף המברק ביקש שרת לברר אם נאומו של אבן (מס' 349, הערה 2) חייב את ישראל לעמדה מסוימת (130.09/2377/1 ,23.8.1953).

(ו) לפי דעתנו תצליח הוועידה ותוחש חזרת הצבאות הביתה אם ישתתפו יסודות מרכזיים אסיאתיים שוחרי שלום כגון הודו. רוגזו של לודג' נוגע לי עד מאוד כי עמלתי רבות לרכוש ידידותו אך אני נאלץ להציע כי בלית ברירה עלינו לעמוד זקופי קומה.

(ז) ברור כי לא נתעקש אם ירפו המציעים.

(ח) נא תתחשב באחריות שתרבץ עלינו אם הימנעותנו (היחידה באירופה ואסיה) תכשיל הצעת הקהילייה. אין אפשרות כזאת בצד השני כי אם הודו תיבחר הרי נהיה בחברת רוב העולם החופשי ולא יוכלו להאשימנו באחריות או יזמה מיותרים. אשר להערה על נאומי הרי כל הנציגים מסבירים עמדתם בהצהרות קצרות ושלנו אינה חורגת מהדעה הכללית. שים לב לפרדוכס בסירובם לבוא לבירתנו שעה שמבקשים אותנו להיות מנודים מכל האזור והיבשת בעניין משני בהחלט לארצות־הברית. אגב אנו מצביעים נגד ההצעה הסובייטית[2] ובעד שתי הצעות אמריקניות.[3]

אבן

351

משרד החוץ אל שגרירות ישראל בפאריס
Ministry of Foreign Affairs to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2345/3
ירושלים, 24 באוגוסט 1953

מידי

לשגרירות. טדי [קולק] שוחח ארוכות עם לואיס ג'ונס בקפריסין.[1] הלה העיד על יציבות משטר נגיב אשר חינו בעיני העם קיים ועומד, אין לו מתחרים רציניים לא בוופד לא באחואן[2] ואינו מתערער עקב המצוקה הכלכלית. מעייני הכול מרוכזים בחיסול הכיבוש הבריטי ואין זה תכסיס הסחה אלא שאיפה כנה הדוחקת כל עניין אחר. אינו מאמין בהצלחת המשא־ומתן המתנהל עכשיו על סואץ יען הבריטים עקשנים ואילו ארצות־הברית הסתבכה וסיבכה המצב בעוררה טינת אנגליה ובהשלותה מצרים. מניות מידו [Middle East Defense Organization] בתכלית השפל. השלום עם ישראל רחוק משהיה פעם. המצרים מודים כי נוצחו בקרב, אך סבורים כי זכו במלחמה

2. מדובר בהצעת החלטה על הרכב המשתתפים בוועידה שכללה את ארצות־הברית, ברית־המועצות, בריטניה, צרפת, סין העממית, הודו, פולין, שוודיה, בורמה, קוריאה הדרומית וקוריאה הצפונית. (ראה Yearbook of the United Nations, 1953, pp. 121-2).

3. האחת, הצעת החלטה שהגישו 15 מדינות והוצגה בידי ארצות־הברית בדבר כינוס הוועידה המדינית להסדר שאלת קוריאה והשנייה, בעניין תשלום פיצוים לחיילים שלחמו בצבא האו"ם בקוריאה (שם).

351

1. השניים נפגשו בקפריסין ב־17 וב־18 באוגוסט. ראה דין־וחשבון על השיחות, 23.8.1953, 130.02/2415/1.

2. אל־אח'ואן אל־מוסלמון, "האחים המוסלמים".

על־ידי חרם והסגר. בטוחים כי ישראל תכרע ברך ואין לעולם הערבי אלא להמתין עשרים שנה. כל דיבורי מצרים על שעייתם לשלום לאחר פתרון סואץ רק מהשפה ולחוץ לסבר אוזן ארצות־הברית. אין לראות מה נוכל להציע למצרים שיהא בו להפוך לבם, על־כל־פנים לא מיליוני הדולרים שירוויחו מפתיחת התעלה. אילו הכרזנו כי אנו לימינם במערכה נגד הכובשים אולי היינו עושים רושם אבל זה דמיון שווא. המסקנה לכאורה כי יש בעיות שגזרה לחיות עמן.

המשרד

352

הערת־עורך
Editorial Note

תזכירים מאת ממשלות בריטניה, ארצות־הברית וצרפת
על המצב בגבול עם ירדן באזור ירושלים

משרד החוץ הבריטי הוא שיזם את משלוח התזכיר שלפנינו. ב־20 באוגוסט פנה המשרד אל מחלקת המדינה וזו נענתה בחיוב, וב־24 באוגוסט נמסר המסמך ליחידת הקשר של משרד החוץ בתל אביב. ב־27 באוגוסט מסר הנציג הבריטי את התזכיר של ממשלתו (מס' 357) באותו המקום. הבריטים הצליחו לרתום גם את משרד החוץ הצרפתי והשגריר הצרפתי בארץ מסר את המסמך של ממשלתו ב־1 בספטמבר (מס' 360). הנוסח של שלושת המסמכים אינו זהה, אך עיקרי הדברים דומים. (ראה חילופי מברקים בין משרד החוץ הבריטי למחלקת המדינה, 20.8.1953, 21.8.1953, ובין משרד החוץ הבריטי לשגרירות בתל אביב, 22.8.1953, 24.8.1953; וכן נוסח התזכיר הבריטי ודיווח על מסירתו במכתב אוואנס אל משרד החוץ הבריטי, 31.8.1953, PRO, FO/371/10478).

353

תזכיר מאת ממשלת ארצות־הברית אל ממשלת ישראל
Aide-Mémoire from the Government of the United States to the Government of Israel

130.02/2432/3

Tel Aviv, 24 August 1953

Confidential

Aide-Mémoire

The Chargé d'Affaires a.i. of the United States of America has been requested by his Government to recall to the Minister for Foreign Affairs that, on August 19, Assistant Secretary Byroade talked with Ambassador Eban[1] about the troubled military situation in the Jerusalem area and states

353
1. ראה מס' 346.

that the United States Government was disturbed over reports that an increase in movements of combat forces had been noted on both sides of the border, which appeared to have begun on the Israel side. Mr. Byroade went on to refer to the finding by the Israel-Jordan Mixed Armistice Commission on August 12 that Israel forces carried out attacks in a number of communities in the area of Wadi Fukin, Surif and Idna. The Government of the United States has been deeply disturbed at this resumption of reprisal methods by the Government of Israel and the Chargé d'Affaires a.i. has been requested by his Government to inquire whether these developments are to be interpreted as meaning that the Israel Government intends to resort to such measures as a matter of future policy.

The Chargé d'Affaires a.i. is authorized to inform the Foreign Minister that the American Embassy in Amman has been asked to express to the Government of the Hashemite Kingdom of Jordan our concern at the unsettled border situation and the hope that the Jordanian Government will redouble its efforts to prevent infiltration.[2]

354

הערת־עורך
Editorial Note

ישיבת ממשלה על הצבעת ישראל באו"ם בענין הרכב ועידת קוריאה
25 באוגוסט 1953

ב־25 באוגוסט דנה הממשלה בשאלה כיצד תצביע ישראל באו"ם על הרכב הוועידה המדינית להסדר שאלת קוריאה. שרת הציג לפני השרים את השיקולים להצבעה בעד שיתוף הודו ונגדה ברוח הדברים ששמע מנציגי ישראל בוואשינגטון ובניו יורק (ראה מס' 347, 350, 355 והערה 2 שם). שרת הציע להורות למשלחת להצביע בעד שיתופה של הודו אלא אם יחולו שינויים יסודיים בהרכב הכוחות שבגללם יהיה אפשר לשקול הימנעות. שרת הציג את עמדתו של בן־גוריון שהעדיף הימנעות. (ראה מס' 347, הערה 2.) השרה גולדה מאירסון תמכה בהצעת שרת. אמנם, היא מתחה ביקורת על התנהגותה של הודו כלפי ישראל וטענה שהודו אינה ראויה שישראל תסתכן במשהו עבורה, אך מן הדין שהודו תשתתף בוועידה, אמרה, וישראל איננה צריכה לחשוש מפני ארצות־הברית. השר לבון תמך בהצבעה בעד הודו ושלל את רעיון ההימנעות. השר ברנשטיין תמך בהימנעות כדי שישראל לא תופיע כגרורה של ארצות־הברית. השר סרלין התנגד להימנעות ותמך בהצבעה עם ארצות־הברית משום שעדיף, בעיניו, להיות גרורה של ארצות־הברית מלהיות בחברת הנמנעים. השר יוסף ספיר תמך בהימנעות.

הממשלה החליטה (ברוב של 3:7) להצביע בעד צירופה של הודו, אבל ייפתה את כוחו של שר החוץ להורות על הימנעות אם ישתנה הרכב הנמנעים.

2. ראה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1292-3.

355

מ. שרת אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק)
M. Sharett to the Israel Delegation to the United Nations (New York)

Coded Tel. Y321 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2330/14 נוסח יוצא:

Jerusalem, 25 August 1953

Cab[inet] extraord[inary] meeting[1] on basis facts to date and after fullest consid[eration] pros cons incl[uding] your recommendation[2] decided vote for, r[e]p[ea]t for, India's inclusion unless circ[umstance]s change twixt now and vote, in which case am authorised instruct you abstain. Main reasons:

(1) Conviction this is course best calculated serve interests peace.

(2) Refusal appear before world as helpless unprincipled US satellite in most undignified role and company of odds ends like Thai[land] and Luxem[bourg].

(3) Confidence that firm stand present occasion will in long run strengthen our position *vis-á-vis* USA particularly view Arab attitude.

(4) Feeling this is best imaginable opportunity demonstrate our indep[endence] flanked as w[ou]ld be by Europe, Asia.

Hence if no change you will vote for, and after Abba [Eban]'s speech[3] see no need explain but if some notable defections from support to abstention such as would alter picture e.g. France, Egypt, Brazil, you will abstain and motivate by reluctance impose on party concerned unacceptable umpire. Cable immed[iately] present state abstentions,[4] cabling further our reply US.

Sharett

355

1. ראה מס' 354 (הערת־עורך).
2. לוריא המליץ להימנע בהצבעה בעיקר כדי לא לפגוע ביחסים עם ארצות־הברית. הוא הוסיף כי יש להתחשב גם בפגיעה ביוקרתו של לודג', פגיעה העלולה לפגום במערכת יחסיו עם ישראל בעתיד. (מברק לוריא אל שרת, X863, 24.8.1953, 130.09/2331/1.) אבן, גויטיין ויתר אנשי השגרירות בוואשינגטון חלקו על עמדתו זו של לוריא והציעו להצביע בעד שיתופה של הודו. הם סברו כי ישראל לא תיפגע אם תגלה עמדה עצמאית וכי יש ליטול את הסיכון שארצות־הברית תגיב בהערמת קשיים כלכליים על ישראל. (מברק גויטיין אל שרת, 24.8.1953, 93.01/2209/6; ראה גם אבן אל איתן, 26.8.1953, 130.09/2345/2.)
3. ראה מס' 349, הערה 2.
4. לוריא הודיע שצרפת וכן הולנד, בלגיה ולוקסמבורג יימנעו בהצבעה וברזיל תצביע נגד. ההערכה הרווחת באו"ם היא ששמונה־עשרה מדינות לטיניות יצביעו נגד והצבעתה של ישראל לא תכריע אפוא את הכף. (מברק לוריא אל שרת, X873, 25.8.1953, 130.09/2331/1.) עם קבלת מברקו של לוריא פנה שרת אל בן־גוריון שחזר ותמך בהימנעות והסביר עמדתו לאמור: "היה ברור שהצרפתים לא יצביעו בעד. הבלטת עצמאותנו יש בה ממש אם היא מכוונת לטובתנו ולא כשהיא מכוונת נגד אינטרסים חיוניים שלנו". (ראה מסמך עם תוכן הודעה של שרת אל בן־גוריון, אוגוסט 1953, 43/5596/4106.)

בסופו של דבר נמנעה ישראל בהצבעה על הסעיף ההודי בישיבת הוועדה המדינית ב־27 באוגוסט וצירופה של הודו לוועידה לא אושר. לפני ההצבעה בעצרת ביום המחרת הוסרה, ביוזמתו של נציג הודו, הצעת ההחלטה על השתתפותה בוועידה.

356

ג. רפאל אל ו. איתן
G. Rafael to W. Eytan

מזכר: 130.02/2384/14

ללא תאריך[1]

סודי

סיכום, מסקנות והמלצות של ההתייעצות על דרכי הפעולה המדינית של ישראל במזרח התיכון שהתקיימה בפאריס ב־25–26 באוגוסט[2]

התקיימו ארבע ישיבות בהן דנו בשלושה סעיפים עיקריים:

א. מגמותיה ובעיותיה של המדיניות האנגלית, צרפתית, אמריקאית במזרח התיכון.

ב. מצב בעיית ישראל–ערב באו"ם.

ג. דרכים ופעולות לשבירת הקיפאון ביחסי ישראל–ערב.

הישיבה האחרונה הוקדשה לסיכום המסקנות.

א. מסקנות

1. מדיניותן היסודית של שלוש מעצמות המערב במזרח התיכון כוונתה להביא לשיתוף־פעולה אזורי מבחינה בטחונית וכלכלית ומשום כך הן מעוניינות, באופן עקרוני, בשלום בין ישראל וערב.

2. אך אין להניח שאנגליה, צרפת או ארצות־הברית מסוגלות ומעוניינות להטיל בשעה זו לחץ על מדינות ערב למען הסדר עם ישראל. מאידך יש להתכונן כי אחרי פתרון הסכסוך האנגלו־מצרי תתחשבנה מעצמות המערב במידה ניכרת יותר במצרים ובמידה שתעלה על הפרק שאלת הסדר יחסי ישראל–ערב – קיימת סכנה שהמעצמות תתמוכנה בתביעות ערב במידה יותר גדולה.

3. אנגליה איננה מעוניינת בהקמת פיקוד המזרח התיכון בלי השתתפותה של מצרים ולכן היא עוצרת כל צעדים להגשמת התכניות כל עוד טרם [כך!] הושג פתרון לסכסוך האנגלו־מצרי.

356

1. המזכר הוכן לקראת התייעצות בראשות שרת שהתקיימה ב־7 בספטמבר ומובאת להלן במס' 365.

2. ההתייעצות התקיימה ב־24 וב־25 באוגוסט בהשתתפותם של: א. אבן, א. אילת, א. ששון, ר. שילוח, ש. דיבון, ג. רפאל, מ. קדרון והנספח הצבאי לארצות מערב אירופה ש. סירקין. ההתייעצות כונסה לקראת תחילת פעולתה של הלשכה החדשה במשרד החוץ לענייני המזרח התיכון והעניינים המדיניים באו"ם שבראשה עמד גדעון רפאל. דין־וחשבון של הפגישה בתיק 130.02/2408/10.

צרפת מתנגדת אף היא להקמת הפיקוד ומעדיפה הסדרים דו־צדדיים בין מעצמות המערב והארצות הרוצות לשתף פעולה. נוסף לכך יש לצרפת עניין מיוחד במעבר חופשי דרך תעלת סואץ, עורק התחבורה המקשר אותה עם כוחותיה הלוחמים בהודו־סין.

יותר מכל יתר המדינות מעוניינת ארצות־הברית בהקמת מערכת ביטחון ומשום כך היא מעוניינת בקידום השיתוף האזורי, אך אינה מוכנה, בשעה זו, להכביד על מעמדה בעולם הערבי על־ידי הטלת לחץ על הערבים להגיע לידי הסדר עם ישראל.

4. מאז 1948 לא חל שיפור ביחסי ישראל–ערב. להפך, במשך השנה החולפת אפשר לציין הרעה במצב שיש ליחסה לערעור מעמדה הבינלאומי של ישראל בעיני הערבים, כתוצאה מניתוק היחסים עם ברית־המועצות. טרם ניתן להעריך את השפעת התקנת היחסים על העולם הערבי והתקוות שהערבים תולים בשינוי עמדת הממשלה החדשה בארצות־הברית כלפי ישראל. גם אופי התגובות נגד ההסתננות העמיקו לא במעט את הת[ה]ום ומידת הזלזול שמגלים ערביי ישראל משמשת גם היא מקור עידוד למדינות ערב. מעל לכול ממשיכים הערבים לתלות תקוותם בקשייה הכלכליים של המדינה.

5. התקדמות גרמניה במזרח התיכון על־ידי כיבוש עמדות כלכליות והרחבת השפעתה המדינית גורמת דאגה לאנגליה וצריכה לעורר את התענייניותה של ישראל.

ב. המלצות

1. בידי מעצבי המדיניות הישראלית אין ידיעה נאמנה על המציאות החיה והלכי־רוחם של הגורמים הקובעים בארצות ערב, משום כך יש לפתח פעולה להתקנת מערכת קשרים עם גורמים אלה, ובפרט עם דור המנהיגות החדש, לידיעת והסברת המציאות בישראל ובמדינות ערב. יש להטיל משימה זאת על הנציגויות ולחזקן על־ידי צירוף אנשים מתאימים לפעולה זו.

2. תביעת השלום מצד ישראל מחזקת אותנו בשטח התעמולה וההסברה ומשמשת תריס לטענות הערבים נגדנו, אולם יש להאט בקצב התביעה, לציין ולהוכיח כי המשך מצב האיבה הקיים מזיק למדינות ערב בהגשמת תביעותיהן הצודקות ושיפור מצבן הכלכלי ומצד שני מטיל נטל כספי ומדיני על מעצמות המערב ומונע בעדן ארגון מערכת ביטחון אזורי.

3. יש להתנגד לתיווך של מעצמות ואישים ולעומת זה להסתפק בתביעה שיסייעו לישראל וערב להיכנס למשא־ומתן חופשי ומעל לכול יימנעו ממדיניות או תכסיסים המרחיקים את מדינות ערב מלהשלים עם המציאות הקיימת.

4. אין לעשות ויתורים חד־צדדיים בצורת ג׳סטות. אלא יש לדרוש כי כל צעד הנעשה על־ידי ישראל למען שיפור המצב ילווה בתמורה מצד מדינות ערב. מסכימים לפתרון הדרגתי של הבעיות השנויות במחלוקת, אולם רק על בסיס של המגמה המוצהרת בחוזה שביתות־הנשק ובהחלטות או״ם ואותו פתרון יתרום להתקנת שלום קבע.

5. על ישראל להתמיד במאמץ רצוף ומרוכז להגיע להסדר עם מדינות ערב. מדיניותה של ישראל בנידון זה צריכה להיות יזומה ולא להסתפק רק בתגובות על

מצבים שהם פרי יוזמת הערבים. משום כך יש צורך שישראל תגדיר את תכניותיה על כל פרטיהן לגבי פתרון הבעיות השנויות במחלוקת ומשום כך מציעים לעבד תכניות לתשלום פיצויים, החלפת שטחי גבול, פיתוח כלכלי אזורי וכדומה.

6. יש לנצל את היתרונות אשר בחוזה שביתת־הנשק ולבדוק אם הגיע המועד להפעלת סעיף שמונה של חש"ן [חוזה שביתת־נשק] ישראל–ירדן. כן יש לבדוק באיזה מסיבות אפשר לנצל סעיף 3/12 של חש"ן[3] ישראל–מצרים – הסעיף המרשה לצדדים לכנס ועידה לשם סקר, תיקון וכו' של החוזים. גם לקראת אפשרות זו יש להכין תכניות מפורטות, הן לסדר היום והן לתוכן העניינים.

כן יש לסקור את המצב שנוצר מהמרת מצרים את החלטת מועצת־הביטחון בעניין סואץ ולברר אם הגיע המועד לעורר את השאלה מחדש בצורה מתאימה בזירה הבינלאומית.

7. יש לברר עם כל הגורמים הנוגעים את אופי תגובתנו להסתננות כדי למצוא שיטות יעילות שלא תזקנה למעמדה הבינלאומי של המדינה ולא תעמקנה את התהום שבין ישראל וערב.

8. ועדות שביתת־הנשק מהוות את המגע הרשמי היחידי בין נציגי ישראל וערב ומשום כך הכרחי יותר להביא בחשבון את החישוב המדיני רב הטווח ולא להסתפק אך ורק בהשגת יתרונות מוגבלים וזמניים.

9. יש לעבד ולברר תכניות מפורטות לתרומתה של ישראל להגנת האזור, על־פי הנחה של שיתוף־פעולה ישיר עם תורכיה ובני בריתה הן בבלקנים והן במערב ובהנחה של אי־שיתוף מדינות ערב במערכת ביטחון מערבית.

10. המלחמה הכלכלית של מדינות ערב נגד ישראל מהווה, לדעתן, את הנשק היעיל ביותר להכנעת ישראל. על המדינה לעשות מאמצים מיוחדים כדי לפגוש את האיבה הכלכלית ולשימה לאל. יש לארגן מבצע נגד המלחמה הכלכלית אשר יגייס את מדינות המערב ואת האו"ם למשימה זו. יש לטכס שיטות גמול שתבאנה נזק לכלכלה הערבית ולפתוח במסע תעמולה רחב־ידיים נגד מדיניות המצור וההסגר של מדינות ערב אשר לא רק שהיא עומדת בסתירה להתחייבויותיהן הבינלאומיות אלא אף פוגעת באופן ישיר באינטרסים של מדינות המערב.

אם תוקם קרן לתשלום פיצויים יש להשתמש גם בה כאמצעי לחיסול האיבה הכלכלית.

11. יש לפתח את ההסברה והתעמולה בקרב הערבים ומשום כך לשפר ולהרחיב את פעולת קול ישראל בערבית. המגמה העיקרית של השידור הערבי צריכה לקרב את מציאות ישראל ומגמותיה למאזין הערבי ולסייע לו להשלים עם עובדת תקומתו של גורם חדש וזר לרוחו בקרב העולם הערבי.

12. יש להשקיע מאמצים מיוחדים בהידוק יחסינו עם עמי אסיה, כאמצעי להשתלבותנו ביבשה ולבידוד האיבה הערבית.

13. לשם ביצוע המלצות אלה על הממשלה לדאוג לשיתוף ותיאום פעולה בין כל הגורמים בארץ הנוגעים לבעיה הערבית.

את הלשכה החדשה במשרד החוץ יש לצייד במנגנון וסמכות הדרושים ולאפשר לה להפנות את כל פעולתה כלפי משימת החוץ.

3. ראה מס' 109, הערה 3.

משתתפי ההתייעצות הבטיחו שיתוף־פעולה מלא עם לשכת היועץ הממונה על ענייני המזרח התיכון והעניינים המדיניים באו"ם. ממליצים לספח או למנות בכל נציגות מתאימה אנשים מיוחדים שיעמדו לרשות הפעולה הערבית ויקיימו את הקשר התקין עם הלשכה.

גדעון רפאל

357

תזכיר מאת ממשלת בריטניה אל ממשלת ישראל

Aide-Mémoire from the Government of Great Britain to the Government of Israel

130.02/2432/3

Tel Aviv, 27 August 1953

Aide-Mémoire[1]

Her Majesty's Government have been disturbed by the series of incidents on the Israel–Jordan frontier during recent weeks. They have been particularly concerned to learn that the Israel-Jordan Mixed Armistice Commission on August 12 adjudged Israel responsible for three major penetrations of Jordan territory by regular Israel forces, and that the Commission concluded that in the course of these penetrations the Israel forces had attacked with automatic weapons and explosives houses in the villages of Idna and Surif, and in the Wadi Fukin.

Her Majesty's Government can only conclude that these attacks were conducted by the Israel Government in pursuance of a deliberate policy of reprisals for attacks on Israel lives and property by infiltrators from Jordan. As the Israel Government are aware, Her Majesty's Government are of the opinion that such reprisals are neither morally justifiable, nor calculated to bring about tranquility on the border itself or to hasten a peace settlement between Israel and the Arab States.

Her Majesty's Government are convinced that it is in the best interests of Israel that she should abide strictly by the Armistice Agreement, and co-operate loyally with the United Nations Truce Supervisory Organisation, until such time as conditions are favourable for a general discussion of the wider issues in dispute between Israel and the Arab States.

Her Majesty's Government are urging the Jordanian Government to intensify their efforts to prevent infiltration from Jordan into Israel.

357

1. על נסיבות מסירת התזכיר ראה מס' 352 (הערת־עורך).

358

א. ניסן אל א. נג'ר
A. Nissan to E. Najar

העתק: 130.02/2404/12

שטוקהולם, י"ז באלול תשי"ג
[8]2[1] באוגוסט 1953

סודי

הנידון: שיחה עם מר אונדן, שר החוץ השבדי
בשטוקהולם, ב־28.8.53

מטרת הביקור שלי הייתה לשוחח על בעיות או"ם לקראת העצרת הקרובה ולקראת ועידת שרי החוץ הסקנדינביים מארבע הארצות המתכנסת בשטוקהולם ביום 31 לאוגוסט 1953.

מר אונדן שמח לשמוע ממני על הרושם הטוב שעשה הממונה השבדי החדש בחוגי המשרד ובציבור. סיפרתי למר אונדן כי אני יוצא בימים הקרובים לביקור בארץ לשם התייעצות והעליתי לפניו את בעיותינו באו"ם.

1. בעיית ירושלים –

אמרתי כי הואיל וסעיף זה אינו מופיע בסדר־יומה של העצרת, אין מקום להעלות על שולחן הדיונים את התכנית השבדית,[2] שהסכמנו לה עקרונית, אלא אם השאלה תעלה בעצרת גופה. נראה לי, אמרתי, כי הזמן עצמו פועל לטובת התכנית.

מר אונדן אישר כי אין בדעתם לנקוט יוזמה בשאלת ירושלים, אם היא לא תעלה על הפרק על־ידי אחרים. "אנו תקיפים בעמדתנו לגבי פתרון הבעיה, ואני מסכים כי הזמן פועל לטובתנו".

אמרתי, כי אנו מצטערים על התגובה האמריקנית על העברת משרד החוץ לירושלים ועל העמדה שנקטו בשאלת הקשרים עם המשרד במקומו החדש, דבר העומד בניגוד לכל נוהג דיפלומטי בינלאומי, אולם ידוע לנו, כי לגופו של העניין לא חל שינוי ביחסם החיובי לפתרון הבעיה ברוח התכנית השבדית.

מר אונדן העיר, כי אין זה מועיל לנקוט עמדה חיובית להלכה ועמדה הפוכה מזו למעשה. אין כל טעם לקיים נציגות במדינה ולאסור עליה לבוא במגע עם משרד החוץ, המגע עם המשרד באשר הוא שם אינו קובע את העמדה לגופו של העניין. בייחוד כשאין הדבר מחייב את הנציג או הנציגות להעתיק את דירתה למקום החדש, כי המרחק בין תל אביב לירושלים אינו גדול כל־כך.

358

1. במקור בטעות: 27.
2. מדובר בהצעת החלטה שהגישה שוודיה בעצרת החמישית ב־1950, אך לא עמדה כלל להצבעה, ועיקרה הנהגת פיקוח בינלאומי על המקומות הקדושים בירושלים על־ידי נציב אחראי לפני עצרת האו"ם. ראה כרך 5, הערת־עורך עמ' 698.

2. בעיית הפליטים –

אמרתי, כי הממשלות הערביות מסרבות למעשה לשתף פעולה עם סוכנויות או"ם לשם יישוב הפליטים בארצותיהם והפניתי את תשומת־לבו למסקנות ועדת הסינט האמריקנית (ועדת המשנה של הוועדה לענייני חוץ) בהן הוזהרו הערבים, כי ממשלת ארצות־הברית לא תסכים לתמוך בלי סוף בשיטת הסיוע הישיר לפליטים העולה לארצות־הברית בסכומים גדלים והולכים.

מר אונדן התעניין לשמוע על הוועדה האמריקנית ועל מסקנותיה ושאל אם יש מקום ליישב את הפליטים כולם בארצות ערב.

אמרתי, כי אם יכולנו לקלוט שלושת רבעי מיליון עולים במדינתנו הפעוטה, ביניה[ם] כ־300 אלף פליטי ערב, קיימת אפשרות ליישב אותו מספר של פליטים ערבים בשטחים הגדולים של ארצות ערב, בעזרתו הכספית של או"ם, במקום לבזבז מאות מיליונים להחזקתם במחנות.

3. ענייני קוריאה וסין –

מר אונדן מודאג מאוד מהמצב שנוצר לאחר ההצבעות בוועדה המדינית של או"ם בשאלת הוועידה הפוליטית.[3] העמדה האמריקנית מחבלת בסיכויי הוועידה. העיקרון של דו־צדדיות מוציא למעשה את או"ם מהטיפול בעניין כגורם עצמאי. הרחקתה של הודו מהוועידה הוא משגה חמור. המצב שנוצר מרחיק גם את הפתרון של בעיית סין בקבלתה לאו"ם.

העירותי, כי מבחינה עקרונית אנו תמימי דעה עם הסקנדינבים בשאלות אלו. כמדינה אסיאתית אנו מעוניינים ביותר בשיתוף מלא עם הודו וביחסים תקינים עם סין העממית – שני הגורמים החשובים ביותר ביבשת אסיה. מקור התקלות הוא לא רק בדעת־הקהל האמריקנית, אלא בעיקר בקוריאה הדרומית. לשאלתי אם שבדיה תצביע בעצרת בעד קבלת סין לאו"ם, אם תתעורר השאלה, ענה מר אונדן בחיוב.

4. חברות חדשות לאו"ם –

מר אונדן מסר לי, כי בדעתו לנסות הפעם למצוא פתרון לשאלת קבלת חברות חדשות לאו"ם, המעסיקה זה שנים את העצרת ללא כל תזוזה. ייתכן, לדעתו, ששני הצדדים – ארצות־הברית וברית־המועצות – יסכימו לקבלת מספר מוגבל של מדינות מתוך הרשימה "האוניברסלית". כוונתו לארצות אירופה המערבית והמזרחית אולי בתוספת לוב וציילון, אולם תוך ויתור על מדינות הודו־סין, קוריאה הצפונית והדרומית וכדומה. הוא מחשיב את הדבר וחושש רק מפני התנגדות ארצות־הברית לקבלתן של בולגריה, הונגריה ורומניה. השאלה תידון בוועידת שרי החוץ הסקנדינביים.

מר אונדן ישתתף בפתיחת העצרת ועוזב את שטוקהולם ב־14/9. נפרדנו תוך איחולי נסיעה הדדיים.

השיחה ארכה כ־40 רגע.

בברכה,

ד"ר א. ניסן

3. ראה מס' 347, 349, 350, ו־355.

359

ש. דיבון אל מחלקת מערב אירופה
Sh. Divon to the Western Europe Division

העתק: 93.02/177/7

פאריס, י"ז באלול תשי"ג
28 באוגוסט 1953

הנידון: שיחה עם דה־מרג'רי ביום 27.8

להלן עיקרי הדברים מתוך שיחה ארוכה ויסודית שהתפתחה בעקב הרשמים שמסרתי לו על ההתייעצות בפאריס.[1]

1. המזרח התיכון: – מסרתי לו שמתגבשת אצלנו דעה שהתערבות אמריקנית ישירה בבעיות השנויות במחלוקת במזרח התיכון – לא רק שאינה עשויה להקל על הפתרון, אלא לעתים אף מסבכת את המצב. ציינתי שייתכן והתעניינותן של ארצות־הברית ומעצמות המערב ביציבות האזור צריכה להתבטא ביצירת אווירה נוחה לבירור הבעיות ולמשא־ומתן ישיר של הצדדים המעוניינים ללא הצעת פתרונות ונקיטת קו של תיווך פעיל. על כך השיב איש שיחי שנראה לו כי יש היגיון רב בגישה מעין זו, וקיימת אף בחוגים אמריקניים מסוימים נטייה להימנע מפעילות מיותרת. לכשסקרנו את תולדות ולקח היזמה האמריקנית במקרים של מצרים, איראן, יחסי ישראל–ערב וצפון אפריקה, האריך את הדיבור בפרשת מרוקו המהווה, לדעתו, דוגמא נאה להנחה זו.

2. מרוקו: – פרשת ההתערבות האמריקנית במרוקו החלה לאחר אותה שיחה מפורסמת בין רוזבלט והשולטן,[2] שיחה שהפיחה בלב השולטן ותומכיו תקווה של סיוע אמריקני רציני להשגת עצמאותה של מרוקו. במשך השנים האחרונות גרמה ההתערבות האמריקנית – המבוססת על הערכה מופרזת ביותר של עוצמת התנועה הלאומית המרוקנית – לקשיים בלתי־פוסקים במציאת דרך לשיתוף־פעולה יעיל בין השלטונות הצרפתיים והשולטן. ההתפכחות האמריקנית מהאשליות לגבי שורשיה ורצינותה של תנועת האיסתיקלאל וכן קיום בסיסים צבאיים אמריקניים במרוקו (בסיסים חשובים אשר החזקתם מחייבת סדר וביטחון) – גרמו בשנה האחרונה, עם עלות אייזנהואר ועם השפעת אנשי הצבא, להתחשבות אמריקנית גוברת והולכת בעמדה הצרפתית.

עוד כשבועיים לפני הדחת השולטן שיגר זה האחרון בצינורות חשאיים איגרת לממשלת ארצות־הברית, בה הודיע שהוא נמצא תחת לחץ ואיומים בלתי־פוסקים מצד

359

1. ראה מס' 356 והערה 1 שם.
2. הכוונה לפגישת שולטן מרוקו עם הנשיא רוזוולט בינואר 1943 בעת ועידת הפסגה בקזבלנקה. השולטן התרשם בפגישה שארצות־הברית תתנגד להמשך שלטונה של צרפת בארצות המגרב, למרות שמקורות אמריקנים רשמיים הכחישו פעמים רבות שהנשיא הבטיח לשולטן הבטחות ברורות ומוגדרות.

הצרפתים, הוא הזהיר את האמריקנים מן התוצאות החמורות ביותר של מדיניות היד החזקה הצרפתית וביקש התערבות דחופה. התשובה האמריקנית לא הייתה מעודדת ביותר, ומשמעותה הייתה שעל השולטן למצוא דרך של הבנה ושיתוף־פעולה עם הצרפתים. תשובה זו איכזבה קשות את השולטן ומקורביו, והיא אף מסבירה במידה מסוימת את תופעות נטישת מחנה השולטן על־ידי ידידיו המושבעים.

המחאה שפורסמה על־ידי מחלקת המדינה נגד הדחת השולטן נעשתה על דעת פקיד נמוך והוכחשה תוך התנצלויות. פרט לכך לא הייתה כל פנייה רשמית אמריקנית שהביעה מחאה. בשיחות שהתנהלו בנידון בפאריס ובוואשינגטון הובעה דאגה להתפתחויות אפשריות ותו לא.

שינוי העמדה האמריקנית שיתבטא במועצת־הביטחון, בה עומדת ארצות־הברית להתנגד להכנסת בעיית מרוקו לסדר־היום, הנו סיום אופייני ומאלף לפרשת ההתערבות האמריקנית במרוקו.

הניסיון לזכות באהדת העולם הערבי עלול להסתיים בגל מחאות נגד הבגידה האמריקנית.

3. עמדתנו בשאלת צפון אפריקה: – לשאלתו מה עמדתנו בענייני צפון אפריקה בעצרת הבאה, עניתי שאני מניח שייעשה מאמץ, כפי שנעשה בעבר, להתקרב ככל האפשר לעמדה הצרפתית הרשמית, תוך התחשבות בסייגים הכרוכים במעמדנו בעולם הערבי והאסייתי, ובדעת מדינות וגורמים שתמכו בנו מתוך הגנה על עקרון עצמאות והגדרה עצמית – והדורשים מאתנו שנהיה נאמנים לעיקרון זה. ומאידך, אני מניח שמשלחתנו באו״ם תהיה מוכנה לשתף פעולה בלתי־רשמית עם המשלחת הצרפתית שם כמיטב יכולתה.

4. החרם הכלכלי: – במסגרת השיחה על סיכויי הסדר ישראל–ערב ציינתי את החרם הכלכלי כאחד המכשולים העיקריים בדרך ההתקרבות, ושכל עוד יש לערבים יסוד להאמין שעל־ידי הגברת החרם יכניעו את ישראל – קשה יהיה להתקדם לקראת הסדר. הפניתי את תשומת־לבו לעובדה שלהצלחת החרם הכלכלי או לכישלונו תהיה השפעה ניכרת על דרכי המלחמה של הערבים נגד צרפת בפרשת צפון אפריקה. הצלחת החרם תהווה תקדים שיעודד את הערבים לנסות ולהשתמש בנשק זה לגבי הצרפתים. תגובת בן שיחי הייתה שעד כה הוא לא שם לב לצד הפסיכולוגי והמדיני של החרם, ואכן רואה הוא היגיון לגבי הצד הצרפתי של הבעיה.

תוך כדי שיחה רשם לפניו את בעיית החרם לבדיקה, והציע שכעבור זמן־מה אראה את שרפנטייה שהוא מנהל המחלקה הכלכלית במשרד החוץ כדי לבדוק אתו את הבעיה ואת אפשרויות הפעולה לשבירת המצור הכלכלי על ישראל.

5. לכשנסבה השיחה על שינוי אפשרי של מדיניות בריטית כלפי ישראל לאור ההסדר עם מצרים, אמר, שיש לו רושם שהשפעתם של חסידי הליגה ואנשי בית מדרשו של לורנס פוחתת והולכת, וגם אם יגיעו לידי הסדר עם מצרים – אין פירוש הדבר מדיניות של פיוס והתרפסות כלפי הערבים. כן אין הוא חושב כי יש יסוד לחשוש שהסדר בריטי יביא לידי הרעה ניכרת ביחסי בריטניה–ישראל. משיחה שהייתה לו עם לורד אלכסנדר, שר ההגנה הבריטי, הוא למד שיש נטייה די חזקה בקרב הבריטים לנסות ולבצר עמדתם על בסיס של עולם ערבי מפולג.

6. בסיכום השיחה אמר, שהוא מבין שאין לדבר על הרעה מהותית ביחסי האדמיניסטרציה הרפובליקנית בארצות־הברית לישראל, כפי שהייתה הסברה קודם לכן, ושחילוקי־הדעות בינינו לבין ארצות־הברית הן במסגרת של ויכוח בין בני ברית ונובעים מנתונים יסודיים של יחסי שתי המדינות - נתונים שהיו קיימים אף בימי המשטר הדמוקרטי.

כן יש לו הרגשה שחידוש היחסים עם ברית־המועצות חיזק את מעמדנו הבינלאומי מצד אחד ואיכזב קשות את הערבים מצד שני.

ובאשר לצרפת, הריהו מקווה שאווירת שיתוף־הפעולה והידידות תימשך.

בברכה,

ש. דיבון

360

איגרת מאת פ. ז'ילבר אל משרד החוץ
Note from P. Gilbert to the Ministry of Foreign Affairs

Orig.: 130.02/2432/3 :מקור

Tel Aviv, le 1er septembre 1953

L'Ambassade de France en Israel présente ses meilleurs compliments au Ministère des Affaires Etrangères[1] et a l'honneur de lui communiquer les considérations suivantes que le Gouvernement français souhaite voir porter à la connaissance du Gouvernement israélien.

Préoccupé par l'état de tension qui subsiste de part et d'autre de la ligne de démarcation entre Israël et la Jordanie, malgre les accords de police frontalière intervenus, le Gouvernement français appelle l'amicale attention du Gouvernement israélien sur les risques que la répétition d'incidents graves comporte pour le maintien de la paix dans cette région. Désireux d'encourager le développement progressif d'un climat de détente, il recommande au Gouvernément israélien de faire preuve de patience et de modération, de s'abstenir de tout geste pouvant apparaître comme une provocation, notamment de toute expédition punitive, enfin, de pratiquer dans le règlement des questions frontalières comme une politique d'apaisement et de tolérance en secondant les efforts prodiguès à cet effet par les organismes internationaux chargés de la surveillance de la Trève.

L'Ambassade de France en Israël saisit cette occasion de renouveler au Ministère des Affaires Etrangères les assurances de sa très haute considération.

P.E. Gilbert

360

1. על נסיבות מסירת המסמך ראה מס' 352 (הערת־עורך).

361

מ. שרת אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק)
M. Sharett to the Israel Delegation to the United Nations (New York)

מברק מוצפן 333
נוסח יוצא: 130.09/2330/20

ירושלים, 2 בספטמבר 1953

לוריא. עליך להיפגש בהקדם עם צרפקין. רצוי כי הפגישה תשא אופי ביקור גומלין לאחר נוכחותם במסיבתנו[1] אבל אם אין זה מתאים תבקש שיחה לשמה. תספר לו מעצר אזרחי ישראל שמעון אורנשטין ב־8.12.51 ומרדכי אורן ב־31.12.51 וכישלון כל מאמצינו להציל מפי הצ'כים דבר על אשמתם ואם יעמדו לדין ומתי.[2] אמור כי ממשלתנו מודאגת ביותר ורואה התנהגות פראג כשרירותית ללא תקדים. מבלי לרמוז כי אנו שוקלים העלאת העניין באו"ם אמור כי אנו מעוניינים ביותר להגיע לבהירות תוך השבועות הקרובים ביותר. ונודה לבר[ית]־המ[ועצות] אם תסייע לנו בזה. יחסינו אמנם חודשו אך הצירויות טרם הגיעו לבירות ולכן פנייתך אליו.

שרת

362

ג. רפאל אל שגרירות ישראל בפאריס
G. Rafael to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן ל883
נוסח יוצא: 130.09/2345/3

ירושלים, 4 בספטמבר 1953

לדיבון שלך 7.[1]

(א) מחשיב מאוד עצם התעוררות המצרים.

361
1. ראה מס' 335.
2. השווה מס' 344 וההערות שם.

362
1. דיבון דיווח לרפאל על בקשת "ידידי המצרי" (עבד אל רחמן צאדק) לברר לפי הוראות שקיבל מקהיר "מה פשר דבר ההתקפה על מחנה הפליטים בעזה". הוא שאל אם פעולה זו "מבטאת אי שביעות רצון מהמצב הקיים בגבולות, ואם כן הדבר מה בפינו" (1.9.1953, 130.09/2345/2).

(ב) נא להשיב:[2] "לפי החלטת ועדת שביתת־הנשק לא היו מעורבים בתקרית[3] כוחות צה"ל וזו היא האמת. אין לנו ידיעות על עצם השתלשלות העניין שייתכן שהוא תוצאה של המצב ההולך ורע בגבול ישראל–מצרים עקב ריבוי מעשי הסתננות, שוד וחבלה המבוצעים על־ידי תושבי הרצועה. ממ[שלת] ישראל מודאגת מהרעת המצב בגבולות שעלול לגרום תסבוכות ולפגוע בעניינים חיוניים למצרים. לכן מביעה נכונותה לדון במצב שנוצר ברמה ובמסגרת מתאימים על כל הצעדים העלולים להגביר את הביטחון, לשפר את היחסים ולתאם את האינטרסים."

(ג) לידיעתך בשיחתנו בג'נבה התחייב עזמי להשפיע על נגיב ופאוזי לתת סמכות לריאד לפתוח בבירור מוקדם אתנו של הדרכים לשיפור היחסים. הבטיח תשובה בשובו מקהיר 10 בספטמבר.[4]

רפאל

363

ג'.פ. דאלס אל מ. שרת
J.F. Dulles to M. Sharett

מקור: Orig.: 130.02/2444/6

Washington, 5 September 1953

Personal and Confidential
My dear Mr. Minister:

Your letter of July 27, 1953[1] concerning the move of the Foreign Ministry of Israel to Jerusalem was transmitted to me by Ambassador Eban after his

2. התשובה נוסחה בהתייעצות עם שרת ואנשי הצבא. מנסחיה העריכו שהיא תשפיע על המצרים להסמיך את ריאד לפתוח בשיחות עם ישראל. (ראה רפאל אל דיבון, 13.9.1953, 130.15/3772/66.)

3. מדובר בפעולה של יחידה 101 של צה"ל במחנה הפליטים אל־בורג' שברצועת עזה בלילה שבין 28 ל־29 באוגוסט. בפעולה נהרגו 20 מתושבי המחנה ונפצעו עשרות. (ראה שרון אל הרמטכ"ל, 4.9.1953, ארכיון צה"ל 756/12.) בישיבת חירום של ועדת שביתת־הנשק ישראל–מצרים ב־31 באוגוסט גונתה ישראל על ש"ישראלים מזוינים" חצו את הקווים ופתחו באש על תושבי אל־בורג'. השווה מס' 374.

4. עזמי השתמט מפגישה עם נציג ישראל בג'נבה, מ. כהני, בעת ששהה במקום בין 10 ל־12 בספטמבר. כהני, שהכיר את הליכותיו של עזמי, הביע חשש שהלה קיבל תשובה שלילית משולחיו ואולי אף הוראה להפסיק כל מגע אתו. אגב כך מתח כהני ביקורת על הדרך שבה ניהל רפאל את השיחה האחרונה עם עזמי והביע חשש שהלחץ שהופעל עליו לנקוט צעד מעשי גרם לו אי נעימות במצרים והביא לשתיקתו. כהני הביע תקווה שיוכל להבהיר את העניין לכשיזדמן לו לפגוש את עזמי בניו יורק. (ראה חילופי מברקים בין רפאל לכהני, NG199, 15.9.1953, NG/14, 15.9.1953, 130.15/3772/66; כהני אל רפאל, 16.9.1953, 130.02/2410/2.) ראה גם מס' 410.

363

1. ראה מס' 314 ומס' 313 (הערת־עורך). האיגרת של דאלס המובאת כאן נמסרה לשרת רק באמצע חודש ספטמבר (ראה מס' 369).

return to Washington in August. In the meantime, Ambassador Eban has thoroughly discussed the matter with Under Secretary Smith[2] and Assistant Secretary Byroade.[3] I am, of course, familiar with these conversations and believe that there is very little which I can add, since they fully describe the consistent concern which the United States has displayed over this question.

A clear indication of the position of the United States was given in reply to the announcement of the Government of Israel of May 4, 1952[4] concerning the proposed transfer to Jerusalem. In an *Aide-Mémoire* delivered by our Embassy on July 9, 1952[5] we said that "The United States Government would not view favorably the transfer of the Foreign Office of Israel to Jerusalem". This *Aide-Mémoire* also stated that the United States did not plan to move its Ambassador and his staff to Jerusalem. On March 4, 1953 the American Ambassador, acting under my instructions, requested that the Foreign Ministry not move to Jerusalem and again stated that the United States did not intend to transfer its Embassy from Tel Aviv.[6]

Given these statements of United States policy, I am surprised that you should construe my remarks at your dinner party on May 13 to indicate approval of a transfer,[7] especially when I said that the United States would have to reserve its position on the status of Jerusalem until a subsequent time.

I am also unable to agree with you that the transfer of the Foreign Ministry has no practical bearing on the international problem of Jerusalem. The United States believes that this action may prejudice the United Nations' freedom of choice in considering the future status of this historic and venerated area. The transfer cannot, therefore, contribute to the prestige and effectiveness of that world body.

I think, finally, that I should point out that the press release of the Department of State issued on July 11, 1953,[8] shortly after the transfer, was of a mild nature. Only when the press of Israel appeared to misinterpret the Department's position was it considered necessary to issue the more detailed statement of July 28.[9] It is also felt that official visits to Jerusalem by Embassy officials at this time might give rise to somewhat similar misinterpretations.

In closing let me express my appreciation for your writing me so fully on this question. Like you, I am most desirous of resolving any

2. ראה מס' 336.
3. ראה מס' 346.
4. ראה כרך 7, מס' 135 והערה 1 שם.
5. ראה כרך 7, מס' 231 והערת־עורך עמ' 354–355.
6. ראה מס' 111 (הערת־עורך) ומס 112.
7. ראה מס' 209.
8. ראה מס' 343, הערה 1.
9. ראה מס' 316, הערה 2.

misunderstanding which may have arisen, since mutual trust is, and should be, the keystone of our friendly relations.

With very kind personal regards.

Sincerely yours,

John Foster Dulles

364

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

מקור: 130.02/2415/22

ירושלים, כ"ו באלול תשי"ג
6 בספטמבר 1953

בשיחה ביני לבין מר ד. הכהן סומנו האפשרויות הבאות:

(1) בשלב נאות, ואם השתלשלות העניינים בעצרת הקרובה תיצור את הרקע המתאים לכך, ייתכן כי תוטל עליו שליחות לערוך ביקור של רצון טוב בפקין. ביקור כזה יוכל לשמש צעד ביניים בהתקדמות ממצב של הכרה הדדית ללא קשרים לקראת מצב של קשרים דיפלומטיים סדירים.

(2) כן ייתכן שייווצר רקע לביקורו, בשליחות של רצון טוב, בג'קרתה. פעם ביקשנו לשגר שליח או משלחת במטרה זו ולא נסתייע הדבר בשל סירובו של הצד שכנגד.[1] ייתכן כי היחסים ישתפרו ורנגון היא אחת העמדות הקדמיות לפעילות בכיוון זה. לפי זה על מר הכהן להתמסר במיוחד לטיפוח יחסי ידידות עם ציר אינדונסיה ברנגון. אם הציר הוא עדיין זה שהיה ברנגון בימי הוועידה הסוציאליסטית,[2] הריהו אדם אהוד ואדיב ביותר שגילה כלפינו יחס חיובי.

(3) המשרד יחתור ליצירת קשרים דיפלומטיים עם תאילאנד, ואם יתממש הדבר יתמנה מר הכהן כציר ישראל בבנגקוק, על־מנת שיבקר שם פעם או פעמיים בשנה. לשם כך כדאי לסדר למר הכהן פגישה בארצות־הברית עם שר החוץ הסיאמי המשתתף בעצרת, אשר מר הכהן מכירו היטב. יש לבקש את השגריר אבן לדאוג לכך.

(4) קיבלתי על עצמי לקשור את ד. הכהן – (א) עם טרייגר,[3] יהודי אמריקני שעמד בראש משלחת הסיוע ברנגון, חדר לפני ולפנים של חיי בורמה מתוך הבנה ואהדה

364

1. מדובר בהצעה של שרת שנשלחה אל ראש הממשלה ושר החוץ של אינדונזיה במארס 1950. ראה כרך 5, מס' 138 והערה 2 שם.
2. ראה מס' 3 (הערת־עורך).
3. קרוב לוודאי שמדובר בפרנק נ. טרייגר, ראש המינהל לשיתוף פעולה טכני מטעם ממשלת ארצות־הברית בבורמה.

עמוקה לאותה ארץ ויש בידו לתת לצירנו עצות יקרות־ערך; (ב) עם דברל, שליח א.פ.ל. למזרח הרחוק שמושבו בטוקיו ורשתו פרושה על פני כל דרום־מזרח אסיה. עם שני אלה נפגשתי והתיידדתי ברנגון.[4]

משה שרת

365

התייעצות במשרד החוץ
Consultation in the Ministry of Foreign Affairs

דין־וחשבון:[1] 130.15/3753/7

[ירושלים], כ"ז באלול תשי"ג
7 בספטמבר 1953

כמוס

התייעצות בשאלת היחסים עם מדינות ערב

נכחו: שר החוץ מ. שרת (ממלא־מקום ראש הממשלה) – היושב־ראש, מר אבא אבן, ד"ר ו. איתן, מר ש. בנדור, מר ש. בנצור, מר י. הרצוג, ד"ר ל. כהן, מר כ. כץ, מר ד. לוין, מר א. לבבי, מר י. פלמון, מר ג. רפאל, מר י. תקוע, מר מ. אליצור, מר ש. כהנא, מר א. לוברני.

היושב־ראש השר מ. שרת: פותח את הישיבה.

מטרת ההתייעצות הזאת היא לשמוע דין־וחשבון על ההתייעצות שהתקיימה בפאריס בשאלת מדיניותנו בתחום היחסים, או היעדר היחסים, עם מדינות ערב. ישנם אתנו שני חברים שהשתתפו בהתייעצות זו ואנחנו מצפים לשמוע תורה מפיהם. אמנם גדעון רפאל הכין תזכיר עם המסקנות,[2] קראתי בו, אבל לפעמים טובה תורה שבעל־פה מתורה שבכתב לשם התרשמות בלתי־אמצעית והבנה יותר חודרת של העניין.

מר ג. רפאל: אגיד כמה מלים, כי אני חושב שעשיתי את עבודתי בכתב. על עצם ההתייעצות מסרתי בישיבת מנהלי המחלקות ולכן אינני חוזר על זה פה.

4. במכתב תשובה חלק איתן על מסקנותיהם של שרת והכהן. לדעתו צריך הכהן לבסס את מעמדו כציר ישראל בראנגון ולרכוש את אמונה של ממשלת בורמה קודם "שיוכל לחשוב על שליחות בפקין". ומכל מקום רצוי שהביקור יהיה בהזמנת ממשלת סין, אך גם אם היוזמה תהיה ישראלית עליה לבוא מממשלת ישראל ולא "מרצונו האישי של מר הכהן". איתן התנגד נמרצות לביקור של הכהן בג'קרטה, תמך ביצירת קשרים דיפלומטיים עם תאילנד, אך תהה אם רצוי שהציר בראנגון ישרת גם בבנקוק (14.9.1953, 130.02/2415/22).

365

1. הדין־וחשבון המובא כאן הוא סטנוגרמה לא ערוכה של הישיבה. הוא הודפס כאן כלשונו, פרט לתיקוני הגהה קלים.
2. ראה מס' 356 והערה 1 שם.

המסקנות וההמלצות סיכמנו אותן והפצנו אותן בין משתתפי ההתייעצות הזו. אני רוצה להגיד כאן שאינני יכול להתחייב באחריות מלאה שכל המסקנות נרשמו בשלמותן, כי לא היה בידי הפרוטוקול. הוא יגיע בימים הקרובים. המסקנות וההמלצות נרשמו לפי הזיכרון ולפי רשימות שהיו בידי. חשבנו שעלינו להגיש את המסקנות וההמלצות לשר החוץ לאישור ולקביעת מדיניות, כי אם נפתח עכשיו בפעולה חדשה, במאמץ ממושך ורצוף, בשדה הפעולה של יחסי ישראל-ערב, אנחנו מוכרחים לקבוע לעצמנו דרך. אני אומר בכוונה דרך ולא מדיניות, כי המצבים יכולים להשתנות, אבל אנחנו מוכרחים לדעת לכל הפחות במשך תקופה מסוימת את השיטה ודרכי הפעולה שלנו.

אני כשלעצמי מוכרח להגיד במקום זה, שהייתה הצלחה להתכנסות ולהתייעצות בפאריס, כי היא תרמה מהניסיון העשיר של החברים שפעלו בזירה זו והניסיון והתרומה הזאת מתבטאים במסקנות ובהמלצות שאנחנו מגישים בזה לשר החוץ.

הייתי מציע שהשגריר אבן יסביר את המסקנות וההמלצות, כי הוא טיפל בנושא המרכזי בהתייעצות: דרכי הפעולות להפשרת הקיפאון ביחסי ישראל-ערב. הייתי רואה ברכה בזה אם מתוך התייעצות זו נגיע לידי סיכום שיכול להוות קו פעולה בשטח המזרח התיכון ויחסי ישראל-ערב לתקופה הקרובה.

מר א. אבן: טבעי הדבר שנציגי המדינה בבירות המערביות הסתכלו בבעיה זו מנקודת השקפת יחסינו עם המעצמות האלה. והשאלה הראשונה שעוררנו הייתה באיזו מידה מותר לנו להסתייע במעצמות המערב כגורם שיקרב את השלום בינינו לבין הערבים.

המסקנה הראשונה שהוצאנו, והיא נתקבלה על דעת כל המשתתפים, הייתה כי אין ממשלות המערב מסוגלות במסגרת המדיניות הקיימת שלהן להפעיל לחץ יעיל על הערבים למשא־ומתן ישיר אתנו. הסיבות הן ברורות לגבי אנגליה וצרפת שהן בעלות מחלוקת מדינית, כל אחת בפני עצמה, מול העולם הערבי. אך הנחתנו הייתה שגם ארצות־הברית הופכת לאט לאט לגורם מעוניין באזור, והיא מפסידה את האצטלה הזאת של גורם מרוחק היושב כאילו על פסגה, והיא מסוגלת להיכנס בעובי הקורה ולהטיל השפעתה המפייסת על שני הצדדים. פועל שם השיקול הלאומי וגם השיקול האמריקני לקראת הימנעות מכל דבר העלול לעורר זעם הערבים, ואין דבר העלול לעורר זעם יותר חריף ונמרץ מאשר לחץ אמריקני עליהם לבוא לידי משא־ומתן על שלום. לכן הוסכם שנכיר בעובדה זו ונשלים אתה, ושלא נבוא בתביעה למעצמות שהן תפעלנה לחץ על המדינות הערביות לבוא לידי יחסים אתנו. במידה שגורמים יהודיים שגורה בפיהם סיסמה זו שעל הממשלות שלהם, אנגליה וצרפת, שעליהן לנקוט יזמה לקירוב הצדדים, עלינו להניא אותם מהדגשת סיסמה זו. ברור, באם נחליט שזה הקו. מאידך, אנחנו אולי מוותרים על איזה סיכוי אבל מתחזקים מפני סכנות. והסיכוי הוא שבכל זאת לחץ מערבי מרוכז היה משפיע על הערבים להביא אותם לידי משא־ומתן. אך סיכוי זה כה רחוק מהמציאות עד שהקרבן אינו עולה לנו ביוקר. בכל זאת הניסיון של אמריקה בסכסוכי פרס, מצרים ומקומות אחרים באזורים שלנו, לא הוכיח כי עם הרצון האמריקני להביא לידי יישוב סכסוכים על־ידי הפעלת השפעה כזאת, שאמריקה מסוגלת להתגבר על מכשולים העומדים בפניה להשגת השלום.

סייגנו את המסקנה הזאת בכמה סייגים. סיכמנו שבכל־זאת יש להשפיע על מעצמות המערב שתתנה [כך!] את הדגילה בשלום וששגרה זו לא תמוש מפיהם, אבל

שתסתפקנה במגמה ועלינו להשפיע עליהם עד כמה שאפשר לא להיכנס לסכסוכים של הסדר שלום מתוך (א) שהדבר רחוק; (ב) על־ידי היזקקות לתכניות מסוימות ומפורטות עלולה ארצות־הברית להפסיד את מעמד המתווך. היה מעמד אחד של שיחה עם אייזנהאור בהיעדרו של שר החוץ[3] כאשר היה לנו רושם שהסברה זו מוצאת אוזניים קשובות, שבמקום לארגן יוזמה אמריקנית פעילה ומתמדת יש להסביר להם שבמידה שמישהו עלול לנקוט יוזמה הרי מדינת ישראל בעצמה תעבד את הסעיפים למשא־ומתן ישיר; אנחנו נתכנן ונבדוק היטב את התרומות שאנחנו יכולים להביא להשגת השלום ואת המסקנות שנדרוש מעצמנו. נעשה זאת ברוח של תכנון, אפילו אם קיימת מציאות הדורשת טיפול מיידי בבעיית השלום; במקום שנסתפק למשל בהתחייבות מופשטת בעניין הפיצויים נבדוק את הבעיה על כל צדדיה, אולי ניגש להפעלת ועדה שתטפל טיפול מתמיד בבעיה זו.

כן הדבר לגבי שאר הסעיפים, בעיות מעבר, בעיות גישה חופשית לנמלים, בעיות גבול לטובתנו ולטובת העניין הערבי. נלביש את הסיסמות הערטילאיות האלה עור ובשר של תכניות מפורשות.

מכאן כמובן מתבקשת המסקנה, אם כי איננו דורשים ממעצמות המערב התערבות חיובית וישירה לטובת השלום, יש בפינו תביעה יותר צנועה והיא, שתימנענה מהצהרות ומדיניות שיש בהן להרחיק מגמה זו. אל להן להפריע לנו בתכנון תכניות על־ידי נקיטת יוזמה מיותרת בעצמן; ואל להן לנקוט יוזמה שבלא יודעין ושלא במחושב עלולים לחבל באווירה. למשל, מתן נשק לערבים לפני שייקבע מועד השלום; למשל, הצהרות המוכיחות לערבים לא רק שהמעצמות אינן מתנגדות לסירוב, אלא הן משלימות עם הסרבנות ומשלמות פרס לערבים על חשבון היחס הזה שלהן למדינת ישראל.

אגב, טיעון זה טָענו במעמד מסוים, כאשר מסרנו לאנשי מחלקת המדינה, במעמד בלתי־רשמי, על התכנית להקמת לשכה זו במשרד החוץ של יועץ לעניינים ערביים בינלאומיים,[4] והיה לנו רושם של התעניינות, על־כל־פנים ביקשו מאתנו שנעלה על הכתב את הטיעון ונשחרר את ארצות־הברית מהחובה של תכנון שלום מפורש על סמך התחייבותם, ושאנחנו נברר ונסקור את כל השדה הזה.

הנחתנו היתה שהעמדה הזאת של מעצמות המערב של הינזרות מכל לחץ על הערבים או עלינו לקראת שלום תימשך זמן רב. השגריר בלונדון היה סבור, בכל אופן אוזניו קלטו כמה וכמה מעמדים כאלה, שמצב זה של סבילות יימשך עד שיושג הסדר בין מצרים ובין אנגליה, זו המחיצה בין המערב והמכשלה של השלום. ולהפך, ברגע שיהיה ברור שהושג הסכם יעברו מעצמות המערב מסבילות לפעילות. היינו, שהשגת הפתרון של סכסוך אנגליה ומצרים צריך להגיע לפתרון שאר הבעיות. ייתכן שאז נעמוד בפני עמדות פעילות ויזומות של המערב.

שאלנו עוד שאלה, התקפת השלום שלנו, כפי שהערבים מכנים אותה, באיזו מידה רצוי שנתמיד בדבר זה ובחזרה על הרצון לשלום, בצורה של לחץ בינלאומי על הערבים. כאן הושמעו, בעיקר על־ידי ששון, אזהרות שמא על־ידי התמדה בתעמולה

3. ראה מס' 163.
4. מדובר בארוחת־ערב בביתו של אבן שהתקיימה ב־7 באוגוסט ובה נמסר על מינויו של רפאל. ראה דיווח של אליאב, 21.8.1953, 93.08/357/49.

זו אנו עלולים ליצור במחנה הערבי רושם של מצוקה הנובעת מאי־שלום והמסקנה הערבית תהיה שצריך להדק את חגורת ההסגר והמצור ולהתעקש בסירוב להגיע אתנו לידי הסכם, ושיקול זה מחייב התעמקות בדבר זה, ולהפך להראות שוויון נפש מסוים לגבינו אם יקום השלום.

מרביתנו קיבלנו שיקול זה אך סייגנו אותו, בהסתמך על הנסיבות הבינלאומיות המדיניות והסברתיות שלנו, התגברנו על כמה מעמדים בעיקר בשנה החולפת, כי יש בסיסמה הזאת בפינו, סיסמת השלום, נשק כביר נגד הערבים, שמרגישים עצמם במצב מאוד עדין ונלחצים על־ידי הפצת סיסמה זו ברחבי העולם, ורק הטענה הזאת יש בכוחה להפוך אותם ממתקיפים למתגוננים. ראשית זה לחץ הגינוי שלהם כאשר אינם עושים שלום אתנו, ובעצרת האחרונה הייתה הפגנה רבתי במידת המצוקה הנגרמת להם ברחבי תבל ובדעת־הקהל העולמית על־ידי הסיסמה הזאת בפינו.

ראייה נוספת לכך והראיות מתרבות היא דברי פאוזי באותה התייעצות בניו יורק שאמר שלחץ זה לשלום הביא אותם לבית בוער ורק בקושי גדול נמלטו ממנו כל עוד נפשם באפם.[5]

ראיה נוספת קיבלנו מוועידה של נציגי ועדות שביתת־הנשק שהתקיימה בקהיר,[6] שם דווקא הנציג הסורי מדבר על תכסיס זה, והוא אומר: לאחר כישלון ניסיונות אלה, כלומר, הניסיונות להביא לידי תיקון חוזי שביתת־הנשק במסגרת הוועדות ההן, ניסתה העצרת במושבה הקודם להתעלם מההחלטות על חלוקה והחזרת פליטים לבתיהם, וכמעט עמדה בפני החלטה לחייב את הערבים לעמוד למשא־ומתן ישיר לפתרון הבעיות השנויות במחלוקת. ניסיון זה נכשל לפני שנה והשנה אינם רוצים לחזור על כך, ועל־ידי כך ניצלו הערבים מהמזימה הבינלאומית שנרקמה על־ידם. הוא מוסיף ואומר: ליהודים הסיסמה הזאת יש בה פתרונות פוליטיים ארוכי טווח והם ינצלו אותם כדי להציג עצמם כמדינה השואפת ליחסים תקינים עם השכנים, ובדרך זו יגיעו היהודים למשא־ומתן ישיר עם המדינות שממשלותיהן דוחות זאת בכל תוקף.

המצב שלנו היום שאיננו יכולים לשקול את השיקול הערבי, אלא שיש מערכת יחסים בינלאומיים בעולם זה שלא נוכל לוותר על הנשק ההסברתי התכסיסי היחידי שהוכיח את יעילותו במערכת ההתגוננות שלנו נגד הערבים.

כן הגענו למסקנה שיש מועדים, ועת לדבר ועת לשתוק, על־כל־פנים יש לחשוב על שיקול זה של שוויון נפש, אבל לעתים צריך להוציא נשק זה מנרתיקו, לחדד אותו ולרדוף אחרי הערבים, והשיקולים התכסיסיים הם שיכריעו, אבל בשום אופן אין לוותר על תכסיס זה.

מהמסקנה שלנו שאין להמריץ את המעצמות לנקוט יזמה להביא את הערבים לשולחן למשא־ומתן הסתמנה מסקנה אחרת שאין להתנגד לכל תיווך של מעצמות ושל אישים. לעומת זה בכל פעם שנועמד בפני סיכוי למשא־ומתן, לתבוע את המגע הישיר ולומר שממשלה ערבית שאינה מוכנה להיפגש אתנו, על־ידי הסירוב הזה מוכיחה את חוסר הרצינות של הגישושים או של ההצעות הללו, כי אי־אפשר להעלות על הדעת שום גורם מתווך שקיומו לא יסבך את המצב שהוא די מסובך בלאו הכי,

5. השווה מס' 335, סעיף ד.
6. הוועידה התקיימה ב־18–27 באפריל 1953.

לכן אי־קביעות בתשובה זו. ולכל אלה שמציעים לנו תיווכם, ותיווך זה יהיה יעיל עד כדי להביא את הערבים לשולחן, נאמר: אם יש בכוחכם לעשות זאת, ברוכים תהיו, אבל איננו רוצים שאתם תהיו צינורות להעברת תכניות. ועלינו לגרוס גרסה זו כלפי ועדת הפיוס, כלפי או"ם, כלפי אנגליה, כלפי אמריקה, כלפי כל המועמדים לתיווך, הן אישים נפרדים והן ארגונים והן ממשלות.

טיפלנו בדיון זה לא מעט בבעיה כיצד להגדיר את גישתנו לשלום, האם רק שלום סיטוני. האם איננו מעלים על הדעת דבר אחר פרט להתקדמות סיטונית וקפיצה ממצב שביתת־נשק למצב שכולו אומר שלום, או האם אנחנו מסתפקים בהסכמים חלקיים. על כך הייתה מסקנתנו, שיש לשקול את ההנחה שהייתה רווחת בחוגים אמריקניים, שאולי תתחדש שוב, שכאילו על־ידי מעשה חד־צדדי מצדנו עשויים אנו לשפר את האווירה ולשבור את הקיפאון. עלינו להתנגד לכך ולהסתמך על הניסיון בעבר, במידה שעשינו מעשים כגון שחרור הפקדונות, אנחנו איננו מתחרטים עליהם, אבל שום שכר לא בא מבחינת שיפור האווירה הערבית. לכן יש להתנגד למעשים חד־צדדיים.

מאידך אין לשלול סידורים שבלי להשפיע במישרין על מערכת היחסים הישירים בינינו לבין העולם הערבי, יש בהם כדי לסייע להתקדמות לעומת המצב הקיים.

בכמה שיחות דווקא עם אנשי מחלקת המדינה נחלנו הכוונה מסוימת לרעיון שאין לדרוש מאתנו הגשמת ההתחייבות בעניין הפיצויים בלי מעשה מרחיק־לכת של פיצויים, והמעשה הטבעי העולה על הדעת הוא ביטול ההסגר הכלכלי, כי על־ידי ההסגר שוללים הערבים מאתנו את היכולת הכספית לשלם פיצויים.

היושב־ראש השר מ. שרת: למה בדיוק אתה מתכוון ב"הסגר", עניין תעלת סואץ?

א. אבן: אני מתכוון לחרם הכלכלי. על־כל־פנים יש לדרוש תמורה ושיתחייבו לנתק התחייבות זו מההסכם הכללי על שלום. אנחנו עומדים על התחייבות זו, אבל ההתחייבות הייתה להיכנס לדיון, אין זאת אומרת שלאחר שהדיון יסתיים שנפרע את החוב בלי תמורה. על הערבים להבין שקלף זה, אולי החשוב ביותר ורב המשקל, לא ייזרק לשולחן בלי תמורה כל־שהיא במונחים אלה של מצור כלכלי, ושנלך בדרך של הסכמים חלקיים אפילו לא יהיה בזה שינוי יסודי של הנכסים הבינלאומיים. אנחנו נסביר כי מחשיבים אנו התקדמות חלקית זו כי יש בזה התקדמות לקראת המגמה הסופית, והיא מעבר משביתת־נשק לשלום.

קיימנו דיון באמצעים שיש לנצל כדי לשמור על גשר של מגע עם הערבים, וכיצד אנחנו מעלים על דעתנו, מה תהיה הצורה הדיפלומטית של התקדמות זו לקראת שלום אם פעם תחול תמורה: האם יבוא הדבר על־ידי ועידת שלום, האם יבוא הדבר על־ידי שיחות בלתי־רשמיות בצינורות הקיימים בידינו עכשיו, או האם הדבר יתקיים על־ידי שליח ותיווך וכו'? הגענו לידי מסקנה שיש לייחס, יש לתלות את עיקר התקווה אולי במשטר של ועדות שביתות־הנשק. כלומר, קיים לנו כבר בסיס מסוים למגע רשמי עם הערבים, ויש להניח שאם בכלל נראה רצון לפשרות, הביטוי לרצון זה יבוא על־ידי דרך זו: (א) על־ידי זה אנחנו מבודדים כל מדינה ערבית לחוד, כי במשטר זה כאשר נפגשים עם סוריה אין לירדן שום נקודת אחיזה ואז אנחנו עשויים יותר להיחלץ מהמפלצת של עמדה ערבית מאוחדת. (ב) הערבים כבר מקיימים אתנו מגע זה, ולכן הפתרון השני הוא בהמשכת המגע הזה, לפתח אותו, כי אין בזה צעד מדיני נועז כי אם

המשך רצוף, דבר שהם כבר קיבלו על עצמם וביצעו אותו בהתמדה. לכן מבחינת זעזוע דעת־הקהל הערבית על־ידי החלטה לצאת ממצב היחסים הקיים, יש אולי לערבים מוצא דווקא במסגרת זו. על־ידי דבר זה אנחנו גם עוקפים כל־מיני אפשרויות של התערבות של נציגי או"ם. המדובר כמובן באותו סעיף של חוזי שביתת־הנשק הקובע את הרשות של כל אחד מהצדדים להזמין את הצד השני לשיחה כדי לתקן את כל סעיפי שביתת־הנשק או אחד מהם או מספר מהם, פרט לערובות של אי־התקפה העומדות לצמיתות ואינן נתונות לשינוי.

הרעיון שלנו היה כי כאשר יבוא הזמן כמעט בטוח שהצינור יהיה במסגרת זו, לכן צריך כבר עכשיו להכשיר את הקרקע לקראת יוזמה כזאת על־ידי העברת כל כובד המשקל שלנו בוועדות אלה, ואולי להביא להרחבת הוועדות האלה על־ידי נציגים מדיניים; אולי פיתוח מנהג של דיבורים במסגרת זו לא רק על עניינים צבאיים אם יש שביתת־נשק, אלא לפתח חליפת דעות על נושאים יותר רחבים. לא היינו סבורים כי הגיע הזמן לעשות מעשה זה עכשיו, כי ייתכן שיבוא פעם רגע תכסיסי שיחייב אותנו למאמץ כזה אפילו למאמץ הפגנתי של אחת המדינות לשיחות שלום; חרב שמתהפכת מצדנו, זו סכנה של יוזמה נפסדת, אנחנו רוצים להדוף את הסכנה הזאת, לפני שהתבונה התכסיסית הייתה מכתיבה לנו נושא כזה. אבל איננו מדברים עכשיו לצד התכסיסים אלא לגופו של עניין. לכן יש לשמור אפשרות זו כאפשרות של חזון למועד ואיך להתכונן לקראתו.

כאשר דיברנו על העמדות המסורתיות שנתקבלו בידינו לגבי תפיסתנו בעניין השלום, שלום עם מדינת ישראל כמו שהיא ושלום עם המדינות הערביות כמו שהן, הגבולות הקיימים כבסיס להסדר סופי, הגענו למסקנה – אם תתקבל על דעת שר החוץ המלצתנו היא שמדינת ישראל תסתלק מהסתמכות על הגבולות הקיימים ואנחנו נעבד תביעות של שטח, תביעות של טריטוריות צנועות, לאו דווקא מרחיקות־לכת, שאי־אפשר לפרש כהסתלקות ממשטר שביתת־הנשק, כאילו על־ידי כך אנחנו מפירים התחייבות זו; תיקונים שאפשר להצדיק אותם על־ידי שיקולים מעשיים כבדי משקל והמטרה היא כפולה: (א) כי באמת דרושים לנו תיקונים כאלה. אני מדבר על דבר כמו הרחבת רצועת החוף, תיקוני גבולות בירושלים, להבטיח גישה להר הצופים, אזור לטרון וכו' דברים קטנים אבל מצטרפים לחשבון ניכר של תביעה ישראלית. אין לנו כל חובה להניח שרק לערבים מעיקים הגבולות הקיימים ואילו לנו המצב הזה מהווה עולם שכולו הנאה וקורת־רוח. זו המגמה הראשונה שאמנם אנחנו זקוקים לתיקוני גבולות ולא שהתותחים הערביים יאיימו עלינו לאורך הגבולות שלנו. (ב) עמדה תכסיסית. עמדתנו קשה מאוד כאשר אנחנו עומדים על המצב הקיים ולערבים תביעות מרחיקות־לכת. כל מחשבה מתווכת חייבת להגיע לשביל הזהב בין התביעה הערבית ובין התביעה שלנו. כלומר סטטוס־קוו פירושו ויתור שלנו. אמנם לא תמיד ויתור כמו שהערבים דורשים. מאידך, אם אנחנו מוסיפים קו תכסיסי זה סביב הביצורים שלנו, אז מצבנו יותר איתן. ייתכן שלא נצליח להחדיר את התביעה שלנו אז נסתפק במועט, על־כל־פנים בוויתורים קלים במצב הקיים.

סוכם שעלינו לבדוק את הגבולות הקיימים כדי להגיע לניסוח התביעות הישראליות ולהרגיל את העולם, את המערב בעיקר, לדעת שאנחנו מדברים פשוטו כמשמעו וזה כולל תיקונים גם בתוך גבולותינו.

ואחרון־אחרון וזה אולי העיקר לגבי מגמתנו בזמן הקרוב, בעיית המלחמה הכלכלית. קיבלנו ידיעה על שיחה שהתקיימה בין [פאוזי] ופקיד אמריקני, וידוע לנו שפקיד זה אמר שהערבים משליכים את יהבם בעיקר על חזון זה של החנקה כלכלית. הם התייאשו מהחנקת ישראל בשדה הקרב, וכנראה לפי דברי פאוזי, אינם תולים תקוות בנצחונות בינלאומיים ומדיניים, עכשיו כולם ניתלים בדעה כי על־ידי החרמה והסגר עלולים הם להחניק את מדינת ישראל, על־כל־פנים להחליש את מעמדה עד כדי כך שתסכים לוויתורים נוחים לצד הערבי.

כאשר פקיד אמריקני מוסר לנו בשורה זו מתבקשת מאליה תביעה שלנו אל האמריקני לאמור: אם לדעתכם האשליה הזאת, התקווה הערבית הזאת היא המחיצה בפני השלמה בינם לבין ישראל, והואיל וזו המגמה המשותפת שלכם ושלנו, עזרו לנו להתגבר על חרם זה ולשכנע את הערבים שאין לזה מקום, תנו לנו יד לעקור דבר זה ואל תסכימו בעניין הפליטים, בעניין ירושלים, ונעשה זאת מגמה משותפת בינינו ואמריקה לשבירת ההסגר והחרם.

מ. שרת: מה זאת אומרת?

א. אבן: זאת אומרת שארצות־הברית צריכה להחליט שעניינה להילחם בהסגר ובחרם לתועלת אמריקה. התועלת היא אחת, כפי שהפקיד האמריקני אמר, שהשלום רצוי לה. שנית, החרם וההסגר מטילים על ארצות־הברית מעמסה כלכלית, דבר שצוין על־ידי האמריקנים, ובגלל החרם וההסגר נתבעת ארצות־הברית לעזור גם לארצות ערב וגם למדינת ישראל, וזה מעניק לה זכות זו להילחם נגד פעולות עוינות אלה ולהמטיר דברי ביקורת על מצב זה.

אינני רואה שעל־ידי הגשת תביעה, על־כל־פנים ביחסינו עם ארצות־הברית, נדגול בסיסמה, שהם יתקשו להתנגד לה, שמתאימה למדיניות המוצהרת שלהם ויש לה גם אחיזה כלכלית וכספית.

דובר – אני כאן רק חייב לחזור על העניינים בראשי פרקים – על הערך הרב הפסיכולוגי הנפשי הנודע לחיזוק והרחבת יחסינו עם העולם האסיאתי, אם אפשרויות להשיג השפעה אסיאתית על הערבים על־מנת שהם על־כל־פנים יפסיקו מפעולות איבה רציניות; אם אפשרות להוסיף על ההצלחה הבורמזית משנה שעברה ולנתק כל שנה מדינה אסיאתית אחת מחזית התומכים בערבים, יש לזה ערך רב. מכל העניינים האלה מידת הידיעות הולמת כמה שיקולים נוספים על הנושאים האלה.

המסקנה המעשית העיקרית הייתה שיש ערך רב להענקת כל האפשרויות למשרד החוץ לפתוח במחלקת תכנון שתוסיף מחקר בבעיות האלה, והבעיה האחרונה היא באיזו מידה אנחנו מעוניינים להודיע ברחבי תבל כי קיים מאמץ זה לחשוב, לחקור ולתכנן.

הדעה הכללית הייתה כי אין ערך לפרסום מיוחד של מאמץ זה שירוכז במשרד החוץ מהיום ואילך. מאידך יש צורך לשתף כמה מדינות בידיעת המאמץ הזה, כדי להרגיע אותן שדברים אלה נעשים, ועל־ידי כך להרגיע אותן מנקיטת יוזמה מצדם.

היושב־ראש השר מ. שרת: אני רוצה בשלב זה להעיר כמה הערות שאולי ישמשו רקע לחילוף דעות, אולי ידרבנו את המשך הבירור; אחדות מהן תהיינה נובעות באורח ישיר מהסיכום ששמענו כאן, אחדות אינן קשורות דווקא בסעיפי הסיכום הזה.

קודם־כול נדמה לי שאנחנו צריכים בהסברה שלנו לגבי היעדר השלום כלפי אומות העולם, וגם כלפי הציבור היהודי ואני באופן מיוחד אתעכב על הגורם הזה האחרון יחד עם הרשעה מתמדת של הערבים על סרבנותם לעשות שלום, גם להסביר לא רק שאין הדבר הזה נורא כל־כך, שאין הדבר הזה מביא את מדינת ישראל בשום אופן עד עברי־פי־פחת, ואינו מאיים עליה בהתמוטטות ובמשבר, אלא שברור לנו, או היה ברור לנו מראש, כי השלום בשום אופן לא יכול לבוא במהרה. מסביבנו השתררה עצבנות, השתרר קוצר־רוח לגבי התמהמהות השלום. אומרים: הנה כבר 5 שנים עברו, עוד מעט 6 שנים, ועדיין אין שלום. אני סבור שעלינו לעשות טענה זו, את הביקורת הזאת, את הזעקה הזאת לצחוק. וצריך לאמור כי 5 שנים זה פחות מהרף עין לעומת התקופה זאת אומרת תקופת היעדר השלום של 5 שנים היא פחות מכהרף עין לעומת התקופה של היעדר מדינת ישראל. מדינת ישראל נעדרה מבמת העולם 1900 שנה יש אומרים 2200 שנה, לא רק מיום אבדן הבית, אלא מיום אבדן העצמאות ולא יעלה על הדעת שלאחר שהתחולל הפלא הזה בהיסטוריה, שאחרי שהמדינה חידשה את קיומה, וכעבור תקופה של דורי דורות של אי־קיום נעצה את עצמה לתוך האזור הזה שלא בהסכמתו, אלא מתוך שהתגברה על התנגדותו הנמרצת ביותר – לא יעלה על הדעת שתהליך ההסתגלות של הסביבה לחידוש ימיה של מדינת ישראל כקדם סביבה שלא הייתה שותפת לחווייה ההיסטורית ההיא, כי אם שנוצרה כבר בתקופת היעדר המדינה הזאת שהתהליך הזה יהיה בן שנים ספורות. לו היה בא השלום תוך 5 שנים זה אולי היה פלא עוד יותר גדול מתקומת מדינת ישראל; אין פלא אחד גורר אחריו דווקא את משנהו.

פה יש פנים לכאן ולכאן. כמובן אנחנו על־ידי כך מצדיקים את הערבים, משחררים אותם מאחריות. אינני מדבר דווקא על נאומים, אלא על שיחות הסברה, אנחנו צריכים לעשות מאמץ להיחלץ מהעצבנות השוררת סביבנו ומביאה גם אישים יהודיים לידי זריקת טיפה מרה זו של טרוניה שמוכרחים להביא שלום. מה החיפזון הזה? אם השלום יבוא במשך 10 שנים זה דבר עצום. יכול להיות שזה יקח 15, 25 שנים. כי מאחורי העצבנות הזאת וקוצר־הרוח מסתתר תמיד היצר לתלות בנו את הקולר; לאמור: כנראה אתם לא ידעתם איך למצוא מסילות ללב המדינות הערביות. לכם כנראה אין הצעות מתקבלות על הדעת. על־כל־פנים אתם מוכרחים לעשות משהו. מישהו צריך לעשות משהו אצלכם כדי להחיש את השלום. זו הערה אחת.

בשולי הערה זו תת־הערה, וכאן אני מייחד את הדיבור על הגורם היהודי. אני נתקל על כל מדרך כף רגל בקרב תיירים יהודיים שבאים הנה – וזה לא מוציא מהכלל נציגים ומנהיגים ציוניים, על־כל־פנים ביישובי היהודים בחוץ־לארץ שאני מבקר אני מוצא אנשים שרויים שוב בעצבנות וכמעט מרה שחורה מזה שאין שלום, ומנצלים הזדמנויות בשיחות אתך, לא על במות, לשאול אותך: מה התקווה, יש תזוזה, מתי זה יהיה וכו׳. וגם לעתים קרובות מאחורי זה מסתתרת נימה של תרעומת על המדינה שלא הצליחה בזה. כדי לאזן את מצב־הרוח בקרב היהודים, וכדי לשמור אותם מלקלקל את מהלך המערכה על־ידי זה שהם נותנים ביטוי פומבי להלך־רוח זה, אנחנו צריכים לשאוף לאורך־רוח היסטורי, על־כל־פנים בקרב היהודים לגבי השלום, וכך לחנך את מנהיגי דעת־הקהל היהודית בכל הארצות. וזה צריך להיות קו, נדמה לי, בשביל הנציגים שלנו בשיחותיהם הפנימיות עם המנהיגות הציונית ואישים ציוניים בכלל בארצותיהם.

אני רוצה להביא כאן דוגמה ממשית מוועידת הזי. או. איי. [Zionist–Z.O.A.] Organization of America] האחרונה, זו שנתקיימה לפני ימים מספר, והיא אינה יכולה לצאת ידי חובה בלי שורה של החלטות מדיניות. בעניין זה של החלטות מדיניות יש שגרה, פעם הייתה שגרה לדרוש עלייה חופשית; פעם הייתה שגרה לדרוש ביטול הספר הלבן. עכשיו השגרה היא: השלום עם הערבים. זו מצוות אנשים מלומדה, אז הם מקבלים אותה ומפרסמים אותה, פונים לממשלת ארצות־הברית שתעשה הכול למען השלום. זה עומד בניגוד לקו שלנו. קודם־כול הגענו למסקנה שלשווא נתבע דבר זה, אין זה כלל בידם. למה לנו לרכז את התביעות ביע[ד] שאינו ניתן למימוש, בשעה שאנחנו יכולים לרכז את התביעות ביעד שניתן למימוש. נניח שהוועידה הייתה מקבלת החלטה נגד מתן נשק (א. אבן: היא קיבלה גם החלטה כזאת). לא ראיתי. זו דוגמה של שגרה שאנחנו צריכים לשנות ולהתאים אותה לשינויי השיקול שלנו.

הערה שלישית, וזה עניין רציני וגדול. אני קצת מסתכן בזה שאני נותן ביטוי להלך מחשבות זה אפילו בחוג זה. זוהי בעיית התמורה בעד מילוי ההתחייבות לשלם פיצויים לערבים. פה מר אבן אמר שאנחנו לא צריכים לגרוס כמו שגרסנו פעם, כי השלום זה עניין אחד שלם שיבוא כולו בבת אחת לעולם, ירד מהשמים בנוי לתפארה, אלא אנחנו צריכים להיות מוכנים להתקדם שלב שלב ולפתור בעיה אחר בעיה. אנחנו צריכים להיות מוכנים להגיע להסדר של עניין תשלום הפיצויים לפליטים; גם אם זה לא יהיה חלק מהסדר של שלום, אבל לא בלי תמורה. הוא הצביע, וזה נכון, שהרעיון שאי אפשר לדרוש מאתנו תשלום פיצויים ללא כל תמורה מתקבל על דעתם של האמריקנים, ואם כבר ישנה הנחה שהמעט שאנחנו רשאים לדרוש, זה לא כחלק מהשלום, אבל שאותם הנזקים שאנחנו סובלים בינתיים, ובעצם מפריעים לנו לצבור עודף של ממון כדי לעמוד בהתחייבות תשלום הפיצויים, הנזקים האלה צריכים להתחסל. לא ייתכן שמצרים עורכת עלינו הסגר, והוא גורם הפסד של כך וכך מיליון לירות בשנה, ובאותו זמן נשלם כך וכך דולרים פיצויים. לפחות זה צריך להיפסק.

אני רוצה לומר שזה זמן שאיני בטוח בנכונותה של העמדה הזאת. עוד לא הגעתי עם עצמי למסקנה מוחלטת, אבל אני מאוד מפקפק, מדוע? מפני שאני רואה את עניין פתרון בעיית הפליטים קודם כול כבר־תועלת לנו לעצמנו. ברור שזה יועיל קודם כול לפליטים עצמם, אבל זה לא איזה ויתור מצדנו אם אנחנו נסייע לכך שתמורתו אנחנו צריכים לקבל פיצוי, אלא בזה אנחנו מחלצים את עצמנו מאיזו עניבת חנק, אנחנו גורמים טובה לעצמנו. ואם שואלים אותי ביסודו של דבר: מה תהיה התמורה לתשלום פיצויים? אני אענה: התמורה היא פתרון בעיית הפליטים. אני יכול לתאר לעצמי תשלום פיצויים בלי שהדבר יביא לפתרון גמור של בעיית הפליטים. אני מרחיק לכת ואני אומר: גם אז לא ברור לי אם לא כדאי לנו הדבר, כי אי תשלום פיצויים מהווה לחץ.

אני אולי פה עובר את הגבול, אני רוצה לתת דוגמה, בעצם עוד לא הגעתי לבהירות מוחלטת, בינינו ובין עצמנו, בעניין הנוהל של תשלום הפיצויים. האם אנחנו משלמים פיצויים כוללים, או אנחנו משלמים פיצויים לפי הרכוש? האם אנחנו משלמים פיצויים לתוך קופה אחת או אנחנו משלמים פיצויים לכל בעל תביעה? אינני רוצה לומר כי אין לנו בכל הבעיות האלה עמדות מוצהרות, אבל עמדות

מוצהרות הן בעיני לא עמדות מוחלטות, לא עמדות סופיות, הן לעת־עתה מציגות אותנו במצב יותר נוח, יש לנו מדיניות, יש לנו עמדה, יש לנו לאמור בנאום, בוויכוח, בהצהרה, במסיבת עיתונאים. אינני רואה כל הנוסחאות האלה כמחייבות אותנו במשא־ומתן, אפילו בדיון שלנו כאשר נרצה להגיע למסקנה מחייבת ומעשית.

אני יודע למשל שמדי פעם בפעם, אינני רוצה להיכנס לפרטי העניין אפשר להקדיש ישיבה שלמה לבעיה זו אומר בקיצור נמרץ: מבחינת הצמידות בין תשלום הפיצויים ובין השיקום, ציבור הפליטים הערביים מתחלק לשלושה סוגים. יש סוג שהיה לו רכוש ולפי כל אמת מידה של צדק ויושר ויחס אנושי, אם מגיעים לו פיצויים – מגיעים לו פיצויים – הוא לא זקוק לשיקום; הוא לא רוצה לקבל שיקום, הוא לא יופיע בשום רשימה של משתקמים מחדש, והוא אינו נופל למעמסה על איזה מוסד אחר של או"ם, אבל הוא תובע פיצויים, הוא השאיר פה רכוש, מגיע לו פיצויים.

ישנו סוג שני בקצה השני של הסולם, אלה אנשים שזקוקים לשיקום, והם חלק מאוכלוסיית המחנות, עקורים, תלושים משורש, אבל לא מגיעים להם פיצויים באשר לא היו בעלי קרקע, אם הם חיו ביישוב עירוני, וספק אם היו להם נכסים, גם אם הם חיו בעיר לא תמיד היו להם בתים. וגם מבין אלה שישבו בכפר יש כאלה שאין להם קרקע. הייתה לי פעם שיחה עם בלנדפורד והוא טען שהם נשארו מחוסרי קרקע כתוצאה מהנישול הערבי. ואני הוכחתי לו שהוא לא יודע על מה הוא שח, בכל כפר יש דלת העם מחוסרת קרקע. לאלה מגיע שיקום, לא פיצויים.

ויש בין שני סוגים אלה סוג שמגיעים לו פיצויים והוא זקוק לשיקום. אתם זוכרים שכל הזמן בוויכוחים עם בלנדפורד הוא לא רצה לקבל תרומות לקופתו על חשבון פיצויים, כי זה היה מסבך. הוא טען לערבים: מי שמקבל שיקום לא מוותר על הפיצויים שמגיעים לו. והנה בתוכנו יש אנשים שמזמן לזמן באים ואומרים: אילו התחלנו לפצות את הערבים בעלי רכוש גדול, בעלי אחוזות, היינו מפוררים ציבור זה, נוטלים ממנו את מנהיגיו, ומיד מורידים את מתח הלחץ נגדנו וגורמים לעצמנו הקלה רבה. אבל מה פירוש הדבר? אם אנחנו משלמים לנבולסי או לטאג'י אחד פיצויים בעד אדמותיו, בזה אנחנו מתייצבים בראשו של מישור משופע וחלקלק ומתדרדרים למטה. לא יהיה לנו פתחון־פה לא לשלם. אם משלמים 10,000 מדוע לא לשלם 100,000 או 200,000 וכו'? החברים שמציעים זאת אינם רואים מה נקבל בעד זה, בעד זה נקבל שהטאג'י לא ילחץ ועל־ידי זה הציבור הזה לא ילחץ כי הוא יהיה נטול מנהיגים, וזה פיצוי בשבילנו. יש דרך מחשבה כזאת.

אני מבין ורואה שלא קל יהיה להנחיל עמדה זו בציבור שלנו, או נניח להגן על זה בכנסת, אני אומר: אפילו לא יהיה קל להגן על זה בממשלה, כי ההיגיון הקר אומר: אנחנו נשלם להם ומה הם עשו בשבילנו? כי הגישה הזאת היא גישה שגרתית, כי בזה שאנחנו משלמים פיצויים עושים משהו למענם ולא למעננו. אם אפשר להוכיח שבזה נעשה משהו למעננו, נניח שכל אחד יחתום שקיבל סכום, אולי על־ידי זה סילקנו אבן נגף רצינית מאוד מעל דרך השיקום, אז זה דבר כביר. אני סבור כי לבעיה זו יש עדיין להקדיש מחשבה. אני רק מקווה כי אנחנו לא נהיה נתבעים לקבוע מסמרות למגמה זו בעצרת, כי אנחנו עוד לא מוכנים מבחינה פנימית לשינוי עמדה מכריע בעניין זה.

הערה רביעית, זה לגבי בעיית ההסגר והחרם, או כפי שנאמר פה האיבה הכלכלית. אולי אני מכביד על עצמנו, אבל אני מוכרח לנסות להעמיק את הניתוח בעניין זה.

אני כאן מבחין בין שתי צורות של איבה כלכלית, בין צורה של איבה כלכלית שאין מצב מלחמתי להלכה מחייב אותה ובין צורה של איבה כלכלית שנדמה לי שאי אפשר לחסל אותה בלי לחסל מצב המלחמה לשלום. כאשר אבן אמר פה: עלינו לאחוז דווקא במה שאמר לואיס ג'ונס לטדי [קולק] בקפריסין,[7] לאמור: אם אתם מבינים שזו התקווה העיקרית, התקווה שרואים אותה במדיניות של התנגדות לשלום, אם אתם מעוניינים בשלום אתם צריכים להיות מעוניינים לשבור עמדה זו. מה פירוש? ניקח נניח את הסגר תעלת סואץ. מה המצב? אין הסגר מוחלט, אולי היו ניסיונות כאלה בתחילה, מצרים מסתלקת מניסיונות אלה. אונייה המובילה חומרים רגילים דרך תעלת סואץ עוברת את התעלה באין מפריע. חיטה עוברת וגם מצרכים אחרים עוברים. עכשיו היה ניסיון של סירה שיצאה מנמל ישראלי להוביל מטען לצפון אפריקה, שוב מצרים אומרת: אונייה כזאת יכולה לעבור. מדוע מצרים עיכבה את האונייה האחרונה,[8] לא בשל המטען הישראלי ההולך לנמל במזרח אפריקה, אלא מפני שהיא הולכת לאילת. התחלנו הפעם להשתמש בתעלת סואץ כמקשרת בין נמל חיפה ואילת. זה יכול להיות במקום התעלה הדמיונית שקוראים עליה, וזה יכול להיות בעקיפין. אנחנו לעת־עתה נזקקים לתעלה בעקיפין. אם משרד החוץ היום אומר: נוותר על מערכה זו של אילת, ואותן המכונות שהיו מיועדות לאילת נשלח למומבסה ונמכור זאת שם, אז מצרים מוכנה לתת לעבור. אין הסגר מוחלט. הם אומרים: לא חומר מלחמתי. אז בעצם לא ננסה להעביר חומר מלחמתי, אבל הם טוענים שנפט זה חומר מלחמתי.

דבר שני, הם מנסים להפריע בגישה לאילת. אני אומר: להלכה ייתכן להתגבר על זה. אפשר לאמור למצרים: ישנה החלטה של מועצת־הביטחון. שנית, אפשר לומר, פה אין שינוי של עמדה עקרונית, זה לא יהיה הבדל במהות אלא הבדל בדרגה: אתם מעבירים סחורות אלה, אז אתם צריכים להעביר גם נפט; אתם מעבירים אוניות מחיפה לאיזה מקום באפריקה, תעבירו גם דרך תעלת סואץ לאילת. אין פה שינוי עקרוני. זה להלכה אפשר לעשות. דבר אחר לגמרי אם אנחנו באים למדינות אלה ואומרים להן: אתן צריכות לבטל את החרם, כי הן יכולות לומר: מה זאת אומרת? זאת אומרת, אנחנו צריכים להסכים לקנות מישראל ולמכור לישראל, איננו רוצים לקנות מישראל ואיננו רוצים למכור לישראל. זו לא שאלה של פרט זה או אחר בתוך הארץ. אנחנו מדינה ואנחנו מאורגנים כמדינה, והשאלה היא מה המדינה רוצה. כמו בכל חוק לא שואלים מה כל אחד רוצה, מחוקקים חוק לטובת כל הציבור, זה פוגע בהרבה אנשים, אבל אם הם מפירים חוק זורקים אותם לבית־הסוהר. כך גם פה, "הארץ שלנו על־ידי מוסדותיה המאורגנים, בין אם זה פרלמנט או כנסת מסגלת את חקיקתה שאינה רוצה למכור או לקנות מישראל".

א. אבן: התכוונתי לחרם במובן שהערבים גורמים, למשל שמענישים בית־מסחר אמריקני.

7. ראה מס' 351.
8. ראה מס' 367, סעיף 1.

היושב־ראש השר מ. שרת: אני מגיע לזה, אני רוצה קודם כול לקבוע דבר זה. אינני בא לשנות את שפת הנאומים וההצהרות שלנו. איננו צריכים להקל על הערבים פה. להפך, זו סיסמה מתקבלת על הדעת, לא ייתכן שהם יחרימו אותנו ויתבעו פיצויים. אבל אם יש שיחה ויש שאלות קשות שנדע למה אנחנו מתכוונים ברצינות. זאת אומרת ביטול החרם פירושו יחסי שלום. זאת אומרת אנחנו רוצים יחסי שלום עם מדינות ערב בלי לעשות שלום. כמובן אם אפשר להשיג הסרת החרם, אבל עובדת השלום היא החשובה. אבל את זה, אם אנחנו מבינים שאי אפשר לדרוש מאמריקה שהיא תכריח את הערבים לעשות שלום, באותה מידה צריך להבין שאי אפשר לדרוש מאמריקה שתביא את הערבים לביטול החרם. אבל ישנה צורה מסוימת של חרם שביחס אליה יש לנו סיכוי, כמו למשל, הסברת עניין תעלת סואץ. אבל כאשר הם חורגים ממסגרת ארצם ומאיימים על גורם שלישי, מה שניסו לעשות עם גרמניה[9] – ומה שמפליא הוא שגרמניה עם הניאו־נאציזם של אדנאואר[10] עמדה בדבר זה. וזו הייתה הצלחה מזהירה לנו, כי גרמניה הייתה מוכנה מלכתחילה לכל מיני ויתורים, והיו אנשים שעסקו בזה וגם הם היו מוכנים, ואנחנו נקטנו עמדה נוקשה, וזו הייתה ההצלחה שלנו. אבל אז באה ההצלחה שלהם, הם הצליחו לטפל בדרישת הערבים בלי לקלקל את היחסים עם הערבים. הם גם עכשיו ביחסים מצוינים עם מצרים כמו לפני המרקחה. פה יש לממשלות מרחב של תמרון ופה יש שטח שנוכל בו לדרוש אולי מתוך סיכוי להשיג משהו.

עכשיו אני רוצה להעיר בשאלת השטח והגבולות. אני מקבל מאוד את הרעיון שעלינו להבהיר לעצמנו מה צריך להיות חלקנו ב־Mutual Adjustment, תיקוני גבול הדדיים, שאנחנו תמיד משתמשים בזה. תמיד כאשר אני נתקל בהנחה: שמעו־נא, בלי ויתורי שטח זה לא ילך, אז אני אומר אחת מן השתיים: או שלא ייתכנו ויתורי שטח או אם ייתכנו ויתורי שטח אז עשינו ויתורי שטח, אנחנו ויתרנו על חלק גדול מארץ־ישראל ממערב לירדן; ויתרנו על רצועת עזה. רצועת עזה מגיעה למצרים? על סמך מה? החלטת או״ם נתנה למצרים את רצועת עזה? מצרים ניצחה במלחמה זו? מדוע מגיעה לה רצועת עזה? ממלכת הירדן קיבלה בהחלטת 1947 חלק מארץ־ישראל ממערב לירדן? מדוע זה מגיע לה? אבל למען השלום אנחנו לא מעוררים את השאלה. פה יש כבר ויתור גדול, אבל אחרי הוויתור הגדול הזה צריך להיות יושר ושכל, יש גזירות גבול שהן לגמרי בלתי־אפשריות, לכן מה שאנחנו מתקנים זה לא שלוקחים שטח, אלא לא מסדרים 100% אלא 90%, אבל תיקונים ידועים הכרחיים.

בעניין השימוש בוועדות שביתת־הנשק והסכמי שביתת־הנשק. העניין פה שוברו בצידו. בעצם מר אבן אמר זאת: אם יהיה להם רצון אז אולי זו הדרך הנוחה ביותר, אם כי מי יודע, כי אם נגיע לפרק זה ויהיה רצון מצדם, מי יודע איזה מסיבות יהיו אז, ואולי זה יביא אותם לא להיזקק לזה. אנחנו צריכים לשמור תמיד אפשרות זו, אבל לא הייתי מציע שבמחשבתנו נתקשר לגישה זו באופן יותר מדי נוקשה.

9. ראה מס׳ 13, הערה 2 ומס׳ 28.

10. כך במקור וכנראה צ״ל: גרמניה של אדנאואר עם הניאו־נאצים.

אבל על־כל־פנים צריך להיות ברור, הסכמי שביתת־הנשק מקנים לנו זכויות משפטיות ידועות. על־כל־פנים הם נותנים לנו פתחון־פה לטיעון משפטי ידוע. ואם המדובר, ואם המטרה היא להביא את הצד שכנגד במצוקה, לדחוף אותו לתוך עמדה של התגוננות, לגרום לו צרות בפני איזה מוסד בינלאומי, אז בהחלט עלינו למצות כל האפשרויות שסעיפים אלה נותנים לנו. זאת לא אומרת שאנחנו יכולים בכל מקרה, בכל שלב ליזום פעולה, לנקוט פעולה, נניח לפנות למזכיר הכללי של או"ם ולהציע להפעיל סעיף זה או אחר, רק מפני שישנו והוא מקנה לנו זכות משפטית. אנחנו צריכים לשאול עצמנו מה תהיה התוצאה למעשה. יש רצון אצל הצד שכנגד ואנחנו על־ידי כך נותנים לו מוצא נוח, או שאין רצון, או שיענה או לא יענה, אז יחבל בדבר. אז אנחנו מקלקלים נשק זה ולא נוכל להסתמך עליו בעתיד.

זו אפשרות. אם אנחנו רואים סיכוי סתם למרר את החיים לירדן על־ידי זה שנעורר מחדש את בעיית סעיף 8[11] – אדרבה ואדרבה. אבל אל נשלה את עצמנו כי באין רצון מצד ירדן על־ידי זה שנמרר לה את החיים נביא לביצוע איזה דבר. נדע בבירור האם אנחנו מתכוונים להצלחה ממשית או אנחנו מתכוונים לרווח תכסיסי שנרד לחייה של ירדן.

הערה אחרונה. אני מסכים שלא צריכה להיות פרסומת על זה שאצלנו יושבת ועדה שעובדת בעניין הפליטים.[12] אני אומר זאת, כי הייתה פרסומת. לא הייתה צריכה להיות פרסומת על הוועדה וגם לא צריכה להיות פרסומת שיש במערכה אחת שלנו חוליה חדשה מיוחדת, שאני תולה בה תקווה רבה לטיפול במכלול זה של הבעיות. [.....][13]

כ. כ ץ: אני מבקש להגיד כמה דברים בלי להתייחס לפרטי הסעיפים שהובאו על־ידי מר אבן.

אני מעריך מאוד שישבו אנשים היודעים את העניין, דנו בדברים וכמיטב מחשבתם באו לידי סיכום. לעומת זה אני מבקש אולי להסיט קצת את שיווי־המשקל כלפי התכנון העתידי שלנו. אני מעריך מאוד פעילות מחשבתית בקשר עם תכנון

11. סעיף 8 בהסכם שביתת־הנשק ישראל–ירדן שעניינו הקמתה של ועדה מיוחדת מורכבת מנציגי שני הצדדים ותפקידה לנסח הסדרים שתכליתם להרחיב את ההסכם ולשפר את דרכי ביצועו. (ראה כרך 3, נספח ה.)

12. הכוונה לוועדה לבירור שאלת הפליטים הערבים שמינתה הממשלה בישיבתה ב־21 ביוני. חברי הוועדה היו: ד. הורוביץ, י. וייץ, ז. סוזאייב, י. פלמון, מ. שטנר, א. לבבי ומ. קרמר. ההחלטה על דבר הקמת הוועדה לא פורסמה רשמית. בדצמבר 1953 סיימה הוועדה את עבודתה ומסרה דין־וחשבון לשרת שכיהן כממלא מקום ראש הממשלה.
הוועדה הגיעה למסקנה ששאלת הפליטים היא "אולי המרכזית מבחינה מדינית ומבחינה בטחונית ובפתרונה הדרך לקראת שלום קבע" והמליצה על תכנית ליישובם של הפליטים במדינות ערב. היא העריכה את מספר הפליטים ב־700 אלף ואת הוצאות שיקומם בירדן, סוריה ועיראק ב־300–350 מיליון דולר. המלצת הרוב הייתה לגייס את הסכום הזה "על־ידי מימוש התשלומים האחרונים של השילומים." חברי הוועדה הניחו שהרעיון הזה יעורר התנגדות ציבורית ומוסרית, והמליצו אפוא להשיג את הכספים האלה על־ידי מלווה מארצות־הברית שהחזרתו תובטח מן השילומים. י. וייץ התנגד להצעה הזאת ועמדתו צורפה כדעת יחיד לדו"ח הוועדה. וייץ טען כי "אין להעלות על הדעת שהשילומים מגרמניה ישמשו באיזו צורה שהיא" לפתרון בעיית הפליטים הערבים. "יש בזה יותר מאשר פיגול", טען, ואין לעשות זאת במסתרים כפי שהציעה הוועדה. הוא הציע לפנות ישירות אל העם היהודי לגיוס הסכום הדרוש והביע את ביטחונו שפנייה כזו תישא פרי. (ראה דו"ח הוועדה ומכתב נלווה מאת ד. הורוביץ אל מ. שרת, דצמבר 1953, 130.15/3743/10. ראה גם ישיבת הוועדה ב־15 בספטמבר 1953, 130.02/2401/22.)

13. פסקה העוסקת בסדר־היום של הישיבה לא הודפסה כאן.

מדיני והכנת תכנית מצדנו על מה אנחנו מוכנים לוותר ועל מה איננו מוכנים לוותר, ומה התכסיס הטוב ביותר לשולחן ירוק כאשר נשב לשולחן ירוק. אך הבעיה היא אחרת. הערבים נמצאים במצב של נוקשות וכל רעיון שלנו בעניין שלום בעיניהם זו רדיפת שלום. בעניין זה יש נסיגה רבה לעומת השנה הקודמת. אם ישנה חוליה מיוחדת במשרד החוץ היא צריכה לתכנן לא רק את התנאים לשולחן הירוק, אלא אולי לפני זה צריכה לתכנן שחייה נגד הזרם, ונדמה לי שנגד הזרם השחייה אפשרית ברוב השטח מתחת לפני המים. תכנון של פעולה דיברסנטית קודם לכל תכנון אחר.

מתי דיברו וקיוו האמריקנים לשלום? – כאשר הם היו סבורים, אולי בשטחיות רבה, שיש מצרים ויש ירדנים שרוצים שלום. כאשר אנחנו יכולנו להצביע על מאמרים בקהיר שהיה בהם ביטוי מסוים להחלשת נוקשות הערבים. עתה הולכים ונעלמים הגילויים האלה. אם אנחנו רוצים שתהיה אי־פעם הכרזה, כפי שמר אבן הזכיר שיהיו ערבים שיגידו: לא החזרה של פליטים; ויהיו ערבים שיגידו שאין זה הכרחי, אלא יגידו שיסתדרו אחרת מאשר דורשים כל הערבים הקיצוניים.

לכן, לדעתי, יש צורך לתכנן פעולה דיברסנטית ממש. קשה לקוות שיוגשם משהו אם לא תהיה נכונות בממשלה כולה לראות את הדברים בחומרתם. אם למשל תהיה מחשבה כאן שצריכים לארגן אי־שביעות־רצון בין הפליטים, אם ידאגו שחלק מהפליטים יקבלו תנאים אחרים ועל־ידי זה יהיו אולי נהנים, אם זה עולה כמה מיליונים, אם ישרור הלך־רוח כזה בשטח זה לא נתקדם. לדעתי עלינו במתוכנן להכניס דמורליזציה בין הערבים. כל הושטת יד שלנו לשלום למעשה גרמה אצל הערבים להרגשה שאנחנו מבקשים שלום. זו נקודת החולשה שלנו. לכן אם הם רוצים ברעתנו ולא בטובתנו הם צריכים להתעקש. המסקנה היא אפוא שאנחנו דווקא נהיה יותר נוקשים. אם יש ביטוי נגד ג׳סטה, בהחלט נגד ג׳סטה, בכל מקום למצוא נהנים ממנו ולדרוש ממנו תמורה.

במשך השנתיים האחרונות לא הייתה אצלנו מחשבה על פעולה בקרב הפליטים, שצריך לעורר אינטרסנטים בתוכם שיסתפקו במשהו שלא יהיה לפי הסידור הכללי שאחריו בא שלום.

היושב־ראש השר מ. שרת: מה זאת אומרת, לשלם פיצויים לחלק?

כ. כץ: ייתכן מאוד, כדי להתחיל בפעולה. לא נפתור את החרם על־ידי זה, אבל נחדיר בין פעילי החרם גיס חמישי שיפעל נגדו. אפשר לשבור את החרם על־ידי עידוד הברחות, על־ידי עידוד המסחר ועל־ידי עידוד הנהנים ממנו למרות שהם עומדים במגע עם אנשי החרם יגיע[ו] למסקנה שלא כדאי להם לקיים אותו.

בכל פעם שאנחנו עומדים בפני מסיבות כאלה אנחנו נרתעים. אבל כאשר אנחנו נרתעים אנחנו הולכים ודורכים במקום אחד. עם כל הקפאת התכנון של השלום לאותו זמן כאשר תבוא השעה, יש צורך בדבר מיידי לשבירת החזית הערבית על־ידי יצירת גופים נהנים־מעוניינים. אם זה ייבצר מאתנו נצטרך שוב לראות שאנחנו דורכים במקום אחד.

ג. רפאל: אני רוצה להתעכב בנקודה אחת מעשית בלבד, ואני מתכוון להציע הצעה מיוחדת לדיון ולהחלטה. המסקנות ששמענו עליהן בוודאי ידונו ויפרשו אותן עוד, ונציע עוד לגבי סעיפים שמוסכמים באופן עקרוני תכניות ביצוע. אני רוצה להתרכז בעניין האיבה הכלכלית. אני מלימוד העניינים המועט ומתוך הסתכלות בהתנהגות הערבים בזירה הבינלאומית באתי למסקנה שהם חושבים שהאיבה

הכלכלית זה הנשק החשוב ביותר בידיהם להחנקת ישראל. בחזית הזאת של המלחמה הכלכלית הייתה ידם על העליונה במשך כל השנים. ייתכן מתוך זה שלא ידענו להשיב, או מתוך זה שאיננו יכולים להשיב. אני חושב שהגענו לנקודה שעלינו לרכז מלוא המרץ שלנו, להשיב מלחמה שערה על המלחמה הכלכלית. אני מוכן לכלול אפילו בעניין זה את החרם הערבי ולא רק את ההסגר. ואם השר אומר שאי אפשר להכריח מדינה ערבית לנקוט פעולות כלכליות מסוימות ומדיניות כלכלית מסוימת, יש לזה תשובה שצריך לנסות להפעיל את האינטרסים המדיניים והכלכליים של המעצמות הגדולות על־מנת להטיל לחץ על הערבים שיביאו לשינוי במצב הקיים. לא אכנס לפרטים. על־כל־פנים כיום התפתחה הדוקטרינה הבינלאומית בשטח זה, שהאו"ם מגנה תוקפנות כלכלית כמו שהוא מוקיע תוקפנות צבאית. רק אשתקד נתקבלה החלטה המבט[יח]ה עזרה למדינות הנתונות ללחץ כלכלי עוין.

(מ. שרת: גם כאשר אמריקה נוקטת צעדים של חרם כלכלי בארצות אחרות נגד ברית־המועצות?)

גם בחוק של סיוע הדדי ואמריקאי מופיעים מושגים דומים בהם יש נקודות אחיזה לגיוס תמיכה נגד האיבה הכלכלית של הערבים.

אנחנו מפקפקים ברצונה של אמריקה להטיל את רצונה בשטח זה. אביא כאן שתי דוגמאות. כאשר הגרמנים ניהלו משא־ומתן עם הבנק הבינלאומי על־מנת לקבל אשראי גדול למימון מפעלי פיתוח במצרים הודיע להם מנהל הבנק באופן מפורש, שכל זמן שמצרים לא תגיע להסדר עם אנגליה בעניין סואץ הבנק לא יסייע לה. אילו היינו יכולים להשפיע שיוסיף למה שאמר בלק בעניין ולהגיד "להסדר היחסים עם ישראל", היה זה משפיע לא מעט על ממשלת מצרים. או למשל בנוגע לירדן. אמריקה יכולה לעמוד על כך שלא תסייע לביצוע תכנית הירמוק כל זמן שלא תהיה הבנה בין ישראל והירדן בענייני המים. במקום זה היא תמיד נותנת תשובה משתמטת. לכן יש לעשות מאמץ להשפיע על דעת הצמרת באמריקה בכיוון זה.

לכן, אני אומר שאנחנו מוכרחים היום לפתח שיטות לחץ על מדינות ערב ולהפריע להן בעניינים החשובים להן. אני חושב שאחד התפקידים שלנו הוא לפתח שיטות חדשות ולרכז תשומת־לב המשרד למשימה זו.

היושב־ראש השר מ. שרת: לפני כמה חודשים באנו למסקנה במשרד כי רצוי להקים חוליה מיוחדת לפעולה נגד החרם. להתקפה שכנגד. עכשיו התפקיד הזה צריך להיכנס למסגרת הלשכה שלך.

ג. רפאל: במידה שהמשרד מתרכז בנושא אחד, במשימה אחת מסוימת, הוא מסוגל לפתח יוזמה ותנופה.

היושב־ראש השר מ. שרת: אבל זה אף פעם לא היה על פי בחירה חופשית של המשרד.

ג. רפאל: המשרד החליט בשנת 1951 לעשות מבצע מרוכז ומתוכנן בעניין ירושלים. ואני חושב שהיה מוצלח והביא תוצאות. אם אנחנו יכולים היום להגיע לתכנית מעשית בעניין האיבה הכלכלית, יש למשרד כוח לגייס כוחות נוספים.

המגמה המרכזית שלנו כרגע צריכה להיות להביא לצמצום ואם אפשר לחיסול האיבה הערבית בכל השטחים, רק אחרי זה יבוא תורו של השלום.

י. פלמון: אני הייתי רוצה לייצג פה את ערביי פלשתינה, כי יושבים יהודים באי־כוח מדינת ישראל מצד אחד ונציגים סוריים, מצריים ועבר־ירדנים מצד שני,

דנים ומחליטים החלטות, אבל למעשה הבעיה, אם אפשר לקרוא לה כך, זו הבעיה הפלשתינאית, אנחנו לא בודקים מה אומרים על זה הפלשתינאים. אמנם ארצות ערב הצליחו להכניס לשירות זה כמה פלשתינאים, אבל זה לא פותר את הבעיה. אם נתבונן לבעיה הפלשתינאית, זו לא רק בעיה כלכלית, זאת אומרת אם ניתן שיקום או ניתן פיצויים בזה לא פתרנו את הבעיה. זו גם בעיה פוליטית וגם בעיה חברתית. ובבעיה הזאת כלול ניגוד משונה במידה מסוימת. אם כי הבעיה הפלשתינאית היא הבעיה שיצרה את האיבה אלינו הרי למעשה אם ננסה לפתור אותה ונבוא במגע עם הפלשתינאים, שהם כועסים על הארצות הערביות לא פחות משהם כועסים עלינו, ייתכן שדווקא אותם הפלשתינאים יהוו את הגורם שייטיב את יחסינו עם המזרח.

לדוגמה. יש תכניות של הגדה המערבית של הירדן. יש תכניות של כלילת גם בעיות השיקום וגם בעיית הפיצויים במפעל אחד. זאת אומרת להחזיר גם את העטרה החברתית, כי אנחנו צריכים לדעת מה זה שיקום. אם אנחנו עושים שיקום לערביי פלשתינה זו מהפכה חברתית, מהפכה חברתית שבאה מבחוץ ולא מהפכה חברתית שבאה מפנים. אם נכלול את עניין השיקום עם הפיצויים אנחנו יכולים ליצור "פלשתינאות" חדש[ה]. יש לזה סיכויים רבים.

אני חושב שבתכנית שלנו לגבי ארצות ערב אנחנו חייבים לחדש את הקשר שלנו עם הפלשתינאים ולחפש כאן או דרך שתביא לפתרון הבעיה, או דרך שתביא למסקנה שהיא אינה ניתנת לפתרון, אבל עצם הדיבורים על כך ישנו את ההרמוניה בין הערבים במגעם אתנו. לדעתי אנחנו חייבים לעשות זאת.

אם מדברים על איבה ערבית, לערביי הארץ אין איבה עמוקה כלפינו; לעומת זה אם נשאיר 800,000–900,000 פליטים שלהם הזקנו מבחינה פוליטית, חברתית וכלכלית, הרי איבה זו לא תחוסל לא בחמש שנים ולא בעשר שנים. ייתכן שתלך ותיהפך לנושא ללימוד של היסטוריה בבתי־הספר והם יתחילו לחפש דרך כיצד להשמיד את ישראל.

עוד כמה הערות. לי נדמה שהערבים אינם שונאים את אמריקה אני מדבר באופן כללי מפני שאמריקה או אנגליה עזרו ליהודים. דומני, ואני אומר זאת אחרי בדיקות די מבוססות, כי הערבים שונאים אותנו, כי הם רואים בנו ראש־גשר למערב, והם שונאים זרים, הם שונאים אנשים שבאים ונותנים להם עצות ואוכלים את כל טוב הארץ. יש לזה תופעות שליליות, אבל זו תופעה. לכן, אינני יודע אם יש לנו עניין לא להתחיל בעידוד מחשבה חדשה. היא לא מוכרחה להיות מחשבה רשמית של מדינת ישראל, באשר ישראל יכולה להיות ראש־גשר, אבל זה תלוי ביחס הארצות הערביות אליה.

א. ל ב ב י: הקושי שבדיון שלנו הוא שאנחנו בעת ובעונה אחת מנסים לדבר כלפי עצמנו, כלפי התנועה וכלפי הגויים, והצרה היא שלכל חזית וחזית יש לנו עמדה שונה. שעה שאנחנו אומרים שהנה אין כל הכרח כי השלום יבוא במהרה, מיד אנחנו נכנסים להלך־רוח של "פ[נטיזם ?]" ממושך של חידוד העמדות שאפשר לנגח בהן את הערבים, שאפשר להדוף בהן את ההתקפות הערביות הפוליטיות, ואז אנחנו יוצרים לעצמנו ארגומנט מסוים שהוא מועיל מאוד ונחוץ לנו מאוד, אבל לא מקרב במאומה את הפתרון עצמו.

שעה שאנחנו מנסים לדבר על פתרון בעיית הפליטים, אז הרעיונות שעולים על הפרק הם מסוג אחר לגמרי, הם סותרים את כל הטיעון שלנו. אם לדבר על עניין

הפליטים כפי שעמד קודם, אנחנו משתמשים בדוגמה היסטורית של לויאליסטים שאף פעם לא קיבלו פיצויים. זה טיעון טוב בשביל ויכוח, אבל אין בו רעיון. לו הלויאליסטים האלה היו 800,000 איש שיושבים בגבולות אמריקה, זה היה הופך משנה לשנה לבעיה יותר חמורה, ובמקום למצוא פתרון ההתפתחות הייתה אחרת.

גם אני חושב שלפתור או לצמצם את בעיית הפליטים זה האינטרס החיוני שלנו. אני חושב שזה העיקר, כלומר, שבעיית הפליטים זו עובדה כל־כך גדולה שהיא מוכרחה להיות בעוכרינו, עם מנהיגות או בלי מנהיגות. היא תמיד תמצא לעצמה ביטוי בעיני העולם הנאור באמצעות כל מיני פוליטיקאים ערביים. כל זמן שיש מאות אלפי פליטים אלה, יש נתון כזה שמוכרח להיהפך לסכנה חמורה ואולי מכריעה בשבילנו. על כן אני גורס תשלום פיצויים ללא תמורה אחרת זולת התרומה לפתרון הבעיה. נדמה לי שהדרך הנכונה היא דווקא לנסות ללכת בדרך המונית. לו היו 50 מיליון דולר לא הייתי משלם לבודדים אלא הייתי מנסה לגזול מהם את ההמונים. הצעקה הקובעת יותר היא של ההמונים הללו כל זמן שהם במצב זה.

עניין המלחמה הכלכלית. לי נדמה שיש פה שלושה עניינים. ראשית, מה שעושות מדינות ערב לגבי המשק שלהן. שנית, הניסיונות שהם עושים להזיק לנו על־ידי החרמות של חברות, לחץ וכו' בארצות אחרות. שלישית, ההסגר. כמובן שוב פעם אין זו בעיה משפטית שביסודה אינה בעיה כלכלית, אלא יש פה בהחלט פרימט פוליטי. בכלל יש מלחמה כלכלית בעולם. הייתה כאן קריאת־ביניים של השר על המלחמה הכלכלית של אמריקה כלפי ברית־המועצות. אמריקה אינה מדברת רק כלפי עצמה, אם מישהו שלח פניצילין לבולגריה, אמריקה הופכת את העולם.

השאלה מה הסיכויים. הסיכויים להתערבות המעצמות לדעתי כיום הם טפשיים למדי. אם אמריקה מוכנה לשלוח נשק למדינות ערב בלי כל תנאי, זה בכל־זאת נשק, מפני שהיא חושבת שלא כדאי בפעולה אקטיבית ולא בפעולת ריסון, קשה להניח שתהיה מוכנה בו בזמן להכריח או ללחוץ על מצרים שתנקוט במדיניות כלכלית שונה כלפי ישראל. לא מפני שזה בניגוד לפעולות הכלכליות, אלא מפני שזה לא הולם את קו מדיניותה.

לעומת זאת בעיית ההסגר זו בעיה שמתאים להטריד בה בסיכוי ניכר את העולם, על אחת כמה וכמה שאפשר לתת לה ביטוי של מפנה לא עקרוני של צמצום ההסגר, של מאבק על סעיפי ההסגר.

הערתי השלישית לגבי העניין שהופיע בדיון זה רק בדרך השלילה, ואינני יודע מדוע. הוא הופיע בדרך השלילה כאשר ציטטו איזה פקיד אמריקני "שתקוותם של הערבים היא רק להחריב אתכם מבחינה כלכלית." אני חושב שאין זו אמת היסטורית, זו יכולה להיות אמת פסיכולוגית. יכול להיות שבשלב מסוים הרמטכ"לים הערביים אינם חושבים על התקפה על ישראל והמצב המדיני סותר זאת לגמרי, ושהמדינאים והפקידים הערבים רק מדברים כך. האמת ההיסטורית היא שכל זמן שיש סכסוך בין ישראל לבין ערב סכנת מלחמה וסכנת השמדה זה דבר שכל פעם יכול לעלות על השטח, וזו התקווה התת־הכרתית הסופית של הערבים. לו היו מגיעים למסקנה שזה לא יהיה אז החזית הערבית הייתה מתפוררת. רק מתוך אינרציה ודיבורים דמגוגיים על שאלת הפליטים אין אפשרות לקיים דבר זה. אבל זה בפירוש כולל בשלב מסוים את הרעיון של החנקה על־ידי חרם. לא כל שכן, אני בטוח שאנחנו לא צריכים לתת להרגשה כזאת להשתרר במוחותיהם של הערבים, שלהחניק את מדינת ישראל בדרך

זו זה לא הדבר המכריע. יש להביא אותם למסקנה שקיימת סכנה כזאת. זה מסביר את הפעולות שלנו והתגובות כעובדות שנעשו בלתי־מובנות כאשר פקיד אמריקני אומר שהם חושבים לחסל אותנו. כל אחד יודע שעל־ידי חרם אי אפשר לחסל אותנו. שישתעשעו הערבים בתקווה זו.

ש. בנדור: אני למעשה לא חשבתי שאנחנו בישיבה זו ניכנס לבעיות השונות שדיברו עליהן בכנס בפאריס, כי אם נדבר פחות או יותר על הקווים הכלליים של ההמלצות האלה, ורציתי להגיד מלים אחדות לא לעניינים עצמם, כי אינני חושב שנוכל לדון בהם במסיבה כזאת ובלי הצעות מפורטות, אלא אני אדבר קצת מסביב לעניין.

אני מקדם בברכה את המסקנות של ההתייעצות הזאת במידה שהן משקפות את חזית התקפת השלום שלנו. אני הייתי אחד מאלה שפקפקו בחריפות ההתקפה שלנו, ואם חריפות ההתקפה תביא לשיחות ישירות, ואנחנו לא נהיה מוכנים לשיחות האלה. על־כן אני רואה בברכה את האטת ההתקפה.

היושב־ראש השר מ. שרת: ההתקפה הואטה מזמן, כבר בשנה שעברה היא הייתה על הערבים ולא על השלום.

ש. בנדור: אבל זו הפעם הראשונה שאנחנו עדים להסכמת השגריר שלנו באמריקה להחלשת התקפת השלום. אני באמת מצטער שמר אבן היה צריך ללכת, כי רציתי לומר זאת באוזניו.

באותה מידה אני מצטער לפרסומת שניתנה לתפקידו החדש של גדעון [רפאל] בכנס הזה בפאריס. אחרי הכנס פורסמה הודעה, אני מתאר לעצמי שלא על־ידי האחראים לכנס, שכאילו ישבו ודנו ותכנית שלום עם ערב מוכנה בידינו, ואל למדינות אחרות להתערב. אנחנו נדע איך להסתדר. כל כוונה כזאת, ואני רואה כוונה מסוכנת כזאת במה שאמר אבן בארוחת הפרידה לגדעון, מטילה אחריות גדולה ביותר עלינו. כאילו אנחנו מסוגלים להשכין שלום; כאילו כל האחריות שלום עם ערב מוטלת עלינו. לדעתי זו כוונה מסוכנת.

אני מקדם בברכה את המחשבה שכל דיבורנו על שלום יהיה דיבור תכסיסי כל זמן שאין תשובות לדרישות הערביות. ואני רואה את עיקר התפקיד של האנשים שיעסקו בזה במשרד לא כל־כך בהכנת הדרכים לשלום, אלא בהכנת פתרונות לאותן הבעיות הקשות שיעמדו בפנינו. בעיית הפיצויים היא בעיה אחת, בעיית גורל פליטי הרצועה היא בעיה שנייה. ויש בעיות דומות.

הערתי האחרונה. אני רואה שאלה שהשתתפו בכנס הזה עשו קפנדריה. דהיינו, הם מדברים על קרן פיצויים, כאילו יש החלטה שנייסד קרן פיצויים. אם אני זוכר אל נכון אין כל החלטה כזאת. הוטל על ועדה לבדוק את כל השאלות הקשורות בפיצויים לערבים. אני חושב שהקמת הקרן הזאת גם כן תגרום לנו צרות רבות. הייתי מציע לא להוסיף לדבר עליה כל עוד לא ברורה לנו דרכנו בקשר לפיצויים בעד הרכוש הערבי.

י. תקוע: הבעיה הזאת של התניית תשלום הפיצויים על־ידינו בגמר החרם הכלכלי, זו שאלה לאיזה פתרון זה מביא. אני רשמתי לי כמה הערות כאשר שמעתי כאן מסקנה זו. הערתי הראשונה. אינני רוצה לחזור על מה שכבר נאמר, אבל השר הזכיר דבר אחד: הצגת העניין כלפי הצירים. אני חושש מדבר אחד, אם לא נשנה את ההחלטה לשלם פיצויים בגמר החרם, שזו הצגת הפנייה הזאת כלפי חוץ.

נדמה לי שההבדלים בין בעיית האיבה הכלכלית לבין בעיית תשלום הפיצויים על־ידי ישראל הם כה ניכרים שאין כלל צורך להיכנס לוויכוח על פרטים אלה. אבל כאשר אנחנו מדברים על תשלום פיצויים קשה להסיר את המלה ג׳סטה. אינני מבין איך אמריקני ששומע זאת יקבל זאת, בזמן שחוייבנו על־ידי החלטה אחת, החלטה עם הסתייגות לא רק לשלם פיצויים, אלא להחזיר פליטים. מבחינתנו אנו זה לא חסד שאנחנו עושים לפליטים, זה פתרון בעיה קשה שמטרידה אותנו. ברגע שאנחנו מתנים תשלום פיצויים בגמר החרם הכלכלי אנחנו מוסרים לערבים קלף מדיני מוסרי ממדרגה ראשונה. הקלף הוא שהערבים יטענו בקלות שהנה היהודים דורשים שאנחנו נתקן מה שהם גרמו לו. בזמן שהם בעצמם מסרבים אפילו לתרום לאותו מצב שנגרם על־ידם. את הטענה שלנו אפשר בקלות לסתור ובאותו רגע שאנחנו משתמשים בה היא נהפכת למעשה לקלף שאפשר להשתמש בו כדי לדחות את פתרון בעיית הפליטים במקרה שמדינות ערב מגיעות למסקנה שעליהן להתמיד בהתנהגותן בעניין הפליטים.

הערה שלישית באותו עניין. לבעיית תשלום הפיצויים יש שלבים שונים. ולפי דעתי אין צורך כעת לקבוע אם אנחנו אמנם נתנה תשלום זה בגמר החרם או להפך, לצאת בהודעה מפורשת שאנחנו מוכנים מחר לשלם פיצויים. יש שלבים קודמים שאנחנו למעשה טרם נכנסנו לתוכם. קודם כול השלב של עיון והערכה. אנחנו נמצאים הרי בחלק השני של שלב הערכת ערך הרכוש הערבי כאן. השלב השני הוא ארגון התשלומים. הקמת איזו שהיא פרוצדורה. כך שאין צורך בשלב זה, לפי דעתי, להגיע להכרעה מדינית פומבית שתוצג כלפי חוץ, אם נתנה או לא נתנה תשלום הפיצויים בגמר החרם.

רציתי להתייחס כאן למלים של ששון, כפי שנמסרו על־ידי מר אבן, שהתקפת השלום שלנו פוגעת בעניין. אני חושב שאין חולקים על כך, אבל נדמה לי שבקשר למה ששמענו על האיבה הכלכלית, אותם השיקולים שהושמעו נגד התקפת השלום חלים אולי במידה יותר גדולה דווקא על האיבה הכלכלית. ברגע שאנחנו יוצאים עם טיעון נגד האיבה הכלכלית אנחנו מוכיחים ומציגים בפומבי כלפי חוץ את החולשה שלנו והפגיעות בנו כתוצאה מהאיבה הכלכלית. נדמה לי שדווקא את ההתקפה על שלום – אני מוכן פה להגיד שכאשר אני מדבר על התקפת השלום אני מתכוון להתקפה של שלום על הערבים, וברור שזו התקפה תכסיסית, אפילו נרצה להגיע כעת לשלום על־ידי התקפה כזאת, ברור שלא נצליח לאור הסתייגות אחרת מתמדת של הערבים.

בהתקפה תכסיסית זו של שלום יש מקום רב למסגרת הסכמי שביתת־הנשק. השר הזכיר את האפשרות להשתמש בהם כתכסיס להתקפת השלום. עד עתה לא ניצלנו זאת במידה מספקת. עובדה היא שהפשע הקשה ביותר בכל מסגרת שביתת־הנשק הוא הפשע של מדינות ערב המסרבות לקיים אותן ההוראות של ההסכם המדברות על התקדמות לקראת שלום. וישנם גם סעיפים אחרים, כגון סעיף 8 שאינם מקיימים. אבל אם אנחנו מקבלים שמסגרת זו היא מסגרת שנצטרך לחיות בה במשך תקופה מסוימת, נדמה לי שיש לחשוב לא רק על ניצול או מיצו[י] מדיני של כל אותן ההוראות, אלא גם על ניצול ומיצו[י] מעשי. אני מתכוון לניצול להתקדמות טריטוריאלית־מדינית. כוונתי היא לאותם השטחים הקטנים שנמצאים כעת תחת סימן שאלה רב ובוודאי היינו רוצים, בהסדר של שלום, לקבוע את עתידם: האזורים

המפורזים. אני חושב שיהיה צורך להתקדם באזורים אלה כפי שחשבנו לעשות בצפון ובדרום, על־ידי התיישבות, על־ידי כניסתה של המשטרה בדרום.

ייתכן מאוד שנגיע למסקנות יותר רחוקות, אבל כוונתי שברגע שאנחנו מגיעים למסקנה שהסכמי שביתת־הנשק הם לא לשנה, אלא לחמש שנים, עלינו להשיג מה שהיינו רוצים להשיג על־ידי התקדמות מעבר לאותם ההסכמים במסגרת אותם ההסכמים.

הזכרתי קודם את האזורים המפורזים; ישנה גם שאלה של שטחי ההפקר. אנחנו עומדים להתחיל בתכנית ליד שטח ההפקר בלטרון שתציף חלק ממנו במים. כתוצאה מזה אני מתאר לעצמי נחתור לאותה חלוקה שפעם כבר אושרה באופן עקרוני גם על־ידי ירדן וגם על־ידינו של אותו השטח של לטרון. ברור שנוסף לזה יש צורך להסביר שהמסגרת אותה אנחנו מנצלים על־ידי פעולות חד־צדדיות אינה מספקת כדי לספק את כל הצרכים של יחסי ישראל–ערב, משום כך אנחנו צריכים להתקדם על־ידי הסכמים דו־צדדיים בכל הבעיות כמו בבעיית המים.

בקשר לבעיית המים, לפי דעתי, דווקא בהתחשב עם התחלת הפעולה בצפון חשוב לצאת באיזו פעולה בדבר תכנית הירמוק.[14] חשוב להקים רעש בעניין הירמוק וגם ההתקדמות לביצועה. מסרנו איגרת לאמריקנים[15] והחלטנו להגיש העתק לאנגלים ולצרפת. כדאי לשאול את האמריקנים לתגובתם לאיגרת זו. כדאי להגיע גם למסקנות מסוימות מעמדתם של האמריקנים בשנה החולפת בה ניהלנו משא־ומתן. המסקנה היא שהם בעמדתם קובעים שבאזור זה כל מדינה ומדינה רשאית להשתמש במים בשטח שלה בלי להתחשב בשכנים שלה.

ל. כהן: רצוני להעביר את השיחה למסלול אחר. אינני יודע על כל מה שדובר בפאריס, אני מניח שנקבל את הפרוטוקול הזה. ראיתי את המסקנות שהוכנו על־ידי גדעון רפאל, ושמענו כאן היום את דבריו ואת דברי מר אבן. נדמה לי שכל מה שנאמר לא נוגע לעניין. פה דובר על כל מיני דרכים וגישות: ועדות שביתת־הנשק; בעיית הפליטים וכו׳, כל זה אינו נוגע לעניין השלום, השלום זו בעיה פסיכולוגית.

היושב־ראש השר מ. שרת: הבעיה היא כיצד להוליד את הרצון לשלום.

ל. כהן: לפני שנה היה רוב של שני־שליש גם במליאה בעד ההחלטה של משא־ומתן ישיר, האם על־ידי כך היינו מביאים את הערבים לשלום? הפעולה התכסיסית חשובה מאוד כדי להשמיץ את הערבים בעולם, אבל אין זה דבר מיוחד. השלום זה מצב פסיכולוגי. יכולים לכוף שלום על מישהו? גם שלום ורסיי לא היה שלום. פה קרה דבר יוצא־מן־הכלל, ישנה אומה ערבית שלפני 700 שנה עמדה בראש התרבות האנושית, והנה עכשיו היא מקבלת מכות מכל צד והיא מקבלת את המרות של המדינות ה[מ]ערביות. ואיך זה קורה שהיהודים המדוכאים האלה נותנים להם מכה ניצחת, ולא רק שנותנים להם מכה ניצחת, אלא מתיישבים בארצם, יושבים ומתחזקים. במצב פסיכולוגי כזה איך יכולים לדבר על שלום? אם תסדר היום את כל הפליטים ותתן להם כסף, וכל אחד ימצא את ביתו וגנו, האם על־ידי זה נפתור את

14. ראה מס׳ 139 והערה 1 שם.
15. ראה מס׳ 291.

בעיית השלום? גם אני רוצה בשלום, אבל אני רוצה לראות את המציאות כמו שהיא, ורבותי, זה חשוב.

אני חושב שאנחנו מוכרחים לעשות מאמץ כדי להשפיע על הערבים לעצם העניין, וגם להציג את העניין בפני דעת־הקהל בעולם. ייתכן שזה יקח 10 שנים, כמה הייתי מוכן לתת כדי שיקחו את 700,000 הערבים ויסדרו אותם בעולם. לבעיית הפליטים צריכים למצוא פתרון, אבל זה לא יקרב אותנו לשלום.

אני שואל: איך מתגברים על בעיה פסיכולוגית כזאת. יש ניסיון בעולם בשטח זה. קרה כבר לא פעם שהצרפתים קיבלו מכה ניצחת מהגרמנים, ואז התפתחה בלב האומה הצרפתית המחשבה על רוונז' ועל שיטה זו חונך כל הנוער הצרפתי. אז עמד בראש גרמניה ביסמרק והוא הבין זאת, הוא רצה לנצל דבר זה וכוונתו הייתה להעביר את צרפת לפוליטיקה קולוניאלית. הוא דחף את צרפת לקראת פוליטיקה קולוניאלית והיה מעוניין להוציא אותם מאירופה, ועל־ידי כך לתת להם סיפוק נפשי. גם זה לא עזר.

היושב־ראש השר מ. שרת: אותו דבר עשתה אנגליה לגבי גרמניה כאשר נתנה לה מושבות באפריקה וזה לא עזר.

ל. כהן: אני חושב לפעמים איך נוכל להתגבר על זה. עלולה לבוא סכנה יותר גדולה. נניח, למשל, המשא־ומתן בין מצרים ואנגליה לא יצליח ותהיה מלחמה באזור זה ואנחנו נבוא לעזרת המצרים. אמנם זה דמיוני, אבל נניח דבר כזה. זה יעשה רושם על העולם הערבי. הם יאמרו: סוף סוף הם אחים שלנו ורוצים להוציא את הזרים מפה.

אני יכול לתאר לעצמי שיש בידינו נכס כלכלי ענקי; חשבנו שנוכל לתת פיצויים לעולם הערבי, אבל המצב הנוכחי אינו מרשה זאת עכשיו. נניח נעשה דבר ביסמרקי ונפנה את העולם הערבי להתפתחות גדולה בכיוון אחר, איזו אימפריה ערבית, או התפתחות לקראת אימפריה ערבית באפריקה. אמנם אני לא מעוניין בזה, כי ברגע שאני מקים כוח ערבי גדול הוא יפנה נגדי ויראה כתפקידו הראשון להרוס אותי, וזה יביא לתוצאות בלתי־רצויות לנו. אני שואל את עצמי בכל־זאת: איך יכולים להביא את הערבים לקראת זה?

אני רוצה לנסות לענות על זה. במידה שאנחנו יושבים פה ומתחזקים אני סומך על הפטליזם הערבי שהם ישלימו עם עובדת קיומה של מדינת ישראל. זה יקח זמן. אני חושב שחיזוקנו הכלכלי והעובדה שאנחנו כאן, ומשנה לשנה אנחנו מתגברים על הקשיים שלנו, זה בסופו של חשבון יביא את הערבים להשלים עם המציאות הזאת.

לכל הדברים שהובאו בתזכיר יש ערך, אבל אינני רוצה לרמות את עצמי שבדברים אלה נוכל להגיע לשלום. רק הזמן, חיזוקנו הכלכלי וקיומנו כאן יכול להביא לזה.

היושב־ראש השר מ. שרת: מה שאתה רוצה לומר הוא: זה לא יעזור לכם בשום דבר, אל תעוררו ואל תתרוצצו, הזמן יעשה את שלו.

ל. כהן: לא רק הזמן אלא התחזקותנו פה.

היושב־ראש השר מ. שרת: אבל לא בידיו של גדעון [רפאל] לעשות זאת.

ל. כהן: אמרתי שאני מעריך את כל התכניות האלה, אבל אינני יכול להשלים עם ההנחה שזה יביא לשלום.

י. הרצוג: לדברי השר ביחס לעיצוב דעת־קהל יהודית בעולם לשאלה זו. הייתי מציע שנסביר כל עוד קיים המצב הנוכחי אין אפשרות של השלמה.

לגופן של ההצעות. אילת הביע חשש רציני שעם כריתת הסכם בעניין תעלת סואץ יש לצפות לשינוי הגישה הבריטית בכללותה לבעיית המזרח הקרוב. זה יכלול את כל המכלול הזה. אנחנו עדים שהמגע האמריקני הערבי הנוכחי או פיוס ערבי יכול להוליד מחשבות פיוס יותר חזקות. אני מוצא מתוך ניסיון של הבחירות האמריקניות האחרונות, ויחסם לגבי מצרים, שבעוד שלפני זמן־מה היו פועלים מתוך ייאוש מוחלט מנכונות הערבים לשוחח אתנו, עכשיו הם באים במצב־רוח אחר. הגישה הערבית היא כפולה; מצד אחד הבעות שאינם רוצים שלום, ומצד שני נאסר הוא הרבה יותר פיקח ואינו דוחה מיד מחשבות על כל רצון של התקרבות עם ישראל, אלא מסביר את הקשיים של הערבים להסתגלות לכך. היינו, הוא מנסה לחשוב בבעיה זו מתוך אהדה עמוקה ל[מ]ערביים, מתוך תקוות שתהליך זה יקרב אותם לעצם המושג של סיפוק חלק מהתביעות הערביות. כלומר, שייווצר בעולם ה[מ]ערבי בתקופה הקרובה מצב של התקרבות רבה לתביעה הערבית, הרבה יותר מאשר קודם.

מבחינה זו אני שואל: האם מצבנו לאור המלצות אלה יהיה נעים. אנו מציעים לדבר עם אנשי המערב ולהצהיר על נכונותנו לשלום, אבל איננו נוקטים בכל יוזמה שהיא. לפני שנה כאשר התחלנו בהתקפת השלום המגמה הייתה לקדם את פני הבאות. ידענו שמחלקת המדינה עומדת לפנות ורצינו להקדים זאת. אני שואל אם עכשיו לא צריכים לחשוב על רציפות באיזה שטח שהוא בנידון זה.

וזה מביא אותי לחשוב על עניין ההסכמים של בעיות נפרדות. למשל, עניין הפליטים. אם נתחיל לשוחח בעניין זה נוכל להחליש את שאלת השלום בכללותו, וזה יכול להביא שיהיה חלל ריק מצדנו.

ד. לוין: ברצוני להעיר שתי הערות. אחת לוויכוח ואחת לגדעון. קודם כול להערתו של השר בעניין השיקום. לדעתי כל התקפת שלום מוכרחה לטפל גם בבעיה זו. השלום תלוי ברצון הערבי, אבל הסיבות העיקריות לעמדה העויינת של הערבים נגדנו זה קודם כול הפחד שהוא נימוק רציני אצלם. שנית, הם רואים בנו גשר למערב. ברגע שמישהו מדבר בעדנו למען השלום, הערבים מסכימים שזה לטובתנו ואצלם ישנה דעה שהשלום מחזק אותנו. אם ארצות המערב היו מביאות את הערבים לידי הסכם שלום, זה לא היה מחזק את עמדתנו לזמן ארוך. זה היה הישג תכסיסי לזמן קרוב אבל לא היה מחזק את עמדתנו באזור. וזה בעצם החשוב, כמו שהשר הדגיש, חתימה בלי רצון לשלום לא תביא כלום. צריך להשתמש בתכסיסים מזמן לזמן, אבל צריך להיזהר מאוד, כי מי שמשתמש בתכסיסים קשה לו לראות שזה תכסיס. אבל ישנה סכנה יותר רצינית, מי שמשתמש בתכסיסים שוכח בעצמו להבחין בין התכסיס שלו ובין הקו שלו. אם נמצא הזדמנות לתכסיסים להתקפת שלום זה טוב, אבל איננו צריכים להשלות את עצמנו שזה לרעתנו אם נמשיך בהתקפת השלום.

הערה להצעות. לסעיף 12 הידוק היחסים עם עמי אסיה. זה בלי ספק דבר חשוב מאוד, ואני שמח שאני יכול להדגיש זאת אחרי הערתו של מר אבן; כמובן זה עוד לא מועיל אם נמצא ידיד אחד שהוא בעדנו בהצבעה באו״ם, אם למעשה אינו מועיל כלום. זה מראה לעולם שיש לנו ידיד בעם אסיאתי אבל לא יותר. בעיניהם של הערבים הוא פשוט הופך לאויב.

ג. רפאל: זה הרבה יותר חמור. זה לא אויב, זה בשבילם ערעור מעמדם. אמרנו: אנחנו רוצים לא רק לחייב את עמי אסיה לידידות עם ישראל באמצעותם, אלא לבודד האיבה הערבית.

ד. לוין: הנוסח הזה הוא יותר טוב. זו לא רק שאלה של פעולה, זה יכול להצליח בתנאי שהאסיאתים מקבלים אותנו כחברים והערבים יווכחו שאנחנו חלק מהעולם הזה. זו דרך ארוכה מאוד, אבל יש לזה סיכוי בפעולה מתמדת.

היושב־ראש השר מ. שרת: הבירור הזה איננו מחייב סיכום. הסיכום יהיה מעתה נתון לפעולה. לפעולה יש מכשיר. הנייר שהוגש על־ידי גדעון ישמש שלד, קו מנחה ראשון. אולי יעלה בידי לכתוב הערות או תוספות בשולי הנייר הזה, ובזה אביא בחשבון את אשר נאמר הערב מפי חברים שונים. אני אחכה על־כל־פנים לפיענוח הסטנוגרמה.

תוך כדי הדברים צץ אצלי איזה רעיון שהתייעצתי עליו עם יהושע פלמון. הוא מקבל את הרעיון הזה. העניין הוא כזה: אני אתלבט כל הזמן בבעיה אחת וזה עניין הצמידות בין תשלום הפיצויים ובין השיקום. לכתחילה אנחנו אמרנו אנחנו נשלם פיצויים בתנאי שיהיה שיקום, ונשלם פיצויים לקופת השיקום. זאת אומרת תשלום הפיצויים צריך להיות מנוף שיניע את השיקום והוא עצמו ישמש אמצעי לשיקום, מקור כספי לשיקום.

איך אנחנו לכתחילה פתרנו בעיה זו? אמרנו: אנחנו נשלם פיצויים רק בסכומים סיטוניים ונשלם אותם לאוצרו של אותו גורם שייקח על עצמו לשקם את הפליטים. נתקלתי בפעם הראשונה באי־מציאותיותה של הצעה זו בארוחת־צהריים עם בלנדפורד בשנת 1951, הוא הוכיח לי באותות ובמופתים שעמדה זו אין לה שחר.[16] הוא אמר: אינני רוצה כסף זה שלך, הוא רק יקלקל לי את עניין השיקום, כי אתה חייב כסף לפרטים, פרטים כאלה שלא יבואו להשתקם אצלי והם לא יוותרו על מה שמגיע להם. באיזה מקרה יש לי תקווה? הבעיה שלי היא לא להניע את הפליטים להשתקם, קודם כול הבעיה שלי היא להניע את המדינות הערביות לשיתוף־פעולה בשיקום. בלי שיתוף־פעולה של סוריה לא ייעשה שום דבר בעמק [ג׳זירה]; בלי שיתוף־פעולה של ירדן לא ייעשה דבר בתכנית הירמוק; בלי שיתופה של מצרים לא ייעשה דבר במדבר סיני. אני צריך להבטיח לעצמי שיתוף־פעולתן של מדינות אלה. מדינות ערב, בצדק או שלא בצדק, בהיגיון או שלא בהיגיון, קשרו עצמן לעמדה של מדיניות ידועה. המדיניות היא החזרה ושיקום. כאשר אני בא ואומר שיקום בדרך של שיתוף־פעולה זה, הם שואלים: מה זאת אומרת, על־ידי זה אנחנו מוותרים על שיקום. אני מוכרח לומר: אינכם מוותרים על שום דבר. לשם כך אינני בוחר בשיקום אלא בדבר שמעסיק אנשים. זה לא שיקום. על־ידי זה שאתם משתפים אתי פעולה בתכניות אלה אינכם מוותרים על עמדותיכם העקרוניות. יכול להיות שאתם מבינים שהעמדה מתרוקנת מתוכנה אבל באופן מילולי לא ויתרתם. יתר־על־כן, איני לוקח כסף מישראל, מה שמגיע לפיצויים, ובזה אני משקם אנשים ועל־ידי כך אני משחרר את ישראל מחובת תשלום פיצויים, על־ידי כך אני שולל מכל פרט ערבי, ומהם גם מהמדינה, את הסיכוי שתבוא על סיפוק תביעה זו. לא, אינני לוקח מכם כסף זה. אני משקם בכסף של או״ם. כל מי שמקבל כסף אינו חותם שהוא מוותר על הפיצויים

16. ראה כרך 6, מס׳ 520.

שמגיעים לו. אפילו לא מדובר על זכות לחזור. בינתיים הוא יושב על אדמה, יחפור באר, יטע עץ, הוא לא יחזור כבר. במידה שאני ישר עם עצמי ורוצה לסייע לפתרון הבעיה, אנחנו נתחיל לשלם פיצויים ליחידים, ללא קשר עם שיקום ועל־ידי כך אנחנו מפסידים את הערך המגיע של הפיצויים להביא לידי שלום. אז איפה הפתרון?

אני חושב כך זה עוד באבו אנחנו נאמר כך: כל קיבוץ ערבי המוכן להשתקם וכאן יהושע [פלמון] מוסיף: כל כפר שמודיע שהוא מוכן להשתקם נניח 100 משפחות בבקעת הירמוק; 500 משפחות באיזה מקום במדבר סיני ו־300 משפחות במקום אחר אנחנו עושים שגיאה שאנחנו מדברים על ציבור שהוא כולו חקלאי, הוא אינו כולו חקלאי, יש אחוז עצום עירוני, אז צריך לקשור זאת עם שיקום עירוני בבגדאד במקום היהודים שיצאו. נניח כל ציבור שרוצה להשתקם, אנחנו אומרים: אלה מהם שמגיע להם פיצויים אנחנו נשלם פיצויים בתנאי שהם משתקמים. נניח ציבור של 500 משפחות הולך להשתקם ביניהם יש 300 משפחות שמגיע להם פיצויים, נשלם להם פיצויים בתנאי שיעזרו לשיקום של 200 המשפחות האחרות. אנחנו יוצאים ידי חובה כלפי אנשים ולא מעוררים זכויות משפטיות. אבל יחד עם זאת אנחנו קושרים את העניין לשיקום. אנחנו בעצם עושים את תשלום הפיצויים מותנה בשיקום. אנחנו אומרים: נשלם פיצויים רק כאשר זה קשור לשיקום. אנחנו על־ידי כך הופכים את הפיצויים לפיתוי לשיקום. אנחנו גם הופכים את הפיצויים למקור של מימון לשיקום.

אם כזה המצב, ברגע שמשתקמים ואלה בתוכם שזכאים לפיצויים מקבלים פיצויים, וממילא זה נכנס לחשבון המימון, אז סוכנות זו לסעד תאמר: שמעו־נא, אנחנו נותנים כך וכך, ממדינת ישראל חלק מכם יקבל כך וכך, לכם אולי יש עוד משהו, יחד זה סכום כזה וכזה.

נדמה לי שפה אנחנו פותרים את הבעיה הזאת. מה אומר יהושע: הוא מוסיף, בתנאי נוסף שאם זה כפר כולו של 400 משפחות ובתוך 400 משפחות אלה יש 300 משפחות בעלי קרקע ו־100 משפחות מחוסרי קרקע, אנחנו נאמר: אם כפר זה כולו מוכן להשתקם נשלם ל־300 את הפיצויים המגיעים להם, בתנאי ש־300 אלה יקחו על עצמם את הדאגה ל־100, כפי שהיה בעבר. לכן כאשר אני אומר: קיבוץ ערבי הוא מכניס בסוגריים: או כפר. אם זה קיבוץ סתם או בודדים קשה לעשות דבר כזה. על־כל־פנים נדמה לי שפה יש רעיון חיובי.

ל. כהן: הכרחי בשביל תכנית כזאת שגם האו״ם וגם גורמים אחרים ישתתפו בזה, אם או״ם יתן את הגושפנקה שלו לעניין זה אז זה ילך, ולא רק על הצד הכספי, אלא גם על הצד המוסרי. אם טוענים שכל אחד יקבל את הפיצויים שמגיעים לו, הטענה המופשטת נשארת.

היושב־ראש השר מ. שרת: אנחנו בזה מסיימים.

היות וזו מסיבה ראשונה של אנשים אחראים במשרד שאני משתתף בה יחד עם גדעון [רפאל] שנכנס לתפקיד חדש, אני רוצה לומר דבר שהוא מובן מאליו: כשם שהמשרד כולו איננו קבלן לשום ביצוע, הוא רק קבלן למאמץ של ביצוע, כך גדעון לא קיבל לפתור בשבילנו את בעיית השלום עם הערבים, אפילו בעיית התכסיס של שלום וההתקפה לשם שלום. הצלחתו תלויה בראש וראשונה בשיתוף־פעולה אמיץ של כל אנשי המשרד וכל מחלקותיו ושלוחותיו.

אני מקווה שמסיבה זו תשמש התחלה טובה לשיתוף־פעולה זה.

366

ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון[1]
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.16/2954/4

ירושלים, 7 בספטמבר 1953

(1) העבודות בחולה מתנהלות כסדרן.[2]

(2) במכתב לטילוטסון מ־4.9[3] נאמר: רשמנו לפנינו הסכמתו לביצוע העבודות, והפיצוצים בהם התחלנו במסגרת העבודות יימשכו.

(3) באותו יום נתקבל מכתב מטילוטסון[4] שמבלי לערער על עצם העבודות במפורז (א) מתנגד לכניסת אנשי "נחלאים הירדן" למפורז ולשימוש באדמותיו על־ידם; (ב) תובע הוצאת השוטרים מלווי הפועלים משטח העבודות המתנהלות על־ידי חברת הכשרת היישוב. שלו יפגוש טילוטסון היום וינסה לשכנעו לחזור בו מהסתייגויותיו.[5]

(4) יש לציין (א) אין בה[סכם] ש[ביתת]־ה[נשק] הוראה המונעת אזרחים מלהיכנס חופשית למפורז ותנועתם באזור לא הופרעה עד עתה; (ב) ליווי משטרתי לפועלים בשטח החולה תופעה רגילה במשך שנתיים. המלווים הנם שוטרים מקומיים מתחנת משטרת משמר הירדן הנמצאת באזור.

366

1. נשלח גם לפאריס, לונדון ורומא.
2. הכוונה לעבודות להטיית הירדן, כחלק ממפעל המים הארצי, שהחלו ב־2 בספטמבר באזור המפורז דרומית לגשר בנות יעקב. התכנית הייתה לחפור תעלה באורך של שניים וחצי ק"מ במרחק 100 מטר ממערב לאפיק הקיים ובמקביל לו. המים שבתעלה יפעילו תחנת כוח מצפון לכנרת ואחר־כך יזרמו לכנרת. העבודה כולה אמורה הייתה להתבצע רק על אדמה בבעלות יהודית פרטית או ממשלתית. עם תחילת העבודה הוקמה היאחזות נח"ל, נחלאים־הירדן, בגבול האזור המפורז שבמקום. (איתן אל הנציגויות, 2.9.1953, 130.09/2319/4; ראה גם דוחו"ת מאת א. שלו, 2, 3 ו־6 בספטמבר, 130.16/2954/4).
3. מכתבו של ש. רייכמן אל טילוטסון (130.16/2954/4) נשלח לאחר שתי שיחות עם טילוטסון שבהן הביע הסכמה למפעל ההטייה בתנאי שהעבודות הכרוכות בו לא יתבצעו על אדמות ערביות שלא נמצא להן הסדר עם הבעלים ובתנאי שההטייה לא תפגע בערביי בוטיחה, המשקים את אדמותיהם ממי הירדן. (ראה שלו אל ראש אגם, 7.9.1953, 130.16/2954/4; וראה גם מברק איתן אל השגרירות בלונדון, 9.9.1953, 130.09/2319/4).
4. ראה העתק בתיק 130.16/2954/4.
5. בפגישה שהתקיימה בהשתתפותם של משקיפי האו"ם וסרן רייכמן, ניסה טילוטסון לחזור בו מהסכמתו למפעל. הוא טען כי ישראל העמידה אותו בפני עובדה מוגמרת ובמכתבה אין התייחסות להבטחת המים לאלה הצורכים את מימי הירדן. באותו מעמד מסר טילוטסון מכתב נוסף שבו כתב כי אינו יכול להזדהות עם המפעל כל זמן שלא השיג את הסכמת התושבים, וביקש להורות על הפסקת העבודה על־מנת לתת לו שהות לנהל משא־ומתן. שלו סירב לקבל את המכתב, ולאחר לחץ הסכים טילוטסון להכין מכתב חדש שינוסח לאחר התייעצות עם בניקה.

(5) פריד משגרירות ארצות־הברית מכין דין־וחשבון על העבודות. השגרירות הורתה קאר, מומחה המים למקדניאל, לבקר בשטח ולקבל הסבר מלא למפעל.[6] יקבל מפי אנשינו ההסבר שניתן לטילוטסון.

(6) ב־6.9 בבוקר נראו כ־15 משוריינים סורים סמוך לבית המכס ליד גשר בנות יעקב ועזבו באותו בוקר.

איתן

367

ו. איתן אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק)
W. Eytan to the Israel Delegation to the United Nations (New York)

Coded Tel. Y346 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2330/20 נוסח יוצא:

Jerusalem, 8 September 1953

Submit immediately complaint *Moabit* [Security Council] on following lines: (1) Greek SS Parnon sailing from Haifa Sept[ember] 1st with 500 tons asphalt for Elath and Kaiser cars for Kenya was detained Port Said Sept[ember] 2nd by Egyptian authorities. (2) Egypt refuses Suez passage cargo carried between Israel ports and insists unloading non-Israel port. (3) This flagrant violation Suez convention and *Moabit* resolution S/2298 (1951).[1] Instead abandoning blockade measures in compliance *Moabit* decision and international obligation *Mem* [Government of] Egypt according recent reports Egypt press decided extend blockade practices.[2] (4) Detention Parnon introduces new feature by extending blockade to Israel ports. (5) This and other recent Egyptian actions of interference Israel shipping as well continued defiance *Moabit* resolution gravely endangers existing armistice relations. Quote here from Riley's S/2194[3], Egyptian action contrary spirit

6. על דאגת מחלקת המדינה לגבי מפעל ההטייה ראה מברק דאלס אל השגרירות בתל אביב, FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), p. 1303, 8.9.1953 וראה גם מס' 370 והערה 3 שם.

367

1. הכוונה להחלטה S/2322 של מועצת־הביטחון מ־1 בספטמבר 1951. ראה כרך 6, הערת־עורך, עמ' 593–594.
2. ב־1 באוגוסט 1953 פרסמה ממשלת מצרים רשימה מתוקנת של סחורות אסורות שיוחרמו בנמלי מצרים בדרכן לישראל. תקנות ההסגר מ־6 בפברואר 1950 היו מכוונות כהגדרתן למנוע הברחת חומרי מלחמה לישראל. המצרים הוסיפו לרשימה המתוקנת גם כותנה וחלקי חילוף לכלי רכב. כך "ויתרו המצרים אף על הפיקציה של מניעת חומרי מלחמה מישראל" ובכך התעורר חשש שירחיבו עוד את רשימת האיסורים. (יערי אל כץ, 27.7.1953, 130.15/3744/5; את רשימת הסחורות ראה במכתב של אבנון אל מחלקת מערב אירופה, 6.10.1953, 130.06/1797/3).
3. דו"ח ריילי למועצת־הביטחון ב־12 ביוני 1951, כרך 6, הערת־עורך, עמ' 375–377.

GAA [General Armistice Agreement] etc. Also quote suitable passages US, UK and other rep[resentative]s 1951 *Moabit* proceedings particularly Austin's warning effects maintenance belligerency claim M[iddle] E[ast] security. (6) *Mem* [Government of] Israel protests this latest Egyptian violation and invites special attention *Moabit* and other UN members dangers continuation this situation. Reserves right pursue matter further in UN in light developments.[4]

(A) Please inform UK, US, France, Scandinavians, Greece, Commonwealth and suitable Latins forthcoming complaint. Prepare good press coverage on submission.

Eytan

368

שגרירות ישראל בוואשינגטון אל מחלקת ארצות־הברית
The Israel Embassy in Washington to the United States Division

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.02/2450/1

ואשינגטון, 11 בספטמבר 1953

מחמד [מחלקת המדינה] ביקש לראות הפקיד הגבוה בשגרירות למרות החג באמרם כי הגיעו אליהם שמועות שביום שני נבקש ישיבת מועביט [מועצת־הביטחון] בעניין סואץ.[1] לאחר התייעצות עם לוריא ובעצתו הסכמנו, והלכו בהיעדר האחרים הרליץ ובן־חורין וראו·מורפי [Murphy] ווינהוז, לודלוב, בורנס.

דעתם כי לא רצוי שנעלה הבעיה במועביט כי הרגע לא מתאים מפני:

(א) השיחות העדינות האנגלו־מצריות.

(ב) החשש שהערבים יעוררו תלונות נגדנו כגון עזה[2] במועביט.

(ג) החשש שהערבים יעלו בעיות ארצישראליות בעצרת.

אמרנו שהשגריר יביא הוראות סופיות בעניין זה ואין בדעתנו לנקוט פעולה ביום שני דווקא. הדגשנו:

(א) שזה שנתיים אין לדעתם הרגע המתאים.

(ב) שהאמריקנים רומזים לנו שהמצרים מקילים בהדרגה הרי עניין מטען לאילת הוכחה להפך. שאלנו שמא דווקא בקשר למשא־ומתן האנגלו־מצרי רצוי להעמיד המצרים פומבית במבחן. מכל מקום בשבילנו חיוני שחרור המטען וההובלה החופשית

4. לוריא מסר את תלונת ישראל לנשיא מועצת־הביטחון ב־9 בספטמבר. הנוסח המלא בתיק 130.02/2419/1. ראה גם מס' 368 והערה 4 שם.

368
1. ראה מס' 367.
2. ראה מס' 362, הערה 3.

בכלל. היש בידם להציע דרך פרט למועביט. הזכרנו לחצם בעניין רימפרוסט[3] וניסינו לשמוע אם לחצה על המצרים ואיזו תגובה קיבלה, או אם ילחצו. תגובתם היחידה כי מעמידים את המצרים שנתיים על קדושת החלטות מועביט. עם צאתנו רמז אחד מהם פרטית שגם הפעם דיברו עם המצרים אך לא פירט מה היתה תגובתם. אחר הוסיף שדיון במועביט נגד מצרים יעמיד ממ[שלת] ארצות־הברית במצב בלתי נעים.

הבטחנו להעביר דעותיהם לממשלה, הוספנו שהממשלה תתפלא לשמוע עצה לוותר על מועביט בלי הבטחת פעולה מצדם.[4]

שג

369

שיחת מ. שרת – פ. ראסל (בתל בנימין, ב־12 בספטמבר 1953)
Meeting: M. Sharett – F. Russell (Tel Binyamin, 12 September 1953)

תרשומת: Note: 93.08/357/49

Mr. Russell came to Tel Binyamin at my invitation. The practice of inviting him to my house had been developed of late in order to maintain personal contact without imparting to the interview a formal character, such as would prejudice the position that missions can have no official contact with the Minister unless they drop their refusal to come to Jerusalem. As will be recorded further in this Note, it was indicated to Mr. Russell that even this makeshift practice would terminate in the first week of October.

The ostensibly private form of the visit precluded the presence of assistants. No notes were therefore taken of the conversation, which lasted nearly an hour and a half, and I am now attempting to record its highlights from memory.

I opened by saying that I still owed Mr. Russell a reply to the representations transmitted from the State Department and the personal message from Mr. Cabot Lodge concerning our stand at the Special Session of the Assembly on the issue of India's participation in the Political Conference on Korea.[1] The question had in the meantime been disposed of and, as Mr. Russell was aware, we had finally decided to abstain,[2] but I still felt that I ought to explain our motives.

3. ראה מס' 137, סעיף 4.
4. כעבור יומיים (13 בספטמבר), ככל הנראה גם בעקבות לחץ אמריקאי, שחררו המצרים את האונייה על כל מטענה והיא המשיכה בדרכה לאילת. (מברק איתן אל המשלחת בניו יורק, TNWA210, 14.9.1953, 130.09/2339/1; בן־חורין אל אבן, 17.9.1953, 93.03/3006/3).

369
1. ראה מס' 347 ו־349.
2. ראה מס' 354 (הערת־עורך) ומס' 355 והערה 4 שם.

In deciding to abstain we were actuated by two main considerations: first, the general consideration we thought we owed to the views of the U.S.A. on an issue in which it was so vitally involved and on which it felt so strongly; second, the undesirability, from our own standpoint, of establishing a precedent of foisting upon a state immediately concerned an objectionable umpire.

These considerations eventually prevailed in favour of our abstention, but I wanted to indicate the very serious misgivings which we had to overcome in the process.

First, our concern for the success of the Conference, in other words, for the cause of peace in the Far East. Israel might be of little consequence in relation to that vast and distant problem, but we could only discharge conscientiously our international responsibilities by acting in accordance with our own lights. To us it seemed clear and this is our conviction today that just as India had played a major role in bringing about the agreement on the exchange of prisoners in Korea and the consequent armistice, so it was destined to play a decisive part in assuring the success of the Conference, provided it was in it. By excluding India the positive outcome of the Conference, and its very constitution, were gravely jeopardised. India's exclusion was thus a disservice to the cause of peace.

Moreover, we deplored the attitude of the U.S.A. in yielding to Syngman Rhee's pressure on this point. With all due respect, we did not think the course they took was right. Had the U.S.A. come out in support of India's participation, it was inconceivable that S[yngman] R[hee] should have then sabotaged the Conference, confronted as he would then have been with an overwhelming consensus of the western world. On the other hand, submission to S[yngman] R[hee]'s utterly unreasonable attitude on this particular issue was tantamount to enthroning him as the supreme arbiter of the destinies of the Conference and of the whole Korean settlement. To us, this spelled disaster.

Secondly, it seemed to us that a serious issue of Asia's future was here at stake. A mute struggle was now going on for the leadership of Asia between communist China and democratic India. The position of India herself might still be in the balance. The exclusion of India from the Conference left Red China as the sole champion, in that particular context, of the cause of Asian emancipation and independence, whereas India's participation would have wrested that monopoly from the communist world and shifted Asian leadership to the democratic camp. At the same time the exclusion of India was liable to alienate her from the west and drive her into the outstretched arms of the Soviet system. From the viewpoint of world democratic strategy, we again thought this was an utterly mistaken course to take.

Thirdly, there was an aspect of the problem which concerned us particularly and directly. We were still at daggers drawn with the Arab world, for no fault of ours. But our vision for the future was one of peace, not of

perpetuation of strife. I had once said at the Assembly that we were trying to look above the spray of the present violent controversy to more distant horizons of peace and friendship. It was certainly not our purpose forever to live in isolation from our neighbours. We were striving to establish better relations with more distant countries in Asia, but continental and regional integration were interconnected. When the granting of independence to yet another Arab country was at issue, we could not help voting against the Arab and Asian bloc, because we had to fight for our lives and do everything to prevent the strengthening of the Arab front against us. But just because of this complicated situation it was important for us to be able to vote with the Arab and Asian bloc on any issue which was not controversial between Israel and the Arab States and on the merits of which we found our voting that way to be the right course to take. Our siding with them whenever occasion justified it was an earnest of good faith for our declared long-term policy of peace and solidarity. By breaking away from the Arab and Asian front on the issue of Korea we felt we would be loading the dice against ourselves quite unduly. Moreover, as far as the U.S.A. is concerned, the situation was paradoxical. It was the U.S.A. which kept preaching to us the virtues of regional integration. The Secretary of State was very emphatic on the subject in his broadcast.[3] Yet, when a rare opportunity presented itself for us to demonstrate that trend on our part, it was the U.S.A. again which did everything to make us miss this chance.

I said at the end of this fairly long exposé that although the particular point of India's participation in the Political Conference was now a thing of the past, we attached considerable importance to the U.S.A. knowing what far-reaching considerations we had to set aside in order to abstain in that division. For this reason and also because the issues might yet recur, I would appreciate Mr. Russell's transmitting a full summary of my remarks to the Department of State and to Mr. Cabot Lodge personally.

Mr. Russell readily undertook to do so. He made a lengthy reply, which I think can be summarised under three heads:

A. Syngman Rhee proved on occasion quite crazy and there was no telling to what extremes he might not go, witness his incredible performance in releasing the prisoners. Supposing he would run amok and resume the offensive on his own, an American force of five hundred thousand would then find itself trapped between two warring camps. It was the worry about the safety of that half a million men that had been paramount in the Administration's mind.

B. It was not correct to assume that the U.S.A. had simply knuckled under to S[yngman] R[hee]'s pressure. In return for satisfying him on the issue of India, the U.S.A. had obtained from him a number of important concessions, so there was no fear that he would now presume to regard himself as a dictator of the Conference.

3. ראה מס' 243 (הערת־עורך).

C. India was still destined to play an important role in the wider Far Eastern Conference, which it was intended to convoke after the Political Conference on Korea. The U.S.A. believed that India's non-participation in the present Conference would only facilitate her future task.

From the issue of Korea there was a sharp transition to the question of Jerusalem.

I asked Mr. Russell point blank what his Government was heading for and how long the present anomalous situation was going to last. Was it intended to normalise the position immediately after the Assembly? But apparently no action whatsoever was contemplated on Jerusalem in the present session, so why bring the matter at all into correlation with the Assembly? I wondered whether the U.S.A. realised that the world at large was not in the least aware of the fact that their representatives in Israel refrained from calling at the Foreign Ministry in Jerusalem. The only fact that had been firmly fixed in the world's mind had been the move of the Ministry. If the U.S.A. representatives now started to resort to the Ministry in Jerusalem, no stir at all would be created thereby. It would be taken as a purely normal procedure. The noise which the Arabs had tried to work up immediately after the transfer[4] had in the meantime died down. The Arabs would always use every and any possible pretext to create international bad feeling against Israel. But on the issue of Jerusalem they had beaten a formal retreat from their previous line. They now abjured internationalisation, of which they were such violent champions for the last three or four years, and they had avoided raising the issue at all in the General Assembly. What was it then that the U.S.A. was waiting for?

Mr. Russell said that there were two issues to be faced. First, for better or for worse, the 1949 Resolution[5] was still there, and the U.S.A. had a particularly good record in keeping faith with U.N. Resolutions. It had actively helped to put into effect quite a few, and it had offended against none. In the latter respect its record was one hundred percent. The move of the Foreign Ministry to Jerusalem was something quite different from the transfer to Jerusalem of the Knesset and other departments of state. The move of the Knesset and of other ministries did not involve foreign governments and their missions, whereas the transfer of the Foreign Ministry did. The U.S.A. had opposed the 1949 Resolution, but once the Resolution had been passed it could not be treated as non-existent. By authorising its representatives to call at the Foreign Ministry in Jerusalem his Government would be condoning and associating itself with the offence committed against a U.N. Resolution. That they could not possibly do.

I said that it all depended on the general approach to the problem and the spirit in which its practical solution was to be sought. One could, of course, be very strict and pedantic on the subject, or else a little flexible and realistic.

4. ראה מס' 335, הערה 2 ומס' 346, הערה 3.
5. על בינאום ירושלים. ראה כרך 4, הערת־עורך, עמ' 693–694.

There was nothing, to my mind, to prevent the U.S.A. from taking the line, if they only chose to do so, that by not moving their Embassy to Jerusalem for the time beeing they were already safe from the charge of being accessories to a crime, as it were, while, by merely coming to the Ministry to transact business from time to time, they were following a normal technical routine and were not creating a political fact of international significance. Furthermore, I would have understood to some extent the strict attitude if the intention was to regularise the position by initiating some action at the United Nations. But there was no evidence of any such intention. On the contrary, it was preferred to let sleeping dogs lie, and quite wisely, too, I thought. If the issue was not being raised at the Assembly now, after the move had been effected, *a fortiori* nobody would have thought of raising it had there been no move. Under these circumstances, what was the policy which Israel should have adopted? To sit with folded arms, year in year out, and look calmly on the Foreign Ministry reaching a state of complete atrophy and the Minister himself going to pieces?

Mr. Russell made no clear reply to this, but proceeded to make his second point. The Secretary of State, upon his return from his visit to the Middle East, had started working on an idea about solving the problem. The Department had also applied itself to the subject. They thought they had hit upon something which, if developed, might prove acceptable to all the parties concerned – Israel, Jordan, the Arab States, the Vatican, other Christian interests, etc. – when suddenly the Ministry was moved and the whole plan had to be thrown out of the window.

I said that I could not possibly accept this description of the course of events. The Ministry was not moved "suddenly". We had told the U.S.A. repeatedly and exactly what we proposed doing. They knew exactly what was going to happen and no surprise was sprung on them. Furthermore, nothing was thrown out of the window, simply because, to the best of my knowledge, nothing of the kind described by Mr. Russell had existed at all. To think that a scheme could now be proposed for immediate implementation in a way that would satisfy everybody concerned was to me too fantastic for words. As long as the U.S.A. did not take me into their confidence to inform me what they knew of the Pope's attitude, I was entitled to assume that my information was as good as theirs, and what I knew was that the Pope continued adamant on the issue: he preferred to stick to full-blown internationalisation, as embodied in the 1949 Resolution, and was not prepared to compromise that major claim in return for any system of international supervision of the Holy Places and the like; he preferred to wait ten years, twenty years, any number of years, in the hope that one day what was unimplementable today might prove practicable and be fully attained; he had eternity on his side. We did hear at a certain stage of an idea that was germinating in the Secretary of State's mind about solving the problem by means of a treaty between the United Nations and the two States concerned along the lines of the agreement

between the New York Port Authority and the States of New York and New Jersey.[6] But as time went on we heard of it less and less. Had it really been the case that the Department of State was seriously contemplating an early solution of the problem, the chances of which might be jeopardised by the Ministry's move to Jerusalem, why were we not told? The Secretary of State knew that we were about to move; he said, don't do it while I am in the area; if upon returning to Washington he saw a real chance of a way out of the impasse, knowing as he did that we might be moving any day, why didn't he send me a message to say that it would be a terrible pity if a premature move on our part were to spoil the chances of a comprehensive settlement acceptable to all? I cannot now say what our decision would then have been, but there can be no doubt whatsoever that we would have given such a message our most serious consideration.

I went on to say that on this whole business of the Ministry's transfer to Jerusalem we felt we had been most unfairly treated by the U.S.A. To this day I was at a loss to account for the misunderstanding that had arisen. We had had our bitter and disappointing experiences with the British. There had been no end of sharp disagreements, which culminated in a tragic conflict. Yet I did not recollect a single misunderstanding to compare with what had arisen between us and the U.S.A. on the present issue. It was just because the whole climate of our relations with the U.S.A. was so fundamentally and incomparably different from the style of our relations with the British in the past that the misunderstanding was to us so astounding and painful. It was in that room, I said, pointing from the corner where we sat to the adjoining dining room, that the Secretary of State had said, in the hearing of the Minister of the Interior: "Please don't move the Ministry while I am in the area, as I don't want to be embarrassed."[7] It was immediately after that he went on to say: "And if I may be permitted to offer you a piece of advice, you would do well to accompany the transfer by a statement on the Holy Places along the lines of what you explained to me in your office." How else could I have understood these words other than a complete understanding that the Ministry was about to be transferred? New thoughts might have subsequently occurred to the Secretary of State. He might have simply changed his mind. There was plenty of opportunity to let me know. Why was this not done?

Altogether, I went on, the present impossible situation came as something entirely unforeseen. We had been warned that if we moved the Ministry, the U.S.A. Embassy would not follow suit. Alright. That we knew. We had never been told that in that eventuality officers of the Embassy would be unable to respond to our calls and come to see us at the Ministry. This extraordinary situation had apparently arisen as an afterthought, a *post factum* inspiration, something about which we had never been warned in advance. Was this fair?

6. ראה מס' 257.
7. ראה מס' 209.

Had it been the case that in replying to our original announcement about the Government's decision to move the Ministry the U.S.A. Government had written to us to say that they objected to the proposal and expected us not to carry it out, without adding anything, we would now have less ground to complain against the practice actually adopted. But they did add that they would not move the Embassy for the time being. Was it not correct for us to infer that this would be the only sanction?

There was visible embarrassment depicted on Mr. Russell's face, but no audible reaction was forthcoming.

I proceeded to emphasise that I honestly believed the stand taken up by the U.S.A. to be untenable in terms of international usage and decorum. Suppose the President of Israel were to invite Mr. Russell, as the American Chargé d'Affaires, to a cup of tea in his house, would Mr. Russell really not come? And if he refused, what would be the meaning of it? Would the American Government expect the President to come down to Tel Aviv and offer the American Ambassador or Chargé d'Affaires a cup of tea in some restaurant? Just as the late President Weizmann had lived in Rehovot, so did Mr. Ben Zvi live in Jerusalem, had lived there for nearly fifty years. A diplomatic representative was in duty bound to accept his invitation.

Again there was no reaction, except a slight expression of pain. Mr. Russell then said or he might have mentioned it earlier in the conversation that he knew I had written to the Secretary of State personally and that he knew that a reply had already been sent and would probably arrive by Tuesday.[8] He assured me that he had no idea of the terms of the reply. Speaking for himself, the only thing which he could suggest would be that perhaps we would enlarge the liaison office in Tel Aviv to facilitate matters for the diplomatic corps.

I asked: "Enlarge it to include me?"

Mr. Russell said: "Not exactly, but perhaps Mr. Eytan could make a habit of coming to Tel Aviv, say once a week, to receive members of the diplomatic corps who had business to transact, and perhaps heads of territorial divisions could occasionally do likewise."

I replied: "Not if the ban is maintained." I went on to say that as I had repeatedly told him, we would be ready for any amount of facility and accommodation provided the Ministry in Jerusalem ceased to be taboo. I myself would be prepared to come to Tel Aviv whenever convenient, if only the boycott were lifted. It was here that I mentioned that Tel Binyamin would, alas! soon go out of business and that the date tentatively fixed for our moving was 4 October. I agreed with Mr. Russell that it was a pity to leave this house and the lawn.

This about ended the second and main portion of the conversation, devoted to Jerusalem, but an even more significant subject was yet to crop up.

8. ראה מס' 314 ו־363.

While on the point of the ingenious, though mysterious, solution of the Jerusalem problem which had started germinating in the fertile brains of the members of the State Department and would have blossomed forth as something astoundingly constructive were it not for our brutal interference, Mr. Russell had said something about the hopes which his superiors in Washington had set on this scheme as a starting point for the overall solution of the Israel–Arab aproblem. I challenged this assumption rather sharply and said that the vehemence which the Arab States had displayed on the question of Jerusalem was all humbug and make-believe – they did not care two straws about the fate of Jerusalem as such and were only using the issue as a cold war weapon against Israel, so that the settlement of this particular problem would weigh very little in the scales of Israel–Arab relations and in fact not bring us one jot nearer peace with the Arab world if the mood now prevailing in it persisted. Mr. Russell in his reply was at pains to point out that I had misunderstood him if I thought the people in Washington attached such importance to the Jerusalem solution in the context of Israel–Arab peace; all he meant to say was that as they were now dealing with all aspects of the problem they certainly considered Jerusalem as one of the items on the list of those awaiting solution and thought that the elimination of any item from the list could only help.

There was here a very clear intimation that the brain trust of the Department of State was busy working on the Israel–Arab peace problem, so after having said what I felt could usefully be said on Jerusalem and the Ministry, I took up Mr. Russell on this point.

Mr. Russell then disclosed that for some months past the gentlemen in the State Department had been actively engaged in examining the issues pending between Israel and the Arab States with a view to coming to definite conclusions "as a contribution to the establishment of peace and stability in the area." I gathered from him that this process of thinking had experienced an acceleration as a result of Mr. Dulles' visit to the Middle East though I am not now quite sure of this, I recollect his having mentioned "four or five months" as the period during which incubation had been in progress. To provoke Mr. Russell into a more precise definition of the position I pointed out that in our impression the visit of Mr. Dulles to our area had resulted in a general recoil from the previous tendency of actively tackling the Israel–Arab peace problem and that former livelier interest had given way to a general attitude of passivity and reluctance to take initiative in raising problems in a practical way.

Mr. Russell said "this impression is utterly unwarranted". He hastened to add that he himself was not aware of the lines of the Department's thinking and of the conclusions which were likely to emerge.

I inquired whether the examination of the subject was being pursued with a view to raising the issue or putting forward certain resolutions at the present Assembly.

Mr. Russell said he did not know.

This last, and very large, subject was touched upon very briefly, but what transpired seems to be quite far-reaching. Harking back now to the general tenor of Mr. Russell's exposition, interrupted by my sallies, of what had been going on within the Department of State, I am tempted to reconstruct the following picture. Soon after the change at the helm in the White House, the Department sat down to tackle the Israel–Arab problem within the wider context of regional defence and world peace. Mr. Dulles' visit to the Middle East was both an outcome of and a further spur to that process. One of the subjects raised was Jerusalem. This proved a theme which made a particular appeal to the Secretary of State's heart and mind both as an important proposition *per se* and as an item in a wider program. The move of the Ministry to Jerusalem was a monkey wrench thrown into the works. It temporarily put the Jerusalem lever out of commission, but it did not stop the movement of the entire engine, which is very speedily moving forward and will probably soon reach its destination.

As I saw Mr. Russell out he took the opportunity of referring to the State Department's inquiry concerning the alleged strengthening of our forces in Jerusalem.[9] I refuted this allegation of Jordan most emphatically and said that all these rumours about reinforcements which, as it were, we had recently moved up to Jerusalem, were fantastic nonsense. There was no truth in them at all.

Mr. Russell said that the report which had reached them was not about reinforcements but about movements of armed vehicles which indicated certain preparations.

I replied that this too was pure invention or imagination. The rumour might have sprung from the fact that at a certain stage municipal vehicles were discharging garbage at a certain spot.

I deliberately refrained from replying to the inquiry as to whether we had adopted the policy of retaliation, and Mr. Russell made no reference to the point.

We parted, as always, on the best of terms.

.9 ראה מס' 346, הערה 6 ומס' 353.

370

ו. איתן אל שגרירות ישראל בוואשינגטון[1]
W. Eytan to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 207
נוסח יוצא: 130.16/2954/4

ירושלים, 13 בספטמבר 1953

ב־10.9 נפגש תקוע עם פריד משגרירות ארצות־הברית לשיחה בדבר מפעל תעלת בנות יעקב. מסר תיאור ההתפתחויות מאז התחלת העבודות וחזר על התחייבויותינו לא לעבוד באדמה ערבית ולהבטיח מים לבוטיחה.[2]

הדגיש (א) התכנית מצומצמת, מטרתה העתקת האפיק להפקת כוח חשמלי בלי שינוי כיוון זרימת המים. אין זאת התחלת תכנית הירדן (לאודרמילק) המקיפה, אף אם כעבור שנתיים וחצי – שלוש שנים אפשר יהיה, אם יוחלט כך, לחבר התעלה למפעל בית נטופה.[3]

(ב) לפיכך אין זאת גם התכנית אשר נידונה במשא־ומתן עם הסורים. אין אנו פוגעים במשא־ומתן הזה ושאלת המים בכללותה תישאר על סדר־יום השיחות במקרה חידושן.

(ג) בעוד שסוריה וירדן בתמיכת המעצמות ומוסדות או"ם למעשה התחילו כבר בביצוע תכנית הירמוך בהתעלם לגמרי מזכויות ישראל, ועל־ידי כך קבעו זכות שימוש חד־צדדי בנהרות בינלאומיים באזור, ישראל אינה עושה את הצעד המקביל ובהתחילה במפעל המצומצם הנ"ל משאירה עוד פתח לתכנית אזורית אם המדינות המשתתפות בתכנית הירמוך[4] תחזורנה בהן מעמדתן השלילית.

(ד) הסורים ממשיכים להתנגד פורמלית לעבודות ייבוש החולה. ברור אפוא שאין כל סיכוי להשיג הסכמתם למפעל החדש (מצדה דוחה ישראל זכות הסורים להתערב במפעל כפי שדחתה התערבותם בחולה). מאידך עבודות החולה נמשכות במשך שנתיים ללא הפרעה. הסיבה לכך עמדת או"ם כי יש להסתפק במניעת עבודות באדמות ערביות בלי הסכמת בעליהן. אם או"ם תתמיד בעמדה מוצלחת זו יש להניח כי תמנע הפרעות מזוינות בשטח. פריד ציין התכנית וטיעוננו המדיני הקדימו וענו לשאלות מחלקת המדינה.[5]

ללוריא: נא למסור לקורדייה על התחלת המפעל ולהסבירו לפי מברקינו הקודמים לוואשינגטון[6] ולפי הטיעון הנ"ל. מציע כי השיחה לא תישא אופי של פנייה

370
1. נשלח גם לניו יורק, לונדון, פאריס ורומא.
2. ראה מס' 366 וההערות שם.
3. בקעת בית נטופה נועדה לשמש האגם המלאכותי המרכזי בתכנית מוביל המים הארצי.
4. ראה מס' 139 והערה 1 שם.
5. השווה דיווח על השיחה וראה תמיכתו של ראסל בהצעת מחלקת המדינה להשהות את הסיוע לישראל בתגובה על הצעד הישראלי ב־FRUS, 1952-54, Vol. IX (Part 1), pp. 1306-8.
6. ראה מס' 366 והערה 2 שם.

להתערבות לטובתנו. חשוב דווקא כי קורדייה יתרשם מביטחוננו בזכויותינו וביכולתנו להשתלט על כל מצב שעלול להיווצר. דאגותינו למנוע הסתבכות הצדדים ואו"ם בסכסוך מיותר. בניקה רואה הסורים מחר, רצוי אפוא שפגישתך תתקיים מיד.[7]

איתן

371

מ. אבידן אל ש. בנצור
M. Avidan to Sh. Bentsur

מקור: 130.11/2503/2

בוקארשט, 14 בספטמבר 1953

שמואל היקר,

אני מאשר בתודה קבלת מכתבך מיום 31.8.53.[1] חייב אני בעצם בדינים־וחשבונות מפורטים על שני המאורעות המרכזיים שאירעו ברומניה בחדשיים האחרונים: פסטיבל הנוער[2] והמדיניות הכלכלית החדשה. אסיים שניהם לדואר הבא.

במסיבת ה־23 באבגוסט שוחחתי למעלה משעה עם מורוזי. השיחה נסבה על בעיות המזרח התיכון, פרס, ישראל-ערב וכיוצא באלה. לבסוף שאלתיו, שמא יש בפיו תשובה על הבעיות ששוחחנו אודותן ימים ספורים קודם,[3] השיב בקיצור, כי עדיין אין תשובה. אמרתי, שאני מקווה לראותו בקרוב במשרדו. השיב: "בבקשה". בעת כתיבת שורות אלה מצפה אני לראיון שביקשתי אצלו לפני כמה ימים. ימים אחדים אחרי ה־23 באבגוסט ראיתיו במסיבה בשגרירות הסובייטית. עמד ושוחח כל הזמן עם הממונה המצרי, כנראה על המזרח התיכון, ישראל-ערב וכו'. לא עלה בידי לדבר עמו והתרשמתי שנאחז במצרי בכוונה תחילה כדי שלא אוכל לגשת אליו. לעומת זאת היה לי העונג לשוחח ארוכות עם סגן השר צ'יורויו על מזג האוויר באירופה, אסיה, על הירח וכוכבי הלכת השונים. איש זה זוכר לי חסד נעורי מימי עבודתי במזא"ר [מחלקת מזרח אירופה], כשהיה הוא ציר רומניה בישראל. אנו ידידים טובים, בכל הזדמנות נעמד עמי לשיחה אולם כשמנסה אני להפיק תועלת מהידידות מתברר, כי לצערו מטפל הוא בענייני מערב אירופה.

7. הפגישה התקיימה עם קבלת המברק ב־14 בספטמבר. קדרון דיווח למשרד שבידי קורדייה כבר מצויה מחאה סורית והוא מבקש לברר כמה נקודות: (א) באיזו פעילות צבאית מלווה העבודה; (ב) האם המים לבוטיחה מובטחים; (ג) האם העבודה נעשית על אדמה יהודית; (ד) האם האגם שייווצר סמוך לתחנת הכוח יפגע באדמה ערבית. הוא רמז שהסורים עלולים לפנות למועצת־הביטחון. (מברק 921, 14.9.1953, 130.09/2331/2.)

371

1. ההעתק בתיק 130.11/2493/1.
2. באוגוסט 1953 התקיים בבוקארשט פסטיבל בינלאומי לנוער, ובין המשלחות הייתה גם משלחת מישראל, של צעירי מפ"ם, שהתקבלה בהתרגשות ובחום על־ידי יהודי רומניה.
3. ראה מס' 333.

הרחוב היהודי רווי שמועות על עלייה קרובה. אומרים, כי בערי השדה הוזמנו אנשים להגיש תעודותיהם. אין לדעת אם השמועה נכונה, כשלעצמי מטיל ספק בה. ודאי יש לזקוף חלק ניכר מהאופטימיות המחודשת הזאת על חשבון התרת הרצועה, מן הסתם, בימי פסטיבל הנוער, על ההשפעה הנפשית של הופעת הצעירים הישראלים ולא במידה קטנה באווירת הציפייה הכללית בה שרויה כל האוכלוסייה מאז פורסמו עקרונות המדיניות הכלכלית החדשה. עובדה היא, שבימים האחרונים קיבלו מספר אנשים – לאו דווקא יהודים – דרכונים לשם הגירה לדרום־אמריקה. הואיל, והמדובר באזרחים רומנים, אולי מותר גם לנו לצפות למפנה מסוים. לפני למעלה משנה השיב לי סגן השר פריאוטיאסה, כשטענתי לפניו בעניין העלייה, כי "הממשלה הרומנית אפשרה יציאת אזרחיה לכל מיני ארצות, בתוכן גם לישראל, ושאלת ההגירה הינה עניין פנימי...וכו'".[4] אם חודשה עתה ההגירה "לכל מיני ארצות" שמא תחודש גם לישראל? מכל מקום, בשיחתי הקרובה עם מורוזי אזכיר גם את העניין הזה ואשוב לדבריו של פריאוטיאסה.

כבודו של האגף הכלכלי במשרד במקומו מונח, אולם גישתו להצעה המסחרית הרומנית אינה עולה בקנה אחד עם האינטרסים המדיניים שלנו הכרוכים בארץ הזאת. מעולם לא חשבתי שלקשרים כלכליים ערך מכריע לגבי תביעתנו לעלייה, העליתי כהשערה מסויגת מאוד שאולי הענקת הראיון על־ידי מורוזי בבעיית המשפחות המפורדות וההזמנה למנכ"ל המשרד לסחר חוץ בו ביום אינ[ן] מקרי[ות] לגמרי. אולם איך שלא יהיה, גילוי רצון טוב מצדנו והוכחה לנכונותנו לבוא אתם בקשרי מסחר לא יכול להזיק בשום אופן ופנים. ראשית כול, כדאי להופיע גם כנותנים ולא רק כתובעים. אחר ככלות הכול אין מצדנו למעשה כל "נתינה" ולא נפסיד כלל אם נבצע את העסקה שמציעים לנו. רוצים למכור לנו סחורות חיוניות שעבורם אנו משלמים ממילא במטבע חוץ ומאחר שמתקבל הרושם שמפאת "המדיניות הכלכלית החדשה" בברית־המועצות ובגרורות חייבים הם להפנות אחוז גדול יותר של סחר החוץ שלהם לעולם הלא־קומוניסטי, משמע שמוכרחים לחפש שווקים חדשים, הרי ייתכן מאוד שנקבל את הסחורות בתנאים נוחים ובמחירים של התחרות. הגישה המהססת של האגף הכלכלי לא מובנת לי בייחוד לאור מכתבם מה־19 באבגוסט, בו נתבקשתי "לערוך חקירה על מצב שוק הדלק" ברומניה, כי "השמועות שארצות הגוש המזרחי מוכנות למכור, עוררו עניין בחוגי הדלק בארץ". השמועות בכל אופן לגבי רומניה אינן שמועות כי אם עובדות והברקתי ברורות שרוצים למכור לנו נפט. מה הצורך בחקירות ומדוע איננו קונים אם יש עניין בכך ואם מתחננים לפנינו כמעט, שנקנה. אמנם נכון, שיותר נוח לנו לשלם בסחורות השילומים כפי שהרומנים עצמם הציעו לנו תחילה אולם מאחר שזה לפי שעה לא בא בחשבון נוכח ההסתבכות בקניותיהם בגרמניה הרי רצוי כי נעשה מאמץ בקשר לאותן הסחורות לפחות שהיינו קונים אות[ן] בין כה במזומנים. אשר לעתיד, אמר לי המנכ"ל בשיחתי האחרונה עמו, יהיו נכונים לקבל סחורות מגרמניה ורק הפעם יש להם קשיים "כי אינם יכולים לבטל עוד

4. בהמשך דבריו באותו מעמד, הבהיר פריאוטיאסה שהוא נאלץ לפרש את השאלה שנשאלה על הפסקת העלייה ככוונה להתערב בענייניה הפנימיים של רומניה. (ראה אבידן אל לבבי, 7.6.1952, 130.11/2493/1).

קניותיהם". תהיה השפעת[ם] של קשרי המסחר על ענייני העלייה אשר תהיה, מבחינה כלכלית גרידא כדאי שנעשה גם אנו צעד לקראתם.

ועתה לבעיית האסירים. קשה להתמצא בין שפע התופעות המנוגדות. לאחר "מנגינת הביניים" של הפסטיבל, כשהותרה הרצועה למשך כמה שבועות (תוך נקיטה באמצעי זהירות על־ידי מאסרים פרבנטיביים), נמשך הטירור כבימים שלפני הפסטיבל. באה ההכרזה על המדיניות הכלכלית החדשה. אם הצדק עם המטריאליזם ההיסטורי, הרי מפנה בשטח הכלכלה והפגת הלחץ האיום במערכת הייצור יביא לידי שינוי באווירה החברתית המדינית. תוצאותיו של המפנה הכלכלי טרם מורגשות למעשה ואין כל ראייה לשינוי כל שהוא במשטר הטרור. שוחררו אנשים ממאסר, היו אפילו שחרורים סנסציוניים ממש, שוחררו כמה אנשים שאפשר לראותם כאסירי ציון, עסקנים קטנים מערי השדה או שניים שלושה אנשים שהיה להם בשעתו מגע עם הצירות. איש מהדמויות המרכזיות של התנועה, בבירה או בערי השדה, לא שוחרר. לעומת מספר השחרורים שנודע לנו עליהם, מכינים את המשפט השני נגד הגב' בנבנישטי ועורך־דין לוינטל ואחרים. הנני משוכנע ואודה לך אם תביא דעתי זו לידיעתו האישית של שר החוץ שתגובה ציבורית נמרצת תמנע קיום משפט זה, יתירה מזו, עשויה להביא לידי שחרורם של אסירי ציון, אם לא של כולם, הרי של חלקם. עכשיו הזמן לתגובה ציבורית, וההסתדרות הציונית והקונגרס היהודי העולמי (ולא רק התאחדות עולי רומניה) חייבים להקים זעקה גדולה על שברומניה נידונו עסקנים ציונים ל־18 שנות עבודת פרך, כשעוונם היחידי, שעסקו בפעולה ציונית. העיתונות הישראלית איננה חשובה, עיקר הפעולה לעורר הד במערב אירופה ובאמריקה. העולם הקומוניסטי רגיש עכשיו לביקורת יותר משהיה אי פעם. העיקר, שידובר רק על רומניה ורק על עניין אסירי ציון ומארגני הפעולה יימנעו מלסבך ולהסתבך בעניינים שיש בהם משום ביקורת כללית על המשטר הקומוניסטי באשר הוא משטר קומוניסטי.

אסתפק בזה הפעם.

שלך בידידות,

מ. אבידן

372

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2310/3

ואשינגטון, 14 בספטמבר 1953

שוחחתי עם מחמוד [עזמי][1] בשדה התעופה בשאנון שבאירלנד. מצרים מבוהלת ומודאגת מהמצב בעניין סואץ.[2] לא נוח להם בהחלט להיות מוצגים לשמצה בעיני העולם בשעת התכנס העצרת. עלינו להשאיר את החרב תלויה על צוואר המצרים והמערב.[3]

אבן

373

ו. איתן אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק)
W. Eytan to the Israel Delegation to the United Nations (New York)

מברק מוצפן 358
נוסח יוצא: 130.09/2330/20

ירושלים, 15 בספטמבר 1953

מידי

למברק אבן על ייצוג סין.[1] הצביעו נגד ההצעה הנוהלית אלא אם הדבר עלול להביא לידי סיבוך רציני עם ארצות־הברית. הנימוקים: (א) אשתקד הצבענו נגד ושינוי עמדה

372

1. הזיהוי נקבע לפי חילופי מברקים בין רפאל לאבן, 361, 15.9.1953, 130.09/2330/20; 931, 16.9.1953, 130.09/2331/2.
2. ראה מס' 367 והערות 3 ו־4 שם.
3. רפאל הציע להוסיף ולדרוש ביטול מוחלט של הגבלות המעבר בסואץ, אך לומר לעזמי שישראל לא תעמוד על הכרזה פומבית של מצרים אלא תסתפק בהבטחה סודית (ראה מברק 361 הנזכר לעיל).

373

1. השווה מס' 318 והערה 2 שם. מדובר בהצבעה על שאלת ייצוגה של סין באו"ם. באותו יום, 15 בספטמבר, בישיבת הפתיחה של המושב השמיני של עצרת האו"ם, הגיש נציג ברית־המועצות הצעת החלטה שנציגי סין העממית ייצגו את סין בעצרת הכללית ובארגונים אחרים של האו"ם. נציג ארצות־הברית בתמיכתו של נציג בריטניה הציע לדחות את הדיון בשאלה ולא לדון בה במושב השמיני של העצרת בשנת 1953. המברק הנזכר לא נמצא. במברק אחר הסביר אבן לאיתן שלישראל יש מחויבות להצביע בעד סין העממית, אך אין טעם לתמוך בעניין שנידון מראש לכישלון. הוא הדגיש שאפילו מדינות שהכירו בסין העממית אינן מוכנות לפעול למענה בעצרת. (מברק X928, 15.9.1953, 130.09/2331/2).

השתא יבליט אי־יציבות במדיניותנו; (ב) רצוי להפגין עצמאות וזאת הזדמנות מתאימה מכל המובנים.[2]

איתן

374

א.ר. מור אל א. נג'ר ·
A.R. Moore to E. Najar

Orig.: 130.02/2436/7 :מקור

Tel Aviv, 15 September 1953

Confidential

Dear Najar,

You will recall that the Israel-Egypt Mixed Armistice Commission recently conducted an emergency investigation of an incident which occurred in the Gaza strip on the night of August 28.[1] According to the Egyptian member, two houses on the Egyptian side of the frontier were blown up by Israeli infiltrators and some 20 persons, including women and children, were killed. I understand that the M.A.C. [Mixed Armistice Commission] found Israel guilty of an infringement of the Armistice Agreement in this case, and called upon the Israel Government to prevent any recurrence of such attacks. The Israel Army spokesman at the time denied that any units of the Israel Armed Forces had crossed the Egyptian frontier, and our Military Attaché has been given a similar assurance by the Foreign Liaison Office. In the absence of any further information or evidence, the conclusion to be drawn is presumably that those responsible for this attack were Israeli settlers conducting a retaliatory raid on their own initiative.

2. As you know, the Israeli authorities have in the past frequently expressed their scepticism of the steps taken by the Jordanian authorities to apprehend and punish Jordanian infiltrators guilty of crimes within Israel for which the M.A.C. had held the Jordanian Government responsible. H.M.G. have frequently urged the Jordanian authorities to intensify their measures to control infiltration and to punish offenders, and we have from time to time passed in confidence to you and your predecessors statistics obtained through

.2 מברק זה של איתן הגיע באיחור. ישראל נמנעה בכל ההצבעות שהתקיימו בקשר לשאלה הזאת. בסופו של דבר התקבלה הצעת ההחלטה של ארצות־הברית והוחלט שלא לקיים הצבעה על הצעת ההחלטה של ברית־המועצות.

374

.1 ראה מס' 362, הערה 3.

the good offices of our Embassy in Amman, showing what criminals the Jordanians had in fact arrested and what punishments had been awarded.

3. In view of the serious nature of the incident in the Gaza strip, which brought death and injury to a distressingly large number of persons, I presume that the Israeli authorities are taking drastic steps to trace those responsible. I would much appreciate it if you could let me know the result of any enquiries that may have been made, so that we can keep the Foreign Office informed. As you know, H.M.G. are most anxious that all the governments concerned should co-operate in making the M.A.C.'s as effective as possible. If the Israeli authorities are able to bring to justice those responsible for this incident, not only should there be no repetition of the attack, but the sincerity and effectiveness of the Israel Government's co-operation with the United Nations Truce Supervisory Organisation will have been convincingly demonstrated.

Yours sincerely,

Antony Moore
(A.R. Moore)

375

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Coded Tel. L922 מברק מוצפן
Inc.: 130.02/2450/1 נוסח נכנס:

London, 18 September 1953

Immediate

Course 45 minutes talk today with Salisbury, Falla also present, covered wide field foll[owing] original agenda[1] and additional points contained your 162.[2] Used opportunity enlighten him on basic problems deriving from

375

1. שני הנושאים שעליהם ביקש אילת לדון עם סולסברי כשביקש את הראיון עמו היו: (1) ישראל והשיחות בין אנגליה ומצרים; (2) קניית עודפי ציוד צבאי מבריטניה ותנאי האשראי.
2. שרת הנחה את אילת: (1) לברר מהי התחזית באשר למשא־ומתן על הסואץ ולהבטיח שישראל תקבל מידע על המצב. (2) להמריץ את בריטניה שתלחץ על מצרים להפסיק לפגוע בשיט דרך תעלת סואץ לישראל, ובכלל זה מעברן של מיכליות דלק. אם יושג הסדר למעברן של מיכליות תהיה ישראל מוכנה להימנע מפרסומו. (3) לתבוע שבריטניה לא תספק נשק לערבים כל עוד אין שלום ולבקש שבריטניה תציע זאת גם לארצות־הברית משום שדאלס כבר אינו משוכנע בתבונת מדיניותו בנושא הזה. (4) להדגיש את הגיחוך שבהחלטת הנציגים הזרים שלא לבקר במשרד החוץ בירושלים ולהבהיר שישראל אינה דורשת העברת השגרירות ונכונה תמיד להיפגש בתל אביב, אך רק בתנאי שהנציגים הזרים יבקרו גם בירושלים. (IL162, 17.9.1953, 130.02/2450/1.)

present state our relations with Arabs with special emphasis on Egypt elaborating content our note April 14th[3] and Churchill's reply April 22.[4] Pointed out latter is basis our past, present, future, references to HMG [Her Majesty's Government] since there stated that HMG "mindful" of Israel's interests in Anglo-Egyptian negotiations. Though he hoped agreement with Egypt will ultimately be reached nothing definite or final yet achieved during present Cairo talks. On specific point para[graph] two your cable he remained silent. Also avoided reply my request explain their interpretation term "reactivation" Suez base.[5]

(2) HMG will continue adhere policy Tripartite Declaration[6] and will supply arms to both Israel and Arabs within framework maintaining balance security. He was obviously interested my reference Dulles' doubts this field, but stuck to his position.

(3) On visits *Misrad* [Ministry] J[eru]s[ale]m he said this not included my original agenda as presented to him when interview asked for and he will need time study matter.

(4) HMG cannot change existing regulations regarding purchases surplus material under "outside customers procedure" since any special facilities for Israel would entail similar facilities also for other friendly countries which they unable provide. Replying my reference your discussions with Eden[7] this subject he said they were unable change existing regulations. Replying my enquiries about position our application for Centurions he said matter still under consideration and no decision yet reached in view many departments involved. He promised expedite decision. He concluded by saying he only temporary foreign secretary and would convey content our talk to Eden on latter's return. Suggested I come see him again for general political discussion.[8]

Elath

3. ראה מס' 166 (הערת־עורך) ומס' 167.
4. ראה מס' 176.
5. ראה מס' 424, סעיפים (4) ו־(6).
6. ממאי 1950. ראה כרך 5, מס' 248.
7. שרת נפגש עם אידן בפברואר ובמארס 1952, ראה כרך 7, מס' 50 ו־68.
8. השווה דיווח על השיחה וההכנות לקראתה בשני תזכירים מאת פאלה, 17.9.1953, ואיגרת מסולסברי אל אוואנס 21.9.1953, PRO, FO371/172605, 102815.

376

ו. איתן אל א. אבן (ניו יורק)
W. Eytan to A. Eban (New York)

Copy: 130.02/2404/13 :העתק

Jerusalem, 20 September 1953

Secret

Dear Aubrey,

We are naturally all still suffering from the thrill of our election to the Vice-Presidency, and I cannot begin this letter without sending you warmest congratulations on an achievement that is a tribute as much to your personal standing in the U.N. as it is to Israel.[1]

During the present session you will be a member of the General Committee. It will presumably be years before we again get a place on this committee, but it would be well worth while your dictating fairly detailed notes of what goes on there and how things are managed. You are entering a new procedural world from which we have hitherto been excluded, and it will help us for the future if we know what happens on the inside. Could you please ensure this?

But this is not in the main what I wanted to write about to-day. There are several countries, members of the United Nations, with which our relations are not all they should be. I am thinking not, of course, of the Arab countries nor even of Afghanistan, but of countries which have no very deep reason for nursing hostility against us, but with which nonetheless we have so far not succeeded in establishing decent relations. I think and in this I am supported by all the departments here that it would be excellent if you could, in the course of the present G[eneral] A[ssembly] session, arrange to have a good thorough talk with the head of the delegation of each such country. It is important that you should do this personally, and not by the hand of a seraph, any other angel or even a delegate. It should not be the purpose of the talk to demand anything, certainly not to demand it with any degree of urgency, but simply to have a frank "heart-to-heart" about the relations between Israel and the country concerned, and to see what can be done to improve them.

The main countries we had in mind were India, Greece, Persia and Ethiopia. Perhaps there may be one or two others that you might add to the list. As regards India, we decided on second thoughts that no useful purpose would be served by any such conversation, since the situation between them

376

1. בהצבעה בעצרת האו"ם ב־16 בספטמבר נבחר אבן, ברוב של 37 נגד 30, לכהן כאחד משבעת הסגנים של נשיא העצרת. סגני הנשיא הנם בתוקף תפקידם, גם חברי הוועדה הכללית של העצרת שתפקידה לסייע לנשיא העצרת בקביעת סדר־היום ובניהול עבודת העצרת.

and us is perfectly (and rather painfully) clear, and any further *"shidul"* [urging] would almost certainly do more harm than good. However, you have probably heard (it will be in our next Asian review anyway) that the Indian Government has formally and publicly withdrawn its charge of racial discrimination against Israel,[2] and you might find an opportunity of saying a word in the Indian's ear to indicate that we have noted this step and appreciated it as an act of political and intellectual honesty.

In the case of Greece, we must be careful not to cash in, nor give the impression of cashing in, on the help recently given by our Navy to the victims of the Ithacan and Cephallonian earthquake. This was a humanitarian action that must be allowed to speak for itself. But the Greeks must get out of their heads the notion that *de jure* recognition of Israel would in some undefined way imperil their minority in Egypt. There is no reason for believing any such thing. We have, in fact, been making steady headway in Athens, but it has been slow going and uphill all the way. Our Diplomatic Representative (honorary) appears on the diplomatic list, this year for the first time; our cars now carry the CD plates; we have a second secretary, a *"lishkan"* [chief clerk] and other Israeli staff in our office there. Indeed, apart from the title and honorary standing of the head of the mission, it is a diplomatic misssion to all intents and purposes like any other and the Egyptians have raised no sort of hell. We are interested in strengthening our relations with all three "Balkan" countries, Yugoslavia, Turkey and Greece, and we can see no reason why we should be on less good terms with the last than with the two others.

Persia is a different kettle of fish, and I am not very well up in its affairs. But in the post-Mossadek period it should be possible to achieve what could not be achieved before; it was, after all, Mossadek who withdrew his diplomatic representative from Jerusalem, and the new regime might be inclined to restore him, if only for *"davka"* [to spite]. It is noteworthy that it is Arab lawyers from Baghdad who are rushing to Mossadek's defence. There would be no harm in dropping a hint, ever so gently, that if normal relations existed between the two countries, we might be willing at least to talk oil, even if we are not yet prepared to commit ourselves to buying it.

About Ethiopia you know more than I do, specially after your exchanges with the ambassador in Washington.[3] The Emperor used to tell people who came to see him that he thought wonders of Israel, and that the only thing that prevented him from recognising us was the pending matter of Eritrea. Now that Eritrea has been settled, entirely to Haile Selassie's satisfaction, their last excuse for not recognising Israel has gone, and we have not heard that they have invented another in its place. We could give them experts (there are Israelis there already, and we have understood that Ethiopia would be glad to

2. ב־11 במאי הודיעה הודו ש־337 מכ־2400 יהודי הודו שעלו לישראל חזרו להודו משום שסבלו בישראל מהפלייה בגלל צבע עורם.
3. ראה מס' 114.

have more), while trade between the two countries, which have complementary economies, should be a cinch. We already buy meat from (Ethiopian) Eritrea, and we should be glad to place commercial exchanges on a wider and more solid footing.

Whether you think there is any point in another talk with the Ahmedist, I leave entirely to your judgment. It is time Pakistan asserted herself and stopped dancing to the Arab tune. I shall say no more, but rely on you, if you think it appropriate, to sing a sweeter melody.

One more point remains. David Hacohen is desperately anxious to be accredited to Bangkok, while resident in Rangoon. We have no objection whatever, but we are not at all sure that the Thais haven't. All the evidence in our possession indicates that they don't like to have heads of missions situated in Rangoon accredited to Bangkok. David Hacohen wanted to go right ahead and talk to the Thai delegate, who is apparently a friend of his. But I objected to this (I sent you a copy of my note to the Minister),[4] and it is essential that *you* should speak first to Prince Wan or Naradip or whatever his name is. Tell him we should be glad to accredit David Hacohen to him, if the Thai Government has no objection. If he says it's all right, we shall in due course, after David Hacohen has settled down in Rangoon, be prepared to go ahead; and we assume that Thailand will accredit to us their man in Rome or elsewhere. But don't let D[avid] H[acohen] go barging in ahead of you. Incidentally, we have recently appointed one Dr. Peretz Jacobsohn as honorary consul in Bangkok, where he is being very active indeed, and we shall shortly be sending an Israeli student to study at Bangkok University Thai language, culture, literature, history, etc. (you can tell the Prince this; it may impress, or at least interest, him and the project really is on the level).

We think that the present session of the G[eneral] A[ssembly] is a most favourable time for talking to all these fellows, partly because of the prestige which comes from the Vice-Presidency, but principally because our own affairs are not on the agenda, so they have no need to wriggle or fear we are trying to be smart and commit them to something. With the general normalisation of our affairs, we wish also to normalise our relations with these countries, or at least move forward a stage towards such a goal.

Please let me know in due course what results, if any, there are from your talks. If only I had time, I should have liked to send you a brief on our relations with all the countries which are members of U.N., starting with Iceland and ending up with the Philippines. But this is beyond the bounds of practical possibility, though if you are particularly interested in knowing the state of our relations with any specific country, please let me know, and I shall do my best to supply the information.

Yours ever,

Walter Eytan

4. ראה מס' 364 והערה 4 שם.

377

ג. רפאל אל א. אבן (ניו יורק)
G. Rafael to A. Eban (New York)

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2330/20

ירושלים, 21 בספטמבר 1953

מידי

בהמשך לשלנו 377.[1] היפגש נא מיד עם דאג [האמרשלד] וקורדייה והדגש הנקודות הבאות:

(א) בניקה צריך לקבל הוראה ברורה לא לשנות העמדה המבוססת שאו״ם נוקטת מאז החלטת 18 במאי 1951.[2]

(ב) כל שינוי בעמדת או״ם יעודד הסורים לפעולות ועלול להביא להתנגשות רצינית ומה גם כשאין כל הצדקה לכניעת או״ם לאיומי סוריה כי דאגנו לשמירת זכויות ערביי המפורז בהתאם לקו או״ם.

(ג) ערעור החלטת ריילי פירושו [ערעור] מעמד או״ם ובעיקר מעמד האנשים במקום במיוחד בהתחשב עם הסכמת טילוטסון למפעל.[3] גם העברת העניין למועביט [מועצת־הביטחון] יערער כליל משטר שביתת־הנשק שאינו מסוגל להסדיר בעיות במקום.

(ד) אם יובא העניין למועביט נצא נגד הערבים בכל החזיתות כולל סעיף 8,[4] סואץ והסתננות וסירוב לקדם לקראת שלום.

(ה) אין כל ממש בטענה כאילו המפעל נותן יתרון צבאי לישראל.

(ו) לא או״ם ולא מעצמות המערב שמות לב למחאותינו זה יותר משנה נגד תכניות הירמוך[5] הפוגעות בישראל. אנו המוכנים תמיד להסדר מים אזורי ומוכנים לחידוש השיחות עם סוריה גם בבעיות המים שהגענו לסיכום עליהן שישראל חופשית לנצל כל מי הירדן תוך אספקת המים הדרושים לבוטיחה. גם במפעל הנוכחי מים אלה מובטחים.

377

1. במברק מסר איתן שבניקה דיווח לקורדייה את הדברים האלה: (1) סוריה אינה שביעת רצון מהבטחתה של ישראל לספק מים לבוטיחה מכיוון שישראל יכולה למנוע את זרימת המים בעונות יבשות. (2) לדעת הסורים ייבוש החולה משנה את המצב הצבאי באזור. בניקה אינו מסכים שהייבוש מעניק יתרון צבאי לישראל, אך הוא חושב להורות על הפסקת העבודה על יסוד סעיף אחר בהסכם שביתת־הנשק (21.9.1953, 130.09/2330/20).
2. ראה החלטת מועצת־הביטחון בעניין סכסוך החולה, כרך 6, הערת־עורך, עמ' 327–329.
3. ראה מס' 366, והערות 2, 3 ו־4 שם.
4. ראה מס' 365, הערה 11.
5. ראה מס' 139 והערה 1 שם.

(ז) כל שימוש בכוח על־ידי סוריה לפני החלטת או"ם או אחריה ייתקל כמובן בהתנגדות נמרצת.[6]

רפאל

378

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2310/3

ואשינגטון, 21 בספטמבר 1953

ביום השישי[1] הציג השגריר את שילוח בפני ביירוד במחמד [מחלקת המדינה] כצירנו החדש. בארוחת־צהריים בבית השגריר אחר ההצגה מסר השגריר רשמי ביקורו בארץ, ציין שיפור האווירה הכללית בארץ מחד והדאגה השוררת בבית ליחסי ישראל–ארצות־הברית מאידך. ביירוד הביע דאגה על עצבנות דעת־הקהל שלנו ושאל מה עצה בפינו. בשיחה שנמשכה כשעתיים התברר (א) ממ[שלת] ארצות־הברית פנתה סודית לוואטיקן ושאלה אם הוא יסכים לנטוש את הבינאום המרחבי ולתמוך בתכנית לפיקוח הקדושים. אם ישיגו הסכמת הוואטיקן ויהיו מובטחים ברוב הדרוש יביאו הצעה לעצרת אם לאו יעשו למניעת דיון. שאלנו לפרטי התכנית והזהרנוהו מפני התקשרות לכל תכנית בלי בירור מוקדם אתנו. נרתע והשיב כי לא הוצעה לוואטיקן אלא נוסחה כללית של הסתלקות מרעיון הבינאום הטריטוריאלי והסתפקות בסידור מעשי מתאים לגבי הקדושים. דבר הפנייה לוואטיקן סוד כמוס הידוע רק לשישה אישים במחמד. סיפר לנו הסוד מחשש שמא מחוסר ידיעה נחבל במאמציהם על־ידי יזמה בעצרת. הרגענוהו והבטחנו לא לעורר הבעיה בעצרת והוא הבטיח להעמידנו על תשובת הוואטיקן לפני שארצות־הברית תתחייב. (ב) מחמד אחוזת בהלה בשל הסכסוך בינינו לבין סוריה לרגל התחלת העבודה במפעל המים בירדן, קיבלו כנראה אשגרים מוגזמים ומבוהלים משגרירם בדמשק ונדמה להם כי קרבות מזוינים עומדים לפרוץ בינינו לבין הסורים. חרדתם גדולה כל־כך שדחו חתימת ומסירת מכתב שעמדו לשלוח לנו על שחרור כספי ההענקה מחשש לרושם שיעשה על דעת־הקהל שחרור כספי הענקה בעצם ימי קרבות. הגבנו חריפות נגד סילוף וניפוח העובדות, תיארנו המצב והרקע. ביירוד הצהיר כי הסברינו הרגיעוהו.[2] הוא מחכה לדין־וחשבון של בניקה

6. על פגישתו של אבן עם קורדייה ראה במברקו אל משרד החוץ, 23.9.1953, 130.09/2331/2. אבן הדגיש שמחובתו של בניקה להתחשב בהיבט החיובי של העבודה שעשתה ישראל בתעלת בנות יעקב לעומת ההתנגדות הסורית וחזר על הבטחתו בעניין הבטחת המים לתושבי בוטיחה.

378
1. 18 בספטמבר 1953.
2. השווה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), p. 1317.

בראשית השבוע ומקווה כי גם דין־וחשבון זה יהיה מרגיע. אגב הדיון בסעיף זה סיפר כי המזכיר ומחמד מתמידים בחתירתם למפעלי מים אזוריים. ביום השלישי יקבלו וימסרו למזכיר האו"ם דין־וחשבון מחקר שהכינו מומחי RVA[3] על בעיות המים באזור. דחו ההחלטה על תכנית הירמוך. ביירוד עצמו מפקפק בכדאיות ההשקעה במפעל הירמוך. אמר שלא הוחל בפעולה ולא יוחל בה בלי התייעצות אתם. (ג) ביירוד מקווה להודיע לנו בשבוע הבא מסקנות מחמד וסטסן על שחרור כספי ההענקה.[4] לפי שעה ייקבע רק הסכום שישוחרר עד סוף שנת הכספים הישראלית.

השגריר ציין כי על סמך שיחותיו עם ביירוד וסטסן לפני יציאתו לארץ מסר לממ[שלת] ישראל כי תוכל לפעול במסגרת הענקה בסכום המלא של שישים וחמישה מיליון. השגריר גם הביע דאגה על שכספים שהוקצבו לאזור ינוצלו כנראה לשם עזרה לאיראן. ביירוד טען שנלחם נגד נטייה זו וציין כהישג הצלחתו לקבל עשרים מיליון ממקורות אחרים ורמז שייתכן שבמשך הזמן יימצא כיסוי ממקורות אחרים גם לעשרים וחמישה המיליונים הנותרים. לשאלת השגריר השיב כי לפי דעתו תימצאנה דרכים לעקוף התיקון של סמית ולהשתמש בכספי ההענקה לאיזון התקציב. (ד) בענייני סיוע צבאי הסביר ביירוד כדלקמן: ממ[שלת] ארצות־הברית חותרת להגביר השפעתה בעולם הערבי ובאזור במגמה לנצל השפעה זו למען שלום ישראלי–ערבי. עצת שגרירי ארצות־הברית באזור כי ראשית סעד צבאי יסייע לחיזוק השפעת ארצות־הברית. כל סעד שיינתן לארצות ערב יישקל מבחינת מאזן הכוחות ויחסי ישראל–ערב. סדר העדיפות בסעד צבאי: פקיסטן התובעת סעד בפה מלא והפנטגון מעוניין מאוד להיענות לתביעותיה. העיכוב לעת־עתה החשש להחמרת היחסים עם הודו. עיראק לפי תכנית שהוסכם עליה עם האנגלים; סוריה אשר תקבל פחות מעשרה מיליון, חלקו למתקנים אך חלק גם לנשק. ומצרים אשר הנשיא הבטיח לסייע לה כלכלית וצבאית אם ייחתם הסכם בינה לבין אנגליה והסכם זה כנראה קרוב. ערערנו חריפות ונמרצות על הנחותיו ומשלא מצא תשובה לטענותינו שאל כיצד ישא פניו לקונגרס אם לא יוציא ההקצבה לאחר שנלחם עליה בתוקף רב כל־כך.[5] הוסכם להמשיך השיחה בנושא זה בקרוב.

אבן

3. כך בטעות במקור וצ"ל: TVA (Tennessee Valley Authority).
4. ראה מס' 389 ו־391.
5. ראה דיווח מפורט על השיחה ששיגר שילוח אל מחלקת ארצות־הברית, 21.9.1953, 130.20/2460/5.

379

ג. רפאל אל א. אבן (ניו יורק)
G. Rafael to A. Eban (New York)

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2330/20

ירושלים, 22 בספטמבר 1953

נודע ממקור כמוס שקורדייה אישר עמדתו של בניקה שהוא רשאי להפסיק העבודה לפי סעיף 5.[1] הציע שבמקרה של סירוב מצדנו ידרוש בניקה ישיבת מאק [ועדת שביתת־הנשק] ואם דרך זו תכזיב יהיה רשאי לדווח למועביט [מועצת־הביטחון].

השר הזמין היום בניקה, ויז'ייה, בנוכחות דיין והדגיש: (א) הסורים חוזרים בשלב השני של עבודות המפורז על מדיניות הסחיטה שהביאה בפעם הקודמת להתנגשות דמים. הזהיר מתוצאות ממאירות לכל משטר שביתת־הנשק אם או"ם ייכנע לאיומים. (ב) הבעיות בקשר לזכויות הערבים במפורז אשר התעוררו בבעיית החולה אינן קיימות כלל. (ג) באשר לחובת הצדדים ואו"ם לשמור על זכויות פרטיות במפורז הזכיר השר שקיים רישיון של חברת חשמל המקנה לה זכות מלאה לביצוע העבודות. (ד) למעשה העבודה הנוכחית איננה עוברת על מה שסוכם במשא־ומתן עם הסורים. (ה) או"ם לא יכול להיות שותף לעבירה כפולה בכניעה לאיום של שימוש בכוח והפסקת מפעל פיתוח והזדהות עם מזימה ערבית להחניק ישראל. (ו) אם הסורים יוציאו לפועל איומיהם ישראל מוכנה. אם קו האו"ם להיכנע לאיומים המבוססים על טענות מופרכות על אחת כמה וכמה ישראל תהיה מוצדקת לאחוז באמצעים הנאותים לה להבטחת זכויותיה לפי חוזה שביתת־הנשק כגון סעיף 8 ירדן[2] או החלטת מועביט בעניין סואץ.

בניקה התעניין בזיכיון חברת החשמל וניסה להוכיח שהמפעל יוצר לנו יתרון צבאי. בנקודה זו הוכח לו בהסתמך על דברי ריילי כי אין כל יסוד מעשי ומשפטי לטענה זו. בניקה ניסה להפחית ערך ההצעות הסוריות השחצניות. ויז'ייה טען שהבטחנו לו התחייבות של אי פגיעה בזכויות בעלות קרקע ומים של הערבים והסבר מלא על כל המפעל. הוסכם שעוד היום יקבל הדרוש בכתב.[3]

השר בסכמו חזר על נכונותו לחדש משא־ומתן עם הסורים,[4] החלטתנו להמשיך במפעל וביקש שבניקה לא יגיע למסקנות מוחלטות לפני התייעצות נוספת אתו.

מניחים שבניקה ידחה את ההחלטה עד שמזכירות או"ם תדון בדו"ח השיחה ולכן יש צורך להמשיך אצלכם במלוא הלחץ.

רפאל

379
1. בהסכם שביתת־הנשק עם סוריה שקבע את ההסדרים באזורים המפורזים. ראה מס' 381 (נספח).
2. ראה מס' 365, הערה 11.
3. ראה שלו אל בניקה, 22.9.1953, 93.04/41/12.
4. המשא־ומתן לא חודש לאחר השיחה האחרונה ב־27 במאי. ראה מס' 234 והערה 5 שם.

380

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X954 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/2 :נוסח נכנס

New York, 22 September 1953

Our 953.[1] Quite clear from S[ecretary] G[eneral] altho[ugh] shall continue on him that he will be no more or less heroic than Ben[nike] himself and will support latter in whatever he does. Same is true of Powers. Therefore suggest we work out foll[owing] *modus vivendi* of type which worked out with Riley in past:

(1) Narrow issue down to whether or not water prospects of inhabitants zone are liable be prejudiced.

(2) Accept brief suspension e.g. one week in course of which to consider this problem on clear understanding this extraordinary concession designed facilitate Ben[nike]'s task not recognition his right intervene water supply Buteicha which outside D[emilitarized] Z[one] in Syrian territory.

(3) Within that period exchange letters with UN formally expressing our undertaking Buteicha and getting OK to proceed after week.

Action under (2) above should satisfy Ben[nike]'s apprehensions and complexes and prove his virility to Arabs. Would also win us world opinion support for early resumption. My suggestion is that all above should be frankly worked out with Ben[nike] and Vigier as effort on our part meet their Syrian difficulties.

See no alternative as neither 1951 experience nor present political position argues for head-on collision with incalculable effects especially rel[ation]s USA.

Eban

380

1. אבן דיווח למשרד החוץ על שיחה שקיים עם האמרשלד לפני משלוח המברק שלפנינו. הוא תיאר לפניו את טיבו של מפעל גשר בנות יעקב ואת עמדתה של ישראל והדגיש שהספקת המים לבוטיחה לא תיפגע. אבן התרשם שהאמרשלד מהסס והוא נוטה להימנע מהחרפת הבעיות. (22.9.1953, 130.09/2331/2.)

381

ו. בניקה אל מ. שרת
V. Bennike to M. Sharett

Orig.: 130.02/3688/7 :מקור

Jerusalem, 23 September 1953

Sir,

I have the honour to transmit to you my decision as Chairman of the Mixed Armistice Commission concerning the work begun on 2 September on the West bank of the Jordan in the Central Sector of the Demilitarized Zone.[1]

I am also transmitting a copy of my decision to the Syrian Government which is the other Party to the General Armistice Agreement and to the Secretary-General of the United Nations.

I am arranging that release to the press should take place both here and in New York on 24 September at 11 A.M., Israel time.[2]

I have the honour to be, Sir, Your obedient servant,

(Sgd) **V. Bennike**
Major General Vagn Bennike
Chief of Staff

נספח
Appendix

Decision by Major General Vagn Bennike, Chief of Staff of the United Nations Truce Supervision Organization, and Chairman of the Israel-Syrian Mixed Armistice Commission

1. Article V, paragraph 5(c), of the Israel-Syrian General Armistice Agreement confers upon the Chairman of the Mixed Armistice Commission and United Nations observers attached to the Commission the responsibility for ensuring the full implementation of that article, which contains the arrangements agreed to by the two Parties for the Demilitarized Zone.

2. As Chairman of the Mixed Armistice Commission, I have been called upon to consider and decide whether, as alleged by the Syrian Government,

381

1. ראה מס' 366, הערה 2.
2. ראה תשובת שרת למכתב במס' 387.

the work started by Israelis on 2 September, on the West bank and in the bed of the Jordan at MR.2089-2677, is contrary to the provisions of the General Armistice Agreement relating to the Demilitarized Zone.

3. It has been explained on the Israeli side that the work in question, begun in the Central Sector of the Demilitarized Zone, is preliminary to the digging of a canal between the Jordan river and Lake Tiberias. By far the greater part of the canal would be to the West of the Demilitarized Zone. A reservoir would be constructed at approximately MR. 2040-2568 at a height of 40 meters above sea level. A power station would be erected about 2 kilometers West of the mouth of the Jordan, at a height of 200 meters below sea level. The water drop of 240 meters from the reservoir to the power station would generate electric power of "24,000 kilowatts per hour". The project is sponsored by the Israeli Government Water Planning Authority. I was told that the project was being carried out within the framework of the concession granted on 5 March 1926 to the Palestine Electric Corporation for the utilisation of the waters of the Jordan and the Yarmuk for generating and supplying electrical energy.

4. According to Article V, paragraph 2, of the General Armistice Agreement, "the Armistice Demarcation Line and the Demilitarized Zone have been defined with a view toward separating the armed forces of the two Parties in such manner as to minimize the possibility of friction and incident, while providing for the gradual restoration of normal civilian life in the area of the Demilitarized Zone..."

5. In considering the work undertaken in the Demilitarized Zone with a view to the construction of the projected canal, I have endeavoured to determine:

(a) whether the work so far performed in the Demilitarized Zone had interfered with the normal civilian life referred to in Article V, paragraph 2, of the General Armistice Agreement, and in the Acting Mediator's statement agreed to by the Parties as an authoritative comment on Article V;[3]

(b) whether the construction of the projected canal was likely to interfere with normal civilian life in the Demilitarized Zone;

(c) whether the first object of the definition of the Demilitarized Zone according to Article V, Paragraph 2, of the General Armistice Agreement, viz., "separating the armed forces of the two Parties in such manner as to minimize the possibility of friction and incident", would be affected by work aiming at diverting a considerable quantity of water from the river bed in the Demilitarized Zone.

6. Before making my decision, I have visited both banks of the Jordan, viz., the site of the present Israeli work on the West bank on 12 September, and the East bank on 14 September. I have also carefully considered the views of the two Parties to the General Armistice Agreement.

3. ראה כרך 3, מס' 343.

7. The following is the result of my inquiry:

(a) Work has been started on the West bank of the Jordan allegedly on no lands other than Israeli lands, but this is now being disputed. If the investigation by United Nations observers of land titles in the possession of Arabs or in the Land Office at Safad in Israel proves Arab ownership, work started on Arab lands without the consent of the owners would be contrary to the provision relating to normal civilian life. Moreover, work in the bed of the river has resulted in flooding partially the small island at MR. 2088-2675. In this case also the question of ownership is in dispute.

(b) On 14 September, I was shown on the East bank two Arab water-mills which had ceased to work owing to lack of water, and an Arab land which had ceased to be irrigated. Though I was not present when the mills ceased to work and the land to be irrigated, the explanation given, that lack of water resulted from Israeli work in the bed of the river, appeared to me, after a rapid investigation, plausible.

(c) As regards the likelihood of interference with normal civilian life in the Demilitarized Zone resulting from the construction of the projected canal, the lowering of the waters of the Jordan will affect the life of the Arab villagers depending on the river. It will in particular interfere with the working of the water-mills (nine at present) which they use.

(d) In this connection, the question of the irrigation of lands belonging to Syrian landowners is of particular importance. The Israeli Government is aware of this problem. The rich lands of Buteiha Farm, with their three annual crops, depend on an elaborate irrigation system. In October 1951, during a two-day test by the Israelis of checking gates south of Lake Huleh, that irrigation system lost 70 per cent of its water. In April 1952, after emergency repairs to Banat Yacoub Bridge, during which the checking gates had been operated with the agreement of both Parties, the Chairman of the Mixed Armistice Commission, in view of strong representations from the owners of Buteiha Farm, withdrew his concurrence to further use of the checking gates until another agreement was reached by the two Parties. The Government of Israel has stated that the full volume of Jordan water now being used by Arab landowners for irrigation purposes would be assured. The Syrians object to the irrigation of their lands depending in the future on Israeli good will. Irrespective of that Syrian point of view, it may be said that the waters in the bed of the river are already very low during the dry season, and it is likely that, unless special arrangements are made, the projected canal and power station would sometimes leave the Jordan with very little, if any, water.

(e) As regards the military aspect of the question, the Jordan, in its deep valley, is a serious obstacle for any troops, particularly motorized troops, which would attempt to cross it. A Party to the General Armistice Agreement which, by means of a canal, could control the flow of the Jordan in the Demilitarized Zone, changing it or possibly even drying it up at will, could

alter at will the value to the other Party of the Demilitarized Zone, which has been "defined with a view toward separating the armed forces of the two Parties in such manner as to minimize the possibility of friction and incident..."

8. In view of the above, both on the basis of the protection of normal civilian life in the area of the Demilitarized Zone and of the value of the Zone to both Parties for the separation of their armed forces, I do not consider that a Party should, in the absence of an agreement, carry out in the Demilitarized Zone work prejudicing the objects of the Demilitarized Zone, as stated in Article V, paragraph 2, of the General Armistice Agreement.

9. Acting under the provisions of Article V of the General Armistice Agreement, the only provisions which, as Chairman of the Mixed Armistice Commission, I am called to consider in this case, I request the Israeli Government to ensure that the authority which started work in the Demilitarized Zone on 2 September 1953 is instructed to cease working in the Zone so long as an agreement is not arranged.

(Sgd) **V. Bennike**

382

ד. בן־גוריון: קטע יומן
D. Ben-Gurion: Diary Note

ארכיון צה"ל

[תל אביב, 23] בספטמבר 1953

הייתי צריך להיפגש הערב בשעה שבע עם מ[רדכי] מ[קלף] על יחסי המטה והמשרד. אך לפני כן טלפן לי משה שרת שקיבל הודעה בכתב מבניקה שיש להפסיק העבודה בחולה,[1] כי הטיית המים מקנה לנו יתרון איסטרטיגי, מונע מים מטחנות שיש לסוריה בעבר השני, העבודה כאילו נעשית באדמה ערבית, והבטחתנו לתת מים לאנשי בטיחה לא מניחה דעת הסורים, כי אינם רוצים להיות תלויים ברצון הטוב של ישראל. עלינו להפסיק עד שיושג הסכם (עם מי), ולכן הוא רוצה שניפגש בשבע. בא משה [שרת] עם תקוע וגדעון [רפאל], מ[רדכי] מ[קלף] ומ[שה] דיין. שאלתי לדעת תקוע מה הוא הדין מבחינת הסכמי שביתת־הנשק. ודעתו שאין יסוד לאיסור, ורייליי, בטענות לפני מועצת־הביטחון וגם פה, חיווה דעתו בפירוש שאנו רשאים לעשות כל עבודה באזור מפורז אם אין זו על אדמה ערבית.[2]

382

1. ראה מס' 381 ונספח שם.
2. הכוונה לפסק־הדין של ריילי במארס 1951. ראה כרך 6, הערת־עורך, עמ' 179. ראה גם מס' 387, סעיף 4.

דיין טען שהטחנות לא פועלות כבר הרבה שנים. משה [שרת] וגדעון היו בעד הפסקת העבודה שלא נעמיד עצמנו כמפירי החלטת או"ם, ולא נעמוד בהתנגדות לארצות־הברית, אנגליה וצרפת; נערער לפני מועצת־הביטחון.

דעתי הייתה על יסוד חוות־דעת תקוע שלא נפסיק. בניקה ואנשי או"ם הולכים בקו ההתנגדות הקלה ביותר. מה איכפת להם שלא נפתח החולה, ואין להם רצון בסכסוך עם סוריה. לנו זה עניין חיוני. הפסקת עבודה עכשיו מוסרת גורל הירדן בידי הסורים. אם כי בניקה לא פירש הסכם עם מי, ברור שהכוונה עכשיו היא הסכם עם סוריה, והסכם זה לא יבוא. אין להניח שאם נפסיק העבודה תחליט מועצת־הביטחון לחדש העבודה. אך לפי דעתנו פעולתו של בניקה היא לא מוסמכת, אין אנו חייבים לשמוע לו, בייחוד כשיש הודעה ברורה מתנגדת מצד ריילי. אם מועצת־הביטחון תדון בזה כשאנו עובדים יש תקווה שלא בנקל יאסרו העבודה. בכל אופן יש זמן עד אז. נברר בינתיים עמדתנו ונמשיך. אם הסורים יירו נשיב ביריות. איש לא יחשוב שאנו התחלנו ביריות. כי למה לנו זאת?

דעה זו נתקבלה כאילו על דעתו של משה, אך כעבור שעה חזר עם גדעון עם "ערעורים חדשים" שלא היו אלא חזרה על הטענות הקודמות: המריית או"ם, התנגדות ארצות־הברית. אמרתי לו שלא שמעתי מפיו שום נימוק שמערער דעתי, אבל מוטב שיזמין מיד הממשלה למחר בבוקר, הודעת בניקה תתפרסם מחר באחת־עשרה ויחליטו. אין הוא נוטה לכנס הממשלה ולעת־עתה לא יפסיק העבודה.

383

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן ל959
נוסח נכנס: 130.09/2319/5

לונדון, 23 בספטמבר 1953

בהול

דיבון. סודי ביותר.

(1) במברקי ל/905 מ־28 באוגוסט[1] ניתנה הערכה למצב השיחות הבלתי־רשמיות המתנהלות בקהיר, שנראו כבר אז כמתקדמות לקראת הסכם סופי בשאלת הבסיס בתעלה. מאז חלה התקדמות רצינית, כפי שניתן להסיק מהמקורות הרשמיים והצינורות הפנימיים שברשותנו. אמנם, אין לומר שבכל השאלות השנויות במחלוקת כבר הושגה הבנה מלאה בין שני הצדדים, ולא מן הנמנע שצפויים משברים שלפחות יאיטו את מהלך העניינים בקהיר, קודם שיגיעו לשלב השני והמכריע של משא־ומתן

383
1. ראה בתיק 130.09/2319/5.

רשמי, שכפי הנראה תפקידו יהיה לאשר מה שיוסכם בשיחות הבלתי־רשמיות. אף־על־פי־כן הנני מציע גם הפעם, כפי שהצעתי בהזדמנויות שונות, לראות בהסכם האנגלו־מצרי עובדה בכוח, ששני הצדדים רואים הכרח בו, ולא רק לשם הסדרת היחסים ביניהם. לגבי מצרים כרוך ההסכם בשאלות פנימיות חיוניות, לגבי בריטניה ביחסים שלה עם ארצות־הברית והעולם המוסלמי והערבי. כל הנחה אחרת יש בה להטעות אותנו בצורה מסוכנת ביותר. יש לי יסוד רציני להניח שצ'רצ'יל, שהתנגד ועדיין מתנגד לוויתורים עקרוניים למצרים ועם זה מכיר בהכרח של הסדר עמה רוצה שהסכם זה יושג כל זמן שהסמכות האישית שלו עלולה להניע את נגיב לוויתורים גדולים מאלה שיוכל להפיק ממנו אידן או ראש ממשלה אחר שיירש את מקומו. הוא גם שואף לחלץ את מדיניות החוץ הבריטית מכבלי דאגות מקומיות כדי שתוכל להיפנות יותר לתפקידים בינלאומיים שבהם רואה צ'רצ'יל גם ייעוד אישי לו, קודם שיסיים את שירותו כראש ממשלה.

(2) מן האמור מסתברות הנחות אלו: (א) על אף הקצב המהיר של ההתקדמות במשא־ומתן בקהיר עוד נשאר זמן לפעולה מתוכננת לשם הגנת האינטרסים שלנו הקשורים במשא־ומתן זה. אך הזמן קצר ואין להפסיד אף רגע. יש לגשת לפעולה כזו מיד ובהיקף הדרוש מתוך תיאום כל הגורמים. (ב) על אף האיגרת של צ'רצ'יל מ־22 באפריל[2] אין ממשלת ה.מ. כפי שניתן להסיק משיחותינו האחרונות עם אנשי משרד החוץ כאן, מוכנה, כשהיא יחידה, חוזר יחידה, לקבל על עצמה להגן על זכויותינו בתעלה ולהבטיחן, באופן שנוכל להפקיד את גורל העניינים בידיה ונסתפק בהגברת הלחץ עליה. (ג) לאחר שיושג הסכם בעניין התעלה יגיע תור השלב השני בתכנית הפציפיקציה של המזרח התיכון, שהיוזם העיקרי בו תהיה ממשלת ארצות־הברית, מתוך שתישען על הסכמתן ועזרתן הפסיבית לפחות של בריטניה וצרפת, והוא: הסדר בין ישראל ומדינות ערב. הנחתי זו נובעת מתוך הערכתי העקרונית למגמות המדיניות האמריקנית במזרח התיכון. פעם בפעם היו חלות בהן תנודות לצד זה או אחר, אך כשלעצמן עומדות בתוקפן במשטר החדש, כפי שעמדו במשטר הקודם, בהבדל זה שהאדמיניסטרציה החדשה בוואשינגטון עלולה להיות תקיפה יותר בשיטות הלחץ עלינו ובאמצעי הביצוע של תכניותיה. (ד) התאוששות מעמדן הבינלאומי של מדינות ערב ושל הליגה הערבית, במקרה שההסדר האנגלו־מצרי יכלול בצורה זו או אחרת את אמנת הביטחון הערבי, מן הנמנע שלא תעורר דאגות אצל צרפת וטורקיה, כי לשתיהן, לדעתי, אין עניין בחיזוקם המדיני או הצבאי של הערבים. יהיה בה לערער עוד יותר את מצבה של צרפת באפריקה הצפונית, וכן לפגוע במעמדה המיוחד של טורקיה וזו עומדת מחוץ לגוש הערבי־אסיאתי כמשענת חזקה ויחידה כמעט של מעצמות המערב בהגנת האזור. לגבי טורקיה המעלות הצבאיות שבחיזוק הערבים פחותות, לדעתי, מהנזק הצפוי לה בהרבה מובנים, אף במובן הצבאי, שעה שתעמוד מול סוריה ועיראק חזקות. והרי לראשונה גם דרישות טריטוריאליות. (ה) מדיניות החוץ שלנו חייבת לראות את ההסדר כשלעצמו כפתח תקופה חדשה בגידול כוחה המדיני, הכלכלי והצבאי של מצרים ושל מדינות ערב בכלל. מגמתן של ארצות־הברית ובריטניה תהיה לסייע לתהליכים אלה מתוך דאגה לאינטרסים השונים שלהן באזור עצמו ובזירות אחרות. גם אם נניח שלפחות במשך זמן־מה לא תבוא התערבות

2. ראה מס' 176.

ישירה מצד מעצמות המערב כדי להכריח אותנו להגיע להסדר עם הערבים על יסוד ויתורים רציניים מצדנו, הרי עצם השינוי ביחסי הכוחות בינינו וארצות ערב אי אפשר שלא יפעל לרעתנו, אם לא נצליח באותו הזמן למצוא דרכים ואמצעים לחיזוקנו.

(3) והרי המסקנות: (א) אין באפשרותנו לפעול למניעת ההסכם עצמו, בטענה שיהיה בו לפגוע במעמדה של ישראל. ניסיון כזה יתפרש כשאיפת ישראל להיבנות מאי־יציבות באזור ולשבש את היחסים בין מעצמות המערב והערבים. אבל יש ויש לפעול לשם הבטחת האינטרסים הישירים שלנו, הכרוכים בתעלה ובפירוש הסופי שינתן למונח "Reactivation"". כצעד ראשון בפעולה הנני מציע שנגיש בלי דיחוי, חוזר בלי דיחוי, איגרת חדשה לממשלת ה.מ.[3] שתוכנה יימסר לממשלות ארצות־הברית, צרפת וטורקיה. באיגרת זו ובשיחות של השר, בעקבות האיגרת, עם נציגי המדינות הללו בישראל ושל נציגינו בבירותיהן, נעורר מחדש את השאלות שנידונו באיגרת שלנו מ־14 באפריל,[4] מתוך הדגשה מיוחדת של המעבר בתעלה והפירוש "Reactivation" הואיל ונקודות אלו הן שעלולות לערער את מעמדנו מאוד מבחינה בטחונית וכלכלית כאחת אם לא יובטחו האינטרסים והדרישות שלנו. (ב) לפתוח בהסברה מקיפה בחוגים שאפשר לעוררם לשם עזרה בבירות הנ"ל, בייחוד בלונדון ובוואשינגטון, לגייס את הידידים בין מנהיגי המפלגות ועורכי העיתונים לפעולה מתאימה. (ג) כגורם העלול להפנות את דעת הציבור לבעיית המעבר החופשי בתעלה ולשמש נקודת אחיזה ממשית להצגת ענייננו, יכולה אולי לשמש אונייה ישראלית שתשא סחורה מותרת לפי הסכם שביתת־הנשק ותנסה לעבור את התעלה בדרכה, דרך משל, מתל אביב לאילת. הנני מציע לבדוק הצעה זו, שיהיה בה להכריח את המצרים לנקוט עמדה ברורה. אם נחליט, במקרה שהאונייה תיתפס בכניסתה לתעלה, להביא את העניין למועביט [מועצת־הביטחון], ואם תנסינה לונדון וואשינגטון למנוע אותנו מזה, הרי נימצא במצב טקטי נוח. (ד) הנני מציע שפישר ודיבון ינסו להעלות פרשה זו בכל היקפה במשרדי החוץ באנקרה ובפאריס אם כי אין להניח שהטורקים הזהירים ימהרו לעשות או אפילו לומר דבר מכריע ברגע זה. (ה) אמנם, הצעות אלו אין בהן אלא משום פליאטיבים ואם גם נצליח להשיג משהו, לא יהיה בזה לפתור את בעיות העתיד ולא לחסן את מדינתנו מן הסכנות שבעליית קרנן של מצרים ומדינות ערב עקב ההסדר האנגלו־מצרי. רק מאורעות מהפכניים במדינות הללו עלולים לשבש תהליך זה, דבר שאין לסמוך עליו. עלינו לחתור לאפשרויות שיניחו בידינו מידה מספקת של יוזמה, כדי שלא נימצא רק מתגוננים מסכנות או נלחצים לכיבוי שריפות. עלינו לבדוק אפוא כל אפשרות ראויה לבדיקה ולשקול באיזו מידה קרבן או קרבנות מצדנו בתחום אחד יוצדקו על־ידי הישג או הישגים בתחומים חיוניים לנו. בשאלה זו דנתי בהזדמנויות קודמות וחשיבותה נראית בעיני חיונית ודחופה מבכל תקופה אחרת.[5]

(4) הנני מבקש את תגובותיך והוראותיך.

אילת

3. ראה מס' 424 וסעיפים 4 ו־6 שם.
4. ראה מס' 166 (הערת־עורך) ומס' 167.
5. להמשך התכתובת בנושא הזה ראה מס' 412.

384

ג. רפאל אל א. אבן (ניו יורק)
G. Rafael to A. Eban (New York)

Coded Tel. 386 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2330/20 נוסח נכנס:

Jerusalem, 23 September 1953

Personal. Russell told Kramer "There are indications Naguib ready for talks with Israel". Please sound Azmi acc[ording] our 371.[1]

Rafael

385

י. הרצוג אל א. אבן (ניו יורק)
J. Herzog to A. Eban (New York)

העתק: 130.02/2443/10

ירושלים, י״ד בתשרי תשי״ד
23 בספטמבר 1953

סודי

אבא היקר,

בעקבות התייעצות יסודית ומקיפה שהתקיימה בראשות השר בקשר למברק הכמוס הרצוף בזה[1] נתבקשתי להודיעך על העמדה שהתגבשה ואשר לה משמעות נוספת לאור מברקך מ־21.9.53[2] על הפנייה הסודית של ממשלת ארצות־הברית לוואתיקן.

384

1. רפאל ביקש מאבן לברר אם עזמי הביא עמו תשובה בעניין הפגישה עם ריאד (20.9.1953, 130.15/3772/66). ראה מס' 362 והערה 4 שם. ראה במס' 410 את תשובת אבן.

385

1. מדובר במברק ששיגר ציר ישראל בברזיל, דוד שאלתיאל, אל משרד החוץ על שיחתו עם ראש משלחת ברזיל לאו״ם, פימנטל ברנדאו. ברנדאו מסר לו על מגעים בין ציר ברזיל בישראל, פברינו, ובין מזכיר המדינה של הוואטיקן, טארדיני, על תיווך אפשרי של ברזיל בבעיית ירושלים. בחיפוש אחר פשרה העלו השניים את הרעיון של המשך הפירוז סביב ירושלים ברדיוס של 25 קילומטר ויצירת מובלעות קטנות של מקומות קדושים בפיקוח ישיר של הוואטיקן. פברינו הציע לכנס ועידה של ארצות נוצריות, כנראה בהשתתפות ישראל וירדן, שבה ייחתם חוזה בנושא.
בפגישתו של שאלתיאל עם פברינו אישר פברינו את דבר השיחה וטען שהצעתו מכוונת להבטיח את ריבונותה של ישראל בירושלים והשכנת שלום בין ישראל לירדן. שאלתיאל העריך שברזיל תסכים לתווך בבעיית ירושלים וביקש לברר אם משרד החוץ מעוניין בתיווכה של ברזיל ואם לאו האם כדאי שינקוט צעדים למניעת שיחות אפשריות בין ממשלת ברזיל לוואטיקן (15.9.1953, 130.02/2443/10).
2. ראה מס' 378.

א. היות וממשלת ברזיל טרם פנתה אלינו רשמית בהצעת תיווך הוחלט שאין מקום לתגובה רשמית מצד שאלתיאל. יתר־על־כן, לרגל ספקות מסוימים על הרצינות שיש ליחס לפברינו ולפעולותיו וכן נוכח עדינות הבעיה והסכנות הצפונות בהצעה, נתבקש שאלתיאל להימנע מתגובה בלתי־רשמית.

ב. הוחלט לבקשך לשוחח עם פימנטל ברנדאו, כדי לנסות לתהות על קנקן העניין. הכוונה היא לבירור אינפורמטיבי בלבד מבלי שברנדאו יקבל רושם של להיטות או אפילו רצון מיוחד מצדנו לקראת עצם ההצעה. דובר על כך שאם הוא יחזור בצורה כללית על ההצעה תוכל להגיב שישראל אף פעם לא דחתה את המחשבה של הסדר עם הוואתיקן, והיה אם יעמיק לנתח את פרטי ההצעה (כנס ארצות נוצריות, דימיליטריזציה, מובלעות קטנות וכו') תצטרך להעמידו על הליקויים שבנקודות השונות אגב הזכרת החשיבות המשנית שיש לעמדתנו אנו לעומת עמדת ירדן.

כוונה נוספת לשיחה זו והיא טכסיסית, היינו שאם יתבהר שלמרות הכול מתכוננים להעלות את השאלה לדיון בצורה זו או אחרת במושב העצרת הנוכחי, תוכל ללחוש באוזניים קולטות שהנה ידוע לך שייתכן ויהא ניסיון לחפש פתרון מחוץ לכותלי האו"ם וניסיון זה ייפגע על־ידי דיון. אולי בדרך זאת נפיק גם אנו תועלת מהתפתחות זו.

יש להוסיף שבהתייעצות נדונו גם הצעות אחרות. אחת שאנו ננסה לבוא בדברים ישירים עם הוואתיקן. בהצעה זאת הכוונה הייתה לניסיון להטבת האווירה בין ישראל לבין הוואתיקן ולאו דווקא בקשר עם השמועה על מפנה בגישת הוואתיקן לשאלת ירושלים לאור שיחת טרדיני – פברינו. אחד המשתתפים ראה הצדקה לניסיון זה בשינוי היחס מצד נציגים דיפלומטיים של הוואתיקן לגבי נציגי ישראל בכמה מקומות באמריקה הלטינית, שינוי שהחל עם ניתוק היחסים בין ברית־המועצות לבין ישראל. הצעה שנייה הייתה שבהקשר מברקו של שאלתיאל נבקש את ברזיל לנסות ולהפעיל מגע ישיר בין הוואתיקן לבין ישראל לשם החלפת דעות על ירושלים.

שתי הצעות אלה לא נתקבלו. כנגד הראשונה נאמר שעוד לפני כשישה שבועות נפתח בפני הוואתיקן פתח למגע אתנו ועדיין נעדרת תגובתו. ובאשר לשתי ההצעות גם יחד נאמר שאם אמנם יוחל במגע ישיר, הרי מצד אחד הסיכויים לתוצאות אינם נראים ומצד שני עצם קיום המגע יכביד על האפשרות לפרוץ את טבעת החרם על המשרד אפילו אצל מדינות פרוטסטנטיות, שהרי דבר המגע יוודע (אפילו יוחלט על סודיות יימצאו דואגים לכך) ומי ירצה להיאשם שעל־ידי צעד מצדו הוא הפר את הסיכויים של פתרון סופי לבעיית ירושלים. מגע ישיר בשלב זה ייצור מחשבה בינלאומית שפתרון הבעיה תלוי בראש ובראשונה באישור ישיר של הוואתיקן. מהצד השני התפתחות כזאת עלולה לפגוע קשות בכל בניין הקשרים וההתקשרויות בשאלת ירושלים אשר עמלנו להקימו במשך שנים. המדובר הוא באותן המדינות המצויות בפריפריה של המעגל הקתולי [ה]בינלאומי והפוסחות על שתי הסעיפים בשאלה, בשיתוף הפעולה עם ארגונים פרוטסטנטים בינלאומיים, עם העדות המזרחיות בירושלים (יוונים וכו') ומעל לכול בשותפות המחשבה עם ירדן; והדברים ידועים. דומני ולאור גילויו של בייררוד מתווסף תוקף לשיקול הנ"ל.

יש לציין שמזה שבועות מספר מסתמנים רמזים ממקורות שונים על תזוזה אפשרית בעמדת הוואתיקן. המדובר איננו בנטישת עקרון הבינאום המרחבי לאורך ימים אלא בהתקרבות למחשבה על תכנית של פתרון למעשה בלי ויתור מפורש על עקרון

הבינאום. השווה דברי טרדיני לפברינו במברק שאלתיאל "טרדיני הסביר כי מבלי לוותר על עקרון הבינאום לא יעמוד הוואתיקן על ביצועו אם...".

אין בידינו לקבוע, ולעת־עתה אפילו לשער, אם יש פה משום טכסיס בלבד או שאכן גמר הוואתיקן אומר לנסות ולהציל מה שניתן בנסיבות הקיימות. אם כוונתו לטכסיס בלבד, הרי פירוש הדבר שהקתולים הגיעו למסקנה שלמען חיזוק מערכות מחייבי הבינאום וסתימת פרצות בקרבן וכן כדי לשוות לעמדתם אופי הגיוני יותר בעיני חוגים נוצריים אחרים, עליהם לדבר על פתרון מעשי אשר אם כי לדעתם אין לו סיכויי הגשמה יועיל לבצר את מעמדם כצד שקול ומתון כביכול ואפשר להתחשב בו בדיונים הבינלאומיים בשאלה. מאידך, אם הפתרון המדובר מבטא את המטרה העכשווית אשר אליה הם חותרים, הרי פירושו של דבר שעיניהם לגיבוש חזית נוצרית אחידה בשאלה בתקווה שעל־ידי סילוק הפירוד מקרב המחנה הנוצרי בגישה לשאלה יווצר לחץ כזה על ירדן ועל ישראל אשר בפניו לא יוכלו לעמוד. ואם אמנם יתגשם דבר כלשהו הרי קנו להם אחיזה בתוך העיר שתשמש ראש־גשר לעתיד.

מכל מקום אם תגובתו של טרדיני לפברינו הייתה כפי שהאחרון מוסר ואם היא מבטאת קו כללי, הרי על דרך רמזים אלה יש יסוד לחיזוק החרם על המשרד כי אם ייאמר שישנן שמועות שאף בוואתיקן עלולים לנטוש את העקשנות המסורתית הרי אפשר לנמק את המשך החרם לאור האפשרות שבמוקדם או במאוחר יתגבשו הצעות "הגיוניות" ואין לחבל בתהליך על־ידי דחיקת הקץ. ואמנם ייתכן שהחשש מפני ביטול החרם ללא ויתורים יסודיים מצדנו הוא אשר מאלץ את הוואתיקן לחשוב על הפצת שמועות על אפשרות של שינוי הקו מצדו. כפי שהסביר לנו איש משרד החוץ הבלגי, העברת המשרד פגע ב־façade שחוגים שונים, וביניהם הקתולים, הסתתרו מאחוריו לצורכי האשליה העצמית שבכל־זאת יש זכר כלשהו במציאות לעמדה הדוקטרינרית על הבינאום. אם יעלה בידינו להרוס את ה"פסדה" הרי יינטל מהפיקציה אחרון סמליו והיא תמות מיתת נשיקה בעצם חללה.

בהקשר זה ברצוני להעלות בפניך שתי מחשבות. כזכור לך הישיבה האחרונה של הוועדה המדינית של הליגה אשר דנה גם בשאלת ירושלים הסתיימה ללא הודעה רשמית כלשהי אולם הושמעו בעקבותיה דברים בלתי־רשמיים כאילו הליגה עומדת על "הרחבת אופיה הערבי של ירושלים" וכו' ולא הוזכר כלל עניין הבינאום. תהינו האם הליגה חוזרת לעמדתה מ־47–48 והאיך להסביר את הדבר נוכח קשריה עם הוואתיקן? ייתכן כי אפשר לפענח את הדבר על יסוד השמועות על שינוי עמדת הוואתיקן. אם הוואתיקן או מדינות קתוליות בהשראתו יחלו לדבר בנוסח שפברינו מייחס לטרדיני הרי פירוש הדבר, שיהיו יתרונותיה של הגישה החדשה נגד ישראל אשר יהיו, הרי יש בה משום נסיגה מהעמידה על גבולות תכנית החלוקה וממילא משום פגיעה בעמדה היסודית של הערבים. אם כך הרי מוטב לערבים להפסיק את שיתוף־הפעולה עם הוואתיקן, לאחד את שורותיהם עם ירדן ולעמוד על התביעה המקורית מ־47–48.

ביחס לדברי ביירוד: האם יש לראות בפניית ממשלת ארצות־הברית לוואתיקן משום שינוי קו הקשור בהשפעות קתוליות על האדמיניסטרציה הנוכחית? מדברי ולר לאסתר הרליץ (ראה מזכרה אליך מיום 18.9.53)[3] נראה שהדי האפשרות של תכנית

3. בתיק 93.03/3062/5.

ואתיקנית חדשה הסתננו למחלקת המדינה. בכל אופן משתמע שבגיבוש עמדתה מחלקת המדינה אינה מתחשבת עם הערבים בלבד. מעניין יהיה לראות אם הוואתיקן ישיב ברורות למחלקת המדינה כפי הנוסח המצוטט בפי פברינו. ואם יעשו כן, האם מחלקת המדינה תישאר נאמנה לתכניתה היא לפתרון הבעיה מ־1950 או תבקש לפגוש את הקתולים בחצי הדרך.

אנו מצפים לידיעות נוספות אשר יבהירו את המצב.[4] בינתיים בהערכת השיקולים בנידון אני מתקשה להניח שאמנם אנו עומדים בפני מפנה יסודי בעמדת הוואתיקן היינו שהוא יסתלק להלכה ולמעשה מהקו המסורתי שלו ויודיע על כך קבל עולם בטרם יהיה בטוח באיזו אחיזה שהיא בעיר.

בברכה,

יעקב הרצוג

386

ח. הרצוג אל מחלקת ארצות־הברית
Ch. Herzog to the United States Division

העתק: 93.08/361/8

[ואשינגטון], 23 בספטמבר 1953

סודי

הנידון: סיוע צבאי

היום נפגשתי לשיחה קצרה עם קולונל סיברס ממשרד הסיוע הצבאי במשרד ההגנה. קולונל סיברס נשלח למזרח התיכון במקום קבוצתו של גנרל רפנר, שעמדה לנסוע לשם על־מנת לבדוק אפשרות ניצול 30 המיליון שהוקצו כסיוע צבאי לאזור.[1] הוא השתתף בישיבת השגרירים האמריקנים בקהיר ואחר־כך ביקר, נוסף על מצרים, בעיראק, סוריה, לבנון, ירדן וישראל. המשלחת של גנרל רפנר בוטלה בשעתו.

קולונל סיברס בילה יומיים וחצי בארץ ושוחח על עניינים רשמיים אך ורק עם הנציגים האמריקנים שם. הוא אמר לי כי פגש כמה מאנשינו במסיבות חברתיות, כולל הרמטכ״ל ומפקד חיל האוויר, אולם רק במסיבות חברתיות ולא ברשמיות.

מדבריו של קולונל סיברס אני מבין כי בדק את בעיית סוג הסיוע המתאים לכל ארץ בה ביקר, בו בזמן שעצם ההחלטה על מתן הסיוע לכל ארץ נמצא כיום בידי מחלקת המדינה. לפי דבריו יהיה הסיוע למזרח התיכון, לפחות בתחילה, בעל מגמה מדינית יותר מאשר צבאית. כנראה שההרגשה הכללית באזור היא שיש לפתוח בהקדם במתן סיוע צבאי למדינות באזור ללא כל התחייבויות מדיניות או אסטרטגיות,

4. ראה מס' 466.

386

1. ראה מס' 339 והערה 1 שם.

על־מנת לעודד את המדינות להתקרבות יתר למערב, לשנות את הלך מחשבתן ולקרב את יחסיהן עם ארצות־הברית. המחשבה היא לתת סיוע על בסיס הסכמים דו־צדדיים עם המדינות השונות, מבלי להזכיר זיקה כל שהיא לסידור אזורי, אם כי כוונתם הסופית היא להגיע אי פעם לסידור אזורי.

מאידך הבעיה שנתגלתה בכל מקום כמפריעה ביותר להתקדמות התכנית הייתה חוסר השלום עם ישראל.

משרד ההגנה לוחץ על מחלקת המדינה להחליט בהקדם על זהות המדינות הזכאיות ליהנות מן הסיוע על־מנת שיוכלו להתחיל מיד בהוצאות הכסף שהוקצב על־ידי הקונגרס. משרד ההגנה מתנגד לכל דחייה אשר עלולה לגרום להופעתו בסוף שנת התקציב בפני הקונגרס כשבידו התקציב המלא מבלי שהוציאו או נתחייבו בסעיף זה כל הכספים. הם הפנו תשומת־לב מחלקת המדינה לעובדה כי גם אם תתקבל החלטה מדינית עקרונית, זקוקים הם לחודשים אחדים כדי להפריש את הכסף בצורה הנכונה, וכל זה לפני תום שנת התקציב.

הצעת הממשלה ל־100 מיליון קוצצה ל־30 מיליון,[2] לרגל היעדר תכניות מפורטות ובפעם הבאה ברצונם להופיע לפני הוועדה כשהתכניות בידם. נוסף על 30 המיליון קיימת בחוק גמישות רבה המאפשרת הגדלת הסכום המוצא באזור על־ידי העברת 10% מתוך הקצבת טורקיה ויוון. נוסף על כך אפשר להעביר עד 10% מתוך הסעיפים האחרים כגון אירופה ואסיה, אם כי לאור ההתפתחות בצרפת והודו־סין אין סיכויים רבים לכך. כמו־כן לא נראה לו שיוכלו להעביר סכום גדול מהקצבת טורקיה ויוון, מאחר שמתכננים לתת סיוע צבאי לאיראן בסך 4 עד 5 מיליון דולר בנשק. ידוע כי תקציב הסיוע הצבאי ליוון מנוצל עתה כמעט כולו בהחזקת הקיים ולא בהשקעה חדשה וגם טורקיה מתקדמת למצב זה. הוא רמז כי בזמן שהותו בארץ דובר על ניצול כסף למפעלים ואחר־כך הזכיר זאת באופן סתמי בקשר לאזור.

הבינותי כי ביטול משלחת הגנרל רפנר היה החשש שמשלחת כזו עלולה לעורר תקוות מופרזות במדינות השונות ולגרום לאכזבה אחר־כך במידה ולא יתגשם דבר לאחר ביקורם.

בסיכום:

(1) נעשה הצעד המעשי הראשון בקשר לסיוע צבאי לאזור והתקיים הביקור הראשון של קצין משרד ההגנה למטרה זו.

(2) הממשלה אינה כבולה ל־30 מיליון וקיימת גמישות המאפשרת העברות מסעיף לסעיף.

(3) לחץ רציני מצד מחלקת ההגנה ואימת הקונגרס הם הגורמים המאיצים ניצול הכסף.

(4) יש סיכויים טובים לחיוב הכסף לפני סוף השנה התקציבית.

(5) חושבים עדיין על מפעלים, לפחות בקשר לישראל.

(6) הסיוע יינתן על בסיס הסכם דו־צדדי ללא תנאים מדיניים רבים.

ח. הרצוג אלוף משנה
נספח צ.ה.ל.

2. ראה מס׳ 320.

387

מ. שרת אל ו. בניקה (ירושלים)
M. Sharett to V. Bennike (Jerusalem)

Copy: 130.02/2425/11 :העתק

Jerusalem, 24 September 1953

Sir,

I have the honour to acknowledge receipt of your letter of 23 September 1953[1] and of the attached memorandum setting forth your views concerning the work which is being carried on south of B'not Yaacov Bridge.

2. I must point out at the very outset that the substance of your views and their underlying assumptions appear to be at marked variance with the position so far maintained by the competent organs of the United Nations as regards works of this nature in the Demilitarized Zone. As early as 1949, during the armistice negotiations, the United Nations adopted an unequivocal attitude concerning the future development of the Zone. In his covering letter to the statement which you yourself mention as an authoritative comment on Article V of the Israel-Syria General Armistice Agreement, written on 26 June 1949, the Acting Mediator, Dr. Ralph Bunche, stated: "I may also assure both parties that the United Nations, through the Chairman of the Israel-Syrian Mixed Armistice Commission, will also ensure that the Demilitarized Zone will not be a vacuum of wasteland."[2] Since that statement was made, "the gradual restoration of normal civilian life", provided for by Article V of the Armistice Agreement, has indeed comprised the resumption and continuation of development and settlement activities. New agricultural settlements have been established in the Zone, roads have been constructed, wastelands brought under cultivation, the Jordan riverbed has been deepened and straightened, and at certain points its very channel has been altered, all these changes having taken place with the full concurrence of the United Nations authorities.

3. Syria's consistent opposition to such peaceful development work, voiced in pursuance of its established policy of economic warfare against Israel, has at no time been endorsed by the United Nations. Under the Charter, the United Nations stands to promote conditions of economic progress and development. Under the Israel-Syria General Armistice Agreement, the sole concern of United Nations representatives throughout has been to ensure that in the course of the execution of development projects, established private rights in the Zone should be adequately protected.

387

1. ראה מס' 381 ונספח שם.
2. ראה כרך 3, מס' 342.

4. Certain questions regarding private rights did indeed arise in connection with the Huleh drainage scheme, work on which commenced three years ago. The points at issue were at the time fully examined by the then Chief of Staff, General W.E. Riley, as well as by the Security Council. The conclusions reached as a result of that examination have been accepted as basis for all development projects in the Demilitarized Zone. The drainage work has ever since proceeded with the full concurrence of the United Nations and without interference from outside. It is important to define the exact scope of United Nations concern in the matter. Such definition was offered by General Riley himself when, at a session of the Security Council on 2 May 1951, in reply to a question asked by the Netherlands delegate as to whether the question of the rights involved in the concession of the Palestine Land Development Company for the drainage of the Huleh is one which might fall within the jurisdiction of the Mixed Armistice Commission, he stated: "Only where it involves land within the Demilitarized Zone which is the property of Arab refugees. That is the only part of the concession with which we have anything to do... I feel that the United Nations should never impede progressive work. However, I am involved here with the Armistice Agreement in which the United Nations is charged with the normal restoration of civilian life... I have no quarrel with the project itself. I feel that that is not a matter which affects either Syria or the United Nations. I am only involved in the normal restoration of life within the Demilitarized Zone which affects the thirty, forty or fifty Arabs that own the approximately seven or eight acres of land within the Demilitarized Zone."

5. In the present case the work of digging a canal, in execution of a project of power development, is conducted on the basis of existing rights, including the concession held by the Palestine Electric Corporation. These constitute important private rights within the Demilitarized Zone, which the United Nations Truce Supervision Organization, as authoritatively laid down, is called upon to safeguard. Full care has been taken to ensure that the work should in no way impinge upon any private Arab land in the area, nor curtail the use of water for irrigation by land owners and cultivators within the Demilitarized Zone. In these circumstances it was but natural that the Chairman of the Israel-Syrian Mixed Armistice Commission, when informed of the commencement of the project on 2 September 1953, should have expressed his concurrence with it. In so far as you yourself and your deputies raised any points for clarification – none of which question the legitimacy of the project itself – they were satisfactorily settled.

This situation of understanding and cooperation continued until the Syrian Government, in accordance with its established practice, proceeded to raise baseless objection to the project, accompanying its protests by public threats of violence. In the face of these tactics of intimidation from the Syrian side, which manifestly conflict not only with the Armistice Agreement but with the fundamental principles and purposes of the Charter of the United Nations,

it is regrettable and disturbing that an attempt should now be made to reopen issues previously disposed of and to modify the established position of the United Nations by raising questions extraneous to the Armistice Agreement.

6. You base your conclusions on the examination of the following three points:

(a) whether the work so far performed has interfered with normal civilian life in the Demilitarized Zone;

(b) whether the construction of the projected canal within the Demilitarized Zone will interfere with such life; and

(c) whether the first object mentioned in Article V Para 2 of the General Armistice Agreement concerning the separation of the armed forces of the two parties, will be affected by the work in question.

7. On these points and on the facts adduced in their examination the following observations are offered:

(a) Israel representatives have repeatedly given you and your deputies categorical assurances, summarized in Sgan-Aloof A. Shalev's letter to you of 22 September 1953,[3] that the project has not so far involved, nor will it involve in the future, the use of Arab-owned land in the Demilitarized Zone, and that it has not otherwise affected, nor will it in the future affect, such land. In no conversation which has taken place during the past weeks, including my own conversation with you on 22 September,[4] was any reference made to the possibility that the ownership of any of the land involved might be under dispute. It is evident, therefore, that such a possibility, conjured upon the part of Syria, is purely hypothetical, not to say imaginary; that Syria, which under the Armistice Agreement has no status in the matter, has raised the question merely to obstruct the work; and that consequently this provides no valid reason for discontinuing a vital development scheme. At the same time there is, of course, no objection at all to your representatives' examining the files of the relevant Land Registry Office, in which examination they will receive the full cooperation of the Israel authorities.

(b) What is called in your letter "the small island" is actually a speck of land, the size of which never exceeds 400 square metres. It is submerged every winter and rises above the water in varying sizes and shapes in the summer. It is entirely uncultivated and has never been cultivated, inhabited or otherwise used by man within living memory. It is not owned by any Arab. In these circumstances, the question whether this insignificant ait is or is not partly flooded as a result of the construction of the dyke is purely irrelevant, but the fact is that it is not, and care is being taken that it should not be.

(c) As for the water-mills, neither in past discussions between United Nations representatives and ourselves on the utilisation of the Jordan waters,

3. בתיק 93.04/41/12.
4. מס' 379.

nor in direct contacts between us and the Syrians, have any claims ever been advanced that water from the Jordan River is required for the operation of mills on the east bank. The falseness of the contention made to you on this score is proved by the fact that the two mills shown to you on 14 September as having "ceased to work owing to lack of water" have actually not been in operation for years and that, moreover, the canal leading to these mills branches off from the Jordan *north* of the point from which the contested new canal is being dug, so that the digging of the canal and the diversion of water into it could have no possible effect upon these two mills.

(d) The point concerning the likelihood of interference with normal civilian life in the Demilitarized Zone as a result of the construction of the projected canal is fully met by our definite assurances that the volume of Jordan water now used by Arab landowners or cultivators for irrigation purposes will remain available in the future. The claim in your letter that the projected canal would "leave the Jordan with very little, if any, water" is entirely unsubstantiated, whereas the explicit assurances given to you by Israel representatives orally and confirmed in writing by Sgan-Aloof Shalev, are based on thorough topographical and hydrological investigations.

(e) The provision you quote from Article V of the Armistice Agreement, which defines the object of the Demilitarized Zone as that of "separating the armed forces of the two parties in such manner as to minimize the possibility of friction and incident" is, needless to say, fully valid. It is axiomatic that, whether a canal is dug or not, such separation would remain effective as long as the Zone continues demilitarized and the parties adhere to the Armistice Agreement. As for the possible effect which the digging of a canal running parallel to the Jordan riverbed can have upon the achievement of that objective, so far from hampering, the canal can only facilitate it, since a party bent upon aggression will find yet another obstacle to overcome. For its part, the Government of Israel has consistently abjured aggression. Were it nursing aggressive designs, it would be thwarting its own purpose by digging the canal. On the other hand, the fact that the objection to the canal comes from Syria – the party guilty of aggression in the past – acquires an ominous significance.

(f) Moreover, Syria's title to raise the question of military advantage must be challenged in principle. As clearly indicated in Article II Para 1 of the Armistice Agreement, the principle that no military advantage must accrue to either party was valid only during the truce period which preceded the conclusion of the armistice. The parties to the Armistice Agreement are not entitled to invoke that principle, either under the above-mentioned Article or by reference to any other provision of the Armistice Agreement. Had the right to do so been conferred by the Armistice Agreement, Syria might raise objections to any measure or project, anywhere in Israel, which strengthened this country's potential.

In this connection it is pertinent to point out that Syria's previous complaints concerning military advantage to Israel which were supposed to result from the execution of the Huleh drainage project, were rejected by the United Nations Chief of Staff as lacking validity.

8. The question of the Buteiha Farm raised in your memorandum calls for special treatment. The arguments advanced by the Syrians to the effect that they cannot be expected to depend in the future on Israel's good will as to the irrigation of their lands, must emphatically be rejected as irrelevant in the context of the Armistice Agreement. A converse contention on the part of Israel that she cannot possibly be made to depend on Syria's good will where the execution of development projects of crucial importance for her economic future is at stake, would be, on both legal and practical grounds, of infinitely greater cogency. The decisive consideration here is that the Armistice Agreement provides for the restoration of civilian life and by implication for the protection of private rights only within the Demilitarized Zone, and not outside it, either in Syria or in Israel. The undertaking given repeatedly to United Nations representatives and to the Syrians direct, that the volume of Jordan water now used by the Buteiha Farm for irrigation purposes would be assured for the future, was an *ex-gratia* act motivated by considerations of equity and future good neighbourliness, and not by any obligation arising from the Armistice Agreement. This undertaking is reaffirmed in Sgan-Aloof Shalev's letter, where the assurance concerning the provision of customary amounts of water to Arab cultivators is to be read as applying also to the Buteiha Farm. As for the operation of the checking gates in April 1952, this again was a matter of the internal administration of the Demilitarized Zone and not one of concern to Syria; it was not subject to agreement between Israel and Syria, but was carried out solely with the concurrence of the Chairman of the Mixed Armistice Commission.

9. In the light of the foregoing, the Government of Israel fails to see any justification for the conclusion that the peaceful work of an eminently constructive and beneficial character, which is in progress within the Demilitarized Zone, should now be interrupted. It takes a particularly serious view of the fact that this conclusion was preceded by the open threats of the Syrian Government. It regards the freedom of development work within the Demilitarized Zone as an integral and essential part of the restoration of normal civilian life provided for in the Armistice Agreement, and has hitherto always been sustained in this contention by the competent United Nations authorities. It is ready and has indeed formally undertaken to respect to the full whatever private rights as to ownership of land or use of water may be involved. It upholds at the same time the private rights possessed by Israel interests in the area and cannot agree that they have a lesser priority than the individual rights of others. In actual fact there has been no infringement of any such right possessed by Arabs as a result of the work already carried out and none is to be foreseen in its continuation. The Government of Israel is

always ready to clear up any moot point with you and your representatives, and, if necessary, submit the issue for examination to the Security Council. In its interpretation of the Armistice Agreement, borne out by former United Nations practice and pronouncement, the only question of agreement that can arise is with local inhabitants of the Demilitarized Zone, bearing on their private rights. In the specific circumstances of the present case no issues exist which call for such agreement, and, consequently, the continuation of the work cannot be made conditional thereon.

10. It remains the firm policy of the Government of Israel to adhere strictly to its obligations under the Armistice Agreement.

In stating its views on the issue which has arisen, the Government of Israel does not depart from its conception of the powers and functions of the Chairman of the Mixed Armistice Commission under the terms of the Israel-Syria General Armistice Agreement. The Government's understanding in this regard was formulated by its representative, Ambassador A. Eban, at the 547th meeting of the Security Council on 18 May 1951 in the following terms:

"...the Chairman of the Mixed Armistice Commission is not an authority appointed by the United Nations and imposed over the signatories of the Agreement. He is an organ established as a result of their agreement and his functions are precisely those which they have defined. If either party had not wished the Chairman to have certain functions, then he would not have had them. This fact, together with the specific provision that he may not exercise administrative responsibilities anywhere, rules out any idea that he should operate by mandatory requests directed to the very Governments which have defined his functions and which are presumably, therefore, in a position to know what powers they have conceded to him."

11. I am confident that you will give the considerations set forth in this letter your very serious attention and shall be glad to receive your comments on them.

Yours faithfully,[5]

Moshe Sharett
Minister for Foreign Affairs

5. בניקה השיב תשובת ביניים ב־26 בספטמבר 1953 (130.02/2434/4) ותשובה סופית ב־20 באוקטובר (ראה מס׳ 458). במכתב הראשון ציטט את סעיף 9 במכתבו של שרת והבהיר כי בביקורו בסוריה בימים האחרונים לא שמע על איומים של סוריה לנקוט פעולה צבאית נגד ישראל ושום איומים לא ישפיעו על החלטותיו. הוא שב וביקש מממשלת ישראל להורות על הפסקת העבודה כדי להקל על בירור הנקודות השנויות במחלוקת ואם יהיה צורך גם בחינת העניין במועצת־הביטחון. שרת פירש את המכתב כנסיגה מסוימת בעמדתו של בניקה ובמכתב תשובה ביקש להיפגש אתו. השניים נפגשו ב־28 בספטמבר. ראה מס׳ 397.

388

שיחת ו. איתן – פ. ראסל (בתל אביב, ב־24 בספטמבר 1953)
Meeting: W. Eytan – F.H. Russell (Tel Aviv, 24 September 1953)

Note: 130.02/2414/27 :תרשומת

Secret

On Thursday, 24 September 1953, I dined with Mr. Russell at his house. The only other person present was Mrs. Russell.

After dinner, the conversation turned to the tension between Israel and Syria, and Mr. Russell delivered himself of an address roughly along the following lines:

"What I can't understand is why you chose this particular time to start these works in the North. After all, only last month there was no intention to start anything of the kind, there was no budget for it, and even now you are using unsuitable bulldozing machinery which you wouldn't be using if you had planned the thing thoroughly in advance. You are doing this just at the time when it looked as if a settlement with Egypt were around the corner. I suppose you know why the Egyptians released the "Parnon"? I have read all kinds of explanations in the papers here, but the real reason is that Caffery made vigorous representations to the Egyptians, and they gave in.[1] Caffery has built up an excellent position for himself in Cairo and enjoys the confidence of the regime. The Egyptians have got various things from us, and there are other things they want to get from us and they need these things badly. When they have reached a settlement with the British, they will be ready for a settlement with you. I don't know how near a settlement with the British is, but it looks very close now, and the Egyptians are prepared to start with you immediately afterwards. It won't be easy for them, for they will have to overcome a lot of prejudice and opposition in the Arab world – and this is the moment you choose for angering the Syrians, and so putting off agreement with Egypt! It's just the same as what you did with the transfer of your Ministry to Jerusalem. Two days before he left, Monnett Davis asked you not to transfer the Ministry, and you knew we didn't want you to do it. As a matter fact, at the time you made the move, the State Department had worked out practically 99.9% a plan for Jerusalem which would have satisfied you completely – but now, by your action, you have put off a solution for at least two years. We can't understand why you do these things."

388

1. ראה מס' 367, ומס' 368 והערה 4 שם.

In the course of talk on the canal which is being dug to divert the Jordan, I mentioned that we had all along been for regional co-operation in the utilisation of water resources for the benefit of all the countries concerned, but if the Syrians and Jordanians took the Yarmuk, we had no alternative but to make the most of the Jordan for ourselves. To this Mr. Russell replied:-

"It isn't true that the Syrians and Jordanians are taking the Yarmuk. As a matter of fact, the State Department has just decided that the Yarmuk scheme should not be continued, and the U.S.A. was preparing to throw all its weight behind a regional project exactly as you have always wanted. Now you go and start these works in the North and make the whole thing impossible. You've put the Syrians' backs up, and they'll build a dam across the Banias to cut off that source of the Jordan. Then where are you? No regional project, and no Jordan."

I told him this came as a great surprise to me, for we had made representations on this subject to the State Department two or three months ago[2] and had been waiting ever since for an answer. In fact, during the past few days we had been thinking of renewing those representations. We had never had as much as a hint that the U.S.A. was planning to abandon the Yarmuk project. To this Mr. Russell answered:–

"You know, Governments are complicated affairs. We had to dig out thirty-five years of records in the Department of the Interior and set up committees and hold discussions. All this takes time. If we had taken Eban into our consultations, the Jordanians would have been angry, just as you would have been angry if we had taken in the Jordanians. So we worked all this out by ourselves and weren't going to tell anyone about it till we had got all our ideas straight. Now you've gone and spoilt it all.

On the Huleh, the U.S.A. Government won't support you. We have a pretty perfect record of backing the U.N., whether we like its decisions or not, and we shall stand by Bennike. What's more, you're ruining the chances of peace with Egypt, and you can't expect us to go along with you on that."

This was the gist of Mr. Russell speech, couched in perfectly clear and categorical terms. I have not recorded my answers.

Walter Eytan

2. ראה מס' 291.

389

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X963 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/2 נוסח נכנס:

New York, 24 September 1953

Immediate

From discussions between Emb[assy] and M[utual] S[ecurity] A[gency] people it is quite clear that all action on grant incl[uding] current first release is being held up until our reply Bennike's verdict is known.[1] Spoke Byroade strongly on telephone this morning protesting against linking matters together so as give "clear impression political pressure to influence our action on Northern project". Conversation was very sharp and not pleasant although ended in at least formal amity on basis w[ou]ld take up Secretary tomorrow.[2] His reply made no real effort conceal that he awaited our stoppage work as signal both for release first instalment and conveyance their total grant plans. I said w[ou]ld raise whole matter on principle illegitimate connection with Dulles.

Obviously we here encounter prospect first-rate crisis with USA similar to Huleh in 1951. Am very concerned about contents our reaction. All here agree our political position compels compliance Ben[nike]'s ruling as first step political counterattack with view resumption later. We may take for granted all circles USA and all gov[ernmen]ts UN will support Ben[nike] in first instance and will count UN prestige as higher factor than value electricity project even if we prove right in substance.

Byroade says MSA action this matter is not different from action in respect other countries and w[ou]ld not be different if Syria embarked on action involving USA in difficulties. He adds they accept our case we have right be consulted on Yarmuk.

Eban

389
1. ראה מס' 381 ו־387.
2. ראה מס' 391.

390

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

מברק מוצפן 394
נוסח יוצא: 130.09/2330/20

ירושלים, 25 בספטמבר 1953

מידי

(1) אנו רואים איגרת בניקה[1] כחמורה ביותר בסטותה מעקרונות קודמים בשלוש נקודות:

(א) התנגדות לעצם המפעל בעוד שקודם הייתה רק דאגה לזכויות פרטים.

(ב) דרישת הפסקה לזמן בלתי מוגבל.

(ג) התניית חידוש העבודה בהסכם.

(2) אמנם אין האיגרת נוקבת מועד להפסקת העבודה ועל־ידי כך ניטל ממנה אופי אולטימטיבי וכן אינה מפרשת כי הסכם פירושו עם סוריה אם כי זה משתמע ברור. שתי עובדות אלו משאירות כאילו פתח צר לפשרה אם יהיה רצון.

(3) תוספת חומרה כלולה במסירת ההחלטה מיד לידיעת סוריה שנחלה בה ניצחון עצום וכפתה ידי בעליה. לאחר קבלת האיגרת ולפני משלוח תשובתנו[2] ניסיתי לסדר פגישה לבירור נוסף ונתקלתי בסירוב בהנמקה כי ההחלטה נמסרה כבר לצד שכנגד.

(4) בנסיבות אלו לא היה מנוס מתשובה שלילית. היענות לדרישת הפסקה היה פירושה הודייה בעקרון ההסכם כתנאי לעבודה זאת אומרת קבלת דין סתימת הגולל עליה. המצב מזכיר נפתולינו עם דרישת הפסקת העלייה במאורעות תרצ"ו.

(5) בכל־זאת נשמרתי מלנסח תשובתנו כסירוב מפורש להפסיק. אמרתי כי איננו רואים הדרישה כמוצדקת ואנו שוללים ההנחה כי יש לתלות מפעל פיתוח בהסכם פרט להסכם עם בעלי קרקע שאינם קיימים הפעם. כן הסכמתי שיבדוק המצב הקרקעי ברשומות שבמשרדינו ובכלל להמשך הבירורים בינינו והזמנתיו בסיום להודיעני הערותיו על המכתב.

(6) המצב היה אחר לגמרי אילו בא לדרוש הפסקה לזמן קצוב שבוע או עשור לשם בדיקת נתוני קרקע ומים ואילולא קבע העיקרון הממאיר של הסכם.

(7) וזה העיקר. הוא יכול עדיין לסגת בכבוד אם יודיע בתשובתו כי: (א) לא נתכוון לערער על עצם המפעל.

(ב) כוונתו להפסקה למספר ימים לבדיקת הנתונים.

(ג) הסכמה פירושו אתו ולא עם סוריה.

390

1. ראה מס' 381.
2. ראה מס' 387.

(8) יש לאחוז בכל המאמצים לדחוף אותו למוצא זה.
(9) אם סיכוי זה לא יתממש סבורני כי אין מנוס ממועביט [מועצת־הביטחון] ואז כל לחצנו צריך להיות להשיג החלטה לפי תקדים החולה היינו:
(א) אי ערעור על המפעל.
(ב) אי אישור מעמד סוריה.
(ג) שמירה על זכויות הפרטים.
(10) יש להזהיר בצורה נאותה מחמד [מחלקת המדינה] ממסקנות נמהרות. הגיעתני שמועה על כוונה להחזיר ברוס [מקדניאל] וחבריו.[3] אל ישכחו לקח פרס. גם שם היה מי שסבר כי לחץ כלכלי ישבור מיד גאווה לאומית ולא היא. ההבדל הוא כי כאן אין מוצאדק שיפול.

שרת

391

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

Coded Tel. W573 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/3 :נוסח נכנס

Washington, 26 September 1953

Had fifty minutes with Dulles, Reuven [Shiloah], Gardiner participating.[1] Began by outline our position Northern water problems, stressing we had both right and duty challenge Ben[nike]'s verdict[2] by all legitimate means, channels. We had now requested his reconsideration and also alluded possibility *Moabit* [Security Council]. Poured special criticism Ben[nike]'s military advantage argument. Stated we requested of USA first give us full scope pursue our appeal and refrain irrelevant influences such as grant pressures[3] and second keep faith with their 1951 position that development sh[ou]ld not be held up in name UN. His reaction began with sweeping allegation we make it difficult for our friend and UN by creating *de facto* situation then asserting we refuse to budge an inch irrespective their legality. Was clear he referred here to our entire political and territorial position. There followed sharp discussion in which I reminded complete legal validity

3. בעניין הזה ראה מס' 389.

391
1. הפגישה התקיימה ב־25 בספטמבר. ראה דין־וחשבון מאת א. אבן, 130.02/2414/27, והשווה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1320-5.
2. ראה מס' 381 (נספח).
3. ראה מס' 389.

armistice treaties which govern our existing regional relations. Also Israel not too big as states go but smaller than most nevertheless willing not expand but also willing discuss mutual adjustments in peace neg[otiation]s though we had as much claims to improvement as Arabs and result could not be any substantive change from *status quo*. Reminded him he himself proposed resolution 1948 leading to armistice treaties as legal starting point for peace.

He abandoned subject by saying did not question legality our armistice frontiers but went back to North saying he could not study details this matter but if impartial UN authority ruled favor Syrians this proved their position not frivolous. We w[ou]ld win much sympathy, goodwill, by complying first then challenging and appealing later. Replied *status quo* was continuation work not suspension, w[ou]ld thus prejudice position by needless stoppage. Referred him to your letter.[4] Reuven explained our current work could not be portrayed as creating *de facto* situation since its effects w[ou]ld take long time. He said might be useful get Ben[nike] say if any irrevocable fact created by continuing work while we continued argue and appeal. But later made clear his hope we stop first argue later. Said they preferred suspend M[utual] S[ecurity] A[gency] activity for few more days till situation cleared. I went over to general description our growing anxiety USA–Israel relations both in substance and in public reflection. Gave list unnecessary prejudice relations by accumulation events e.g. their J[eru]s[ale]m attitude both contradictory and rigid, their pro Arab statements and reticence about Israel and above all threat of arms to Arabs on which spoken with unqualified vigor. He listened here with deep attention but clock struck four and Stassen, Wilson awaited outside. He said was very interested in what had said at end and w[ou]ld consider sympathetically and like to meet soon to react. At moment he w[ou]ld only tell me Arabs at UN had frankly expressed to him their disappointment. They had hoped Ike [Eisenhower] Admin[istration] w[ou]ld change pro Israel policy but were convinced that not so.

Dulles said this sh[ou]ld reassure me, I said it only proves their demonstrations coolness to us had not won any compensating advantage other side so why do it. Here we ended with his agreement to resume next week on major theme.[5] Northern episode spoiled talk both in form and in content but this inevitable. We resuming with G[eneral] B[edell] S[mith] Monday.

Eban

4. ראה מס' 387.
5. ראה מס' 401 ו־402.

392

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן W575
נוסח נכנס: 130.09/2310/3

ואשינגטון, 26 בספטמבר 1953

מידי

אני מוכרח להביע תימהון על אשר לא קיבלתי סקירה מכם על דרכי הפעולה לקראת המערכה החמורה המתרכזת בוואשינגטון ובאו"ם. גם לפני שבוע הייתה החזית הכפולה הזאת רחבה ומסועפת למדי אך עניין הירדן הוסיף עול כבד על העומס הקיים ויש סכנה של התמוטטות מתוך הגדשת הסאה וצפיפות המבצעים.

(א) עניין ירושלים עובר שלב עדין.

(ב) מערכת הפליטים מתקרבת ובאה.

(ג) פעולת ההרתעה נגד מתן נשק הוגברה.

(ד) באווירת המפלגתיות המתעוררת מחדש הונעו תהליכי ערעור רחבים על עצם גישת הממשלה לבעיות ישראל-ערב והחלו פניות למרכזי השלטון.

(ה) ניטשה מערכה נגד קיפוח המענק.[1]

(ו) מתגייסת היהדות אחרי תרדמת הקיץ לכינוס ירושלים[2] ולחידוש המאמץ הציבורי והכספי.

התלקחות המדורה הצפונית. ברגע זה יש בה משום מתיחה אכזרית של מאמצים שהשתרעו גם קודם על פני יריעה יותר מדי צפופה ורחבת ידיים. נתחוללה תמורה שלילית בהחלט באווירה הבינלאומית שלא הייתה נטולת עידוד עם כל חומרתה וברור מאוד שלא כיוונו את השעה ולא שקלנו את גורם הזמן כאחד מיסודות הפעילות הדיפלומטית הנבונה. אני שותף למשגה הזה באשר לא המלצתי בעוד מועד על מניעת הסיבוך עד לשעה יותר מכוונת מבחינת מאמצנו המדיני הכולל. אין מדיניות החוץ שלנו חייבת להעמיס על עצמה את כל משימות הדור בעת ובעונה אחת ויש לשקול ברצינות את הצורך לקצר את החזית.

לגבי בעיית הירדן מכתב השר[3] הוא מלאכת אמנות אך דווקא משום כך הוא נתקל בתגובה למה לא תפסיקו את המלאכה ארעית לכבוד או"ם ונציגיו ותתקדמו לקראת הניצחון המובטח בכוח שכנוע זה שכן כבוד או"ם שקול בעיני המעצמות כנגד צידקת טיעון זה או אחר וזאת בעיקר אחרי מערכת קוריאה וקרבנותיה.

מהן האפשרויות הנתונות בידינו:

392

1. ראה מס' 389 ו־391.
2. ראה מס' 431, הערה 4.
3. ראה מס' 387.

(1) להמשיך בעבודה בלי לשים לב לבניקה ואו"ם ומבלי להעביר את העניין ביזמתנו אנו בפני מועביט [מועצת־הביטחון]. תהליך זה יביא אותנו לידי התנגשות חזיתית עם מועביט ועם המעצמות כולן ולפי ניסיוננו בעבר סופנו אז להיכנע ולנחול ביזיון ואולי להופיע כפותחי פתח לשפיכות דמים.

(2) להמשיך בעבודה ולערער על גזירת בניקה במועביט. יש היגיון מסוים בתכסיס זה אם כי אי הפסקה תפחית את אהדת המקשיבים לטיעוננו החזק.

(3) להשיג הפוגה, כלומר, הפסקה תוך שמירה מוחלטת על עמדתנו ושלילת הנחות המפסיקים תוך מאמץ להגיע לידי הסדר כפי שעשינו בתקופת חולה. לכולנו כאן ברור שקו זה הוא רב הסיכויים ביותר ותועלתו המדינית שקולה כנגד ההפסדים המצערים הנובעים מעצם ההפסקה אך האמנם לא הבאנו בחשבון אפשרות של הפרעות ועיכובים וכלום סבורים היינו מלכתחילה שהכול יהיה חלק וקל.

למסכת זאת משתלבות בעיות לוואי כגון מה פעולותינו לרגל הסחטנות בדבר ההענקה. הנפוצץ דבר זה בפרהסיה לשם לחץ על השלטונות או היש סיכוי להגיע לידי הסדר תחילה ולהגיש את תרעומתנו במלוא חריפותה אחרי עבור זעם. אחרון אחרון היש ביטחון שסיבוך זה לא יביא לידי דבר שעד כאן מנענוהו בהצלחה, כלומר, פתיחת שער לגיבוב שאר השאלות כולל ירושלים וקדושת ההחלטות בכללן ואם כן מנין שתחנת־כוח זאת רשאית ברגע זה להתגבר על כל המגמות במדיניות שעמדו לפנינו בהתייעצויותינו בארץ. יש הרגשה בלתי שכיחה של תעייה בתוהו לא דרך.[4]

אבן

393

מ. שרת אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק)
M. Sharett to the Israel Delegation to the United Nations (New York)

Coded Tel. מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2377/1 נוסח יוצא:

Jerusalem, 27 September 1953

Eban copy Elath. Yesterday saw Tel Binyamin Russell who came with Fried. Informed him we have reliable report Legion was ready launch attack occupy Scopus certain stage August then thought better. Jordan's underlying assumptions unclear but apparently thought c[ou]ld get away with it also they may have banked on certain eventualities which failed materialise. Made clear if this ever happened and Legion known to regard Scopus as ready prize – we w[ou]ldn't sit folded arms and if unable retake Scopus w[ou]ld try line lesser resistance elsewhere. Russell noted point, said he just saw in report one

4. ראה תשובת שרת במס' 398.

his colleagues Mid[dle] East that gov[ernmen]t to which he accredited learned Israel planning attack Old City latter part Oct[ober]. Self laughed, said wait see, again stressed reliability our report. For your info[rmation] we have authentic order chapter verse as to units and command but must not divulge.

Gave fulldress résumé our stand on Meyrom [Hula] along lines my 394[1] points (1) to (7) and (10). Re (4) said this is not ordinary technical controversy over implem[entation] Armis[tice] Agreement but crucial issue country's econ[omic] progress. Sh[ou]ld be realised without firing so far single bullet and we hope this be avoided, we fighting there for our very lives. Acceptance Ben[nike]'s line means giving Syria stranglehold on Israel's future. Re (10) warned against any rash step liable precipitate grave crisis in relations, arouse issues fundamental national interest and pride which w[ou]ld render economic endurance far in excess normal. This was provoked by his ref[erence] Sec[retar]y's statement to you[2] of which at time self still unaware but guessed gist. Russell argued we c[ou]ld comply with reservations viz (A) only limited period (B) only for purpose clarification (C) denying Syria's *locus standi*. USA on horns dilemma, one hand no desire appear supporting Syria against development work Israel, other hand unable support Israel when uncomplying UN. Self said help Israel comply by using influence to create conditions for it. There was argument as to who sh[ou]ld now take first step, self arguing ball now with Ben[nike], Russell theorising Ben[nike] was master equity, having handed decision both parties he sits back. Self finally said Ben[nike] reporting to, seeking guidance from Sec[retary] Gen[eral], mentioned Cordier who had chance lead him into constructive channels. On this we parted with clever Jewish twinkle in Milton [Fried]'s eyes.[3]

Sharett

393

1. ראה מס' 390.
2. ראה מס' 391.
3. שרת קיים באותו היום שיחה דומה עם השגריר הבריטי. ראה דיווח על השיחה במברק של שרת אל אילת, 29.9.1953, 93.04/41/12, והשווה דיווח של אוואנס במברק אל משרד החוץ הבריטי, 27.9.1953, ובשני מכתבים אל פאלה, 29.9.1953, PRO, FO371/104773.

394

הערת־עורך
Editorial Note

החלטת ממשלה בעניין המחלוקת עם בניקה על העבודות להטיית מי הירדן, ב־27 בספטמבר 1953

ב־27 בספטמבר בימי חג הסוכות התכנסה הממשלה לישיבה מיוחדת בהשתתפות נציגי הצבא כדי לדון בעניין העבודה ליד גשר בנות יעקב. שרת מסר לחברי הממשלה על התכתובת עם בניקה ומשמעותה (ראה מס' 381, 387, 389), על המתיחות בוואשינגטון ועל פעילותם של השגריר ואנשי השגרירות שם, ובהקשר זה קרא בפני חברי הממשלה את מברקיו של אבן (מס' 389 ו־391), ומסר על פגישותיו עם השגריר הצרפתי, האמריקאי והבריטי (ראה מס' 393 והערה 3 שם ומס' 395). הוא הציע לנסות לשכנע את בניקה שלא ינקוט בעמדה נגד המפעל ויסכים להפסקת עבודה לזמן קצוב שבמהלכה יברר עם ישראל את מעמד בעלי הקרקעות באזור. לאחר דיון קיבלה הממשלה את ההחלטה הבאה: "ליפות את כוחו של שר החוץ להמשיך בקו, אותו נקט במכתבו אל ראש מטה האומות־המאוחדות". (ראה מס' 387.)

395

מ. שרת אל שגרירות ישראל בפאריס
M. Sharett to the Israel Embassy in Paris

מברק מוצפן ל935
נוסח יוצא: 130.09/2345/3

ירושלים, 28 בספטמבר 1953

מידי

לדיבון. ז'ילבר שהוזמן ביום ו' [25 בספטמבר] לארוחת־צהריים עם בלומל, האמון, הצורים [יעקב וורה צור] ועוד ביקש להקדיש רבע שעה לשיחה ופתח נרגש כידיד נאמן באזהרה מפגיעתם הרעה של האמריקנים עקב מרינו במירום [בחולה]. אמר כי הם מתנכלים להחניקנו וממש אורבים לנו בפינת רחוב. הסתייע במימרה המתהלכת כי שיטת פואנקרה הייתה non, car להתנגד ולנמק ואילו שיטת בלום oui, mais לחייב ולסייג. הסברתי כי הדני [בניקה] לא קבע תאריך ולכן טרם המרינו אלא פתחנו פתח למשא־ומתן ואם ייאחז בזה וישנה טעמו לקצוב מועד למשך ההפסקה ולנמקה בצורך בירורים ולא השגת הסכמת סוריה אזי יתאפשר מוצא. הצעתי להשפיע על ויז'ייה ברוח זו. מהארוחה נסע האיש לירושלים וכנראה תרם לראשית הנסיגה הניכרת במכתב הדני אתמול.[1]

שרת

395
1. ראה מס' 387, הערה 5.

396

א. אילת אל ו. איתן
E. Elath to W. Eytan

מברק מוצפן ל972
נוסח נכנס: 130.09/2319/5

לונדון, 28 בספטמבר 1953

בתשובה ל־ד/57[1].

גזית ראה היום סימפסון ראש מזכירות המזרח התיכון והמטפל בבעיות פליטים ופיתוח במזרח התיכון ואת פולאר, השולחן הישראלי. בישיבה שנמשכה שעה נמסרו להם פרטים כלליים והתפתח דיון מפורט. הבריטים ציינו שהטיעון המשפטי שלנו מתעלם מן העובדה שאנו מתחילים במפעל המטה את הירדן אל מחוץ לאזור המפורז. בעוד שעדיין לא אבדה התקווה לשכנע ירדן וסוריה להסכים לתכנית מים אזורית הרי המעשה החד־צדדי שלנו מבהיל הסורים ויפגע בסיכויים להגיע לידי הסכם. סימפסון ציין שהוא בטוח שלאחר שכנוע היו הירדנים והסורים מסכימים לתכנית שהייתה הופכת הכנרת למקום הריכוז של כל המים בתנאי כמובן שנוותר על תכנית בקעת בית נטופה.[2] מכל מקום העמדנו עצמנו במצב של אשמים על־ידי סירוב למלא אחר הוראת בניקה. לא נראה להם טיעוננו שבניקה שואב כוחו משני הצדדים ועל־כן חרג מתחום סמכויותיו בהחלטתו. עצתם לנו שנבקש הקבלנים להעביר העבודות אל מחוץ לאזור המפורז עד שתינתן הזדמנות לבניקה לברר המצב. הם מצדם מוכרחים לתמוך בשליח או״ם במקום.

אילת

396

1. הכוונה למברק המופיע לעיל במס׳ 379, מברק שאת תוכנו הבריק איתן ללונדון.
2. ראה מס׳ 370, הערה 3.

397

ג. רפאל אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק)

G. Rafael to the Israel Delegation to the United Nations (New York)

Coded Tel. MT82-85 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2377/1 נוסח יוצא:

Jerusalem, 28 September 1953

Eban Copy Elath.

Sar [Minister] told Ben[nike] today: (1) Ben[nike]'s letter[1] came close giving impression he makes Syr[ian] agreement condition. This utterly unacceptable as gives Syria stranglehold our development. Situation different if Ben[nike] envisaged agreement between us and himself. (2) Though Ben[nike] didn't set date suspension work he asked for indefinite stoppage not suspension of limited period for clarifying moot points acc[ording] precedent set by Riley. (3) His apparent acceptance Syrian objection work because our tampering river militates against separation forces signifies complete change previous UN position as ruled by Riley, endorsed by *Moabit* [Security Counci].[2] D[emilitarized] Z[one] as such is device separate forces and not its present physical condition perpetuation of which nowhere enjoined in armis[tice] agreement, never envisaged but on contrary repudiated by Riley re drainage swamp which much bigger obstacle to armour than drying river. (4) Hinted though present work doesn't create irrevocable facts such as w[ou]ld render investigation without suspension futile, *Memisrael* [Government of Israel] might consider suspension week, two if this needed by him ascertain points at issue and formulate guarantees. (5) We certain our info[rmation] and assurances regarding Arab lands and water rights will be borne out. Moreover we willing formulate jointly with them ironclad guarantees safeguard these rights in future.

Ben[nike] kept mum except for interjection that not he but Syrians must be satisfied. Nodded when *Sar* said no definite date set in his letter for stoppage. Didn't mention fact we continuing work so far. At end Ben[nike] declined

397

1. ראה מס' 381.
2. ראה כרך 6, הערות־עורך, עמ' 179 ו־327.

comment immediately, suggested he study record *Sar's* exposé and meet again few days.[3]

Important you impress Dag [Hammarskjöld], Cordier,[4] *Sar's* conciliatory stand, request them influence Ben[nike] go for *Sar's* bait agreeing facesaving limited suspension for investigation and formulation guarantees.

Rafael

398

מ. שרת אל א. אבן
M. Sharett to A. Eban

מקור: 93.08/349/18

ירושלים, כ׳ בתשרי תשי״ד
29 בספטמבר 1953

אבא היקר,

הבטחתי לענות בכתב על מברקך הצפון 575[1] והנני מנסה לעשות זאת. מברקך זה גרם לי צער רב משום הלך־הרוח שהשתקף בו. אני חרד תמיד להתגברות יתירה של עומס המוטל על שכמך והנני מסכים מראש כי הפעם הגיעה הצטברות העניינים והמשימות לשיא, אשר לא רבים היו כמותו בעבר גם בשעות הטרופות ביותר.

אין כל ספק כי עלינו לפשפש תמיד במעשינו ולבדוק אם בכל עניין ועניין כיוונו את השעה הנכונה. לא ייפלא אם נמצא לפרקים כי הגדשנו את הסאה מאיזו בחינה ומוטב היה לנו לרווח יותר את פריטי תכניותינו. השאלה היא אם אמנם חטאנו בזה הפעם ובכלל אם יכולים אנו תמיד לראות את הנולד ולמנוע מראש הצטרפות נסיבות בלתי רצויה.

אתה מונה שורה שלמה של נושאים המטרידים אותך ואותנו בארצות־הברית בשעה זו. ודאי תסכים כי לא בכוונה תחילה קבענו לנו את התכנית הזאת לכל סעיפיה על־מנת לטפל בכולם בעת ובעונה אחת, אלא הדברים התפתחו בתוקף היגיון מסוים אשר לא הייתה לנו כל שליטה עליו. אבל אתה מתרעם במפורש על שילוב מבצע

3. במברק נוסף (Y407, 28.9.1953, 130.09/2330/20) מסר שרת לאבן כי בעת השיחה עם בניקה הציע לו להיפגש לשיחה בארבע עיניים כדי להימלט מפני הרשמים והיועצים של שני הצדדים. בניקה דחה את ההצעה, אך הודה כי בשיחה פרטית היה אומר לשרת שהוא רוצה בכל מאודו שהעבודה תימשך בתנאי שהסורים יתנו את הסכמתם. שרת אמר לו כי בקשתו היא בלתי אפשרית משום שהסורים לעולם לא יתנו את הסכמתם והציע לבניקה לא להעלות את ההצעה הזאת. (ראה פרוטוקול של השיחה, 28.9.1953, 93.03/3008/6).
למרות דברי בניקה נפגשו השניים ביחידות לסעודת־צהריים ב־29 בספטמבר. ראה במס׳ 398 ומס׳ 406, סעיף 3. על השיחה הרשמית הבאה ראה מס׳ 429.
4. על שיחת אבן עם קורדייה ראה מס׳ 400 ועל שיחה לא רשמית עם האמרשלד ראה מברקו אל שרת, X974, 29.9.1953, 130.09/2331/2.

398
1. ראה מס׳ 392.

מירום במערכת הזאת וההנחה המשתמעת מערעורך היא כי יכולנו לדחות מבצע זה לשעה יותר נוחה. הרשיני נא לומר כי בנקודה זו לוקה ביקורתך בחוכמה של לאחר המעשה. אינני בא בשום פנים לשתפך באחריות לתחילתו של מבצע זה נוכח העובדה כי היא חלה בזמן היותך בארץ: העבודה בחפירת התעלה החלה ב־2 בספטמבר, בעוד שאתה הגעת ב־27 באבגוסט ויצאת ב־9 בספטמבר; דומני כי שוחחנו על המבצע ולא שמעתי מפיך כל ערעור על זימונו.

האחריות לאישור מועד התחלת העבודה מבחינת משרד החוץ מוטלת כמובן עלי בלבד, ומעשה שהיה כך היה: במחצית השנייה של אבגוסט באו והודיעו לי כי שלב זה בתכנית הפיתוח הצפונית הבשיל כדי ביצוע ויש לגשת לעבודה. התאריך שהוצע היה בין 15 ו־20 בספטמבר. הקשיתי על קביעת המועד ממש בפרוס העצרת ושאלתי אם אי אפשר לדחותו לחודש או חודשיים. התשובה הייתה כי דחייה לעיצומו של הסתיו עלולה לגרור אחריה עיכוב העבודה כולה עד אפריל הבא. לא ראיתי להתחייב באחריות להפסד מחצית־שנה תמימה, יען מי יודע איך יפול דבר ובאיזה מצב נעמוד באביב הבא. ניסיוני היישובי, בן 47 שנה, מלמדני כי לא קרה מקרה של דיחוי שלא גרר אחריו החמצת הזדמנות וחבלה במפעל. אף־על־פי־כן חזרתי ושאלתי אם אמנם אין מנוס מהתחלת העבודה דווקא באזור המפורז, כלום אי אפשר לעשות תחילה את חלק העבודה בשטח שמחוצה לו? שר החקלאות הסביר לי כי להתחיל בקצה השני ולדחות את העבודה במפורז עד לסוף פירושו לתלות על קרן הצבי את כל הממון הרב שיוצא על העבודה עד אז: אין כל אפשרות להשלים את העבודה בעקיפת המפורז ולכן הכרחי להתחיל דווקא בו והיה אם יתברר כי אין הדבר אפשרי תידחה העבודה כולה ואז לפחות נפסיד מבחינה כספית את המועט במקום להפסיד את המרובה. בפני טיעון כזה לא יכולתי לעמוד ונתתי את אישורי. רק דרשתי בכל תוקף להקדים את התחלת העבודה עד כמה שאפשר לבל יתקבל הרושם כי הכינונו מבצע זה כאפתעה נעימה לעצרת. נתכוונתי גם להרוויח קצת זמן לתמרונים עם אנשי או״ם ועם הסורים במקרה אם תתגלע מחלוקת מיד עם התחלת העבודה. ואף אמנם הוקדמה ההתחלה בשבועיים.

ברור כי נתתי את האישור בעיניים פקוחות ביודעי היטב כי אנו צפויים להסתבכות. אמנם קיוויתי כי נצליח להימנע ממנה על יסוד הניסיון של ייבוש החולה ובהנחה איתנה כי הפעם אין אנו נוגעים באדמה ערבית ואין אנו מטים לעת־עתה את זרם הירדן, הווה אומר איננו פוגעים לרעה בזכויותיהם של חקלאים ערבים למי השקאה. אבל יחד עם כל שאר הנוגעים בדבר עמדתי הכן לקראת כל פורענות.

הפורענות אחרה לבוא. התכנית נמסרה לבניקה ערב צאתו לניו יורק והוא לא ערער עליה ואילו עם המשקיפים המקומיים הצלחנו בראשונה להסתדר אבל משבאה היא החמירה את המצב ביותר ולא אבוא להרצות כאן את שלבי השתלשלותה ופרטי השתמעויותיה. אני מניח כי כל העובדות ידועות וברורות לך, ואין מטרת מכתבי זה להשלים את המסמכים המועברים אליך במלואם ואת המברקים המפורטים שאנו שולחים יום יום. כוונתי היא רק לערער על ערעורך הפנימי בנקודה עקרונית.

אתה מוקיע וחוזר ומוקיע את עניין ״תחנת־הכוח״ כדבר שעם כל חשיבותו כשלעצמו הריהו פעוט או לפחות טפל בהשוואה עם סוגיות אחרות המעיקות עלינו והעומדות ברומו של עולם. ההיגיון שאתה דוגל בו ואשר להלכה הוא נכון כנכון היום לוקה מבחינה מעשית באשר הוא מושתת על שתי הנחות בלתי מציאותיות: ראשית,

כי אפשר לחזות כל דבר מראש, ושנית, כי אנו רשאים בעבודתנו לדחות מפעלים חיוניים מבלי לחשוש לקיפוחם. כל עבודתנו בארץ היא שרשרת בלתי פוסקת של הקמת "תחנות־כוח" כאלו, שנעשתה תמיד בנסיבות מסובכות ואף מסוכנות, ואילו באנו לדחות בכל מקרה את המלאכה מתוך ציפייה לשעת רצון, לא היה לדבר סוף.

קרה לא פעם בעבר ובוודאי יקרה גם בעתיד, כי מפעל שאנו מתחילים בו נתקל במעצורים שאין אנו עוצרים כוח להתגבר עליהם כי אז אנו נאלצים להפסיק, להמתין, לנסות לעקוף את המעצורים, על־כל־פנים להיאבק עד שאנו מוצאים דרך לצאת מן המיצר. אין בשום פנים להירתע מתסבוכות וממכשלות כאלה בדרך התקדמותנו הקשה.

דברים אלה אמורים בהנחה כי עיקר הקטרוג שלך מוסב על עצם התחלת העבודה בשעה בלתי נוחה זו. אך אם טעיתי בהבנת דבריך ואתה חולק בעיקר על המשך העבודה לאחר דרישת ההפסקה, הרינו נכנסים לתחום של בירור יותר מעשי.

מחשבת ההפסקה לא הייתה זרה לי ברגע הראשון מתוך שיקולים קבועים ועומדים, המשותפים לשנינו, לגבי מעמדנו באו"ם וכלפי ארצות־הברית, אבל לאחר עיון יותר מעמיק קיבלתי דעת חברים אחרים, בעיקר דעתו של ראש הממשלה, כי ציות לדרישת ההפסקה כפי שנומקה במכתבו של ראש המטה פירושה הסגרת גורלנו בידי סוריה ולכן אין לנו מנוס מהתנגשות בשלב זה אשר אולי נצליח למצוא מוצא ממנה; בחיפושי מוצא זה מרוכזים עכשיו כל מאמצינו. הצרה היא כי נענשנו הפעם באדם שאינו יודע בין ימינו לשמאלו, נבוך ומבולבל, המהווה כשלעצמו בחוסר ניסיונו, באי התמצאותו ובליקוי תפיסתו סכנה חמורה ביותר. אני מכתיב שורות אלו שעות מספר לפני ארוחת־הצהריים שהזמנתיו אליה בִּיחידות[2], נראה אם אצליח להשפיע עליו בדברים היוצאים מהלב.

תרעומת אחרת הנשמעת במברקך היא על היעדר הדרכה מצדנו. זאת נבצר ממני להבין. בצאתך את הארץ ידעת על העבודה הנעשית, על כל פרט ופרט בהשתלשלותה. מבחינת היחסים עם או"ם נשלחו דו"חות מברקיים ברורים ומדויקים ללא כל דיחוי. משפרץ הסכסוך נמסרה לך מיד כל פרשת הטיעון משני הצדדים וכן התחלת לקבל מברקי הדרכה לגבי קו הפעולה שהצענו לך לנקוט כלפי המזכיר הכללי ומחלקת המדינה. רק כך ולא אחרת יכולה להשתלשל כל מערכה שלנו ומערכה זו על־כל־פנים לא לקתה באי־ראיית אפשרות התלקחותה מראש. כללו של דבר, אינני יכול לקבל כנכונה את התרשמותך כי יש כאן "תעייה בתוהו לא דרך" אם מבחינת ביצוע העבודה בזמן זה או מפאת ההדרכה שניתנה.

יש לפנינו עכשיו הפוגה של יומיים שלושה, אשר ניתנה לנו על־ידי הדני [בניקה] עצמו והיא נותנת לנו שהות לחשב את דרכנו לשלבי המערכה הבאים. אנצל את ההפוגה הזאת וכן את מעט הזמן שנותר לי להכתבה עד לחתימת הדואר לבירור קצר של השלבים האלה.

2. ראה מס' 397, הערה 3.

קודם כול שים נא לב כי טרם המרינו שום פקודה מפורשת להפסיק את העבודה באשר לא נקבע שום תאריך להפסקה. מבחינה משפטית עודנו נתונים בתהליך של בירורים לגבי חוקיות הדרישה ותכליתיותה.

אם נצליח להוציא את הדני מקפאונו, להצית בו זיק של שכל חי ולהביאו לידי ראיית הבעיה מנקודת השקפתנו, כי אז תיפתח הדרך להסדר על יסוד הפסקת העבודה זמנית לשם אימות העובדות ומתוך זניחת התורה הממארת כי יש להיזקק להסכמת הסורים.

שוב שים נא לב כי דרישת ההפסקה מוצדקת לדידנו רק אם יש חשש כי בלי הפסקה תיווצרנה בינתיים עובדות אשר תשימנה את הבירור לאל. והנה במקרה שלפנינו אין חשש כזה מתעורר כלל; אם משום קרקע, הרי כבר הוברר לדני כתוצאה מביקור שליחו בלשכת ספרי האחוזה בצפת כי יש בכל אותו אזור רק ארבע חלקות בבעלות ערבית וכל הארבע הן מצפון לקצה הצפוני של התעלה ולכן אינן נפגעות כלל. ואם משום מים, הרי רחוקים אנו עדיין ואין אנו יוצרים כל עובדות חדשות שהן. נמצא כי לאמיתו של דבר אין כל הצדקה עניינית לדרישת ההפסקה. אף־על־פי־כן הננו מוכנים להתפשר עם ההפסקה, כמוצא מעשי מן המיצר ולשם "הצלת הפנים", ובלבד שתהא קצובה בזמן ומנומקת הנמקה עניינית, בתחום היחסים בינינו לבין ראש המטה, ולא מדינית, בתחום היחסים שבינו לבין סוריה, הכול בהתאם לתורתנו משכבר אשר אנו גורסים כי בה דגל ריילי והיא שאושרה על־ידי מועביט [מועצת־הביטחון].

אם נגיע לפשרה על יסודות אלה מה טוב. השאלה היא מה יהיה אם לא נגיע.

לכאורה יש לנו על מה להסתמך במקרה אם יובא הדבר, נניח על־ידי הדני עצמו, לפני מועביט. עקרונות ההסדר לגבי ייבוש החולה עשויים לשמש לנו משענת. אבל למעשה אין לסמוך על היגיון זה. הרכב המועצה גרוע בתכלית. אנו מופיעים לכאורה במצב של מרי. על הכול הפה שהתיר פעם יכול להיות הפה שיאסור עכשיו. כללו של דבר, לא צריך שיהא לנו חשק כלשהו להתדיין עם הדני והסורים במועביט. ייתכן כי לא יהיה מנוס ממבחן זה ואם יבוא נגייס את כל כוחנו לעמוד בו כיאות אבל אל לנו לראות בו את הישועה.

אפשרות אחרת, שהועלתה על־ידי גדעון [רפאל], היא לפנות למזכיר הכללי של או"ם על־פי סעיף 8 של הסכם שביתת־הנשק ולדרוש כינוס ועידה לשם ביקורת ההסכם בעניין האזור המפורז. סוריה תהיה חייבת להיענות לדרישה זו, אבל אם היא תתנה את כינוס הוועידה בצייותנו לדרישת ראש המטה להפסיק את העבודה כי אז נסכים להפסיק ונצדיק את הוויתור בהסתמכות על העובדה כי על־ידי היענות לקריאת המזכיר הכללי בעניין זה מקבלת סוריה את הדין לגבי מטרת הסכם שביתת־הנשק שהיא להביא לידי שלום של קבע. רצונו לומר, תמורת השגת הודיה כזאת מצד סוריה כדאי לנו להפסיק את העבודה. אם נחליט להיזקק לתכסיס זה, נצטרך לדאוג כי פנייתנו זו למזכיר הכללי תבוא לפני פנייתו הרשמית של מישהו אליו לשם כינוס מועביט.

עניין שלישי שעלינו לשקול בשלב זה הוא אם כדאי לנו עכשיו להסתייע בהלך־הרוח החיובי שנשתרר כאילו במחלקת המדינה לגבי בעיית ההסדר הכולל של מקורות המים הבין־ארציים ולהפעיל או לקדם בברכה את יוזמתם בכיוון זה לשם הכתבת מסגרת הדיון והבלעת יישוב סכסוך התעלה בתוכה.

לי נראה כי אין הדבר כדאי לנו בשום פנים וכי מוטב לנו לחתור ליישוב הסכסוך הקיים במסגרת הסכם שביתת־הנשק. אני רואה סכנה רצינית כי אם נסכים להרחבת התחום שפירושה למעשה דיון משולב על הירדן והירמוק, סופנו שלא נגיע לשום הסכם עם סוריה ובינתיים נמצאנו כאילו מודים בסמכותה לעכב לנו את מפעל הירדן.

את כל אלה אבקשך לשקול יחד עם החברים ולהודיענו סיכומכם בלי דיחוי.

בברכת חזק נוכח כל הפורענויות שנסתרגו על צווארך,

שלך כתמיד,

משה

399

תזכיר מאת שגרירות ארצות־הברית בישראל
Aide-Mémoire by the Embassy of the United States in Israel

130.02/2414/27

Tel Aviv, 29 September 1953

Secret

The Embassy of the United States of America refers to the *Aide-Mémoire* of the Department of State of December 18, 1951, providing the Israel Government with information concerning the Mutual Defense Assistance Control (Battle) Act of 1951, to the note of January 29, 1952 of the Israel Embassy in Washington, to the *Aide-Mémoire* of March 16, 1953 of the Israel Ministry for Foreign Affairs, and to the note of May 7, 1953 of the Israel Embassy in Washington and to conversations between representatives of both governments in Tel Aviv and Washington concerning the shipment of industrial diamonds from Israel to Poland during 1952.[1]

The Government of Israel will recall from the *Aide-Mémoire* of the Department of State of December 18, 1951 that the Battle Act requires the Administrator to recommend to the President termination of assistance to any country which knowingly permits the shipment of strategic materials to a Soviet bloc country but that the President may in unusual circumstances direct the continuance of assistance. The Embassy has been authorized to inform the Israel Government that in the present instance the President has directed the continuance of assistance to Israel.

The Government of Israel will however understand the great importance which the United States attaches to Israel's complying with the Battle Act and to the administration of export regulations so as to achieve maximum control

399

1. ראה מס' 130, הערה 2.

of strategic goods. Effective regulation over shipments of strategic materials should of course involve briefing appropriate agencies, including customs officials, on export control policy and procedure. It would also appear to require centralizing the means for export control so that the central export authority would clearly be responsible for the implementation of export control policies.

In connection with its undertaking under the Mutual Defense Assistance Control Act the attention of the Government of Israel is called to its responsibility to supply the Government of the United States with all information relevant to a determination of Israel's compliance with the Act and its responsibility for taking the initiative in consulting the Government of the United States on shipments that might involve contravention of the Act.

The decision of the President to recommend the continuance of aid from the United States was influenced by the fact that the Government of Israel has already taken a number of steps to prevent administrative errors of the type which resulted in the shipment of industrial diamonds to Poland.

400

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X976 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/2 נוסח נכנס:

New York, 29 September 1953

Spoke Cordier this morning gave full details your position as outlined to Ben[nike].[1] Pointed out General has said nothing effective in reply but has presumably prepared respond either in writing or full later meeting. Your readiness for brief stoppage pending examination facts and in no way dependent Syrian veto offered obvious outlet from impasse. Cordier himself w[ou]ld now fruitfully help create this respite by urging Ben[nike] take up our offer. He evinced interest this proposal. [--][2] only difficulty w[ou]ld seem be if by accepting proposal Ben[nike] was automatically committed early stage to continuation work after specific date. I said position need not actually be presented this way but public justification for renewal after brief defined period w[ou]ld be that facts had been examined and found be as we stated them. This opening should be seized. Ben[nike] himself had informally stated w[ou]ld like see renewal work but in atmosphere agreement. Here

400

1. ראה מס' 397.
2. שתי מלים חסרות כאן במקור.

crucial point was what agreement meant, Syrian or UN. We completely against former which w[ou]ld mean Syrian stranglehold our development but in similar context in past it had meant agreement UN rep[resentative] who in turn w[ou]ld be guided exclusively by whether or not scheme damage[d] legitimate interests of others in zone, thus acceptance your proposal plus interpretation of concept agreement as by Riley in 1951 were obvious ingredients of solution. We promised let him have in writing summary your observations to Ben[nike] within few hours. He said w[ou]ld be grateful for this and w[ou]ld study it side by side with Ben[nike]'s own report which yet unreceived. Our document has since reached him and is precise paraphrase your MT 82 to 85. Following this up with Bunche tomorrow who is being consulted.

Eban

401

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X977 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/2 :נוסח נכנס

New York, 30 September 1953

Immediate

Your 407.[1] Gravity situation goes beyond *Mattan* [Grant-in-aid] episode. Public opinion here and doubters elsewhere bombarded with reports our clashes UN authorities and accusations military incursions is becoming increasingly desirous to see us restrained. False Auja[2] derived credence

401

1. ראה מס׳ 397, הערה 3.
2. הכוונה לתלונה שהגישו המצרים ב־27 בספטמבר ליושב־ראש ועדת שביתת־הנשק ישראל – מצרים על פעילותה של ישראל באזור המפורז בעוג׳ה, על הקמת אוהלים באותו היום בכפר עוג׳ה בידי ישראלים נושאי נשק ונגד הודעת ישראל למצרים שהאזור המפורז מהווה חלק בלתי נפרד משטחה של ישראל. (ראה נוסח התלונה במסמך סיכום על האזור המפורז מאת א. שלו, 9.2.1954, 130.16/2951/8.)
השטח המפורז של עוג׳ה היה מאוכלס עד אותה עת בבדואים שלטענתה של ישראל הסתננו ממצרים והיו תחת השפעה מצרית ועסקו בהברחות. גורמים בטחוניים בישראל חששו זה זמן רב שהאזור יישמט מידי ישראל ולקראת ספטמבר 1953 הוחלט אפוא לשנות את המצב באזור. ב־1 בספטמבר הוקמה היאחזות גבעת רות מחוץ לאזור המפורז והוגברה הפעילות באזור עוג׳ה על־ידי עיבוד קרקעות והוצאת הבדואים. בסוף החודש הוקמה באזור המפורז היאחזות גבעת רחל (קציעות). לאחר הקמתה הגישו המצרים את תלונתם וביקשו כינוס דחוף של ועדת שביתת־הנשק. בו בזמן פתחו במתקפה דיפלומטית ותקשורתית נגד פעולותיה של ישראל באזור: ב־29 בספטמבר יצאו בהודעה לעיתונות והאשימו את ישראל שכוחותיה נכנסו לאזור המפורז ותפסו בו שטח, והקימו בו ביצורים ובו ביום הודיע שר החוץ המצרי לנציג הבריטי על הקמת 16 נקודות התיישבות באזור המפורז ועל הזרמת כוחות צבא למקום. דובר צה״ל הכחיש את ההודעה המצרית ובו ביום נשלחה הכחשה רשמית גם אל היושב־ראש של ועדת שביתת־הנשק. ישראל טענה שהיישוב שהוקם הוא יישוב חקלאי אזרחי (שם, שם). להשתלשלות הפרשה ראה מס׳ 406, הערה 5 שם ומס׳ 409.

directly from clash with UN in other D[emilitarized] Z[one].[3] Major crisis our world public rel[ation]s is clearly upon us. Could only be corrected by publication some concession our part Northern imbroglio. We and not Ben[nike] suffer from drawn-out deadlock. Even if we now reach settlement on basis temporary stoppage it will appear as victory US, UK and Syrian pressure not of our own good will. Am still puzzled as are Jewish leaders here by our not including in first letter replying to Ben[nike][4] an offer suspend for couple weeks for him to investigate baselessness his objections. Even now this not public knowledge. Political position would be infinitely better than now and not clear that factual position in area would be any worse.[5]

Eban

402

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X979 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/2 :נוסח נכנס

New York, 30 September 1953

My meeting with Dulles will be resumed Friday[1] at his suggestion. This reflects his anxiety, of which we have received other echoes, at our view that basis USA–Israel rel[ation]s has been brought into question. My line will be that if he deprecates such impression we sh[ou]ld consult together on how to remove it by some overt act by USA. Some Congress friends have already made approaches and Ives, Dewey will see Pres[ident] and Sec[retar]y [of State] this week.[2]

If this effort whereof momentum only beginning arise is to bear fruit effort must be made ease publicity for your offer to Ben[nike] temporary defined stoppage.[3] Otherwise or in addendum give me personal message to Dulles asserting our policy is solve issue in agreement with UN authorities not by unilateral defiance thereof but we must not be pushed by pressure from outside court.

3. ראה מס' 406, סעיף 6.
4. ראה מס' 387.
5. ראה תגובת שרת במס' 406.

402

1. ראה מס' 413.
2. ראה מס' 474 והערה 1 שם.
3. ראה מס' 397 ו־398.

Basically we must decide whether we are now concentrating on gen[eral] pol[icy] objective for arresting and turning back trend USA policy and if so whether admittedly important interests and principles involved in North should be subordinated that larger objective.[4]

Eban

403

ש. דיבון אל מחלקת מערב אירופה
Sh. Divon to the Western Europe Division

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2345/2

פאריס, 30 בספטמבר 1953

(א) דה־קורסל ומאיאר מסרו לי שלפי ידיעותיהם בקהיר מוקדם עדיין לדבר על סיום המשא־ומתן האנגלי–מצרי. יש סיכוי רציני לסיים בקרוב המשא־ומתן הבלתי־רשמי אולם אין זה אומר עדיין חתימת ההסכם. בדברנו על משמעות ההסכם האפשרי אמרו שהצרפתים מבינים דאגתנו להבטחת המעבר בסואץ וכן ינסו למנוע כל התפתחות אפשרית בכיוון של מימוש ברית הביטחון הקיבוצי.

(ב) שוחחתי בעניין החולה בהתאם למברק השר.[1] נראה להם שבמצב שנוצר קשה לשנות עמדתו של בניקה ורואים הפתרון בהמשך המשא־ומתן עם הסורים לחלוקת המפורז.

דיבון

404

א. אילת אל מ. שרת ול. אשכול
E. Elath to M. Sharett and L. Eshkol

Coded Tel. L985 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/5 נוסח נכנס:

London, 30 September 1953

Kosloff, myself, saw Nutting today with Falla also present. We explained switch from Kuwait to Venezuela supplies[1] may cost us additional two

4. ראה תגובת שרת במס' 406.

403
1. הכוונה כנראה למס' 379 שתוכנו נשלח גם לפאריס וגם ללונדון. (ראה מברק איתן, 23.9.1953, 130.09/2345/3).

404
1. הכוונה להחלטת חברות הנפט הבריטיות להפסיק למכור לישראל נפט שמקורו בכוויית. ראה גם מס' 423 ומס' 527.

million dollars yearly but stressed primarily inevitable psychological effects on Arabs of this showing them that their three years' harassing of Kuwai[t] Sheikh has paid good dividends. Such appeasement only encourage Arabs renew, intensify, pressure on other British commercial interests to sever relations with Israel thus damaging our mutual interests and creating most undesirable precedent from British point view since yielding to Arabs today on Israel will only make it harder to resist tomorrow similar pressure on other political issues. We used Adenauer's stand as illustration of Arabs' prompt retreat once their bluff is called.[2]

Nutting replied oil companies had reached their decision after careful consideration and held out little hope of reversal. Vague reference Aramco [Arabian-American Oil Company] in his opening remarks regarding general policy not supplying oil to Israel strengthened our suspicions American pressure at root British move. We injected no threat of suspending trade with British oil market if decision adhered to or of refusing sign refinery agreement since we felt any such drastic move should first be most carefully considered at home in all aspects.

Suggest matter be further followed up by presentation note to Evans your end and parallel action here.[3] But feel simultaneous action [Washington] DC imperative if results to be achieved. Kosloff returning next week with full details.

Elath

405

א. ששון אל מ. שרת
E. Sasson to M. Sharett

מברק מוצפן מפר775
נוסח נכנס: 130.09/2356/4

רומא, 30 בספטמבר 1953

בהול

למברקו של אילת[1] בדבר הסיכויים והתוצאות של השיחות האנגלו־מצריות הנוכחיות:

2. הכוונה לאשרור הסכם השילומים למרות המערכה שניהלו נגדו מדינות ערב. ראה מס' 13, הערה 2.
3. על ההתייעצות במשרד החוץ ראה מס' 423; על האיגרת שהוגשה למשרד החוץ הבריטי ראה מס' 527.

405
1. ראה מס' 383.

(א) המאסרים האחרונים של המנהיגים לשעבר במצרים והחלטת המפקדה להעמידם למשפט ולתבוע עבורם עונש חמור לא באו לדעתי, אלא כדי להטיל אימה על הציבור ולעצור מעתה בעד כל ביקורת לקראת חתימת ההסכם האנגלו־מצרי בקשר לתעלה, שלא יהיה בו כנראה כדי לספק כל התביעות המצריות הקיצוניות.

(ב) הצעתו של אילת לנסות להעביר דרך התעלה אונייה ישראלית עשויה, באם תבוצע, להתפרש במערב ובערב כפרובוקציה, כניסיון מצדנו להפריע לחתימת ההסכם האנגלו־מצרי וכחתירה תחת מאמצי אנגליה ואמריקה להביא ליציבות במזרח התיכון, מה גם שבמשך חמש שנים קיום הסכם שביתת־הנשק לא העברנו אונייה כזאת.

(ג) קרוב לוודאי שהשלב השני אחרי חתימת ההסכם האנגלו־מצרי יהיה זיון הערבים, הפעלת אמנת הביטחון הערבי וקשירת אמנה זו בצורה זו או אחרת עם אמנות ההגנה האחרות של המערב, האטלנטית או הבלקאנית ואולי על־ידי יצירת ברית חדשה שתכלול העולם הערבי, טורקיה, פרס ופקיסטאן. וכן אולי על־ידי חתימת הסכם ישיר בין האמנה הערבית לבין ארצות־הברית דוגמת ההסכם האחרון שנחתם זה עתה בין ספרד לארצות־הברית.

(ד) אין להניח שטורקיה תתנגד או תרצה להתנגד לחתימת הסכם אנגלו־מצרי בשאלת התעלה באם יובטח לה בצורה זו או אחרת שכוחות המערב יוכלו לקחת לידם מחדש התעלה בשעת חירום. וכן אין להניח שטורקיה תתנגד להפעלת אמנת הביטחון הערבי באופן עצמאי או תוך שיתוף ותיאום עם אמנות ההגנה האחרות של המערב. כמדינה שגובלת עם רוסיה רואה טורקיה את עצמה כמטרה ראשונה להתקפה ומעוניינת יותר מכל המדינות המערביות האחרות בביצורן ובחיזוקן של שכנותיה הערביות והמוסלמיות שמהוות את העורף שלה.

(ה) באם תצליח מצרים לחתום על הסכם מניח את הדעת עם אנגליה לא תעמוד היא ולא יעמוד העולם הערבי יותר כמכשול בדרך ארגון הגנת המזרח התיכון בצורה זו או אחרת גם אם בעיות אפריקה הצפונית תישארנה פתוחות ועומדות ולא תמצאנה בקרוב את פתרונן הרצוי לערבים. פירוש הדבר שיש להניח שגם צרפת לא תרצה להתנגד או להפריע לחתימת הסכם אנגלו־מצרי או להפעלת אמנת הביטחון הערבי בבוא העת, בייחוד אם אמנה זו תהיה מבוססת על קשר עם המערב שכולל גם את צרפת.

(ו) בזמן ביקורם של ראש ממשלת יוון ושר החוץ שלה ברומא סוכם ביניהם לבין ראשי השלטון האיטלקי לפעול תוך שיתוף ותיאום בכל עת וזמן שתתעורר בעיית הגנת המזרח התיכון כדי להופיע כגורם מעוניין ולהתקבל בקשר לכך. לתשומת לבך.

ששון

406

מ. שרת אל א. אבן
M. Sharett to A. Eban

Coded Tel. TNW217 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2339/1 נוסח יוצא:

Jerusalem, 1 October 1953

Immediate

Your 977, 979.[1]

(1) Am releasing our readiness comply short suspension for investig[ation] on understanding resumption thereafter as having been made clear Ben[nike] my recent talks.[2]

(2) You can make most of this in meeting Dul[les][3] and use addendum.

(3) Ben[nike] lunched with me Tuesday [29 September], agreed upon receipt certain data from own sources within couple days sit with us on examination facts. Also agreed we were not now working on Arab land but maintained did so at beginning. I said this we can surely ascertain together, he said yes. On water he more nebulous and I insisted we were creating no irrevocable facts – actually no facts at all as to water – and anyhow this aspect too can be probed jointly.

(4) On all this sure you will adhere basic principles arguments we adopted here.

(5) On Auja[4] you can deny emphatically entry, presence military forces. MAC [Mixed Armistice Commission] meets tomorrow, we shall comply any final decision reached as result normal procedure.[5]

(6) In initial statement if you have chance or in rebuttal you sh[ou]ld take offensive, accuse Arab[s] of concerting new phase active hostility at us as evidenced plans re Scopus, false reports on movement our troops J[eru]-s[ale]m,[6] false version Auja, Syrian intransigence, plans intensify infiltration, marauding, relentless boycott activity etc.

406

1. ראה מס' 401 ו־402.
2. ראה מס' 397 והערה 3 שם.
3. ראה מס' 413.
4. ראה מס' 401, הערה 2.
5. בישיבת ועדת שביתת־הנשק ב־2 באוקטובר נדחתה הצעת החלטה של מצרים לקבוע שהקמת ההיאחזות באזור המפורז מהווה הפרה של הסכם שביתת־הנשק. אבל, התקבלה החלטה הקובעת שחדירתו של כוח ישראלי מזוין לאזור המפורז ופגיעתו בבדואים שם, וכן הימצאותו של כוח ישראלי מזוין או כוחות משטרה בהיאחזות מהווים הפרה חמורה של ההסכם. ישראל הגישה ערעור על ההחלטה לוועדה המיוחדת. (ראה אריה שלו אל בניקה, 3.10.1953, 130.16/2951/8; ראה גם מס' 409 והערה 3 שם.)
6. ראה מס' 369, והערה 9 שם.

Say we cannot exonerate USA policy appeasement as evidenced on arms and J[eru]s[ale]m of certain share responsibility. You can reiterate our constant readiness direct talks anyone any subject e.g. our tentative neg[otiation]s Syria which proved abortive because they withdrew preferring maintenance implacable all-round hostility to admitted advantages regional arrangement. We can lose both worlds i.e. wait in vain for blessings regional coop[eration] and meanwhile forgo chances our own development.

(7) If manageable refer Suez and resulting shift balance and strength unless care taken.[7]

Sharett

407

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן ל990
נוסח יוצא: 93.04/41/12

לונדון, 2 באוקטובר 1953

שלך 167.[1]
גזית שוחח עם פאלה מנהל מחלקת הלבנט. ההחלטה בקשר לביקורו של אוואנס בירושלים יצאה מסולסברי. התשובה שנשאר חייב לי בשיחתנו[2] היא שעד להחלטה בעניין מעמד ירושלים לא יעבירו שגרירותם וגם לא יבקרו במשרד באופן רגיל. חוששים שביקוריהם יתפרשו כהכרה בירושלים כבירתנו. פירש דברי אוואנס בדבר היתר ביקורים שהכוונה למקרים של חירום וחשיבות יוצאת מן הכלל. הכחיש שתשובתם נקבעה על־ידי שיקולים תכסיסיים דהיינו מתוך רצון להימנע מלעלות ירושלימה בעת סכסוך החולה.

7. ראה בעניין זה מס' 424, סעיפים 4 ו־6.

407

1. שרת מסר על הודעה שקיבל מאוואנס ב־30 בספטמבר בדבר סירובו של משרד החוץ הבריטי לאשר את פגישתם בירושלים. שרת הזמין את אוואנס לירושלים לדון עמו על ההודעה שמסרו הבריטים לסורים בעניין בקשתם מישראל להיענות להוראתו של בניקה ובעניין השיחות האנגליות־מצריות. שרת הזמין את אוואנס לאחר שהלה הצהיר לפניו בפגישה קודמת שהאיסור לעלות לירושלים אינו החלטי, אך ביקורו בעיר מותנה בקבלת אישור ממשרד החוץ הבריטי ולשם כך עליו לדווח מראש מה הם נושאי השיחה. שרת התרעם על דחיית ההזמנה וכתב כי לא יוסיף להיפגש עם אוואנס עד שיוסר החרם על ירושלים.
עוד ביקש שרת באותו מברק שאילת ימסור למשרד החוץ הבריטי שעליהם להבהיר לסוריה שעצם בקשתה מישראל להישמע להוראת בניקה אין משתמע ממנה הכרה במעמדה של סוריה באזור המפורז. (IL67, 30.9.1953, 93.04/39/19; ראה גם מברקי שרת אל אילת, IL165, 29.9.1953, IL166, 30.9.1953, שם.)

2. ראה מס' 375, סעיף 3.

עמדתם בעניין המפורז נקבעה במועביט [מועצת־הביטחון] ב־18 במאי 1951[3] ולא חל שינוי בה. דבריהם לסורים אינם מרמזים על הכרתם בזכות סוריה במפורז כשם שאינם מכירים בריבונותנו עליו. אם רצוננו להגדיר מחדש מעמד המפורז פתוח לפנינו הנוהל שנקבע בהסכם שביתת־הנשק, לכנס ועידה. אינם מוכנים אפוא לומר לסורים דבר. לטענה שמאחר שיעצו לנו להישמע ולאור חיוניות המפעל בשבילנו שמא יעזרו לנו לקבל עצתם על־ידי שכנוע בניקה בכיוון להצעותיך בשל רפאל 85־82[4] כגון על־ידי מגע מצדם במרכז או״ם אמר שאינם מוכנים לכך. לא שמע על התרגשות ופעילות מיוחדת בדמשק.[5]

אילת

408

א. ששון אל ו. איתן
E. Sasson to W. Eytan

מברק מוצפן מפר780
נוסח נכנס: 130.09/2356/4

רומא, 2 באוקטובר 1953

מידי

(א) אתמול נתתי ארוחת־ערב לכבור הציר האיטלקי החדש בישראל וכן כתשובה לארוחת־הצהריים שנתן לפני כמה שבועות דלבלסו לאנשי צירותנו בהיותם בחופש. הזמנתי 30 איש, ביניהם דלבלסו, סקאדוטו, ג׳וסטיניאני, קורייאס, ציפיקו, דסטרובל, גספריני והציר החדש. הארוחה נמשכה עד אחרי חצות ועברה באווירה טובה להנאת האיטלקים והישראלים.

(ב) בחצי השעה האחרונה לקחוני דלבלסו וג׳וסטיניאני הצדה ומסרו לי רשמית שאין ביכולתו של משרד החוץ שלהם להיענות בחיוב לבקשתנו שהציר החדש שלהם בישראל ימסור כתב האמנתו בירושלים. כמדינה קטולית אין איטליה יכולה להיות הראשונה שמכירה בירושלים כבירת ישראל וכן כמדינה שהתחייבה עם מספר גדול של מדינות אחרות לנקוט במדיניות מסוימת בשאלת ירושלים אין איטליה יכולה להרשות לעצמה להיות ראשונה שמפירה ההתחייבות הזאת. הם מצטערים מאוד על כך אך אין ביכולתם לעת־עתה לזוז מעמדתם זו ומבקשים שנבין למצבם העדין ורב האחריות, שלא נלחץ עליהם יותר וננסה להיות גמישים כלפיהם. לעומת זאת באם נסכים שהציר שלהם ימסור כתב האמנתו בכל מקום אחר שנחליט עליו מחוץ ירושלים, יהיו הם מוכנים להורות לציר לבקר מיד בבואו לארץ במשרד החוץ

3. הכוונה להחלטת מועצת־הביטחון. ראה כרך 6, הערת־עורך, עמ׳ 327–329.
4. ראה מס׳ 397.
5. השווה דיווח של פאלה על השיחה במסמך שכותרתו: Israel – Dispute, Syrian Frontier, 1.10.1953, PRO, FO371/104773.

בירושלים ולמסור לשר שם את העתקת כתב האמנתו. כן יהיו מוכנים להורות לציר לבקר אחר־כך תכופות במשרד בירושלים. אך באם נוסיף לעמוד על שלנו יהיו נאלצים לדחות נסיעת הציר לזמן בלתי מוגבל ולהסתפק עד פתרון בעיית ירושלים בממונה על הצירות בתל אביב. אמנם אין זה נעים ואין זה רצוי לאור רצונם העז והכנה לחזק את קשריהם עם ישראל, אך אין להם ברירה. במסיבות והתנאים הקיימים כל תזוזה מצדם עשויה לסבך יחסיהם עם גורמי חוץ ולהקשות על ממשלתם את מלאכתם בפנים.

(ג) דלבלסו הוסיף שישראל יכולה להיות בטוחה כי בשיקולים שלהם לא הביאו בחשבון את הגורם הערבי, העובדה שהם נכנסו אתנו בשיחות על הסכם מסחרי מוכיחה שאינם נותנים משקל רב לגורם הזה כשהדבר נוגע לאינטרסים ממשיים. וכן העובדה שצירי הולנד וצ׳ילי הגישו כתבי האמנתם בירושלים אינה אומרת להם כלום ואין בכוחה לשמש עבורם כתירוץ כלפי דעת־הקהל באיטליה, בוואטיקן ובעולם הנוצרי בכלל והקאתולי בפרט. הולנד מדינה פרוטסטנטית שקבעה מהיום הראשון את צירותה בירושלים. ואילו צ׳ילי מדינה קטנה והציר שלה אינו יושב בקביעות בישראל. ועד כמה שידוע להם הוא הגיש כתב האמנתו בירושלים שלא על דעת ממשלתו. גם אם הציר הרוסי החדש בישראל יחליט משום מה בבואו לארץ להגיש כתב האמנתו בירושלים[1] לא יהיה בצעד כזה כדי להשפיע במשהו על עמדת איטליה.

(ד) דלבלסו סיים בהבעת צער משרד החוץ האיטלקי שלא שלח הציר החדש שלו בישראל עוד ביוני שעבר לפני ההעברה לירושלים. הם סמכו על הבטחתו הברורה של המנהל הכללי שלנו ואפשרו לציר שלהם לקבל החופש המגיע לו בטרם שיסע לישראל. אחרת היו מפצירים בו לקבל החופש שלו אחרי הגשת כתב ההאמנה והיו חוסכים לעצמם הסיבוך הזה והאי־נעימות הזאת.

(ה) בתשובתי השתדלתי להשפיע עליהם שיחזרו בהם מעמדתם העיקשת אך לשווא.[2] לשבחם יש לאמור שגילו הבנה מלאה למצבנו ולרצוננו הכנה לייצב העניינים בישראל ובמזרח התיכון כולו, אך חזרו והדגישו שקשה להם מאוד בתנאיהם הקיימים בפנים ובחוץ לצעוד לעת־עתה לקראתנו. לבסוף ביקשו שהות של כמה חודשים. לידיעתכם ולהערותיכם.

ששון

408

1. ראה מס׳ 556, הערה 3.
2. ציר איטליה בישראל, בנדטו קאפומאצה די קאמפולאטארו, מסר את כתב האמנתו לנשיא בן־צבי ב־16 בדצמבר 1953 במלון גלי כנרת בטבריה, וב־7 בדצמבר מסר העתק של כתב האמנה למשה שרת בירושלים.

409

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2319/4

ירושלים, 5 באוקטובר 1953

סערת הרוחות המאורגנת על־ידי מצרים ונתמכת על־ידי יתר ארצות ערב בעניין עוג'ה[1] היא תוצאה של החלטה מחושבת מראש על־ידי הליגה להגביר האיבה נגד ישראל. מאז העברת המשרד לירושלים אנו עדים להפצת ידיעות כוזבות על מגמות תוקפניות של ישראל כגון ריכוז צבא בירושלים וכו'. מעניין שחזית תעמולת הזוועה עברה למצרים בשעה שמתקרבים להסכם אנגלו־מצרי ואפשר לפרש זאת כרצון מצרים לגייס את הקיצוניות הערבית לצדה בשלב המכריע של המשא־ומתן על־ידי הסערת היצרים נגד ישראל וגם כהכנת אליבי לשימוש תוקפני של כוחה המוגבר של מצרים אחרי גמר המשא־ומתן. הוודאיות של ניצחון מדיני מעבירה את מצרים על דעתה. משום כך הכרחי להפנות התביעה למתינות כלפיה ולא כלפינו ולדרוש ערבויות מוחלטות נגד שימוש לרעה בכוח המדיני והצבאי שיתווסף בידי המצרים עם גמר המשא־ומתן.

לעצם עניין עוג'ה ערערנו בפני הוועדה המיוחדת נגד החלטת ועדת שביתת־הנשק על הימצאות כוחות מזוינים ישראליים במפורז.[2] אלפיים הבדואים שישבו באזור היו מסתננים מחוסרי תעודות ישראליות. תלונת המצרים על הקמת הנקודה לא נתקבלה על־ידי ועדת שביתת־הנשק וזה מהווה בשבילנו הישג חשוב במגמתנו ליהד המפורז. אין כל סיבה להתערבות מבחוץ כל זמן שהפרשה נמצאת במצב sub judice לפני הוועדה המיוחדת.[3]

יש לדחות הטענה שהאזור שטח הפקר ולציין שהוא שטח ישראלי שעליו חלות אך ורק הגבלות הפירוז.

איתן

409

1. ראה מס' 401, הערה 2.
2. ראה מס' 406 והערה 5 שם.
3. הדיון בערעור התקיים בוועדה המיוחדת רק ב־25 באוקטובר 1954 ונסב על פירוש המונח "כוחות מזוינים" שכניסתם לאזור המפורז אסורה על־פי סעיף 8 של הסכם שביתת־הנשק. ישראל סברה שפירושו כוחות צבאיים ולא "קבוצת אנשים מזוינים הפועלת יחד" כטענת המצרים. (דו"ח ישיבת הוועדה המיוחדת מ־24.10.1954, בחתימת אריה שלו, 130.02/2439/8.)

410

א. אבן אל ג. רפאל (ירושלים)
A. Eban to G. Rafael (Jerusalem)

מברק מוצפן 995
נוסח נכנס: 130.09/2331/2

ניו יורק, 6 באוקטובר 1953

משיחתי עם עזמי[1] התברר לדבריו:

(א) אין להניח שההסכם עם אנגליה קרוב אם כי סיכוייו משתפרים והולכים.

(ב) אין יסוד להנחה כי בעקבות הסכם עם אנגליה יבוא מיד מאמץ להשיג הסכם עם ישראל, לכל היותר תהיה מצרים מוכנה לתקופה של התאפקות הדדית ממעשי איבה צבאיים ומדיניים כהקדמה למפנה חיובי. האמריקאים מוליכים עצמם ואותנו שולל בהפיצם את ההנחה המופרכת בדבר נכונות נגיב להסכם שלום עם ישראל.

(ג) אין המערב מכליל את עניין המעבר החופשי במשא־ומתן על אזור התעלה, אך מושמעים רמזים שעניין זה יצטרך לבוא לדיון מיד לקבלת הסכם הפינוי ולפני ביצועו.

(ד) גוברת ההשפעה של מומחים גרמניים אך אין לראות בזה השפעה ממשלתית. כל רעיון של תיווך גרמני[2] הוא חסר שחר לחלוטין ואין שמץ של נכונות בממשלת מצרים להתייחס ברצינות לרעיון כזה.

(ה) אם כי אין ממשלת נגיב מוכנה עדיין לדבר על שלום עם ישראל אין ספק שבבואה לידי מסקנה כזאת תעמוד על הצורך בהסדר ישיר ללא התערבות חיצונית ובעיקר אמריקנית. לאחר השגת הסכם עם אנגליה אפשר שהרגישות המצרית בפני התערבות זרה – רגישות שהפכה תסביך מושרש – תועבר מאנגליה לארצות־הברית. על־כל־פנים רצוי לדברי איש שיחי שלא נתאר את השלום כדבר התלוי בהתערבות חיצונית.

(ו) לאחר שיחותיו אתך בג׳נבה[3] מסר עזמי דו״ח לפאוזי. הלה ייפה את כוחו לעמוד בקשר אתנו פה לשם מטרה אחת מצומצמת לאמור מניעת דיונים בעצרת והשריית רוח של מתינות והתאפקות, דבר שבא לידי ביטוי בוויכוח הכללי. המשלחת הבריקה לקהיר שגם נאומי גילה הרצון למתינות למרות הגירוי של שרל מאליק שפרץ את גדר ההחלטה הערבית לבלתי עורר את הדיון הארצישראלי בעצרת הזאת. כתרומה לאותה המגמה ומתוך הנחה שהערבים נחלו כישלון אשתקד הצליח פאוזי למנוע את בואו של שוקיירי.

(ז) לאחר שקיבלו הוראות אלו מפאוזי נדהמו אנשי המשלחת המצרית למקרא הידיעה המזעזעת על עוג׳ה[4] שכאילו סתרה את רוח ההדרכה שקיבלו בקהיר. המשלחת לא קיבלה הפרטים לביסוס ההאשמה והיא הבריקה מברק ייאוש ורוגז לקהיר.

410

1. השיחה התקיימה ב־1 באוקטובר בעת סעודת־ערב בביתו של ארתור לוריא, וראה מס׳ 384.
2. ראה מס׳ 341 והערה 2 שם.
3. ראה מס׳ 362, סעיף ג.
4. ראה מס׳ 401, הערה 2 ומס׳ 406, הערה 5.

(ח) הקולונל ריאד ישתתף במשלחת ועזמי הבטיח לקשר אותו אתנו בשבוע זה. נג'ר השתתף בשיחה זאת שהתנהלה בארוחת־ערב. תיערך רשימה יותר מפורטת.[5]

411

י. תקוע אל מ. שרת
Y. Tekoah to M. Sharett

העתק: 130.02/2434/4

ירושלים, כ"ז בתשרי תשי"ד
6 באוקטובר 1953

סודי - אישי

הנידון: תעלת גשר בנות יעקב

(א) בפגישה בין אלוף מ. דיין לבין גנרל בניקה ומר ויז'ייה אשר התקיימה אתמול, הציע דיין באופן אישי ובלתי רשמי את ההסדר כדלקמן:

העבודה תופסק לאחר שבניקה יודיע לישראל ולסוריה כי יש לחדש את המשא־ומתן אשר התנהל בשנה החולפת, וכי במקרה ולא יושג הסכם בין הצדדים תוך שלושה חודשים הוא יחווה את דעתו איך לפתור את שאלת הערבויות לזכויות בעלות הקרקע, זכויות מים ואולי גם להפרדת הכוחות הצבאיים, על־מנת שהעבודה תחודש. במשך שלושת החודשים תימשכנה עבודות בשטח שאינן קשורות במישרין להפירה, כגון סלילת דרכים.

בניקה הגיב באומרו כי הוא כבר חיווה את דעתו בדבר השאלות התלויות ועומדות.[1] תגובתו של ויז'ייה הייתה פחות פסקנית בשליליותה. נציגי או"ם הסכימו לשקול את ההצעה.

ב. מר ב. עמיר, מנהל תה"ל, הודיענו הבוקר כי דרושים לו שבועיים וחצי כדי שיוכל לגמור את חפירת הקטע הראשון של 400 מטרים של התעלה.

בינתיים נעשים מאמצים על ידינו כדי להפסיק ולמנוע בעתיד את פרסום הידיעות על הגברת קצב העבודה. קצין העיתונות שוחח עם מערכות העיתונים. כמו־כן שוחחתי שוב עם מר עמיר בנידון ועם דובר הצבא, ס/אלוף קרני.

ג. רצופים בזה העתקים של:[2]

(1) שתי תלונות ישראליות נגד פעילות צבאית סורית באזור המפורז (ראה תלונות אחרות בדו"ח מס' 16).

(2) שלוש תלונות סוריות ותשובות נציג ישראל בוועדת שביתת־הנשק.

5. ראה נג'ר אל רפאל, 5.10.1953, 93.03/3044/9. להמשך המגעים עם עזמי ראה מס' 440.

411

1. ראה מס' 381.
2. ההעתקים הרצופים לא הודפסו כאן. כולם בתיק 130.02/2434/4.

(3) תלונות יושב־ראש הוועדה המעורבת בדבר פעילות צבאית ישראלית באזור המפורז ותשובתו של נציג ישראל.

בברכה,

י. תקוע

412

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

העתק: 130.02/2419/1

לונדון, כ"ח בתשרי תשי"ד
7 באוקטובר 1953

אישי – סודי

משה יקר,

מכתבי זה בא למלא קצת מן החסר במברקי אליך ל/959 מ־23 בספטמבר[1] בקשר לסעיף האחרון שבמברק, המדגיש את הצורך להתכונן לקראת השינויים העלולים לחול לאחר חתימת ההסכם האנגלו־מצרי.

ברי, שהצעות איזו שהן – אף אם הן לכאורה "טובות" ו"הגיוניות" כשלעצמן – אינן יכולות להיות הצעות של ממש כל עוד לא תעמודנה בבדיקה מדוקדקת, כשכל הנתונים האובייקטיביים, הפנימיים והחיצוניים, יובאו בחשבון: אותם שעלולים להקל ואותם שעלולים להפריע.

בדיקה כזו ניתנת להיעשות באופן יסודי יותר במקום שכול או, לפחות, רוב הנתונים הדרושים מצויים ברשותך. עם כל חשיבותה של לונדון, כבירת הקיסרות והקומונוולת הבריטי וכמקום תצפית בינלאומי ממדרגה ראשונה, אין היא בכל זאת אלא חזית אחת במערכה הגדולה שאנו עומדים בה. שנית, אין אדם היושב בחו"ל מסוגל להעריך די הצורך את משמעותה של הצעה זו או אחרת מצד תגובת הציבור שלנו עליה. במשטרנו – כבכל משטר דימוקרטי – תהיה כל הצעה נטולה ערך מעשי אלא אם כן תמצא הד בציבור ותהיה מקובלת על חלקו המכריע. כיוון שכך, לא התיימרתי ואיני מתיימר במכתבי זה להציע פתרונים בטוחים לבעיות שציינתי במברקי האחרון ובאשגרים קודמים, העלולות להתעורר עם ההסדר האנגלו־מצרי ולהשפיע לא רק על מצבנו באזור עצמו, אלא גם על מעמדנו הבינלאומי.

אנסה לפרש את הכוונה שבדברי במברקי האחרון על "קורבנות מצדנו בתחום אחד" תמורת "הישגים בתחומים אחרים". יש לברר אפשרויות שונות, שאולי יהיה בהן למנוע ממדינתנו סכנות ומשברים. רצוני, על־כן, להעלות לפניך שני רעיונות, שהעסיקו אותי בזמן האחרון. הנני מביא אותם לידיעתך האישית והפרטית בלבד, לעיון והגבה.

412
1. ראה מס' 383.

א. שלום עם מצרים: אמנם, אין כל ביטחון שהסדר אנגלו־מצרי ישפיע לטובה על יחסה של מצרים אלינו. עם זה אין לשלול אפשרות כזו, שתבוא אולי עקב תמורות העלולות לחול במדיניות החוץ של מצרים, כשתהיה נתונה פחות להשפעת גורמים פסיכולוגיים, שיסודם בתסביכים של נחיתות ומרי נגד המערב, ותוכל לראות בשלום עם ישראל סידור שאין בו לפגוע בכבודה. צורכי פיתוח המדינה וקידומה עלולים אף הם להניע את נגיב לשלום עם ישראל, כדי שיוכל להתמסר לתפקידים קונסטרוקטיביים. בוודאי קראת את שיחתי עם פניקאר[2] ומה שמסר בנידון זה. גם מפי אנשי משרד החוץ כאן שמעתי לא פעם דעה מעין זו.

כמובן, אין כל ביטחון שהדברים יתפתחו דווקא בכיוון זה ולא בכיוון הפוך, היינו: לקראת נקמה על המפלה שנחלה מצרים מידי צה״ל, במגמה לנסות ולהכריע את ישראל בכוח, או, עם עליית עוצמתה המדינית והכלכלית של מצרים, להצר לנו באמצעים פחות רדיקליים. לא מן הנמנע שלאחר שאנגליה תחדל לשמש אמצעי להסיח את דעת הציבור המצרי מבעיות מקומיות, יראה נגיב להפוך את ישראל לשעיר לעזאזל, תכסיס שעלול להתקבל באהדה על החוגים הקיצוניים הקרובים למשטר הקיים (האחים המוסלמים). קשרי מצרים עם שאר מדינות ערב ומעמדה בליגה הערבית עלולים אף הם להיות אבן נגף בדרך להבנה עם ישראל, גם אם תהיינה לנגיב כוונות לצד הסדר עם ישראל. על־כל־פנים ההסדר האנגלו־מצרי, שיסיים את שבעים שנות הכיבוש הבריטי ויסמל שלב שני בתקופה החדשה בתולדות מצרים, שראשיתה במהפכת נגיב, אי אפשר שלא יחולל מצב הרה סכנות, ואולי גם אפשרויות שאינן מזדמנות יום־יום. במצב זה חלילה לנו להישאר אדישים, ועם שאנו מחפשים דרכים להגן על מדינתנו מפני הסכנות הצפויות מעליית כוחה של מצרים, עלינו לבדוק אם אין סיכויים להסכם עמה.

כפי שציינתי במברקי, הנני חושש לחידוש הלחץ של ארצות־הברית עלינו, מתוך תמיכה פסיבית של בריטניה וצרפת, כדי להכריחנו להגיע לשלום עם מדינות ערב כשלב שני בפציפיקציה של האזור. אם ירצו האמריקנים לבצע את תכניתם ברצינות (והאפשרויות למנוע את האדמיניסטרציה של אייזנהאואר מלעשות זאת קלושים משהיו בתקופת טרומן), הרי נעמוד בפני סכנות מיד, וספק אם נוכל לעמוד בפני הלחץ של הממשלה האמריקנית, כשאנו תלויים בעזרה הכספית שלה ושל היהדות האמריקנית, שאין לדעת איך תגיב כשתראה את עצמה אנוסה לפעול בניגוד לרצון ממשלתה.

לכן, במקום לפעול תחת לחץ שיפגע גם בפרסטיז'ה שלנו וגם יחליש את כושר המיקוח שלנו עם שכנינו, הייתי רואה לנכון שנעשה אנו את הצעד הראשון, סמוך לחתימת ההסכם האנגלו־מצרי, על־ידי שנחדש את המגע שלנו עם נגיב ונביא הצעה לפניו לדון על הסדר היחסים. אם להודיע או לא להודיע למעצמות המערב על

2. אילת נפגש עם פאניקאר, שגריר הודו במצרים, ב־6 בספטמבר ובין השאר דנו ביחסים בין ישראל לערבים. פאניקאר ניתח את יחסן של כמה ממדינות ערב לישראל ואת התרשמותו מהלוך הרוחות שם. לגבי מצרים הביע את דעתו שההסכם עם בריטניה, שלהערכתו יושג לא יאוחר מסוף השנה, לא יביא בהכרח להתקרבות מצרית לישראל, אך בוודאי שאין כל סיכוי להתקרבות בין שתי המדינות עד להשגתו. פאניקאר מצא במצרים יותר מבכל מדינה ערבית אחרת גילויים של גישה מציאותית כלפי ישראל ונכונות להכיר בקיומה. נגיב מוכן ליישם את הגישה הזאת ומבין את הצורך בשקט בגבולות כדי להתמסר לייצוב הכלכלי והחברתי (130.15/3744/1).

פנייתנו זו לממשלת מצרים, קודם המעשה או אחריו – על זאת נוכל לדון בבוא העת. חשוב, לדעתי, שנתחיל לחשוב על הקווים הכלליים להסדר האפשרי עם מצרים. האומנם עלינו לחכות להצעות של נגיב, כדי שנדע מה לקבל, מה לדחות ומה להציע? ישנן כמה בעיות, שאין להחליט בהן על רגל אחת, והן דורשות חקירה מקיפה ויסודית מכמה בחינות, כגון גורל רצועת עזה.

ייתכן, שאני מתפרץ לפתח פתוח, ושאלה זו, כשאלות אחרות הקשורות ביחסינו עם מצרים ומדינות ערב, כבר נידונו ונבדקו כראוי. ואם לאו, הרי יש לדאוג לכך, אף שגלוי וידוע שאין ממשלה יכולה להחליט מראש ובפרטי פרטים על קו התנהגותה לגבי הצעה זו או אחרת במשא־ומתן, שאם יהיו סיכויים להצלחתו, יתנהל, בלי ספק, לפי עקרון של "קח ותן" – או במלים אחרות: "קורבנות בתחום אחד" תמורת "הישגים בתחומים אחרים".

ב. בעיות הביטחון: השינוי בשיעורי הכושר הצבאי של ישראל ומצרים, שיחול עם ההסדר האנגלו־מצרי ושעלול להחמיר במשך הזמן עם התחזקותה של מצרים, עקב הסיוע הצבאי והכלכלי שתקבל מבריטניה וארצות־הברית, אי אפשר שלא יעורר דאגה חמורה.

אנו עלולים לעמוד בפני ברירה קשה של: (1) הזדיינות בכל מחיר, כדי לשמור על ביטחון מדינתנו ועל מעמדנו המדיני הבינלאומי, שאי אפשר שלא ייפגע עם ירידת כושר התגוננותנו, שעה שהמצרים יישענו על כוח צבאי עדיף מכוחנו; או (2) לחפש דרך, או דרכים, שיחסנו את מדינתנו מן הסכנות הצפויות לה מיד ולעתיד לבוא, בלי לעמוס את הנטל שהזדיינות בכל מחיר עלולה להטיל עלינו.

גם אם נניח, שבתוקף הכרזת השלושה במאי 1950,[3] תהיה מצד אנגליה, ארצות־הברית וצרפת נכונות גדולה יותר, כרוכה בהקלות טכניות וכספיות, לספק לנו נשק ותחמושת, לשם שמירת שיווי־המשקל בין ישראל לבין מצרים ומדינות ערב, האם נוכל לשאת זמן רב מעמסה זו מבחינה כלכלית ומבחינת כוח־האדם?

שיפור התנאים הכלכליים ותנאי הבריאות והחינוך במצרים אי אפשר שלא ישפיע גם לצד גידול הפוטנציאל הצבאי שלה, והרי זה לגבינו חיסרון שמדינתנו לא תוכל למלא בנשק בלבד. הדברים אמורים מתוך הנחה, שמצרים תתחזק במידה ניכרת, ושאר מדינות ערב תישארנה כפי שהן. אך מאין הביטחון שתהליך זה במצרים לא יהיה דוגמה מאלפת גם ליתר מדינות ערב, שקצתן, כגון סוריה, מנסות לעשות כמוה. עיראק, שתפוקת הנפט בה גדלה, עלולה לבצע תכניות פיתוח, שיהיה בהן להגביר את מעמדה באזור.

מי שמוכן לקבל פרוגנוזה זו, יגיע אולי למסקנה, שאם כך הדבר, הרי ראוי להפריע לתהליך שיסכן את ביטחונה, ואולי אף את קיומה של ישראל על־ידי התערבות מכרעת מצדנו, כלומר על־ידי שננחית מכה צבאית חדשה למצרים וליתר מדינות ערב הקשורות עמה באמנת ביטחון קיבוצי, קודם שיגיעו לדרגה שתמנע תוצאות חיוביות של התמודדות. לדעתי, מי שמוכן להסיק מסקנה כזו מן המצב אינו מעריך כראוי את הנסיבות הבינלאומיות שבהן אנו פועלים. מלחמה מונעת עלולה להמיט שואה על מעמדה של ישראל במדינות הידידותיות, ששמירת השלום בעולם ובמזרח התיכון מהווה יסוד למדיניות החוץ שלהן, ושהיהדות

3. הכוונה להכרזת שלוש המעצמות ב־24 במאי 1950. ראה כרך 5, מס' 245.

בהן תוכל להמשיך בעזרה לישראל רק במידה שיחס הממשלות של מדינות אלו יישאר ידידותי ביסודו, אם גם בתחומים אלה או אחרים לא תמיד תשרור הבנה מספקת. נוסף לכך, גם אם נניח שנצליח, על־ידי פעולת בזק צבאית, להנחיל שוב מפלה לצבאות ערב, הרי בניצחון זה נכשיר את הקרקע ל"סיבוב שלישי", שעתיד לבוא מתוך יתר הסתערות. על־כל־פנים, במצב הפסיכולוגי השורר בעולם הערבי, כשהביטחון העצמי של הערבים גדול והמאוויים הלאומניים גוברים עם התמורות המהפכניות, ספק אם כישלון צבאי יהיה בו לרסן לזמן ממושך את תאוות הנקמה שתגבר.

ואם נניח שאפשר יהיה להגיע להסדר בינינו לבין מצרים, דבר שיחזק את מעמדנו הבינלאומי, הרי הסכנות הכרוכות בגידולה של מצרים גם אז תעמודנה בעינן. תיאבונה אף עלול לגדול אגב גידול כוחה ולעורר בה אמביציות לנסות את מזלה, בייחוד אם נסיבות פנימיות או בינלאומיות יקלו על כך.

לנוכח הנתונים הללו, הנני רואה בקשר הדוק יותר בינינו לבין בריטניה וארצות־הברית גורם מן הראשונים במעלה שיחזק את ביטחונה של ישראל, כדי שלא תצטרך לסמוך על כוחותיה בלבד.

אינני בר־סמכא לדון על האספקטים הצבאיים שבבעיה זו, אף ידועים לי היטב הקשיים המדיניים הכרוכים בדבר (לגבי ארצות־הברית ובריטניה לא פחות מאשר לגבינו). בכל מקום, ובייחוד במזרח התיכון, מעורבות בעיות אסטרטגיות ומדיניות בצורה שלעתים אין להבחין ביניהן, ואין לקבוע היכן נגמר אספקט אסטרטגי־צבאי והיכן מתחילים חישובים מדיניים הנוגעים באזור, באינטרסים של אותן המדינות בחלקים אחרים של העולם וביחסיהן הבינלאומיים בכלל (לגבי בריטניה: בראש וראשונה בעיית היחסים הפנימיים בקומונוולת, המכיל מיליונים אזרחים בני דת מוחמד). זכורים לי גם הנסיונות שעשינו בכיוון זה, שלא הביאו לעת־עתה שום תוצאות ממשיות.

אף־על־פי־כן הייתי מציע שנחזור ונשקול את הצדדים והנתונים של הבעיה, כדי שנהיה מוכנים לנסיבות החדשות שיווצרו לאחר ההסדר האנגלו־מצרי.

הבעיה שעומדת לפנינו היא: כיצד לנצל לטובתנו רגע שיש בו משום מפנה חשוב בתולדות האזור. במצב זה אל לנו להישאר אדישים. יזמה וגמישות הן הכרח חיוני למדינה כמדינתנו, שקיומה תלוי במידה רבה בגורמים ובנתונים שונים שאין בהם קבע.

אגב, זכורני מקרה בזמן המלחמה, שעשה עלי רושם רב. בימי סטלינגרד הייתי באנקרה, ובבית ידיד מהשגרירות האמריקנית פגשתי את ראוף־ביי (גיבור "החמדיה" במלחמת איטליה–תורכיה בטריפולי). "עתה" – העיר ראוף – "עלינו לחשוב כיצד לבטח את עצמנו מפני הרוסים של סטלינגרד, שיהיו מסוכנים יותר לשכניהם מהרוסים של צוסימה". החוש הריאלי והמעשי של התורכים עמד בניסיון שעה ש"דוקטרינה של טרומן" פתחה בפניהם, בתנאים הבלתי־יציבים שלאחר המלחמה, אפשרות של ביטוח עצמי ממשי יותר משיכלה להשיג בכוחותיה בלבד. התורכים הלאומניים – תלמידי אתא תורק – על כל מפלגותיהם לא היססו מלהיכנס בהסדר עם מעצמות המערב, שעה שמצאו שהסדר כזה עשוי להגביר את כושרם להתגונן.

כמובן, הבדלים מהותיים רבים בין מצבנו ומצבה של תורכיה, ואין "הנדוניה" שנוכל להגיש לשולחן המשא־ומתן עם בריטניה וארצות־הברית יכולה להיות גדולה

ודשנה כשל התורכים. לא נתכוונתי אלא לציין את החוש של פטריוט תורכי במעמד חדש, עם עליית כוחה החדש של רוסיה ותחיית נטיותיה הלאומיות עקב עלייה זו. זאת ועוד: אין מצרים כרוסיה, ולא ההסדר כהסדר האנגלו־מצרי עשוי לחולל במצרים תמורות כדוגמת הללו שחלו בעקבות סטלינגרד. קרוב להניח שהעם המצרי, והערבי בכלל, יהיו עוד שנים רבות שרויים במערבולת של סכסוכים חברתיים, כלכליים ומדיניים, שיפריעו לניצול מלא של האפשרויות האובייקטיביות הפתוחות לפניהם. אם כך יקרה – מה טוב, בתנאי שנדע לנצל את חולשת הערבים לשם חיזוק כוחנו. אך האם מותר לסמוך על זה בלבד? האם אין דיאלקטיקה שבניתוח בעיה, הנוטה להישען על האנטי־תיזה, כמוה כאיש שמנסה לשבת על כסא בן ארבע רגלים בצורה שכל משקלו מרוכז על רגל אחת של אותו כסא?

לדעתי, המפתח להסכם בינינו ומעצמות המערב הידידותיות נמצא קודם כול בידי בריטניה, שהאינטרסים הישירים שלה במזרח התיכון עדיפים משל ארצות־הברית. אף שעמדת ממשלת ארצות־הברית בשאלה זו ערכה רב, הייתי רואה לנכון לחדש את בירור השאלה קודם עם ממשלת בריטניה. יחד עם פעולה כאן ראוי לחשוב על העלאת העניין בבירות הקומונוולת הידידותיות: אוטווה, קנברה, פרטוריה ווולינגטון, כדי לרכוש את תמיכתן. לאפריקה הדרומית, אוסטרליה וניו זילנד אינטרסים רבים מבחינת שמירת הביטחון במזרח התיכון. בעזרתן נוכל אולי להשיג תנאים רצויים להסדר אפשרי. הארכתי בדבריי, שהם פרי הרהורים בבעיות אלו. הם הועלו על הנייר בחיפזון ובמפוזר, כי טרדותיי המרובות בימים אלה מנעו אותי מלנסחם כראוי. ניסיתי להעלות לפניך, באופן אישי ופרטי, מה שמעסיק אותי בימים אלה, מתוך רצון ותקווה לקבל ממך תגובה באותו האופן.

ברכה, שלך,

א.א.

413

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W614 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/4 נוסח נכנס:

Washington, 8 October 1953

Hour's talk Dulles, Shiloah, Byroade, Hart participating, began my brief ref[erence] position North. I said we made two contrib[ution]s: First, offering Ben[nike] brief stoppage investigate matters at issue between us and him. Second, by making clear nothing affecting water configuration w[ou]ld happen some years thus giving ample time reach agreements with UN.[1] I stressed crucial point was our theory based *Moabit* [Security Council]

1. ראה מס' 397.

rulings[2] agreement sought was with UN chairman not Syria. When Sec[retary]'s face showed how gratified by this, Byroade jumped into breach saying Ben[nike]'s interpretation Syrian agreement involved and Dep[artmen]t inclined agree. I said both UN through Riley and Dep[artmen]t through its spokesman 1951 were committed to quite contrary view as could easily prove. Reuven [Shiloah] added Syria's rights limited military aspects had no bearing civilian activity. Our quotations references silenced Byroade whereon Sec[retary] intervened saying had no idea what we were talking about by reason his own ignorance of details history background. This discussion could much better proceed later without his presence. His desire this talk was result my initiative raising discuss[ion] USA–Israel relation[s]. He then held forth quarter hour foll[owing]:

(1) Friendship American people for Israel greater than for most other countries by reason attachment common spiritual tradition reinforced by admiration recent national struggle Jewish poeple for home and freedom Israel, also many Americans joined by ties blood and religion to Israel. There was no question whatsoever of this relationship being changed and wished me be convinced of this with view convincing my gov[ernmen]t.

(2) *MemUSA* [Government of USA] wants peace as does Israel. If it is to be helpful USA must have influence such as cannot be obtained by supporting Israel whether Israel right or wrong in Dep[artmen]t's judgement or judgement UN authority on scene.

(3) Over recent months impression had been created in Dep[artmen]t and elsewhere in USA that Israel in youthful impetuosity perhaps natural young beleaguered state was securing short-term objectives in frontiers dispute without regard world opinion espec[ially] as represented on scene by UN. This was cause of any adverse currents that we might have felt. Even if we were right each issue as we probably believe, existence this impression is political fact even if we think it is wrong impression. Acc[ording]ly my Gov[ernmen]t might wish consider its current practice in this sphere espec[ially] with rep[resentative] U[N] auth[orities] in Israel since elimination above impression whether right or wrong would have most marked effect on Israel's international position.

Throughout conversation he went to great pains isolate this as only issue to which misunderstanding c[ou]ld be attributed. Replying I commented expressing gratification at point (1) but adding importance such relationship w[ou]ld be reflected public action. I had felt strong impulse friendship for Israel not confined Jewish community but of wide general impact. On (2) I outlined our view peace both in substance and tactics. Former along lines our argument UN last year viz revolution in relations existing units not in their

2. ב־18 במאי 1951. ראה כרך 6, הערת־עורך עמ' 327–329.

dimensions or character.[3] Pointed out this view had commanded much more sympathy than Arab attempts invoke past resol[ution]s. Told him of efforts with Jordan and Syria during years as proving general thesis we capable of as much flexibility as reasonable to expect but issue was not specific problems but basic refusal Arab states in principle sign any agreement Israel even one offering them advantage. Our conclusion is friendly powers sh[ou]ld press for peace in principle not intrude into specifics. Briefly reiterated our J[erusale]m and refugees stand, praising UNRWA report. Said that all this plus regional cooperation water and communications constituted forward looking moderate system of idea[s] as worthy of full American backing. On tactics best wisdom was for us let peace issue lie dormant a little until we evoked more response Arab side otherwise our excessive zeal sharpened their obduracy. He reacted: *Firstly*, Agreed explicitly that issue was Arab will to peace not specific issues on which we and they c[ou]ld probably agree as my account showed. *Secondly*, Assented my thesis solution did not rest old resol[ution]s and *Thirdly*, We wise not make peace Israel's exclusive object. *MemUSA* had got armistice in Korea by hinting there were other alternative[s] thus our tactics wins. Even on pressing Arabs in principle for peace neg[otiation]s USA w[ou]ld prefer await more suitable moment. This part talk was most valuable if he means and knows what he says.

On main issue viz security policies I said we always willing look at our procedures again especially if our basic difference USA narrowed down to this, but he sh[ou]ld realise:

(A) All countries think other countries too rigid in security. USA rep[resentative]s must make enormous effort to think of state which consists entirely of tense frontier districts surrounded by foes. Did he realise our losses in recent war w[ou]ld be equal to more than half mill[ion] Amer[icans] lost in Korea.

(B) In fact balance violations was heavily on other side, Dec[ember]–June 1952 to 1953 one hundred fifty three Jordan violation[s] to about forty on our side. Hoping he was getting balanced picture from his sources.

(C) In last resort we solved matters in coop[eration] UN unlike others e.g. Egypt in Suez question.

Summing up I said gov[ernmen]t w[ou]ld certainly be impressed by his advice as so sympathetically formulated but he sh[ou]ld have above in mind get Arabs at least leave us alone even if they don't want peace. He showed signs he impressed by point (1) above.

I took occasion explain our twofold interest in results UK–Egypt settlement. When I expressed fear of Egypt's inheriting arms and installations he said no question of this happening. As we rose he said hoped we and Ben[nike] w[ou]ld get into agreement, he did not care how or on what,

3. לפי הדין־וחשבון המלא של שיחה אמר אבן את המשפט: "In short, without substantially altering the character or dimensions of existing political units in the Middle East a revolution could take place in the relations between those units... (ראה הערה 5 להלן).

his only concern was that Israel sh[ou]ld appear in harmony with UN this matter.

Tone, atmosphere, were vastly different from last talk[4] and his disquiet at risk general clash impressively evident. Talk was good lesson for Byroade and Hart whose rather vicious brief he appeared ignore. Former took pains to say on way out he personally was of same pro Israel view as Sec[retary] only latter said it better. Will follow up closely with NEA [Near East and Africa Affairs] to seek implementation Sec[retary]'s outline. Will cable actual suggestions I propose make to bring practice of relations in conformity Sec[retary]'s clear directive. Full report foll[ows].[5]

Eban

414

מחלקת מערב אירופה אל נציגות ישראל בניו יורק
Western Europe Division to the Israel Legation in New York

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2330/20
ירושלים, 9 באוקטובר 1953

מ י ד י

לנחום גולדמן. אשל מבריק לאמור: נתקבלתי הבוקר על־ידי ראש הממשלה ושר החוץ לשיחת שלושת־רבעי שעה. לאחר שהדגשתי כי אין לי הוראות ממשרד החוץ לגבי השיחה סיפרתי שגולדמן התקשר עמי וביקשני למסור לראש הממשלה כי פירוש עמדה אוסטרית אחרונה הפסקת המשא־ומתן,[1] דבר המצער לכל הצדדים. מניתי הנימוקים שניתנו לבקלמן על־ידי סגן ראש הממשלה ושר האוצר כתירוצים שקופים ומ[י]ותרים בפרוטרוט. ראש הממשלה ושר החוץ לא ניסו להתווכח בנקודה זו. אחר־כך גוללתי בגילוי לב בפרשת יחסי העם היהודי ואוסטריה והשתתפות פעילה של חלק ניכר מאוכלוסייה מקומית בהשמדת היהודים. בדברי על הנאצים האוסטרים הפסיקני שר החוץ ואמר שאוסטריה לא תשלם שילומים. השיבותי כי אין תובעים זאת אף כי לפי הרגשתי יעלה העם היהודי את שאלת האשמה במקרה של כישלון המשא־ומתן. ראש הממשלה אמר כי תביעות מופרזות של ארגונים עוררו רוגז

4. ראה מס' 391.
5. ראה דין־וחשבון של השיחה בתיק 130.02/2414/27 וכן שילוח אל אבן, 12.10.1953, 93.08/357/49 והשווה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1340-44.

414

1. הכוונה לעמדה שהציגו שר האוצר וסגן ראש הממשלה של אוסטריה בשיחתם עם נציג הארגונים היהודיים ב־30 בספטמבר. השניים הודיעו שממשלתם לא תוכל לדון בעניין הפיצויים עבור רכוש בלא יורשים כל זמן שייתכנו יורשים בפועל. בעקבות השיחה שיגר גולדמן ב־6 באוקטובר מברק אישי אל סגן ראש ממשלת אוסטריה ובו הודיע לו כי הארגונים ייאלצו לפרסם את דבר כישלון המשא־ומתן אם ממשלת אוסטריה לא תיענה לדרישת הארגונים לפיצויים בסך 300 מיליון שילינג בעד הרכוש בלא יורשים. על ראשית המשא־ומתן עם האוסטרים ראה מס' 337, הערה 1.

בציבור. גרובר הוסיף כי יש להתחשב ביכולת הכלכלית האוסטרית המוגבלת. הבעתי הדעה כי 300 מיליון שילינג עבור רכוש ללא יורשים שיסולקו במשך כמה שנים לא יטילו עליהם כל מעמסה כבדה. ראש הממשלה ניסה להוכיח כי אינם חייבים לשלם יותר מאשר רכוש עקיב [traceable] שממדיו מצומצמים. אמרתי כי גם עבור פליטים גרמנים שהגיעו לאוסטריה מארצות מזרח משלמים מיליונים רבים ללא כל כיסוי בשעה שפרט לרכוש העקיב נשאר בידי האוכלוסייה רכוש יהודי רב שלא הועבר לגרמניה.

ראב וגרובר סירבו לדבר על סכום והדגישו רצונם העז להגיע להסדר. הבטיחו שידברו עם שר האוצר שישוב בתחילת השבוע הבא לווינה. לדעתי רוצים להרוויח זמן עד לישיבת ממשלה הבאה 13/10. הביעו ספקות אם ישכנעו שר האוצר להסכים לדרישת מינימום הארגונים וביקשוני להשפיע עליהם להמשיך התביעה. אמרתי במפורש שהשפעתי אינה מספקת, שדרישת הארגונים היא קטנה בלאו הכי ושאני בטוח שלא יסכימו לפחות מ־10 מיליון דולר, אותו הסכום שגולדמן מצפה לו למעשה ושהם 260 מיליון שילינג. לדעתי הוכיחה השיחה כי מוכנים לחדש הדיון על הרכוש ללא יורשים בניגוד להצהרתם לבקלמן מיום 30/9, אולם טרם ברור אם יתחייבו בסכום המתקרב לנתבע. יש להניח כי יחליטו בשבוע הבא.[2]

מציע לכן לארגונים לדחות פרסום כישלון עד לידיעה חדשה מווינה. עד כאן.
תומכים בהצעת אשל.

מער

415

ש. דיבון אל ג. רפאל
Sh. Divon to G. Rafael

העתק: 130.15/3744/1

פאריס, ב׳ בחשוון תשי״ד
11 באוקטובר 1953

כמוס - אישי

גדעון יקירי,

הנידון: מתוך שיחותיי עם ע.ר. צאדק

להלן מספר דברים המשלימים את סיכומי מיום 8.10:[1]

1. לאנשי המפקדה יש חשש רציני שהרעת המצב הכלכלי במצרים עלולה להביא

2. ממשלת אוסטריה לא חזרה בה מהחלטתה. ב־13 בנובמבר 1953 השיב ראש ממשלתה לגולדמן על המברק מ־6 באוקטובר הנ״ל. בתשובתו חזר על העמדה האוסטרית שהוצגה בשיחה עם בקלמן, אך ריכך אותה מעט והסכים לעיין בהקמת שתי קרנות נפרדות מן הרכוש שנותר בלא יורשים, האחת יהודית והאחרת נוצרית. (המכתב מצורף לסקירה על המשא־ומתן עם הארגונים היהודיים, 12.1.1954, 130.11/2511/13.)

415
1. לא נמצא.

לידי ממדים המסכנים את שלום המשטר, את ההתמרמרות והרצון לנצל קשיי המשטר הקיים בחלקים גדולים של הבורגנות, המעמד הבינוני, הסטודנטים, הוואפד, חלק מהאחים המוסלמים ואף בקרב הכפריים. מצד שני הגיע גמאל [עבד אל־נאצר] שנטיותיו היו נייטרליסטיות בהחלט, לידי מסקנה שלשם תיקון המצב אין מנוס מסיוע כלכלי וצבאי רציני מהמערב – ואשר אין להשיגו ללא הסדר עם הבריטים. ההכרה שאי אפשר להשיג סיוע זה מהאמריקנים על־ידי תמרון המכוון לשבירת החזית האנגלו־אמריקנית, השפיע[ה] במידה רבה על הלך מחשבה זה.

האווירה שנוצרה סביב הקמת יחידות הגרילה, הדרישות לפעולה ישירה מצד חלק גדול של האחים וחוגים לאומנים קיצוניים אחרים הביאה לידי חשש שבשעת משבר תישמט השליטה מגולם זה ויווצר מצב של אנדרלמוסיה העלול לגרום כיבוש קהיר ואלכסנדריה על־ידי הכוחות הבריטיים.

בצער רב מודים גמאל וחבריו שאין מנוס מצעד שפירושו השתלבות במערב. מדברים על כך שייעשו ניסיונות לשמור על עצמאותה וחופש פעולתה של מצרים, אולם אלה המפוכחים, מבינים שעם חתימת ההסכם ייסתם הגולל על המשחק הנייטרליסטי.

2. את פרשת המשפטים וההודעות על קשרים ותכונה להפיכות יש להבין על הרקע של הרגשת אי־ביטחון, של הפיכת מצרים למדינת משטרה, וההשפעה הגוברת של שירותי המודיעין והביטחון בקביעת העניינים במדינה. הגרמנים עוזרים בשטח זה הרבה על־ידי שכלול שיטות טכניות בשירותי המודיעין כגון: האזנה, הקלטת שיחות וכו׳. החשדנות כלפי הבריטים עמוקה מאוד והנטייה הטבעית היא להפריז בערכה של כל פעילות בריטית וכן לראות בשגרירות ובאינטליג׳נס – כוח הרסני ובעל השפעה.

פעולות המניעה נגד הפרעות אפשריות מצד חוגים שונים היכו גם כידוע בוואפד ואף בנחאס. להחלטה על הפגיעה בנחאס קדם ויכוח סוער והיו כאלה שהזהירו מפני אי הערכת הפופולריות של מנהיג זה. למרות שצעד זה עבר בשקט ועודד את אנשי ״היד החזקה״ הדורשים חיסול שיטתי של ואפד כדי למנוע את כושר התמרדותו בעת מצוא – סבורים עוד רבים שהשקט המוסבר על־ידי המשטר אינו אומר כלל שצעד זה לא היכה מכה קשה בשמה הטוב של המפקדה ולא ברור אם אינו עלול להתנקם.

המצב בין המפקדה לבין האחים המוסלמים מסובך ויש הרבה מהחשדנות ההדדית. גמאל חושש מהתקרבות יתר של חוגים מסוימים מבין האחים עם אנשי הימין הקיצוני שבמפקדה, ונוהג עמם בהתחשבות רבה.

3. באשר לפעילותה של הליגה הודה גמאל, לדברי צאדק, שהם לא נתנו את דעתם עד הסוף בעניין זה. אין הם חוששים מהפרעות מצד מוסד זה והם מוכנים שהליגה תטפל בכל מיני הבעיות – שאינן מהחיוניות ביותר למצרים – כגון צפון אפריקה. בעניין זה אמר גמאל שהוא קיבל דו״חות ודרישות פעולה מצדדים שונים, כולל השגרירות בפאריס, אולם יש להבין שאין המצרים מעוניינים להסיח את דעתם ומרצם מן החזית הבריטית. גמאל החליט שזהו עניין שהליגה צריכה לטפל בו, במגמה לעורר העניין מעל במת האו״ם ולהעסיק בכול את דעת־הקהל הבינלאומית מבלי להסתבך בהרפתקאות. תוך כדי שיחה הועלתה אף ההצעה שצאדק ישמש כנספח המפקדה ליד המזכירות הכללית של הליגה לשם שמירה מתמדת על האינטרסים המצריים.

4. גמאל הולך ומבצר באופן מהיר ושיטתי את השפעתו, וקרנו של נגיב הולכת ויורדת. האנשים המהימנים ביותר על גמאל הם עבדול חכים עאמר, [ו]זכרייה מוחי אל־דין, ראש שירותי המודיעין אשר נתמנה לשר הפנים. יש אמנם מדי פעם בפעם חילוקי דעות בתוך המפקדה, אך קשה לדבר על פילוגים רציניים. ההרגשה שיש עוד הרבה לפעול למען בצר את מעמדם מאחדת את כולם. הנטייה הברורה ימינה, הנתמכת על־ידי השגרירות האמריקנית, הזנחת הטיפול בעניינים הפנימיים החברתיים של מצרים, הסימנים של ניצול השלטון אף אם זה בגדר החוק, הרצון לפרסומת ואורח חיים המתרחק מהצניעות המהפכנית שדוגלים בה – כל זה מעורר הרהורים בקרב הקצינים הצעירים שביצעו המהפכה. ידידי סיפר לי עקב כך, שלאחר אחת משיחותיו הארוכות עם אחד הקצינים, נפרד ממנו ושאלו לאן פניו מועדות. הקצין השיב: "לביתי. לצריף במחנה הצבא. כשאני מסתכל על חברי המפקדה המתחילים להתקלקל ולהתפתות אני חושש שאולי אף אני לא אעמוד בניסיון, ולכן מוטב לי לשכון בתנאים הקשים במחנה בכפיפה אחת עם חיילי מאשר לשכון במשרדים המפוארים עם הרוח שבהם, העלולה להביא לידי בגידה באידיאלים שלמענם לחמנו." ואמנם סיפר לי עוד צאדק, כי שמע אף בשיחות סביב השולחן בחדרי הקצינים הרבה דברי אכזבה על אלה אשר "הציצו ונפגעו".

5. בדברו על פרשת ישראל, הדגיש גמאל מספר פעמים את הצורך בסודיות מקסימלית. הוא שאל את ידידי אם הוא מניח שאנחנו מסרנו לאמריקנים על המגע עמו. גמאל סיפר לו כי לפני זמן מה פנה אליו ג'פרסון קפרי בשאלה האם נכון הדבר שהוא מקיים מגע עם ישראל. כששאלו גמאל על סמך מה הוא שואל זאת, ענה לו קפרי כי הגיעוהו ידיעות על כך. גמאל השיב (לדברי צאדק) שמדי פעם מגיעים אליו דברים מישראל על־ידי לונדון, פאריס, רומא, ואשינגטון ואנקרה, והם מקשיבים למה שנמסר להם, ולאחר זאת שינה את נושא השיחה.

באשר לישראל אמר גמאל לאיש שיחי שבמצב הקיים לא יוכלו לארגן פגישה לשם שיחות יסודיות, הואיל וכל המאמצים מרוכזים להשגת פתרון בעיית סואץ. לאחר שבעיה זו תיפתר יש לפניהם רשימה של בעיות אחרות שיש לפתרן ובראשן – ישראל. עד אז הוא מקווה שהיחסים בינינו יצטיינו בהבנה הדדית וישמח לשמוע מה שיש לנו לומר.

נראה לי שאין להתייחס ברצינות לדברי גמאל ואין לחשוב על מאמץ רציני של הידברות מצדם. אין זה קובע אם יש או אין במפקדה מי שסבור שכדאי לסדר העניין, אלא, חשוב שבמצב הקיים מגמתם הברורה היא להרדימנו ולדאוג לכך בדרכים שונות שלא נפריע להם במבצע סואץ.

ובאשר למחשבות מרחיקות לכת יותר, הרי שמחשבת מלחמה ונקם בישראל קיימת ואין לזלזל כלל וכלל בעוצמתה (למרות שבמסיבות הנוכחיות אין היא מתבטאת), ובאשר למסיבות שתיווצרנה אף באם יושג הסדר הסואץ נראה לי שיהיה מקום להתגברות נטייה אנטי־ישראלית תוקפנית.

בברכה,

ש. דיבון

416

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
United States Division to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן 740
נוסח יוצא: 130.09/2309/15

ירושלים, 12 באוקטובר 1953

שלך 614.[1] לעומת אפסות טענות דאלס טיעונך חזק וקולע ובכל זאת אין תכלית ודאלס ידוע בצביעותו.

כאן שוררת הדעה שאות הידידות הראשונה צריכה להיות ביטול הסנקציה הכלכלית על־ידי שחרור שיעור המענק הראשון ללא קשר לפעולות בניקה. אין כל הכרח שהשחרור ילווה הודעה פומבית, די בהודעה אליך. קשה לבלום הידיעות על הסנקציה הכלכלית ויש הטוענים כאן שלא צריך לבלום כי אם יש לגלות חרפת ארצות־הברית ברבים. אם ארצות־הברית תדחה שחרור המענק עד שניכנע לבניקה או למועביט [מועצת־הביטחון] יהיה תקדים מסוכן לגבי העתיד.

יש ידיעות מבוססות שמחמד [מחלקת המדינה] הורתה לקורדיה הקו שהוא הורה לבניקה. יש לסכל ניסיונות מחמד להצר לנו באמצעות או״ם כאילו אין מדיניותה פיוס הערבים וכל החיכוכים בין ארצות־הברית לבינינו מקורם בחיכוכינו עם או״ם.

מאהב

417

ג. רפאל אל משלחת ישראל באו״ם (ניו יורק)
G. Rafael to the Israel Delegation to the United Nations (New York)

מברק מוצפן 444
נוסח יוצא: 130.09/2330/20

ירושלים, 12 באוקטובר 1953

מידי

אבן. נג׳ר. אישי. שלך 995.[1] נאומי סולסבורי ואידן בוועידת השמרנים מאשרים הנחה א׳ של עוזמי. כדאי להיפגש אתו שנית או עם ריאד ולהשמיע באוזניהם:

(א) הקמת הנקודה בעוג׳ה[2] נובעת אך ורק מטעמים התיישבותיים ואין לה שום

416

1. ראה מס׳ 413.

417

1. ראה מס׳ 410.
2. ראה מס׳ 401, הערה 2.

מגמה צבאית. המפורז שטח ישראלי לכל דבר פרט להחזקת צבא. על הגבלה זו נשמור בכל ההקפדה.

(ב) הפרת [ה]הפוגה המדינית על־ידי מצרים והפניית תשומת לבה לגבול ישראל נוצלה על־ידי אנגליה שנקטה בעמדה יותר תקיפה במשא־ומתן עם מצרים כפי שדברי סולסבורי ואידן מוכיחים. מאז חודשים רבים הוזכר בפעם הראשונה שעקרון השייט החופשי בתעלה צריך להיות כלול בהסכם החדש.

(ג) גם ישראל אינה יושבת בחיבוק ידיים ותובעת מממשלות אנגליה וארצות־הברית ביטחונות צבאיים ומדיניים לרגל אפשרות מסירת הבסיס לידי מצרים וערבויות לשייט החופשי בתעלה. ישראל באיגרתה[3] הדגישה שהנצחת מצב המלחמה על־ידי מצרים ופעולות האיבה מחייבים אותה להעלות תביעותיה אלו. יחד עם זה צוין שאין בכוונת ישראל להוות מכשול למילוי תביעותיה הצודקות של מצרים.

(ד) מדיניות האיבה המצרית מאלצת ישראל לנקוט במדיניות העלולה לפגום במשימתה העיקרית של מצרים ובאינטרסים חיוניים אחרים שלה, כלכליים וצבאיים. לאור זה עליה לשקול כדאיות המשך מצב המלחמה.

(ה) על־פי הנחות אלו אנו מציעים בשלב זה דיון מפורט ומעשי על הגברת הביטחון בגבולות ודרכים להבטחת השייט החופשי לישראל.

לידיעתך בלבד. אנו מבררים כעת אפשרות העברת אוניית דלק לארץ דרך התעלה.

המברק הזה הוכן עוד לפני שהגיע שלכם 13[4] אך מהווה תשובה מאושרת על־ידי השר לעזמי.

רפאל

418

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. W628 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2310/4 :נוסח נכנס

Washington, 12 October 1953

Tomorrow's request by Syria for *Moabit* [Security Council] meeting[1] requires deep reconsideration all our tactics. W[ou]ld have been much better

3. ראה מס' 424 ומס' 166 ו־167.
4. מברק נג'ר אל רפאל, 9.10.1953. במברק דיווח נג'ר על מאמר שהתפרסם ב"ניו יורק טיימס" ועורר במצרים התרגשות רבה ואת בקשת עזמי לקיים שיחה לטהר את האווירה. לפי המאמר הודיעה ישראל לשלוש המעצמות שההסכם האנגלי־מצרי יהווה סכנה למאזן הכוחות באזור, ואסור להעמיד את הבסיס בסואץ לרשות המצרים וזכות הפעלתו בידי בריטניה צריכה להיות קשורה להתקפה כללית על האזור (130.09/2331/2).

418
1. האיגרת הסורית בעניין העבודה להטיית הירדן באזור גשר בנות יעקב נשלחה אל המזכיר הכללי של האו"ם ב־12 באוקטובר 1953. ראה נוסח האיגרת במברקו של זינדר אל מחלקת או"ם במשרד החוץ, 14.10.1953, 130.16/2954/4.

we stopped work ourselves and appealed *Moabit* although in case of former latter might never have been necessary. W[ou]ld still be wise stop now not face *Moabit* with certainty of requesting stoppage. Syrian action probably dictated by apprehension lest we and Ben[nike] reach agreement. Please begin immediately preparation of material and proposals our *Moabit* appearance but please don't assume we can appear there with any prospect unless we sacrifice part of work available between now and rains. Am still at loss to understand why it is believed work done between Sept[ember] 28 and now outweighs political complications, animosities, which it has caused. Least convincing all is statement that stoppage would confirm Ben[nike]'s assumptions on Syrian agreement since we quite capable of stopping and announcing our own different motives viz stopping temporarily while proving his letter wrong.

Eban

419

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן 630
נוסח נכנס: 130.09/2310/4

ואשינגטון, 12 באוקטובר 1953

שלך 738.[1] כבר מסרתי על התרשמותי מראסל כאיש פזיז מחשבה העושה הכול כדי להבליט חשיבותו וסמכותו בשיחה. רצוי שלאור דבריו לאיתן תאמרו לו שהיינו בקשר עם חוגים מצרים המזהירים אותנו לבלתי חשוב שמצרים קרובה לשלום עם ישראל. חוגים אלה מוסיפים בשם פאוזי שכאשר יבוא המועד לשיחות כאלה תתנגד מצרים לכל התערבות חיצונית.[2] [לגבי] הנקודה השנייה ראה שיחת דאלס אתי[3] בכיוון הפוך וגם דייוויס מאשר שהמחלקה מצווה לבל תעסוק בפתרונות ותכניות שלום אלא לשאוף להפגת המתיחות בלבד. יש לי רושם שראסל הוא שמכר לסטיבנסון את הרעיון של הכתבת פתרון מבחוץ, רעיון שניסיתי לסתור אותו בשיחתי וייתכן שהצלחתי במשהו אך לא לחלוטין.[4]

אבן

419

1. במברק נמסר על דבריו של נגיב לשגריר ארצות־הברית בקהיר, שלאחר שיושג ההסדר עם בריטניה "ייעשה שלום עם ישראל". ראסל, שמסר את הדברים לגאס, הוסיף באותו מעמד שלדעתו אין סיכוי למשא־ומתן ישיר או לתיווך בין ישראל למצרים אלא בהתערבות צד שלישי שיקבע את תנאי ההסדר. אמירה זו עוררה דאגה במשרד החוץ שמא במחלקת המדינה "שוב חושבים על כפיית הסכם" (מחלקת ארצות־הברית אל אבן, 12.10.1953, 130.09/2309/15).
2. ראה מס' 410.
3. ראה מס' 413.
4. ראה מס' 431, הערה 5.

420

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

העתק: 130.20/2480/1

ואשינגטון, ד' בחשוון תשי"ד
13 באוקטובר 1953

סודי

משה היקר,

מברקי מוואשינגטון מיום 25 בספטמבר (מספר 575)[1] היה כולו קריאה ממעמקים וייתכן כי הלך־רוח זה השרה עליו מידה של ערפול, הן בניסוח והן בסידור הגיוני של הרעיונות שתפסו בי באותו רגע חמור. ואף־על־פי־כן טמון במברקי זה גרעין של מחשבה שאינני מוותר עליו גם עתה לאחר קבלת מכתבך האדיב[2] וחליפת שלבים נוספים בהשתלשלות המצב.

בטרם אגש להבהרת עמדתי עלי לצרוף את הבירור הזה מכמה סיגים אשר דבקו בו בגלל קוצר־הרוח והעבודה הקשה, הווה אומר, בגלל הצורה המברקית המקוצרת שהסתום בה גדול מהמפורש.

לא באתי להתלונן על עומס העבודה, אם כי גם זאת היא בעיה נכבדת שאין להתבייש מלהיתקל בה פנים אל פנים. מעולם ועד עולם לא הייתי מעז להניח כי מותר לבטל מפעלי פיתוח חיוניים מחשש שמא תקצר ידו של נציג זה או אחר מלטפל בתוצאותיו הבינלאומיות של אותו מפעל. בדברי על "צפיפות המבצעים" ועל סכנת "התמוטטות מתוך הגדשת הסאה" הייתה כוונתי אחרת. במלחמה מדינית, כבמלחמות צבאיות, יש סכנה בהרחבת החזית ובפיזור כוחות המגן וההתקפה; קיימת אפשרות של החלשת כל הגזרות עד כדי סיכון החזית כולה. ריבוי חזיתותינו – שמרביתן מיועדות להתגוננות והשבת [ל]חימה – יש בו כדי למתוח יתר על המידה את כוח הסבלנות של מקשיבינו, כידידים כאויבים. שווה לנפשך מה כבדה היא המעמסה שאנו מטילים כבר היום על תשומת־לב העולם. מארצות־הברית אנו תובעים בדיקה יסודית של כל שיטת מדיניותה במזרח התיכון; מפצירים בה לבלתי תגשים את תכניותיה לזיון האזור; מסבירים לה שאין להירתע בפני תנועות הרוגז שנתעוררו לרגל העלאת משרד החוץ; דורשים ממנה קביעת עמדה נמרצת כלפי ממשלות ערב בעניין הפליטים; מחדירים ללבה רעיון די מסובך – שחובתה לשאוף לשלום, אך מבלי להטות יד מתערבת ונחפזת לשם השגתו; מחייבים אותה לעיון מתמיד בצורכי כלכלתנו ובמצוקת אוצרנו המדולדל. בו בזמן, ניצבים אנו על המשמר להפניית תשומת־לבה אל כל פורענות שלא תבוא בן רגע מכף אויבים שכנים. רבות מהבעיות הללו משמשות נושא גם

420
1. ראה מס' 392. הסתירה בתאריך נובעת ככל הנראה מהבדלי השעות בין ואשינגטון ותל אביב.
2. ראה מס' 398.

להסברתנו באו"ם באוזני אומות העולם והעיתונות. ובכל המשימות האלה אנו תובעים את יהודי אמריקה להזדהות מאוחדת.

כדי להצליח במערכות אלה, ואפילו במרביתן, עלינו לשאוב ממעיינות אהדה והבנה שאינם בלתי מוגבלים. והנה נציג ישראלי שמזדמן בימים טרופים אלה להיפגש עם גדולי השפעה בעולם מתקשה להחליט מה נקודת מוצא ייאחז בה להתחלת שיחתו. ככל שירבה תביעות כן יחליש את תנופת דבריו; לא כל שכן כשעליו לעקור מלב שומעו שורשים רבים פורי רוש ולענה לפני שיספיק לזרוע ולקצור את פרי טיעונו הוא. מצב זה שחייב התרוצצות מבוהלת מנושא לנושא, שדרש מאמץ לגייס תמיכה והבנה למגמות רבות מסובכות ומגוונות, עבר את שיא ההצטופפות וההתגדשות בנפול עלינו מגדות הירדן הפורענות הזאת ששמה בניקה.

מכאן הטפתי לשימוש בלוח בחיינו המדיניים, כפי שנוהג אדם לעשות בחיי הפרט – וזאת כדי לשקול היטב אם אפשר או נחוץ להעביר למחרתיים את פורענות היום.

ואשר לראיית הנולד, הרי לא התיימרתי במברקי ללבוש אצטלה זו. ייתכן מאוד כי חכמתי לאחר מעשה, אך תסכים בוודאי כי טובה חכמה זו שלאחר מעשה מהיעדר חכמה בכלל. מי שלא ציפה לפורענות מסוימת מראש רשאי גם חייב לדרוש היחלצות ממנה כשהיא מתגלית לעיניו בכל חומרתה. סיכומו של דבר, גם מי שחייב את התחלת פעולות החפירה בהסתמכו על סיכוי של הגשמה שקטה בלתי מופרעת – אין דעתו פסולה כשהוא ממליץ על הפסקתן – כשהפסקה זאת נראית לו כרצויה לפי מיטב תבונתו וכוח שיפוטו המדיני.

המדובר איננו בתולדות מחשבתו של פרט זה או אחר, כי אם במבחן מדיני בינלאומי מסובך ועדין. בכל זאת, הנה השתלשלות מחשבתי בעניין זה לכל חוליותיה: ידוע ידעתי על קיום התכנית וגם חייבתיה בכל נפשי. סיירתי במקום והודבקתי בהתלהבות המבצעים. אמרתי בלבי: רצוי להתחיל בעבודה, וזאת משני טעמים. טעם ראשון – שמא בכל זאת לא תבוא ההפרעה הצפויה מאו"ם והעבודה תתנהל כתיקונה, מתחילתה באזור המפורז ועד סופה בים כנרת. סיכוי זה לא היה סתם פרי אשליה ורודה, שכן אמנם התנהלה העבודה שבועות רצופים ללא ערעור על עצם מהותה וייתכן שאלמלא חילופי המשמרות במשקיפות או"ם הייתה נמשכת לפי מושגי ריילי ועקרונות מועצת־הביטחון מ־1951. ומטעם שני – גם אם תבוא הפרעה שתחייב הפסקה ארעית, הרי התחלת העבודה תיצור "חזקה" מסוימת, תוליד זכויות מוסריות ומעשיות, ו"תעלה את המפעל על המפה", כפתגם בני יפת. בחשבון ההיסטורי הארוך תיחשב התחלת העבודה כאחד מגורמי השלמתה המוחשת; ולהפך, מי שלא יתחיל היום איננו עתיד לברך פעם על המוגמר. הנה כי כן, מותר היה לחייב בהחלט את תבונת ההתחלה כסיכון מחושב ששכרו מרובה – מה שלא יהיה מסלול ההתפתחות בעתיד. (טעות ניסוח הייתה בידי כשתיארתי במברקי את עצם ההתחלה כמשגה המחייב הרהורי תשובה. המשגה לא היה בהתחלת העבודה.)

כאן ישאל השואל: אם כן היכן מקום הערעור? והנה הגעתי סוף סוף להגדרת הביקורת המקננת בלבי מאז פרוץ המשבר. רצוי היה להתחיל בעבודה, צריך היה להגן על אפשרויות המשכתה, אך משנפלה הכרעת בניקה בדבר הפסקתה נבונים היינו אילו הפסקנו מיד. אין כאן כל אפשרות ליצור את העובדה המוגמרת לפני שתדביקנו יד הרשות הבינלאומית, שכן דרוש זמן של עשרה חודשים, אם אינני טועה, עד

שיעבור המפעל את תחום האזור המפורז. וגם המהדרין אינם גורסים לנו אפשרות של עשרה חודשי מרד והמראת פי או"ם, לא כל שכן במצבנו הבינלאומי הקיים. משעה שערער בניקה על המפעל היה צריך להיות ברור לנו שסיכוי השלמתו תלוי במאבק מדיני. ואם נכון הוא שגורמים מדיניים יקבעו את גורל המפעל, הרי חובה יסודית היא להבטיח את התנאים הנוחים להצלחת המערכה המדינית הצפויה ולשעבד למטרה זו – שיפור התנאים המדיניים האופפים את המפעל – את כל שאר השיקולים והגורמים, יהיו אשר יהיו. מיותר להדגיש שהמשכת העבודה נגד דעתו של נציג או"ם אינה מסוגלת לשפר, כי אם רק לקלקל, את הסיכוי לזכות במערכה מדינית זאת; לשון אחרת, המשכת העבודה בנסיבות אלה יש בה משום דחיית התוצאה הסופית המבוקשת, הלא היא המשכה מוסכמת ובלתי מופרעת של הפעולה. כאן נבדל מצבנו ממצבים אחרים מסוג זה – למשל: כיבוש הנגב נגד דעת או"ם – משנכבש הנגב נוצרה עובדה שזעם או"ם לא היה עשוי לבטלה; הזעם חלף עבר, ועובדת הנגב העברי נשארה שרירה וקיימת. זה הדין גם לגבי העלאת המשרד – מעשה חד־פעמי שתרעומת המעצמות מצאתהו לאחר מעשה – ואת הנעשה אין להשיב. לכן, אינני רואה שום סתירה הגיונית בתפיסה מדינית שחייבה את המעשים ההם ושללה ושוללת את המשכת העבודה במפעל הירדן; שהרי כאן אין מנוס מכוחם של הגורמים המפריעים להדביק אותנו בין המצרים ולכוף עלינו מערכה מדינית. אם כן, נפסיק ונאבק, נחדול ונערער, נסוג תחילה למען נתקדם ביתר שאת – ונגד עינינו מגמה אחת, כיצד לזכות במערכה המדינית שאין מפלט ממנה.

ולמרבה התמיהה – התברר בשיחתך השנייה עם בניקה[3] כי אין התנגדות עקרונית בממשלתנו לעצם הרעיון של הפסקה ארעית כצעד לקראת השגת אישורו של או"ם להמשכת העבודה. אם כן הרי מתרכז הוויכוח בנקודה אחת יחידה – מתי להפסיק הפסקה זאת? – במוקדם, כשיש סיכוי לנצל את ההפסקה לביצור מעמדנו בדעת־הקהל העולמית ובאו"ם – או במאוחר, כשתתפרש הפסקה זאת ככניעה מאונס ללחץ בינלאומי חזק ומרוכז, כניעה שאין בה משום מאמץ לשתף פעולה נאמנה עם הגורמים הבינלאומיים שהסכמתם נחוצה להשלמת המפעל בסופו של חשבון?

שאר הטעמים שחייבו לדעתי את ההפסקה לאלתר מובעים בהרחבה במברקי ואין בדעתי לחזור עליהם. לעומתם, הושמע רק נימוק אחד נגד ההיענות המידית – שמא על־ידי ההפסקה הזאת נימצא כאילו מאשרים את ההנחות המסולפות שעליהן ביסס בניקה את צו ההפסקה שלו. נבצר ממני להבין את הנימוק הזה. אילו הפסקנו את העבודה בשעת מסירת מכתבך הראשון המקיף ומשכנע,[4] היינו רשאים בהחלט להצהיר שהפסקתנו מלווית ערעור נמרץ ויסודי על כל העקרונות שדגל בהם בניקה, ונובעת אך ורק ממגמה אחת – להמציא זמן ושהות לבדיקת הנתונים השנויים במחלוקת בינינו לבין משקיפי או"ם.

לבי מתכווץ בבואי למנות את היתרונות שהיינו מרוויחים וצוברים על־ידי מעשה זה, ושאולי החמצנו אותם על־ידי העיכוב הממושך – נקיטת היזמה המוסרית בניהול הוויכוח עם בניקה ומועצת־הביטחון; מניעת התקלה הרבה שחלה ביחסינו עם ארצות־הברית, בייחוד בדבר המענק; צבירת אוצרות בלתי משוערים של אהדה

3. ראה מס' 397.
4. ראה מס' 387.

באותה דעת־הקהל הרחבה בעולם הדוגלת באו"ם; גיוס תמיכה יהודית נלהבת בלי הנעימה של התנצלות מודאגת והתגוננות כבדה המצלצלת עכשיו בטיעון היהודי; ומי יודע – אולי יתרונות תכסיסיים אלה היו מכריעים את הכף במאזן העדין התלוי בין הצלחת מערכתנו במועצת־הביטחון וכישלונה.

אם כי ההמלצות האלה היו והנן על־פי אחריותי היחידה, אינני רשאי לפסוח על שיקול נוסף – שמחשבה תכסיסית זאת לטובת ההפסקה המוקדמת נתמכה בכל השלבים על־ידי כל חברינו המקובצים כאן (כולל ראובן שילוח, עשיר הניסיון ורב ההתמצאות, וחברי כנסת במשלחתנו, הערים במיוחד לשיקולים ציבוריים ישראליים). ידועים לי היטב הנימוקים של צורכי הפיתוח וסיכויי הכלכלה וכיוצא באלה, טעמים חזקים וכבדים; אך קשה במקצת להוקיע כמפריעי הפיתוח את ארצות־הברית, שבזכות עזרתה נתאפשר לנו לפתח את תנופת הפיתוח הגדול שלנו מטעם הבנק "ייצוב" [ייצוא וייבוא] והמענקים, ואפילו את או"ם שאת סיועו הטכני והכספי הרב הרים נציגנו על נס בוועדה השנייה. ספק אם שיקולי פיתוח כלכלי מסוגלים להצדיק את התנגשותנו עם שני הגורמים החיצוניים היחידים שהראו נטייה לעזור לנו בפיתוח הארץ ובכיבוש שממותיה. ברור שאני מרכין ראש בפני ניסיונך היישובי הממושך המשתרע על־פני 47 שנה; אך מעטים הם מפעלי הבניין והפיתוח שהתנהלו באותה תקופה ללא השהיות והפרעות. מעשה בבית־חרושת שהוחל בהקמתו והנה נפסקה הבנייה מחוסר אמצעים; מעשה בתכנית חולה שעברה והתפתלה בשבילים עקלקלים של השהייה ועיכוב עד שיצאה למרחב; מעשה במפעלים חקלאיים שהתקדמו ועמדו, נעו ונחו – הכול לפי נסיבות המצב המדיני, הכספי והבטחוני; מעשה בבתי־מלון שהגיעו כמעט להנחת הטפחות – והנה עומד השלד הענקי ריק ושומם – כי אזלה פרוטה מכיס. כפי שאין מנוס לעתים מהירתעות בפני קשיים של טבע או כסף על־מנת להמשיך את ההסתערות בשעה יותר נוחה, כן רשאי אדם להציע עמידה מתוך התחשבות בשיקולי מצב מדיני בינלאומי בלי שייראה, חלילה, כמתנכר לחזון הפיתוח.

אבקשך להביא בחשבון את הרעיונות האלה שנחצבו מעמקי הכרתי המדינית ודאגתי לגורלנו בשעת מבחן זו. חוששני כי לא תמו מערכותינו מסוג זה ורצוי שנבהיר את אופי מחשבתנו בגילוי לב מוחלט לקראת המשך המאבק הזה, והתלקחות מאבקים אחרים הנשקפים לנו לעתיד לבוא. בצאתי את הארץ לא העליתי על דעתי אפשרות של סירוב לדרישת ראש מטה או"ם; ומצווים אנו על עריכת חשבון חמור – האם לא שילמנו מחיר גבוה מדי על אותם 16 ימים שחלפו בין ראש־חודש אוקטובר לבין 15 באותו חודש שבו יוחלט כנראה על ההפסקה הארעית.

שלך בידידות,

אבא אבן

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2331/2

ניו יורק, 14 באוקטובר 1953

שלך 742[1]. לא הספקתי להתייעץ עם שאר הנוגעים בדבר אך הנה הערכתי האישית לפי שאלותיך:

(1) מחמד [מחלקת המדינה] נוקטת זהירות והססנות (א) משום שהמזכיר עצמו חושש מהרחבת הביקורת שלנו והגברתה. (ב) משום שכמה ממשלות ערביות גילו אדישות והסתייגות כלפי משלחת צבאית אמריקנית. (ג) משום שהנשיא כפי שמוסרים אינו נלהב לרעיון.

בכל זאת לא ויתרה המחלקה בשום אופן על ניצול הכספים ובייורוד נשאר דבק ברעיון. בעיקר אינו רוצה להודות בפני הקונגרס שלא עלה בידו לבצע התכנית כי אז ספק רב אם הקונגרס יחדש את אישורו לשנה הבאה. אין לראות את הססנות מחמד כמחסלת את הכוונה.

(2) לפי הערכת הרצוג לא הייתה מחלקת ההגנה להוטה לכתחילה אחרי נשק לערבים כי לא ראתה יתרון צבאי בדבר אך מאחר שהקונגרס אישר סכום מסוים מתאמצת המחלקה לנצל במלואן את כל ההקצבות הצבאיות אחרת היא חוששת להקטנת הסיוע הצבאי בכללו. מאידך אין כל תכונה או משא־ומתן ברגע זה למשלוחי נשק וביקורו של סיברס[2] הוא המעשה היחיד שנעשה לעת־עתה.

(3) ראה (2) לעיל, אין תכנית למתן סיץ [סיוע צבאי] בקרוב אך יש כוונה לעשות התחלה לפני סיום השנה התקציבית.

(4) לנו אין מושג כי גם לארצות־הברית אין עדיין מושג ולא עובדה שום תכנית.

421

1. שרת ביקש תשובה על מברק קודם (739) שנשלח אל אבן בעניין הסיוע הצבאי והוסיף את עמדתו בנושא. במברק הקודם מסר בנדור על ידיעות סותרות המגיעות מוואשינגטון: מצד אחד ידיעה בדבר החלטה נחרצת של מחלקת המדינה ומחלקת ההגנה לתת מיד סיוע צבאי למדינות ערב ורק אחר כך לישראל ומן הצד האחר ידיעות בדבר חוסר להיטותן של שתי המחלקות לתת סיוע צבאי לערבים ונכונות לתת את הסיוע לישראל. אבן נתבקש להעריך: (1) מהי עמדתה של מחלקת המדינה; (2) מהי עמדת מחלקת ההגנה; (3) מה הם הסיכויים למתן סיוע צבאי לערבים בקרוב; (4) מה יתנו לערבים ומה לישראל; (5) כמו־כן התבקש אבן לדווח מהן הפעולות הנעשות בידי נציגי ישראל בגלוי ובסתר ומה תוצאותיהן. בסוף המברק שאל בנדור מהי לדעתו של אבן המדיניות שרצוי לנקוט והאם כדאי להגיש תכניות סיוע (מברק 739, 12.10.1953, 130.09/2309/15). במברק שמספרו 742 הוסיף שרת שהוא נוטה: (1) להגביר ככל האפשר את המערכה נגד מתן סיוע צבאי לערבים; (2) להגיש מיד את בקשתה של ישראל לנשק ולמתקני יסוד צבאיים (מי"ץ – infrastructure), (3) לשקול ברצינות את דחיית העזרה הצבאית אם יינתן לערבים נשק ולישראל יוצעו רק מתקני היסוד הצבאיים. הוא ביקש את הערכתו של אבן באשר לעמדה הזאת ובייחוד באשר לסעיף (2) (13.10.1953, שם).
2. ראה מס' 386.

(5) קרא נא התיקים הגדושים ומלאים. בסיכום אפשר לומר שבעיה זאת עמדה במרכז כל עצומותינו הדיפלומטיות בזמן האחרון וגם התבלטה בפניות יהודים ונאומיהם. בעיתונות היו הבעות של הזדהות עם דאגתנו ולא הייתה תגובה לתכנית סיץ של מחמד. דאלס מתרשם מתנופת התנגדותנו. ברור כי יש ברכה וסיכויים בהמשך הלחץ אך בשום פנים אין להניח שהבאנו אותם לידי ויתור על זיון ממשלות ערביות ואם יושג הסכם מצרי ייתכן שהסכנה תתחדש ואולי דווקא בהקשר של מתן נשק אנגלי נוסף על אמריקני.

אשיב בנפרד על משפטך האחרון ועל מברק השר 742.

אבן

422

מ. שליט אל מחלקת ארצות־הברית
M. Shalit to the United States Division

מקור: 130.20/2480/1

ואשינגטון, ז׳ בחשוון תשי״ד
14 באוקטובר 1953

כמוס

הנידון: יחסי ארצות־הברית–ישראל

להלן רישום שיחה מסכמת על מצב היחסים בין ארצות־הברית לישראל. השיחה המצומצמת התקיימה ביום 9.10.53 בהשתתפות השגריר, הציר, מר טדי קולק, אלוף־משנה ח. הרצוג ומ. שליט (אנו מניחים כי מר קולק, בחזרו ארצה, ירחיב את הדיבור על הסיכום הבא).

1. תיאור המצב

(א) בממשלת ארצות־הברית: הממשלה האמריקנית רוצה להמשיך ולקיים יחסי ידידות עם ישראל תוך הגברת יחסי הידידות עם מדינות ערב. המצב הנוח ביותר לאדמיניסטרציה הוא שכלפי פנים (בתוך ארצות־הברית) יתקבל רושם שיחסי ישראל–ארצות־הברית הם תקינים וידידותיים וכלפי חוץ (כלפי מדינות ערב) ייראה כאילו הולכים היחסים עם ישראל ומתקררים.

ניסיון האדמיניסטרציה לרכוש את סטיבנסון כמצדד במדיניות הנוכחית לגבי המזרח התיכון, הזמן והמרץ שהקדישו ״לרכוש״ את מנהיג הדימוקרטים, מוכיחים עד כמה חשובה הבעיה לאדמיניסטרציה ועד כמה הם חוששים ומודאגים מהתגובות הפנימיות בארצות־הברית למדיניותם החדשה.

ישראל נבדקת עתה על־ידי מחלקת המדינה במיקרוסקופ, וכדרך מיקרוסקופ הם מגדילים ומנפחים שורת תקריות אשר אנו מזמנים להם. דווקא בגלל נטיית מחלקת המדינה להבליט ולנפח את ״אשמת״ ישראל, ולמעט ולהקטין את אשמת הערבים, מצווים אנו לא לזמן למחלקת המדינה תקריות ומקרים.

מקור הרע הוא משרד המזרח התיכון במחלקת המדינה. משרד המזרח התיכון הצליח לקבל אישור למדיניות[ו] מחלונות גבוהים יותר. מסתבר כי הפסקת [ה]הענקה לישראל[1] נעשתה בהסכמת הבית הלבן ובמסגרת מדיניות חדשה כללית של ה־.F.O.A [Foreign Operations Administration].

מדיניות חדשה זו אומרת שיש לדרוש תמיכה מדינית לסיוע הכלכלי, מדינה המסתייעת על־ידי ארצות־הברית צריכה גם "להיכנס למסגרת" (מתקיים עכשיו ויכוח פומבי על שיטה חדשה זו המכונה על־ידי מתנגדיה Dollar Policy).

מסתבר כי בהפסקת [ה]הענקה משתמשים לא רק נגדנו. גם ליוגוסלביה הפסיקו את [ה]הענקה (אלא שבמקרה שלהם לא הודיעו ליוגוסלבים רשמית כי ההפסקה חלה בגלל טריאסט).

(ב) היחס בציבור: במידה ונקודות תורפה במזרח התיכון, כמו בעיית איראן ומצרים, הולכות ומגיעות לידי הסדר, כן הולכת ומזדקרת בעיית ישראל–מדינות ערב, ותשומת־לב גדולה יותר מופנית לבעיה זו.

במקרה של התנגשות בינינו לבין הערבים, דעת־הקהל בדרך כלל תומכת בנו אך במקרה התנגשות בינינו לבין האו"ם - דעת־הקהל מצדדת אוטומטית באו"ם.

המקרים האחרונים בארץ מרחיקים מאתנו ידידים קרובים ונאמנים ביותר. אף אנשים כליפסקי, סילבר, גולדמן, בלאושטיין והעיתונות האידית בניו יורק הביעו את ספקותיהם לגבי תבונת מדיניות ישראל לאור התקריות האחרונות בגבולות ועניין התעלה בחולה.

הפעולות הנמרצות של השגרירות לגייס דעת־קהל בארצות־הברית תצלחנה רק אם מהארץ יבוא אות של תזוזה מהעמדה המכונה כאן "המדיניות התוקפנית הנוכחית של ישראל".

2. המצב בחולה

המשכת העבודה פוגעת בנו בארצות־הברית יום יום ושעה שעה והמצב הולך ומסתבך. עד היום הצלחנו לשמור בסוד את עניין הפסקת [ה]הענקה אך דבר זה לא יימשך זמן רב. בלי ספק תהיינה נזילות לעיתונות.

נזילות לעיתונות על הפסקת [ה]הענקה תזקנה (א) למצב הקרדיט שלנו בארצות־הברית. (בינתיים קרו נזילות מספר וספקים רבים צלצלו למשלחת הקניות "לברר פשר דבר".) (ב) למצב היחסים שבינינו לבין ממשלת ארצות־הברית. (ג) הפרסום לא ימציא לנו דעת־קהל נלהבת בתמיכתה בנו. אדרבא, ישנם רבים אשר יראו בהפסקת [ה]הענקה מדיניות אמריקנית נבונה. אנו מבינים את כל הגורמים הטכניים המחייבים זירוז חפירת התעלה אולם בשיקולינו המדיניים יש לדעתנו לתת לגורמים הבינלאומיים מקום לא פחות נכבד מאשר לגורמים הטכניים. כאן מתקבל רושם שלהשקפת המהנדסים בחולה ניתנת יותר חשיבות מאשר לשיקולים הבינלאומיים.

422

1. ראה מס' 389.

3. פעולות אחר השיחה האחרונה עם דאלס[2]

(א) אנו נמשיך בפעולה הציבורית אשר התחלנו בה לפני כשבועיים ובהבאת לחץ על האדמיניסטרציה באמצעות אנשי ציבור וחברי הקונגרס. (על פעולה זו נדווח בנפרד.)

(ב) את הפעולה הציבורית יש לראות כפעולה שתימשך זמן רב ותיעשה בשקט ובהתמדה.

(ג) להשתדל שהפסקת [ה]הענקה לא תתפרסם.[3] במקרה שתהיינה נזילות אנו לא נאמתן.

(ד) דאלס הציע שבהזדמנות נברר עם ביירוד ואחרים את התקריות בגבולות. אנו נציע למחלקת המדינה להיפגש, פגישה בלתי רשמית, בה נברר יחד אתם את התקריות בגבולות. נודה כי בכמה מקרים שגינו אך מאידך נביא בפניהם רשימה ארוכה של פורענות ערבית.

את הפגישה עם מחלקת המדינה נערוך לאחר שבעיית [ה]הענקה תמצא את פתרונה.

(כאן הודגש מחדש שבירור כזה עלול להיות לרועץ אם תוך הבירור או מיד לאחריו תקרה תקרית כדוגמת תקרית עזה[4] שלאחריה הכרזנו כי איננו יודעים דבר על המאורע בעוד שלכולם ידוע הסיפור האמיתי.)

4. הצעות לפעולה בארץ

(א) מציעים להסביר ליהודים המתכנסים בירושלים[5] את המצב המדיני, המצב בגבולות, ויחסינו עם ממשלת ארצות־הברית.

(ב) אנו מציעים שראש הממשלה ישא נאום מדיני בפני הכינוס בירושלים ובנאום זה יחזור בצורה זו או אחרת על "תכנית השלום" של ישראל.

(ג) דרוש בירור יסודי מה היא בעצם מדיניותנו לגבי ועדות שביתת־הנשק. האם נמשיך במדיניות שתכחיש אוטומטית את השתתפותנו בכל תקרית ותקרית. הנודה בשגיאותינו בחלק מהתקריות בגבולות. האם ייתכן לשפר את היחסים האישיים בין חברי ועדות שביתות־הנשק הישראלים ובין נציגי האו"ם בוועדות.

(ד) אנו מציעים להפגין התאפקות לגבי המצב בגבולות, ובמקום לצבור צרור תלונות נגדנו להחזיר, לפחות לתקופה מסוימת, את הגלגל אחורנית ולצבור תלונות נגד הערבים.

בברכה,

מ. שליט

מזכיר ראשון

2. ראה מס' 413.
3. ראה מס' 454 (הערת־עורך).
4. ראה מס' 362, הערה 3.
5. ראה מס' 431, הערה 4.

423

מ. שרת אל ו. איתן
M. Sharett to W. Eytan

מקור: 130.02/2420/2

ירושלים, ה' בחשוון תשי"ד
14 באוקטובר 1953

אלו הן מסקנות ההתייעצות בשאלת הדלק – לרגל הסירוב למכור לנו נפט מקוויית – שנתקיימה אמש במשרד ראש הממשלה.

מלבד החתום מטה השתתפו שר האוצר, מנכ"ל האוצר, מר ד. הורוביץ, מר קוניקוב ומר ברטור.

נקבע:

(1) לא תהיה שום ברכה בפעולת תגמול כלשהי נגד בתי־הזיקוק.[1] שכרה של פעולה זו יצא בהפסדה ויש להימנע ממנה.

(2) כדאי לקנות כמות מסוימת של נפט מרוסיה, כל שכן אם זו משמשת תמורה לייצוא של הדרים.[2]

(3) יש לפנות באיגרת לממשלה הבריטית על העניין כולו.[3] גם אם לא יביא הדבר לידי שינוי המדיניות לגבי נפט המפרץ הפרסי, חובה עלינו להביא את מחאתנו לידי ביטוי רשמי.

(4) יש לנסות להשיג מחברת הנפט הבריטית הורדת־מה של מחיר הדלק שיימכר לנו תמורת זה של קוויית. נקודה זו יש לכלול גם באיגרת.

(5) במידה שיתוקנו היחסים בין חברת הנפט האיראנית לבין ממשלת פרס, יש לברר אפשרות של הבאת נפט מאבאדאן.

לא דובר בהתייעצות זו על פעולה כלפי ארצות־הברית – מתוך הנחה כי קולר היזמה להפסקת מכירתו של נפט קוויית לישראל תלוי בצווארם של אמריקנים.

משה שרת

423

1. בתי הזיקוק בחיפה היו באותה עת בבעלותן של חברת הנפט האנגלו־איראנית וחברת "של". חברת הנפט האנגלו־איראנית הייתה אחת משתי בעלות הזכיון על הנפט בכוויית; חברת "של" קיבלה את הנפט מהחברה האמריקאית "גולף" שהייתה השותפה השנייה בזיכיון על הנפט בכוויית.
2. ראה מס' 528 ו־575.
3. ראה נוסח האיגרת שנשלחה ב־23 בנובמבר במס' 527.

424

איגרת מאת שגריר ישראל בלונדון אל שר החוץ של בריטניה
Note from the Israel Ambassador in London to the Secretary of State for Foreign Affairs of the United Kingdom

Copy: 93.08/358/28 :העתק

[London], 14 October 1953

The Ambassador of Israel presents his compliments to the Most Honourable the Minister for Foreign Affairs and has the honour, on instructions from his Government, to make the following communication.[1]

2. In his Note of 14 April 1953[2] the Ambassador of Israel in London conveyed to Her Majesty's Government in the United Kingdom the request of the Government of Israel that it be afforded "an opportunity to consult with the Government of the United Kingdom before the commencement of the Anglo-Egyptian negotiations on the Suez Canal Area, and while they are in progress, on all aspects of the problem bearing on the interests of Israel".

3. The Government of Israel appreciates the information that has been given it from time to time concerning the progress of these negotiations, as well as the unfailing courtesy with which its own views on the subject have always been received. Yet it would be dissembling were it to declare itself satisfied, in the present state of its knowledge, that due regard had been or was being given to its own rights and interests in this vital matter, in particular insofar as it affects far-reaching considerations of Israel's security. It desires accordingly, at this decisive juncture, once again to give expression to its serious concern at the situation which is likely to arise after, and as the result of, the conclusion of an agreement between the Government of the United Kingdom and the Government of Egypt.

4. It is well known to Her Majesty's Government that Egypt, despite a contrary ruling of the Security Council of the United Nations, continues to claim the existence of a state of war between Israel and herself and has uninterruptedly, down to the present day, taken action hostile to Israel on the basis of this claim. It will therefore be readily understood that the Government of Israel cannot view except with the gravest anxiety the prospect of an agreement on the future of the Suez Canal Area which appears to envisage the transfer to Egypt of a military base of immense strategic importance entailing the enjoyment by Egyptian armed forces of military stores, equipment and installations hitherto denied them.

424

1. האיגרת נמסרה בידי אילת למנהל הכללי של משרד החוץ הבריטי ב־14 באוקטובר.
2. ראה מס' 166 (הערת־עורך) ומס' 167.

5. The Government of the United Kingdom has on a number of occasions sought to reassure the Government of Israel by pointing to the undiminished validity of the statement issued jointly on 25 May 1950 by the Governments of the United Kingdom, of the United States of America and of France,[3] in which these Governments declared their desire to promote the establishment and maintenance of peace and stability in the Middle East and their unalterable opposition to the use of force or threat of force between any of the States in the area, and in which, moreover, they offered what amounted to a guarantee of frontiers and armistice lines against any State preparing to violate them. Not content with this general assurance, the three Governments recognised that each of the States in the area needed "to maintain a certain level of armed forces for the purposes of assuring their internal security and for legitimate self-defence and to permit them to play their part in the defence of the area as a whole" and laid it down that all applications for arms or war material for these countries would be considered in the light of these principles. They recalled and reaffirmed the terms of the statements made by their representatives on the Security Council on 4 August 1949, in which they declared their opposition to the development of an arms race between the Arab States and Israel. It is precisely because the Government of Israel has always understood the far-reaching importance of this statement that it finds itself now so disturbed at the likelihood of an agreement which, by producing a radical change in the balance of forces as between Israel and Egypt, may do violence to one of the basic principles laid down on 25 May 1950.

6. The Government of Israel would accordingly be grateful to the Government of the United Kingdom if it could be informed what guarantees are envisaged in the agreement with Egypt against a situation which could not but lead to the development of an arms race, and what undertakings it is proposed shall be given by Egypt that the valuable military assets now coming into her possession, or to be made available to her in the event of a re-activation of the base, will never be used except for the defence of the area as a whole against external aggression.

7. In his Note of 14 April 1953 the Ambassador of Israel called attention also to Israel's vital and recognised interest in the full restoration of international rights with respect to free passsage through the Suez Canal in accordance with the decision adopted by the Security Council of the United Nations on 1 September 1951.[4] Her Majesty's Government in the United Kingdom will be fully aware that Egypt, in violation of Article 25 of the Charter of the United Nations, has failed to accept or carry out that decision and to this day maintains a rigorous blockade against what she chooses to call contraband cargoes passing through the Canal in transit to or from Israel, including some of the country's most vital supplies. The Government of Israel has refrained in the past, on the advice of the sponsors of the Security

.3 ראה כרך 5, מס' 248.
.4 ראה כרך 6, הערת־עורך עמ' 593–594.

Council's resolution, from seeking relief through the Security Council for this prejudicial situation, since it was given to understand that a successful conclusion of the Anglo-Egyptian negotiations would undoubtedly bring about its end. It is of paramount interest to Israel, as indeed to many other nations, that the impending agreement between Great Britain and Egypt be made contingent upon Egypt's full acceptance and execution of the Security Council's decision of 1 September 1951 as well as of the obligations deriving from the Convention respecting the Free Navigation of the Suez Maritime Canal signed at Constantinople on 29 October 1888. It would be a matter for deep and, as seems likely, permanent regret if at a time when Egypt was about to realise her cherished national aspirations and achieve such striking material gains, the unique opportunity were missed of binding her to a faithful compliance with these important obligations.

8. The Government of Israel need hardly stress that it raises these matters not in any captious spirit nor out of a desire to create difficulties at a time when so great an effort is being made to extinguish a major source of friction in the Middle East – an object which has its full understanding and respect. Least of all does the Government of Israel wish to deny to Egypt the fulfilment of her legitimate aspirations. If it brings these considerations to the earnest attention of Her Majesty's Government, it is because it is convinced that an agreement which does not take them into account may lead to complications and dangers graver than those it sets out to remove. Moved by deep concern for the peace of the Middle East as much as for the security of its own country, the Government of Israel has found it necessary to address to her Majesty's Government the questions contained in the present Note and expresses the hope that due care will be taken to meet these issues in the final agreement to be reached with Egypt, or to afford to Israel in some other form the assurances she seeks.[5]

5. ראה תשובה על האיגרת במס' 483 והערה 1 שם.

425

ג. רפאל אל שגרירות ישראל בוואשינגטון[1]
G. Rafael to the Israel Embassy in Washington

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2319/4

ירושלים, 14 באוקטובר 1953

מידי

(1) לרצח יהוד.[2] בחקירה בלוויית או"ם נתברר מפי עדים, המסתננים הטילו רימון דרך חלון פתוח לחדר שעל רצפתו שכבו אם ושני תינוקותיה בני שנה וחצי ושלוש וחצי שנהרגו. אחד מתוך 3 ילדים אחרים וישישה בת 70 ששכבו על מיטות נפצעו קשה. עששית לילה דולקת הקלה על ביצוע הרצח. החוקרים ראו כתמי דם וחתיכות מבשר ההרוגים מרוחים על כותלי החדר.

(2) זו הפעם הראשונה ששלטונות ירדן הסכימו להרשות כניסת נציג ישראל בלוויית כלב גישוש לירדן להמשיך בעיקוב.[3] העקבות הובילו לבית מול תחנת משטרת רנתיס.

(3) בישיבה רגילה של הוועדה המעורבת נדונה תלונתנו כתלונת חירום. ירדן גונתה על חדירה ורצח אזרחים בישראל. כן נתקבלה קריאה לשלטונות ירדן לשים קץ להפרות הסכם שביתת־הנשק. היושב־ראש הצביע אתנו, ירדן נמנעה.[4]

רפאל

425

1. נשלח גם לפאריס, לונדון ורומא.
2. ב־13 באוקטובר 1953 בשעה 01.30.
3. שלטונות ירדן לא זו בלבד שהסכימו להכנסת כלב גישוש אלא שגלאב, מפקד הליגיון וצוותו, התעניינו בעצמם במקרה הרצח וגלאב הבטיח להאצ'יסון לעשות כל שביכולתם להביא את האשמים למשפט. (ראה בניקה אל מקלף, 14.10.1953, 130.02/2429/5.)
4. הישיבה התקיימה ב־14 באוקטובר. ירדן נמנעה כאן בפעם הראשונה מזה שנתיים. הנציג הירדני הביע רגשות זוועה מן המקרה והגדירו פשע מתועב, אך הביע ספק אם העקבות שנמצאו הם הוכחה חותכת שהפשע בוצע בידי אזרחים ירדנים. הוא סיפר שגלאב מתעניין בעצמו במהלך החקירה, וביקש למנוע פעולת תגמול "אשר תשפיע לרעה על מאמציהם למהלך החקירה ושמירה על השקט לאורך הגבול." (ראה דין־וחשבון על הישיבה ששלח נוטוב למשרד החוץ, 14.10.1953, שם.)

426

הערת־עורך
Editorial Note

פעולת צה"ל בקיביה
14 באוקטובר 1953

בליל 14 באוקטובר בשעה 21.30 תקפו כ־100 לוחמים מיחידה 101 ומיחידת הצנחנים של צה"ל את הכפר קיביה, ואת הכפרים הסמוכים שוקבה, בודרוס ונעלין שבירדן. הפעולה בוצעה לאחר שמסתננים מירדן פגעו כמה פעמים באזרחים ישראלים ובייחוד בעקבות הרצח ביהוד (ראה מס' 425). במהלך הפעולה פוצצו בתים ונהרגו ונפצעו עשרות אנשים. על־פי העדויות נע מספר ההרוגים בין 42 ל־56 איש. בישיבת ועדת שביתת־הנשק הישראלית – ירדנית ב־15 באוקטובר גונתה ישראל על הפעולה והואשמה בהריגתם של 42 איש, בפציעתם של 15 איש ובפיצוץ 41 בתים, ונקראה לנקוט אמצעים למניעת הישנותם של מעשים כאלה בעתיד.

על תגובת הממשלה על הפעולה ראה מס' 444 והשווה מ. שרת, יומן אישי, כרך א, עמ' 34, 35–37.

427

ג. אבנר אל ש. בנצור
G. Avner to Sh. Bentsur

מקור: 130.11/2502/15

בודאפשט, 15 באוקטובר 1953

כמוס

שמואל היקר,

ערב צאתי ברצוני לשגר לך כמה שורות נוספות. מן הדואר הנכנס אני רואה שחשבת שיצאתי כבר ולא הגיעו תשובות על החומר הרב שהעברתי לך בצרפתית בשבועות האחרונים. כנראה חשבת שהתשובות כבר לא תשגנה אותי.

שמחתי לשמוע אתמול שאתם לוקחים את עניין המשא־ומתן המסחרי ברצינות. כפי שכתבתי במכתב אחר בדואר זה,[1] אני מאמין שתיתכנה שיירות נוספות (לא עלייה כללית) מהונגריה, ועלינו לנצל את המצב הכלכלי הגרוע של המדינה הזו כדי להציע דולרים. חסרים להם חומרי גלם; ארצות שונות מחזירות סחורה הונגרית שנשלחה לפי הסכמים, בגלל טיבה הירוד. אין משלמים ויש שוב מחסור גדול במטבע זר. מצד שני שוב הגיעו היום ידיעות נוספות ממזכיר מפלגה מקומי ומפקיד במשרד

427
1. ראה אבנר אל בנצור, 13.10.1953, 130.11/2497/7.

הפנים שעומדת על הפרק הוצאת יהודים חרדים מהמדינה מאחר שאי אפשר להטמיע אותם במשטר. מקווים להשיג בדרך זו מיליונים של דולרים או חומרי גלם. מאחר שמחלקת המדינה בארצות־הברית הודיעה לי'וינט [ג'וינט] את הסכמתה שיחדש משלוחי כספים לסיוע אם הוא יכול להגיע לידי הסדר עם ההונגרים, מקווה אני שגם אנו נוכל לקבל הסכמה להצעת כסף. בכל אופן צריך לנסות אצל האמריקאים. עוד לא ניסינו. אם יסרבו – אפשר עוד אז לחדול.

לצערי הי'וינט מהסס בעניין פנייה להונגריה בדבר משלוח כספים. הממונה השבדי אמר לי שהוא עוד לא קיבל שום דבר משטוקהולם בעניין שבקלמן דיבר אתי עליו, כלומר משלוח כספים דרך הקהילה בשטוקהולם. היינו מבקשים ממך לעזור להפעיל את הי'וינט שיטפלו במרץ בעניין זה, כי מצד אחד הולכים ואוזלים המקורות הכספיים של הקהילה עבור המטבח ותלמודי־התורה, ומצד שני מקבל מפעל הסיוע של הצירות ממדים כאלה שקשה פשוט לעמוד בזה הן מבחינה מינהלית והן מבחינה בטחונית. הגדלת המפעל עלולה לזרז את יום הפסקתו על־ידי השלטונות. לכן יש צורך במאמץ משותף יחד עם הי'וינט וקהילות שונות בחוץ־לארץ להגיע למשלוח כספים באופן יותר חוקי ועל בסיס יותר רחב. לפחות יש לעשות כל ניסיון אפשרי. צריך לנסות לזרז את העניין השטוקהולמי ולהציע לי'וינט לנסות גם פנייה ישירה להונגרים במערב.

הקהילה מציעה שנארגן הזמנות מישראל, שבדיה ואמריקה של אלפי תשמישי קודש כמו מזוזות, תפילין וספרי תורה, ככה שהעניין יקבל צורה של ייצוא המשתלם במטבע זר והכסף ילך ברובו לסיוע. אינני רואה תכנית זו כבת ביצוע, אך חשבתי לנכון להעביר אליך את הרעיון. שמא תודיע למשה [כרמיל] אם אתה חושב שאפשר או כדאי לטפל בזה? בסיס הרעיון בעובדה שהקהילה הולכת וגוועת מבחינה כספית.

כמה מלים אחרונות על המצב הכללי. סדר הקדימה בצמרת הוא כעת ראקושי, נאג', דובי, גרו, הגדיש, פארקאש, אץ', הידאש, קרישטוף, ועג, סאלאי. ראקושי מופיע שוב בכל מיני קבלות־פנים. מתברר שתפקידו של פארקאש קשור בתעמולה וחינוך פוליטי של המפלגה.

נאומו של נאג' היה ביולי. מאז ניתנו הקלות מסוימות על־מנת לרכוש אהדת האיכרים, האינטלקטואלים, חוגי דת וכו'. כיום מותר לציין שמאמץ זה לא הצליח. אין שום חוג אשר התקרב יותר למשטר. האיכרים ממשיכים להיות בלתי מרוצים, בפרט לאחר שמבטלים למעשה את אפשרות היציאה מהקולחוזים על־ידי לחץ כלכלי עצום על הרוצים לצאת. האנשים ייאלצו להישאר וימשיכו להזניח את העבודה החקלאית. הצרה הגדולה של המשטר בשטח החקלאות היא שהחקלאים פשוט אינם עובדים. יש למשטר אולי סיכוי להניע אותם לעבודה יותר טובה באמצעות הטבת מצבם הכספי ומידת הרווחים שלהם. כפי שאתה רואה מן העיתונות, נעשים מאמצים רציניים במגמה זו. התוצאות תיראינה רק בעוד מספר חודשים.

בעוד שהמשטר לא הצליח להשיג תמיכת יתר בקהל, הרי עובדה היא שהקהל מפרש את ההקלות כסימן של חולשה מצד המשטר. במצב־הרוח הסובייקטיבי של הקהל חלה הטבה. אנשים מרגישים קצת יותר חופשיים ויש להם העזה. באמת נכון שבחודשים האחרונים הייתה יד המשטר קצת יותר קלה; הרי־אורגניזציה במשטרה המדינית והפחתת הפעולות בשטח זה תרמו אף הן למצב־רוח זה. אינני חושב שיש

הצדקה אובייקטיבית להרגשת הקהל בדבר חולשת המשטר, אולם זאת היא דעת הרחוב היום.

גם החיים היהודיים מושפעות [כך!] מהרגשה זו באופן חיובי, כפי שתלמד מהדין־וחשבון המספר על בתי־כנסת מלאים בזמן החגים, יותר מאשר בשנים קודמות. גם הביקורים בצירות מעידים על מצב־רוח כזה. רק בשטח הכלכלי הולכים הדברים באמת באופן רע מאוד.

לבסוף שתי בקשות:

הראשונה היא שכאשר יתמנה ממונה על הצירות, תתן לו הדרכה מיוחדת בדבר היחס הלבבי שעליו לנקוט כלפי האלמנטים האדוקים פה. כמוך כמוני אינני יהודי אדוק ואינני אוהב רבנים. אני יודע שרוב האדוקים כאן היו אנטי־ציונים עד 1949, ואולי בלבם הם אנטי־ציונים גם היום. אין הם סימפטיים באופן אישי, ובכל זאת הם מהווים היום את המבצר שלנו כאן אשר נלחם למען "יידישקייט" והחזקת היהדות נגד המשטר באמצעות הדת, שמירת השבת וחינוך הילדים. אולי עיקר חשיבותם מונח בשטח הילדים. כל רב המחזיק תלמוד־תורה או [המחנך][2] ילדים בדת היהודית, שומר אותם לעמנו בפני נחשול הטמיעה ושומר עליהם כיהודים עד שיבואו ימים טובים יותר. למרות חשבונות העבר פה והצרות שהם עושים לנו בארץ, ראויים אנשים אלה מבחינה ציבורית ליחס אוהד. יהיה מי שיישב פה הסוציאליסט השרוף ביותר, יש לדאוג לכך שהוא יקנה לאנשים אלה הרגשה טובה ועידוד בבואם לפנות לצירות בעניינים שונים.

בקשתי השנייה היא שתאמין לי אם אומר שכל מה שעשיתי פה במשך השנה, וכל הוויכוחים והדברים הקיצוניים שיצאו ממני, היו אך ורק במטרה לשרת את העניין שהתקשרתי אליו מאוד, מאוד. נדמה לי שהלהט שלי עולה קצת על הלהט של היהדות המאורגנת במערב ובישראל לגבי פעולה של ממש, גם בעניינים קטנים וגם בניסיונות העלולים להיות מחוסרי ישע. אינני מתבייש בזה. אני ממשיך לחשוב שהעברתי, אשר היא למורת־רוחי מהרבה בחינות אחרות, הנה גם משגה מבחינת מוראל היהודים כאן. לו היית כאן במשך הימים האחרונים, היית בהדרגה משתכנע בנקודה זו. המסקנה היא שיש לדאוג במהרה למחליף טוב על־מנת שלא ייהרס מה שבנינו דווקא בשטח "שמירת הגחלת" ודווקא למרות זה שלא היו לנו הצלחות של ממש בשטח העלייה.

אני מודה לך על איחוליך ומאחל לך, לאשתך ולבנך כל טוב.

בברכה,

ג. פיין
בשם ג. אבנר

2. במקור מודפס בשיבוש: החמנל.

428

ג. רפאל אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק) ושגרירות ישראל בלונדון

G. Rafael to the Israel Delegation to the United Nations (New York) and the Israel Embassy in London

Coded Tel. מברק מוצפן
Outg.: 130.16/2954/4 נוסח יוצא:

Jerusalem, 15 October 1953

Ben[nike] letter[1]

(1) Agrees meet 15.[2]

(2) Unaware *Memisrael* [Government of Israel] offer "to authorize temporary suspension of work in demil[itarized] zone of reasonably short duration". Transcript 28 Sept[ember] meeting[3] confirms above opinion.

(3) Recalls *Sar* [Foreign Minister] statement on temporary suspension – pages 2 and 3 of transcript. Fails see how these observ[ations] constituted offer temporary suspension also in view *Sar* statement – page 3 of transcript in this case. Since made his decision matters developed and now seems grounds which in *Sar's* opinion would have justified temp[orary] suspens[ion] no longer exist.

(4) Meantime original doubts to ownership land clarified. Attached memo[randum] dated 13th[4] result of UN observers investigation in Safad land office makes clear work started Sept[ember] on Arab-owned land.

Sar letter[5]

(1) Surprised that until receipt letter 13th Ben[nike][6] unaware our readiness suspension. This readiness expressed in conversation 28 Sept[ember] and others. On 28 Sept[ember] *Sar* enlarged in exploratory terms to elicit response from Ben[nike]. Surprised no response forthcoming. Never thought our attitude this point remained unclear.

(2) Now understand suspension for purpose elucidating doubtful facts no longer necessary. Therefore expect to hear at foll[owing] meeting object of suspension if indeed still considered necessary at all.

(3) *Sar* satisfied no Arab plots cited in memo[randum] affected by work. Actual damming done on strip along stream which on cadastral map

428
1. מיום 14 באוקטובר 1953, 130.02/2425/11.
2. ראה מס' 429 והערה 1 שם.
3. ראה מס' 397 ומראה מקום בהערה 3 שם.
4. התזכיר, הנמצא בתיק 130.02/2425/11, לא הודפס כאן.
5. מיום 14 באוקטובר 1953, שם.
6. הכוונה למכתב של שרת שבו חזר והבהיר לבניקה, לקראת שיחתם ב־15 באוקטובר, שישראל מוכנה להפסקה קצרה של העבודה באזור המפורז (93.03/3008/6).

comprised within Jordan river area. Topographical and engineering considerations actually demanded digging at spot well north of actual work but original project abandoned and diversion pushed to point 3 1/2 metres lower order avoid cutting through Arab-owned plots. This entails permanent loss of power-generating capacity of future waterfall.

Rafael

429

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק) ושגרירות ישראל בלונדון
M. Sharett to A. Eban (New York) and the Israel Embassy in London

Coded Tel. MT97 מברק מוצפן
Outg.: 130.16/2954/4 נוסח יוצא:

[Jerusalem], 15 October 1953

Conf[erence] with Bennike today same composition hour quarter.[1] He opened (A) We working Arab land. (B) We changing strategic structure zone. (C) Work should be stopped pending agreement. (D) Temp[orary] suspension w[ou]ldn't affect main issue. Self denied alleg[ation] re Arab land as we working on strip between it and river, machinery carried by old track in common use and if any stones thrown been removed and position restored *status quo ante.* We refuse accept dictum this means affecting Arab land. On contrary we altered whole project and pushed starting point down south to avoid digging canal through Arab land thereby incurring permanent loss three metres height. Refuted strategic argument and concluded that by requesting us agree work sh[ou]ld depend Syria's consent he turning UN into instrument Arab League's econ[omic] warfare against Israel. This he resented and self said not imputing motives but this inevitable effect his attitude. Lengthy and incisive arg[ument] developed on strategic aspect D[emilitarized] Z[one], Rafael, Tekoa, Serup joining fray. Vigier mum. This point was throughout crux Ben[nike]'s stand. Self finally said this is major issue which only *Moabit* [Security Council] can resolve. We feel confident our ground and outcome *Moabit* discussion as are basing selves previous UN interpret[ation]s resol[ution]s, adding inconceivable UN adopt line complete paralysis irrig[ation], power development in that corner country. He agreed *Moabit* is arbiter. In course discussion self said we prepared offer clearly formulated guarantees as to water rights if he interested. He unresponded offer but on merits issue said guarantees must satisfy Syria. Self reacted

429

1. ראה פרוטוקול של השיחה, 130.02/2425/11.

sharply pointing out if Syria wants guar[antees] from us let them enter neg[otiation]s for which we ready but long as they refuse neg[otiate] we cannot be expected do more than satisfy UN as custodian private rights and he as UN rep[resentative] sh[ou]ldn't lend himself for Syria's game of having it both ways. Gideon [Rafael] added Syria started neg[otiation]s only after failing get its way from UN on Hulah yet by granting Syria's request for stoppage he now removes all incentive neg[otiation]. He first accepted with alacrity my offer visit together site view removing possible misconceptions as to fact but later after Serup's whispering declined. To avoid any misunderst[anding] self early in conv[ersation] reaffirmed offer temp[orary] susp[ension] but he showed no interest. Upshot was he reporting *Moabit* via Sec[retary]-Gen[eral] and understands position to be convocation depends any member State. Vigier told Gideon, Ben[nike] sending me outstanding written reply past corresp[ondence][2] within couple days, probably reporting *Moabit* Monday. Sunday Cab[inet] meeting will decide our future action.[3]

Sharett

430

א. אבן אל מחלקת ארצות־הברית
A. Eban to the United States Division

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2331/2

ניו יורק, 15 באוקטובר 1953

לגבי תיאורכם להלכי־רוח במשרד[1] הרי תפישתכם לקויה לדעתי בחוסר מבהיל של ביקורת עצמית. המשבר הקיים מורכב לא רק ממדיניות של מחמד [מחלקת המדינה] כי אם בעיקר מתוצאות בינלאומיות של הפגנות ישראליות בייחוד בשטח הצבאי. הרושם שתיאר המזכיר על עמדה ישראלית נוקשה בלתי מתחשבת בדעת־קהל עולמית[2] רווח ברחבי העולם וחודר גם למחנה היהודי והציוני. הבוקר מסרו לי מנהיגי ה־AZC [American Zionist Council] את דאגתם החמורה ואת הרגשתם שלמדיניות הישראלית חלק רב בקלקול האווירה האופפת אותנו בארצות־הברית. הרגשה זאת שוררת הרבה יותר מכפי שאנו חושבים. אומרים לנו יהודים בגלוי כי אין אנו מניחים למתיחות אחת לדעוך כגון עניין העברת המשרד עד שאנו יוצרים מתיחות חדשה על־ידי אי היענות לפקידי או"ם. בין שדאלס הוא כנה בין שצביעותו ידועה כפי שהיא

2. ראה מס' 458.
3. ראה מס' 445.

430
1. ראה במס' 416.
2. ראה מס' 413, סעיף 3.

ידועה לכם הרי אין אנו רשאים בשום אופן לזלזל בדבריו או לתאר כאפסית או כשקר את העובדה העיקרית והמכרעת של חיינו הבינלאומיים כיום. לפני יולי[3] לא עשה הממשל שום מעשה נגדנו ולכן לקויה גם הכרונולוגיה שלכם.

סיכומו של דבר המצב הקיים הוא ראשית כול פרי מדיניות ישראלית התובעת בדיקה והבהרה ועמדת הממשל ותכסיסיו מוסיפים חומרה למצב שהיה רציני בכל תקופה ובכל ממשל לרגל מדיניות כזאת שהייתה לנו בחודשים האחרונים.

אבן

431

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X32 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/2 :נוסח נכנס

New York, 15 October 1953

For talk with Russell[1] suggest *inter alia* you give foll[owing] picture:

(1) We very impressed by Sec[retar]y's earnest eloquent analysis of positive element USA–Israel rel[ation]s[2] but increasingly disturbed by absence external reflexion this friendship in deed by what seems conscious attempt to obscure and underestimate it.

(2) On positive side we share Sec[retar]y's view that peace issue depends not on specifics whereon Israel, Arab states, c[ou]ld themselves reach accord but on principle of desire for peace which Arabs have not yet accepted. We don't quarrel with Sec[retar]y's view that this not suitable time for USA initiative but do hope that simple doctrine of direct negotiated settlement will be upheld by USA on all occasions of discussion with Arabs, would be most salutary if USA c[ou]ld explain to Arabs what Sec[retar]y said to me about American resolve safeguard its rel[ation]s with Israel, such frankness w[ou]ld have better effect than present ambiguity.

(3) Indicate to him that we take seriously Sec[retar]y's request review our current security policies since this in Sec[retar]y's analysis sole cause present USA–Israel friction but hope USA rep[resentative]s in Israel convey balanced picture situation. It appeared new to Sec[retar]y that Jordan had committed some 160 violations in fifteen months against less than 50 ours and he also appeared not been briefed before on stark realities our daily

3. מועד העברת משרד החוץ לירושלים.

431
1. ראה מס' 442.
2. ראה מס' 413.

security situation. We can't avoid uneasy feeling that some reports from area concentrate on alleged errors judgement our part without describing general context Arab hostility and harrying tactics.

(4) While we w[ou]ld review our armistice procedures we hope USA will review its policies with view giving more concrete expression to basic objectives friendship as laid down by Sec[retar]y since public opinion both countries needed assurance.

(5) On Monday shall seek Byroade's clear statement on *Mattan*[3] [grant in aid] since we must know how stand so that can plan accordingly. For example if we to face shortage we must tell Jewish conf[erence][4] soon to assemble J[eru]s[ale]m. Give him impressive picture this conf[erence] telling him invitations only sent Oct[ober] 8 but response impressive.

(6) Useful let know casually my meeting Stevenson[5] and our evidence he more favourably impressed with us than he appeared on surface, admin[istration] very sensitive this point.

(7) We find some support USA public opinion for regarding this as wrong time arm Arab regimes and hope he will convey deep sensitiveness our public this point.

(8) On Jordan project crux is whether USA will be faithful principles it upheld in 1951, if so all difficulties now encountered can be overcome.

(9) If not too mischievous you might ask in friendly tone and innocently about Trieste[6] and what we should reply to those who say that USA, UK, action was unilateral action on treaty rel[ation]s involving other Gov[ernmen]ts who not consulted e.g. France, Yugos[lavia], USSR.

Eban

3. ראה מס' 389.
4. מדובר בוועידה הכלכלית של מנהיגי הקהילות היהודיות בארצות־הברית וברחבי העולם המערבי שהתכנסה בירושלים ב־25–29 באוקטובר והחליטה על גיוס מלווה בסך 75 מיליון דולר לביסוס חובותיה קצרי המועד של ישראל.
5. אבן נפגש עם סטיבנסון, מנהיג המפלגה הדמוקרטית, ב־2 באוקטובר, לאחר שיום קודם לכן נפגשו עמו הנשיא אייזנהאואר ודאלס במאמץ לשכנעו שיסכים למדיניות משותפת לשתי המפלגות בענייני המזרח התיכון וישראל. אבן התרשם שסטיבנסון נשאר נאמן למדיניותה המוצהרת של המפלגה הדמוקרטית כלפי ישראל. (ראה שילוח אל אבן, 12.10.1953, 93.08/357/49).
6. ב־8 באוקטובר יצאו ארצות־הברית ובריטניה בהצהרה לאמור, לאחר שנכשלו מאמציהן להביא לפתרון מוסכם באיטליה וביוגוסלביה הן מתכוונות למסור את אזור א' שבצפון האזור החופשי של טרייאסט לשלטונה של איטליה. אזור א' היה באחריותן של בריטניה וארצות־הברית מאז חוזה השלום עם איטליה.

432

א. אבן אל ג. רפאל
A. Eban to G. Rafael

מברק מוצפן 38
נוסח נכנס: 130.09/2331/2

ניו יורק, 15 באוקטובר 1953

אם מברקך 246[1] כולל תיאור מדויק של מעשה שנעשה[2] הרי ברור שעשינו מעשה שאין להתפאר בו ושאינו מוצא כפרתו גם בפשעי הערבים שקדמו לו. נבצר ממני להבין כיצד חשבו ששעה זאת היא כשרה לפעולת תגמול אכזרית ויש לצפות לתגובות בינלאומיות חמורות ביותר.[3]

אבן

433

איגרת מאת סר פרנסיס אוואנס אל מ. שרת
Note from Sir Francis Evans to M. Sharett

העתק: Copy: 130.02/2440/1

Tel Aviv, 16 October 1953

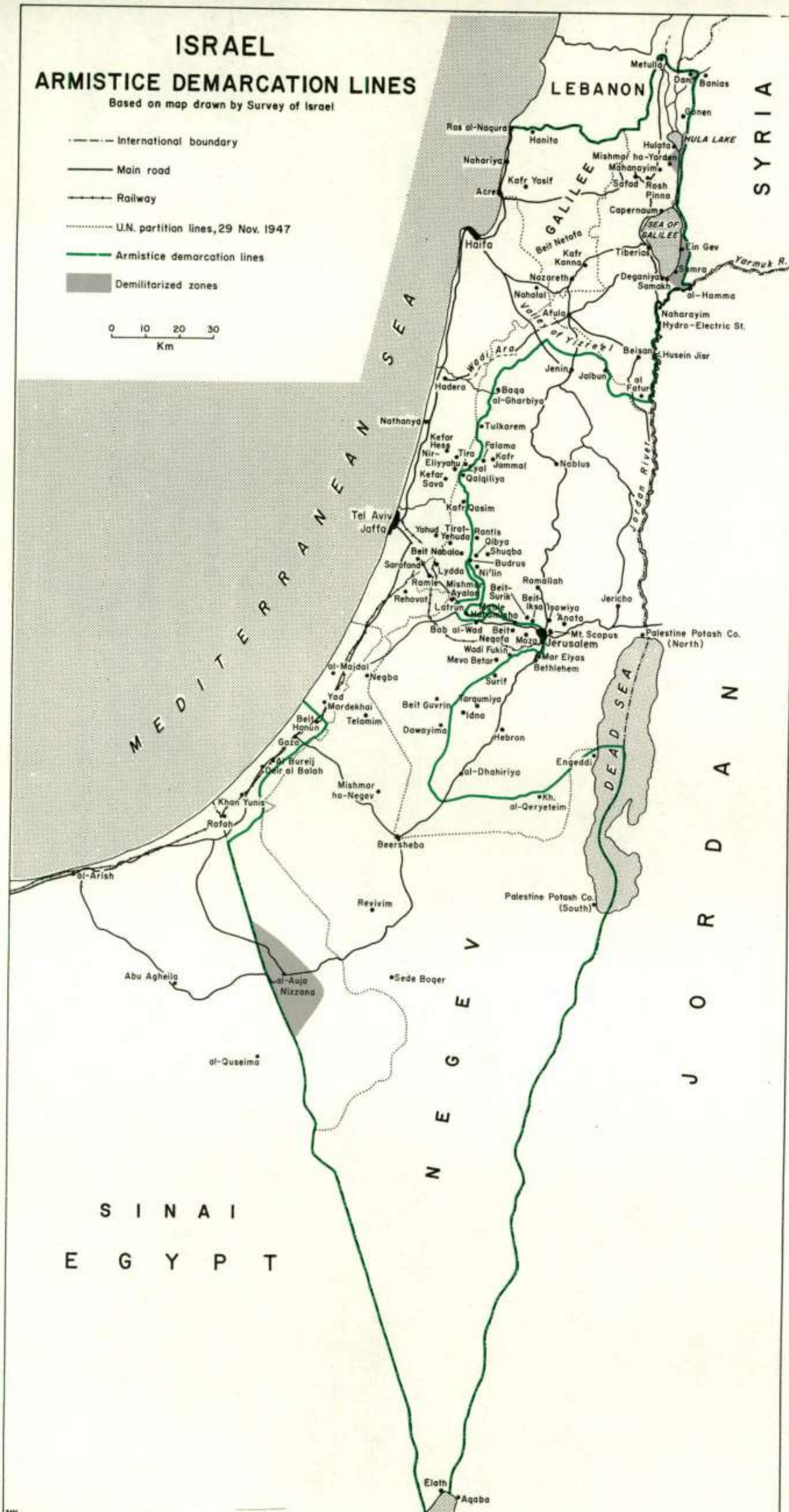
Sir,

I am instructed to convey to the Government of Israel an expression of the horror with which Her Majesty's Government have received the news of the attacks made by Israel Armed Forces on the village of Kibya and neighbouring villages on the night of October 14.[1]

Members of the Israel Government and responsible Israeli officials have in the past frequently and publicly maintained the Israel Government's wish and readiness to make peace with the Arab States. In the light of the attack on Kibya, which was clearly a planned military operation, and which has brought death and injury to more than fifty persons including many women and children, Her Majesty's Government find it hard to accept

432
1. לא נמצא.
2. פעולת קיביה, ראה מס' 426 (הערת־עורך).
3. רפאל הבריק שהוא מסכים בהחלט עם תוכן מברקו של אבן (18.10.1953, 130.09/2330/20).

433
1. ראה מס' 426 (הערת־עורך).

ISRAEL
ARMISTICE DEMARCATION LINES
Based on map drawn by Survey of Israel

protestations of Israel's peaceful desires as sincere. Such actions as that at Kibya indeed render them empty and meaningless.

Her Majesty's Government have on previous occasions informed the Israel Government of their view that, apart from humanitarian consideration, a policy of reprisals can only lead to a rise in tension between Israel and the Arab States, and a progressive increase in violence on Israel's borders. As the Israel Government are aware Her Majesty's Government as signatories of the Tripartite Declaration of May 1950, and in view of their obligations under the Anglo-Jordan Treaty, view with the most serious concern any action, such as the attack on Kibya, which imperils the peace of the region.[2]

I have the honour to be, With the highest consideration, Your Excellency's obedient servant,

F.E. Evans

434

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Coded Tel. 35 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/5 :נוסח נכנס

London, 16 October 1953

Immediate

Selwyn Lloyd called me in this afternoon and after mentioning he was speaking Eden's behalf and with full knowledge Prime Minister expressed their feeling of "horror" at our attack on three Jordan villages.[1] He continued that such actions our part which appear to HMG to be deliberate policy of reprisals by our Government were "putting in jeopardy" Britain's relations with Israel. Their treaty with Jordan binds them come to their ally's assistance whenever her security endangered by military action by third party. This may easily be the case on occasions such as this last one where operation against Britain's ally carried out regular Israeli forces fully organized and equipped. He asked whether we realised "disastrous" possibilities involved such situation as regards Anglo-Israel relations and stressed similar effect Britain's position in Amman should she remain idle in face repeated increasingly urgent appeals from Jordan authorities to come to their assistance on every occasion when Jordan territory attacked by our forces. He emphasized they using all their influence pacify Jordan Government which "desires no war

.2 ראה תשובת שרת במס' 461.

434
.1 ראה מס' 426 (הערת־עורך).

with Israel" which intention proved by Jordan instructions their police cooperate our authorities in discovering and punishing those responsible for murder mother and two children.[2] In conclusion he asked me transmit to you following suggestions:

(1) Immediately investigate incident and make our action public.

(2) Pay compensation for lives and property destroyed in attacked village.

(3) View lessening risk clashes between our forces and Arab Legion to withdraw frontier our troops now engaged manoeuvres that area. They had urged Arab Legion do same.

(4) Since our action been condemned by MAC [Mixed Armistice Commission] important we cooperate with UN organs and take initiative announcing this, publicly strengthening announcement by cooperating with Bennike on his decisions with regard Hulah[3] and Scopus.[4]

In my reply was handicapped by lack information from you what actually happened and what was our position at meeting MAC which dealt this matter. Admitting this I said his accusations one-sided overlooking many other facts relevant to last incident which been preceded by long series increasing and well organised Jordanian attacks our territory causing loss life and property. I drew his attention to fact that between Dec[ember] 1952 and June 1953 Jordan was condemned for 153 violations Armistice Agreement and Israel for forty. Replying to accusation that our forces had penetrated one mile into Jordan territory I mentioned that mother and two children killed eleven kilome[tres] deep in Israel territory. I further explained whole background infiltree problem and effects on every facet our life in one of most densely populated parts country vital to communications between different parts of Israel. I declared we desire peace but had to protect ourselves against Jordan deliberate calculated intention demoralise our normal existence by systematic aggression through infiltrees for which policy Jordan Government must bear full responsibility. I stressed our desire preserve friendly relations HMG which, if desires contribute to normalisation present situation should exercise influence Amman secure stoppage infiltration into Israel. Matter could only be settled by seeking real causes present troubles rather than by laying at our door whole responsibility for

2. ראה מס' 425 והערות 3 ו־4 שם.
3. ראה מס' 381.
4. הכוונה לבקשתו של בניקה להעניק לאנשי האו"ם הקלות לחיפוש ובדיקה באזור המפורז של הר הצופים.

situation with long painful history. I promised convey his representations to you immediately[5] and he said will communicate my remarks Eden.[6]

Elath

435

ד. הכהן אל מ. שרת
D. Hacohen to M. Sharett

מקור: 130.02/2440/1

ניו יורק, 16 באוקטובר 1953

משה,

אתמול חזרתי אחרי שבוע מתוח בוואשינגטון. קמתי זה עתה והטיימס בידי. שיגעון הרצח אשר תקף את אנשינו - ד[י]ר יסין זו תחת כנפי השלטון ובאחריותו המלאה מבוצע על־ידי צה"ל,[1] מקפיא את דמי ממש. - בעוד חצי שעה עלי ללכת עם הגויים כולם במשותף לישיבתנו האחרונה - ביקור באו"ם. - כמובן לא אלך כי לא אוכל לעמוד מול מבטיהם ושאלותיהם ותמיהתם על מעשים נאציים שלי וחברי. אולם לא זה איכפת למרות חשיבותו הפוליטית העצומה אלא עצם הדבר של רצח ממין זה של חמישים איש ואשה וילד וטובי האנשים מנצחים על המלאכה, בן־גוריון, משה שרת, לבון, מקלף ודיין.

בוודאי יבואו פירושים והתחכמויות והסברות מימיות - כרכורים למיניהם אשר לא ישנו את העובדא במאומה.

ממש חשך עלי עולמי. - ואתה בתוך זה?

דוד הכהן

5. במברק נוסף העריך אילת את "הצעותיו" של לויד "כמעשה רציני ביותר מבחינת השפעתם האפשרית על יחסי שתי המדינות בעתיד", בעיקר בגלל הפרסום הרחב שנתן משרד החוץ הבריטי להתערבותו המיידית והישירה מתוך הטלת האשמה כולה על ישראל. אילת התרשם שגם אם נבחרו דברי לויד בקפידה ונועדו לשמש אזהרה ולא איום, באו להזהיר את ישראל מפני תגובה בריטית אפשרית אם יתרחש מקרה דומה בעתיד. אילת גם הביע חשש מפני השפעה שלילית של המאורע על דעת־הקהל הכללית והיהודית בבריטניה (17.10.1953, 130.09/2319/5).
במברק אחר כתב, כי עם כל הבנתו לתחושתו של הציבור בארץ ולאחריותם של קובעי המדיניות הבטחונית, הוא מתקשה להבין כיצד פעולות התגמול "יפתרו באופן רדיקלי את בעיית ההסתננות והאם הנזק המדיני לא יהיה בינתיים גדול מההשגים המפוקפקים בשטח הבטחוני." (16.10.1953, שם.) את תשובת שרת ראה במס' 479 והערה 2 שם.
6. השווה אידן אל אוואנס, 16.10.1953, PRO, FO371/104789. ראה שם גם נייר עבודה שהוכן לקראת השיחה ותרשומת שעשה לויד, שניהם מ־16 באוקטובר 1953.

435
1. ראה מס' 426 (הערת־עורך).

436

שדר מנשיא ארצות־הברית אל ראש ממשלת ישראל

Message from the President of the United States to the Prime Minister of Israel

Orig.: 130.02/3688/11 :מקור

Tel Aviv,[1] 16 October 1953

Secret

Excellency:

I have the honor to transmit the following message from the President of the United States of America to His Excellency, the Prime Minister of Israel:

"It is my belief, and that of my Government, that the situation in the Near East requires the immediate and concerted attention of all concerned if conditions are to be established which will permit the progress and development, under conditions of normalcy, so urgently needed in the area. To this end, I have appointed as my personal representative with the personal rank of Ambassador Mr. Eric Johnston, who is the Chairman of the International Development Advisory Board, and have asked him to visit you to discuss problems of common interest to various governments of the Near East.[2]

"In asking Mr. Johnston to take this assignment, I have assured him of the unqualified support of this Government, and I have authorized him to speak for me in these matters.

"I believe that I cannot emphasize too strongly the importance which I attach to this Mission. I consider it of vital concern to the promotion of stability and progress in the area, and I am confident that you will agree that the subject of Mr. Johnston's discussions are of urgent moment to all concerned. It is my most earnest hope that you will make every possible effort to contribute to the success of his mission.

"Sincerely,

436

1. השדר נמסר לשרת בתל אביב.
2. אריק ג'ונסטון מונה ב־7 באוקטובר לנציגו האישי של הנשיא אייזנהאואר למזרח התיכון. משימתו העיקרית הייתה להשיג את הסכמתן של לבנון, סוריה, ירדן וישראל לניצול משותף של מי הירדן על בסיס תכנית המים האזורית "תכנית מיין" (ראה מס' 452 והערה 2 שם). כדי להתאים את התכנית לצרכים המדיניים נתבקש ג'ונסטון להביא בחשבון את החשיבות שביישובם של פליטים רבים ככל האפשר בזמן קצר ביותר ואת רצונה של ארצות־הברית לסייע לפיתוחן הכלכלי של ישראל ומדינות ערב. לגבי קו שביתת־הנשק נאמר בהנחיות שהשליטה הפיזית על אגם הכנרת ועל תעלת ההטיה של הירמוך לא תהיה בלעדית בידי ישראל והיא תידרש לוותר על שטח באזור הזה; האזורים המפורזים בעמק הירדן יבוטלו. שאלת הליטני נשארה מחוץ לתכנית ומחוץ למשא־ומתן על התכנית. ראה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1347-53; ראה גם מברק אבן אל אילת, 19.10.1953, 93.04/40/19.

"Dwight D. Eisenhower."

Accept, Excellency, the renewed assurances of my most distinguished consideration.

Francis H. Russell

437

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2310/4

ואשינגטון, 16 באוקטובר 1953

אף־על־פי שהסורים דרשו את כינוס מועביט [מועצת־הביטחון][1] הנני עומד על המלצתי הקודמת[2] שהממשלה תפרסם ותחליט:

(א) ממ[שלת] ישראל אינה מקבלת כמה מהנחותיו ומושגיו של נציג או"ם ועל־כן החליטה להעלות את טענותיה והסברותיה למועצת־הביטחון.

(ב) אמנם היא סבורה שעיכוב המפעל אינו מוצדק הואיל ובמפעלו [ט]מונה רק תועלת ולא כל נזק או פגיעה למישהו ואף־על־פי שפעלנו לפי עקרונות שנתקבלו על־ידי או"ם ומועביט ב־1951 הרי היא החליטה בכל זאת להפסיק ארעית את העבודה כתרומה לשיפור האווירה והורדת המתח לקראת דיוניה של מועצת־הביטחון.

(ג) הממשלה הורתה את נציגה באו"ם לבוא בדברים עם יושב־ראש מועביט והמזכ"ל בדבר קביעת מועד אספת מועביט וסידוריה. שימו לב שאני מציע התעלמות מוחלטת מיזמת הסורים וזאת אני מציע במחושב כדי לאשר את הנחותינו כי התערבות הסורים היא בלתי מוסמכת.

כל החברים כאן על סמך עשרות שיחות עם אנשי שלטון ואו"ם ומנהיגים יהודים וחברי הקונגרס מסכימים שדרוש שנעשה צעד שיתפרש כמעשה של הפגנת כבוד בפני או"ם. מעשה לטרון [כך!] מעשה מוסרי ומדיני חמור שזעזע את הציבור ויצר משבר של אמון במדינת ישראל שלא היה כמוהו מאז קום המדינה מחזק שבעתיים את הצורך הלוחץ בחיסול מידי של מעמד ההתנגשות שבין ישראל ואו"ם בעניין המפעל.[3]

אבן

437

1. ראה מס' 418, הערה 1. ב־16 באוקטובר שיגרה סוריה איגרת לנשיא מועצת־הביטחון (מסמך או"ם S/3108Rev1) וביקשה את כינוס המועצה לדיון בעניין העבודה להטיית הירדן באזור המפורז על־יד גשר בנות יעקב.
2. ראה מברק אבן אל שרת, X53, 15.10.1953, 130.09/2331/2.
3. ראה החלטת הממשלה במס' 445.

(2) Once legitimate aspirations Egypt recognized by us Azmi able declare that Egypt pleased our intervention to limit possibilities activation Suez Bases thus reducing danger British return.

(3) Egypt papers sensitive to attempts Britain intervene in region especially after Libyan Treaty.[4]

I felt (3) important in their approach re incidents Jordan border. Contact continues.[5]

Najar

441

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן 52
נוסח נכנס: 130.09/2331/2

ניו יורק, 18 באוקטובר 1953

עיקר מגמתנו בשלב ראשון צריכה להיות מניעת הוקעה חד־צדדית. יש להביע במרץ ואפילו בזעם באוזני שלוש המעצמות את משאלתנו או שבכלל לא תהיה ביקורת או שהביקורת תכלול את מעשי האלימות שבוצעו על חשבוננו ועלו לנו באבדות קשות. יש להסביר להם שהחלטה שתהיה חד־צדדית במובן זה לא תזכה לשום הד מוסרי ונפשי אצלנו ובלי שיתוף פעולתנו הנמרץ והפעיל אין כל אפשרות לפתור את הבעיה. בעיקר יש לרמוז לאנגלים ולצרפתים כי אינם בשום פנים במצב המזכה אותם לנקוט עמדה צדקנית ולא נראה עצמנו רשאים לבלתי אמור זאת אם ייכפה מעמד זה עלינו. דבר זה יהיה ציר שיחותיי במחמד [מחלקת המדינה] מחר בבוקר[1] ואומר שהנה מבחן מכריע ל־impartiality שלהם. אסביר כיצד הסתבכו בהוקעה חד־צדדית במאי 1951 עד שבא עניין תל אל־מוטילה[2] וטפח על פניהם וכאן המדובר הוא בעשרות הפרות אשר אושרו והוכרזו. מוכן לגייס פעילות ציבורית רחבה בעניין זה.

אבן

4. חוזה ידידות שנחתם ב־29 ביולי 1953 בין בריטניה ללוב. החוזה לווה בהסכם צבאי וכספי, ולפיו הסכימה לוב לתת מתקנים ושירותים צבאיים לכוחות הצבא הבריטיים בתמורה לסיוע כספי בריטי ללוב.

5. על המשך המגעים עם עזמי ראה מס' 481.

441

1. ראה מס' 451.

2. ראה כרך 6, הערות־עורך עמ' 280 ו־297–298.

442

מ. שרת אל שגרירות ישראל בוואשינגטון
M. Sharett to the Israel Embassy in Washington

Coded Tel. MT12-13 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2377/1 נוסח יוצא:

Jerusalem, 18 October 1953

Eban copy London, Paris. Talk with Russell my home T[el] B[inyamin] one hour,[1] Rafael, Fried, present. Self (a) Opened by welcoming Johnston's mission,[2] pledged full coop[eration], warned undue publicity as w[ou]ld prejudice chance his influencing Arabs. (b) Reported gist last talk Ben[nike][3] exposing absurdity theory on intactness physical features D[emilitarized] Z[one], said we w[ou]ld fight mainly this *Moabit* [Security Council]. (c) Russell asked whether w[ou]ld suspend work for *Moabit*, self replied this Cab[inet] will decide tomorrow.[4] (d) Added we considering submission appeal against Ben[nike]'s ruling[5] and complaint against Syria. (d) Passing to Jordan border stated w[ou]ldn't say word justify Kibya but w[ou]ld strongly warn against distortion picture by tearing it out context in disregard only cause whole intolerable sit[uation] which is continued murderous marauding from Jordan and inability or unwillingness Jordan gov[ernmen]t stem tide. (e) Going over attack stressed responsibility attaching present trend USA policy for encouraging appetites Arab states and aggravating our isolation. Mentioned readiness give them arms, opposition offered our arms purchases France, Canada, finally cited three comparative facts: (1) Egypt never been told USA aid w[ou]ld depend compliance *Moabit* on Suez re Israel. (2) *Mahmed* [State Department] hastened deny rumours Yugo[slavia] grant w[ou]ld be stopped pending Yugos[lavia]'s giving up truculent attitude on Trieste. (3) In our case grant stopped forthwith[6] and Syria informed. Combin[ation] Ben[nike]'s ruling and *Mahmed* action on grant resulted double victory for Syria against us in main objective causing our econ[omic] ruin i.e. paralysis our development and denial outside help. Why sh[ou]ld Syria want come terms with us if has us by throat. (f) Referred Byr[oade] telling Nahum [Goldmann][7] we determined provoke war and Jordan, Auja

442

1. השיחה התקיימה ב־17 באוקטובר. השווה דיווח ב־ FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1364-7.
2. ראה מס' 436 והערה 2 שם.
3. ראה מס' 429.
4. ראה מס' 444 ו־445.
5. ראה מס' 381 (נספח).
6. ראה מס' 389.
7. בעניין תוכנה של שיחת ביירוד–גולדמן השווה מברק שרת אל אבן, 248, 16.10.1953, 130.09/2339/1.

etc. all deliberately serving that purpose, wondered how Byr[oade]'s honest clean mind c[ou]ld become polluted with such mischievous nonsense. (g) Offered immed[iately] highest level talks with Jordan, bring under control sit[uation] border zone and at risk nauseating repetition stated emphat[ical]ly we ready today as ever sit down with Jordan and all others discuss peace. (h) Gideon [Rafael] referred reports movement troops from Trans[Jordan] to Cis [Jordan] and Russell said little wonder, affairs like Kib[ya] must increase tension, lead danger war. (i) Russell went on express revulsion Am[erican] public organised mass reprisals. Self stressed psych[ological] gulf between USA where two border zones small percent immense area and in state complete calm due unshakable friendship both neighbours and Israel which all border zones and besieged. Wondered if Mexican border prey to constant marauding culminating in murder mother, children, in sleep Am[erican] farmers w[ou]ldn't rise to wipe out entire Mex[ican] villages. (j) Russ[ell] denied version attributed Byr[oade] but played again record on Am[erican] loyalty, sensitiveness UN, and untoward effects our defiance. Gid[eon] recalled: (1) Am[erican] defection 1948 from partition to trusteeship merely for fear use force by Arabs which encouraged Arab[s] use force thus leading war, invasion. (2) Am[erican] nonreaction Egypt violation *Moabit* resol[ution]. (3) Am[erican] meek acceptance Rhee's antics. (k) Russ[ell] somewhat apologetic on stoppage grant, said though wisdom debatable Sec[retary] c[ou]ldn't very well authorise first payment only couple days after news out of our noncompl[iance] UN. (l) Self concluded reaffirmation our readiness coop[erate] in restoration order Jordan frontier provided Jordan plays and reiteration misgivings Am[erican] policy towards Arabs.

Sharett

443

ד. בן־גוריון אל א. אבן (ואשינגטון)
D. Ben-Gurion to A. Eban (Washington)

העתק: ארכיון צה"ל 230.72/896

ירושלים, ט' בחשון תשי"ד
18 באוקטובר 1953

אבן יקר,

הבוקר שבתי לעבודתי במשרד, בהיותי בחופשה היה לי כמובן מגע (לא רשמי) עם הדברים השוטפים העיקריים וקראתי חליפות הטלגרמות של משרד החוץ, ובתוכן – מברקיך בעניין החולה. ואני רואה צורך חברי להגיד לך דעתי בעניין זה, שלצערי הרב אינה הפעם מתיישבת עם דעתך.

אני מבין חרדתך הרבה לדעת־הקהל באמריקא ובאו"ם וליחסינו עם ממשלת ארצות־הברית. אני שותף במאה אחוז לחרדתך. כוחנו וערכנו – במידה שיש לנו קורטוב של כוח וערך – הוא בעיקרו מוסרי (כלפי העולם הרחב, לא כן כלפי הערבים: כאן קובע הכוח ממש). ארצות־הברית היא המעצמה הראשונה והקובעת בעולם החפשי. בארץ זו נמצא המרכז היהודי הגדול ביותר. קיבוץ זה, אף־על־פי שהוא חי בארץ חופשית אינו עומד ברשות עצמו, אפילו בדברים שלפי החוק אינו כפוף למי שהוא מן החוץ. ויש גם חוק, ויש מדיניות, שאף היא כובלת. ופגיעה ביחסינו עם ממשלת ארצות־הברית, עמה ויהדותה היא פגיעה חמורה, אם לא אנושה, במעמדנו ובתוחלתנו. ועלינו לשקול היטב היטב כל דבר שאנו עושים: (1) אם הוא צודק ונכון, (2) איך יתקבל הדבר בדעת־הקהל. ומשום כך אני שותף לחרדתך ומבין עמדתך, אבל איני מקבל בכול עמדתך ואומר בקצרה מדוע.

בדברים שאנחנו עושים יש שהם חיי שעה ויש שהם חיי עולם. אילו לא היינו מכריזים דווקא ביום 14.5.48 על עצמאותנו היינו מתחייבים בנפשנו, אם כי הייתה בהכרזה זו משום סכנה רבה, צבאית ומדינית, כי לא רק הערבים אלא גם ארצות־הברית (כלומר מחלקת המדינה, שמרשל כמדומני עמד אז בראשה) לא רצו בכך.

כך היה גם בהדיפת המצרים מצפון הנגב באוקטובר 1948 ומדרום הנגב בסוף שנת 1948 ותחילת שנת 1949.

מעין אותו הדבר היה בהעברת הממשלה לירושלים בסוף 1949 או תחילת 1950. ידענו שדברים אלה עלולים להיות למורת־רוחם של תקיפי עולם, אבל היינו גורמים בכייה לדורות אילו לא עשינו זאת.

דבר מסוג זה הוא – מי הירדן. ארץ זו תהיה עצמאית אך ורק אם תייצר מזון ליישובה. אנחנו שומים במצור, ואין יודע כמה שנים או עשרות שנים מצור זה יימשך. בלי הבטחת מזון מתוצרת הארץ לא נעמוד ברשות עצמנו מבחינה כלכלית ולא יהיה לנו שום ביטחון מבחינה צבאית. המים בארץ זו, כידוע לך, מצויים בצפון, מרחבי הקרקע – בדרום. בלי מי הירדן אין תקומה לעצמאותה הכלכלית של הארץ, אין אפשרות של התיישבות נוספת, אין מזון. החלטתו של בניקה[1] – שלא נעבוד עד אם יושג הסכם (הוא לא פירש: הסכם עם מי? אבל ברור: הסכם עם סוריה) – זהו גזר־דין של מוות על מי הירדן בשבילנו (ומים אחרים אין). סוריה לא תעשה הסכם, אם תדע שהשקאתנו תלויה בהסכמתה.

מי שהוא יוכל להגיד: ישתנו פעם יחסי ישראל וערב. גם אני רוצה להאמין בכך, ואני מוכן לעשות הכול למען יקום דבר זה. אבל אם גם יקום הדבר – איני יודע, ואיש אינו יודע, מתי. ושאלת הזמן היא שאלת השאלות שלנו. הערבים יכולים לחכות – שנה, עשר, יובל, מאה שנה וגם יותר. אנו חיכינו אלפיים שנה – והצלחנו לבסוף, אבל משהקימונו המדינה (וזה היה מעשה מסוכן ומסכן מאין כמוהו) לא נוכל לחכות הרבה. עלינו להגיע לעצמאות כלכלית בזמן הקרוב ביותר, אחרת ניהרס. אי אפשר לדעת מה יפול בעולם, במזרח התיכון, ביהדות אמריקא בשנים הבאות, נאמר בעשר השנים הבאות.

443

1. ראה מס' 381 (נספח).

אי אפשר לדעת מה יהיה גורל יהדות מרוקו, טוניס, ואלג׳יר. אי אפשר לדעת אם לא תשחק לנו השעה ושערי רוסיה יוכלו להיפתח – ונצטרך לקבל יהודי רומניה, הונגריה וברית־המועצות. אם בינתיים ניהרס – לא נעשה זאת. לא נוכל לאורך ימים להשליך כל יהבנו על עזרת יהודי אמריקא. בלי מים אין עצמאות. מי הירדן הם גורליים בשבילנו, ושם עמדה השאלה: לעורר מורת־רוח בקרב ידידינו (ואני סבור שלמרות הכול, – העם האמריקאי הוא בקרב הידידים שלנו) – או להפסיד מי הירדן, היינו מוכרחים לדעתי להגיד: הירדן (כלומר עצמאותנו הכלכלית וביטחוננו) קודם. ועלינו לדעת לעמוד בקשיים אלה. אילו לא היה עמנו מחונן בסגולה זו לעמוד בפני רוגזו של העולם ולא להיכנע – לא היה נשאר מאתנו זכר, כאשר לא נשאר שריד מכל העמים שהיו אתנו יחד במזרח התיכון בימי התנ״ך.

אני יודע כמה קשה בייחוד מצבו של שליח ישראל במעמד כזה. וקשה להיות שליח ישראל, כי קשה, קשה מאוד, להיות יהודי, ואנחנו כבר שלושת אלפים שנה ויותר יהודים למרות התקיפים שמשום מה לא רצו בכך.

תסלח סטייה היסטוריוסופית זו. מתוך בחינת ענייננו החיוניים לדורות לא היה לי כל ספק בדבר שאסור לנו לעשות רצונו של בניקה.

ויש עוד נימוק אחד, אם כי ממדרגה שנייה או שלישית. ברור שבכל סכסוך בינינו ובין הערבים יבחרו ״ידידינו״ (ואולי גם ידידים בלי מרכאות) בקו ההתנגדות הקלה ביותר. למה להם לריב עם הערבים, גם כשהערבים אינם צודקים? יתנו פקודה לישראל כרצון הערבים – והסכסוך ייפסק. מה מי הירדן והשקאת הנגב בשביל ידידנו דלס, או בניקה או איש אחר באו״ם ובמחלקת המדינה? לא יוכלו להתקיים בלי השקאה זו? למה יריבו בגללנו עם הערבים – כשאפשר לבלום ולכבול אותנו במלים מספר? אני בטוח שהמזכיר הכללי של או״ם ואנשי מחלקת המדינה לא שקלו הדברים לגופם, לא העריכו מהי ההשקאה בשביל כל קיומנו ועתידנו, אלא בחרו להם בדרך הנוחה ביותר: להפסיק העבודה ולפייס את שישקלי.

בינתיים נתעורר עניין חדש, אולי יותר חריף, עניין סכסוכי הגבול עם ירדן, אבל איני רוצה לעכב דברי אלה, כי יש לי הזדמנות לשלוח אליך הערב. בעניין השני איני בקי דיי. הוא יתברר עוד מעט בישיבת הממשלה[2] (אני כותב בשעה הקצרה לפני הישיבה), וחוששני שלא אוכל להיפנות לכתוב לך גם על הדבר השני היום.

חזק ואמץ, שלך,

ד. בן־גוריון

2. ראה מס׳ 444 (הערת־עורך) ו־445.

444

הערת־עורך
Editorial Note

דיון בממשלה על הפסקת העבודה באזור גשר בנות יעקב ועל פעולת קיביה
18 באוקטובר 1953

בישיבה השתתף הרמטכ"ל, רב־אלוף מרדכי מקלף. בפתיחת הישיבה סקר שרת באריכות את השתלשלות האירועים והפעילות המדינית סביב תעלת הירדן. הוא מסר את תוכן שיחתו האחרונה עם בניקה (ראה מס׳ 429), הציג לפני חברי הממשלה את השתלשלות היחסים עם הממשל בארצות־הברית כפי שהשתקפו מדיווחיו של אבן וקרא באוזניהם את מברקיו מ־12 – 16 באוקטובר. שרת מסר על תוכנו של השדר מנשיא ארצות־הברית אל ראש הממשלה (ראה מס׳ 436), על האיגרת הבריטית (ראה מס׳ 433) ועל התגובות לתקרית קיביה בבריטניה; על פניית מעצמות המערב לנשיא מועצת־הביטחון (ראה מס׳ 438, הערה 1) ועל שיחתו האחרונה עם ראסל (מס׳ 442). לקראת הדיון הצפוי במועצת־הביטחון הציע שרת לממשלה שלוש הצעות: (1) להגיש תלונה למועצת־הביטחון נגד מצרים בעניין תעלת סואץ ונגד ירדן על אי הגשמת סעיף 8 בהסכם שביתת־הנשק; (2) להפסיק את העבודה בצפון לקראת הדיון במועצת־הביטחון; (3) לפרסם גילוי דעת על פעולת קיביה ולהביע צער על המעשה.

בן־גוריון קרא לפני הממשלה את מכתבו אל אבא אבן (מס׳ 443). הוא התנגד להצעתו של שרת לפנות למועצת־הביטחון ולהפסיק את העבודה בצפון והציע לשקול את הפסקת העבודה רק לאחר שמועצת־הביטחון תקבל את החלטתה. בעניין קיביה אמר בן־גוריון כי שהה באותם ימים בחופשה, אך לו שאלו אותו היה מחייב את הפעולה. מתוך הכרותו את קציני צה"ל, אמר בן־גוריון, הוא יודע שאיש מהם אינו רוצה לשפוך את דמו של שום ערבי. עם זאת, אמר, אין להזכיר בהודעה על פעולת קיביה את דבר השתתפותו של הצבא משום שלא הצבא הסדיר באמת ביצע זאת אלא יחידה מיוחדת שהוקמה לביצוע פעולות תגמול.

הוא דחה את טענת שרת שאיש לא יאמין לגרסה הישראלית שאנשי הספר ביצעו את פעולת קיביה ואמר שיש להדגיש שביישובי הספר יש כלי נשק ולוחמים והם שביצעו את הפעולה.

בין יתר דבריו מסר בן־גוריון על שיחותיו עם הציר האמריקאי ועם השגריר הבריטי ואמר כי יש להדגיש בעת הדיון במועצת־הביטחון את אחריותה של בריטניה על פעילותו של הליגיון ועל הנעשה בגבול עם ירדן.

השר רוקח תמך בעמדתו של בן־גוריון שאין להפסיק את העבודה בתעלת הירדן, אך חלק על עמדתו בעניין התגובה על פעולת קיביה. הוא אמר שישראל חזקה דיה כדי לבצע פעולות מבלי לפגוע בנשים ובילדים אפשר היה להוציא את הילדים והנשים לפני פיצוץ הבתים. הפעולה החלישה את עמדתה של ישראל בעולם, אמר, והציע לומר שאת הפעולה ביצעו פלוגות משמר יהודיות.

השר רוזן תמך בהצעותיו של שרת לפנות למועצת־הביטחון ולהפסיק את העבודה בצפון. בעניין קיביה מחה על ביצוע פעולת תגמול בלא דיון בממשלה. רוזן אמר שהחלטתה של הממשלה בעניין מעשי תגובה שהתקבלה ביוני האחרון (ראה מס׳ 261) התאימה למצב ששרר

באותם ימים, אך מאז השתנו התנאים ונוצר מצב חדש. הוא התרשם שהפעולה נעשתה בלא ידיעתו של שרת והביע תרעומת על שהחלטה חשובה כל כך וגורלית התקבלה בידי הרמטכ״ל וממלא מקומו של שר הביטחון, בלא התייעצות עם הממשלה. רוזן אמר שאינו מאמין ביעילותן של פעולות התגמול ולו נשאל לפני הפעולה היה שולל אותה. הוא חלק על גישתו של בן־גוריון שיש להטיל על בריטניה את האחריות למצב בגבולות, אך תמך בעמדתו שיש להכחיש את השתתפותו של הצבא בפעולה ותמך בעמדתו של שרת שיש להביע צער על המעשה.

השר שפירא תמך בהצעתו של שרת לפנות למועצת־הביטחון, אך דחה את הצעתו להפסיק את העבודה בצפון. רק מועצת־הביטחון יכולה להורות לישראל להפסיק את העבודה ולא ראש משקיפי האו״ם בארץ.

הוא הודה כי אין בידו פתרון למכת הרציחות וההסתננויות, אך הסתייג מפעולת קיביה והביע חשש שישראל הגזימה בתגובתה ועלולה לשלם על כך מחיר יקר. שפירא דיבר על הצד המוסרי של הפעולה ומתח ביקורת על מקבלי ההחלטה. גם לדעתו יש להכחיש את השתתפותו של צה״ל בפעולה, אך התרעם על קבלת החלטה על פעולה צבאית בלא דיון בממשלה. אין ערך רב לממשלה אם אינה יודעת על פעולה כזאת ואינה מחליטה עליה, אמר, וגם אם ״יהיה ממלא מקומו של שר הביטחון גדול ככל שיהיה אין הוא רשאי לקבל עליו אחריות כזאת – להכריע בין מלחמה ובין שלום,״ התפקיד הזה מוטל על הממשלה, ו״האומה לא מסרה הכרעה זו בידי איש אחד ואסור לו לקבל עליו אחריות זו.״

השר לבון תמך בהצעתו של בן־גוריון לא להפסיק את העבודה בצפון ולא לפנות למועצת־הביטחון. בעניין קיביה אמר כי החליט על הפעולה במסגרת סמכותו ועל יסוד החלטת הממשלה מיוני 1953 שהעניקה סמכות לשר הביטחון להחליט על מעשי תגובה. לבון הסביר שפעולת התגמול הייתה הכרחית כדי למנוע רצח של ישראלים בעתיד ועמד על הקשיים העומדים לפני מבצעי הפעולה שבגללם הם נאלצים לפעמים לפגוע בנשים ובילדים.

השר יוסף ספיר הצטרף לעמדתו של בן־גוריון.

גולדה מאירסון תמכה בפעולת התגמול וטענה נגד הצביעות שבהנחה שאין להרוג נשים וילדים, אך מותר לפגוע בגברים צעירים שהם אבות לילדים. הרג כשלעצמו הוא רע מאוד, אמרה, והביעה צער על שישראל נאלצת לבצע פעולות תגמול כדי להגן אל תושביה.

השר נפתלי תמך בהמשך העבודה בצפון עד שמועצת־הביטחון תקבל את החלטתה. הוא כאב את פעולת קיביה, אך הודה שלפעמים יש צורך לעשות מעשים כאלה. גם הוא מתח ביקורת על נוהלי קבלת ההחלטה ועמד על הסכנה הטמונה במצב שבו שר הביטחון והרמטכ״ל יכולים ליצור עובדות מוגמרות בלא להתייעץ עם שרים נוספים. הוא הציע לקבוע שיש להתייעץ לפני כל פעולה לפחות עם שר החוץ או עם ועדת השרים לענייני ביטחון. נפתלי התנגד להכחיש את השתתפותו של צה״ל בפעולה משום שאיש לא יאמין בכך.

השרים ברנשטיין ודב יוסף התנגדו להפסקת העבודה בצפון. השר דב יוסף אמר שבעניין קיביה יש להביע צער על מותם של ילדים ונשים, אך להדגיש בהודעה שהערבים לא הביעו צער כאשר נפלו ילדים ונשים ישראלים.

השר דינור אמר שיש לפרסם הודעה רשמית בעניין קיביה. הוא טען שתנועת ההסתננות היא תנועה מאורגנת שיש מי שמדריך אותה. ישראל צריכה לענות על הפעילות הזאת בתכנון ובחשיבה מסודרת ולשם כך צריכה הממשלה כולה להשתתף בקבלת ההחלטות.

השר יוסף סרלין מתח ביקורת על דברי המוסר של שפירא ותמך בפעולת קיביה משום שהמצב בספר מסכן את קיומה של המדינה. הוא הסכים עם בן־גוריון שאין להודות שהפעולה נעשתה בידי הצבא, אך תמך בהצעת שרת להביע צער על מותם של ילדים ונשים.

בסוף הדיון השיב שרת למתדיינים. הוא ציין את הסתירה המשוועת שבין תלותה של ישראל בעולם ובין הסתגרותה בתוך עצמה והזהיר את חבריו מפני משבר קיומי בעקבות עיכוב המענק מצד ארצות־הברית. הוא הביע אכזבה אישית מכישלונו לשכנע את חבריו לתמוך בהצעותיו ואמר שבגלל עניין כזה צריך שר חוץ להתפטר, אך עקב המצב המדיני לא עלתה מחשבה כזאת בלבו. הוא שב והבהיר שהפסקת העבודה תיצור אווירה נוחה לדיון במועצת־הביטחון ותשפר את היחסים בין ישראל לארצות־הברית ערב הדיון. בעניין קיביה אמר שרת כי נודע לו על תכנית התגובה מיד לאחר הרצח ביהוד (ראה מס' 425) ובאותו שעה לא התנגד לה ואולם, לאחר שנודע לו דבר הגינוי לירדן בישיבת ועדת שביתת־הנשק (ראה מס' 425, פסקה 3 והערה 4 שם) פנה לשר הביטחון והביע התנגדות לפעולת תגמול ולבון אמר שישקול את הדבר. שרת הבהיר שלא כינס את חברי הממשלה משום שלא שיער את גודל הפעולה, וכשחשב לכנס ישיבת ממשלה כבר הונעו גלגלי המבצע. שרת שב וגינה את הפעולה וציין את הפגיעה שפגעה בשמה של ישראל. במעשה הזה הוכיחה ישראל שגם היא מסוגלת לשפוך דם נקיים. העבודה בצפון, עניין עוג'ה, ופעולת קיביה, אמר, פתחו בבת אחת כמה חזיתות מאבק עם האו"ם והביע חשש שישראל עלולה להצטייר בעולם כמדינה לא אחראית.

בניגוד לדעתו של שרת החליטה הממשלה לא להפסיק את העבודה בצפון. היא גם החליטה לפנות אל מועצת־הביטחון בקובלנה על הפרות חוזי שביתת־הנשק מצד מדינות ערב ובייחוד על שורת רציחות שביצעה ירדן, אך לא לפנות בקובלנה על סוריה בעניין העבודה בצפון. כן הוחלט שראש הממשלה יכין הודעה מטעם הממשלה על המצב באזור הספר עם ירדן ויביא אותה לפני הממשלה. (ראה מס' 449.)

445

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

מברק מוצפן 255
נוסח יוצא: 130.09/2339/1

ירושלים, 18 באוקטובר 1953

(א) לאחר ויכוח ממושך ונוקב החליטה הממשלה ברוב גדול לא להפסיק העבודה עד אם נידרש לעשות זאת על־ידי מועביט [מועצת־הביטחון] ואז נשוב לדון. ההצעה להפסיק מיד לקראת מועביט או לפחות להודיע מיד כי נפסיק בגשת מועביט לדיון נשארה במיעוט. הרוב סבור כי לא נרוויח כלום בהפסקה מראש לאחר שכבר המרינו ממילא פי בניקה. אדרבא אם נפסיק עכשיו נמצאנו מרשיעים עצמנו על העבר.

לעומת זה נצא ידי חובת כבוד ומשמעת למועביט אם נפסיק לכשתדרוש. בנימוקי המיעוט אין לך צורך.[1]

(ב) כן הוחלט לפנות למועביט בכתב האשמה נגד מדינות ערב ובייחוד ממלכת ירדן בו נגולל כל יריעת הקובלנות לתיקון המוקד כלפי הצגת הבעיה על־ידי המעצמות. היריעה לא תכלול קובלנה על מצרים מתוך שיקול כי לא כדאי לנו לפגוע בה גם משום שהעבירה [האונייה] פרנון[2] ולא נוכל להסתמך על עובדת אי העברת נפט. מכינים טיוטה ונבריק.[3]

(ג) גם עניין סכסוך הירדן לא יהיה כלול בכתב האשמה אבל נודיע לחוד למועביט כי נוכח הגשת דו"ח ראש המטה הננו מקדמים בברכה בירור העניין כולו במועביט שלפניה נשמח להרצות עמדתנו.

(ד) יתפרסם ויוברק גילוי־דעת על קיביה.[4]

(ה) גם בלאס ביוצאים.

(ו) רק חזק ואמץ.

שרת

446

מ. שרת אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
M. Sharett to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן MTA20
נוסח נכנס: 130.09/2377/1

ירושלים, 18 באוקטובר 1953

המצב בגבול ירדן. הגרסה היא: פקעה סבלנותם של יישובי הספר שיש בהם נשק רב וחיילים לשעבר. הם ארגנו וביצעו ההתקפה על קיביה לאחר שהירדנים הרגו אשה ושני ילדים ביהוד כחוליה אחרונה בשלשלת בלתי פוסקת של רציחות לילה, יריות בכלי רכב והתפרעויות אחרות ללא כל ניסיון רציני מצד ממ[שלת] ירדן להשתלט על המצב בספר. בממשלה ובציבור צער רב על שהגיעו הדברים לידי כך באשמת ירדן ועל אובדן חייהם של הרבה אנשים חפים. הממשלה עומדת לפרסם גילוי־דעת.[1]
שרת

445

1. בתגובה על החלטת הממשלה הבריק אבן לשרת כי הוא עומד על דעתו, ודורש עיון מחדש בהחלטה לא להפסיק את העבודה בצפון. לדבריו אין לישראל סיכוי להסביר את עמדתה בעצרת האו"ם אם לא תוכיח מידה כלשהי של גמישות. (מברק 659, 19.10.1953, 130.09/2310/4.) שרת השיב לו כי על־פי עמדתה של הממשלה הוא רואה סיכוי קלוש לשנות את ההחלטה. (מברק מ־20.10.1953, 130.09/2309/15.)
2. ראה מס' 367, ו־368 והערה 4 שם.
3. ראה מס' 457.
4. ראה מס' 449 (הערת־עורך).

446

1. ראה מס' 449 (הערת־עורך).

447

הערת־עורך
Editorial Note

מסירת איגרת מאת שגריר צרפת אל שר החוץ
19 באוקטובר 1953

בצהרי 19 באוקטובר מסר המזכיר הראשון של שגרירות צרפת בישראל לסגן ראש הטקס במשרד החוץ את האיגרת המובאת להלן. המזכיר אמר כי הוא והשגריר עמלו לא מעט כדי למתן את נוסח האיגרת וכי בממשלתו שוררת התרגשות רבה בגלל הפעולה, ושאל "מה באמת קרה בכפר קיביה" (ראה לוטן אל איתן, 19.10.1953, 130.02/2440/1).

448

איגרת מאת פ. ז'ילבר אל מ. שרת
Note from P.E. Gilbert to M. Sharett

Orig.: 130.02/2440/1 :מקור

Tel Aviv, le 19 octobre 1953

L'Ambassade de France avait déja cru devoir, par sa Note No 1159 du 1er septembre dernier,[1] appeler l'attention du Ministère des Affaires Etrangères israélien sur les risques sérieux que pouvait comporter la répétition de graves incidents sur la ligne de démarcation entre l'Etat d'Israël et la Jordanie. Désireux avant tout d'aider à établir un réel climat de détente, le Gouvernement français avait, en particulier, vivement recommandé aux parties en cause de s'abstenir de toute intervention qui, prenant la forme d'une expédition punitive, ne pourrait que compliquer la tâche des organismes internationaux chargés de la surveillance de la Trève.

Or, depuis lors, il semble que la tension à la frontière israélo-jordanienne n'ait pas cessé de s'accroître pour aboutir finalement à l'incident le plus important que l'on ait enregistré dans ce secteur depuis la signature des Conventions d'Armistice et qui, aux dernières nouvelles, aurait fait plus de soixant-dix victimes du côté arabe dans le seul village de Kibya.[2]

Il n'échappera pas au Gouvernement israëlien que des événements d'une semblable ampleur peuvent avoir des développements qui seraient en contradiction formelle avec les principes établis par la Déclaration Tripartite que les gouvernements français, britannique et américain ont signée le 25 mai

448

1. ראה מס' 360.
2. ראה מס' 426 (הערת־עורך).

195[0]. Ainsi l'Ambassade de France, d'ordre de son gouvernement, renouvelle-t-elle avec insistance au gouvernement israélien ses recommandations précédentes, lui demandant d'éviter soigneusement tout geste qui pourrait être interprété comme une provocation et d'apporter dans le règlement des questions frontalières, l'esprit d'apaisement et de tolérance qui est indispensable pour en assurer le règlement satisfaisant.

L'Ambassade de France saisit cette occasion de renouveler au Ministère des Affaires Etrangères les assurances de sa haute considération.

PEG

449

הערת־עורך
Editorial Note

הודעת ראש הממשלה על פעולת קיביה בשידור רדיו
19 באוקטובר 1953

בערב 19 באוקטובר מסר ראש הממשלה הודעה בשידור רדיו על פעולת קיביה. הנוסח המופיע להלן הוא תרגום רשמי של ההודעה לאנגלית.

For over four years armed forces from Jordan and other Arab countries have been breaking into Jewish settlements close to the frontier and into Jerusalem to carry out robbery and murder. Hundreds of Israel citizens, men and women, old and young, have been killed or seriously wounded in the course of these years by armed gangs which have entered Israel mostly from Jordan and the Gaza strip. All our appeals to Mixed Armistice Commissions and all our attempts to get the Arab Governments to put an end to these crimes proved fruitless. The Governments of Jordan and the other Arab countries have sponsored these actions directly and indirectly with the clear political object of undermining Israel and making the lives of its citizens impossible. To this end they exploited the Arab refugees, denied them homes in their countries and refused to help them settle down in the way that the Israel Government has helped Jewish refugees from Arab countries to find homes and a settled life anew, and as it also assisted displaced Arabs within Israel to achieve permanent settlement. The Arab Governments compelled Arab refugees to subsist on the charity of the United Nations and kept them deliberately in the vicinity of Israel's frontiers for these pernicious purposes.

And now what had always been feared, has come about. Frontier settlements in Israel – mostly of Jewish refugees from Arab countries or survivors of Nazi concentration camps – for years formed the target of these murderous raids, but they exercised restraint. With every justification they called upon their Government to defend them. The Government of Israel responded by giving them arms and training them to defend themselves.

The armed bands from Jordan persisted in their criminal attacks until the patience of some of these frontier settlements was exhausted. After a mother and her two children were killed in their sleep in the village of Yahud last week, they attacked the village of Kibya on the other side of the frontier, which was one of the main centers of these murderous gangs. Each one of us grieves the shedding of blood wherever it may occur. No one deplores it more than does the Government of Israel if in a reprisal raid on Kibya innocent blood was spilled. But all responsibility rests with the Government of Jordan which for years has tolerated, and thereby encouraged, acts of murder and pillage against the inhabitants of Israel.

The Government of Israel rejects with all vigor the absurd and fantastic allegation that 600 men of the Israel Defense Forces took part in the action against the village of Kibya. We have carried out a searching investigation and it is clear beyond doubt that not a single army unit was absent from its base on the night of the attack on Kibya. It is by no means the view of the Government of Israel that relations between neighbors should be based upon the acts of reprisal. But neither can this Government agree that such relations should be characterized by a continued and prolonged state of one-sided warfare. The rulers of the Arab states have publicly justified this kind of warfare and have persistently threatened a "second round." The Government of Israel deems it a duty to declare before the entire civilized world and before its friends wherever they may be: we are a small and a young State and although we knew how to defend ourselves when we were attacked five years ago by the Arab states, we do not wish under any circumstances to base our relations with our neighbors on force or use of arms. As did all past Jewish generations, so we too have faith in the vision of peace of Israel's prophets, in the supremacy of justice and in equality between men and among peoples. The State of Israel was established in order to right an historic wrong – the ill-usage of the Jews of the world as individuals and as a people. Its principal purpose, is to assure for every oppressed Jew, wherever he may be, a life of security, of freedom and equality, within his historic homeland, by right of his own people to independence and not on sufferance. This State will not agree – nor can any upright man agree – that the lives of its citizens go unprotected and that armed Arab marauders, albeit in small numbers for the present, should invade it day after day and week after week, to murder, sabotage and rob without let or hindrance from their Government, without penalty or any impediment on the part of the United Nations and without any effective intervention on the part of the allies of some of the Arab states.

The Arab states, which upon the establishment of the State of Israel, sought to destroy us by the force of their armies and failed, have been trying for five years to wreck our existence by economic blockade and boycott in violation of the United Nations Charter, and by guerrilla warfare in violation of Armistice Agreements.

We cannot reconcile ourselves to this one-sided warfare. We cannot conceive that the United Nations – or any power that believes sincerely in the Charter of the United Nations – would seek consciously to apply different standards in their judgment of the acts of violence which have been going on for the past five years along Israel's borders.

As an integral part of the peace-loving civilized world, we do not wish that even a single person in neighboring countries should be needlessly harmed; but neither do we want citizens of our State to be murdered.

The Government of Israel is placing before the Security Council its representations concerning the violations by the Arab states of the Armistice Agreements and the Charter of the United Nations.

We place our trust in international peace and justice. We shall insist with firmness and resolution that the same laws and principles shall apply to the people of Israel as to other peoples, to the State of Israel as to other states.

450

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק
נוסח יוצא: 130.09/2319/4

ירושלים, 19 באוקטובר 1953

לכל הנציגויות. ישראל הגישה תלונה למועביט [מועצת־הביטחון][1] נגד ירדן בעיקר על אי מילוי סעיף שמונה ועל הפרת סעיפים שלוש וארבע על־ידי פעולות רצח ושוד ונגד מדינות ערב בכלל על שלא נקטו צעדים נגד ההסתננות, על סירובן לעשות שלום ועל ניהול מלחמה כלכלית, כל זה כהפרה להסכמי ש[ביתת]־נ[שק], להחלטות מועביט ולמגילת האו״ם.

בהסברתכם הדגישו שאם אמנם ירדן ושאר מדינות ערב רוצות בשלום יקבלוהו. ישראל הציעה שלום משך חמש השנים האחרונות אולם הצעתה נדחתה תמיד. המצב בגבולות הוא תוצאה ישירה מדחייה זו. הסכמי ש[ביתת]־נ[שק] מעולם לא נועדו לשמש מכשירים לשלום קבע אלא בפירוש לשלום אשר ישראל מוכנה לו היום כתמיד. אם מדיוני מועביט תצמח דרישה נמרצת לשלום אמת במזרח התיכון הרי שהיו כדאיים.

הסברתכם חייבת להיות תקיפה ונמרצת ככל האפשר. עלינו לנצל הזדמנות זאת כדי להוקיע הסיבות האמיתיות למצב הקיים ואין מקום למלים עדינות. השתמשו בכל

450
1. האיגרת הוגשה למועצת־הביטחון ב־20 באוקטובר. ראה מס' 457.

אמצעי ההסברה העומדים לרשותכם והדגישו הצעותיה הנשנות של ישראל לשלום וסירובם המתמיד של הערבים להיענות.
מכאן אחריותם הברורה של הערבים למצב הנוצר.

איתן

451

ר. שילוח אל מחלקת ארצות־הברית
R. Shiloah to the United States Division

מברק מוצפן 662
נוסח נכנס: 130.09/2310/4

ואשינגטון, 19 באוקטובר 1953

השגריר והציר שוחחו היום: (א) עם ביירוד בהשתתפות הארט וולר, (ב) עם דייוויס, (ג) עם מורפי בהשתתפות לאדלו וולר.

לביירוד הבענו הסכמתנו לניסוח הנושא לדיון במועביט [מועצת־הביטחון] כפי שהוכן על־ידי שלוש המעצמות,[1] אולם ערערנו נמרצות נגד ההצהרה החד־צדדית[2] ועוד יותר נגד סיפורי הרקע והתדריכים שמסרו לעיתונאים המתעלמים בתכלית מהרמוניה כללית של יחסי ביטחון בגבולות ישראל–ערב ובייחוד גבול ירדן. התרענו על חוסר האובייקטיביות ועל התעלמות משלשלת המאורעות, הפגיעות וההחבלות שקדמו לתקרית קיביה. מבלי להצדיק ·קיביה תיארנו תמונת הביטחון, תבענו שלא תבוא ממ[שלת] ארצות־הברית בהצעות למועביט לפני בירור ממצה של יחסי הביטחון. תבענו גם שתנוצל מועביט לחיפוש דרך לתיקון המצב ולא תסתפק בדיון בתקרית אחת.

מחינו נמרצות נגד התיאור המסולף שנמסר לרסטון מטיימס על עמדתנו בשאלת פיתוח אזורי, פרשנו תולדות מאמצינו בכיוון זה ותבענו שהפה שהפיץ הדיבה יכחישנה. ביירוד הודה שהתיאור מסולף, אך לא התנדב להכחישו. ניסה לטעון שעקשנותנו בחפירת תעלת בנות יעקב מעוררת חשדות שמא בדעתנו לחבל בתכניות אזוריות. סיפר כי בימים אלה תתפרסם תכנית .T.V.A[3] אשר תעמיד ישראל ומדינות ערב במבחן האמנם נכונות כל המדינות לשתף פעולה בפיתוח אזורי. מחינו שהתכנית לא ידועה לנו ואמרנו כי על אף תמיכתנו העקרונית בפיתוח אזורי לא נתמוך בתכנית אם יתברר שהיא מתעלמת מצורכי ישראל. ביירוד ניסה לתרץ הודעותיהם לעיתונות

451
1. ראה מס' 438, הערה 1.
2. ב־18 באוקטובר יצאה מחלקת המדינה בהודעה לעיתונות ובה הביעה אהדה עמוקה ביותר למשפחות שנהרגו בהתקפה הישראלית על הכפר קיביה. כן נאמר בהודעה כי בעקבות הדוחו"ת המזעזעים שהגיעו אל משרד החוץ על אבדן חיים ורכוש בשעת התקרית מחלקת המדינה משוכנעת כי יש להביא את האחראים לדין ולנקוט צעדים יעילים למניעת תקריות מעין אלה בעתיד. (נוסח ההודעה, 18.10.1953, 130.16/2949/4).
3. ראה מס' 452 והערה 2 שם.

בלחץ ציבורי שמחמד [מחלקת המדינה] נתונה בו והדגיש שבענייני תגמול חזרו והודיעו לנו עמדתם הנמרצת. הביע הסכמה לגישתנו לגבי דיון במועביט.

דייוויס מוסר תכניתו לצאת לארץ תוך שבועיים לתרום לחידוש ההבנה ההדדית. מבין בעיות הביטחון, אך תמה לחוסר חוש הזמן שלנו. מייחס התקלה להיעדרו של רוהם [ראש הממשלה], משוכנע כי רוהם בתפקיד היה מונע התקלה. לפני צאתו ינסה להסביר יסודית הבעיה והרקע לידידיו במחמד וכן למשלחת ארצות־הברית לאו"ם.

למורפי [Murphy] חזרנו על טיעוננו לביירוד. הופתע לשמוע והתרשם מאוד מתיאור נסיונותינו הגלויים והחשאיים להסכם עם השכנים. הבטיח לתמוך בגישתנו לדיוני מועביט. בכלל לבו פתוח יותר ובתפקידו החדש עלול להיות למשענת. הוא גם ידיד אישי לדייוויס. דו"ח מפורט בדואר הבא.[4]

452

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X65 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/2 נוסח נכנס:

New York, 20 October 1953

Yesterday's conversations in *Machmed* [State Department][1] and accompanying reaction revealed true background northern dispute. Clearly issue is to no great degree controversy between Ben[nike] ourselves and most of points discussed between you, him, irrelevant real polit[ical] situation. Position is that *Machmed* has own plan for use Jordan water.[2] This involves far greater availability for Syria and Jordan than do our national plans. In its Israel aspect plan w[ou]ld emphasize agricultural development in North and not in South which is apparently view McDaniel experts. *Machmed* not convinced our present work devoted only power station and probably

4. ראה שילוח אל בנדור (נספח), 22.10.1953, 93.08/357/49.

452

1. ראה מס' 451.
2. הכוונה לתכנית המים האזורית לניצול מי הירדן והירמוך להשקיה והפקת כוח חשמלי המכונה "תכנית מיין" על שם המשרד בבוסטון (C.T. Main) שהכין אותה. התכנית הוכנה בהדרכת רשות עמק טנסי (T.V.A.) לפי בקשתה של סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם לפליטי ארץ־ישראל ופורסמה ב־19 באוקטובר 1953. התכנית לא התייחסה לחלוקה המדינית באזור וטיפלה רק במים הגלויים באגן הניקוז של הירדן וייעדה אותם להשקייתן של הקרקעות בעמק הירדן, בין השאר כדי לאפשר את יישובם של פליטים ערבים בעמק הירדן שבתחום ממלכת ירדן. לפי התכנית שימש אגם הכנרת אגם מווסת משותף ולו הוסיפו שני אגמים מלאכותיים האחד על הירמוך והאחר על החצבני. וכך היו המים אמורים להתחלק בין הצדדים: לירדן – 63.5%, לישראל – 32.5% ולסוריה – 4%. התכנית קבעה שסוכנות הסעד והתעסוקה תישא בהוצאות הפיתוח בירדן, ואילו בישראל – ממשלת ישראל. (ראה The United Development of the Water Resources of the Jordan Valley Region, prepared at the reguest of the United Nations under direction of the T.V.A. by Chas. T. Main Inc., Boston, 1953, 130.02/3689/3 והשווה מס' 463.)

suspects linkage with Beit Netufa[3] thence Negevwards. Call therefore went out from *Machmed* to Cordier, Ben[nike], to find all possible means obstructing our own plan order give them time exert pressure for theirs. Secretariat UN cooperates with this largely because of UNRWA aspects viz USA plan unlike ours w[ou]ld create irrigated areas for refugee settlement on another side. All this linked up with their disposition press Arabs strongly on refugee resettlement which in turn motivated by apprehensions Congress continues grant relief funds. Eric Johnston's mission[4] primarily designed press both Israel, Arab states, accept this Jordan plan with use both financial and political pressures in each case. Despite their intensive attempts ensure secrecy they assume we got wind their plan and that our sudden commencement work Sept[ember] was deliberately designed foil them. This adds diplomatic tension to basic polit[ical] conflict between us, them, with respect ways using Jordan water. Whole business about water mills, Arab lands, military advantage and interpretation this or that art[icle] armistice agreement of no interest to USA whatever except as impediments our project in interest theirs. This explains strange and futile atmosphere Ben[nike]'s talks with you[5] with his mysterious silences and Vigier's nonparticipation in what he knew to be mere smoke-screen discussion. It also explains their constant query whether or not our present work creates any irrevocable facts meaning facts inconsistent with their own water plan. None of this has been given us by them but is my own reconstruction of many elements public and private which have picked up last few days. This version opens up many complic[ations] and possibilities. *Machmed* has ignored fact that almost every argument invoked by Ben[nike] against our scheme applies *kal vachomer* [all the more so] to theirs which involves canal diggings, diversions, and thorough transformation geographical facts in D[emilitarized] Z[one] with additional fact that whereas our scheme lacks Syrian agreement American scheme lacks agreement either side. Shall not fail of course utilize this fully in improving our position *Moabit* [Security Council] discussion.

Separate question is what we do draw *Machmed's* attention complicated results their fantastic diplomacy and troubles which they have invited by not associating ourselves their thinking.

Yesterday afternoon took bull by horns, gave Murphy this reconstruction expressing it as my personal impression. Ludlow and Waller showed utmost alarm and hastily brought discussion to close saying matter now before *Moabit*. We making strenuous attempts this morning get high-grade pressmen leak this version if possible as their own guess if not then as impression created in Israel circles by strange *Machmed* and UN gyration. Please cable your views and reactions.

Eban

3. ראה מס' 370, הערה 3.
4. ראה מס' 436 והערה 2 שם.
5. ראה מס' 397 ו־429.

453

מ. שרת אל נציגויות ישראל בחוץ-לארץ
M. Sharett to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2319/4

ירושלים, 20 באוקטובר 1953

בשיחות ולעיתונות כלפי הטענות שנשמעו ושיכולות להישמע מדוע לא גילינו ולא הענשנו מבצעי התגמול בקיביה[1] יש לדחות נמרצות כל מחשבת כסל כי כדבר הזה ייתכן בארץ הנתונה במצור, מוקפת אויבים, כשהיא כולה צירוף אזורי ספר, חייה תמיד תלויים מנגד והיא עושה מאמצים נואשים להמשיך בפיתוח, מיישבת אנשים, נשים וטף במרכזי הסכנה וקוראת בוקר בוקר על קציר הדמים של ליל אמש. כל ניסיון לעשות אלה שפרצו גדר במעשה נקם שעירים לעזאזל ייתקל בזעם העם כולו אשר עם כל הזדעזעותו מההרג הרב לא יתן להרים יד על בניו העומדים ראשונים מול אימת הרצח יומם ולילה בשם העם ולמענו. אשר לתביעת הבריטים כי נשלם פיצויים בעד חיים ורכוש הרינו מוכנים בתנאי של הדדיות, היינו אם ישיגו מירדן התחייבות כזו כלפי כל החבלות, הגניבות והרציחות שביצעו.

שרת

454

הערת-עורך
Editorial Note

הודעת דאלס במסיבת עיתונאים על עיכוב המענק לישראל
20 באוקטובר 1953

במסיבת עיתונאים ב-20 באוקטובר אישר דאלס רשמית, בפעם הראשונה, את עובדת עיכוב המענק לישראל (ראה מס' 389). בתשובה לשאלה אמר:

"We are continuing, as I understand it, our so called technical cooperation aid. As far as the allocation of funds is concerned out of the amount which was made available by the last Mutual Security Act there has been no allocation, as yet, to Israel, and we have deferred making that in view of the problems which exist in that area between the United Nations and Israel. The deferment of allocation was made at the time of the decision of General Bennike with reference to the water development of the Jordan. It was not based upon the more recent incidents.

453
1. ראה הודעת ארצות-הברית בעניין זה במס' 451, הערה 2.

על נימוקי העיכוב הוסיף ואמר: "It was deferred because it seemed to us that the State of Israel should respect General Bennike's decision, and as long as the State of Israel was acting in defiance of that decision it was questionable at least as to whether we should make the allocation..." (FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1369–71).
הודעת דאלס נמסרה רשמית לשגרירות ישראל בוואשינגטון. השווה נוסח ההודעה במברק מהשגרירות אל משרד החוץ, מס' 1009, 20.10.1953, 130.20/2486/1; וראה גם מברק נוסף של השגרירות, מס' W566, 21.10.1953, 130.09/2310/4.

455

ש. דיבון אל מחלקת מערב אירופה
Sh. Divon to the Western Europe Division

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2345/2

פאריס, 20 באוקטובר 1953

מידי

נפגשתי עם לורן הממלא מקום דה־קורסל ומאייר בהיעדרם מפאריס. דרשתי שהצרפתים יעמדו על כך שהדיון במועביט [מועצת־הביטחון] לא יצטמצם במקרה קיביה אלא יקיף פרשת יחסי ישראל–ירדן. מדבריו:

(1) מסכים לעמדתנו וימליץ שתישלחנה הוראות ברוח זו להופנו.

(2) כשדנו בוועידת השלושה[1] בעניין קיביה הטיח דאלס דברים כלפי ישראל וטען שלמרות שיחותיו עם אבן קרה מה שקרה.

(3) אידן היה תוקפני מאוד. בידו התרגש פחות מכולם.

(4) במברקים מבירות ערב מדובר על מתיחות אנטי־ישראלית רבה, אך אין הצרפתים חוששים להתלקחות פעולות איבה עקב חששות הערבים וחוסר ליכודם.

(5) ציין חשיבות המאמר הראשי בלה־מונד המקיף הבעיה תוך הבנת קשייה של ישראל.

אראה מחר דה־מרג'רי.[2] (לא הודעתי לאבן.)

דיבון

455
1. ועידת שלושת שרי החוץ של מעצמות המערב שהתכנסה במחצית אוקטובר בלונדון כדי לדון בבעיות הבינלאומיות שעמדו על הפרק.
2. השווה מס' 472.

456

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן 66
נוסח נכנס: 130.09/2331/2

ניו יורק, 20 באוקטובר 1953

שלך 258.[1] כינסתי את היהודים. התלהבותם ומסירותם המחודשת מאירות את האופק שכולו קודר מרוב הבחינות האחרות. בשבוע זה תהיינה שיחות פרוסקאואר–דאלס, סילבר–אייזנהאואר, בלוישטיין–ביירוד, נוסף על המשך השיחות הרשמיות ופעולה עיתונאית כבירה. העיתונות בכללה מאופקת ורחבת־לב למופת. מאידך כל מנהיג יהודי וידיד נוצרי עורך אתי בנפרד ובחשאי חשבון חמור וזועם לגבי מעשה קיביה הן מבחינת אופיו המוסרי של המעשה והן מבחינת תבונתו הבינלאומית והשפעתו האפשרית על ביטחון המדינה ומעמדה. סילבר בעיקר מחמיר בביקורתו.

מאידך עומדים אנו כאן בפני רגע העשוי לבשר מפנה דווקא משום מרירותו הגדושה. ביירוד אמר היום לבלוישטיין שהוא נוטה לחשוב כי מוטב לא לקבל החלטה במועביט [מועצת־הביטחון] כי אם להביע את דעות או"ם בצורה של נאומים. למראית עין זוהי השקפה חיובית אך התברר במרוצת השיחה שביירוד דואג את הדאגה הערבית שמא כל החלטה שתתקבל תהיה בהכרח מכוונת בעיקר לקראת משא־ומתן ישיר לשלום וכו׳ ומכאן צפויה מערכה קשה דווקא בין המערב והערבים שגם גינוי ישראל לא ימתיק אותה לחך הערבים. הודעת דאלס[2] פתחה את ארובות השמים והזעם היהודי מתחיל לזרום.

ברצוני לומר שגם אם תסתיים הפרשה אחר מבחנים קשים בלתי נמנעים באיזו שהיא התקדמות לא אשנה דעתי לגבי האיוולת של המעשה ואין מנוס מעריכת חשבון חמור לגבי אובדן זה של רסן העניינים. לשון אחרת גם אם נצא חיים מהבית הבוער לא יהיה בזה משום זיכוי אלה שהדליקו את המדורה שלא במועד.

אבן

456

1. שרת הבריק לאבן: "מקדם בברכה את רוח הקרב שבמברקיך האחרונים. אין לנו ברירה אלה להשיב מלחמה שערה ולהילחם בעוז. מי יודע אם לא ייצא מעז מתוק". [19].10.1953, 130.09/2339/1.
2. ראה מס׳ 454 (הערת־עורך).

457

איגרת מאת א. אבן אל נשיא מועצת־הביטחון (ניו יורק)

Note from A. Eban to the President of the Security Council (New York)

Copy: 93.03/3011/11 :העתק

New York, 20 October 1953

Sir,

The Security Council has inscribed on its agenda an item relating to compliance with and enforcement of the General Armistice Agreements between Israel and four neighbouring States. In connection with that item, the Government of Israel desires to present the following complaint: "Complaint by Israel on Violations by Arab States of the General Armistice Agreements and of Security Council Resolutions relating thereto in a manner inconsistent with their obligations under the Charter of the United Nations."

1. Continuous violations by Jordan of:

(a) Articles III and IV of the General Armistice Agreement by attacks of regular and irregular Jordan armed forces against civilians in Israel; by brutal assaults of raiders from Jordan territory on lives and property in Israel; and by failure of the Government of Jordan to adopt and enforce effective measures against such acts of violence, thus endangering the security of the border area; and

(b) Article VIII of the General Armistice Agreement by preventing the implementation of the aforesaid article.

2. Concerted and continuous efforts by Arab States to maintain a state of tension and undermine the security of the area by:

(a) Asserting the existence of a state of war and exercising belligerency against Israel, in particular the conduct of illicit economic warfare and the maintenance of blockade measures;

(b) Warlike propaganda and threats against the territorial integrity and political independence of Israel, and

(c) Refusal of the Arab States to seek agreement by negotiation for effecting a transition from the present armistice to peace,

such policies and practices being in violation of the specific provisions of the General Armistice Agreements, resolutions of the Security Council and the principles and purposes of the United Nations.

I am, Sir, Yours sincerely,

Abba Eban
Ambassador and Permanent Representative
of Israel to the United Nations

458

ו. בניקה אל מ. שרת
V. Bennike to M. Sharett

Orig.: 130.02/3688/8 :מקור

Jerusalem, 20 October 1953

Sir,

I have the honour, as requested by Your Excellency in the last paragraph of your letter dated 24 September 1953,[1] to forward my comments on the considerations you have set forth in relation with my decision of 23 September.[2] In our meeting, on 28 September,[3] you had suggested that these comments should be delayed while we would continue to look together for a solution. At the end of our meeting, on 15 October,[4] we agreed that the matter might be pursued in the Security Council after I had submitted my report. I am accordingly forwarding my comments to-day. I intend to annex them to my report to the Security Council, together with my decision and your letter of 24 September.

Each of the following paragraphs contains my comments on the corresponding paragraphs of your letter of 24 September.

2. You have stated that the substance of my views and their underlying assumptions appeared to be "at marked variance with the position so far maintained by the competent organs of the United Nations as regards works of this nature in the Demilitarized Zone". I have studied the relevant decisions and statements by the competent organs of the United Nations since 1949, when the General Armistice Agreement between Israel and Syria was negotiated, and I think that my position with regard to the present Israel canal project is consistent with them. As you have mentioned, I have referred in my decision to a document which both Parties to the General Armistice Agreement have agreed to consider as authoritative, viz: the Acting Mediator's comment on Article V, the text of which was incorporated in the Security Council resolution of 18 May 1951 (S/2157).[5] You yourself have referred to another text, viz., a paragraph in the Acting Mediator's letter of 26 June 1949, addressed to the Government of Israel, in which Dr. Ralph Bunche stated: "I may also assure both Parties that the United Nations, through the Chairman of the proposed Israeli-Syrian Mixed Armistice Commission, will also ensure that the demilitarized zone will not be a

458

1. ראה מס' 387.
2. ראה מס' 381 (נספח).
3. ראה מס' 397.
4. ראה מס' 429.
5. ראה כרך 6, הערת־עורך, עמ' 327–329.

vacuum or wasteland, and that normal civilian life under normal civilian administration and policing will be operative in the zone." The same paragraph is contained in the Acting Mediator's letter, also dated 26 June 1949, addressed to the Syrian Government. The assurance thus given by the Acting Mediator to both Parties with regard to normal civilian life confirms the provisions of the General Armistice Agreement and his authoritative comment on Article V.

After visiting the area and studying the present Israeli project in the light of the explanations given to me, I have found not only that there has already been some interference with normal civilian life, but also that the completion of the project, by deriving from the flow of the Jordan in the Demilitarized Zone the water necessary to generate electric power of 24,000 kilowatts, was likely to bring about greater disturbances unless definite obligations were entered into with a view to avoiding them. In the absence of such obligations, some Arab lands, which for many years have depended on the water of the Jordan for irrigation, might become, in the Acting Mediator's words, "a vacuum or wasteland".

3. I have noted your statement that "under the Israel-Syrian General Armistice Agreement, the sole concern of United Nations representatives throughout has been to ensure that in the course of the execution of development projects, established private rights in the Zone should be adequately protected". As indicated in the previous paragraph of this letter, I have taken into account the obligation to ensure such protection. I do not, however, agree that under the General Armistice Agreement, protection of established private rights in the Zone has been "the sole concern of United Nations representatives throughout". A study of the decisions taken in connection with the Huleh drainage scheme, to which you have referred in paragraph 4 of your letter, will, I think, support my opinion.

4. I shall recall in this connection that at a meeting of the Israel-Syrian Mixed Armistice Commission held on 21 February 1951, one month after the execution of the Huleh drainage scheme had started, the two Parties agreed to seek the opinion of my predecessor, General W.E. Riley, on the question whether the execution of the scheme would give Israel a military advantage. After studying the terrain along the demarcation line and east of the international border between Syria and Palestine in the vicinity of the Huleh marshes, General Riley concluded that in draining Lake Huleh, the Israelis would not enjoy any military advantages not equally applicable to the Syrians (Document S/2049, Part IV, paragraph 3). The question of the military advantages which the execution of the scheme might give to Israel was thus settled in the negative, following an agreed procedure between the Parties (request addressed to the Chief of Staff). The absence of an agreed procedure in the case of the present Israeli project, which would considerably alter the flow of the Jordan in the Demilitarized Zone, does not, in my view, relieve the Chairman of the Mixed Armistice Commission of the responsibility of

considering the military consequences of such a project in the light of the provisions of the General Armistice Agreement.

As regards protection of established private rights, Your Excellency has quoted excerpts from a reply made by my predecessor to one of the questions put to him during the meeting of the Security Council held on 2 May 1951. The question was: "Would you consider the question of the rights involved in the concession of the Palestine Land Development Company to be a question which might fall within the jurisdiction of the Mixed Armistice Commission?" General W.E. Riley's answer was: "Only where it involves land within the demilitarized zone which is the property of Arab refugees. That is the only part of the concession with which we have anything to do... etc". That answer concerning work already begun or projected by the Palestine Land Development Company in the Demilitarized Zone, should, it seems, be considered in its context: at that time the question of a possible military advantage had already been disposed of, and as regards the protection of normal civilian life, it appeared that only some seven or eight acres of land owned by Arabs in the Demilitarized Zone would be affected. Similarly, I can state today that the question of the rights involved in the concession granted by the High Commissioner for Palestine to the Palestine Electric Corporation Limited on 5 March 1926 does not fall within the jurisdiction of the Mixed Armistice Commission or its Chairman, but that I am only concerned with the implementation of Article V of the General Armistice Agreement. The provisions of Article V include the protection of the rights of Arab owners whose lands should not be worked upon, flooded or deprived of water without their consent, and also the protection of acquired rights to the water of the river Jordan which flows in the Demilitarized Zone and which has been used up to now for irrigating lands, watering cattle, or operating mills.

As regards this question of the waters of the Jordan, there is between the Huleh drainage scheme and the present canal project, a considerable difference. The execution of the Huleh drainage scheme has not diminished the quantity of water flowing in the bed of the Jordan in the Demilitarized Zone, nor caused damage to irrigated lands – except temporarily. (I have referred in paragraph 8 (d) of my decision of 23 September 1953 to the temporary damage caused in October 1951 and April 1952 by the operation of checking gates.) The construction of the projected canal would, on the other hand, alter the flow of the Jordan permanently and, unless definite obligations were entered into, it would, in all likelihood, adversely affect, particularly during the dry season, the life of the people depending on the waters of the river. In the case of the Huleh, my predecessor states, at the end of the passage you have quoted: "I am only involved in the normal restoration of life within the Demilitarized Zone which affects the thirty, forty or fifty Arabs that own the approximately seven or eight acres of land within the Demilitarized Zone." The present canal project, the execution of which

would result in considerably lowering the waters of the Jordan, affects many more Arabs and many more acres of land.

5. As indicated in the preceding paragraph, the rights of the Palestine Electric Corporation or the other private rights within the Demilitarized Zone to which you have referred are not in question. What is in question is the right to start work in the Demilitarized Zone in connection with the present canal project, when the present provisions of the General Armistice Agreement are in force. As stated in the first paragraph of the Acting Mediator's authoritative comment: "Civil administration, including policing, will be on a local basis, without raising general questions of administration, jurisdiction, citizenship and sovereignty".

You state that "full care has been taken to ensure that the work should in no way impinge upon any private Arab land in the area, nor curtail the use of water for irrigation by landowners and cultivators within the Demilitarized Zone" and that "in these circumstances it was but natural that the Chairman of the Israel-Syrian Mixed Armistice Commission, when informed of the commencement of the project on 2 September 1953, should have expressed his concurrence with it." The Acting Chairman (there was at that time no Chairman designated by me in conformity with Article VII, paragraph 1, of the Armistice Agreement, and I had not yet returned from New York) was informed of the commencement of the project on 2 September, when the work had already started. After another conversation, on 3 September, he received a letter from the Senior Israeli Delegate, dated 4 September, which reads: "Following our meetings on 2 and 3 September 1953, I would like to confirm in writing the following: Chairman concurs with the Northern Irrigation Project which started on 2 September 1953, as outlined to him during the above meetings, it being understood that no digging will be effected on Arab-owned land, unless an arrangement is reached between the Project Authority and the landowners." The Acting Chairman asked for more data about the project and was shown on 7 September the proposed route of the canal. On 9 September he sent to the Senior Israeli Delegate the following note: "In answer to your letter dated 4 September 1953, I wish to inform you that due to the importance of this so-called 'Northern Irrigation Project' and to the fact that I am only Acting Chairman, I put the whole matter in the hands of the Chief of Staff..." It does not result from the above that the necessary concurrence was expressed with regard to the canal project. The letter from the Senior Israeli Delegate dated 4 September, following the conversations on 2 and 3 September, when the "Northern Irrigation Project" was outlined to the Acting Chairman, cannot replace formal concurrence expressed after a study of the plan and its consequence. As Chairman of the Mixed Armistice Commission, I have had to undertake such a study and, in connection with it, I have, as you indicate, raised points for clarification, while reserving my conclusions as to the legitimacy or illegitimacy of the project until I had examined the matter under its various aspects.

6. I agree with your statement that my conclusions are based on the examination of the three points you have summarized in your paragraph 6. I should like to add in this connection that they are based on no other consideration. There are in your letter two passages (last sub-paragraph 5, and second sentence of paragraph 9) which seem to imply that my conclusions may have been influenced by "open threats of the Syrian Government". I should like to repeat here the assurance already given to you that no kind of threats have influenced or will influence my decisions as Chief of Staff or as Chairman of a Mixed Armistice Commission. You have accepted my assurance "without reserve" and it is no longer necessary for me to deal with the matter.

7. I shall now submit my comments on the observations contained in sub-paragraphs 7 (a) to 7 (f) of your letter.

(a) and (b): I had indicated in paragraph 7 (a) of my decision that "the moot point whether work in connection with the canal project had been started on Arab-owned lands on the West bank of the Jordan would have to be investigated and that United Nations observers would study land titles in the possession of Arabs and in the Land Office in Safad. United Nations observers would also investigate the question of the ownership of the island which, near the site of the work, divides the river Jordan into a right and a left branch. United Nations observers had reported that, as a result of the construction of a dyke across the right branch the island had been partially flooded. In paragraph 7 (a) of your letter you have recalled Israeli representatives' assurances that "the project has not so far involved, nor will it involve in the future, the use of Arab-owned land in the Demilitarized Zone, and that it has not otherwise affected, nor will it in the future affect, such land." You have also stated that my representatives would receive the full cooperation of the Israeli authorities in their examination of the files of the relevant Land Registry Office. The results of the examination may be summarized as follows: the island, whose shape and size are variable (it was, when I saw it, approximately twenty times the size mentioned by Your Excellency) does not appear on the Safad land map or land books and the Arab refugees who claim ownership have produced no titles. It had, on the other hand, been proved that they own four plots of land (nearly 20 dunams altogether) which are located on the right bank of the Jordan, where it bends and flows in an East-West direction (around MR. 208.950 – 267.600). It is between that part of the right bank and the island that the Israeli engineers have constructed the dyke necessary to start the canal project. According to the assurances by Israeli representatives, to which you have referred, such Arab land should have been neither "used" nor "otherwise affected" and it should in the future neither be used nor affected. It has however been used: Israeli workmen have crossed it to build the dyke in the western branch of the river, their power shovels, placed in the river bed and also on Arab land, have piled up boulders and soil on it (these have been to date removed to a large

extent); heavy machinery has overturned the ground; trees have been felled; Israeli police guarding the site have used an old Arab mill as a bivouac.

(c): When, on 14 September, I visited the east bank of the Jordan, I was shown two Arab mills which had ceased working and an Arab land which had ceased being irrigated. I mentioned in paragraph 7 (b) of my decision that the explanation given, viz. "that lack of water resulted from Israeli work in the bed of the river, appeared to me, after a rapid investigation, plausible". In paragraph 7 (c) of your letter you state that the two mills shown to me on 14 September as having ceased to work owing to lack of water "have actually not been in operation for years and that, moreover, the canal leading to these mills branches off from the Jordan *north* of the point from which the contested new canal is being dug, so that the digging of the canal and the diversion of water into it could have no possible effect upon these two mills." As I had indicated, my investigation on 14 September had been "rapid" and I had accepted the explanation given to me as merely "plausible". I am now in a position to comment both on my statement and on your observations concerning it. Your observations are correct with regard to one of the two mills, viz. the one which I did not enter on 14 September but saw from a short distance. (It is moreover quite possible that I misunderstood what was said to me about this mill.) On the other hand, the other mill, Tahunat Najmat es Subh, has been in operation this season. When I visited it, I found that the canal leading to it did not contain enough water for its operation. United Nations observers have confirmed that the water level had fallen to 1/3 of its former level following the destruction of the dyke which had been built in the river bed to divert water into the canal. In digging out the bed of the river and constructing the new dyke across its western branch, Israeli workmen destroyed the dyke constructed by the owner of the mill. They have at the same time deprived of water the irrigated plot of land to which I have referred.

(d): The question of definite assurances by the Israel Government "that the volume of Jordan water now used by Arab landowners or cultivators for irrigation purposes will remain available in the future" is one of the questions which, in my view, should have been discussed before starting work on the new project. After the explanations given by Israeli officers and engineers, I am convinced that unless definite obligations are entered into to protect existing water rights, the project to derive from the Jordan enough water to generate electric power of 24,000 kilowatts, would leave the present river bed with very little, if any water, during the dry seson, when the lands would be most in need of irrigation. This can be substantiated by the following figures supplied by Israeli engineers: in the rainy season the flow of the Jordan in this area is 36 cubic meters per second; it falls to 8 cubic meters per second in September and 7 cubic meters in October.

(e): I agree that respect for the demilitarization provisions relating to the Zone is essential so long as they exist. However, the value of the

Demilitarized Zone as a buffer zone would be different if one Party controlled the flow of the Jordan in the Zone by means of a canal. I have only considered the question of the altered military value of the flow of the Jordan in the Demilitarized Zone, resulting from the construction of such a canal. You have considered another question, that of the military value of the canal in which the water derived from the river would flow. The canal, in your opinion, would only constitute an obstacle for a party bent upon aggression. You add that "for its part, the Government of Israel has consistently abjured aggression. Were it nursing aggressive designs, it would be thwarting its own purpose" by digging the canal. From a purely technical point of view, it is not quite clear to me how the Government of Israel "were it nursing aggressive designs, would be thwarting its own purpose" by digging, in an area not affected by the demilitarization provisions of Article V, a canal running parallel to the Jordan river bed. From a purely military point of view, the existence of such a canal would permit the Party controlling it to economize its forces in the area and increase them elsewhere.

(f): I have noted your interpretation of Article II, paragraph 1, of the Armistice Agreement which reads as follows: "The principle that no military or political advantage should be gained under the truce ordered by the Security Council is recognized." Another interpretation seems to have been accepted in February 1951, when, as reported to the Security Council by General W.E. Riley (S/2049, Part IV, paragraph 2), "both delegations agreed mutually to seek the opinion of the United Nations Chief of Staff on the question as to whether the work undertaken by the Israeli authorities (the drainage of the Huleh marshes) constituted a contravention of Article II (military advantage) of the General Armistice Agreement". However, I have not in my decision referred to Article II, paragraph 1, and such reference was not, in my opinion, necessary. Lake Huleh and the Huleh marshes are outside the Demilitarized Zone, while the Jordan, between Lake Huleh and Lake Tiberias, flows in the Zone. As Chairman of the Mixed Armistice Commission, entrusted with special responsibilities in the Demilitarized Zone under Article V, 5 (c), of the General Armistice Agreement, I have considered the military aspect of the diversion of a considerable quantity of water from the present river bed with reference to the provisions of Article V.

8. With regard to the question of Buteiha Farm, you state that "the decisive consideration here is that the Armistice Agreement provides for the restoration of civilian life – and by implication for the protection of private rights – only within the Demilitarized Zone, and not outside it, either in Syria or in Israel". I agree with this statement. It implies that Arab private rights, including Syrian property in the Demilitarized Zone and existing water rights for such property, shall be protected. This settles the question of the water rights of the owners of Buteiha Farm in so far as their property in the Demilitarized Zone is concerned. There remains the question of the irrigation

of the lands of Buteiha Farm in Syria. The following provision in the Franco-British Agreement respecting the boundary line between Syria and Palestine (7 March 1923) refers to Syrian water rights as follows: "Any existing rights over the use of the waters of the Jordan by the inhabitants of Syria shall be maintained unimpaired." This is the basis of the Syrian contention that they have water rights outside the Demilitarized Zone not depending on what, in your opinion, "was an *ex-gratia* act" on the part of Israel.

In this connection you refer to the operation of the checking gates south of Lake Huleh in April 1952 and you characterize such operation as being "a matter of the internal administration of the Demilitarized Zone and not one of concern to Syria; it was not subject to agreement between Israel and Syria, but was carried out solely with the concurrence of the Chairman of the Mixed Armistice Commission." Allow me to quote in this connection the following passages from General Riley's report to the Security Council, dated 30 October 1952 (S/2833, paragraphs 59 and 60):

"59. The work of the Palestine Land Development Company has continued throughout the period covered. As reported in document S/2389, paragraph 22, a test, in October 1951, of the checking-gates of the Jordan River just south of Lake Huleh showed that a reduction in the flow of the Jordan sufficient to permit the operation of equipment in the river bed would result in a considerable loss of water in the irrigation system of Buteiha Farm which lies in Syrian territory, East of the Jordan River and immediately North-East of Lake Tiberias. On 22 January 1952, the Chairman reached an agreement with both parties whereby the checking-gates could be operated for a period of about three weeks in order to effect emergency repairs to the Banat Yacoub Bridge. On 9 April 1952, emergency repairs to the bridge having been effected, and in view of strong representations on the part of the owners of Buteiha Farm, the Chairman withdrew his concurrence to further use of the checking-gates until another agreement should be reached by the two parties. Use of the checking-gates, except in minor instances and for very short periods, has been discontinued.

"60. In a further effort to arrange for the operation of the checking-gates, a conference was held between representatives of the Palestine Land Development Company and the owners of Buteiha Farm, the delegations to the Mixed Armistice Commission of both parties and the Chairman. At this conference, the farm owners pointed out that the estimated value of the 1952 crop was approximately US $750,000 and that about 18,000 dunams of land would be under irrigation during the season. Loss of irrigation water in Buteiha Farm would result in a serious financial loss to the farm owners, and indirectly, to the Syrian Government. The owners of Buteiha Farm, with the concurrence of the Senior Syrian Delegate, offered to agree to controlled use of the checking-gates if prompt payment for resulting damage was made by Israel. This offer was not accepted."

9. You have summarized in paragraph 9 of your letter the reasons why you have refused to comply with the request contained in paragraph 9 of my decision, that the Israel authority which started work in the Demilitarized Zone on 2 September be instructed "to cease working in the Zone so long as an agreement is not arranged". The comments contained in the preceding paragraphs of this letter explain why my request was made.

10. I welcome the statement that "it remains the firm policy of the Government of Israel to adhere strictly to its obligations under the Armistice Agreement". You refer at the same time to your Government's conception of the powers and functions of the Chairman of the Mixed Armistice Commission under the terms of the Armistice Agreement. You quote, in this connection, a passage from the Israel representative's statement at the 547th meeting of the Security Council on 18 May 1951. I quite agree that, as stated by Ambassador A. Eban, "if either party had not wished the Chairman to have certain functions, then he would not have had them". I am sure, however, that this cannot be taken to imply that it remains for either Party to decide whether the Chairman acts in conformity or not with the functions conferred upon him by both Parties. That would mean anarchy in the Demilitarized Zone, in which both Parties have agreed to confer special powers upon the Chairman under the provisions of Article V of the Armistice Agreement. If there is a difference on the interpretation of these provisions, the two Parties have provided a remedy. Article V is not one of the Articles which the Mixed Armistice Commission may not interpret, since Article VII, paragraph 8, reads as follows:

"8. Where interpretation of the meaning of a particular provision of this Agreement, other than the preamble and Articles I and II, is at issue, the Commission's interpretation shall prevail. The Commission, in its discretion and as the need arises, may from time to time recommend to the Parties modifications in the provisions of this Agreement."

With regard to the idea, ruled out by your representative, that the Chairman of the Mixed Armistice Commission should operate by "mandatory requests" directed to the very governments which have defined his functions, I should like to point out that the Chairman has been operating by "requests" in the past and that, apart from the objection raised by your representative in the passage you have quoted, there has been neither on the Israeli side nor on the Syrian side any objection in principle to such procedure. My predecessor, in his reports to the Security Council, has mentioned that such requests have been made from time to time. I shall give only two instances, which refer to the period following Ambassador A. Eban's statement. On 7 August 1951, General Riley wrote a letter to Your Excellency which is reproduced in his report to the Security Council dated 16 August 1951 (S/2300, paragraph 7). At that time, the Palestine Land Development Company, in the course of the execution of the Huleh drainage scheme, was contemplating to employ a survey team on the East bank of the Jordan, south of Lake Huleh, and to

emplace between the two banks a dam which, according to information received, would stop the flow of the river between Lake Huleh and Lake Tiberias about 5 days a week for a considerable period of time. The last paragraph of the letter which my predecessor wrote in this connection to Your Excellency reads as follows:

"Therefore, in view of the responsibility given to the Chairman of the Mixed Armistice Commission by Article V of the General Armistice Agreement and in accordance with instructions contained in the Security Council resolution S/2157 dated 18 May 1951 which authorizes the Chief of Staff 'to take such measures to restore peace in the area and to make such representation to the Governments of Israel and Syria as he may deem necessary' and further in view of the consultations on outstanding problems envisaged in Mr. Eban's letter to me of 4 August 1951, I urge strongly that the Palestine Land Development Company be restrained from dispatching a survey team to the east bank of the Jordan and from proceeding with the proposed emplacing of the dam across the Jordan."

There was, it seems no objection to his issuing such request. It was apparently complied with, since the following paragraph of his report (paragraph 8) states: "I have just been informed that the Palestine Land Development Company has submitted a project which, it is claimed, can be carried out without encroaching on the east bank of the Jordan and interfering with normal irrigation."

I will give another instance, that of the test of the checking gates south of Lake Huleh, on 8 and 9 October 1951. In this connection, General Riley has reported to the Security Council as follows (paragraph 22 of his report dated 6 November 1951 [S/2389]):

"The water loss in the irrigation system of Buteiha Farm (in Syrian territory) was estimated by United Nations Observers to have been as much as 70 per cent. The test was terminated and the project to reduce the flow of water by means of the checking gate abandoned. It is a matter of satisfaction that, in this case, requests to cease the operations made by the Chairman were immediately complied with."

11. The above are the comments you had requested on the considerations you have set forth. I apologize for their length. I have, however, thought it necessary to explain as fully as possible the motives of my decision, especially in view of the fact that the issue has been submitted to the Security Council.

Yours sincerely,

V. Bennike
Major General Vagn Bennike
Chief of Staff

459

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן TA971
נוסח נכנס: 130.09/2331/2

ניו יורק, 21 באוקטובר 1953

רציפות העבודה הסיחה דעתי מדיווח המסיבה אצל וישינסקי שהשתתפו בה נשיאת העצרת ושבעת סגני הנשיאה.[1] וישינסקי, מאליק וזרובין גילו לי לבביות עמוקה וכטוב לבם בוודקה שוחחו על מצבנו. גילו אדישות מתלוצצת לבעיית הצפון ושאלו בבדיחה על החשמל התוקפני שלנו שבא בעקבות הביצות התוקפניות. וישינסקי אמר שמועביט [מועצת־הביטחון] מוכנה לדיון בכל עניין שבעולם פרט לעניין הביטחון שלמענו נבראה. כל עמיתיו הסובייטים התגלגלו בצחוק מאוחד ומופרז והמימרה השנונה תורגמה לאנגלית, צרפתית, ספרדית. מעשה קיביה טרם היה בארץ באותו לילה. לא אשתומם אם יגלו נטייה לצדד עם הערבים בעניין סכסוכי הגבולות ואתנו בעניין הצפון אך בלי להצביע לא בזה ולא בזה ולחפש אפשרויות של דקירה במערב.

אבן

460

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2331/2

ניו יורק, 21 באוקטובר 1953

(א) מסכים בהחלט שאין להפסיק העבודה בנסיבות שתתפרשנה כהיענות ללחץ המענק.[1] כניעה כזאת תהיה לנו לבושה וכלימה בעוד שהתחשבות במועביט [מועצת־הביטחון] היא על־כל־פנים שיקול מכובד וגאה.

459

1. ראה מס' 376, הערה 1.

460

1. אבן משיב על מברק של שרת שבו כתב כי "הודעת דאלס על עיכוב המענק מוכרחה לשמש מעצור נוסף לנסיגה בעניין הפסקת העבודה" בגשר בנות יעקב. (מברק TNW262, 21.10.1953, 130.09/2339/1.) ראה הודעת דאלס במס' 454 (הערת־עורך).

(ב) היום התקיף האלי, המועמד לראשות העירייה בניו יורק, את דאלס והזמין את היריב הרפובליקני[2] שהוא יהודי מאנשי שלומנו להזדהות אתו בביקורת זו.
(ג) שוחחתי עם ברנהרד ברוך שגילה בפעם הראשונה שביב של חמימות יהודית והבטיח לדבר עם מישהו חשוב מאוד אך לא פירש.
(ד) המאבק האומלל של מחמד [מחלקת המדינה] על נפש תכנית המים שלה[3] מעביר אותה על דעתה ונמשך מסע של סילוף המזכיר המפלצת של עלייה קומוניסטית באביב 1948. אנו יורים חצינו בהבלגה אך בדייקנות.
אבן

461

מ. שרת אל סר פרנסיס אוואנס (תל אביב)
M. Sharett to Sir Francis Evans (Tel Aviv)

Copy: 130.02/2440/1 :העתק

Jerusalem, 21 October 1953

Sir,

I have the honour to acknowledge the receipt of your communication of 16 October 1953,[1] the terms of which I find it impossible to accept.

2. The real nature of the attack on the Arab village of Kibya and the feelings of the Government of Israel on the subject have been fully set forth in the Prime Minister's broadcast, of which the English translation is attached for your information.[2]

3. With all its deep regret at the loss of innocent lives in Kibya, the Government of Israel must emphatically reject the attempt to tear this grave incident out of its context and to ignore, or at least minimise, the fact that it has come about as a sequel to a long series of murderous attacks perpetrated by armed bands from Jordan against peaceful inhabitants of Israel, which had proceeded unchecked and progressively undermined the sense of order and security in the border zone.

4. I cannot regard as valid the assumption implicit in your letter concerning the restricted nature of the responsibility which in the present situation devolves upon Great Britain in her capacity as Jordan's ally. That responsibility cannot internationally be limited only to the duty of coming to Jordan's assistance if Jordan territory is attacked. It is our conviction that just

2. הרולד ריגלמן (Harold Riegelman).
3. ראה מס' 452 והערה 2 שם.

461
1. ראה מס' 433.
2. ראה מס' 449 (הערת־עורך).

because of this obligation Her Majesty's Government is bound to use every means in its power to persuade the Jordan Government to stop once and for all the provocative armed incursions into Israel from the Jordan side of the frontier. The fact that the regular army of the Jordan Kingdom, called the Arab Legion, is a force subsidised by the British Exchequer and commanded by British officers enhances Britain's responsibility in this regard and gives her an effective chance of prevailing upon Jordan to bring the situation under control – a chance which, judging by the course of events, has not been fully taken.

5. In your letter you question the sincerity of the declarations of Israel's representatives in favour of peace with the neighbouring Arab States and go to the length of describing them as "empty and meaningless". You will appreciate that such imputations of duplicity cannot form the subject of discussion.

6. The refusal of the Arab States to make peace with Israel is in itself a flagrant violation of the United Nations Charter and of Security Council resolutions. Not content with that grave offence, the Jordan Government has tolerated a state of lawlessness and a trail of bloodshed, whereby it has made itself initially responsible for such reprisals as that of Kibya and for their tragic outcome. The Government of Israel cannot conceive that the sense of justice of the Government and the people of the United Kingdom can lead them to condone the practice of one-sided warfare which Jordan seems bent upon pursuing and reserve the sharpness of their condemnation for the convulsive reactions against that criminal course, without extending it to the policy of that party whose persistent negligence has allowed the present situation to arise and develop, and in whose hands it lies to bring it to an end.

I am, Yours faithfully,

462

ד. בן־גוריון אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק)

D. Ben-Gurion to the Israel Delegation to the United Nations (New York)

מברק מוצפן 267
נוסח יוצא: 130.09/2339/1

ירושלים, 22 באוקטובר 1953

בהול

לאבן. לפי ידיעות מהימנות נערך במשך היום הליגיון הערבי כאילו הוא עומד לתפוס את הר הצופים.

תפיסה זו תוכננה עוד לפני כמה שבועות. בזמנו הזהרנו הנציגים האמריקני והבריטי. לפנות ערב הייתה תנועה גדולה של הליגיון מרמאללה ומיריחו אל ירושלים. אם ינסו לתפוס את הר הצופים משערים שהדבר ייעשה בשעה חמש לפנות בוקר שעון ישראל.

כל הצבא הסורי מחוץ לחטיבה אחת הנמצאת על גבול עיראק, קיבל פקודה להיות מוכן במשך חמישה ימים.[1]

בן־גוריון

463

מ. שרת אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
M. Sharett to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2377/1

ירושלים, 23 באוקטובר 1953

תכנית המים של סנו״ת [סוכנות הסעד והתעסוקה של האו״ם לפליטים הערבים] למעשה של מחמד [מחלקת המדינה][1] נלמדה לפרטיה ובזה מסקנות ראשונות כהנחיה לשיחות ולהסברה בעיתונות:

(1) התכנית שוללת מישראל מחצית או מרבית מי הירדן להשקיה בעבר־הירדן וגם בסוריה ובזה סותמת גולל על פיתוח חקלאי רחב בנגב. ישראל הייתה מוכנה לוויתור על חלק ממי הירדן אילו קיבלה פיצוי מהליטני, הזורם לים התיכון ללא תועלת לאיש, אבל התכנית שלכאורה אזורית ומקפת מתעלמת כליל מנהר רב־מים זה.

(2) מסתבר כי תמיכתה הנמרצת של מחמד בהתנגדות בניקה למפעל בנות יעקב עד לעיכוב המענק ולהשמצת ישראל בעיתונות מקורה ברצון לקדם תכנית סנו״ת או לפחות לסלק מעצור מדרכה. תעלת בנות יעקב הנה בשלב ראשון מפעל בפני עצמו להפקת כוח במקום נהריים אך מכוונת לאורך ימים לשמש שלב בתכנית בית נטופה להטיית הירדן נגבה. אין אנו מכריזים כיום על השילוב אבל ארצות־הברית יודעת לאן פנינו מועדות ובנקודה זו שלעת־עתה היא לידיעתכם בלבד צפונה התנגשות חמורה.

(3) ייתכן כי התנגדות בניקה וכל מערכת תירוציו לגבי זכויות קרקע ומים ויתרונות אסטרטגיים אינם אלא מסווה לכוונות מחמד המושכת בחוטים מאחוריו.

462

1. בתשובה על המברק שאל אבן מה תהיה תגובת ישראל אם ינסו לתפוס את הר הצופים, האם ישראל שבה והזהירה את האמריקאים והבריטים בנוגע לחידוש האיום והאם לא רצוי לפנות למועצת־הביטחון (מברק מס׳ 993, 22.10.1953, 130.09/2331/2).

463

1. ראה מס׳ 452 והערה 2 שם.

(4) סכנת תכנית ססו"ת היא כי תשמש תריס בפני הגשמת תכניתנו אנו ותגזור עלינו קיפאון ושיתוק מבלי לקדם כלשהו הסדר מים אזורי משום אי־נכונות מדינות ערב להיות שותפים להסדר עם ישראל ולא עוד אלא לתלות עתידם החקלאי במקורות ובאגמים שבישראל.

(5) הקו שלנו לעת־עתה להוקיע מומי התכנית ולהצהיר כי נעמוד על מלוא זכויותינו וצרכינו אבל לא לשלול התכנית סיטונית ומעיקרא. ראשית שלא תשתמע מזה שלילת הסדר אזורי בכלל ושנית כדי לכבד מדינות ערב בזכות הסירוב הראשון.

שרת

464

ג. רפאל אל מ. שרת
G. Rafael to M. Sharett

מקור: 130.02/2382/22

ניו יורק, י"ג בחשוון תשי"ד
23 באוקטובר 1953

אישי - כמוס

משה היקר,

כבר הברקתי לך תמצית רשמיי הראשונים. במכתב זה אתאר את מהלך העניינים כפי שמצאתיו וכפי שהתפתח בימים אלה:

התופעה הבולטת ביותר כיום היא שישראל מופיעה יום־יום בעמוד הראשון של העיתונים הגדולים ובכותרות בולטות. המצב מזכיר את תקופת 1947/48, אולם לרוע מזלנו מלאה העיתונות ידיעות בלתי ידידותיות. התקלה העיקרית מבחינת הפרסומת הייתה שתיקתנו ומבוכתנו במשך 3–4 ימים לאחר פעולת קיבייה.[1] בזמן זה חדרה להכרת דעת הציבור גרסת הזוועות של הערבים והשתרשה ההכרה כי פעולה זו הנה תוצאת החלטה מחושבת של ממשלת ישראל שבוצעה באמצעות צה"ל וכל הסברותינו שבאו אחרי־כן עדיין לא הצליחו לשכנע.

מאידך, הודאתו של דאלס שדחה שחרור המענק[2] נתקבלה ברגשות מעורבים, כי העם האמריקני אינו רוצה להודות ולהסכים כי סיוע למדינות ידידותיות מהווה מכשיר מדיני. יש לי הרושם כי הפסקת המענק עלולה גם ללכד את הציבור היהודי הרואה במעשה פזיז זה פגיעה במעמדו הוא, בפרט כשמתגלים יותר ויותר תככי מחלקת המדינה שחיזקה את בניקה והדריכה אותו לקראת התנגשות חזיתית עמנו העלולה להתעורר ולארגן בציבור היהודי ובדעת־הקהל הכללית התנגדות למעשה איבה זה.

464
1. ראה מס' 426 (הערת־עורך).
2. ראה מס' 454 (הערת־עורך).

על־כל־פנים, אבא [אבן] והחברים פעילים מאוד להפיח בלב היהודים רוח קרב וכבר ישנם סימנים כי במחמ"ד [מחלקת המדינה] מתחילים להתרשם. תגובת הודעת דובר הממשלה בירושלים כי לא נפשוט יד עשתה רושם חיובי והעידה על גאווה לאומית.

במידה שהחברים כאן היו נתונים להרגשות דיכאון וביקורת, הדבר נבע מעצם המהלומה שנפלה על ראשם כתוצאת המאורעות האחרונים בארץ, ומפני שלא העמדנום מראש על חומרת המצב ותוצאותיו. אבא פעל תחת הרושם המוצדק כי מדיניותנו לשנה זו היא השגת הפוגה מדינית בזירת יחסי ישראל–ערב כאמצעי אפשרי לשיפור המצב וכצורך לייצוב יחסי ישראל–ארצות־הברית. המושב הנוכחי היה הראשון בו לא תפסה בעיית ארץ־ישראל מקום חשוב והצטמצמה לדיון על תכנית ססו"ת [סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם לפליטים הערבים] לפליטים בלבד. והנה, מתרדמת חורף זו נזרקנו באופן פתאומי לקו הראשון של חזית. תהפוכה זו דורשת, כמובן, הסתגלות שכלית ונפשית. אפשר להגיד כי תהליך ההתלבטות הסתיים והחברים יודעים, במלוא הכרתם, כי עלינו לצאת למערכה במישור חדש זה. אוכל לומר לך בביטחון מלא שאבא והחברים יטילו מלוא מרצם, כשרונם ולהטם למאבק שלפנינו.

בערב הגיענו לניו יורק מסרנו, דיין ואני, דו"ח למשלחת על השתלשלות העניינים והשתדלתי לתאר את המצב אובייקטיבית מבלי להיכנס לתחום של עניינים השנויים במחלוקת, וכך הציע לי משה דיין בדרכנו לכאן. אולם הופתעתי, וכמוני החברים, לשמוע שורת הודעות נמרצות מצדו בסקירתו, והריני רושם לפניך לקט מהן:

(א) איש בארץ לא יעיז להרים יד בעד הפסקת העבודה בתעלת הירדן.

(ב) פעולת קיבייה נעשתה בידיעת שר החוץ ולא ידוע לדיין אם שר החוץ התנגד.[3]

(ג) אחרי הפעולה הביע ראש הממשלה את סיפוקו על הצלחתה.

(ד) דעת ראש הממשלה כי סכסוכי הגבולות עלולים להגיע למצב שאין מנוס ממנו אלא במלחמה.

(ה) את עובדת מכתבו של גלאב אל מקלב, באמצעות האו"ם, העלים לחלוטין משומעיו.[4]

(ו) מעשי התגמול עלולים להביא להמשך התפרצויות ליישובינו, דוגמת מעשה כפר יאהוד,[5] וזה יגרור שוב למעשי תגמול מצדנו.

לא רציתי לעורר ויכוח בחוג זה ולכן הסתפקתי רק בהערה קצרה כי שר החוץ הביע התנגדותו לפעולת קיבייה. לא רק אני, אלא גם החברים כאן נדהמו מאופן ותוכן הסקירה.

נלוויתי אתמול אל אבא לסיבוב אצל נציגים במועצת־הביטחון והתרשמתי כי פעולת קיבייה אינה עומדת במרכז דאגתם אלא מצב הביטחון ההולך ומחמיר והעלול לגרום להתלקחות כללית במזרח התיכון. מאידך לא קיבלתי את הרושם כי המעצמות

3. ראה מס' 444 (הערת־עורך) והשווה מ. שרת, יומן אישי, כרך א, עמ' 49־51.
4. ראה מס' 425, הערה 3.
5. ראה מס' 425.

הגדולות מוכנות כבר להסיק את המסקנות מהחמרת המצב וללחוץ על הערבים למלא התחייבויותיהם על־פי חוזי שביתת־הנשק והחלטת או"ם להתקדם מהמצב הקיים לקראת הסדר סופי. הסברנו כי הסתירה היסודית בינינו לבין הערבים היא בזה שאנו מתייחסים לחוזי שביתת־הנשק כשלב בדרך לשלום ואילו הערבים מפרשים אותם כהמשך המלחמה, באמצעים אחרים. הסברתנו זו מצאה אוזן קשבת. גם הסבר הסתירה הקיימת בין הגירוי המתמיד מצד מדינות ערב על־ידי פעולות איבה מטרידות והאפשרות הטמונה בכוחנו להשיב מלחמה שערה שהייתה מפסיקה אחת ולתמיד את האיבה, עשה רושם חזק על שומעינו. לאור סתירה זו אנו מסבירים את גודל ההבלגה שנוקטת ממשלתנו למול הפרובוקציה ההולכת ונשנית. לאמריקנים הוסבר גם כי במידה שבהכרתנו נחלשת ידידותם – נחלשת השפעתם על המצב המביאתנו להרגשת בדידות בתוך עולם עוין בו נצטרך לטפל באמצעינו להבטחת ביטחון המדינה וחיי תושביה.

הערבים מרכזים כל מאמציהם להעמיד את פעולת קיבייה במרכז הסתערותם ומשום כך הביעו הסורים רצונם לדחות, לעת־עתה, את הדיון על תעלת הצפון. אולם, הערבים גם חושדים שמועצת־הביטחון לא תסתפק בדיון על קיבייה ותביע תביעה מחודשת להסדר סופי. מדאיגה אותם הרחבת מסגרת הדיון לפי הקווים המסתמנים בחלק השני של תלונתנו.[6] מניחים כי הדיון במועצת־הביטחון עלול להימשך כשבועיים או שלושה שבועות. אין ברצוני להישאר כאן למשך תקופה ארוכה כל־כך, אך לפני התחלת הדיון במועצת־הביטחון אין ברצוני להעלות את תאריך צאתי מכאן. עוד אבריק לך את התאריך כשהעניינים יתבררו.

לבסוף מלים מספר על תכנית המים האזורית.[7] תגובתכם לא לשבח ולא לקלל מתקבלת מאוד על דעתנו. אדרבא, כדאי לחזור על נכונותנו לשיתוף־פעולה אזורי מבלי להתייחס לפרטי התכנית החדשה. אגב אורחא, מזכירות או"ם, [ו]מחלקת המדינה, מודאג[ו]ת שמא נקפוץ על המציאה ונרים אותה על נס ובזה נחבל בסיכוי קבלתה על־ידי הערבים. אני מקווה כי תעריך כראוי את חשיבות שליחותו של ג'והנסטון[8] שלפי מיטב ידיעתנו נשלח למורת־רוחו של דאלס ומתוך הכרת הנשיא בכישלון מסע מזכיר המדינה במזרח התיכון. חשוב מאוד שנופיע כלפיו כגורם שיש לו תכניות מעשיות להסדר עם השכנים ונגדיר את עמדתנו כלפי הבעיות השנויות במחלוקת בצורה חיובית ולא רק כתגובה שלילית להצעות המרחפות בחלל.

אשמח מאוד לשמוע ממך כיצד התפתחו העניינים הפנימיים.

במיטב הברכות ובתקווה להתראות בקרוב ובברכות מנורית,

שלך,

גדעון רפאל

6. ראה מס' 457.
7. ראה מס' 452 והערה 2 שם, ומס' 463.
8. ראה מס' 436 והערה 2 שם.

465

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. T998 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/2 :נוסח נכנס

New York, 23 October 1953

Byroade came for long talk in strict privacy. We discussed USA and Israel policy in past ten months in terms of frank mutual sympathy. He said at end with great effort that *Mahmed* [State Department] believes it has made mistake on *Mattan* [Grant in Aid] issue[1] but is now involved in prestige deadlock and he has orders get himself off hook. Sec[retar]y [of State] is personally disconcerted at great internal storm.[2] His present intention is issue statement of sympathy with Israeli as well as Arab victims border raids also stressing USA policy is continued support of sovereignty all, repeat all, existing states and necessity peace between them but also uphold UN influence in area. Byroade is instructed seek other means of clarifying that USA has not turned against Israel, such means however not to be such as to evoke passionate storm in Arab world. Have promised exchange ideas with him next week. They are clearly impressed by our public support and determined attempt restore situation. He stated Sec[retar]y's present thinking is that at early meeting *Moabit* [Security Council] "within couple of weeks" *Moabit* will courteously and without prejudice merits issue invite Israel suspend work on project to enable discussion on merits proceed more calmly. USA will then resume aid as soon as stoppage is in effect and *Moabit* discussion will meanwhile proceed.[3] I said could not commit Gov[ernmen]t or self since sensitive prestige and political questions exist on our side as well owing Ben[nike]'s missing previous opportunities but will resume with Byroade over weekend. At end he repeated he is definitely charged with mission to prove to Israel USA policy not as bad as we think. He added Sec[retary] personally worried by Kibya incident which came as if in reply to his earnest appeal for frontier restraint.

Please give immed[iate] consideration this vitally important, sensitive, development and weigh precisely relative importance USA–Israel friendship on one hand against honorable temporary suspension mere ten days,

465

1. ראה מס' 389, 391 ו־454 (הערת־עורך).
2. דאלס היה נתון ללחצם של מנהיגי המפלגה הרפובליקנית על רקע מערכת הבחירות לעיריית ניו יורק שהתנהלה באותם ימים. (ראה מברק מן הנציגות בניו יורק אל אילת, 29.10.1953, 93.04/40/19.)
3. השווה מס' 468.

remembering we have not opposed temporary stoppage before and issue now is highest possible stakes.

Eban

466

ד. שאלתיאל אל ו. איתן
D. Shaltiel to W. Eytan

מקור: 130.02/2443/10

ריו דה ז'נירו, 23 באוקטובר 1953

כמוס ביותר

הנידון: שיחה בעניין ירושלים

בשעת ארוחת־ערב שערכתי לכבודו של פברינו היוצא בקרוב בחזרה לישראל נזדמן לי ולמר שניאורסון לשוחח ארוכות עם השגריר Leitao da Cunha, מנהל המחלקה המדינית של האיטמרטי המשמש עתה כמזכיר כללי בפועל של משרד החוץ במקומו של פימנטל ברנדאו.

השיחה שנסבה על הצעתו של פברינו[1] – התחילה מיד לאחר הארוחה אך כדי שתינתן לנו האפשרות לדון בבעיה ללא הפרעות ולבדקה על כל צדדיה, הציע מר דה־קוניה להישאר בביתי עד צאת כל האורחים כולל פברינו, ולהמשיך בשיחה לאחר זאת – ואמנם ישבנו עמו עד שעה 4 בבוקר.

בפתח דבריו סיפר לנו דה־קוניה בסודי סודות כי לשגרירי ברזיל בוואשינגטון ובלונדון נמסרה אינפורמציה על העניין והם נתבקשו לבדוק בזהירות רבה עמדתן של ממשלות אנגליה וארצות־הברית לתכנית פברינו־טרדיני. נאמר להם במפורש כי אין המדובר בהצעה קונקרטית אלא רק בגישושים ראשונים וכי היזמה יצאה מפברינו ואין לברזילאים עדיין כל ידיעה על עמדת ישראל. השגריר בלונדון כבר שוחח בנידון אך הדין־וחשבון שלו טרם נתקבל באיטמרטי. אשר למוניוז, הרי רק עתה הגיש את כתב [ה]אמנתו ולא היה סיפק בידיו לדון עם אנשי מחלקת המדינה על הבעיה הנ"ל. יש להניח כי יעשה זאת בימים הקרובים.[2]

דה־קוניה הוסיף כי ממשלת ברזיל מייחסת לעניין חשיבות רבה והייתה שמחה אילו יכלה לתרום לפתרון שאלה מסובכת זו. דווקא בשל היותה מדינה קאתולית גדולה אשר אין לה אינטרס ישיר כלשהו במזרח התיכון המקיימת יחסים ידידותיים הן עם ישראל והן עם מדינות ערב והידועה בעמדתה הנוגדת כל מדיניות אימפריאליסטית – נראה לו למר דה־קוניה כי לברזיל הנתונים הדרושים כדי לעשותה מתווך שיתקבל על דעת כל הצדדים. שר החוץ – מר וינסנטה ראו Vincente Rao עוקב בעניין רב

466

.1 ראה מס' 385, הערה 1.

.2 ראה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), No. 702 and n. 3 there.

אחר המצב ומוכן להפעיל את האיטמרטי כדי להשתדל למצוא פתרון של פשרה אשר יגשר על פני התהום המפרידה בין ישראל לבין הוואתיקן. אף הנשיא היודע על צעדיו של פברינו תומך ברעיון התיווך על־ידי ברזיל שכן אם יוכתרו המאמצים בהצלחה מאמין ורגאס כי יזכה בפרסטיז'ה אישית עצומה שתעלה את קרנו הן בתוך המדינה והן מחוצה לה.

ניכר היה מדבריו של דה־קוניה כי ברזיל שואפת להופיע על הזירה הבינלאומית כגורם יוזם ופעיל, כמעצמה בעלת מסורת פוליטית דיפלומטית ותיקה אשר עניין לה ודעה בכל הבעיות המעסיקות את המדיניות העולמית. ניסיון לתווך בין ישראל לבין הוואתיקן יש בו כדי להוכיח מחדש את כשרונה של ברזיל להיות משכינת שלום בין העמים ולא זו בלבד אלא שדווקא בעניין זה של תיווך בין רומא לירושלים עם כל הכרוך בו מבחינה היסטורית, מוסרית ודתית ניתן לשוות למדיניות החוץ הברזילאית הדר מיוחד במינו.

מכאן ואילך עבר מר דה־קוניה לניתוח בעיית ירושלים ולבדיקת הצעתו של פברינו. להלן סיכום דעותיו:

המצב בירושלים מזכיר במידת־מה את מצבה של סין. עובדה היא כי מאו טסה טונג מקיים בידיו שלטון אפקטיבי בסין ושורת ההיגיון מחייבת להכיר בעובדה זו ולהשלים עמה. בריטניה, ישראל ואחרים שעשו כן – נהגו בחכמה אך כל יתר המדינות בניגוד לנימוקי היגיון ותועלת פוליטית נאלצים בשל מסיבות טקטיות שונות לסרב להכיר במאו. כן הדבר גם בנוגע לירושלים. עיר זו היא למעשה בירת ישראל אך קיום החלטת הבינאום והתנגדותו של הוואתיקן להשלים עם העובדה גורמות לכך שהמדינות חברות האו"ם מסרבות לתת גושפנקא חוקית למצב העובדתי. אין ספק כי לישראל עניין רב בשינוי עמדה זו ותועלת רבה תצמח לה אם המדינות השונות תכרנה de jure בירושלים כבירת הארץ. אולם לשם כך חייבת ישראל להסיר את שני המכשולים הנזכרים לעיל, וברזיל מוכנה לשרת אותנו בכיוון זה.

פברינו עשה את אשר עשה על דעת עצמו ומתוך ידידות כנה לישראל. לאחר שניתנה לו על־ידי האיטמרטי הרשות שביקש להיפגש ולשוחח בנידון עם טרדיני הגיש את הצעותיו באורח אישי בהדגישו כי אינו מחייב על־ידי כך את ממשלתו וכי לא ידוע דבר וחצי דבר על עמדת ישראל. לית מאן דפליג כי תכניתו לוקה בכמה חסרונות אך לדעתו של דה־קוניה יש בה גרעין טוב, יכולה היא לפתוח פתח למשא־ומתן שיביא בעקבותיו תוצאות חיוביות.

בצדק או שלא בצדק, תירוץ או לא תירוץ, חושש העולם הקאתולי לביטחונם של המקומות הקדושים אשר בירושלים. קרבתם של אלה לגבול שבין ירדן לישראל, המתיחות השוררת באזור המכשירה את הקרקע להתפרעויות מזוינות (והמאורעות האחרונים יוכיחו כי אין זה פחד שווא), מסכנים את היכלי הקודש של הנצרות. יש על־כן לחפש דרך להפיג פחדם של הוואתיקן ושל הארצות הקאתוליות. רעיון הדמיליטריזציה עלול לשמש גורם משקיט ואם ישראל תקבלהו תוכיח את כנות רצונה להגיע לפתרון שישביע גם את רצונו של הכס הקדוש. כאן העיר דה־קוניה כי ידוע לו שהצעתו של מר שרת להנהיג פיקוח בינלאומי על המקומות הקדושים לא תתקבל על דעת הוואתיקן ולא תוכל על־כן לשמש בסיס למשא־ומתן. אין לדבר ברגע זה על דרכי ביצועה של הדמיליטריזציה או על גודל השטח המפורז – בשאלות אלו אפשר יהיה לדון לאחר שיתחיל המשא־ומתן. מכל מקום ברור להם לברזילאים כי הצעתו

המקורית של פברינו על שטח מפורז ברדיוס של 50 ק"מ אינה באה בחשבון כלל. אך כאמור לא זה העיקר בשלב הנוכחי. מה שחשוב לדעת עתה הוא אם העיקרון כשלעצמו מתקבל על דעת ישראל שאם כן תוכל ברזיל לנקוט באופן רשמי בצעדים למישוש הדופק ברומא. דמיליטריזציה אין פירושה ביטול ריבונותה של ישראל בירושלים החדשה. האדמיניסטרציה של העיר תישאר בידיים ישראליות – התכנית, אם תוגשם, תחייב אותנו ואת הירדנים להוציא את הכוחות המזוינים מתחום האזור המפורז.

לאחר שצבאות ירדן יצאו את ירושלים יקל להעלות מחדש את הצעת הבינאום של העיר העתיקה. וכאן השלב השני של תכנית דה־קוניה. החלטת הבינאום קיימת – אך למה הכוונה? הרי בירושלים החדשה אין כמעט מקומות המקודשים לנוצרים או למושלמים – כולם נמצאים בתוך חומותיה של העיר העתיקה, הגיוני יהיה אפוא להגביל את הבינאום לאותו שטח בלבד. לדעתו של איש שיחנו קיימים סיכויים לשכנע את הוואתיקן בכיוון זה. הוא מכיר אישית את האפיפיור ונראה לו מבלי שיהיה בטוח בכך, כי זה יאשר את התכנית המוצעת. נשארת אמנם הבעיה של התנגדות הערבים אך אם הוואתיקן יסמוך ידו על התכנית ואם מעצמות המערב יסכימו לה יתהווה באו"ם גוש מדינות לטינו־אמריקאיות ומערביות שיוכל להדביר בקולותיו את מדינות ערב.

בדרך זו, חושב מר דה־קוניה, תוכל ישראל להסיר את שני המכשולים גם יחד. ויתור מצדה בשאלת הפירוז יפיג את המתיחות עם הוואתיקן ומאידך יגרום להוצאת צבאות הירדן מהעיר, דבר אשר יאפשר למלא את הוראת הבינאום מבלי לפגוע על־ידי כך בישראל.

אשר למקומות קדושים לנוצרים הנמצאים בתחומה של מדינתנו תהיה זו ג'סטה יעילה מצד ישראל אם תסכים לאכסטריטורייליזציה שלהם. אף צעד זה יעזור ליישור ההידורים שבינינו לבין רומא הקאתולית.

תמורת ויתורינו תוכר ירושלים כעיר הבירה de jure של ישראל, הן על־ידי המדינות והן על־ידי הוואתיקן.

לשאלתנו אם בכלל מוכן הוואתיקן להכיר בקיומו האוטונומי המדיני של עם ישראל בארצו ואם אין זה בסתירה לתיזות דוגמטיות תיאולוגיות של הכנסייה הקאתולית – השיב מר דה־קוניה – כי אינו יכול לחוות דעה בנידון שכן טרם פנו לרומא ואין ידועה להם עמדתו של הוואתיקן לתכנית כולה. על זאת יוכלו לעמוד רק לאחר שיוסמכו לפעול רשמית ויבדקו את השטח ברומא.

בקשתו של דה־קוניה היא לדעת אם אנו נסכים שברזיל תציע בשמה היא את התכנית בקוויה הכלליים כבסיס למשא־ומתן אשר בו תוכל ישראל להתנגד לפרטי ההצעה. ושוב לא בפרטים העיקר אלא בעיקרון עצמו. אם תשובתנו תהיה חיובית יורה [ל]שגרירם החדש בוואתיקן Cristiano Machado שיפנה למזכירות המדינה ויברר מה תגובתה לתכנית המוצעת. (מצ'דו היה בשעתו מועמד לכס הנשיאות ונכשל בבחירות; הוא נחשב לאחד האישים הדגולים של ברזיל ונהנה מאמונו של הוואתיקן.) אין הוא רוצה כמובן לסבך את השגריר בהרפתקא שאין לה יסוד מעשי ועל־כן לא ישגר אליו הוראות כל זמן שלא ישמע מה עמדתנו בנידון.

במקרה וישראל תסרב לקבל את עקרון ההצעה ותשיב ב־fin de non recevoir לא יפגע הדבר ביחסינו עם ברזיל. התיק ייסגר והעניין יישכח. (בהסתייגות מסוימת מוכן

אני להאמין באובייקטיביות של עמדתם.) אך לעומת זאת אם ניענה להצעה ונקבלנה בקוויה הכלליים הרי גם אם בסופו של דבר תידחה על־ידי הוואתיקן – לא נצא מן העסק בהפסד שכן נוכיח ליודעי דבר כי מצדנו היינו מוכנים לוויתורים ובלבד שיימצא פתרון בר קיימא וצודק לבעיה מסובכת זו.

מר דה־קוניה ביקשנו להודיע לו בהקדם תגובתנו ועל־כן נודה לכם אם תעבירו אלינו הוראותיכם במברק[3] וללא דחיה מיותרת. אגב על דו"חותינו הקודמים בנידון לא הושב במברק כפי שביקשנו.[4]

בברכה,

שאלתיאל
אלוף דוד שאלתיאל
ציר ישראל

467

מ. דיין אל משרד החוץ
M. Dayan to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 999
נוסח נכנס: 130.09/2331/2

ניו יורק, 23 באוקטובר 1953

רמטכ"ל. (1) נפגשתי עם ראובן [שילוח] היום עם באנץ' שהיה נחמד ומבין לענייננו ומדוכדך ומבקר חריפות מחלקת המדינה. אישר הערכתנו לגישתם הקלוקלת וחסרת האחריות של ביירוד ודאלס לענייני המזרח הקרוב. באנץ' מוכן לעזור בפירוש הנכון לעניין הטיית הירדן ושאלת ביטחון הגבולות אבל טוען שאין לו מגע אתם ואין הם מחשיבים דעתו. מכל מקום יעזור כיכולתו וניפגש שוב בשבוע הבא. (2) אבא [אבן] נפגש ביחידות עם ביירוד לפי בקשת האחרון[1] שטען כי מחלקת המדינה הסתבכה

3. מכתבו של שאלתיאל נידון בישיבה במשרד החוץ רק ב־12 בנובמבר וכעבור מספר ימים נשלחו אליו ההנחיות לפעולה. בישיבה הוסכם שהמשך הקשר עם דה־קוניה עולה בקנה אחד עם הקו הכללי של משרד החוץ לקיים מגע בענייני ירושלים עם מדינות הפריפריה של המעגל הקתולי הבינלאומי ולנסות להחליש את זיקתן של המדינות האלה כלפי הוואטיקן בשאלה הזאת. כן הוחלט שאין להיחפז בדחייה עקרונית ומראש של הצעת הפירוז של ירושלים ולהמתין עד שיתברר באיזה קו תנקוט ארצות־הברית לאחר העצרת. הועלתה האפשרות שברזיל מופעלת על־יד הוואטיקן המבקש להשיג יתרון תכסיסי בעצם הסכמתה של ישראל לעקרון הפירוז, אולי כצעד ראשון לקראת בינאום. לפיכך הוחלט לבקש משאלתיאל להתמיד בקשר עם דה־קוניה, ולמסור לו כי משרד החוץ שמע בשביעות רצון רבה חלקה של ברזיל בחיפוש פתרון לבעיית ירושלים ובסילוק המכשולים הקיימים בדרך לכינון יחסים טובים בין ישראל לוואטיקן. שאלתיאל נתבקש להציע לדה־קוניה להחתים את ישראל וירדן על אמנה שתערוב לחסינותם המוחלטת של המקומות הקדושים במקרה של מהומות או מלחמה. (ראה י. הרצוג אל שאלתיאל, 17.11.1953, 130.02/2443/10; ראה גם מכתב קודם של הרצוג, 1.11.1953, שם, ומברק איתן אל הנציגות בריו דה ז'נרו, 16.11.1953, 130.09/2360/1.) ראה גם מס' 562.
4. ראה בעניין זה מברק איתן אל נציגות ישראל בריו דה ז'נירו, 26.10.1953, 130.09/2360/1.

467
1. ראה מס' 465.

על־ידי הפסקת המענק וכו' וברצונו למצוא נוסחא משותפת ליציאה לדרך־המלך הכוללת חידוש המענק והפסקת העבודה לפי דרישת מועצת־הביטחון, לאפשר דיון חופשי. הצעתי, והמשלחת קיבלה, הנוסחא הבאה באישור ממשלתנו:

הנוסחא הבאה להסכם עם האמריקנים: (א) לאור הבטחתנו להפסיק את העבודה למשך הדיון בהתאם לדרישת מועצת־הביטחון לכשתתכנס ישוחרר המענק מיד. (ב) מועביט [מועצת־הבטחון] תקבע הפסקת העבודה כדי שתוכל לדון באופן חופשי מכאן משמעות הזמניות שבהפסקה. (ג) ידובר עם האמריקנים שאלת המשך העבודה והסייגים לכך [– –][2] באדמה ערבית, הבטחת המים לשימוש בטיחה וכולי. (ד) בתקופת ההפסקה תימשך העבודה לפחות מחוץ למפורז. נימוקי לקבלת הצעה זו: (א) החשיבות שבהפרדה בין הסנקציות האמריקניות והחלטת מועביט. אין האמריקנים שומרי המועצה [.....].[3] (ב) מאידך נוסף למניעת הקשיים הכלכליים מוטב שיחודש המענק עכשיו מאשר לאחר החלטת מועביט אשר ברור שתבוא ואנו בוודאי לא נסרב אז להישמע למועביט ולחידוש המענק שיבוא לאחר הפסקת העבודה. (ג) מועביט מוכרחה להחליט לפחות על תביעה להפסקת העבודה למשך דיוניה כדי להבטיח פרסטיז'ת האו"ם ללא קשר לצדקת או פסילת העניין הנידון. אם נסרב להיענות להחלטת המועצה להפסקה בתחילת דיוניה נקבע תוצאות דיוניה השליליים עבורנו מראש. (ד) נראה לי כי יש סיכויים להחלטה המשאירה לנו סדק להמשך העבודה באם נישמע לדרישת המועצה בתחילה וכדאי לקחת ריזיקה זו בתנאי שאם נתבדה נפר החלטה. הצעת T.V.A. [Tennessee Valley Authority] שנתפרסמה כאן והקובעת הסדר אזורי להשקאה[4] מועילה למצבנו הואיל ודחייה על־ידי הערבים מפגינה המצב האמיתי. הערבים אינם יכולים לקבלה כי בה כרוכה הכרה בישראל, שלום ויישוב הפליטים בערב. בדרך כלל נראה שמחלקת המדינה הגדישה את הסאה ואם נחזיק מעמד נוכל לפלס מוצא מהסבך. (ה) הברק הערכתכם על תכונת הערבים להר הצופים והסורים בצפון.

דיין

2. שתי מלים חסרות במקור.
3. כמה מלים חסרות במקור.
4. ראה מס' 452 והערה 2 שם.

468

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן 675
נוסח נכנס: 130.09/2310/4

ואשינגטון, 24 באוקטובר 1953

בהול

אחרי שיחתו אתי[1] הלך ביירוד לפרוסקאור ומסר לו על השיחה. אמר לו במפורש שדאלס שלחו לניו יורק בשליחות יחידה לחלץ אותו מלחץ היהודים ולמצוא מוצא של כבוד שיאפשר חידוש העזרה הכלכלית. שיחותיו באו"ם לא היו אלא ביטוי לפגישותיו עם פרוסקאור ואתי. התייעץ עם פרוסקאור על שני הצעדים המוצעים.

(א) הודעת דאלס.

(ב) הפסקת העבודה זמנית כהיענות למועביט [מועצת־הביטחון] ללא קבלת [–][2].

בעוד שבאזני השמיע רק סעיפים מובחרים מטיוטת ההודעה הרי לשופט הראה את הטיוטה כדבר אמריקני לרעהו. השופט מצא שהטיוטה גרועה מאוד באשר המאמץ להתנצל על הפסקת העזרה הביא את הסטייט [דפרטמנט] לתוספת פגיעה בישראל. השופט אמר שהודעה כזאת תגביר מצוקת דאלס במקום להפיגה ואם יפורסם דבר זה ינער השופט חוצנו מכל העניין. נבהל ביירוד וטלפן לבירה לעכב ההודעה עד בואו. בינתיים ישבו השופט וביירוד והגיהו טיוטה מחודשת. יחד עם זה יעץ השופט להימנע מפרסום הודעה בכלל ואמר על־כל־פנים אין בכוחו להבטיח שהודעה מסוג זה תשיג המטרה המיועדת שהיא שיכוך הסערה היהודית. ביירוד הסכים אך טען שהמזכיר שקוע בדבר זה ולא יתמסר לשום עניין עד שייפסק נחשול הביקורת הפנימית נגדו ורצונו עז לנסות להוכיח כי לא הונע על־ידי שנאת ישראל.

אחרי דברים אלה מסר ביירוד לשופט על שיחתו אתי בדבר הפסקה זמנית כהיענות לפנייה מנומסת של מועביט לשם הקלת אווירת דיוניה. דרש שהשופט יפציר בי להשיג הסכמת ממ[שלת] ישראל לצעד זה שיציל כבוד ישראל, ארצות־הברית ואו"ם. רמז שהיענותנו תשפיע על עמדת ארצות־הברית לגופו של עניין המפעל ותיצור אווירה נוחה להמשך דיוניה. חזר באוזני השופט על הבטחתו שממ[שלת] ארצות־הברית תשחרר ההענקה מיד לקבלתנו פניית מועביט וזאת מבלי להתחשב בקיביה וכו' דבר שירגיז הערבים אך אין דבר. השופט שאל אם אני ביקשתי חידוש ההענקה וביירוד השיב בשלילה והוסיף "חידוש ההענקה נחוץ לדאלס ולא לאבן ומכאן התעסקותי בדבר כל היום".

468

1. ראה מס' 465.
2. מלה אחת חסרה במקור. אולי צריך להיות: ההנחה (של הצורך בהסכמת סוריה להמשך העבודה). כך על־פי מברק של הנציגות בניו יורק אל אילת, 29.10.1953, 93.04/40/19.

השופט אמר שעד כמה שידוע לו אין ישראל מתנגדת להפסקה זמנית אם דבר זה לא יפגע בגורל המפעל ועקרונות יסודיים והוא מוכן להמליץ באוזני ישראל על קבלת ההצעה לטובת יחסי ישראל–ארצות־הברית שהוא נכס יקר ביותר. קם ביירוד ונסע לבירה.

במסרו לי פרטי השיחה הזו הביע השופט רצונו העז שניאחז בהזדמנות זו לראשית בניית גשר לחידוש יחסים ידידותיים. לדעתו יש בהתפתחות זו ניצחון גדול לנו כהפגנת יעילות השפעתנו ולחצנו אפילו בימי משבר. ביירוד שהיה מזועזע ומדוכא הודה לו שהפסקת המענק נחשבת בממשל כמשגה והשופט רומז שביירוד מטופל באחריות אישית בפני המזכיר.

המשלחת התכנסה לשמיעת הסיפור המפתיע הזה, ומסקנותיה במברק נפרד.[3]

אבן

469

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן 679
נוסח נכנס: 130.09/2310/4

ואשינגטון, 24 באוקטובר 1953

לבן־גוריון. לגבי המבצע המתנהל היום על יחס ארצות־הברית לישראל ראוי שתשימו לב לסתירה זאת: מצד אחד מפגינים ידידינו יעילות כוחם והשפעתם בצורה מרחיבת־לב ומאידך עושים הם זאת בחריקת שיניים ותוך הבעה גלויה של ערעור אמון בתבונתנו ובמדיניותנו לרגל זוועות קיביה ואי יכולתנו עד הנה לסגל פעולתנו למושגי הנאמנות לאו"ם. התרעומת העיקרית שהציקה לדאלס הייתה ההאשמה שדווקא הוא שפגע בכבוד או"ם על־ידי קביעת עמדה חד־צדדית לפני שמיעת העניין. אפילו ברנרד ברוך דיבר נמרצות לנשיא בכיוון זה. האיגוד האמריקני למען או"ם שתמך בנו בכל מערכה מ־1947 ועד היום והמוסיף לתמוך בנו כיום העביר לנו הבעת דאגה על מה שתואר כהמרת פי או"ם וביקש בקשה ידידותית שנפסיק לכבוד או"ם ולא לכבוד דאלס וגם במקרה זה יסייע להבטחת הגשמת המפעל כולו. לאחר הפגנה זו של כוח יהודי ורגישות הממשלה לאחר כשלון תכנית ג'ונסטון ו־TVA [Tennessee Valley Authority][1] אין לי ספק שיש לנו סיכוי לא קטן להשיג תמיכת ארצות־הברית להגשמת המפעל בסופו של חשבון כפי שעשינו בעניין הניקוז, אך

3. במברק הזה מסר אבן לשרת על החלטה פה אחד של המשלחת באו"ם להמליץ לפני הממשלה להיאחז במוצא שעלה בשיחות עם ביירוד ולנסות להכניס בנוסחה של ביירוד תיקון שהציע דיין על שחרור המענק לפני כינוס מועצת־הביטחון. אבן הציג את הנימוקים התומכים בהמלצה. (24.10.1953, TA676, 130.09/2310/4). על החלטת הממשלה ראה מס' 473 (הערת־עורך).

469
1. ראה מס' 452 והערה 2 שם.

החמצת המוצא הארעי שנזדמן לנו פירושה מפולת איומה של מעמדנו בדעת־הקהל שכבר עמד בפני זעזוע קשה. מצפה לתגובתכם במתיחות גדולה כי מסקנות גדולות נובעות ממנה. כולנו, כולל החברים שהצטרפו זה עתה,[2] מאוחדים בצורך להיאחז במוצא זה לפי שעה. ברור שההפסקה נוגעת למפורז.[3]

אבן

470

א. נג'ר אל ו. איתן
E. Najar to W. Eytan

מברק מוצפן 1000
נוסח נכנס: 130.09/2331/2

ניו יורק, 24 באוקטובר 1953

לאור שיחותינו עם הצרפתים חיוני ביותר לדעת אבן ולדעתי לעשות מאמץ מיוחד בישראל ובפאריס להניע הצרפתים לגלות אהדתם במעשים בייחוד לאור עזרתנו היעילה בעניין צפון אפריקה, עבורו ויתרו בעבר לארצות־הברית, ובשאלת הודו. לפי שעה עמדתם היא כדלהלן:

(א) הודיעו חגיגית שאינם מתכוננים לפייס הערבים על חשבוננו.

(ב) להם גישה נבדלת משני שותפיהם שתבוא לביטוי בדיונים.

(ג) אין למנוע גינוינו בעניין קיביה אך ינסו להעמיד החלטה באור הנכון.

(ד) אין למנוע אישור הוראת בניקה להפסקת העבודה אך מבלי שזה יקבע מראש הדיונים והחלטה הסופית לגופו.

(ה) מבטיחים לתבוע הגינות בדיוני השלושה.

אבן יראה שומן יום רביעי לפני צאתו לפאריס. דו"חות גילברט [ז'ילבר] נוחים לנו.

נג'ר

2. הכוונה למשה דיין, גדעון רפאל ויוסף תקוע שבאו לחזק את המשלחת בניו יורק.
3. ראה מס' 468 והערה 3 שם.

471

י. צור אל ו. איתן
J. Tsur to W. Eytan

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.02/2440/3

פאריס, 25 באוקטובר 1953

סודי

להלן ניסיון לסכם תגובות בצרפת בעניין ההתפתחויות האחרונות על סמך שיחותיהם של חברי הצוות ופגישותי הראשונות:[1]

(א) תגובת העיתונות בדרך כלל מתונה ונוחה אולם בחוגי ידידינו הן העיתונאים והן המדינאים מבוכה שמקורה ברושם הקשה שעשו ממדי התקרית בקיביה.[2] גם אם מקבלים טיעוננו אינם יכולים להצדיק רצח ומצטערים על מיעוט הגינוי בהודעותינו הרשמיות.

(ב) הסתבכותנו עם ארצות־הברית תגרום להחלשת השפעתנו גם כאן כי עד עתה האמינו שאמריקה עמנו וזה אחד מסודות השפעתנו. ספק אם ממ[שלת] צרפת תעמוד בפני לחץ אמריקאי כלשהו נגדנו.

(ג) על אף ההבנה והאינטרסים המשותפים מתגבשת הדעה כי אנו היסוד התוקפני במזרח. לכן חשוב למנוע בזמן הקרוב כל תקרית חדשה שתחזק דעה זו.

(ד) בין היהודים התעוררות נוכח הסכנה שישראל נתונה בה והגברת ההכרה כי גורלם קשור בנו. ייתכן שהדבר יגרום לגל נאמנות בזמן הקרוב אך אין לבנות על תמיכתם של החוגים המרוחקים יותר אם יתפתחו העניינים לרעתנו.

(ה) הפיגור בהסברתנו מיד לאחר התקרית בעוכרינו. מורגשת חולשה בהסברתנו כלפי חוץ גם עכשיו ובייחוד נדרש טיפול רציני יותר בכתבים של הסוכנויות והעיתונים היושבים בישראל.

צור

472

ש. דיבון אל מחלקת מערב אירופה
Sh. Divon to the Western Europe Division

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2345/2

פאריס, 25 באוקטובר 1953

מידי

מתוך שיחה ארוכה וגלויה עם דה־מרג'רי שהשתתף עם בידו בוועידת לונדון,[1]

471

1. באותם ימים החל יעקב צור לכהן כשגריר ישראל בפאריס.
2. ראה מס' 426 (הערת־עורך).

472

1. ראה מס' 455, והערה 1 שם.

(1) נראה לו שאת ההתפרצות האנטי־ישראלית של דאלס בלונדון[2] יש לראות במסגרת התגבשות קו המתינות ואף נטיות אנטי־ישראליות במחמד [מחלקת המדינה]. ואף בממשלת ארצות־הברית נוצר לאחרונה רושם שישראל אינה מקשיבה ואף מזלזלת בדברים אמריקאים ומעדיפה ללכת בדרך של קביעת עובדות. יש החוששים שאנו מעוניינים במשבר במזרח התיכון. אנשי מחמד אומרים שהם פועלים על דעת הבית הלבן וחושבים שמעשה קיביה יקשה על ישראל לגייס דעת־קהל נגדם. מבחינה זאת נראה לו שכדאי לנו לגלות בימים הבאים התאפקות ואף לחזור בהזדמנויות מתאימות על הבעת צערנו בקשר לקיביה. החרפת יחסינו עם ארצות־הברית פוגעת בעמדה ובפרסטיז׳ה הבינלאומית שלנו ומעודדת מאוד הערבים.

(2) הבריטים מודאגים מהתפיסה האנטי־בריטית שהתעוררה בירדן ומהלחץ להפעלת הליגיון ופועלים מתוך מגמה של מניעת הפעלת החוזה עם ירדן.

(3) המברקים מבירות ערב מאשרים הנחתו שאין חשש רציני להתלקחות. הסעודים עסוקים בחלוקת ירושה,[3] המצרים אינם מעוניינים במלחמה, העיראקים קיצוניים אולם הסורים חוששים מאוד שהעיראקים עלולים לנצל המלחמה בהשתלטות על ארצם.

(4) מסכים שיש לדון במועצת־הביטחון בכל הפרשה והוסיף שהופנו [Hoppenot] פעל ברוח זו.

(5) מסכים שמועצת־הביטחון תפנה לצדדים ותדרוש משא־ומתן ישיר לשלום אולם ידוע להם שהערבים עושים מאמץ גדול למנוע החלטה על משא־ומתן ולא ברור מה תהיה עמדת האמריקאים.

(6) ביום ב׳ אפגוש ברוסטרה מנהל המוסדות הבינלאומיים.[4]

דיבון

2. כשדנו בוועידת השלושה בעניין פעולת קיביה הביע דאלס כעס על ישראל על שביצעה את פעולת קיביה למרות שיחותיו עם אבן. (ראה מברק ממשרד החוץ אל הנציגויות בלונדון ובניו יורק, 24.10.1953, 130.09/2330/20.)

3. לאחר התקף הלב שלקה בו מלך ערב הסעודית ב־9 באוקטובר. המלך נפטר ב־9 בנובמבר.

4. בשיחתם אישר ברוסטרה את שני הסעיפים האחרונים של המברק והוסיף שהצרפתים ינסו להסתייג מן העמדה האמריקאית הקיצונית. באשר לסוריה יתמכו בהחלטתו של בניקה להפסיק את העבודה, ואשר למהות הסכסוך ידונו לגופם של העניינים. (מברק דיבון אל מחלקת מערב אירופה, 26.10.1953, 130.09/2345/2.)

473

הערת־עורך
Editorial Note

ישיבת ממשלה על הפסקת העבודה באזור גשר בנות יעקב
25 באוקטובר 1953

שרת דיווח לממשלה על תכנית המים של סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם (ראה מס' 463), על שליחותו הצפויה של ג'ונסטון (ראה מס' 436 והערה 2 שם), על השתלשלות האירועים האחרונה בוואשינגטון בעקבות הודעת דאלס על עיכוב המענק (ראה מס' 454), על פעילותם המדינית של נציגי ישראל ונכבדים יהודים בארצות־הברית בעניין זה (ראה מס' 464, 465, 468, 469) ועל הצעתו של דיין ומשלחת ישראל באו"ם לפתור את התסבוכת המדינית על־ידי הסכמה ישראלית להפסיק את העבודה בגשר בנות יעקב למשך הדיון במועצת־הביטחון אם מחלקת המדינה תשחרר את המענק לפני כינוס המועצה (ראה מס' 467).

מרבית השרים לא תמכו בהצעת דיין והיא נדחתה. הרוב תמך בהפסקה זמנית של העבודה בתגובה לפניית מועצת־הביטחון. גולדה מאירסון הציעה לא להחליט בשלב זה אלא רק לאחר פתיחת המועצה.

לאחר דיון קיבלה הממשלה את ההחלטה הבאה: (1) להסמיך את אבן כי אם היושב־ראש או מועצת־הביטחון יפנו באופן מכובד לישראל ויציעו להפסיק את העבודה זמנית לשם בירור העניין באווירה שקטה במועצת־הביטחון – יסכים לכך. (2) לתת לאבן הוראה נוספת שיפעל בשני כיוונים : (א) להרוויח זמן להמשך העבודה; (ב) להביא לידי הבטחה מצד ארצות־הברית שלגופו של עניין תנקוט עמדה דומה לעמדה שנקטו בעניין ייבוש החולה.

474

שגרירות ישראל בוואשינגטון אל מחלקת ארצות־הברית
Israel Embassy in Washington to the United States Division

מברק מוצפן 687
נוסח נכנס: 130.09/2310/4

ואשינגטון, 26 באוקטובר 1953

משלחת המנהיגים היהודים שהוצגה לפני דאלס[1] על־ידי סנטור אייבס הביעה מחאתם על הפסקת המענק, הדגישה:

(א) יחסי האיפה ואיפה נוכח הסולחנות לתוקפנות הערבית.

(ב) האיוולת המדינית שבניסיון פיוס הערבים על חשבון ישראל.

474

1. השווה דיווח על הפגישה שהתקיימה בראשות סנטור אייבס וציר בית הנבחרים יעבץ ב־26 באוקטובר ב־FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1384-87.

(ג) אי המוסריות שבהזדהות האמריקנית עם המאמץ הערבי לחנוק כלכלת ישראל.

(ד) שתיקת מחמד [מחלקת המדינה] נוכח אפליית המדינות הערביות לגבי אזרחים אמריקנים שדתם יהודית.

דאלס אמר:

(א) שבביקורו במזרח התיכון שוכנע שאין לקוות לשלום בין ישראל לשכנותיה בעתיד הקרוב.

(ב) לטובת ישראל זקוקה ארצות־הברית לחזק השפעתה בערב על־ידי טשטוש ההרגשה שהיא מעדיפה ישראל.

(ג) ישראל מעמידה ארצות־הברית בפני עובדות קיימות שלא כיאה ביחסים בין מדינות ידידותיות.

(ד) המענק לא הופסק אלא לא אושר וגם זה רק לאחר שמכל הצדדים נאמר להם שמלחמה עלולה לפרוץ כל רגע בין סוריה וישראל. הרושם מדבריו היה שישראל עמדה להתחיל בקרבות.

(ה) נפט המזרח התיכון חשוב ביותר למערב.

(ו) למעשה לא ניתן מענק גם לערבים.

במרירות הוסיף שנמצא תחת לחץ עצום והתקפות למרות יחסו החיובי לישראל ועזרתו בעבר. בסיום השיחה הציע פרסום הודעה משותפת המונה השתלשלות המאורעות מנקודת תצפית מחמד ומסיימת בהבעת תקווה שיחסי ארצות־הברית וישראל יישארו לבביים.

המשלחת דחתה נמרצות הצעתו והראתה נוסח ההודעה שהוכנה קודם לכן. דאלס שהיה מאוד בלתי מאושר מכך הביע במיוחד התנגדות לסעיף המגנה יחס האיפה ואיפה לסואץ ולאחר התייעצות ביןביירוד ויעבץ נתפרסמה הודעת המשלחת בלי משפט זה. בינתיים גובר והולך עליו גם לחץ אישי קונגרס חשובים משתי המפלגות.

שג

475

הערת־עורך
Editorial Note

ישיבת מועצת־הביטחון בשאלת ארץ־ישראל
27 באוקטובר 1953

ב־27 באוקטובר קיימה מועצת־הביטחון שלוש ישיבות בשאלת ארץ־ישראל. בשתיים מהן נידונה תלונתה של סוריה נגד ישראל על העבודה באזור המפורז בגשר בנות יעקב, ובאחת מסר בניקה דין־וחשבון על פעולת קיביה.

בישיבה הראשונה מסר נציג פאקיסטן הצעת החלטה הקוראת לישראל להפסיק את העבודה באזור המפורז כל זמן שהשאלה נמצאת בדיון במועצה. הדרישה להפסקת העבודה הסתמכה על דרישתו של בניקה מ־23 בספטמבר (ראה מס' 381). נציג בריטניה, שכיהן כיושב־ראש

הישיבה, טען כי יש בהצעה חריצת דין קודם ששמעה המועצה את טיעוני הצדדים. הוא הציע ניסוח אחר שבו יאמר שהעבודה תיפסק כדי לסייע למועצת־הביטחון בדיוניה. לאחר דיון קצר שבו השתתף גם אבא אבן הוחלט להפסיק את הישיבה כדי לקיים התייעצויות ולהמשיך בה מאוחר יותר.

בינתיים התקיימה הישיבה שבה מסר בניקה דין־וחשבון מפורט על פעולת קיביה (ראה מס' 426) ועל הסיבות שהביאו להתדרדרות המצב בגבול ישראל–ירדן. מן הדין־וחשבון עלה בבירור שכוחות צבא ישראליים הם שביצעו את הפעולה.

בישיבה השלישית באותו היום הודיע אבן שממשלת ישראל מוכנה להפסיק זמנית את העבודה באזור המפורז כדי להקל על המועצה לקיים את דיוניה (ראה מס' 472 ו־476). הנציג הצרפתי היה שבע רצון מן ההודעה ואמר כי אחריה אין עוד מקום לדון בהצעת ההחלטה של פאקיסטן. הוא הגיש הצעת החלטה משלו (S/8213) וזו אושרה על־ידי המועצה. וזו לשון ההחלטה:

The Security Council

Having taken note of the report of the Chief of Staff of the Truce Supervision Organization dated 23 October 1953 (S/3122),

Desirous of facilitating the consideration of the question, without however prejudicing the rights, claims or position of the parties concerned,

Deems it desirable to that end that the works started in the Demilitarized Zone on 2 September 1953 should be suspended during the urgent examination of the question by the Security Council,

Notes with satisfaction the statement made by the Israel representatives at the 631st Security Council meeting regarding the undertaking given by his Government to suspend the works in question during that examination,

Requests the Chief of Staff of the Truce Supervision Organization to during fulfilment inform it regarding the of that undertaking.

(Yearbook of the United Nations, 1953, pp. 215–7, 224–5.)

476

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. T12 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/2 נוסח נכנס:

New York, 27 October 1953

Stoppage to which we committed[1] is (1) Temporary. (2) In D[emilitarized] Z[one] only. (3) Limited to duration Security Council current speedy debate.

476
1. ראה מס' 475 (הערת־עורך).

(4) Without prejudice anybody viz irrespective of Ben[nike]. Security Council has thus taken much better line than Ben[nike].

Please ensure stoppage is clear-cut and immediate and cable.[2] Note unanimity *Moabit* [Security Council]. We now take offensive in demanding resumption and swing our popular forces away from aid question towards influencing *Mahmed* [State Department] to take positive attitude to Jordan scheme as such. Today's action gives us glimmer of hope to succeed on merits water project though Kibya has greatly reduced even this prospect but any rate we can now get ear of Gov[ernmen]ts for scheme as such. We shall brief del[egation]s and have asked Silver concentrate on this with Dulles tomorrow.

Eban

477

א. בן־חורין אל ר. שילוח (ואשינגטון)
E. Ben-Horin to R. Shiloah (Washington)

העתק: 93.03/3007/5

ואשינגטון, י"ח בחשון תשי"ד
28 באוקטובר 1953

סודי ביותר

הרשה נא לי להעיד כבר עתה דברים מספר על המצב שייווצר אחרי שנתגבר – בתקווה שנתגבר – על שני המשברים המידיים המעסיקים אותנו בימים אלה:

(1) יש להניח שמקרי ההסתננות והרצח על־ידי ערבים יימשכו לאורך הגבול עם ירדן.

(2) לפי ההדים שהגיעונו עם בואם של אלוף דיין ואחרים מהארץ, עלולים להישנות בתנאים אלה מקרים של פעולות תגמול חריפות.

(3) לפי קריאתי את האקלים המדיני הנוכחי בארצות־הברית – הן הכללי והן בקרב היהדות – מסופקני ביותר אם נוכל במקרה נוסף הדומה למקרה קיביה, למצוא אפילו מקצת מההבנה שמצאנו הפעם. (אין לשכוח שמה שקומם את ידידינו הפעם לעמוד לצדנו היו בעיקר לא ההאשמות נגדנו בעניין קיביה, כי אם עיכוב המענק כאמצעי לחץ.) הכרחי שהממשלה תדע זאת היטב ותדע שבמקרה דומה בעתיד יהיו סיבוכינו הבינלאומיים חמורים בהרבה אף מהסיבוך הנוכחי.

(4) אם כי לא דעת־הקהל העולמית ולא המעצמות תאפשרנה לנו להיחלץ פעם נוספת ממקרה דומה, הרי חדרה בכל זאת ההכרה שישראל לא תוכל לעמוד מנגד כאשר ביטחון גבולותיה מתערער בשיטתיות ובקביעות.

2. העבודה בצפון הופסקה רשמית בחצות ליל 28 בספטמבר. למעשה המשיכו עוד בעבודת איטום הסכר שלא ניתן היה לסיימה באותו מועד. ראה מברק שרת אל אבן, 514, 30.10.1953, 130.09/2330/20.

(5) על־כן, נדמה לי, יראה העולם הבנה (אם כי כמובן יעשה מאמצים חמורים למנוע מאתנו פעולה) אם אחרי תקרית גבול חמורה נוספת באשמה ערבית, תמסור ישראל אולטימטום לממשלת ירדן, היכול לכלול דרישה לא רק לתפיסה מידית של האחראים כי אם לחתימה מידית של הסכם יציב מההסכמים הנוכחיים, לשם הבטחת השקט לאורך הגבול. אולטימטום כזה על־מנת שישיג את האימפקט המקסימלי על העולם יצטרך להימסר בצורה הדרמטית ביותר ומפי הסמכות המדינית הגבוהה ביותר.

(6) הדברים אמורים רק לגבי עמדת העולם החיצוני ואינם באים כמובן לשיקול אם מבחינה צבאית אנו מסוגלים להסיק את המסקנות הדרושות – ואם דרך זו נראית כמדיניות טובה לגבי הערבים עצמם.

(7) מכל מקום, תהיינה מסקנותיך ומסקנות השגריר לגבי הפרשה הנוכחית, אשר תהיינה, מן הראוי שהממשלה תקבל אותן מכם בכל ההקדם, על־מנת לאפשר לה חשבון־נפש יסודי.

בברכה,

א. בן־חורין

478

מחלקת ארצות־הברית אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון, לונדון ופאריס
United States Division to the Israel Embassies in Washington, London and Paris

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2345/3

ירושלים, 28 באוקטובר 1953

אריק ג'ונסטון, ראסל, פריד, היום ראו השר, איתן, בנדור, בתל בנימין. עיקר דברי ג'ונסטון:[1]

(1) הנשיא מודאג מהמצב הבטחוני במזרח התיכון ורוצה בהפגת המתיחות.

(2) אין סיכויים להסדר כולל ויש לפתור בעיות בודדות תוך תקווה שזה יביא להתקרבות הצדדים במשך הזמן.

(3) גורם אחד למתיחות, ניצול מי הירדן. יש לדאוג לניצול המקסימלי לטובת הכול. התכנית המוצעת[2] ניתנת לשינויים, מבקשים הסכמה עקרונית בשלב זה.

(4) גורם שני למתיחות, הפליטים, והתכנית תאפשר יישוב רבים מהם.

(5) אין סיכויים למשא־ומתן ישיר ועל־כן יש להקים רשות מים של או"ם או של ארצות־הברית או נייטרלית שתעשה הסכמים עם כל מדינה לחוד בדבר חלוקת המים

478

1. ראה מס' 436 והערה 2 שם.
2. ראה מס' 452 והערה 2 שם ומס' 463.

ושתהיה לה הסמכות להבטיח קיום החלוקה המוסכמת. העיקר חלוקת המים שתיקבע לכל מדינה ולא השימוש במים בתוך המדינה או לאן יובלו.

(6) ארצות־הברית מוכנה לשאת בכל ההוצאות פרט למפעלי החשמל שיש למסור ליזמה פרטית או להקים בעזרת בנק יציב [הבנק לייצוא ולייבוא] או [הבנק הבינלאומי [לשיקום ולפיתוח].

(7) אינם מוכנים בשלב זה להרחיב התכנית לכלול הליטאני מסיבות הנדסיות ומדיניות ואינו יכול לדון אלא בתכנית עמק הירדן.

עיקר דברי השר:

(א) מקבל ברצון מגמת הפגת המתיחות.

(ב) הודענו על נכונותנו לדון בנפרד במים ובפליטים.

(ג) דוגלים תמיד בגישה אזורית והגשנו תזכיר למחמד [מחלקת המדינה] ביולי[3] והצענו שיחות עם שכנינו.

(ד) כל עוד לא ייענו שכנינו ועד שייענו לא נוכל לשבת בחיבוק־ידיים.

(ה) מתגובותינו הראשונות הבלתי־רשמיות:

(1) מקבלים בדרך כלל הגישה היסודית.

(2) התכנית מוגבלת לאגן הירדן ומוציאה הליטאני שמימיו הולכים לאיבוד.

(3) אפשר לכלול מפעל גשר בנות יעקב בתכנית המוצעת.

(4) ההצעה מבוססת על חלל מדיני שעה שהיא מחייבת מגע בין המדינות.

(5) ההצעה של שיתוף־פעולה עקיף הורסת סיכוי למשא־ומתן ישיר.

(6) אם כוללים חצבאני מה הקשיים הפוליטיים לכלול הליטאני. אם אפשר להשפיע על סוריה לקבל התכנית, לבנון על אחת כמה.

(7) חלוקת המים פירושה למעשה הגבלת הכמות שישראל מקבלת וניצול הליטאני עשוי לפצות בעד שלילה זו.

הוסכם שתהיה פגישה שנייה מחר בבוקר באותו המקום בהשתתפות המומחים משני הצדדים.[4] נכונותנו לדון אינה מחייבת אותנו לא לגבי התכנית המוצעת ולא לגבי שאלת המים בכללותה.

3. ראה מס' 291.

4. בפגישה ביום המחרת השתתפו מצד ישראל השרים שרת, אשכול וברנשטיין וכן פנחס ספיר, וינר, וייץ ובנדור. וינר ווייץ העלו את השגותיה של ישראל על "תכנית מיין" להסדר המים האזורי בעמק הירדן. הם טענו ששטח עמק הירדן הדרומי לא יוכל לקלוט את כל כמות המים המיועדת לו בתכנית; שעודף המים הכרחי למפעלי ההשקיה בישראל; שקביעת הכנרת כאגן ויסות יחיד והוויתור על אגם בית נטופה כרוכים בהפסד עצום של מים, וכי מידת הניצול של זרימת המים להפקת כוח הכלולה בתכנית תהיה פחותה בהרבה מהתחזית.
שרת שב והעלה את בקשתה של ישראל לכלול גם את הליטאני בתכנית הפיתוח האזורי וביקש מג'ונסטון להציג את בקשתה של ישראל לפני הנשיא ומזכיר המדינה של ארצות־הברית. הוא הדגיש שישראל רואה את עצמה חופשית להמשיך בתכניות הפיתוח וההשקיה שלה וכי מפעל תעלת בנות יעקב אינו סותר את "תכנית מיין".
ג'ונסטון התרשם מדברי המומחים הישראלים, אך לא קיבל את מסקנותיהם והסביר לשרת מדוע לא ניתן לכלול את הליטאני בתכנית המים האזורית. הוא ביקש שישראל תגבש את עמדתה בתוך כמה שבועות כדי שיוכל להגיע למסקנות מעשיות בביקורו הבא. (ראה דין־וחשבון של השיחה ותקציר דבריהם של וינר ווייץ בנספחים למכתבי בנדור אל אבן, 2 ו־5 בנובמבר 1953, 130.02/3688/11. השווה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1394-5. ראה גם שרת, יומן אישי, כרך א, עמ' 92–95 וכן מברק ממחלקת ארצות־הברית אל הנציגות בניו יורק, 30.10.1953, 130.09/2330/20. ביקורו הבא של ג'ונסטון התקיים ביוני 1954.

ג'ונסטון לא ביקש תשובה מידית, חושב לחזור הנה לקבל דעתנו אחרי לימוד התכנית וכן נהג גם במדינות ערב.[5]
סירב למסור תגובת מדינות ערב.
דין־וחשבון מלא בדרך.[6]

מאה"ב

479

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Coded Tel. L75 מברק מוצפן
Outg.: 93.04/41/13 נוסח יוצא:

London, 29 October 1953

Saw Strang to whom presented Avner and in course thirty-minute talk[1] put forward points your IL.174.[2] He reacted (1) They never lost sight continuous infiltration and dangers involved and had been pressing Jordan do their best put stop to it. He believed Jordan acted on their advice and they had figures showing that since January 1952 – 3524 Jordanians condemned by Jordan courts for attempts infiltration, 621 others acquitted. They will continue urge Jordan fight infiltration. (2) They did feel Quibya incident far worse in results than previous incidents for which Jordan responsible therefore they reacted in serious manner, he quoted Bennike saying at U.N. definite armed formations involved and said must accept that judgment. That made incident even more serious. (3) Regarding compensation they interested our proposal mutuality. (4) Re forces at border he questioned me closely regarding whether we had brought additional forces border, saying they were disturbed this point on basis information received. I replied manoeuvres now over and disposition our forces regulated strictly accordance armistice agreements, adding I believed we would not mind Jordan bringing additional forces border provided they used them effectively to fight infiltration. (5) They would like local commanders agreement[3] operated effectively and agreed that high-level

5. על שיחותיו של ג'ונסטון בלבנון ובירדן ראה, FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1380-82, 1383-4.
6. ראה בנדור אל אבן, 29.10.1953, 93.08/361/16, והשווה FRUS, 1952–54, Vol. IX (part 1), pp. 1391-2.

479
1. השיחה התקיימה ב־28 באוקטובר. השווה דיווח של סטראנג מאותו היום ב־PRO, FO371/104790.
2. 25.10.1953, 93.04/41/13. במברק זה הנחה שרת את אילת כיצד להגיב על הצהרותיו של לויד (ראה מס' 434). עיקרי טיעוניו של שרת משתמעים מתגובת סטראנג, אך ראה גם מס' 461.
3. ראה מס' 256.

talks in order pacify frontier would be useful. (6) We should not underestimate effects Quibya, when they said "horror" they reflected general British opinion. Will do their best contribute pacification border and assured us their relations Jordan will not prevent them maintaining good relations Israel but on serious incident they had to say what they thought.

Reply our Suez note[4] still under consideration.

Elath

480

מ. דיין אל משרד החוץ
M. Dayan to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 47
נוסח נכנס: 130.09/2331/2

ניו יורק, 29 באוקטובר 1953

רמטכ"ל.

(1) במועביט [מועצת־הביטחון] היום נתגלו רמזי ההחלטות שתוצענה בשאלת קיביה[1]: (א) חיזוק מנגנון או"ם, (ב) הרחבת סמכותו של האו"ם בארץ, (ג) תביעה לצדדים לשיתוף־פעולה טכני בדרגים הנמוכים במקום פוליטי גבוהים, (ד) ייתכן פיצויים עבור קיביה מאתנו, (ה) וכמובן גינוינו.

(2) עלול לעלות לדיון סירובנו לחיפוש הר הצופים וכן פגיעות במשקיפים ונכונות גלאב לשיתוף־פעולה לפני קיביה.[2]

(3) האנגלי[3] מוליך את בניקה לתשובה העושה בן־גוריון לשקרן בעניין קיביה.

(4) אכלתי אתמול עם גנרל הילדרינג והיום מייג'ור אליוט, עיתונאי צבאי חשוב כאן.

דיין

4. ראה מס' 424, ומס' 483 והערה 1 שם.

480

1. בישיבת מועצת־הביטחון ב־29 באוקטובר הציגו חברי המועצה וכן א. אבן שהשתתף בישיבה שאלות שונות לבניקה בעקבות הדין־וחשבון שמסר למועצה בישיבתה הקודמת. (ראה מס' 475.) בניקה נשאל על פעילותן של ועדות שביתת־הנשק, על דרכי הפיקוח על הסכם שביתת־הנשק, על פעילותם של משקיפי האו"ם והבהרות על הדין־וחשבון שמסר למועצה. תשובותיו ניתנו בישיבת המועצה ב־9 בנובמבר (ראה SCOR, Eighth Year, 632nd Meeting, 29.10.1953, 635th Meeting, 9.11.1953). על ההחלטה שהתקבלה לבסוף ראה מס' 534.

2. ראה מס' 425, הערות 3 ו־4.

3. אחת השאלות ששאל הנציג הבריטי במועצה, סר גלדווין ג'ב, הייתה האם יש לבניקה הערות על הצהרתו של בן־גוריון שממשלת ישראל דוחה בכל תוקף את הטענה שבפעולה השתתפו 600 חיילי צה"ל ושהחקירה העלתה שאף יחידה של צה"ל לא נעדרה מבסיסה בליל הפעולה (ראה הערה 1 לעיל ומס' 449).

481

ג. רפאל אל ו. איתן
G. Rafael to W. Eytan

Coded Tel. T44 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/2 :נוסח נכנס

New York, 30 October 1953

Personal. Today NYT [New York Times] quotes Badawi [- -][1] chief Egyptian del[egation]: Arab nations might envisage contact with Israel gov[ernmen]t predicated mainly on settlement refugee problem.[2] Saw Azmi last week with Najar. He told us Egyptian del[egation] received instructions keep out of *Moabit* [Security Council] discussions. Consequently they resisted forcefully other Arab states' pressure participate with result that all others decided stay away avoid demonstration Egypt's defection. He promised give reply within few days our long-standing proposal meet authorized Egyptian rep[resentative]s for discussion on Israel–Egypt outstanding issues.[3] Possibly Badawi's statement first straw in wind. Please inform Divon.[4]

Rafael

482

הערת־עורך
Editorial Note

הצהרות ישראל וסוריה בישיבת מועצת־הביטחון
30 באוקטובר 1953

בישיבת מועצת־הביטחון ב־30 באוקטובר מסר נציג סוריה הודעה מפורטת על הסיבות שהביאו את ממשלתו להגיש תלונה נגד ישראל על העבודות שהיא מבצעת באזור המפורז. הוא הדגיש שישראל מבקשת להטות את מימי הירדן לישראל, ומפעל ההטיה מעניק יתרונות צבאיים לישראל ופוגע באינטרסים של סוריה ויש בכך משום הפרת הסכם שביתת־הנשק. הוא

481

1. שתי מלים חסרות במקור.
2. רפאל הבהיר במברק נוסף ש"ניו יורק טיימס" פרסם תיקון מצרי לידיעה וזו לשונו: "Arab countries cannot envisage any contact with Israel before Israel complies with General Assembly resolutions especially those regarding reconsider[ation] rights refugees". (מברק אל איתן, X/75, 30.10.1953, 130.09/2331/2).
3. ראה מס' 410, 417 ו־440. עוד פרטים על השיחה ועל שיחות נוספות ראה במס' 548, סעיף (4).
4. ראה איתן אל דיבון, ל/41, 1.11.1953, 130.15/3744/1.

תבע מן המועצה לדרוש מישראל להפסיק את העבודה ולהחזיר את המצב באזור לקדמותו.

אבן עמד בתחילת דבריו על אופיו הלאומי של המפעל וחשיבותו לביסוס כלכלתה של ישראל. הוא טען שהמועצה כבר דחתה את התפיסה הסורית בשאלת חוקיותה של העבודה באזור המפורז בעת הדיון על סכסוך החולה והעבודה מתבצעת על־פי הזכויות שניתנו לחברת החשמל הארץ־ישראלית עוד ב־1926. הירדן זורם בתחומי ישראל, הדגיש, ואינו נכנס לתחומה של סוריה וזכותה של ישראל לנצל את מקורות המים שבתחומה ולתלונתה של סוריה אין כל בסיס. אבן דחה את מדיניות הווטו של סוריה על העבודה ואמר כי אם תאשר המועצה את המדיניות הזאת תדון את ישראל לשממה ולתלות כלכלית. ובאשר לטענותיו של בניקה בדבר הפגיעה שפוגעת התכנית בזכויותיהם של התושבים הערבים על קרקעותיהם ובסדרי ההשקייה הבהיר אבן שישראל תקפיד שביצוע התכנית לא יחייב עבודה על קרקעות שבבעלותם של ערבים ויובטחו סדרי ההשקייה הקיימים.

אבן דחה את טענתה של סוריה בדבר הענקת יתרון צבאי לישראל וטען כי חפירת התעלה תקשה על שני הצדדים במידה שווה לחצות את הקווים. (ראה Yearbook of the United Nations, 1953. pp. 225–6.) המשך הדיון בתלונה הסורית נקבע ל־11 בנובמבר (שם, עמ' 226–227) וישיבה נוספת התקיימה ב־18 בנובמבר. (ראה מס' 520, הערה 1.)

483

א. אילת אל משרד החוץ
E. Elath to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. L927 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2319/5 :נוסח נכנס

London, 31 October 1953

Eytan. Allen called me in today and presented their reply our note Oct[ober] 14.[1] This substantially repeats HMG's understanding of our concern adding they will keep in mind considerations raised our note. Reply further states HMG "are determined abide" by terms Tripartite Declaration "both in regard development arms race between Arab states and Isr[ael] and in regard use force or threat of force between any of states in area. They fully intend take such action as may lie their power fulfil that declaration". Note concludes by stating "HMG hope settlement with Egypt w[ou]ld eventually conduce greater degree stability in Middle East consequently to maintenance peace area".

In my remarks to Allen I said had reason believe their reply will not satisfy my Gov[ernmen]t who expected more definite answer our observation and

483

1. ראה מס' 424. עיקר התשובה הבריטית מצוטטת להלן, אך ראה נוסח האיגרת, 30.10.1953, 130.02/2409/11.

added explanations given to Strang[2] on present note. To this Allen replied that although Eden avoided putting these replies in writing he "personally and confidentially" can tell me that they have no intention asking Neguib insert future agreement special clauses relating either Isr[ael]'s security or Suez. Such request from HMG w[ou]ldn't be accepted and they therefore unwilling raise matter at all with Neguib. I thanked him for his frankness, saying that though we realise HMG's difficulties and desire not complicate further neg[otiation]s with Egypt, neglect deal Isr[ael]'s interests this matter meant Brit[ain] substituting tactical advantages for strategic interest of ensuring peace in Middle East not violated sooner or later by more powerful, better armed, Egypt now enabled through Brit[ish] assistance resume attack on Isr[ael] with whom she has no peace. I added that unless Tripartite Declaration strengthened by specific assurance in any Anglo-Egyptian agreement that Brit[ish] installations, arms, passing into Egyptian hands will not be used against Isr[ael], absence such clause may give Neguib and successors dangerous ideas for whose results Britain can't later escape responsibility. I elaborated on dangerous psychological effects such situation Middle East security and consequent decreased prospects our reaching better understanding with neighbours. Such prospects w[ou]ld be improved by removal Arab doubts about interest taken by Brit[ain] and her allies in Isr[ael]'s security. I put forward similar argument with regard protection Canal rights as matter where Isr[ael]'s and general interest inseparable and emphasized Brit[ain]'s responsibility this matter also. Allen avoided saying anything about preservation equilibrium foll[owing] supply arms to Egypt, suggesting still early to deal matter. He remarked that Quibya incident had seriously injured our position "regarding arms as well as other matters".

I concluded conversation by saying my Gov[ernmen]t w[ou]ld probably return this vital matter before Egyptian agreement concluded.

Elath

2. ראה מס' 479.

484

ר. שילוח אל מחלקת ארצות־הברית[1]

R. Shiloah to the United States Division

מברק מוצפן WIA695
נוסח יוצא: 93.01/2209/8

[ואשינגטון], 2 בנובמבר 1953

עדיין לא הודיעונו רשמית על חידוש ההענקה.[2] בבירור עקיף על־ידי טננוואלד למדנו שמחמד [מחלקת המדינה] גם לא הודיעה ל־.F.O.A[3]. אנו מפעילים שאלות ותמיהות למחמד ומניחים שבעקבותיהן ידברו אתנו רשמית על כך.

בהתייעצות הבוקר שרמן, ממי [שליט], טננוואלד והחתום מטה, ארנסט [לוין] חולה, סיכמנו שכשיחודש הדיבור כוונתנו:

(א) לערער על הסכום 52 מיליון שפורסם; נזכיר שממ[שלת] ארצות־הברית הצדיקה כלפי הקונגרס 70 מיליון. בהמשך הוויכוח בדעתנו להציע שיתנו לנו ההפרש 15 עד 18 מיליון בחומרי עודף לפי סעיף 550 בתנאי שהמצרכים הניתנים לכלילה בסעיף זה והמחירים יתקבלו על דעתנו.

(ב) נעורר הצורך במזומנים, נסתמך על העיכוב הרב בביצוע המענק אולם נזכיר שיחותינו לפני המשבר בהן נאמר לנו שהם מכירים בצורך לתת לנו מזומנים ומחפשים דרך לעקוף המכשולים המשפטיים.

(ג) נדבר בינתיים על 20 מיליון במזומנים אולם נרמוז על סכום נוסף אשר אולי נצטרך לו בגלל החובות שהסתבכנו בהן בעקבות העיכוב ושפירעונם יחול בפברואר–מארס.

(ד) נדגיש כי סכום זה יאפשר לנו להתגבר על קשיי ביניים עד לביצוע התכנית הכוללת של קונסולידציה המורכבת ממלווה מיהודים,[4] מזומנים ממענק, ייצוא ואולי גם מזומנים משילומים.

(ה) היועץ המשפטי של .F.O.A נוטה לפרש סעיף 105 פירוש מצומצם דהיינו שהאיסור של 105 חל אך ורק על תשלום חובות של הממשלה.

שילוח

484

1. נשלח גם לידיעת טדי קולק ומשרד האוצר.
2. ב־28 באוקטובר מסר דאלס הודעה פומבית על שחרור המענק לישראל בסך 26 מיליון דולר למחצית הראשונה של שנת הכספים. הוא קשר את שחרור המענק בהצהרתו של אבן בישיבת מועצת־הביטחון ביום הקודם ובהחלטת המועצה מאותו היום. ראה מס' 475 (הערת־עורך) וכן FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1390-91; על ההודעה הרשמית ראה מס' 493.
3. Foreign Operations Administration, הגוף שהוקם ב־1 באוגוסט 1953 וקיבל את תפקידיהם של משרד מינהל הביטחון ההדדי, הסוכנות לביטחון הדדי, המינהל לסיוע טכני ופעולות אחרות לסיוע חוץ.
4. ראה מס' 431, הערה 4.

485

שגרירות ישראל בוואשינגטון אל מחלקת ארצות־הברית
Israel Embassy in Washington to the United States Division

מברק מוצפן WIA696
נוסח יוצא: 93.01/2209/8

[ואשינגטון], 2 בנובמבר 1953

שילוח ביקר היום מורפי במחמד [מחלקת המדינה] לשיחה על ההוראות שתינתנה למשלחת ממ[שלת] ארצות־הברית במועביט [מועצת־הביטחון] בשני העניינים הנידונים. הביע דאגתנו לעמדה הבריטית בשאלת ביטחון הגבולות כפי שהושמעה לאבן על־ידי סלוין לויד[1] ותבע נמרצות שממ[שלת] ארצות־הברית לא תצטרף לעמדה זו. הזהיר מפני הפירושים והמסקנות שיפוצו בעולם הערבי אם לא תקרא מועביט בהזדמנות זו לשני הצדדים להתקדם בתהליך המעבר מש[ביתת]־נ[שק] לשלום. ציין כי זו תהיה ההחלטה הראשונה בענייני ארץ־ישראל מעל במת האו״ם אשר נציגי הממשל החדש בארצות־הברית ישתתפו בניסוחה והשמטת הקריאה לשלום תאשר בעיני הערבים ההנחה על מפנה במדיניות ממ[שלת] ארצות־הברית. הציע שההחלטה שתנוסח תכיל תביעה לצדדים לקיום הסכמי ש[ביתת]־נ[שק] ותביעה לבצע הסעיפים בהסכמי ש[ביתת]־נ[שק] שלא בוצעו עד עתה, הטלת אחריות על הממשלות לפעולות אזרחיהן ולשמירת הגבולות וקריאה נמרצת לצדדים לעבור מש[ביתת]־נ[שק] לשלום כאשר עשו בהחלטות קודמות.

מורפי אמר שעודם מעיינים ולא קבעו סופית גישתם. הערבים מאשימים אותם ברצון לכפות עליהם שלום מוכתב על־ידי ישראל אך יביאו בחשבון טיעוננו.

בענייני מים הסביר שילוח נכונותנו להיענות לתביעות הספציפיות של בניקה לגבי מים, זכויות פרט וכו׳ ותבע החלטה ברוח החלטות החולה והזהיר נגד החלטה המוסרת לסורים סמכות והשפעה כלשהי על המשך הפיתוח. בנושא זה לא גילה מורפי כל סימן של ערעור על עמדתנו. דו״ח בדואר הבא.

שג

485

1. אבן נפגש עם לויד ב־28 באוקטובר. הוא למד ממנו שאין השעה כשרה להביא את מועצת־הביטחון לקרוא לצדדים לפתוח במשא־ומתן ישיר לשלום. בריטניה מתכוונת לפעול לקבלת החלטת גינוי נגד ישראל על פעולת התגמול בקיביה, אמר לויד, החלטה שתלווה בפנייה לראש משקיפי האו״ם שיגיש בתוך שלושה חודשים הצעות לחיזוק מנגנון הפיקוח של האו״ם. (ראה רישום של לויד על השיחה, 28.10.1953, PRO, FO371/104759; ראה גם מברק ממחלקת מערב אירופה אל השגרירות בפאריס, 1.11.1953, 130.09/2345/3).

486

מ. שרת אל א. אילת
M. Sharett to E. Elath

מברק מוצפן ד/158
נוסח יוצא: 130.09/2319/4

ירושלים, 2 בנובמבר 1953

בהול

לאילת. לשיחתך עם אידן.[1]

תפתח אתה בקיביה ותאמר כי העניין הסעיר את ציבורנו, מצד אחד גרם הזדעזעות וצער עמוק על נקיים שנספו ומצד שני ליכד הציבור בהכרה כי אין לשאת מצב של התנפלויות ורציחות בלתי פוסקות מצד ירדן ואין לדעת מה יוכל לקרות אם לא יושם להן קץ. מזה תעבור למועביט [מועצת־הביטחון] ותדגיש כי תחול התפתחות חמורה ביותר אם לא תנוצל ההזדמנות לעשות לחץ בינלאומי מאוחד ונמרץ על מדינות ערב לעשות שלום ולהטיל עליהן אחריות לערעור הביטחון הפנימי במזרח התיכון בגלל סירובן. תוסיף כי עצם העובדה שמועביט נמנעת מלתבוע שלום תעודד יצרי מלחמה ערביים והמצב לאחר מועביט יהיה אז גרוע משלפניה.[2]

שרת

487

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2319/4

ירושלים, 2 בנובמבר 1953

לכל הנציגויות. הצ׳כים הודיעו רשמית כי אורן נדון 9 אוקטובר לחמש־עשרה שנות מאסר ואורנשטיין 7 אבגוסט למאסר עולם, שניהם על ריגול ובגידה לפי חוקי צ׳כוסלובקיה.[1] קדר מחה מיד על סודיות המשפט והיעדר נציגותנו בו, דחה האשמות

486

1. ראה מס׳ 490 ו־491.
2. במברק שני לקראת השיחה עם אידן הוסיף איתן לאילת שהקריאה לשלום תלויה אך ורק בבריטניה; הצרפתים תומכים בה וגם האמריקאים יסכימו לה אם יסירו הבריטים את התנגדותם. כמו־כן הציע להעלות לפני אידן את בעיית סואץ. (ד/159, 2.11.1953, 130.09/2319/4.)

487

1. ראה נוסח האיגרת, 30.10.1953, 130.11/2513/3.

הבגידה כחסרת שחר לגבי אזרחי ישראל וכן אשמת הריגול שפירושה כאילו ממ[שלת] ישראל שלחתם לרגל.[2] התשובה הייתה כי ממ[שלת] ישראל לא נזכרה בפסק־הדין. כן נאמר בתשובה כי בקשות הנשים לחנינה מונחות לפני הנשיא. יש סברה כי פסקי־הדין צעד לקראת חנינה ושחרור, שלא ייתכן מעצר אלא רק לאחר משפט. לעת־עתה אין להיתפס לסיכוי זה. אנו מפרסמים הודעה תקיפה אך מאופקת שלא לקפח סיכויים. בשיחות יש להוקיע נוהל ברברי זה ופסקי־דין קלוטים מהדמיון. אין לטעון במפורש כי השניים חפים מכל עוון יען אין לנו מושג ממעשי אורנשטיין וממה שיש לצ׳כים באמת נגד אורן אבל בגידה וריגול יש לעשות לצחוק וכן להכתים ההתעללות שבחקירת עשרים חודש ומשפט סגור ללא הגנה.

איתן

488

הערת־עורך
Editorial Note

התפטרות ראש הממשלה דוד בן־גוריון
2 בנובמבר 1953

ב־2 בנובמבר הודיע ראש הממשלה דוד בן־גוריון לנשיא המדינה על רצונו לפרוש מתפקידיו הממלכתיים. במכתבו אל הנשיא הוא נימק את הסיבה לפרישתו ב״מתיחות עליונה ומאמץ נפשי עצום״ שהצטברו אצלו לאחר שנות פעילות רבות (93.08/390/16). ב־7 בדצמבר הגיש בן־גוריון את מכתב ההתפטרות לנשיא ולמחרת נכנס משה שרת לתפקיד ממלא מקום ראש הממשלה בנוסף לתפקיד שר החוץ שהחזיק בו. פנחס לבון נכנס לתפקיד ממלא מקום שר הביטחון. בינואר 1954 הציג שרת את ממשלתו בפני הכנסת וקיבל את אמון הבית.

2. השווה מס׳ 497.

ג. רפאל אל ו. איתן
G. Rafael to W. Eytan

מקור: 130.02/2381/11

ניו יורק, כ"ה בחשוון תשי"ד
3 בנובמבר 1953

אישי - סודי

ולטר היקר,

עברו כבר שבועיים מאז צאתי את הארץ[1] ולמרות כל ההתרגשות והדחיפות שמעצמות המערב פתחו, מתנהלים העניינים במועצת־הביטחון בעצלתיים. כשהביאו את מאורעות הגבול בפני מועצת־הביטחון, דחו את הדיון על טריאסט לשבועיים; כבר הדבקנו את טריאסט שהופיעה שוב אתמול על סדר־יומה של מועצת־הביטחון ועדיין אין לראות קץ לסעיף שלנו.

על־כל־פנים, מעצמות המערב ניצלו שבועיים של הפוגת טריאסט ומתיחות ארץ־ישראל כדי לתקן את הנזק שנגרם על־ידי הודעת דאלס מה־8 באוקטובר בדבר פינוי טריאסט.[2] הסיכויים לוועידה בין שלוש מעצמות המערב, יוגוסלביה ואיטליה שופרו בימים האחרונים. זוהי, כנראה, תרומתנו לשלום העולם.

אנו נתונים כאן בעת ובעונה אחת בשלוש מערכות: פליטים, פיתוח וביטחון. נדמה לי כי בעיני חברות האו"ם משתקפת בעיית התעלה יותר כסמכות בניקה ופחות כזכות סוריה. אם נצליח לספק את התביעה להבטחת סמכותו של בניקה, יש סיכוי שיתמכו בהשקפתנו כי הוא רשאי להתיר המשך המפעל בתנאי שלא תקופחנה זכויות ערביות במפורז. אולם עוד דרך ארוכה מהנחה זו עד לביצועה. אני מצרף העתק טיוטא[3] שחיברנו לפי הנחות אלה ושאנו משתדלים לעשותה קניין לידידים שיגישוה כהצעת החלטת פשרה.

במסע ההסברה בעניין התעלה, אצל המערביים ואצל המזרחיים, אנו מוצאים אוזן קשבת לטענתנו כי אין לעכב את המפעל עד שיושג הסכם סורי, וישנה נטייה לקבל את הנחותינו כי אפשר לחפור את התעלה במפורז אם יימצא פתרון משביע רצון ל־4 הבעיות הבאות: הגנה על זכויות הרכוש הקרקעי, על זכויות המים, על מעמד האו"ם באזור ואופיו המפורז של האזור. אולם, מפי ברקו שמעתי אמש נעימה מדאיגה בקשר למגמות מחלקת המדינה בנידון.[4] הם נוטים לקבלת החלטה כללית ובה קריאה לצדדים לנהל משא־ומתן לחלוקת המפורז. הסברתי כי כל מטר של תעלה שאנו

489
1. ראה מס' 469, הערה 2.
2. ראה מס' 431, הערה 6.
3. הנספח לא הודפס כאן.
4. ראה דיווח על השיחה במכתב רפאל אל אבן, 3.11.1953, 130.02/2381/11.

חופרים מקדם את אפשרות המשא־ומתן וכל קריאה סתמית סותמת את הגולל גם על התעלה וגם על המשא־ומתן.

טענתנו כי המפעל שלנו בשלב ראשון אינו עומד בסתירה לתכניות של שיתוף־פעולה אזורי ואפילו ניתן לשפר את תכנית ג'ונסטון, עוזרת לנו כאן לריכוך העמדה האמריקנית. אולם, הצהרתנו על הפסקת העבודה עזרה לנו מעל לכול ליצור אווירה יותר נוחה ועניינית בדרישתנו לביצוע המפעל. מאף נציג כאן לא שמעתי הצדקה לסירובו של בניקה לקבל הצעתנו להפסקה זמנית.

בכלל, כאשר רואים את אביר האו"ם הלוחם לצדק ויושר, מתאכזבים מכשרונותיו ומאישיותו. האמריקנים אינם מסתירים את אי שביעת רצונם מבחירת המזכיר הכללי אשר במינויו של בניקה פסח על ההצעות האמריקניות. הם גם אינם שלמים עם מעמדו ופעולותיו של ויז'יה ומשום כך זוממים "להחדיר" למנגנון האו"ם קצין גבוה אמריקני אשר במרוצת הזמן ירכוש מעמד כסגנו של בניקה.

במידה שנצליח להדוף את ההתקפה המרוכזת שלנו בעניין הביטחון והגבולות, נחזק גם את מעמדנו בפרשת התעלה. אולם, יש לציין מתחילה כי מעמדנו בשאלת הביטחון והגבולות מעורער עד היסוד בגלל הרושם המזעזע שעורר מעשה קיביה באו"ם, בציבור היהודי ובדעת־הקהל באמריקה. אויבינו אינם מהססים לנצל את הפרשה ולהבליטה כיחידה במינה, למרות שהעיתונות הגדולה השתדלה, בדרך כלל, להציג את העניינים באופן מאוזן. המאמר המצורף מ"טיים"[5] מהווה דוגמה טיפוסית להסתה המתנהלת נגדנו.

האנגלים נוקטים עמדה נוקשה ומנסים, בכל הדרכים, לנצל את מקרה קיביה להלקאת ישראל ולחיזוק השפעתם בקרב הערבים. הם מתנגדים להזכרת הצורך בשלום ומפנים את כל השפעתם בין חברי מועצת־הביטחון לצמצום הדיון ולקבלת החלטה שבמרכזה יהיה גינוי ישראל. אצל האמריקנים לא התגבשו עדיין הדעות, אך נראה כי מחלקת המזרח הקרוב בוואשינגטון נוטה יותר לעמדה הבריטית.

הקרב במועצת־הביטחון טרם התלקח במלואו, כי טרם שמעו את נציגי שני הצדדים. בהסברתנו בקרב המשלחות אנו עומדים על כך שכל החלטה צריכה לכלול את האלמנטים הבאים:

(א) דרישה לשני הצדדים לשמור בהקפדה על התחייבויותיהם בחוזי שביתת־הנשק;

(ב) דרישה לביצוע אותם סעיפים בחוזי שביתת־הנשק שטרם בוצעו;

(ג) אחריות הממשלות לקיום הביטחון בגבולות;

(ד) הפסקת כל מעשי איבה;

(ה) הבעת צער על מעשי האלימות והפרות חוזי שביתת־הנשק שאירעו בחודשים האחרונים;

(ו) קריאה לצדדים לבצע את המגמה המוצהרת של חוזי שביתת־הנשק והחלטות האו"ם להתקדם מהמצב הקיים לקראת הסדר סופי בדרך משא־ומתן ישיר.

התופעה המעודדת ביותר במשבר בינלאומי זה של המדינה היא היענות ומסירות הציבור היהודי ומנהיגיו בהגנתו והזדהותו עם ענייננו. גילויי הכוח וההשפעה היהודית בשבועות האחרונים לא רק שבא[ו] כהפתעה לממשלת ואשינגטון אלא גם לנו.

5. המאמר מ־26 באוקטובר שכותרתו "טבח בקיביה" לא הודפס כאן.

הצלחה זו יש לזקוף בראש וראשונה לזכות השגריר וחבריו בעבודה, שהפעיל השפעתו וכשרונו האישי לליכוד המנהיגות היהודית הנבוכה וגיוסה למאמץ משותף.

אולם, אל נשלה את עצמנו כי נוכל בכל מצב להסתמך על כך שהם יעמדו לצדנו באם יתגבר בלבם ובהכרתם הרושם כי מדיניות מדינת ישראל אינה מושתתת על יסודות מוסריים, על התחשבות בחיי הזולת ועל רצון להגיע לשלום עם הערבים. משתרשת אצלם ההרגשה כי המדינה מהווה מעמסה ואולי אף אסון לעם היהודי. אנו מדברים על שותפות בין ישראל ויהדות העולם; אין שותפות אם אין מתחשבים במגמות, ברגשות ובאינטרסים של השותף.

עוד נעמוד במבחנים רבים ואל נטעה בפירוש הנסיגה הזמנית של ממשלת ארצות־הברית בעניין המענק כשינוי ערכים מוחלט. על ממשלה זו משפיעים אינטרסים כבירים התובעים את ביסוס מדיניותה במזרח התיכון אך ורק על ידידות עם מדינות ערב ולהם תומכים בעלי השפעה רבה במישורים שונים במחלקת המדינה. הם חותרים במשותף תחת הידידות המסורתית בין ישראל וארצות־הברית. טעות לחשוב כי האדמיניסטרציה הנוכחית הנה ממשל חזק, כי [אם] קואליציה של אינטרסים מתחרים ועומדים יום־יום במבחן של ציבור הולך וגדל המערער על תבונת מדיניותה הן בשטח הכלכלי והן בשטח החיצוני. אין לצפות שממשלה זו תנקוט קו יציב גם לגבינו. בהתרוצצות הכוחות וההשפעות היא תיטה לכל צד.

כדי להיחלץ מלחץ זה מנסה מחלקת המדינה לעטות את מדיניותה כלפי ישראל באיצטלה של נאמנות לאו"ם. עוד בהתייעצויות באביב הזהרתי כי מחלקת המדינה תנסה להסתתר מאחורי האו"ם במידה שהיא תנסה לבצע מדיניות אנטי־ישראלית. אז הדגמתי את העניין בשאלת ירושלים, אולם ההזדמנות הראשונה בה בוצעה מדיניות זו התעוררה במפעל תעלת הירדן כשהזדרזו כל־כך להסתתר מאחרי גבו של בניקה ולדחפו קדימה עד שהמסכן לא ידע בעצמו לקראת מה דוחפים אותו. על־כל־פנים, למרות שניסיון זה לא הוסיף כבוד רב למחלקת המדינה ועלול אפילו להיכשל, סבורני כי לא יהיה זה ניסיונה האחרון של מחלקת המדינה להשתמש בהשפעתה באו"ם לביצוע מדיניות הנוגדת את האינטרסים של המדינה.

אבקש סליחתך על שהארכתי יתר על המידה. סבורים כאן כי הדיונים במועצת־הביטחון יימשכו עוד כ־10 ימים. טרם העליתי בפני אבא [אבן] את תאריך שובי ארצה כל עוד לא הציג את עניינו בשאלת הגבולות והביטחון במועצת־הביטחון. לפי התכנית עליו לנאום מחר ואני מקווה כי לאחר זאת יתפנה לבירור עמי את מועד שובי. ברצוני לקצר ככל האפשר את שהותי כאן, כי אני חושש שמא הפעולות שהתחלתי ליזום ולארגן בלשכתי תסבולנה מיהעדרי הממושך ואני גם מתאר לעצמי שאתה זקוק לעזרה, בפרט כשחברים כה רבים נעדרים לרגל שליחויות שונות בחוץ־לארץ. לכן אל תהסס להודיעני אם תחשוב להכרחי שאחזור לפני גמר הדיונים במועצת־הביטחון.

במיטב הברכות, שלך,

גדעון
ג. רפאל

490

א. אילת אל ו. איתן
E. Elath to W. Eytan

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 93.04/41/13

לונדון, 3 בנובמבר 1953

בהול

שיחתי עם אידן אתמול ארכה חמישים רגע והתרכזה בבעיית יחסינו עם ירדן לאחר המאורעות האחרונים בגבולות וערב הדיון הנוכחי במועביט [מועצת־הביטחון]. הסברתי באריכות את רקע פרשת קיביה. אמרתי שגמור עמנו לעשות הפעם לתיקון המצב מיסודו. תיארתי את הסכנות הטמונות במצב הנוכחי של הפקרות בגבול הירדני והאחריות המיוחדת המוטלת על בריטניה לעומת בעלות בריתה בהצהרת השלושה לפעול בהקדם האפשרי לתיקונו היסודי. הדגשתי שפעולה כזו היא לטובת בריטניה לא פחות משלתועלת שתי המדינות הנוגעות בדבר במישרין. מתיאור המצב הנוכחי עברתי לניתוח הסיבות שהביאו לאחר מותו של עבדאללה למשטר ההשתוללות הקיים בגבול הירדן והצבעתי במיוחד על נאום־הכתר של חוסיין שבו דיבר בגלוי על השמדת ישראל בהרימו על נס את "שחרור פלשתינה" כמשימה ממשית העומדת על סדר־היום של ממשלתו. אמרתי שאם בריטניה לא תצא ברגע רציני זה בהכרזה ברורה שעל הערבים להשלים עם מציאותה של ישראל בקרבם בין שאוהדים הם אותה ובין שלא, הרי יתפרש הדבר – במקרה הטוב ביותר – כניטרליות מצד בריטניה ויחזק בהכרח את הקיצוניים במחנה הערבי. בתנאים אלה ספק אם יהיו סיכויים לחיזוק משטר שביתת־הנשק ושיפור הביטחון בגבולות. האמצעי היחידי למנוע רושם זה וגם לשפר שיפור מידי את המצב בגבולות הוא לצאת בתביעה אל הערבים שיגיעו להסדר של שלום עם ישראל. בדיעבד נותן הדיון הנוכחי במועביט אפשרות להוציא מעז מתוק אם בריטניה ובעלות בריתה יתנהגו במשבר הנוכחי במעוף ובחזון הדרושים ואגב חיפוש אחר אמצעים לשיפור העניינים השוטפים לא ישכחו את מקור הרעה וידאגו לעקירתה מן השורש.

אידן שמע את דברי בתשומת־לב רבה ושאל שאלות בקשר ליחסינו עם ירדן בכלל והסיבות שגרמו להתחדדות היחסים בזמן האחרון. בדברו על קיביה נקט בסגנון מתון יותר מסלווין לויד[1] בהעירו שיש לדאוג למנוע מקרים דומים בעתיד. אמר שיש צורך לחזק את ועדת שביתת־הנשק ויעילותה מתוך שיתוף־פעולה מצד כל הצדדים כולל או"ם. המשיך שלעומת זאת אינו בטוח בתכליתיות שב"הכרזות סתמיות" על הצורך בשלום בין ישראל וירדן. הכרזה כזו עלולה להתפרש על־ידי הערבים כניסיון מצד מועביט להתחמק מדיון במאורע קיביה על תוצאותיו. הוסיף שהכרזה למען שלום במצב־הרוחות הנוכחי במחנה הערבי לא תקרב את הערבים לשלום עמנו אלא להפך.

490
1. ראה מס' 434.

הדגיש שהוא רואה בשלום מטרה חיונית אך היה רוצה להתקרב אליה לא בהכרזות חגיגיות שאין בהן ממש, אלא בדרך של הכשרת קרקע זהירה באמצעים דיפלומטיים ולא בפומבי. הביא דוגמה מן המצב בטרייסט. בתשובתי העירותי שאם כי מבין אני את ההיגיון הכללי שבדבריו אין יחסינו עם הערבים דומים ליחסי איטליה ויוגוסלביה ואין להביא ראיה משום פרשה אחרת ביחסים בינלאומיים כל עוד ומדינות ערב לא יכירו בעצם קיומה של ישראל. על אנגליה מוטלת החובה לומר זאת לערבים בצורה הברורה ביותר שאם לא כן תישא היא, יותר מכל מעצמה מערבית אחרת, באחריות למצב שעלול להגיע לעברי פי־פחת ושיסבך גם את בריטניה הנמצאת בתוך תוכי הקלחת.

בסיום השיחה אמר אידן שטרם החליט איזה הוראות ישלח למשלחתם במועביט ושעוד ישקול את הדברים שהעליתי בפניו. ביקש שאגיש לו זכרון־דברים אישי בו אחזור על תמצית דבריי בקשר לתועלת שתוכל לצמוח מהרחבת הדיון במועביט. הבטחתי לעשות זאת מיד. לפני שעזבתי העירותי שהיה בכוונתי לשוחח גם בפרשת המשא־ומתן עם מצרים. אמרתי שארצה לראותו בקשר לזה בהקדם. ענה שישתדל לראותני כשרק יתפנה מטרדותיו המיידיות בפרלמנט.

מסקנתי מהשיחה שהתנהלה באווירה מתונה היא שגם אם לא הצלחתי לשכנע את אידן בצדקת עמדתנו דומני שעוררתי אצלו את ההכרה שהסכנות לעתיד לבוא הצפונות במצב הנוכחי, שקיביה רק מסמלו, עלולות להיות חמורות ביותר ושלעמדה ולפעולה בריטית תהיה השפעה מכרעת לגבי התפתחות העניינים. חזרתי והדגשתי שבריטניה לא תוכל להתחמק מן האחריות לתוצאות האפשריות.

הננו מכינים כעת את זכרון־הדברים בשביל אידן ונשלח לכם העתק בדואר.[2] ניצלתי מברקיכם ד/158 ו־ד/159.[3] הבריקו לאבן.

אילת

2. ראה מס׳ 491 והשווה דיווח של אידן על השיחה, 2.11.1953, PRO, FO371/104759.
3. ראה מס׳ 486 והערה 2 שם.

491

א. אילת אל א. אידן (לונדון)
E. Elath to A. Eden (London)

Copy: 93.04/40/14[1] העתק:

London, 3 November 1953

Personal

My dear Mr. Eden,

I am most grateful to you for having given me yesterday an opportunity of talking to you[2] about the present situation on the Israel–Jordan border, and of presenting to you personally our views on how the United Nations Security Council might most effectively deal with that situation. You will recall that I outlined my Government's belief that the incident at Quibya should be made the occasion, not merely for securing some immediate improvement in the situation by strengthening the effective functioning of the Mixed Armistice Commission, and in obtaining the practical co-operation to this end of all parties concerned at every level, but also for making a renewed effort to impress upon Jordan the urgent need for an all-round settlement with Israel.

You were kind enough to ask me to put on paper the arguments I advanced in support of this view, and I gladly do so.

1. The Quibya incident[3] was indeed most deplorable. My Government have expressed their distress at the loss of innocent lives involved. However, seen in its proper perspective, and coming as it did after a long series of armed incursions from Jordan into Israel territory, it reveals itself as a symptom of the basic problem, namely the absence of peace, and the persistence of unmitigated hostility against Israel on the part of her neighbours – and of Jordan in particular.

2. As I mentioned yesterday, my Government feels that the first thing that the Security Council should do is to insist that, from now on, the Armistice Agreements be sincerely and effectively implemented. That means, in practice, effective Jordanian action against all kinds of infiltration. It further means contact and co-ordinated action by local commanders on both sides in order to co-operate in preventing incidents and in investigating them should they occur. It involves contact between the Israel and Jordan authorities also at a higher level, in order to ensure the effective functioning of the Armistice Agreement in all its aspects.

491

1. המקור נמצא ב־PRO, FO371/104759.
2. ראה מס' 490.
3. ראה מס' 426 (הערת־עורך).

3. My Government believe, however, that even an appeal for the improved functioning of the Armistice system would not be sufficient to meet the present situation. We feel that the working of the Armistice system can be substantially improved only if the United Nations – and Great Britain in particular – address themselves to the basic problem of Israel–Jordan relations, of which the Quibya incident is so tragic a symptom, and call upon everyone concerned to implement the Armistice Agreements as one step towards an all-round amelioration of Israel–Jordan relations. As long as those relations remain as they are to-day, infiltration, frontier incidents, and suchlike are bound to recur.

4. In urging that the Western Powers should use this tragic occasion in order to impress on all parties the urgent need for a peace settlement, attention is drawn to the fact that all previous resolutions on Palestine adopted by the Security Council or other United Nations organs have contained a call to all sides to come to a settlement. It would be strange indeed if, at this moment, the security position on the Israel–Jordan border were to be discussed, and a resolution adopted which did not emphasise again the need for peace.

5. Moreover, any resolution which did not contain a call to peace would be misinterpreted by those elements in Jordan and other Arab countries who are at present opposed to peace negotiations with Israel. It would be regarded as acquiescence by the Western Powers in the present situation, and as implicitly sanctioning it. This conclusion, drawn by certain elements, might serve to provoke further aggressive action against Israel on her borders and in other fields. Conversely, those elements, particularly in Jordan, who may wish for peace with Israel, would be discouraged by what they would regard as the Western Powers' lack of interest and of moral and political support towards that end.

6. As I took the liberty of saying yesterday, we feel that a special responsibility with regard to Israel–Jordan relations rests upon the shoulders of Great Britain, who is Jordan's friend and ally. We would urge Great Britain to impress upon Jordan, at Amman and at the Security Council, the need for scrupulous observance of the Armistice Agreement, and for moving towards an all-round settlement with Israel. The King of Jordan has just spoken of his policy of "liberation" of Palestine for the Arabs. This statement shows how urgent is the need for Britain to make known to the Jordan Government what she feels about the observance of the Armistice Agreement, and the need for peace between Jordan and Israel.

More generally, in the opinion of my Government, no opportunity should be missed of making the Arab States – and especially Jordan, – realise that negotiations for an all-round peace settlement between them and Israel have become a pressing, and major, interest of the Western Powers so far as their Middle Eastern policy is concerned.

Believe me to be,

492

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2331/3

ניו יורק, 3 בנובמבר 1953

באווירה המחושמלת הנוכחית הירדנים מכוונים נגדנו מלחמה הסברתית תקיפה. אתמול האשמתם בפיצוץ קו המים השיגה פרסומת רעשנית בעיתונות וברדיו, היום האשמתם שהתקפנו בודרוס השיגה פרסומת דומה. הערותינו (א) עלינו לדעת שאסור לנו בתכלית האיסור בימים אלה לתת איזה שהוא פתחון־פה להאשמות. (ב) אם האשמותיהם מחוסרות יסוד עלינו לפעול נגדם לא רק על־ידי פרסום והכחשות מיד כי אם על־ידי הגשת האשמות מצדנו לוש"נ [ועדת שביתת־הנשק] או או"ם בטענה שהם מעוררים בזה מתיחות ללא יסוד.[1]

אבן

493

ה. סטאסן אל א. אבן (ואשינגטון)
H. Stassen to A. Eban (Washington)

העתק: Copy: 130.20/2486/1

Washington, 4 November 1953

My dear Mr. Ambassador:

It is my privilege to inform you that the Foreign Operations Administration is now[1] prepared to make available to the Government of Israel, through the issuance of procurement authorities, up to $26,250,000 for projects and items submitted by the Government of Israel and approved by the Government of the United States. These monies, the first to be made available to Israel under Section 501 of the Mutual Security Act of 1953, cover the first two quarters of the United States fiscal year 1954, and are made available subject to the following:

492
1. ראה מס' 496.

493
1. לעניין העיכוב במתן המענק ראה מס' 389, 454 (הערת־עורך) ומס' 484, הערה 2. על ההסכם לסיוע כלכלי מיוחד שנחתם ב־25 בנובמבר ראה מס' 538 (הערת־עורך).

1. *Agreement.* This operation will follow the exchange in Israel of Notes constituting a program agreement for the fiscal year 1954, and will be subject to the terms and conditions of applicable United States legislative provisions.

2. *Commodities to be covered.* Commodities to be financed will be limited to those commodities eligible under the Mutual Security Act of 1951 as amended. Specifically excluded are (a) military equipment supplies; (b) commodities purchased at prices exceeding either the prevailing export market price in the country of source or the prevailing export market price in the United States, adjusted for differences in cost of delivery to Israel; (c) costs of shipment on Israel flag vessels.

3. *Financing and Documentation.* The specific amounts to be released and the purposes therefore will be specified on individual procurement authorizations, following the regular procedures of the Foreign Operations Administration[2] with which your Government is familiar. In view of the inclusion of Section 105 in the Mutual Security Appropriation Act of 1953, it is necessary that (a) none of the funds be used to pay outstanding debts to banks or suppliers for commodities delivered in advance of an agreement between the Government of Israel and the Government of the United States to pay for such commodities out of these funds; (b) none of the funds may be used as an advance against the future purchase of agreed commodities, if such funds are actually to pay debts and future Israel income is to be substituted to pay for the agreed commodity; (c) none of the funds may be used to finance purchases for which Israel had specifically appropriated other funds so that Israel's other funds can be diverted to debt payment.

4. *General purposes and conditions.* In administering the special economic aid program for Israel, it is the hope and intention of the Government of the United States to aid in hastening the viability of Israel through the most effective use of available funds and by means of the consultation machinery established in your Note of August, 1952.[3] It is the understanding of the Government of the United States that the Government of Israel intends to do its utmost toward the achievement and maintenance of internal economic stability by appropriate fiscal and monetary measures designed to retard inflation, to bring about the most effective use of resources, and to reduce the need for external aid; adopt and maintain through periodic revision when necessary a foreign exchange budget in which current exchange expenditures will be balanced against foreign exchange income; minimize non-essential consumption in order to concentrate available resources on an investment program; concentrate in the investment program on activities which can be

2. ראה מס' 484, הערה 3.
3. ראה כרך 7, מס' 289.

based on local resources; and give encouragement to private capital investment both external and internal.

Sincerely yours,

Harold E. Stassen
Director
Foreign Operations Administration

494

א. ששון אל א. נג'ר
E. Sasson to E. Najar

העתק: 130.02/2411/13

רומא, כ"ז בחשון תשי"ד
5 בנובמבר 1953

סודי

הנידון: שיחה עם פרופיסור טוסקאנו

היום ביקרתי אצל ראש אגף החקר בפלאצו־קיז'י, הפרופיסור מאריו טוסקאנו, ושוחחתי אתו כשעה על יחסי ישראל–איטליה. כזכור, לפני כמה חודשים בזמן ועידת אונסק"ו בפאריס, דיבר הפרופיסור טוסקאנו ארוכות על הנושא הזה עם מר דן אבני והביע את נכונותו לעזור לנו במיטב יכולתו. ביקורי אצלו היום בא "כדי לתבוע את פירעון השטר". לא רציתי לבקר אצלו קודם לכן, כדי לאפשר לו להספיק לתהות על קנקנו של ראש הממשלה החדש, ג'וזיפה פיללה, ולהיות במצב בו יוכל לענות לי דברים ברורים.

פרופיסור טוסקאנו פתח את דבריו במלים אלו: "את אשר שיערתי והנחתי בשיחתי לפני כמה חודשים עם מר דן אבני בפאריס – התקיים לשמחתי". להלן הסביר את דבריו. לדעתו, חל שינוי לטובה ביחסו של פלאצו־קיז'י להידוק הקשרים עם ישראל. בראש הקבוצה שמטיפה לכיוון זה מופיעים – ראש הממשלה פיללה וראש המחלקה הפוליטית דלבלסו. שניהם בעד רוויזיה יסודית ביחס לעמדתה של איטליה כלפי ארצות ערב וישראל. עד כמה שידוע לפרופיסור טוסקאנו הייתה כבר החלטה בנידון זה בפלאצו־קיז'י, אלא שבעיית טרייסט[1] גוזלת, לפי שעה, את זמן כולם ואינה מאפשרת להם להתמסר לדברים אחרים. ואין זה פלא. פיללה מאיים בהתפטרות באם בעיית טרייסט לא תמצא את פתרונה הרצוי. ההחלטה שנתקבלה במשרד החוץ אומרת שיש לקבוע את עמדתה של איטליה כלפי ארצות ערב וישראל "לפי חיי עולם ולא לפי חיי שעה" – דבר שממשלת דה־גספרי התעלמה ממנו לגמרי. כן אומרת ההחלטה

494
1. ראה מס' 431, הערה 6.

שיש להרכיב ועדה מיוחדת שתדון בדברים לפי המציאות והאינטרסים הממשיים של איטליה בחלק זה של העולם, ולא לפי הקו שנקטו בו עד עכשיו והמבוסס על ניצול כל הזדמנות כדי להפגין את ידידותה של איטליה לערבים ועל הסתייגות מכל דבר העלול להרגיזם. פרופיסור טוסקאנו מניח שהשיחות שלי בנידון זה עם דלבלסו עשו את שלהן. לא אחת הזדמן לו לשמוע את דלבלסו מצטט אותי בישיבותיהם השבועיות הקבועות של ראשי פלאצו־קיז׳י ותומך בהסברות שלי. לדוגמא הזכיר פרופיסור טוסקאנו את השיחה שהייתה לי לפני כמה זמן עם דלבלסו, בה דיברתי על "ההתחרות הבלתי רצויה, לדעתי, לאיטלקים המתנהלת כיום בין ספרד, יוון, תורכיה ואיטליה כדי לכבוש את ידידות הערבים". אני מצטער שלא כתבתי לכם בזמנו על השיחה זאת. זמני לא סייע לי לעשות זאת. זו לא הייתה שיחה רשמית שנתקיימה במשרדו של דלבלסו, כי אם שיחה מקרית שנתקיימה בהמשך המסיבה שערכה השגרירות הארגנטינית ב"גרנד הוטל" ליום עלייתו של פרון לשלטון.

מתוך רצון להוכיח לי את יחסו הטוב של ראש הממשלה אלינו סיפר הפרופיסור טוסקאנו להלן את המעשה הבא: כשהוטל עליו, על הפרופיסור טוסקאנו, להכין לראש הממשלה את הנאום המסכם את הוויכוח בבית־הנבחרים על מדיניות החוץ של איטליה נאמר לו על־ידי המנהל הכללי צופי וראש המחלקה הפוליטית דלבלסו שעליו להקציב חלק הגון, בהמשך הנאום, ליחסיה של איטליה עם ארצות ערב וישראל. הם סתמו ולא פירשו והעמידו אותו במבוכה. לא היה לו קשה כלל לכתוב על ארצות ערב. לא משום שיש לו הרבה מה לומר, כי אם מפני שאין זו הפעם הראשונה שהוא מכין ועורך נאומים לשרים על נושא זה: דברים יפים ותעמולתיים בעיקר. אולם עמדה לפניו השאלה: מה לכתוב על ישראל. זוהי הפעם הראשונה שהוא מקבל הוראה כזאת מאז הקמת מדינת ישראל. הוא שקל את הדבר לא מעט. לבסוף החליט לכתוב משפט אחד בלבד קצר, מספק ומתאים לרוח החדשה בפלאצו־קיז׳י. כשהוא, פרופיסור טוסקאנו, הביא את הנוסח המלא של הנאום לאישורו של ראש הממשלה בנוכחותם של צופי ודלבלסו – לא העיר פיללה אלא על המשפט הקצר המדבר על ישראל. הוא אמר, "האינך חושב שזה מעט מאוד. האינך מניח שזה עשוי לפגוע בישראל במקום לספק אותה". אחרי ויכוח חיובי קצר על ישראל אישר פיללה את הנאום בשלימותו. דעת המשתתפים הייתה שישראל, כמדינה ריאליסטית, אינה להוטה אחר מחמאות בלבד. העובדה, שהמשפט הקצר מכיל איחולים לישראל ולארצות ערב שיבואו ביניהן לידי הבנה ושיתוף, מראה על תפיסתה הנכונה של איטליה לעיקר הבעיה ועל תמיכתה בנידון זה בהשקפת ישראל.

להלן ניסה הפרופיסור טוסקאנו לייעץ לנו "להזדיין בסבלנות ולא לבוא בתביעות כאלה ובהצעות כאלה אל האיטלקים שאין ביכולתם, גם אם ירצו בכך, למלא אחריהן". וכאן הזכיר כדוגמא את לחצינו בחודשיים האחרונים עליהם להרשות לציר החדש שלהם לישראל להגיש את כתב [ה]האמנה שלו בירושלים.[2] וכן הזכיר כדוגמא את הצעתנו להם לפני כשנתיים לחתום אתנו על הסכם ידידות.[3] בתביעות כאלה אנו מזמינים אצלם, לדעתו, שלא מרצונם הטוב הופעות בלתי ידידותיות כלפינו. לגבי הדוגמא הראשונה היה עלינו להבין בלי שנתבקש לכך, שאין הממשלה האיטלקית

2. ראה מס׳ 408 והערה 2 שם.
3. ראה כרך 6, מס׳ 456 והערה 3 שם, ומס׳ 471 ו־504.

בת־חורין להתעלם מהתחייבויותיה כלפי הוותיקן והעולם המערבי ולהחליט על דעת עצמה על עניין כה חשוב כהכרת ירושלים כבירת ישראל. אשר לדוגמא השנייה – הריהי מראה על אחת משתיים: על אי־הערכתנו כראוי את הרוח שהייתה מנשבת בימים ההם בפלאצו־קיז׳י, או על רצוננו לדחוק את הקץ ויהי מה. ״על שני הדברים אין לחלוק, באם ירצה להיות כנה וגלוי, מחמאות לא לצירות ברומא ולא למשרד בארץ״.

מכאן עבר פרופיסור טוסקאנו לדבר על ״תולדות הקו הפרו־ערבי של פלאצו־קיז׳י״ וקבע שהצירות ברומא אשמה לא במעט בגיבוש הקו הזה. כאיש שעומד בראש אגף החקר – הוא קורא ומנתח את כל השיחות המדיניות שמנהלים נציגי ארצות חוץ עם אנשי פלאצו־קיז׳י. הוא אינו זוכר שקרא שיחה יסודית אחת של ציר ישראל הראשון ברומא, גינוסר, על הנושא הזה.

בפלאצו־קיז׳י נוצר הרושם שהציר הזה אוהב בדרך כלל להתבודד ואינו מעוניין בבעיה הערבית בכלל. אשר לצירה השני של ישראל ברומא, ד״ר ישי, הרי כל שיחותיו על הקו הפרו־ערבי של איטליה היו שטחיות למדי ויצר את הרושם שאין לו הבנה מעמיקה בבעיות המזרח־תיכוניות. שתי העובדות האלו איפשרו לאנשי פלאצו־קיז׳י, בייחוד לתת שר החוץ בימים ההם טביאני, לעשות את מלאכתם ללא כל מעצור ולהרחיק לכת במדיניות הערבית שלהם. פרופיסור טוסקאנו אינו משחרר את צופי מנטיות פרו־ערביות בעבר ובימים אלה. אולם עם צאתו של טביאני את פלאצו־קיז׳י קוצצו כנפיו. הוא מנסה כיום, כנראה, לתקן את דרכו. לשאלתי ליחסו של ג׳וסטיניאני אלינו – אמר, שעל אף ״הצרות״ שהיו לו בזמן כהונתו בישראל הוא מופיע ברוב ההזדמנויות כ״חסידה״ של ישראל. רק לפני כמה ימים שמע אותו, באחת מישיבות ראשי משרד החוץ, מצטט אותי ומסביר את ההיגיון שבדבריי כשטענתי לפניו שסכסוך טרייסט הנוכחי מראה לנו כמה ישראל צודקת בהתנגדותה לבינאום ירושלים ולהגדלת מספרם ופיקוחם של משקיפי או״ם בשטחי המפורזים שבגבולות ישראל–סוריה, ישראל–ירדן וישראל–מצרים. וכאן העיר לי פרופיסור טוסקאנו שעלי לדעת שכל שיחה שלי עם מישהו מאנשי פלאצו־קיז׳י נרשמת ועושה את שלה, בייחוד – אם הנושא שלה הוא על המזרח התיכון.

לבסוף גילה לי פרופיסור טוסקאנו שאנשי פלאצו־קיז׳י ״מביטים על היחסים הטובים שלנו עם צרפת בקנאה ויודעים על הקשר ההדוק הקיים בין שגרירותנו בפאריס לבין הקיי־דורסה בענייני המזרח התיכון״. להערתי, שאפשר לעשות אותו הדבר כאן ואשמח להעמיד את ידיעותי על המזרח התיכון לרשותו של פלאצו־קיז׳י – ענה, שקיים חשש רציני אצל צופי ודלבלסו שמא אדרוש תמורה עבור זה, מה גם שהיחסים בין ישראל לאיטליה טעונים רוויזיה יסודית ואין השעה כשרה עדיין לכך. להלן אמר ששגריר איטליה בפאריס, הידוע בהתנגדותו לקו הפרו־ערבי של פלאצו־קיז׳י, עומד להגיע הערב לרומא וקרוב לוודאי שהוא יתבקש להסביר, בין היתר, את מדיניותה של צרפת כלפי ארצות ערב וישראל. פרופיסור טוסקאנו הבטיח למסור לי בשיחה הבאה פרטים על כך.

בקומי ללכת ביקשני הפרופיסור להעביר דרישת־שלום לדן אבני והצהיר לא אחת על נכונותו לעזור לנו.

בברכה,

א. ששון

495

א. אילת אל ו. איתן
E. Elath to W. Eytan

מברק מוצפן 94ל
נוסח נכנס: 130.09/2319/5

לונדון, 5 בנובמבר 1953

סודי ביותר.

קלמנט דייוויס שוחח היום על ענייננו עם צ׳רצ׳יל. ראש הממשלה אמר לו שמאז רצח מוין לא הזדעזע משום מקרה הקשור בישראל כבמקרה קיביה בהעירו שאילו וייצמן היה חי לא היה בוודאי קורה כדבר הזה. דייוויס הסביר לו את רקע המאורע אולם מבלי שהצליח כנראה לשכנעו לטובתנו. צ׳רצ׳יל לא חדל מלטעון שאין רצח סיטוני של נשים וילדים חפי פשע יכול להצדיק מעשה הגמול שבוצע לפי עדות או״ם על־ידי צבא ישראלי סדיר. הוסיף שמצטער על מגמות אלה של ישראל קודם־כול כציוני, כי המדינה הצעירה זקוקה לשם טוב בעולם יותר מכל נכס אחר. לאחר חליפת דברים ממושכת בעניין קיביה, עבר דייוויס להסברת בעיות ישראל בקשר למשא־ומתן של אנגליה עם מצרים. צ׳רצ׳יל ידע על האיגרות שלנו וגם על התשובות[1] והעיר שאין לנו יסוד לחשוש ושהוא דואג וימשיך לדאוג שלא תצמח כל רעה או סכנה לישראל מההסדר החדש עם מצרים. דייוויס ניסה לברר את משמעותם הממשית של דברי צ׳רצ׳יל, אך זה חזר על דבריו מבלי לפרשם. דייוויס אינו מפקפק בכנות ראש הממשלה אך אין לדעתו להסתפק בהבטחות כלליות ויש להמשיך בלחץ כדי לקבל הבטחות ברורות. הבטיח להצטרף לליבור בפעולותיהם בפרלמנט בכיוון זה וגם בעניין שלום בין ישראל והערבים.

אילת

496

מ. שרת אל ו. בניקה (ניו יורק)
M. Sharett to V. Bennike (New York)

מברק Tel. 22847
נוסח יוצא: Outg.: 130.02/2425/11

[Jerusalem], 5 November 1953

Am constrained protest to you personally on recent Jordan campaign deliberately issuing with maximum publicity false or seriously distorted

495
1. ראה מס׳ 167, ומס׳ 424 והערה 5 שם.

reports of incidents attributed to violations by Israel of armistice agreement.[1] Two latest flagrant cases are allegations concerning blowing up waterpipe near Anata village and attack on Budrus village. Jordan with blare trumpets published allegations that waterpipe destroyed by Israel police from Scopus before even submitting complaint. Despite our repeated requests Jordan has still not confirmed its complaint in writing, being apparently wholly unsure that complaint has substance. Blowing up of waterpipe indeed seemingly act of Jordanian *agents provocateurs.* Regarding Budrus, Jordan alleged major Israel attack and actually demanded imposition cease-fire though in fact no attack or other incident occurred. In this case again no written Jordan complaint forthcoming despite widely publicized Jordan press release alleging raid by sixty Israel soldiers.

These cases recall notorious Beit-Iksa incident 26 July when Jordan alleged Israel attack on village and showed investigating party bloodstains supposedly of men wounded but proving on examination to be bovine not human. This was typical example of Jordan falsification of evidence view establishing fictitious Israel violation of armistice and exploiting same for propaganda and political purposes. Must request you in interests objective truth and tranquillity of area use your influence with Jordan authorities to ensure they desist from irresponsible publication utterly baseless allegation designed apparently to sustain their campaign of vilification of Israel and load dice against Israel while Security Council in session.

Sharett

497

איגרת מאת צירות ישראל בפראג אל שר החוץ של צ׳כוסלובקיה (פראג)[1]
Note from the Israel Legation in Prague to the Minister of Foreign Affairs of Czechoslovakia (Prague)

Copy: 130.11/2513/3 :העתק

Prague, le 6 novembre 1953

La Légation d'Israël présente ses compliments au Ministére des Affaires Etrangères et, se référant à sa Note No. 141.670/53-AO3 en date du 30 octobre 1953,[2] a l'honneur de lui fair savoir ce qui suit:

496

1. השווה מס׳ 492.

497

1. האיגרת הוגשה בידי קדר, הממונה על הצירות, לסגן שר החוץ של צ׳כוסלובקיה ב־7 בנובמבר 1953.
2. בתיק 130.11/2513/3.

(1) La Légation d'Israël se voit contrainte de protester contre le fait que des ressortissants israéliens aient été jugés par un tribunal tchécoslovaque[3] sans que les autorités tchécoslovaques en aient informé au préalable la Légation d'Israël. Au plus, la Légation n'a été informée de la condamnation des MM. Ornstein et Oren que 54 jours et 21 jours respectivement après la prononciation du jugement.

(2) La Légation constate avec regret que les autorités tchécoslovaques n'aient pas cru nécessaire de suivre l'usage international généralement établi, à savoir, d'admettre un répresentant de la Légation aux séances du tribunal.

(3) Afin de lui permettre d'étudier le dossier des condamnés, la Légation d'Israël sollicite le texte entier des jugements prononcés contre eux et elle saurait grè au Ministére des Affaires Etranères de donner suite à cette demande dans le plus court delai possible.

(4) La Légation doit de nouveau insister à ce qu'un de ses répresentants puisse enfin rendre visite aux deux prisonniers, droit élémentaire qui a été jusqu'à present refusé "en raison de la phase actuelle de la procédure pénale".

La Légation d'Israël saisit cette occasion de renouveler au Ministère des Affaires Etrangères les assurances de sa trés haute considération.

498

ר. שילוח אל מחלקת ארצות־הברית וט. קולק
R. Shiloah to the United States Division and T. Kollek

מברקים מוצפנים WIA711-712[1]
נוסח יוצא: 93.01/2209/8

ואשינגטון, 6 בנובמבר 1953

השגריר והחתום מטה ראו הבוקר את ביירוד. בירורנו ראשונה המסקנות המשתמעות ממכתבו של סטאסן[2] לגבי גודל הסכום הכולל ושחרור מזומנים. ביירוד השיב כדעתו הפרטית שהסכום הכולל יהיה כ־52 מיליון. ההקצבה לאיראן לא פגעה בסכום שהופרש לישראל. לכתחילה קבעו שהסיוע הכלכלי הדרוש הוא חמישים וחמישה מיליון ומתוך הנחה זו פעלו. הכספים שהוקצבו לאיראן וזאת לידיעתנו הסודית יילקחו מהערבים אשר אינם מוכנים בתכניות לניצול כל ההקצבה. לטענתנו שמשיחות עמו ועם סטאסן שנקטו בנוסחא "בין חמישים לשבעים מיליון יותר קרוב

3. על המעצר, המשפטים ופסקי־הדין של אורן ואורנשטיין ראה מס' 487 והערה 1 שם.

498
1. שני מברקים שמספריהם רצופים ועניינם השיחה עם ביירוד הודפסו כאן כתעודה אחת.
2. ראה מס' 493.

לשבעים" וכן מההדים שהגיעו אלינו מידידים בקונגרס ובסינט הסקנו והודענו לממשלתנו כי הסכום יהיה יותר גדול, חזר ואמר כי תמיד חשבו על 55 מיליון. הוסיף כי כמובן אפשר יהיה לבחון המצב מחדש בהמשך השנה. טען כי ממ[שלת] ארצות־הברית חותרת להקטנה הדרגתית של ממדי העזרה וכי הסכום השנה צריך להיות קטן מהשנים שעברו.

לשאלת המזומנים אמר כי רק הבוקר קרא מכתבו של סטאסן; מצד מחמ"ד [מחלקת המדינה] יש נכונות לפרש סעיף 105 בליברליות. ההמרות המודגשות במכתב סטאסן אינן פרי השפעת מחמ"ד והוא מפנה אותנו לסטאסן.

בדעתנו לראות סטאסן בשבוע הבא[3] ולהפעיל כל אלה שקיבלו הבטחות בעל־פה ובכתב על גודל המענק, ליהמן, יעבץ, גברת רוזוולט ואחרים. בהמשך לשלנו 711 בעניינים הנידונים במועביט [מועצת־הביטחון] ניסה להשתמט משיחה באמתלא כי סירב לשוחח בנושא זה גם עם הערבים. הרושם שלנו כי השתמטותו משיחה נובעת מהמתיחות בינו לבין לודג' ומחוסר בקיאותו במתבשל בניו יורק. הפרכנו תירוציו והסברנו שוואשינגטון בירת אחת החברות הנכבדות של מועביט ואנו מצווים להסביר בה עמדתנו. ביירוד השיב בתיאור התערערות מעמדה של ממ[שלת] ארצות־הברית ומעצמות המערב בכלל בעולם הערבי. חייהם של אמריקנים בירדן בסכנה ומבירה ערבית אחרת מאיימים בניתוק יחסים עם ממ[שלת] ארצות־הברית אם חס וחלילה תתקבל החלטה הקוראת בתקיפות לשלום. המשא־ומתן האנגלו־מצרי על עברי כישלון ואתם, האם רצוי לכם שתחדל כל השפעה זרה במזרח התיכון? בתביעותיכם ובהצהרותיכם אתם מוסיפים מכשולים. ממ[שלת] ארצות־הברית רוצה בשלום אולם לא על־ידי החלטות יושג השלום. הסברנו שוב עמדתנו ותבענו לגבי מפעל הצפון החלטה אשר תאפשר המשך העבודה באם יובטחו זכויות המים וכו' של ערביי המקום. התייעצנו עם מומחים בעלי שם הקובעים שאפשר להמשיך בעבודה מתוך סיפוק זכויות המקומיים וכן כי ביצוע המפעל אינו עומד בשום סתירה לכל מפעל אזורי. לגבי המתיחות בגבול הזהרנו נגד היגררות אחרי בריטניה ונגד הימנעות מקריאה לשלום או החלשת תוקף הקריאה הזו. בתגובה לדבריו על דעת־הקהל הנסערת בעולם הערבי הסביר השגריר דעת־הקהל בישראל הנתונה במצור ואשר רק ההכרה שהעולם יעשה למען השלום מאפשרת להחזיק מעמד מתוך משמעת פנימית וריסון עצמי. אם תשתרר ההכרה כי העולם ויתר על התביעה לשלום יחמיר המצב מאוד. בהמשך השיחה התברר כי מחמ"ד מבינה כי פטור בלי קריאה לשלום אי אפשר, אלא שירככו הקריאה ככל האפשר.

השיחה כולה הייתה בסימן של השתמטות, מבוכה וחוסר חוט שדרה של הדובר. הרושם הוא גם שבתגובה על כישלונם בעניין המענק יתנקמו בנו אנשי מחמ"ד על־ידי פירושים מגבילים מאוד לכל החלטה מדינית חיובית בצמרת הממשל.

שילוח

3. ראה מס' 502.

499

י. צור אל ו. איתן
J. Tsur to W. Eytan

מברק מוצפן מגפ406
נוסח יוצא: 93.02/164/2

פאריס, 9 בנובמבר 1953

דחוף - סודי

למברק המנהל הכללי 24.[1] שוחחתי עם פארודי בעניין מועביט [מועצת־הביטחון], הקדים ואמר כי עדיין לא למד הבעיות ולא נקבעה העמדה הצרפתית. ביקש להרצות עמדתנו והגיב תגובות ראשונות.

(א) בעניין התעלה קיבל טענותינו בשלוש הנקודות שהרציתי בעקבות נאום אבן[2] והודיעני כי נראות לו מתקבלות על הדעת. אינו מחשיב עצם המקרה וחושב שנעשה רעש גדול מדי מסביב לו. נוטה להסכים לנימוקינו. השארתי בידו המפה. הדגשתי כי כל החלטה לתת לסוריה וטו תאלצנו להמשיך להתנגד לבניקה ותרחיב הסכסוך. הסכים כי אין לנו דרך אחרת ואמר שלדעתו לא קשה למצוא פשרה מתקבלת על הדעת.

(ב) בעניין קיביה אמר כי המקרה זיעזע ביותר את דעת־הקהל הצרפתית וכי הפסדנו על־ידו אהדה בעולם. הוא מבין שהמקרה תוצאה ממצב ללא נשוא אך אין דבר שיכול להצדיק תגמול ומה גם רצח נשים וילדים. חזר בתוקף ובגלוי על הרושם הזה ואמר שקשה להסכים לכך שבעקבות תקרית כזאת תצא לישראל טובת הנאה כלשהי מהדיון במועביט. לא נקט עמדה סופית. נא הודיעו לאבן.

צור

499

1. לא ברור לאיזה מברק של איתן מתייחס צור, אך נראה שעיקר תוכנו מופיע במברק נג'ר אל משרד החוץ, NPT 14, 4.11.1953, 130.09/2338/21. נג'ר מסר שבשיחותיו עם נציגי צרפת בניו יורק התברר שחילוקי דעת שוררים בין אנשי משרד החוץ בפאריס ובין נציגי צרפת באו"ם. בשעה שהמשרד תומך בעמדתו של בניקה שדרושה הסכמה סורית להמשך העבודה בתעלת גשר בנות יעקב תמכו הנציגים הצרפתים באו"ם בעמדת ישראל. הם הציעו שצור ייפגש עם פארודי לשיחת הסבר והציגו את הנימוקים שכדאי להעלות לפניו. (ראה גם איתן אל צור, לפ59, 6.11.1953, 130.09/2345/3).
2. ראה מס' 482 (הערת־עורך).

500

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן 124
נוסח נכנס: 130.09/2331/3

ניו יורק, 10 בנובמבר 1953

(א) גינוי חריף בעניין קיביה עלול לסבך אותנו לאורך כל חזיתנו המדינית והבינלאומית ותשמש נקודת אחיזה לכל משנאינו דוגמת גינוי סין העממית המשמש הצדקה להסגר בינלאומי ונידוי ממוסדות בינלאומיים וכו'. יש לנו עניין חיוני לרכך את הביקורת. סיבה נוספת לכך היא התמוטטות האמון היהודי בתבונתנו המדינית והרגשה גוברת שמעשים מחוסרי הצדקה וסיבה שאינם מחזקים מדינת ישראל מבחינה בטחונית מחלישים העם היהודי כולו במאבקו על ביטחון וכבוד. מעולם לא נעשה דבר בישראל שהעם היהודי כאן מסתייג ממנו באחדות כזאת וזעם כזה. מסיבות אלה אין להתייחס בשוויון־נפש למידת החריפות שבהחלטת הגינוי הצפויה לנו כי אם יש לעשות הכול כדי לרככה.

(ב) במידה שאורשה להביע הסתייגות נמרצת ממעשה זה והבעת צער עמוק על אבידות בנפש בה במידה תטושטש הביקורת ותוחלש חריפותה.[1]

(ג) אין לי כל קושי נפשי בעניין זה כי אמונתי חזקה שמעשה זה החליש ביטחון המדינה מכל בחינותיו, חתר תחת יסודות קיומה ומעמדה ושהמעשה מוכר כמעשה איוולת במעמקי נפשם של כל עמנו בארץ ובעולם נוסף על הצד המוסרי שאין כל צורך להתעכב עליו. לשון אחרת הסתייגות נמרצת מהמעשה הזה תביע היטב ובדיוק את העמדה הישראלית והיהודית ואין בהם שום סילוף פני העמדה לצרכים תכסיסיים.

(ד) לכן הצעתי לא להסתמך רק על הודעת ראש הממשלה[2] שלא הייתה אמיצה או גלויה ביותר בהבעת ההסתייגות וגם הובאה בתוך גרסה עובדתית שלא זכתה לאמונה רבה בשום מקום.[3]

(ה) מציע דברים כאלה: אחרי תיאור ציורי ומפורט של המצב הבטחוני שלנו ובעיקר של נגע ההתנפלויות משטח ירדני ואחרי גינוי חריף של הפרות ירדן וביקורת על עמדת או"ם והמעצמות בדעתי לומר שאם כי מצב־הרוח שהביא לידי ההתקפה על קיביה מובן לנו היטב אין ממ[שלת] ישראל יכולה להסכים כי תגובות אלה מוצדקות הן מבחינה מוסרית הן מבחינת היעילות לגבי רצוננו העיקרי שהוא שלום ויחסי שכנות. הייתה כאן פרצה בחומת סבלנותנו והתאפקותנו נוכח ההתגרות הערבית המתמדת אך מדיניותנו הכללית היא לסכל את ההתקפות הערביות כולל התקפותיהם

500

1. כאן ולהלן (הערות 3–6) רשם בן־גוריון בכתב־ידו הערות בשולי הגיליון. בשולי סעיף זה העיר: "הוא טועה כאן, אין הוא מבין מה מניע את אנגליה ובנות בריתה לגינוי זה".
2. ראה מס' 449 (הערת־עורך).
3. כאן רשם בן־גוריון: "לידיעתו של אבן: הגרסא של בניקה היא שקר פנטסטי!".

על סבלנותנו.[4] מכאן להביע צער אך לא להתנצלות ולעבור מיד לעמדה תוקפת בדבר המצב בכללו.[5] (ו) אם ייאמרו דברים אלה ייתכן שהמועצה תביע צער ולא גינוי ורישומי המאורע יטושטשו במרוצת הזמן.[6]

על סיכויי המערכה הכפולה אבריק בנפרד.[7] האמריקנים רוצים להקדים הכרעת קיביה לזו של המים הואיל והראשונה תכה אותנו בעוד שבשנייה עשויים אנו לצאת למרחב ולו גם אחרי עיכוב־מה.

אבן

501

ר. שילוח אל מ. שרת
R. Shiloah to M. Sharett

מברק מוצפן 720
נוסח נכנס: 130.09/2310/4

ואשינגטון, 10 בנובמבר 1953

שרת. מנכ"ל. מנהל מאהב [מחלקת ארצות־הברית]. מטכ"ל. לא לתפוצה. אתמול התקיימה בבית בידל סמית שיחה בלתי רשמית בהשתתפות השגריר, דיין, הרצוג והחתום מטה בענייני ביטחון הגבולות. השיחה יוזמה על דעת השגריר ודיין בביקור קצר שלי לפני שבוע אצל סמית. פתח השגריר והסביר כי בבירורים במועביט [מועצת־הביטחון] ובוואשינגטון אנו נתקלים בהתעלמות [מ]חומרת בעיות ביטחון הספר ומצאנו לנחוץ להביא לידיעת סמית המצב הבטחוני ללא כחל ושרק. שמא יוכל להציע דרך אחרת לפתרון הבעיה מזו הנראית לנו. דיין העומד בחזית האחריות הממשית לביטחון הספר יתאר לו המצב כמות שהוא.

4. בן־גוריון העיר כאן: "הוא חייב להוסיף – שאם או"ם תתיר דמם של ישראלים על־ידי קביעת איפה ואיפה היא מערערת היסוד המוסרי של או"ם."
5. בשוליים שבין סעיף (ה) ל־(ו) כתב בן־גוריון: " אין לי כלום נגד אמירתו זו, אבל הוא טועה כילד בפרוגנוזה שלו על תגובת אנגליה ובני בריתה."
שרת קיבל לידיו את הערותיו של בן־גוריון ולאחר התייעצות עם ממלא מקום שר הביטחון, פנחס לבון, הורה לאבן להוסיף אחרי המלים "עמדת או"ם והמעצמות" המופיעות בסעיף (ה) את הדברים האלה: "אף־על־פי שהרקע לתקרית קיביה ברור והלך הרוח ממנו צמחה מובנים לה בהחלט, רואה ממשלת ישראל בהתקפה הזאת התפרצות אומללה של רגשות מצטברים והתמוטטות טרגית של מעצורים לאור הפרובוקציה המתמדת והמבחילה שהגיעה לשיאה ברצח אשה וילדיה בשנתם. ממשלת ישראל מביעה צער עמוק ללא סייג על אבדן חייהם של חפים מפשע כה רבים בקיביה. היא מצפה שברגשות כאלה ישתתפו כל אלה החרדים בשל הריגתם של חפים מפשע באזור הגבול. מועצת־הביטחון תביא לערעור חמור של יסודותיו המוסריים של האו"ם אם ההחלטה שלה תיצור רושם שיש הבדל בין הקרבנות השייכים לצדדים השונים." שרת ביקש מאבן לא לחייב את הממשלה למדיניות של אי תגובה והוסיף שהחברים בארץ מפקפקים אם ההצהרה של ישראל תביא לשינוי החלטותיה של מועצת־הביטחון שפועלת על־פי שיקולים פוליטיים. (מברק שרת אל אבן, Y610, 11.11.1953, 130.09/2330/11.) ראה גם מ. שרת, יומן אישי, א, עמ' 141 והשווה דברי אבן באו"ם במס' 507 (הערת־עורך).
6. בן־גוריון הוסיף כאן שני סימני שאלה.
7. ראה מס' 507.

דיין הרצה בהירות על המצב בגבולות לבנון וסוריה, מצרים וירדן. תיאר בצבעים קודרים סיכויי הביטחון באם לא יחול מפנה חריף ביחס שלטונות מצרים וירדן. בהמשך סיפורו ציין הכנופיות המאורגנות הפועלות מירדן שרק פעולה נמרצת מצד שלטונות ירדן יכולה להתגבר עליהן. סמית הודה בחומרת הבעיה, אישר מניסיונו בצפון־אפריקה כי פגיעה בתחבורה ובעוברי־דרך שיטת לחימה ערבית היא, מבלי להציע פתרון לבעיה הדגיש הנזק שבתגובות דוגמת קיביה. חושב ששגינו שלא יזמנו אנחנו הבירור במועביט על הסתננויות, לפני קיביה. אילו כך נהגנו היינו משיגים גינוי ערבי נמרץ אולם לאחר קיביה אין מנוס מגינוי לשני הצדדים. יודע שגינוי בלבד אינו פתרון אך אין לזלזל בחשיבות הצהרה מוסמכת של האו"ם.

חזר לרעיון שיש לרכז המאמצים בשלום עם מצרים. אם יושג יתפשט גם על מדינות אחרות באזור ההסתבכות. באשר להגנת האזור ציין סמית כי גמרו אומר לחלק אשר ניתן לחלוקה במרכזים שונים באזור על בסיס דו־צדדי ובבוא היום לאחד התשבץ. הביע צערו על התפטרות ראש הממשלה[1] וציין כי מאוד רצה לבקר בארץ עוד בכהונתו של ב[ן]־ג[וריון]. הוא מתכונן לפרוש מתפקידו תוך חודשים אחדים, מבטיח לבקר בארץ לפני פרישתו.

שילוח

502

ר. שילוח אל מחלקת ארצות־הברית, פ. ספיר וט. קולק
R. Shiloah to the United States Division, P. Sapir and T. Kollek

מברק מוצפן WIA722
נוסח יוצא: 93.01/2209/8

ואשינגטון, 11 בנובמבר 1953

אתמול ביקרו השגריר, שרמן והחתום מטה סטאסן.[1] נוכח נורמן פאול. לשאלת ממדי ההענקה קבע סטאסן כי השיעור ששוחרר אינו סימן מובהק לסכום הכולל שיועמד לרשותנו, דבר זה ייבחן במשך השנה ויושפע משיקולי צורכי האזור. שלא כביירוד[2] לא הכחיש כי ההקצבה לאיראן פגעה בנו, כמו־כן לא טען שלכתחילה לא קצבו לנו יותר מ־55 מיליון. אינו רואה כמעשית אפשרות העברת כספים אלינו ממקורות אחרים לפי סעיף 513, כמו־כן אינו סבור כי נוכל להיבנות הרבה על־ידי תוספת לפי

501
1. ראה מס' 488 (הערת־עורך).

502
1. ראה מס' 493.
2. ראה מס' 498.

סעיף 550 כי ההגבלות על סוג המצרכים והכמויות שאפשר לקבל ממקור זה חמורות; אף־על־פי־כן יבדוק האפשרויות.

לגבי שחרור מזומנים התרשם מטיעוני השגריר: החמרת מצבנו בשל העיכוב שחל בשחרור כספי המענק והסיכויים שאם נחזיק מעמד בחודשי נובמבר–דצמבר יתחילו מאמצי הביסוס שהוחלט עליהם בכינוס ירושלים[3] לשאת פרי ואילו אם ניכשל עכשיו ייכשלו גם ניסיונותינו לפתור בעיות החובות קצרי המועד. שרמן הסביר שהשחרור במזומנים לא יפגע בתכנון הייבוא וכי אפשר למצוא דרך לשחרור מזומנים מבלי לפגוע ברוח וכוונת סעיף 105. סטאסן חקר לגודל הסכום הדרוש לנו מיד, אמרנו 20 מיליון. הבטיח להתייעץ עם משפטניו מתוך חתירה ל־legal ingenuity שתאפשר administrative flexibility, הסכים גם שיקויים מגע בין טננוולד למשפטניו.

השיחה התנהלה מתוך רצון טוב ואם כי הבטחות ממשיות לא קיבלנו נפתח פתח לבירורים נוספים עם עוזריו אשר נתחיל בהם בימים אלה.

שילוח

503

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן 135
נוסח נכנס: 130.09/2331/3

ניו יורק, 11 בנובמבר 1953

הנה סיכום הערכתי למצב המדיני בשעה זו:

במרכז ההתעניינות עומדת המערכה החמורה הכפולה במועביט [מועצת־הביטחון]. מדיוני הביטחון בגבולות אין סיכוי לתוצאה מעשית כלשהי. הזעזוע הנמרץ שתקף את העולם לרגל מאורעות קיביה היה מסוגל בנסיבות אחרות להוליד מאמץ רציני להסדר שלום. אך דבר זה היה דורש מהמעצמות מידה של אומץ־רוח כדי להכניע ההתנגדות הערבית לשלום. ברגע זה של חידוש המלחמה הקרה מגיע החשש מפני קימום המשטמה הערבית עד כדי אי רצון אפילו להתבטא לטובת שלום בין ערב וישראל וכך מנוי וגמור עם המעצמות להחמיץ במחושב ההזדמנות שניתנת להפוך את משטר שביתת־הנשק בהכרת העולם למשטר מיושן שעבר עליו כלח. אין ספק שגינוי קיביה יודגש הרבה יותר מגינוי מעשי ההסתננות אם כי מתח הביקורת נגדנו ירד בימים שחלפו מני אז ואלמלא הלהט האנגלי הגדול ייתכן שהיינו מצליחים יותר להבליע את עניין קיביה בתוך רקע יותר רחב. ייתכן לכל היותר שהחלטת הגינוי על קיביה תלווה קריאה לשלום, דבר שיתפרש כביקורת על הערבים ויסייע במקצת לאזן את ההתרשמות הציבורית הקשה מעניין קיביה. מגמות אלה כלומר ריכוך הוקעת קיביה ותוספת מגמת השלום הן היחידות שניתן לנו אולי להשיג בהחלטה שתתקבל בוויכוח

3. ראה מס' 431, הערה 4.

זה. לכן הנני רואה את העיקר בפרשה זאת לאו דווקא בהחלטה שערכה יהיה מועט ואופיה שלילי כי אם בהזדמנות להסברה מקיפה ומדויקת של בעייתנו הבטחונית שאין לה דוגמא ברחבי תבל. ייתכן שהסברה זו לא תשפיע במועד קצר על נוסח ההחלטה אך דיינו אם תקנה כמה מושגים מציאותיים במרוצת הזמן גם ליהודים העוקבים אחרי דיונים אלה במתח לא ישוער וגם לקהל הרחב ולנציגי האומות. אינני סבור שיצא משהו רציני מכל הדיבורים על חיזוק מנגנון או"ם. בעניין מפעל הירדן עלולות תוצאות הוויכוח להיות יותר מעשיות. כפי שהברקתי[1] ייתכן שההחלטה לא תפרש את זכותנו להמשיך במפורז אך גם לא תשלול אותה ותפתח פתח לפתרון אחרי תקופה של משא־ומתן מייגע ומפרך. לא נאמר לנו דבר על־ידי מישהו לשם סתירה יסודית של טיעוננו בשלושים באוקטובר[2] ומתפשט הרושם שהמפעל אינו פוגע או מזיק לערבים כפי שתואר אך בינתיים נוצרו תסביכי סמכות בינלאומית שידרשו סיפוקם והמחיר יהיה המתנה ופעולה מדינית בחודשי הגשמים לקראת חידוש העבודה במפורז באביב.

המצב היהודי הוא מסובך ביותר. מצד אחד שמחה וששון על הפגנת כוח מלוכד ומסתער, מצד שני דאגה חמורה שמא עורערו יסודות המעמד היהודי בארצות־הברית על־ידי ניצחון של לחץ נגד שלטון שיאריך ימים לפחות שלוש שנים נוספות. כלפינו מצד אחד שמירת אמונים למופת בשעת מבחן ומאידך יחס ביקורתי חריף לגבי מדיניותנו המתוארת כלקויה באי־סבלנות ופזיזות וסלידה מוסרית קשה מההתקפה על קיביה. התקפה זאת לא זכתה לאותה מידה של אהדה שבה נתקבלו אפילו התנפלויות הפורשים בימי המאבק, כי אין דומה תנועת שחרור למדינה מוכרת המטופלת בעול מצוות בינלאומית. על־כל־פנים אין חבר אחד בחבורתנו ששמע דברים פרט לדברי הסתייגות וביקורת מאיזה שהוא יהודי על הפרשה הזאת ובעיקר מוקיעים לאו דווקא את אי המוסריות שבפעולה כי אם את האיוולת המדינית והבטחונית שבה. בגלל מועקה קשה זאת עוקבים יהודים אחרי הופעותינו הבינלאומיות והציבוריות במתח גבוה ומוצאים פורקן במלחמה שאנו משיבים שערה נגד הערבים על אי עשיית שלום, על החזקת מצור ועל המצאת מכשולים למפעל המים, אך אין להניח שמעשה דומה לקיביה לא היה מביא לידי התפרצות גלויה של אי־אמון יהודי בכשרון הממלכתי שלנו ופקפוק בדבקותנו לערכים כלל־יהודיים. במידה ניכרת אם כי פחות חמורה מובעת ביקורת של יהודים וידידים על התנגשותנו עם או"ם בעניין התעלה אם כי הסברתנו את חיוניות הגישה למי הירדן החלישה ביקורת זו בהרבה.

על יחס מחמ"ד [מחלקת המדינה] הברקנו בנפרד בעקבות שיחה עם ביירוד.[3] דאלס החליט לא להשליך נפשו בעניין זה וינקוט זהירות בעתיד ואומרים שהעביר את זעמו על ראש ביירוד ושותפיו, דבר שמגביר את המרירות ויצר הנקם בחבורת המזרחנים במחמ"ד. הם מדברים בבוז גלוי על המזכיר שנכנע ללחץ הראשון של דעת־קהל פרו־ישראלי ומפיצים דיבות על יהודי ארצות־הברית שהם אמריקנים למחצה ונשמעים יותר לקול נציג מדינה זרה מאשר לראשי ממשלתם הם. מכאן דאגה יהודית

503

1. ראה אבן אל שרת, W708, 6.11.1953, 93.01/2209/8.
2. ראה מס' 482 (הערת־עורך).
3. ראה מס' 498.

שעצם הצלחתם במאבק ההענקה תגביר את האנטישמיות ותביא לידי מאמצי מחמ"ד להחליש את השפעתם של הארגונים היהודיים בדעת־הקהל.

שאר החזיתות באו"ם שקטות אלא שבנסיבות שנוצרו הפסדנו הזדמנות לניהול התקפה מדינית בשאלת הפליטים. אלמלא קיביה היינו כבר מצליחים השנה לצאת מגדר נושא לדיונים מרכזיים. התנגדות הערבים לשלום מהווה את נקודת התורפה העיקרית שלהם במאמציהם התעמולתיים באמריקה ועוד לא הספיק[ו] למצוא תרופה לחולשה יסודית זאת שאנו מצווים לנצלה ככל האפשר.

פרישתו של בן־גוריון[4] מגבירה את המבוכה ומכבידה על ניהול המערכה הבינלאומית הקשה שנפלה בחלקנו כתוצאה מהתנגשות עם בניקה והתקפת קיביה.

אבן

504

מ. עמיר אל א. נג'ר
M. Amir to E. Najar

מקור: 130.10/2516/2

האג, ה' בכסלו תשי"ד
12 בנובמבר 1953

כמוס – אישי

ביקרתי היום אצל מר לונץ, שר החוץ ההולנדי. הראיון נמשך 35 דקות. הסברתי לו את מצבנו מתוך הדגשת התקרית בקיביה ובעיית חפירת התעלה בבנות יעקב, לפי גרסת המשרד ולפי הטיעון שלא רק שלמעשה יחידות צבאיות לא היו מעורבות בתקרית, אלא שהיה זה גם מן הנמנע.

לאחרי דבריי שהיו בהכרח מוגבלים אבל אשר כללו את כל טיעונינו במרוכז, כדי שאתן לו את האפשרות להשמיע דבריו, ביקשתי ממנו שיתן לי הזדמנות לדבר אתו על ענייני ישראל לא במסגרת המצומצמת בהכרח של שעות העבודה אשר מגבילות את הראיונות לחצי שעה, אלא בשיחה של שעה או שעה וחצי לאחרי שעות העבודה.

מר לונץ השיב לאמור (אני מצטט את דבריו מתוך זיכרון טרי בכותבי את הדין־וחשבון הזה 10 דקות לאחרי קיום הראיון):

"ידידותנו לישראל עודנה בלתי מעורערת, ואנו מבינים את מצבה החמור. מתוך ידידות זו אני מרגיש שלא הייתי צודק והוגן כלפי עצמי וכלפיכם לא להגיד לכם גלויות מה דעתנו בעניין זה, ולבקש אותך להעביר את דבריי אלה לממשלתך.

ידוע לנו שישראל סבלה במשך שנים ממעשי התגרות רצופים אשר עלו בדמים להרבה אזרחים חפים מפשע, וברכוש רב ויקר מאוד. אבל הטיפות האלה עד כמה שהן

4. ראה מס' 488 (הערת־עורך).

מיררו את חייכם, לא עשו אותו הרושם הכביר והעמוק של מעשה הדמים (sanglant) אשר בוצע בסיטונות ובאכזריות בקיביה. לא אכפת אם המעשה בוצע על־ידי יחידות צבא או על־ידי אזרחים סתם, מזוינים על־ידי הצבא. הגנרל בניקה בדו"ח המפורט והמתועד מאוד,[1] מסיק את המסקנה כי הצבא ביצע את המעשה. אני נוטה להאמין להצהרת ראש ממשלתכם[2] וגם לטענה כי זה היה דבר כל־כך בלתי פוליטי – אם לא להגיד בלתי אנושי – לבצע מעשה כזה ולקפח את שמכם הטוב, את הקרן המוסרית (prestige moral) שרכשתם לכם, את משקלכם במשפחת העמים, ולמסור לידי מדינות ערב נשק יקר שאין לו תמורה ואשר לא חלמו – על כל תכסיסיהם אשר בדרך כלל לא הצטיינו בחוכמה – לקבלו ברגע כל־כך הולם לאינטרסים שלהם, ואשר תוסיפו לשמוע עליו ימים ושנים בעצרת זו, בעצרות הבאות, בכינוס זה ובכינוסים בינלאומיים אחרים, בכל הזדמנות ובכל שעת כושר או אף לא שעת כושר. משום כך אנו, מדינה ידידותית, אשר גם כן התרשמנו מאוד ממעשה זה, כדי שנוכל להמשיך לעמוד לימינכם בבעיות בינלאומיות אשר במרביתן, בלי שום ספק, הצדק אתכם – בהכרח שנהיה משוכנעים ושנוכל להסתמך על ההכרה שעומדים אנו לימינה של מדינה הנוהגת בצדק, השולטת על עצביה והמשליטה את מרותה על תושביה – חיילים או אזרחים.

לפני זמן מה, באחת מישיבות הממשלה, הועלתה באקראי בעיית ירושלים, ונשאלתי אם אין מקום שנצטרף לאלה הדוגלים ברעיון הבינאום המרחבי, וכתוצאה מכך נעביר את צירותנו מירושלים לתל אביב – מקום מושבן של כל הנציגויות הדיפלומטיות. תשובתי אשר נבעה מתוך הכרה פוליטית ומתוך רגש של ידידות למדינת ישראל, הייתה כי אין מקום לכל שינוי. המקומות הקדושים הם בסדר, הגישה אליהם מתנהלת כסדרה בעזרתן היעילה של המדינות, ואין כל מקום לעורר בעיה נוספת, אשר אפילו אלה אשר דגלו ונלחמו לרעיון הבינאום אינם עומדים להעלות בעיה זו על סדר־יומה של העצרת. דבריי נתקבלו. אני משוכנע כי אילו היו מעלים כעת בעיה זו – ואני אמשיך להחזיק בדעה כי אין להוסיף על הבעיות הקיימות – לא היו סתם מקבלים את דעתי והייתי צריך להילחם כדי לשכנע את חברי הממשלה "המעוניינים בדבר" לקבל את דעתי. חבל מאוד שעל־ידי מעשה קיביה – אני מדגיש: לא על־ידי מעשה בנות יעקב – חיבלתם באווירה הטובה בה הייתם מופיעים השנה בפני העצרת. אני מצטער להגיד לך כי מעשה קיביה יעלה לכם עוד בהרבה תגובות וקיפוחים. מוטל עליכם להתאזר בעצבי ברזל, לשמור על הגבולות אך לא לעבור אותם, להגיב עד כמה שזה מוצדק מבחינת התגוננות אך לא להתקיף. אני אומר לך את דבריי אלה עם מלוא הכרת חומרת המצב בגבולותיכם.

בנוגע לעניין התעלה, אני מפריד לגמרי בין מעשה קיביה – שהוא מעשה קשה, שלילי ואשר איננו מוסיף כבוד לישראל – ובין מעשה התעלה, אשר אנחנו ההולנדים, יותר מכל אומה אחרת, מבינים את יופיה וצדקתה של גבורתכם לנצל את האלמנטים כדי לבנות ולהפריח את הארץ. אתה הזכרת את גאוותנו על הניצחון שנחלנו בכיבוש הים, ושאלת איך היינו מגיבים אנו אילו תוך כדי ביצוע עבודה זו של

504

1. ראה מס׳ 475 (הערת־עורך).
2. ראה מס׳ 449 (הערת־עורך).

הצלת הקרקע היו באים בטענות בלתי מבוססות של מה־בכך ובהפרעות. אינני מהסס להשיב לך כי היינו נלחמים כדי להסביר את צדקת מפעלנו ובזה היינו מצליחים. בכל הזדמנות ובכל מקום שנוכל תקבלו את מלוא עזרתנו בעניינים הקונסטרוקטיביים האלה, אבל תנו לנו את האפשרות – בשבילי ובשביל דעת־הציבור בה אנו מתחשבים – להופיע בתור תומכים במדינה קטנה הנאבקת בנשק של שלום לכבוש את מולדתה ולהפריחה. אני מביע את תקוותי כי על אף הנזק הרב שגרמתם לעצמכם, בכל זאת תתקבל החלטה אשר תאפשר לכם להמשיך בעבודת הירדן מתוך שמירה על האינטרסים הצודקים, ובמידה שהם צודקים, של בעלי הזכויות הקיימים. בנידון זה אנו נעזור לכם במידת יכולתנו.

אני נענה ברצון לבקשתך להקציב לך הזדמנות מיוחדת במשרד או מחוצה לו, אבל לא בשעות העבודה, של פגישה לשעה או שעה וחצי כדי שתוכל להסביר לנו את כל העניינים המטרידים והמעסיקים אתכם. אך דבר זה יוכל להתקיים לא בחודש זה המלא בכינוסים בינלאומיים הנערכים כאן בהאג, אלא בחודש הבא נזדמן שוב לשיחה שלא מן המניין ותוכל למסור לי על הכול ואולי תגובות ממשלתך לדבריי אשר אני חוזר, יוצאים מלב ידיד אשר כואב לו להביע אכזבה למעשה מסוים."

בסוף דבריו מר לונץ שאלני בנימה פחות פורמלית על פרשת פרישתו של ראש הממשלה וחקר לדעת אם יש יורש מקובל על כל העם. הוא הוסיף לאמור: "בוודאי this brain nation לא יחסר מועמדים אשר יוכלו לקבל את המנהיגות, אך גם בחוץ־לארץ למדו להעריך את ראש הממשלה ולזהות אותו עם כהונתו". הוא הזכיר בהערכה את ההזדמנות שהייתה לו בניו יורק לפני כמה שנים לשבת במחיצתו של מר דוד בן־גוריון בארוחה מסוימת והוא למד להעריך מאוד את האיש.

עד כמה שציטטתי את דברי השר כמעט כלשונם, הנני רוצה להוסיף את ההתרשמות הישירה שלי מתוך המגע עם האיש במעמד זה. הוא דיבר בכנות ובהגינות נפשית.

הואיל ולאחר מספר שבועות אשוב לראות את השר, יהיה רצוי מאוד שתשלחו לי אולי הוראות מסוימות, אם כי אין הכרח בתגובה מיוחדת לדבריו.

בברכה,

מ. עמיר
ציר ישראל

505

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

Copy: 130.02/2440/3 :העתק

London, 12 November 1953

Secret

Quibya from London

I think it is about time I tried to put down on paper some of the more important inferences to be drawn from the reactions in this country to the Quibya incident – both in Foreign Office and other official circles, and in the press and public opinion generally. These reactions are not merely important in themselves, and in their practical implications; I think some useful lessons for the future may be drawn from our experiences here in the past few weeks (since the raid), and the indications they afford of the state of our relations with this country and the balance of forces with which we have to deal.

I have said "inferences" and not "conclusions", because what I have to say can, at this stage, only be tentative; the events themselves are still too recent, and feeling still runs too high, for anything approaching final conclusions to be drawn. My comments are therefore made with some reservations, and I would not wish you to regard them as more than an attempt to estimate the present stage in a situation still in movement. It may take us months to catch up with the repercussions of Quibya, and even longer before we can reach any definite conclusions about its effects – official, public, and among our private friends.

(1) Reactions of the Government:

(a) There can be no doubt that the Foreign Office people, like everyone here, were sincerely shocked when the news of the size and nature of the Quibya raid came through. Official "horror", though exploited for political purposes, was none the less perfectly genuine. What convinced me of this more than anything else was the very cautious and reserved tone of those with whom I spoke at the Foreign Office – they all made the impression of men exercising strict control of feelings which went far beyond a mere political reaction.

This has, I think, special importance for us in relation to the younger generation of Foreign Office people – the men who "knew not Joseph", who have neither responsibility for nor connection with the Bevin era, and who, in their dealings with us in the past few years, have been accustomed to treat Israel quite simply as a State *in esse* and not as "a rebellious colony", and to discuss on their merits the various issues arising between us with none of the backwash of resentment felt by the initiators of a defeated policy. Among the

younger Foreign Office people, even those from a public-school, Tory, environment, there has been noticeable in recent years a growing social consciousness, which has facilitated their approach to Israel. There has thus been more chance than ever before of the natural development of closer relations with them, since these younger men are able to understand – and even to look with favour on – many things about Israel which the older generation found alien and unsympathetic. To them, therefore, the Quibya incident probably came as more of a shock than to some of their seniors, who, brought up in the Irgun and Stern atmosphere, merely took Quibya as a more or less natural consequence, and felt able to dismiss it with a shrug, and a "what else could you expect?"

Frankly, it is this aspect of the affair that causes me most serious anxiety. Its more damaging effects may not immediately become apparent, but they are bound to be felt as we try to pursue our aim of cultivating, with the younger generation of Foreign Office people – here and in Paris and Washington – the kind of basic understanding and sympathy for Israel which we need from the men in whose hands lie the decisions on our day-to-day requests. On their attitude it largely depends whether we can describe our relations with the Western Powers as "normal" or "satisfactory", or whether we have, every other day, to be running to our friends outside for help. Naturally, in time of crisis, it is both inevitable and legitimate for us to appeal to outside friends – provided it is properly done, and above all not overdone. In a democratic country, such appeals are the last and strongest weapon against bureaucracy, which always dislikes complications and prefers the line of least resistance. But unless our relations with the officials "on the desk" are ordinarily good, we shall find our daily work beset with all kinds of unnecessary obstacles, and our work in time of crisis immensely complicated. Such ordinary good relations are slow to be established, but very quickly spoiled, and I am afraid Quibya has done us as much damage on this level at the Foreign Office as in the higher "political" strata.

(b) I am not suggesting that moral indignation alone would have produced from the pragmatically-minded gentlemen at the Foreign Office the reaction we in fact got. But it was not to be expected that the Department dealing with the Middle East would miss so excellent an opportunity of showing the Arabs – before the United States or anyone else could jump in to queer their pitch – that it was their ally and friend, Britain, who was first to spring to their defence. The more so since (as later became clear from Nutting's evasive reply in the House to P. Baker's written question about Britain's obligations under her Treaty with Jordan – see Hansard of October 29th) they had no present intention of providing any of the practical aid to which they might be considered bound by their Treaty with Jordan, and therefore felt that the more impressive their expressions of moral indignation, the better. There was also the fact that, on the very day the news broke, the three Foreign Ministers were in conference in London. Finding themselves faced with a lot of

insoluble problems – Russia, Germany, Trieste, etc. – they were by no means averse from following Britain's lead on the one current problem on which they could sincerely issue a joint communiqué!

There is, however, a less obvious, and more serious, aspect. By emphasising the magnitude of the Israel attack, and the dangers thus shown to be threatening Jordan from Israel, the Foreign Office has, I think, been doing some psychological preparation of the ground for an increase of British troops in the Middle East, and in Jordan in particular, following on British withdrawal from the Canal Zone. Support is given to this theory by certain passing remarks made to me from time to time (and at the Foreign Office it is precisely such passing remarks that often merit the closest attention). Both Selwyn Lloyd and Bowker have on occasion tried to sell me the idea of a possible increase, with Israel's concurrence, of the number of British troops in Jordan, and to represent this as a further contribution to Israel's own security. They have probably been trying hard to sell the same idea to the Jordanians, for reasons of Jordan's security. Clearly the majority of the 80,000 British troops which will be "displaced" from the Zone if and when an agreement is signed with Egypt will have to be posted to strategic points elsewhere in the Empire. All the same, provision for the possible reactivation of the Base under the proposed agreement (especially in the transition period while Britain finds out whether the new arrangement works) will have to be made in the closest possible vicinity of Suez. Though the new relations between Britain and Libya[1] may provide some opportunity there, the fact remains that the two nearest possible locations North of Suez are Jordan and Cyprus, and it seems unlikely that the British will leave the Canal Zone without simultaneously making arrangements to strengthen their positions in both. Another important consideration to be borne in mind in this connection is that, whatever the future of the MEC [Middle East Command] may be, the British will wish to be in a position to tackle the problem from strength, and in reliance on the impressive fact of Britain's being the only major Power having forces at call in the entire area between Turkey and Egypt.

(c) Another significant consideration in the prompt publicising of Britain's firm stand on Quibya was no doubt the desire to call the attention, not only of Jordan, but of Arabs and Moslems everywhere, to the fact that the British are always the first of the Great Powers to rally to the support of the Arabs – a point they are naturally particularly anxious to make when the negotiations with Egypt have reached so critical a stage, and when British relations with Pakistan have suffered a serious setback with Pakistan's proclamation of her status as a "Moslem Republic".

I feel fairly sure that these practical considerations – the more weighty in view of the difficulties Britain is now experiencing in her relations with many

505

1. ראה מס' 440, הערה 4.

of her colonial and dependent peoples – lay behind not only the actual representations made to us, but also the way in which, contrary to strict protocol and normal Foreign Office practice, the Foreign Office spokesman put out to the press the content of Selwyn Lloyd's statement to me[2] actually before it was made, thereby making sure that no other Power (and especially, of course, the United States) should steal a march on Britain in this matter.

It has been clear from the first that the Foreign Office have no intention of letting the Quibya business lose its political momentum, and the position adopted, on H.M. Government's instructions, by the British representatives at the Security Council therefore comes as no surprise to us here, especially since the strengthening of the British Delegation by the return to New York of Selwyn Lloyd (never a great friend of ours), who has been dealing with the matter here while Eden was busy with the Conference of the Three Foreign Ministers. The Foreign Office was bent on seeing this particular job well done, and on extracting the utmost advantage from the situation for the advancement of the objectives referred to above. They have therefore been careful to keep the lead in their own hands, and are showing – as was to be expected – no inclination at all to encourage any possible American or French leanings towards "compromise" by some milder presentation of the incident or by setting it against the background of a general peace settlement, even though, at bottom, they must know that they have no less interest than the Americans or the French in such a settlement from the point of view of Middle Eastern security. But on this occasion political considerations have apparently taken precedence of any others, not only because the British do not really believe that peace between us and the Arabs is any closer to-day than it has been all along, but also because they probably see political advantages for themselves, in Jordan and elsewhere, from the maintenance at the present juncture of the tension over the Quibya raid, and intend to harvest those advantages – real or imaginary.

Some of the foregoing inferences are derived from stray hints and impressions, but they indicate a trend of development which will need to be most carefully watched if we are to prevent Israel's being further exploited in Britain's campaign to prevent the United States from figuring as the only, or even the main, "defender of Arab nationalism". Incidentally, the suspension of the American grant-in-aid has been received here with rather mixed feelings: on the one hand, there is some relief that Britain will now be less open to criticism if she takes a firm line with Israel; on the other, there is considerable concern lest any resulting improvement of relations between America and the Arabs may prove to be at Britain's expense as well as Israel's. Opportunities like Quibya – we have to remember – are not likely to be missed while Britain is as anxious as she is at present to find some

2. ראה מס' 434.

compensation for the many concessions she has had to make to Arab demands and American pressure.

(4) *Concluding Remarks:*

One conclusion that may, I think, already be definitely drawn from the reactions here to the Quibya affair is that, whether we like it or not, we have to face the fact that many of our oldest and most devoted friends in this country – men who backed Dr. Weizmann and his colleagues through thick and thin, who understand very well that there are times when *"à la guerre comme à la guerre"*, who honestly seek to understand the difficulties with which Israel has to contend – are, just because they have always seen in Israel something more than just a "body politic", genuinely and deeply shocked and disappointed in us, as they were genuinely and deeply shocked in the years of "the terror". The passage of years, and much patient work, had brought them (and the interested public generally) to a belief that "the terror" had been only a tragic interlude – a passing stage in the Yishuv's fight for independence – something that could never be an integral part of an Israel whose every instinct and tradition commanded respect for human life and condemned any recklessness which might endanger it. These old friends of ours are men who have supported Zionism against the cold-blooded arguments of Imperial interest common to the pro-Arab school; they believed in the historical justice of the Jewish claim; but they also looked for the establishment in Palestine of a civilised community, carrying on and adapting the traditions and beliefs which are the common heritage of Britain and the Jews.

There were, of course, always friends of ours who also saw the advantages to Britain and the Commonwealth – and more recently to the Western Democracies – of a Jewish State in Palestine; but these were always – regrettably no doubt – considerably fewer than those who saw the justice of the Arab case, and – which is more important – considered the Arab majority in the area, and the millions of Moslems in the Commonwealth, more capable of serving British interests than Israel.

The situation here, in short, has always been very delicately balanced. Large sections of public opinion are fundamentally neutral or indifferent, and we cannot afford to drive them into opposition, or to abandon our chance of getting them on our side in time of real crisis. Quibya is just the sort of incident to upset the balance, and undo in a moment the patient work of years.

You may remember that I have often stressed the importance of our realising that we cannot expect Britain, for the sake of Israel, to neglect her own economic, strategic, or political interests in the Empire and Commonwealth, or the bearing on them of the millions of Moslems and Arabs with whom she has to deal. The most we can hope for is to establish with Britain some sort of *modus vivendi,* in which her friendly relations with the Arabs need not involve hostility to Israel (as happened too often in the past). In this very delicate situation, Quibya strengthens the elements

unfriendly to us in the British Government, and practically forces an unfavourable turn. As a thoughtful Tory put it to me when discussing the Anglo-Egyptian negotiations, one has to remember that British colonial history goes to show that, while they rule a country or an area, the British almost invariably favour its minority elements – *divide et impera,* in fact. But when they leave an area, *then* they orient their policy on the majority, and ignore the minorities – anyhow if there still remain British practical interests which can be safeguarded only by the majority's goodwill. In other words, we shall be making a big mistake if we assume that Britain's withdrawal from Egypt, or from the Middle East generally, will *ipso facto* mean any greater readiness on her part for closer ties with Israel. That might be true if Britain had no economic or strategic interests in the area which will survive her departure. As it is, so long as Britain continues interested in oil and communications in the Middle East, she will be more than ever dependent on the goodwill of the majority of the local population – i.e. of the Arabs, and there is thus little reason to expect her departure from Egypt or Iraq or Jordan in itself to make her relations with Israel any more cordial. On the contrary, those relations may now be entering upon an even more delicate phase, in which we shall need to watch every step we take with greater care than ever in the past.

Moreover, if agreement is reached with Egypt, and British troops are withdrawn from the Canal Base, this must increase the importance in British eyes of Iraq and Jordan, as the last remaining bastions of British influence in the Middle East. The inducements towards appeasement, especially of Jordan (with which relations have been deteriorating since Abdullah's death) will thus be strengthened, and Britain may be disposed to make even more concessions to the Jordanians than previously, in order to be able to maintain and increase her forces there without arousing too much local opposition. And, in Jordan as well as Iraq, the British will have to reckon with the probable effects of the withdrawal from Egypt, which will probably be an uncomfortable precedent.

Bevin's policy of appeasing the Arabs was largely based on the assumption that, when Britain finally withdrew her physical forces from the Middle East (the Sidki–Bevin agreement was a step in that direction), her interests in that area would have to be safeguarded by an Arab world appeased by the sacrifice of French interests in Syria and Lebanon and the Jewish National Home in Palestine. What was envisaged was a voluntary retreat from everything but the most vital strategic positions elsewhere in the area. Though I think the last thing Britain wants is to find herself driven into a position where the Jordanians will invoke her Treaty with them in order to drag her into open war with Israel, I do not feel we should take Selwyn Lloyd's warning to me too lightly. He was not just trying to frighten us when he drew his picture of what might happen should Quibya ever be repeated and Britain again be challenged by her ally to fulfil her Treaty obligations.

But even if the Treaty is not actually invoked, even if it does not come to open war, it can still spell calamity for a small country like Israel to find itself at odds with Britain (and inevitably also with other Great Powers), who have no need of war to do us incalculable injury.

In elaborating the underlying causes which brought about the Quibya raid, and in trying to set it in its proper perspective, it was inevitable that, alike in our private conversations, our public statements and our official representations, we should first and foremost lay stress on the most radical cure for such deplorable events – namely peace. We must not forget, however, that the more we stress the need for peace as the only real solution, the more deeply we commit ourselves to "paying the price" for what we admit to be vital, not merely for our own security, but for that of the entire area. Britain, it is true, would – as already mentioned – anyhow prefer to stick to the Quibya incident in its narrower setting, and thus to give as much satisfaction as possible to Jordan. I do not really expect the British to take us up on this point, either now or even after the conclusion of their agreement with Egypt, because they would hardly commit themselves to any line so open to suspicion from the Jordanians, the Iraqis, and their few other remaining Arab allies in the Middle East. But our stressing of the peace theme may later be taken up by the Americans, with their genuine desire for pacification all along the line in the Middle East. They may see their opportunity, at a time when we are politically weak at the United Nations, and on the defensive in so many fields at once, to present us with a bill, and to demand payment in precisely the currency which we are least ready to provide: viz. concessions on refugees and substantial territorial "adjustments". While, therefore, the stressing of the peace issue may at the moment be very useful to us in our public relations, we are thereby inviting consequences which we may later find seriously inconvenient.

There is one more point. I do not want to exaggerate the connection between Quibya and the halt, or speeding-up, of the supply of arms to us (especially Centurions). There had been difficulties and delays about this long before the incident. But if we were still cherishing any hopes in this direction, I think we had better resign ourselves – anyhow for the time being – to their disappointment. As Roger Allen made very clear to me,[3] Quibya will have its effect on the supply of arms to Israel, as on "other matters" which he did not specify.

Without entering here into the considerations which presumably dictated the Quibya raid, I feel it my duty to repeat what I have already said in my personal and confidential despatches to you on the morrow of the raid itself, – namely that we have gravely endangered the good name and prestige of Israel, on which the very existence of our State so largely depends, alienated

3. ראה מס' 483.

our friends, strengthened our enemies, and voluntarily thrust ourselves into isolation such as few, even among the Great Powers, would willingly face. And we are a small country, surrounded by enemies waiting their chance to destroy us, and desperately in need of help and support from friends outside, without which our own utmost heroism and sacrifice may be in vain.

I hope and pray that we may draw the necessary inferences, and learn the necessary lessons, from the results of Quibya.

E.E.

506

ש. דיבון אל ו. איתן
Sh. Divon to W. Eytan

מברק מוצפן 28
נוסח נכנס: 130.09/2345/2

פאריס, 12 בנובמבר 1953

מדברי מחמוד מחלוף המוכר ליולנד [הארמר] אשר הגיע היום מקהיר:

מסר לעבדול חכים עאמר המפקד העליון של הצבא על שיחתו עמי.[1] לאחר שעאמר התייעץ עם חבריו מסר למחלוף שכדאי לפגשני ולשמוע ממני מהי כוונתנו כשמדובר על הסדר עם מצרים. ביקש להודיעני שאין למצרים כל כוונות תוקפניות כלפי ישראל וביקש שאם אפשר לדעת עמדתנו בשלושת הנקודות העיקריות (לפי סדר העדיפות): רציפות יבשתית, פליטים וירושלים. לעאמר לא נראה שאפשר בשלב זה להפגיש שני הצדדים. ביחס לנקודות שעורר הסברתי עמדתנו. באשר לרציפות אמרתי שאם ניכנס לשיחות לא מן הנמנע שנמצא נוסחה להקמת הקשר ללא כל פגיעה בריבונות ישראל. נראה לי שאין כאן אלא צעד נוסף להרגיענו ואולי להוליכנו שולל. עם כל ההסתייגויות מדבריו ומחשיבות שליחותו נראה לי שייתכן להעביר דרכו דברים שאנו מעוניינים להשמיע באוזני המצרים. האיש עומד לחזור לקהיר ביום ב'.

הבריקו היש מה למסור או לשאול.[2] נא הודיעו לרפאל המכיר הפרשה.[3]

דיבון

506

1. לא נמצאו פרטים על השיחה.
2. איתן הנחה את דיבון לומר למחלוף כי ישראל מעוניינת בהסדר עם מצרים אבל לא תוכל לקנות הסדר על־ידי ויתור על עניינים חיוניים. הוא הוסיף כי קובעי המדיניות בארץ מעריכים את הקשר עם האיש, אך אין בפיו "אלא דברים נדושים" ו"אין אפשרות להתקדם ברמה זו". (ראה מברק איתן אל השגרירות בפאריס, 81ל, 15.11.1953, 130.09/2345/3.)
3. בתגובה על תוכן המברק הבריק רפאל לאיתן ודיבון כי הוא "חושש שאנו מרבים צינורות למצרים העלולים לסבך העניין". הוא הסכים עם דיבון ש"אם דברי מחלוף אמיתיים מגמתם להוליכנו שולל", והציע להפסיק לזמן־מה את המגעים עם שליחים מסוגו של מחלוף עד שתהיה מצרים מוכנה לשלוח אדם מהימן ומוסמך. רפאל התנגד למסור דברים לעאמר על־ידי מחלוף "פרט להודעה שממשלת ישראל מוכנה להיפגש עם שליח מוסמך". (מברק רפאל אל משרד החוץ, MTA 15, 16.11.1953, 130.09/2338/21.)

507
הערת־עורך
Editorial Note

נאומו של אבן במועצת־הביטחון בדיון על פעולת קיביה
12 בנובמבר 1953

ב־12 בנובמבר נאם אבן לפני מועצת־הביטחון בישיבה נוספת שדנה בפעולת קיביה (ראה מס' 475). הוא סקר בדבריו את תולדות הסכמי שביתת־הנשק ובייחוד את ההסכם בין ישראל לירדן והעמיד את המועצה על בעיות הביטחון של ישראל. הוא הדגיש את סירובם של הערבים למלא אחר הוראות מועצת־הביטחון לשאת ולתת על הסדר שלום ושב והצהיר על שאיפתה של ישראל לשלום ולהשכנת ביטחון בגבולות. בעניין פעולת קיביה הביע אבן צער בשם ממשלת ישראל על אבדן חיים של אנשים חפים מפשע, אך העמיד את המועצה על הנסיבות שהובילו לתקרית כפי שהוצגו בהודעתו של בן־גוריון ב־19 באוקטובר. (ראה מס' 449.) הוא אמר כי ישראל שבה והצהירה על רצונה למצוא פתרון למצב המתדרדר בגבולה עם ירדן ובהזדמנויות שונות הביע נכונותה לפתוח במשא־ומתן עם נציגי ירדן. צינורות המגע הקיימים לא הוכיחו את עצמם בעת מתיחות ולכן הציע בשם ממשלת ישראל שנציגים מדיניים וצבאיים של ישראל וירדן ייפגשו לאלתר במרכז האו"ם כדי לדון בבעיות שביתת־הנשק ובייחוד בדרכים למניעת תקריות גבול (נוסח ההצעה במס' 509, נספח).

בסיום דבריו קבע אבן שעל המועצה לנקוט את הצעדים האלה: (1) לקבוע כי המתיחות בגבולות נובעת מהיעדר יחסי שלום בין ישראל ומדינות ערב. (2) להסב את תשומת־הלב לעובדה כי המטרה העיקרית של הסכמי שביתת־הנשק, להוביל לשלום בר קיימא, לא התגשמה ושיש לה עדיפות ברורה על שאר סעיפי ההסכם. (3) להסב את תשומת־הלב לעובדה שהחלטות קודמות שלה בנוגע לשלום וביטחון לא קוימו, במיוחד ההחלטה מספטמבר 1951 על המעבר בתעלת סואץ וכן לא הושקע מאמץ בביצוע סעיף 8 בהסכם עם ירדן. (4) לרשום לפניה כי מקור המתיחות הקיימת הוא ההסתננות לישראל, ובייחוד ההסתננות מירדן. (5) לבקש מוועדות שביתת־הנשק המעורבות שיקדישו תשומת־לב מיוחדת לאותם סעיפים בהסכמי שביתת־הנשק, שלא הוצאו אל הפועל. (6) לקרוא לכל המדינות שחתמו על הסכמי שביתת־הנשק, שיפתחו במשא־ומתן למען החלפתם של הסכמים אלה בהסדר שלום סופי. ראה: SCOR, Eighth Year, 637th Meeting, 12 November 1953.

בישיבת מועצת־הביטחון ב־16 בנובמבר דחה הייכל, הנציג הירדני, את הצעתו של אבן למפגש ישראלי–ירדני במרכז האו"ם ודרש לגנות את ישראל על פעולת קיביה (*Ibid.*, 638th Meeting, 16 November 1953).

508

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן 150
נוסח נכנס: 130.09/2331/3

ניו יורק, 13 בנובמבר 1953

תיאור מצב הביטחון של המדינה בכל חומרתו בנאומי במועביט [מועצת־הביטחון][1] העמיד השומעים על היקף הפרשה והשתלשלותה ויצר מבוכה בין הרוצים לצמצם הדיון לעניין קיביה בלבד. העיתונות הדגישה במיוחד הצעתנו לפגישה מידית במרכז האו"ם בין נציגי ישראל וירדן לשיפור מצב הביטחון. הצעתנו זו פרי מחשבתו של גדעון [רפאל] הכתה גלים גם בקרב נציגי מועביט ומתייחסים אליה בכובד־ראש. למרות שמטרתה המקורית של הצעתנו זו הייתה הקלה על מצבנו הלחוץ היא רכשה לעצמה מעמד עצמי העשוי לעמוד במרכז תשומת־הלב הבינלאומית. משום כך יש צורך דחוף להעניק לה המשקל הדרוש מצד ממ[שלת] ישראל ומציעים פעולות מידיות אלה:

(א) הגשת נוסח ההצעה לנציגי שלוש המעצמות בארץ.

(ב) הגשת ההצעה לחברי מועביט בבירותיהם.[2]

(ג) הסבר לעיתונות חוץ על החידוש שבהצעה המכוונת לפתרון בעיות הביטחון השלובות והדחופות ביותר על רמה מדינית גבוהה במסגרת הדיון במועביט ובמסגרת הקיימת של שביתת־נשק והמאפשרת לצדדים להיעזר בבניקה ובתנאים המסייעים שבמרכז האו"ם.

(ד) ההסברה בבירות ובעיתונות צריכה להדגיש כי הצעה זו נובעת מדאגתנו לתוצאות החמורות העלולות לנבוע מההרעה המהירה של מצב הביטחון ונחשבת כתרופה מונעת בלבד ולא באה במקום דרישתנו במועביט לחייב הצדדים להיכנס למשא־ומתן לקראת הסדר סופי.

אנו מפעילים פה תמיכה ציבורית רבתי גם להצעת הפגישה וגם לתביעת המשא־ומתן.

אפגש היום עם המזכיר הכללי כדי לדרוש ממנו תמיכה בהצעותינו ולהבטיח שתישארנה במרכז ההתעניינות הבינלאומית. כנראה שורשת מבוכה במחנה הירדני והבריטי. ברור שיבוא סירוב לפנייתנו אך דבר זה יביא המסרבים למצב בלתי נוח בתכלית. בין שהשפענו על נוסח ההחלטה או לא אין ספק שהוקל מצבנו בעשרים וארבע השעות האחרונות.

אבן

508

1. ראה מס' 507 (הערת־עורך).
2. ראה מס' 509 והערה 2 שם.

509

איגרת מאת א. אבן אל המזכיר הכללי של האו"ם (ניו יורק)
Note from A. Eban to the Secretary General of the United Nations (New York)

Copy: 93.03/3007/5 :העתק

New York, 13th November 1953

Sir,

I have the honour to draw your attention to a declaration I made yesterday at the Security Council[1] on behalf of my Government regarding an urgent meeting between senior political and military representatives of Israel and Jordan at United Nations headquarters to discuss armistice problems, and especially the prevention of border incidents and the cooperation of the respective authorities on maintaining border security.

A copy of this declaration is enclosed, and I would request that it be circulated to all Members of the United Nations as an A Document.[2]

Please accept, Sir, the assurances of my highest consideration.

Abba Eban
Ambassador and Permanent Representative
of Israel to the United Nations

נספח
Appendix

Declaration made by Ambassador Abba Eban on behalf of the Government of Israel at the 637th Meeting of the Security Council on 12 November 1953.

While our main objective is progress by negotiation towards permanent peace, it is urgently necessary in the meantime to improve the current operation of the Israel–Jordan Armistice Agreements.

The Government of Israel has repeatedly declared its willingness to find a solution to the deteriorating security situation along the Israel–Jordan border,

509

1. ראה מס' 507 (הערת־עורך).
2. איגרות דומות המוסרות את נוסח הצהרתו של אבן במועצת־הביטחון נשלחו ב־16 בנובמבר ממשרד החוץ בירושלים אל נציגי בריטניה, צרפת וארצות־הברית בישראל (130.02/2408/13). באותו היום שיגר אבן איגרת דומה גם לדאלס (93.08/360/2). בו בזמן הנחה איתן את ראשי הנציגויות של ישראל בבירות השונות של חברות מועצת־הביטחון לפנות רשמית אל הממשלות שבאותן בירות ולהסב את תשומת־לבן להצעתו של אבן. (מברק איתן אל נציגויות ישראל בחו"ל, 15.11.1953, 130.09/2319/4).

and for that purpose has expressed willingness on several occasions to enter into discussions with representatives of the Jordan Government. These proposals have been made because the established channels of contact and procedures have not proved effective or sufficient in the light of the growing complexity of the situation.

It is clear from the debate in the Security Council that other governments also deem the existing situation as highly unsatisfactory.

Consequently, the Government of Israel proposes that senior political and military representatives of Israel and Jordan should meet at United Nations Headquarters without delay to discuss armistice problems, and especially the prevention of border incidents and the cooperation of the respective authorities in maintaining border security.

The Government of Israel has empowered me, with the assistance of senior political and military advisers, to represent it in such talks. The presence of Jordan representatives at United Nations Headquarters, as well as the presence of the Chief of Staff of the United Nations Truce Supervision Organization, would suggest the United Nations Headquarters as an appropriate venue for these talks. It may be that we could bring agreed conclusions to the Security Council for preventing violent incidents at the border.

510

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן 143
נוסח נכנס: 130.09/2331/3

ניו יורק, 13 בנובמבר 1953

שלך 616.[1] הערכתי היא שעניין סכסוכי הגבולות יסתיים תוך עשרה ימים ועניין המפעל כשלושה–ארבעה ימים מאוחר יותר.[2] אם הכנסת תיכנס לדיון אפילו שעה אחת לפני סיום הפרשה כולה תפגין על־ידי כך חוסר מזעזע של חוש ממלכתי יסודי. המשלחת כאן כבר עמדה בפני מבחנים חמורים ביותר כתוצאה ממעשים בלתי

510

1. שרת מסר במברק על לחץ של המפלגות לקיים דיון מדיני בכנסת והוסיף כי הממשלה גורסת שאין לנהל את הוויכוח עד לסיום הדיונים באו״ם ״יען לגבי קיביה ינעצו סכינים בגב ולגבי הירדן ידברו ככל העולה על רוחם.״ שרת ביקש מאבן להעריך מהו המועד הצפוי לסיום הדיונים במועצת־הביטחון ולחוות את ״דעתך האמיתית על נזק הוויכוח״ (12.11.1953, 130.09/2330/21).
2. החלטת מועצת־הביטחון בעניין פעולת קיביה התקבלה ב־24 בנובמבר; ראה מס׳ 534 (הערת־עורך); ההחלטה על תלונתה של סוריה בעניין העבודה באזור המפורז התקבלה רק ב־22 בינואר 1954. ראה מס׳ 620, הערה 1.

מחושבים ובלתי מוצלחים דהיינו התקפת קיביה ויש לה זכות מלאה להיאבק עם המצב האומלל הזה ללא סיבוכים אחרים שאפשר בהחלט לדחות את שעתם.[3]

אבן

511

א. ששון אל א. נג'ר
E. Sasson to E. Najar

העתק: 130.02/2411/13

רומא, ט' בכסלו תשי"ד
16 בנובמבר 1953

פנימי

הנידון: ראיון עם תת־שר החוץ האיטלקי

לפני כחודשיים, כשחזרתי מהחופש, ביקשתי באמצעות הגב' ר. ברוזה את סגן ראש הטקס, הציר צ'יפיקו, לסדר לי ראיון עם תת־שר החוץ החדש לעניינים מדיניים, ה' בנוינותי [Benvenuti]. רציתי להכירו ולשוחח אתו על היחסים המסחריים בין ישראל לאיטליה והצורך בחתימת הסכם מסחרי בין שתי המדינות. לפני שעבר למשרד החוץ כיהן מר בנוינותי, כידוע, במשך כמה שנים כתת־שר סחר־חוץ ושמע לא אחת על התביעות והטענות שלנו בנידון זה.

לכשראיתי שעברו כחודשיים בלי שיסודר הראיון – טלפנתי בעצמי הבוקר לצ'יפיקו ושאלתי לסיבת העיכוב. התברר שהוא שכח לגמרי את העניין ונדמה לו שהביקור הסתדר מזמן. כמובן שביקש אלף סליחות. כעבור כמה רגעים צלצל אלי צ'יפיקו שנית ואמר שהתת־שר ישמח לקבלני עוד היום, בשעה 5.30 אחה"צ, באם זה נוח לי. הסכמתי ברצון והודיתי לו על "זריזותו".

הביקור אצל מר בנוינותי נמשך, שלא מרצון, כשעה. בכל פעם שניסיתי לקום – החזיקני והוסיף בשאלות. הוא עשה עלי רושם של איש פיקח, זריז ומעשי. ולעתים – גלוי מדי. הוא לא הסתיר, למשל, את קשייה הרבים של הממשלה, בפנים ובחוץ, בקשר לבעיית טרייסט. וכן הוא לא היסס, למשל, לשפוך את חמתו בפני איש זר כמוני, שרואה אותו בפעם הראשונה, על הבריטים שמנסים, לדבריו, להשיג רווחים פוליטיים וכלכליים פה ושם על חשבון "בורותם" של האמריקאים בבעיות הבינלאומיות וכו'.

בהמשך השיחה הצגתי בפני מר בנוינותי לא רק את בעיית היחסים המסחריים בין ישראל לאיטליה, אלא את בעיית היחסים בכלל בין שתי המדינות והבעתי את צערי על העובדה, שעד היום הזה, לאחר עבור חמש שנים על קיומה של מדינת ישראל בים התיכון ובמזרח התיכון, טרם עלה בידינו להניע את איטליה לחתום אתנו על איזה הסכם שהוא במסגרת האינטרסים ההדדיים והידוק הקשרים בין שתי המדינות: אווירי,

3. הדיון המדיני בכנסת התקיים בימים 30 בנובמבר – 1 בדצמבר. ראה מס' 550 (הערת־עורך).

קונסולרי, תרבותי, מסחרי, ידידותי ועוד. וכן טרם עלה בידינו לחדור לשוק האיטלקי אף־על־פי שהננו נמנים עם הקליינטים הטובים ביותר של השוק הזה. וכאן הבאתי לאיש שיחי כמה דוגמאות: כשש אוניות ישראליות עוגנות בנמלי איטליה בכל חודש; כעשרים אווירונים ישראליים נוחתים ברומא בכל חודש; כמאתיים טכנאים איטלקים מועסקים בעבודות שונות בישראל; בסכום של כשישה מיליון דולרים קונה ישראל בכל שנה סחורות שונות באיטליה; אלפי תיירים יהודים אמריקאים מבקרים באיטליה בכל שנה בדרכם לישראל ועוד...ועוד. כלום כל זה אינו ראוי לתמורה כלשהי מצד איטליה, כלום כל זה אינו מחייב הסדרת היחסים בין שתי המדינות בצורה קונקריטית יותר - שאלתי בהדגשה.

כאן ביקש בנוינותי רשות לרשום כמה מדבריי בטענה שהדברים חדשים לו לגמרי, ובנימוק - שברצונו, בטרם שיחווה כל דעה, לשמוע את דעת אנשי משרד החוץ על כל זה. לכשהערתי לו, כי במשך חמש השנים האחרונות הצלחנו לחתום עם מספר לא קטן של מדינות, שאין לנו אתן עניינים כה רבים כפי שיש לנו עם איטליה, על עשרות הסכמים - חייך ואמר שיש, כנראה, למדינות האלה מי שמסביר להן שעליהן לטפל לא רק במדיניות של טווח קצר, אלא גם במדיניות של טווח ארוך. לצערו, הוסיף, ענייניה של איטליה, השוטפים בעיקר, רבים, קשים ומסובכים במידה כזאת שאינה מאפשרת למעצבי מדיניותה הפוליטית והכלכלית לחשוב הרבה בימים אלה על מדיניות של טווח ארוך. אילו היו עושים זאת - ייתכן שתלותה הנוכחית הרבה של איטליה בארצות־הברית הייתה מוצאת את פתרונה הרצוי. וכן ייתכן שהייתה איטליה תופסת לאט לאט את המקום הראוי לה בין המעצמות הגדולות.

להלן שאל בנוינותי מה יכולה ישראל, כארץ חקלאית, למכור לאיטליה. שוב, אותו הפזמון שאנו שומעים אותו מכל צד. בלית ברירה נאלצתי לתקן את איש שיחי ולהסביר לו באריכות שישראל איננה ארץ חקלאית בלבד, אלא גם ארץ תעשייתית שמפתחת את תעשייתה בצורה שקולה ויסודית לצרכיה היא ולצורכי שכניה הקרובים והרחוקים, האסייתים והאירופים. וכן להסביר לו שבקשתנו לחתום על הסכם מסחרי עם איטליה אינה נובעת מרצוננו למכור לה סחורות ישראליות בלבד. אנו מתכוונים לעוד כמה דברים: עסקים משולשים, קניית חשבונות קפואים ועוד. וכאן סיפרתי לו עד כמה התפתחו במשך שלוש השנים האחרונות יחסינו המסחריים עם תורכיה לשביעת רצונם של שני הצדדים כאחד.

בסוף השיחה מצא מר בנוינותי לנכון, כנראה, להעיר לי שאנו נהגנו כלפיהם כאילו לא כשורה בשאלת הגשת כתב [ה]האמנה של צירם החדש בישראל.[1] "בזה שתבענו מהם להסכים לדברים שאינם בגדר אפשרותם ועיכבנו את נסיעת הציר כשלושה חודשים - יצרנו אצלם את הרושם המצער שכאילו אין אנו מעוניינים בנציג איטלקי בישראל". בנוינותי המשיך ואמר: כארץ מנוצחת וכמעצמה שהפכה למדינה חלשה מדרגה שלישית ורביעית רגישה איטליה מאוד בימים אלה לכבודה ולפרסטיג'ה שלה ומפרשת שלא מרצון כל דבר שאיננו נראה לה כזלזול בכבוד הזה וכפגיעה בפרסטיג'ה הזאת. הסברתי לו, כמובן, כי לא התכוונו, חלילה, לכך והשתדלתי לשכנע אותו שעמדתנו נתפרשה לא כהלכה אצלם. בין היתר אמרתי שעמדתנו נובעת

511

1. ראה מס' 408 והערה 2 שם.

אך ורק מרצוננו העז להסדיר כל כמה שאפשר מוקדם את בעיית ירושלים ולעצור בעד הצעדים הנעשים פה ושם לבינאומה, בדיוק כפי שמנסים האיטלקים היום להסדיר את בעיית טרייסט, כדי לייצב את המצב במזרח התיכון ולקרב את השלום והשיתוף בין מדינותיו השונות לטובת האזור עצמו ולטובת העולם החופשי כולו. וכאן ניצלתי את ההזדמנות וניתחתי את הקיצוניות הערבית שמעכבת בעד השלום הזה.

בצאתי ממשרד החוץ הברקתי לכם על קיום השיחה ועל תמציתה.

בברכה,

א. ששון

512

א. אילת אל ו. איתן
E. Elath to W. Eytan

Coded Tel. LI929 מברק מוצפן
Outg.: 93.04/41/13 :נוסח יוצא

London, 17 November 1953

Your D212.[1] Saw Nutting today with Dodds-Parker, new joint Parliamentary Under-Secretary, also present. In reply my representations Nutting said they will not be able support our proposals since Jordanians not ready for any kind high-level talks with us and will refuse meet our senior political and military representatives to discuss armistice problems. Only "constructive" approach to this problem in F[oreign] O[ffice] view is strengthening MAC [Mixed Armistice Commission] by more effective UN participation implementation armistice. I challenged this view as neither wise nor practical since success UN supervision conditioned first foremost by *bonafide* approach and closest cooperation between two parties directly concerned and possessing means deal security aspects which UN observers have not. I reviewed long history our repeated attempts bring Jordan authorities closer cooperation which if successful might have prevented Quibya, other incidents. I stressed particularly our proposal for high-level talks which we brought to attention F[oreign] O[ffice] with request their support but which Jordan rejected on political grounds. I said HMG would bear very grave responsibility possible consequences admitting Jordan's objections our reasonable practical suggestions to which we attached no political strings having in mind security objectives only. I further emphasised that although our proposals for meeting between senior Israel and Jordan political and military representatives are not, repeat not, substitute for peace proposals as only lasting solution we see urgent importance not neglecting or delaying any possible improvement

512

1. הכוונה למברקו של איתן אל כמה מנציגויות ישראל בחו"ל ונזכר במס' 509, הערה 2.

existing armistice arrangements. I concluded by saying that although we shall be conveying our proposals to other governments asking their support we feel Britain's special position in Jordan places on her special greater responsibility for peace, security, that area and we might therefore expect from her better understanding, appreciation, our proposals. Their unfavourable reply would be received with great disappointment by my government.

Nutting repeated his argument and concluded forty-five minutes conversation by significant hint that "Israel will not be disappointed" by *Moabit* [Security Council] resolution regarding Quibya incident.[2] Inform Eban.

Elath

513

א. בן־צבי אל מחלקת מערב אירופה
A. Ben-Zvi to the Western Europe Division

העתק: 130.02/2414/3

הלסינקי, י׳ בכסלו תשי״ד
17 בנובמבר 1953

סודי

הנידון: יחסים עם סין העממית

ב־9 לנובמבר ביקר אותי הממונה על הצירות הסינית בפינלנד, מר יאו דן־שן.

לאחר שציינתי את הכרתנו בסין העממית והחלפנו דברי נימוס, פנה אלי לפתע ואמר: ״אני מוכן להעביר לממשלתי הצעה מאת ממשלתכם על החלפת נציגים בין מדינותינו אם תבוא הצעה כזו [מ]ממשלתך״.

הייתה לי הרגשה כאילו בא במתכוון להביא הצעה זו. הודיתי לו והמשכנו בשיחה ידידותית.

לידיעתכם.[1]

בברכה,

א. בן־צבי
הממונה על הצירות בהלסינקי

2. השווה דיווח של נאטינג על השיחה, 18.11.1953, PRO, FO371/104756.

513

1. עם קבלת המכתב העיר לבבי כי נראה לו שתחושתו של בן־צבי נכונה וכי ״סין בלי ספק חותרת להרחבת קשריה הבינלאומיים״. הוא שאל את שרת ״שמא מותר כבר לחזור לנושא של הקמת קשרים עם סין״ והציע לברר מהי עמדתה של ארצות־הברית. איתן תמך ברעיון, אך הציע להיוועץ תחילה באבן ושרת הסכים עמו. ראה מזכר מאת לבבי מ־29 בנובמבר שתויק עם מכתבו של בן־צבי; ראה גם מס׳ 592 והערה 2 שם.

514

א. אבן אל סר גלדווין ג׳ב[1] (ניו יורק)

A. Eban to Sir Gladwyn Jebb (New York)

Copy: 93.03/3007/5 :העתק

[New York], 18 November 1953

Confidential

Dear Sir Gladwyn,

I have received a copy of a draft resolution now under consideration for submission to the Security Council by France, the United Kingdom and the United States of America.[2] I should like in all frankness to offer the following observations on the character and effect of the proposed draft.

Section A. Para. 2:

The Security Council was not requested in 1948 or thereafter to express censure of the Arab assault on Israel which caused death and suffering to thousands of people. The discriminatory use of this language in the context of the Qibya action is therefore open to the clear implication that the murder of thousands of Israelis in a war of Arab aggression was of lesser international import than an admittedly deplorable incident of much lesser fatal effect. Moreover, the Security Council, by reticence, would be implying that the murder and wounding of hundreds of Israelis under Jordan's responsibility since the Armistice is something to be condoned.

The statement that the Qibya action "can only prejudice the chances of the peaceful settlement" could be interpreted as an exhortation to Arab governments not to seek such a settlement, whereas recent tragic events leading to and including the Qibya incident make such a peaceful settlement more urgent than ever before. The fact is that the Arab refusal to make peace is the cause of the frontier tension. It is a complete reversal of fact to assert that incidents of frontier tension are the cause of the absence of peace.

Section B. Para. 1:

The Jordan marauding with its tragic toll of life is not described as a violation of the Armistice Agreement (Article IV(3)); nor is it censured or disapproved. Indeed, implied satisfaction is expressed with the existing Jordan policy which still results in thousands of crossings and hundreds of violent incidents.

I am afraid that this paragraph comes very close indeed to condonation and praise by the Security Council of the present state of affairs with regard to

514

1. מכתב זהה נשלח באותו היום גם אל נציגי ארצות־הברית וצרפת באו"ם (93.03/3007/5).
2. טיוטת ההחלטה התקבלה ללא שינויים בישיבת מועצת־הביטחון ב־24 בנובמבר. ראה נוסח ההחלטה במס׳ 534. ראה גם מס׳ 519 ו־533.

illicit border crossings, and of resultant acts of violence, and will almost certainly be so interpreted in Jordan.

Section V:

The absence, for the first time in a Security Council Resolution, of a call for a negotiated peace settlement can only indicate that the three governments have abandoned this objective which was once central in their policy. At the very moment when an unconditional call for peace is most urgently necessary it appears to be jettisoned from the declared policies of the three western powers.

In consequence, the effect of the draft in its present formulation is likely to be:

(a) To indicate the retreat by the western powers from their previously expressed policy for an urgent peace settlement;

(b) To indicate to the Arab world an indifference to the thousands lost by Israel under the assault of Arab violence and thereby to encourage the increase of violent pressure on Israel; and also to furnish an international excuse for avoiding a peace settlement;

(c) To encourage in Jordan an attitude of apathy and levity in respect to the murderous marauding which is now going on, and in which the draft comes close to expressing satisfaction with existing tendencies, progress and policies;

(d) To acquiesce in the present incomplete application of the armistice by avoiding a call for their integral implementation.

I am gravely concerned that the adoption of such a resolution would foster hostile tensions, and contribute to a deterioration of an already tense situation.

This draft in its present stringent and inequitable form is surely inconsistent with the spirit of the existing friendly relations between our governments; with the policies previously upheld by the western powers in favour of a peace settlement; with historic justice; and with the basic necessity for an improvement of the situation.

While the resolution is in my view of grave negative effect for the reasons enumerated above, I suggest that the minimal requirements for alleviating its prejudice to peace and its lack of balance and objectivity would appear to be:[3]

Section A. Para. 2: Delete from "expresses" to "seek".

Section B. Para. 1: Delete "Takes note of the fact" – insert "Finds".

Delete "by unauthorised persons often resulting in" – insert "and of".

After "violence" add "in violation of the General Armistice Agreement".

3. במכתב נוסף מאותו יום ביקש אבן לצרף את התיקונים האלה: (1) להוסיף במבוא: "Resolution of 17 November 1950, Resolution of 1 September 1951". (2) בפרק A, פסקה ראשונה להשמיט: "Armed forces of Israel". (3) בפרק C, פסקה ראשונה להשמיט: "in Order" ולהוסיף לפני המשפט: "that the parties should abide" את המלים: "for that purpose" (93/30/3007/5).

Delete "and requests...crossings" – insert "and calls upon the Government of Jordan to take effective measures to prevent such violations".

Section C. Para. 1: For "by their obligations" – insert "by all their obligations."

In the interests of peace and security in the Near East, may I express the earnest hope that these observations and informal suggestions will facilitate a reconsideration of this draft, and a postponement of its submission or publication until a greater degree of conciliation, equity, and of peaceful spirit is imparted to its text.[4]

Yours sincerely,

515

א. עברון אל ש. בנדור
E. Evron to Sh. Bendor

תזכיר: 130.20/2460/3

ואשינגטון, י"א בכסלו תשי"ד
18 בנובמבר 1953

אישי - כמוס

ביום ב' 16 בנובמבר הפגשתי בניו יורק את אלוף משה דיין עם המורשה יעבץ. היינו סבורים שיש חשיבות מיוחדת לפגישה זו במיוחד כיום נוכח הפעילות והתקיפות שמראה יעבץ בקשר להשתלשלות האחרונה ביחסינו עם ארצות־הברית.[1] כפי שכבר כתבתי תולה יעבץ תקוות רבות ביכולתה הבטחונית של ישראל כגורם נגדי להשפעת אותם הפקידים במחלקת המדינה המצדדים בפיוס הערבים.

יעבץ פתח את השיחה באומרו כי ברור לכל אחד שמדינת ישראל תמלא תפקיד חשוב ביותר בכל תכנית להגנת האזור. נמל חיפה, והבסיסים האוויריים ומרחבי הנגב משמשים כנקודת אחיזה לתכניות המטה האמריקני. משום כך תומך הוא, יעבץ, בתכניות המכוונות לפיתוח הפוטנציאל הזה של המדינה. כן יודע כל אחד שמדינת ישראל וצבאה נתברכו במה שהוא היה קורא לזה drive. לעתים מכוון המרץ למעשים שאפשר לחלוק עליהם כגון מעשה קיביה, אבל כולם - ידידים ואויבים כאחד - מודים בדינמיות של ישראל. לפיכך חפץ הוא לדעת מה נעשה על־ידינו ובמיוחד

4. ג'ב השיב לאבן כי הצעת ההחלטה מבטאת את ההסכמה שגיבשו שלוש מעצמות המערב לאחר דיונים ארוכים ולכן הוא מבקש להניח אותה עכשיו על שולחן המועצה. ג'ב הבהיר כי יש בהצעה ניסיון למנוע התדרדרות במצב במזרח התיכון, התדרדרות הפוגעת באינטרסים של כל הצדדים ובכלל זה ישראל. ג'ב הביע תקווה שישראל תבין את הגישה הזאת ותשתכנע שההצעה תשרת לטווח ארוך את מגמת השלום. (18.11.1953, 130.02/2405/3).

515
1. ראה מס' 474.

על־ידי המטה של צה"ל בארץ כדי לרכוש את תמיכת הנספחים הצבאיים של ארצות־הברית בישראל. הוא מבין כי אנו חוששים שכל אינפורמציה צבאית שתימסר לאמריקנים עלולה להיות מועברת בסופו של דבר למדינות ערב ואם כי זה נימוק כבד משקל חפץ הוא לשאול האם במסגרת הרחבה ביותר של יחסי ישראל–ארצות־הברית לא מוטב לשקול מחדש מדיניות זו.

אלוף דיין השיב כי הוא שמח על שיעבץ פתח בשאלה זו בהיותה שאלת מפתח ליחסים שבין צה"ל ומשרד הביטחון האמריקני. הוא הקדים ואמר שהדעות שיביע אינן אולי הדעות הרשמיות של הממשלה ואין הוא מוסמך למסור כאלה, אבל הוא יודע כי הרמטכ"ל ושר הביטחון זהים בדרך כלל עם ההשקפות שהוא עומד להביע. נקודת המוקד של הבעיה היא – לשם מה מבקשים הנספחים הצבאיים את הידיעות מצה"ל. אם כי אין לזלזל בסכנה שהערבים עלולים להפיק תועלת מידיעות שתימסרנה למטה האמריקני אין זו השאלה העיקרית. השאלה היא לשם מה מבקשים האמריקנים את הידיעות האלה. אם המטרה היא לדעת מה היא הדרך הטובה ביותר ומה הם האמצעים הדרושים בכדי לחזק את ישראל ואת הפוטנציאל הבטחוני שלה כדי לשלבה בתכניות ההגנה של המזרח התיכון, הרי אין כל סיבה מדוע לא תימסרנה הידיעות האלה. אדרבא, אנו מעוניינים וחפצים להגיש כל אינפורמציה העלולה להיות לעניין ולעזר לברית הצפון־אטלנטית של המטה האמריקני. אולם זהו בדיוק מה שהנספחים האמריקנים מסרבים לשמוע, וכפי הנראה לפי הוראה מפורשת מגבוה. מה שהם רוצים לדעת זה כיצד אפשר לשמור על שיווי־המשקל בין צה"ל לבין צבאות ערב. דהיינו, הידיעות דרושות לא למטרה הרחבה של הגברת יכולת ההגנה של המערב וכהתחשבות בישראל כמדינה ידידותית אלא לשם השלמה לביצוע המדיניות של מחלקת המדינה לשיווי־משקל כביכול, בינינו לבין הערבים. ולזה בשום אופן לא נסכים ולא נהיה שותפים מרצוננו הטוב. בתשובה לשאלות נוספות של יעבץ הדגים האלוף דיין את דבריו בעובדות שונות וסיפר על חוסר העניין המוחלט שמגלים הנספחים הצבאיים האמריקנים בפוטנציאל של התע"ש [תעשייה צבאית]. הוא סיפר על הפניות להספקת תותחים נגד מטוסים, להגברת כוח חיל האוויר במטוסי קרב המיועדים להגן בפני הפצצות אוויר וכו'. כל התכניות האלה אשר אי אפשר לציין אותן כחיזוק החלק התוקפני של צה"ל לא זכו לאוזן קשבת או תשומת־לב כל שהיא.

יעבץ, שהקשיב לדברים אלה רב קשב, שאל אם דיין סבור כי התנהגותם זו של הנספחים הצבאיים בארץ נובעת מיחס אישי שנוצר אצלם לגבינו (כזה הקיים בין פקידי מחלקת המזרח התיכון של מחמ"ד [מחלקת המדינה]) או שהם כבולים להוראות מוואשינגטון.

דיין השיב כי לדעתו יחסם האישי של הנספחים אלינו הוא חיובי בהחלט וכי הם מבינים את האבסורד שבמשימה המוטלת עליהם, אולם ידיהם כבולות ואין ביכולתם לשנות מהמצב.

יעבץ העיר כי דבריו של האלוף דיין היו מאלפים ביותר עבורו, וכי זה צריך להיות קו ההתקפה שלו ושל חבריו האמריקנים על מחלקת המדינה, המקריבה אינטרסים אמריקניים חיוניים ופוגעת ביכולתם הצבאית של ידידים מובהקים על חשבון פייסנות חסרת שחר העלולה להביא רק נזק. כדי לחזק את הלך מחשבותיו זה של יעבץ הזכרתי לו את ההיסטוריה הניטרליסטית של הערבים במלחמת־העולם השנייה על אף כל מה שהבריטים עשו למענם. גישה ניטרליסטית זו מצאה לה בזמן האחרון ביטוי מחודש

בתנאי שהעמידה מצרים במשא־ומתן עם בריטניה על עתיד תעלת סואץ לפיו תאופשר החזרת הבריטים לבסיס אך ורק אם תותקף אחת המדינות החברות בליגה הערבית.

לאחר מכן עורר יעבץ את עניין קיביה ושאל "אמור לי באמת מה קרה שם". אלוף דיין השיב כי הסיפור במלואו שודר ונתפרסם על־ידי ראש הממשלה וחזר על הטיעון כי זו היתה תגובתם של מתיישבי הספר.[2] יעבץ, אשר נדמה לי כי אין הוא מאמין בסיפור הזה שלנו, שאל מה עושה הממשלה על־מנת להעניש את האחראים לדבר זה. הוא הוסיף כי שום ממשלה נבונה אסור לה לסבול מעשים מסוג זה על־ידי אזרחיה. כל ידידי ישראל באמריקה מקווים שממשלת ישראל תגנה את המעשה ותעניש את העושים.

אלוף דיין השיב נמרצות כי שום פעולה לא תיעשה להענשת האשמים. חובתה הראשונית של הממשלה היא להבטיח את חיי אזרחיה ואם אין היא יכולה לעשות זאת מסיבות שבוודאי אינן תלויות בה, אין להעלות כלל על הדעת כי תעניש את האנשים המנסים להגן על חייהם ורכושם.

בשלב זה של השיחה התברר כי אפילו ידיד כיעבץ, הבקיא לכאורה בכל הנעשה בישראל, לא היה לו כל מושג מהחומרה של שאלת ביטחון הגבולות ולאחר שהאזין לתיאור ההשתוללות של המסתננים ולחוסר יכולתו הפיזית של הצבא להעמיד חיילים לאורך כל הגבול ובו בזמן אין הליגיון הערבי נוקף אצבע למניעת המעשים האלה, משששמע על הרכבה האנושי של ההתיישבות החדשה וההשפעה של ההסתננות הרצחנית עליהם, נראו לו המעשים לאורך הגבול – כולל קיביה – באור אחר לגמרי. בכל זאת שאל מדוע לא עשינו מאומה להביא את [ה]דבר [ה]זה לידיעת הממשלה האמריקנית. סיפרתי לו בהרחבה על כל הפעולות והפניות שלנו בארץ וכאן לנציגי ארצות־הברית, על דרישותינו להתערבות מצדם ברבת עמון ועל אזהרותינו מפני התוצאות החמורות העלולות לצמוח מיחסם הסלחני, אם לא המעודד, של השלטונות הירדניים להסתננות. עד כמה שידוע לנו לא עשתה מחלקת המדינה מאומה להעמיד את ממשלת רבת עמון על חומרת המצב. העצה היחידה שהשמיעו לנו תמיד הייתה "סבלנות". כאן העיר אלוף דיין כי ההסתננות לא החלה לא אתמול ולא שלשום, וכי היא נמשכת זה למעלה מחמש שנים.

יעבץ העיר אז כי הוא סבור שהכרחי שוועדה מיוחדת של חברי הקונגרס, המורכבת ממנו, המורשה הדמוקרטית עדנה קלי, בראשותו של המורשה הרפובליקני ד"ר ג'אד ממינסוטה תצא לישראל בראשית ינואר כדי לראות כל זאת במו עיניה ובכדי שתוכל להעמיד את דעת הציבור האמריקני בכלל וזו של הקונגרס במיוחד על המצב לאמיתו.

כאן שאל אותי אם ידוע לי איזה ועדות קונגרסאיות ביקרו לאחרונה בארץ ומה היו המלצותיהם, מאחר שידוע לו כי אחת מהן המליצה על הפסקת המענק לכל האזור. השיבותי כי פרט לכמה חברים בודדים של הקונגרס ביקרו בארץ שתי ועדות: (א) ועדת משנה של ועדת ההקצבות בראשותו של אנדרסון ממדינת מינסוטה. חברי הוועדה הם בדלנים קיצוניים וסיירו במתקני נאטו. מאחר שהגיעו לתורכיה החליטו לבקר גם במדינות ערב וישראל. מהדו"חות שקיבלנו ממשרד החוץ נראה כי חברי

2. ראה מס' 449 (הערת־עורך).

הוועדה הזו אין להם כמעט כל מושג בבעיות המזרח התיכון וספק אם למדו משהו בעוברם במהירות דרך האזור; (ב) ועדת המשנה של ועדת החוץ בראשותו של המורשה סמיט מוויסקונסין. תיארתי לו את הביקור הזה על כל האבסורד שבו.

נדמה לי כי החלטתו נחושה עכשיו בדבר הצורך במשלוח הוועדה המיוחדת עליה דיבר קודם־לכן. לאחר שנפרדנו מיעבץ אמר לי אלוף דיין כי אף הוא סבור שהתועלת העלולה לצמוח מוועדה זו עולה בהרבה על הנזק הטמון בחובה. נדמה לנו כי ניסיון הביקור של ועדת סמיט אפילו מחייב תמיכה ברעיונו של יעבץ.

בברכה,

אפרים עברון

516

שיחת מ. דיין – ה. ביירוד (בוואשינגטון, ב־18 בנובמבר 1953)
Meeting: M. Dayan – H. Byroade (Washington, 18 November 1953)

תרשומת:[1] 93.08/357/49

סודי

השיחה נתקיימה בין האלוף מ. דיין והחתום מטה מזה, ומר ביירוד ומר וולר מזה. היא נערכה לפי הזמנת מר ביירוד שהובעה במסיבה חברותית כמה ימים קודם־לכן. השיחה הייתה אופיינית לכל השיחות עם מר ביירוד אשר נוהג לקפוץ מנושא לנושא ולהעיר הערות על נושאים אשר אין לו כל ידיעה בסיסית בהם.

מר ביירוד פתח באמרו כי אין בדעתו לשוחח על העבר כי אם על העתיד בלבד. מטרת ממשלת ארצות־הברית היא להוריד עד כמה שאפשר את המתיחות באזור. כיצד, הוא שאל, רואה אלוף דיין את עתיד ישראל עם מצרים. אלוף דיין ענה כי לדעתו אין מצרים מהווה בעיה לאורך הגבולות במידה וממשלתה אינה מתעסקת ואינה נוטה להתעסק בעניין ישראל. הבעיות לאורך הגבול אינן דווקא פרי מזימת ממשלת מצרים כי אם פרי הזנחתה, בעיקר באזור עזה היכן שהשלטון המצרי חלש ובעיית הפליטים הולכת ומחריפה. המצרים עסוקים בבעיותיהם הפנימיות הם במצרים, ואינם שמים לב לנעשה ברצועה. אין כוחות מצריים לאורך הגבול ולכן הולכת ומתפשטת ההסתננות. השאלה היא האם יהיו מוכנים לפתור את בעיית הפליטים או לא. לשאלת ביירוד באיזה נסיבות יהיו סיכויים טובים יותר להסדר עם מצרים – האם במקרה של הסדר אנגלו־מצרי או במקרה של מלחמת גרילה מצרית נגד הבריטים – ענה האלוף כי בכל הנסיבות לא ימהרו המצרים להגיע לשלום אתנו אלא אם יהיו נתונים ללחץ בינלאומי מתמיד ורציני. על זאת הגיב ביירוד באמרו כי ממשלת נגיב הבטיחה רבות לעם המצרי וכי המשך שלטונם תלוי בקיום הבטחות אלה. הבטחות אלה אינן ניתנות לביצוע ללא עזרת ארצות־הברית ומסיבה זו תהיה

516
1. תאריך המסמך: 25 בנובמבר 1953.

ארצות־הברית במצב שיאפשר לה ללחוץ למען השלום. אם יקיימו המצרים רק חלק מהבטחותיהם, יהיה בדבר משום התקדמות רצינית.

אלוף דיין חזר והצהיר כי בהיעדר לחץ בינלאומי לא יתקדמו המצרים אף צעד בכיוון הסדר עם ישראל. למצרים קל להסתדר עם ישראל מאחר שאין בעיות רבות הנתונות במחלוקת פרט לבעיית הפליטים. כאן ציין ביירוד כי אם לא יגיעו לידי הסכם עם הבריטים יפתחו המצרים בהתקפה עליהם, ושאל אם מצב כזה פירושו סכנה לישראל. אלוף דיין ענה בשלילה. הוא החזיר את השיחה למצב בגבולות ואמר שעלה בדעתו האישית כי אפשר לפתור חלק מבעיית הגבולות על־ידי בניין גדר תייל ממוקש עם תאורה לכל אורכו וכביש לצדו של הגבול. מדוע לא יסייעו האמריקנים מכספי סיוע צבאי לבניין גדר כזה? הוא הדגיש כי זו מחשבה אישית בלי גושפנקא רשמית. כאשר הגיב ביירוד כי אין ממשלת ארצות־הברית מעוניינת בבניין מסכי ברזל בעולם ענה דיין כי הברירה היא אולי בין מסך כזה והמצב לאורך גבולותינו.

לדעתו הייתה מצרים מסכימה להסדר כזה אשר היה מאפשר הקדשת כל תשומת־לבה לבעיות שבתוך המדינה. ביירוד גילה עניין וציין כי תנאי מוקדם לתכנית כזאת יהיה פניית שני הצדדים. על זה קיבל תשובה כי לא חשוב מי שיבנה את הגדר, אנחנו, המצרים או אפילו בניקה – העיקר הוא שייעשה משהו לשיפור המצב. ביירוד סיכם כי ההצעה מעניינת וראויה לעיון ותשומת־לב.

כדרכו, העיר ביירוד הערה לגמרי צדדית וציין כי הערבים יראים מאורח החיים החדש אשר הכנסנו לאזור ואשר עלול להשפיע על המשטרים הנוכחיים.

אלוף דיין המשיך וציין כי מבחינת המצב השוטף לא קיימות כל בעיות בגבול הלבנון ובגבול סוריה, היכן ששורר שקט יחסי פרט לבעיית המים. ביירוד העיר כי רצוי שנתחיל לשאת ולתת ביחס למפורז. על זאת השיב דיין כי נשאנו ונתנו וברור כי לא נגיע להסכם. היינו מוכנים לוויתורים רבים אולם לא לוותר על המים. המים הנה הבעיה העיקרית, הסורים רוצים להגיע אליהם בזמן שאין להם כל צורך בכך. ביירוד ציין כי תכנית תעלת בנות יעקב מעוררת בעיות רציניות ביותר אשר פוגעות בהסכמי שביתת־הנשק. הוא מסכים כי אם נזדקק להסכם הסורים פירוש הדבר וטו תדירי. מאידך קיימת בעיית הריבונות (sovereignty) באזור המפורז, וישראל על־ידי התנהגותה באזור זה גורמת למצבים שאינם משתלבים עם הסכם שביתת־הנשק. דיין השיב כי למעשה מה שקרה באזור המפורז הוא דאגת כל צד לאנשיו הוא, ישראל – לישראלים וסוריה – לערבים. ביירוד העיר כי זה משנה את אופי הסכמי שביתת־הנשק. דיין ענה כי ההסכמים נחתמו לתקופה אשר אנחנו האמנו כי לא תעלה על שנה ואשר לבטח לא תגיע לחמש שנים. החיים חייבים להימשך בכפרים באזור ואי אפשר להשאירם בוואקום בלי כל קשר עם המדינה. מה יעשו בקשר לבתי־משפט, שירותים חיוניים וכו׳. נוסף, לא כל סעיפי הסכמי שביתת־הנשק מבוצעים כיום. ביירוד העיר כי במצב כזה טמונים זרעי ההרס של משטר שביתות־הנשק. כאן השווה אלוף דיין את המצב בזמנו של ריילי עם המצב בטיפולו של בניקה. ריילי היה גמיש ולא עמד על ביצוע הכול במידה והוא הבין כי הדבר לא ניתן לביצוע. בניקה אינו גמיש וכאן טמונה סכנה מסוימת. ביירוד השיב כי אסור להרוס את משטר שביתות־הנשק ובאזור המפורז לדעתו יש לסורים דעה. דיין שאל מה עם אל־חמה וכפרים ערביים אחרים? הוא המשיך ואמר כי אם נקבל את עמדת ביירוד תנסה סוריה

לאנוס אותנו בעניין המים. המים אינם דרושים לסורים ומדוע יתעקשו כל־כך בנקודה זו?

לזה ענה ביירוד בנסותו להוכיח את בקיאותו בבעיה – "אם תקחו את הירדן וירדן תקח את הירמוק, ירד ים כנרת בשני שליש ומימיו יהיו מלוחים – לא, זה לא פתרון". דיין העיר כי זה לא פתרון רע. על זה העיר ביירוד כי התכנית אינה טובה היות והיא מחייבת סכר עצום בירמוק שיעלה הון תועפות ויאגור מים בשטח כה רחב אשר יגרום להתאדות רצינית. דיין העיר כי לדעתו יש כיום סיכויים יותר טובים לתכניות לאומיות מאשר לתכניות בינלאומיות. ביירוד השיב כי תכניות אלה תבוצענה בצורה חד־צדדית, מה שלא ייתכן. שיתוף־פעולה בעניין מים יביא ליחסים יותר טובים ויגרום לעלייה ברמה הכלכלית לאורך הגבול, דבר אשר יגרום לירידת ההסתננות. הוא קרא את הפרסומת שלנו המגלה כי בסופה של התכנית יוזרמו המים לפי תכנית בנות יעקב ולא לכנרת כי אם להשקאה. אילו היו הערבים באו"ם חושבים קצת – היו מנצלים עובדה זו. דיין השיב כי אין מי שיוכל לנצל את המים האלה פרט לישראל ומעולם לא הסתרנו את תכניותינו.

בנקודה זו עברה השיחה לגבול ירדן. ביירוד ציין כי לדעתו עשתה ירדן מאמצים רציניים במשך שלושת החודשים האחרונים לשפר את המצב לאורך הגבול. אין ספק שהם שיפרו את מאמציהם מחוץ לסיבוך הליגיון אתנו, מה שהם רוצים למנוע. דיין השיב כי אינו מסכים כל עיקר. הליגיון והמשטרה מארגנים קבוצות המסתננות. אמנם הוא מבין מדוע הליגיון אינו רוצה להסתבך אבל מי ישלוט בגבול? יש הכרח בפתרון קיצוני אשר יכלול הבאת כוחות לגבול, ובניין גדר ורצועת מוקשים לאורך הגבול. יש גם הכרח להעביר את הפליטים פנימה דוגמת הלבנון.

ביירוד שאל אם גלוב, לדעתנו, פעל מתוך רצון טוב. דיין ציין כי גלוב בנה לעצמו פילוסופיה מוטעית, הוא מצמצם את בעיית ההסתננות לבעיה של פליטים העוברים לבקר ברכוש שלהם, בזמן שכיום כל ההסתננות היא במטרת שוד ורצח. ביירוד שאל אם לא היה צעד חיובי לחדש את הסכמי המפקדים המקומיים.[2] דיין תיאר את עבודת המפקדים המקומיים וציין כי לא יכולים להועיל הרבה. ירדן אינה משתפת פעולה אפילו בדרג של המפקדים המקומיים, למשל בעיקוב מעבר לגבול. יש למצוא אמצעים למנוע את הפורענויות מראש – במקום אמצעים לטיפול בהם אחר מעשה. גלוב אינו מטפל בגבול.

לאחר הערה צדדית מביירוד שאל דיין מה דעתו על המצב בהר הצופים. ביירוד ענה כי מעולם לא ראה את הר הצופים ואינו מבין את הבעיה. כאן העיר דיין כי הוא עלול לשמוע על הבעיה ביום מן הימים. לזה ענה ביירוד כי אמנם כבר שמעו על הר הצופים בדו"ח בניקה. ארצות־הברית רואה את ההתפתחות בעין רעה. "אתם ממרים את פי האו"ם, אתם הורסים את מנגנון האו"ם – כמעט שאין טעם בקיום המנגנון במצב הקיים – אנחנו נגיב בכל חומרת הדין בכל מקרה של המריית פי מנגנון האו"ם. אנו נתמוך ונחזק את ארגון האו"ם במקום". דיין תיאר את המצב בהר הצופים וציין כי לא נוכל להסכים לקיום חד־צדדי של ההסכם. לזה ענה ביירוד – "נתמוך בישראל בכל מקום אשר לדעתנו היא צודקת. לא נתמוך בכם במקרה שאנו סבורים כי הנכם טועים. אין אנו מחפשים ידידות ערבית על חשבון ישראל".

2. ראה מס' 256 ומס' 553 (הערת־עורך).

דיין ביקש דעתו של ביירוד לשאלה האם מותר לצד אחד לסרב לקיים את התחייבויותיו בו בזמן שהצד השני נדרש לקיים את שלו. ביירוד ענה "זוהי נקודה חשובה וחזקה".[3]

בנקודה זו נקרא ביירוד למזכיר המדינה לדון, לפי דבריו, בתכנית בנות יעקב. בפרוזדור הרחיב וולר כרגיל את הדיבור. הוא יעץ לנו להעלות את בעיית הגבולות בהקדם האפשרי במועצת־הביטחון מחדש כאשר אנו נופיע כתובעים. כן ציין כי הלחץ לשיחות שלום הנו לטובתנו.

באשר לדיון על תכנית הירדן ציין כי ברור שלא ידונו בעניין לגופו. ההחלטה תהיה להחזיר את העניין לסמכותה המלאה של ועדת שביתת־הנשק, וברור כי הקובע בקשר להמשך העבודה יהיה בניקה. יש רצון שנגיע לחלוקת אזור המפורז, שישקלי רמז לשגריר ארצות־הברית כי הוא מוכן לחדש את המשא־ומתן.

כאן יעץ לנו וולר שלא תחודש העבודה עד לקבלת תכנית ג'ונסטון אשר תכלול את תכנית בנות יעקב ואשר תבוצע על חשבון ממשלת ארצות־הברית. ג'ונסטון סבור שיצליח במשימתו לאחר ביקורו השלישי באזור אשר ייערך כשלושה חודשים לאחר ביקורו השני בינואר.[4]

ח. הרצוג – אלוף משנה
נספח צ.ה.ל.

517

הערת־עורך
Editorial Note

התייעצות במשרד ראש הממשלה על סיוע צבאי מארצות־הברית
18 בנובמבר 1953

ב־18 בנובמבר התקיימה במשרד ראש הממשלה התייעצות בנושא הסיוע הצבאי מארצות־הברית בהשתתפות שרת, לבון, הרמטכ"ל מקלף, קולק, סגן־אלוף הרכבי ושמואל בנדור. הם דנו בשאלה אם רצוי שישראל תפנה בבקשה אל ממשלת ארצות־הברית שתיתן לה הקצבה למימון כביש באר שבע–אילת כחלק מן הסיוע הצבאי שהוקצה לישראל. שרת תמך בבקשת הקצבה לבניית תשתית (infra structure) מפני שהעריך שאין סיכוי לקבל נשק ושבקשת נשק עלולה להצדיק מתן נשק לערבים ומשום שמתן נשק כרוך בשיגור משלחת צבאית אמריקאית שתתבע גילוי סודות צבאיים של צה"ל.

נציגי הצבא לא קיבלו את עמדתו והביעו חשש שהפנייה עלולה להכשיל את המערכה של ישראל נגד מתן נשק לערבים; שהמשלחת הצבאית האמריקאית שתמונה לבדוק את הכביש לאילת תתעניין גם בתחומים אחרים וקשה יהיה להגבילה ושהמשלחת לא תאשר את תוואי הכביש ותקשה על התכניות הקיימות, והעריכו שסכום ההקצבה שתשיג ישראל עבור הכביש לא ישווה בנזק הצפוי.

בישיבה סוכם שישראל לא תנקוט לפי שעה כל יוזמה ותוסיף להתנגד בתוקף למתן נשק למדינות ערב ושהצבא יכין רשימה מפורטת של הדרישות לסיוע צבאי בנשק ובמתקני יסוד צבאיים למקרה שיחליטו להגיש בקשה. (ראה בנדור אל שגרירות ישראל בוואשינגטון, 20.11.1953, 93.03/116/13; מ. שרת, יומן אישי, כרך א, עמ' 161–162.)

3. השווה דיווח על השיחה ב־FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1423-26.
4. הביקור השני של ג'ונסטון התקיים רק ביוני 1954.

518

א. ניסן אל א. נג'ר
A. Nissan to E. Najar

העתק: 130.02/2440/1

שטוקהולם, י"ב בכסלו תשי"ד
19 בנובמבר 1953

סודי

הנידון: הדי אוקטובר בסקנדינביה

מתוך ידיעות שקיבלתי מצירותנו בקופנהגן יכולתי לעמוד על היחס הער שגילה הציבור הדני למאורעות אוקטובר. הדנים כמו־כן גם הנורבגים ערים בדרך כלל הרבה יותר מן השבדים למאורעות חוץ, דבר המשתקף כמובן גם בעיתונות. המדור הבינלאומי בעיתונות הדנית עולה בהרבה מבחינת תוכנו וטיבו על המדור הבינלאומי בעיתונות השבדית הלקויה בדרך כלל בפרובינציאליזם.
הפעם הייתה סיבה מיוחדת לערותם של הדנים למתרחש בארץ, וזאת – הופעתם הפעילה של אנשי דניה בשתי עמדות מפתח – ראש המטה של או"ם ויו"ר מועביט [מועצת־הביטחון]. והערות הזאת גברה, כמובן, עם התחלת הדיונים במועביט ובייחוד עם עדותו של הגנרל בניקה.[1]

לא אוכל להגיד שעצם המאורע של קיביה עשה רושם מזעזע על הציבור הסקנדינבי. בשיחות שהיו לי מיד לאחר המקרה עם ראשי הציבור הדני, ראש הממשלה, שר החוץ, המנהל הכללי, שר החוץ לשעבר ועוד לא שמעתי מפיהם אף מלה של ביקורת או הבעת צער על מה שקרה. לא שמעתי זאת גם מפי השבדים שאתם שוחחתי על המצב.

מותר גם להגיד שדברי ההסברה שלנו על רקע המאורעות נקלטו בדרך כלל יפה (מה שלא אוכל להגיד על ההסבר הרשמי למה שקרה בליל קיביה).

אולם מכל האמור לעיל, אין להסיק שמעמדנו המוסרי בציבור לא נפגע על־ידי המעשה של 14 לאוקטובר. הימנעותם של אנשי שיחי מלהשמיע דברי צער או ביקורת על מה שקרה נובעת קודם־כל מתוך אי רצון לפגוע בידידים והימנעותה של העיתונות השבדית ממתן פרסום רחב להאשמות החמורות שהושמעו נגדנו מעל במת המועביט נובעת לא רק מחוסר ערות למתרחש בפורום זה, אלא גם מתוך אי רצון להכתים את שמנו בעיני הקהל.

מבין השיחות שקיימתי על נושא זה (בנפרד עם עורכי ארבעה העיתונים הגדולים) הייתה מאלפת ביותר השיחה עם העורך הראשי של "מורגון־טיטנינגן" (עיתון הממשלה) מר אלפינג. נזדמן לי להתאונן בפניו לפני כחצי שנה על הטון הבלתי ידידותי של הרשימות הנכתבות על־ידי עורך החוץ מר הורניי והוא הבטיח לי להפסיק את הכתיבה הזאת.

עם הופעתו של עניין קיביה נתפרסמה בעיתון רשימה כתובה על־ידי אותו איש, שהכילה דברי קטרוג חריפים בניסוח התגובה הבריטית (כמו רבים מעורכי העיתונים השבדים הוא מושפע מאוד מהעיתונות הבריטית).

518
1. ראה מס' 475 (הערת־עורך).

מר אלפינג לא הסתיר ממני שהפעם נעשה הדבר בהסכמתו. "נדהמתי", אמר, "לשמוע הידיעה ולאחר שלא באה כל הכחשה מן הצד השני הסכמתי לפרסום הרשימה. אלה בתוכנו, הוסיף, שאוהבים את ישראל והם רבים מאוד – לא יוכלו שלא להתאכזב למשמע הדברים".

האיש, שהוא מוותיקי התנועה, נמנה בלי ספק על ידידינו והוא קיבל ברצון למשל את דברי ההסברה שלי בעניין הסכסוך השני שהובא לפני מועביט – הטיית מי הירדן, אולם קשה היה מאוד לשכנע אותו שיש הצדקה כל שהיא למה שקרה בקיביה לאור המאורעות שקדמו לזה. "למה," שאל, "לא העליתם אתם את כל מה שסיפרת לי לפני מועביט במקום לעשות דין לעצמכם?"

יש להניח כי רבים מבין ידידינו סבורים כמוהו מבלי לגלות את אשר בלבם בשיחות אתנו.

אחת התוצאות של המאורעות האחרונים היא הניסיון מצד גורמים ערביים לנצל את האווירה הבלתי נוחה לנו לטובתם, ואמנם מורגשת בזמן האחרון פעילות מוגברת מצד הגורמים האלה.

כבר נזדמן לי להפנות את תשומת־לבכם להופעותיה של הצירות הסורית אשר נוסדה כאן לפני כשנה – פעילותה באגודה המזרחית, פנייתה לציבור במקרים מסוימים וכן פעולתה החברותית־תעמולתית.

בשבועות האחרונים הופיע בסקנדינביה שליחו של האיגוד הלותרני העולמי – מר קריסטיאנסן – העומד בראש מפעל העזרה של האיגוד הזה לפליטים הערביים בסוריה. מטרתו לאסוף כאן כספים לטובת המפעל הזה אולם דברי התעמולה שלו המתנהלת בחסותה של הצירות הסורית נושאים אופי פוליטי אנטי־ישראלי מובהק. בכל הופעותיו הוא חוזר על הטענה שמדינת ישראל פתרה את בעיית הפליטים היהודים באירופה על־ידי יצירת בעיה של פליטים ערבים ומוסיף כמובן, כי יציאת הערבים מהארץ היא פרי הטירור והרדיפות של הישראלים.

קשה לדעת אם דבריו ברדיו ובעיתונות ימצאו הד בציבור, כי הוא רק התחיל בפעולה (כעת עבר לנורבגיה), אולם ברור שבאווירה הקיימת כעת יותר קל לו למצוא אוזן קשבת לתעמולה אנטי־ישראלית.

דבר זה מחייב כמובן להגביר את פעולת ההסברה שלנו, דבר אשר לצערי מן הנמנעות כמעט בגלל הקיצוצים שחלו בזמן האחרון בהרכב הצירות על־ידי ביטול המשרה של מנהל המדור לעיתונות ולהסברה.

בברכה, ד"ר א. ניסן

519

א. נג'ר אל ו. איתן
E. Najar to W. Eytan

מברק מוצפן 172
נוסח נכנס: 130.09/2331/3

ניו יורק, 19 בנובמבר 1953

משיחה רצינית ביותר עם הצרפתים כאן וקריאת חומר פנימי:
(א) החלטת קיביה.[1]

(1) סלווין לויד עצמו התערב בכל שלבי הניסוח בפרט כשהרגיש כי ג'ב נוטה לפשרות. כשנתקל בהתנגדות מצד משלחת צרפת עקף אותה דרך לונדון, פאריס.

(2) עד יום א' עמד לויד על גינוי ישראל ורק לבסוף נרתע. בדבר אחריות צה"ל האנגלים קיבלו תמיכה מלאה מהאמריקנים. נוסח הפיסקה השנייה של פרק א' נכתב בין לונדון ופאריס לאור התנגדות המשלחת כאן.

(3) פרק ב' הינו תוצאת פשרה. סלווין לויד התנגד בכל תוקף להעלאת בעיית ההסתננות. אופנו מצא עצמו נאלץ להבריק לשומאן ולהזכיר לו הבטחותיו לנו ולבקש התערבותו זו.

(4) בפרק ג' בטיוטת הצרפתים דובר על שלום קבע. האמריקנים התנגדו לכך ונאלצו לפנות לפאריס להכרעה.

(5) נרמז לי מבלי לפרש כי סלווין לויד בפניותיו העלה החלטת קיביה כשלב לתכניות הגנת האזור.

(6) האנגלים טוענים כי אין לקשור לפעולת קיביה חוות־דעת מועביט [מועצת־הביטחון] על המצב הכללי בין ישראל ומדינות ערב. לדבריהם תפקיד מועביט לפי שעה לשמש watchdog. הצרפתים רומזים כי בפעולת קיביה ללא שיקול מלא מצדנו, נפלנו בפח המתיחות בגבול ישראל–ירדן.

(ב) בעניין התעלה.

(1) ההוראות הראשונות שמשלחת צרפת קיבלה מפאריס היו לתמוך בסוריה. לאור הסברי אופנו על המצב לאמיתו נסוגה פאריס לתמיכה בסמכות בניקה מבלי להתנגד לעצם מפעלנו. אופנו וויז'יה מבינים כי כל אפשרות של הסכם ישיר בין סוריה וישראל תאבד אם סוריה תנצח במאמציה הנוכחיים. אצל האנגלים ישנה נטייה שמועביט תחליט מיד על עצם העניין ולרעתנו. אופנו מנסה להחזיר הבעיה אל בניקה. בהתחשב ברגישות בניקה לכל פגיעה בהחלטותיו וסמכויותיו נוטים אופנו וויז'יה למינוי מומחה כדי להפיג אחריות בניקה.

(2) טרם הוכנה הצעת החלטה.

נג'ר

519
1. ראה מס' 514 וההערות שם.

520

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן WIA738
נוסח יוצא: 93.01/2209/8

ואשינגטון, 20 בנובמבר 1953

הנה סיכום המצב בנוגע למפעל המים:

(א) לכל הדעות נחלנו ניצחון עיוני והסברתי בוויכוח[1] ואין אנו שומעים טענות נגד השקפתנו לגופה. אילו הוכרע העניין לפי מסקנות הוויכוח הייתה מתקבלת החלטה המתירה את המשך העבודה לאחר קבלת ערובות ביחס לאדמות ערביות וזכויות מים בבוטייחה.

(ב) מאידך לא סולקו שני סיבוכי לוואי (1) החלטה קפדנית של המעצמות לשמור על סמכות בניקה, דבר המחייב את החזרת העניין לידו לבירור סופי ו־(2) מחשבה אמריקנית שאם יהיה הכרח כפי הנראה לתת לנו את הסיפוק של המשכת העבודה הרי יש למכור דבר זה במחיר, כלומר, בחלוקת המפורז לפי קווי המשא־ומתן שנותק.[2]

(ג) משני סיבוכים אלה נשקפים לנו קשיים צרורים אחרי גמר דיוני מועביט [מועצת־הביטחון] והחזרת העניין לבניקה אם כי יש רווח באי־קבלת העיקרון של הסכמה סורית הכרחית על־ידי המועצה.

(ד) בעמדת ארצות־הברית קיימות הסתירות הפנימיות הרגילות. בעוד שדאלס התחייב לפרוסקאואר במפורש שהחזרת העניין לבניקה היא על־מנת להשיג פתרון והמשכת העבודה בקרוב,[3] מביע ביירוד בשיחות בלתי רשמיות הרהורים על מתיחת העיכוב כדי לסחוט מאתנו איזו תמורה כגון חלוקת המפורז.

(ה) אם כי אין למחמד [מחלקת המדינה] מנוס מהודייה כי אין מפעלנו החשמלי משפיע כל עיקר על סיכויי תכנית ג'ונסטון הרי דאגתם ליחס הערבי לאותה תכנית מביאה אותם לידי רצון להשאיר את מפעלנו במפורז תלוי באוויר עד פברואר כלומר עד שיתברר סופית גורל תכנית ג'ונסטון.

(ו) לפי השמועות העמדה האנגלית בעניין זה כבעניין הגבולות תהיה יותר עוינת מזו של בנות־בריתה. יחס אנגלי זה למפעל בנות יעקב נוגע לאו דווקא לתכנית החשמל כי אם להמשכתה בצורת תכנית השקאה לנגב על חשבון מי ים כנרת ועמק

520

1. ראה מס' 482. ב־18 בנובמבר קיימה מועצת־הביטחון דיון נוסף בתלונה הסורית. באותו מושב קרא אבן למועצה להתיר את המשך העבודה בערוץ הירדן וציין כי כתוצאה מן התלונה הסורית כבר נגרמו סיבוכים והפסדים רבים. אבן הדגיש כי מפעל הפיתוח אינו פוגע באינטרסים בינלאומיים, לאומיים או פרטיים וכי המפעל הוא צורך חיוני לחירותה הכלכלית והפוליטית של ישראל. אבן הדגיש כי יש צורך דחוף להמשיך בעבודה לקראת עונת הגשמים הקרבה ובאה.
הנציג הסורי שב ואמר כי ישראל אינה רשאית לבצע תכנית פיתוח ללא התייעצות מוקדמת עם המדינות השכנות והאשים אותה על שהתחילה בעבודה ללא אישורו של ראש מטה משקיפי או"ם האחראי על ביצוע סעיף 5 בהסכם שביתת־הנשק בין ישראל לסוריה.
ראה SCOR, Eighth Year, 639th Meeting, 18 November 1953.
2. ראה מס' 234 והערה 5 שם.
3. ראה מס' 468.

הירדן התחתון שבממלכת ירדן. אילו שוכנעה אנגליה כי אין בהגשמת שלב החשמל משום קביעה סופית של גורל התכנית הנרחבת ארוכת המועד ייתכן שהתנגדותה הייתה נחלשת.

אם הנחותי אלה הן נכונות מתבלטת מסקנה אחת ברורה והיא שבגלל הגבלת ריבונותנו במפורז נתון מפעלנו לרחמי שיקולים אחרים של מדינות זרות מבלי שרצוננו אנו להגשים את המפעל ויהי מה יובא בחשבון כשיקול מכריע. מכאן שאלמלא תלותנו במפורז הנוטלת מאתנו את כוח המיקוח היה מעמדנו משתפר והיו כל הגורמים חייבים לייחס משקל יותר כבד לרצוננו.

מתוך התחבטות בקשיים אלה הגעתי לידי חקירת בלאס על־מנת לדעת אם קיימת אפשרות כלשהי לבצע את המפעל שלנו כולו על החשמל שבראשיתו ועל ההשקאה שבסופו מבלי להיזקק אל המפורז. עצם קיום אפשרות כזאת ישמש התראה למעצמות כי אינם יכולים לשתק אותנו על־ידי נשק זה של המפורז שרק בגללו הופך עניין זה לשאלה בינלאומית במסגרת שביתת־הנשק ומועביט. בעיקר נזכרתי בפרשת מפעל הניקוז כשהתבררה אפשרות להגשים את המפעל תוך עקיפת 28 הדונם האומללים שהיו לנו לרועץ ממאיר.[4]

תשובתו של בלאס היא פשוטה בתכלית. יש ויש אפשרות מלאה מבחינה טכנית לבנות את התעלה ולהגשים את התכניות המצומצמת והנרחבת כאחת ללא זיקה כלשהי אל המפורז וזאת על־ידי הטיית המים מצפון למפורז כלומר מאגם החולה לפני כניסת מי הירדן לתחום המפורז. פעולה זאת הייתה מחייבת הוצאות נוספות בסך 3 מיליון ל״י ומכונות מיוחדות לחפירת מנהרה, אך הקושי הכספי הוא לדעתו היחיד המוציא את התכנית מחשבון רגיל. שינוי זה בצורת המפעל לא היה נותן לנו אפשרות לספק את צורכי בוטייחה אך דבר זה נובע מיחסי איבה של סוריה ועליה לבחור בין שיתוף־פעולה לבין תוצאות התלונה שלה.

ידיעה זאת שהיא מאלפת ביותר אינה מביאה אותי לידי ויתור על המפעל הקיים במפורז כי אם להפך, יש בה משום חיזוק מפתיע של כוח המיקוח שלנו לטובת אותו המפעל ודווקא במפורז. היא מאפשרת לנו לומר למחמד קודם־כול כי כלה ונחרצה אתנו להגשים על־כל־פנים את תכנית החשמל. השאלה אם תכנית ג'ונסטון תשפיע עלינו לשנות פעם את תכנית ההשקאה הנרחבת היא חזון למועד ויש זמן די והותר לדחות הכרעה זאת. לגבי תכנית החשמל צריכה מחמד לאשר לנו את העבודה במפורז לאו דווקא מפני שאין לנו ברירה אחרת אלא משום שרק כך אפשר לספק צרכים ערביים מקומיים. גם יותר מכובד לאו״ם לאפשר מפעל חיובי כזה במפורז מאשר לאלץ אותנו לחרוג מהמפורז ולחפש מרחב וחופש קיום למפעל בתחום שאין בו סכנה של התערבות בינלאומית. כללו של דבר ברגע שתיווכח מחמד שאפשר לנו להגשים את המפעל מחוץ למפורז תתייחס אלינו בכובד־ראש מוגבר ותחתור לפתרון מוסכם אתנו.

4. הכוונה ל־25 דונם (בהתחלה נקבו בטעות במספר 28) של שתי חלקות אדמה בבעלות ערבית בגדה המערבית של הירדן שבהן התכוונו לבצע עבודות חפירה ליישור האפיק ולהקים סכר כחלק ממפעל ייבוש החולה. בעקבות החלטת מועצת־הביטחון מ־18 במאי 1951 הוחלט לבצע את החפירה רק ברצועה צרה של אדמת מדינה שבין הירדן לחלקה הערבית האחת ועל הטיית האפיק מן החלקה האחרת. ראה כרך 6, מס' 253.

בלאס רצה שאסביר כל זה בנאומי אמש במועביט אך התאפקתי מטעמים מובנים אם כי רמזתי בעדינות שיש לנו גישה למי הירדן מחוץ למפורז ונדמה לי שהאנגלי והצרפתי תפסו את הרמז. מאידך איני רואה כל מניעה לנקיטת קו גלוי ותוקף בשיחות במחמד. הנטייה לסבך את העניין בענייני לוואי לא נתגבשה כהחלטה מוסמכת ואין להתייאש מהחלטה במועביט שתאפשר גם אם לא תחייב את המשכת העבודה במפורז בקרוב אך לשם כך אין אנו רשאים לוותר על כל הנשק התכסיסי העומד לרשותנו כולל איום זה.

מחרתיים יבואו אלי ג׳ונסטון וברנס.[5] אראה להם את מכתב שלושת המומחים המותחים ביקורת על אי־כלילת הליטאני.[6] אגיד לו שאם הוא מעוניין לקבל את עזרתנו הפעילה עליו לסייע ולא להפריע בקידום מפעל בנות יעקב שאינו פוגע כל עיקר בתכניתו.

אבן

521

ר. שילוח אל מחלקת ארצות־הברית
R. Shiloah to the United States Division

מברק מוצפן WIA740
נוסח יוצא: 93.01/2209/8
ואשינגטון, 20 בנובמבר 1953

השגריר והחתום מטה ראו הבוקר ביירוד. נכחו וולר ולאדלו. השגריר פתח בעניין בנות יעקב, קבע כי ידוע לנו שהמשלחות למועביט [מועצת־הביטחון] ואחרים ששמעו טיעוננו[1] שוכנעו מצדקת עמדתנו וכי אם ידונו ויפסקו בבעיה לגופה אין לנו חשש להחלטה. אנו סבורים כי החלטה המכירה בסמכותו של בניקה והמחייבת איפשור המשך המפעל מתוך הבטחת הזכויות של בעלי הקרקעות למים וכו׳ היא המינימום שאנו רשאים לצפות לו במסיבות הקיימות. העקרונות הנ״ל שמשו נר לנציגי ארצות־הברית בדיוני מועביט בסכסוך החולה ואנו תובעים מהם דבקות באותם העקרונות.

נמלכנו במומחים גדולים שהצהירו פסקנית כי מפעל בנות יעקב אינו סותר כלשהו תכנית ג׳ונסטון.[2] אם יוחזר העניין על־ידי מועביט לבניקה צריך שיוסבר לו במפורש כי הכוונה המשך המפעל. ביירוד כדרכו התפתל והסתבך בטענות חסרות שחר: הודעתנו על זכותנו לעבוד במפורז יש בה משום תביעה לריבונות באזור זה. משהדפנו טענה זו טען ומה על השיקולים הצבאיים ומשהסברנו גם זאת התווכח על זכותנו להעביר מים מהירדן לאזורים אחרים בישראל. משאמרנו כי אין חשש כזה קיים משך

5. השווה מס׳ 535.
6. הכוונה לחוות דעתם של שלושה מומחים אמריקאים לענייני מים שנכתבה בתגובה על תכנית מיין. ראה מכתבם אל בן־גוריון, 4.11.1953, 130.02/3688/5; וכן ש. בלאס, מי מריבה ומעש, עמ׳ 190–191.

521
1. ראה מס׳ 520, הערה 1.
2. ראה מס׳ 520, הערה 6.

שנים אחדות וכי עד אז או שתחול התקדמות בפיתוח מים אזורי והכול ייתי שפיר או שיתעקשו הערבים ואז אין מנוס ממפעלים חד־צדדיים, התרכך במקצת, כי עוד לא נוסחה טיוטת ההחלטה וכי ישימו הדגש בעיקר על סמכות בניקה ועל קיום הסכם שביתת־הנשק. תבענו והבטיח מגע עמנו לפני שתנוסח סופית הצעת ההחלטה.

מכל הידוע לנו יש להסיק כי שתי אסכולות נלחמות במחמד, אחת הרוצה לאפשר המשך העבודה מתוך שמירה על סמכויות בניקה ואחרת המיוצגת על־ידי ביירוד וחבריו אשר תנסה להקשות עלינו ככל האפשר.

עוררנו מחדש שאלת ההחלטה על ביטחון הגבולות.[3] מחינו על הניסוח לגופו והתרענו נמרצות על המסקנות המעשיות הממאירות שתוסקנה באזור לגבי יחס ממ[שלת] ארצות־הברית ומועביט לבעיות ביטחון הספר. הצבענו על ההחלטה כמתירה הרצועה לירדנים וכהתעלמות גמורה מצורכי הביטחון של ישראל. הוקענו במיוחד ההתעלמות מהצעתנו לפגישה עם הירדנים,[4] רמזנו כי לא נראה העניין כמחוסל במועביט עם קבלת ההחלטה וכי ייתכן שנעורר ביזמתנו בהזדמנות נאותה בעיית הביטחון מחדש. ביירוד טען כי ממשלתו משוכנעת שההחלטה המוצעת הולמת ביותר את הצרכים והמסיבות. ממ[שלת] ארצות־הברית לא הסתלקה מרצונה ביציבות ושלום באזור וכי הניסיון יוכיח שהחלטה זו תביא בעקבותיה שיפור המצב. ממ[שלת] ארצות־הברית תעשה מאמצים נמרצים בירדן למען שיפור הביטחון. למעשה ההוראה האופרטיבית האחת הניתנת בהחלטה זו לבניקה היא לדאוג לשיפור אמצעי הביטחון בגבולות ועל זה הוא חייב לדווח לאחר תשעים יום.[5]

שילוח

522

ח. הרצוג אל מ. מקלף
Ch. Herzog to M. Makleff

מברק W745
נוסח יוצא: **93.01/2209/8**

ואשינגטון, 21 בנובמבר 1953

העתק לדר, פרס, מאהב [מחלקת ארצות־הברית].

נש, סגן שר ההגנה,[1] קיבל השגריר ואנוכי לשיחה אתמול לפי בקשתנו. השגריר סקר המצב בקשר לרחל [רכש חוץ־לארץ] וציין חוסר הבהירות בכל הנוגע לניצול התעש [התעשייה הצבאית]. ביקש: (א) דירקטיבה להבהרת המצב ולאפשרות השתתפותנו בתכנית ללא סייגים. (ב) הקצבת סכום שבמסגרתו נוכל לספק מתוצרת התעש. (ג) הוראה לקולונל קולבי, הממונה על הנושא באירופה, לנסוע ארצה לביקור בתעש. נש ציין כי אין התנגדות להשתתפותנו והבטיח דירקטיבה יותר ברורה. זה

3. ראה מס' 514 והערה 2 שם.
4. ראה מס' 507 (הערת־עורך).
5. השווה דיווח על השיחה ב־FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1426–31.

522
1. נש היה סגן שר ההגנה לענייני ביטחון בינלאומי.

ימנע לדעתו הצורך בהקצבת סכום. כן יורה קולבי לנסוע ארצה בהזדמנות ביקורו הבא בתורכיה ויוון. גישתו מאוד חיובית להכללתנו. הודענו לפאריס.

באשר לסיוע צבאי אין התקדמות אם כי ביירוד גמר אומר לנצל הכסף. המשלחת לאזור בראשות עוזרו גנרל רפנר שעמדה לצאת בספטמבר[2] בוטלה בגלל התנגדות כל שגרירי ארצות־הברית באזור כולל ישראל. גם בישיבת השגרירים בקהיר שררה דעה שטרם הגיע המועד לפתוח במתן סיוע צבאי.

השגריר סקר עמדתנו בדיונים באו"ם. נש הסתייג מעמדת מחמד [מחלקת המדינה] וציין ההכרח לדרוש שלום בכל הזדמנות.

הרצוג

523

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן 178
נוסח נכנס: 130.09/2331/3

ניו יורק, 21 בנובמבר 1953

(א) סיכויי הוויכוח על החלטת קיביה אינם בהירים עדיין אך יש להניח שההחלטה תתקבל פחות או יותר כמו שהיא.[1]

(ב) מורגש חיפזון מסוים במחנה הבריטי. הם מרגישים אדישות וליאות במחנה האמריקני וחוששים מפני הסתערות נוספת של לחץ כזאת שחייבה את חידוש המענק. גם מאמרי ני"ט [ניו יורק טיימס] וואשינגטון פוסט מבשרים תמיכה מוגברת בעמדתנו בעיקר לטובת משא־ומתן על החוזה עם ירדן.[2] ביירוד הודה כי אילו נאלצה מאה"ב [ממשלת ארצות־הברית] להצביע על הצעה זאת כי אז הייתה נאלצת להצביע בעדה אך הואיל ואין אנו חברים במועביט [מועצת־הביטחון] אין היא מוכרחה להתייחס להצעה.

(ג) אם כי החלטת השלושה אינה בלתי צפויה הרי אין לזלזל בתוצאתה הממאירה בעיקר בשטח יחסינו עם העולם הערבי שיראה בה מפלט מהכרח השלום הווה אומר מאי־הנוחיות הנובעת להם מסירובם לשאת ולתת אתנו. צירוף זה של תמיכת העולם בסרבנות הערבית יש בו פתח להגברת השחצנות שלהם ועידוד ליצר פעילותם הבינלאומי נגדנו, אותו יצר שהיה בלום ומדוכא עד שמקרה קיביה גאל אותם

2. ראה מס' 339, והערה 1 שם.

523
1. ראה מס' 514 והערה 2 שם.
2. ראה מס' 507 (הערת־עורך).

ויהי להם לישועה. אם לא נחזור ונביא את הערבים לידי התגוננות צפויות לנו צרות צרורות ורבות הן מהערבים הן מהתערבות המעצמות.

(ד) אין לנו נשק יעיל להפיכת הערבים מהתקפה להתגוננות פרט לסירובם לשבת אתנו על התקדמות לשלום או על־כל־פנים על תיקון חוזה שבה"נ [שביתת־הנשק] המעורער.

(ה) יש דרך אחת ויחידה להעניק להצלחתנו התכסיסית הארעית מיום ה׳ [12 בנובמבר] אופי מחייב ורציני, היא על־ידי חזרה על אותה ההצעה בכל תוקף סעיף 12 של החוזה שלפיו יש להם ברירה או להיענות או להתחייב בהפרה החמורה ביותר של שבה"נ שאפשר לתארה כלומר המראת פי החוזה לפי 12 (3) משפט אחרון.[3]

(ו) שימו לב, לפי סעיף זה רשאים אנו לדרוש מהם לבוא לשוחח לאו דווקא על תיקונים בחוזה כי אם על סקירת החוזה, review בלעז. והלא זוהי בדיוק משמעותה של הצעתנו אלא שהסתמכות על סעיף זה תחייב אותם להשתתף בעוד שהצעתנו בצורתה הנוכחית אין לה כוח מחייב.

(ז) תוצאות היזמה הזאת הן:

(1) אפשרות למנוע הצבעה על ההצעה לעת־עתה דוגמת הצעת טריאסט התלויה באוויר במועביט כדי לא להכביד על סיכויי המשא־ומתן.

(2) גם אם אין מנוס מקבלת ההחלטה תשיג יזמתנו תמיכה ואהדה והציפייה לתשובת ירדן תאפיל על החלטת קיביה ותגרע מחשיבותה, גם תכבול את יזמתו של בניקה בשלושת החודשים הבאים. אני מניח שלמרות מצוקתם יסרבו הירדנים להתייצב ואנו לא נתקשה להשיג נחשול של תעמולת ביקורת נגדם ואולי נגד בני־בריתם. יותן לנו גם לרמוז כי ספק אם החוזה שריר וקיים באין סעיף חיוני זה מתגשם. אם ישתתפו נעמיד לדיון סקירת מצב החוזה, בעיקר סעיף 4, (3) ו־8. אין לנו לפחד מבירור כזה בעיקר כשאין להם הצעות במסגרת החוזה פרט למניעת פעולת תגובה על הסתננויותיהם.

(3) נאלץ את המעצמות או לתמוך ביזמה זו או להפגין את אי־כנותם לגבי חיוב שביתת־הנשק שכה דגלו בו בימים האחרונים.

(ח) לכן הנני ממליץ בתוקף שאורשה לפנות למזכיר הכללי ביום ב׳ בדרישה שיכנס ועידה של ירדן וישראל או בירושלים או במרכז או"ם לשם סקירת מצב החוזה. ננסה להביא את המועצה לידי דחיית תגובותיהם עד שתתקבל תשובת ירדן להחלטה ואם שלילית הרי נדרוש גינוי ירדן. אם תגובתם חיובית אז אין צורך.

(ט) בינתיים יש לפעול במרץ ולהט נגד קבלת ההחלטה במועצה ולשם כך יש להגיש איגרות מחאה והתנגדות לשלוש המעצמות ובקשה לשאר חברי מועביט להצביע נגד ההחלטה. אני מבטיח הסתערות ציבורית רבתי כאן ומקווה שתהיה פעולה נמרצת גם בלונדון אך לשם כך דרושה סיסמה חיובית כגון תמיכה ביזמת השלום שלנו ולא רק סיסמת התגוננות בפני גינוי קיביה.

(י) הניסיון מוכיח כי אין ברכה במערכותינו המדיניות אלא כשאנו מופיעים כבעלי יזמה, תביעה והאשמה ואל נחמיץ הזדמנות גורלית זו לשנות במחי־יד את האווירה

3. ראה מס׳ 531, סעיף 4 וראה גם כרך 3 נספח ח.

הבינלאומית הקשה על מסקנותיה שנתגלו לנו בייחוד בארבעת השבועות האחרונים.[4]

אבן

524

שיחת ה. ברגר - ס. צאראפקין (בניו יורק, 21 בנובמבר 1953)
Meeting: H. Berger – S. Tsarapkin (New York, 21 November 1953)

העתק:[1] 93.03/3007/5

סודי

ב־21 בנובמבר ביקרתי, לפי בקשת השגריר, אצל חבר המשלחת הסובייטית צאראפקין בבניין המשלחת הסובייטית. בפגישה השתתף גם מר סמירנוב שרשם את תוכן השיחה.

פתחתי בשאלת קיבייה. אמרתי למר צאראפקין כי לדעתנו הצעת ההחלטה של שלוש מעצמות המערב[2] יש בה שלושה פגמים חמורים מאוד. היא חד־צדדית, כי אינה מזכירה כלל את הקרבנות היהודים הרבים ומסתפקת בהזכרת הקרבנות הערבים בקיבייה; היא מאשרת, למעשה, לממשלת הירדן, כי היא מלאה את חובתה לפעול למניעת ההסתננות; היא נמנעת מהזכיר לצדדים את חובתם להגיע למשא־ומתן על שלום.

מר צאראפקין אמר כי בעצם רומזת הצעת ההחלטה לקרבנות היהודים בהגדירה את מעשה קיבייה כמעשה תגמול.

אמרתי לו כי, כמובן, אפשר לפרש את הדבר גם כך, אם כי אין זאת חובה ועל־כן אפשר יהיה להשתמש בהחלטה זו נגדנו על־ידי מניעת פירוש זה. נוסף על כך, אפילו נותנים להחלטה פירוש זה, אין בנוסח ההחלטה כל הזכרה של מעשי רצח, חבלה ופגיעות מתמידות ושיטתיות שהם אשר גרמו למעשה קיבייה. הקורא את ההחלטה יכול לשער, לדוגמה, כי חייל ירדני העליב חייל ישראלי והישראלים גמלו לירדנים במעשה קיבייה.

מר צאראפקין עמד על דעתו, כי המונח "מעשה תגמול" יש בו כדי להסביר כי קדמו לו מעשים חמורים מן הצד שכנגד.

כן אמר מר צאראפקין, כי לדעתו הבעת התקווה שממשלת הירדן "תמשיך בפעולותיה למניעת ההסתננות ותגביר אותן" מבטאה כי פעולות אלה בעבר לא היו מספיקות.

אמרתי למר צאראפקין כי אנו רואים את הצעת ההחלטה כסימן שבגבולות ישראל עלולים להתחולל דברים החורגים, אולי, מגבולות האזור ועל־כן איננו יכולים לקבל

4. שרת קיבל בהתלהבות את הצעתו של אבן והיא אושרה בישיבת ועדת השרים לענייני חוץ וביטחון ב־23 בנובמבר (ראה נוסח ההחלטה בתיק 43/4056), והוגשה באותו היום באיגרת למזכיר הכללי של האו"ם (מס' 531). השווה מס' 568 והערה 3 שם.

524

1. תאריך המסמך: 2 בדצמבר 1953.
2. ראה מס' 514 והערה 2 שם.

את הפירושים הנוחים והאופטימיים לנוסח ההחלטה. סוד גלוי הוא כי בעלי היזמה בהבאת העניין בפני מועצת־הביטחון ובניסוח הצעת ההחלטה היו האנגלים. יש יסוד מספיק להסביר את יזמתם זו ואת תקיפותם בניסוח ההחלטה באינטרסים שהם רואים אותם חיוניים בתקופה זו. אילו היינו משוכנעים כי כוונתם אינה אלא להופיע כמגיני הערבים במקום אחר בשעה שהעולם הערבי רואה אותם כראות אויב בסואץ, ולהכניס טריז במחנה הערבי – גם אז היה הדבר חמור למדי מבחינתנו. אך יש לנו יסוד מספיק להניח, כי יש להם כוונות מרחיקות לכת. הם מתכוונים להרחבת בסיסיהם בירדן למקרה שייאלצו לעזוב את סואץ וייתכן כי הם רוצים להרחיבם גם לעבר המערבי של הירדן בתחום שלטונה של ממשלת הירדן. אין זה מקרה, לדעתנו, שהמפקד הבריטי של הליגיון הערבי סירב כל הזמן לשמור על הגבול עם ישראל וטען שאין זה מחובתה של ממשלת הירדן למנוע הסתננות. רק המתיחות בגבול זה עלולה להביא לבקשת הירדן להפעיל את החוזה הבריטי־ירדני, להגביר את בסיסי האוויר ולהכניס צבא יבשה בריטי לירדן ואולי להוסיף אוניות מלחמה לעקבה. על־כן עמדו הבריטים על כך שבהחלטה ייאמר במפורש כי צבא ישראלי סדיר אחראי למעשה קיבייה – זה מגביר את הנימוקים להפעלת החוזה. על־כן הם מעוניינים בפסק־דין הקובע כי ישראל מפרה את חוזה שביתת־הנשק. על־כן הם מעוניינים בפסק־דין הקובע כי ממשלת הירדן פעלה גם בעבר למניעת ההסתננות ועל־כן הם מעוניינים שלא תהיה קריאה לשלום.

מר צאראפקין שאל מדוע אנחנו כה חרדים נוכח האפשרות של הכנסת צבא בריטי לירדן.

אמרתי כי לדעתנו תהיה אחת התוצאות שהגבול שלנו לא ישקוט. כשם שהבריטים מעוניינים עכשיו במתיחות בגבול כדי שיהיה נימוק להכנסת הצבא שלהם לירדן, כך יהיו מעוניינים בעתיד במתיחות כדי שיהיה נימוק להשארתו שם.

מר צאראפקין שאל, האם אנחנו בטוחים כי אמנם כן הדבר.

אמרתי לו, כי קיימת מידה של ספק בכל הנחה. איננו משתתפים בהתייעצויות הפנימיות של האנגלים ולא בהתייעצויותיהם עם האמריקנים והצרפתים. אבל יש לנו יסוד מספיק להיות משוכנעים כי הנחתנו נכונה.

אז שאל מר צאראפקין האם ידוע לנו כי גם הערבים מתנגדים להצעת ההחלטה – כמובן מנימוקיהם הם. השבתי בחיוב. הוא שאל אם ידוע לי כי הערבים מתכוונים גם להציע תיקונים. אישרתי גם זאת. "האם אתם לא תציעו תיקונים? – אולם אתם אינכם רשאים לעשות זאת, כי נציגכם אינו חבר מועצת־הביטחון. זה כמובן לא טוב, אבל כך קובעים כללי הנוהל". הרי שלפנינו מצב, אשר בו שני הצדדים אינם מרוצים מהצעת ההחלטה. בכך סיים צאראפקין את חלק השיחה שהיה מוקדש לקיביה.

עברתי לעניין התלונה הסורית. אמרתי לו כי אנחנו מקווים שתינתן לנו האפשרות להמשיך במפעל גשר בנות יעקב תוך הבטחת הזכויות הקיימות של פרטים. הוספתי כי החלטת מועצת־הביטחון משנת 1951 בעניין החולה מחזקת אותנו בביטחון זה ובשפה רפה יותר הוספתי כי השגריר שלנו מר אבן שמח מאוד לשמוע ממר וישינסקי כי גם הוא נוטה לדעה שאם יובטחו זכויות הפרטים אין למנוע מאתנו את ביצוע המפעל. גם לא ציפינו לעמדה אחרת ממר וישינסקי.

צאראפקין השיב על כך כי העניין מסובך מאוד. אישרתי לו באמרי כי לצערנו

עניינים רבים שלנו מסובכים מאוד, אבל, הוספתי, אין, לדעתנו, כל סיבה להחליט במקרה זה שלא כפי שהוחלט בעניין החולה.

"ענין החולה בכל זאת שונה במקצת מעניין זה. כאן נעשית העבודה באזור המפורז".

אמרתי לו, כי גם בחולה וגם במקרה זה נעשית העבודה בחלקה באזור המפורז ובחלקה מחוצה לו. "כאן הועלתה שאלת הריבונות". אמרתי לו כי אין אנו מעוררים את שאלת הריבונות בבירור זה, אם כי בדרך כלל איננו מוותרים בשום פנים על ריבונותנו באזור המפורז. "על מה אתם מבססים את תביעת הריבונות שלכם?" השאלה נשאלה בצורה כה ישירה שלא יכולתי להתחמק מתשובה. אמרתי: קודם־כול על כך שלסוריה אין כל יסוד לתבוע ריבונות על אזור זה וצד שלישי אינו בנמצא. הרי שבאה בחשבון ריבונות ישראלית בלבד. נוסף על כך, האזור המפורז כולו נמצא בתוך גבולות ארץ־ישראל כפי שנקבעו עם מתן המנדט וישראל היא היורשת הטבעית. "מאז נשתנו הרבה דברים, היו החלטות חדשות". אמרתי לו, כי גם לפי החלטת 1947 השטח הזה כולו ישראלי. "אתה יודע, כי חלק מן השטחים שלא היו צריכים להיות ישראליים לפי החלטת 1947 הם עכשיו בשלטון ישראל". נכון, אמרתי, וחלקים אחרים הם בשלטון ירדני ומצרי. "זה נכון". אבל שם, אמרתי, באזור המפורז, אין לא זכות משפטית ולא החזקה ממשית סורית. לא כל ההנחות שעליהן התבססה החלטת 1947 התגשמו. אולם, כאמור, איננו מבססים את תביעתנו להמשכת המפעל בתביעת הריבונות. לא הממשלה מבצעת את המפעל אלא חברה פרטית. כשם שיש להגן על זכויותיהם של בעלי בוטיחה - חברה סורית פרטית - ועל זכויותיהם של פרטים אחרים שסוריה טוענת להם, כך יש להגן על זכויות חברת החשמל. לה יש זכות, לפי הזיכיון שקבלה בשעתו, לעשות את המפעל.

"האם אין שאלת הזיכיון קשורה בשאלת הריבונות?" לא. חברת החשמל קיבלה את זכיונה מממשלת המנדט הבריטי. לאחר שקיבלה את הזיכיון התברר כי ליווני אחד היה זיכיון להקים תחנת חשמל בירושלים שהוא קיבל מן הממשלה העותומנית. הוא הלך אל בית־הדין הבינלאומי בהאג ובית־הדין פסק כי זיכיונו קיים, אם כי השלטון העותומני בארץ־ישראל פסק והממשלה הבריטית שינתה אז את זיכיון חברת החשמל הארצישראלית והוציאה את ירושלים מתחולת הזיכיון. חברת הכשרת היישוב ביקשה מן הממשלה הבריטית זיכיון לייבוש החולה. אבל התברר כי לקבוצת סורים, בני משפחת סורסוק ואחרים, היה זיכיון עותומני כזה. חברת הכשרת היישוב הייתה נאלצת לקנות את הזיכיון מן הקבוצה הסורית ואז אישרה ממשלת המנדט את רכישת הזיכיון ועל יסוד זה הרשתה מועצת־הביטחון, בשנת 1951, את העבודה בחולה. ברור אפוא כי הזיכיון קיים גם לאחר שהממשלה שנתנה אותו חדלה מהתקיים. אגב, הוספתי, במידה שידוע לי פועלת חברה סורית במעיינות אל־חמה לפי זיכיון שהיא קיבלה בשעתו מממשלת המנדט הארצישראלית או עוד מן הממשלה העותומנית ואיש לא ערער על קיום הזיכיון.

"אתה מזכיר כל פעם כי קיים היקש בין העבודה בחולה ובין עבודה זו. היקש יהיה קיים אם מועצת־הביטחון תחליט הפעם כפי שהיא החליטה אז. כל עוד היא לא החליטה אין זה היקש (אנאלוגיה)". כאן החלטתי לצאת מגדרי ואמרתי לו כי קיים פתגם יהודי שלפיו כאשר המשל יהיה לגמרי דומה לנמשל - יבוא המשיח. הוא צחק. אמרתי כי בהסתייגות זאת של ביאת המשיח ההיקש הוא נכון ומדויק. "אבל העבודה

ההיא, כנראה, פגעה בסורים פחות מאשר העבודה בתעלת הירדן". אמרתי: דבריך היו נכונים, אילו מועצת־הביטחון אמרה אז לסורים: תראו, הישראלים עושים כאן עבודה שאינה מפריעה לכם. אל תתעקשו ותסכימו. אבל זה לא נאמר אז לסורים. נאמר להם, כי אין כל צורך בהסכמתם, כי אין להם כל זכות להסכים או שלא להסכים. האנאלוגיה היא לא בכך מה חשבו הסורים אז ומה הם חושבים עכשיו. האנאלוגיה היא במצב המשפטי, ואם באותו מצב משפטי לא היה יסוד להתערבות הסורית אז, אין לה יסוד גם עכשיו. "ובכן אתם רואים את האנאלוגיה בכך? על זה צריך לחשוב".

בסיום שאלתי אותו מה דעתם בשתי השאלות. "אשר לשאלה הראשונה, עמדתנו ידועה. אנחנו בעד שלום. לדעתנו פועלת כאן התחרות בין כוחות שונים. שני הצדדים אינם מרוצים מהצעת ההחלטה..."

בשאלה השנייה אנו מעוניינים במיוחד בהצבעתכם החיובית. "אני מבין זאת. אבל השאלה מסובכת מאוד. צריך עוד לברר ולחשוב". האם תרשה לנו להיפגש אתך עוד בשאלה זו? "כמובן, ברצון".

השיחה נמשכה כשעה ומחצה. בדין־וחשבון זה השתדלתי ככל האפשרי לקצר את דברי ולמסור את דבריו במלואם.

ה. ברגר

525

הערת־עורך
Editorial Note

ישיבת ממשלה בעניין פעולת קיביה והודעת בן־גוריון ברדיו
22 בנובמבר 1953

שרת דיווח לממשלה על דיוני מועצת־הביטחון בעניין פעולת קיביה וקרא לפניה את נוסח הצעת ההחלטה של שלוש המעצמות ואת התיקונים שהציעה משלחת ישראל באו"ם (ראה מס' 514 והערה 2 שם). הוא הציע שהממשלה תגיב בהודעה פומבית מיד לאחר קבלת ההחלטה במועצת־הביטחון. בן־גוריון הציע לפרסם את ההודעה לפני קבלת ההחלטה כתגובה על הצעת ההחלטה של שלוש המעצמות וביקש להדגיש בהודעה (1) את אחריותה של אנגליה למצב שהתהווה בגבול ישראל–ירדן; (2) לקרוא תיגר על הדין־וחשבון שמסר בניקה על הפעולה; (3) ולהכריז על זכותה של ישראל להגנה עצמית. שרת התנגד לעמדתו של בן־גוריון. לאחר שהבהיר בן־גוריון כי ברצונו לקרוא את ההודעה בעצמו, כעין הודעה אישית, ולא למסור אותה לידי דובר הממשלה, קיבלה הממשלה את עמדתו והחליטה ברוב של 5:7 שההודעה תתפרסם לפני קבלת ההחלטה במועצת־הביטחון. בן־גוריון ניסח את ההודעה והיא אושרה בממשלה לאחר שהוכנסו בה כמה וכמה תיקונים שהציעו חברי הממשלה. עוד באותו ערב קרא בן־גוריון ברדיו את הודעתו. לאחר שקרא את נוסח הצעת ההחלטה שהגישו המעצמות למועצת־הביטחון אמר בן־גוריון כי ממשלת ישראל רואה חובה לעצמה להצהיר את הדברים האלה:

"(א) אנו מערערים בכל תוקף על אמיתות הדו"ח שהגיש גנרל בניקה בעניין קיביה שעליו נשענו שלוש המעצמות בהטילן האחריות על הכוחות המזוינים של ישראל.

(ב) הצעת המעצמות מפלה באופן ברור בין דם לדם, ובשעה שהן נוזפות בישראל על מעשה קיביה הן מחפות בשתיקתן על כל הרציחות לפני מעשה קיביה ולאחריו, שבוצעו על־ידי כוחות מזוינים ממדינת ירדן, וכמה מהם על־ידי אנשי הליגיון. המשמעות הברורה של חיפוי זה בהצעת המעצמות היא, שאין הן רואות במעשי רצח אלה של אזרחי ישראל על־ידי כוחות מזוינים ממדינת ירדן הפרת שביתת־נשק, סתירה למגילת האו"ם וסכנה לשלום.

(ג) הצעה זו של שלוש המעצמות, גם אם אין זו כוונתה המפורשת, מן ההכרח שתעודד התקפות רצח של כוחות מזוינים ממדינת ירדן, בין שהם אנשי ליגיון ובין שהם כוחות מזוינים אחרים. אין כממשלה האנגלית המחזיקה בכספה את הליגיון ואשר קציניה מפקדים עליו יודעת, כי הליגיון וממשלת ירדן לא אחזו באמצעים יעילים למנוע תוקפנות של מעשי שוד ורצח הנמשכים זה יותר מארבע שנים שבעקבותיהם נהרגו מאות תושבי ישראל – גברים ונשים, ילדים וזקנים. אנגליה העומדת על זכותה לטעון לטובת בעלת בריתה הירדנית, אינה יכולה להשתחרר מהאחריות שמעמדה בירדן מטיל עליה.

(ד) ממשלת ישראל רושמת בתימהון ובצער כי שלוש המעצמות התעלמו בהצעתן מהיסוד המרכזי של מגילת האו"ם ומהמטרה העיקרית של חוזי שביתת־הנשק והיא הקמת השלום במזרח התיכון, ולא דרשו מהצדדים המעוניינים משא־ומתן ישיר למטרה זו. אין ממשלת ישראל יכולה לראות בהתעלמות זו אלא דוגמא מעציבה ומדאיגה ביותר של פייסנות כלפי ממשלת ירדן וכלפי יתר חברות הליגה הערבית המכריזות בגלוי כי פניהן למלחמה ולא לשלום עם ישראל. אין כל ספק כי הצעה זו של שלוש המעצמות נותנת תוקף מחודש לדחיית השלום מצד ירדן ושאר מדינות ערב.

(ה) הצעת שלוש המעצמות מחזקת במישרין ובעקיפין ידי הכוחות התוקפים במדינות ערב, ובייחוד בירדן, להמשיך בהתגרותם בתושבי ישראל על הגבולות. אפילו בהיותנו עם בלי מדינה בגולה ידענו להגן על חיינו בכל מקום שהמשטר הממלכתי לא עשה זאת. מדינת ישראל רואה חובתה הראשית להגן על חיי אזרחיה, והחיפוי שניתן מאיזה טעם שהוא לרציחות הכנופיות מעבר לגבול בהצעת שלוש המעצמות לא יקטין חובתנו זו. ילדינו ונשינו לא יהיו הפקר לרוצחים שבאים ממדינת ירדן או מארץ ערבית אחרת. ועדות או"ם לא הביאו אפילו זעקת הדם השפוך בישראל למועצת־הביטחון. אין זו 'חצייה בלתי מוסמכת של קווי־תיחום,' כפי שהצעת שלוש המעצמות מגדירה התקפות הדמים שבאות מעבר לגבול, אלא מלחמה זעירה מתוכננת או נסבלת מצד ממשלת ירדן ושאר ממשלות ערב. בשידורי מיום 19 באוקטובר 1953 על עניין קיביה הודעתי ברורות כי ממשלת ישראל מצטערת על כל דם נקי שנשפך בכל מקום שהוא, אבל חובתנו להצהיר כי נדאג בכל האמצעים המוצדקים להבטיח כי גם דם ישראל לא יהיה הפקר."

526

מ. שרת אל א. אילת (לונדון) וא. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to E. Elath (London) and A. Eban (New York)

Coded Tel. מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2377/1 נוסח יוצא:

Jerusalem, 22 November 1953

Met Evans at dinner French amb[assador].[1] Told him his gov[ernmen]t better make up mind what is to happen re J[eru]s[ale]m. Tel-Bin[yamin] closing end Dec[ember], same time Assembly also terminating, do they intend stay rigid and forswear all contact. Added after made attempt bring him J[eru]-s[ale]m and failed shall never ask him again and if true that he not precluded from calling at For[eign] Min[istry] J[eru]s[ale]m it is up to him select occasion and get authority. Repeated if ban removed shall be accommodating re meetings T[el] A[viv]. On *Moabit* [Security Council] resol[ution] said we taking gravest view of implications and consequences draft[2] which disastrous for moral standing UN with us and cast deep shadow our rel[ation]s with powers concerned. We w[ou]ld have react sharply and *inter alia* say if despite our denial that regular forces involved and regardless reported expression regret they adopted unprecedented one-sided censure then we feel entitle[d] point out none of three powers concerned refrained certain occasions resorting indiscriminate mass killing and some doing so these very days. He said hardly in analogous circ[umstance]s to which I replied perfectly analogous, always in reprisal or when faced with situation which was believed w[ou]ld otherwise get out of hand. He reverted characterisation Kibya, said this had [to] be treated as separate case, I rejoined freely granting revolting nature incident but questioned statesmanship of morbidly brooding over it in disregard past history and future developments. With this he seemed agree. On Canal said I supposed opportunity will not be missed adding insult to injury.[3] This he tried deny.

Sharett

526

1. הפגישה התקיימה ב־20 בנובמבר.
2. ראה מס' 514 והערה 2 שם.
3. כדברי שרת ביומנו: "חטא מניעת חידוש העבודה על פשע הגינוי החד־צדדי" (מ. שרת, יומן אישי, כרך א, עמ' 173).

527

איגרת ממשרד החוץ אל השגרירות הבריטית בתל אביב
Note from the Ministry of Foreign Affairs to the British Embassy in Tel Aviv

Copy: 93.04/39/12 :העתק

Jerusalem, 23 November 1953

Confidential

The Ministry of Foreign Affairs presents its compliments to Her Britannic Majesty's Embassy and has the honour to request that the following observations be brought to the attention of Her Majesty's Government.

In the course of talks held in London at the end of September last between Mr. I.R. Kosloff, fuel adviser to the Government of Israel, and representatives of the British oil companies operating in Israel, Mr. Kosloff was informed that the companies in question intended to cease forthwith supplying crude oil from Kuwait to the refineries in Haifa. It was explained to Mr. Kosloff that this step was to be taken because it seemed likely that the Kuwait authorities would attempt to ban shipments to Israel as a result of pressure exerted on them by the Arab Governments engaged in an economic blockade of Israel, and that the oil companies, though they had complete freedom of distribution under the terms of their Kuwait concession, preferred to avoid a test of their unquestionable rights.

Acting on this information the Ambassador of Israel in London raised the question of the supply of Kuwait crude oil to Haifa in a conversation with the Parliamentary Under-Secretary of State, Mr. Anthony Nutting, at the Foreign Office on 30 September last,[1] without however eliciting an assurance that remedial action would be taken by Her Majesty's Government.

The attention of Her Majesty's Government has on several occasions been called to the economic war which the Arab States are persistently waging against Israel and which they have latterly sought to intensify. Threats are being voiced and measures actually taken by the Governments of these states against commercial and transport corporations, including British firms, which carry on business in and with Israel.

The Ministry for Foreign Affairs wishes at this stage to refer once again to one of the gravest instances of this economic warfare, namely the continued disregard by the Government of Egypt of the Security Council's decision regarding the free passage of ships sailing to and from Israel through the Suez Canal. This subject was treated in a Note addressed by the Ambassador of

527
1. ראה מס' 404.

Israel in London to Her Majesty's Principal Secretary of State for Foreign Affairs on 14 October 1953.[2]

The embargo exercised by Egypt deprives Israel of the possibility of receiving crude oil supplies from the Persian Gulf by the shortest route, thus causing her an extra expenditure of foreign currency to the extent of three to four million pounds sterling annually. The stoppage of supplies from Kuwait now threatened would cause an additional burden to the Israel Treasury of an estimated one million pounds sterling annually.

The Government of Israel is deeply concerned at this aggravation of an already very serious situation. Apart from the material loss involved, it considers that acquiescence in the demand (if such demand were made) to suspend deliveries of Kuwait crude oil to Haifa would in effect amount to recognition of the economic war carried on by the Arab States against Israel in utter disregard of the purposes and objects of the existing Armistice Agreements and contrary to the United Nations' Charter and to universal principles of the freedom of trade and transport. Submission to the pressure of the Arab States is bound to encourage the latter to intensify their hostile activities. The Government of Israel is convinced that yielding to the threat of boycott in any single instance will lead to further threats and to measures detrimental not only to the economy of Israel but to British interests as well.

The Government of Israel is confident that Her Majesty's Government, which only recently gave expression to its concern over the development of relations between Israel and the Arab States, will not countenance an additional act of economic war.

The Government of Israel invites the urgent comments of Her Majesty's Government on the above observations and would appreciate it if steps were taken to ensure the continued supply of crude oil from Kuwait to Haifa.[3]

The Ministry for Foreign Affairs avails itself of this opportunity to renew to Her Britannic Majesty's Embassy the assurance of its highest consideration.

2. ראה מס' 424.
3. באיגרת התשובה הודיעה ממשלת בריטניה כי אין בכוחה לשנות את החלטתן של חברות הנפט להפסיק את הספקת הנפט מכווית לחיפה (30.1.1954, 93.04/39/12).

528

ז. ארגמן אל משרד החוץ
Z. Argaman to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 4
נוסח נכנס: 130.09/2325/6

מוסקבה, 23 בנובמבר 1953

לכלכלית. הבוקר נתקבלתי בלוויית [יהודה] גדעון אצל קומיקין סגן השר לסחר חוץ, נכחו מנהל אגף למסחר עם המזרח התיכון והנספח המסחרי לישראל. השיחה התנהלה על אפשרות הרחבת המסחר ההדדי וצורתו. קומיקין הדגיש כי בשנים האחרונות היה המסחר אתנו חד־צדדי ורצוי אפוא להפכו להדדי. יחסו להרחבת המסחר אתנו חיובי. מצא רוב סחורותינו מתאימות לייבוא לברית־המועצות והדגיש במיוחד טקסטילים. מוכנים ברצון לדון על הסכם או חוזה מסחרי באמצעות משלחות בין־ממשלתיות בהדגישו כי רוב החוזים שלהם מבוססים על קלירינג. הדיון אפשרי בשתי צורות:
(1) תחילה משלחת מומחים ובשלב שני משלחת בין־ממשלתית.
(2) ועדה מעורבת ממשלתית ומומחים אשר תנהל הדיונים בבת אחת.
הם מוכנים לקבל הצורה המתאימה לנו ביותר. הצורה השנייה מקובלת אצלם. הציע להגיש בצורה בלתי מחייבת תזכיר בכתב. לאחר קבלת תשובתכם בשאלת צורת המשא־ומתן יביא העניין בפני השר והממשלה. הבריקו בהקדם השקפותיכם.[1]

ארגמן

529

ד. בן־גוריון אל מ. שרת
D. Ben-Gurion to M. Sharett

העתק: ארכיון צה"ל 230.72/2188

טבריה, ט"ו בכסלו תשי"ד
23 בנובמבר 1953

לשר החוץ

מדברי מ. דיין הבינותי שלא הוגשה מצדנו תלונה רשמית למועצת־הביטחון על הפרת שביתת־הנשק מצד ירדן (גישה להר הצופים, להר הזיתים וכו') – כפי שהחלטנו

528

1. בתשובה בירך ברטור את ארגמן על ההישג והודיע לו כי ישראל מעוניינת ביותר במשא־ומתן בין משלחות ממשלתיות הכוללות מומחים. הוא ביקש ממנו לברר מהן הסחורות שניתן לנהל עליהן משא־ומתן ובאילו תנאים. (מברק IQA6, 25.11.1953, 130.09/2325/5; בתיק זה תכתובת הכוללת פרטים נוספים על המשך ההתדיינות עם הסובייטים.)

במפורש בישיבת הממשלה,[1] וכפי שהודעתי בשידורי בשם הממשלה ביום 19 באוקטובר.[2] במקום תלונה רשמית אני מבין שאבן בנאומיו טען טענות אלה נגד ירדן ומצרים בוויכוח הכללי – בתלונה שהוגשה נגדנו על־ידי בניקה ושלוש־המעצמות.

אם זה נכון – הרי זה משגה כבד שיש לתקנו בלי דיחוי.

בכל אופן הייתי רוצה לדעת באופן ברור: אנו היגשנו או לא היגשנו תלונה למועצת־הביטחון, ואם לא היגשנו – מדוע, ואם אנו עומדים להגיש. לדעתי יש לקיים החלטות הממשלה – ולהגיש תלונה, אף אם החמצנו שעת־הכושר. מוטב מאוחר מאשר לעולם לא.[3]

ד. בן־גוריון

530

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to the Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2377/1

ירושלים, 23 בנובמבר 1953

לכל הנציגויות. עלינו להפוך פעולת ההתגוננות בקשר לקיביה להתקפה מדינית. לכן נפנה היום למזכ"ל או"ם בהתאם לפרק 12 סעיף 3 של הסכם שביתת־הנשק ונבקשו להועיד הוועידה הנזכרת בסעיף זה.[1] אם הירדנים יענו בחיוב, בהתאם למוטל עליהם בהסכם, השגנו מטרתנו דהיינו משא־ומתן ישיר. אם יסרבו נתקוף אותם על הפרת ההסכם ואף מעצמה לא תוכל לתמוך בעמדתם. על־כל־פנים מניחים שהדבר יפיג זעם קיביה כפי שהוא מתבטא בהצעת המעצמות.[2]

יש להסביר כי יזמתנו זו עולה בקנה אחד עם אמונתנו העקבית כי שיחות ישירות הן האמצעי היעיל היחיד להסדר. היות וירדן לא הסכימה להצעתנו לשיחות במרכז האו"ם[3] והמעצמות נמנעו מתמיכה בה והיות ואנו רואים בהצעת המעצמות נסיגה

529

1. ב־18 באוקטובר; ראה מס' 444 (הערת־עורך).
2. ראה מס' 449 (הערת־עורך).
3. ישראל הגישה את התלונה עוד ב־20 באוקטובר (ראה מס' 457). שרת השיב לבן־גוריון שישראל הגישה את התלונה והתלונה צורפה לסעיף שהיה ממילא על סדר־היום. אבן נאם ברוח דברי התלונה, כתב שרת, אך ישראל לא יכלה להגיש הצעת החלטה על סמך התלונה משום שאינה חברה במועצת־הביטחון. (ראה מזכר מאת שרת אל ז. שק, 24.11.1953, 130.02/2405/3 והשווה מ. שרת, יומן אישי, כרך א, עמ' 178.)

530

1. ראה מס' 531.
2. ראה מס' 534 (הערת־עורך).
3. ראה מס' 509.

מקריאות מועצת־הביטחון לשלום בעבר או מכל סיכוי להסדר, אנו נוקטים בצעד מכריע זה המחייב את ירדן להשתתף בוועידה. אם ירדן תשתתף, כפי שהיא חייבת לעשות, אזי אנו רואים סיכויים לא רק להשקטת המצב בגבולות אלא אף למפנה ביחסינו עם שכנתנו.

הנכם מתבקשים לסייע לפעולה בכל האמצעים העומדים לרשותכם הן בשיחות והן בעיתונות.

איתן

531

איגרת מאת א. אבן אל המזכיר הכללי של האו"ם (ניו יורק)
Note from A. Eban to the Secretary-General of the United Nations (New York)

130.16/2948/5

[New York], 23 November 1953

The present situation of the Israel–Jordan General Armistice Agreement has aroused my Government's deepest concern. Some of the most essential provisions of that agreement have been persistently denied fulfilment. To avoid further peril to a precarious security situation it is urgently necessary to review the Israel–Jordan Agreement in order to attain the implementation of all its provisions and objectives.

2. At the 637th meeting of the Security Council on 12 November 1953 I proposed, on my Government's behalf, that senior political and military representatives of Israel and Jordan meet immediatley at United Nations Headquarters in order to discuss armistice problems. At the 638th meeting of the Security Council on 16 November 1953 the Representative of Jordan indicated his non-acceptance of this proposal.[1]

3. In view of the acute tension on the Israel–Jordan frontier it is necessary to act swiftly to prevent the further impairment of peace and security in the area affected by this Agreement. Nothing short of direct and immediate negotiation can avail to that end. Since our efforts to bring about a voluntary meeting between the parties by mutual consent have not been successful, my Government has now decided to invoke the provisions of the Armistice Agreement to this end.

4. I desire to draw Your Excellency's attention to Article XII of the Israel–Jordan General Armistice Agreement. Under that Article either of the parties, after the Agreement has been in operation for one year, may call upon

531

1. ראה מס' 507 (הערת־עורך) ומס' 509.

the Secretary-General of the United Nations to convoke a conference of representatives of the two parties for purposes stated in that Article. Article XII(3) goes on to say: "Participation in such conference shall be obligatory upon the parties."

5. Accordingly, I hereby formally invoke Article XII of the Israel–Jordan General Armistice Agreement and submit to Your Excellency the following requests.

(a) On behalf of the Government of Israel I have the honour, in accordance with Article XII of the Israel–Jordan General Armistice Agreement, to call upon Your Excellency, urgently to convoke a conference of representatives of the two parties, namely the Governments of Israel and Jordan, for the purpose of reviewing the Agreement as envisaged in Para.(3) of the aforesaid article. I am empowered to discuss with Your Excellency the time and place for the forthcoming conference of Israel and Jordan representatives.

(b) I have the honour to request that this letter be communicated to the President and Members of the Security Council.[2] It will be noted that Article XII(2) states that the Armistice Agreement was negotiated and concluded in pursuance of the resolution of the Security Council of 16 November 1948, calling for the establishment of an armistice in order to eliminate the threat to the peace and to facilitate the transition to permanent peace.[3]

My Government is confident that all Governments will refrain from any action which might affect your convocation of the conference, and that everything will be done to create an atmosphere conducive to the success of the Conference.[4]

Please accept, Excellency, etc.

Abba Eban
Ambassador and Permanent Representative
of Israel to the United Nations

2. המסמך הופץ כפי שביקש אבן וקוטלג כמסמך או"ם S/3140.
3. על התרעומת של שרת לגבי השימוש במונח permanent peace ראה מס' 532.
4. ראה שיחת אבן–האמרשילד במס' 600; על התגובה הרשמית של ארצות־הברית ובריטניה ראה מס' 540 ו־577.

532

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y667 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2330/21 נוסח יוצא:

Jerusalem, 24 November 1953

Frankly am perturbed by express reference in 5 B your letter Sec[retary] -Gen[eral][1] to permanent peace which self emphatically and repeatedly asked sh[ou]ld be omitted in special telephone convers[ation] two h[ou]rs before submission letter. This was main purpose convers[ation], had my special reasons for it and anyhow even if failed explain them fully fact my request was enough. Moreover in your press statement permanent peace theme played up whereas self insisted on stressing only full implementation armis[tice] agr[eement] and our briefing press here went accordingly. What is use prior consultation if doesn't result coordination quite apart question authority?[2]

Sharett

533

ג. אבנר אל ו. איתן
G. Avner to W. Eytan

מברק מוצפן ל/148
נוסח נכנס: 130.09/2319/5

לונדון, 24 בנובמבר 1953

מידי

בהיעדר השגריר במנצ'סטר הגשתי למנהל מחלקת הלבנט במשרד החוץ תעצומותינו בעניין הצעת ההחלטה לפי קווי אבן[1] ודיברתי על יזמתנו בנוגע לוועידה עם ירדן

532
1. ראה מס' 531.
2. אבן דחה ברוגז את נזיפתו של שרת והבהיר כי אין בכוחו לשנות את ניסוחו של סעיף 12 שבו מדובר במפורש על המעבר לשלום של קבע. (ראה מברק אבן אל שרת, X200, 130.09/2331/3 והשווה מ. שרת, יומן אישי, כרך א, עמ' 181, 191 ו־198.)

533
1. ראה מס' 514 והערה 2 שם.

בהתאם למכתבו למזכיר הכללי.[2] לגבי ההחלטה ענה שהם רואים הטיוטה כטובה ומתאימה ולא יסכימו לשנות כי:

(א) מועביט [מועצת־הביטחון] אינה ועדת חקירה אלא בבחינת שוטר התופס הפושע ומרביץ בו כדי שיסולק האיום המידי לשלום.

(ב) ייתכן שזו מדיניות קצרת רואי אולם בין כה מעשה קיביה הרתיח הרוחות אצל הערבים עד כדי היעדר אפשרות להתקדם באופן יותר יסודי.

(ג) הניסוח מדבר על הסתננות כתופעה רעה ולזה התכוון נאטינג בשיחתו עם אילת.[3] אולם הניסוח משקף עמדת המעצמות שקיביה מעשה מזעזע הטעון גינוי גם אם בא בעקב ההסתננות.

(ד) הם בהחלט בעד שלום כבעבר אך לא בכל מצב כדאי ודיפלומטי להכריז זאת. כשהיו בעבר בעד משא־ומתן ישיר לשלום קילל אותם העולם הערבי. בעתיד שוב יכריזו על הצורך בשלום אולם אחרי קיביה דיבור על שלום יביא רק תגובה ערבית חזקה ללא כל סיכוי של התחלת משא־ומתן כעת. הערבים הודיעום שדרישה למשא־ומתן לשלום כעת אחרי קיביה ללא גינוי הריה עלבון נוסף על רצח. בעתיד באווירה יותר טובה יתבעו שוב שלום.

לעניין הוועידה אמר שג׳ב הודיע שהיכל אמר לו שקרוב לוודאי שירדן תסכים וכי הלא ממ[שלת] ירדן כבר אמרה שמוכנים לפגישה בירושלים בנוכחות בניקה. האנגלים בעד הוועידה ובוודאי לא יהיה צורך בלחץ על ירדן בנידון אלא שחרדים לתוצאות חיוביות. אינם יודעים מה יכולה עוד ירדן לעשות למנוע ההסתננות. היא עושה לפי מיטב יכולתה והם ממשיכים להשפיע בכיוון זה. אלא ההסתננות נעוצה במצב הפליטים וקשה להניח שאפשר להפסיקה כליל על הגבול שהוא כה ארוך. הרציתי מה יכולה ירדן לעשות לפי דרישותינו בנידון בפגישות עם הירדנים בשנתיים האחרונות והוספתי שההסתננות אינה עניין של פליטים אלא כלי מדיני מתוכנן להצר לישראל ופירושו שאפשר להפסיקה ולמנוע אותה בממדיה המזיקים. הדגיש שהם בעד משא־ומתן ישיר ופגישות, אלא שקיביה העכירה האווירה וביטלה סיכויים. נתן להבין שיזמתנו אינה עלולה לסלק טיוטת ההחלטה במועביט. התווכחנו על זה והבאתי דוגמת טריאסט. הוא בשלו שללא גינוי קיביה תתחזק הקיצוניות בין הערבים ולא תוכל להיווצר אווירה שבה אפשר יהיה אולי להתקדם לקראת ההסדר.

תודיעו לאבן במידה שנחוץ.

אבנר

2. ראה מס׳ 531.
3. ראה מס׳ 512.

534

הערת־עורך
Editorial Note

החלטת מועצת־הביטחון בעניין פעולת קיביה
24 בנובמבר 1953

ב־24 בנובמבר, בישיבה 642, אישרה מועצת־הביטחון ב־9 קולות ו־2 נמנעים (לבנון וברית־המועצות) את הצעת ההחלטה שהגישו שלוש מעצמות המערב (מסמך או"ם .(S/3139 Rev 2

וזו לשון ההחלטה:

The Security Council,

Recalling its previous resolutions on the Palestine question, particularly those of 15 July 1948, 11 August 1949, and 18 May 1951 concerning methods for maintaining the armistice and resolving disputes through the Mixed Armistice Commissions, *Noting* the reports of 27 October 1953 and 9 November 1953 to the Security Council by the Chief of Staff of the United Nations Truce Supervision Organization and the statements to the Security Council by the representatives of Jordan and Israel, A. *Finds* that the retaliatory action at Qibiya taken by armed forces of Israel on 14–15 October 1953 and all such actions constitute a violation of the cease-fire provisions of the Security Council resolution of 15 July 1948 and are inconsistent with the Parties' obligations under the General Armistice Agreement and the Charter; *Expresses* the strongest censure of that action which can only prejudice the chances of that peaceful settlement which both Parties in accordance with the Charter are bound to seek, and calls upon Israel to take effective measures to prevent all such actions in the future; B. *Takes note* of the fact that there is substantial evidence of crossing of the demarcation line by unauthorized persons often resulting in acts of violence and requests the Government of Jordan to continue and strengthen the measures which they are already taking to prevent such crossings; *Recalls* to the Governments of Israel and Jordan their obligations under Security Council resolutions and the General Armistice Agreement to prevent all acts of violence on either side of the demarcation line; *Calls upon* the Governments of Israel and Jordan to ensure the effective co-operation of local security forces; C. *Reaffirms* that it is essential in order to achieve progress by peaceful means toward a lasting settlement of the issues outstanding between them that the Parties abide by their obligations under the General Armistice Agreement and the resolutions of the Security Council; *Emphasizes* the obligation of the Governments of Israel and Jordan to co-operate fully with the Chief of Staff of the Truce Supervision Organization; *Requests* the Secretary-General to consider with the Chief of Staff the best ways of strengthening the Truce Supervision Organization and to furnish such additional personnel and assistance as the Chief of Staff of the Truce

Supervision Organization may require for the performance of his duties; *Requests* the Chief of Staff of the Truce Supervision Organization to report within three months to the Security Council with such recommendations as he may consider appropriate on compliance with and enforcement of the General Armistice Agreements with particular reference to the provisions of this resolution, and taking into account any agreement reached in pursuance of the request by the Government of Israel for the convocation of a conference under Article XII of the General Armistice Agreement between Israel and Jordan.

(Yearbook of the United Nations, 1953, pp. 223–24).

535

ג. רפאל אל ו. איתן
G. Rafael to W. Eytan

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2331/3

ניו יורק, 25 בנובמבר 1953

שוחחתי אמש עם ג'ורג' בארנס ולמדתי ממנו:

(א) רעיון תכנית מיין[1] מהווה ציר מדיניות ארצות־הברית למזרח התיכון ולמרות הקרירות בה נתקבל יישאר במרכז הפעולה המדינית של ארצות־הברית. מעתה ועד ביקורו השני של ג'ונסטון באזור בפברואר[2] תפתח מחמד [מחלקת המדינה] לחץ מדיני בבירות ערב למען התכנית.

(ב) אינו כופר בזכויותינו המשפטיות בביצוע התעלה.

(ג) גם מבחינה הנדסית תכניתנו אינה סותרת מיין.

(ד) מחמד מעכבת אותנו מטעמים מדיניים כדי לא לקפח סיכויי קבלת מיין על־ידי שישקלי.

(ה) המגמה לכן למנוע כישלון גלוי של התלונה הסורית במועביט [מועצת־הביטחון] על־ידי החזרת העניין לבניקה וקריאה למשא־ומתן לחיסול המפורז. ציין שוויז'יה טוען במזכירות או"ם ובאוזני ג'ונסטון שהמשא־ומתן הסורי שהתנהל עמד להסתיים בהצלחה אך נכשל בגלל חוסר סבלנות והתנגדות לוויתורים פחותי ערך. טענתי: המשך העבודה יהווה המכשיר היעיל ביותר לג'ונסטון להשגת הסכמת שישקלי לשיתוף אזורי. רק בלחץ ביצוע המפעל אפשר ליצור נכונות סורית להסדר ישיר עמנו ולכן אסור שהחלטת מועביט תכלול דרישה למשא־ומתן ותתעלם מזכות זו לביצוע. מאידך כדי לא להכביד על המצב ניתן לשקול אפשרות החזרת העניין לבניקה בהסכם מפורש בינינו ובינו ובין ארצות־הברית שיסכים להמשך

535

1. ראה מס' 452, הערה 2.
2. ראה מס' 436 והערה 2 שם, ומס' 478 והערה 4 שם.

העבודה תוך הגנת זכויות האדמה. באשר לזכויות המים נתחייב לא להטות הנהר לתקופה מסוימת בה תעובדנה הערבויות לסיפוק הזכויות. בארנס השיב כי נוסחה זו נראית לו כמוצא רצוי והבטיח להמליץ עליה בפני ג'ונסטון ומחמד ולזמן בימים הקרובים פגישה עם כל הנוגעים לקביעת הסכם על בסיס זה. בסוף השיחה הזהרתיו מפני הסכנה העלולה לנבוע לתכנית האזורית ולביטחון מהתעלמות ארצות־הברית מזכויותינו והבעתי דעתי האישית כי אחרי החלטת קיביה קשה להניח שנהיה מוכנים לקבל החלטה שנייה שמטרתה היחידה לפייס סוריה על חשבון ישראל.

רפאל

536

ר. שילוח אל מחלקת ארצות־הברית
R. Shiloah to the United States Division

מברק מוצפן WIA753
נוסח יוצא: 93.01/2209/8

ואשינגטון, 25 בנובמבר 1953

אתמול ראו השגריר והחתום מטה מרפי, נכח לאדלו; והמזכיר [מזכיר המדינה] בנוכחות בידל סמית, ביירוד, וולר. השיחה עם מרפי על ההחלטה הבטחונית במועביט [מועצת־הביטחון][1] קצרה ומאכזבת בתוכן ובטון. מרפי ולאדלו הגנו בתוקף על הצעת ההחלטה של שלוש המעצמות.

השיחה עם המזכיר אשר להפתעתנו ולהפתעת ביירוד נכח בה גם בידל סמית ארכה שעה וחצי. השגריר תיאר התערערות הביטחון באזור והציג צעדנו לפי סעיף 12[2] כמאמץ להציל הביטחון באזור מהידרדרות. הוויכוח במועביט, נוסח הצעת ההחלטה וההתעלמות מהצעתנו לפגישה[3] לפי קריאת מועביט החמירו הביטחון באזור ונאלצנו להיזקק לאמצעי החריף של כינוס הצדדים לפי סעיף 12.

השגריר המשיך בניתוח נוקב של הצעת ההחלטה, הוקיע חומרת ניסוח הגינוי שאין לו רע בטרמינולוגיה של האו"ם, חומרה משוועת לאור רכות הפנייה לירדנים בעניין ההסתננויות וציין כשיא הנזק שבהחלטה את הנסיגה מהתביעה לשלום. תיאר ההחלטה כניצחון המדיניות המוצהרת הערבית של אי־שלום והימנעות מפגישה ישירה. הסכמי שביתת־הנשק חייבו מעבר לשלום וחייבו משא־ומתן ישיר ואם מעצמות המערב נכנעות ללחץ להשקיט התביעה לשלום לא נשארה ברירה אלא להשתמש בסעיף 12.

536

1. הכוונה לטיוטת ההחלטה של שלוש מעצמות המערב (ראה מס' 514 והערה 2 שם). השיחות עם מרפי ודאלס התקיימו קודם שאושרה הצעת ההחלטה במועצת־הביטחון (ראה מס' 534, הערת־עורך).
2. מס' 531, בייחוד פסקאות 4 ו־5.
3. ראה מס' 508.

המזכיר פתח בהצהרה שהממשל מוסיף לשאוף להבנה והידוק יחסי ידידות עם ישראל ולכן ידבר בגילוי־לב ויאמר דברים אשר לא ייתכן לאמרם כשאין יחסי ידידות ואימון הדדי. שיחה מעין זו לא תיתכן בינו לבין שום נציג אחר מאזורנו. אחד הקשיים שנתקל בהם הממשל הוא הלהט והפעילות הבלתי רגילה של אזרחים אמריקניים לגבי ישראל ואשר כפעם בפעם יוצרת הרושם בעולם ובייחוד בעולם הערבי שהחלטת הממשל איננה נובעת משיקולי העניין אלא באה בעקבות לחץ פנימי. הממשל שואף למדיניות אמריקנית המתבטאת בידידות לישראל ובשאיפה לשלום ויציבות באזור, שלום שיבטיח האינטרסים התרבותיים והחומריים של ממ[שלת] ארצות־הברית וישראל, אך הלחץ הפנימי עלול לסלף פני המדיניות של ממ[שלת] ארצות־הברית. אם למשל ישנו עתה ההחלטה בעקבות טיעונו המשכנע של השגריר יתפרש הדבר בעולם ככניעה ללחץ ציוני. לפעמים הוא סבור שריבוי ההצלחות של ישראל בארצות־הברית עלול להיות בעוכרנו. הכרחי שיהיה ברור לעולם כי מה שעושה הממשל הוא אינטרס אמריקני.

השגריר הגיב קצרות על מהות חברה דמוקרטית ועל הזכות של חלקים באוכלוסייה לחשוב ולאהוד ולנסות להשפיע על ממשלתם הנבחרת ולא ייתכן שניענש משום שחלק גדול מהעם האמריקני מאמין בצדקת תביעתנו. אנו זכאים שכל עניין יידון לגופו לפי צדקתו.

המזכיר המשיך בתיאור מדיניות ממ[שלת] ארצות־הברית ומדיניות הנשיא ועצמו. עם שובו מהמזרח התיכון קיווה לשישה חודשי הפוגה ושקט באזור שיאפשרו לממ[שלת] ארצות־הברית לגשת הדרגתית לביצוע תכניות באזור שהאמין כי היו גם לרוחנו אולם אנחנו במתכוון או במקרה נהגנו כאילו איננו אוהדים גישה זו. העברת המשרד, המר[י]ת סמכות נציג האו"ם בניקה ולבסוף מאורע קיביה סתרו הבניין שניסתה ממ[שלת] ארצות־הברית להקים. המצב היום יותר חמור אך הוא מוסיף לחתור לאותה מדיניות, הוא מוסיף לשאוף ליחסים קרובים וידידותיים ביותר עמנו ואות לכך גילוי־הלב שבשיחה זו.

אשר להצעת ההחלטה התרשם הרבה מטיעון אבן; כמשפטן הוא מאמין שאילו ראה ההצעה בעוד מועד היה מנסח הצעה הרבה יותר טובה. בתשובה להערת ביניים של השגריר פנה בשאלה שהשתמעה ממנה נזיפה לביירוד על שלא ניתנה לנו ארכה לפני פרסום הצעת ההחלטה לדון על השגותינו. ביירוד גמגם ולא ידע מה להשיב. לאחר מעשה בשל הטעמים שכבר פירש אינו רואה אפשרות לשנות בשלב זה ההצעה.

לפגישה לפי סעיף 12 הוא מתייחס בחיוב אך חרד שמא לא בחרנו בזמן המתאים. מנהיגים ערביים שיסכימו להיפגש עלולים להירצח ועם פגרים לא תוכלו לנהל משא־ומתן. השגריר הסביר כי הזמן לא נקבע לפי בחירתנו וכי מעצמות המערב אחראיות למצב שנוצר. המזכיר המשיך כי מאחר שעלתה ההצעה על הפרק הוא יעודדה ויקווה להצלחתה. ביירוד העיר כי הוא מאמין שהירדנים ייענו להזמנה.

בראשית השיחה הזכיר השגריר הצהרות הנשיא והמזכיר הקוראות לשלום באזור והאכזבה על שתביעה זו נעלמה מהצעת ההחלטה. בסוף השיחה חזר השגריר לנקודה זו והביע המשאלה ששוב תישמע תביעה זו מפי דובר רם־מעלה במקרה שלא תיכלל בהחלטה.

בסיום השיחה עורר השגריר בעיית תעלת בנות יעקב ועל זה הברקנו מניו יורק.[4]

מסקנות והערכת השיחה וכו' נבריק[5] או נכתוב לחוד.

שילוח

537

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2331/3

ניו יורק, 25 בנובמבר 1953

נוסף על שיחתי עם דאלס שעליה מבריק שילוח[1] הנה כמה הרהורים על תוצאות פנייתנו לירדן:[2]

(א) המזכיר הכללי ומחמד [מחלקת המדינה] נדהמו ונזדעזעו. היו שרויים בהנחה של זלזול כאילו תביעתנו המתמדת למשא־ומתן ישיר הייתה תכסיס מחוכם בלבד ואילו היזמה להפגשת הצדדים עתידה לבוא ביזמת המעצמות בזמן ותנאים נוחים להם. נקיטה זו של יזמה מכרעת תוך השתמעות ברורה של אי אמון ביזמת גורמים אחרים מוכרת כמעשה מדיני בעל שיעור קומה עצום, כהפגנה של עצמאות דיפלומטית בלתי משוערת בשעת מבחן.

(ב) במחמד קיימים הרהורי חרטה על אשר לא נאחזו בהצעתנו הראשונה[3] שהייתה פחות חמורה ומכובדת לירדן והרבה פחות מחייבת. מתהלכת כבר גרסה שירדן לא סירבה לחלוטין להיענות לפנייה הראשונה והנה באנו בחיפזון וכפינו עליה פורענות זאת שהיא הרבה יותר חמורה. בחוגים אחרים מסבירים לערבים שאילו קיבלו פנייה סתמית לשלום בנוסח ההחלטה על קיביה ייתכן שלא היו נתקלים במצב זה כלומר הם נגררים עתה למשא־ומתן בלי כל ויתור ישראלי תמורת עצם מעשה הפגישה.

(ג) דאלס התרשם מקריאת הסעיף 12 שלא ידע כנראה על קיומו. הסברתי לו הסגולות האלה:

(1) פגישה דו־צדדית בלי מתווכים.
(2) פגישה עם כל מדינה ערבית לחוד ולא כולן יחד.
(3) חובת ההיענות כך שאין הערבים רשאים לקבל מחיר על עצם השתתפותם.
(4) הבסיס היחיד חוזה שביתת־הנשק ולא החלטות העצרת.

4. ראה מברק אבן אל שרת, 198, 25.11.1953, 130.09/2331/3.
5. ראה מס' 537.

537
1. ראה מס' 536.
2. ראה מס' 531.
3. ראה מס' 509.

תגובתו ושל בידל סמית ולודג' רומזת על תימהון שלא ניצלנו נשק חד זה קודם.

(ד) אם כי מחמד והאנגלים מחויבים לתמוך ביזמה זאת אין ספק שהם רוגזים לא מעט מאבדן זה של רסן היזמה. קיימת גם דאגה חמורה לגורל ממ[שלת] ירדן העומדת בפני מבחן להפר שביתת־הנשק או לסכן המעמד הפנימי ואולי גם חיי קברניטי המדינה. דואגים כאן לגורל משא־ומתן שיתנהל בלי השתתפות פעילה מתמדת של גורמים מסייעים לירדן. בכל זאת כנראה שדאלס יקבל הצעתי שארצות־הברית תשבח יזמתנו באמצעות לודג'. גם בניקה מודה הצדה על־ידי יזמה זאת.

(ה) הערבים מודאגים ביותר מהפסד פתאומי זה של עיקר עמדתם כלומר סירוב להיפגש אתנו לפני שנוותר ויתורים תמורת הפגישה.

(ו) מכאן יש לצפות שהעמדה הירדנית תהיה לבוא לפגישה אך למלא פיהם מים, לסרב לקבל כל הצעה מצדנו ולהימנע מהצעות מצדה כך שהפגישה תהיה עקרה וכך יבקשו לבטל ערכו המעשי של סעיף 12 המסוכן. סכנה זאת היא יותר חשובה בעיני לעת־עתה מהסיבוכים המעשיים הכרוכים בכל משא־ומתן רציני.

אבן

538

הערת־עורך
Editorial Note

חילופי איגרות בין ממשלת ישראל לארצות־הברית על סיוע כלכלי מיוחד
25 בנובמבר 1953

בעקבות הודעתו של סטאסן על שחרור המענק (ראה מס' 493), נחתם ב־25 בנובמבר ונכנס לתוקפו הסכם בצורה של חילופי איגרות בין ממשלות ישראל לארצות־הברית על סיוע כלכלי מיוחד לישראל במסגרת התכנית לסיוע כלכלי מיוחד של ארצות־הברית למזרח הקרוב ולאפריקה. על אחת האיגרות חתם בתל אביב הממונה על שגרירות ארצות־הברית בישראל, ראסל, ועל השנייה חתם בירושלים שר החוץ, שרת. העקרונות והנוהלים שנקבעו למתן הסיוע היו דומים לאלה שנקבעו בחילופי האיגרות הקודמים מ־27 בפברואר 1952 ו־13 באוגוסט 1952 (ראה כרך 7, מס' 54, הערה 1 והערת־עורך, עמ' 435) ואולם הפעם נמנעו מאיזכורם של החוק האמריקאי שלפיו ניתן הסיוע ומהגדרת הסכום ותקופת הסיוע. (ראה נוסח האיגרות, כתבי אמנה, כרך ד, מס' 151, עמ' 231–234; ראה גם מברקי מחלקת ארצות־הברית לוואשינגטון, מס' 827, 20.11.1953, ומס' 837, 26.11.1953, 130.09/2309/15.)

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מקור: 130.02/2440/1

ניו יורק, י"ט בכסלו תשי"ד
26 בנובמבר 1953

סודי

לפני צאתו של משה דיין ביקשתיו למסור לכם הערכה זאת על תוצאות מעשה קיבייה. מעשה זה הביא את מעמדנו הבינלאומי אל עברי פי פחת. חברו בו תקלות, סכנות וליקויים שאין דוגמתם בשום פעולה אחרת שנעשתה על־ידינו מאז קום המדינה.

א. חציית גבול בינלאומי על־ידי כוחות צבאיים סדירים שלא על־מנת להביא לידי מלחמה כללית היא פעולה שמייחדת את מדינתנו בין אומות העולם. אין מדינה אחרת עלי אדמות שנוהגת מנהג זה. כל מקרה אחר בדור זה של חציית גבול על־ידי כוחות צבאיים סדירים הביא לידי מלחמה והיה מיועד להביא לידי כך. דבר זה, ולאו דווקא האבידות בנפש, הוא שהביא לידי הזעזוע העולמי הכביר. ביטחון העולם כולו מבוסס ועומד אך ורק על אגדה זו של קדושת גבול ובהתמוטט אגדה זאת אין מנוס ממלחמה.

ב. תקלה שנייה הייתה בכל זאת תופעה זו של אבידות בנפש והשיטה הפרועה והמשתוללת של המבצע. אך אלמלא השיקול הראשון הנ"ל לא היה דבר זה משפיע לאורך ימים. העולם סובל זוועות ורצח במקומות רבים בתנאי שאין בכך משום השגת גבול בינלאומי. מכאן שגזירה שווה מקניה, מרוקו, אין לה שחר מבחינה מדינית, אם כי ההשוואה קיימת ועומדת מבחינה מוסרית.

ג. המעשה הזה היה הראשון מאז תקומתנו שיהדות העולם סירבה להזדהות אתו וראתה בו הורדת קרן העם היהודי ולא הרמתה.

ד. המבצע נעשה בתוך מצב בינלאומי שהיה די מתוח בלאו הכי ובשעה שדווקא מדיניות ההגנה שלנו בגבולות הוגדרה ונתגלתה כנקודת המוקד העיקרית ביחסינו המחריפים עם ארצות־הברית ואנגליה. דאלס ראה במעשה זה תשובה מחושבת ושחצנית על פנייתו האישית לעיין מחדש במדיניות ההגנה שלנו. גם דעת־הקהל בעולם סלדה מהפעולה. אפילו דיר־יאסין לא עוררה בחילה כזאת כי אין דומה מעשה פרישה בזמן מאבק לאומי לפעולת מדינה המטופלת בעול מצוות וזכויות בינלאומיות.

ה. אין לי ספק שחייבים אנו להניח כי מקרה נוסף כזה יביא לידי התערבות צבאית אנגלית בתמיכת אמריקה ואולי פעולת כפייה של או"ם דוגמת פעולת קוריאה. כללו של דבר, פעולה זאת הביאה אותנו למפתן של כיבוש זר ואבדן עצמאותנו ולכן יש להגדירה כפגיעה הגדולה ביותר בביטחון המדינה מאז נפסקה מלחמת השחרור.

ו. הידיעות שמגיעות מהארץ מאשרות את ההנחה שלא נחלנו שום יתרון צבאי מקומי תמורת התקלות בעולם; לשון אחרת, נמשכת תנועת ההסתננות בעינה וקיבייה לא הביאה לפתרון.

ז. העידוד המדיני הנפשי הרב שניתן לערבים שקול שבעתיים כנגד מידת האימה שהפיל מעשה זה על ערביי הכפר. המבצע בכללו עודד את האויב ולא דיכא אותו.

מהנחות אלו ובעיקר סעיף ה' לעיל הנני מסיק: –

1. נחוצה לנו מאוד תקופת הפוגה צבאית בטחונית. יש לדחות לזמן מה או לבטל כל יזמה שפירושה התנגשות עם המערב או או"ם. גם אם דבר זה מחייב לעתים התאפקות שאיננה מוצדקת לגופה יש לקבל דין זה לטובת העניין הכולל.

2. בצל ההפוגה הצבאית צריך לבוא מסע כביר של יזמה מדינית בינלאומית ציבורית. מגמת המסע לצאת מהתגוננות להתקפה ומהתנצלות להאשמה ותביעה. הנקודה המרכזית כאן היא נכונותנו אנו וסירוב הערבים להתקדם לקראת שלום. זוהי נקודת חולשתם הם ועוצמתנו אנו מבחינה ציבורית מדינית בינלאומית.

3. יש להזמין את ירדן לוועידה מטעם סעיף 12 בעצם הימים האלה. יש לרדוף אותם עד חרמה על כל פרט ודקדוק של אי־ביצוע חוזה שביתת־הנשק, בעיקר סעיף 8.

4. יש לתכנן פנייה דומה למצרים על יסוד הנקודות המקובלות: ביטול ההסגר, גיבוש סופי של הגבול, מתן מעבר וכו'. יש לבדוק אפשרות של הבאת מצרים לידי הפרה גלויה של החלטה המועביט [מועצת־הביטחון] על־ידי תפיסת אונייה ישראלית או אוניית נפט, ודבר זה ישמש מנוף להתמודדות דיפלומטית עם מצרים.

5. יש לבצר את הגבול על־ידי אמצעים מונעים כאלה שהרצה עליהם דיין באוזנינו, כלומר, גדרי תיל ממוקשים ושמורים, ולהתעלם מהתנגדות ירדן לגיבוש הגבול. גם אם הדבר מחייב הסעת כפרים ערביים שלנו אין להירתע.

6. נערוך מבצע פליטים במשך כל השנה דוגמת מבצע ירושלים מ־1950. המגמה לכיוון זעם בינלאומי נגד ממשלות ערב על אשר הפקירו את הפליטים וקיבלו את כספי או"ם בתרמית והונאה.

7. נפיץ את הרושם – המתחיל כבר לחדור – כי עובר כלח על שביתת־הנשק ובלי התקדמות לקראת שלום, או לפחות תיקון יסודי של המצב הקיים, אין למשטר זה כל סיכוי להחזיק מעמד.

8. יש לתכנן חזרה למועצת־הביטחון ביזמתנו במועד נאות בעתיד הקרוב כדי לבקש החלטה על מעבר לשלום במסגרת שביתת־הנשק.

9. בעניין המים יש לחתור להסדר עם אנשי או"ם על סמך ההחלטה שתתקבל שכנראה לא תאשר את הנחת הוויטו הסורי או היתרון הצבאי ולכן תשאיר פתח להסדר. בשום פנים אין מקום למעשים חד־צדדיים, כי לדעתי לא ייבצר מאתנו להגשים את התכנית בתוך המפורז אם נתאזר סבלנות ותבונה במשא־ומתן הנשקף לנו בקרוב.

א. אבן

540

תזכיר מאת ממשלת ארצות־הברית
Aide-Mémoire from the Government of the United States

130.02/2432/3

[Tel Aviv], 26 November 1953

Secret

Aide-Mémoire

With reference to the invocation by the Government of Israel of Article XII of the Israel–Jordan General Armistice Agreement,[1] the Government of the United States of America sincerely hopes that any conference which may be called in response to the request of Israel will be productive of concrete results. The United States will, to the extent practicable, use its influence to that end. In the opinion of the United States, however, the usefulness of Israel's request will depend in large measure on the manner of presentation, the modesty of Israel's objectives and the existing political climate in the region. The United States believes it would be unwise for Israel to exert pressure which would embarrass the Government of Jordan with its own people and force it into an intransigent position. The United States feels that likelihood of success will be greatly enhanced if Israel strives only for limited, and therefore possibly attainable, objectives.[2]

541

מ. מקלף אל ד. בן־גוריון
M. Makleff to D. Ben-Gurion

העתק: ארכיון צה"ל **230.72/2188**

[תל אביב], י"ט בכסלו תשי"ד
26 בנובמבר 1953

סודי

1. למדתי מתוך העיתונות כי ממשלתנו הציעה ועידה עם הירדן לפי סעיף 12 של הסכם שביתת־הנשק לדיון על סעיף 8 וסעיף 6.[1]

540

1. ראה מס' 531. התזכיר שלפנינו נמסר לשרת בידי שגרירות ארצות־הברית בתל אביב.
2. ראה תשובה של שרת במס' 547 והשווה FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1437–39.

541

1. ראה מס' 531 והשווה מס' 523, סעיף ז (2).

לפני כמה שבועות קיים שר החוץ התייעצות בשאלה זו – הבענו אז התנגדות להצעה והתרשמתי ששר החוץ קיבל עמדתנו.

2. איני יודע מה מטרת הפעלתנו את סעיף 12, אך אם לדון לפי הנאמר בעיתונים – המטרה היא להכריח את ירדן לדון עמנו פנים אל פנים בדבר שינויים בהסכם שביתת־הנשק שיאפשרו הגשמתו באופן המניח את הדעת. נזכרו סעיף 8 וסעיף 6 וכן חלוקת אזורי שטח ההפקר (לטרון) ושינויים בקו שביתת־הנשק שיקלו על אי־מעברו.

3. לדעתי יהיה זה משגה חמור להפעיל סעיף זה למטרות אלו ותוצאות פעולה זו תהיינה בהכרח לרעתנו.

הפעלת סעיף 12 אינה דרך לתביעת הגשמת ההסכם הקיים. תביעה כזו יש להביא בפני מועצת־הביטחון – כפי שעשינו עתה לגבי סעיף 8.[2] הפעלת סעיף 12 באה כדי לדון ולנסח מחדש את אחד מסעיפי הסכם שביתת־הנשק. סעיף 12 נקבע כדי שכל אחד מהצדדים יוכל, לאחר שההסכם הוגשם ולאחר שהוא נוכח כי כתבו והגשמתו של אחד הסעיפים אינם לפי רוחו – לתבוע דיון מחודש וניסוח מחודש של אותו הסעיף.

4. דיון מחודש עתה בסעיף 8 יביא לניסוח חדש של סעיף זה ואין ספק שבלחץ התנאים המדיניים הנוכחיים ינוסח סעיף זה שלא לרוחנו. לא נקבל בו ריבונות על שטח הר הצופים אלא תוצגנה לנו הצעות בלתי מתקבלות על דעתנו ואז נהיה אנו המסרבים לקבל הכרעת האו"ם וכו'.

5. דיון בשאלת קו שביתת־הנשק יתבע מאתנו שינויים לרעתנו, בייחוד בכל המדובר בסעיף 6. בעיקר הדבר כך מאחר שהקו החדש יידון לאור שאלת ההסתננות וייתבע מאתנו להחזיר את האדמות של כפרי הגבול הערבים השוכנים לירדן – לבעליהם, על־מנת שלא יצטרכו לעבור את הגבול כדי לעבדם. פירוש הדבר בשטח קלקיליה, טול־כרם וכו' – הזזת הגבול מערבה.

6. מבלי לעבור על הפתרון הצפוי בכל סעיף וסעיף הערכתי לתוצאות צעד זה הן:

א. תביעתנו לדיון מחדש בסעיף 8 הנה בסתירה גמורה, ונוטלת כל טעם מתביעתנו למועצת־הביטחון לכפות על ירדן הגשמת סעיף 8 ככתבו הנוכחי.

ב. דיון מחודש עתה בסעיף 6 בקווי שביתת־הנשק כאשר הגורמים שהניעו לדיון זה הנם אי־נוחיותו לערבים (הסתננותם אלינו, פליטים שלהם היושבים על הגבול) – יביאו לשינויים לרעתנו.

ג. דיון כזה יוכיח נכונותנו לראות בהסכם שביתת־הנשק "מתוקן" – תחליף להסכם שלום.

אבקשך לקבוע דיון דחוף בעניין זה על־מנת למנוע הסתבכות בשאלות אלה.[3]

מרדכי מקלף רב־אלוף
ראש המטה הכללי

2. ראה מס' 457.
3. תגובות על תזכירו של מקלף ראה במס' 563, 568, 574 והערה 1 שם.

542

הערת־עורך
Editorial Note

מסירת איגרת אל שר החוץ הבריטי
27 בנובמבר 1953

ב־27 בנובמבר מסר אילת לנאטינג את האיגרת אל שר החוץ הבריטי המובאת להלן. בהזדמנות הזאת פרש לפניו אילת את בעיות הביטחון של ישראל באזור כולו. אילת אמר כי עמדתה של בריטניה במועצת־הביטחון הדאיגה את ישראל לא רק מפני שהציגה עמדה חד־צדדית והטילה את מלוא האחריות לתקרית קיביה על ישראל לבדה, אלא גם מפני שביטאה את סירובה של בריטניה לדאוג לעתיד ולטפל בבעיות שהובילו לקיביה. אילת הביע חשש שמדיניותה של בריטניה הן בדיון על קיביה והן בתגובה על דרישותיה של ישראל באשר למשא־ומתן עם מצרים מבטאת "שיטה של אי התחשבות בצרכים החיוניים של ישראל בשטח הביטחון".

בהמשך השיחה ניסה נאטינג להביא את אילת להכריז שאין לישראל אמון בדברי צ'רצ'יל על הבטחת האינטרסים של ישראל בעניין המשא־ומתן עם המצרים, אך אילת הביע אמון מלא בדברי ראש ממשלת בריטניה והדגיש שדווקא משום כך ראויה ישראל לתשובה ברורה על השאלות שעוררה באיגרת. בזמן השיחה חזר נאטינג ואמר שישראל יכולה להסיר דאגה מלבה, ובסיומה הבטיח לטפל באיגרת וללמוד מחדש את טענותיה של ישראל. (מברק אילת אל איתן, ל/159, 27.11.1953, 93.04/41/4).

543

איגרת מאת שגריר ישראל בבריטניה אל שר החוץ הבריטי (לונדון)
Note from the Israel Ambassador in the United Kingdom to the British Secretary of State for Foreign Affairs (London)

Copy: 130.02/2419/1 :העתק

London, 27 November 1953

The Ambassador of Israel presents his compliments to Her Majesty's Principal Secretary of State for Foreign Affairs, and has the honour to acknowledge the receipt of his communication No. JE 1192/580 of 30 October 1953,[1] regarding the negotiations at present in progress between the United Kingdom and Egypt, with special reference to the interests of Israel therein involved. On instructions from his Government, the Ambassador of Israel desires to make the following observations on the Secretary of State's communication:

543

1. ראה מס' 483 והערה 1 שם.

1. The Government of Israel appreciates the expression of Her Majesty's Government's understanding of Israel's concern for the impact of the anticipated agreement between the United Kingdom and Egypt upon Israel's security position. The Government of Israel also values the assurances, reiterated in the Secretary of State's Note, that the considerations which it has raised will be borne in mind, and notes that Her Majesty's Government are determined to abide by the terms, and to secure the fulfilment, of the Tripartite Declaration of 25 May 1950, relative to the security of the Middle East and the maintenance of equilibrium in the supply of arms to the various states of that region.

2. At the same time, the Government of Israel feels constrained to register its disappointment at the fact that the Secretary of State's reply does not refer in any detail to the points raised in the Ambassador's previous Note.[2] What the Israel Government was seeking was some tangible expression, while the negotiations were still in progress, of Her Majesty's Government's understanding for the concern of the Israel Government. It appears, however, that Her Majesty's Government are not prepared to allow the talks now in progress in Cairo, or the terms of any agreement which may emerge from them, to be influenced by that consideration.

3. At this moment, when the negotiations with Egypt seem to have reached their penultimate stage, and the pattern of the anticipated agreement is taking clearer shape, the Government of Israel deems it necessary, in its deep concern for the consequences which the agreement would entail for Israel's security, to summarise once again the interests at stake, and to urge that they may be taken into account in a practical manner in the final stages of the negotiations.

4. The grave issue which Israel has to face is that, while there is no peace between her and Egypt, and Egypt persistently refuses to negotiate it, the agreement now envisaged between the United Kingdom and Egypt provides for a substantial increase of Egypt's military strength. Valuable military assets in the Canal Zone will be coming into Egyptian hands. The Egyptian Army is to be so trained as gradually to take over the military defence of the Zone, and will be greatly strengthened by a flow of arms from Great Britain and other countries. As time goes on, all these arrangements are bound to put Egypt in a decisively more favourable position for renewing her attack on Israel. Israel's security, no less than the stability of the Middle East as a whole, would therefore seem to render imperative, before the signing of the agreement, adequate guarantees or assurances from Egypt that the military assets now coming, or destined gradually to come, into her possession shall never be used except for the defence of the area as a whole against outside aggression. It is felt that the agreement might be so phrased as to make it clear beyond doubt that the utilisation of these assets for any other purpose

2. ראה מס' 424.

would be a serious breach of the agreement itself. The lack of such a provision in the agreement might give rise to serious abuse and to dangerous inferences regarding Britain's attitude on the most important question of the internal peace and stability of the Middle East.

The Government of Israel would much appreciate an indication of the views of Her Majesty's Government on this crucial issue.

5. In his Note under reply, the Secretary of State seeks to reassure Israel by a reference to the Tripartite Declaration issued by the Western Powers on 25 May 1950. That Declaration proclaimed the need for maintaining constant equilibrium between Israel and the Arab States in the sphere of armaments and military power. Since 1950, the British Government has, on a number of occasions, reiterated its policy of maintaining this balance in order to assure the safety of the area. The Secretary of State's reply to the Israel Note repeats Her Majesty's Government's determination to abide by that Declaration.

It is clear, however, that the agreement with Egypt now envisaged will upset this equilibrium to Israel's grave disadvantage. The Israel Government regards an arms-race policy as utterly undesirable, both for Israel and for her neighbours, since it can be pursued only at the expense of the social and economic progress required to raise general standards of living, and to promote political stability, throughout the area. But should the balance be seriously tilted against her by the new agreement, Israel will have no choice but to seek redress. She therefore trusts that, after the agreement with Egypt is signed, the United Kingdom may see its way to make such arrangements, and afford such facilities, as would enable Israel, too, to acquire further armaments for purposes of self-defence in case of aggression.

The Government of Israel would greatly appreciate an assurance on this point also.

6. Another matter of special importance is the problem of free passage through the Suez Canal. Once Egypt is in sole control of the Canal Zone, she will find no difficulty in continuing arbitrarily to deny such free passage through the Canal, unless the present negotiations are utilised in order to impress upon her that it is her duty to comply strictly, from now on, with her obligations in this matter, as well as with the United Nations decisions.

Her Majesty's Government have in the past adivsed Israel not to raise this matter at the Security Council at an "inopportune moment"; at one stage it was intimated that the United Kingdom would itself bring the question up in the course of the Cairo negotiations.

The Government of Israel would now urge that a way be found to bring home to the Government of Egypt the urgent need for complying with its international obligations in this vital respect. At the same time, the Government of Israel must reserve its right to raise this matter at the Security Council whenever it may see fit to do so, or to seek another appropriate means of securing free passage through the Canal to and from Israel.

7. The Government of Israel expresses the hope that urgent consideration may be given to the foregoing representations. It ventures to repeat its request that, even at this late stage of the Cairo negotiations, some practical steps may be taken to safeguard Israel's legitimate interests.[3]

544

ג. רפאל אל ו. איתן
G. Rafael to W. Eytan

מקור: 130.02/2381/11

ניו יורק, כ"א בכסלו תשי"ד
28 בנובמבר 1953

אישי

ולטר היקר,

רב תודות על מכתבך מה־26 בנובמבר[1] שהגיע כבר היום לידי.

חשבתי לכתוב לך ארוכות על "מציאותנו כאן" שבוודאי תטביע חותמה על מציאותנו בארץ. אולם, בשעות החופשיות של שבת זו עסקתי בריכוז רשימות לסיכום המצב כהכנה לשיחות עם אבא [אבן] לפני צאתי ביום ד'.

לא אגולל בפניך את הפרשה בשלב זה, אלא אביא בפניכם סיכום מושלם, עם שובי ארצה.

נכון חשת באמרך כי אנו מרגישים את הסיוט ביתר שאת בעמדנו פנים אל פנים למול האיבה המקיפה את ישראל בציבוריות הבינלאומית. הנה בן לילה הפכה מדינתנו הצעירה מיעלת־חן למפלצת; ידידיה רחקו מעליה ורוח קרירה טופחת על פניה. טרם הייתי עד לביטוי ירידת קרנה של המדינה בזירה הבינלאומית כשם שהדבר התבטא בדיוני מועצת־הביטחון.

אילו היינו רק מצליחים להשריש בממשלה את ההכרה כי מעמדה הבינלאומי של המדינה מהווה חלק בלתי נפרד ממצבה הבטחוני, הרי היינו ממלאים את אחת המשימות העיקריות המוטלות עלינו כעובדי משרד החוץ. ההתעלמות המוחלטת מעיקרון זה – הייתי אומר הכמעט פאתולוגית – עלולה להוליך את המדינה תהומה. עד כה שימשה לנו המדיניות הערבית בן־ברית נאמן לביצור מעמדנו הבינלאומי, אך זוהי פעם ראשונה שאני מרגיש כי לא נוכל לסמוך יותר על "עזרה" זו וכי מדיניותנו פועלת לטובת המזימות הערביות ובני־בריתם.

3. באיגרת תשובה מ־29 בדצמבר 1953 דחתה בריטניה את פנייתה של ישראל ושבה ואישרה את המדיניות בענייני המזרח התיכון שנקבעה בהצהרת שלוש המעצמות במאי 1950 (93.04/41/4).

544

1. מכתב הערכה על דיווחיו של רפאל ועל מאמצי המשלחת במאבקה מול כל אותם האנשים "אשר כל כך מעטים ביניהם הידידים הנאמנים לנו באמת" (130.02/2381/11).

בהכנת רשימותי היום יצאתי מסיכום ההתייעצות על המדיניות במזרח התיכון שהתקיימה בפאריס ובירושלים[2] ונדהמתי בראותי כיצד נתדרדרנו במדרון. נוכחתי כי את נקודת המוצא לניהול מדיניות עקבית ראינו בניהול הפעולה המדינית ושיתופה עם כל הגורמים במדינה שיש להם נגיעה ביחסי ישראל–ערב. נכשלנו במשימה זו לחלוטין ואיני רואה ישועה באם המשרד לא יצליח במאמץ עליון לעצור את ההפקרות השוררת כיום ומערערת את יסודות קיום המדינה.

אין טעם בגיבוש וביצוע תכניות וקביעת מדיניות אם אין ביכולתנו להשליטה, ולא חסרות לנו תכניות. למרות השפל המסתמן בהחלטת קיבייה נפתחים בפנינו אופקים חדשים עם סיכויי המשא־ומתן הישיר עם ירדן. ועידה זו עלולה לשמש לנו נכס מדיני כביר לתיקון מצבנו הבינלאומי המעורער ולקידום יחסינו עם הערבים. לכן עלינו לטכס כל צעדינו בשיקול רב ולהכין את הוועידה בקפדנות רבה ומעל לכול לא להחמיץ הזדמנות זו על־ידי הקטנת ערכה והסיכויים הטמונים בה על־ידי הפחתת ערך תוכנה ואופן ייצוגנו.

רציתי לכתוב עוד על דברים רבים, אך לא אספיק כרגע ואמסור את כל היתר בעל־פה. בינתיים רק שאלה אחת: האם ועדת הורוביץ לפיצויים התקדמה בפעולתה?[3] – העניין נראה לי חשוב מאוד בקשר להתפתחות הבינלאומית של ענייננו. אגב אורחא סיפר לי ג׳ורג׳ בארנס כי לפני ימים מספר התקיימה שיחה בין המלך חוסיין והממונה האמריקני בעמאן בה אמר המלך כי איש אינו משלה עצמו בדבר סיכויי הפליטים לחזור לישראל. השאלה היא רק איך להשריש את ההכרה הזו בין הפליטים ובציבור הערבי.

במיטב הברכות ולהתראות, שלך,

גדעון

ג. רפאל

2. ראה מס׳ 356 והערה 1 שם ו־365.

3. ראה מס׳ 365, הערה 12.

545

ש. אלישיב אל משרד החוץ
Sh. Eliashiv to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 8
נוסח נכנס: 130.09/2325/6

מוסקבה, 29 בנובמבר 1953

פרסום בואי בעיתונות אתמול עורר התרגשות רבה בין היהודים.[1] חברי המשלחת שביקרו בבית־הכנסת הרגישו בכך ושמעו ברכות והבעת שמחה. הבית שהיה בהתחלה כמעט ריק נתמלא זמן קצר לאחר בואם. הרב אמר שקרא בבוקר הבשורה הגדולה ואין מלים בפיו להביע שמחתו.

אלישיב

546

י. צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

העתק: 93.04/40/16

פאריס, כ"ב בכסלו תשי"ד
29 בנובמבר 1953

כמוס

הנידון: שיחות במשרד החוץ הצרפתי

לרגל הדיונים במועצת־הביטחון ביקרתי בלווית דיבון אצל דה־מארז'רי, סגן המנהל הכללי של משרד החוץ, ואצל דה־קורסל, מנהל המחלקה לאפריקה ולליבנט.

הפגישה עם דה־מארז'רי, שהייתה פגישה של היכרות ראשונה, גררה בעקבותיה שיחה מפורטת על מצבנו הבינלאומי ועל עמדת מועצת־הביטחון. כידוע לכם מדו"חותיו של דיבון מכיר האיש היטב את הבעיות ומדבר גלויות וישרות. כשנגענו בהחלטת הגינוי בעניין קיביה[1] אמר, כי זוהי גלולה מרה שהיה עלינו לבלוע ומוטב שהעניין כולו יישכח בהקדם. הוא עצמו בטוח בכך, שאין החלטה זו אלא בגדר

545
1. אלישיב חזר למוסקבה בעקבות חידוש היחסים הדיפלומטיים בין ברית־המועצות לישראל. על הגשת כתב ההאמנה ראה מס' 579.

546
1. ראה מס' 534 (הערת־עורך).

אפיזודה חולפת. למרות ניסוחה החריף לא גרמה לנו, בסופו של דבר, ירידת פרסטיז'ה, שכן החזרת המענק האמריקני העלתה את קרננו בעיני הערבים והביאה אותם במבוכה. זהו הניצחון האמיתי שנחלנו בכל הדיונים של החודשים האחרונים. לדבריו, אין לנו לחשוש הרבה להתקפה ערבית בזמן הקרוב, שכן המצב הפנימי במדינות ערב איננו תקין לפי הידיעות שבידו. מצרים נמצאת במבוכה בגלל ניתוק המשא־ומתן על תעלת סואץ. ואילו מאורע זה נגרם על־ידי שינוי העמדה במפלגת השמרנים הבריטית "במידה ידועה משום דאגתם של כמה מחבריה בבית־הנבחרים שמא תתלקח בעקבות ההסכם מלחמת מצרים–ישראל". אשר לסוריה, אין מצבו של שישאקלי בטוח כלל ועיקר והראייה, שלא השתמש בהזדמנות סכסוך התעלה כדי להתגרות מלחמה בישראל, אף כי הרגע היה מתאים מן הבחינה שלו. אין זה מקרה. הדבר מעיד על אי־רצונו להסתבך ברגע זה. גם הירדן, סבור מר מארז'רי, אינה מוכנה כרגע לסכסוך, ומה גם שאנגליה עוצרת בעדה.

כשהעליתי לפניו את רצוננו להשיג החלטה בעניין השימוש בסעיף 12 שבהסכם שביתת־הנשק למען פגישה ישירה עם הירדנים,[2] אמר כי לדעתו זהו צעד טאקטי מחוכם עד למאוד, שעל־ידי כך אנו עוברים מהתגוננות להתקפה ומעמידים את עצמנו באור מעורר אהדה. כשניסיתי להוכיח לו, שאנו מחכים גם לתוצאות מעשיות מפגישה כזאת, ביטל את דבריי וחזר בחיוך לרווח הטקטי שנזכה בו בעקבות צעד זה.

לאחר ימים אחדים, כשביקרנו אצל דה־קורסל והצגנו אותה שאלה עצמה, הקדימנו ואמר, כי לפי הידיעות שבידו נכללה הקריאה לפגישה לפי סעיף 12 בהחלטה של מועצת־הביטחון (אנו לא קיבלנו אותה שעה את הנוסח המלא של החלטה זו). ולדעתו לא תהיה ברירה לירדן אלא לקיים את הפגישה, אך בראשותו של בניקה (אולי כנציג המזכיר הכללי). הערבים בוודאי יעמדו על כך, שהשיחות תיערכנה בארץ ולא באומות־המאוחדות.

דרך אגב סיפר על הלחץ שהפעילו כל הנציגויות הצרפתיות בארצות ערב על משרד החוץ כאן למען שינוי ההחלטה לטובת הערבים.

אשר לבעיית התעלה, הוא סבור כי מועצת־הביטחון לא תקבל כל החלטה הנותנת בידי סוריה אפשרות של ויטו כלפי מפעל המים שלנו. לעומת זאת, בוודאי תמסור מועצת־הביטחון בידי בניקה סמכויות נרחבות למדי כדי להחליט בדבר המשכת העבודות. המשלחת הצרפתית יודעת על התנגדותנו לכל דבר העלול לסכן את תכנית הפיתוח, ונראה לו כי תמיכתה מובטחת לנו. בהמשך הדברים שאלני על עמדתנו לגבי תכנית ג'ונסטון.[3] אמרתי כי התכנית לקויה בחסרונות רבים ובוודאי לא נקבלנה אלא אם יוכנסו בה שינויים יסודיים ביותר וכי עמדתנו היא, שאנו מוכנים לנהל משא־ומתן בדבר רשות־מים כוללת, אך איננו מקבלים את התכנית שהוגשה כמוחלטת. בתשובה לכך הדגיש, כי ממשלתו מתנגדת לתכנית ג'ונסטון. בעיית המים במזרח התיכון מעניינת מאוד את משרד החוץ הצרפתי והוא מוכן לדון בכל תכנית פיתוח, אך איננו מוכן גם הוא לתת את ידו לתכנית שעובדה בלעדיו ושאיננה לוקחת

2. ראה מס' 531.
3. ראה מס' 436 והערה 2 שם, ומס' 452, הערה 2.

בחשבון את נקודת השקפתו. חזרנו להצעה בדבר שיחה מיוחדת עם משרד החוץ כאן על תכניות המים במזרח, אולי בהשתתפותו של בלאס.

בברכה,

יעקב צור
שגריר ישראל

547

מ. שרת אל א. אבן
M. Sharett to A. Eban

Coded Tel. TNW314 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2339/1 נוסח יוצא:

Jerusalem, 29 November 1953

With Russell[1] took line largely along your 762,[2] adding fact that Jordan obliged under armis[tice] attend conf[erence] is face-saver against home critics, hence USA sh[ou]ldn't let them get away with spurious pleading of embarrassment. Pointed out Jordan reply still outstanding. He argued w[ou]ld be bad if Arabs got impression we determined call tune and keep forcing their hands, most important impress them our reasonableness beforehand. Self reacted conf[erence] is our initiative hence will be for us propose agenda once conf[erence] convenes but neither side can be dictatorial as this is conf[erence] two sides wherein everything incl[uding] agenda depends agreement. After much circumlocution he came very closely to suggesting we sh[ou]ld use them as intermed[iary] for prelim[inary] exploration agenda. This offer self declined, explaining we may thus lose weeks with no certainty conf[erence] will ever convene, first thing is get Jordan say yes then meet and talk direct. He also tried persuade me w[ou]ld be good policy for us emphasize main thing is there be direct meeting, whether results achieved not so important. Self doubted wisdom this line, said we w[ou]ld then be accused trying merely score tactical gain, we anxious bring about concrete amelioration sit[uation], strengthen armis[tice] structure. Finally he assured me [State] Dep[artmen]t sincerely anxious bring Jordan conf[erence] table, help ensure its success, also said Dep[artmen]t feels just because deterioration reached such extremes there was chance new turn for better to which self replied it is exactly in this spirit that our initiat[ive] was conceived.

Sharett

547

1. השיחה התקיימה ב־28 בנובמבר.
2. אבן ניתח את הגישה האמריקאית (ראה מס' 540) כלפי הצעתה של ישראל בעניין כינוס ועידה ישראלית–ירדנית לפי סעיף 12 של הסכם שביתת־הנשק ואת הקו שיש לנקוט בהתאם (27.11.1953, 93.01/2209/8).

548

ג. רפאל אל ו. איתן
G. Rafael to W. Eytan

מקור: 130.02/2410/1

ניו יורק, כ"ג בכסלו תשי"ד
30 בנובמבר 1953

כמוס

הנידון: מגע עם ד"ר מחמוד עזמי

1. בפגישתנו האחרונה עם ד"ר עזמי שנתקיימה בג'נבה בסוף אוגוסט[1] נקבע עמו שימסור דין־וחשבון על שיחתנו זו לגמאל עבדול נאסר ולפאוזי ביי, שר החוץ המצרי. הוא הסכים להודיע על תגובותיהם למר א. אבן עם שובו לניו יורק בספטמבר כחבר משלחת מצרים לעצרת או"ם.

2. מר עזמי עמד בקשר עם מר אבן ומר נג'ר. השיחות שהתנהלו ביניהם נרשמו בדו"חות ובמברקים שנתקבלו במשרד החוץ עוד לפני יציאתי מירושלים.[2]

3. קיימתי מספר שיחות עם מר עזמי בעת שהותי כאן ובחלק מהן השתתף מר נג'ר.

4. להלן הנקודות העיקריות:

(א) לפני התחלת הדיון לגופו על ביצוע שביתת־הנשק במועביט [מועצת־הביטחון] הודיענו מר עזמי, בשם ממשלתו, כי מצרים החליטה שלא להשתתף בדיוני מועביט מתוך רצון לשמור על ההפוגה המדינית עם ישראל.[3] הוסיף והסביר כי עמדת מצרים נובעת מהכרה שהמעצמות העלו סכסוך זה בפני מועביט לא לשם חיזוק השלום בין ישראל ושכנותיה ולא כדי לסייע לערבים נגד ישראל, אלא אך ורק כדי לנצלו לביצור עמדתן במזרח התיכון. האמריקנים והאנגלים ניסו גם לנצל את הסכסוך בעוג'ה[4] והוליכו את המצרים שולל בידיעות מופרכות.

סירוב מצרים להשתתף בדיוני מועביט גרמו לכך שגם יתר מדינות ערב, פרט לירדן, לא ביקשו את זכות ההשתתפות כדי לא לגלות בפרהסיה את הפרצה בחזית הערבית.

(ב) היו סיכויים שממשלת מצרים תסכים לפגישה סודית עם נציגים מוסמכים של ישראל, אבל הסכסוך בעוג'ה ובפרט פעולת קיבייה דחו אפשרות כזו בשעה זו, כי ממשלת מצרים אינה יכולה לסכן עצמה בדעת־הציבור הערבי עקב המתיחות שנוצרה לרגל פעולות אלה.

(ג) ממשלת מצרים סבורה כי אין סיכוי לחידוש המשא־ומתן לפינוי סואץ עד שתתבררנה תוצאות הבחירות בסודאן. אנגליה מפעילה את כל הכוחות כדי להשפיע

548

1. ראה מס' 362, סעיף (ג) והערה 4 שם.
2. ראה מס' 372, 410 ו־440.
3. ראה מס' 481.
4. ראה מס' 401, הערה 2.

על תוצאות הבחירות לטובת מגמותיה. ייתכן ובנסיבות אלה עלולה נקודת הכובד בסכסוך האנגלו־מצרי לעבור שוב מתעלת סואץ לסודאן.

(ד) מר עזמי סבור כי הפעילות הבריטית נגד ישראל בניצול מעשה קיבייה מעידה על מגמתה לחזור לתכנית ברנדוט, כלומר – להביא לקריעת הנגב הדרומי מעל ישראל כדי ליצור שטח אנגלו־ערבי רצוף, מעיראק עד לים התיכון.

(ה) המפקדה ומשרד החוץ בקהיר רשמו לפניהם בסיפוק את הקטע בנאומו של מר אבן במועביט בו ציין כי דרישתנו לביצוע החלטת סואץ אינה נובעת מרצוננו לפגוע באינטרסים המצרים הצודקים, אלא עצם ציות מצרים להחלטת מועביט עלול לקדם את תביעותיה. עזמי נתבקש להביע בפנינו את סיפוק מצרים מפסקה זו.

(ו) בשיחתנו האחרונה, ערב שובו למצרים, ציין מר עזמי כי הקושי העיקרי והיסודי להסדר בין מצרים וישראל מקורו בדאגת הממשלה שמא התקנת יחסים עמנו תקדם פיתוח תעשייה מתחרה בישראל העלולה לסכן פיתוח התעשייה במצרים ומשום כך סבורים מנהיגי מצרים כי מוטב להשאיר את ישראל מבודדת ולמנוע כל מגע עמה.

השיבותי כי דאגה זו ידועה לנו ואנו מתייחסים אליה בכובד־ראש. אולם אנו סבורים כי דווקא השיתוף בין שתי המדינות יביא לשגשוג גומלין ופיתוח. הוספתי כי הכלכלנים בארץ דנו בנושא זה ועיבדו תכניות שתוכחנה את התועלת שתצמח לשתי המדינות משיתוף כלכלי. תיאום בהתפתחות תעשייתית של שתי המדינות יחיש את ביסוסן הכלכלי של שתיהן ויקדם את ריבונותן הכלכלית. הצעתי שימסור לאנשי שיחו בקהיר כי אנו מוכנים לפגישה בין אנשי כלכלה להחלפת דעות על תיאום תכניות פיתוח כלכלי. אם בירור זה יצור בסיס של אימון הדדי – אנו מוכנים להמשיכו במישור זה או אחר לבירור האפשרויות לשיתוף־פעולה בזירה המדינית והכלכלית ובפרט לניצול מעמדנו בארצות־הברית למטרה זו.

מר עזמי קיבל את ההצעה ברצון רב וימסור לי תשובה ודין־וחשבון על רשמיו באמצעות שליח מיוחד שיגיע ארצה בדצמבר.

(ז) בין היתר הסברתי לעזמי כי איננו מעוניינים בהצהרות סתמיות בצינורות שונים מטעם מנהיגי מצרים על רצונם לחיות עמנו בשלום; לא נתרשם מדיבורים אלה ונבחן את מגמותיה האמיתיות של מצרים רק מתוך מגע רשמי ומוסמך, אבל סודי.

כן הזהרתיו לבל יסיקו שליחי מצרים מסקנות מוטעות מעמדתה הנוכחית של ממשלת ארצות־הברית בסכסוך שעמד לפני מועביט, כי דווקא בגלל שיקוליה הפנימיים לא תנקוט ממשלת ארצות־הברית מדיניות אנטי־ישראלית והכוח היהודי הוכח במאבק לשחרור המענק ועוד ידו נטויה. גם מבחינת האינטרסים של אמריקה במזרח התיכון אין לה עניין להחליש את ישראל.[5]

בברכה,

גדעון רפאל

5. הדיווח של רפאל נמסר לידיעתו של א. ששון וזה הגיב עליו במכתב אל איתן ב־28 בדצמבר 1953 (130.02/2410/1); הדיווח הבא על פגישה עם עזמי היה על פגישתו עם אבן ב־19 בפברואר 1954. (ראה מברק אבן אל רפאל, 20.1.1954, 130.09/2331/4; ראה גם הנחיותיו של רפאל לקראת הפגישה, 19.1.1954, 130.09/2339/1).

549

א. אבן אל ג'.פ. דאלס (ואשינגטון)
A. Eban to J.F. Dulles (Washington)

Copy: 90.03/3009/1 :העתק

[Washington], 30 November 1953

Personal and Confidential

Dear Mr. Secretary,

I deeply appreciated our frank and comprehensive talk last Monday.[1] My only regret is that it came too late to affect the immediate issue.

I am, however, most anxious that the question of the hydro-electric project be settled without any of the turbulent misunderstandings which have so far dogged its course. The constructive and innocuous character of this project is, I think, now commonly accepted in all responsible quarters of your Government.

Since your own approach, as described to me last Monday, was greatly encouraging, I wonder whether we might not work together to ensure a satisfactory solution of an issue that has created disproportionate tension between our governments. It would seem to me that such a solution should contain the following three elements, which are fully reconcilable:

First, it should offer a clear prospect of resuming the work as soon as satisfactory undertakings have been given concerning private rights liable to be affected by it.

Second, it should re-affirm the authority of the United Nations Chief of Staff to make arrangements and decisions necessary to this end, in fulfilment of his functions under Article V of the Armistice Agreement.

Third, it should state that development projects carried out in the Demilitarized Zone should be undertaken in such manner that legitimate private rights be not prejudiced.

The adoption of these three principles and their embodiment in a Resolution should enable us to reach an agreed solution in the field. You will recall that we have stopped the work temporarily in deference to the efforts of the Security Council to help produce a constructive solution.[2]

May I refer particularly to the first principle which I have quoted above. I have learned from General Bennike's closest associates that it will not be easy for him to move forward unless it is spelled out, both in the Resolution and in speeches at the Security Council table, that the resumption of the project is envisaged and, on general grounds, desired. In a similar case in 1951, the

549

1. ראה מס' 536.
2. ראה מס' 475 (הערת־עורך).

United States representative indicated this clearly in the Security Council, as also did his other colleagues. Somehow, this positive desire should find expression in the draft.

My second consideration is that of public interpretation. Unless there is care and clarity in formulation, a Resolution sincerely designed to lead towards a constructive solution might be interpreted in the public mind as involving nothing but an indefinite stoppage. Public opinion in Israel, already wounded by what it regards as recent international indulgence of Arab hostility, would again become agitated, and thus operate against the orderly patient atmosphere so essential for the treatment of this question. The matter would again become a public issue of international scope, which it need not be.

For these two reasons – the necessity to give General Bennike clear directions, and to give public opinion a clear concept of what is intended – I would plead against any formulations, which might be too enigmatic or insufficiently precise on the central point – that the objections to the work can and should be overcome so that the work can proceed at an early date.

I hope that these observations may be of interest and use in pursuing our common aim to get these matters discussed in a more tranquil and practical mood. It is in such constructive spirit that I venture to offer them for your consideration.

Yours sincerely,

Abba Eban

550

הערת־עורך
Editorial Note

הודעת שר החוץ בכנסת על החלטת מועצת־הביטחון בעניין קיביה ועל המפעל בגשר בנות יעקב והדיון על ההודעה
30 בנובמבר – 7 בדצמבר 1953

ב־30 בנובמבר מסר שרת בכנסת הודעה על החלטת מועצת־הביטחון בעניין קיביה (ראה מס' 534, הערת־עורך). וזו לשון ההודעה:

"בזמן האחרון ארעו שני סיבוכים רציניים באזורי הספר של המדינה, אחד עם סוריה ואחד עם ירדן; הראשון בתחום הפיתוח והשני בתחום הביטחון. שורשי שני הסיבוכים האלה נעוצים במשטר שביתת־הנשק, אשר בו אנו חיים זה כ־5 שנים. משטר זה נקבע מלכתחילה כידוע לכולכם היטב על־מנת שישמש שלב מעבר קצר ממצב של מלחמה למצב של שלום קבע. הוא נועד לשמש לא רק מחסום, תריס בפני חידוש הקרבות, חידוש פעולות איבה, אלא גם גשר לקראת הסדר סופי ומקיף. כידוע הסיכוי הזה לא נתקיים. מתוך יצרי נקם, תקוות שווא לכשלוננו והיעדר עוז אזרחי סירבו הממשלות הערביות והן מסרבות עד היום לבצע את

המעבר. יתר־על־כן, הן חותרות כל הזמן לקיים מצב של מלחמה בכל האמצעים שברשותן והם מנצלות גם את משטר שביתת־הנשק כאמצעי של מלחמה, כקרניים לנגח את ישראל.

ההתנגשויות שאירעו בינינו לבין ירדן וסוריה בזירת או״ם הן חוליות בשרשרת של מערכות כפויות עלינו על־ידי מזימות של תוקפנות מהצד שכנגד – הפעם תוקפנות צבאית מצד ירדן ותוקפנות מדינית מצד סוריה. בעייתנו היא כיצד לשמור ולקיים את משטר שביתת־הנשק, אשר אנו מעוניינים בו לגופו ואשר עליו התחייבנו חגיגית כלפי האומות־המאוחדות, מבלי שיבולע לביטחוננו מצד אחד ומבלי שיחובל במפעל הפיתוח שלנו מצד שני.

נחשול ההתפרעויות ומעשי הרצח מצד תושבי ירדן באזורי הספר של השרון ושל פרוזדור ירושלים הן עדות ניצחת לכישלון ממשלת ירדן במילוי התחייבויותיה לפי הסכם שביתת־הנשק. בשלב האחרון הגיע נחשול זה לשיאו בהריגת אם על שני ילדיה בכפר יהוד בליל 13 באוקטובר. הרצח המתועב והמחריד הגדיש את הסאה ובליל 15 באוקטובר נערכה ההתקפה על הכפר הערבי קיביה שמעבר לגבול, בה נהרגו, לפי מקורות ירדן, כמה עשרות, בכלל זה – יש להניח שלא במתכוון – הרבה נשים וילדים.

לא אבוא להוסיף דבר על מה שאמר בעניין זה ראש הממשלה בשתי הודעותיו ששודרו באוזני הציבור, בהן הסביר את השתלשלות המאורעות והביע צער בשם הממשלה על דם נקי שנשפך במקרה זה ובכל מקרה אחר.

נציג ישראל באו״ם, השגריר אבא אבן, בנאומו לפני מועצת־הביטחון ביום 12 בנובמבר אמר:

״אין להבין את הרקע ואת הלך הרוח של תקרית קיביה אלא נוכח האווירה שבה מתנהל מאבקנו הקשה על ביטחון ושלום. נתבקשתי על־ידי ממשלת ישראל לתאר רקע זה במלוא המידה האפשרית ועם זה להצהיר כי היא רואה אובדן חיי נקיים בקיביה מתוך צער עמוק ומוחלט. זו היתה התפרצות מדאיבה של רגשות כבושים ושברון טראגי של כיבוש יצר נוכח הגירוי של התקפות אכזריות, כגון רצח בדם קר של אם על שני ילדיה בשנתם״.

עם זה חובתי לציין בפני הכנסת, כי ההתקפה על קיביה, על שפך הדם הרב שהיה בה, גרמה זעזוע חריף בדעת־הקהל העולמית ועוררה בחוגים שונים ורחבים רגשות של התמרמרות, זעם, תימהון, אכזבה וצער כלפי מדינת ישראל.

העובדה כי ההתקוממות המוסרית הכנה נגד תקרית קיביה, אשר את חומרתה קשה להגזים, נוצלה במגמה מדינית ממארת אינה פוטרת אותנו מן החובה לתת דעתנו עליה במלוא הרצינות.

עקב מעשה קיביה ראו שלוש המעצמות המערביות לקטרג על ישראל לפני מועצת־הביטחון. על־פי הוראות הממשלה הגיבה משלחת ישראל לאו״ם על צעד זה בהגשת קובלנה נגד מדינות ערב על הפרה זדונית ושיטתית של הסכמי שביתת־הנשק מצדן. הקובלנה הוקיעה במיוחד את אחריותה של ממשלת ירדן לתוקפנות המבוצעת על־ידי כוחות מזויינים הפורצים מארצה לתוך תחום ישראל וגורמים לקציר דמים בלתי פוסק באזורי הספר שלנו.

משלחת ישראל השקיעה הרבה להט, כישרון ותבונה בתיאור המצב לאמיתו ובתליית הקולר בצוואר של האשמים. הוטל עליה לעשות זאת בעת ובעונה אחת עם עמידה במערכה קשה בעניין השני הנוגע לישראל שעלה לדיון לפני מועצת־הביטחון – בעיית מפעל הפיתוח הקשור בנהר הירדן באזור הספר הצפוני – וכן בעיצומה של עצרת או״ם, אשר גם בה נידונו נושאים שישראל מעוניינת בהם חיונית. משלחת ישראל לא הסתפקה בהוקעת האחריות

למצב־לבלתי־נשוא שנוצר. היא הצביעה על מוצא חיובי מן המיצר – תביעה לצד שכנגד להיכנס למשא־ומתן ישיר לשם השגת השלום וההסדר הסופי.

המעצמות שיזמו את הבירור במועצת־הביטחון גרסו אחרת. הן הכתיבו למועצה נוסח של החלטה, אשר מפאת חד־הצדדיות שבחריצת משפט, הסילוף בתיאור מצב וטשטוש האמת בקביעת אחריות, קשה למצוא לו אח במקרא של או"ם.

החלטה זו של מועצת־הביטחון, שנועדה לשמש ציר עיקרי לדיון בכנסת – כפי שהודיע עכשיו היושב־ראש – רצופה כולה הטיית־דין, הפליה והתעלמות. היא מכילה נזיפה על מעשה קיביה המנוסחת בחריפות לשון שאין דוגמתה בפסקי המועצה. מעולם לא נקטה המועצה לשון כזו נגד מדינות ערב כאשר פלשו לישראל לערוך עליה מלחמת השמד, כאשר גזרו כליה על המוני אדם, כאשר רמסו ברגלי קלגסיהן את מגילת האומות־המאוחדות וכאשר הכריזו קבל העולם כולו על מזימתן לקרוע לגזרים החלטה חגיגית של העצרת. אין בהחלטה מלת גנאי כל שהיא למאות מעשי שפיכת הדמים שבוצעו על־ידי ירדנים, בכלל זה אנשי הליגיון הערבי, מעשים אשר הקשר בינם לבין כל פעולה שכנגד הוא כבין גפרור הנזרק לחבית אבק שריפה לבין ההתפוצצות.

לעומת זאת זכתה ממשלת ירדן באותה החלטה לא רק לרכות מובהקת של לשון אלא לשבח מפורש ולהבעה משתמעת של אמון. אחרון־אחרון חמור, ההחלטה לוקה בעיקר החסר מן הספר: אין בה זכר לתביעת השלום. בפעם הראשונה דנה מועצת־הביטחון בבעיה הזאת מבלי לתת דעתה על סתימת הפירצה המאיימת על הביטחון והיציבות באזור – מבלי לדרוש מהצדדים לחסל את הסכסוך שביניהם על־ידי הסדר של קבע.

צאו וראו לכמה תקלות ועוולות חמורות נעשתה מועצת־הביטחון אחראית על־ידי החלטה זו. היא הפלתה בין דמים לדמים. היא העלימה את שורש הנגע. היא התכחשה לעיקר תפקידה – לשקוד על השלום. היא הורידה קרן עצמה ועל־ידי כך קרן האו"ם.

מה קרה כאן? מדוע נקטו המעצמות קו זה, כה פייסני כלפי מדינות ערב, כה נוטרני כלפי ישראל, כה מתעלם מאחריותה המרכזית של מועצת־הביטחון עצמה? מדוע נמנעו מלגנות את הצד שכנגד? מדוע חששו לקרוא מעשי רצח תקפניים, שהם מבוצעים על־ידי אנשי ירדן, בשמם המפורש? מדוע נרתעו מלחייב מדינה ערבית לפגישה ישירה עם ישראל, ולו גם בחיוב מוסרי בלבד?

אין זאת הפעם הראשונה שכוחות עולמיים גדולים מנסים לבסס מעמדם על יסודות לא צודקים; מעדיפים דאגה צרה לעניין מיוחד שלהם על פני ראיית אספקלריה רחבה של עניינים בינלאומיים וחותרים לרכוש ידידותו של הנראה להם חזק על חשבון החלש התלוי בעזרתם. הניסיון ההיסטורי הוכיח לא פעם עד כמה עשוי חשבון נפסד זה להחטיא את מטרתו בתוצאותיו הסופיות.

ההחלטה לא פתרה את הבעיה. לא לחינם היא לא נתקבלה על דעת־הקהל החופשית אלא עוררה נגדה ביקורת חריפה בעיתונות הגדולה של ואשינגטון, ניו יורק, לונדון ופאריס. היא עצמה עוררה שאלות התובעות תשובה. מי אשם במצב? כיצד בא מעשה קיביה לעולם? כלום לא קדמה לו שרשרת ארוכה של פריצות מעבר לגבול ירדן כלפי ישראל? כלום לא הייתה ממשלת ירדן חייבת לעמוד בפרץ? מה יהיה אם לא יספיקו אותם האמצעים אשר ירדן נוקטת בהם לדעת מחברי ההחלטה? מה יהיה אז גורל הסכם שביתת־הנשק שההחלטה דוגלת בקדושתו? נניח כי שורש הרע הוא בבעיית הפליטים, כי אז מה נעשה לעקירתו על־ידי פתרון מעשי אחת ולתמיד? מתי תוטל אחריות ברורה ומוחלטת על מדינות ערב לגשת לפתרון הבעיה אשר הן עצמן יצרוה? ועל הכול – ההסתלקו המעצמות מהשלום והיציבות כמטרת

מדיניותן במזרח התיכון? אם יסתלקו – מה היא כיום מטרת מדיניותן? ואם לא יסתלקו – וקשה להניח כי יסתלקו – מדוע סירבו להכריז על כך בהזדמנות חמורה זו, כאשר הידרדרות מצב הביטחון במורד ההתפרעות החרידה בצדק כל הדואג באמונה לשלום האזור? נניח כי הערבים מסרבים להיוועד עם ישראל וכל תביעה המופנה אליה[ם] בכיוון זה מביאה אותם במצוקה. כלום בהשתקת התביעה יש סגולה כלשהי לקרב את השלום? האין בה עידוד גלוי ומפורש להקשיח את הסרבנות?

שאלות אלו משוועות למענה. אין בידינו להכריח מישהו להשיב עליהן. אבל הן קיימות ועומדות. ואין זו דרכנו לחכות לתשובות באפס מעשה. שומה עלינו לעשות כל התלוי בנו להוציא את העניינים מקפאונם ולהזיז את הבעיה לקראת פתרונה. על־כל־פנים, אנו מצווים על כל ניסיון כזה. החלטת מועצת־הביטחון אמרה לנו, כי לא ניוושע מעזרת אחרים. אין זאת אומרת כי ידנו קצרה מלהושיע לעצמנו. העידוד שניתן בהחלטה לגורמים אשר כל מטרתם היא להרוס את משטר שביתת־הנשק ולחבל בישראל – מחייב את הממשלה והעם כולו ליתר עמידה על משמר ענייני הביטחון. אבל ראינו לפנינו גם אפשרויות יוזמה בזירה הבינלאומית.

עוד באמצע הדיון במועצת־הביטחון הצענו פגישה בינינו לבין ירדן במרכזו של או״ם, לשם טיכוס־עצה משותף על החזרת השקט והביטחון באזור הספר. ההצעה הזאת נדחתה. ירדן סירבה להיוועד אתנו בפגישה מיוחדת והמעצמות גילו שוב תחוסה מיוחדת על רגשותיה של ירדן, גם שפירוש הדבר חבלה בכל ניסיון לתיקון המצב שהן עצמן התריעו על סכנותיו. החלטנו, אפוא, על צעד יותר נמרץ והועדנו את ירדן לוועידה לפי סעיף 12 של הסכם שביתת־הנשק. הפעלת סעיף זה מחייבת את ירדן להיענות והיא מאפשרת חשבון צודק לגבי כל פרשת ביצוע הסכם שביתת־הנשק. ירדן נקטה עד כה בחירה חופשית בין סעיפים שביצועם נוח לה, וסעיפים אחרים שהיא לימדה היתר לעצמה לדוש בהם. דווקא משום שמועצת־הביטחון נתנה לכאורה זה עתה תוקף משנה להסכם שביתת־הנשק, מענייננו הוא לגולל קבל האומות־המאוחדות והציבוריות העולמית את התחייבויות ירדן שנעשו פלסתר. בטרם נשקול אם עלינו להיוואש כליל מהסכמי שביתת־הנשק, עלינו למצות כל האפשרויות של הבטחת קיומן הנאמן. שלום אין לכפות, זהו אמנם צורך חיוני לאזור כולו, וליציבות הבינלאומית בהיקף יותר רחב, אבל בלי רצון טוב מהצד שכנגד לא יקום השלום.

גם אשליה גמורה היא להניח כי אין תקומה לישראל בלי שלום. אנו קיימים ונוכל להתקיים בלעדיו לזמן בלתי מוגבל. ודאי חבל על המתיחות, הבזבוז והסבל הנגרמים על לא־דבר על־ידי היעדר השלום. אבל אם ראשי השלטון הערבים מעדיפים את כל הפורענויות האלה על השלום, הרי זה עניינם. לעומת זה, את המוטל עליהם לפי הסכמי שביתת־הנשק הם חייבים למלא, ואנו על־כל־פנים לא נקל עליהם את ההשתמטות מחובה זו.

ירדן חייבת עכשיו לתת תשובה: או תבוא לוועידה, או תיאשם בהפרה גלויה של הסכם שביתת־הנשק. בעלי־בריתה ויועציה של ירדן ראוי להם לנקוט עמדה. ירדן בכללותה, ואולי בייחוד ממשלתה, צריכות להיות מעוניינות לא פחות מאתנו בשמירת השקט והשלום על הגבול.

מועצת־הביטחון סיימה דיוניה בשאלת המצב בגבולות, ללא כל ניסיון לפתרון הבעיה. יזמתנו באה למלא את החלל הריק שהופקר על־ידי המועצה; גורלה של היוזמה הזאת עודנו שאלה פתוחה.

עניין אחד עודנו תלוי ועומד, הריהו הנושא השני של דיוני מועצת־הביטחון בשבועות אלה והוא: עתיד עבודתנו בהטיית הירדן להפקת כוח חשמל – מפעל הקשור גם בתכניות

השקאה לעתיד לבוא. לא אכנס בפרטי העניין, גם משום שנתפרסמו ברבים וגם משום שהעניין עודנו נתון בדיון וטרם נפלה בו הכרעה. אף במערכה זו השקענו מאמץ רב. אנו עומדים כמקודם על זכותנו להמשיך ולסיים את העבודה שהתחלנו בה. הפסקנוה זמנית על־מנת לתת למועצת־הביטחון שהות קצרה לברר את הבעיה באווירה שקטה, כשם שקודם לכן היינו מוכנים להקל על־ידי הפסקה קצרה את בירורן של נקודות סתומות בשביל ראש מטה או"ם. לנו רצוי כמובן לחדש את העבודה מתוך הסכם גמור עם האו"ם. ההגבלות היחידות אשר נהיה מוכנים להודות בצדקתן לגבי חידוש העבודה, הן הבטחת זכויות פרט מכל פגיעה. אבן הבוחן לכנותה וליעילותה של ערובה כזו, היא אישורו של מוסד מוסמך של או"ם כי היא מניחה את הדעת. לא נסכים להיזקק בעניין זה להסכמתו של איזה גורם אחר.

אשר לשאלת תיכנון המים האזורי שנתעוררה בינתיים, הרי אנו היינו הראשונים שהכרזנו על נכונותנו לשבת עם שלושת שכנינו אשר יש, או ייתכן כי יהיו לנו אתם ענייני מים משותפים – ירדן, סוריה והלבנון – כדי לברר ולקבוע הסדר אזורי של אוצרות מים על יסוד חלוקתם הצודקת, ואם ירצו – גם להגיע לתיכנון משותף של ניצול המים להשקאה ולאספקת כוח לטובת כל הגורמים הנוגעים בדבר. כל עוד הסדר כזה לא יקום, שוב עקב סירובן של המדינות השכנות להיוועד עם ישראל, נראה את עצמנו חופשים וזכאים לעשות במי הנהרות השוטפים בארצנו כבתוך שלנו. לא ייתכן להטיל איסור או עיכוב על עבודת פיתוח שלנו עד שייאותו המדינות השכנות לשתף פעולה. תנאי זה כמוהו כסתימת גולל על כל מפעל פיתוח בישראל התלוי בניצול מקורות מים שבצפון. להפך, אנו משוכנעים כי המשך בלתי מופרע של מפעלי פיתוח ישראליים הוא אולי הדרך היעילה ביותר להביא לידי שיתוף־פעולה אזורי.

לבסוף, אנו מוכנים לבחון בכל הרצון הטוב כל תכנית מים אזורית שתוגש על־ידי איזה גורם בינלאומי שהוא. ברוח זו הבטחנו לגשת ואף אמנם ניגשנו ללימוד תכנית שהוצעה לפני זמן־מה בקווים כלליים מטעם ממשלת ארצות־הברית. שיטתנו בלימוד תכניות כאלו תהיה כפולה: ראשית, בחינה קפדנית של ההנחות והנתונים המדעיים והטכניים עליהם מושתתת התכנית, לאור אוצר הידיעות והניסיון שנצבר בידינו ועל יסוד חוות־דעת של מומחים בעלי שם עולמי שיש לנו אמון בהם; שנית, עמידה תקיפה על מלוא כמויות המים ואפשרויות הכוח ההכרחיות להתפתחותה המשקית של ישראל ולעצם קיומה. התכנית שהוגשה לנו לוקה באופן בולט בפגמים חמורים משתי בחינות אלו וגם מבחינות אחרות. הדיון עליה טרם נסתיים.

כל המעוניינים להשיג שיתוף־פעולתנו בתחום זה חייבים לדעת דבר אחד. מים לישראל אינם מותרות, אפילו לא תוספת רצויה ומועילה בלבד למערכת אוצרותינו הטבעיים. המים לנו הם החיים עצמם. הם לחם לעם – ולא לחם בלבד. בלי מפעלי השקאה גדולים לא נגיע לייצור גבוה, לאיזון המשק ולעצמאות כלכלית. אבל בלי השקאה לא ניצור בכלל חקלאות ראויה לשמה בתנאינו המיוחדים. ואילו בלי חקלאות – ודווקא חקלאות מפותחת ומתקדמת – לא נהיה לעם מושרש באדמתו, בטוח בקיומו, מיוצב באופיו, חולש על כל אפשרויות היצירה בחומר וברוח הגלומות בו בעצמו ואשר יש בידי הארץ הזאת לפתוח לפניו.

זאת חייב לשוות לעצמו כל מי שבא לשאת ולתת בענייני מים וכל המביא בחשבון את שיתופנו בביצוע תכניותיו.

הדברים נאמרים בעיקר כלפי ארצות־הברית, אשר יש לאל ידה להושיט עזרה כבירה ויקרת ערך לניצולם היעיל של אוצרות המים שבאזור לטובת כל הארצות המעוניינות ולפתרון בעיות הפיתוח והקליטה בהן. אנו זקוקים לעזרת ארצות־הברית ומעריכים מאוד עזרה זו. אבל כשם שלא תוותר ישראל על חירות מדיניותה ועצמאות שיקול־דעתה חלף העזרה האמריקנית או איזו עזרה אחרת שהיא, כן לא תלך שולל אחרי עזרת חוץ לאלתר עד

כדי ויתור על סיכויי התקדמותה והתבססותה בתחומים החיוניים ביותר לאורך ימים. אם מותר לי לסכם משהו בשלב זה, כשהעניינים הנדונים עודם בהיתוכם, אומר: הבעיות הנובעות מניתוח המצב לגבי מדיניותנו כיום הזה באותו היקף עניינים שדברתי עליו, הן כיצד לקיים את הסכמי שביתת־הנשק מבלי שייהפכו לנו למפגע ולמחנק; כיצד לבצר את ביטחוננו מבלי לפגוע, עד כמה שרק אפשר, באהדת העולם; כיצד לזכות ולהסתייע בעזרת חוץ מבלי לוותר על עצמאותנו; כיצד להיאבק על ענייננו החיוניים ביותר עם כוחות חזקים מאתנו לאין שיעור, כשמאבק כזה נגזר עלינו, מבלי לערער את יחסי הידידות בינינו לבינם. אלה הם משעולים צרים מלאים חתחתים, אבל עלינו להתרגל לצעוד בהם בדרך המובילה למטרתנו."

לאחר ההודעה התקיים דיון על המצב המדיני. נציגי האופוזיציה חרות מימין ומפ"ם ומק"י משמאל תקפו את מדיניות החוץ של ממשלת ישראל מאז קום המדינה וטענו שהחלטת מועצת־הביטחון מבטאת את כישלון הקו המדיני שלה. נציגי השמאל תקפו, איש איש על־פי תפיסתו האידיאולוגית, את הממשלה על שאינה נוקטת במדיניות עצמאית אלא נכנעת "להתערבות ולחץ מבחוץ של שליטי ואשינגטון" והאשימו את "המעצמות האימפריאליסטיות" באחריות למתיחות במזרח התיכון. הם תקפו את מדיניותה של ארצות־הברית המכוונת להשתלטות ולהקמת בסיסים נגד ברית־המועצות והאשימו את הממשלה שהיגררותה אחר האימפריאליזם הביאה למעשה קיביה.

לעומתם טען נציג חרות שהדרך לשמירת השלום "איננה בשמירה על חוזי שביתת־הנשק". הוא קרא "להפסיק בנסיגות ובתשלום מפרעות בוויתורים ובתחנונים לשלום" שרק מרחיקים אותו והורסים את מעמדה של ישראל והצהיר שרק "בהגיע ישראל לגבולותיה ההיסטוריים והאסטרטגיים" תשיג את השלום. הוא אמר שהערובה לביטחון ישראל היא "רק שלמות המולדת" ו"שחרור חלקיה הכבושים."

נציגי הקואליציה הגנו על מדיניות הממשלה וראו בפעולת קיביה "תאונה". נציגי אגודת ישראל, הציונים הכלליים והפרוגרסיבים הביעו צער על אבדן חיים, אך הדגישו את הנסיבות שהובילו לפעולה. הם טענו ליחס של איפה ואיפה בעולם כלפי דם יהודי וערבי והיה מי שאמר שלא ילקה את עצמו על המעשה אלא על הדם היהודי שנשפך לפני־כן.

שרת ענה למתדיינים ולאחר דבריו הגישו מפ"ם, מק"י וחרות שלוש הצעות החלטה שזו לשונן: הצעת מפ"ם:

(1) הכנסת רואה בהחלטת ראש משקיפי או"ם על הפסקת עבודת תעלת בנות־יעקב, החלטה שרירותית, ללא כל יסוד חוקי או ענייני. הכנסת מוחה נגד התערבות ממשלת ארצות־הברית בזכות הפיתוח של ישראל, תכנונו וביצועו. ישראל מוכנה למשא־ומתן בשאלות המים עם מדינות שכנות בלי מתווכים ואפוטרופסים מבחוץ. מדינת ישראל לא תוותר בשום פנים ואופן על זכותה הריבונית לנצל את מימיה על דעתה היא, בהתאם לצורכי מפעל הפיתוח של הארץ ולטובת תושביה.

(2) הכנסת מטילה על ממשלת ירדן, על הפיקוד הבריטי של הליגיון הערבי ועל החיפוי המדיני מצד ממשלת אנגליה, אחריות חמורה להפרות חוזה שביתת־הנשק על־ידי כוחות מזוינים ירדניים ועל־ידי חדירה טרוריסטית מירדן לישראל.

(3) הכנסת מזהירה את החוגים התוקפניים בארצות השכנות: כל ניסיון של התקפה ייתקל בתגובה מוחצת של ישראל. ההגנה האקטיבית של צה"ל ויישובי הספר תשים לאל את החדירה הטרוריסטית.

(4) הפעולה בקיביה נתנה תואנה ביד אויבי ישראל להשכיח את השרשרת הארוכה של

התגרויות רצחניות ומעשי הדמים שנמשכו שנים, ושבהם נפלו חללים יהודיים למאות בעוד האו״ם מחשה. היא זימנה אפשרות לאויבי ישראל להציג את הנתקפים כתוקפים. היא סייעה בידי האימפריאליסטים להחיש את הפעלת מזימותי[הם] נגד מדינת ישראל. ישראל תתייצב נגד ניצול מאורע קיביה לשם התנכלות מדינית לישראל ולא תניח למבעירי הבערה לרחוץ בניקיון ידיהם מאחריות ולגולל מעל עצמם את האשמה. אולם יחד עם זאת קובעת הכנסת, כי הפעולה בקיביה, לפי אופיה ותוצאותיה, אינה מתיישבת עם היסודות המוסריים והתכליתיים של התגוננותנו הפעילה וההכרחית.

(5) הכנסת קוראת לעמי ערב להפוך את חוזי שביתת־הנשק לחוזים של שלום. משא־ומתן על שלום יצליח אם יהיה חופשי מלחץ והתערבות של גורמים זרים, המעוניינים במתיחות בין עמי המזרח התיכון למען מזימותיהם האימפריאליסטיות.

(6) הכנסת רואה בפרשת ההענקה פגיעה חמורה בפרסטיז׳ה ובריבונות של מדינת ישראל ואינה מאשרת את חליפת המכתבים בין שר החוץ ושגריר ארצות־הברית בדבר המשך ההענקה.

(7) הכנסת מטילה על ממשלת ישראל אחריות כבדה לבידודה ההולך וגובר של מדינת ישראל, להליכת ישראל שולל בדרך ההזדהות המדינית עם הגוש המערבי וחוסר מאמץ לבנות גשר של הבנה עם מחנה עצום של כוחות שלום ושחרור לאומי בעולם כולו.

אי־לזאת דוחה הכנסת את הדין־והחשבון של הממשלה על מדיניות־החוץ.

הצעת מק״י וסיעת השמאל:

(1) הכנסת דוחה את הודעת שר החוץ על מדיניות החוץ של ממשלת ישראל, כמסייעת לשליטי אמריקה ובריטניה להגברת התערבותם והשתלטותם במזרח התיכון בדרך של טיפוח איבה בין יהודים וערבים, הפחת סכסוכי גבולות ושפיכת־דם של יהודים וערבים חפים מפשע, שהחמירו עד למאוד עם מעשי הפשע ביהוד ובקיביה.

(2) הכנסת מגנה את הרצח ההמוני האכזרי בכפר הערבי קיביה, אשר זיעזע את דעת־הקהל בישראל ובעולם, הכתים את שם ישראל בעמים וסייע לאימפריאליסטים האמריקנים והבריטיים להגביר את התערבותם וחדירתם לארצות המזרח התיכון.

(3) הכנסת מחליטה לפעול באורח מיידי למען משא־ומתן לשלום עם ארצות ערב, ללא הצגת תנאים מוקדמים וללא מתווכים, לטובת עצמאות העמים והשלום במזרח התיכון. הכנסת מחליטה על ביטול הממשל הצבאי וכל שאר גילויי הדיכוי לגבי האוכלוסיה הערבית, וכן על הפסקת שיתוף־הפעולה עם המתווכים האימפריאליסטים ועם ועדת הפיוס האמריקנית – כצעדים הכרחיים לקראת שלום בין ישראל וארצות ערב.

(4) הכנסת מחליטה לפעול באורח מיידי למען משא־ומתן ישיר בין ישראל לבין הארצות השכנות בעניין מקורות המים, לשם מניעת התערבותם והשתלטותם של גורמים אימפריאליסטיים.

(5) הכנסת מגנה את ההיגררות הבלתי־מסויגת של משלחת ישראל בארגון האומות־המאוחדות אחרי שליטי ארצות־הברית, הפועלים למען הגברת המתיחות הבינלאומית ושיעבוד העמים, מחבלים במערכה למען השלום בקוריאה, מקימים את הוורמאכט הנאצי ומסכנים את שלום העולם כולו.

הצעת חרות:

(1) אחרי שהכנסת שמעה את הודעת שר החוץ ומאחר שבינתיים הממשלה התפטרה מעצמה – דוחה הכנסת את הודעת שר החוץ.

(2) על הממשלה לחדש מיד את העבודה בערוץ הירדן, שהופסקה ללא צורך תחת לחץ זר.

(3) לאור גילויי־לבו העוינים לישראל של גנרל בניקה בעיתונות הדנית, הפוסלים אותו כמשקיף נויטראלי – מטילה הכנסת על הממשלה להכריז על גנרל בניקה כעל "פרסונא נון גראטא" ולדרוש את פיטוריו המיידיים.

הכנסת דחתה את שלוש ההצעות וקיבלה את הצעת מפא"י שזו לשונה:

הכנסת מקבלת לתשומת־לבה את הודעת שר־החוץ בסקירתו המדינית, שבה ניתנה הערכה להחלטת מועצת־הביטחון והובהרה עמדת הממשלה בעניין מפעל הפיתוח בערוץ הירדן.

דברי הכנסת, מושב שלישי של הכנסת השנייה, כרך XV, עמ' 268–323.

551

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X213 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/3 נוסח נכנס:

New York, 1 December 1953

Talk Gideon [Rafael], self with UK Crosthwaite on Canal, covered familiar ground and elicited from him only: (1) UK has told Syria gently that their consent cannot be condition for work. (2) Resol[ution] likely be vague but probably in his view w[ou]ld cause more satisfaction Israel than Syria. (3) Idea including neg[otiation]s on dividing D[emilitarized] Z[one] is now dropped. (4) Other hand they determined leave final authority to Ben[nike] and ask parties comply his request while at same time asking him to renew his consideration of subject.

We strongly stressed necessity give Ben[nike] specific lead in favor removing obstacles not just leave him with arbitrary power. At present our chief danger is blank cheque to Ben[nike] which he incompetent or unwilling cash. We must press strongly for indication both in resol[ution] and speeches that his task is to overcome obstacles to work not subordinate work to obstacles.

In discussion he said not difficult overcome land and water obstacles but asked how to dispose of mil[itary] advantage without humiliating Ben[nike]. We replied include in resol[ution] call to parties to respect demil[itarized] character zone and keep their troops out.

I added surprise Eden's speech in Commons.[1] He has not seen this but said UK w[ou]ld press Jordan attend.

Eban

551

1. אבן מתייחס לדברי אידן בדיון בבית־הנבחרים הבריטי ב־30 בנובמבר. חברי פרלמנט מן האופוזיציה שאלו מה עושה הממשלה כדי להפגיש את נציגי ישראל וירדן ולקדם את השלום בין שתי המדינות. אידן השיב כי עדיף להמתין זמן־מה עד שיירגעו הרוחות שנסערו בעקבות תקרית קיביה וניתן יהיה להפגיש את הצדדים.

552

ש. אלישיב אל משרד החוץ
Sh. Eliashiv to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 12
נוסח נכנס: 130.09/2325/6

מוסקבה, 1 בדצמבר 1953

השיחה עם מולוטוב הייתה קצרה. הוא הסביר פנים ובתשובה להבעת סיפוקנו על חידוש היחסים הדגיש שגם הם מרוצים ושאנו קיבלנו על עצמנו התחייבות מסוימת והם מקווים שנקיימה. עניתי שההתחייבות אינה חדשה, שכבר אמרנו להם ונהגנו לפיה. הוא חזר ואמר שמקווה שנתנהג לפי ההידברות בינינו. אמרתי בסוף שאחרי הגשת ההאמנה[1] אבקשהו שיחה בעניינים מעשיים.

אלישיב

553

הערת־עורך
Editorial Note

חתימת הסכם מפקדים מקומיים
1 בדצמבר 1953

ב־1 בדצמבר 1953 בישיבה רגילה של ועדת שביתת־הנשק ישראל – ירדן נחתם נוסח מתוקן של הסכם המפקדים המקומיים מ־8 ביוני 1953 (ראה מס' 256 והשווה לנוסח מ־1 בדצמבר בתיק 130.02/2448/2).

554

ו. איתן אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ
W. Eytan to Israel Missions Abroad

מברק מוצפן
נוסח יוצא: 130.09/2377/1

ירושלים, 2 בדצמבר 1953

ללונדון, פאריס, שטוקהולם, קופנהאגן, אתונה, העתק לניו יורק. אנו נכנסים לשלב סופי של המערכה על מי הירדן. עשו נא כל המאמצים בממשלה ובעיתונות על יסוד

552
1. ראה מס' 579.

החומר שבידכם. לא נסתפק בהחלטה המחזירה העניין לבניקה ומשאירה בידו ההחלטה הסופית. אנו דורשים החלטה שתתיר לנו במפורש המשכת העבודה בשני סייגים בלבד, דהיינו: אי פגיעה בזכויות היחידים והבטחת זכויות המים לשביעת רצונו של או"ם. לסורים אין locus standi בדבר, היות וש"נ [והסכם שביתת־הנשק] אינו מעניק להם כל זכויות שהן, והירדן בין כה וכה זורם כולו בשטח ישראלי ואינו נוגע בסוריה בשום נקודה. אם לא נקבל החלטה מספקת ניכנס בעל־כורחנו למשבר רציני עם מועביט [מועצת־הביטחון] כי המים הם ציפור נשמתנו ואין זה עניין בו יכולים אנו לעשות ויתורים.

איתן

555

י. צור אל ו. איתן
J. Tsur to W. Eytan

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2345/2

פאריס, 2 בדצמבר 1953

כמוס

להלן תמצית דברי קווארוני (Quaroni) שגריר איטליה, שחזר זה עתה מרומא, על יחסי ארצו לישראל:

(א) איטליה אינה מנסה לפייס הערבים על חשבוננו ומדיניותה במזרח בהבדל למשטר המעצמות, מכוונת לבלי הוסיף שמן למדורה.

(ב) אפשר לשפר היחסים על־ידי קשרים מסחריים שממשלתו מחשיבה אותם מאוד בייחוד עכשיו.

(ג) דרך שנייה היא חיזוק הקשרים בין "המיעוטים שלנו" האיטלקים והיהודים בארצות־הברית והשפעתנו על דעת־הקהל האמריקנית.

(ד) בעיית ירושלים עומדת למכשול על דרך השיפור והוא סבור כי עלינו להיכנס בשיחות עם הכנסייה. כמה מנכבדי היהודים באיטליה יוכלו לסייע לנו בזה.

צור

556

מ. שרת אל ש. אלישיב (מוסקבה)
M. Sharett to Sh. Eliashiv (Moscow)

מברק מוצפן 21
נוסח יוצא: 130.09/2325/5

ירושלים, 3 בדצמבר 1953

כל ברכותי.[1] אגב הסברתי תהליך בניין הארץ, מיזוג גלויות והנחלת הלשון, שאל אברמוב[2] האם האנגלית אינה מפריעה. עניתי בשלילה ואמרתי, לנו הכרחי קשר תרבותי עם העולם והאנגלית שפה עולמית ושפת רוב העם היהודי שאנו בקשר אתו. הוספתי כי הלשונות המהלכות בישראל משקפות מוצא העולים, קשר עם גלויות, אפשרויות נסיעה ולימוד, תנועת תיירות וכו'. היה זמן ששפתו האירופית העיקרית של היישוב הייתה רוסית. ראיתי כי פומין תפס היטב ההשתמעות אך משקפי אברמוב הגנו עליו. הוספתי שהתעניינתי מאוד לראות בנוסח נאומו[3] הבעת רצון לפתח קשרי תרבות. אברמוב אמר רצונם למשל להוציא בולטין ברוסית על הישגי משק ותרבות, אמרתי בהדדיות, שאל התוציאו במוסקבה בעברית, אמרתי עוד נדון בזה, העיקר הדדיות בעצם ההוצאה ובתפוצה. הברק הערותיך.

שרת

557

ג. רפאל אל מ. שרת
G. Rafael to M. Sharett

מברק מוצפן 222
נוסח נכנס: 130.09/2331/3

ניו יורק, 3 בדצמבר 1953

התקיימה אתמול התייעצות משותפת על המצב המדיני כולל סעיף 12.[1] אבן יבריק סיכום כולל.

להלן ההצעות לגבי הוועידה:

556

1. נראה שהכוונה למס' 552.
2. הציר הסובייטי החדש בישראל. הציר נפגש עם שרת ב־2 בדצמבר לשיחת היכרות לפני מסירת כתב האמנה לנשיא.
3. הנאום שעמד לשאת בטקס מסירת כתב האמנה לנשיא המדינה ב־4 בדצמבר בירושלים.

557

1. על היוזמה לכינוס ועידה ישראלית–ירדנית על־פי סעיף 12 ראה מס' 531; על ההתייעצות ראה דו"ח מישיבה של משלחת ישראל באו"ם, 2.12.1953, 130.02/2948/5.

נציג ישראל יפתח הוועידה בסקירה על התפתחות משטר שביתת־הנשק במשך חמש שנות קיומו, יציין שינוי המציאות מאז חתימת החוזה (ביצור המדינה והשתלבותה במשפחת העמים, סיפוח פלשתין על־ידי ירדן, השינויים הבינלאומיים שחלו באזור מארבעים ושמונה), יביע צער על החמרת המצב ואבידות בנפש לשני הצדדים, כתוצאה מכך: הסכנות לעתיד מהמשך המצב, יציין כי מגמת ישראל שלום ושיתוף עם שכנותיה וכדי להגיע לכך יש צורך דחוף בתיקון המצב המעורער במסגרת שביתת־הנשק. מציע לכן כצעד ראשון סדר־היום כדלקמן:

(א) אמצעים יעילים למניעת הפרת גבול, תקריות גבול וחיזוק הביטחון באזור הגבול. סעיפי משנה:

(1) סימון גבול.

(2) חיסול שטחי הפקר.

(3) שיתוף־פעולה בחקירת תקריות גבול.

(4) תיקונים הדדיים של קו שביתת־הנשק בהתחשב עם המגמה לאחד כפרים עם אדמותיהם.

(5) הסדרים למעבר גבול חוקי.

(ב) ביצוע סעיף שמונה.

(1) הפעלת המוסדות בהר הצופים.

(2) גישה חפשית למקומות קדושים.

אם יש סימנים להתקדמות בנושאים אלה אפשר בשלב מאוחר יותר להציע לדון בהפסקת תעמולת האיבה, שיתוף־פעולה אזורי בענייני מים וכוח, אולם רצוי לרשום נושאים אלה מלכתחילה.

נוהלים:

(1) כדי לשבור הקרח מוטב שהדיונים יתנהלו בצורה בלתי רשמית, ככל האפשר לפי שיטת רודוס, ורק אם יגיעו בנקודה מסוימת להסכם או לקיפאון יקיימו ישיבה רשמית עם פרטיכל וכו'.

(2) ייצוג אזרחי ברמת שגרירים בסיפוח יועצים צבאיים.

(3) מקום: מרכז או"ם או אירופה.

כדי להבטיח ענייננו יש צורך שנציגינו יהיו מצוידים מראש בהצעות מפורטות לכל הסעיפים בסדר־היום לכל שלבי המשא־ומתן. לכן הכרחי לגשת מיד להכנת מחקרים וסיכומים והצעות לסעיפים א ו־ב על סעיפי המשנה שלהם.[2]

רפאל

2. ראה תשובת משרד החוץ במס' 563, הערה 1.

558

י. צור אל מחלקת מערב אירופה
J. Tsur to the Western Europe Division

העתק: 93.02/164/2

פאריס, כ"ו בכסלו תשי"ד
3 בדצמבר 1953

כמוס

הנידון: בעיות הרכש בצרפת
מכתבכם ח/287 מ־20.11.53[1]

כשמגיעה אלי בקשה ללחץ בעניין הנשק מפי "הגבורה" – מהמנהל הכללי של משרד הביטחון עצמו – אינני שואל שאלות ואינני מערער, שכן ברי לי כי צורכי הביטחון של המדינה תובעים זאת, ושיקולי טאקטיקה דיפלומטית אין בהם כדי להכריע לעומת צרכים אלה.

אם דעתכם שונה מזו – אנא הודיעוני.

אם יורשה לי להעיר, אין אני סבור כי דווקא בצרפת עלינו לרכז לחץ רשמי למניעת האספקה הצבאית לארצות ערב. גישה זו נכונה לגבי מדינות, אשר בהן בין כה וכה אין הרכש שלנו ניתן לביצוע. ואילו כאן, כל עוד קיימת תקווה שיורשה לנו לקנות נשק, אין אנו יכולים כמדומני לטעון למכירה זו ובו בזמן למחות נגד מכירות למדינות ערב. בוודאי שמצווים אנו לדעת על הנשק הנמכר לערבים ולהשתמש בנימוק זה כדי להחיש את רכישותינו אנו. אך עמדה זו שאתם מציעים יש בה מעין סתירה שקשה ליישבה.

אם יתקיים דיון בשאלה זו בקשר לצרפת במיוחד, הואילו להודיעני את מסקנותיו.

בברכה,

יעקב צור
שגריר ישראל

558

1. הכוונה למכתב של משה אראל שבו הביע תמיהה על שאנשי משרד הביטחון ביקשו מצור להעלות עוד בשיחתו הראשונה עם פארודי את בעיית הרכש של טנקים מצרפת. אראל העיר שבקשתם הנמרצת של אנשי משרד הביטחון "הולמת בהחלט את המסורת שלהם כפי שאנו מכירים אותה מנסיוננו היומיומי." (93.02/164/2). על שיחת צור עם פארודי ראה מכתבו אל מחלקת מערב אירופה, 6.11.1953, שם.)

559

ג. אבנר אל ו. איתן
G. Avner to W. Eytan

מברק מוצפן ל178
נוסח נכנס: 130.09/2319/5

לונדון, 4 בדצמבר 1953

הייתי הבוקר אצל מנהל מחלקת הלבנט כדי לדבר על התעלה. לפני שיכולתי לפתוח דבר הוא ביזמתו פתח על ירדן ואמר:

(א) הם עובדים חזק בעמאן כדי להשפיע על ירדן להשתתף בוועידה.[1]

(ב) יש קשיים בנידון כי הליגה משפיעה על ירדן שלא להשתתף וההחלטה בעמאן טרם נפלה. הטענה הערבית שיש כאן ניסיון למשכם לשיחות שלום ולכך לא מוכנים כעת להסכים.

(ג) ביקש שבנאומים והצהרות מצדנו לפני הוועידה בימים אלה, לא יוכרז על כוונתנו להפוך הוועידה לנקודת מפנה לקראת שלום או לוועידת שלום כי זה יקשה על האנגלים להשפיע. מבקשים במקרה של הצהרות הכרחיות שייאמר שכוונתנו לדון על שיפור המצב בגבולות ועניני שביתת־הנשק.

(ד) מקווים שאם תהיה ועידה נגביל מטרתנו בה כנאמר לעיל, אחרת אין סיכוי של הצלחה.

(ה) חזר והבטיח שהם פועלים בעמאן לטובת הוועידה.

בהיותי במשרד החוץ נתקבל מברק השר IL177[2], והשגריר מבקר אחרי־הצהריים סגן תת־השר[3] בידיעת הדברים שנאמרו לי הבוקר בנידון זה. הגשתי תעצומותינו בעניין התעלה לפי נאומי אבן[4] ומברק השר ד.265.[5] ענה שעמדתם קרובה מאוד לעמדתנו וגורסים שהמפעל הזה וכל מפעל דומה במפורז יכול להתבצע בתנאי שנספק נציג או"ם בנוגע לפרטים שהם במקרה זה היעדר יצירת יתרון צבאי או שימוש באדמות ערביות [ו]אי־שלילת מים מאנשי הכפרים יותר בדרום. קובלנתם שלא הצלחנו לספק בניקה, ולכן הגיע העניין למועביט [מועצת־הביטחון]. אולם דעתם החלטית שלספק פירושו לספק האו"ם ולא סוריה אלא שאו"ם זה למעשה בניקה.

559

1. ראה מס' 531.
2. מברק שבו הורה שרת לאילת לסור מיד אל משרד החוץ הבריטי ולמחות על דברי אידן בפרלמנט (ראה מס' 551, הערה 1) הבאים להצדיק מראש סירוב ירדני להשתתף בוועידה שהציעה ישראל לפי סעיף 12 בהסכם שביתת־הנשק (4.12.1953, 93.04/41/13).
3. ראה מס' 560.
4. ראה מס' 482 (הערת־עורך) ומס' 520, הערה 1.
5. באותו מברק שב שרת ומסר לנציגי ישראל בכמה מן הארצות החברות במועצת־הביטחון, ובהם השגריר בלונדון, את עיקרי העמדה הישראלית המופיעה במס' 554. בעקבות אי הבנה של הנחיות איתן (ראה מברק אבן אל איתן, 217, 2.12.1953, 130.09/2331/3) הבהיר שרת שישראל תובעת שמועצת־הביטחון תאפשר את חידוש העבודה באזור המפורז לאחר שישראל תצליח לשכנע את נציג האו"ם, ולא את סוריה, שתישמרנה זכויות הפרט באזור. (3.12.1953, 130.09/2319/4).

מסכימים שעל בניקה לעזור לסלק מעצורים אך סבורים שעלינו להציע לו הצעות והוכחות ניצחות ששלושת העניינים הנזכרים לעיל בסדר.

תבעתי שההחלטה תבהיר כוונה זו של סילוק מעצורים והוא ענה שמאמין שיצא ממנה באופן ברור שהכוונה המשך העבודה אם רק ישראל תספק בניקה ולא סוריה בנקודות הללו.

אבנר

560

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן 179ל
נוסח נכנס: 130.09/2319/5

לונדון, 4 בדצמבר 1953

שלך IL177.[1] ביקרתי היום אצל רוג'ר אלן. בתשובה לדבריי אמר שאידן לא התכוון לסעיף 12 אלא להסדר שלום כללי.[2] הוסיף שלאחר שהפעלנו את הסעיף הזה, על הירדנים לקיים את חובתם לפי הסכם שביתת־הנשק. זאת היא דעת השר ומשרד החוץ. עניתי שאמנם עמדת המשרד בשאלה זו כבר נמסרה לאבנר בשיחתו עם פללה[3] שקדמה לשיחתי ומה ששמעתי בנידון זה גם ממנו יתקבל באהדה על־ידי ממשלתי. אין בכל זאת בתשובתם פתרון לטענה העיקרית שלנו כי דברי אידן כפי שנאמרו משאירים מקום לפירוש שהתכוון בדבריו השליליים לא רק להסדר כללי אלא גם לסעיף 12. אמרתי שכל עוד ולא יתוקן הדבר נשארת הבעיה עומדת עם כל הסכנות הכרוכות בה מבחינת הפירוש שיינתן בירדן ובישראל כאחד, שאין ממשלת הוד מלכותה רוצה בשיפור המצב בגבולות וחיזוק הסכם שביתת־הנשק. סיימתי את דבריי בהצעה שמשרד החוץ ימצא דרך לפרסם את הפירוש הנכון לדברי אידן, כי רק מעשה כזה יוכל למנוע את התוצאות המזיקות. לאחר ויכוח ממושך הסכים אלן לדאוג לכך ודובר מחלקת העיתונות של משרד החוץ ימצא דרך לפרסם שאידן בדבריו התכוון להסדר כללי בין ישראל וירדן אולם לא הסכים שבהמשך דבריו יציין הדובר גם את העובדה שהשר לא התכוון להצעתנו בעניין סעיף 12. העיר שדבר זה עלול להתפרש שממשלת ירדן הוכרחה לקבל את הצעתנו תחת לחץ בריטניה. דבר כזה לדברי אלן עלול במצב הרוחות השורר בירדן להביא לתקלות שלא תהיינה לתועלת בריטניה ולא של ישראל.[4]

אילת

560

1. ראה מס' 559, הערה 2.
2. השווה מס' 551, הערה 1.
3. ראה מס' 559.
4. השווה דיווח של אלן על השיחה, 4 בדצמבר 1953, PRO, FO/371/104763.

561

י. צור אל ו. איתן
J. Tsur to W. Eytan

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2345/2

פאריס, 4 בדצמבר 1953

להלן תמצית שיחה יסודית במשרד החוץ:

(א) לעניין התעלה במועביט [במועצת־הביטחון]. מקבלים בדרך כלל את השקפתנו ורואים במכתב פארודי[1] אישור לעמדה זו. רוחשים אמון לבניקה ומאמינים יותר מאתנו ביושרו ובכשרונו לטפל בבעיה, אך מסכימים שמוטב לתת לו הוראות ברורות.

(ב) לעניין [ה]פגישה בברמודה.[2] סדר־היום לא היה ברור אך בידו שיער שבעיית המזרח התיכון תעלה לדיון בפגישה זו ולכן הוכן חומר רב על־ידי עוזריו. אינם בטוחים באיזו מידה יישאר זמן לדיון יסודי אך סבורים כי השאלה תעלה על הפרק. עמדתם בשאלות העיקריות:

(1) הבריטים הבטיחו להם כי במקרה שיגיעו לידי הסכם בעניין סואץ תובטח בפירוש בהקדמה שמירה קפדנית על חוזה 1898 הכולל הוראה מפורשת על חופש המעבר בתעלה. הם בעצמם מעוניינים בשמירת האינטרסים המדיניים והאזרחיים הכוללים ממילא גם דרישתנו למעבר חופשי. עמדתם המוצהרת היא, כי יש להבטיח את חופש המעבר בכל מחיר.

(2) בעניין הזיון הערבי גם הם מודאגים מתכנית אמריקנית הקיימת כפי הנראה לכרות חוזים דו־צדדיים עם כמה ממדינות המזרח התיכון כגון פאקיסטן, סוריה ואולי מצרים לאחר ההסכם עם בריטניה (אינם יודעים דבר על תכנית כזו בנוגע ללבנון). בידו הביע דאגתו זו בגלוי בביקורו בטורקיה וטען, כי כל נשק הניתן לערבים עלול לשמש לא להתגוננות נגד רוסיה אלא למלחמה בין מדינות ערב לבין עצמן וביניהן לישראל. בידו יציג בברמודה שאלה גלויה בעניין זה לאמריקנים שכן כל התכניות הללו מתבצעות בלעדיהם.

(3) מתנגדים כמונו לתכנית המים אם גם מסיבות אחרות. סבורים כי תכנית כוללת אינה בת־ביצוע כל זמן ששוררת מתיחות בין המדינות השכנות במזרח התיכון וכי לפי שעה יש להסתפק בתכניות בודדות שתשתלבנה אולי ברבות הימים ובבוא השלום ברשת כוללת. גם שאלה זו תידון כנראה בברמודה.

צור

561

1. המדובר בתשובה של פארודי על תזכיר שהגיש לו צור ב־10 בנובמבר, לאחר שיחתם ביום הקודם (ראה מס' 499). בתשובה, שעסקה בעניין תעלת הירדן, נאמר: "הנחותיכם יוקחו בחשבון בבחינה בלתי משוחדת של הבעיה שממשלת צרפת עוסקת בה כעת. תוך חיפוש פתרון צודק ושמירה על כבוד הסמכות הבינלאומית יש בדעתה של ממשלת צרפת לבלי הקריב דבר מהאינטרסים הצודקים של ישראל ולשמור על הידידות הקושרת את שתי המדינות". (ראה מברק צור למנהל מאו"ם, 29.11.1953, 130.09/2345/2.)

2. ב־3 בדצמבר התכנסו בברמודה ראשי שלוש מעצמות המערב כדי לדון ביחסי שלוש המעצמות עם ברית־המועצות, בבעיית גרמניה ואוסטריה ובהגנת העולם החופשי.

562

ד. שאלתיאל אל י. הרצוג
D. Shaltiel to J. Herzog

מקור: 130.02/2443/10

ריו דה ז'נירו, 4 בדצמבר 1953

כמוס

יעקב היקר,

קיבלתי את מכתבך מס. 57/53 מיום 17 בנובמבר.[1] קראתיו בעיון רב ושקלתי כל שורה שבו טרם ביקשתי פגישה עם השגריר דה־קוניה. אם כי המשימה שהוטלה עלי הייתה ברורה דהיינו, משיכת העניין והעסקת מוחו של דה־קוניה בהצעות ורעיונות חדשים, לא ניתן לי מרחב גדול לתמרון.

בתחילת השבוע נועדתי עם הנזכר לעיל לשיחה כדי למסור לו על תגובת ממשלת ישראל להצעתו בדבר פירוז אזור ירושלים. נלווה אלי מר שניאורסון שהשתתף בשיחה. להלן סיכום הדברים שאמרתי ותשובותיו של השגריר דה־קוניה:

פתחתי באמרי כי משרד החוץ שלנו קיבל בסיפוק רב את התעניינותה של ברזיל בבעיית ירושלים ואת נכונותה לעזור לפתרונה. ההצעה שהושמעה באוזני בפגישה הקודמת נידונה עתה בכל הרצינות על־ידי ממשלתנו, על כל פרטיה ומסקנותיה. תוך כדי דיון עלו מספר שאלות קשות ומסובכות הנובעות מעצם הרעיון כגון: עמדת הירדן להצעה, שאלת הביטחון באזור, בעיית הסכמי שביתת־הנשק שאושרו על־ידי מועצת־הביטחון וכו'. בטרם תיבדקנה ותיבחנה תוצאותיה המעשיות האפשריות של ההצעה חשוב היה אילו ניתן לברר כמה נקודות מוקדמות, וכאן הצגתי את השאלות שנוסחו במברקו של המנהל הכללי מיום 26 באוקטובר.[2] מכל מקום אין ישראל יכולה לקבל את הצעת פברינו אך יחד עם זאת אין היא שוללת אותה מראש בצורה החלטית ואיננה משיבה ב־fin de non recevoir. הוספתי שדיון בכל הצעה סופית לפתרון בעיית ירושלים יגזול זמן רב. אין זה משא־ומתן שאפשר לסיימו במהירות, אפילו יסכימו לרעיון כל הגורמים המעוניינים בבעיה במישרין, ועל־כן נראה לי שכדאי יהיה אולי לחשוב בכיוון שונה כדי להפיג את חששותיהם של הוואתיקן וכל הארצות הקתוליות לביטחון המקומות הקדושים בירושלים. הערתי כי ככל שהדבר נוגע למקומות המקודשים לעולם הנוצרי הנמצאים בשטח ישראל אין אנו שותפים לחשש הנזכר לעיל אולם יכולים אנו להבין כי מדינות קתוליות עלולות לחשוב אחרת. כאן העליתי כהצעה אישית ובלתי מחייבת אפשרות של דיון על אמנה שתבטיח חסינותם (inviolabilité) של המקומות המקודשים באזור ירושלים במקרה של מהומות או מלחמה, ואשר תיחתם על־ידי ישראל וירדן ואולי אף על־ידי ארצות אחרות. אמנה

562
1. ראה מס' 466, הערה 3.
2. בתיק 130.09/2360/1.

שכזו עלולה להפיג את הדאגה של האומות הנוצריות ולאפשר דיון בעצם הבעיה באווירה שקטה ונטולת עצבנות.

דה־קוניה השיב כי הוא מבין שאין ישראל מקבלת את ההצעה אך גם אינה דוחה אותה עקרונית – fin de non recevoir. לדעתו זהו צעד קדימה הנותן לו עידוד להמשיך בגישושיו. ברור לו כי השלב הבא צריך להיות בדיקת יחסה של ירדן לרעיון הפירוז המוגבל ובינאום העיר העתיקה, שכן אם הירדנים יפסלו את ההצעה מעיקרה לא כדאי למשרד החוץ הישראלי לאבד מזמנו בדיונים וחקירות מסובכים ולשנות במשהו את עמדתו הברורה והמוכרזת, שכן במקרה זה ברי כי ההצעה נידונה לכישלון חרוץ. דה־קוניה חושב להורות את שגריר ברזיל במצרים, מר גרסה אראניה, אשר נתמנה כשגריר בהולנד, שיקח חופשה קצרה לפני עזבו את קהיר, לשם טיול כביכול, יסור לעמאן ויעמוד שם על תגובתם של שליטי ירדן. לא ייאמר דבר לירדנים על שיחות שהתנהלו עמנו וההצעה תוגש להם באותה רוח שהוגשה לנו, ללא התחייבות כלשהי ומבלי להיכנס לפרטים. כל כוונתה לשמוע מפיהם מה דעתם ועמדתם בנידון. דה־קוניה חזר והדגיש כי לא יגלה לירדנים אף שמץ מן הדברים ששמע מפינו. להלן הגדיר בקווים כלליים את תוכן ההצעה שתוגש לירדנים: –

(1) אזור ירושלים, העתיקה והחדשה, יוכרז כאזור מפורז וכוחותיהם הצבאיים של ישראל וירדן יוצאו ממנו. לא ידובר על שטחו של האזור המפורז אולם ברור כי הוא יצומצם לעיר עצמה ואולי לרצועה קטנה מסביבה.

(2) בעיר העתיקה intra muros יונהג משטר בינאום בהתאם להחלטת האומות־המאוחדות. כן יחול משטר זה על המקומות המקודשים לנצרות הנמצאים מחוץ לחומות העיר העתיקה.

(3) יוסבר לירדנים כי הצעה שכזו יש בה ויתור ניכר מצד ישראל: ראשית, בעצם קבלת רעיון הפירוז המוגבל שהוא לטובת שני הצדדים גם יחד; שנית, בינאומה של העיר העתיקה יביא בהכרח לביטול תביעת היהודים על שלטון בעיר העתיקה שהיא בעצם בירתם ההיסטורית וערש דתם ותרבותם הלאומית.

אם ירדן תדחה את ההצעה בלאו מוחלט, הרי אין טעם להוסיף ולדון בבעיה. אך אם תשיב תשובה שאינה שלילית בכל מאה האחוזים, ייפתח הפתח למשא־ומתן נוסף וכשלב ביניים תציע ברזיל לוואתיקן, לנו ולירדנים לחתום על אותה אמנה אשר הזכרתי אנוכי.

אשר לוואתיקן, רוצה דה־קוניה לשכנע את מזכירות המדינה לתפיסה אחרת של המושג "עיר ירושלים" אשר רק חלקה העתיק שבין החומות צריך בעצם לעניין את הוואתיקן.

הבעיה אינה שונה בעיקרה מבעיית מובלעת הוואתיקן ברומא שמצאה את פתרונה בהסכמי לטראן. אין היגיון ואין הצדקה מוסרית או היסטורית לתבוע בינאום של אותו חלק העיר אשר אין בו בעצם מקומות מקודשים לנצרות. הוואתיקן כידוע נוקט במדיניות ריאליסטית ועל־כן מניח דה־קוניה שברומא יבינו כי אין סיכויים לביצוע החלטת הבינאום משנת 1947, ויסכים להגבילו לעיר העתיקה בלבד ולאותם מקומות מקודשים מעטים הנמצאים באזור הישראלי של ירושלים. אף לוואתיקן יוסבר כי בהצעה הנזכרת לעיל כרוך ויתור גדול מצד ישראל (ראה סעיף 3 דלעיל) ותמורת ויתור זה תוכר ירושלים החדשה כבירת המדינה. כמובן שאם יגיעו בסופו של דבר להסכם בין כל הצדדים אין לדבר על ואתיקניזציה של העיר העתיקה אלא הכוונה היא

לבינאום בפיקוח האומות־המאוחדות אשר תדאגנה לשמירת המקומות הקדושים לכל שלוש הדתות.

ייתכן שהוואתיקן לא יקבל את ההנמקה הנזכרת לעיל ויעמוד בעקשנות על ביצוע החלטת הבינאום משנת 1947. במקרה זה אין טעם להמשיך בשיחות. כאמור ישוחחו הברזילאים עם הוואתיקן על הצעת האמנה לחסינות המקומות הקדושים רק לאחר שידעו על עמדתה של ירדן.

בסוף הודיע לנו דה־קוניה כי עקרונות ההצעה הברזילאית נמסרו לידיעת ואשינגטון ולונדון ושתי הממשלות הנזכרות לעיל הביעו סקפטיות רבה בנוגע לאפשרות ביצועה. אף־על־פי־כן קידמו בברכה את יוזמתה של ברזיל להמשיך בגישושיה. ברור היה להם כי תכנית הפירוז ברדיוס של 50 ק"מ איננה באה בחשבון.

כתוצאה משיחה אחרונה זו ברור לו לדה־קוניה כי תכניתו המקורית של פברינו הורדה מן הפרק. רעיון הפירוז נצטמצם ונצטמק והדגש הוא עתה על אפשרות בינאום העיר העתיקה. נתגלה לנו, אגב, כי השגריר אינו בקיא במידה מספקת בבעיה ואינו יודע ידיעה ברורה על עמדתה של ירדן בעניין הבינאום.

יצאנו מדה־קוניה ברושם שהשגנו את מבוקשנו. לא דחינו את הברזילאים דחייה סופית ומוחלטת ונתנו להם אפשרות להמשיך בגישושים וחיפושים שירוויחו לנו זמן, אם כי אין להם סיכוי כלשהו להצלחה מעשית. מכל מקום, הוסיף דה־קוניה, תהיינה אשר תהיינה התוצאות הסופיות של השיחות, מעמדה של ישראל בברזיל ודאי יתחזק "שכן הוכחתם את רצונכם הטוב ונכונותכם לסייע למציאת פתרון!"

בברכה,

אלוף דוד שאלתיאל
ציר ישראל

563

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

Coded Tel. X229 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/3 נוסח נכנס:

New York, 4 December 1953

Your 703.[1] How can decision by Gov[ernmen]t at highest level[2] be "objected to" by subordinate branch of same Gov[ernmen]t. Surely Gov[ernmen]t not army is responsible for country's security. Cables such as 703 have depressing moral effects on all who see them raising doubts where Israel sovereignty lies. Strongly suggest that you refuse any discussion with army on whether step wise or not which not their business and discuss only how to proceed to implement step where wisdom must be accepted since unlike Kibya this was conscious gov[ernmen]t policy decision.

Basic question is whether we want border stability plus tolerable international position or border instability plus international collapse. Must say I interpreted go ahead on Art. 12 as acceptance former, rejection latter. Will write further on 703 which gravest cable ever issued from F[oreign] O[ffice].[3]

Eban

563

1. בתגובה על מברקי אבן ורפאל בעניין תכנון הוועידה עם הירדנים (ראה מס' 557) ומברק אבן אל איתן (218, 2.12.1953, 130.09/2331/3) הודיע איתן שלא ניתן לקדם את תכנית הוועידה עד שתושג הסכמה עם אנשי הצבא שהביעו התנגדות נחרצת ליזמתו של אבן. (ראה מס' 541.) ראשי צה"ל סברו שהתכנית מסוכנת, לא נבונה ונידונה לכישלון. איתן הוסיף כי הוחלט לדחות את ההתייעצות עם אנשי הצבא עד לאחר שובו של רפאל. הוא הבהיר כי בין כך ובין כך יש להמתין לתשובת ירדן ועדיף לא לגלות עכשיו סימנים של חוסר סבלנות. (4.12.1953, 130.09/2330/21; ראה גם מזכר של שרת שצורף למברק הנזכר של אבן.)
2. ראה מס' 523 והערה 4 שם.
3. ראה תשובת שרת במס' 568.

564

א. אבן אל ה.ק. לודג' (ניו יורק)

A. Eban to H.C. Lodge (New York)

Copy: 93.03/3009/1 :העתק

[New York], 4 December 1953

Personal

Dear Ambassador Lodge,

I understand that I may not have the opportunity to talk to you until tomorrow or Monday[1] about the Security Council's discussion on Israel's hydro-electric project. I gather that negotiations on a draft resolution are proceeding with other governments. It is, however, generally accepted that for no country does this case involve such serious political and international issues as for mine.

After a conversation which I had with the Secretary of State on 23 November[2] I suggested to him in a personal letter that the Council's resolution should have three attributes:

(a) It should offer a clear prospect of resuming the work as soon as satisfactory undertakings have been given concerning private rights liable to be affected by it.

(b) It should reaffirm the authority of the United Nations Chief of Staff to make arrangements and decisions necessary to this end, in fulfilment of his functions under Article V of the Armistice Agreement.

(c) It should state that development projects carried out in the Demilitarized Zone should be undertaken in such manner that legitimate private rights be not prejudiced.

I was encouraged to formulate my view in that way because the Secretary had told me of his disposition to regard the objections raised against the hydro-electric project as "not very serious" and as capable of being swiftly surmounted in talks between General Bennike and the Israel Government. I was later informed that the United States does not accept the view that the continuation of the hydro-electric project can be subjected to Syrian veto or agreement.

In these circumstances, I feel that there is a community of policy between the American and Israel Governments, and that we may hope to reach agreement on a Resolution in the spirit of our traditional cooperation.

In recent days I have given much consideration to the question of how General Bennike may interpret any Resolution which the Security Council may adopt. It is clear to me from conversations with the General's leading associates that if the Security Council wishes him to negotiate with a view to

564

1. אבן נפגש עם לודג' ב־5 בדצמבר. ראה מס' 565.
2. ראה מס' 536 ו־549.

the resumption of the project, it should spell out that intention with clarity. Otherwise it is to be feared that the General may be reluctant to assume a responsibility which the Security Council and the Western Powers do not clearly define. In 1951 the American Representative, in supporting a resolution in a similar case relating to the drainage of the Huleh marshes, stated clearly that the United States favoured the completion of that constructive development project and would, on general grounds, like to see it resumed provided only that other affected interests were respected. These rights were private rights of Arab landowners and not any veto right to an Arab Government. I enclose a copy of what Ambassador Gross said on that occasion.[3]

May I now refer to the question of military advantage. In my talks with members of the Security Council I found that General Bennike's original views on this subject do not command support outside the Arab camp. On the other hand, the fact that the General has committed himself to certain views constitutes a political problem. It seems to me that the best way out would be for the Security Council to stress the demilitarised character of the zone as an area from which the armed forces of both parties must be excluded. It could be argued that the whole question of military topography should not enter into consideration since we do not have an armed truce, but an armistice putting a final end to military operations. The Council's view must therefore be that there will not be any war between Israel and Syria, so that the paralysis of economic development on the assumption that there will be such a war is not legally justified. By thus affirming that the military argument is not legally relevant, the sponsoring delegations could liberate General Bennike from this impasse, without actually repudiating his military logic as such. It could be said that Article II of the Armistice Agreement does not apply since the truce has been "superseded (Resolution of the Security Council August 11, 1949)[4] and therefore the issue should be settled in a civilian, not a military context."

In the light of the above considerations I would add the following three elements to those which I have mentioned above:

(d) That which the Powers have told the Syrians and us in private, namely that Syrian veto or agreement cannot apply to the continuation of the project, should be clearly stated in the Council itself. It is probable that General Bennike will not assume this unless it is stated in the Council.

3. במסמך המצורף הובאו דברים שאמר גרוס ב־18 במאי 1951 וזו לשונם:
"In associating the delegation of the United States with the statement made by Sir Gladwyn Jebb just now, I hope that the apprehension expressed by the representative of Israel will have been met. I should like to underline on behalf of my delegation, the comment made on behalf of all the sponsors by Sir Gladwyn Jebb, that the sponsors of the draft resolution are all agreed that the Lake Huleh drainge project would undoubtedly promote the general welfare of the area, and on general grounds they would like to see it put into effect as soon as possible".

4. ראה כרך 4, הערת־עורך, עמ' 361–362.

(e) In case the Resolution is not completely explicit, I hope that it will be said on behalf of the sponsoring countries that on general grounds they would like to see constructive power development projects such as this carried out provided that other private rights are safeguarded under the authority of the Armistice Agreement.

(f) Without questioning the content of General Bennike's military argument (although we on our part do question it very strongly), the sponsoring powers might state that since it is inadmissible for the Council to assume the renewal of war between Syria and Israel, Article II on the basis of which the General seems to have reached his conclusion should not apply here.

I hope that the above six points (a–f) might furnish a reasonable basis for a common policy to be pursued by the United States and Israel in this matter. The need for such a common policy on this just issue is all the greater after some of our recent disappointments. We would like to give our people in Israel, and, indeed, public opinion everywhere, the feeling that the Security Council is capable of giving judgment for Israel on the merits of a case, and is not bound on an arbitrary course of subordinating Israel's vital interests to the pressure of Arab hostility. I would be less than frank if I were to conceal that there is such an apprehension in Israel today. Our people do not understand why a project so constructive to Israel and innocuous to anyone else should have been subjected to so many obstructions, based for the most part on misunderstanding.

I am very anxious to find ways of resuming this work in agreement with the United Nations authorities, rather than embark on our only other alternative – that of resuming the work on the sole basis of our own perfect knowledge and most profound conviction that it is entirely legal, constructive, innocent, peaceful and necessary. These really are the only two alternatives. For this reason it seems vitally necessary that we should work out with the utmost care and precision to secure the former result – of an agreed resumption. I have attempted to engage the interest of Secretary Dulles and yourself in this matter, because of its supreme national importance to Israel and the grave international results of any inadvertent obscurity or misunderstanding.

Since this is a personal letter, may I add one further thought. We observed yesterday morning that all the Arab States in our area callously refused to join in paying tribute to the memory and suffering of your countrymen who have defended the universal cause in Korea. It seems unreasonable to us that the United States should be called upon twice a month to show understanding for Arab policies of hostility to Israel, which has caused us thousands of victims, while the Arabs, on their part, are utterly indifferent to tens of thousands of Americans who fell victims of a calculated campaign of brutality.

Is it not time that the common principles and strong solidarities uniting America and Israel were given expression in the organs of the United Nations in such a clear and just case where there is vital benefit to Israel and no detriment whatever to the United States.

With best personal wishes and deep respect,

Yours sincerely,

Abba Eban

565

ג. רפאל אל ו. איתן
G. Rafael to W. Eytan

Coded Tel. X232 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/3 נוסח נכנס:

New York, 5 December 1953

Having been unable get through Lodge, Eban sent him yesterday personal letter containing follo[wing] points [.....].[1]

Today Lodge received us after having thoroughly discussed sit[uation] with his del[egation]. Ref[erence] Eban's letter he made foll[owing] points:

(1) Israel has come to stay and USA fully recognizes that for purposes of its development it needs its water resources. Accepts our stand on points A(1) B(2) and (3) but was advised by his experts avoid our (4)[2] on mil[itary] adv[antage], since his mil[itary] people support Ben[nike's] professional views that project changes demil[itarized] character. (2) Unlike Kibya which was handled [Washington] DC, he has decisive responsibility this matter and will exercise this favor satisfactory solution. Since there still difficulties with British, French, will first take up matter Monday with their rep[resentative]s whereafter will discuss draft with us. (3) Fully agrees Eban's point (7)[3] and made clear his approach Canal matter influenced by this Arab defection.

We argued strongly against applicability mil[itary] adv[antage]. After consulting Barco, he agreed Ben[nike] wrong changing existing practice and ruling contradictory to Riley. He accepted and expressed our view that demil[itarized] character means only exclusion troops D[emilitarized] Z[one].

565

1. הפסקה, שכללה את סיכום מכתבו של אבן (מס' 564), לא הודפסה כאן.
2. רפאל מתייחס למספרי סעיפים ותת־סעיפים בקטע של המברק שלא הודפס כאן: בסעיף A(1) ו־B סיכם את נקודות (a) (b) ו־(c) שבמכתב אבן אל לודג'; בסעיפים (2) ו־(3) את נקודות (d) (e) ובסעיף 4 את נקודה (f) שבמכתב.
3. בסעיף (7) סיכם רפאל את שתי הפסקאות האחרונות במכתבו של אבן.

Believe advice avoid mil[itary] adv[antage] argument was NEA [Bureau of Near Eastern, South Asian and African Affairs] boys' wisdom who hope that after satis[factory] sol[ution] private rights achieved Ben[nike] can maintain his objection on basis mil[itary] adv[antage] since *Moabit* [Security Council] did not refute this. If all Lodge's pious professions will find expression in draft we should be in clear.[4]

Rafael

566

א. ניסן אל ו. איתן
A. Nissan to W. Eytan

מברק מוצפן 5
נוסח נכנס: 130.16/2954/4

שטוקהולם, 5 בדצמבר 1953

מידי

ביקרתי אתמול עם גולן אצל השר.[1] עמדתי בתוקף על זכותנו הבלתי מעורערת לחידוש העבודה מבלי להזדקק להסכמת השכן.

הזהרתי מפני תוצאות החלטה שלילית וביקשתיו להורות לנציגו במועביט [מועצת־הביטחון] לעמוד על מתן הוראה חיובית וברורה לבניקה ברוח מברקיכם האחרונים.[2] השר מעריך חומרת העניין. הוא הבריק לפני ימים אחדים לנציגו את טענותינו בשיחה הקודמת[3] ומחכה לחוות־דעתו. הסכים להעמידו מיד על הנקודות שעוררנו. מחשיב מאוד קשר ישיר במקום עם נציגנו. הכרחי שאבן יראה מיד בורברג ויודיעני על עמדתו.[4]

ניסן

4. יומיים לאחר הפגישה הבריק רפאל לאיתן ומסר לו כי רוס הודיע להם שאחרי שיחה זו עם לודג' ניסחו האמריקאים מחדש את טיוטת ההחלטה וגם החליטו להבהיר את עניין היתרון הצבאי ברוח הדברים שנאמרו בשיחה (מברק 239, 7.12.1953, 130.09/2331/3).

566

1. שר החוץ של דנמרק. ניסן, שהיה מואמן לציר בארצות סקנדינביה, יצא לצורך הפגישה ב־4 בדצמבר משטוקהולם לקופנהאגן. (ראה מברקו אל איתן, 3.12.1953, 130.09/2362/1. הדו"ח המלא על השיחה ראה ניסן אל נג'ר, 16.12.1953, 130.02/3688/9.)
2. ראה מס' 554 ו־559, הערה 5.
3. ככל הנראה שיחת גולן עם שר החוץ הדני ב־23 בנובמבר. (ראה מברק גולן אל משרד החוץ, 23.11.1953, 130.09/2362/1.)
4. אבן נפגש עם בורברג והתרשם שיחסו לעניין חיובי וברור שקיבל הוראות מקופנהאגן. קדרון שמסר על כך כתב שהשפעתו של בורברג על בניקה איננה ידועה ורצוי שממשלת דנמרק תמצא דרך להביע לפני בניקה את תמיכתה בהמשך מפעל הירדן ולומר לו שכישלונו יפגע בכבודה של דנמרק (מברק קדרון אל משרד החוץ, 247, 9.12.1953, 130.09/2331/3).

567

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

מברק מוצפן 712
נוסח יוצא: 130.09/2330/21

ירושלים, 7 בדצמבר 1953

ממברקיכם ברור כי אתם מבינים איזה זעזוע חמור תגרום כאן החלטה שפירושה למעשה הקפאת עבודת הירדן עד להסכם עם סוריה, זאת אומרת עד שיבוא אליהו, אחת היא אם תנאי זה יופיע במפורש או בניקה יישאר חופשי להקשיב לטענה הסורית על יתרון צבאי. מלבד חומר העניין כשלעצמו הרי כישלון מדיני כזה ומחלוקת פנימית אם להמרות פי מועביט [מועצת־הביטחון] או לקבל הדין נחוצים לנו עכשיו פחות מבכל זמן אחר. מניח כי אתם מגייסים כל אמצעי ההשפעה כלפי מחמד [מחלקת המדינה] והבית הלבן. היש לכם דרכים להגיע לברמודה.[1] העומד שם העניין לדיון. האם לא מוטב לעכב ההכרעה עד שישובו משם. היש טעם בפנייה ישירה מכאן. אחת היא בהשפעת מי יתקבל הקו הממאיר, ציבורנו ירשיע ארצות־הברית, והדבר ישפיע על ההיתוך המתחולל כיום בפנים ויטביע בהכרח חותם על עמדת ממשלנו החדש.[2] הכשלה זו תהיה חמורה פי כמה מההחלטה על קיביה[3] יען זו חלה על העבר ועל מקרה בודד בעוד שכאן נקבע גורלו של מפעל פיתוח לאורך ימים.[4]

שרת

568

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y713 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2330/21 נוסח יוצא:

Jerusalem, 7 December 1953

Walter [Eytan]'s 703[1] unduly stiff but your 229[2] far too sharp. Let's get down to facts. Original move authorised by me after consulting P[rime] M[inister]

567
1. ראה מס' 561, הערה 2.
2. ראה מס' 488 (הערת־עורך).
3. ראה מס' 534 (הערת־עורך).
4. ראה תשובת אבן במס' 569.

568
1. ראה מס' 563, הערה 1.
2. מס' 563.

alone very hurriedly. *Sarim* [Ministers] For[eign] Affairs C[ommi]ttee's approval obtained postfactum.[3] Knesset C[ommi]ttee voiced serious misgivings. Army people extremely hesitant invoking inter alia my own previous reserve. Acting Min[ister] Def[ence] asked for full-dress consultation before we commit selves as to agenda, venue etc. He is colleague in highly responsible and germane position fully entitled be consulted and no question split sovereignty arises so that this skeleton can be safely left in cupboard. Anyhow your own conf[erence] plan presupposes active *bitachon* [defence] participa[ation] hence prior consultation perfectly reasonable course. E.g. you rule out J[eru]s[ale]m, same time you put on agenda boundary modif[ication][4] and expect army prepare all material in advance yet army argues not illogically if lines to be considered conf[erence] must be held J[eru]s[ale]m as no telling what problems may crop up and have be studied afresh by experts urgently on spot. Hence all in all preferable await Jordan's formal reaction and Gideon [Rafael]'s return before next move decided, which anyhow now there is no such rush as eve *Moabit* [Security Council] vote, it entails prior discussion *Sarim* For[eign] Aff[airs] C[ommi]ttee, where Min[ister] Def[ence] has same voice as self *toute proportion gardée.* Suggest meanwhile you inquire Sec[retary] Gen[eral] when can we expect Jordan's reply.[5]

Sharett

3. ראה מס' 523, הערה 4, והשווה מ. שרת, יומן אישי, כרך א, עמ' 178, 179–180, 181, 188.
4. ראה מס' 557.
5. אבן נרגע מדבריו של שרת, אך העמיד אותו על ההבדל בין דבריו ובין המסקנה שעלתה ממברקו של איתן שאין להמשיך בפעילות בגלל התנגדותו של הצבא. (מברק אבן אל שרת, X243, 8.12.1953, 130.09/2331/3.) באותו היום הבריק גם רפאל לשרת בתגובה על מברק זה: "מודאג מהצליפה המתמדת המתבטאת במברקים 229 ו־713 והקודמים להם. אסביר לך בעל־פה הרקע המעשי וההשקפתי המניע אבא לתגובות אלו. בינתיים מציע הפוגה ואדאג לקיומה מצד זה. אבקשך לזכור כי המרחק מהארץ גדול. האחריות וה[עומס] עצומים, ביזיון מערכת קיביה השאיר צלקת נפשית. בטוח שתוכלו לברר בהזדמנות נאותה שאלות היסוד הנוקבות שהתעוררו" (מברק 246, 8.12.1953, שם).

569

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

מברק מוצפן 241
נוסח נכנס: 130.09/2331/3

ניו יורק, 8 בדצמבר 1953

שלך 712.[1] אני שותף לדאגתך ומתמסר לעניין ללא מנוח והפוגה. תעצומותינו הועברו בסגנון הנמרץ ביותר וגם לא היססתי לציין את הגורם הפנימי ולרמוז בכתב[2] על צורך להמרות פי מועביט [מועצת־הביטחון]. לא הוזנח מאומה ובינתיים חוללנו מפנה לפחות בעמדת ארצות־הברית כפי שהברקנו.[3] אגב גם אנגליה וצרפת שוללות הצורך בהסכם סורי וכולם מסרו על כך לזין אד־דין. נעמוד על אמירת הדבר הזה בגלוי.

בשום פנים אין להפעיל לחץ יהודי ציבורי בעניין זה כי ייתכן שדווקא לחץ זה יכשיל אותנו כי הגיע הדבר עד רוויה ועד ליצירת תסביך אצל המזכיר ואין לקלקל את הנשק על־ידי ניצולו הרצוף והמופרז מדי.

מאידך אפנה השפעות נוחות כלפי לודג'[4] שבידו הופקד הדבר. ביום א' [6 בדצמבר] אמר בידל סמיט לראובן [שילוח] כי אין לנו לדאוג להצלחתנו הקרובה בעניין זה. רצוי שדייוויס יבריק ברצינות רבה על החשיבות המדינית ציבורית של העניין. בינתיים כולנו ציפיה, עד שנראה את הטיוטה השנייה[5] שבאה בעקבות שיחתנו עם לודג', ויש מיד להבטיח עמדה נוחה של לונדון ופאריס לפחות עד כדי אי־הכשלת הכוונה האמריקנית שכנראה היא חיובית בשלב זה.

אבן

569

1. ראה מס' 567.
2. ראה מס' 564.
3. ראה מס' 565 והערה 4 שם.
4. ראה מס' 573.
5. שם (נספח).

570

א. לבבי אל א. ששון (רומא)
A. Levavi to E. Sasson (Rome)

העתק: 130.02/2411/13

ירושלים, ב׳ בטבת תשי״ד
8 בדצמבר 1953

סודי

הנידון: יחסי ישראל-איטליה

בעקבות הדו״חות שנתקבלו בזמן האחרון מרומא ומפאריס[1] (בייחוד מברקך מס׳ 911 מ־27 בנובמבר 1953[2]) על שינוי העומד להתחולל כביכול בקו המדיניות של איטליה כלפי ארצות המזרח התיכון, קיימתי התייעצות על נושא זה במטרה לברר לעצמנו אם נדרש מאתנו ואם ניתן לעשות דבר־מה להחשת התהליך המקווה. ההתייעצות נתקיימה ב־1 בדצמבר והשתתפו בה מלבדי מר ש. בנדור, ד״ר מ. ורדי, ד״ר ר. מגדל, מר י. בר־רומי ומר מ. אראל. בחילופי הדעות הושם דגש מיוחד על המחשבה האומרת כי ישראל תוכל לסייע לעניין האיטלקי בטרייסט בכוח השפעתה בארצות־הברית.

אני מונה להלן את המסקנות אליהן הגענו. סיכומנו אושר על־ידי המנהל הכללי.

(א) אם אמנם עומדים אנו לפני שינוי יסודי במדיניות האיטלקית כלפי המזרח התיכון, יכולים אנו לחכות להתפתחויות ואין צורך לנקוט יזמה מצדנו. מאידך, יש להמשיך בטיפול בבעיות המעשיות (הסכם מסחרי, הסכם אווירי) התלויות ועומדות בינינו לבין איטליה, מתוך מגמה ליישבן בהקדם האפשרי בצורה המניחה את הדעת.

(ב) לא נראה כי טיב יחסינו עם ארצות־הברית והמשימות המוטלות על יהדות ארצות־הברית בימים האלה, מאפשרים באמת מתן סיוע לאיטלקים בעניין טרייסט.

(ג) בקשר עם ב׳ לעיל, אם תבואנה מצד האיטלקים הצעות או בקשות, יהיה צורך לדון בהן לפי טיבן מתוך נקודת מוצא של ״תן וקח״.

570

1. ראה מס׳ 494, 511, 555 וכן ששון אל לבבי, 2.12.1953, 130.10/2534/13.
2. ששון מסר שבבירה האיטלקית מתגלים סימנים המלמדים על החלטתו של ראש ממשלת איטליה לדון מחדש במדיניותה של איטליה במזרח התיכון בעקבות הערכות שיהודי ארצות־הברית, בכוח השפעתם על הממשל האמריקאי, יוכלו לסייע לאיטליה בדיון על בעיית טרייסט. ששון ביקש לברר אם יש טעם להחיש את מועד השיחה שנקבעה לו עם ראש הממשלה ושר החוץ של איטליה ואם להעלות את הנושא הזה בשיחה (27.11.1953, 130.09/2356/4).

(ד) אין על ציר ישראל ברומא לעשות מאמץ מיוחד להקדים את מועד פגישתו עם ראש ממשלת איטליה.

בברכה,

א. לבבי

571

ג. רפאל אל ו. איתן
G. Rafael to W. Eytan

מברק מוצפן 250
נוסח נכנס: 130.09/2331/3

ניו יורק, 9 בדצמבר 1953

מה הרקע לריבוי התקריות בגבול הסורי בשבוע האחרון. מקווה שנשמור על דם קר בעצם הימים שעניין התעלה יגיע להכרעה כאן.[1]

רפאל

572

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן ל194
נוסח יוצא: 93.04/41/12

לונדון, 9 בדצמבר 1953

שלך ד/278.[1] שוחחתי היום עם נאטינג וגוללתי לפניו את הפרשה מתוך הדגשה מיוחדת של בעיית היתרון הצבאי. מצאתי שכל העניין אינו ברור לו ושהטיפול

571

1. איתן השיב כי ריבוי התקריות נובע משתי סיבות: (א) מחדירות של ערביי בוטיחה בסירותיהם למי הכנרת שבשטח ישראל עם חידוש עונת הדייג באגם; (ב) מחריש של ישראל באדמות בור ממשלתיות באזור המפורז הדרומי, חריש שמטרתו למנוע התפשטות סורית בשטח הזה. איתן הבהיר כי אין במעשי ישראל "כל כוונת פרובוקציה." (מברק איתן אל נציגות ישראל בניו יורק, 727, 10.12.1953, 130.09/2330/21.)

572

1. שרת הודיע לאילת על ידיעות מניו יורק שלפיהן מוכנה ארצות־הברית לסיים את פרשת הסכסוך בתעלת הירדן בהחלטה שתאפשר את חידוש העבודה בעוד אנגליה לוחצת להחמיר. אף־על־פי שאנגליה אינה מתנה את חידוש העבודה בהסכמה סורית, הסביר שרת, הרי דרישתה להניח בידי בניקה את חופש ההחלטה אם לקבל את טענת הסורים בדבר יתרון צבאי שנותן המפעל לישראל סותמת את הגולל על המפעל כולו. שרת העמיד את אילת על חומרת המצב ברוח מברקו לאבן במס' 567 לעיל (7.12.1953, 130.09/2319/4).

בשאלת התעלה לא הגיע כנראה לידי שום איש במשרד הגבוה בדרגה מפאללה. בנוכחותי צלצל לפאללה וקיבל כנראה הסבר דומה למה שמסר פאללה לאבנר.[2] דומני שהבין מדבריי את משמעותה החמורה של כל החלטה שתתנה המשך העבודה בהסכמה סורית ותעניק לסוריה מעמד שאינו מגיע לה לפי שום סעיף או פירוש של הסכם שביתת־הנשק. ביקשתי שיתנו הוראות מפורשות למשלחתם במועביט [מועצת־הביטחון] שלא לקשור את חידוש העבודה בהחלטתו האישית של בניקה או במשא־ומתן שלו עם הסורים. הוספתי שנמלא את חובתנו לגבי בעלי הקרקע הערבים. נאטינג עמד בתשובתו על רצון ממשלת ה.מ. לעזור ולא להפריע להתפתחותה הכלכלית של ישראל. הם תמימי דעים עמנו על הצורך בהמשכת המפעל שמטרתו הקונסטרוקטיבית ברורה להם למדי. לא ירשו על־כן לסורים להשתלט על העניין מתוך רצון לחבל בנו. מאידך, חובה עליהם להתחשב בבניקה ובמעמדו. מגמתם למצוא שביל הזהב בין שתי המטרות. לאחר שלחצתי עליו שוב בעניין חידוש העבודה שלא יהיה תלוי בהסכמת סוריה ולא בהחלטת בניקה עצמו, השתמט מתשובה ישירה באמרו שהבעיה ברורה לו וכן מבין הוא את טענותינו ודרישותינו. בסיום השיחה ציינתי את ההשפעה שתהיה להחלטתם על יחסינו שסבלו בזמן האחרון מפגיעות קשות ובחוסר התחשבות באינטרסים חיוניים שלנו ושנתנו מקום להשערות מהשערות שונות בנוגע לעצם יחסם אלינו. נאטינג העיר שיש להם טענות רציניות אלינו שרוצה להביאן לידיעתי בגילוי־לב. בנאומך האחרון בכנסת[3] ובנאומי אבן במועביט[4] מצא משרד החוץ פירוש בלתי נכון ובלתי צודק לעמדת בריטניה בפרשת קיביה. מדבריך התקבל הרושם כאילו בריטניה אינה מעוניינת או אינה דואגת לשלום באזור ואינה משתדלת לשפר את יחסי ישראל וירדן. המשיך באמרו שכל דאגתם נתונה לעניינים אלה אלא שגישתם היא פרגמטית ואינם רוצים להרבות בהכרזות על דברים שאין להם שחר במציאות. כשראו שאין סיכויים במצב־הרוחות השורר בירדן ובארצות ערב לשלום עם ישראל לא תמכו בדרישותינו. לעומת זאת משתדלים להשפיע על ממשלת ירדן שתענה בחיוב להזמנתנו על יסוד סעיף שנים־עשר לא רק משום שיש לה יסוד חוקי אלא גם מתוך תקווה שהדבר יועיל לשיפור המצב בגבולות. נאטינג סיים בהדגישו שאם כי בריטניה קשורה בקשרי ידידות ותיקים ובהסכמי ברית צבאית עם כמה ממדינות ערב, הרי מאז שהכירה בישראל דאגה שידידות עם הערבים לא תפריע ליחסים דומים גם עם ישראל. מצדם לא חל כל שינוי בקו זה שהממשלה הנוכחית ירשה מהממשלה הקודמת והמשיכה בו מתוך רצון כן לחזקו בכל המובנים. בתשובתי אמרתי לו שבטוחני שלא אתה ולא אבן התכוונתם לערער על יחסי הידידות בין שתי המדינות. ידידות זו יקרה בעינינו לא פחות משבעיני בריטניה. אכן דווקא משום כך הרגשנו חובה להגיב בכל גילוי־הלב על האכזבה והדאגה שעמדתם בעניין קיביה גרמה לנו. לא יכולנו שלא להסיק גם כמה מסקנות ליחסם לבעיות חיוניות של ביטחון מדינתנו. המשכתי ואמרתי שמעמדם המיוחד בירדן הצדיק בעינינו את פניותיהם השונות אלינו במקרים של תקריות אחרות לפני קיביה ובמקרה קיביה, אך אותה הזכות הטילה עליהם גם חובה מיוחדת שניצלו אותן באופן חד־צדדי בלבד ולא מילאו

2. ראה מס' 559, פסקה אחרונה.
3. ב־30 בנובמבר 1953. ראה מס' 550 (הערת־עורך).
4. ראה מס' 507 (הערת־עורך).

אותה בשאלה החיונית של שלום. הסברתי את תגובת הציבור והעיתונות בישראל לעמדת בריטניה בפרשת קיביה. אמרתי שהחשדות כלפי כוונות בריטניה לישראל יתפזרו במידה שיראו יחס אובייקטיבי מצדה בכל השאלות השנויות במחלוקת בין ישראל לערב. האכזבה תגדל בהכרח במידה שיראו את ההפך. בגמר השיחה הכרזתי שאין כממשלת ישראל הנוכחית שרוצה בהבנה עם בריטניה וביחסי ידידות עם אומה שאנו מעריצים את סגולותיה המרובות ושמקובלת עלינו כעמוד התווך מהחשובים ביותר בשמירת החופש והשלום בעולם. אמרתי שיעריכו אף הם את העובדה שבין כל ידידיהם במזרח התיכון אין כישראל שיכולה להבין ולהעריך דווקא את הסגולות היסודיות של בריטניה שהן זרות לעמים שדמוקרטיה אינה חשובה או מובנת להם. סיימתי באמרי שידידות מטילה חובות על שני הצדדים על־מנת שתהיה בת־קיימה. בשלב זה נדון עליה גם לפי עמדתם בענייני תעלת הירדן ומצרים. מצדנו נתרום את חלקנו ככל שנוכל להדק הידידות. נאטינג, ששמע את דבריי בתשומת־לב רבה, אמר שימסור את תוכן שיחתנו לשר כשישוב מברמודה[5] ורמז שיהיה חשוב אם אמצא הזדמנות לחזור על כל הפרשה בכל היקפה גם בפניו. השיחה ארכה יותר משעה.[6]

אילת

573

א. אבן אל ה.ק. לודג' (ניו יורק)
A. Eban to H.C. Lodge (New York)

Copy: 130.02/2405/3 :העתק

[New York], 11 December 1953

Dear Ambassador Lodge,

I enclose a summary of my proposals for clarifying the draft resolution[1] within our common objectives which you and I discussed so harmoniously last Saturday[2] and today.

2. Since no resolution can be fully comprehensive or clear, I deeply appreciate your intention, as you expressed it to me this evening, to state in your sponsoring speech that no government has veto right over development projects in the demilitarised zone; that only the agreement of the United Nations Chief of Staff is necessary to this end; that the armistice has superseded the truce as resolved by the Security Council on 11 August 1949;[3]

5. ראה מס' 561, הערה 2.
6. השווה שני דיווחים של נאטינג על השיחה, 9.12.1953, PRO, FO371/104763.

573

1. טיוטת ההחלטה של שלוש מעצמות המערב והתיקונים שהציע אבן מופיעים בנספח שלהלן.
2. ראה מס' 565.
3. ראה כרך 4, הערת־עורך עמ' 361–362.

and that this project is to be encouraged if it is not found to be inimical to general development interests.

3. May I draw particular attention to paragraphs 11 and 13 which are the real key to any clear prospect of resuming the work. In suggesting this draft I am dominated by the knowledge that General Bennike will require a clear enunciation of what he should do as the prelude to the continuation of the work. Since you have stated this continuation to be the objective, it seems reasonable and essential to have the crucial words spoken at the end of the paragraph. The draft which I suggest also makes clear what are the arrangements and safeguards which he should seek to obtain so that the continuation of the work may proceed in a due and orderly manner. There is surely a common interest to our two countries in avoiding obscurity in a matter of which the diplomatic history has already been so complex.

4. In proposing the omission of any direct reference to "area development" in the resolution, my motive is simply to avoid entangling the United Nations Chief of Staff with any matters, such as general economic and water development, which lie outside the strict scope of the Armistice Agreement. I am certain that this is juridically a correct separation, and that Mr. Johnston's project[4] should remain in the direct realm of American relations with Middle Eastern States. This would be quite compatible with a statement by the United States Delegate expressing an interest in this aspect of the question, and if there is such a statement I hope to be able to respond suitably and constructively.

5. My suggested omission of paragraph 7 is based on our common desire to emphasise that the Chief of Staff, and not anyone else, has responsibility for settling civilian matters in the demilitarised zone. This is in precise accord with Article V of the Armistice Agreement and the doctrine established and stated by General Riley.

6. May I finally draw attention to the importance of omitting paragraph 4 and accommodating your objective under that paragraph by a suitable addition to paragraph 3 supporting the authority of the Chief of Staff in his past action.

May I again thank you for your sympathetic and constructive approach to this problem.

Yours sincerely,

Abba Eban

4. ראה מס' 436, הערה 2, ומס' 452, הערה 2.

נספח
Appendix

Provisional Draft Resolution

The Security Council

1. *Recalling* its previous resolutions on the Palestine question;

2. *Taking into consideration* the statements of the Representatives of Syria and Israel and the reports of the Chief of Staff of the Truce Supervision Organisation on the Syrian complaint (S/3108/Rev.1);

3. *Notes* that the Chief of Staff requested the Government of Israel on 23 September 1953 "to ensure that the authority which started work in the Demilitarized Zone on 2 September 1953 is instructed to cease working in the Zone so long as an agreement is not arranged";[5]

4. *Endorses* this action of the Chief of Staff;

5. *Recalls* its resolution of 27 October 1953[6], taking note of the statement by the Representative of the Government of Israel that the work started by Israel in the Demilitarized Zone would be suspended pending urgent examination of the question by the Council;

6. *Declares* that in order to promote the return of permanent peace in Palestine, it is essential that the General Armistice Agreement of 20 July 1949, between Syria and Israel[7] be strictly and faithfully observed by the Parties;

7. *Reminds* the Parties that under Article 7, paragraph 8 of the Armistice Agreement where the interpretation of the meaning of a particular provision of the Agreement other than the preamble and Article 1 and 2 is at issue, the Mixed Armistice Commission's interpretation shall prevail;

8. *Notes* that Article 5 of the General Armistice Agreement between Syria and Israel gives to the Chief of Staff, as Chairman of the Syrian-Israeli Mixed Armistice Commission, responsibility for the general supervision of the Demilitarized Zone;

9. *Calls upon* the Chief of Staff to maintain the demilitarized character of the Zone as defined in Paragraph 5 of Article 5 of the Armistice Agreement;

10. *Calls upon* the parties to comply with all his decisions and requests, in the exercise of his authority under the Armistice Agreement;

11. *Requests and authorizes* the Chief of Staff to explore possibilities of reconciling the interests involved in this dispute including rights in the Demilitarized Zone and full satisfaction of existing irrigation rights at all

5. ראה מס' 381, נספח.
6. ראה מס' 475 (הערת־עורך).
7. ראה כרך 3, נספח ט'.

seasons, and to take such steps as he may deem appropriate to effect a reconciliation, having in view the development of the natural resources of the area in a just and orderly manner for the general welfare;

12. *Calls upon* the Governments of Israel and Syria to cooperate with the Chief of Staff to these ends and to refrain from any unilateral action which could prejudice them;

13. *Requests* the Secretary General to place at the disposal of the Chief of Staff, a sufficient number of experts, in particular hydraulic engineers, to supply him on the technical level with the necessary data for a complete appreciation of the general effect of the project in question and of its effect upon the Demilitarized Zone;

14. *Directs* the Chief of Staff to report to the Security Council within 90 days on the measures taken to give effect to this resolution.

Proposed Amendments to Provisional Draft Resolution

Paragraph 3: Insert after "Chief of Staff" the following words: "within his authority under Article V of the Syrian-Israel Armistice Agreement".

Paragraph 4: Delete Paragraph 4.

Paragraph 7: Delete Paragraph 7.

Paragraph 8: Insert after Paragraph 8 the following paragraph: Paragraph 9 "Calls upon the parties to cooperate with the Chief of Staff in the exercise of his responsibilities under the Armistice Agreement in accordance with their obligations under that agreement".

Paragraph 9: Renumber as new Paragraph 10.

Paragraph 10: Delete Paragraph 10.

Paragraph 11: Draft Paragraph 11 as follows:

"Requests and authorizes the Chief of Staff to take appropriate steps to provide for the protection of land rights in the Demilitarized Zone; and to obtain such definite obligations as he may deem necessary for the full satisfaction of existing irrigation requirements of all seasons of the year, having in view the continuation of the work started in the Demilitarized Zone on 2 September 1953 in a just and orderly manner".

Paragraph 12: Delete "unilateral".

Paragraph 13: After "data" delete rest of paragraph and substitute: "in order to enable him to make the arrangements referred to in Paragraph 11 above".

574

תזכיר מאת א. אבן
Memorandum by A. Eban

130.02/2432/3

ואשינגטון, 12 בדצמבר 1953

כמוס

(א) הנני בא להעיר על מזכר הרמטכ"ל אל שר הביטחון מיום 20.11.53[1] שהעתקו הועבר אלי.

(ב) מזכר זה משקף אי־הבנה של משמעות סעיף 12 ושל העקרונות והנוהלים הנקבעים בו. הנני מערער בעיקר על ההנחות הבאות:

1. מגמת סעיף 12 היא לתקן את החוזה ולא להבטיח את הגשמתו המלאה: אין יסוד להנחה זאת. כל אחת משתי המדינות הקשורות בחוזה רשאית, אמנם, לכנס ועידה לשם תיקון סעיף או סעיפים מסעיפי החוזה, אך היא רשאית גם לדרוש בירור (review) של החוזה, כלומר לבדוק את מהלך ביצועו ואת הפגמים המתגלים בביצוע זה, לשם חיפוש משותף של דרכים לביצור הסדרים והנוהלים של משטר שביתת־הנשק. כידוע, בירור זה, בניגוד ל"תיקון" החוזה, הוגדר כמטרת פנייתנו וכמגמת הוועידה, ואפשר ללמוד גזירה שווה מהוועידה שתתקיים כעבור שנתיים לבירור (review) מגילת או"ם. כמעט ודאי הדבר שוועידה זאת תחליט על דרכי ביצוע יותר יעילות למגילה הקיימת ללא תיקון של הכתב.

2. קיימת אפשרות שסעיף 8 ינוסח לרעתנו: אין כל אפשרות, להלכה או למעשה, של ניסוח חדש של איזה סעיף שהוא מסעיפי החוזה בלי הסכמתנו ואפילו השתתפותנו ביזמת הניסוח. דבר זה מובהר במפורש בעצם הכתב של סעיף 12. אני מסופק, מבחינה מדינית, אם ממשלת ירדן תציע ניסוח חדש, שכן פניה לקראת הקפאת המצב הקיים ולא לקראת שינויים ושיפורים שיש בהם משום הודיה בצורך להתקדם מנקודת הקיפאון הקיימת. מאידך, הואיל וירדן ולא ישראל נמצאת במצב של קבלת ביצוע סעיף זה, נבצר ממני להבין כיצד דיון בסעיף הקיים מוכרח להיות לרעתנו, בייחוד אם מותר להניח שנציגינו בוועידה לא יהיו משוללים כל שמץ של תבונה מדינית וכישרון תכסיסי.

אם ירדן – שלא מן הצפוי – תציע ניסוח גרוע, ניתן לנו לדחותו ולהציע ניסוח משלנו או, כפשרה, לעמוד על הגשמת הסעיף הקיים.

3. כל דיון בשאלת הקווים מוכרח להיות לרעתנו.

א. היו דיונים בעבר שסיכומם היה דווקא הרחבת גבולותינו באמצעים מדיניים מעבר לגבולות שנכבשו ונקבעו במערכותינו הצבאיות.

574

1. לא נמצא מסמך בתאריך הנקוב. נראה שחל כאן שיבוש והכוונה למס' 541 שתאריכו 26 בנובמבר.

ב. היו הסכמים, כלליים וחלקיים, לתיקון הדדי של הקו – מהם הסכמים שהושגו לפני שנה – שראינו בהם יתרון ורבותה. אך הסכמים אלה לא אושרו על־ידי הצד שכנגד מטעמים מדיניים פנימיים.

שתי עובדות אלה דיין להפריך את הטענה הקודרת שכל דיון לתיקון קווי התיחום – יביא ממילא ובהכרח לידי פורענות. אני חוזר: הכול תלוי בדרגת המרץ ובלהט האמונה שיקדישו נציגינו למערכה הזאת. כפי שמצביא צבאי אינו רשאי להיכנס למערכה במצב־רוח של הליכה לקראת תבוסה בלתי נמנעת, כן אסור לדעתי לקבוע מצב־רוח כזה כנקודת מוצא למאבק מדיני ובינלאומי רב סיכויים.

(ג) העצבנות וההססנות שגילו הערבים ובני בריתם לגבי סיכוי זה של ועידת סעיף 12 – יש בהן כדי להוכיח כי אין הללו שותפים להערכה זאת – כאילו הוועידה המוצעת כולה פורענות וסכנה לבית ישראל.

(ד) את הסיכונים הטמונים ביזמה זאת – כבכל יזמה מדינית וצבאית – יש לשקול כנגד הסכנות הנשקפות למעמדנו המדיני והבטחוני מאפס מעשה, הווה אומר, מהקפאת המצב הקיים של חוזה שביתת־הנשק על שמריו. על הנושא הזה חיוויתי דעתי במברקים רבים ובסיכום שיחתי באוזני רב אלוף משה דיין.[2]

(ה) הנה סיכום היתרונות העשויים לנבוע לנו ממשא־ומתן עם מדינה ערבית על יסוד סעיף 12 של חוזי שביתת־הנשק עם ירדן ומצרים וסעיף 8 של החוזים עם סוריה ולבנון.

1. דו־צדדיות. כתוב שמשא־ומתן זה מתנהל בין שני הצדדים. כאן ניתנת לנו הזדמנות להתגבר על מכשול ממאיר – הפגשת ישראל בחזית ערבית רחבה ומלוכדת – ולחזור לעיקרון הנוהלי היסודי של פגישות רודוס. יש סיכוי להיחלץ גם ממארת התיווך המוסמך והשרירותי.

2. חובת ההתייצבות. כתוב שההשתתפות בוועידה זאת היא בחינת חובה בלתי מותנית. דבר זה שולל מהערבים את הזכות לתבוע מילוי תביעות מסוימות לפני ישיבתם אל שולחן הדיונים, לשון אחרת, כמחיר הישיבה אל השולחן. תכסיס זה נוצל על־ידיהם בכל שאר המעמדים בהם עמדה לדיון בעיית המשא־ומתן בין ישראל ומדינות ערב.

3. מסגרת נוחה. סעיף זה קובע נקודת מוצא ברורה לדיונים, הלא היא, חוזה שביתת־הנשק על סידורי הגבול שבו ושאר פרטיו ודקדוקיו. המציאות שנקבעה ונתגבשה במשך חמש שנות קיומה של מדינת ישראל – ולאו דווקא ההחלטות והתכניות המדיניות שקדמו לגיבוש מציאות זו – משמשת יסוד ובסיס לעבודת הוועידה.

(ו) מכל הבחינות הנזכרות לעיל יש להעדיף צורה זאת של פגישה עם העולם הערבי על־פני כל מסגרת אחרת שהוצעה לנו אי פעם. על הבעיות המיוחדות של ועידת ישראל–ירדן בנסיבות המדיניות הקיימות אעביר את דעותי בהזדמנות קרובה.

א.א.

2. ראה מס' 539.

575

ש. אלישיב אל מ. שרת
Sh. Eliashiv to M. Sharett

מברק מוצפן 25
נוסח נכנס: 130.09/2325/6

מוסקבה, 12 בדצמבר 1953.

אבקשך להתעניין במשא־ומתן הדלק כאן ולשוחח עם שר האוצר. הפרטים ידועים לברטור. הוראות מחלקת הדלק משתנות מיום ליום, בחלקן אינן מתקבלות על הדעת בשום פנים, ומעמידות משלחתנו במצב מגוחך וקשה. המשא־ומתן הגיע לשלב סופי ועלול להיכשל, וחבל.[1]

אלישיב

575

1. בתגובה מסרו ברטור ולבבי במברק כי הם משוכנעים שניתן להגיע לעסקה גדולה בעלת חשיבות כלכלית ומדינית "אם נשמור על קור רוח ונדביר כולנו המכשולים השונים בעקשנות ובעקביות." (מברק 40, 13.12.1953, 130.09/2325/5.) על הבעיות שעלו בזמן המשא־ומתן על עמדתה של חברת הדלק הישראלית ראה מזכר מאת ברטור אל שרת, 14.12.1953, 130.02/2420/2; וראה גם חילופי מברקים מאותם ימים בין הצירות במוסקבה למשרד החוץ בתיקים 130.09/2325/5, 2325/6.

576

י. צור אל ו. איתן
J. Tsur to W. Eytan

מקור: 130.02/2410/9

פאריס, ז׳ בטבת תשי״ד
13 בדצמבר 1953

כמוס

ולטר היקר,

קראתי בעניין מיוחד את מכתבו של אליאס ששון המוקדש לשאלה ״מה הלאה״.[1] מעולם לא טיפלתי בבעיה הערבית ואינני רואה עצמי, חלילה, בר־סמכא בה. אף־על־פי־כן, הועמדתי לא פעם לפני השאלה ״מה הלאה״ זמן רב לפני מעשה קיביה.

נזדמן לי, כמדומני, לומר לך באחת משיחותינו בארץ, כי מדיניות החוץ שלנו סובלת מחוסר כיוון וחוסר מכשירים דווקא בשתי שאלות, שהן הציר עליו סובבת כל פעולתנו: בשאלה היהודית ובשאלה הערבית. אני יודע כי המזרח התיכון נכנס בתחומי תפקידיו של חקר ושל משרד היועץ המיוחד אשר גדעון רפאל עומד בראשו. אך אין זה פותר את הבעיה, הואיל ואין לנו מכשיר מוסמך המציע, מעבד וקובע את גישתנו לשאלה הערבית, כשם שאין מכשיר הקובע את גישתנו לשאלה היהודית וקשרינו עם המוסדות היהודים.

מסורת זו במה שנוגע לשאלה הערבית נמשכת עוד מלפני ייסוד המדינה. תמיד היינו מדברים בשאלה הערבית ומקיימים קשרים עם נציגי הארצות השכנות, ומעולם לא ידענו מה יהיה לכשיתעוררו יום אחד ויסכימו לשבת על־יד שולחן עגול עמנו. אולי ייזכר אליהו אילת בשיחות ארוכות שהיו לנו בקהיר בימי המלחמה, שעה שהיה בא לפגוש שם את ידידיו הערבים, ובתמיהה הגדולה שעמד לפניה דווקא נוכח אפשרויות שנפתחו למשא־ומתן ישיר.

576

1. ששון הביע דאגה מן המבוך המדיני שנקלעה אליו ישראל לאחר תקרית קיביה ומהצעת ההחלטה שהגישו מעצמות המערב למועצת־הביטחון בנושא זה. גם אם תתקבל החלטת גינוי לישראל, טען, אין סיכוי שיחול שינוי ביחסן העוין של מדינות ערב כלפי ישראל וההחלטה אף עלולה לחזק את עמדתן. מן הדיונים במועצת־הביטחון מתברר שלאמריקאים ולבריטים ״לא איכפת... אם המצור הכלכלי על ישראל יימשך... אם ישראל לא תפתח את מקורות המים שלה... אם ישראל לא תשיג את ההסדרים הדרושים והשלום...ואם ישראל תוסיף לחיות במזרח התיכון כמדינה מבודדת ...״ ועוד כהנה וכהנה. בנימה ביקורתית כלשהי על מהלכי משרד החוץ כתב ששון כי לשם תיקון המצב יש צורך ״לעשות רוויזיה יסודית ומחושבת ביחס לקו המדיני ...כלפי ערב והמערב כאחד.״ הוא הזהיר שאם לא יינקט צעד כזה ״נעמוד בימים הבאים בפני ׳קיביות׳ בלי סוף מצדנו ומצד הערבים ובפני ׳נזיפות והגבלות׳ מערביות״ שיקשו על המלאכה. ששון הבהיר כי את התשובה לשאלה ״מה הלאה״ יש למצוא במשרד החוץ ולא במשרד הביטחון או בישיבות הממשלה. (ששון אל איתן, 19.11.1953, 130.02/2410/9); את תגובת שרת על המכתב ראה במס׳ 586 וראה גם מס׳ 593.

זאת ועוד אחרת: לא ייתכן להפריד בין מדיניותנו הפנימית כלפי המיעוט הערבי בארץ ובין הקו המדיני שלנו כלפי ארצות ערב הנמצאות בשכנותנו. כשחזרתי מסיור בגליל בזמן ביקורי האחרון בישראל, סיפרתי לך על הרשמים הקשים שהבאתי עמי, ובכאב־לב הבחנתי בהדי הרשמים האלה, בצורה זועפת ומסולפת, בשיחתו של מאק־מאהון עם יעקב הרצוג.[2] אליאס ששון שואל: מי קובע מדיניות זו. והאמת היא, שגם אני לא ידעתי להשיב לוותיקי הגליל אשר שאלוני, אם נקבע הקו על־ידי משרד החוץ או על־ידי איזה מפקד מקומי, האחראי לביטחון האזור שלו והאזור הזה בלבד.

אני רוצה להבהיר את דבריי ללא שיור של ספק: אין המדובר כאן בשיקולים מוסריים אלא מעשיים בלבד. לא הייתי נרתע ממסקנות מרחיקות לכת במידה שהדבר היה עשוי להבטיח לאורך ימים את חיזוקנו ושליטתנו בארץ. אך האם הוברר כי אמנם כן הדבר? האם ניסה מישהו לעשות את החשבון לזמן ארוך? נניח שיתרחש הדבר האידיאלי מבחינת מעמדנו המדיני, ובעקבות שינוי התנאים הבינלאומיים או הסכם נדיב־לב מצד הערבים תיפול בידינו היום הארץ כולה עד לירדן. במקרה זה נקבל אוכלוסייה ערבית של קרוב למיליון נפש. האם נשתלט עליה על־ידי שננהג בה כדרך שנהגנו בכפר ברעם? והאמנם אין דרך אחרת של יצירת אינטרסים משותפים לערבים היושבים בארץ ולמדינת ישראל כדי שישמשו גייס חמישי שלנו מעבר לגבולות ולא להפך?

ברור לי כי בדרכו של קו זה עומדת שנאת דורות והסתה מכוונת מעבר לגבול, ואינני מתעלם חלילה מכל הקשיים. אני מוכן גם להניח, כי ממשלת ישראל תגיע למסקנה הפוכה בדיוניה בבעיה זו. מה שאיננו מתקבל על דעתי הוא, כי מעולם לא נותחה הבעיה מיסודה ומעולם לא תוכננה דרך פעולה כשם שמתוכנן מבצע כלכלי או צבאי אף הפחות שבפחותים.

אני מצטרף, אפוא, בכל לבי להצעת אליאס בדבר דיון בבעיה במסגרת משרד החוץ. ההתייעצות שנתקיימה בפאריס[3] לפני בואי דנה, עד כמה שידוע לי, רק בצד אחד של השאלה, והוא: סיכויי השלום המדיני עם הערבים, אך ספק אם נכנסה לעצם שאלת הקו המדיני שלנו. התייעצות זו תובעת, אפוא, המשך ודיון יסודי.[4]

בברכה,

יעקב צור
שגריר ישראל

2. תומאס מקמהון, איש הכנסייה האמריקאית וראש המשלחת האפיפיורית לארץ־ישראל, נפגש עם הרצוג בירושלים ב־6 וב־7 בנובמבר 1953 ובחיפה ב־11 בו. ראה דיווח על השיחות בידיעות לנציגויות, מס' 761, 17.11.1953, 130.02/2314/10.
3. ראה מס' 356 והערה 1 שם ומס' 365.
4. איתן מסר העתק של המכתב לששון. את תגובת ששון ראה במכתבו אל צור, 20.12.1953, 93.02/164/4. ראה גם תגובת רפאל במס' 615.

577

תזכיר מאת ממשלת בריטניה

Aide-Mémoire by the Government of the United Kingdom

130.02/2432/3

Tel Aviv, 14 December 1953[1]

It is the earnest hope of Her Majesty's Government that useful results will accrue from the Israel Government's initiative in calling for a conference between representatives of Israel and Jordan under Article XII of the Armistice Agreement between the two countries.[2] Her Majesty's Government have accordingly tendered as their advice to the Jordan Government, and to the Arab Governments members of the Arab League, that the Jordan Government should respond to the Secretary General's convocation of a conference under Article XII of the Armistice Agreement between Israel and Jordan, and should enter such a conference with an open mind.

In the opinion of Her Majesty's Government, a conference for the purposes envisaged in Article XII of the Armistice Agreement will stand most chance of success if the Israel Government enter the talks with constructive suggestions for securing practical and attainable results. Her Majesty's Government are of the opinion that if the Government of Israel are anxious to secure useful results from the conference, they would be well advised to do all in their power to create a favourable political atmosphere in which it can take place, and not to attempt to exert pressures which might unduly embarrass the Jordan Government and hence prevent them from being as forthcoming as they might otherwise be.

577

1. ב־15 בדצמבר מסר המזכיר הראשון בשגרירות בריטניה בישראל לסגן ראש הטקס במשרד החוץ בתל אביב את התזכיר המובא כאן.
2. ראה מס' 531.

578

א. אבן אל משרד החוץ

A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. X263 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/3 נוסח נכנס:

New York, 14 December 1953

Discussions in [Washington] DC and amongst Three at UN were held today on our amendments.[1] Ludlow talk with Eliav showed strong resistance acceptance amendments which we suggested Lodge on grounds Syrians already enraged at developments, especially reopening negotiation whole subject which Ben[nike]'s Sept[ember] decision[2] appeared to close in their favour. *Mahmed* [State Department] will probably tell us that Arabs have many amendments and only way to oppose theirs is to avoid ours and depend on speeches for clarification. But Lodge is in *Mahmed* to day and will tell me tomorrow how he made out.[3] Saw Hoppenot this afternoon. General impression French deem themselves to have done their share our favor by working with Americans on precision *peruz* [demilitarization] and appointment water expert to stress renewal whole examination. But if Lodge suggests any betterment they will not oppose. They promise helpful clarification in accompanying speech. Seeing Jebb tomorrow.[4] Quite clear obscurities in draft are deliberate and intended shift substantive discussion and decision back to ground. Hope get in final work with G[eneral] B[edell] S[mith] tonight.[5] Draft will be finalised on Lodge's return here tomorrow but prospects substantive amendments seem more slender unless he has more tenacity than probably has.

Eban

578

1. ראה מס' 573 (נספח).
2. ראה מס' 381 (נספח).
3. ראה מס' 584.
4. בפגישה הבהיר ג'ב את משמעותו של סעיף 11 בטיוטת ההחלטה של שלוש המעצמות לשביעות רצונו של אבן. ראה מברק אבן אל שרת, X271, 15.12.1953, 130.09/2331/3.
5. באותו הלילה נפגש שילוח עם בידל סמית שהבטיח לו לתמוך במאמציו של לודג' להבהיר במועצת־הביטחון את משמעותו של סעיף 11 בטיוטת ההחלטה (מברק אבן אל שרת, X266, 15.12.1953, שם).

579

ש. אלישיב אל משרד החוץ
Sh. Eliashiv to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.11/2496/7

מוסקבה, 14 בדצמבר 1953

(א) בצהריים הגשתי כתב־האמנה לוורשילוב, נכחו זורין, גורקין, סגן מנהל המזרח Zhukov ,Gerasimov, ואחד מעוזריו Tshernishov ומצדנו גדעון ולבנון. נאמתי עברית ו־Tshernishov קרא התרגום. עיקרי הנאום: שמחתנו לחידוש היחסים, עניינו הרב ביחסים ידידותיים, תמיכתם בנו בייסוד המדינה והכרתם המהירה והמלאה. תפקידה הכפול של מדינתנו הצעירה החייאת שממת דורות וקליטת פזורי העם היהודי ויצירת עם חופשי שקם לתחייה. בלי שלום אין יצירה ואין אפשרות של יצירתנו. זכורה לנו אימת המלחמה האחרונה, לכן אנו בכל כוחות נפשנו נגד מלחמה ומברכים שאיפות ברית־המועצות ויתר העמים שוחרי השלום לכינון שלום יציב. מדינתנו עוקבת בתשומת־לב אחרי עבודת היצירה של ברית־המועצות. כל עם בדרכו ואין זהות בדרכיהם, אולם ישנם יסודות משותפים בין עבודתם הכבירה ועבודתנו הצנועה ותקוותנו שפעולתנו תמצא הבנתם. איחולי אריכות ימים ואושר לנשיא, הצלחה לממשלת ברית־המועצות בפעולתה לטובת כל עמיה ואזרחיה. הנשיא השיב: מברך אותי בתפקידי, שמחים לחידוש היחסים, מקווים שיתפתחו לפי הידברותנו. יתמכו במאמצי עמים גדולים וקטנים למען השלום. מדינתם רבת הלאומים מברכת פעולות עמים שונים לפיתוחם,[1] מבטיח תמיכה למאמציי לקיום יחסים ידידותיים אתם, שולח ברכה לעם היהודי, למדינת ישראל ואוכלוסייתה ומאחל לי הצלחה בעבודתי. התייחדנו לשיחה אתו ועם זורין, השיחה נמשכה רבע שעה, עברה בערות ובלבביות וחמימות. אחרי הטקס קיימנו מסיבה בחדרי בהשתתפות ראש הטקס.

(ב) שלחנו נאומי בדואר, כשתקבלוהו פרסמוהו במלואו. ביקשנו מהטקס תוכן מלא של נאום הנשיא לשם פרסום.[2]

אלישיב

579

1. למחרת שלחה הצירות במוסקבה תיקון למברק. חלק משפט זה תוקן ל"פעולות עמים שונים לשמירת השלום"; החלק השני של המשפט הבא תוקן ל"ברכה לעם היהודי של מדינת ישראל" (15.12.1953, 130.11/2496/7). אלישיב הסביר כי לו הגרסה הראשונה הייתה נכונה הייתה זו כברת דרך רבה ביחסה של ברית־המועצות לישראל משום שבפעם הקודמת השתמשו במונח "עמי מדינת ישראל". יחד עם זאת הוא ראה בהכנסת המונח העם היהודי סטייה חיובית מבחינה פוליטית על־ידי הכרה בנו בתור העם של מדינת ישראל" לעומת התורה הסובייטית הרשמית שלא קיים בעולם עם יהודי (ראה בתזכיר אלישיב על הגשת כתב האמנה, 21.12.1953, שם).
2. במברק ששיגר אל משרד החוץ ביום המחרת הדגיש אלישיב את חשיבות ברכתו של וורושילוב לעם היהודי ודיווח על שיחה לבבית, חופשית ונעימה שניהל אתו לאחר הטקס. לדבריו דיבר וורושילוב באהדה גלויה על היהודים ועל מדינת ישראל ואגב שיחה על הערבים העיר אף הערות של ביטול כלפיהם. בעניין ירושלים אמר כי "זו עיר עתיקה יהודית עוד לפי הברית הישנה." הוא הביע צער על פרשת ניתוק היחסים ושביעות־רצון רבה על ש"הפרשה העגומה הסתיימה." (ראה מברק מס' 29, 15.12.1953, 130.09/2325/6; ראה נוסח הנאום ותזכיר מאת אלישיב על הגשת כתב האמנה, 21.12.1953, בתיק 130.11/2496/7.)

580

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן 204ל
נוסח נכנס: 130.09/2319/5

ירושלים, 14 בדצמבר 1953

כמוס ביותר

ולטר אליוט מסר לי באופן אישי וסודי ביותר ששמע "מפי הסוס עצמו" שלמשלחת הבריטית בברמודה[1] הוברר בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים שהמדיניות האמריקנית במזרח התיכון הנה אנטי־ישראלית אם לא לפי מטרותיה הרי לפי שיטותיה, ושכנראה גמור עם האדמיניסטרציה הרפובליקאית לנקוט בקו הפרו־ערבי והפרו־מוסלמי לאורך כל החזית, היינו במזרח התיכון, בפקיסטאן, ובזירות הבינלאומיות, ולוותר על האינטרסים של ישראל אם על־ידי כך ניתן יהיה לקרב יותר את הערבים והמוסלמים. לאייזנהאואר אין כנראה דעה קבועה בשאלה זו אך הוא מושפע בצורה מכרעת על־ידי מחלקת המדינה שבידיה היום המפתח לקביעת מדיניות החוץ והשפעתה גדולה יותר מכל תקופה אחרת בעבר.

אליוט הציע שנדאג לגייס את ידידינו בארצות־הברית ולהפעילם, כי קו המדיניות האנטי־ישראלי של ארצות־הברית עלול להזיק לנו קשה גם כאן. בקשר לבעיית מצרים, העיר שצ׳רצ׳יל נמצא בין הסדן של הצבא הרוצה בהסדר עם מצרים שיאפשר את העברת הצבא מהתעלה לבסיסים אחרים בתוך הקיסרות, והפטיש של האופוזיציה המיליטנטית בתוך מפלגתו.

שוחחתי עם אליוט על הצורך בהגברת פעולת ידידינו במפלגת השמרנים על סף התמורות הרציניות במזרח התיכון שיחולו בעקבות ההסדר החדש עם מצרים, וקבענו כמה תכניות. הודיעו לאבן.[2]

אילת

580

1. ראה מס׳ 561, הערה 2.
2. אבן הטיל ספק במהימנות ובדיוק הניתוח שמסר אליוט לאילת. הוא כתב כי "גרסתו של בידל סמית ממסקנות ברמודה אינה הולמת כל עיקר את גרסת הסוס של אליוט". לדעת אבן "תוסיף מדיניות ארצות־הברית להיות תגובתית ולא פעילה כלומר, לא תחפש סכסוכים אתנו וגם תנסה למנעם, והסכנה תתעורר בעיקר לגבי תגובתה על שינויים במצב הקיים מצדנו בתוקף צרכי מדיניותנו אנו". אבן הוסיף כי לפי מידע שבידיו הורה דאלס לפקידי מחלקת המדינה וחברי משלחת ארצות־הברית באו״ם להתחמק מהתנגשות חזיתית עם ישראל." (מברק אבן אל משרד החוץ, 17.12.1953, 93.04/40/19.) ראה גם מס׳ 607.

581

מ. שרת אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק)
M. Sharett to the Israel Delegation to the United Nations (New York)

Coded Tel. MT93 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2377/1 נוסח יוצא:

Jerusalem, 14 December 1953

Immediate

Eban, copy Elath, Tsur.

(A) Your 55,[1] draft replete nasty snags, pregnant infinite possibilities obstructing work indefinitely.

(B) All depends spirit in which Ben[nike] will now tackle job, see little hope his mending ways unless powers that be make him.

(C) W[ou]ld welcome your appraisal draft as stands.[2]

(D) Query: Is it right interpret 4 as merely endorsing Ben[nike]'s action at time without implication future, while present position governed by 5 of which operative phrase is pending urgent examin[ation] question by *Moabit* [Security Council].

(E) If so w[ou]ld it be naive assume we entitled resume, and what w[ou]ld be our line if challenged by critics show cause why we unresuming in view precise wording our undertaking suspend, fact examination terminated and absence any explicit injunction against resumption.

(F) Your amendments beautiful.

(G) Para[graph] 11 and in it words reconciling reconciliation are most pernicious, this obviously brings in Syria and implication strengthened by wording 12. If your entire amendment 11 unaccepted every effort worthwhile eradicate at least that weed.

(H) In 13 again, if entire deletion unaccepted try at least eliminate general effect project, arguing *Moabit* cannot interfere in work outside D[emilitarized] Z[one].

(I) Para[graph] 9, which seems liquidate mil[itary] advantage theory, is only gain but does it really?

(J) Suppose it proved quite impossible bring in any positive reference work itself.

581

1. הכוונה למברקו של רפאל אל שרת (130.09/2338/22 ,12.12.1953) ובו נוסח הצעת ההחלטה של מעצמות המערב והצעות התיקונים של אבן המופיעים שניהם במס' 573 (נספח).
2. ראה מס' 582.

All above prelim[inary] *Misrad* [Ministry of Foreign Affairs] reactions, shall cable further after meeting *Sarim* [Ministers] and comments army.[3] With impending passage resol[ution] centre gravity shifts back, imperative Blass returns.

Sharett

582

א. אבן אל משרד החוץ

A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. X264 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/3 :נוסח נכנס

New York, 14 December 1953

Draft as stands[1] presents foll[owing] balance sheet:

Positive

(1) Door shut by Ben[nike] Sept[ember] 23[2] is definitely reopened by order *Moabit* [Security Council], thus implying lack satisfaction with his previous finality.

(2) Mil[itary] advantage issue concretely defined. This important, as Ben[nike]'s Oct[ober] 20 letter[3] narrowed issues down to three points of which this was least easily surmountable. However, this again will only be assured if sponsors' speeches emphasize it further as they have promised.

(3) (11) and (13) would give any normal human being in Ben[nike]'s place clear impression that powers want matter dealt with as practical issue, reconciling project with land, water, interests and not as international political military issue.

(4) Powers will almost certainly say power to authorise work or not lies with Ben[nike] not with Syria.

With person of reasonable mentality all above would probably be enough to ensure work restarted and interests mentioned para[graph] (11) taken care of, since draft on whole better than 18 May 1951[4] which had this effect on drainage. However, with his known predilections, attributes, weight, concern must be attached negative elements as foll[owing]:

3. ראה מס' 585 ו־594.

582

1. טיוטת ההחלטה של שלוש מעצמות המערב המופיעה במס' 573 (נספח). אבן משיב כאן על בקשת שרת במס' 581, פסקה (c) ואילך.
2. ראה מס' 381 (נספח).
3. ראה מס' 458.
4. ראה כרך 6, הערת־עורך עמ' 327–329.

(1) Stoppage still in force even if not explicitly stated. This governed not by para[graph] (4) which it is true does not endorse Ben[nike]'s report or his reasons but which endorses his "action" which was request stoppage. I should prefer we attached ourselves to para[graph] (5) and announced we prepared extend this stoppage briefly in hope swift neg[otiation] resumption by settling matters described in para[graph] (11). This would give us greater control of duration stoppage.

(2) Giving unlimited power to Ben[nike] is to put project at his mercy with final signals probably to be called only when convenient to Johnston.

(3) Word "general" in (11) and (13) invites broadening water discussion beyond Buteiha and we must strive very hard for elimination.

Doubt if even Ben[nike] will be able assert Syrian involvement beyond Buteiha if powers carry out their promise clarification but would not put it past them avoid public clarification, although Lodge was absolutely specific, categoric, this point.

Situation created by above situation is stern test our nerves and diplomacy. On one hand, prospects of resumption agreed with UN are certainly more tangible than when issue came here in dark clash end Oct[ober], other hand pitfalls are numerous. Our decision how to act must be taken against background highest political interests. These seem to all of us here to demand earnest effort at least for couple months to pursue prospect of agreed renewal opened up in resol[ution], especially as climatic reasons prevent much progress now anyway. Only if such prospect fails mature should we examine other alternatives (1) unilateral resumption with drastic consequences or (2) ourselves trying storm new *Moabit* instead of rebutting Syrian complaint as now. Am convinced friends, especially Jews, would not like us rush to barricades when resol[ution] with all its faults is yet clearly designed to give us new prospect though not certainty constructive solution. Have reported to you at all times that resol[ution] would neither signal resumption nor rule against project and this is what has ensued. We have sometimes achieved more difficult things than convert resol[ution] such as this into agreed resumption and F[oreign] O[ffice] must at least claim right to try before other courses envisaged.

Ben[nike] has shown little less obduracy in talks here, as Gideon [Rafael] will tell you. Vigier told me that if we could overcome mil[itary] advantage which is Ben[nike]'s baby our hopes would be high and this was origin our fight that issue.

If we decide follow this course then our interpretation after adoption should be: while disappointed further delay we interpret operative parts resol[ution] as designed to enable resumption by solving land, water, issues which we know to be easily soluble. We also note only military issue involved is absence armed forces from D[emilitarized] Z[one] as per para[graph] (9) and also that agreement involved is of Chief of Staff, not of any other Gov[ernmen]t. In view this and despite deficiencies, obscurities,

resol[ution] we wish begin urgently and immediately to negotiate with Ben[nike] under para[graph] (11) since project must be carried out.

After event of adoption our worst diplomacy would be to say we regard resol[ution] as blocking project since Ben[nike] might then agree with us. If you agree it will be difficult but urgent task to brief our press etc. accordingly.

Eban

583

א. עברון אל מחלקת ארצות־הברית
E. Evron to the United States Division

העתק: 130.20/2460/3

ואשינגטון, ח' בטבת תשי"ד
14 בדצמבר 1953

כמוס

ביום 9 בדצמבר כינס המורשה יעבץ, ביזמתו הוא, מספר אישים יהודים לשם התייעצות על המצב הנוכחי והחלפת דעות על הצעדים שיש לנקוט בם בעתיד. זה כמה זמן שהוא מתחבט בהמצאת פתרונות שיביאו להחלשת עמדתה העוינת של מחלקת המדינה לגבי ישראל, וברצונו היה לשתף מספר מנהיגים יהודים במחשבותיו.

בפגישה הנ"ל השתתפו הה' קלאצניק (נשיא בני ברית); אדוארד ורבורג; ויליאם רוזנבלד; טרייגר ראובן (מהקונגרס היהודי האמריקני); סלאוסון (שייצג את בלאושטיין מהוועד היהודי האמריקני); יוליוס אדלשטיין (עוזרו הראשי של הסנטור ליהמן); גב' רוז הלפרין; לואי ליפסקי; קנן וברנרד קצין.

יעבץ פתח את הישיבה בתיאור המצב הנוכחי, שנראה לו עגום ביותר. סיפר כי הוא מתכונן להציע ליושב־ראש בית־הנבחרים משלוח ועדה מיוחדת לישראל. הוועדה הזו, אשר תהיה מורכבת מהמורשים ג'אד ממינסוטה, גב' קלי מניו יורק והוא עצמו (יעבץ), אפשר יהיה אולי להגדילה. לאחר שתסייר בישראל אפשר יהיה ללחום במדיניות האדמיניסטרציה בעזרת המלצותיה. רעיון שני שעלה במוחו הוא כי ישראל תכריז על הקמת קרן בת 25 מיליון דולר לתשלום מפרעות על חשבון הפיצויים לפליטים הערבים. הודה כי לאחר מחשבה נוספת הוא מוותר על הרעיון האחרון הזה.

וארבורג מסר תיאור מדכא על מצב־הרוח השורר בקהילות היהודיות. ברור לכולם כי השלטון, אפילו בשלביו הגבוהים ביותר, נוקט במדיניות לא ידידותית לגבי ישראל. עובדה היא שכל הנסיונות להשיג נציג רשמי בעל משקל אשר ינאם בוועידה השנתית של המגבית היהודית המאוחדת המתכנסת בימים אלה, נכשלו לגמרי והם נאלצו לחזור ולהזמין את הגב' אלינור רוזבלט. הדבר משרה דאגה רבה בקרב הציבור.

בזמן האחרון הפסיקו מספר אנשים לתרום למגבית. אחדים מהם נימקו את הפסקת התרומות כתגובתם למעשה קיביה. קלאצניק מתח אף הוא ביקורת נמרצת על עמדת השלטון. אין הוא סבור כי יש בכיסם פתרונות חדשים לבעיות. מטרה אחת בפניהם והיא ביצור מעמדם בדעת־הקהל הערבית ולו גם על חשבון ישראל.

הועלתה גם הצעה לשגר משלחת יהודית ללודג׳. אולם לאחר דיון היא הוסרה מעל הפרק מאחר שלא היה ברור למשתתפים איזה הצעות יכולה משלחת כזו להציע ללודג׳ לשם פתרונם המידי של הבעיות שבין ישראל וערב. קנן הזהיר בפני תביעות מישראל לוויתורים נוספים. במשך שנים הופעל לחץ על ישראל מצד מעצמות המערב לעשות ״ג׳סטות״ שיש בן משום פיוס והבעת רצון טוב כלפי הערבים. ישראל נענתה במידה לא קטנה אולם כל ה״ג׳סטות״ האלה לא עזרו במאומה להחלשת הקיצוניות והתוקפנות הערבית. אי אפשר לדרוש מישראל כי תניח את קלפי המיקוח שלה על השולחן בטרם נראית נכונות כל שהיא מהצד שכנגד אפילו לעצם רעיון המשא־ומתן.

יעבץ ניסה לסכם את המשימות המוטלות על הנוכחים.

(א) יש לפעול בחוגי הנהלת המפלגה והממשל להפסקת קשר השתיקה לגבי היחס החיובי של המפלגה הרפובליקנית לעצמאות ישראל והתפתחותה;

(ב) יעבץ ייפגש עם לודג׳ לשם בירור יסודי של המצב.

(ג) יש לחתור להשגת הצהרה מוסמכת מהממשלה על הצורך בשלום מידי בין ישראל לשכנותיה. אשר לסעיף האחרון, הזהירו גב׳ הלפרין ומר ורבורג מפני ניסוח מעורפל מדי. לדבריהם צריכה הפנייה האמריקנית לדבר על משא־ומתן ישיר בין שני הצדדים ללא כל תנאים מוקדמים, אחרת עלולים אישים מסוימים במחלקת המדינה לנצל זאת בכדי לנסות ולכפות על ישראל תנאי שלום שלא תוכל להסכים להם ואז יצא שכר ההצהרה בהפסדה.

על כך העיר יעבץ כי אין הוא סבור שמחלקת המדינה תסכים לפרסם הצהרה בנוסח שוורבורג והלפרין היו רוצים.

המשתתפים החליטו לחזור ולהיפגש כעבור כמה זמן בכדי לסקור מחדש את ההתפתחויות המדיניות.

בכלל ניכרת בזמן האחרון התפכחות מסוימת אצל המורשה יעבץ. בעוד שהוא נטה להגן על מזכיר המדינה וחשב כי ביסודו של דבר מנהיגות השלטון רוחשת אהדה לישראל ניכר עתה בו שאין הוא כה בטוח בכך יותר. הנאום הלוטה בזה[1] אשר נשא ב־8 לח.ז. בניו יורק כולל התקפה חריפה ביותר על מדיניות הממשלה ומאשים גלויות את מזכיר המדינה במדיניות של ״פייסנות״ לגבי מדינות ערב, דבר שעלול ״להמיט אסון על סיכויי השלום והביטחון באזור המזרח התיכון״.

בברכה,

אפרים עברון

583

1. הנאום לא הודפס כאן.

584

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X267 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/3 נוסח נכנס:

New York, 15 December 1953

We made major effort on mil[itary] adv[antage] this week, sending memos to Big Three[1] and having several talks.[2] Reasons for this emphasis were:

(1) Ben[nike] report of Oct[ober] 20[3] limits issue to three considerations of which other two not serious but this apparently insuperable.

(2) Vigier told me confidentially that *Moabit* [Security Council] silence on this would not be enough.

Ben[nike] willing drop issue only if *Moabit* supports our case that mil[itary] adv[antage] no longer applicable and *Peruz* [demilitarization] exhaustively defined as affecting armed forces not topography. Vigier warned us concentrate on this and not make fun of Ben[nike]'s actual strategic insights.[4]

I put all this to Lodge, who originally against any mention this point on grounds too ridiculous. After receipt our argument based Vigier talk he agreed insert ref[erence] which Emile [Najar] persuaded French exclusively by Art[icle] 5 para[graph] 5[5] as involving forces not topography. As additional line defence Lodge will also state whole mil[itary] adv[antage] doctrine superseded by *Moabit* resol[ution] 11 August 1949.[6] If present text sticks firm one of major obstacles will be overcome. Incidentally Lodge's mil[itary] advisers told him that if purely mil[itary] adv[antage] theory was relevant at all, Ben[nike]'s technical argument had merit. This emphasised soundness Vigier's advice.

Eban

584

1. ב־9 בדצמבר שיגר אבן לנציגי ארצות־הברית, בריטניה, צרפת ודנמרק במועצת־הביטחון חמישה מסמכים שבאמצעותם ביקש להוכיח שהמועצה כבר התחייבה בדיונים ובהחלטות קודמות שהעבודה באזורים המפורזים אינה קובעת יתרון צבאי ויש להחליט על המשך העבודה בהקשר לא צבאי (130.02/2405/3).
2. ראה מס' 578 והערות 4 ו־5 שם.
3. ראה מס' 458.
4. ראה מס' 582.
5. מדובר בסעיף 5, פסקה 5 בהסכם שביתת־הנשק עם סוריה שקבע את ההגבלות הצבאיות באזורים המפורזים. ראה כרך 3 נספח ט.
6. ראה כרך 4, הערת־עורך עמ' 361–362.

585

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. Y737 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2330/21 נוסח יוצא:

Jerusalem, 15 December 1953

Further thoughts.[1] Para[graph] 11 tantamount attempt by USA take adv[antage] her position *Moabit* [Security Council], view forcing Israel by obstruction her own devel[opment] project into acceptance regional scheme of USA making.[2] This is utterly illegitimate use *Moabit* authority for furtherance plan re which it has no competence. Moreover, it is destructive very basis regional coop[eration] which presupposes complete freedom partners enter it or decline. What is in long run value coop[eration] imposed from above by such pistol tactics. Suggest you inject this theme suitably muffled into your final round private conferences, also possibly concluding address. For your personal orientation above entirely mine. *Sarim's* [Ministers'][3] contrib[ution] we should take line interpreting "project in question" in para[graph] 13 as limited to present canal which was subject Syria compl[aint] and Ben[nike]'s report not extending to major scheme of which it is potential part. Any comment on this.

Sharett

585

1. ראה מס' 581.
2. על תכנית המים האמריקאית ראה מס' 436, הערה 2 ומס' 452, הערה 2.
3. הכוונה לוועדת השרים לענייני חוץ וביטחון שדנה בנושא ב־14 בדצמבר. (ראה מ. שרת, יומן אישי, כרך א, עמ' 229.)

586

מ. שרת אל א. ששון (רומא)
M. Sharett to E. Sasson (Rome)

מקור: 93.20/215/10

ירושלים, ט' בטבת תשי"ד
15 בדצמבר 1953

כמוס ואישי

קראתי בתימהון רב את מכתבך למנהל הכללי מ־19 בנובמבר.[1] תימהון זה היה חל על כל נציג שלנו, אילו כתב מכתב כזה. על אחת כמה וכמה הוא חל עליך.

מה פשר השאלה שאתה חוזר ומציג באותו מכתב – מה הלאה? אין אתה חבר כנסת מאחת מסיעות האופוזיציה, אשר זכותו היא להקשות קושיות כדי להכביד על הממשלה מבלי שיהא חייב אף בניסיון קל שבקלים לתת תשובה משלו עליהם. גם אין אתה עיתונאי מסוג ידוע, היוצא ידי חובה בהצגת שאלות ומניח לקוראיו לחפש תשובה עליהן. אתה נציג מדיני של ישראל, המתבשל יחד עם משרד החוץ בקלחת הבעיות של מדיניות חוץ של המדינה. יתר־על־כן, אתה עצמך בעל ניסיון רב במדיניות הערבית אשר המשרד משחר תמיד לעצתו. מה אפוא כוונתך אתה בזריקת שאלה סתמית לתוך חללו של עולם? אם אין בפיך תשובה – מה בצע בשאלתך? ואם יש תשובה בפיך, מדוע אתה מונע אותה מאתנו?

אנו מצפים תמיד ואוזנינו מאוד קשובות לכל הצעה מעשית או אפילו מחשבה גרידא, ובלבד שתהא חיובית, מפי כל אחד מאנשינו, בארץ ובחוץ־לארץ. אך אין כל היגיון כי חבר כמוך יהא ממטיר עלינו שאלות אשר לו עצמו אין כל תשובה עליהן ויראה בזה מילוי חובה מוסרית מצדו. אדרבא, אמץ־נא את מחשבתך ואמור מה, לדעתך, עלינו לעשות.[2]

משה שרת

586
1. ראה מס' 576, הערה 1.
2. ראה תשובת ששון לאיתן בעניין זה במס' 593.

587

א. אילת אל ו. איתן
E. Elath to W. Eytan

מברק מוצפן ל212
נוסח נכנס: 130.09/2319/5

לונדון, 16 בדצמבר 1953

סעדתי אמש בחברת ביוואן, קרוסמן וג'ורג' ויג, לפי הזמנתם. שלושתם עומדים לבקר במצרים במשך השבועות הקרובים. ביוואן וויג כאורחי נגיב. ביוואן, קרוסמן, טענו שתעמולתנו בשבועות האחרונים בקרב רוב הלייבור גרמה לכך שהסיכויים להסכם עם המצרים פחתו ושנישא באחריות כבדה בעד תוצאות המצב שעלול לחולל מהפכה פנימית במצרים, להפיל את נגיב ולהביא קיצונים לשלטון. האשימו אותנו גם בעד עידוד קבוצת הקיצונים בין השמרנים. הסבירו שידידותם לישראל גדולה כפי שהייתה ושתומכים בדרישותינו בקשר לשמירת מאזן הכוחות הצבאי בינינו למצרים וגם בצורך של חיזוק הכרת השלושה בדבר הגנת ישראל בפני התקפת מצרים בעתיד. אולם ביקרו את דרישותינו לקשור את עצם ההסדר החדש בין אנגליה ומצרים באיזה תנאים שהם בהסכם החדש עצמו.[1] אמרו שלדבר זה אין כל סיכויים שיתקבל על־ידי נגיב.

בתשובתי הסברתי את עמדתנו כפי שהוצגה לאחרונה על־ידי השר והדגשתי שיחד עם תמיכתנו בדרישות הלאומיות הצודקות של מצרים לא נוותר על דרישה שווה בצדקתה להגן על אינטרסים שלנו והבטחתם בפני סכנות ומזימות מצד מדינה שאינה רוצה בשלום עמנו. אמרתי שיש ביכולתם כידידי ישראל ומצרים כאחד לתרום תרומה חשובה אם יצליחו להשפיע על נגיב בכיוון של הסכם עם ישראל. כל עוד ולא יעלה בידם לעשות זאת אינם רשאים לבקר אותנו.

ביוואן ענה שרואה את ביקורו בקהיר כשליחות לקרב את נגיב לישראל ויעשה מה שביכולתו בנידון.[2]

בישיבת ועדת החוץ של הלייבור אתמול מסר וטסון על ביקורו בישראל ואושרה מחדש עמדת המפלגה כפי שהוצגה בוויכוח האחרון בפרלמנט בשאלות מדיניות חוץ על־ידי מוריסון ומקניל.

אמרי וחבריו פעילים ביותר וקיבלו מאתנו הסברה בלתי מחייבת בקשר לעמדתנו. לדברי אמרי תוצאות הבחירות בסודאן[3] עשו רושם קשה על צ'רצ'יל הרואה בניצחון נגיב סכנה לעמדת בריטניה במושבותיה באפריקה הסמוכות לסודאן ובעצם ישמח אם המשך המשא־ומתן עם מצרים יידחה לזמן בלתי קבוע.

אילת

587

1. ראה מס' 424 ו־543.
2. על ביקורו של ביוואן בקהיר ראה מס' 613 והערה 3 שם.
3. בין 2 בנובמבר ל־5 בדצמבר נתקיימו בסודאן בפעם הראשונה בחירות כלליות ובהן ניצחה מפלגת האיחוד הלאומי (National Unionist Party) הפרו־מצרית.

588

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. X278 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/3 נוסח נכנס:

New York, 16 December 1953

Three speeches today[1] provided foll[owing] crop of ripe fruit:

(1) Lodge stated, *first* truce superseded by armistice, *second* no Syrian veto, *third* only COS [Chief of Staff] agreement necessary, *fourth* such development project in general should be encouraged provided other interests not prejudiced.

(2) Jebb stated, *first* unconvinced by Syrian, Lebanese, about Syrian consent, *second* not good enough for COS to say project encounters difficulties therefore should be abandoned, on contrary ways should be found implement.

(3) Hoppenot said, *first* absurd river should run to waste unutilised, *second* Ben[nike]'s military arguments pure *kriegspiel*, Israel's location of power plants on her border is itself proof and guarantee Israel's faith in peace, also whole discussion not in accordance any principles.

Only counterweight was Jebb, Hoppenot's, lectures to us for not stopping when Ben[nike] said we should.

Jebb, Hoppenot, expressed expectancy we will not resume work until Ben[nike]'s agreement. This will no doubt exercise others, perhaps compelling me say something this effect. Please cable how far can go saying we prepared prolong stoppage during new process constructive clarification.

I abstained from speaking today to let this sink in. Tomorrow will analyse resol[ution] and speeches together.[2] Latins appear OK, also Kyrou, Borberg. Will try stop Pak[istan] [a]mending by filibustering.

Eban

588

1. הכוונה לנאומיהם של נציגי שלוש מעצמות המערב בישיבת מועצת־הביטחון שהתקיימה באותו היום. בישיבה הגישו נציגי מעצמות המערב טיוטת החלטה על הסכסוך בין ישראל לסוריה באזור המפורז. ראה מס' 573 (נספח). על דיוני המועצה ראה גם SCOR, Eighth Year, 648th Meeting, 16 December 1953.
2. ראה נאום של אבן בישיבת המועצה ביום המחרת, SCOR, Eighth Year, 649th Meeting, 17 December 1953.

589

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

מברק מוצפן 279
נוסח נכנס: 130.09/2331/3

ניו יורק, 16 בדצמבר 1953

אחרי שיחות רבות נשארת העמדה הסובייטית מעורפלת.[1] מציע להסביר להם בקריה ובמוסקבה את חשיבות העניין לנו ואת ציפייתנו שיסייעו למפעל פיתוח חשוב.[2] רצוי להסביר כי עמדתם תקבע יחס ממשלתי וציבורי כלפיהם.

אבן

590

ג. רפאל אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק)
G. Rafael to the Israel Delegation to the United Nations (New York)

מברק מוצפן 265
נוסח יוצא: 130.09/2330/21

ירושלים, 17 בדצמבר 1953

אבן. הכרחי שתשוחח עם בן [בניקה] וויז'יה לפני צאתם על שלושה עניינים:

(א) ביצוע החלטת מועביט [מועצת־הביטחון].[1] תדגיש שאנו מצפים שייעשו כל המאמצים לבירור דחוף של הבעיות הטעונות הסדר. אנו מוכנים לשיתוף־פעולה בהנחה שכוונתם לאפשר ביצוע המפעל. גם תשאל על הנוהלים שמכוונים לנקוט לביצוע ההחלטה.

(ב) כבר העמידוך על הסכנה שבן, בשובו ארצה, ירצה לערוך חיפוש בהר הצופים. יש למנוע זאת בכל מחיר. תגיד לו שלנו תלונות חמורות נגד ירדן על הפרת הסכם הר הצופים. בהתחשב עם סיכוי של קיום ועידה[2] אנו לא לוחצים עליו כעת, חזור כעת, למילוי תביעתנו כדי לא להגביר המתיחות בין שתי הארצות שיכולה לפגוע בהצלחת הוועידה. בטוחים שגם הוא לא ינקוט בצעדים שנצטרך לפרשם כמכוונים לפגוע בסיכויי הוועידה.

589

1. בדברי וישינסקי בישיבת מועצת־הביטחון ב־16 בדצמבר. ראה מס' 588 והערה 1 שם.
2. על פעולת הסברה שהתבצעה ברוח המלצותיו של אבן ראה מס' 595 ו־599.

590

1. ראה מס' 573 (נספח).
2. הוועידה המוצעת בין ישראל לירדן על־פי סעיף 12 בהסכם שביתת־הנשק. ראה מס' 531, 557 והשווה מס' 563 והערה 1 שם.

(ג) בימים הקרובים תעמודנה להצבעה בוש"נ [ועדת שביתת־הנשק] המצרי על־פי עצתו של סרוף [Serup] יותר מ־300 תלונות שלנו על הסתננות. היושב־ראש יסרב להצביע אתנו בטענה שהסתננות בודדים איננה מהווה הפרת שביתת־הנשק. עמדה זו מנוגדת לתקדימים, לתשובות בן במועביט, לדיונים, ולהחלטת מועביט בעניין קיביה.[3] יש לציין חומרת המצב שייווצר אם נציגי או"ם יפעלו בסתירה מוחלטת למקובל. הסתננות היא אמצעי מלחמה של מדינות ערב נגדנו ומהווה הגורם העיקרי לערעור ביטחון בגבולות. על בן לפעול מיד, בהתחשב עם הסכנה האורבת לקיום משטר שביתת־הנשק אם נציגי או"ם יעודדו הנגע על־ידי סירובם להכריזו כהפרת שביתת־הנשק. אם תזדמן תשמיע טענות אלה גם באוזני המזכיר הכללי. שלחתי חומר רקע לתקוע על־מנת שיכין תזכיר שיש להשתמש בו באו"ם ובמחמד [מחלקת המדינה] במקרה ואנשי או"ם לא ישנו עמדתם.

רפאל

591

הערת־עורך
Editorial Note

איגרת מחאה נגד מצרים שהגישה ישראל למועצת־הביטחון
18 בדצמבר 1953

ב־14 בדצמבר החרימו המצרים בפורט סעיד מהאונייה Franca Maria שעשתה דרכה לחיפה, משלוח בשר שהיה מיועד לישראל. בעקבות המעשה הגיש אבן איגרת מחאה למועצת־הביטחון. ראה אבן אל נשיא מועצת־הביטחון, 18 בדצמבר 1953, 93.03/3006/3.

592

ו. איתן אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק)
W. Eytan to the Israel Delegation to the United Nations (New York)

מברק מוצפן 278
נוסח יוצא: 130.09/2330/21

ירושלים, 18 בדצמבר 1953

לאבן. נציגי סין העממית פנו אלינו ברמזים בדבר הקמת קשרים דיפלומטיים.[1] בבורמה, בפגישות עם אסיאתים אחרים, המליצו לנו מאוד על כך. מה דעתך בדבר

3. ראה מס' 534 (הערת־עורך).

592
1. ראה למשל מס' 513.

תגובה אמריקנית אפשרית. קיימת גם הצעה של ביקור רשמי למחצה מצד דיפלומט ישראלי בפקין. האם פעולת גישוש מעין זו תעורר תגובה אמריקנית מתונה יותר. הערותיך דרושות לנו בהקדם.[2]

איתן

593

א. ששון אל ו. איתן
E. Sasson to W. Eytan

מקור: 130.20/2447/21

רומא, י"ב בטבת תשי"ד
18 בדצמבר 1953

כמוס

הנידון: "מה הלאה"

וולטר היקר,

כבקשתך במכתבך מה־3 לח.ז.[1] הנני בזה לאמץ את מחשבתי ולנסות לענות על השאלה שהצגתי בעצמי אל הנהלת משרד החוץ במכתבי אליך מה־19 בנובמבר שעבר:[2] "מה הלאה". אני עושה זאת לאחר שיקול רב ומתוך תקווה ואמונה שלא תראו בדברי כביקורת על המשרד או על מישהו מאנשי המשרד, אלא כתרומת חבר, שמכיר במידת־מה את הערבים ובעל ניסיון־מה במדיניות הערבית, לבירור היסודי שברצונכם לקיים במשרד בראשותו של השר עם שובו לארץ של היועץ לענייני המזרח התיכון, הח' גדעון רפאל.

(א) אין אני פוסל לחלוטין פעולות תגמול חריפות כגון זו של קיבייה. ההיסטוריה מלמדת אותנו שגם אנשי מצפון ותרבות, כבריטים והאמריקאים, שפועלים כאילו ביישוב־הדעת ומופיעים בכל מקום ומקום כמגיני החופש והאנושות, אינם נרתעים בעת הצורך מפעולות כאלה ואינם מנסים לברור בין חפים לפושעים בבצעם פעולות כגון אלה. דוגמא לכך: הפצצה האטומית שנזרקה בסוף מלחמת־העולם השנייה על עיר גדולה ומאוכלסת נשים וילדים ביפאן. וכן הפעולות הנעשות כיום מקוצר־רוח נגד אנשי ה"מאו מאו" – נגד נשיהם, ילדיהם, טפם וכל אשר להם.

2. לא נמצאה תשובה של אבן, אך בינואר 1954 הורה שרת לאבן למצוא הזדמנות קרובה להודיע למחלקת המדינה כי ישראל שוקלת ברצינות לקשור יחסים עם סין כחלק ממסע ההתקשרות שלה עם ארצות אסיה נוכח ההסגר המתמיד של מדינות ערב. (ראה מברק 961, 28.1.1954, 130.09/2310/15).

593

1. בתיק 93.04/41/13.
2. ראה מס' 576, הערה 1.

(ב) אולם אין לגשת, לדעתי, לפעולות תגמול חריפות כגון זו של קיבייה מתוך שיקולים פנימיים וצבאיים בלבד. העובדה, שיישובי הספר שלנו סובלים קשות מההתקפות הערביות וההסתננות הערבית, אינה יכולה לבדה, ולבדה בלבד, גם אם היא מעיקה עלינו מאוד, להרשות לאלה מתוכנו הממונים על הביטחון להחליט על פעולות תגמול מבלי להביא בחשבון שיקולים אחרים. וכן העובדה – שחיילינו עומדים לילה לילה, שבוע אחר שבוע, חודש אחר חודש ושנה אחר שנה, מול המוות ונאבקים אתו קשות – אינה יכולה לבדה, ואף אם נצרף אליה את העובדה הקודמת, לשחרר את הממונים על כוחות הביטחון שלנו מהשיקולים המדיניים במקרים כאלה. פירוש הדבר, שיש לתבוע מאת אלה שבידם כוח ההכרעה תיאום מלא ושיתוף מלא במקרים כאלה בין המטכ״ל, משרד הביטחון ומשרד החוץ.

(ג) וכן אין לגשת, לדעתי, לביצוע פעולות תגמול כגון זו של קיבייה, גם אם תבוא עליהן הסכמתם המלאה של שלושת הגורמים האלה – המטכ״ל, משרד הביטחון ומשרד החוץ – בלי לבחון קודם היטב באם המסיבות והתנאים הבינלאומיים כשרים לכך. וכן אין לגשת לביצוע פעולות כאלו בלי הכנת דעת־הקהל בעולם לכך. הפעולה בקיבייה בוצעה בעצם ימי עצרת או״ם וללא הכנה כלשהיא מצד הנציגויות שלנו בארצות כהונתן. וכן היא בוצעה בזמן כינוסם של שלושת שרי החוץ הגדולים – דאלס, בידו ואידן – בלונדון ודיונם, בין היתר, בבעיות המזרח התיכון. פירוש הדבר, שיש לדאוג במקרים כאלה לתיאום מלא ולשיתוף מלא בין המרכז לבין הנציגויות, גם אם תפקידן של אלו למלא אחר הוראות המרכז במלואן ולבצע את מדיניותו במלואה.

(ד) העובדה, שפעולת התגמול בקיבייה בוצעה כמעט בעת ובעונה אחת עם שתי פעולות קונסטרוקטיביות אחרות – מפעל הירדן בצפון והקמת יישובים ליד עוג׳ה בדרום,[3] אפשרה לערבים לא רק לדבר על שלושת הדברים בנשימה אחת בטענותיהם ובמחאותיהם, אלא גם סייעה להם למצוא אוזן קשבת לשקריהם ולסילופיהם אצל אויבינו כאצל ידידינו ואילצה אותנו מהרגע הראשון להופיע פה ושם כמצטדקים וכמתגוננים. וכן הכריחה אותנו להילחם בזמן אחד בכמה חזיתות – דבר שהחליש אותנו וחיזק וליכד את הערבים. פירוש הדבר, שיש לשקול במקרים כאלה מה עדיף, למשל: דחיית ביצוע פעולת התגמול החריפה לזמן־מה, או ביצועה בכל התנאים והמסיבות גם אם שכרה הפנימי והצבאי כביכול יצא בהפסדה בשטחים חיוניים אחרים. אילו לא היה מופיע עניין קיבייה, כי אז היינו מופיעים בכל מקום ומקום עם ראש מורם כלוחמים בעד מפעלים חיוניים קונסטרוקטיביים והיינו נהנים הנאה מלאה מתמיכתה של היהדות בעולם. וכן היינו מכשילים את מזימותיהם של הערבים ועוצרים בעדם מהתהלך כשיכורי ניצחון ולהתמקח על חשבוננו עם האנגלו־סכסים.

(ה) באם אנו שוקלים שקול היטב את התנאים והמסיבות בפנים ובחוץ – בישראל, בארצות ערב, בארצות־הברית ובעולם החופשי כולו – ומגיעים למסקנה שאפשר ורצוי לבצע פעולת תגמול חריפה, הרי צריך שיהיה לנו האומץ המוסרי והעוז הפוליטי לקבל עלינו את אחריותה מלאה של הפעולה ולא לנסות, כפי שעשינו בעניין קיבייה, להטיל את האחריות על יישובי הספר ולהשתדל לתאר ולתרץ את הפעולה כנובעת

3. ראה מס׳ 401, הערה 2.

מקוצר־רוחם, מאימת השמדה תלויה על ראשם וגדלה והולכת וכו'.[4] הדין־וחשבון של הגנרל בניקה, הדיונים במועצת־הביטחון והחלטת הנזיפה שלה[5] הוכיחו, כי לא מספיק שאנו נחליט על טיעון כזה או אחר, כדי שהעולם יאמין לנו ויכוון את צעדיו לפי רצוננו. ולא זו בלבד: הדין־וחשבון של בניקה ודיוני מועצת־הביטחון הציגו, לצער כולנו, את ראש ממשלתנו כאיש שאינו אומר את כל האמת בהודעות הרשמיות שלו והטילו ספק בכנותו ובכנות דבריו. אילו לא קצרנו אלא זאת – דיינו.

(ו) אין אנחנו חיים יותר בתקופת המנדט הבריטי כשכל ארגון, קבוצה או יישוב היה יכול להעמיד את עצמו כדיין ולהחליט על תגובות ופעולות פה ושם כעולה על דעתו ולפי ההבנה והתפישה שלו. אנחנו כיום – מדינה ככל המדינות. ממשלתנו נתבעת לאחריות ככל הממשלות הקונסטיטוציוניות האחרות, והעם – לסדר ולמשמעת ככל העמים הדמוקרטיים והתרבותיים האחרים. בטענה שלנו, שפעולת התגמול בקיבייה בוצעה שלא בידיעתנו ולא בהסכמתנו על־ידי יישובי הספר, אנו מופיעים כמי שמודה בעצמו שאיננו שולט במצב וכמי שמצביע בעצם ידיו על פרצות בתוך שורותיו. זה לא מוסיף לנו כבוד. זה לא מוסיף לנו אמון. זה מעמיד אותנו בשורה אחת עם הארצות הבלתי־יציבות ומגביר את חששותיהם של האויבים והידידים כאחד ביחס לכוונותינו המדיניות. אל־נא נדרוש, למשל, מאת המנהיג הערבי או מאת האיש הפשוט הערבי להאמין להבטחותיו של שר החוץ בלבד שאין לישראל כל כוונות של תוקפנות ושל התפשטות, כשהוא רואה כי אין לשר הזה היכולת להטיל את מרותו ומרות המדיניות שלו על עמו. לאור התנאים והמסיבות הקיימים בארצו יותר נוח ויותר רצוי למנהיג הערבי ולאיש הפשוט הערבי להאמין לדברי חבר הכנסת ביגין ולבסס את האוריינטציה שלו, את המדיניות שלו, את התעמולה וההסברה שלו ואת ההסתה שלו לפי הכרזותיו האבסורדיות ושאיפותיו המרחיקות לכת של נציג "חרות" – מה גם ששר החוץ עצמו מצביע, לעתים, על פרצות בשורותיו ונאלץ, לפעמים, להגן על הפרצות האלה ולהצדיקן.

(ז) נכון, שכל כמה ששלוש מעצמות המערב – ארצות־הברית, אנגליה וצרפת – השתדלו לפייס את מדינות ערב, לא יכלו להתעלם מהעובדה הברורה, שקיבייה אינה אלא חולייה בשרשרת המאורעות הקשים שבהם נפגעה ישראל בנפש וברכוש במשך שנים רצופות. משום כך תבעה החלטת הנזיפה במועצת־הביטחון מאת ממשלת ירדן לעשות יותר ויותר למניעת ההסתננות. אין ספק שזה הישג־מה בשבילנו. אבל נטעה, לדעתי, טעות מדינית גסה באם נניח לרגע ששלוש מעצמות המערב יצאו ממאורע קיבייה בהישג יותר גדול מזה. הפרסטיג'ה המערבית נפגעה לא מעט במדינות ערב בגלל המאורע הזה וגלגוליו באו"ם ובמועצת־הביטחון. כל העוקב אחר המתרחש בארצות ערב נוכח בחודשיים האחרונים בירידה ניכרת במניותיהן של מעצמות המערב בדעת־הקהל הרחבה בעולם הערבי. איש הרחוב כאיש האוניברסיטה הפך לשונא את המערב ושואף לראות במפלתו. דומה, שאין לך אסון בארצות ערב – ארבה, מגיפות, קשיים כלכליים, בצורת וכו' – שההמון אינו מייחס אותו, ובאמונה שלמה, לאמריקאים, לאנגלים ולגרוריהם. וכאן נשאלת השאלה: האם רצוי לנו מצב שכזה? האם רצוי לנו לראות את מניותיה של המשענת החזקה ביותר שלנו מבחינה

4. ראה מס' 449 (הערת־עורך).
5. ראה מס' 475 (הערת־עורך) ומס' 534 (הערת־עורך).

מדינית, כלכלית וצבאית – את מניותיה של ארצות־הברית – הולכות ומאבדות את ערכן בעולם הערבי? אין ישראל נמצאת כיום במצב פוליטי, כלכלי וצבאי חזק שכזה שיכולה להרשות לעצמה לומר כך יאה וכך נאה לארצות־הברית שמנסה לפייס את הערבים, שמשתדלת לרכוש את אהדתם וצועדת בדרכה זו בצעדים בלתי־בטוחים, בלתי־קולעים למטרה וכו'. זה "לוקסוס" שיכול לעלות לנו ביוקר בימים הבאים. יותר מכל מדינה מזרח־תיכונית אחרת חייבת ישראל לסייע בכל יכולתה לשמירת הפרסטיג'ה של המעצמה האדירה הזאת הטוענת תמיד לשלום במזרח התיכון ולהימנע ככל האפשר מפעולות העשויות להציגה כתומכת בצד אחד בלבד.

(ח) במשך חמש שנות קיומם נפגעו לא מעט הסכמי שביתת־הנשק, בייחוד – ההסכם עם ירדן, וכל דרישה מצדנו לכנס ועידה ישראלית–ירדנית[6] בשלב גבוה, כדי ליישב את סכסוכי הגבול הבלתי־פוסקים וכדי להכניס את התיקונים הדרושים בהסכם, היא מוצדקת בהחלט. אולם בבואנו להציג דרישה כזאת – חייבים אנו לבדוק באם השעה כשרה בעולם הערבי לכך ובאם המסיבות הבינלאומיות נוחות לכך. וכן באם דרישה כזאת יכולה לקבל בארצות־הברית ובאנגליה את התמיכה הראויה לה מצד כל מדינאי נבון הפועל לפי ההיגיון והאינטרס של ארצו ושל אזור המזרח התיכון. אני מסופק באם ההצעה שלנו לכנס ועידה ירדנית–ישראלית בתוקף סעיף 12 מהסכם רודוס עברה את כל שלבי הבדיקות האלה. אם כן – הרי נשאלות כמה שאלות: (א) למה מורגשת כיום מבוכה רבה במחנה הערבי כתוצאה מהצעתנו, (ב) למה מופיעים המדינאים הערבים כמפחדים אימת־מוות מכל צעד העלול להושיב אותם ליד שולחן אחד אתנו, כבימי רודוס, למען הסדר ענייני הגבול הפרועים, (ג) למה לא זכתה התביעה שלנו לתמיכה הראויה לה במועצת־הביטחון, במסדרוני האו"ם ובבירותיהן של המדינות החופשיות שוחרות השלום והשקט, (ד) למה לא ניצלו שלוש המעצמות המערביות, שכפו עלינו בהחלטת הנזיפה שלהן חיי עינויים של תנועת מסתננים המביאים שוד ורצח בלתי־פוסקים ומפריעים לשקט ולביטחון באזור, את ההזדמנות, שיצרנו להן על־ידי ההצעה שלנו, כדי לתקן את המעוות ולהביא את ישראל וירדן להסדר המבוקש. אפשר לדאלס, לאידן ולבידו לחלוק על מעשה קיבייה, לגנות ולנזוף. אבל כל אחד משלושת המדינאים הגדולים האלה מבין שאין אפשרות לישראל כלירדן להמשיך במצב הפרוע ביחסים ובגבולות לאורך ימים. אין זאת אלא מפני שבחרנו ברגע בלתי־מתאים ובשעה בלתי־כשרה להצגת הדרישה שלנו ויצרנו שלא מרצון את הרושם בעולם, בייחוד – בארצות ערב, שלא הסדר ענייני הגבול הפרועים כשלעצמו חשוב לנו, כי אם הבאת ירדן בעל־כורחה לשבת אתנו ליד שולחן דיונים אחד.

(ט) במשך חמש השנים האחרונות לא הפסקנו מלתבוע את השלום עם הערבים. הצענו את השלום במסיבותינו הפנימיות והחיצוניות. תבענו את השלום מעל במת הכנסת כמעל במת האומות־המאוחדות. תבענו את השלום בכל הכינוסים והוועידות שלנו הן בישראל והן בגולה. תבענו את השלום השכם והערב בעיתונות שלנו ובעיתונות הזרה. תבענו את השלום בשיחותינו הפוליטיות, הכלכליות, הצבאיות, הפיננסיות וכו' עם הבית הלבן, מחלקת המדינה, דאונינג־סטריט מספר 10, הפורין אופיס, הקיי דורסה ועוד. לתוקפנות הערבית, לחרם הכלכלי הערבי ועוד – ענינו

6. ראה מס' 531.

בתביעה לשלום. עשינו את כל זה בכנות ובלב שלם ומתוך דאגה לשלומו ולעתידו של אזור המזרח התיכון כולו. עשינו את כל זה מתוך תקווה שהעולם הערבי יאמין לנו ויקבל אותנו, כפי שאנו מבקשים, כבני המזרח השבים לגבולם. וכן מתוך אמונה שאנו עשויים להיות למקור ברכה גדול למזרח הערבי בפרט ולמזרח התיכון כולו בכלל. אולם בדברינו כל הזמן על השלום – הפכנו בלא יודעין ושלא במתכוון את השלום הזה לנשק החשוב ביותר והחריף ביותר בידי הערבים נגדנו. וכן הפכנו את הסירוב לשלום לנחלת העמים הערביים בעוד שהיה עד לפני כשנתיים לנחלת מספר מדינאים ערביים בלבד.

(י) הסירוב הערבי לשלום אתנו אינו נובע מתוך חשבונות פנימיים בעולם הערבי או מתוך הליכה שולל אחרי הסברות שווא ועלילות שווא מצד גוף ערבי זה או אחר, כפי שאנו מנסים לפעמים להסביר לעצמנו. אילו היו רק אלו הסיבות העיקריות, כי אז היינו יכולים למצוא את הדרך הנכונה כדי להתגבר עליהן. העולם הערבי מפחד באמת מאתנו. הערבים מאמינים בכל לבם שאנו מהווים סכנה לביטחונם. הם עוקבים בדאגה רבה אחר התפתחותנו וגידולנו. הם משוכנעים שבשבילנו מדינת ישראל בגבולותיה הנוכחיים אינה אלא ראש־גשר אשר ממנו נכבוש, במרוצת הזמן, את ירדן, סוריה והלבנון. אם לא את כל השטח שלהן, הרי חלק לא קטן ממנו לפחות כדי לתקן את גבולותינו היבשים, העקרים והאבסורדיים הנוכחיים ולהפוך את ארצנו לארץ זבת חלב ודבש, בשביל תושביה הקיימים ואלה שיבואו במרוצת הזמן. אמונת שווא כזאת קשה לעקור על־ידי נאומים מבריקים בלבד. תפיסה אבסורדית כזאת קשה לערער על־ידי קריאות לשלום בלבד. בייחוד – אם הנאומים המבריקים האלה או הקריאות לשלום האלה באות בעקבות מעשים חמורים כמעשה קיבייה ואחרים. דרושה הפוגה בקריאות שלנו לשלום, דרושה הפוגה בפעולות התגמול ודרושה יד אחת שתכוון מעתה ואילך, בפנים ובחוץ, את מדיניותנו הערבית. וכן דרושה תכנית שקולה ומחושבת שתכשיר אווירה של רצון טוב במדינות ערב.

(יא) אולם בזה לא די. דרושה הפוגה גם בפניות שלנו אל "מחלקת המדינה" בענייני השלום עם הערבים. עד לפני כשנה האמינו המדינאים האמריקאיים שאפשר להם על־ידי לחץ חזק, על־ידי הבטחת עזרה, על־ידי יחס אדיב להניע את המדינאים הערביים הקנאים, אכולי המשטמה לישראל, להסכים בלב שלם וברצון טוב להסדר כלשהו עם ישראל. המדינאים האמריקאים ניסו ולא הצליחו. האמינו, כי ממצרים תבוא התשועה והתאכזבו. דאלס בעצמו ביקר בכל ארצות ערב וחזר ככופר בעיקר. הוא נוכח לא רק בחוסר רצון מצד הערבים לשלום עם ישראל, אלא גם בשנאה עזה בכל רחבי העולם הערבי לארצות־הברית בגלל אהדתן לישראל או תמיכתן בישראל. וכן הוא נוכח, כי עצם קיומה של ישראל בלב העולם הערבי מהווה מכשול רציני ליצירת יחסים טובים וכנים בין המערב לבין ערב. נכון, שלא נעלם מעיני דאלס הסכסוך האנגלו־מצרי על תעלת סואץ. אך לא הוא ולא המצרים עצמם לא ראו בסכסוך הזה כדבר שאינו ניתן לסידור או שאין לו פתרון. גם מנהיג הדימוקרטים עדלי סטיבנסון לא חזר מביקורו במזרח הקרוב אופטימי יותר מדי. אף הוא נוכח בעמדתם התקיפה והבלתי־מתפשרת של הערבים כלפי ישראל. וכן נוכח עד כמה היחסים המחמירים והולכים בין ישראל לארצות ערב משפיעים לרעה על עמדתן של ארצות־הברית ועל הפרסטיג'ה שלהן באזור המזרח התיכון. ולא זו בלבד. עד לפני כשנה היינו אחד המקורות הטובים והמוסמכים של האמריקאים לאינפורמציה

ולאוריינטציה על המזרח התיכון. היום הפכנו לבלתי־נאמנים ולבלתי־כשרים. היום הפכנו לטרדנים ולמסבירים בלתי־רצויים. המציאות המרה הזאת מחייבת אותנו לא רק להמעיט בדיבורים על שלום בשיחותינו הפוליטיות והכלכליות עם האמריקאים, אלא גם לנסות בדרך זו או אחרת לעקור את מה שהצליחו הערבים לנטוע בלבם עלינו ואת מה שהצליחו לצבור בעצמם בין בצדק ובין בטעות. צו השעה, לדעתי: שיפור יחסינו עם ארצות־הברית וחיזוק מעמדה של היהדות שם.

(יב) הדבר היחידי והעיקרי שיכול, לדעתי, לקדם את השלום בינינו לבין הערבים, בין מרצון ובין מאונס, הוא: מציאת פתרון מניח את הדעת לבעיית הפליטים הערביים. באם לא ניקח את היוזמה לידינו - הדבר לא יזוז והמצב לא יתוקן לעולם. אין לי, לפי שעה, פתרון מלא, כללי ומקיף. אני מציע לקבוע לעצמנו תכנית מצומצמת וצנועה למשך שנה של העברת כ־50 משפחות מהפליטים, מבעלי האדמות והרכוש בישראל, למגורים באחת או ביותר מארצות אמריקה הלטינית. באם הניסיון הזה יצליח - כדאי יהיה לנו להרחיבו ולעניין בו את ארצות־הברית ומוסדות האו"ם המוסמכים. הדבר צריך להיעשות בסוד ובשקט וייתכן שיעלה לנו במיליון לירות. במקרה וייראה לכם העניין - אהיה מוכן להרחיב את הדיבור עליו בהזדמנות אחרת.

במכתבי זה אינני מתכוון לפתור את בעיית יחסינו עם הערבים או "ללמד את התורה על רגל אחת". אולם, כאיש המתבשל יחד עם משרד החוץ בקלחת הבעיות של מדיניות החוץ של המדינה, מצאתי לנכון לחשוב בפניכם בקול רם ולשים על שולחנכם חומר לדיון ולמחשבה. עוד אפשר לי לדבר, למשל, על הצורך בתיקונים בהרכב ועדות שביתות־הנשק; על הצורך ברוויזיה יסודית במדיניותנו כלפי ערביי ישראל; על הצורך בתעמולה ערבית; על הצורך בפעולות בקרב בית־הנבחרים הבריטי ובפורין־אופיס; על הצורך בחיזוק הנציגויות שלנו באסיה ועוד ועוד...ועוד. וכן, כדי להוכיח לכם שבהציגי את השאלה - "מה הלאה" - לא התכוונתי לזרוק שאלה סתמית לתוך חללו של העולם.

אחזור לכתוב שוב בנושא הזה באם הבירור היסודי שברצונכם לקיים בקרוב במשרד יצריך זאת.

בברכה,

א. ששון

594

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. S290 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2330/21 נוסח יוצא:

Jerusalem, 20 December 1953

(1) Cab[inet] today paid all-round eloquent tribute tremendous effort and remarkable ability invested in handling issue in *Moabit* [Security Council].

Tended maximise loopholes in draft[1] enabling Ben[nike] revert his pernicious doctrine re Syr[ian] consent even without formally invoking it. Partic[ular] stress laid on para[graphs] three, four, under which Ben[nike] can claim that his motivation for stoppage accepted by *Moabit,* and para[graph] eleven, where word "interests" interpretable connoting Syrian claims because word "including" implies legitimacy interests other than those comprised within D[emilitarized] Z[one] or irrigation rights even outside it. Wish expressed if only possible see word "private" inserted before "interests". Concern expressed lest in present tug war our premature indication readiness accept resolution leads sponsors make concessions other side.

(2) After meeting authorised spokesman convey press *Memisrael* [Government of Israel] in analysing draft found in it serious drawbacks which it could not gloss over even though draft under attack from contrary viewpoint. This intended (A) forestall future internal criticism we were unduly optimistic in event Ben[nike] wrecking all our hopes, (B) enable you explain sponsors our critical attitude helps them resist pressure.

(3) On assumption passage resol[ution] assured briefed entire press fully off-record Friday exposing all pitfalls but also pointing openings and warning against *ptichat peh lesatan* [not to tempt fate] by wholesale condemnation. Gideon [Rafael] present and active both conf[erence] and cab[inet].

Sharett

595

מ. שרת אל ש. אלישיב (מוסקבה)
M. Sharett to Sh. Eliashiv (Moscow)

מברק מוצפן 50
נוסח יוצא: 130.09/2325/5

ירושלים, 20 בדצמבר 1953

שלך 36.[1] מצוין. בשיחותיך: (א) תגע בדיוני מועביט [מועצת־הביטחון] ותאמר הט וטה המערבית[2] רחוקה מלספקנו אבל יש בה לפחות פתח לחידוש העבודה ולכן היא נתקפת מהצד שכנגד. לנו רצויה תמיכת ברית־המועצות ועוד יותר הנמקות ברוחנו שאבן ישמח להגיש.[3] על־כל־פנים יהיה משונה אם יתקבל הרושם כי

594
1. ראה מס' 573 (נספח).

595
1. אלישיב הודיע לשרת על ביקורי נימוסין שהוא עומד לקיים ב־21 בדצמבר אצל זורין וגרומיקו וביקש הנחיות לשיחות (19.12.1953, 130.09/2325/6).
2. ראה מס' 573 (נספח).
3. ראה מס' 589.

ברית־המועצות אדישה לעניין כולו על־ידי הימנעות. לפחות יצהיר ויש[ינסקי] כי ברית־המועצות מחייבת מפעל הפיתוח. (ב) אשר לעלייה תאמר חובתך לציין כי הנושא אינו יורד מסדר־יומנו הציבורי ועם חלוף הזמן הוא חוזר ומתעורר ביתר תדירות והדגשה מכל החוגים. כולנו מאמינים כי סופם להבין צדקת התביעה. תמשיך לפי התגובה.[4]

שרת

596

י. צור אל מ. שרת
J. Tsur to M. Sharett

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2345/2

פאריס, 20 בדצמבר 1953

בתשובה ל:160.[1]

להלן רשמי דיבון בחזרתו ממרוקו לאחר ביקור של שבועיים בקזבלנקה, רבאת, מקנס, פס, מרקש, יישובים וכפרים נידחים בדרום. נפגש עם ראשי היהדות על זרמיה וארגוניה השונים, ראשי הג׳וינט ואליאנס. ברבאת נפגש לסידרת שיחות עם ראשי השלטון, כולל שלוש פגישות עם הנציב העליון הגנרל גיום, בהן דן גם בענייני עלייה ויהדות.

(א) יהדות מרוקו נמצאת רובה בסימן של תהליך השתחררות ופריצת המסגרת המרוקנית אליה היא משתייכת באופן חוקי, וצועדת בהנהגת שכבה דקה של בורגנות משכילה לקראת העלאת רמתה תוך הישגים רציניים בשדה ההשכלה, החינוך, הבריאות וההשתלבות במסגרת האירופית.

(ב) הפעולות רבות ההיקף של אליאנס, ג׳וינט, הקהילות ומוסדות עזרה שונים משפרות מצב דלת העם ובעיקר מצב הנוער. לעומת זאת הידיעות מהארץ על כישלון קליטת יהדות מרוקו, הרחקת נוער מן הדת, ההפלייה ורגש הביטחון המופרז שהשתרר אחר הדחת שולטן, כל אלה פועלים בכיוון עצירת העלייה.

(ג) במצב זה של תסיסה אין למוסדות הישראליים והציוניים כמעט כל השפעה על עיצוב פני היהדות. הנציבות המעוניינת והפועלת לקידום היהדות שולטת בקהילות. ריבוי המוסדות הישראליים, על חמש מחלקות הסוכנות הפועלות בנפרד, מביא למצב בו פועלים הג׳וינט והאליאנס ללא כל הדרכה ואף ללא יחס רציני למוסדותינו, והנוער נשאר מחוץ למסגרתנו.

4. על שיחותיו של אלישיב עם גרומיקו ועם זורין ראה מס׳ 599 והערות 2 ו־5 שם.

596
1. לא נמצא.

(ד) יש גוונים בעמדת הנציבות לגבי העלייה. הנציב העליון ואנשיו אמרו שאם נדע לשמור על זהירות וצניעות אינם חושבים להפריע לנו. יש המדגישים שאינם מעוניינים כי נוציא ממרוקו את רוב האלמנטים המפותחים ביותר ואשר הושקע עמל רב בחינוכם והדרושים לפיתוח מרוקו.

מסקנות: דרכי העלייה ועניני הביטחון החיוניים, הכרח שיהפכו גורם ביהדות מרוקו, החשש לבאות והצורך להיות מוכנים לפעולות גיוס הנוער לשעת חירום מחייבים מיד מאמץ תכנון וארגון יעיל של פעולתנו במקום.

(1) משום כך ומפני הכרח בזהירות מדינית יש להקים בארץ ומיד מרכז עליון לענייני צפון אפריקה בהנהלה המעשית של הממשלה או משרד החוץ בשיתוף הסוכנות והצבא.

(2) יש להקים בפאריס בראשות השגריר מרכז להנהלת ענייני צפון אפריקה שתפקידו יהיה לבצע את מדיניותנו בשאלה זו וליזום תכניות ופעולות. בהנהלה זו יש לשתף ראשי האליאנס והג'וינט, הסוכנות ונציג מיתר המוסדות הפועלים במקום.

(3) יש למנות במרוקו נציג אחד בעל סמכויות רחבות מאוד אשר ייצג האינטרסים הישראליים כלפי הגופים העיקריים ובמידת האפשר כלפי הנציבות, ויהיה כפוף לפאריס.

אנא העלה הדברים לפני הממשלה והסוכנות ובייחוד במושב הוועד הפועל, ללא כל פרסום כמובן (על נסיעת דיבון לא פורסם דבר).

אם תמצא לנכון אולי תראה להזמין אותי או את דיבון להתייעצות עם הסוכנות בעניין זה; רצוי היה שתשלח מכתב אישי לגנרל גיום, הרזידנט הכללי, באמצעותנו ותודה על יחסו האדיב לדיבון.[2]

דין־וחשבון מלא בדואר הבא.[3]

צור

597

מ. שרת אל א. אבן (ניו יורק)
M. Sharett to A. Eban (New York)

Coded Tel. S300 מברק מוצפן
Outg.: 130.09/2330/21 נוסח יוצא:

Jerusalem, 21 December 1953

(1) If three-power draft[1] passed intact please state in *Moabit* [Security Council]:

2. שרת השיב לצור כי מברקו מעניין ומעודד, אך הוא מעדיף להמתין לדו"ח קודם שיחליט כיצד לפעול. הוא שאל אם יש לצור או לדיבון מועמד מתאים לשלוח למרוקו והציע להעמיד את אמיל נג'ר בראש הפעולה בארץ. שרת גם בירך את דיבון על פעילותו וביקש מצור להכין לו טיוטת מכתב תודה אל גיום. (ראה מברק 179ל, 22.12.1953, 130.09/2345/3.)
3. ראה צור אל שרת, 27.12.1953, 130.02/2388/13.

597
1. ראה מס' 573 (נספח).

(a) Must reserve Gov[ernmen]t's position.[2]

(b) Time being Gov[ernmen]t's attitude indicated in declaration quoted in para[graph] five.

(c) *Memisrael* [Government of Israel] has always striven cooperation with UN in settlement outstanding questions.

(2) If no resol[ution], state Gov[ernmen]t will now review entire position, then (b) (c) as above plus but now we faced fact prolonged examination by *Moabit* led nowhere.

(3) If resol[ution] disembowelled Arab-wise, state (a) (b) (c) plus but now an entirely different situation arisen than that envisaged by sponsors.

Sharett

598

א. אבן אל משרד החוץ
A. Eban to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן WTE44
נוסח נכנס: 130.02/2450/1

ואשינגטון, 21 בדצמבר 1953

אילת. הצעד שנקטנו כלפי מצרים[1] יחייב לדעתי המשך נמרץ. ספק אם ישחררו את המטען הפעם, אך ספק אם עלינו להסתפק רק בשחרור המטען. האם לא הגיעה השעה לערוך מערכה כוללת נגד עצם התקנות[2] ולהביא מועביט [מועצת־הביטחון] או המעצמות לידי פנייה למצרים ברוח זו. הרכב מועביט הוא די חזק החל מינואר כי חוזרות ברזיל וטורקיה שתמכו בהחלטת 51[3] ונכנסת ניו זילנד שיש לה דעה נמרצת בנידון. ייתכן כי עצם האיום יביא את המעצמות לידי פעולה בקהיר שיש להעדיפה על מערכה במועביט. העיקר הוא לקבוע את מגמתנו, האם בדעתנו רק להביא מצרים לידי נסיגה בעניין הבשר, או כפי שאני מחייב ללחוץ על ביטול ההסגר כולו.

לשם שמירת חופש התמרון שלנו בעניין זה ובשאר העניינים הנוגעים למצרים הנני מציע שלא נופיע כמכשול יסודי בפני התביעות הלאומיות של מצרים. אני

2. ראה מס' 594.

598
1. ראה מס' 591 (הערת־עורך).
2. ראה מס' 367, הערה 2. בסוף נובמבר החמירו המצרים פעם נוספת את תקנות ההסגר והוסיפו חומרי מזון וסחורות אחרות לרשימת הסחורות האסורות שתוחרמנה בנמלי מצרים באניות העושות דרכן לישראל. (ראה ש. יערי אל נציגויות ישראל בחוץ־לארץ, 22.12.1953, 130.02/2419/1.)
3. החלטת מועצת־הביטחון מספטמבר 1951 בדבר חופש השייט בתעלת סואץ. ראה כרך 6, הערת־עורך, עמ' 593–594.

מודאג מרושם של העיתונות כאן ושל קרוסמן וחבריו בלונדון כאילו ממ[שלת] אנגליה מסתמכת עלינו כתירוץ לאי־פינוי התעלה.[4] עמדה כזאת לא תהיה לנו לתפארת בדעת־הקהל כאן. עלינו להציק למצרים בעניינים הנוגעים לנו.

הבריקו נא.[5]

אבן

599

ש. אלישיב אל משרד החוץ
Sh. Eliashiv to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן 39
נוסח נכנס: 130.09/2325/6

מוסקבה, 21 בדצמבר 1953

(א) ניהלתי השיחה עם גרומיקו לפי מברק השר 50.[1] עניינו במועביט [מועצת־הביטחון] ידוע לו ואמר שכבר הייתה הופעה סובייטית בשאלה זו.[2] הקשיב והחליף דברים, אמר שרע כשגם הצד שכנגד טוען בשם הצדק והכוח השלישי אינו עוזר ואפילו מפריע וטוב לו היינו מגיעים להסכם עם הערבים. עניתי שעוד יותר רע כשהצד שכנגד אינו מוכן לדון אתנו ומעוניין למנוע כל צעד להתקדמותנו. לבקשת תמיכתם באה התשובה הרגילה שיש להם נציגות עם וישינסקי בראש שתדע כיצד לפעול. בשאלת העלייה קיבלתי תשובה שלילית בהחלטיות שעוד לא שמענו כמוה. ברור שהוא היה מוכן לשאלה, הסתגר מיד והגיב שהמדובר באזרחיהם והוא משתומם שאני מעורר העניין. יודע שכוונתי לא למקרים בודדים קונסולריים אלא לעלייה הרבה יותר רחבה וחזר פעמיים בפסקנות שאין כל יסוד ריאלי לדיון בינינו. התרשמותי שהם חיכו שאציג השאלה והחליטו להבהיר מיד שאין על מה לדבר. הקו כנראה חיסול יחס רע ליהודים והסברת־פנים לנו המכוונת גם להתפייסות עם יהודיהם ועם זאת עמדה שלילית ברורה לעלייה.

(ב) זורין התעניין בנעשה אצלנו ובסיכויים להסדר עם הערבים. דיברתי על שני הבירורים במועביט ועל השפעה שלילית של החלטת קיביה[3] וכן על ענייננו

4. ראה מס' 587.
5. ראה מס' 605.

599

1. ראה מס' 595.
2. נציג ברית־המועצות באו"ם, אנדרי וישינסקי, דיבר בכמה מישיבות מועצת־הביטחון. בדבריו ב־17 וב־18 בדצמבר דחה למעשה את טיוטת ההצעה המערבית והציע למועצה לדחות את המשך הדיון בתלונה הסורית עד שילובנו כל הבעיות ותושג נוסחה מוסכמת על כל הצדדים. בישיבת המועצה ב־21 בדצמבר נשא נאום ארוך שבו תקף את הטיוטה המערבית ובייחוד את סעיף 9 ושב והציע לדחות את הדיון בלי לקבוע מועד חדש (sine die). ראה SCOR, Eighth Year, 649th, 650th, 651st Meetings, 17, 18, 21 December 1953.
3. ראה מס' 534 (הערת־עורך).

הפנימיים. בסוף העליתי עניין שלכם 28[4] והוא השיב שימסור למולוטוב. פרטים במכתב.[5]

אלישיב

600

מ. קדרון אל משרד החוץ
M. Kidron to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. T114 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/3 נוסח נכנס:

New York, 22 December 1953

Abba [Eban], self saw Dag [Hammarskjöld].

(1) Art[icle] 12.[1] Dag claimed had intended act last week but postponement League meeting[2] threw timetable out gear. Will now make further indirect approaches preparatory meeting 9 Jan[uary], formally convey conf[erence] in absence affirmative reply few days later. Reiterated hope we would confine con[ference] A[rmistice] A[greement] matter not introduce wider issues. "Thinking aloud" mentioned his possible role conf[erence], saying theoretically could convoke his own office, at all events his rep[resentative], not, repeat not, rep[resentative] UN could be present initial meetings smooth path.

Abba stressed urgency get started and mandatory nature article which we might wish invoke next year Egypt, Syria. Reassured our intention confine discussions practical questions A[rmistice] A[greement].

(2) Circulation Jordan cable. Dag admitted circulation such doc[umen]ts matter discretion, thought acted rightly this instance seeing Jordan party existing dispute. He had ignored Jordan request action, merely circulated.

4. לבבי הנחה את אלישיב לומר לסובייטים שישראל תענה בחיוב להצעה שתבוא מצדם להעלות את דרגת הנציגויות של ישראל וברית־המועצות למעמד של שגרירויות (7.12.1953, 130.09/2325/5). דרג הנציגויות של שתי המדינות הועלה למעמד של שגרירות באוגוסט 1954 (ראה מסמכים בתיק 130.02/2496/7).

5. ראה מזכר מאת אלישיב על שיחותיו עם גרומיקו וזורין, 22.12.1953, 130.11/2492/17.

600

1. בהסכם שביתת־הנשק עם ירדן, לפיו ביקש אבן לכנס ועידה ישראלית–ירדנית (מס' 531). ב־21 בדצמבר הגיש אבן איגרת למזכיר האו"ם שבה ביקש לברר באילו צעדים נקט המזכיר כדי לממש את בקשת ישראל (93.03/3007/5).

2. מושב מועצת הליגה הערבית שנועד ל־15 בדצמבר נדחה ל־9 בינואר 1954. ירדן ביקשה לדון באותו מושב בתשובתה למזכיר האו"ם על פנייתו אליה בעניין כינוס ועידה בין ישראל לירדן על־פי סעיף 12 בהסכם שביתת־הנשק. ראה מברקי רפאל אל אבן, 269, 17.12.1953; 295, 21.12.1953 130.09/2330/21.

However realises implications, will reexamine policy if similar complaints multiply.

Kidron

601

א. אבן אל מ. שרת
A. Eban to M. Sharett

Coded Tel. T116 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/3 :נוסח נכנס

New York, 22 December 1953

Foll[owing] main developments today:[1]

(1) Colombia, Greece, continued doubtful, former on Vatican pressure, latter out of innate habit. Americans made representations of utmost vehemence in [Washington] DC which led to Colombian amb[assador] driving down to warn their delegate not to provoke USA displeasure. By this time however counsels of postponement prevailed.

(2) Lodge told me had spoken to Dulles, both stood firm on text as stood,[2] would not accept anything to imply Syrian agreement required.

(3) Big Three agreed defeat their resol[ution] would be bad for them and USA thought bad for us as well therefore would like postpone it until decision takeable in Jan[uary]. Lodge went all out for this but Hoppenot, Crosswaithe, went off into extraordinary huddle in frantic effort get Malik agree to amendments of various degrees perniciousness mostly affected Para[graph] 11.[3] We were deliberately excluded from this and Lodge and whole USA del[egation] sat demonstratively in council chambers to illustrate they not involved in haggling. Happily and as usual Arabs accepted nothing acceptable to UK, France, and sometimes when latter agreed USA refused go along.

(4) Lodge told Ben[nike] today USA definitely favours such arrangements as will enable work proceed in conformity GAA [General Armistice Agreement].

(5) Colombian del[egation] now seems willing go along but trouble is in capital where I understand we are without representations.

(6) Barco informed me after meeting USA stands on resol[ution], will accept no substantive changes inconsistent their speech and in any case will consult us. Americans very annoyed their two colleagues' attitude and Lodge

601

1. בישיבת מועצת־הביטחון.
2. ראה מס' 573 (נספח).
3. ראה מס' 603 (נספח).

asking Dulles take measures. In general correct behaviour US del[egation] only relieving feature of squalid scene revealing total ineptitude, decadence, of *Moabit* [Security Council].

(7) Our task now to get Big Three stand firm and when we meet 29th to get decision postponed till early Jan[uary].[4] Seeing Byroade[5] tomorrow preparatory leaving for Florida in complete physical, mental, exhaustion. We have no course now but just wait. Sorry for all this but basis of entire situation is that Arabs see their obstructions to project being relentlessly eaten away hence their fanaticism and our difficulties.[6]

Eban

602

א. אבן אל ו. איתן
A. Eban to W. Eytan

מברק מוצפן 118
נוסח נכנס: 130.09/2331/3

ניו יורק, 22 בדצמבר 1953

בורברג הראה נטייה להציע תיקונים מחלישים ומסכנים להצעה[1] ואבקש שניסן יעשה מאמץ עליון בקופנהאגן. מציע שישב במקום עד שבורברג יקבל הוראות ברורות. מותר להביע התמרמרות שבורברג בתמימות ובלא יודעין נותן עצמו לתכסיסים ערביים. קו דני בנפרד מהאמריקאי ישפיע לרעה על בניקה. אם דניה מעוניינת בהמשכת עבודה קונסטרוקטיבית על נציגה להגיד זאת בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים. עליו לתמוך בהצעה המקורית ולא לדוג במים עכורים.[2]

אבן

4. לתוצאות הישיבה מאותו יום ראה מס' 620 והערה 1 שם.
5. ראה מס' 611.
6. ראה תגובת שרת ואיתן על הדיון במועצת־הביטחון, קודם שהגיע מברקו של אבן, במס' 606.

602

1. בדבריו בישיבת מועצת־הביטחון ב־21 בדצמבר, אך כנראה גם בדיונים מחוץ לאולם הישיבות על התיקונים לטיוטת שלוש המעצמות. ראה מס' 601, פסקה 3. ראה גם מס' 566.
2. ראה מס' 601 והערות 2 ו־3 שם.

603

א. אבן אל סר גלדווין ג'ב (ניו יורק)[1]
A. Eban to Sir Gladwyn Jebb (New York)

Copy: 93.03/3009/2 :העתק

[New York], 22 December 1953

Confidential

Dear Sir Gladwyn,

I wish to summarise the present situation of the Security Council debate on the Canal Project.

After consultations with Syria and Israel, your delegation, together with the United States and France, approved a draft resolution.[2] Despite its many imperfections from our point of view my delegation showed a constructive and understanding attitude to this draft.

On December 21st an amendment endeavouring to meet Arab apprehension was introduced and accepted by the sponsors. I informed Ambassador Lodge of my disposition not to obstruct this amendment as well.

This afternoon the British and French representatives embarked upon negotiations with Arab representatives in an effort to win their consent to an amended text.[3] The Arab representatives concerned are opposed to any renewal of work on Israel's hydro-electric project. My delegation was excluded from these discussions.

The French representative indicated to me the nature of a text to which the British and French representatives – incredible as it may seem – appeared disposed to agree. This could have had the following results:

(1) The definition of the demilitarised character of the zone in Para[graph] 9 of the draft would be entirely omitted, thus opening the way for a deadlock on this issue.

(2) The obligation to consult the Syrian Government on this entirely non-Syrian project would be specifically inserted. This would be a complete abandonment of the position taken by your Government in 1951 when you defined the parties concerned in the Huleh dispute as the authorities carrying out the project on the one hand, and the subjects of private rights on the other. This obligatory consultation would be very close to the notion of indispensable Syrian consent which you had vigorously opposed a few days ago.[4]

603

1. מכתב זהה נשלח להופנו, נציג צרפת באו"ם, בתיק 130.02/3688/6.
2. ראה מס' 573 (נספח).
3. ראה נספח להלן ומס' 601.
4. ראה מס' 588.

(3) There would be a definite statement that the Syrian Government possessed rights and interests in the demilitarised zone – in respect of Israel development projects therein. This dramatic transformation of all past United Nations jurisprudence affecting the demilitarised zone would be gravely prejudicial to my country's interests.

All the above changes, evidently drafted by Arab hands, would be entirely out of accord with the spirit and intent of the British Government's attitude as explained by Mr. Nutting to the Israel Ambassador[5] and by yourself to me.[6] To accept these amendments would involve a complete reversal of position from one of encouraging the resumption of the project, once affected interests were reconciled, to one of effectively blocking the project and of establishing Syrian rights in the zone beyond those defined in the Armistice Agreement and in all previous United Nations policies.

I was glad to be informed that the United States delegation was not associated with these proposals and continued to support the existing compromise resolution.

It is inconceivable to me that the British Government would wish to give its support to this radical reversal of policies which it has supported at previous stages of this discussion. My delegation has kept faith with yours at all stages and does not deserve to be abandoned in such a way out of a desire to secure the agreement of States bent upon the paralysis of our economy, the control of our water sources, and upon expansion beyond their established frontier.

I enclose the text,[7] as informally transmitted to me, on which I base this apprehension. Such an unmerited and total political defeat, arising out of no substantive considerations of welfare or justice, would have the gravest repercussions in Israel and evoke a natural instinct to preserve vital national interests at any cost and with any sacrifice.

May I ask you to ponder these grave matters in all friendship and earnestness. I should like to invoke your traditional concepts of fairness. Apart from considerations of substance, I confess that I was deeply affronted this afternoon by an apparent tendency in procedure to disregard Israel's views in a matter affecting Israel's interests so vitally.

I regretted your absence today for many reasons, chiefly because of your indisposition, from which I wish you swift recovery.

May I send you and your family every good wish for Christmas and the New Year.

Yours sincerely,

Abba Eban

5. ראה מס' 572.

6. ראה מס' 578, הערה 4.

7. ראה נספח.

נספח
Appendix

The following amendments were indicated

Para. 9: To read "Calls upon the Chief of Staff to maintain the status of the Demilitarized Zone as defined in the Armistice Agreement."

Para. 11: Insert between "explore" and "possibilities" – "in consultation with the Governments of Israel and Syria with full regard to their rights, obligations and interests."

Replace "having in view" by "bearing in mind".

The suggested new text would read:

Para. 11: "Requests and authorises the Chief of Staff to explore, *in consultation with the Governments of Israel and Syria with full regard for their rights, obligations and interests,* possibilities of reconciling the interests involved in this dispute including rights in the Demilitarized Zone and full satisfaction of existing irrigation rights at all seasons, and to take such steps as he may deem appropriate to effect a reconciliation, *bearing in mind* the development of the natural resources affected in a just and orderly manner for the general welfare;"

604

ד. הכהן אל מ. שרת
D. Hacohen to M. Sharett

מקור: 130.02/2383/12

ראנגון, 22 בדצמבר 1953

אישי – כמוס

לפני כמה ימים הוזמנתי בכתב לארוחת־צהריים ב־18 לחודש לביתו של המפקד העליון של הצבא המכהן גם כראש המטה, ליוטננט־ג'נרל נה־וין. למחרת בא שלישו של הגנרל והזמין גם את לשם, ובלוויית אותו שליש שבא לקחתנו מהמלון נסענו לביתו של הגנרל הגר מחוץ לעיר. כשקרבנו למחוז חפצנו נכנסנו לשטח מוגן, עוברים תוך חורשות וגנים הנשמרים יפה על־ידי משמרות זקיפים עד שהגענו לבונגלו מבודד בין אילנות עבותים, על חוף אגם.

הגנרל ירד מהקומה העליונה לקבלנו, עם צאתנו מהמכונית עלינו לאולם ענקי התופס כמעט את כל הקומה, בחציו האחד שולחן ערוך לסעודת־הצהריים וחלקו ספות וכורסאות. מלבדי ולשם לא היו אלא מארחנו, הגנרל וידידנו טקין־צ'יט־מונג, המזכיר הפרלמנטרי של שר המלחמה, אשר כידוע ביקר בארץ במשלחתו של

או־צו־נין ואשר אתו נפגשתי לפני־כן כאן. בילינו בחברתם שתי שעות ורבע אשר כל רגע מהם היה דרמתי ומותח.

הגנרל נה־וין בן 42 ונראה צעיר יותר, כרוב הבורמזים, פניו יפים, גלויים ואמיצים, קומתו בינונית, רחב כתפים, מוצק וזריז כאחד, לבוש בגדי חקי, מכנסיים ארוכים וחולצה ללא כל שיפוצים, אף בלי כתפיות עם סימני דרגתו הגבוהה ביותר בצבא, המגיעים לו. בכל הופעתו ודיבורו אתנו לא היה כל ניסיון להפתיע אותנו בשום הברקה חיצונית או התנפחות בכל צורה שהיא, שפתו האנגלית טובה ושוטפת. בהופעתו, בישיבתו על הספה, באופן דיבורו, בכל פרשת חייו ההרפתקניים כחייל פרטיזן ואיש האידיאה המייצג תנועה במחתרת בתקופות סוערות, כמפקד שנאלץ לשתף פעולה עם צבאות אדירים ומפקדים בעלי שם עולמי (אנגלים ויפאנים) לעשות אתם בריתות ולהיפרד מהם, להיות נרדף על־ידם ושוב לרדת למחתרת ולהילחם בהם, בהשכלתו ועברו הצבאי והפוליטי כידידו ואיש סודו של און־סנג (הגיבור הלאומי שנרצח כידוע)[1] וכיום מזוהה בתכלית עם חבריו האזרחיים קברניטי המדינה הסוציאליסטים – בכל אלה יש דמיון רב בפרטים ובפרטי גוונים בינו לבין מפקדי הצבא שלנו ועברם הם. כאשר ישבתי מרותק והקשבתי לשיחתו, לסיפוריו על קורותיו, לא יכולתי להשתחרר מהרגשה זו אף לרגע. לא רק ניסיונו ועברו הצבאי והפוליטי אלא רמת החינוך הכללי, השכלתו, הספרים שהוא קורא והניצבים מולי בכוננית, הטמפרמנט האישי, הכול דומה עד להפליא למעולים שבמפקדים הצבריים שלנו. לרגעים נדמה היה שאני מסב עם יגאל אלון, עם משה כרמל, מקלף ומשה דיין ושומע הרפתקאותיהם עם וינגייט, על הבריגדה במחתרת ומעלליה לאנשי המחנות והעקורים, על לטרון ורפיח ובסוף ההתמרדויות ומלחמת העצמאות, ההבדל בזה שנה־וין כיום נלחם, רודף ומחפש את ידידיו וחבריו לנשק לשעבר טקין־טה־טוט וטקין־סו שירדו למחתרת הקומוניסטית – "ובשום אופן לא אוכל להרגם נפש אם יפלו בידי" – שעה שהגורל מנע, עד כה לפחות ועד סוף הימים אני מקווה, ממקלף וממשה דיין תפקיד זה לגבי משה כרמל ויגאל אלון. ייתכן כי קשריי הכנים, זה משנים, ואהבתי העמוקה לסוג זה של מפקדינו השאירו סימנים גם באופיי אשר שום תואר דיפלומטי אינו יכול לטשטשו וגרם לכך שנה־וין, אשר הוא בדמו ובמח עצמותיו עשוי מאותו חומר כאחד מהם, חש בקרבתי אליו ונרקמה שיחה בינינו ללא מעצורים.

הרחבתי את הדיבור בכדי שתהיה ברורה לכם האווירה שגרמה במידה גדולה לדעתי לשיחה כה גלויה בינינו.

הגנרל נה־וין שקוע בבעיות גיבוש הצבא של בורמה, פטריוטים פרטיזנים ושכירים של אנגליה ויפאן לשעבר וכיום מתנדבים וצבא שכיר הנמצא בפעולה: מלחמה בפרטיזנים ושודדים בשטחים נרחבים של המדינה הנתמכים מבחוץ על־ידי כוחות ותנועות אדירות (הסינים־אמריקנים והקומוניסטים־קומינפורם), מצב שנמשך שנים, ספק אם נחלש ועם הזמן הפך להיות סרטן בגוף המדינה אשר קובע את יכולת התקדמותה ופיתוחה, את כבודה ומעמדה בעיני האוכלוסייה והעולם כולו ובהתפתחות מסוימת אף את עצם קיומה של הממשלה הזאת. הוא לא הסתיר מאתנו שהם חסרים

604

1. הכוונה למנהיג הלאומי או אונג סאן שנרצח ביולי 1947.

הרבה מכל שזקוק לו צבא מודרני; לכלי נשק, לפתרון בעיות הגיוס של הגברים והנשים, שאלות הדרכה, חינוך הצבא והקצונה, בעיות הרכב, כבישים ותחבורה, שירותי הקשר וההנדסה, במיוחד חיל האוויר והים, בעיות התעש והרכש.

הוא שמע ויודע על צה"ל, הדמיון הרב באופן בו הגענו אנחנו ממחתרת למבנה צה"ל הנוכחי, הידיעות שהגיעו אליו משיחותי הקודמות עם ידידו טקין־צ'יט־מונג ואו־טי־הן, ראש מחלקת הרכש במשרד המלחמה, אשר נסע בראש המשלחת לארץ, ואולי גם ידיעות קודמות הניעו אותו למחשבה שדווקא אנו יכולים לשמש להם דוגמא ורצונו לברר באיזו מידה אנו יכולים ומוכנים לשתף אתם פעולה בכל הדרכים אשר הם זקוקים להם, בייחוד בתקופה שהם עלולים לנתק קשריהם מהמשלחת הצבאית האנגלית (בערך 60–80 קצינים) הנמצאת כאן.

אמרתי בגלוי שהטעם העיקרי שאני רואה בפתיחת הצירות בבורמה ובמיוחד את שיגורי אני יש להבין בהידוק הקשרים עם הממשלה הנוכחית והמגמות הפוליטיות והכלכליות אשר עליהם היא מתבססת. כוונתנו לשמש אותם כאן במידה שהם זקוקים לנו וירצו בזה ואין ספק כי הן בשטח הצבאי והן בחזית הכלכלית ופיתוח הארץ נוכל להיות להם לתועלת. הסברתי בקצרה את מבנה הצבא וגידולו מהמחתרת ועד צה"ל, על השירותים השונים ועל הכמיהה ואף ההצלחות לשפר מכשיר זה, אשר בשבילנו, בכושרו, תלוי במסיבות מסוימות קיומנו על אדמת ישראל, שעה שאצלם כישלון צבאם הוא חילופי ממשלה בלבד אך לאו דווקא כיליון העצמאות הבורמזית, ועל־כל־פנים לא השמדת העם הבורמני על אדמתו. נשאלתי והבטחתי כי אנו נהיה מוכנים להירתם ככל שנידרש ולהיענות בגבולות יכולתנו. התווינו וסיכמנו בערך שלבים אלה בהדרגה:

א. בירור פנימי אצלם במה במיוחד יש להם עניין.

ב. בהתאם לנאמר לעיל לקבוע משלחת מטעם הצבא על רמה גבוהה שתבקר בארץ לזמן ממושך, פחות או יותר, ותלמד ותבדוק את בעיותינו והישגינו, כל השירותים של הצבא כולל ים ואוויר.

ג. בישראל וכאן, בזמן הביקור ואחריו, לסיים ולקבוע באיזה שטחים ובאיזה דרכים ואמצעים יתבטא שיתוף־הפעולה ואפילו עד כדי שליחת משלחת צבאית שלנו קבועה הנה בגלוי ואולי בדרך בלתי־רשמית לשתף פעולה עם המטה שלהם בכל הנוגע לאימון, הדרכת הצבא וכל יתר הבעיות.

ד. רכישות לצבא שלהם מהתעש הצבאי שלנו והקמת תעש דומה כאן.

ה. ניצול סניפי הרכש שלנו בחו"ל גם למען צבאם.

לא שאלתי במישרים אם הפגישה והשיחה בינינו היא פרי יזמתו של נה־וין בלבד או גם או־בה־סוה שר המלחמה ואו־צ'ו־נין, אשר טרם נפגשתי אתם, יודעים על כך, אך הרושם שלי הוא שהם בצורה זו או אחרת בתוך העניין.

בזה נסתיים חלק זה של שיחתנו אשר אותו אני מביא לפניך ועתה נחכה להתפתחות העניינים ומי ומי ילחץ על הביצוע. ללא ספק משלחת או־טי־הן בארץ בתחילת ינואר היא שלב חשוב ברקמה כולה ועל זאת כבר כתבתי ולכן כה בקשתי מכם אישית לדאוג להצלחתה. אינני יכול לקבוע תוך ישיבה של פחות משבועיים כאן מה אופי האנשים ומה מידת רצינותם, ייתכן, כי ההיזהרות וההטפות אשר קיבלתי במידה גדושה ממבינים בעלי ניסיון בחוץ־לארץ ובארץ כי זה עם העלול להערים ולהתחמק, יש להם יסוד, אך אני קבעתי לעצמי קו לנהוג אתם ולפרש דבריהם כמו

שהם במובן הפשוט ביותר ולהיות אתם טבעי וגלוי־לב במידה שאני מוכשר לכך. לא אימנע בוודאי מאכזבות קשות אבל עוד אין לי כל יסוד לגשת לכתחילה תוך ספקנות אליהם ולאופיים.

בינתיים משרד המלחמה ולא משרד החוץ או כל משרד ממשלתי אחר קבע לעצמו קו לקחת אותנו תחת חסותו, והפתיע את פקידות משרד החוץ בכך שניתנה פקודה מגבוה, למסור לרשותנו בית מאלה שהוחרמו לקצונה הגבוהה עוד לפני הפגישה הזאת. [-----].[2]

הפגנת רצון טוב זה היא פליאה בעיני כולם כי שום צירות כאן לא נהנתה משירות ואדיבות זו אשר בתנאי העיר הזאת היא מוחשית ביותר.

בברכה,

דוד הכהן
ציר ישראל

605

מ. שרת אל שגרירויות ישראל בוואשינגטון ובלונדון
M. Sharett to the Israel Embassies in Washington and London

מברק מוצפן TNW322/323
נוסח יוצא: 130.09/2319/4

ירושלים, 23 בדצמבר 1953

לאבן, העתק לאילת. שלך 44.[1]

(א) בהחלט נתכוונו להגיש תלונה למועביט [מועצת־הביטחון] בינואר ולהרחיב היריעה.

(ב) בינתיים יש להפעיל לחץ ארצות־הברית לשחרור המטען.

(ג) אתמול פסקתי [ל]שאלת הצבא לא להחרים מטען מזון מיועד למצרים המובל באונייה שבדית שעגנה בחיפה, למען נופיע במועביט בידיים נקיות ונציין הדבר לשבחנו. בינתיים אפשר להסתמך על זאת בפנייתנו לארצות־הברית. איננו מפרסמים לעת־עתה.

(ד) אין אנו מופיעים כמכשול למילוי תביעות לאומיות של מצרים. להפך, אמרתי בתשובה לשאלת עיתונאים[2] כי אין לנו כל כוונה להפריע להשגת משאלותיה הצודקות אבל אנו מצווים לעמוד על משמר ענייניגו החיוניים והם (א) מאזן הכוחות, בייחוד כל עוד מצרים מסרבת לעשות שלום, (ב) חופש השיט בתעלה. אינני סבור כי

2. פסקה אחת בעניין שיפוץ הבית הושמטה כאן.

605

1. ראה מס' 598.
2. במסיבת עיתונאי חוץ שקיים שרת בירושלים ב־11 בדצמבר 1953. המסיבה שודרה בטלוויזיה של ארצות־הברית.

ממ[שלת] אנגליה מסתמכת עלינו אבל נכון כי המורדים נגד הסכם במורשון הבריטי מנצלים תביעתנו לערובות לשם חיזוק עמדתם. ממצבים כאלה אין להימנע במשחק המדיני. גם מפ[לגת] העבודה המחייבת פינוי והסכם דוגלת בערובות לביטחוננו ולחופש המעבר. מה פסול יש בזה. אם קיים רושם לא כל־כך רצוי בעיתונות ארצות־הברית יש לעשות מאמץ הסברה אך בגלל רושם כזה בלבד לא נוכל להסתלק מהגנת ענייננו וממאמץ להוציא מתוק כלשהו מעז הסגרת התעלה לפרעונים. כדבריך עלינו להציק למצרים בעניינים הנוגעים לנו.

שרת

606

ג. רפאל אל משלחת ישראל באו"ם (ניו יורק)
G. Rafael to the Israel Delegation to the United Nations (New York)

מברק מוצפן 306
נוסח יוצא: 130.09/2330/21

ירושלים, 23 בדצמבר 1953

מידי

אבן. בגלל דחיפות עניין שולחים הערות אלו; טרם קיבלנו הערכתך על המתרחש אתמול במועביט [מועצת־הביטחון].[1]

(א) החלטה בדצמבר בעוכרינו כל זמן שקיימת סכנת התיקונים ופילוג השלושה. בהנחה זו מוטב לדחות קבלת החלטה לינואר או להביא לידי סיום הדיון בלי החלטה כלל.

(ב) יש להציע לבן [בניקה] לחדש המשא־ומתן אתנו בשובו על־פי נכונותנו לספק ערבויות לזכויות המים וקרקע. במשא־ומתן זה עליו להתחשב עם דעת המערב כפי שהתבטאה בנאומים ובהצעת החלטה שיתרון צבאי והסכמת סוריה אינם חלים. למשך המשא־ומתן הזה שזמנו יהיה מוגבל לשבועות מספר – לא נבטל הצהרתנו מ־27.10 בדבר הפסקה זמנית,[2] לעומת זה הוא לא יחדש דרישתו להפסקת העבודה.

אם המשא־ומתן יסתיים בהצלחה הוא יכול לדווח למועביט בהתאם לזכותו המקובלת. מוטב שההצעה הזאת תבוא אליו מצד [ה]מזכיר [ה]כללי והאמריקאים. נורה לנציגינו בלונדון ובפאריס לדרוש התנגדות לתיקונים ודחייה לינואר ונפנה גם כאן לנציג ארצות־הברית.

כל זה על דעת השר והמנהל הכללי.

רפאל

606
1. ראה מס' 601.
2. ראה מס' 475 (הערת־עורך).

607

א. אילת אל ו. איתן
E. Elath to W. Eytan

Copy: 93.04/40/19 :העתק

London, 24 December 1953

Secret

The United States, Israel and Britain

I continue the turn-of-the-year report by a summary of some recent talks I have had in which people have asked me about our present relations with the United States. The most interesting and important of these talks were those with General Sir Brian Horrocks and Mr. Walter Elliot. Both are sincere friends of ours, and reliable and well-informed observers of the political scene here, with many contacts in high governmental quarters, in the Military and Civil Service hierarchies, among leaders of public opinion, and so on. Their *bona fides* in speaking to me as they have cannot be questioned.

Whether the information they have received, and passed on to me, about our position *vis-à-vis* America is correct or not, I cannot tell – it may be exaggerated, as Eban thinks it is[1] – but the fact remains that there is a strong and growing feeling in this country that America's sympathy for Israel has been steadily diminishing ever since Eisenhower's election, and that the new Administration is developing a new policy which differs basically in its methods, if not in its ultimate objectives, from that of the Truman Administration, – and differs from it to Israel's disadvantage. Whether this is in fact so does not, from this point of view, really matter very much; what matters is that the people here believe it. Much the same points have been made to me, and similar questions asked, by quite a few other people besides Horrocks and Elliot – including Herbert Morrison, – and there have also been some significant references in the press. Of course, there are probably circles here which are interested in spreading stories of this kind, not always with the purest intentions: they may want to show that Britain is not so bad after all (anyhow compared with America), or they may want to get their own back for their failure to bring American policy under Truman into line with the British policy of the time (under Bevin). And some of the Arabs and pro-Arabs may also be taking a hand. The point is that it all serves to sway some of the waverers who might not mind hurting Israel, but would be very reluctant to complicate Britain's relations with the U.S. Government or public by any show of anti-Israel feeling. Stories of America's growing coolness towards us are circulating not only in Arab and pro-Arab circles, not only

607

1. ראה מס' 580 והערה 2 שם.

among those who have never been friends of ours and are never likely to be, but even – and especially – among the large number of "friendly neutrals" who may be easily turned against us by the suspicion that American opinion already has done so, just as they were easily swayed by the F[oreign] O[ffice] view on Quibya. After all, many people here regard Israel as largely the child of American enthusiasm and endeavour, working in defiance of British policy, and indeed of Western policy in the Middle East and the Moslem world generally. If America is now believed to be abandoning her infant, it is clear that Israel's shares are going to drop markedly.

It has also to be remembered that this country is becoming increasingly suspicious of American intentions in the Middle East. Many official and political circles here would regard it as highly detrimental to Britain's interests in the Arab and Moslem countries if America should be able to appear more friendly to those countries than Britain in her attitude towards Israel. Any desire in this country to "keep in line" with the American "cooling-off" policy towards Israel may be very damaging for us, particularly in the Middle East itself, if it encourages British and American representatives on the spot to compensate, at Israel's expense, for their disagreements and rivalries in other fields.

Of course, in some circles here, the new attitude of the U.S. Government towards Israel (as seen from this end) may cut both ways: you meet some people here who are as ready to support anyone at odds with America as some Americans are to support anyone at odds with Britain, and to use the apparent change in U.S. policy to rub it in that "you can't trust the Yanks", and that, in spite of all past quarrels and mistakes, Britain still understands Israel best, and is most sincerely anxious to be her friend. But on balance, I think the other view is uppermost.

It is not, therefore, to be dismissed as mere gossip or accidental curiosity when friends like Elliot and Horrocks ask me what we are doing about the deterioration of our relations with America and its effects in this country. Britain is still sensitive to the dangers of Irish propaganda in America, though her fears in this regard have been steadily diminishing since 1946 or 1947. Fortunately for us, however, the belief still persists here that the 5 1/2 million American Jews, who had the capacity to become the force they actually became in the critical years of our fight for independence, still stand behind Israel, and still have the power to influence any Administration in her favour. Our political fight in America in the crucial period of 1947/48 established in the British mind the concept of the tremendous power and influence of the American Jewish community, which came to be regarded here as capable of moving heaven and earth. Bevin's bitterness – like that of the Archbishop of York more recently – was directed primarily against the American Jews, and this feeling has to a large extent offset, in many British minds, the fear of the Arabs and the Arab League which has been the main asset of the Palestinian Arabs.

But the moment people here come to regard those 5 1/2 million Jews in the States, and their political power, as just as much of a "bogeyman" as the Arab League or the Irish Americans (or the moment the impression is created that this powerful Jewish body has lost interest in Israel), we shall have lost our main asset in maintaining Britain's view of Israel as a factor of international importance enjoying the support of the United States. (The Arab League, incidentally, still retains a certain nuisance value, which, with economic and strategic considerations, still gives it some importance. Israel, on the basis of her own area and population, and divorced from the support of the American Jews and the American Government, would have much less.)

Needless to say, I am not dealing here with our relations with the U.S.A. on their merits. I am only emphasising the vital importance they have for us, not only *per se,* but also because of the very damaging effect which their deterioration – or even the *impression* that they may be deteriorating – is bound to have on our position here and in other countries where the American attitude towards Israel has always been taken as the criterion. Here, and in other countries, every faintest change in American foreign policy is watched with the closest attention. I do not, of course, mean that this argument should be pushed to the extreme, or to suggest that our relations with Britain depend exclusively or entirely on our relations with the U.S.A. There will always be a wide field over which we can deal with matters of mutual interest on their merits. But I think the American factor is of greater importance outside America than we have, perhaps, so far realised, and this should add force to our efforts to maintain our relations with the United States at the highest possible level of stability, and to assure ourselves of the continuing support of American Jewry.

E.E.

608

י. הרצוג אל א. אבן (ואשינגטון)
J. Herzog to A. Eban (Washington)

העתק: 93.02/164/2

ירושלים, י"ח בטבת תשי"ד
24 בדצמבר 1953

סודי

אבא היקר,

עם חלוף כנס העצרת ללא תקלה בשאלת ירושלים החילונו במשרד לתת דעתנו על הצעדים בהם עלינו לנקוט בקשר לחרם על המשרד. כפי שזכור לך בוודאי,

בהתייעצויות אשר בהן השתתפת בביקורך האחרון בישראל[1] הובעה הדעה שבאם לא תוטרד ירושלים בכנס זה יהיה בידינו לאחר הכנס יתרון מדיני ונוכל לנהוג מידה של גמישות תכסיסית.

מאז היית פה חלו התפתחויות מסוימות המתבטאות בפרצות שונות בטבעת החרם. מבחינת יחס הנציגויות זוכה ירושלים ל"מעלות שונות שבעבירה" משינוי עמדה המתבטא בהיתר להתקשר טלפונית עם המשרד מתל אביב (הצירות התורכית) עד קיום ביקורים במשרד בירושלים (נציגי הגוש המזרחי, יוגוסלביה, הציר ההולנדי והנציג הדיפלומטי היווני). במעלות הביניים יש למנות ביקורים אך ורק במשרדי ממשלה אחרים בירושלים (נציגי צרפת, מזכירי השגרירות הבריטית והממונה המשרדי [כך]). בעמדת נציגויות דרום אמריקה – ברזיל, אורוגואי וארגנטינה – אין סימן של תזוזה כלשהי לקראת ויתור ולו צנוע ביותר. כזה המצב גם ביחס נציגי אוסטרליה ושוויצריה. לפי ידיעות חקר קיבלו הבלגים רשות לבקר במשרד אם יהיה צורך לדון בעניין בעל חשיבות מיוחדת עבורם. באשר לאמריקנים העומדים בראש החרם מתחילה, ישנן שמועות כאילו המזכירים יהיו נכונים לערוך ביקורים חברותיים בבתי פקידי משרד החוץ בירושלים, אולם לא הוברר עד כה באם נוסח ההוראה ממחלקת המדינה הנה באמת כפי שאמר לך בדל־סמית[2] וכן אין ידיעות מוסמכות על שינוי בקו היסודי. מאידך, דומה וניתן לומר שאין השגחתם על חבריהם בסגל לבל יסטו מוצאת כעת לפועל באותה מידת התלהבות כבתחילה.

אנו שוקדים על דרכים להרחבת הפרצות הקיימות והמעשה בציר האיטלקי החדש הנו דוגמא[3] (כמובן אין איש יכול לערוב כי אמנם יוסיף להופיע במשרד). אולם תהליך זה בהכרח שיהיה ממושך ומייגע כל עוד לא תבוא התרת רצועה מצד האמריקנים. נתבקשתי אפוא על־ידי המנהל הכללי לשאול האם לדעתך יש מקום וסיכוי לפנייה לאמריקנים בשלב זה, ואם כן, מה צורה יש לתת לפנייה – האם לעשותה במישרין או בעקיפין, בסודיות או בפומבי, אגב גיוס תמיכה מצד דעת־הקהל או לאו. מאידך, אם אין יסוד ממשי לקוות לשינוי בעמדת ממשלת ארצות־הברית בשלב זה, שמא לא כדאי להסתכן באישור מחודש של עמדה עוינת העלול לחייב את נציגות ארצות־הברית בישראל לנסות ולסתום הפרצות הקיימות.

בהקשר זה אנו דנים גם־כן בשאלה אם כדאי להוציא לפועל את התכנית שנגנזה לזמן העצרת בדבר מבצע הסברה כולל שיתבטא בהסברה בארצות שונות ובהזמנת אורחים לירושלים. נקודת המוצא עבור כל מחשבותינו הוא הלך־הרוח בוואשינגטון והיינו מאוד רוצים לשמוע חוות־דעתך בהקדם. נקודה מעשית נוספת: השר חשב שמא יש סיכוי להביא לירושלים את האמריקני להיפגש עם ראש הממשלה ושר החוץ במשרד ראש הממשלה כשלב ראשון לפתיחת הדרך לקיום פגישות במשרד החוץ. מה דעתך?

בברכה,

י. הרצוג

608

1. ראה למשל התייעצות שהתקיימה ב־31 באוגוסט 1953. פרוטוקול בתיק 130.02/2404/12.
2. ראה מס' 336.
3. ראה מס' 408 והערה 2 שם ומס' 511.

609

א. אילת אל ו. איתן
E. Elath to W. Eytan

מברק מוצפן ל240
נוסח נכנס: 130.09/2319/5

לונדון, 24 בדצמבר 1953

איתן, העתק לאבן.

של איתן ד/304[1] ושל אבן WTEA44.[2] ביקרתי היום אצל סלווין לויד ומסרתי לו על החרמת הבשר בפרנקה־מרי וכן על שהגשנו מחאה למועביט [מועצת־הביטחון]. סיפרתי לו על החמרה נוספת של תקנות ההסגר המצריות נגד ישראל[3] ועל הפגיעה של התקנות הללו בסחר שלנו עם המושבות הבריטיות באפריקה. הדגשתי שבמעשה האחרון של מצרים אנו רואים מעשה תוקפנות חדש לא רק בנו אלא בחופש המעבר בתעלה. אף־על־פי שאין פנינו למדנים עם המצרים לא נוכל לעבור בשתיקה על המקרה האחרון הפוגע בזכויות בינלאומיות ולא שלנו בלבד. ציינתי שברגע זה דרושה פעולה לשחרור המטען שהוחרם והוספתי שאנו מקווים שנקבל את עזרת משרד החוץ בנידון. סיפרתי שלא החרמנו מזון מיועד למצרים על אונייה שעגנה בנמל ישראלי.[4] סלווין לויד רשם את דבריי ואמר שימסור אותם לאידן. העיר שהעניין "רציני מאוד" בעיניו והשר יצטרך להחליט על קו פעולתם. הוסיף שלא נוכל לצפות לתשובה מידית כי אידן אינו נמצא בעיר ויחזור כעבור ימים אחדים. יצאתי ברושם שאמנם קיבל את דבריי לא רק כעניין "רציני מאוד" אלא גם מתוך סיפוק ידוע של איש שישמח למרר קצת את החיים למצרים וינצל את המקרה הזה ללחץ בשאלה שהציבור הבריטי רגיש ביותר ביחס אליה ושמצאה הד חזק בדברי רוב הנואמים בוויכוח האחרון בפרלמנט. עד כאן. העבירו לאבן.

אילת

609

1. איתן הבריק לאילת את נוסח ההוראה ששלח למשלחת ישראל באו"ם בדבר הגשת תלונה נגד מצרים למועצת־הביטחון בעקבות החרמת משלוח הבשר (17.12.1953, 130.09/2319/4).
2. ראה מס' 598 והערה 1 שם.
3. ראה מס' 598, הערה 2.
4. ראה מס' 605.

610

א. אילת אל משרד החוץ
E. Elath to the Ministry of Foreign Affairs

מברק מוצפן ל241
נוסח נכנס: 130.09/2319/5

לונדון, 24 בדצמבר 1953

שלך WTEA44.[1] [ל]אבן, העתק לאיתן.

הנני בדעתך שכדאי להכין בעתיד הקרוב הסתערות מחודשת על כל פרשת הסגר התעלה, אולם להתאימה לקו פעולתנו הכללי בקשר למשא־ומתן האנגלו־מצרי. יש כאן אווירה כללית נוחה לנו להסתערות כזו. האופוזיציה המחייבת בדרך כלל הסכם אנגלו־מצרי על עתיד הבסיס, שכרוך בו פינוי הכוחות הבריטיים, דורשת באותו זמן מהממשלה לפעול למען השיט החופשי בתעלה. אם נכוון פעולתנו במועביט [מועצת־הביטחון] לחודש ינואר, שבו עלולה לחול גם ההשתלשלות המחודשת במשא־ומתן האנגלו־מצרי, יכול להיווצר מצב שאנגליה תרצה למנוע דיון במועביט על־מנת לא להיאלץ לצאת נגד מצרים בנקודה זו. ייתכן שיהיה אז סיכוי שהאנגלים יבקשו מהמצרים לעשות משהו בעניין ההסגר כדי למנוע דיון במועביט אשר עלול להפריע למשא־ומתן. ואילו המצרים ייתכן ויעדיפו דיון במועביט מתוך שיקול שבסופו של דבר עדיפה כניעה להחלטה שם על כניעה ללחץ בריטי והרי אי־כניעה לאו"ם אינה בעצם מזיקה להם כפי שהוכיח ניסיונם מאז החלטת 1951. גם אם ישוחרר מטען הבשר עלינו להמשיך לדעתי בפעולה נמרצת בעניין ההסגר, פעולה שהיא חשובה כשלעצמה וגם כאחד הנתונים החזקים ביותר שבידינו בהגנת זכויותינו בתעלה ובמלחמתנו על מילוי שאר דרישותינו בקשר למשא־ומתן האנגלו־מצרי.

באשר לסעיף שני במברקך הננו נשענים על הכרזת השר בשאלה זו[2] ומסבירים לכול שאין כוונתנו לחבל במשא־ומתן בקהיר. נכון שקבוצת השמרנים הקיצוניים מנצלת את הגורם הישראלי לחיזוק טענותיה כדי למנוע הסכם חדש. אולם מאידך גיסא עומדת לימיננו קבוצה קיצונית אחרת – הבוואניסטים[3] – הדוגלת בדרישה בלתי מסויגת [ל]פינוי הבסיס ובאותו זמן תומכת גם בעיקר הדרישות שלנו.

אילת

610

1. ראה מס' 598.
2. ראה מס' 605, סעיף (ד) והערה 2 שם.
3. ראה מס' 587.

611

ר. שילוח אל מחלקת ארצות־הברית
R. Shiloah to the United States Division

מברק מוצפן 819
נוסח נכנס: 130.02/2450/1

ואשינגטון, 24 בדצמבר 1953

השגריר והחתום מטה ראינו היום קי שלקח מקום מורפי כאחראי לענייני או"ם במחמד [מחלקת המדינה], ובֵּיירוד. בשיחה הראשונה נכחו [ס]טיין [שטיין] ובארנס ובשנייה הארט. הבענו לקי הערכתנו לעמדת לודג' ותמיהתנו לפעילות הנפרדת של הבריטים והצרפתים אשר ניהלו משא־ומתן עם הערבים לשינויים יסודיים ברוח וניסוח הצעה שאיננה אלא פשרה שהסכמנו לה בדלית ברירה.[1] ערערנו על עמדה זו של השניים מבחינה פרוצדורלית ולגופה. הערכנו שאם שלוש המעצמות תעמודנה בתוקף על הנוסח המוסכם אפשר להשיג הרוב הדרוש: הקולומביאני, בהשפעתו הפעילה של קי, כבר שינה עמדתו ואנו מאמינים כי גם היווני והדני לא יחבלו ברוב הדרוש אם תעמודנה המעצמות על שלהן בתוקף. החשש מפני וטו סובייטי לדעתנו מופרך ואנו תובעים שיעשו הכול להעביר ההחלטה המוסכמת בישיבה הבאה. אם אינם בטוחים בכך מוטב שידחו הדיון לאמצע ינואר כשהרכב מועביט [מועצת־הביטחון] יותר נוח.

קי גילה יותר ידידות והבנה וגמישות מקודמו והבטיח בשם עצמו ובשם המשלחת בניו יורק להתמיד בעמדתם. הזכיר, בין השאר, הוואטיקן אף הוא לחץ על הקולומביאני נגדנו.

הרושם שביירוד ואנשיו הוצאו בינתיים מעניין זה והעניין ייחתך בין קי ולודג'. לעודד לודג' ולהבטיח עמדת מחמד הפעלנו מכתבי הערכה ועידוד מאנשים יהודים מרכזים ללודג' ודאלס.

עם ביירוד השיחה כרגיל מבולבלת וחסרת מסקנות מעשיות. בעניין הצעת ההחלטה חזרנו בקצרה על שיחתנו עם קי. ביירוד פחות בקי ולשמחתנו בשלב זה פחות מעורב בעניין אם כי שוחח עם היוונים ולחץ עליהם שיתמכו בהחלטה.

עוררנו עמו אי־היענות ירדן להזמנת[נ]ו לפי סעיף 12[2] ותבענו התערבות נמרצת של ממ[שלת] ארצות־הברית. השיב כי ממ[שלת] ארצות־הברית גייסה מלוא השפעתה ועודנה מקווה לתוצאות חיוביות אם כי כשלעצמו מצטער שנקטנו בדרכנו. החלפנו דברים חריפים בנקודה זו והדגשנו שהאלמנט החיובי האחד בהחלטת קיביה הייתה הצעתנו לפגישה אשר בלעדיה הייתה ההחלטה גורמת להדרדרות נוספת של הביטחון באזור.

611

1. ראה מס' 603.
2. ראה מס' 531 ומס' 600 וההערות שם.

עוררנו בתקיפות שאלת החמרת המצור המצרי[3] ואמרנו כי ייתכן שלא תהיה ברירה אחרת מהעלאת השאלה לדיון במועביט. נבהל כרגיל וניסה להסביר הקשחת לב המצרים בזה שה"ציונים" כביכול הכשילו ההסכם האנגלו־מצרי. התקפנוהו חריפות על סיפור בדים זה שכבר הגיעו אלינו הדים אחרים שהוא מופץ על־ידי מחמד. נרתע ואמר כי ממ[שלת] ארצות־הברית תעשה כל אשר ביכלתה ללחוץ על המצרים אולם התחנן שלא נסבך המצב בשעה עדינה זו. בדעתנו לכתוב מחר לביירוד ברוח מברקו של השר 323.[4] בהמשך השיחה סיפר כי חסונה, בשיחה עמו, הציע הפעלת פי.סי.סי. [Palestine Conciliation Commission] בהרכב מורחב, דהיינו בתוספת חבר בריטי ופקיסטאני, ושאל לתגובתנו. כתגובה מידית שללנו בכל תוקף עצם הפעלת פי.סי.סי. וביתר הדגשה מחשבת הכסל על ההרכב המוצע.[5]

שילוח

612

שיחת י. לינטון – ק. אוקומורה (בטוקיו, ב־23 בדצמבר 1953)
Meeting: J. Linton – K. Okumura (Tokyo, 23 December 1953)

Record: 130.02/2385/32 :תרשומת

Tokyo, 24 December 1953

Secret

Short Minutes of a Talk with the Vice-Minister for Foreign Affairs, Mr. Okumura, at the Gaimusho on Wednesday, 23 December, at ll a.m.

Mr. Okumura and I were alone. After the usual greetings I began by saying that I had mentioned to him a few days ago that I might soon come to see him about Japanese representation in Israel. I had not thought then that I would have to come so soon. I knew that my Government was anxious to have a Japanese Minister in Israel and in seeing him today I was anticipating a possible enquiry from home on how this matter stood now that I had completed my first year in Tokyo. The second reason was the story in the press yesterday and this morning that Japan planned to open a number of new diplomatic and consular missions abroad, amongst them ten legations which would include one in Israel. The newspapers also reported that Syria had ratified the Peace Treaty[1] and has thus re-established relations with Japan and

3. ראה מס' 598 והערות 1 ו־2 שם.
4. ראה מס' 605.
5. השווה דיווח על השיחה עם ביירוד ב־FRUS, 1952-54, Vol. IX (part 1), pp. 1462–64.

612

1. ב־8 בספטמבר 1951 חתמו נציגי סוריה עם עוד 47 מדינות בוועידת חוזה השלום בסן פרנסיסקו על הסכם השלום עם יפן. ההסכם אושרר בידי סוריה רק בסוף 1953.

that Syria as well as Lebanon and Iraq were amongst the ten countries in which legations were to be opened.

2. Mr. Okumura replied that it was quite true that they were planning to open ten new legations but so far it was only a plan. They had made provisions for these legations in the Gaimusho budget but whether they would obtain the money or not he could not yet say. I said that my impression was that the establishment of a Legation in Israel had already been endorsed by the budget commission. Mr. Okumura doubted it and enquired on the telephone. The proposal had been made but there had been no budgetary provision for it. I continued that I had nothing to say about the inclusion of the 3 or 4 Arab states in the plan for the next fiscal year. We had made the point, and we believed in it, that friendship to Israel did not mean hostility to the Arab states and vice versa. Israel, however, should be given preference in the opening of new legations. We had not waited for the Peace Treaty to be ratified by the Great Powers when we approached Japan for the establishment of diplomatic relations; in fact it was Japan that suggested that we should wait with the formal application until the Treaty was ratified. Syria, on the other hand, had held back for more than a year and the other Arab states had not yet ratifed the Treaty. Apparently, however, that did not prevent their being included in the list. The Mission in Egypt, I understood, was to be raised to the Embassy level. Mr. Okumura interrupted that that also was merely a plan and depended on the budget. I continued that I had already mentioned to Mr. Shima on another occasion that something was due to the guest already in the house. Mr. Okumura nodded assent and said that he remembered having received from me a list of countries represented in Israel and it was quite a long list. He asked in what other Far East countries we were represented and which of these had missions in Israel. I gave the required information, and then went on to say how difficult it was to develop political, cultural and economic relations on a one-sided basis. I felt very much like a bridegroom without a bride. We were interested to strengthen our ties with Japan and I ventured to say that it was also in the interest of Japan. We were a small country though our achievements and prospects were by no means insignificant. But Israel did not stand alone. There were Jewish communities all over the world, particularly in America and the British Empire, which not only showed intense interest in and sympathy for Israel but gave considerable financial and economic support for the development of the country and the absorption of refugees and immigrants.

3. Mr. Okumura said that it was a question of finance. Last year the Gaimusho had a budget of close on 15 million dollars. This year they had asked for nearly 4 times as much. The question was will they get it and how much will they get. The Prime Minister was insisting on the strictest economy and had asked for a 10% cut on the budgets of all departments. I replied that Mr. Yoshida had spoken about the need for economic diplomacy. Surely, he would be interested in the establishment of missions in countries

with which Japan could develop trade. Trade used to follow the flag; it now followed the diplomat. I had to admit that there was a certain amount of disappointment in Israel that no Japanese Minister had as yet been appointed. When I had come here twelve months ago we had been under the impression that it was just a matter of two or three months before such an appointment would be made. I hoped that the Cabinet and the Ministry of Finance would not cut the Gaimusho budget too badly. There was one point, which I had already made on a previous occasion, that I would like to stress once more. It might happen that for financial reasons and quite innocent of any political import, this or that committee might cut out Israel and leave in Syria or some other Arab country. However innocent the intention, I thought that I ought to say frankly that such an occurrence might be misunderstood as a purposeful act and as a demonstration. I felt sure that the Gaimusho would like to avoid that impression. Mr. Okumura said that that was so and that he would bear the point in mind. He would do his best to get a budget for Israel and would see that the points I had made were taken into consideration.

4. I then mentioned that his friend, Mr. Cotton, would probably be in Israel again at the beginning of January. Mr. Okumura said that he knew Mr. Cotton quite well and that he was aware that he was adviser to the Israel Government on irrigation projects. That led us into a discussion on the economic problems facing Japan and Israel. I came back after a while to the subject in hand and asked when the Gaimusho would know about its budget prospects. Mr. Okumura replied that the Cabinet was likely to have its last sitting on 29 December and that he would probably know by the end of the month what had been decided. I asked him to let me know as soon as possible and he promised to do so. As I was leaving I asked him what kind of mission they proposed to establish in Israel if they obtained the necessary allocation. He said that there were two plans. One was to establish an independent legation and the second to accredit an Ambassador in a neighbouring country as Minister to Israel.[2] I said that I would prefer the first plan if it provided for a resident Minister.

JL

2. ממשלת יפן מינתה ציר בישראל רק בפברואר 1955. מקום מושבו הקבוע היה באנקרה.

613

א. אילת אל מ. שרת
E. Elath to M. Sharett

מברק מוצפן
נוסח נכנס: 130.09/2319/5

לונדון, 27 בדצמבר 1953

לשלי מ־45.[1] שלך 180.[2]

ניי [אניירין ביוואן] כבר עזב את לונדון. הסברתי לו בעיות יחסינו עם העולם הערבי ובייחוד מצרים. יעצתי לו שיגולל בפני נגיב את עניין השלום עם ישראל תוך התבססות על שלוש הנקודות כדלקמן:

(א) אין בכוונת ישראל לחבל במשא־ומתן לפינוי התעלה או להפריע למילוי השאיפות הלאומיות הצודקות של מצרים. תביעות ישראל נובעות מזכותה הטבעית והצודקת כל עוד אין שלום בינה למצרים.

(ב) אם מתכוון נגיב לשפר המצב החברתי והכלכלי של המוני ארצו הרי שלום עם ישראל חיוני בשבילו כדי שיוכל להתמסר למטרות פיתוח. בהיעדר שלום ינסו הקיצוניים במצרים לנצל גורם זה למטרותיהם התוקפניות ונגד המשטר החדש כדי לחבל במגמות הקידמה שלו.

(ג) ידידי ישראל בבריטניה ובשאר המדינות הדמוקרטיות התומכים גם בעמים הנחשלים ובשאיפותיהם לשחרור לאומי ולפיתוח חברתי יוכלו לעזור להם ולאזור כולו ביתר שאת וקלות אם יהיה שלום בין שתי המדינות. ניי קיבל רעיונות אלה ואמר שישתמש בהם בשיחותיו עם נגיב וחבריו.[3]

אילת

613

1. המברק לא נמצא, אך ראה מס' 587.
2. שרת הורה לאילת להיפגש עם ביוואן ערב צאתו לקהיר ולהדריכו "קודם כל להוקיע בקהיר כסל החמרת ההסגר דווקא בשעה זו" וללחוץ על נגיב שיפעל למען השלום עם ישראל "משום שהיעדר שלום מסייע לאימפריאליסטים לחתור לעמדות במזרח התיכון כגון תכנית המים האמריקאית המכוונת להשתלטות על מקורות המחיה החיוניים ביותר" (130.02/2450/1 ,26.12.1953).
3. ביוואן נפגש עם נגיב ב־28 בדצמבר. כן נפגש עם נאצר, סאלם ופאוזי. במסיבת עיתונאים לאחר הפגישה אמר נגיב שביוואן התייחס לחשש הקיים בבריטניה שמצרים תתקוף את ישראל לאחר נסיגת הכוחות הבריטיים מן התעלה. בתשובה הבטיח נגיב שמצרים אף פעם לא תפתח בהתקפה על ישראל, אך הכריז שמצרים דורשת מישראל לבצע את החלטות האו"ם ולהחזיר את הפליטים לבתיהם.

614

מ. ששון אל מחלקת מערב אירופה
M. Sasson to the Western Europe Division

העתק: 130.02/2412/2

אתונה, כ"א בטבת תשי"ד
27 בדצמבר 1953

סודי

הנידון: יחסי יוון-ישראל בשנת 1953
(סיכום שנתי)

ב־16 בנובמבר 1952 עלה המרשל פפגוס לשלטון ועם סיום שנת 1953 מגיעה לקצה גם שנת שלטונו הראשונה. אשתקד, בערב הבחירות, תהינו לא אחת בדבר מדיניותו העתידה של פפגוס לגבי ישראל. חוסר האפשרות לקבוע מלמפרע מסמרות בשאלה זו נבע בעיקר מכך שלמרשל לא נזדמן בעבר להביע דעתו על ישראל בצורה פומבית ומחייבת. יהיה זה אולי מועיל לנסות ולסקור עתה - עם צאת שנת שלטונו הראשונה - את שרשרת היחסים בין שתי המדינות כפי שהם התפתחו - הלכה למעשה - בשנת 1952.[1] ייתכן וסקירה זו תאפשר לנו לעמוד על עיקרי ההנחיות והגורמים המדריכים את ממשלת פפגוס במדיניותה לגבי ישראל.

א. הממשלה

בסכמו את מדיניות ממשלתו מעל במת הפרלמנט, הכריז זה לא מכבר שר החוץ היווני, כי שנת 1953 הייתה שנת "יישוב והסדר בעיות תלויות ועומדות" בשדה מדיניות החוץ. על אף הצהרתו זו - שנתכוונה בעיקר לכמה מדינות אירופאיות ובראש וראשונה לאיטליה - עלינו לקבוע כי בשנת שלטונו הראשונה של המרשל פפגוס, לא מצאה את פתרונה השאלה היסודית התלויה ועומדת ביחסי ישראל-יוון: שאלת ההכרה דה־יורה. שאלה זו המשיכה להעסיק את נציגות ישראל באתונה והמשיכה לשמש ציר לפעולותיה של נציגות זו.

לפני עליית המרשל לשלטון, וכנראה בגלל קשרים וגורמים אישיים, חזרו ראשי השלטון הקודם והבטיחו מדי פעם בפעם להסדיר את שאלת ההכרה. המבטיחים השונים למיניהם עזבו את משרדיהם לאחר כישלונם בבחירות מבלי שהספיקו למלא הבטחתם. ההבדל הבולט בין השלטון הנוכחי לבין זה שקדם לו הנו קודם־כול בעובדה ששלטון זה לא הרבה להבטיח לנו הבטחות אשר לא היה בדעתו להגשימן. מבחינה זו לפחות נתאפשר לנו לעמוד על המצב לאמתו מבלי שניכשל וניתפס להבטחות.

בראשית שנת 1953 הדגיש מנהל המחלקה למזרח התיכון במשרד החוץ היווני כי מדיניות ממשלתו לגבי ישראל איננה נקבעת, ולא נקבעה מעולם, על־ידי שיקולים

614
1. צ"ל: 1953.

יווניים פנימיים. מדיניותו זו נקבעת על טהרת שיקולי מדיניות החוץ, וחילופי ממשלות אינו עשוי לשנות בפרשה זו כמלוא הנימה. הגורם הקובע – נאמר – הנו במישור שונה לגמרי ותלוי במכלול יחסי יוון–מצרים; ובשטח זה נשאר המצב, אף אחרי עליית ה' פפגוס לשלטון, כפי שהיה.

באותה תקופה נטו אנשי משרד החוץ להצמיד את תאריך ההכרה בישראל לכריתת השלום בין ישראל למצרים. עובדה מדאיגה זו צוינה על־ידינו בזמנו כנסיגה ביחסי שתי המדינות. ברור היה שנסיגה זו נבעה מכך שעם חילופי השלטון הייתה ידם של פקידי משרד החוץ על העליונה כאשר נעלם הגורם שריסן אותם בימי השלטון הקודם עמו היו לנו קשרים אישיים טובים.

אולם לעומת הסתלקותם של הגורמים האישיים הופיעו גורמים אחרים, כבדי משקל יותר, אשר השפיעו במרוצת השנה לטובה על היחסים בין שתי המדינות. כמה מגורמים אלה לא היו תלויים בפעולתה של נציגות ישראל באתונה ולא בעמדתה של ישראל. משהופיעו גורמים אלה – עליהם נעמוד להלן – באה פעילותה של ישראל והוסיפה עליהם משלה, כך שעם צאת השנה נתערערה כליל ההנחה שיש לפתור את בעיית ההכרה רק בבוא השלום עם ארצות ערב ומצרים בראשן; גדולה מזו, מסתבר שבמשך שנת 1953 חל שיפור הדרגתי ניכר ביחסי יוון וישראל.

הראשון בין הגורמים האובייקטיביים, שהשפיעו באופן עקיף על שיפור היחסים, היה עובדת העמקת השתלבותה של יוון – הלכה למעשה – במערכת ההגנה "המערבית". אם בשנת 1951 (ועידת אוטווה) נתקבלה ההחלטה הפורמלית בדבר צירוף יוון (ותורכיה) לנאטו, הרי במרוצת שנת 1953 הבשילו פירותיה של החלטה זו ויוון החלה נכנסת יותר ויותר לפעילות המעשית בקשר לענייני ההגנה. חלקה של יוון במערכת האמנה הבלקנית שנחתמה בשנה זו, אף היא הבהירה ליוונים הבהרה נוספת את בעיות הביטחון של האזור והניעה אותה לגלות התעניינות גוברת והולכת במערכת ביטחונו של האזור השכן – המזרח התיכון. התעניינות מוגברת זו בענייני ביטחון דיה הייתה להבהיר ליוונים את הצורך להסדיר יחסיהם עם ישראל ולו רק מתוך דאגה בטחונית לאזור אשר להם עניין ישיר בו. אמנם האופי הבלתי־מחייב של האמנה הבלקנית, והדחיות שנפלו בגורל הקמת פיקוד המזרח התיכון, אפשרו ליוונים שלא להיחפז בפתרון בעיית יחסיהם עם ישראל וסיפקו בידם שהות להסדרת העניין במרוצת הזמן "ומתוך נשימה ארוכה".

חשיבותו של גורם זה הנה מכרעת היות ולראשונה מזדקר נושא לאינטרס משותף וחיוני בעתיד העשוי להצל על האינטרסים היווניים המסורתיים במצרים. היעדר אינטרס מעין זה הוא אשר שם לאל את מאמצינו בעבר להניע את היוונים להכיר בישראל. אמנם עוד לא נתגבשה אצל היוונים ראייה ברורה של אינטרס זה כפי שטרם נתבשלה אצלם ההכרה לראותו כעדיף על ענייניהם במצרים – אך אין ספק שהיוונים החלו עולים על דרך זו וככל שהם מגבירים התעניינותם ופעולתם, אם בענייני האמנה הבלקנית ואם בענייני נאט"ו, כן הם מושפעים יותר ויותר מעמדתן של ארצות המערב לגבינו.

אמנם קשה לאמור כי הזעזועים ביחסינו עם ארצות־הברית ואנגליה וכן החרפת יחסינו עם ארצות ערב בשנה החולפת לא השאירו את רישומם על עמדת יוון לגבי ישראל. מאידך, אין ספק ששיפור יחסינו עם תורכיה תרם את תרומתו בשרשרת יחסינו עם היוונים אשר, נדמה, שלעתים מסתכלים הם בקנאה על שכניהם ובני

בריתם התורכים שהצליחו לצאת ידי חובתם לגבי העולם הערבי ויחד עם זה לקשור קשרי ידידות עם ישראל.

גורם אובייקטיבי נוסף – אם כי בעל חשיבות משנית – הנו שחברי ממשלת פפגוס קשורים פחות באופן אישי עם הקהילה היוונית במצרים. בממשלות הקודמות נמצאו שרים שהיו להם קשרי־עסק, השקעות כספיות וזיקות אישיות במצרים. רגישותם של אלה לגבי המתהווה במצרים הייתה הרבה יותר גדולה מרגישותם של השרים הנוכחיים השוקלים את הדבר לגופו ללא אינטרס או חשש אישי. במניין הגורמים האישיים, רצוי לא לפסוח על עובדת הסתלקותו של שגרירה הקודם של מצרים מאתונה – ה' עלי אנדראוס – אשר פעל רבות נגד ההכרה. בעוד שהשגריר המצרי החדש באתונה אינו שקול לעומת קודמו, הרי השגריר היווני בקאהיר, החדש אף הוא, הנו הרבה יותר מכובד ורציני מזה שקדם לו. גורמים מעין אלה, העשויים להיות חסרי השפעה בארצות מערביות מסוימות, הנם בעלי משקל נכבד למדי בארצות הלבנט ויוון בכלל זה.

בליל גורמים אלה, יצר את הרקע להתגבשות קו מדיני במשרד החוץ היווני המחייב שיפור הדרגתי ואיטי של היחסים עם ישראל. תוך תיאום עם האינטרסים שלהם במצרים מצד אחד והאינטרסים הבטחוניים שלהם באזור מצד שני, קו זה תפס את מקומם של ניסיונות שנכשלו בשנים הקודמות להביא לידי הכרה בישראל בבת אחת ומבלי להיזקק להתקרבות הדרגתית מקדמת. טבעי היה שמשרד החוץ היווני ביקש לעמוד על המשמר ולדאוג לכך שהשיפור יהיה הדרגתי ככל האפשר, איטי ככל הניתן וחסר פרסומת ורעש בכלל. לא היה מקום לצפות ליוזמה כל שהיא מצד משרד החוץ היווני. כשלעצמנו מצווים היינו במשך השנה החולפת לרכז את עיקר מאמצינו בפעולות שתכליתן לזרז את תהליך השיפור ההדרגתי ביחסינו. היוזמה הייתה צריכה לצאת מישראל ומלכתחילה נגזר עליה להיתקל במגמה הבולמת של משרד החוץ היווני ולנסות להתגבר עליה.

ב. פעילות ישראלית להידוק היחסים

היוזמה התחילה בשאלות "פרוזאיות" ויסודיות ביותר: כמאבק על הכנסה לרשימה הדיפלומטית של משרד החוץ, על השגת חסינות ופריבילגיות של מכס כדוגמת שאר הנציגויות וכו' וכו'. תמיד נתקלנו בקשיים ובסחבת וכמעט תמיד נפתרו השאלות בצורה שהשביעה רצוננו. לפרטים אלה נודעה חשיבות – גם מעשית וגם מדינית – כי עם הסדרתן תפסה נציגות ישראל באתונה את מקומה כשווה במשפחת הסגל הדיפלומטי. לראשונה התחילו היוונים להזמין אותנו למסיבות ולטקסים שנערכו, אם בחסות המלך או בחסות ראשי המדינה האחרים.

תוך כדי פעילות ומגע עם פקידות משרד החוץ נתקלנו בבורות משוועת במה שנוגע לישראל, בעיותיה הפנימיות, המדיניות ויחסיה עם שכנותיה. היה צורך להתחיל בהסברת עניינים אלמנטריים ביותר (מה זו ועדת שביתת־הנשק?). במשך הזמן למדנו לדעת כי בורות זו, על אף היותה גדולה, במיוחד במה שנוגע לישראל, הריהי קיימת גם לגבי הנעשה בארצות הערביות. כל מה שעניין אותם בישראל היו ענייניהם הכנסייתיים וכל מה שעניין אותם במצרים הייתה הדאגה לקהילה היוונית בארץ זו. מצב זה איפשר לנו להביע בכל הזדמנות את דעתנו על המתהווה באזור ולמצוא אוזן קשבת להסברתנו – שלא נתקלה לא בידיעה עמוקה ואף לא בדעה מגובשת. כן נתנו דעתנו גם על ההסברה בכתב והשתדלנו להמציא למשרד החוץ דברי

הסבר כתובים על בעיות שונות. אחת התוצאות ממצב זה הייתה שבמרוצת הזמן העזנו לפנות לממשלה היוונית ולבקש את תמיכתה מעל במת האומות־המאוחדות בסכסוכים חריפים שנתגלעו בינינו לבין ארצות ערב. בשני המקרים בהם פנינו נתקלנו בגישה חיובית למדי; נתרשמנו שיוון מוכנה לעתים לתמוך בענייננו, נגד הערבים, במידה והמערב יפסוק לטובתנו. אמנם עוד רחוקה הדרך עד הרגע בו תעדיף יוון אותנו ותתמוך בנו בפה מלא כנגד הערבים, אך יחד עם זה אין ספק שנרחקנו מרחק ניכר מהתקופה בה פסקה יוון, ללא שיקול מוקדם לגופו, לטובת הערבים בהזניחה את ענייננו כליל.

אולם גולת הכותרת לפעילות הישראלית ביוון בשנה זו היו פעולת השייטת הישראלית להצלת נפגעי הרעש באיים האיוניים וכן השתתפותנו ביריד סלוניקי. שני מפעלים אלה תרמו, כל אחד בשטחו הוא, תרומה נכבדת להידוק הקשרים ושיפור היחסים. פעולת מלחינו נעשתה, כזכור, בניגוד לרצון פקידי משרד החוץ היווני ושר החוץ בראשם. אך משהוגשה העזרה ומשאהדת הקהל והעיתונות לישראל הציפה את הרחוב האתונאי, לא עמד למשרד החוץ כוח התנגדותו והחל נסחף, שלא מרצונו, אחר גלי האהדה. מכאן ואילך החלו פקידי משרד החוץ להרגיש יותר ויותר בהכרח להסדיר את השאלה התלויה ועומדת בינינו לביניהם. כשלעצמנו לא השלינו עצמנו כי אהדת הרחוב והשינוי הקל בעמדת משרד החוץ עשויים להאריך ימים. כי זה דרכה של שלהבת שנגזר עליה להבהב לרגע קט ולדעוך אט־אט. השאלה שעמדה לפנינו הייתה מאין למצוא עצים להזנת שלהבת מעודדת זו.

יריד סלוניקי נתן מקום להפגנה נוספת. העובדה שהוא בא בסמוך לפעולת השייטת עזרה לו ליהנות מצד אחד, מהאווירה האוהדת ואפשרה לו, מצד שני, לתרום משלו לשמירה על האהדה. אולם, חשיבותו של יריד סלוניקי בעיקר הייתה במישור אחר. הצלחתו העסקית של היריד גילתה שדה לפעילות מסחרית משותפת. מסתבר שגם בשטח זה קיים אינטרס משותף. הופרכה הדעה כי אין עתיד למסחר בין שתי הארצות. מכאן ואילך היינו מצווים להבליט אינטרס ממשי זה ולהעמידו בשורה אחת – והשני במעלה – ליד האינטרס ההגנתי המשותף.

ג. המסחר

המסחר בין שתי המדינות מבוסס עדיין על שיטת החליפין הפרטי. שיטה מסובכת ומסורבלת למדי שאינה באה אלא למלא צרכים הכרחיים ביותר. כשלעצמנו לא מצאנו כנראה בעבר עניין רב בהשקעת מאמצים מיוחדים לפיתוח המסחר בין שתי הארצות משום ההקבלה הקיימת בין המבנה הכלכלי של יוון לבין המבנה הכלכלי של ישראל. הקשיים הפוליטיים הכרוכים בהסדר מסחרי פורמלי של היחסים, לא נתנו אף הם עידוד רב לפיתוח קשרי המסחר והשתתתם על הסדר ממלכתי. העובדה שבאותן השנים נאבקנו בארץ בהנחת יסודות תעשיית הייצוא שלנו, אף היא השפיעה על הפניית "שווקים קלים" לתעשייתנו בראש וראשונה ובין אלה לא נכלל, כמובן, השוק היווני.

מאידך, נטו גם המשרדים הכלכליים היוונים להטיל ספק בעניין המסחרי שיכולים הם למצוא בישראל. במיוחד חששו היוונים לסכן את יחסיהם המסחריים עם ארצות ערב. משטר הפיקוח ההדוק על הייצוא והייבוא וכן המחירים הגבוהים של המוצרים היווניים אף הם מילאו תפקיד נכבד בסוגיה זו.

הדוואלואציה ומדיניות הליברליזציה המסחרית עליה הכריזה ממשלת פפגוס בשנה זו, התקדמותה של ישראל בשטח הייצוא, השתתפותנו ביריד סלוניקי וההתעניינות המיוחדת שגילתה נציגותנו בפיתוח קשרי המסחר – כל אלה יחדיו – שינו את המצב תכלית שינוי והניחו את היסודות העסקיים לפיתוח קשרי המסחר בין שתי הארצות.

נתונים חדשים אלה הוכיחו בעליל כי על אף ההקבלה בין שתי הכלכלות נשאר עדיין שדה פעולה נרחב למדי לפעילות מסחרית. אמנם אל לנו לחשוב שהאפשרויות הן רבות, אולם לעומת זאת אין ספק שבגבולות המסגרת המצומצמת הנ"ל קיימות עדיין אפשרויות רבות שניתן לנצלן להנאת שני הצדדים.

אם כי מטרת השתתפותנו ביריד סלוניקי הייתה פוליטית בעיקרה, מסתבר שההישגים בשטח המסחרי שבאו בעקבות השתתפות זו אינם מבוטלים כלל וכלל. במקום זה ייאמר כי אפשר היה לצפות אף להישגים הרבה יותר נאים אילו היו מארגני היריד מצליחים יותר במשימתם. מיד לאחר היריד גיבשו לעצמם המשרדים הכלכליים היווניים דעה מוצקת וברורה בדבר ההכרח לפעול למען הידוק הקשרים המסחריים. משרדים אלה היו במידה מסוימת מוכנים להניח על כף המאזניים את יחסיהם המסחריים עם ארצות ערב. התברר לחלוטין כי במידה וקיימת הסתייגות כל שהיא להידוק הקשרים המסחריים עמנו, הריהי מתרכזת רובה ככולה במשרד החוץ היווני ולא במשרדים הכלכליים.

מנהל האגף הכלכלי של משרד החוץ התרשם אמנם מאוד מהעובדה שישראל ניצלה את כל ההקצבה במטבע זר (הקווטה) שהועמדה לרשותה לצורכי היריד. ומשטפחה המציאות על פני אנשי משרד החוץ לא נשארה בידיהם הברירה אלא לחפש דרך פשרה להסדר היחסים המסחריים עם ישראל, מבלי לנקר עיני הערבים. הדרך שהוצעה הייתה אפיינית לקו המדיני של משרד החוץ היווני: כריתת הסכם קלירינג בין שני הבנקים המרכזיים במקום חתימה חגיגית על הסכם מסחרי והסכם תשלומים בין שתי המדינות.

בסוגייה זו הגיעה מדיניותה של יוון לידי אבסורד: עת ממשלת פפגוס חותמת בזה אחר זה על הסכמים מסחריים עם ארצות הדמוקרטיה העממית, הרי היא נרתעת מלחתום על הסכם רשמי עם ישראל ונזקקת היא לדרכים עקלקלות. אמנם מבחינה מסחרית גרידא, אין הבדל בין הסכם קלירינג בנקאי לבין הסכם קלירינג ממלכתי – גם זה וגם זה עשויים לסלק את הקשיים המעשיים המפריעים להידוק הקשרים המסחריים. לעומתו – מרמזת ההצעה היוונית עד היכן מגיעה רגישותם של אנשי משרד החוץ מפני תגובה ערבית אפשרית.

גורל דומה נפל בחלקו של ההסכם האווירי אשר המשא־ומתן עליו נמשך זה למעלה משנה וחצי. אמנם בלית ברירה, לאחר לחץ מצדדים שונים ובאין מוצא אחר, הוכרח משרד החוץ להיכנע ולעסוק בהכנות הסופיות לקראת החתימה הקרובה.

תהליך קליטתה של הסחורה הישראלית בשוק היווני – אף לאחר הסדרת בעיית ההסכם – לא יהיה קל. במצב של ליברליזציה מוחלטת בשדה הייבוא והייצוא הפך השוק היווני לשוק "פרוע ומפונק". ההתחרות האמריקנית והגרמנית הנה גדולה ומפעלי הייצוא שלנו טרם סיגלו לעצמם מהירות הפעולה הנדרשת בתנאי שוק חופשי. אף אם נניח כי ההזמנות תבוצענה במהירות ובדייקנות, האריזה תהיה נאה והאיכות מעולה – גם אז תהיה דרושה עבודה מאומצת של פרסום ותעמולה לסחורה

זו שאינה מוכרת בשוק כלל וכלל. תנאי מוקדם להצלחת החדירה, נוסף לתנאים הנ"ל, הוא הצעת הסחורה הישראלית במחירים מקבילים למחירי השוק העולמי ואולי אף נמוכים מהם במעט, בחודשים הראשונים אחר הפעלת ההסכם הבנקאי. הנני משוכנע שהידוק הקשרים המסחריים בין שתי הארצות הנו אחת הדרכים הנאותות ביותר להידוק הקשרים עם יוון בכלל.

ד. עיתונות

ניתן לקבוע כי במשך שנת 1953 עקבה העיתונות היוונית אחר התפתחותה של ישראל ובעיותיה תוך התעניינות, גילוי הבנה ונקיטת מידה מסוימת של אהדה. אמנם לא אחת ניכר היה שנעשה מאמץ לשמור על עמדה מסויגת במקרים עדינים מסוימים.

בינואר שנה זו בימי המערכה הסובייטית האנטי־יהודית, נזהרה העיתונות היוונית מלתת ביטוי גלוי לתגובה הטבעית של דעת־הקהל היוונית. העיתונות הסתפקה בפרסום העובדות כפי שנמסרו על־ידי סוכנויות המודיעין העולמיות מבלי להקדיש לכך דברי הסבר או מאמרים ראשיים. חרג מן הכלל – העיתון היומי רב ההשפעה "ביטה", אשר פרסם בזמנו מאמר מלא דברי שבח והתפעלות מהעם היהודי בכלל וממדינת ישראל בפרט, ופתח במערכה נגד האנטישמיות בלבושה הקומוניסטי.

לא יצאו חודשים אחדים ושינוי יסודי הסתמן בעמדת העיתונות היוונית לגבי ישראל. פעולת השייטת הישראלית באיים האיוניים עשתה בשטח זה נפלאות, והמציאה לעיתונות היומית הזדמנות בלתי־חוזרת להעריץ בריש גלי מאמרי הערצה בלתי מרוסנים למדינת ישראל.

טרם הספיק הקהל לזרוק לפחי האשפה את העיתונים בהם דובר בשייטת, נקרתה שוב הזדמנות לעיתונות היוונית לעסוק בהרחבה בענייני ישראל. המאמרים שפורסמו בעיתונות בעקבות השתתפותנו ביריד סלוניקי נכתבו ברוח ידידותית ביותר ותוך גילוי הערכה עמוקה למפעלי הפיתוח הישראליים. מאמרים רבים ניתחו את מצבה הכלכלי של ישראל תוך ציון כברת הדרך הרבה שעשתה מדינה זו מאז היווסדה. מעל דפי העיתונות הממשלתית והאופוזיציונית כאחד נתבעה הממשלה היוונית להדק את קשריה המסחריים עם ישראל והופיעה הדרישה לכריתת הסכם מסחרי בין שתי המדינות.

באשר לעמדת העיתונות לסכסוכי הגבולות בין ישראל ובין שכנותיה, ניתן היה להבחין בקו עקבי של עמדה "ניטרלית־כביכול": העיתונות מסתפקת במסירת העובדות, איננה נכנסת לוויכוח ואיננה מנסה לקבוע "מי האשם". במידה שהדברים נדונים במאמרים ראשיים מסתפק העורך בקריאה לצדדים השונים לעשות למען הרגעת הרוחות והשכנת היציבות והשלום. בגלל זיקתם של העיתונים לידיעות "רויטר", מופיעה לא אחת הגירסה הערבית של התקרית ומשאנחנו מנסים לתקן את המעוות שוב אין הידיעה "טרייה" ואיננה זוכה להיכנס לעיתונות. אף־על־פי־כן, הבחנו בחשיבות עריכת מסיבות עיתונאים ובערכו של חומר כתוב הנשלח לעתים מזומנות על־ידי הנציגות לכל העיתונים.

ה. קשרי תרבות

לא נעשו פעולות רבות בשטח קשרי התרבות בין שני העמים. שני המאורעות היחידים הראויים לציון בשטח זה הנם רישום משטרת אתונה בספר הזהב של הק.ק.ל. על־ידי יהודי יוון ובחסות נציגות ישראל, וכן תחרות הכדור־רגל בין נבחרת יוון לבין

נבחרת ישראל במסגרת התחרויות על אליפות העולם. שני מאורעות אלה זכו להערכה נאה מצד העיתונות ורמזו על הצורך להוסיף בפעולות דומות כהנה וכהנה.

הערות סיום

אם במשך שנת 1953 לא הושגה המשימה העיקרית הניצבת לפנינו בשטח יחסינו עם יוון, ההכרה דה־יורה, הרי ניתן לקבוע כי במשך שנה זו חלה התקדמות צנועה אך ניכרת ומעודדת במערכת היחסים בין שתי המדינות. התקדמות זו הנה בעלת אופי איטי, זהיר והדרגתי, אולם יחד עם זה מכשירה היא את הקרקע לקראת ההכרה המלאה בישראל.

יחסינו עם יוון סבלו בעבר מאי־קיומם של אינטרסים משותפים בולטים ובעלי תוכן יום־יומי. יוצא מן הכלל האינטרס היווני היחידי בדבר מעמדה של הפאטריארכיה והקהילה היוונית בישראל. על־מנת להמשיך ולהדק את יחסינו עם יוון – במסגרת מדיניותנו להידוק קשרינו עם המדינות הלא־ערביות – מענייננו הבא לשקוד על שיפור יחסינו התקינים עם הפאטריארכיה וכן להוסיף תוכן של ממש לניצני אינטרסים חדשים שהחלו מתגלים לשני הצדדים בשנה זו.

להלן כמה הצעות למחשבה ולדיון במסגרת ההנחיות הנ"ל:

א. היחסים עם הפאטריארכיה: רצוי ליישב בכל ההקדם את פרשת "המצלבה"[2] בצורה שתרגיע את השלטונות היוונים ויחד עם זה, אם אפשר, תספק את צורכי צ.ה.ל.

ב. יחסי המסחר: (1) להסכים להצעת היוונים לחתום על הסכם קלירינג בנקאי; (2) לפעול להחדרת הייצוא הישראלי לשוק היווני מצד אחד ולהעברת קניות של מוצרים שונים (חרובים, טבק, קולופוניום וכו') ממקומות אחרים ליוון; (3) במידה ונצליח למלא את ההסכם הבנקאי בתוכן של ממש, לחתור להשגת הסכם מסחרי והסכם תשלומים בין שתי המדינות; (4) ליזום ביקור הדדי של ראשי לשכות המסחר בשתי הארצות, שההזמנה הראשונה צריכה לבוא מצד לשכת המסחר הישראלי[ת]; (5) להשתמש – במידת האפשר – באוניות נושאות דגל יווני להעברת מטענים המיועדים לישראל ומישראל (תוך תיאום עם האינטרסים שלנו בתורכיה מצד אחד והאינטרסים של צי הסוחר הישראלי מצד שני); להמליץ בפני צי הסוחר והצי המלחמתי של ישראל להשתמש במספנות יוון לתיקונים (הניסיונות של חיל הים ושל שוהם שנעשו בשנה זו הוכתרו בהצלחה); (7) להשתתף ביריד ה־19 של סלוניקי ולארגן השתתפות זו לאור לקח השתתפותנו ביריד 1953; (8) לשאת ולתת עם הממשלה היוונית במטרה להגיע להסדר בשאלת החשבונות החסומים של המוסדות הישראליים ביוון (כיום קק.ל. ובעתיד גם הרכוש ללא יורשים).

ג. מגע בענייני ביטחון וצבא: (1) [.....][3] (3) לקרב מבחינה חברתית את ראשי הצבא, הצי וחיל האוויר היווניים לנציגות ישראל באתונה.

ד. קשרי תרבות ותיירות: (1) להרחיב ולבסס את הליגה לידידות ישראל–יוון שהוקמה באתונה בחודש שעבר ולעודד הקמת ליגה מקבילה בישראל;

2. ראה מס' 258.
3. סעיפים 1 ו־2 לא הודפסו כאן.

(2) לפרסם ספר ביוונית על ישראל וספר בעברית על יוון (תכנית זו נמצאת כבר בשלבי הביצוע הראשונים בחסותו של הפרופ' אבלפידס ובעזרתנו); (3) להזמין קבוצת עיתונאים ועורכי עיתונות יוונים לביקור בישראל (היימצא תקציב?); (4) חליפין של קבוצות ספורט ואמנים; (5) הוצאת פרסומי הסברה על ישראל ביוונית, על־ידי נציגות ישראל באתונה, מדי חודשיים לערך; (6) פיתוח המגע הקיים בענייני תיירות, פרסום חומר תעמולה משותף בענייני תיירות וכו'.

ה. שטח קונסולרי: (1) טיפול דחוף במצב הבלתי משביע רצון הנובע מעמדת הקונסוליות של יוון בישראל בשאלת הענקת אשרות לישראלים וכו'; (2) בירור האפשרויות לחתימה על אמנה קונסולרית עם יוון, אמנת הסברה וכו'.

בברכה,

משה ששון

615

ג. רפאל אל י. צור (פאריס)
G. Rafael to J. Tsur (Paris)

מקור: 93.02/164/4

ירושלים, כ"א בטבת תשי"ד
27 בדצמבר 1953

כמוס - אישי

יעקב היקר,

הרשה נא לי הערות מספר על מכתבך למנכ"ל מ־13/12 מס' [שפ]101[1], שהעתקו הועבר אלי.

אני שותף לדאגתך החמורה על דרכנו בשאלת הערבים. לא רק שאני שותף אלא דאגה זו היא לחם חוקי, אולם הבעיה העיקרית היא לא בירור נוסף על מדיניות ערבית במשרד החוץ אלא קביעת מדיניות ממשלתית שתבוצע בשיתוף ותיאום פעולה עם כל הגורמים אשר משפיעים על יחסי ישראל–ערב תחת סמכות ביצוע אחת. הזכרת במכתבך ההתייעצות שהתנהלה בקיץ זה בפאריס. הנני שולח לך את הפרוטוקול המלא של הכינוס הזה[2] ואם תספיק לעיין בו תראה שהגענו למסקנות מעשיות לגבי דרכי פעולה בשטח זה, אולם לצערי המסקנה המרכזית עדיין לא הצלחנו להגשים והיא - הצורך בתיאום ושיתוף פעולה בסמכות אחת בכל הנוגע ליחסי ישראל–ערב.

לכן הבעיה הערבית היא לעת־עתה בעיה "יהודית" ועד אשר לא נפתור אותה, קשה להניח שנוכל להתקדם ביחסי ישראל–ערב.

615
1. ראה מס' 576.
2. ראה מס' 356, והערה 2 שם.

אני שותף אתך לחלוטין בדעתך שהמדיניות כלפי ערביי ישראל משפיעה על יחסינו עם הארצות השכנות ולכן המדיניות כלפיהם צריכה להיות חלק בלתי נפרד מהמדיניות הערבית הכוללת שלנו.

והערה אחת לגבי הדגשתך שאינך מדבר משיקולים מוסריים אלא מעשיים. אני משוכנע ששיקולים מוסריים הם גם שיקולים מעשיים ובפרט בשביל מדינה שקמה על מורשת הערכים של עם ישראל.

במיטב הברכות, שלך,

גדעון רפאל

616

ד. הכהן אל מחלקת אסיה
D. Hacohen to the Asia Division

מברק 050

נוסח יוצא: 93.13/12/13

ראנגון, 28 בדצמבר 1953

הבוקר הוזמנתי, בלוויית אשתי, לבקר אצל או־נו ראש הממשלה. בית מגוריו בפרבר של וילות יפות, תפוסות על־ידי שרים, וגדורות בחוטי תיל דוגמת הבווינגרדים בערינו בשנות הפורענות של המחתרת; רק לאחר שעברנו ליד השער של הגדר החיצונית את בקרת הז'נדרמריה, שבדקה זהותנו עם מישהו על־ידי הטלפון, נכנסנו לפנים. לאחר רצח או־סנג[1] וחבריו המיניסטרים לפני שש שנים למדו לקח.

בית גדול ונאה אך לא עשיר בריהוטו בהשוואה עם בתי השגרירים שראיתי עד כה.

ראש הממשלה הכניס אותנו לחדר־האורחים והסביר כי לאחר ההזמנה שנשלחה לנו נפלה אשתו למשכב והתנצל על היעדרה בפני אשתי.

מסרתי לו שלום מראש הממשלה ומשר החוץ, אשר הוא מכירו מביקורו כאן, והתעניין במעמדו כיום. כמובן שהשיחה נגולה על פרישתו של בן־גוריון,[2] נושא אשר קיבל כאן (ובכל מקום שבו עברנו דוגמת קלקטה ואצל עוברי אורח מכל קצווי תבל אשר המלון הבינלאומי בראנגון הוא להם מקום מפגש) פרסום רב ומסקרן את כל אלה הבאים אתנו בדברים מבין האינטליגנציה ואנשי השלטון. ההדגשה כאן איננה על ויתור תפקיד ראש הממשלה בלבד אלא על הפרישה, על "שדה בוקר", הבריחה למדבר, ההתייחדות עם עצמו והניסיון לזהות ולהצמיד כל זה לשמועה שב[ן]־ג[וריון] שקוע במחקר הבודיזם, עובדה שניתנו לה כנפיים כאן על־ידי אנשים בעלי מעמד רם שביקרו בארץ. ראש הממשלה הביע רצונו (ללא כל פרובוקציה מצדי) לספק לבן־גוריון ספרים על בודיזם, אם יש לו משאלות מסוימות, וביקשני לברר אם יש

616

1. ראה מס' 604, הערה 1.
2. ראה מס' 488 (הערת־עורך).

צורך בכך (אבקשכם לברר ולהודיעני). ספר מסוים ישלח בעוד מספר ימים על־מנת שתעבירוהו לבן־גוריון כמתנה ממנו.

הביקור ארך כחצי שעה, בשיחה ערה על רשמינו בראנגון ודברים של מה־בכך. עם היפרדנו שאל אם יש לנו עניין לבקר במוסד תרבותי רב ערך, הוצאת ספרים הדואגת לתרגום ספרות אירופית לבורמזית, חברה הנתמכת על־ידי הממשלה ושראש הממשלה כסופר מעוניין בה כנראה במיוחד. בלוויית מזכירו נסענו מביתו למוסד זה ובהיפרדנו נתן לנו כמה חוברות למזכרת - מחזה שנכתב על־ידו על בעיות היום ונאומים.

איש משכיל ונעים בהליכותיו. לא היה כל כיבוד, אף לא סיגריה.

אגב, בשיחתנו מסרתי לראש הממשלה דרישת שלום מארטור הנדרסון שהיה במשלחת האנגלית בכינוס הבין־פרלמנטרי בוואשינגטון וסיפר לי על ביקורו בבורמה, בהיותו מיניסטר בממשלת הפועלים, ושבחים רבים על או־נו. ראש הממשלה הגיב שאכן יותר מכל גורם אחר, בזכות ממשלת הפועלים ונאמנותה לעקרונות, זכתה בורמה לקבל עצמאותה בצורה כזו ואטלי וארטור הנדרסון תרמו אישית במיוחד לכך.

בברכה,

617

י. צור אל א. נג'ר
J. Tsur to E. Najar

מברק מוצפן מגפ520
נוסח נכנס: 130.09/2345/2

פאריס, 28 בדצמבר 1953

בהול

בשיחה במשרד החוץ בעניין מועביט [מועצת־הביטחון] הובטח לנו כי הצרפתים לא יסכימו להשמטת סעיף יא' מהנוסח[1] ובאם יתברר כי התיקונים אינם מתקבלים[2] יחזרו לנוסח המקורי. הם מסכימים שכדאי לדחות את ההחלטה עד ינואר לשם דיון בהרכב חדש והוראות ברוח זו תישלחנה.

בעניין סואץ חזרו והבטיחו תמיכה ללא סייג לדרישתנו לחופש מעבר. אולם מטעמים טקטיים הקשורים במשא־ומתן האנגלו־מצרי לא יוכלו הם ואף לא האמריקנים להפעיל לחץ דיפלומטי בקהיר ואף אינם מאמינים בתועלתו. מדבריהם משתמע שהם מצפים שאנו ננקוט היוזמה ונביא הדבר בפני מועביט ואז יתמכו בנו.

צור

617
1. ראה מס' 573 (נספח).
2. ראה מס' 603 (נספח).

618

א. ששון אל ו. איתן
E. Sasson to W. Eytan

מקור: 130.02/2410/9

רומא, כ"ג בטבת תשי"ד
29 בדצמבר 1953

סודי

הנידון: לשאלת השלום עם הערבים

וולטר היקר,

בזמן אחד הגיעו אלי, לקריאה, שני מסמכים שמדברים על בעיית השלום בין ישראל לארצות ערב - אחד ישראלי - סודי ואחר ערבי - גלוי:

(1) סיכום ישיבה מספר 8/41 של משלחת ישראל לאו"ם מיום 23.11.1953[1].

(2) "אל־אהראם" המצרי מיום 25.12.1953.

במסמך הישראלי מתאר ראש משלחתנו לאו"ם, השגריר אבן, את החלטת ממשלתנו להזמין את ירדן לשיחות ישירות בתוקף הסעיף 12 של הסכם שביתת־הנשק "כאחת ההחלטות הנועזות, החשובות והחיוביות ביותר - אחד ההישגים של הדיפלומטיה הישראלית בזמננו". להלן מדגיש השגריר אבן שכתב לשר החוץ לאמור: "אם יש לנו מדיניות צבאית הרפתקנית מעבר לכל גבול של תבונה, אז לפחות דרושה לנו בזירה הדיפלומטית לאו דווקא הרפתקנות, כי אם מאמץ להציל את עניין השלום מקבורה, כי עניין זה הולך ונקבר".

במסמך הערבי מסביר שגריר מצרים בירדן, אחמד מוחמד סייף אל־דין, שממשלת ירדן החליטה לא להיענות להזמנת ישראל לשיחות ישירות. לדעתה, מחייב הסכם שביתת־הנשק להביא קודם את הסכסוך לפני ועדת שביתת־הנשק ויש לה כל הזכות לעמוד על כך. בתשובה לשאלה - מה לדעתו יש לעשות כלפי מסע השלום של ישראל בעזרת מעצמות המערב - ענה השגריר המצרי לאמור: "מסעים אלה ייתקלו במסעים נגדיים מצד הערבים".

אומר את האמת: תשובתו של סייף אל־דין לא הפתיעה אותי. היא חזרה והדגישה את מה שמכריזים המדינאים הערבים השכם והערב מעל כל במה ובמה בפנים ובחוץ. היא גילתה לכולנו - באם היה צורך בכך - שמסעיו המסועפים והמאומצים של השגריר אבן לשלום אינם נעלמים לגמרי מעיני הערבים. ועוד היא גילתה לנו שקיימת נכונות אצל הערבים ל"החליד" את הנשק שלנו הנקרא בשם "שלום" ולעשות הכול כדי להפוך אותו לעניין בלתי־חשוב ובלתי־מקסים ולהכריח את מעצמות המערב להסתלק לגמרי מהרצון לראות אותנו נפגשים עם הערבים.

אולם מה שהפתיע אותי באמת - לראות את השגריר אבן מאמין בלב ונפש שאפשר לנו על־ידי שימוש בסעיף פלוני אלמוני מהסכם זה או אחר להכריח את

618

1. המסמך בתיק 130.03/1962/10.

הערבים לשבת אתנו ליד שולחן דיונים אחד ולהסכים בעל־כורחם להסדר עם ישראל. וכן לראות את השגריר אבן מאמין ומשוכנע שעל־ידי כך הוא "מציל את עניין השלום מקבורה" ומוציא אותנו ממבוי מחניק "שאילו נשארנו בו רק שבועות אחדים נוספים – היה גורם לנו להתדרדרות מזעזעת גם במצב בארץ וגם במצב הבינלאומי".

אני מסכים בהחלט עם השגריר אבן שמעשה קיבייה היה מעבר לכל גבול של תבונה ופרי של "מדיניות צבאית הרפתקנית" שדורשת ריסון מהיר ורוויזיה יסודית. אבל אני חולק עליו בכל כוחי שמדיניות השלום שלו בתנאים הנוכחיים הקיימים כיום בעולם הערבי והמערבי משרתת במשהו את האינטרסים שלנו בפנים ובחוץ. היא מציגה אותנו: באו"ם – כטרדנים וכטכססנים, בארצות־הברית – כמפריעים למדיניותן במזרח התיכון, בבריטניה – כחותרים תחת האינטרסים שלה, ובעולם הערבי – כעומדים להתמוטט בלי השלום. הניסיון הראה לנו שכל כמה שאנו מדברים על השלום – השלום מתרחק מאתנו והופך לנשק בידי אויבינו. כלום נעלם מעיניו של השגריר אבן שאנו פותחים את שערי הייאוש לרווחה בארץ על־ידי הסירובים לשלום שאנו מזמינים בעצם ידינו אצל הערבים? אין השקעות יותר, אין עלייה יותר ואין יזמה פרטית יותר. ההון שנכנס מחפש לו דרכים ואמצעים כשרים ובלתי־כשרים כדי לברוח והון חדש אינו נכנס יותר. כלום נעלם מעיניו של השגריר אבן כי לכל אחת משלוש המעצמות המערביות הפועלות באזור הים התיכון אינטרסים משלה, מגמות משלה ושאיפות משלה ושאין הן מוכנות לוותר על כל זה, בייחוד בתנאים הבינלאומיים הקיימים, כדי לשתף את עצמן במאמץ עקר ומחוסר כל סיכויים בימינו אלה, כמאמצנו להכריח את הערבים להשלים אתנו? אין פלא אם איננו רואים כל "תשועה בזירה המערבית". וכן אין פלא שאנו הפכנו למבודדים, והשלום – הפך "למלה מלוכלכת ואין מזכירים אותה בחברה מכובדת", וביטחוננו – הפך לעניין צבאי גרידא.

במו ידינו אנו מעלים את מחירם של הערבים בעיני המערביים והמזרחיים. במו ידינו אנו מעניקים להם את אפשרות המיקוח וכוח המיקוח. במו ידינו אנו דוחפים אותם לקיצוניות יתרה. במו ידינו אנו מחזקים את ליכודם וסולידריותם. במו ידינו אנו מעוררים אותם להתאמן, להזדיין, לעמוד הכן ולהעלות על דעתם אפשרות של סיבוב שני. ובמו ידינו הבאנו, לצערנו הרב, את האמריקאים לראות בעניין השלום "מגמה יהודית פסולה" שאסור לבטא אותה ולדבר עליה יותר. ועוד: במו ידינו אנו מרגילים את העולם כולו, הידיד והיריב כאחד, הגוי והיהודי כאחד, לחשוב שקיומה של ישראל, ריבונותה של ישראל ועתידה של ישראל תלויים בהסכמת הערבים ובשלום עם הערבים.

נניח־נא לשנה אחת לפחות לדיבורים בפומבי על השלום ונעבוד־נא בשקט ולפי תכנית שקולה ומחושבת למען השלום הזה, שכולנו מעריכים את חיוניותו וחשיבותו בשבילנו.

בברכה,

א. ששון

619

ח. יחיל אל מ. שרת
Ch. Yahil to M. Sharett

מקור: 130.02/2445/7

קלן, כ״ד בטבת תשי״ד
30 בדצמבר 1953

כמוס

לקראת הדיונים במשרד בשאלות הכרוכות בוועידת ארבע המעצמות הברקתי שלשום כדלקמן:

״איתן. שלך 4[1] הגיעני עקב שיבוש רק היום. סבורני כי תביעתנו העיקרית צריכה להיות השתתפותנו בוועידת שלום עם גרמניה בתורת נציגות העם שנגדו ניהלה גרמניה הנאצית מלחמה ללא רחם. אזי עלינו להשתדל שהסכם השילומים ותחיקה להחזרת רכוש ולפיצויים יקבלו אישור בחוזה השלום ותחולתם תורחב על גרמניה כולה. היותנו צד לחוזה שלום היה מאפשר עריכת החשבון ההיסטורי וסיכומו בחוזה היה מקל על התקנת יחסים בין שתי המדינות. אם לא תתקבל דעה זו אינני נוטה לדרישה למתן ערבות המעצמות להסכם השילומים אלא הייתי חותר לכך שהמעצמות תציינה את ההסכם כצעד לפתרון תביעתנו הצודקת ותמלצנה על משא־ומתן מקביל עם גרמניה המזרחית או על התאמת ההסכם לחובה של גרמניה מאוחדת. בשאלה זו שנער ואני מציעים שתימלכו בדעתו של יעקב רובינסון. הכללת התביעות לגבי אוסטריה וזכות העלייה נראות לנו הגיוניות. לאחר שוועידת ברלין נדחתה נספיק להתכונן. אכתוב בפרוטרוט בדואר דיפ[לומטי] הבא. יחיל.״

ברצוני להוסיף משפטים אחדים להסברת עמדתי.

(א) הסיכויים שהוועידה תגיע לפתרון מוסכם של הבעיה הגרמנית הם קלושים ביותר. קשה לשער, כי ברית־המועצות תוכל להסכים לאיחודה של גרמניה בלי התחייבות לנויטראליזציה, ומאידך גיסא אין להניח, כי מעצמות המערב תוכלנה לוותר על שילובה של גרמניה במערכת ההגנה שלהן. מכאן נראה לי, כי במקרה הטוב לא תיגמר הוועידה בכישלון מפורש ויושג הסכם על המשך הדיונים ואילו במקרה פחות טוב יבלוט כישלונה של הוועידה ועובדת ביתורה של גרמניה תקבל חיזוק נוסף ולתקופה ממושכת. מתוך ראייה זו הנני סבור, כי עלינו לשקול לא רק את הרצוי לנו באופן מופשט, אלא את הרצוי לנו בנסיבות הקיימות.

619

1. בסוף ינואר 1954 זומנה לברלין ועידת שרי החוץ של ארבע המעצמות לדון בעתידה של גרמניה והסכמי השלום עמה. לקראת הוועידה ביקש איתן מנציגי ישראל בכמה מבירות אירופה ובוואשינגטון להעלות נושאים שישראל תוכל להציגם בוועידה או לפני המעצמות. איתן הוסיף כי במשרד כבר חושבים להעלות את בעיית הבטחת השילומים ואולי את החלתם על מזרח גרמניה, את בעיית הרכוש בלא יורשים באוסטריה ואולי גם את בעיית העלייה ממקומות במזרח אירופה שבהם הוקמו משטרים חדשים בעקבות מפלת גרמניה הנאצית (23.12.1953, 130.09/2377/1).

(ב) הדרישה שנוכר כצד לוחם נגד גרמניה הנאצית ונשותף משום כך בוועידת השלום, היא הדרישה הכללית ביותר, ובמסגרתה אפשר לכלול את תביעותינו המעשיות. אם אמנם יגיעו לוועידת שלום – ולפי האמור בסעיף הקודם יש לי ספק רב בכך, הרי להשתתפותנו בה יתרונות רבים. היא תבליט את העובדה, כי גרמניה הנאצית ניהלה מלחמה בעם ישראל וכי לנציגות המדינית היחידה של עם זה יש תביעה כלפי העם הגרמני. זה פותח אפשרות להוקעת האנטישמיות בחוזה השלום, מכאן המשך הגיוני למתן אישור להסכם השילומים ולהרחבתו וכן לאישור ולהרחבה של התחיקה בדבר החזרת רכוש ופיצויים על־ידי הכללתם בחוזה השלום או הסתמכות החוזה עליהם. השתתפותנו בוועידת השלום הייתה מוסיפה להודיית הגרמנים (המערביים עד כה) על אשמתם כלפי העם היהודי אישור בינלאומי. מאידך גיסא הייתה כריתת חוזה שלום מקלה עלינו התקנת יחסים נורמליים עם גרמניה ומעבירה מן העולם את המצב המשונה, בו אנו נושאים ונותנים עם הגרמנים ויוצרים למעשה קשרים הדוקים יותר ויותר מבלי שנכיר בהם. הטענה שתישמע בוודאי בציבוריותנו, כי אסור לנו להגיע לשלום עם גרמניה, היא טענה חסרת שחר, כי המסקנה ההגיונית היחידה המשתמעת מעמדה זו הריהי להמשיך במלחמה.

נראה לי, כי לתביעתנו להשתתפות בוועידת השלום יש סיכויים לא רעים כי תתקבל. מעצמות המערב, אשר תמכו בתביעתנו לשילומים, הכירו על־ידי כך במעמדנו המיוחד בפרשה זו ומן ההיגיון הוא, כי מתוך אותה עמדה עקרונית עצמה לא יאטמו אוזניהן כלפי דרישתנו הכללית. ברית־המועצות וגרורותיה, אם אמנם תהיה מוכנה לוועידת שלום בכלל, ספק אם תראה בהעלאת הבעיה היהודית והישראלית מכשול דווקא, ואף אם יקרה כדבר הזה והשתתפותנו תיכשל בגלל עמדתה השלילית של ברית־המועצות, הרי יש בעצם דרישתנו ובתמיכה בה על־ידי מעצמות המערב הישג מדיני הפותח אפשרות לדון על פתרונות פליאטיביים. להתנגדותה של "בת־ברית" עטורת ניצחונות במלחמה כמצרים אין לייחס חשיבות מרובה.

(ג) במה דברים אמורים? אם אמנם תקדם ועידת ברלין את המשא־ומתן בין המעצמות עד כדי כך, שייראה סיכוי לכינוסה של ועידת שלום. אם המצב לא יהיה כן, ממילא אין סיכויים להשיג שיפור או חיזוק ההישגים שהיו לנו עד כה, ובמיוחד של הסכם השילומים. הצגת התביעה לערבות להסכם השילומים על־ידי המעצמות איננה נראית לי. ממה נפשך. אם תהיה שעת רצון וסיכוי להסכם ולוועידת שלום, מוטב להציג תביעה כוללת, כפי שפורטה לעיל. אם יהיה אמנם סיכוי לוועידת שלום, אך יתברר שאין סיכוי להשתתפותנו בה, אזי נוכל לפנות למעצמות המערב ולגרמניה המערבית בדרישה שיעמדו בוועידה זו על זכותנו לשילומים. אך אם יתברר, כי אין סיכוי לוועידת שלום והמסקנה הראשונה ממצב זה הריהי כי ביתורה של גרמניה וקיומה של רפובליקה גרמנית מערבית הן עובדות קיימות לזמן ארוך, הרי אז התביעה למתן ערבות להסכם השילומים מופנית מלכתחילה אל מעצמות המערב בלבד. במצב זה אין, לדעתי, סיכוי שמעצמות המערב ייענו לתביעה זו – ועדות לכך תוצאות פניותינו אל המעצמות בטרם ניגשנו למשא־ומתן בהאג, בעוד שעצם הצגת התביעה בצורה כזו תתפרש בגרמניה המערבית כהבעת אי־אמון כלפי הממשלה הפדרלית ותעורר תגובה שלילית. בסופו של דבר עלולים אנו להפסיד יותר משאנו יכולים להרוויח. לא כן המצב, אם דרישתנו להשתתפות בוועידת שלום תיכשל לרגל סירובה של ברית־המועצות ולרגל סיבה אחרת ואנו ניאלץ לסגת מתביעתנו הכללית ולפרטה

ל״מטבע קטנה״, כי אז ניטל מתביעתנו לחיזוק הסכם השילומים העוקץ של הבעת אי־אמון.

אלו מחשבותי הכלליות לבעיה שהצגת במברקך.

האם תרצה שאימצא בזמן הוועידה בברלין, על־מנת לדווח משם?

בברכה,

חיים יחיל
סגן לראש משלחת ישראל

620

א. אבן אל ה.ק. לודג׳ (ניו יורק)
A. Eban to H.C. Lodge (New York)

Copy: 93.08/360/6 :העתק

[New York], 30 December 1953

Dear Ambassador Lodge,

We continue to pursue the matter of our hydro-electric project through all its remarkable vagaries. I again write to acquaint you with our current thinking on this subject, to which you have devoted much earnest and statesmanlike consideration.

The procedural action taken by the Council yesterday[1] was precisely that which you yourself had advocated a week ago. It is, I think, a good development; for it considerably increases the prospect of reaching an early conclusion on the draft resolution which you and your colleagues have formulated after such prolonged and careful negotiation.

It seems to me that it would be prudent to regard the stage of formulation as having been completed. Our recent experience has shown that to open up the text is to invite considerable complication without any compensating advantage. The efforts made at a previous meeting to reopen the text,[2] although undoubtedly well intentioned, ended by merely increasing the confusion. It is difficult to believe that the Three Powers could now achieve a better balance between these various objectives. The criticisms directed by

620

1. מועצת־הביטחון החליטה באותה ישיבה לדחות את המשך הדיון על הסכסוך בין ישראל לסוריה לתחילת ינואר 1954. ההחלטה נתקבלה לאחר הודעת דנמרק שנכשלו כל המאמצים למצוא נוסחה מוסכמת להחלטה. בזמן הדיון הציע וישינסקי לשלוש מעצמות המערב להסיר את הצעת ההחלטה שהגישו (ראה מס׳ 573, נספח) ולהציג הצעה חדשה. הוא הבהיר כי ממשלתו אינה יכולה לתמוך בהצעה משום שאינה מתייחסת ישירות לבעיה העומדת על הפרק ולעומת זאת היא משקפת ניסיון של ארצות־הברית לרכוש השפעה כלכלית במזרח התיכון באמצעות הסכסוך בין ישראל לסוריה. (ראה SCOR, Eighth Year, 654th Meeting, 29 December 1953.)
2. ראה מס׳ 601 ומס׳ 603 (נספח).

the Arab and Soviet representatives against the text are plainly insubstantial on their merits.

In these circumstances, I feel that the best line to take would be to regard the text as final and to address ourselves to the only remaining problem – which is the parliamentary task of achieving a majority. This should not be difficult in the new composition of the Council. The presence of two members of the Arab-Moslem Bloc automatically echoing the Syrian view constituted an unusual and artificial situation. The new composition of the Council is somewhat more equitable though even here the Arab side enjoys the advantage of one voting member.

It is our understanding that five members of the outgoing Council (the United States, United Kingdom, France, Denmark and Colombia) were prepared to vote for the existing text. The task is now to secure the adherence of New Zealand, Brazil and Turkey.

There is no reason to believe that the Three Power text will not commend itself to New Zealand. Brazil and Turkey were both members of the Security Council when in May 1951 it adopted a resolution which led to resumption of work on the Huleh drainage project. The background of this question is therefore very familiar to both delegations, and they would only be conforming with their past policies in supporting your current text. Israel's own experience with these two countries has been far more favorable than with certain others who are more responsive to Arab pressures.

I am sure that our mutual friends, Ambassador Muñiz (now in Washington) and Ambassador Sarper, both of whom hold you in the highest esteem, could be very influential in securing their countries' support for the Three Power resolution. In my own conversations with them I shall, of course, explain the Israel viewpoints and interests involved. However, I have constantly thought it best, both as a matter of objective truth and of tactical wisdom, to leave the advocacy of the resolution to its own sponsors. The resolution, after all, is not an Israel policy but a negotiated compromise worked out by the Three Powers.

Apart from other considerations of merit, the three new members of the Security Council will not, I think, fail to be impressed by the need to uphold the authority of the three Western Powers in the Middle East against a Soviet criticism which, in this instance, seems negative and disruptive. This is an additional argument, both for maintaining the Three Power text and for carrying it to victory.

Finally, the debates have shown how desirable it is to avoid a recurrence of this discussion in the Security Council. The only way to ensure this is to give General Bennike a mandate sufficiently constructive to enable him to authorise the resumption of the work once he is convinced that all affected interests are satisfied. I understand that this is his view of the current text. It would thus be doubly unwise to dilute the text in such a way as to prolong the

stoppage and give ourselves the nightmare of a new discussion in a few weeks' time.[3]

I hope that the above frank reflections may be of use and interest. My colleagues and I would of course welcome the opportunity to remain in close contact and consultation with you at every stage.

May I express my most cordial and friendly greetings to you for the New Year, accompanied by the wish that you may again find many opportunities for distinguished leadership in the cause of democracy and of world peace.

Yours very sincerely.

Abba Eban

621

דין־וחשבון מאת ש. אלישיב
Report by Sh. Eliashiv

130.11/2496/18

מוסקבה, כ"ד בטבת תשי"ד
30 בדצמבר 1953

סודי

א. יהודים

היו לנו אפשרויות אחדות לברר מה הייתה הרגשתם של יהודים כאן ומה מצבם. היו כמה שיחות לארגמן עם אנשים, שהכירם מקודם, הייתה לו פגישה עם יהודי, שלא הכרנו קודם, הייתה שיחה ארוכה עם העיתונאי רלף פרקר, המתעניין בשאלה זו זה מזמן, פגישה אחת של גב' אלישיב עם אשה, שהכירה קודם, וישנם רשמיו של לבנון מנסיעתו. היו גם שיחות עם הרב.

כשאתה מצרף את כל זה יחד אתה יכול לסכם את הדבר דלקמן: בהתחלת 1953 היו – הרגשה קשה, דיכאון, יהודים השתדלו להחזיק יחד, לא להרים קול. הייתה מסביבם אווירה לא־אוהדת. היא לא הייתה מורגשת או הייתה מורגשת מעט בחוגים משכילים ובמקומות עם מספר רב של עובדים יהודים, והייתה באה יותר לידי ביטוי בחוגים פשוטים יותר. במוסקבה היה יוצא ליהודים לשמוע איומים, שיגרשו את כולם מהבירה. אדם אחד מסר, שבין הילדים היה בשימוש כינוי לגנאי "רופא יהודי", בדומה לכינוי "פריץ" בשנות המלחמה. עם זאת היו לפי דברי פרקר גם גילויים אחרים. דווקא מפני שיהודים הרגישו ברע, השתדלו אנשים רבים לא־יהודים להפגין את ידידותם אליהם. וגם זה – כמו, להבדיל, בימי המלחמה. באותה תקופה נסגר

3. בישיבת מועצת־הביטחון ב־22 בינואר 1954 הצביעה המועצה על נוסח התיקון השני של טיוטת שלוש המעצמות (S/3151/Rev). 7 מדינות הצביעו בעד ההצעה; ברית־המועצות ולבנון הצביעו נגדה; שתי מדינות (סין וברזיל) נמנעו. בגלל התנגדותה של ברית־המועצות, כלומר הווטו שלה, לא התקבלה ההחלטה. ראה נוסח ההצעה ב־U.N. Yearbook 1954, pp. 73-4 והשווה נספחים למס' 573 ו־603.

בית־הכנסת בטיפליס. אחר־כך נפתח מחדש, והוחזרו גם הנברשות ודברי־הערך שהיו שם. הפסקת היחסים עם ישראל הייתה גם היא בשורה מרה ליהודים, והיא הוסיפה על הרגשתם באותם הימים.

אחר־כך, עם שחרור הרופאים, באה הקלה גדולה. הכול עבר כמו סיוט, ואין היהודים מרגישים עכשיו שום יחס רע אליהם. כבר הברקנו לכם את הידיעה, שהפרופיסור לינה שטרן שוחררה. ייתכן, שזה נעשה במסגרת הכללית של החנינה. רלף פרקר טוען, שהוא ראה אותה בעיניו, ואין אפוא מקום לחקירות נוספות בנקודה זו. חידוש היחסים עם ישראל נתקבל בשמחה רבה, אחר־כך עקבו אחרי ההתפתחות. כל ידיעה בעיתון על בוא הציר, על ביקורו אצל מולוטוב,[1] שמשה מקור עידוד. והפרסום על הגשת כתב־ההאמנה עלה על הכול. הוא עורר גל של שמחה והוסיף להכרה עצמית. היו כאלה, שהשוו את הידיעה עם ידיעות דומות קודמות של שגרירים אחרים, מנו את השורות והמלים. יהודייה אחת, שהגב' אלישיב הכירה אותה מקודם, בשטח מעשי, ניצלה רגע שנשארו לבד בחדר, נפלה על צווארה בדמעות, נישקה אותה, ואמרה: "כמה אנו כולנו שמחים שאתם חזרתם שוב".

אולם לא חלו שינויים יסודיים. אשה זו אמרה את אשר אמרה רק ברגע, שאיש שלישי לא שמע זאת. ובפרסומת שנותנים לאוניברסיטה החדשה, כשמונים את בני העמים השונים, הלומדים בה יחד ונותנים את צילומיהם בצוותא, לא תמצא יהודי בשורת העמים.

ב. בבית־הכנסת

באחת השבתות, אחרי הגשת כתב־ההאמנה, הלכתי בלווית [יהודה] גדעון לבית־הכנסת. הודענו קודם שנבוא. בית־הכנסת עושה רושם יותר נאה ונקי מאשר היה קודם. אין אתה רואה את ההזנחה שהשפיעה קודם באופן כה מדכא. עשו שם בדק־בית. מספר המתפללים היה די גדול, יותר משחשבתי שאמצא בשבת רגילה, כולם אנשים זקנים. רבים בירכונו לשלום, אחדים בלחיצת יד, בדרכנו לבמה. כרגיל, כיבדו אותנו ב"עליות", גדעון – שישי, ואני מפטיר. שוחחתי קצת עם הרב. הוא היה יותר גלוי־לב מאשר באיזה שהוא זמן קודם. לא הייתה אותה מתיחות שראינו אצלו בפגישה האחרונה לפני נסיעתנו. בירך אותי לשובנו, אמר בעברית: "אנו מצפים לישועה", שאל אם יש תקווה לעלייה. לשאלתי על המצב כאן אמר: "מיר האבן איבערגעלעבט זייער פינסטערע טעג", אלא שעכשיו זה עבר. שאל, בהתכוונו לעניין הפצצה בצירות הסובייטית בתל אביב: "נו, ואצלכם התברר שלא היה כלום? הייתה זו פרובוקציה?" לשאלתי, אם נוח לו שאבקרהו פעם ונשוחח, ענה בחיוב והציע להצטלצל קודם.

אחרי קריאת התורה ניגש הרב אל הדוכן וקרא בעצמו את התפילה למען השלום, שהיא חיבורו. תפילה זו הוא קורא כל שבת, ותוכנה תלוי על לוח על הקיר בעברית וברוסית. החזן עשה "מי שבירך" לוורושילוב ולמאלינקוב. בעבר היה "מי שבירך" רק לסטלין.

בצאתנו שאלנו יהודי אחד על קרובו הגר בירושלים. כששאלתי לשם השואל מיהר להסתלק ממני.

621

1. ראה מס' 552.

ג. ישראל

אין אתה מוצא יותר בעיתונות דברים פוגעים לגבי יהודים. כן לא ראינו עד כה ידיעות מישראל או מאמרים על ישראל בנוסח הקודם. אינני ערב לגבי העתיד, אך אני קובע עובדה, שזה לא היה עד כה. בקשר להתפטרות ראש הממשלה[2] היו שתי ידיעות קצרות ללא פירושים. לא פורסמה אף מלה על דיוני מועצת־הביטחון בעניין קיביה. בעניין העבודות בירדן היה מברק אחד על הצעת שלוש המעצמות[3] וגם הוא לא בכל העיתונות. על הופעתו של וישינסקי בשאלה זו לא הודיעו לגמרי.[4] כבר הברקנו לכם, שעל הופעתו השנייה במועצת־הביטחון הודיעו בעיתונות.[5]

בברכה,

ש. אלישיב

622

א. נג'ר אל משרד החוץ
E. Najar to the Ministry of Foreign Affairs

Coded Tel. X299 מברק מוצפן
Inc.: 130.09/2331/3 נוסח נכנס:

New York, 31 December 1953

Last talk Hoppenot:

(1) Promised keep his two undertakings (A) No Syrian veto, (B) Reopening door renewal work.

(2) Crossthwaite approached him claiming formula must be found avoid Russian veto. Hop[penot] consistently holds view threat veto likely feint and interprets as we do last carefully worded Vyshinsky speech.[1]

(3) Advisable we act Moscow, Vysh[insky], attempt clarifying atmosphere.

(4) Re art[icle] 12,[2] Dag [Hammarskjöld] told him his duty convoke conf[erence]. If we convince *Mahmed* [State Department], F[oreign]

2. ראה מס' 488 (הערת־עורך).
3. ראה מס' 573 (נספח).
4. ראה בעניין הזה את מברקו של אלישיב אל משרד החוץ וזו לשונו: "(א) רק מ"דבר" נודע לנו על תוכן דברי וישינסקי במועצת־הביטחון ב־21. שימו לב להבא. (ב) העיתונות המקומית לא הזכירה לגמרי הופעת וישינסקי." (29.12.1953, 130.09/2325/6.) וישינסקי הציע בישיבת מועצת־הביטחון ב־21 בדצמבר לדחות לזמן בלתי מוגבל את ההצבעה על הצעת ההחלטה של שלוש המעצמות בעניין הסכסוך בין ישראל לסוריה.
5. נראה שמדובר בהופעת וישינסקי בישיבת מועצת־הביטחון ב־29 בדצמבר (ראה מס' 620 הערה 1).

622
1. ראה מס' 620 והערות 1 ו־3 שם.
2. ראה מס' 531.

O[ffice], we determined raise issue *Moabit* [Security Council], Hop[penot] thinks Jordan will submit.

On general matters Hop[penot]'s personal views (A) Strongly advises permanent, repeat permanent, action Vatican, Madrid. (B) French policy attempts separate North African issue from rel[ation]s with Arab states. This succeeded till now and econ[omic], cultural, mil[itary] links steadily increasing. Hence Israel econ[omic], cult[ural], ties with France essential in addition obvious common pol[itical] interest.

Najar

מפתחות

מפתח האישים*

הרמיזות במפתח זה מתייחסות למספרי התעודות ולמספרי הערות־העורך.

* קיצורים:
הע – הערה
נ. – נולד(ה)

מפתח העניינים והמקומות*

הרמיזות במפתח זה מתייחסות למספרי התעודות ולמספרי הערות־העורך.

* קיצורים:
הע – הערה

CONTENTS

MAIN VOLUME

MAPS

ENGLISH COMPANION VOLUME

Staff, Volume Eight

NAOMI BARZILAY, *research*
YAEL RAZ, *biographical research*

Printed in Israel
by the Government Printer

ISSN 0334-1062
ISBN 965-279-021-4

STATE OF ISRAEL
ISRAEL STATE ARCHIVES

DOCUMENTS ON THE FOREIGN POLICY OF ISRAEL

VOLUME 8
1953

Edited, annotated, and introduced by
Yemima Rosenthal

JERUSALEM 1995

STATE OF ISRAEL
DOCUMENTS ON THE FOREIGN POLICY
OF ISRAEL, 1953